T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

NA‘TLERİN TASAVVUFÎ TEMELLERİ ve NA‘T MECMUALARI

(Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210, 1211 - Tenkidli Metin)

MURAT AK

DOKTORA TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Semra TUNÇ

Prof. Dr. Emine YENİTERZİ

KONYA-2014

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Doktora Tezi Kabul Formu

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	Murat AK
	Numarası	094101011003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Eski Türk Edebiyatı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ■
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Semra TUNÇ
	Tezin Adı	NA'TLERİN TASAVVUFÎ TEMELLERİ VE NA'T MECMUALARI (Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210, 1211 – Tenkidli Metin)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan NA'TLERİN TASAVVUFÎ TEMELLERİ VE NA'T MECMUALARI (Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210, 1211 – Tenkidli Metin) başlıklı bu çalışma 28/03/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Doç. Dr. Semra TUNÇ	Danışman	[imza]
Prof. Dr. Ahmet SEVGİ	Üye	[imza]
Prof. Dr. Ahmet YILMAZ	Üye	[imza]
Doç. Dr. Mehmet KIRBIYIK	Üye	[imza]
Yrd. Doç. Dr. Erol ÇÖM	Üye	[imza]

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin		
	Adı Soyadı	Murat AK
	Numarası	094101011003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı / Eski Türk Edebiyatı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ■
	Tezin Adı	NA'TLERİN TASAVVUFÎ TEMELLERİ VE NA'T MECMUALARI (Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210, 1211 – Tenkidli Metin)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası

Alâaddin Keykubat Kampüsü Selçuklu 42079
KONYA Telefon : (0 332) 241 05 21-22 Faks : (0 332) 241 05 24
e-posta : sosbilens@selcuk.edu.tr Elektronik Ağ : www.sosyalbil.selcuk.edu.tr

ÖZET

Türk şiirinin klasik döneminde hemen her şair na‘t kaleme almıştır. Na‘t, şairin Hz. Peygamber’e olan sevgisini dile getirdiği en müstesna metindir. Klasik dönemde na‘tlerin muhtevasında tasavvufî bir Hz. Peygamber telakkisi karşımıza çıkar. Bu sebeple na‘tlerin anlaşılması için tasavvuf düşüncesindeki Hz. Muhammed telakkisinin bilinmesi gerekir. Hz. Muhammed tasavvufî düşüncede âlemin varlık sebebi ve varoluşun başlangıcıdır. Bütün bilgi ve hikmetlerin kaynağıdır. Ahlakın nihâi gayesi ve insanoğlunun en mükemmel var oluşudur. Hz. Peygamber’i varlık, bilgi ve ahlak açısından ifade eden bu düşüncelerin edebî tezahürlerini klasik dönem na‘tlerinde bütünüyle görmek mümkündür.

Tasavvufî telakki ile kaleme alınan na‘tlerin XV. yüzyıldan itibaren nicelik olarak arttığı görülür. Na‘tler zamanla birikmiş ve içlerinden seçmeler yapılarak özellikle XVIII. ve XIX. yüzyıllarda na‘t mecmuaları meydana getirilmiştir. Bu mecmualar Hz. Peygamber için yazılmış na‘tleri bir araya getiren önemli kaynaklardır. Edebiyatımızda müstakil birçok na‘t mecmuası bulunmakla birlikte, Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210 numarada kayıtlı na‘t mecmuası gerek içerdiği na‘t sayısı, gerek tertip hususiyetleri göz önünde bulundurulunca türün en güzel örneği olarak karşımıza çıkar. Aynı kütüphanede 1211 numarada bir başka na‘t mecmuası ile karşılaşırız. Bu iki mecmua birbirinden farklı metinleri de ihtiva eder.

Türk şiirinin klasik döneminde na‘t mecmuaları olarak isimlendirilen derlemelere, Cumhuriyet döneminde na‘t antolojileri denmiştir. 1962’den günümüze birçok na‘t antolojisi ortaya çıkmıştır. Alanın uzmanları tarafından bilimsel hassasiyetle hazırlanan antolojiler hariç birçok na‘t antolojisinin özensizce hazırlandığını söylemek mümkündür. Gerek na‘t mecmuaları gerekse na‘t antolololjilerinin bir kısmı na‘tlerle birlikte tevhid, münacat, miraciye vb. dinî türlerde kaleme alınmış şiirlerin de yer aldığı eserlerdir.

Bu çalışmada na‘tlerin tasavvufî temelleri na‘t metinlerinden örneklerle ele alınmış, klasik dönemdeki na‘t mecmuaları incelenmiş ve Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210, 1211 numaralı na‘t mecmualarının metinleri verilmiştir.

ANAHTAR KELİMELER

Klasik Türk Şiiri, İslam Tasavvufu, Hz. Muhammed, Na‘t, Na‘t Mecmuaları

SUMMARY

In the classical period of Turkish poetry nearly all poets have written na‘ts. A na‘t is an eulogy and a special text by which a poet expresses his love for Prophet Muhammed. In classical period, there is a mystical consideration of Prophet Muhammed in the content of na‘t texts. For that reason it is necessary to know this mystical view in order to understand na‘ts that are written in classsical period. In mystical thought, Prophet Muhammed is the main reason for creation of the universe and the beginning of existence. He is the spring of all knowledge and wisdom. He is the final goal of ethics and the perfect human being. It is possible to see all these considerations in na‘t texts.

After the 15th century, the number of na‘t texts increases. By time na‘t texts accumulated and in the 18th century na‘t anthologies were compiled by some compositors. There are many na‘t anthologies in Turkish poetry, but the most important one is located in the Süleymaniye Library, Hamidiye Section, no. 1210. This manuscript is the best model of na‘t anthologies according to characteristics of arrangement and the number of na‘ts it contains. There is another important manuscript, located in the Süleymaniye Library Hamidiye section no. 1211. Both anthololologies contain different na‘t samples.

In the modern period of Turkish literature, from 1962 to present we also see many samples of na‘t anthologies. However, except some works which were compiled by professionals, it is possible to say that many of them lack in terms of content. Also some of na‘t anthologies include other religious literary types like mirajiyyas, tawhids and munajats.

In this thesis we studied mystical bases of na‘ts and examined na‘t antologies in classical period. We also gave na‘ts texts of two antologies, located in the Süleymaniye Library Hamidiye Section no. 1210, 1211.

KEY WORDS

Classical Turkish Poetry, Islamic Mysticism, Prophet Muhammed, Na‘t, Na‘t Anthologies

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM
NA‘TLERE KAYNAKLIK ETMESİ AÇISINDAN
TASAVVUF DÜŞÜNCESİNDE HZ. MUHAMMED (SAV)

İKİNCİ BÖLÜM
NA'T MECMUALARI

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
CUMHURİYET DÖNEMİ NA‘T ANTOLOJİLERİ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÜLEYMANİYE KTP. HAMİDİYE BÖL. 1210 VE 1211 NUMARALI NA'T MECMUALARININ METİNLERİ

ÖN SÖZ

Cenab-ı Hakk'ın sevgilisi Hz. Muhammed (sav) Osmanlı topraklarındaki dinî inancın merkezinde yer alır. Bu inançla doğru orantılı bir biçimde, Türk edebiyatında Hz. Peygamber'i konu edinen geniş bir literatür ortaya çıkmıştır. Klasik dönem şairleri Efendimizin hayatını, doğumunu, dar-ı bekaya irtihalini, miracını ve diğer bütün mucizelerini şiirlerine konu edinmişlerdir. Bununla birlikte Hz. Peygamber'i konu edinen bütün bu geniş edebî çeşitlilik içinde na'tlerin ayrı bir yeri vardır. Na't, Müslüman şairin Hz. Peygamber'e olan sevgisini ve özlemini dile getirdiği en müstesna edebî metindir.

Klasik edebî geleneğimiz içinde hemen her şair na't kaleme almıştır. Bu na'tler tasavvufî neşveyle temayüz eden İslâm inancını bütünüyle aksettirirler. Bu sebeple na'tlerin anlaşılması için tasavvufî düşüncenin ve özelde ise bu düşüncede Hz. Peygamber'in ne anlam ifade ettiğinin bilinmesi elzemdir.

Özellikle XVII. ve XVIII. yüzyıllarda nicelik olarak sayısı artan na'tler bir araya getirilerek na'tlerden oluşan mecmualar meydana getirilmiştir. Ortaya çıktığı dönemlerde *Mecmûa-i Nu'ût-ı Nebeviyye* şeklinde isimlendirilen bu eserleri bugüne kadar topluca ele alan herhangi bir akademik çalışma yapılmamıştır. Değindiğimiz hususları göz önünde bulundurarak tezimizin konusunu *Na'tlerin Tasavvufî Temelleri ve Na't Mecmuaları* olarak belirledik.

Klasik Türk şiirinde na'tlerden seçkilerle derleme yapma geleneği günümüzde de devam etmektedir. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda *mecmûa-i nu'ût-ı nebeviyye* olarak isimlendirilen bu eserler günümüzde *na't antolojileri* olarak anılmaktadır. Tezimize Cumhuriyet dönemi na't antolojilerini de dâhil ederek devam eden geleneğin günümüzdeki halini de anlamaya çalıştık.

Çalışmamız giriş ve diğer dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında edebî geleneğimizde Hz. Peygamber'le ilgili türler, bu türler içinde na'tin yeri, şairleri na't yazmaya sevk eden amiller ve na'tlerin kaynakları hakkında bilgi verilmiştir.

Giriş'te Hz. Peygamber'in edebî gelenek içindeki yeri ve na'tlere ilişkin verilen genel bilgilerin ardından birinci bölümde na'tlerin tasavvufî temelleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu suretle bölüm tasavvufî düşüncede Hz. Peygamber telakkisine tahsis edilmiş ve konu na'tlere kaynaklık etmesi açısından ele alınmıştır.

İkinci bölümde klasik dönemde derlenen na‘t mecmuaları ele alınmıştır. Bu mecmuaların her birinin nüsha tavsifleri yapılmış, mecmuaların içinde yer alan metinlerin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde durulmuştur. Her mecmuanın içerik dökümü bir tablo şeklinde verilmiştir. Mecmualar birbiriyle mukayese edilerek, ortak ve farklı yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde na‘tlerden oluşan mecmuaların günümüzdeki örnekleri olan na‘t antolojileri ele alınmıştır. Cumhuriyet döneminde derlenen na‘t antolojileri tanıtılmış, bu tanıtımda antolojilerin tertip hususiyetleri üzerinde durulmuş ve antolojilerde na‘tleri bulunan şairlerin isimlerine yer verilmiştir. Bu şekilde Cumhuriyet döneminde neşredilen çalışmaların genel bir değerlendirmesi ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümü ise metin kısmıdır. Bu bölümde Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210 ve 1211 numarada kayıtlı olan iki mecmuanın metinleri verilmiştir. Bu bölümde na‘t metinleri, eğer yayımlanmış ise yayımdaki metinle karşılaştırılmış, bir tezde verilmiş ise ilgili tezle karşılaştırma yoluna gidilmiştir. Eğer mecmuada yer alan metin yayımlanmamış ya da yayımlanmış olduğu tespitine varılamamış ise mecmuadaki hali üzere aktarılmıştır. Bir metin her iki mecmuada da yer alıyor ise karşılaştırmaya her iki mecmua da dâhil edilmiştir. Çalışmada şiir metinleri dışında her bölümün sonunda bir değerlendirme yer alır.

Tezimiz mecmua metinlerinin ardından sonuç, na‘tlerin muhtevalarında yer alan ayet ve hadis iktibaslarını gösteren bir tablo ve bibliyografyayla son bulur.

Kanaatimizce bir çalışmaya "Ön söz" yazmanın en zor yanı minnet ve şükran borçlu olduğunuz isimleri zikretmektir. Zira ne kadar teşekkür etseniz de karşılığını veremeyeceğiniz bir borcun altında olduğunuzun farkındasınızdır. Burada öncelikle Hz. Peygamber'i akademik çalışmalarına konu edinen ve bu tezin içeriğine eserleriyle katkıda bulunan herkesi minnetle anar, vefat etmişler için Yüce Allah'tan (cc) sonsuz rahmet dilerim.

Yoğun çalışma dönemlerinde bana sürekli destek olan eşim Esra AK hanımefendiye minnettarım. Onun derin anlayışı ve kızımızın sevecenliği olmasaydı şüphesiz bu tez ortaya çıkmazdı.

Tezin yazım sürecinde her zaman bilgilerinden istifade ettiğim hocam sayın Prof. Dr. Ahmet YILMAZ'a teşekkürü borç bilirim. Yazdığım metinleri okuma zahmetinde bulunan sayın Doç. Dr. Hikmet ATİK'e katkılarından dolayı müteşekkirim.

Sahip olduğu geniş kütüphaneyi kullanma imkanı sağlayan sayın Prof. Dr. Ahmet SEVGİ'ye ve çalışmanın belli dönemlerinde fikirlerine başvurduğum sayın Doç. Dr. Mehmet KIRBIYIK'a hürmetim baki kalacaktır.

Doktora çalışmasına başladığım ilk günden bugüne başta akademik bilgi olmak üzere pekçok konuda desteğini gördüğüm hocam sayın Prof. Dr. Emine YENİTERZİ hanımefendiye derin bir minnettarlık içindeyim.

Çalışma sürecinde bana bir öğrenciden çok bir meslektaş gibi davranan, uzun vakitlerini aldığım görüşmelerde beni her zaman güler yüzüyle karşılayan hocam sayın Doç. Dr. Semra TUNÇ hanımefendinin borcunu ödeyemeyeceğimi itiraf etmeliyim.

İnsan olmaktan ötürü ortaya koyduğumuz her şey hata barındırır. Tezimizde dalgınlıktan, bilgi noksanlığından kaynaklanan birçok hatanın olması muhtemeldir. Bu hatalardan ve bilgi eksikliklerinden ötürü affınızı dilerim. Yapıcı tenkitlerle bu eksikliklerin büyük oranda giderileceğini ümit ediyorum.

İnsan olmak bir anlamda hata yapmaktır. Fuzûlî, Hz. Peygamber medhini dile getirmenin hata ehli için derman vesilesi olduğunu söyler. Bu çalışma vesilesiyle biraz da olsa Hz. Muhammed'in (sav) şefaatine nail olmak en büyük arzumdur. Fuzûlî'nin beytiyle sözlerimi tamamlıyorum:

Ẕikr-i na‘tüñ virdini derman bilür ehl-i ḫaṭā
Eyle kim def‘-i ḫumār içün içer mey-ḫāre ṣu

Murat AK
Meram, 2014

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ

Bu çalışmada yer alan şiir metinlerinde aşağıdaki transkripsiyon sistemi kullanılmıştır:

Kısa Sesliler: ـَ : a-e, ـِ : i, ـُ : u, ü
Uzun Sesliler: ـَ ي , ـَ ا , آ : ā, ـِ ي : ī, ـُ و : ū,

Sessizler:

ء : ’	ر : r	ف : f
ب : b, p	ز : z	ق : ḳ
پ : p	ژ : j	ك : k, g, ñ
ت : t	س : s	ڭ : ñ
ث : s̱	ش : ş	ل : l
ج : c,ç	ص: ṣ	م : m
چ : ç	ض: ż,ḍ	ن : n
ح : ḥ	ط : ṭ	و : v
خ : ḫ	ظ : ẓ	هـ : h
د : d	ع : ‘	لا : la, lā
ذ : ẕ	غ : ġ	ى : y

KISALTMALAR

age.	**:**	Adı geçen eser
agm.	**:**	Adı geçen madde, makale
b.	**:**	ibn/bin
bk.	**:**	Bakınız
Böl.	**:**	Bölümü
bs.	**:**	Baskı
C.	**:**	Cilt
çev.	**:**	Çeviren
D	**:**	Divan
DT	**:**	Doktora Tezi
DTCF	**:**	Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
dzl.	**:**	Düzenleyen, düzenleyenler
H.	**:**	Hicrî
haz.	**:**	Hazırlayan, hazırlayanlar
Hz.	**:**	Hazret-i
İA.	**:**	İslâm Ansiklopedisi
İst.	:	İstanbul
Ktp.	**:**	Kütüphanesi
Kol.	**:**	Koleksiyonu
M	**:**	Mesnevi
MEB	**:**	Millî Eğitim Bakanlığı
No.	**:**	Numara, Numarası
NM1	**:**	Mecmua-yı Nu'ût-ı Nebeviyye, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Böl., 1210
NM2	**:**	Nu'ût-ı Nebeviyye Mecmuası, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Böl., 1211
NM3	**:**	Mi'râciyye ve Na't-ı Şerîfler Mecmuası, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Paşa Böl. Nu: 733
NM4	**:**	Na't-i Şerîf Mecmuası, Ankara Millî Kütüphanesi, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 312/1
NM5	**:**	Mir'ât-ı Muhammedî Yâhûd Safâ-yı Rûh, Ahmed Esad b. Abdü'n-Nafi', İstanbul 1302

NM6	**:**	Mecmua-i Müntehab-ı Na'‘t-i Şerîf, İstanbul Millet Kütüphanesi, 779/1
NM7	**:**	Nu‘ût ve Kasâid Mecmuası, İstanbul Millet Kütüphanesi, 773/1
NM8	**:**	Na‘t-ı Şerîf Mecmuası (Rûşenî'nin Na‘tine Tahmîsler), Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşâkî Tekkesi Böl. 365/2
NM9	**:**	Na‘t-ı Şerîf Mecmuası, İstanbul Sermet Çifter Kütüphanesi, Nu: 524
nşr.	**:**	Neşreden
REZ	**:**	Nevzat Kaya, *Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli*, Ankara 2003
S.	**:**	Sayı
s.	**:**	sayfa
sad.	**:**	Sadeleştiren
sav	**:**	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
SBE	**:**	Sosyal Bilimler Enstitüsü
SŞ	**:**	Mustafa İsen-Ali Fuat Bilkan**,** *Sultan Şairler*, Ankara 1997
TDK	**:**	Türk Dil Kurumu
TDV	**:**	Türkiye Diyanet Vakfı
tah.	**:**	Tahkik eden
vb.	**:**	Ve benzeri
vd.	**:**	Ve diğerleri
vr.	**:**	Varak
Yay.	**:**	Yayını, yayınları
YLT	**:**	Yüksek lisans tezi
YÖK	**:**	Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

EDEBÎ GELENEĞİMİZDE HZ. MUHAMMED (SAV)

Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra, hayatın bütün kollarını kabul ettikleri yeni dinin değerleriyle inşa etmişlerdir. İslam'ın getirdiği yeni değerler millî unsurlarla örtüşmüş ve zamanla İslam'ın Türk kültürü üzerindeki etkisi bu iki unsurun birbirinden ayırt edilemeyecek şekilde kaynaşmasına vesile olmuştur. Karahanlılar döneminde İslam dinini resmen kabul eden Türklerin, Müslüman olmalarıyla birlikte ortaya koydukları edebî eserlerde İslam'ın temel değerleri ile karşılaşırız. Türk edebiyatının kitap halindeki en eski eserleri olan *Kutadgu Bilig*'de Hz. Muhammed (sav) müstakil bir na'tle övülmüş,[1] *Atabetü'l- Hakâyık*'ta İslam peygamberinden birçok hadis-i şerif nakledilmiş ve yine Peygamber'in medhine yer verilmiştir.[2] *Dîvân-ı Hikmet*'te de birçok na't yer almış,[3] zengin bir şekilde sunulan Hz. Peygamber'e ilişkin unsurlarla da Türk toplumunda peygamber sevgisinin temelleri atılmıştır.[4] İlk eserlerden itibaren İslam dininin temel öğretilerinin edebî eserlerde bu denli yer alması, İslamî değerlerin Türkler tarafından içselleştirildiğini ve millet olarak Türklerin dine bağlılığındaki samimiyeti göstermektedir. İslam'ın temel kaynakları olan Kur'an-ı Kerim, hadis-i şerifler ve diğer peygamberlerin kıssaları Türklerin oluşturduğu edebiyatın genel muhtevasını belirlemiştir. Bu anlamda klasik Türk edebiyatının en belirgin ve umumî vasfının, az ya da çok dinî bir karakter taşıdığını söylemek mümkündür.[5] Cenab-ı Hak'tan başlayan, Hz. Peygamber'le devam eden bir hiyerarşiyle Türk edebiyatında oluşturulan birçok dinî tür mevcuttur.

Edebî geleneğimizdeki dinî türleri Agâh Sırrı Levend, konularına göre dinî-şer'î eserler, dinî-tasavvufî eserler olmak üzere iki başlık altında tavsîf etmiştir.[6] Daha sonra

---

[1] Yûsuf Has Hacip, *Kutadgu Bilig I*, Reşid Rahmetî Arat, Ankara 1979, s. 20-22.

[2] Ahmet b. Mahmut Yüknekî, *Atabetü'l-Hakâyık*, Reşid Rahmetî Arat, İstanbul 1951, s. 42-43.

[3] Hoca Ahmed Yesevî, *Divan-ı Hikmet*, haz. Hayati Bice, Ankara 1993. Eserin 54-61 sayfaları arasında yer alan beş hikmet Hz. Peygamber için kaleme alınmış na'tlerdir.

[4] Mustafa Uzun, "Muhammed", Türk Edebiyatı, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, C. 30, s. 457.

[5] Âmil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul 1998, s. 349.

[6] Agâh Sırrı Levend, "Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara 1972, S. 371, s. 35-36. Agâh Sırrı Levend'in bu tasnifinde; Dinî-Şer'î eserler başlığı altında tevhîdler ve münâcâtlar, na'tler ve mi'râciyeler, Esmâ-i Hüsnâ ve Esmâ-i nebî şerhleri ile muammâları, kırk hadis, yüz hadis ve bin hadisler, siyerler ve şemâiller, mevlidler, hilyeler, kasîde-i bürde ve kasîde-i bür'e çevirileri, Muhammediye, Ahmediye ve benzeri eserler, mersiyeler ve makteller, iman, itikad ve ibadetle ilgili eserler, mucizeler ve dinî hikâyeler bulunur. Dinî tasavvufî eserler başlığı altında ise, uyarıcı eserler, tasavvufî klasik şiirler, ilâhiler, nefesler, devriyeler, tasavvufî ve felsefî hikâyeler yer alır.

yapılan bir çalışmada Âmil Çelebioğlu edebiyatımızdaki manzum dinî türleri konularına göre Cenab-ı Hak'la ilgili manzum eserler, meleklerle ilgili manzum eserler, semâvî kitaplarla ilgili manzum eserler, peygamberlerle ilgili manzum eserler, Hz. Peygamber'le ilgili manzum eserler ve muhtelif dinî konularla ilgili eserler şeklinde başlıklandırarak farklı bir tasnif ortaya koymuştur.[7] Dinî edebî türler içinde yer alan manzum tercüme, tefsir, kırk ayet ve fâl-i Kur'an vb. eserler göz önünde bulundurulursa, bu tasnifte Kur'an-ı Kerim'le ilgili eserleri semâvî kitaplar başlığı altında değil de ayrı bir başlık olarak ele almak da mümkündür.[8]

Edebî eserlerin türlere göre yoğunluğu düşünülünce, edebiyatımızdaki dinî türler için; Cenab-ı Hak'la ilgili olanlar, Hz. Peygamber'le ilgili olanlar, diğer peygamberlerle ilgili olanlar, Kur'an-ı Kerim'le ilgili olanlar ve diğer konularla ilgili türler şeklinde bir tasnif uygun gözükmektedir. Cenab-ı Hak'la ilgili olanlara manzum ve mensur esmâ-i hüsnâ şerhleri ve muammâları, tevhîd ve münâcât; Hz. Peygamber'le ilgili olanlara na't, siyer, mevlid, hilye, mi'râcnâme, kırk hadis, gazavâtnâme, hicretnâme, şefaatnâme, fazîletnâme, kırk hadis, yüz hadis, bin hadis, bi'setnâme, delâliü'n-nübüvve, neseb-i şerîf, esmâ-i Nebî, evsâf-ı Nebî, mu'cizât-ı Nebî, vasiyet-i Nebî, vefât-ı Nebî, şemâil, regâibiye; Kur'an-ı Kerim'le ilgili olanlara manzum tercüme, satırarası Kur'an tercümeleri, tefsir, kırk ayet, fâl-i Kur'an örnek gösterilebilir. Diğer peygamberleri, dört büyük halifeyi, aşere-i mübeşşereyi, diğer ashâbı ve velileri konu edinen türler ise kısas-ı enbiyâ, hilye-i çâr-yâr-ı güzîn, hilye-i aşere-i mübeşşere, maktel-mersiye, tezkiretü'l-evliyâ ve menâkıbnâmelerle örneklendirilebilir. Bütün bunların dışında kalan ramazâniye, bayrâmiye, tasavvufî eserler, fıkıh ve akâid kitapları, dinî ve destânî eserler, ahlâk ve nasihate dair eserler, pendnâmeler, sad kelimeler ise diğer dinî türler içinde yer alan eserlerdir. Dinî türler üzerindeki tasnifin farklılaşması ve zamanla bu tasnifin detaylanması dinî türlerin edebiyatımızdaki çeşitliğini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

---

[7] Âmil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul 1998, s. 349-365. Bu tasnifin öncekinden daha farklı bir bakış açısıyla yapıldığı ve biraz daha detaylı olduğu söylenebilir. Çelebioğlu öncekinden farklı olarak manzum dinî eserleri Cenab-ı Hak, melekler, semâvî kitaplar, Hz. Peygamber, diğer peygamberler ve bunlar dışında kalan muhtelif dinî eserler ekseninde ele almıştır.

[8] Özel bir tasnif girişimi olmamakla beraber buna değinen bir metin için bk. Emine Yeniterzi, "Türk Edebiyatında Na'tlara Dair", *Türkler*, Ankara 2002, C. 11, s. 762. Âmil Çelebioğlu, diğer semâvî kitaplardan Tevrat ve İncil'le ilgili herhangi bir müstakil eserle karşılaşmadığını, bununla birlikte bunlara ilişkin edebî mevcudiyetin sadece Tevrat ve İncil'den bazı ayetlerin *Muhammediye* gibi eserler içinde yer alan tercüme beyitlerden ibaret olduğunu söyler. Yine aynı çalışmada meleklerle ilgili herhangi bir eserle karşılaşılmadığı zikredilmiş, bazı dinî, tasavvufî ve efsânevî eserlerde yer yer meleklerden, hûri ve gılmanlardan, cinlerden bahislerin mevcut olduğu dile getirilmiştir. Bk. Âmil Çelebioğlu, *age*, s. 354.

Bununla birlikte farklı birçok dinî türde kaleme alınmış eserlerden oluşan bu geniş muhtevanın merkezî karakteri Hz. Peygamber olmuştur. Türk edebiyatında dinî türler içinde kemiyet açısından en çok Hz. Peygamber'i konu edinen türlerle karşılaşırız.

1. Hz. Peygamber'i Konu Edinen Edebî Türler

Hz. Muhammed (sav), İslam etkisi altında gelişen Türk edebiyatının merkezinde yer alır. Edebî ürünlerin genel karakteri göz önünde bulundurulduğunda, Osmanlı coğrafyasında Türk-İslam edebiyatı adı altında Hz. Peygamber ağırlıklı bir edebiyatın ortaya konulduğu söylenebilir.[9] Hz. Peygamber'e duyulan samimî sevgi edebiyata aksetmiş, imanla da doğrudan ilişkili olarak Efendimiz için beslenen duygular edebiyatımızdaki Hz. Peygamber'le ilgili türlerde kendini göstermiştir. Hz. Peygamber bu konuda biriciktir. Dünyada hiçbir peygambere, şahsa ilişkin asırlarca devam eden bir şekilde farklı nazım şekillerinde ve türlerde eserler telif edilmemiştir.[10] Öyle ki Hz. Muhammed (sav) Müslüman olmayan şairlere bile ilham kaynağı olmuştur. Dünyaca ünlü romantik Alman şairi Goethe (ö. 1832) 1774 yılında Hz. Peygamber'e övgü olarak "Muhammed'in Nağmesi" isimli şiirini kaleme almıştır.[11] Alman asıllı bir diğer şair Rainer Maria Rilke (ö. 1926) de Hz. Muhammed (sav) için bir şiir kaleme almıştır.[12] Yine Rus şair ve yazar Puşkin "Kur'ân'ın Tesiri Altında" başlığıyla çevrilen şiirinde Hz. Peygamber'i anar. Bu şekilde Hz. Peygamber'e (sav) ilişkin manzum literatürün sadece İslam coğrafyasında üretilen edebiyatla sınırlı kalmadığını görmekteyiz.

Türk edebiyatında, Hz. Peygamber'i konu edinen edebî türlerde efendimizin isim ve sıfatları, güzel ahlâkı, doğumu, mi'râcı, fizikî vasıfları, ruhî ve ahlâkî husûsiyetleri, aile yaşantısı, savaşları, hicreti, sahâbeyle ilişkisi, mucizeleri, özetle O'na dair her husus konu edilir. Hz. Muhammed'in (sav) maddî ve manevî varlığının bu kadar ayrıntılı bir şekilde ele alınması O'nun Müslümanlar için Cenab-ı Hak'la birlikte

---

[9] Mustafa Uzun, *age*, s. 457.

[10] Emine Yeniterzi, *age*, s. 762.

[11] Goethe'nin şiirinin orijinal ismi *Mahomets Gesang* şeklindedir. Şiir nehir metaforu üzerine kurulmuştur. Şiirde Hz. Peygamber kayalardan fışkıran bir pınara teşbih edilir. Kayalardan fışkıran bu pınar önüne çıkan her şeyi ve diğer kardeş pınarları akıntısına dâhil eder ve hakikate doğru taşır. Goethe'nin bu şiiri ve Türkçe çevirilerine ilişkin bir çalışma için bk. Alim Kahraman, "Goethe'nin 'Mahomete Gesang' Şiiri: Türkçe Çevirileri Üzerine", *Diyanet İlmî Dergi, Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) -Özel Sayı-,* Ankara 2000, s. 575-588.

[12] Rainer Maria Rilke, *Seçilmiş Şiirler ve Duino* Ağıtları, İstanbul 2013, s. 102, Rilke'nin Hz. Muhammed (sav) için kaleme aldığı şiir eserde Turan Oflazoğlu tarafından *Muhammed'in Yakarışı* başlığı ile çevrilmiştir.

imanın merkezî öğesi olması ile ilişkili olsa gerektir. Hz. Peygamber'e yoğun bir sevgiyle bağlı olan Müslümanlar, bu sevgiyi edebî eserlere aksettirmişlerdir.

Kendisine duyulan sevgi ve aşka bağlı olarak edebî geleneğimizde Hz. Peygamber'le ilgili birçok tür ortaya çıkmıştır. Bu türleri bütün bir halde şu şekilde sıralamak mümkündür: Na'‘t-i nebî, siyer-i nebî, mevlid-i nebî, mu‘cizât-ı nebî, esmâ-i nebî, evsâf-ı nebî, şemâil, hilye, mi‘râciye, regâibiye, gazavatnâme, hicretnâme, şefaâtnâme, fazîletnâme ve kırk hadis, yüz hadis, bin hadis, bi‘setnâme, delâilü'n-nübüvve, neseb-i şerîf, vasiyet-i nebî ve vefât-ı nebî. Bu aşamada Hz. Peygamber'i konu edinen dinî türler hakkında daha geniş bilgi verilecektir.

1.1. Na‘t

Na‘tlerin tasavvufî temelleri ve farklı birçok şaire ait na‘t seçkilerinden oluşan mecmualar bu çalışmanın asıl konusunu teşkil ettiği için bir edebî tür olarak na‘t çalışmanın ileriki başlıklarında ayrıca ele alınacaktır.

1.2. Sîre / Siyer

Sîret kelimesinin çoğulu olan siyer, sözlükte hâl, yol, gidişât, bir kişinin ahlâkı, seciyesi ve hayat hikâyesi anlamlarına gelir.[13] İlmî bir faaliyet alanı olarak siyer, Hz. Peygamber'in hayatını ve şahsiyetini konu edinir.[14] Edebî tür olarak siyer, Hz. Peygamber'in hayatını kronolojik olarak anlatan manzum ve mensur eserlere verilen isimdir.[15] Siyer, Cumhuriyet öncesine kadar Osmanlılarda tarih ilminin bir dalı olmaktan ziyade edebiyat sahası içinde yer almış ve gelişmiştir.[16] Hz. Peygamber'e duyulan derin sevgiyle, siyerler duygu yoğunluğu içinde lirik bir dille kaleme alınmıştır. Sevgi ve duygusallık boyutu siyerin bir ilim dalı olarak tarihten ziyade edebiyat içinde gelişmesini açıklar nitelikte olsa gerektir.

Erzurumlu Mustafa Darîr'e ait *Sîretü'n-Nebî*[17] (1388) isimli eser bu türün Türk edebiyatındaki ilk telif örneğidir. Türk edebiyatında siyer eserleri ilkin Arapçadan

---

[13] Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbü'l-‘Ayn*, Lübnan 2004, s. 392; Ahmed Ebû Haka, Mu‘cemu'n-Nefâisi'l-Vasît, Beyrut 2007, s. 613-614; İsmâîl b. Hammâd el-Cevherî, *Tâcu'l-Luğa ve Sıhâhu'l-Arabiyye*, (tah.: Ahmed Abdulğafûr Attâr), Beyrut 1990, C.2, s. 691.

[14] Mustafa Fayda, "Siyer ve Megâzî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, C. 37, s. 319.

[15] Mustafa Uzun, "Muhammed", Türk Edebiyatı*, TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, C. 30, s. 458.

[16] Mustafa Uzun, "Siyer ve Megâzî", Türkçe Siyer Kitapları, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, C. 37, s. 324.

[17] Eser, *Tercümetü'd-Darîr* olarak da bilinir. Darîr eserini Ebü'l-Hasan el-Bekrî ve İbn Hişam'ın kitaplarından faydalanarak serbest tercüme yoluyla kaleme almıştır. Eser kendinden sonraki bu türde eserlere kaynaklık etmiş, Anadolu sahasındaki Türk edebiyatı üzerinde derin tesirler bırakmıştır. Bk. Mustafa Erkan, "Darîr", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, C. 8, ,s. 499.

tercüme yoluyla Türkçeye kazandırılmış ve tercümeler sonrasında telif eserler kaleme alınmıştır. Yazıcıoğlu Mehmed'in (ö. 1451) *Muhammediyye*'si[18], Karaçelebizâde Abdülaziz'in (ö. 1658) *Fevâyihu'n-nebeviyye fî Siyer'il Mustafaviyye*'si[19], Kazasker Abdülbâkî Ârif Efendi'nin (ö. 1713) *Siyer-i Nebî*'si[20], Münîrî'nin (ö. 1520-21) *Manzum Siyer-i Nebî*'si[21], Veysî'nin (ö 1627-28) *Dürretü't-Tâc fî Sîreti Sâhibi'l-Mi'râc*'ı[22], Nâbî'nin (ö. 1712) *Zeyl-i Siyer-i Veysî*'si[23], Eyüp Sabri Paşa'nın (ö. 1890) *Mahmûdü's-siyer*'i[24], Türk edebiyatında siyer türünde kaleme alınmış önemli eserler arasında yer alırlar.[25]

1.3. Mevlid

Sözlükte doğum yeri ve zamanı anlamına gelen kelime, İslam edebiyatında Hz. Peygamber'in doğum yıldönümünde yapılan törenlere verilen isim ve bu törenlerde okunmak üzere kaleme alınmış eserlerin ortak adı haline gelmiştir.[26] Mevlid, Türk edebiyatında Hz. Peygamber'i konu edinen, Efendimizin doğumunun, mi'râcının ve ahlâkî özelliklerinin anlatıldığı zengin dinî türlerden biridir. Çoğunlukla aruzun *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmış, mesnevî nazım şekli kullanılmıştır. Hemen hepsinin ehl-i sünnet inancı doğrultusunda kaleme alındığını söylemek mümkündür.[27]

Süleyman Çelebi'nin (ö.1422) asıl adı *Vesîletü'n-necât* olan 1409 yılında telif ettiği mevlidi bu türün Türk edebiyatı içinde kaleme alınmış en meşhur ve en etkili eseridir.[28] Eser bestelenerek Osmanlı geleneğinde mevlid törenlerinde okunarak toplum nezdinde hayli itibar kazanmıştır. Türkçede *Mevlid* özel olarak Süleyman Çelebi'nin eseri için kullanılmıştır ve halen kullanılmaktadır. Türk edebiyatında Süleyman

---

[18] Âmil Çelebioğlu, *Muhammediye I-II*, İstanbul 1996.
[19] Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi, Nr. 734.
[20] Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa, Nr. 414. Abdülbâkî Efendi'nin eseri damadı Faiz Efendi tarafından tamamlanmıştır. Bk. Mustafa Uzun, "Abdülbâkî Ârif Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1988, C. 1, s. 197.
[21] Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Koğuşlar Kitaplığı, Nr. 994-995.
[22] Siyer-i Veysî ile ilgili yapılmış bir çalışma için bk. Nuran Öztürk, *Siyer Türü ve Siyer-i Veysî*, Yayınlanmamış DT, Ege Üniversitesi SBE, İzmir 1997.
[23] Şâir Nâbî'nin, Veysî tarafından kaleme alınan siyere iki zeyli bulunmaktadır. Bk. Abdülkadir Karahan, "Nâbî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, C. 32, s. 260.
[24] Eyüp Sabri Efendi, *Mahmûdü's-Siyer*, İstanbul 1287/1870.
[25] Türk edebiyatında siyer ve siyere bağlı edebî türleri ayrı bir bölümle detaylı bir şekilde sunan bir çalışma için bk. Mustafa Özkat, *Münîrî (öl. 1521 ?)'nin Manzum Siyeri Nebî'si Cilt: IV-V (İnceleme-Metin)*, DT, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2011.
[26] Ahmet Özel, "Mevlid", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2004, C. 29, s. 475.
[27] Hasan Aksoy, "Eski Türk Edebiyatı'nda Mevlidler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi I*, C. 5, S. 9, s. 325
[28] Bir sehl-i mümtenî olarak kabul edilen, sade bir Türkçe ile kaleme alınan eser yazıldığı andan itibaren Osmanlı coğrafyasının hemen her yerinde okunmuş, bestelenmiş, çeşitli dillere çevrilmiş ve esere nazireler yazılmıştır. Bk. A. Necla Pekolcay, "Mevlid", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2004, C. 29, s. 485-486.

Çelebi'den başka, Zaîfî (ö. 1546?), Recâî, Nasîbî (ö. 1682?), Muhyî, Sıdkî, Re'fet (ö. 1903), Naîm(î), Rüşdî-Mes'ûd, Fatma Kâmile (ö. 1921), Zeynî, Muhyiddîn Mekkî (ö. 1936) mevlid türünde eser vermiş diğer isimler arasında yer alırlar.[29] Edebiyatımızda yüzü aşkın mevlid örneği mevcuttur.[30]

1.4. Mu'cizât-ı Nebî

Mu'cizât; Hz. Peygamber'in doğumundan itibaren insanların şahit olduğu olağanüstü hallerini ve efendimizin mucizelerini konu edinen manzum ve mensur olarak kaleme alınmış eserlerdir.[31] Hz. Peygamber'in mucizelerine ilişkin en meşhur müstakil eser Edirneli Abdurrahman Ubeydî'nin *Evsâf ve Mu'cizât-ı Nebî* isimli eseridir.[32] Edebiyatımızda Hz. Peygamber'in mucizâtını konu edinen müstakil eserler olmakla birlikte, mucizât siyer ve mirâciye gibi diğer dinî türlerin içinde de bölümler halinde yer almaktadır. Mucizâta ilişkin eserlerden manzum olanlarda esere lirik bir dil hâkimken, konuyu felsefî-kelâmî açıdan dile getiren eserler didaktik bir tarzda kaleme alınmıştır.[33]

Hz. Peygamber'in mucizelerini manzum olarak 80 beyitte kaleme alan İzzetoğlu Gurbetî'nin (?) *Mu'cizât-ı Resûl 'Aleyhi's-selâm* isimli manzumesi[34], Cevâbî'nin (ö. 17. Yüzyıl) *Mu'cizât-ı Nebeviyye*'si, Tireli Bostanzâde Yahyâ Efendi'nin (ö. 1639) Hz. Peygamber'in yüz mucizesini konu edindiği *Gül-i Sad-berg*'i[35], Nâyî Osman Dede'nin (ö. 1729) *Ravzatü'l-İ'câz fî Mu'cizâti'l-Mümtâz*[36] isimli 1170 beyitlik eseri türün edebiyatımız içindeki örneklerindendir.

1.5. Esmâ-i Nebî

Türk edebiyatında Cenab-ı Hakk'ın isimlerini şerh eden ve zikreden manzum ve mensur esmâ-i hüsnâlar olduğu gibi Hz. Peygamber'in isim ve sıfatlarını toplayan manzum ve mensur esmâ-i nebîler de mevcuttur. Esmâ-i nebîlerin konusu Hz. Peygamber'in üstünlükleri, rahmeti, şefaati, hidayeti, Cenâb-ı Hak katındaki özel yeri,

---

29 Bu isimlerin mevlidlerini topluca neşreden bir çalışma için bk. M. Fatih Köksal, *Mevlid-nâme*, Ankara 2011.

30 Mustafa Özkat'a ait doktora çalışmasında Türk edebiyatında yer alan dördü mensur 119 mevlid-i şerif ve yazarının ismi zikredilmiştir. Bk. Mustafa Özkat, *Münîrî (öl. 1521 ?)'nin Manzum Siyeri Nebî'si Cilt: IV-V (İnceleme-Metin)*, DT, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2011, s. 89-95.

31 Mustafa Uzun, "Muhammed", Türk Edebiyatı, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, C. 30, s. 458.

32 Ubeydî, *Evsâf ve Mu'cizât-ı Nebî*, Neşr: Ahmed Cevdet, Dersaâdet, 1313.

33 Mustafa Uzun, *age*, s. 458.

34 Beyazıt Devlet Ktp. Beyazıt Böl. Nr. 5308/2, vr. 72b-75a.

35 İ.Çetin Derdiyok, "Gül-i Sad-berg", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1996, C. 14, s. 226.

36 Müjgan Çakır, *Nâyî Osman Dede: Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Ravzatü'l-İ'câz fi'l-Mu'cizati'l-Mümtâz'ı*, DT, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1998.

seçkinliği, ümmetinin gözündeki değeri, kendisine duyulan sevgi ve hürmettir.[37] Dinî kültürümüzde yer alan, Hz. Muhammed'in (sav) isim ve sıfatlarını okuyanın, yazanın belâ ve musibetlerden korunacağı, fakirlik ve hastalığa düçar olmayacağı inancı, Hz. Peygamber'in isim ve sıfatlarını bir arada toplama ve şairleri bu türde eserler telif etme konusunda teşvik etmiş, aynı şekilde insanlar bu inançla Hz. Peygamber'in isim ve sıfatlarını levhalara yazarak hilyelerle birlikte evlerine asmışlardır.[38] Bu inanç doğrultusunda Türk edebiyatında Hz. Peygamber'in isimlerini tadât geleneği ortaya çıkmıştır.[39] Hz. Peygamber'in isim ve sıfatları başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere diğer semâvî kitap ve sayfalardan, hadis-i şeriflerden ve Müslümanların kaleme aldığı eserlerin Hz. Peygamber'i tavsîf ederken kullandıkları ifadelerden öğreniyoruz.[40]

Esmâ-i Nebî'ye ilişkin edebiyatımızdaki en tanınmış eser Abdullah Salâhî-i Uşşâkî'nin 1763 yılında tamamladığı *Gül-i Sadberg-i Evrâd Berây-ı Tuhfe-i Ubbâd*[41] isimli eseridir. Eser sadece Hz. Peygamber'in isimlerine münhasır değildir. Cenab-ı Hakk'ın güzel isimleri de eserin içinde yer almaktadır. Arapça ve Türkçe karışık kaleme alınmıştır.[42] Yine Hasîb-i Üsküdârî (ö. 1802'den sonra), Vecîhî Paşazâde Kemâl (ö. 1892), Yahyâ Nazîm (ö. 1727) esmâ-i Nebî'yi kaside ve mesnevî nazım şekliyle kaleme almış şairlerdendir. Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin'in (ö. 1788) Hz. Peygamber'in isimlerini kaleme aldığı *Mir'âtü's-Safâ fî Nuhbeti Esmâi'l-Mustafâ* isimli bir risalesi mevcuttur.[43]

1.6. Evsâf-ı Nebî

Evsâf-ı Nebîler Hz. Peygamber'in çeşitli özelliklerini anlatan eserlerdir.[44] Bu türün örneklerine Kâzerûnî'ye (ö. 1357) ait *el-Munteka fî Evsâfı'n-Nebiyyi'l-Mustafâ*

---

[37] Hz. Peygamber'in isimlerini derleyen ve edebiyatımızdaki manzum esmâ-i Nebî metinleri hakkında bilgi veren bir çalışma için bk. Emine Yeniterzi, "Divan Şiirinde Hz. Peygamber'in İsim ve Sıfatları-Esmâ-i Nebî", *TDV Kutlu Doğum Haftası II*, 1-7 Ekim 1990, Ankara, 7 Ekim 1990, s. 87-100.

[38] Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, s. 162, Yeniterzi'ye ait bu çalışmada Esmâ-i Nebî, na'tlerde yer aldığı şekliyle ayrı bir başlık altında detaylı bir şekilde verilmiştir.

[39] Bu geleneğe ilişkin bir çalışma için bk. Ahmet Yılmaz, "Türk Edebiyatında Esmâ-i Nebeviyye-i Şerîfe'yi Tadât Geleneği ve Müstakimzâde'nin Mir'âtü's-Safâ İsimli Risalesi", *İstem*, Yıl 2, Sayı:4, 2004, s. 159-172.

[40] Emine Yeniterzi, *age*, s. 163-165; Mustafa Uzun, *age*, s. 458.

[41] DTCF Ktp. Muzaffer Özak, nr. 2/7, vr. 74b-107b.

[42] Semih Ceyhan, "Salâhî Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, C. 36, s. 18; Mehmet Akkuş, *Abdullah Salâddîn-i Uşşâkî(Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1998, s. 149-151.

[43] Risalenin Süleymaniye ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanelerinde nüshaları bulunmaktadır. Bk. Süleymaniye Ktp. Esad Ef. No: 1426 / 3 vr. 25-36; Topkapı Sarayı Müz. Ktp. YY No: 347, vr. 136a-140b. Risaleye ilişkin bu bilgiler ve daha fazlası için bk. Ahmet Yılmaz, *age*, s. 162-172.

[44] Mustafa Uzun, "Muhammed", Türk Edebiyatı, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, C. 30, s. 458.

gibi meşhur Arapça eserler kaynaklık etmiştir. Hz. Peygamber'in vasıflarını anlatan bu telifler çok kez mucizât başlıklı eserler ile birlikte yer alırlar.

1895'te neşredilen Edirneli Abdurrahman Ubeydî'nin *Evsâf ve Mu'cizât-ı Nebî*'si[45], yine 1913'te neşredilen Mustafa Fevzi b. Nu'mân'ın (ö.1871) *Şümûsü's-Safâ fî Evsâfi'l-Mustafâ*'sı[46] bu türün iki örneğidir.

1.7. Şemâil

Sözlükte huy, tabiat, seciye, ahlâk gibi anlamlara gelen şemâil, İslam kültüründe, Hz. Peygamber'in fizîkî ve ahlâkî özelliklerini ifade eden bir terim ve bu konuda yazılan ortak eserlerin adıdır.[47] Hz. Peygamber'in beşerî yönü ve imtiyazlı bir insan gibi yaşamaktan titizlikle sakındığı yaşayış tarzı İslam ulemâsını bu doğrultudaki vesikaların tespitine ve gelecek nesillere intikal ettirme gayretine sevk etmiş, zamanla toplanan vesikalar sistemleştirilerek müstakil olarak bir araya getirilmiş ve şemâil türü ortaya çıkmıştır.[48]

Şemâil eserlerinin kaynağı, Hz. Muhammed'in (sav) özelliklerinin anlatıldığı rivayetlerdir. Bu türün Türk edebiyatındaki örneklerinin en temel kaynağı Tirmizî'nin (ö. 892) *eş-Şemâilü'n-Nebeviyye* isimli eserinin tercümesi ve şerhidir. Bu tür eserler daha çok mensur olarak kaleme alınır. Türk edebiyatında türün bilinen en eski örneği Şeyhülislam Hoca Sâdeddin Efendi'ye (ö. 1599) nispet edilen er-*Risâletü'ş-Şemâiliyye* isimli eserdir.[49] Aziz Mahmud Hüdâyî'nin (ö. 1628) *Hilye-i Resûl*'i[50], Erzurumlu Dede Mehmed Efendi'nin (ö. 1640) *el-Vesîletü'l-uzmâ fî Şemâ'il'il-Mustafâ*'sı[51], İbrahim Hanîf Efendi'nin (ö. 1775) *Hulâsatü'l-Vefâ fî Şerhi'ş-Şifâ*'sı[52] ve Eyüp Sabri Paşa'nın (ö. 1890) *Terceme-i Şemâil-i Şerîfe*'si[53] şemâil eserlerinin farklı yüzyıllardaki örneklerindendir.

---

[45] Ubeydî, *Evsâf ve Mu'cizât-ı Nebî*, Neşr: Ahmed Cevdet, Dersaâdet, 1313.
[46] Mustafa Fevzi bin Numan, *Şümûsü's-Safâ fî Evsâfi'l-Mustafâ*, Dersaadet 1331.
[47] M. Yaşar Kandemir, "Şemâil", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, C. 38, s. 497.
[48] Ali Yardım, Şemâil Nev'inin Doğuşu ve Tirmizî'nin Kitâbü'ş-Şemâil'i, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi I*, İzmir 1983, s. 349.
[49] Mustafa Uzun, "Muhammed", Türk Edebiyatı, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, C. 30, s. 458.
[50] Süleymaniye Ktp. Fatih, Nr. 5385, 2 vr.
[51] Süleymaniye Ktp. Âşir Ef. Böl. Nr. 434/3, vr. 18b-73b.
[52] Cemil Akpınar, "Hanîf İbrâhim Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, C. 16, s. 40.
[53] *Tercemetü'ş-şemâil*, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi Tirmizi, 279/892, çev: Eyüp Sabri Paşa, Hurşid Efendi Litografya Destgahı, İstanbul 1298/1299-1882.

1.8. Hilye

Hilye; sözlükte süs, ziynet, yaratılış, cevher, vasıflandırmak, zîb, sûret, sûret-i hasene, sıfat-ı hasene gibi anlamlara gelir.[54] Edebî bir ıstılah olarak da Türk edebiyatında "Hz. Peygamber efendimizin bedenî özelliklerini anlatan manzum ve mensur eserler ile bu konuda kaynaklarımızda zikredilen rivâyetlerin yazılmasıyla meydana getirilen birer hüsn-i hat şaheseri olan levhalara denir."[55]

Âşık Kadrî tarafından hilyenin manzum tarifinin yapıldığı aşağıdaki beyit kayda değerdir:

Hilyenin ma'nâsı ey hüsn-i melek
Vücûd-ı Nebî'nin ta'rîfi demek[56]

Edebiyatımızda hilyenin Hz. Peygamber'le birlikte diğer nebîler (hilye-i enbiyâ), dört büyük halife (hilye-i çâr-yâr-ı güzîn), aşere mübeşşere (hilye-i aşere-i mübeşşere), Hz. Peygamber'in torunları (hilye-i Hasaneyn) ve Allah dostları için (hilye-i evliyâ) yazılmış örnekleri de mevcuttur.

İlk dönemlerde şemâile dair eserlerle birlikte ele alınan hilyenin, müstakil bir tür olarak Türk edebiyatında yayılmasında Hz. Peygamber'i rüyada gören bir Müslümanın onu gerçekten görmüş sayılacağını bildiren rivâyetin etkisi büyüktür.[57] Yine Hz. Ali'den nakledilen "Hilyemi gören beni görmüş gibidir. Beni gören insan bana muhabbetle bağlanırsa Allah ona cehennemi haram kılar; o kişi kabir azabından emin olur, mahşer günü çıplak olarak haşredilmez." şeklindeki rivayetin de hilye türünün müstakil olarak gelişmesinde etkisi vardır.[58]

Edebiyatımızdaki en meşhur hilye Hakânî Mehmed Bey'in hilyesidir. 1598-1599 senelerinde kaleme alınan *Hilye-i Hakânî*'den sonra bu tür edebiyatımızda yaygınlaşır.[59] Eğirdirli Seyyid Şerîfî'nin (ö. 1574'den sonra) *Risâle-i Hilyetü'r-Resûl*'i[60], Aziz Mahmud Hüdâyî'nin (ö. 1628) *Hilye-i Resûlu'llah*'ı[61], Niyâzî-i Mısrî'nin

---

[54] Halil b. Ahmed, *Kitâbu'l-Ayn*, Lübnan 2004, s. 174; Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 2002, s. 558; Muallim Nâcî, *Lügat-i Nâcî*, İstanbul 2006, s. 360; Hüseyin Kazım Kadri, *Büyük Türk Lügatı*, C. 2, s. 563.

[55] Zülfikar Güngör, *Türk Edebiyatı'nda Türkçe Manzum Hilye-i Nebevîler ve Nesîmî Mehmed'in Gülistân-ı Şemâil'i*, Yayınlanmamış DT, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2002, s. 1-2.

[56] Zülfikar Güngör, *age*, s. 2'de Âşık Kadrî, *Hilye-i Şerîf* vr, 3b'ye atıfla.

[57] Mustafa Uzun, "Hilye", *TDV İslam Ansilopedisi*, İstanbul 1998, C 18, s. 44

[58] İnsanlar arasında oldukça yaygın olan bu rivayet, Hakânî Mehmed Bey tarafından Hz. Ali'ye dayandırılarak nakledilmiştir. Bk. Hakânî Mehmed Efendi, *Hilye-i Hâkânî*, Dersaâdet 1307, s. 11.

[59] Mustafa Uzun, *age*, s. 44.

[60] Sadık Yazar,"Seyyid Şerîfî Mehmed Efendi ve Hilyesi", Turkish Studies /Türkoloji Araştırmaları, Vol. 2/4, Fall 2007, s. 1026-1044.

(ö. 1618) *Terceme-i Hilye-i Şerîf'i*[62], Süleyman Nahîfî'nin (ö. 1738), Hakânî'nin hilyesine nazîre olarak kaleme aldığı *Hilyetü'l-envâr*'ı ve Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin'in (ö.1778) *Şerh-i Hilye-i Nebeviyye*'si türün edebiyatımız içindeki önemli örneklerindendir.[63]

1.9. Mi'râciye / Mi'râcnâme

Yukarı çıkma, yükselme, yükselmeye yarayan araç ve çıkacak yer anlamlarına gelen mi'rac[64]; Hz. Peygamber'in Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya ve oradan da Cenab-ı Hak katına olan yolculuğunu ifade eder. Hz. Peygamber efendimiz bu gecede Cenab-ı Hakk'a ayet-i kerîmede bildirildiği şekliyle *kâbe kavseyni ev ednâ* derecesinde mülâkî olmuştur.[65] Hz. Peygamber'in miracda doğrudan vahiy aldığı ve yine namazın beş vakit olarak mi'racda farz kılındığı bilinmektedir.

Bir edebî ıstılah olarak mi'râciye ya da diğer kullanımıyla mi'râcnâme ise, Hz. Peygamber'in mi'râcını konu edinen eserlere verilen isimdir. Hz. Peygamber'in mi'râcı yalnızca edebiyat değil minyatür, hat ve musikî gibi sanat dallarının da konusu olmuştur.[66]

Türk edebiyatında mi'râciye türü, müstakil edebî eserler şeklinde kaleme alındığı gibi siyer, mucizât ve mevlidlerin içinde ve dinî-tasavvufî eserlerin bir kısmında müstakil fasıllar olarak da yer almıştır. Mirac konusu na'tlerde de yer alır.

Edebiyatımızda ilk defa *Satuk Buğra Han Destanı*'nda görülen mi'râc bahsinin Anadolu sahasındaki ilk müstakil örneği Ahmedî (ö. 1412) tarafından 1405 senesinde kaleme alınan *Tahkîk-i Mi'râc-ı Resûl*[67] isimli eserdir. Müstakil olmayan ilk mi'râcnâme ise bu eserden çok daha önce 1330 senesinde Âşık Paşa (ö. 1332) tarafından kaleme alınan *Garîbnâme*'nin içinde yer alır.[68] Abdülvâsî Çelebi'nin (ö.

---

[61]Süleymaniye Ktp. Fatih, Nr. 5385, 2 vr.

[62] Serpil Soydan, *Niyazî'nin Tercüme-i Hilye-i Şerif Adlı Eserinin İnceleme, Metin ve Sözlük Çalışması*, YLT, Niğde Üniversitesi SBE, Niğde 2002.

[63] Müstakimzâde'nin eseri *Nâfia-i Şâfia* olarak da anılır. Mustafa Uzun, *age*, s. 45. *Osmanlı Müellifleri*'nde ise eser *Hilye-i Nebeviyye ve Hulefâ-i Erbaa* adıyla kaydedilmiştir. Bk. Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, Ankara 2000, C 1, s. 168.

[64] Halil b. Ahmed, *Kitâbu'l-Ayn*, Lübnan 2004, s. 527; Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 2002, s. 1373; Muallim Nâcî, *Lügat-i Nâcî*, İstanbul 2006, s. 802.

[65] Kur'an-ı Kerim'de yer alan "*kâbe kavseyni ev ednâ"* ifadesi iki yay arası hatta daha da yakını anlamına gelir. Hz. Peygamber'in miracda Cenab-ı Hakk'a olan yakınlığını ifade eder. İfade ayet-i kerimede şu şekilde yer alır: "Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı. O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu." Necm 53/8-9.

[66] Manzum edebî geleneğimizde mi'râciye türünü inceleyen bir çalışma için bk. Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, Ankara 1987.

[67] Süleymaniye Kütüphanesi, Şâzelî Tekkesi Kitaplığı, Nr. 110, vr. 16b-28b.

[68] Kemal Yavuz, "Anadolu'da Başlayan Türk Edebiyatında Görülen İlk Miraçnâmeler: Âşık Paşa ve Miraçnâmesi", *İlmî Araştırmalar*, S. 8, İstanbul 1999, s. 247-266.

1414-5'den sonra) *Mi'râcnâme-i Seyyidü'l-Beşer Hazret-i Resûlullah 'aleyh-i efdalü's-salavât*'ı[69], İsmâil Hakkı Bursevî'nin *Mi'râciyye*'si[70], Nâyî Osman Dede'nin (ö. 1729) *Mi'râcü'n-nebî*'si[71], Süleyman Nahîfî'nin (ö. 1738) *Mi'râcü'n-Nebî*'si[72] ve Ârif Süleyman'ın (ö. 1769) *Mi'râciyye*'si[73] türün önemli örnekleri arasında zikredilebilir.[74]

1.10. Regâibiye

İslam kültüründe, Hz. Peygamber'in Recep ayının ilk Cuma gecesinde ana rahmine düştüğüne inanılır. Regâib gecesi olarak anılan bu gece Müslümanlar için kutsaldır. Regâib, "arzu olunan şey, hediye, ihsan" anlamlarına gelen ragîbe kelimesinin çoğuludur.[75] Hz. Peygamber'in ana rahmine düştüğüne inanılan geceye müminler çokça rağbet etmiş ve yine bu gecede rağbetler artmış bu sebeple geceye regâib ismi verilmiştir. Bir tür olarak Regâibiye ise, edebiyatımızda Regâib kandili vesilesiyle kaside ve mesnevî şeklinde kaleme alınmış ve kutsal olan bu gecede okunmak üzere bestelenmiş manzum eserlere verilen isimdir.[76]

Türk edebiyatında az rastlanılan bir tür olan regâibiyenin edebiyatımızdaki ilk örneği Salâhî Efendi (ö.1782) tarafından XVIII. yüzyılın ilk yarısında kaleme alındığı tahmin edilen *Risâle-i Regâibiyye*'sidir. Eser Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere üç ayrı dilde kaleme alınmıştır.[77] Yine Ârif Süleyman'a ait Farsça bir regâibiye manzumesi mevcuttur. Türün bir diğer örneği ise Edirne Müftüsü Fevzî Efendi'nin 1898 senesinde kaleme aldığı *Envârü'l-kevâkib fî Leyleti'r-Regâib* isimli 112 beyitlik manzûmedir.[78]

1.11. Gazavât-ı Nebî

Gazavât; akın, saldırı, din uğruna yapılan savaş anlamına gelen *gazve* kelimesinin çoğuludur. *Gazve,* Hz. Peygamber'in bizzat sevk ve idare ettiği savaşlar hakkında kullanılan bir terimdir.[79] Bir edebî tür olarak gazavât-ı Nebî, Hz.

---

[69] Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, Ankara 1987, s. 161-164,
[70] İsmail Hakkı Bursevî, *Mi'râciye*, Haz.: İrfan Poyraz, Bursa, Ağustos 2007.
[71] Konya Mevlânâ Müzesi İhtisas Ktp., Nr.1172, vr. 1b-5a.
[72] Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, Ankara 1987, s. 175-178.
[73] Metin Akar, *age,*s. 184-189.
[74] Türe ve türün önemli örneklerine ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Metin Akar, *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, Ankara 1987, s. 155-202.
[75] Mehmed Bahâddîn, *Yeni Türkçe Lügat*, Ankara 1997, s. 355.
[76] Mustafa Uzun, "Regâibiyye", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, C. 34, s. 536.
[77] Matlau'l-Fecr hakkında detaylı bilgi ve eserin neşri için bk. Mehmet Akkuş, "Edebiyatımızda Regâibiyye ve Salâhî'nin Matlau'ul-Fecr'i", *Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, C. 32, Ankara 1992, s. 129-153.
[78] Envârü'l-kevâkib ve fî Leyleti'r-regâib hakkında detaylı bilgi ve eserin neşri için bk. Hakan Yekbaş, "Klasik Türk Şiirinde Regâibiyye ve Mehmed Fevzî Efendi'nin Regâibiyyesi", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, S. 42, Erzurum 2010, s. 69-95.
[79] Hüseyin Algül, "Gazve", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul 1996, s. 488.

Peygamber'in savaşlarını anlatan manzum ve mensur eserlerdir. Hülefâ-i Râşidîn döneminde özellikle İran ve Bizans'la yapılan savaşlarda mücâhidleri teşvik için Hz. Peygamber'in gazvelerini anlatma geleneği başlamış, zamanla kurumsallaşan bu gelenek diğer Müslüman devletlerde de devam etmiştir.[80]

Bu türün edebiyatımızdaki ilk örneği Dursun Fakih'e (ö. 132'dan sonra) nispet edilen 640 beyitlik *Gazavât-ı Resûlullah (Gazavât-ı Kıssa-i Mukaffâ)*[81] isimli manzum mesnevîdir. Niyâzî'nin (ö. 16. Yüzyıl) 1552 senesinde telif ettiği *Gazavât-ı Nebî*'si[82], Süleyman Nahîfî'nin (ö. 1738) *Gazavât-ı Nebevî*'si, Ahmet Refik'in (ö. 1937) *Gazavât-ı Celîle-i Peygamberî*'si türün tanınmış örneklerindendir.[83]

1.12. Hicretnâme

Kelime olarak *terk etmek*, *ayrılmak* anlamlarına gelen hicret, Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye göçünü ifade eden İslamî bir terimdir. Bir edebî tür olarak hicretnâme ise Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye göç edişini anlatan eserlerdir.

Edebiyatımızda hicretnâmenin en eski örneği Süleyman Nahîfî'nin (ö. 1738) *Hicretü'n-Nebî*'sidir. Eser bir mesnevî olup 788 beyitten oluşur. Nahîfî'nin eserinin 162 beyitlik ilk bölümünde doğumundan başlayarak hicretine kadar olan kısım anlatılır. Bu bölümden sonra ise eser hicret bahsine ayrılmıştır.[84] Mustafa Fevzi bin Numan Efendi'nin (ö. 1924) *Şümûsü's-Safâ fî Evsâfi'l-Mustafâ* isimli eseri Hz. Peygamber'in hicretini yaklaşık 300 beyitle aktarır.[85] Hz. Peygamber'in hicretine ilişkin bahisler siyer, mevlid, mi'râciye gibi türlerin içinde de yer alır. Bununla birlikte siyer, mevlid, mi'râciye gibi popüler türlere nispetle Hz. Peygamber'in hicretini konu edinen eserler sayıca daha azdır.

1.13. Şefâatnâme

Dinî bir ıstılah olarak şefâat; özellikle Hz. Peygamber'in, diğer peygamberlerin ve şefâat etme hakkına sahip diğer kimselerin inananların bağışlanması için Hak katında

---

80 Hüseyin Algül, *agm*, C. 13, İstanbul 1996, s. 489.

81 Millet Kütüphanesi, Ali Emîrî, Manzum, nr. 1222, vr. 79b-108a; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 311, vr. 60b-71a; Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi, nr. 11-930. Bk. Hasan Aksoy, "Dursun Fakih", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, C. 10, s. 7-8.

82 Engin Yılmaz, *Gazavat-nâmeler ve Niyâzî'nin Gazavât-ı Nebî'si*, YLT, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1995.

83 Mustafa Uzun, "Muhammed", Türk Edebiyatı, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, C. 30, s. 459.

84 Amil Çelebioğlu, "Süleyman Nahîfî'nin Hicretü'n-Nebî Adlı Mesnevîsi", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul, 1998, s. 270.

85 Mustafa Fevzi bin Numan, *Şümûsü's-Safâ fî Evsâfi'l-Mustafâ*, Dersaadet 1331.

niyazda bulunmalarıdır.[86] Şefâatnâme ise, Hz. Peygamber'in şefâatini talep etmek amacıyla müminler tarafından kaleme alınan manzumelerdir. Şefâatnâme türünün Türk edebiyatındaki bilinen en eski müstakil örneği Ömeroğlu'na (ö. 14. Yüzyıl) ait 125 beyitlik *Şefâatnâme* isimli eserdir.[87] Yine Pîr Muhyiddîn Muhammed b. Abdurrahmân tarafından meclislerde okunmak üzere halk için kaleme alınmış manzum *Şefâat-nâme* isimli bir eser mevcuttur.[88]

Şefâatnâme edebiyatımızda bir tür olarak yaygın olmamakla birlikte Hz. Peygamber'den şefaat talebi başta na't olmak üzere ahvâl-i kıyâmet ve mahşernâme gibi diğer dinî türlerin içinde sıklıkla yer alır.

1.14. Fazîletnâme

Fazîletnâmeler, Hz. Peygamber'in faziletlerini ve onun diğer peygamberlere olan üstünlüğünü konu edinen eserlerdir.[89] Hadis ilminde bu konu, Hz. Peygamber'in faziletleri ile ilgili rivayetlerin derlendiği *Fazâilü'n-nebî* başlığı altında ele alınır. Fazîletnâme Türk edebiyatında sadece Hz. Peygamber için kaleme alınan bir tür olmayıp, Hz. Peygamber'le birlikte diğer din büyüklerinin faziletlerinden, kutsal ay ve günlerin faziletlerinden bahseden fazîletnâmeler de mevcuttur.[90]

İbn-i Kemal ve Âbirî'nin, *Efdaliyyetu Nebiyyinâ Muhammedin aleyhi's-selâm alâ sâiri'l-enbiyâ* isimli risaleleri bu türün edebiyatımızdaki örnekleridir.[91]

1.15. Kırk Hadis, Yüz Hadis, Bin Hadis

İslam kültüründe, Hz. Peygamber'e nispet edilen "*Ümmetimin dinî işlerine dair kırk hadis derleyen ya da ezberleyen kimseyi Allah Teâlâ fakihler ve âlimler topluluğu arasında diriltir*" mealindeki hadis-i şerifin telkiniyle Müslümanlar arasında kırk hadis derleme geleneği başlamıştır.[92] Hz. Peygamber'in şefâatine nâil olma, fakihler ve âlimler topluluğu arasında diriltilme şevkiyle başlayan kırk hadis geleneğinin iki büyük

---

[86] Mustafa Alıcı, "Şefaat", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2010, C. 38, s. 411; Pîr Muhyiddîn, *Şefâat-nâme*, haz. Meliha Yıldıran Sarıkaya, İstanbul 2012, s. 13.
[87] Sezer Özyaşamış Şakar, "Hâzâ Kitâbu Şefâ'at-nâme", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi/The Journal of Ottoman Studies,* (Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'na Armağan-IV), S. XXVIII, İstanbul 2006, s. 123-150.
[88] Pîr Muhyiddîn, *Şefâat-nâme*, haz. Meliha Yıldıran Sarıkaya, İstanbul 2012.
[89] Mustafa Uzun, *age*, s. 459.
[90] Hz. Ali'ye ilişkin edebiyatımızda yer alan bir faziletnâme örneği için bk. Derviş Muhammed Yeminî, *Fazîlet-nâme: Giriş İnceleme Metin*, haz. Yusuf Tepeli, Ankara 2002.
[91] İbn-i Kemal, Efdaliyyetu Nebiyyinâ Muhammedin alâ sâiri'l-enbiyâ, (Neşre haz. Salih Sabri Yavuz,) "Kelam'da Efdaliyyet Meselesi ve İbn Kemal'in 'Efdaliyyetu Muhammed' Risâlesi", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 2010, C. 10, S. 3, s. 7-22.
[92] Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 2, s. 246. Hadisin ele alındığı bir çalışma için bk. İ. Hakkı Ünal, "İslam Kültüründe Kırk Hadis Geleneği ve Şeyh Hâmid-i Velî'nin Hadîs-i Erbaîn Şerhi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 39, Ankara 1999, s. 137-146.

temsilcisi İmam Nevevî (ö. 1277) ve Abdurrahman b. Ahmed Molla Câmî'dir (ö. 1492). İmam Nevevî'nin eseri Arapça ve mensur iken Molla Câmî'nin eseri Farsça ve manzumdur.[93]

Türk edebiyatında kırk hadis geleneği de Arapça ve Farsça olarak derlenen bu eserleri nazmen ya da nesren Türkçeye aktarma şeklinde başlar. Süreç içinde kırk hadis geleneğini ortaya çıkaran aynı saiklerle, kırk hadise yüz hadis ve bin hadis derleme geleneği de eklenmiştir. Bu eserlerin kırk hadise göre örnekleri sayıca daha azdır. Türk edebiyatında bu türdeki ilk hadis tercümelerini Edip Ahmed Yüknekî'nin *Atabetü'l-Hakâyık* isimli eserinde manzum olarak görürüz.

Edebiyatımızda Molla Câmî'nin kırk hadisi şairler tarafından nazmen çokça tercüme edilmiştir. Ali Şir Nevâî (ö. 1501), Fuzûlî (ö. 1556), Rıhletî (16. Yüzyıl), Nâbî (ö. 1712), Bursalı Müfîd (ö. 1726), Antakyalı Münîf (ö. 1743-4), Seyyid İbrâhîm (ö. 1782), Tayyibzâde Hâfız Mehmed Zühdî (ö. 1914) Câmî'nin eserini nazmen Türkçeye tercüme eden şairler arasındadır.[94] Yine Cemâlî-i Karamânî (ö. 1527), Merdümî (ö. 1564-65), Taşköprîzâde İsâmuddîn Ahmed (ö. 1561), Nev'î (ö. 1599), Hakânî Mehmed Bey (ö. 1606), Fevzî-i Kefevî (ö. 1616), Ankarâvî İsmâîl Rusûhî (ö. 1631), Abdülmecîd Sivâsî (ö. 1639), Abdül'l-Ahad Nûrî (ö. 1651), İsmâîl Hakkı Bursevî (ö. 1725), Seyyid Vehbî (ö. 1736), İbrâhîm Hanîf (ö. 1775), Müstakîmzâde Süleymân Sa'deddîn Efendi (ö. 1788), Köstendilli Süleyman Şeyhî (ö. 1819-20), Kenan Rıfâî (ö. 1950), Babanzâde Ahmed Naîm (ö. 1934) farklı yüzyıllarda edebiyatımızdaki kırk hadis geleneği içinde yer alan eserlerin müelliflerinden bir kısmıdır.[95]

Edebiyatımızda**,** Erzurumlu Darîr (14. Yüzyıl), Muhyî-i Gülşenî (ö. 1606), İsmâîl Beliğ (ö. 1729) yüz hadise, Vecîhî Paşa (ö. 1892), Mehmed Ârif Bey (ö. 1897), Esad Erbilî (ö. 1931) bin hadise ilişkin eserleri bulunan müelliflerdir.

1.16. Bi'setnâme

Sözlükte "göndermek, yöneltmek, yaratmak" gibi anlamlara gelen bi'set, İslam düşüncesinde genel olarak peygamberlikle görevlendirme, özel anlamıyla da Hz. Muhammed'in (sav) peygamberlikle görevlendirilmesi anlamına gelen bir terimdir.[96]

---

[93] Edebiyatımızda İmam Nevevî ve Molla Câmî'nin eserlerinin birçok tercümesiyle karşılaşırız.

[94] Bu isimlerin eserleri ve Molla Câmî'nin Türkçedeki manzum tercümeleri hakkında daha fazla bilgi için bk. Ahmet Sevgi, *Molla Câmî'nin Erba'în'i ve Türkçe Manzûm Tercümeleri*, Konya 2000.

[95] Türk edebiyatında bu türe ve türdeki eserlere ilişkin daha detaylı bilgi için bk. Abdülkadir Karahan, *İslam-Türk Edebiyatında Kırk Hadis / Toplama, Tercüme ve Şerhleri*, 2. bs. Ankara 1991.

[96] A. Lütfi Kazancı, "Bi'set", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1992, C. 6, s. 217.

Bir edebî tür olarak bi'setnâme ise Hz. Peygamber'in peygamberliğini ve vahyi nasıl aldığını anlatan eserlerdir.

Türk edebiyatında bir edebî tür olarak bi'setnâmenin tespit edilebilen tek örneği Şeyhülislam İshak Efendi'nin (ö. 1734) *Bi'setnâme* isimli eseridir. Eser 278 beyitlik bir mesnevîdir. İshak Efendi eserinde Hz. Peygamber'in doğuşu ile başlar ve vahye muhatap oluşunu uzunca anlatır, mucizâta değinen beyitlerden sonra eser geleneğe uygun olarak münacat ve salât ü selamla nihayete erer. Eserin bir diğer özelliği ise, İshak Efendi'nin eserindeki beyit sayısının, Hz. Peygamber'in vahye muhatap oluşundan vefatına kadar nübüvvet göreviyle geçen aylarının sayısına eşit olmasıdır.[97]

1.17. Delâil-i Nübüvvet

İslam düşüncesinde terim olarak *delâil-i nübüvvet*, peygamberlik kurumunu özellikle de Hz. Muhammed'in (sav) peygamberliğini ispatlamak amacıyla yazılan eserlerin ortak adıdır. Bu eserler peygamberliğin delilleri anlamına gelen *delâil-i nübüvvet* ifadesiyle anıldığı gibi peygamberliğin alâmetleri anlamına gelen *a'lâm-ı nübüvvet*, peygamberliğin kanıtlanması anlamına gelen *isbât-ı nübüvvet*, *isbât-ı risâlet*, yine nübüvvetin delilleri ve işaretleri anlamındaki *hucec-i nübüvvet, âyât-ı nübüvvet*, *şevâhid-i nübüvvet*, *alâmât-ı nübüvvet*, *me'âric-i nübüvvet*, *emârât-ı nübüvvet*, *hasâis-i nübüvvet* ifadeleriyle de anılır.[98]

Bu konuya yer veren İslam tarihindeki ilk eser İbn İshak'ın (ö. 768) *Kitâbü's-Siyer ve'l-Megâzî*'sidir.[99] İsfahânî'nin (ö. 1038) ve Beyhakî'nin (ö. 1066) *Delâilü'n-Nübüvve*[100] isimli eserleri ise İslam tarihinde türün en tanınmış iki örneğidir.

Şeyh Eşref b. Ahmed'in (ö. 1451?) mesnevî nazım şeklindeki *Şevâhidü'n-Nübüvve*'si, Bursalı Lâmiî Çelebi'nin (ö. 1531-2) Abdurrahman Molla Câmî'nin Farsça kaleme aldığı *Şevâhidü'n-Nübüvve* isimli eserinin genişletilmiş tercümesi olan *Terceme-i Şevâhidü'n-Nübüvve*'si[101] bu türün Türk edebiyatı içindeki örneklerindendir.

---

[97] Eserin metni ve eser hakkında detaylı bilgi için bk. Muhammet Nur Doğan*, Lâle Devri Şairlerinden İshak Efendi'nin Orijinal Bir Mesnevîsi (Metin, Nesre Çeviri ve Açıklama)*, İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul 1997, C. 27, s. 101-168.

[98] Yusuf Şevki Yavuz, "Delâilü'n-Nübüvve", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, C. 9, s. 115.

[99] İbn İshak, *Kitâbü's-Siyer ve'l-Megâzî*, Nşr. Süheyl Zekkâr, Dımaşk, H. 1396/1976

[100] İsfahânî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, Haleb, H. 1397/1977; Beyhâkî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, (Nşr. Abdülmu'tî Kal'acî), Beyrut, H. 1405/1985.

[101] Gönül Ayan,"Lâmi'î Çelebi'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Y. 1, S. 1, Konya, Kasım 1994, s. 64.

1.18. Neseb-i Şerîf

Nesep sözlükte *soy bağı* anlamına gelir. Yakın anlamda kişinin anne babasıyla, geniş anlamda ise dedeleriyle ve nineleriyle olan soy bağını ifade eder. Bir tür olarak *neseb-i şerîf* ise Hz. Peygamber'in, Hz. Âdem'den başlayarak, nesebinin silsilesini (soy bağını) konu edinen eserlerdir.[102]

Kemal Paşazâde'nin (ö. 1534), *Risâle Fî Hakk-ı Ebeveyi'n-Nebî*'si[103], Abdülahad Nûrî-i Sivâsî'nin (ö. 1651) *Te'dîbü'l-Mütemerridîn*'i[104], Süleyman Nahîfî'nin (ö. 1738) *Ravzatü's-safâ*'sı Türk edebiyatında Hz. Peygamber'in soyu hakkında bilgi veren eserlerdir.

1.19. Vasiyet-i Nebî

Vasiyet-i Nebîler, Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye olan öğütlerini içeren eserlerdir. Hadislerden oluşan bu öğütlerden zamanla yeni derlemeler yapılmış ve Türk edebiyatında Hz. Peygamber'e nispet edilen öğütlerden oluşan ve "vasiyet" olarak bilinen yeni bir tür ortaya çıkmıştır. Bu türü muhtevâ itibariyle edebiyatımızdaki nasihatnâme türünden ayırmak oldukça güç olmakla birlikte Hz. Peygamber'e nispet edilen öğütlerden oluşması bu türü diğer nasihatnâme türünden ayırmaktadır.

Cemâlî İshâk b. Mehmed Karamânî'nin (ö. 1527) *Vasiyet-i Resûl* isimli risalesi[105], Şemseddin Hüseyin Saâdet'in *Menâkıb-ı Murtazavî Yâhûd Vasiyy-i Nebî*[106] isimli eseri bu türün Türk edebiyatı içindeki örneklerindendir.

1.20. Vefât-ı Nebî

Hz. Peygamber'in doğumu, nübüvveti, savaşları ve mucizeleri nasıl edebî türlere konu olmuşsa, dâr-ı bekaya irtihali ve bu süreçte yaşananlar da edebî eserlerin konusu olmuştur. Türk edebiyatında bir tür olarak bu minval üzere ortaya çıkan Vefât-ı Nebî, Hz. Peygamber'in vefatı ile ilgili olayların anlatıldığı eserleri ifade eder. [107] Vefata dair

---

[102] Ayhan Tergip, "Siyer Yazıcılığı ve Türklerin Siyer İlmine Katkıları*", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 15, s.227

[103] Kemâl Paşazâde, "Risâle Fî Hakk-ı Ebeveyi'n-Nebî", *Resâilü İbn-i Kemâl*, Neşr: Ahmed Cevdet, C. 1, İstanbul 1316.

[104] Mustafa Akçay, "Abdülahad Nûrî'ye Göre Hz. Peygamber'in Ebeveyninin Dinî Konumu", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. IX/1, Haziran 2005, Sivas, s. 125-160.

[105] Mehmet Sait Toprak, "Cemâlî İshâk b. Mehmed Karamânî: Hayâtı ve Eserleri", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, 2006, C. 4, S. 2, s. 143.

[106] Şemseddin Hüseyin Saadet, *Menâkıb-ı Murtazavî Yâhûd Vasiyy-i Nebî*, Dersaadet, H. 1326.

[107] Nurgül Özcan, "Molla Velî'nin Vefât-ı Nebî'si", *Turkish Studies*, C. 7, s. 2, Bahar 2012, s. 841.

kaleme alınan bu türün ürünleri, müstakil olmaktan çok başta *mevlid* olmak üzere diğer dinî türlerin içinde bir bölüm olarak yer alır.

Şeyyad Hamza'nın XIV. yüzyılda kaleme aldığı 356 beyitten oluşan *Vefât-ı Hazret-i Resûl 'Aleyhi's-selâm* mesnevîsi[108] türün örneğidir. Yine bir sonraki yüzyılda Ârif tarafından kaleme alınan, Hz. Peygamber'in hastalığı sürecini ve bu süreçte ailesinin ve sahabenin durumlarını, vefattan sonraki süreci samimî lirik bir dille anlatan *Vefâtü'n-Nebî* başlıklı mesnevîsi[109] türün edebiyatımız içindeki bir diğer örneğidir.

Bununla birlikte vefât türü sadece Hz. Peygamber'e özel bir tür olmayıp Türk edebiyatında diğer peygamberler ve din ulularının vefatlarını anlatan eserler de mevcuttur. İsâ'nın *Dâsitân-ı Vefât-ı İbrâhîm* isimli Hz. İbrahim'in vefatını konu edindiği 150 beyitlik mesnevîsi ile[110], Nesîb Yusuf Efendi'nin Mevlânâ ve Ulu Arif Çelebi'nin vefatlarını konu edinen 24 beyitlik manzumesi buna örnektir.[111]

Yukarıda başlıklar altında zikredilen türler edebiyatımızda Hz. Peygamber'e ilişkin ne denli geniş bir literatür oluştuğunun göstergesidir. Türk edebiyatı Hz. Peygamber'e ilişkin dinî edebî türlerindeki zenginlikle İslam coğrafyası içindeki diğer edebiyatlar içinde de ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Hz. Peygamber'e ilişkin edebî türlerin şairler tarafından en yoğun olarak işleneni ise na'ttir.

2. Edebî Türler İçinde Na't

İslam etkisi altında gelişen Türk edebiyatında konusu Cenab-ı Hak, Hz. Peygamber, ashâb, Kuran-ı Kerim ve muhtelif diğer dinî konular olan birçok dinî tür kaleme alınmıştır. Edebî geleneğimizde zamanla bu edebî türlerdeki çeşitliliğin arttığı görülür. Farklı birçok dinî türde eserin ortaya çıktığı İslâmî Türk edebiyatının en merkezinde ise Hz. Peygamber yer alır. Türk edebiyatının klasik dönemi şeklinde isimlendirilen ve İslam etkisinin en fazla hissedildiği dönemde hemen her şair Hz. Peygamber için en az bir na't kaleme almıştır. Bu yönü itibariyle edebî bir tür olarak na'tin, Hz. Peygamber'i konu edinen diğer türler içinde ayrıcalıklı bir yeri vardır.

---

[108] Fatma Turhal Güler, *Şeyyad Hamza'nın "Vefât-ı Hazret-i Muhammed Aleyhi's-selâm" Adlı Mesnevisi*, YLT, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 1996.

[109] Semra Tunç, "Ârif ve II. Murad Döneminde Yazılmış Bir Hamse", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 12, Konya 2002, s. 164.

[110] Hanife Koncu, "Edebiyat-Tarih Bağlamında Bir Mesnevî: Dâstân-ı Vefât-ı İbrâhîm", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 4, İstanbul 2001, s. 125-158.

[111] Konya Mevlânâ Müzesi İhtisas Ktp., Nr. 2163, vr. 49b-50a

Na‘t “nitelemek, iyi ve güzel şeyleri abartılı bir biçimde dile getirmek, nitelik, vasıf” anlamlarında kullanılan bir kelimedir.[112] Edebî bir terim olarak na‘t, özellikle Hz. Peygamber için yazılan övgü şiirini ifade eder.[113] Bununla birlikte Türk şiir geleneğinde dört büyük halife, aşere-i mübeşşere, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ve bazı din büyükleri için de na‘t kaleme alınmıştır. Na‘t kaleme alana *na‘t-gû*, na‘ti belli günlerde ve törenlerde musikî esaslarına uygun bir biçimde okuyana da *na‘t-hân* denilmektedir. Na‘t aynı zamanda musikide kullanılan bir terimdir ve dinî musikimizde güftesi Hz. Muhammed’e (sav) övgü olan beste türünü ifade eder.[114]

İslam tarihinde Hz. Peygamber’i öven ilk şiirler İslam dininin yayılma sürecinde ortaya çıkmıştır. Müslümanlar yayılıp Medine’de bir güç haline gelmeye başlamış, Bedir, Uhud, Hendek, Hayber savaşlarının gerilimiyle oluşan mücadele ortamında Müslümanlar, müşrikler, Yahudiler arasında karşılıklı şiir atışmaları olmuştur. Hz. Peygamber’in şairleri olarak bilinen Hassan b. Sâbit, Ka‘b b. Mâlik, Ka‘b b. Züheyr, Abdullah b. Revaha gibi sahabe içinde yer alan şairler, Hz. Peygamber’i yücelterek Efendimizi özellikle Mekkeli müşriklere karşı savunma ve dinin yayılmasına katkıda bulunma gibi amaçlar gütmüşlerdir.[115] Daha sonraki süreçte bütün İslam coğrafyasında Hz. Peygamber’e duyulan sınırsız sevgi, türün hızla yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır. İslam coğrafyasında dinî, ilmî ve edebî eserlerin, “besmele”, “hamdele” ve “salvele” ile başlaması, yine şiir geleneğinde divan ve mesnevîlerde “tevhid”, “münâcât” ve ardından gelen “na‘t”in bir zaruret haline gelmesi bir edebî tür olarak na‘tin nicelik olarak çoğalmasına vesile olmuştur.[116] Cenab-ı Hak’tan başlayan ve Hz. Peygamber’le devam eden İslam dinindeki manevî varlık hiyerarşisi, edebî eserlerin yazım tertibini doğrudan etkilemiştir. Yazım tertibindeki hususiyetlerin dinî edebî geleneğimizde na‘t yazımını oldukça artırdığını ve hatta müellifler için na‘t kaleme almanın bir zaruret haline geldiğini söylemek mümkündür.[117] Bununla birlikte na‘t, divanlarda sadece yazım

---

[112]Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbü’l-‘Ayn*, Lübnan 2004, s. 833; Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 2002, s. 1464; Muallim Nâci, *Lugat-i Nâci*, İstanbul 2006, s. 903.

[113] Tâhirü’l-Mevlevî, *Edebiyat Lügatı*, İstanbul 1994, s. 113; Hüseyin Kazım Kadri, *Türk Lûgati*, C. 4, İstanbul 1945, s. 523. Yılmaz Öztuna, *Türk Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara 1977, s. 146; İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C. 2, s. 2282.

[114] İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C. 2, s. 2282.

[115] Mustafa Çiçekler, “Na‘t”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, C. 32, s. 435.

[116] Klasik Türk şiirinde divan tertibine uymayan ve doğrudan na‘tle başlayan divanlar mevcuttur. Nef‘î, Şeyhülislam Yahyâ, Cevrî, Fehîm-i Kadîm ve Şeyh Gâlib divanları buna örnek olan eserler arasındadır.

[117] Klasik dönemde önemli bir tür hatta divan ve mesnevi tertibinin vazgeçilmezi olan na‘te modern şiirde yeterince iltifat edilmemektedir. Tanzimat sonrası Türk şiirinde na‘t yazımı devam etmekle birlikte bu dönemde na‘t türünde verilen ürünler sayı itibariyle klasik dönemden çok daha azdır. Edebî geleneğimizin klasik dönemindeki yazım tertibi hususiyetlerinin Tanzimat sonrası dönemde ortadan kalması bu durumu açıklar olsa gerektir. Dinî ve edebî eserlere Allah ve Peygamber’i zikrederek başlama

geleneğinin bir sonucu olarak en sık karşılaşıldığı "tevhid" ve "münâcât" türlerinin ardında yer almaz, mukaddimeden başlayarak müfredlere kadar divanın bütün bölümlerinde de yer alır.[118]

Türk edebiyatında na't, bir edebî tür olarak tarihsel süreçte Arap ve Fars edebiyatlarından sonra ortaya çıkar. Bununla birlikte Türk edebiyatı İslam edebiyatı içinde türün en güzel ve en zengin örneklerinin verildiği kol olarak öne çıkar. Şair Sezâi Karakoç'un veciz bir şekilde "*Peygamberin şiirle yapılmak istenen portresi*"[119] olarak ifade ettiği na't, klasik Türk şiiri içerisinde yer alan tevhîd, münâcât gibi dinî türler içinde Hz. Muhammed'e (sav) ilişkin olanların en yaygın olanı ve en çok eser verilenidir.[120]

Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra ilk edebî eserlerden itibaren bu türde birçok ürün vermişlerdir. Yusuf Has Hâcib'e ait olan ve İslâmî Türk edebiyatının ilk eseri olarak bilinen *Kutadgu Bilig*'de (1096), on beş beyitlik bir na'tle karşılaşırız.[121] Yine Edîb Ahmed Yüknekî'nin *Atabetü'l-Hakâyık*'ında ve Ahmed-i Yesevî'nin *Dîvân-ı Hikmet*'inde na't örnekleri mevcuttur. *Dîvân-ı Hikmet*'te yer alan na'tlerden birinde Hz. Peygamber kanaatli, şefaatli, tilavetli, mürüvvetli, hidayetli, kifayetli, selametli, ibadetli, riyazetli, siyatletli Muhammed gibi hitaplarla tavsif edilir. Oldukça samimi bir dille kaleme alınan na'tin girişinden birkaç beyit aktarıyoruz:

O sekiz ming âlemge server bolğan Muhammed
Otuz üç ming ashâbga rehber bolğan Muhammed

Yalangaç u açlıkka kanâatlığ Muhammed
Asî câfî ümmetğe şefâatlığ Muhammed

Tünler yatıp uyumas tilâvetliğ Muhammed
Garîb birle yetîmğa mürüvvetliğ Muhammed

---

geleneği, Tanzimat ve sonrasında ortadan kalkınca na't yazımında sayıca bir azalış göze çarpar. Bunun sebeplerinden biri de sekülerleşen hayatın içinde şiirin de sekülerleşmesi olarak zikredilebilir. Sekürleştikçe de modern şair klasik dinî tasavvurdan uzaklaşacaktır. Bu yargı için bk. Turan Karataş, "Modern Şair Na'ta Uzak mı Kaldı?", *Yeni Şafak (Kitap)*, Nisan 2012, Çarşamba, S. 64, s. 12.

[118] Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Ankara 1993, s. 46.

[119] Sezâi Karakoç, "Birkaç Söz", Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, *Hz. Peygamber'e Şiirler Antolojisi (Na'tlar)*, İstanbul 1966, s. 6-7.

[120] Emine Yeniterzi; "Na't" (Türk Edebiyatı), *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, C. 32, s. 436.

[121] Reşid Rahmeti Arat, *Kutadgu Bilig I Metin*, Ankara 1979, s. 20-22.

Yoldın azğan gümrâha hidâyetliğ Muhammed
Mühim tüşse her kimge kifâyetliğ Muhammed[122]

Bu eserlerde Hz. Peygamber'in seçkinliği, üstünlüğü, ahlaki vasıflarındaki yüceliği dile getirilerek kendisinden şefaat talep edilmiştir. İlk eserlerden itibaren verilen na't örnekleri sonraki eserlerde de devam etmiş ve edebiyatımızda oldukça geniş bir na't literatürü oluşmuştur. Edebî geleneğimizde tek bir şairin na'tlerinden oluşan divan-ı nu'ût eserleri vücuda gelmiş, farklı şairlere ait na'tlerin derlenmesiyle oluşan bugünün antolojileri hüviyetindeki na't mecmuaları ortaya çıkmıştır.[123] Klasik dönemde bazı şairlerin, Hz. Peygamber'e duydukları derin sevgiden olsa gerek, kendilerine Na'tî mahlasını seçtikleri de görülür. Na'tî Çelebi (ö. 1537), Na'tî Ahmed Paşa (1536'da hayatta), Gelibolulu Mehmed Efendi (ö. 1679), Na'tî Mustafa (ö. 1718), Gaziantepli Kunduracı Na'tî Efendi (1785'te hayatta) şiirlerinde *Na'tî* mahlasını kullanırlar.[124]

Klasik Türk şiirinde başta kaside olmak üzere, gazel, mesnevî, kıta, müstezâd, tercî'-i bend, terkîb-i bend, musammat, rubâî, tuyuğ, müfred ve mısra şeklinde birçok na't kaleme alınmıştır. Bununla birlikte na'tlerde en çok kullanılan nazım şekli kaside, gazel ve mesnevîdir.[125] Şairlerin çok az kullanılan nazım şekillerinde de na't kaleme aldıklarını görmekteyiz.

Şairler, na'tlerini kaleme alırken salt şiir sanatını icra etme motivasyonuyla değil bilakis bunun ötesinde birçok üstün vasıflarla tavsîf ettikleri Hz. Peygamber'i hatırda tutma ve O'nu zikre alma sâikiyle hareket ederler. Bu sâikle olsa gerek birçok şairin en güzel şiiri de na'ti olarak karşımıza çıkar. Şair için na't tanzim etmenin şiirin diğer türlerinde eser vermekten farklı bir yanı vardır. Zira kelimeleri dizerken sözün sultanı olma, sözüyle bir şeyi tasvîr etme ya da yüceltme gayreti güden şair, Hz. Muhammed'in (sav) zikriyle bizzat sözünün şeref bulduğunu düşünür. Hassan b. Sâbit'e ait şu iki dize bunu çok güzel bir biçimde ifade eder:

---

122 Hoca Ahmed Yesevi, *Divan-ı Hikmet*, haz. Hayati Bice, Ankara 1993, s. 59.

123 Türk edebiyatı içinde yer alan na't mecmualarına tezin ilerleyen bölümlerinde, divân-ı nu'ûtlara da tezin giriş bölümünde detaylı bir şekilde yer verilecektir.

124 Na'tî mahlasını kullanan bu şairler için bk. Ahmet Yılmaz, "Türk Edebiyatında Na'tî Mahlasını Kullanan Şairler", *İstem*, Yıl: 1, Sayı: 2, 2003, s. 77-80.

125 Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Ankara 1993, s. 89.

ما إن مدحت محمدًا بمقالتي
ولكن مُدحت مقالتي بمحمد[126]

(*Mā in medaḥtü Muḥammeden bi-maḳāletī*
Velākin müdiḥat maḳāletī bi-Muḥammedin)

Şair bu iki dizede çok içten bir hissiyatla *"Ben sözlerimle Muhammed'i (sav) övmedim, bilakis Muhammed (sav) ile sözlerim övüldü"* buyururlar. Şüphesiz Türk şairleri de aynı hissiyatla na'tlerini kaleme almışlardır. Hz. Peygamber'i tavsîf etmek onlar için de izzet bulma vesîlesidir. Hz. Muhammed'i (sav) anlatan şiirlerin en ölümsüz ve en muhteşem hallerini almalarını Faruk Nafiz Çamlıbel, iki mısraında şairlerin sözlerindeki yüksekliğe değil bizzat Hz. Muhammed'in (sav) yüceliğine bağlar:

En lâyemût eserlerin ilhâmı sendedir
En muhteşem kasîdelerin kahramânısın[127]

Türk şairleri için Hz. Muhammed'i (sav) söze alma en yüce mutluluk vesilesidir. Şair Nahîfî de, Hz. Muhammed'i (sav) tavsîf etme saadetinin şair gönlünü mutlu etmeye kâfî geldiğini, efendimizin na'tinin iki âlemde izzetine vesile olduğunu şu güzel beyitle dile getirmiştir:

Devlet-i dil-i nālāna yeter devlet-i na'tüñ
'İzzet iki 'ālemde baña 'izzet-i na'tüñ

Nahîfî, NM2, 47a

Na'tlerde dikkati çeken hususlardan bir diğeri şairlerin Hz. Muhammed'i (sav) anlatma acziyeti içinde olduklarını ifade etmeleridir. Şairler sürekli Cenab-ı Hakk'ın övgüsüne mazhar olan Hz. Peygamber'i dile almanın çekingenliği ve tedirginliği içindedirler. Fahriyelerde kendini överken hiçbir sıkıntı hissetmeyen şair, na'te gelince Cenab-ı Hakk'ın bizzat övdüğü Hz. Peygamber'i methetmeye gücünün yetmeyeceğini ifade eder.[128] Zirâ insan-ı kâmil olan ve Allah'ın (cc) kendisini bizzat yücelttiği Hz. Muhammed (sav) eksik bir kulun söylediği eksiz bir sözle nasıl tavsîf edilebilir. Şair

---

[126] Hassan b. Sâbit'e ait bu iki dize için bk. İbnü'l-Esîr; *El-Meselü's-Sâir fî Edebi'l-Kâtibi ve'ş-Şair*, Tahkîk: Ahmed El-Hûfî – Bedevî Tabbâne, Dârü Nahzati Mısır, Kâhire, trs, C. 3, s. 240.
[127] Faruk Nafiz Çamlıbel, "Sina'ya İnen Nur", *Han Duvarları*, İstanbul 1969, s. 43.
[128] Emine Yeniterzi, "Na't" (Türk Edebiyatı), *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, C. 32, s. 436.

kendini bu konuda güçsüz ve aciz hisseder. Nahîfî'ye ait aşağıdaki mısralar bunu en güzel şeklide anlatır:

Gerçi kim vaṣfa ḳudretin yoḳdur
Ġaraż ancaḳ o şāha ḳulluḳdur

Nice ḳādirsin itmege tavṣīf
Ẕerre ḫurşīdi idemez ta'rīf

Ḳıldı evṣāfı 'ālemi 'āciz
Mu'cizātı gibi o da mu'ciz

Na't-i pākinde cümle ehl-i hüner
Ṣıdḳ ile 'arż-ı i'tirāf eyler

Nice mümkin medīḥa-i şānı
Oldı memdūḥ-ı ḳavl-i Sübḥānī

Nahîfî, NM2 42a

Şairler Hz. Peygamber'i güle, yağmura, suya, güneşe, aya, inciye yani âlemi tezyîn eden ve âleme rahmet olan rahmet vesîlelerine teşbîh etmişlerdir. Zira Hz. Peygamber'in nübüvvetindeki hikmetin âlemlere rahmet oluşu, bizzat Allah'ın (cc) buyruğunda geçmektedir.[129] Hz. Peygamber bütün var oluşuyla âlemlere rahmettir. Bunu başta Kur'an-ı Kerim ve efendimizin sünnetinden öğreniyoruz. İslam'ın derunî yorumu olan tasavvuf düşüncesi bu rahmeti maddeten ve manen şerh etmeye çalışır.

Na't, Türk Edebiyatı'nda Hz. Muhammed'e (sav) ilişkin kaleme alınan esmâ-i nebî, siyer, mevlid, mi'râcnâme, mu'cizât-ı nebî, hilye, kırk hadis gibi türler içinde en çok eser verilen tür olagelmiştir.[130] Na't Türk edebiyatında sadece şiirin konusu olmamıştır, birçok mensur örneklerine de rastlanır.[131] Türk edebiyatı içinde,

---

[129] Enbiyâ 21/107. Âyet-i kerimenin meali şöyledir: "*(Ey Resûlüm) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.*"
[130] Emine Yeniterzi, "Na't" (Türk Edebiyatı), *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, C. 32, s. 436.
[131] Mensur na't örneklerine örnek olması için bk. *Mecmua-yı Nu 'ût-ı Nebeviyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Bölümü 1210, vr 1b-2a.

müelliflerinin içindeki sevginin tezahürü olarak lirik bir dille nesren kaleme alınan siyer metinlerinin bir kısmını na‘t telakkî etmek mümkündür.[132]

Na‘t sadece dinî-tasavvufî karakteriyle ön plana çıkan klasik edebiyatta değil, bunun yanında halk edebiyatında ve âşık edebiyatında da önde gelen türler arasındadır. Yine bir sanat dalı olarak musikîde birçok na‘t güftesi bestelenerek ayrı bir musikî formu halini almıştır. Bir diğer sanat dalı olan hüsn-i hatta ise, Hz. Peygamber'i yücelten ayet-i kerimeler ve şairler tarafından Hz. Peygamber için kaleme alınan mısralar estetik bir şekilde levhalara yansıtılmıştır.

Ülkemizde edebî bir tür olarak na‘ti konu edinen akademik çalışmaların en kapsamlısı Emine Yeniterzi'ye ait, "*Dîvan Şiirinde Na‘t*" başlıklı doktora çalışmasıdır. Âmil Çelebioğlu danışmanlığında hazırlanan çalışma 1989 yılında tamamlanmıştır.[133] Yeniterzi çalışmasında edebî geleneğimizdeki na‘tlerin şekil ve muhteva özelliklerine ilişkin oldukça ayrıntılı ve doyurucu bilgi verir. Anadolu sahası dışından ve Türk Şiiri'nden na‘t örneklerinin de verildiği eser na‘tle ilgili en temel akademik kaynak niteliğini taşır. Hz. Muhammed'i (sav) Tanzimat sonrası Türk şiirinde konu edinen bir diğer önemli çalışma ise İsmail Çetişli'ye aittir. "Türk Şiirinde Hz. Peygamber 1860-2011" başlığını taşıyan çalışma[134], muhteva, şekil, dil ve üslup açısından Tanzimat sonrası Türk şiirinde Hz. Muhammed'i (sav) ele alır. Çalışmanın başlığında yer alan 1860-2011 seneleri arasında, başta şiir kitapları, na‘t antolojileri ve dergiler olmak üzere kitap, tez, makale, internet ve gazete yayınlarında ulaşılan toplam 1600 şiir üzerinden yapılan oldukça hacimli ve kayda değer nitelikte bir çalışmadır. Her iki çalışma da konusu doğrudan ya da dolaylı olarak na‘tler olan diğer çalışmalar için yol gösterici niteliktedir.

3. Dîvân-ı Nu‘ût

İslam coğrafyasında dinî, ilmî ve edebî eserlerin, "besmele", "hamdele" ve "salvele" ile başlamasının, yine şiir geleneğinde divan ve mesnevîlerde "tevhid", "münâcât" ve ardından gelen "na‘t"in bir zaruret haline gelmesinin bir edebî tür olarak na‘tin nicelik olarak çoğalmasına vesile olduğunu belirtmiştik. Divan tertibinde

---

[132] Necip Fazıl Kısakürek'in kaleme aldığı Çöle İnen Nur isimli eser, bahsini ettiğimiz mensur siyer eserlerine örnek gösterilebilir. Esere lirik bir dil hâkimdir ve mensur bir na‘t özelliği taşımaktadır. Bk. Necip Fazıl Kısakürek, *Çöle İnen Nur*, İstanbul 1969.
[133] Emine Yeniterzi, "Dîvan Şiirinde Na‘t", DT, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya 1989, 2 Cilt, XXII+930 s. Yeniterzi'nin çalışması kitap halinde yayınlanmıştır. Bk. Emine Yeniterzi, Divan Şiirinde Na‘t, Ankara 1993.
[134] İsmail Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber 1860-2011*, Ankara 2012.

“tevhid”, “münâcât” ve “na‘t” şeklinde ortaya çıkan yazım geleneği zamanla Türk edebiyatında hemen her şairin na‘t kaleme almasına yol açmıştır. Türk edebiyatında özellikle XVII. ve XVIII. yüzyıllarda na‘t yazım geleneğinde bir artış görülmektedir. Şairlerimiz içinde çok fazla na‘t kaleme alanlar olmuştur. Bu şairlerden bir kısmı kaleme aldıkları na‘tleri kafiyelerine göre alfabetik bir sırada bir araya getirerek sadece na‘tlerden oluşan divanlar oluşturmuşlardır. Bu şekilde oluşan divanlara divan-ı nu‘ût denmektedir. Klasik Türk şiirinde kaleme alınmış divan-ı nu‘ûtları şöyle sıralayabiliriz:

3.1. Himmetzâde (Abdî), Dîvân

Bayramiyye tarikatı şeyhlerinden Himmet Efendi’nin oğlu olan ve Şeyh Abdullah adıyla da bilinen Himmetzâde (ö. 1710) vaiz, mutasavvıf, mûsikişinas ve şair bir zattır.[135] Himmetzâde’nin bütünü na‘tlerden oluşan bir divanı mevcuttur. Himmetzâde eserini, babasının kendisinden talebi üzerine kaleme aldığını belirtmiştir. Divanın telif tarihi 1676’dır. Divanda bir mukaddime, küçük bir mesnevî, bir tevhîd, hurûf-ı hecâya göre dizilmiş 29 kaside, bir tercî‘-i bend, iki müseddes-i mütekerrir, bir muhammes-i mütekerrir, iki küçük mesnevî ve müfredât bölümü yer alır.[136] Tek yazma nüshası olan eser[137] üzerinde yüksek lisans çalışması yapılmıştır.[138]

3.2. Dîvân-ı Belâgat-Unvân-ı Nazîm

Klasik Türk şiirinin en çok na‘t kaleme alan şairleri arasında yer alan Yahya Nazîm’e (ö.1727) ait eserdir. Eser beş ayrı divandan oluşur. İlk iki divan tamamen na‘tlerden oluşmakla birlikte diğer üçünde de na‘tler yer alır. Yahya Nazîm bu divanları 1668 ve 1687 tarihleri arasında kaleme almıştır. Şair eserindeki na‘tlerde kaside, gazel, mesnevi, kıta, murabba, muhammes, müseddes, müsemmen, müstezad, terkib-i bend, müfred ve mısra gibi birçok nazım biçimini kullanmıştır.[139] Yahya Nazîm’e ait bütün divanlar bir araya getirilerek İstanbul’da 1841 tarihinde basılmıştır.[140] Yahya Nazim’in beş divandan oluşan eserinde I. Divanı’nda 48, II. Divanı’nda 98, III. Divanı’nda 30, IV. Divan’da 26 ve V. Divan’da 95 olmak üzere toplam 297 na‘t mevcuttur.[141] Yahya

[135] Nuri Özcan, “Abdî Himmetzâde”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1988, C. 1, s. 74.
[136] Abdülmecit İslamoğlu, *Himmetzâde Abdullah (Abdî), Hayatı, Eserleri ve Dîvân-ı Nu‘ût’u*, s. 33.
[137] *Dîvân-ı Nu‘ût-ı Abdî*, Ankara Milli Ktp., Yz. A. 2835.
[138] Abdülmecit İslamoğlu, *Himmetzâde Abdullah (Abdî), Hayatı, Eserleri ve Dîvân-ı Nu‘ût’u*, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2003.
[139] Mustafa Uzun, Nuri Özcan; “Nazîm”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, C. 32, s. 452.
[140] Nazîm, *Dîvân-ı Belâgat-Unvân-ı Nazîm*, Neşr: Mehmed Nâil, İstanbul 1257/1841, 500 s.
[141] Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na‘t*, Ankara 1993, s. 51.

Nazîm'e ait eserin yazma nüshaları da bulunmaktadır.[142] İstanbul'da basılan matbu nüsha esas alınarak beş divan üzerinde de yüksek lisans çalışması yapılmıştır.[143] Na'tleriyle ve mûsikişinaslığıyla bilinen Yahyâ Nazîm'in na'tleri ihtiva eden ve beş divandan oluşan hacimli eseri için döneminde "O divan değil bir berât-i gufrandır." değerlendirmelerinde bulunulmuştur.[144]

3.3. Bursalı İsmail Beliğ, Seb'a-i Seyyâre

Şairler tezkiresi ve vefeyâtnâme türündeki eseriyle tanınan İsmail Beliğ'e (ö. 1729) ait olduğu söylenen Seb'a-i Seyyâre isimli bir eser mevcuttur. Seb'a-i Seyyâre ismi, İsmail Beliğ'in bu eserinde yedi na'tini bir araya getirmiş olmasından mülhemdir. Na'tlerden oluşan divanlara örnek olarak verdiğimiz bu divanın elimizde herhangi nüshası mevcut değildir.[145]

3.4. Neccârzâde Rızâ Dîvânı

Bir Nakşîbendî-Müceddidî şeyhi olan Neccarzâde Rıza (ö. 1746) çok sayıdaki na'tiyle tanınır. İnşâ, mûsikî ve hat sanatlarında da geniş bilgi sahibi olduğu kaydedilir.[146] Neccârzâde tarafından kaleme alınan divan tevhîd, münâcât ve na't tarzı şiirler içerir. Divan "Tuhfetü'l-İrşâd", "Vâridât-ı Gaybiyye", "Zuhûrât-ı Mekkiyye" ve "Hâtimetü'l-Vâridât" başlıklı dört bölümden oluşmaktadır. Divan'da 560 gazel, 27 kaside, 10 murabba', 23 rubâî, 93 nazım, 5 kıta, 3 tarih, 7 müfred ve değişik türde hece vezniyle yazılmış 9 şiir mevcuttur. Bu şiirlerin büyük çoğunluğunu na'tler oluşturmaktadır. Divan Neccârzâde'nin müridi Hâmid Mehmed Said tarafından İstanbul'da istinsah edilmiştir.[147] Divan üzerinde iki kez yüksek lisans tez çalışması yapılmıştır.[148]

---

142 Süleymaniye Ktp; Esad Efendi nr. 2707; Hâlet Efendi nr. 654, Hafîd Efendi nr. 364, Hamidiye nr. 1122; İstanbul Üniversitesi Ktp; TY, nr. 2817.

143 Nevin Gümüş, *Yahyâ Nazîm Dîvânı I*, Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri 1992; Aynur Çağlı İşlek, *Yahyâ Nazîn Dîvânı II*, Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri 1991; Mehmet Şimşek, *Yahyâ Nazîm Dîvânı (III. Dîvan)*, Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri 2007; Ahmet Kurban, *Yahyâ Nazîm Dîvanı IV*, Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri 1992; Şaziye Kayhan (Ertürk), *Yahyâ Nazîm Dîvanı 5,* Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri 1996.

144 Mustafa Uzun, Nuri Özcan; "Nazîm", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, C. 32, s. 452.

145 Abdülkerim Abdülkadiroğlu, *Bursalı İsmâil Belîğ*, Ankara 1985, s. 165; Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Ankara 1993, s. 51.

146 Halil İbrahim Şimşek, "Neccârzâde Rıza Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, C. 32, s. 483.

147 Neccârzâde Rızâ, *Divan: Tuhfetü'l-İrşâd, Vâridât-ı Gaybiyye, Zuhûrât-ı Mekkiyye, Hâtimetü'l-Vâridât, Hacnâme, Subhnâme*, İstanbul 1262/ 1845-46.

148 Mehmet Özdemir, *Neccâr-zâde Rızâ Divânı'nın Edisyon Kritiği*, Afyon Kocatepe Üniversitesi SBE, Afyon 1999; Tülin Danacı, *Neccâr-zâde Şeyh Rızâ Dîvânı*, Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 1988.

3.5. Dîvân-ı Nu‘ût-ı Salâhî

Divan, Halvetî-Uşşakî şeyhi, âlim ve şair Salâhî Efendi (ö. 1783) tarafından kaleme alınmıştır. Müellifin asıl adı Abdullah Salâhaddin olup mahlası Salâhî'dir. Bununla birlikte daha çok Salahî-i Uşşâkî diye tanınmaktadır. Âlim bir zât olan Salâhî Efendi'nin *Dîvân-ı Nu‘ût*'undan başka birçok eseri mevcuttur.[149] Salâhî'nin Dîvân-ı Nu‘ût'u kendi içlerinde mürettep Türkçe, Arapça ve Farsça bölümlerden oluşur. Bütün bölümlerde toplamda 200'ü aşkın na‘t mevcuttur. Türkçe kısmında 141 na‘t yer alır. Mehmet Akkuş tarafından üzerinde çalışılan Salâhî'nin divanı iki kez basılmıştır.[150]

3.6. Dîvân-ı Nu‘ût-ı Fâik

Fâik mahlasını kullanan Ömer Fâik'in (1829-1830) hurûf-ı hecâ sırasıyla derlediği na‘t-i şeriflerinden oluşan 1245/1829-30 tarihlerinde telif ettiği divanıdır. Divanın telifi şairin ölümüyle aynı yıla rastlar. Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi yazma eserler katalogunda ilgili divan *Na‘t-ı Şerifler Mecmuası* olarak geçmektedir.[151] Ömer Fâik'e ait divan-ı nu‘ûtta Türkçe na‘tlerle birlikte Farsça na‘tler de mevcuttur. Bir münâcât ile başlayan divanda hurûf-ı hecâ sırasına göre tertip edilmiş 47 na‘t mevcuttur. Divan müellifin bağışlanma talep ettiği bir kıta ile son bulur. Ayrıca divan-ı nu‘ût tamamlandıktan sonra müellifin on iki imam methiyesi yer alır. Kaynaklarda varlığından daha fazla bir bilgiye rastlanılmayan divan-ı nu‘ût üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

3.7. Nazîf Dîvânı

XIX. yüzyılda yaşayan şair hem Nazîf hem de Nazîfî mahlaslarını kullanmıştır. Şairin divanı üzerine yapılan bir yüksek lisans çalışmasında Sahaflar Şeyhizade Ahmed Nazif Efendi (ö. 1859) olduğu tespiti yapılmıştır.[152] Şairin divanı bütünüyle na‘tlerden müteşekkil bir eserdir. Divanda 2 kaside, 4 müseddes ve 198 gazel yer almaktadır. Divan tertibinde ilk nazım bir kasidedir, sonra iki gazel sonra yine bir kaside yer alır. Divanda yer alan 4 müseddes gazellerin arasına serpiştirilmiştir. Divan Türkçe, Arapça ve Farsça telif edilmiştir. Hurûf-ı hecâ sırasına göre dizilmiş gazellerde her kafiye harfinde önce Arapça, sonra Farsça bir gazel yer almış ve sonra Türkçe gazellere yer

---

[149] Salâhî Efendi'nin hayatı ve eserleri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bk. Semih Ceyhan, "Salâhî Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, C. 36, s. 17-19.

[150] Mehmet Akkuş, *Hz. Peygamber'e Na‘tlar (Dîvân-ı Nu‘ût-ı Salâhî)*, Ankara 1999; Mehmet Akkuş, *Hz. Peygamber'e Na‘tlar (Dîvân-ı Nu‘ût-ı Salâhî),* İstanbul 2002.

[151] Ömer Fâik, Na‘t-ı Şerifler Mecmuası, YK Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, Nu: 554/2.

[152] Mehmet Elaldı, *Nazîf, Haytı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti ve Divanı'nın Tenkidli Metni*, YLT, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya 2005, s. 29-31.

verilmiştir.[153] Divan üzerine sadece 2005 yılında yapılan bir yüksek lisans çalışması tespit edilebilmiştir.

3.8. Mehmed Fevzî Efendi, Et-Tevessülâtü'l-Fevziyye fi'n-Nu'ûti'n-Nebeviyye

Son dönem Osmanlı âlimlerinden Mehmed Fevzî Efendi (ö. 1900) tarafından kaleme alınmış bir divançedir. Fevzî Efendi'nin bu divançeden başka tefsir, kelam, tasavvuf, ibadetler ve ahlaka ilişkin birçok telifi mevcuttur.[154] Et-Tevessülâtü'l-Fevziyye, hurûf-ı hecâ sırasına göre tertip edilmiş Türkçe, Arapça ve Farsça na'tlerden oluşan bir divançedir. Divançe önce 1303 /1885-86, sonra 1318/1900-1901 tarihlerinde iki kez yayımlanmıştır.[155] Eser üzerinde herhangi bir çalışma mevcut değildir.

3.9. Dîvânçe-i Tevfîk (Kasâid-i Tevfîk)

Kasâid-i Tevfîk olarak bilinen eser, Mehmed Tevfîk Çerkeşşeyhîzâde (1899) tarafından kaleme alınmıştır. Eserin ilk baskısı Mehmet Tevfik Mısır Mevleviyetinde iken Mısır'da yapılmıştır.[156] Eser bu baskıdan üç yıl sonra Şam'da[157] daha sonra da İstanbul'da farklı tarihlerde iki kez basılmıştır.[158] Mehmed Bey'in kasidelerinden oluşan bu küçük divançede toplam 18 şiir yer alır. Bu şiirlerin 16'sı kaside, biri mesnevî diğeri de terkîb-i bend nazım şekilleri ile kaleme alınmıştır. 1 Tevhid, 6 na't, ikisi Sultan Abdulaziz için, üçü Sultan II. Abdülhamid için, ikisi Musa Safveti Paşa için, Şeyhülislam Mehmed Sa'deddin Efendi ve bir diğer şeyhülislam için kaleme alınan iki kasideyle birlikte toplam 9 kaside, Hz. Hüseyin için kaleme alınmış bir mersiye, ve bir de mesnevi nazım şekliyle yazılmış nasihatname yer alır.[159] Eserin sonunda müellif Mehmed Tevfik Efendinin terceme-i hâli bulunmaktadır. Divançe'de yer alan bir kaside hariç[160] eser üzerine bütün bir çalışma yapılmamıştır.

---

153 Mehmet Elaldı, *age*, s. 40.
154 Mehmed Fevzi Efendi'in hayatı ve diğer eserleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Mustafa Uzun, "Fevzi Efendi, Edirne Müftüsü", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 1995, C. 12, s. 506-509.
155 Mehmed Fevzi Efendi, *Et-Tevessülâtü'l-Fevziyye fi'n-Nu'ûti'n-Nebeviyye*, 1303/1885-86. Mehmed Fevzi Efendi, *Et-Tevessülâtü'l-Fevziyye fi'n-Nu'ûti'n-Nebeviyye*, İstanbul 1318/1900-1901.
156 Çerkeş Şeyhîzâde Mehmed Tevfik, *Kasâid-i Tevfik*, Mısır 1283. Eser üç yıl sonra Şam'da basılmıştır. Çerkeş Şeyhîzâde Mehmed Tevfik, *Kasâid-i Tevfik*, Şam 1286/1869-70, 24 s.
157 Çerkeş Şeyhîzâde Mehmed Tevfik, *Kasâid-i Tevfik*, Şam 1286/1869-70, 24 s.
158 Çerkeş Şeyhîzâde Mehmed Tevfik, *Kasâid-i Tevfik*, İstanbul 1304/1186-87; Çerkeş Şeyhîzâde Mehmed Tevfik, *Kasâid-i Tevfik*, İstanbul 1308/1890-91.
159 Muhittin Eliaçık, "Çerkeşîzâde Muhammed Tevfik Efendi'nin Vatan Kasidesi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1): s. 60-62.
160 Muhittin Eliaçık, "Çerkeşîzâde Muhammed Tevfik Efendi'nin Vatan Kasidesi", *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1): s. 51-73.

Bu eserlere ilave olarak *Hilyetü'l-Envâr* isimli Süleyman Nahîfî (ö. 1738) tarafından kaleme alınmış eser zikredilebilir.[161] Eser 2871 beyit hacminde Hz. Peygamber'in evsâfını manzum bir şekilde dile getiren bir mesnevîdir. Eser manzum bir hilye olmakla birlikte, bölümlerinin birçoğu Hz. Peygamber'e na't hüviyetindedir. Eser üzerinde iki kez yüksek lisans çalışması yapılmıştır.[162]

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda na't yazımında artış başlamış ve bu artışa paralel olarak XVII. yüzyılın sonundan itibaren dîvân-ı nu'ûtlar ortaya çıkmıştır. Burada tespit edilen dokuz divan hakkında bilgi verilmiştir. Şairler Hz. Peygamber'e olan yoğun sevgilerini na'tle dile getirmişlerdir. Kaleme aldıkları na'tleri hurûf-ı hecâ sırasına göre bir arada toplayan şairler dîvân-ı nu'ûtları ortaya çıkarmışlardır. Şairler hangi motivasyonla bunları yapmıştır? Şairleri na't kaleme alıp bu eserleri ortaya çıkarmalarına sebep olan saikler nelerdir? Şimdi bu konu üzerinde durulacaktır.

4. Na't Yazma Geleneğinin Sebepleri

Şairler dinî konuları neden manzum olarak kaleme alma ihtiyacı hissetmişlerdir? Şairin na't kaleme alma arzusu diğer dinî türlerle aynı sâiklere mi dayanır? Klasik Türk edebiyatında dinî konuları dile getiren birçok tür ortaya çıkmıştır. Âmil Çelebioğlu Türk edebiyatında manzum dinî eserlere ilişkin çalışmasında dinî konuların manzum olarak yazılmasının sebeplerini aşağıdaki şekilde sıralar:

1- Nâzımın şâir oluşu veya bu sahada eser verme arzusu,
2- Tercüme edilen eserlerin asıllarının da manzum oluşu,
3- Ta'lîmî konularda manzum yazma geleneğinin mevcûdiyeti,
4- Nazîre yazma geleneği,
5- Kolay okuma ve ezberleme[163]

Bir edebî tür olarak na't, diğer edebî türlerin birçoğundan farklılık arz eder. Her şeyden önce na'tin muhtevasında öne çıkan konular diğer türlerden farklıdır. Şair na'tinde derin bir sevgi ve içtenlikle, bir sevgili edasıyla Hz. Peygamber'e seslenir. Şair için sanatını ortaya koymaktan ziyade Hz. Peygamber'in zikrini dile getirmek esastır. Bu sebeple na'tler daha sade bir dille kaleme alınmıştır. Na't genel anlamda ta'lîmî bir konuyu dile getirmek amacıyla kaleme alınan bir edebî tür değildir. Şairler na'tlerini bir

---

[161] Süleyman Nahîfî, Hilyetü'l-Envâr, Millet Ktp., Ali Emîrî Kitapları, Mnz. Nu: 429, Süleymaniye Ktp, Ali Nihat Tarlan Nu: 41; Mihrişah Sultan, nu: 399/1; İstanbul Üniversitesi Ktp., TY, nu: 2622, 9848.
[162] Zekeriya Usluer, *Süleyman Nahîfî Hayatı, Eserleri ve Hilyetü'l-Envâr'ı*, Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul 1994; Oya Yasav, *Hilyetü'l-Envâr*, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 1995.
[163] Âmil Çelebioğlu, "Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul 1998, s. 350.

bilginin aktarımından ziyade bir hissiyatın aktarımı amacıyla kaleme alırlar. Hz. Peygamber'e duyulan derin sevginin tezahürü olduğu için na'tlere oldukça lirik bir dil hâkimdir. İçtenliğin ortaya çıkardığı bu lirizmin, kaleme alınan na'tlerin tesirini oldukça artırdığı söylenebilir. Bu aşamada şairleri na't tanzim etmeye yönelten saikler başlıklar altında zikredilecektir.

4.1. Hz. Peygamber Sevgisini Dile Getirme İsteği

Maddî ve manevî bütün özellikleriyle Hz. Muhammed'in (sav), İslam etkisinde gelişen Türk edebiyatının en merkezî ögesi oluşu kendisini konu edinen birçok edebî türün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu ancak Müslümanların Allah'a (cc) ve O'nun resûlü olan Hz. Muhammed'e (sav) imanlarıyla açıklanabilecek bir durumdur. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ı (cc) sevmek ve O'nun tarafından sevilmek için Hz. Peygamber'e itaatin gerekliliği vurgulanmış,[164] Allah (cc) ve resûlünün sevgisinin her şeyden önce gelmesi istenmiştir.[165] Bununla birlikte iyi bir müminin Hz. Peygamber'i kendisinden çok sevmesi gerektiğini belirten hadislerin varlığından da haberdarız. Bunun dile getirildiği rivâyetlerden birinde Hz. Peygamber şöyle buyurur: "Canımı elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, hiçbiriniz beni ana-babasından ve çoluk çocuğundan daha fazla sevmedikçe iman etmiş olmaz."[166]

Müslüman bir şair için na't kaleme almak Hz. Peygamber'e samimi duygularla yönelmenin bir ifadesidir. Hz. Peygamber sevgisi doğrudan imana ilişkin bir konudur. Na't şairi için şiirini kaleme alma sebeplerinin başında şüphesiz Hz. Peygamber sevgisi gelir. Bir tür olarak na't de en genel anlamda Hz. Peygamber'e duyulan sevginin tezahürü olan manzumedir. Şair kendisini na't yazmaya yönelten temel saik olan bu sevgiyi şiirinde sürekli dillendirir. Âşık nasıl sevgilisi için canından geçerse şair de Hz. Peygamber için canını feda edeceğini söyler. Âşık nasıl sevgiliye vuslat için çabalarsa şair de Hz. Peygamber'e vuslatı temennî eder. Aşağıdaki beyitte Nahîfî, bir aşığın sevgilisine seslendiği tavırla Hz. Peygamber'e seslenmiştir:

Ben faḳīri 'ıydgāh-ı vaṣluña şāyeste ḳıl
Yā Resūla'llāh fidā olsun saña cānum fidā

Nahîfî, NM2 44b

---

[164] Âl-i İmran 3/31: "(Resûlüm!) De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah son derece bağışlayıcı ve esirgeyicidir."

[165] Tevbe 9/24: "De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, hısım akrabanız kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz ticaret, hoşlandığınız meskenler size Allah'tan, Resûlünden ve Allah yolunda cihad etmekten daha sevgili ise, artık Allah emrini getirinceye kadar bekleyin. Allah fâsıklar topluluğunu hidayete erdirmez."

[166] Buhari, İman 8; Müslim, İman 70; Nesâî, İman 19.

4.2. Kutsal Bir Vazifenin İfası

Cenab-ı Hakk'ın Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'i bizzat taltîf ederek ahlakını yüceltmesinin, şairi na't yazmaya sevk eden bir diğer saik olduğunu söyleyebiliriz. Cenab-ı Hak, Ku'an-ı Kerim'de resûlü Hz. Muhammed'in (sav) ahlakını övmüş ve kullarına Hz. Peygamber'i âlemlere rahmet olarak gönderdiğini bildirmiştir.[167] Ahzâb Suresi'nde yer alan ayet-i kerimelerde Cenab-ı Hak mealen şöyle buyurur:

"Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salavat getirirler. Ey müminler! Siz de ona salavat getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin. Allah ve Resûlünü incitenlere Allah, dünyada ve ahirette lânet etmiş ve onlar için horlayıcı bir azap hazırlamıştır."[168]

Ayet-i kerimelerde Allah'ın (cc) ve meleklerin Hz. Muhammed'e (sav) *salât* ettikleri, kulların da *salât ü selâm*a katılmaları gerektiği söylenmektedir. Ayetin içinde geçen *salât* kelimesinin çoğulu *salavât*tır. *Salât* sözlüklerde dua, tazim, rahmet, istiğfâr anlamlarına gelir.[169] Bununla birlikte müfessirler ayet-i kerimede geçen Allah'ın (cc) resûlüne olan salâtını, Hz. Peygamber'e rahmet etmesi ve melekler katında onu övmesi, meleklerin Hz. Peygamber'e salâtının ise peygamber için istiğfarda bulunmaları, inananların Hz. Peygamber'e salâtının ise Allah'tan (cc) peygamberinin makamını yüceltmesi için dua etmeleri anlamına geldiğini ifade ederler.[170] Kelimenin çoğulu olan *salavat* "*Allahümme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve 'alâ âli Muhammed*" duası için kullanılır.[171] Hz. Peygamber de kendisine salât ü selâm edilmesini, her şart ve halde bu salât ve selamların kendisine ulaşacağını, kıyamet gününde de insanların kendisine yakın olanların en çok salât ü selâm getirenler olacağını söylemiştir.[172]

Na't şairleri de ayet-i kerimede Hz. Peygamber için müminlerden istenilen tazimi kendileri için kutsal bir görev addetmişlerdir. Şair için na't Hz. Peygamber için istenilen bu tazimin bir aracı haline gelmiştir. Şairin salât ü selamı bir vazife addetmesi

---

[167] Kalem 68/4; Enbiya 21/107.
[168] Ahzâb 33/56-57
[169] Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbü'l-'Ayn*, Lübnan 2004, s. 453; Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 2002, s. 829; Muallim Nâcî, *Lügat-i Nâcî*, İstanbul 2006, s. 512;
[170] Mehmet Suat Mertoğlu, "Salâtü Selam", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2009, C. 36, s. 23.
[171] Halil b. Ahmed el-Ferâhîdî, *Kitâbü'l-'Ayn*, Lübnan 2004, s. 453; Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 2002, s. 831.
[172] "Kıyamet günü insanların bana en yakını bana en çok salavat okuyanıdır." Tirmîzî, *Vitir* 21; "Günlerinizin en faziletlisi Cuma günüdür. Bu sebeple Cuma günü bana çokça salât ü selam getiriniz; zirâ sizi salât ü selamlarınız bana sunulur." Ebû Dâvûd, *Salât* 201, *Vitir* 26.

kendisini na‘t kaleme almaya teşvik eden saiklerdendir.[173] Na‘tlerde yer alan salât ü selâm ifadelerine Meftûnî’ye ait na‘tin bir bendini örnek veriyoruz:

El-meded ey Faḫr-i ‘Ālem hem şefī‘u’l-müẕnibīn
Nāzil oldı ḥaḳḳuña hem *raḥmeten li’l-‘ālemīn*

İşidelden vaṣfuñı budur lisānumda hemīn
Eṣ-ṣalāt u ve’s-selām yā Ṣādıḳa’l-vā‘di’l-emīn

Meftûnî NM2 1b

4.3. Hz. Peygamber’den Şefaat Talebi

Bir edebî tür olarak na‘t Hz. Peygamber övgüsü için yazılan şiir olmakla birlikte, şairin na‘ti kaleme almasındaki amacı sadece bu övgü de değildir. Na‘tler aynı zamanda şairlerin Hz. Peygamber’den şefaat talebinde bulunduğu, *istişfâ* ve *istimdâd* mahiyetindeki şiirler olma özelliğini de taşırlar.[174] Na‘t yazan bütün şairlerin arzusu hesap gününde Hz. Peygamber’in şefaatine nâil olabilmektedir. Zirâ şair Hz. Peygamber’den şefaat talep ederek kurtulmayı ümit eder.

Şefaat talebi na‘tlerde şairin Hz. Peygamber’in övgüsünden sonraki en belirgin muhteva özelliği olarak karşımıza çıkar. Bu anlamda na‘tler muhteva açısından iki temel bölüme ayrılır ise, bu bölümlerden ilkinin Hz. Peygamber’in övgüsü, ikincisinin ise şairin şefaat talebinin yer aldığı ikinci bölüm olduğu söylenebilir.[175] Şefaat talebinin olduğu bölüm bazen tek bir mısra ile bazen de uzunca bir manzume ile karşımıza çıkabilir. Bu mısralarda özetle şair günahlarından bağışlanmak için kıyamet gününde Hz. Peygamber’in şefaatine muhtaç olduğunu söyler ve bu suretle de Hz. Peygamber’den şefaatini esirgememesini talep eder. Şefaat talebine hemen her şairin na‘tinden örnek vermek mümkün olmakla birlikte burada Cezmî’ye ait, kaside nazım şeklindeki na‘tin şefaat talep edilen bölümünden bazı mısraları aktarmakla yetiniyoruz:

Ancaḳ senüñ şefā‘atüñe ḳaldı kārumuz
Ol dem ki āb-ı merḥametüñ eyler āfitāb

Nuṭḳ-ı şerīf-i ‘afvuñ ile pāk olur dilüm
Eyler hemīşe terbiye-i gevher āfitāb

---

[173] Bu konuyu işleyen başka bir çalışma için bk. İsmail Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber, 1860-2011*, Ankara 2012, s. 498-501.
[174] Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na‘t*, Ankara 1993, s. 345.
[175] İsmail Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber, 1860-2011*, Ankara 2012, s. 526.

Mehcūr ḳılma rūz-ı cezāda bu bendeñi
Ey leşker-i nübüvvetüñe çāder āfitāb

Muḥtāc ḳılma bāb-ı aḫissāya ben ḳuluñ
Zīrā benem derüñde tevekkülger āfitāb

Cezmî, NM1 4b

4.4. Hz. Peygamber'e Olan Bağlılığın İfadesi

Şair için na't bir taraftan Hz. Peygamber'e olan bağlılığı ifade etmenin bir aracıdır. Şair Hz. Peygamber'e olan sevgi ve bağlılığını dile getirerek, bu yolla himayesine mazhar olma dileğindedir.[176] Nahîfî, Efendimizi metheden, cihanı süsleyen şiirlerinden maksadın Hz. Peygamber'in ayağının toprağına intisâb etmek olduğunu söyler. Zirâ hakikatte kimse bütün âlemin övüncü olan Hz. Peygamber'in midhatine kadir değildir:

İntisāb-ı ḫāk-i pāye bir tevessüldür ġaraż
Midḥatüñ itmekde bu naẓm-ı cihān-ārā ile

Yoḫsa ey faḫr-ı cihān-ı ḥaḳḳ-ı edā-yı medḥiñe
Kimseler ḳādir degül imlā ile inşā ile

Naḥīfī NM2 46a

Şairin Hz. Peygamber'e intisâbı O'nun feyzinden nasibdâr olmak içindir. Bu suretle ayağının toprağına bağlanmak ister. Bu aynı zamanda şair için bir iftihar vesilesidir. Şair Şeyh Mehmed Nazmî bunu şöyle dile getirir:

Bu ḳadar iftiḫārıma bā'iṣ
Ḫāk-pāyına intisābımdur

Naẓmī NM1 81a

4.5. Sözün Hz. Peygamber'in Zikri ile Değer Kazanması

Edebî tür olarak na't, amacı ve muhtevası itibariyle bir övgüdür. Övgünün tabiatı ise söz aracılığı ile övülenin yüceltilmesidir. Bununla birlikte, söz konusu olan Hz.

---

[176] Emine Yeniterzi, "Bir Edebî Tür Olarak Na'tlar", *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslar arası Mevlid Sempozyumu, 16-17 Nisan 2009*, İstanbul 2010, s. 100-101.

Peygamber olunca övgünün tabiatı da farklılaşacak ve şairin övgüsü Hz. Peygamber'e değil, bizzat kendi sözüne bereket verip şairin sözünü yüceltecektir. Şair na'tiyle Hz. Muhammed'i (sav) yücelten değil, bizzat Hz. Muhammed'in (sav) zikriyle sözü yücelendir. Birçok şair na'tinde bunu dile getirmiştir. Bu noktadan hareketle denilebilir ki, şairlerin na't vesilesiyle Hz. Peygamber'i zikre almalarının sebeplerinden biri de Hz. Muhammed (sav) ile sözlerinin kazanacağı değerin bilincinde olmalarıdır.[177] Şairin sahip olduğu bu bilinç, kendisini Hz. Muhammed'i (sav) na'ti vesilesiyle zikre almaya teşvik eder.

Hz. Peygamber'in zikriyle şairin sözünün değer kazanması sadece Türk edebiyatında değil, İslam edebiyatının bütününde şairler tarafından paylaşılan bir hissiyattır. Bu hususiyetin ilk na'tlerden itibaren şairler tarafından dillendirildiğini görmekteyiz.[178] Hz. Muhammed'in (sav) zikrinin söze kazandırdığı değer İslam edebiyatının diğer kollarında olduğu gibi Türk şairleri tarafından da sıklıkla dillendirilen bir husus olagelmiştir.[179] Bu şairlerden Fuzûlî'nin bir mısraını buna örnek olarak vermekle yetineceğiz. Fuzûlî, *Su Kasîdesi*'nde Hz. Peygamber'i tavsîf etmenin bereketiyle sözlerinin kıymetli inciler haline geldiğini söyler. Bu, nisan bulutundan düşen damlaların şahâne inciler haline dönerek yağması gibidir:

Yümn-i na'tüñden güher olmış Fużūlī sözleri
Ebr-i nīsāndan dönen tek lü'lü'-i şeh-vāre şu

Fuzûlî, NM1 62b

4.6. Edebî Eserin Tertip Hususiyeti

Şairi na't yazmaya sevkeden sâiklerden bir diğeri de İslam edebiyatlarının bütününün edebî eserlerinde mevcut olan ortak tertip hususiyetine dayanır. Eser küçük veya hacimli, tıptan tarihe, coğrafyadan astronomiye, fizikten kimyaya kadar dinî, ilmî ve edebî bütün mensur eserlere "besmele", "hamdele" ve "salvele" ile başlanması İslâmî bir gelenektir.[180] Bu gelenek, manzum eserler olan divan ve mesnevîlerde ise tevhid ve münâcâttan sonra Hz. Peygamber için bir na'tin yer alması şeklinde tezâhür etmiştir. Bu

177 İsmail Çetişli, *age*, s. 483.
178 Tezimizde daha önce yer verdiğimiz Hassan b. Sâbit'e ait "Ben sözlerimle Muhammed'i (sav) övmedim, bilakis Muhammed (sav) ile sözlerim övüldü" mealindeki mısralar bunun ilk ve en güzel örneğidir. Bk. İbnü'l-Esîr; *El-Meselü's-Sâir fî Edebi'l-Kâtibi ve'ş-Şair*, Tahkîk: Ahmed El-Hûfî – Bedevî Tabbâne, Kâhire, trs, c. 3, s. 240.
179 Hz. Peygamber'in zikriyle sözün yücelmesine daha önce *Bir Edebî Tür Olarak Na't* başlığı altında değinilmiştir. Konuyla ilgili farklı şairlere ait beyit örnekleri için ilgili başlığa bakılabilir.
180 Emine Yeniterzi, "Bir Edebî Tür Olarak Na'tlar", *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslar arası Mevlid Sempozyumu, 16-17 Nisan 2009*, İstambul 2010, s. 100-101.

durum, İslam düşüncesinde Cenâb-ı Hak'tan başlayan ve Hz. Peygamberle devam eden manevî varlık hiyerarşisinin eserlerin tertibine etkisiyle açıklanabilir. Bu etki geleneğe tabi olan şair için na't kaleme almayı vazgeçilmez hale getirmiştir. İslam düşüncesi manevî varlık hiyerarşisinin etkisinde ortaya çıkan bu geleneğin bütün İslam edebiyatlarında ve özellikle Türk edebiyatında na't yazımının yaygınlaşmasındaki önemli sebeplerden biri haline geldiğini söylemek mümkündür.

5. Na'tlerin Kaynakları

Hz. Peygamber na'tlerde maddî ve manevî bütün yönleriyle ele alınır. Na't metinlerinde doğumundan, çocukluğuna, peygamberlik vazifesinden hicretine, savaşlarından fetihlerine ve ahirete irtihaline kadar Hz. Peygamber'in bütün hayatına ilişkin bilgilerle karşılaşırız. Hz. Peygamber'in güzelliği, boyu, saçı, yüzü ve bütün diğer bedenî özellikleri edebî motiflerle belâgatin imkânlarından yararlanılarak dile getirilmiştir. Bedenî özellikleriyle birlikte Hz. Peygamber'in ahlakî özellikleri, manevî hususiyetleri, mucizeleri, kıyametteki üstünlüğü ve şefaati na't kaleme alan şairler tarafından ele alınan konulardır. Şair Hz. Muhammed'e (sav) ilişkin maddî ve manevî bütün hasletleri isim ve sıfatları üzerinden anlatır.

Na'tlerde bütün bu konular anlatılırken şairin ilk kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Hz. Peygamber'in en büyük mucizesi olan Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'in ahlakını yüceltmiştir. Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'in inanmayanlar ve inkârcılarla olan hakikat mücadelesi anlatılmıştır. Bu hakikat mücadelesini ve Hz. Peygamber'i konu edinen ayet-i kerimeler na't şairlerinin kaynağı olmuştur. Na'tlerde yer alan bu ayetler iktibas sanatı aracılığı ile verilir. Ayetlerin bazen bütün bir şekilde ele alınarak, iktibâs-ı tâmla verildiğini görüyoruz. Bazen ayetler ayetin bir kısmının ele alındığı iktibas-ı nakısla verilmiştir. Bazen de lafzen iktibasla ayetin orijinal metni olduğu gibi nakledilmiştir. Yine tercüme yoluyla yapılan manen iktibaslar da ayetin na'tlerde ele alınış biçimlerindendir.[181]

Bu ayetlerden Hz. Peygamber'e doğrudan hitap eden ve O'nun şanını yüceltenler diğer ayetlere göre daha çok göze çarpmaktadır. Hz. Peygamber'in ahlakını yücelten ayet-i kerimeler[182], Hz. Peygamber'in Cenab-ı Hak'la miraçta olan yakınlığını ifade

[181] Na'tlerin muhtevasında yer alan ayet-i kerimelerin detaylı bir şekilde ele alındığı bir çalışma için bk. Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Ankara 1993, s. 91-142. Çalışmada na'tlerle ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de yer alan 75 ayet ele alınış biçimleri de örneklendirilerek verilmiştir.
[182] Kalem 68/4; Tevbe 9/28.

eden ayet-i kerime[183], yine Hz. Peygamber'in âlemlere rahmet oluşunu dile getiren ayet-i kerime[184] na'tlerde en fazla iktibas ve telmihe konu olan ayet-i kerimeler olarak dikkati çeker.

Na't kaleme alan şairler muhtevayı oluştururken ayetler gibi hadislerden de istifade etmişlerdir. Hz. Peygamber'in bizzat ağzından çıkanlar ya da kendisi hakkında sahabenin rivayetleri ayetlerde olduğu gibi na'tlerde de tam, nakıs, lafzen ya da manen iktibasla ya da telmihle ele alınmıştır. [185] Na'tlerde yer alan hadislerin daha çok tasavvufî literatür içinde meşhur olan hadisler olduğunu görmekteyiz.

Yaratılmanın sebebine müteallik olan ve *kenz-i mahfî* olarak bilinen hadis-i şerif[186], yine Hz. Peygamber'in yaratılmanın yegâne sebebi olarak zikredildiği ve *Levlâk* hadisi olarak bilinen hadis-i şerif[187], Allah'ın yarattığı ilk şeyin Hz. Peygamber'in nûru olduğunu dile getiren hadis-i şerif[188], henüz Âdem yaratılmazken Hz. Peygamber'in nebî olduğunu dile getiren hadis-i şerif[189] tasavvufî düşüncenin temel öğretileri olan ve na'tlerde de en fazla yer alan hadisler olarak karşımıza çıkar.[190]

Ayetler ve hadisler na'tlerde muhtevayı belirleyen temel kaynaklardır. Bununla birlikte İslam kültür dairesi içinde kaleme alınmış bütün eserlerin na'tlere kaynaklık ettiğini söylemek mümkündür. İslam düşüncesi etrafında insanlar tarafından şekillendirilen İslam kültürünün bütünü na'tlerin muhtevasını belirleyen kaynaklardır. İslam kültür havzasında Hz. Peygamber hakkında üretilmiş olan bütün bir edebiyat na't şairi için hem bir bilgi hem de bir ilham kaynağıdır. Meselâ, şairin Hz. Peygamber'i tavsîf ederken kullandığı isim ve sıfatların bir kısmı Ku'rân-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde yer alırken, bir kısmı da İslam kültür dairesi içindeki Hz. Peygamber anlatılarında ortaya çıkan sıfatlardır. Yine Hz. Peygamber'in tavsîfinde kullanılan edebî, tasavvufî motiflerin birçoğu hikemî-tasavvufî gelenekte Hz. Peygamber için üretilen ve sıklıkla kullanılan motiflerdir.

Na'tlerin kaynakları Kur'an-ı Kerim, hadis-i şerifler ve İslam kültür dairesi içinde ortaya çıkmış eserler ve bu kültürün bütün ürünleridir. Klasik dönemin şairi na't kaleme

---

183 Necm 53/8-9.
184 Enbiyâ 21/107.
185 Na'tlerde sıkça yer verilen ayetler gibi hadisler için de bk. Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Ankara 1993, s. 142-161. Na'tlerde yer alan 24 hadis-i şerife yer verilmiştir.
186 Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, c. 2, s. 132.
187 Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, Beyrut-Lübnan 1352, c. 2, s. 164.
188 en-Nebehânî, *el-Ahâdisü'l-Erbain*, Beyrut, 1315, s. 3; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 1, s. 265-266.
189 Tirmîzî, Menâkıb 1.
190 Na'tlerde sıklıkla yer alan bu hadislere tasavvufî düşüncedeki Hz. Muhammed (sav) telakkîsi ele alınırken ayrıca yer verilecektir.

alırken bu kaynakları tasavvufî bir varlık tasavvuru içinde ele alır. Anadolu topraklarındaki İslamlaşmanın genel karakterini belirlemede tasavvufî düşünce etkili olmuştur. Tasavvuf düşüncesi bu coğrafyada üretilen maddî ve mânevî bütün bir kültürün mayası haline gelmiştir. Bu suretle klasik Türk şiirindeki dinî türlerin belirgin karakterlerinden biri nasıl İslam'ın tasavvufî yorumunun etkisini taşıması ise bir tür olarak na't de tasavvufî bir varlık anlayışı çerçevesinde Hz. Peygamber'i tavsîf eder.

Na't şairi Hz. Peygamber'i tavsîf ederken birçok edebî ve tasavvufî motif kullanır. Âb-ı hayât, ayna, cevher, gül, kimyâ, merdûm-i dîde, şem', sâkî ve na'tlerde kullanılan daha benzeri birçok motif[191] tasavvufî düşüncedeki Hz. Peygamber tasavvuru etrafında şekillenen ya da Hz. Peygamber'i tavsîf için kendisinden istifade edilen motiflerdir. Hz. Peygamber şair tarafından bu motiflerden istifade edilerek tasavvufî bir varlık anlayışı içinde yorumlanır ve tavsîf edilir.

Klasik dönemde kaleme alınan dinî türler belirgin bir şekilde tasavvufî etkiyi hissettirir. Bu türler içinde ayrıcalıklı bir yere sahip olan na't de tasavvufî varlık tasavvurunu en çok hissettiren türlerin başında gelir. Na'tlerde Hz. Peygamber tasavvufî bir bakış açısı ile tavsîf edilmiştir. Bu durum na'tlerin daha iyi anlaşılması için tasavvufî düşüncedeki Hz. Muhammed (sav) tasavvurunun anlaşılmasını gerekli ve hatta zorunlu kılmaktadır.

[191] Na'tlerde Hz. Peygamber'i tavsîf eden edebî tasavvufî motifler için bk. Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Ankara 1993, s. 308-323.

BİRİNCİ BÖLÜM

NA'TLERE KAYNAKLIK ETMESİ AÇISINDAN TASAVVUF DÜŞÜNCESİNDE HZ. MUHAMMED (sav)

Türk kültür ve edebiyatının Anadolu topraklarındaki oluşum ve tekâmül sürecinde tasavvufî düşüncenin büyük etkisi vardır. Bu etki Türklerin kültürel ve edebî mirasının layıkıyla anlaşılması için tasavvufî düşüncenin anlaşılmasını zorunlu kılar. Bu noktada her şeyden önce Anadolu coğrafyasının İslâmlaşma sürecine bakmak gerekir.

Anadolu'da İslâmiyet'in hızla yayılmasını sağlayan temel sâiklerden birisi Orta Asya'dan Anadolu topraklarına göç eden dervişlerin zaviyeler kurarak halk arasında görüşlerini yaymasıdır.[192] Bu dervişler Anadolu'da tasavvufî karakteriyle ön plana çıkan bir İslâm'ın taşıyıcısı olmuşlardır. Harezm bölgesinden gelen Yesevîye mensupları ve Necmeddin-i Kübrâ'nın müritleri, aynı şekilde Horasan'dan gelen dervişler Anadolu coğrafyasına yayılarak tasavvufî düşüncenin neşv ü nemâ bulması için çaba sarf etmişlerdir.[193] Diğer yandan Moğol istilası sebebiyle Anadolu topraklarına birçok göç olmuş, istilanın sebep olduğu buhranlar ve siyasi karışıklıklar içinde dağılan insanlar için tasavvufî düşünce bütünleştirici bir cazibe alanı haline gelmiş; Anadolu Selçuklularının ilk zamanlarından itibaren sûfîlere samimi bir hürmet ve iltifat gösterilmiştir. İslâm tasavvufunun pek tanınmış sûfîlerinden Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Muhyiddîn İbnü'l-Arabî, üvey oğlu ve müridi olan Sadreddîn-i Konevî, Evhadüddîn-i Kirmânî, Necmeddîn Dâye ve daha birçok isim Anadolu şehirlerinde yaşamış ve bu isimler yaşadıkları şehirlerde kendilerine geniş muhitler oluşturarak düşünceleri etrafında birçok taraftar bulmuş, sûfîlik edebiyatının Anadolu'da yayılması için gayret etmişlerdir.[194] Bu sebeple İslâmiyet'in Anadolu'da tasavvufî bir karakterle yayıldığını söylemek mümkündür.

Bu gelişmelerin doğal bir sonucu olarak denilebilir ki, İslâm etkisi altında gelişen dönemde, Anadolu coğrafyasında üretilen edebiyatın en belirgin hususiyetlerinden birisi tasavvufî bir karaktere sahip olmasıdır. Klasik Türk

---

192 Anadolu'da İslâm'ın mutasavvıf dervişlerce nasıl yayıldığını anlatan önemli bir çalışma için bk. Ömer Lütfi Barkan, "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, S. 2, Ankara 1942, s. 279-304.

193 M. Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 2003, s. 269.

194 M. Fuat Köprülü, *age*, s. 269.

edebiyatının hemen her döneminde bu etki bariz hissedilir. Bu döneme ait çok sayıdaki dinî ve hikemî eser bu etkinin tezahürüdür.

Klasik Türk şiiri geleneği içinde kaleme alınan bütün dinî türlerde olduğu gibi na‘tlerin kaynağı da en başta Kur’an-ı Kerim ve Hz. Peygamber’in sünnetidir. Şairler Hz. Peygamber’e ilişkin tavsifleri ayet ve hadislere dayanarak dile getirirler.[195] Bununla birlikte na‘tlerin içerik olarak genel karakterini Kur’an ve sünnetin sûfîlerce yapılan yorumu oluşturur. Kur’an ve sünnetin sûfîlerce yapılan yorumunun genel ismi olan tasavvuf düşüncesinin öğretileri Türk şiirinin klasik döneminde na‘tlere genel karakterini vermiştir. Bu durum tasavvufî düşünce biçiminin birçok konuda olduğu gibi na‘tlerin anlaşılması açısından da önemini ortaya koymaktadır.

Bu noktadan hareketle çalışmamız, na‘tlerin tasavvufî temelleri ve Hz. Muhammed (sav) için kaleme alınmış na‘t seçkilerinden oluşan *mecmû‘a-i nu‘ût-ı nebeviyyeleri* konu edinmektedir. “Na’tlere Kaynaklık Etmesi Açısından Tasavvuf Düşüncesi’nde Hz. Muhammed (sav)” başlıklı bu bölümün altında konu işlenirken çalışma alanımız olan mecmualarda yer alan na‘tlerden ve yine klasik edebiyatımız içindeki diğer na‘t metinlerinden örnekler verilecektir. Amacımız tasavvuf düşüncesi merkezinde gelişen Hz. Muhammed (sav) tasavvurunun klasik Türk şiiri içindeki na‘tlere nasıl kaynaklık ettiğini tespit edebilmektir.

Tasavvuf düşüncesinde yer alan Hz. Muhammed (sav) tasavvurunu varlık, bilgi ve ahlak konularını merkeze alan üç ana başlık altında ele aldık. Bunun sebebi varlığın (ontoloji), bilginin (epistemoloji) ve ahlakın (aksiyoloji) fizik ve metafizik, maddî ve manevî bütün bir düşünce alanını kapsamasıdır.[196] Bu bölümdeki üç başlığın alt başlıklarıyla birlikte tasavvufî düşüncedeki Hz. Muhammed (sav) tasavvurunu en iyi şekilde ifade edeceğini düşünüyoruz. Amacımız tasavvufî düşüncede Hz. Muhammed’e (sav) ilişkin nüve fikrin tespitidir.

Çalışmanın bu bölümünde varlık merkezli ele alınacak olan kısmın başlığı; “Âlemin Varlık Sebebi ve Varoluşun Başlangıcı Olarak Hz. Muhammed (sav)” şeklindedir. Bu başlık altında sûfîlerin nübüvvet düşüncesi, *nûr-ı Muhammedî / hakîkat-i Muhammedî*, *kenz-i mahfî* gibi varlıkla ilgili konular ele alınacaktır. Mutasavvıfların nûr-ı Muhammedî düşüncesini delillendirirken dile getirdikleri ayet ve hadislerin üzerinde durulacak, bu ayet ve hadislerin na‘tlerde ne şekilde yer aldıkları gösterilmeye çalışılacaktır.

---

[195] Emine Yeniterzi, “Na‘t” (Türk Edebiyatı), *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, C. 32, s. 436.
[196] Hüsameddin Erdem, *Bazı Felsefe Meseleleri (Felsefeye Giriş)*, 3. bs. Konya 2012, s. 24 vd.

Varlığa ilişkin konunun ardından ikinci başlığımız bilgi ve hikmete dairdir. Tasavvuf düşüncesinde yer alan, Hz. Peygamber'in bütün bilgilerin ve hikmetlerin kaynağı olduğu telakkisi bu kısmın temel konusudur. Bu konunun başlığı "Bütün Bilgilerin ve Hikmetlerin Kaynağı Olarak Hz. Muhammed (sav)" olarak tayin edilmiştir.

Tezimizin bu bölümünde yer alan üçüncü ve son başlık ise "Ahlakın Nihâî Gayesi ve İnsan Nev'inin En Mükemmel Varoluşu Olarak Hz. Muhammed (sav)" şeklindedir. İnsan, İslâm inancına göre eşref-i mahlûkâttır.[197] Yaratılmışların en şereflisi olan insanın madde ve manâ itibariyle en kâmili ise şüphesiz Hz. Peygamber'dir. Bu fikirden yola çıkarak *insân-ı kâmil* düşüncesi, Hz. Muhammed'in (sav) ahlâkın nihâî gayesi ve ideali oluşu etrafında tasavvufî düşünceler serdedilecektir. Bu şekilde varlık ve bilgiye ilişkin konulardan sonra ahlâka ilişkin bu başlıkla tasavvuf düşüncesindeki Hz. Peygamber tasavvuru, bütüncül bir yaklaşımla anlaşılmaya çalışılacaktır.

Bütün bu hususlar dile getirilirken asıl amaç; çalıştığımız mecmua-i nu'ût-ı nebeviyyeler içinde yer alan na'tlerden ve mecmualar dışındaki na't metinlerinden alınan beyitler vasıtasıyla tasavvufî düşüncedeki Hz. Muhammed (sav) tasavvurunun na'tlerin içeriğini ne şekilde belirlediğini ortaya koymaktır.

1. Âlemin Varlık Sebebi ve Varoluşun Başlangıcı Olarak Hz. Muhammed (sav)

1.1. Hakîkat-i Muhammedî / Nûr-ı Muhammedî

Düşünce tarihinin en temel meselelerinden biri şüphesiz varlık meselesi olmuştur.[198] İnsanoğlu varoluşunu ve içinde yaşadığı hayatı anlamlandırabilmek için kendisine ve kendisi dışındaki âlemin varlığına ilişkin belirli sorular sormuş, bu sorulara cevaplar aramış, kendi idraki nispetinde bulduğu cevaplar onun temel eğilimlerini ve inancını belirlemiştir. İnsanın sorularının ve sorularına verdiği cevapların farklılaşması farklı eğilim ve inançların ortaya çıkmasına sebep olur.

İslâm düşüncesi çerçevesinde gelişen tasavvufî düşünce de varlığı kendi düşünce biçimi ekseni ve bütünlüğü içinde açıklar. Bu açıklama İslâm düşüncesinin temel

---

[197] Allah (cc), insanın yaratılışının güzelliğine ve yaratılmışlar içindeki şerefine ilişkin şöyle buyurur: "İncire, zeytine, Sina dağına ve şu emîn beldeye yemin ederim ki, biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik." Tîn, 94/1-5; "Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları, (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel güzel rızklar verdik; yine onları, yarattıklarımızın birçoğundan cidden üstün kıldık." İsrâ, 17-70.

[198] Hüsameddin Erdem, *age.,* s. 24. Yine bk. Ahmet Cevizci, *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul 2002, s. 1072-1073.

esasları çerçevesinde yukarıdan aşağıya, yani metafizik âlemden nesneler âlemine doğrudur. Bu varlık izahı içinde Allah'ın (cc) resûlü olan Hz. Muhammed'in (sav) muhakkak çok önemli bir yeri ve fonksiyonu olacaktır. Zira nübüvvet, bütün semâvî dinlerde olduğu gibi İslâm dininin temel konularından biridir. Allah (cc), resûlü vasıtasıyla insanlara hitâp eder. Nübüvvet, İlâhî olanın bilgisinin kullara taşınmasında aslî görevi üstlenir. Nübüvvet müessesinin temel konusu İlâhî bilgidir.

Nübüvvet Allah'ın (cc) bilgisidir.[199] Kulluğun ifasını öğretmek ve Allah'ı (cc) tanıtmak için Hz. Muhammed (sav), Allah (cc) tarafından bizzat peygamber olarak seçilmiştir. Hz. Muhammed (sav) Allah'ın (cc) kullarına hitabı olan Kur'ân-ı Kerîm'de bizzat yüceltilmiştir. Bu yüceliği şairler sıklıkla dile getirirler. Hz. Peygamber'in adı *övülmüş* anlamına gelen Muhammed'dir. Şair Atayî bir beyitte "O'nun adı Ahmed'dir, Vedûd olan Rabb'in habîbi, Mustafâ, Muhammed ve Mahmûd'dur" diyerek Allah Resûlü'nün Muhammed ismiyle birlikte diğer isimlerini de zikreder:

Nāmı Aḥmed ḥabīb-i Rabb-i Vedūd
Muṣṭāfā vü Muḥammed ü Maḥmūd

Atâyî, NM1, 53a

Bir diğer şair Dânişî ise Hz. Peygamber'in mübarek ismini hatırlatmış, Allah'ın habîbi[200] olmasına da vurgu yaparak ona "Bir olan yaratıcının habîbi Muhammed Mustafâ'sın, iki âlemde yaratılmışların imamı ve öncüsüsün" şeklinde seslenmiştir:

Ḥabīb-i Ḫāliḳ-i yektā Muḥammed Muṣṭāfāsın sen
İki 'ālemde maḫlūḳa imām u pīşvāsın sen

Dânişî, NM1, 18a

Tasavvufî düşüncedeki Hz. Muhammed (sav) tasavvuru, hakîkat-i Muhammedî / nûr-ı Muhammedî kavramı odaklıdır.[201] Halk arasında yaygınlaşan ve sıklıkla okunan dinî-tasavvufî metinlerde nûr-ı Muhammedî genel dinî düşünceyi belirleyici

---

[199] Hakîm Tirmizî, *Hatmu'l-Evliyâ Velîliğin Sonu Velâyet-Nübüvvet Tartışması*, haz. ve çev. Salih Çift, İstanbul 2006, s. 97.

[200] Hz. Muhammed, Habîbullah'tır. Geleneğimizde sevgili, dost, yâr anlamındaki "Habîb" ismi yalnızca Hz. Peygamber'e mahsustur. O aynı zamanda bütün insanların da sevgilisi olan Habîb-i İbâd'dır. Bu bilgiler ve daha fazlası için bk. Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Ankara 1993, s. 177.

[201] Hakîkat-i Muhammedî ve nûr-ı Muhammedî aynı kavramı ifade etmektedir. Çalışmada bütünlük olması için sonraki tekrarlarda bu iki ifadeden birini kullanmayı uygun gördük. Çalışmada bu kavram için nûr-ı Muhammedî ifadesi kullanılacaktır.

kavramdır.[202] Tasavvufî metinlerin en belirgin özelliği peygamber sevgisini coşkun bir dille ve peygambere duyulan sınırsız sevginin ifadeleriyle işlemeleridir. Belirgin olan diğer özellik ise nûr-ı Muhammedî düşüncesinin eserlerin merkezi öğesi konumunda olmasıdır. Hz. Peygamber'e duyulan sınırsız sevgi, sûfî çevrelerce İslâm düşüncesinin nübüvvet eksenli yorumlanmasına imkân vermiş ve bütün inanç esasları, yaratılış ve varoluş konuları nübüvvet merkezli yorumlanmıştır.[203] Nübüvvet merkezli bu yorum da nûr-ı Muhammedî fikri etrafında şekillendirilir. Nûr-ı Muhammedî, Hz. Peygamber'e mahsus nûr veya nübüvvet nûru demektir; Hz. Peygamber'in ruhunun âlemin yaratılışından önce mevcut olduğunu ifade eder.[204]

Sûfîlere göre varlığın zuhûrunda Hz. Muhammed'in (sav) önemli bir yeri ve fonksiyonu vardır. Hicrî III/ milâdî IX. asırdan itibaren[205] sûfî metinlerinde varlık, Hz. Peygamber'in nûrunun zuhûruyla başlatılır. Allah (cc) bizatihi nûrdur[206] ve nûrların nûru (nûru'l-envâr) olan Allah (cc), Hz. Muhammed'i (sav) kendi nûrundan yaratmıştır. Hz. Peygamber'in varlığı âlemin varlığından öncedir. Bu, tasavvuf düşüncesinde *Nûr-ı Muhammedî* ya da *Hakîkat-i Muhammedî* olarak ifade edilir.[207] Cenab-ı Hak'tan başka bir şey yok iken nûr-ı Muhammedî var olmuş, bütün yaratıklar bu nûrdan ve onun için yaratılmışlardır. Âlemin var olma sebebi, maddesi ve gayesi bu hakikattir.[208] Yaratılan bu ilk nûr, yaratılışın ilk nüvesini oluşturmaktadır. Hayatın kaynağı bu nûrdur. Nûr-ı Muhammedî canlara candır. Eğer o nûr olmasa canlar ruhsuz bir kalıp gibi kalarak itibardan düşeceklerdir.[209]

Âlemlerin yaratılışı, güneşin ve ayın ışığı, levh, arş, kürsî, sidre, semâvât, cennet ve cehennem gibi manevî varlıklar da Hz. Muhammed (sav) ile başlar. Hz. Muhammed (sav) gibi diğer peygamberler de bu nûru taşırlar. Hz. Muhammed'den (sav) sonra yaratılan bütün mevcûdât O'nun görünümü olup[210] aslında nûr-ı Muhammedî'nin tafsîlâtından ibarettir. Nûr-ı Muhammedî bu anlamda *nüsha-i*

---

[202] Mustafa Arslan, "Söylem Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed (sav) Tasavvuru - Muhammediye Örneği- ", *Milel ve Nihal*, C. 6, S. 1, s. 199.
[203] Mustafa Arslan, *agm*, s. 199.
[204] L. Massignon, "Nûr-ı Muhammedî", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 9, s. 362.
[205] L. Massignon, *agm*, C. 9, s. 362.
[206] Hakîm Tirmizî, *Gavru'l-Umûr*, tah. İbrahim Şemsuddin, Beyrut 2002, s. 82.
[207] Nûr-ı Muhammedî / Hakîkat-i Muhammedî için bk. Mehmet Demirci, "Hakîkat-i Muhammediyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, C. 15, s. 179; Mehmet Demirci, Nûr-ı Muhammedî, DEÜİFD İzmir, 1983, S. 1, s. 239-258; Nûran Döner, *Tasavvuf Kültüründe Hz. Peygamber Tasavvuru*, Uludağ Üniversitesi SBE, DT, Bursa 2007, s. 18.
[208] Mehmet Demirci, "Hakîkat-i Muhammediyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, C. 15, 179.
[209] İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh*, haz. Mustafa Utku, İstanbul 2000, C. 1, s. 446.
[210] Mustafa Arslan, *agm*, s. 200.

*câmi'a*dır.[211] Bu Hz. Muhammed'in (sav) varoluşundaki toplayıcılığa işarettir. Hz. Muhammed'in (sav) varlığı insân-ı kâmili ifade eder. O, önce ve sonra varoluşun bütün hakikatlerini bünyesinde toplamıştır. Bu itibarla O'nun hakikati bütün varlıkların özüdür. Diğer peygamberler ve bütün mevcûdât nûr-ı Muhammedî'nin bir görüntüsüdür.[212]

Hz. Peygamber'in nûrdan yaratılması ve daha sonra da bütün kâinâtın O'nun nûrundan yaratılmasından ötürü Efendimizin isimlerinden biri de *Nûr* olmuştur.[213] Bununla birlikte Hz. Peygamber'in nûrunun zuhûru maddî bir yaratmayı ifade etmemektedir. Hz. Peygamber'in (sav) belirli bir zamanla sınırlı olan cismânî varlığından başka bir varlığı da mevcuttur.[214] Tasavvuf düşüncesine göre bütün varlıklar Hz. Muhammed'in (sav) cismânî olmayan bu varlığının nûrundan zuhûr etmişlerdir. Nûr-ı Muhammedî ilk İlâhî tecellidir. İlk tecelli olması dolayısıyla *ta'ayyün-i evvel*[215], sevgi esasında gelişen bir tecelli olmasından ötürü de *ta'ayyün-i hubbî* adı da verilmiştir.[216]

Klasik Türk şiirinde tasavvufî yorumun etkisiyle şekillenen na'tlerde zikrettiğimiz bu nûrun sıklıkla üzerinde durulur. Cezmî bir beytinde nûr-ı Muhammedî ile Efendimizin pâk vücûdunun aynı olduğunu ifade eder. O nûr Hak Te'âlâ'nın var etmesiyle olmuştur:

Vücūd-ı pāki çü nūr-ı Muḥammedī birdür
O nūr-ı maḥż u şeref ṣun'-ı Ḥaḳ Te'ālādur

Cezmî, NM1, 6b

Haylî de Hz. Muhammed'in (sav) nûrunun Cenab-ı Hakk'ın nûrundan meydana geldiğini dile getirmiştir. Bu sûretle Hz. Muhammed'in (sav) feyzinin de âlemde olan her şeye ulaşmasında şaşılacak hiçbir şey yoktur:

---

211 Mahmud Erol Kılıç, *İbn Arabî Düşüncesine Giriş Şeyh-i Ekber*, s. 303.

212 Mustafa Arslan, *agm*, s. 200.

213 Na'tlerde Hz. Peygamber'in Nûr isminin yer aldığı birçok terkiple karşılaşılır: Nûr-ı Âlem, Nûr-ı Asfiyâ, Nûr-ı A'zam, Nûr-ı Çeşm-i Âlemiyân, Nûr-ı Çeşm-i Enbiyâ, Nûr-ı Dırahşân, Nûr-ı Ekrem, Nûr-ı Eşi'aa-i Bahş-ı Usât, Nûr-ı Ezel, Nûr-ı Güzîn, Nûr-ı Hak, Nûr-ı Hudâ, Nûr-ı Huviyyet, Nûr-ı Kadîm-i Zât-ı Mevlâ, Nûr-ı Mahz, Nûr-ı Mihr-i Subh-ı "Mâ Evhâ", Nûr-ı Muhammedî, Nûr-ı Mübîn, Nûr-ı Nazargâh-ı Hudâ, Nûr-ı Nebeviyye, Nûr-ı Pâk, Nûr-ı Rahmet, Nûr-ı Şeref-Perver, Nûr-ı Tevhîd, Nûr-ı Uyûn-ı Kerem. Bk. Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, s. 193.

214 Mehmet Demirci, *agm*, s. 180.

215 Taayyün-i evvel; mutlak vücûdun kendi ahadiyyetini vâhidiyyete döndürmesi suretiyle tayyünata başlamasıdır. "Mutlak vücûd açısından bakıldığında bu mertebe varoluşun başlangıcıdır. Mevcûdât açısından bakıldığında ise gerçek yaratma fiili ancak İbnü'l-Arabî'nin hakîkat-i Muhammedî adını da verdiği bu mertebeden sonra olmakta ve bütün mahlûkât ondan yaratılmaktadır." Bk. M. Erol Kılıç, "İbnü'l-Arabî Muhyiddîn", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, C. 20, s. 502.

216 Mehmet Demirci, *agm*, s. 180.

Maẓhar-ı mevhibe-i nūr-ı Ḫudādur ẕātuñ

Cümle eşyāya olursañ ne ʻaceb feyż-resān

Haylî, NM1, 14b

Sûfî düşünce biçiminde bu nûr fikrini ilk kez Sehl b. Abdullah Tusterî (ö. 896) dile getirmiştir.[217] Tusterî, Cenab-ı Hakk'ın Âdem'i yaratmadan önce meleklere; "Ben yeryüzünde halîfe yaratacağım" dediğini ve Âdem'i izzet çamurundan, Hz. Muhammed'in (sav) nûrundan yarattığını söyler.[218] Bununla birlikte Tusterî, nûr-ı Muhammedî kavramından açıkça söz etmemiş ve bu nûrun bir yaratma sebebi olduğunu söylememiştir.[219] Zamanla diğer sûfîlerce geliştirilen bu düşünce Muhyiddîn İbnü'l-Arabî ve Abdülkerîm el-Cîlî tarafından detaylıca açıklanmıştır.[220]

İbnü'l-Arabî varlığın ilk zuhûrunun *rûh-ı küllî* olduğunu söyler.[221] Bu rûh Hz. Peygamber Efendimizin "Allah'ın ilk yarattığı şey benim ruhumdur" dediğinde kastettiği ruhtur. İşte bu ruhtan esmâ-i İlâhî'nin sûretleri zuhûra gelir.[222] Bu sûretle Muhyiddîn İbnü'l-Arabî, Hz. Muhammed'in (sav) nûrânî varlığına rûh-ı küllî demiş ve Allah'ın (cc) bütün sıfatlarının kendisinde tecelli edip ortaya çıktığını söylemiştir.

Tusterî ve ardından gelenler yaratılışın nûr-ı Muhammedî ile başladığını söylemişlerdir. İbnü'l-Arabî'nin düşüncesinde Mutlak vücûddan ilk taayyün eden nûr-ı Muhammedî ya da diğer isimlendirmesiyle hakîkat-i Muhammedî'dir. Bu şekilde mutlak olan vücûd, zuhûr basamaklarında tedricen varlık âlemine inmiştir. Âlemdeki mevcûd açısından bakılınca yaratma (halk) hakîkat-i Muhammedî mertebesinden sonra olacak, mahlûkât ondan yaratılacaktır.[223] Buradan yola çıkarak sûfîlerin yaratma eyleminin Cenab-ı Hak tarafından aracısız yaratma şeklinde nûr-ı Muhammedî ile başladığını ve daha sonra Hz. Muhammed'in (sav) bu nûru aracılığı ile yaratmanın devam ettiğini düşündüklerini söyleyebiliriz.[224] Bu nûr ilk olarak Hz. Âdem'de tecelli etmiştir. Daha sonra bu nûr Hz. Âdem'den diğer peygamberlere de intikal eder. Hz.

---

[217] Mehmet Demirci, "Nûr-ı Muhammedî", *DEÜİFD* İzmir, 1983, S. 1, s. 239.
[218] Tusterî'nin Bakara Sûresi 30. ayeti tefsiri için bk. Tusterî, *Tefsîr*, tah. Muhammed Basil, Beyrut 1423, s. 27.
[219] Mehmet Demirci, "Hakîkat-i Muhammediyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, C. 15, s. 179.
[220] Mehmet Demirci, *agm*, s. 179.
[221] İbnü'l-Arabî, *Tedbîrât-ı İlâhiye*, İstanbul 1992, s. 67.
[222] İbnü'l-Arabî, *age*, s. 69-70.
[223] Mahmud Erol Kılıç, *İbn Arabî Düşüncesine Giriş Şeyh-i Ekber*, 3. bs., İstanbul 2011, s. 299.
[224] Sûfîler iki tarz yaratmaya işaret ederler. Bunlardan ilki doğrudan aracısız yaratmadır ki bu sûretle yaratılan tek şey Hz. Muhammed'in (sav) hakikatidir. İkinci anlamdaki yaratma ise Hz. Muhammed (sav) dışındaki varlıkların yaratılmasıdır. Daha ayrıntılı bilgi için bk. Nûran Döner, *Tasavvuf Kültüründe Hz. Peygamber Tasavvuru*, s. 18-19.

Muhammed (sav) cismânî varlığı ile dünyaya gelmiş, O’na intikal eden nûr kendisinde karar kılmıştır. Bu nûrun varlığı Hz. Muhammed’in (sav) vefatından sonra da devam etmekte ve kâinat varlığını bu nûr vesilesiyle sürdürebilmektedir. Bu nûr ölümsüz ve ebedîdir. Ölümsüz ve ebedî olduğundan mutasavvıflar Hz. Peygamber için “öldü” ifadesini kullanmazlar.[225]

Bu nûru ve nûrun Âdem’den Hz. Muhammed’e (sav) intikâlini Süleyman Çelebi *Mevlid*’inde ayrı bir fasılda ele almış ve bu intikâli şöyle nazmetmiştir[226]:

Hak Teâlâ çün yaratdı Âdemi
Kıldı Âdemle müzeyyen âlemi

Mustafâ nûrını alnında kodı
Bil Habîbüm nûrıdur bu nûr didi

Kıldı ol nûr anun alnında karâr
Kaldı anun ile niçe rûzigâr

Sonra Havvâ alnına nakl itdi bil
Durdı anda dahi nice ay u yıl

Şît doğdı ana nakl itdi buğur
Anun alnında tecellî kıldı nûr

Anası rahmine çün düşdi Anûş
Nûr ana nakl itdi anda durdı hoş

Çün Anûş’un oğlı Kaynân doğdı yâr
Nûr-ı Ahmed anda oldı âşikâr

---

[225] Mehmet Demirci, “Hakîkat-i Muhammediyye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, C. 15, s. 180.

[226] Nûrun Hz. Âdem’den Hz. Muhammed’e (sav) intikali sadece Süleyman Çelebi’nin *Mevlid*’inde yer alan bir konu değildir. Benzer anlatılara birçok mevlid metninde rastlarız. Recâî’nin Mevlidi’nde nûrun Hz. Muhammed’e intikalinin anlatıldığı bölüm için bk. M. Fatih Köksal, *Mevlid-nâme*, Ankara 2011, s. 275-276; aynı eserde neşredilen Muhyî’nin Mevlidi’nde yer alan ilgili bölüm için bk. M. Fatih Köksal, *age*, s. 463-465. Bu konuya birkaç beyitle yer vermekle birlikte bir diğer mevlid metni için bk. Hikmet Atik, *Siverek Mevlidi Yusuf Sâmi Efendi ve Mevlidi*, Ankara 2012, s. 83-84.

Vardı Mehlâyile ol nûr-ı Resûl
Sonra Yârid alnına kıldı nüzûl

Çünki Uhnûn'a irişdi nûr yine
Geçti andan Müteveşlah alnına

Lemk ü Nûh u Sâm u hem Efrahşede
Vardı Âbir Fâliga hemi dede

Erg u Sârug u Nâhûra geldi çün
Vardı Târah alnına doğdugı gün

İrdi İbrâhime İsmâile hem
Söz uzanur ger kalanın dir isem[227]

Tasavvufî gelenek içinde nûr-ı Muhammedî Hz. Peygamber için kullanılan ve O'nun şahsında sembolleşen bir ıstılahtır. O manevî bir varlıktır. Bir nûr, bir cevherdir. Her şeyden önce o yaratılmış ve diğer bütün ruhlar ondan çıkmıştır. Allah (cc) katında en sevgili ve değerli varlık odur. Bütün diğer varlıklar ondan feyz alırlar.[228]

Hallâc-ı Mansûr, Muhyiddîn İbnü'l-Arabî ve Tusterî ile birlikte İslâm tasavvuf düşüncesinde Attâr, (ö.1221), Mevlanâ (ö.1273), Azîz Mahmûd Hüdâyî (ö. 1628), İsmâil Hakkı Bursevî (ö. 1728) gibi önemli isimler nûr-ı Muhammedî'ye ilişkin fikirler serdedenler arasında yer alırlar.

1.1.1. Nûr-ı Muhammedî ile İlişkilendirilen Ayetler

Tasavvufî düşünce içinde ortaya çıkan nûr-ı Muhammedî fikri sûfîler tarafından ayet ve hadislerle delillendirilir. Bu ayet ve hadisler sûfilerce nûr-ı Muhammedî düşüncesiyle bağ kurularak şerh edilmiştir. Çalışmanın bu aşamasında öncelikle nûr-ı Muhammedî düşüncesine temel teşkil eden bu ayet ve hadisler aktarılacak, ardından nûrla bağlantılı olarak bu ayet ve hadislerin na'tlerde ne sûretle yer aldıklarına ilişkin örnekler verilecektir. İlk olarak ayetlere yer verilmiştir.

[227] Süleyman Çelebi, *Mevlid*, haz. Neclâ Pekolcay, İstanbul 1980, s. 73-76.
[228] Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, 2. bs., Ankara 2009, s. 129.

1.1.1.1. Mişkât - Misbâh / Fânûs - Lamba

Nûr; "kendisi görülen ve kendisi vasıtasıyla başkası görülen şey" olarak tarif edilir. Nûr bu anlamda hem görünen (zâhir) hem de gösterendir (muzhir).[229] Allah'ın (cc) isimlerinden biri de en-Nûr'dur. Bu, Allah'ın (cc) *Zâhir* ismiyle tecelli etmesi, yani tüm eşyânın sûretlerinde kendini gösteren İlâhî varlık olması anlamındadır.[230]

Kur'ân-ı Kerîm'de Nûr Sûresi'nde yer alan 35. ayet nûr ayeti olarak bilinmektedir. Sûre ismini bu ayetten alır. "Allah göklerin ve yerin nûrudur" ifadeleriyle başlayan ayetten ilhamla Gazâlî *Mişkâtü'l-Envâr*[231] isimli eserini kaleme almış, Saîd-i Nursî bu nûra telmihle eserlerine *Risâle-i Nûr*[232] ismini vermiştir. Ayet-i kerimenin metni ve meali şöyledir:

اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ زَيْتُونِةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاء وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

Allah, göklerin ve yerin nûrudur. O'nun nûrunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fânûs içindedir; o fânûs da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nispet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese

---

[229] Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî, *Mişkâtü'l-Envâr (Nurlar Feneri),* çev. Süleyman Ateş, İstanbul 1994, s. 16. Gazâlî, semâvî kaynağa yakın olanın nûr ismine daha layık olduğunu söyler. Bununla birlikte nûr ismi ilk nûrdan başkası için mecazen verilmiştir. Çünkü ondan başka hiçbir şey zâtı itibariyle nûra sahip değildir. Onun nûru başkasından emanettir. Bu anlamda gerçek nûr; yaratma ve emir elinde olan, evvelâ aydınlatma, saniyen bunu devam ettirme kendisinden gelen zâttır. Bu zât gerçek varlıktır ve gerçek nûr da Allah Teâlâ'dır. bk. Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî, *Mişkâtü'l-Envâr (Nurlar Feneri),* s. 27-30.

[230] Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 280; Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 488.

[231] Gazâlî *Mişkâtü'l-Envâr* isimli eserinin girişinde "*Allah göklerin ve yerin nûrudur. (Nûr 24/35), Allah'ın nûr ve zulmetten yetmiş bin perdesi vardır; eğer onları kaldırsa yüzünün nûr ve azameti onu idrâk edenin gözünü yakar.*" gibi ayet ve hadislerin işaret ettiği gerçekleri açıklamak için eseri yazdığını dile getirir. Kitabın ismindeki Mişkât ile yapılan atıf Nûr Sûresi'nde yer alan ayet-i kerimeyedir. Bk. Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî, *Mişkâtü'l-Envâr (Nurlar Feneri),* s. 13-14.

[232] Bediüzzaman ilk önce *Sözler* ismi altında kaleme aldığı eserine daha sonra neden *Risâle-i Nûr* ismini verdiğine ilişkin izahatlarından birinde şunları söyler: "*Kur'ân-ı Hakîm'deki en evvel aklıma, kalbime parlayan ve fikrimi meşgul eden, 'Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun misâli, bir lâmba yuvası gibidir…' (Nûr, 24/35) ayetidir. Hem hakâik-i ilâhiyede müşkülâtımın ekserisini halleden Esmâ-i Hüsnâ'dan Nûr ism-i nûrânisidir…*" Bk. Bediüzzaman Saîd-i Nursî, *Barla Lâhikası, (Mesâil-i Müteferrika)*, İstanbul 2000, s. 148.

dahi ışık verir. (Bu,) nûr üstüne nûrdur. Allah dilediği kimseyi nûruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.[233]

Tasavvuf düşüncesinin önemli isimlerinden Hallâc-ı Mansûr (ö. 922) tarafından bu ayet-i kerimede yer alan mişkât/fânûs Hz. Muhammed (sav), bu fânûsta yer alan misbâh/lamba da nûr-ı Muhammedî olarak yorumlanır.[234] Aynı ayetle ilgili olarak Sülemî (ö. 1021) *Hakâiku't-Tefsîr* isimli eserinde Ebû Saîd el-Harrâz'ın ayet hakkındaki şu yorumunu aktarır: Ayetteki mişkât, Hz. Muhammed'in (sav) karnı, zücâce kalbi, misbâh, Allah'ın (cc) onun kalbine koyduğu nûrdur. Bu nûr, "sanki mübarek zeytin ağacından tutuşmuş inci gibi bir yıldız"dır. Şecere, İbrâhim'dir (a.s). Allah (cc), Muhammed'in (sav) kalbine koyduğu nûru, onun kalbine de koymuştur.[235]

Ayetin yorumlarına benzer bir şekilde, Hz. Muhammed'in (sav) kalbi şairler tarafından mişkât/fânûs ile özdeşleştirilmiştir. Subhî, Hz. Muhammed'in kalbinin Cenab-ı Hakk'ın zâtının mişkâtı haline geldiğini, Hz. Muhammed'in (sav) zâtının Allah'ın (cc) sıfatlarının toplandığı yer olduğunu şu şekilde dile getirir:

Ḳalbi mişkāt-ı nūr-ı zāt oldı
Ẕātı mücemma'-ı ṣıfāt oldı

Subhî, NM1, 42b

Atâyî bir mesnevîsinde nûr-ı Muhammedî'nin, Âdem'in alnındaki nûr haline gelip onu âlemin öncüsü yaptığını ve Hz. Muhammed'in (sav) nûrunun bir fânûs gibi ışıldayarak Nûh'un bir gemi kaptanı gibi Kızıldeniz'de kurtuluşuna vesîle olduğunu şu şekilde nazmetmiştir:

Ādeme oldı nūr-ı pīşānī
Pīş-rev ḳıldı 'āleme anı

Nūrı fānūs-veş olup raḫşān
Ḳıldı Nūḥ-ı Neciyyi keştī-bān

Atâyî, NM1, 53b

---

233 Ayet için bk. Nûr Sûresi 24/35. Çalışmada alıntılanan ayetlerde Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayımlanmış olan meal kullanılmıştır. Bk. *Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Heyet, Ankara 1993.

234 Yaşar Nûri Öztürk, *Hallâc-ı Mansûr ve Eseri*, İstanbul 1997, s. 298.

235 Sülemî bu isimlerden başka sırasıyla İbn Mes'ud, Hasan Basrî, İbn Atâ, Vasıtî, Ebu Alî el-Cûzecânî, Ca'fer İbn Muhammed'in konuya ilişkin tefsirlerini aktarır. Süleyman Ateş, *Sülemî ve Tasavvufî Tefsîri*, İstanbul 1969, s. 134-137.

Hz. Muhammed (sav) bunların dışında diğer birçok çok yönüyle de şairler tarafından misbâha benzetilmiştir. Hakânî, Hz. Muhammed'in (sav) sinesinin hikmetler menbaı olduğunu söylerken, yanağının da karanlığı aydınlatan misbâh/lamba olduğunu dile getirir:

Sīnesi yenbū'-ı ḥikemdür anuñ
'Ārıżı miṣbāḥ-ı żalemdür anuñ

Hakânî, NM1, 16a

Subhî, Hz. Muhammed'in (sav) sözünün Allah'ın (cc) rahmet kapısının anahtarı olduğunu söyler. Şaire göre Hz. Peygamber'in aklı da hikmetlerin sırlarını aydınlatan lambadır:

Ḳavli miftāḥ-ı bāb-ı raḥmetdir
'Aḳlı miṣbāh-ı sırr-ı ḥikmetdir

Subhî, NM1 42b

Misbâh aynı zamanda Hz. Muhammed'in (sav) isimlerinden biri de olmuştur. Bu Hz. Muhammed'in (sav) küfrü ve karanlığı ortadan kaldırarak yerine İslâm ve iman nûruyla dünyayı aydınlatmasındandır.[236]

1.1.1.2. Nûr Saçan Kandil

Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed (sav) *nûr saçan bir kandîl* olarak tavsif edilmiştir. Bu tavsifle ilgili Ahzâb Sûresi'nde yer alan 45. ve 46. ayetlerin metinleri ve meallleri şöyledir:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا * وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا

Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Allah'ın izniyle, bir davetçi ve nûr saçan bir kandil olarak (gönderdik).

Bu iki ayet-i kerimede Hz. Peygamber'in şâhit, müjdeleyici (Mübeşşir), uyarıcı (Nezîr), davetçi ve nûr saçan bir kandil (Sirâc-ı münîr) olma vasıfları birlikte zikredilmiştir. Şairler na'tlerinde Hz. Peygamber'in bu ayet-i kerimede zikredilen vasıflarını çokça zikrederler. Şair Fevrî, Hz. Peygamber'e seslendiği bir beytinde O'nun ehl-i imân için müjdeleyici, küfür ve dalâlet zümresi için ise uyarıcı olduğunu ifade

236 Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, s. 184.

eder. Fevrî bu şekilde Hz. Muhammed'in (sav) müjde vasfının mümin kullara, uyarı vasfının da küfür ve dalâlet ehline yönelik olduğunu söyler:

Ey Beşīr-i aḥālī-i īmān

Ve'y Neẕīr-i gürūh-ı küfr ü ḍalāl

Fevrî, NM1, 67a

Hz. Muhammed'in (sav) bu ayette yer alan müjdeci, uyarıcı ve nûr saçan bir kandil oluşunu Yahyâ şu beytinde hep birlikte zikretmiştir:

Beşīr ü Neẕīr ü sirāc ü münīr

Şeh-i sidre eyvān-ı ḳudret serīr

Yahyâ, NM1, 106b

Bununla birlikte ayet-i kerimelerde yer alan vasıflar içinde nûr-ı Muhammedî düşüncesiyle ilgili asıl husus, Hz. Muhammed'in (sav) *nûr saçan bir kandil* oluşudur. Kandil / sirâc benzetmesi na'tlerde birçok yerde karşımıza çıkar. Bu benzetmede genel görüntü, Hz. Muhammed'in (sav) getirdiği şeriatle bütün âlemi aydınlatan bir kandil oluşudur. Bu ayetteki nûr saçan kandil ifadesini, Arapça aslı *sirâc* ve *münîr* kelimeleriyle zikreden bir beyitte Fevrî, Hz. Peygamber'in dinin aydınlığının güneşi, şeriatın aydınlatan kandili olduğunu söyler. Hz. Peygamber hem hidayet güneşidir hem de Allah'ın (cc) yeryüzündeki gölgesidir. O gökyüzünde parlayan dolunaydır:

Ḫurşīd-i ṣubḥ-ı dīn ü sirāc-ı münīr-i şer'

Mihr-i hüdā ü ẓıll-ı Ḫudā māh-ı tābdār

Fevrî, NM1, 66a

Bir diğer şair Cezmî, benzer bir şekilde Hz. Muhammed'in (sav) şeriat arşının kandili olduğunu söylemiştir. O, dinin nûr saçan ziyâsı, yani feyzin yol göstericisidir. Şair, bu hususu şöyle dile getirir:

Ḳandīl-i 'arş-ı şer' ü żiyā-pāş-ı evc-i dīn

Nūr-ı Ḫudā o bedreḳa-baḫş-ı ṣavāb-ı feyz

Cezmî, NM1, 5a

İsmâil Hakkı Bursevî (ö. 1725) nûr saçan kandilden hareketle, söz konusu ayetin tefsirini yaparken ayette Hz. Muhammed'in (sav) bir muma benzetildiğini söyler. Eğer bu mum olmasa, gecenin karanlığında gidilmek istenen yere ulaşmak mümkün olmayacaktır. Bursevî'ye göre Hz. Muhammed'in (sav) varlığının mumu olmasa,

mevcûdâtın hepsi yokluk karanlığında kalacak, varlık nûruna yol bulamayacak ve feyiz yolundan kaynağın bulunduğu menzile doğrulamayacaktır.[237] Şairler de Bursevî'nin benzetmesine paralel bir biçimde Hz. Muhammed'i (sav) muma benzetirler. O karanlıkları aydınlatan mumdur. Na'tlerde bu mum benzetmesi de çokça karşılaşılan bir durumdur. Atâyî, Efendimizin bütün peygamberlerin şâhı, herkesin hidayete erdiricisi olduğunu söyler. Hidâyet nûru olan Mustafâ yolları aydınlatan mumdur:

Ḥażret-i şāh-ı rusül hādī-i kül
Muṣṭafā nūr-ı hüdā şem'-i sübül

Atâyî, NM2, 30b

1.1.1.3. Allah'tan Gelen Bir Nûr

Nûr-ı Muhammedî ile ilişkilendirilen bir diğer ayet-i kerime ise Mâide Sûresi'nde yer alır. Bu sûrenin 15. ayet-i kerimesinin sonunda, Allah'tan (cc) inen nûrdan bahsedilir. Müfessirlerden bir kısmı bu nûru Hz. Muhammed (sav) olarak tefsir etmişlerdir.[238] Ayetin tam metni ve meâli şöyledir:

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيرًا مِّمَّا كُنتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُم مِّنَ اللّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُّبِينٌ

Ey ehl-i kitap! Resûlümüz size Kitap'tan gizlemekte olduğunuz birçok şeyi açıklamak üzere geldi; birçok (kusurunuzu) da affediyor. Gerçekten size Allah'tan bir nûr, apaçık bir kitap geldi.

Hz. Muhammed (sav) Allah'ın (cc) nûru, yani nûru'l-Hudâ'dır. Medîne o ayak bastığı için nurlanmış ve Resûl-i Ekrem'e nispetle aydınlanmış/nûrlanmış şehir anlamına gelen Medîne-i Münevvere ismini almıştır.[239] O'nun nûru varlık âlemindeki bütün ruhâniyeti kuşatmaktadır.[240] Bu, nihâî kaynaktan zuhûr eden bir nûr oluşu, yani Cenab-ı Hak'tan gelen bir nûr oluşu sebebiyledir.

---

[237] İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh*, İstanbul 2000, C. 1, s. 374.
[238] Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, Tahkik: Ahmed Muhammed Şâkir, Müessetü'r-risâle, 1420/2000, C. 10, s. 143; İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyân -Kur'an Meali ve Tefsîri-*, İstanbul 2005, C. 4, s. 495.
[239] *Medîne-i Münevvere* gibi şehrin Hz. Peygamber'e nispetle *Medînetü'r-resûl (Medînetü'n-nebî)* ismini aldığı da bilinmektedir. Bk. Nebî Bozkurt-Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Medine", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, C. 33, s. 305.
[240] İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh*, İstanbul 2003, C. 4, s. 411.

Hz. Peygamber'in Allah'ın nûru (cc) oluşu *nûr-ı Hudâ*[241]*, nûr-ı zât-ı Hudâ*[242]*, nûr-ı Hak*[243]*, nûr-ı Yezdân*[244] terkipleriyle şairlerimiz tarafından sıklıkla zikredilen bir husustur. Cevrî, Hz. Peygamber'in nûr-ı Hak olduğunu söylemiştir. Allah'ın (cc) nûru olan Hz. Muhammed (sav) hikmetin aslı, âlemdeki mânânın özü, kudretteki sırdır. Hz. Muhammed (sav) Âdem'in rûhudur, âlemin canı, insanların ve diğer bütün varlıkların hidâyete erdiricisidir:

Aṣl-ı ḥikmet lübb-i ma'nī sırr-ı ḳudret nūr-ı Ḥaḳ
Rūḥ-ı Ādem cān-ı 'ālem hādī-i ins ü perī

Cevrî, NM1, 8b

Hz. Muhammed (sav) Cenab-ı Hakk'ın nûru, âlemin övüncüdür. O bütün ümmetin kendisine iltica edeceği sığınaktır. O'nun zâtı bütün âlem için rahmet sermayesidir. Nahîfî bunları aşağıdaki şu beytiyle dile getirmiştir:

Ey nūr-ı Ḫudā faḫr-ı cihān melce'-i ümmet
Ẕātuñdur olan 'āleme ser-māye-i raḥmet

Nahîfî, NM2, 48b

Hz. Muhammed'in (sav) Allah'tan gelen bir nûr olduğuna klasik şiirden birçok delil getirmek mümkündür.[245] Mişkât ve misbâh ifadelerinin yer aldığı ve nûr ayeti olarak da bilinen Nûr Sûresi 35. ayet, Hz. Muhammed'in (sav) nûr saçan bir kandil / sirâcen münîr olduğunu söyleyen ifadelerin yer aldığı Ahzâb Sûresi 45. ve 46. ayetler ve yine Efendimizin Allah'tan (cc) gelen bir nûr olduğunu söyleyen ifadelerin yer aldığı Mâide Sûresi 15. ayet, sûfîlerce nûr-ı Muhammedî düşüncesini izah için yorumlanan ayetlerdir.

1.1.2. Nûr-ı Muhammedî ile İlişkilendirilen Hadisler

Zikredilen ayetlerle birlikte nûr-ı Muhammedî fikri ayetlerden daha çok izahını hadislerde bulmaktadır. Çalışmanın bu aşamasında ilgili hadisler ve na'tlerde bu hadislerin ne şekilde işlendiği üzerinde durulacaktır.

---

[241] Nahîfî, NM2 48b, 78/1.
[242] Subhî, NM1 42b, 114/8.
[243] Abdî, NM1 57b, 59/38; Cevrî, NM1 8b, 18/10.
[244] Vücûdî, NM1 95b, 129/34.
[245] Subhî, NM1 42b, 114/8; Abdî, NM1 57b, 59/38; Vücûdî, NM1 95b, 129/34; Yahyâ, NM1 106b, 136/14; Zahmî, NM1 108a, 137/34.

1.1.2.1. Allah'ın İlk Yarattığı Benim Nûrumdur

Câbir b. Abdillah'tan nakledilen bir hadîs-i şerifte, Hz. Peygamber (sav) mevcûdat içinde ilk yaratılanın kendi nûru olduğunu söyler. Bu hadis sûfîler tarafından nûr-ı Muhammedî düşüncesini izah etmek için yorumlanmıştır. Hadisin metni şu şekildedir:

عن جابر بن عبد الله بلفظ قال قلت: يا رسول الله، بأبي أنت وأمي، أخبرني عن أول شيء خلقه الله

قبل الأشياء. قال: يا جابر، إن الله تعالى خلق قبل الأشياء نور نبيك من نوره. . .

(Câbir b. Abdillah'tan) Dedim ki, Yâ Resûlalllah, anam babam sana fedâ olsun, Allah'ın en evvel yarattığı şeyi bana söyler misin? Hz. Peygamber şöyle buyurdu: Ey Câbir, yüce Allah eşyâdan önce kendi nûrundan senin peygamberinin nûrunu yarattı...[246]

Bütün diğer varlıklar Hz. Muhammed'in (sav) bu nûrundan yaratılmışlardır. Bu yaratılış safha safha olmuştur. Nakledilen hadisin devamında yaratılışın bu nûrdan nasıl devam ettiği zikredilir.[247] Bu hadisle ilgili ilk elde akla gelen, son Peygamber olan Hz. Muhammed'in (sav) nasıl olup da ilk yaratılan olduğudur. Bu noktada Allah'ın (cc) zâtından Hz. Muhammed'in (sav) yaratılmış olması maddî bir yaratılma olarak düşünülmemelidir.[248] Buradaki yaratma eylemi daha çok Allah'ın takdir etmesi olarak düşünülür. Felsefî olarak Allah'ın (cc) zaman ve mekânın üstünde olduğu göz önünde bulundurulursa, Allah'ın bu takdirini mevcudat âlemine ait olan öncelik ve sonralık kavramlarıyla düşünmek doğru bir bakış açısı olmasa gerektir.

Hadiste yer alan bu konu Türk şairler tarafından na'tlerde işlenmiştir. Şairler Hz. Muhammed'in (sav) nûrunun Allah'ın ilk yarattığı cevher olduğuna çokça yer vermişler, birçok yerde Peygamber Efendimizi kâinâtın evveli şeklinde tavsif etmişlerdir. Bu şairlerden Cinânî bir beytinde Hz. Muhammed'in (sav) kâinât sayfalarına nakşedilenlerin evveli olduğuna işaret ederken bu hadisteki öğretiye telmihte bulunur. Şaire göre, Hz. Muhammed (sav) zât deryasının lekesiz cevheridir:

---

[246] Kastallânî, *Mevâhib-i Ledünniyye Tercümesi*, çev. Abdü'l-bâkî, Dersaadet 1316, C. 1, s. 6-7; en-Nebehânî, *el-Ahâdisü'l-Erbain*, Beyrut 1315, s. 3; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 1, s. 265-266; İbnü'l-Arabî, *Tedbîrât-ı İlâhiyye*, İstanbul 1992, s. 67

[247] Hadisin devamında yaratmanın bu nûrdan ne şekilde devam ettiği konusu şöyle anlatılır: "Allah (cc) mahlûkâtı yaratmak istediğinde o nuru taksim ederek dört parça yaptı. İlk parçadan kalemi yarattı. İkinci parçadan levhi yarattı. Üçüncü parçadan arşı yarattı. Dördüncü parçayı taksim ederek dört parça yaptı. İlkinden gökleri yarattı. İkincisinden yerleri yarattı. Üçüncüsünden cennet ve cehennemi yarattı. Dördüncü parçayı tekrar taksim ederek dört parça yaptı. Birincisinden müminlerin gözlerinin nûrunu yarattı. İkincisinde kalplerin nûrunu yarattı ki o Allah'ı (cc) bilmedir. Üçüncüsünde dillerin nûrunu yarattı, o da kelime-i tevhiddir." Bk. Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 1, s. 266.

[248] Mehmet Demirci, *Nûr-i Muhammedî*, İstanbul 2008, s. 14.

Evvel-i naḳş-ı ṣuḥuf-ı kā'ināt
Gevher-i pākīze-i deryā-yı ẕāt

Cinânî, NM1, 11b

Bir diğer şair Tıflî ise Hz. Muhammed'in (sav), varlığın başlangıcının en başı olduğunu söylemiş, yine O'nun *hâtem* olma vasfından yola çıkarak da varlığın sonu olduğuna vurgu yapmıştır. Tıflî devamında Cenab-ı Hakk'ı sanatını icrâ eden üstâd bir şaire benzetir. Hz. Muhammed (sav) bu üstâdın kasidelerinin şah beytidir. Hz. Muhammed (sav) aynı zamanda varlığın vücûd bulmasına sebep olan harflerin ilkidir:

Hem evvel-i evvel-i bidāyet
Hem āḫir-i āḫir-i nihāyet

Şeh-beyt-i ḳaṣīdehā-yı Üstād
Evvel-i ḥarf-i ḥurūf-ı īcād

Tıflî, NM1, 44b

Allah'ın ilk yarattığı cevherin Hz. Muhammed'in (sav) ruhu olduğunu bildiren bu hadis-i şerifi destekler bir biçimde Hz. Peygamber (sav) başka bir hadisinde kendisinin bütün ruhların babası olduğunu söyler. Hadis-i şerifin metni aynen şöyledir: *Ben, bütün ruhların babasıyım. Ben, Allah'ın nûrundan yaratıldım, müminlerse benim nûrumdan.*[249] Bu hadis-i şerifte Hz. Peygamber bütün ruhların, ilk yaratılan kendi rûhundan yaratıldığını söylemiştir. Hz. Âdem insanların maddeten babası (Ebu'l-beşer), Hz. Peygamber Efendimiz ise ruhların babasıdır (Ebu'l-ervâh).[250] Bu sebeple Hz. Muhammed'in (sav) bir lakabı da bütün ruhların babası anlamına gelen *Ebu'l-ervâh*'tır. O el-Vâhid ve el-Ahad'ın tecellisidir. Bu ilk tecellidir ve bütün İlâhî isimlerin (tecelliler) aslı olduğu için ruhların babasıdır.[251] Bütün nûrların aslı olduğu için *Nûrü'l-envâr* da denilir.[252] Na'tlerde Efendimizin bu vasıflarına da işaret edilmiştir. Atâyî'ye göre âlemde yer alan bütün ruhlar ışıklarını Hz. Muhammed'den (sav) alırlar. O, varlık âleminin nûr saçan güneşi, ruhlara feyz bahşedendir:

---

[249] Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 1, s. 265-66.
[250] Mehmet Demirci, "Hakîkat-i Muhammediyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, C. 15, s. 180.
[251] Abdürrezzak Kâşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli İstanbul 2004, s. 563.
[252] Abdürrezzak Kâşânî, *age*, s. 564.

Mihr-i pür-nūr-ı ‘ālem-i eşbāḥ
Feyż-baḫş-ı eşi‘a-i ervāḥ

Atâyî, NM1, 53a

Başka bir rivâyette de Allah’ın (cc) ilk olarak aklı yarattığı bilgisi bulunmaktadır.[253] Bu akıl *akl-ı evvel*/ilk akıl diye isimlendirilmiş ve bu akıl Hz. Peygamber'in nûru olarak da yorumlanmıştır.[254] Yine bu konu ile ilişkili olarak tasavvufî literatürde Hz. Muhammed (sav) için *akl-ı kül* ifadesi de kullanılır. Na‘tlerde Hz. Muhammed’in (sav) ilk akıl ve küllî akıl olarak tavsif edilişine de rastlarız. Cevrî bir beyitte onun beşer içinde bir benzerinin olmadığını dile getirir. Hz. Muhammed (sav) kâinattaki varlığın ilk cevheridir. Bu cevher ile akl-ı kül aynı anlama gelmektedir:

Yoḳ naẓīri anuñ efrād-ı beşerde ancaḳ
‘Aḳl-ı kül cevher-i pākīzesinüñ tev’emidür

Cevrî, NM1, 9b

1.1.2.2. Âdem Ruh ile Beden Arasında iken Ben Peygamberdim

Bir hadis-i şerifte nakledildiğine göre Hz. Peygamber’e (sav) peygamberliğinin ne zaman sabit olduğu sorulmuş, O da Âdem ruh ile beden arasında iken, yani ilk insanın yaratılışı henüz tamamlanmışken kendisinin peygamber olduğunu söylemiştir. Hadis Ebû Hureyre’den nakledilmiştir, metni ve meali şöyledir:

عن أبي هريرة، قال: قالوا: يا رسول الله، متى وجبت لك النبوة؟ قال: وآدم بين الروح والجسد.

Yâ Resûlallah sizin için peygamberlik ne zaman sübut buldu diye sordular. O da şöyle dedi: Âdem ruh ile beden arasında iken.[255] Yine benzer bir rivâyette Hz. Muhammed’e (sav) ne zaman peygamber olduğu sorulduğunda, *Âdem su ile balçık arasında iken ben peygamberdim*[256] demiştir. Bu rivâyet değişik varyantlarıyla nûr-ı Muhammedî düşüncesinde yer alan ve Hz. Muhammed’in (sav) varlık âlemindeki ilk

[253] İbnü’l-Arabî, *Tedbîrât-ı İlâhiye*, İstanbul 1992, s. 68, 244.
[254] Akl-ı evvele ilişkin bk. Seyyif Câfer Seccâdî, *Tasavvuf ve İrfan Terimleri Sözlüğü*, çev. Hakkı Uygur, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007, s. 45-46; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1996, s. 33.
[255] Tirmîzî, *Menâkıb*, 1.
[256] Anlam itibariyle diğeriyle bir farkı olmasa da bu hadisi metin itibariyle uydurma kabul edenler olmuştur. Bk. İbn Teymiyye, *Hakîkatu Mezhebi’l-İttihâdiyyîn*, s. 126-127 (Hatmu’l-Evliyâ ekinde s. 508-509).

nûr olduğu düşüncesine paralel bir biçimde, onun hakikatinin maddî âlemdeki ilk insan olan Hz. Âdem'den evvel var olduğuna ve peygamber olduğuna delildir.

Bursevî bu konuyu işlerken, Peygamberimizin ezelde *Nebî* olduğunu dile getiren aşağıdaki beyti zikreder. Beyit aynı zamanda *Âdem su ile balçık arasında iken ben peygamberdim* hadisinden iktibası da içerir:

Dedi *beyne'l-mâi ve't-tîn* idi ol
Yani ilm ü cism arasında nüzul[257]

Bursevî bu şekilde Peygamber Efendimiz nebî iken Âdem'in sûret-i ilmiyye ile sûret-i unsûriyye arasında yahut rûh ile ceset arasında olduğunu belirtir.[258] İlgili hadis, Resûlullah Efendimizin maddî ve manevî varlığın her mertebesinde nebî olduğunu bildirmektedir. Hz. Peygamber dışındaki nebîler ise her mertebede bil-fiil nebî olmayıp ve nebî olduklarını da bilmemektedirler.[259] Hz. Muhammed (sav) diğer bütün ruhlardan evvel varlık elbisesini giymiştir. O ilk önce zuhûr eyleyen ve herkesten evvel kelime-i şehâdeti söyleyendir.[260]

Na'tlerde Hz. Muhammed'in (sav) Âdem'in su ile balçık arasında iken peygamber oluşuna birçok yerde telmihte bulunulmuştur. Zâtî, Hz. Âdem'in su ile balçık arasında erbain çekerek var olmayı beklerken, Hz. Peygamber'in on sekiz bin âlemin sultanı olduğunu şu beytiyle dile getirmiştir:

Serverā sen on sekiz biñ 'āleme sulṭān iken
Āb u gil içre daḫı Ādem çekerdi erba'īn

Zâtî, NM1, 21b

Zâtî, naklettiğimiz beyitte Hz. Muhammed'in (sav) on sekiz bin âlemin peygamberi iken Âdem'in erbain çekmekte olduğundan söz açmış ve hikemî gelenekte Âdem'in su ve balçıktan yaratılan mayasının Cenab-ı Hak tarafından kırk gün bekletildiğini aktaran rivâyetlere de telmihte bulunmuştur.[261] Bir başka şair Vücûdî ise

---

[257] İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh*, İstanbul 2000, C. 1, s. 223.
[258] İsmail Hakkı Bursevî, *age*, C. 1, s. 223.
[259] İsmail Hakkı Bursevî, *age*, C. 1, s. 223.
[260] İsmail Hakkı Bursevî, *age*, C. 1, s. 374.
[261] Âdem'in kırk gün mayalanmasıyla ilgili rivâyet şöyledir: "Allah Âdem'in çamurunu kırk sabah yani kırk gün mayaladı, yoğurdu. Sonra yed-i kudretiyle bir araya topladı." Bk. Aziz Mahmud Hüdâyî, *Hulâsatü'l-Ahbâr I*, İstanbul 1994, s. 60; Beyhakî, *Kitâbü'l-Esmâ ve's-Sıfât*, Beyrut 1994, C. 2, s. 59; Taberî, *Târihu't-Taberî*, Kahire tsz. C. 1, s. 91. Bursevî burada kırk yıl bekletmenin manasını şu şekilde açıklar: "Âdem'in şekillenmiş cesedinin kırk sene terk olunmasındaki hikmet nedir diye sorulursa cevap budur enbiyâ (aleyhimü's-selâm)'ın çoğuna ilâhî vahiy kırkıncı yaşında gelmiştir. Binâenaleyh Hazret-i Âdem o kadar müddet tasvîr olunmuş biçimde terk edilip bekletildi. Veyahut küllî cismin kemâli, kâmil

Âdem su ile balçık arasında bir halde bırakılmış iken Hz. Muhammed'in (sav) peygamberlerin senedi olduğunu söyleyerek, O'nun nûrunun Âdem'in yaratılışına olan önceliğini dile getirir:

Ādem iken müncedil-i mā' ü ṭīn
Olmış idüñ sen senedü'l-mürselīn
Vücūdî, NM1, 92b

Şairler Âdem'in ruh ile beden arasında iken Hz. Muhammed'in (sav) nebî olduğunu bildiren hadise bazen manâ itibariyle bazen de lafzen eksik bir iktibasla şiirlerinde yer vermişlerdir. Vechî Hz. Muhammed'i (sav) güzel sözlü bir bülbüle benzetmiş, meşhûr *Levlâk* hadisinden eksik bir iktibasla Hz. Muhammed'in (sav) *Sen olmasaydın, âlemleri yaratmazdım* hitâbının gülşeni olduğunu söylemiştir. Hz. Muhammed (sav), *Âdem su ile balçık arasında iken ben nebî idim* kelamını terennüm eden papağandır. Şair bunu *Levlâk* ve *Küntü Nebiyyen* şeklinde başlayan hadis-i şeriflerin metinlerinden lafzen iktibasla yapmıştır:

Bülbül-i ḫoş-nefes-i gülşen-i *levlāk ü lemā*
Ṭūṭī-i nāṭıḳa-i *küntü nebiyyen ve Ādem*
Vechî, NM1, 97b

Yukarıda zikredilen ayet ve hadisler nûr-ı Muhammedî düşüncesini izahât için sûfîlerce yorumlanmıştır. Bu ayet ve hadislerde Hz. Peygamber'i tavsif için kullanılan ifadelerin her birini na'tlerde görmek mümkündür. Bunların dışındaki iki kutsî hadise çalışmamızda farklı iki başlık altında ayrıca yer verilmiştir. Bunun sebebi bu iki kutsî hadisin nûr-ı Muhammedî düşüncesi ve tasavvufî düşüncedeki Hz. Muhammed (sav) telakkisinde çok önemli yer teşkil etmesidir. Bu noktada zikrettiğimiz iki kutsî hadis ve her iki hadisin na'tlerdeki yer ediş şekilleri ele alınacaktır.

1.1.3. Varlığa Bir Açıklama Olarak *Levlâk* Hadisi

İnsanın, eşyanın, bütün bir âlemin varlığına ilişkin insanın sorabileceği en zor soru şüphesiz bütün âlemin ve âlem içindeki insanın niçin var olduğu, Allah (cc) tarafından niçin yaratıldığı sorusudur. Zira insan doğum, ölüm, güneşin doğuşu,

---

devir üzerine devreder. Kâmil devir (tam bir dönüş) ise kırk senedir ki yedi gezegenin devridir. Ay, Merkür, Venüs, Güneş, Mars, Jüpiter, Satürn; bu yedi yıldızın devri kırk yılda tamam olur… Binâenaleyh Allah Teâlâ Âdem aleyhi's-selâmın sûretini kırk sene hâli üzerine terk eyledi ki üzerine kâmil devir dönsün ve o küllî cismin kemâli hâsıl olsun. Nitekim bu fağfûrî toprak kırk sene terbiye olmadıkça o kıymeti bulmaz…" İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh*, İstanbul 2000, C. 1, s. 223.

dünyanın dönüşü, yağmurun yağması gibi bu âlemde vukû bulan olayların nasıl meydana geldiğini bilimsel bilgi ile açıklayabilirken âlemin niçin yaratıldığı sorusu onu anlaşılması zor metafizik bir alana yönlendirir.

Âlemin yaratılışı hakkında İslâm düşünce tarihinde farklı fikirler serdedilmiştir. Ehl-i sünnet kelamcıları âlemin, Allah'ın (cc) mutlak kudreti ile yaratıldığını kabul etmiş, Mutezilîler Allah'ın (cc) kulları için en iyi olanı ahenk içinde yarattığını düşünerek, âlemin Allah'ın (cc) lütfunun bir hikmeti olduğunu söylemişlerdir. Filozoflar âlemi kendi zâtı itibariyle mümkün varlık, Cenab-ı Hak nazarından ise vâcip (zorunlu) varlık olarak telakki etmişlerdir. Filozoflara göre âlem, Cenab-ı Hakk'ın tefekkürünün bir sonucudur. Sûfîler ise âlemin İlâhî aşkın coşup taşmasından neş'et ettiğini dile getirmişlerdir.[262]

Kur'ân-ı Kerîm'de hayatın ve ölümün kimin güzel davranacağını sınamak için var edildiği şu ayet-i kerimede dile getirilir: *O ki, hanginizin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yaratmıştır.*[263] Bu ayette insanın varoluşunun sınanmaya matuf oluşu ifade edilmiştir. Bu dünya hayatı insanın, kulluğunu ortaya koyacağı bir yaşam alanıdır. İnsanlar kullukları ile sınanacak ve kul olarak yaptıklarıyla hesaba çekileceklerdir. Yine insanın varoluşuna dair bilgi veren diğer bir ayet-i kerimede Allah (cc) *Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım*[264] buyurmuştur. İki ayet-i kerimede de Allah (cc) tarafından insana yaşarken kulluk gibi bir vazife yüklenmektedir. Bununla birlikte kulluğa ihtiyacı olan Cenab-ı Hak değil, insanın bizzat kendisidir. Zira her türlü eksiklikten ve noksanlıktan münezzeh olan Cenab-ı Hakk'ın kulun ibadetlerine ihtiyâcı yoktur. İnsanın yeryüzündeki görevi kulluk ise, bütün eksikliklerden ve noksanlıklardan münezzeh olan Allah'ın (cc) da insanın ibadetine ihtiyacı yok ise o halde insanın yaratılışındaki sebep nedir?

İşte bu noktada tasavvufî düşünce insanın yaratılışına cevap niteliğinde olan aşağıda nakledilecek hadis-i şerifi gündeme getirerek varlıkla ilgili bu soruya cevap verir. Hadis Ömer b. el-Hattâb'dan nakledilmiştir. Ömer b. El-Hattâb Hz. Muhammed'in (sav) şöyle dediğini nakleder:

---

[262] Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Ankara 2009, s. 105; Ayrıntılı bilgi için bk. Süleyman Uludağ, "Âlem", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1989, C. 2, s. 360; Tj. De Boer, "Âlem", *İslâm Ansiklopedisi*, C. 1, s. 296.
[263] Mülk, 67/2.
[264] Zâriyat, 51/56.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: لما اقترف آدم الخطيئة قال: يا رب أسألك بحق محمد إلا غفرت لي، فقال الله: يا آدم كيف عرفت محمداً ولم أخلقه بعد؟ فقال: يا رب لأنك لما خلقتني بيدك ونفخت فيّ روحك رفعت رأسي فرأيت على قوائم العرش مكتوباً لا إله إلا الله محمداً رسول الله فعلمت أنك لم تضف إلى اسمك إلا أحب الخلق إليك، فقال الله: صدقت يا آدم إنه لأحب الخلق إلي، وإذ قد سألتني بحقه فقد غفرت لك، ولولا محمد ما خلقتك.

Âdem, o mâhut hatayı işlediği vakit, ya Rabbi Muhammed hakkı için beni bağışlamanı istiyorum, dedi. Allah: Ey Âdem ben Muhammed'i (cismen) yaratmadığım halde sen onu nasıl biliyorsun? dedi. Âdem dedi ki: Ya Rabbi sen beni elinle yaratıp bana rûhundan nefhettiğin vakit başımı kaldırdım ve arşın direkleri üzerinde Lâ ilâhe illallâh Muhammedün Resûlullâh (Allah'tan başka ilah yoktur Muhammed O'nun resûlüdür) yazılı olduğunu gördüm. Biliyorum ki sen kendi ismine ancak yaratıkların en sevgilisini izâfe edersin, Yüce Allah; Doğru söyledin ey Âdem, dedi. Onun hakkı için istiyorsan bağışladım gitti. Eğer Muhammed olmasa idi seni yaratmazdım.[265]

Aynı husus İbn Abbâs tarafından başka bir hadiste şu şekilde nakledilmiştir: *Allah Îsâ'ya şöyle vahyetti: Ey Îsâ Muhammed'e iman et, ümmetinden kendisine ulaşacaklara da ona iman etmelerini emret. Şayet Muhammed olmasa idi Âdem'i yaratmazdım, şayet Muhammed olmasa idi cennet ve cehennemi yaratmazdım. Arşı su üzerinde yarattığım vakit hareket halinde idi, üzerine 'Lâ ilâhe illallâh Muhammedün resûlullâh' (Allah'tan başka ilah yoktur Muhammed O'nun resûlüdür) yazdım da sükûnet buldu.*[266]

Bu iki hadis-i şerifte de yaratmanın Hz. Muhammed (sav) sebebiyle vukû bulduğu ifade edilmiştir. Cenab-ı Hak, Hz. Muhammed (sav) olmasa idi Âdem'i, cenneti ve cehennemi yaratmayacağını buyurmuştur. Bu sûretle Hz. Muhammed (sav) tasavvufî düşüncede insanın var oluşunun nihâî gayesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta sadece insan değil bütün âlem onun sebebiyle var edilmiş ve zuhûra gelmiştir.

Bununla birlikte yukarıda zikredilen hadislerin halk arasında meşhur olan varyantı lafzen daha farklıdır. Bu meşhur varyanta göre hadis-i kutsîde Cenab-ı Hak,

---

[265] El-Hakim En-Neysâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, Beyrut 1986, C. 2, s. 615; Taberânî, *el-Mu'cemü's-Sağîr*, C. 2, s. 82-83, Medine 1968; en-Nebehânî, *el-Ahâdîsü'l-Erbaîn*, Beyrut, 1315, s. 4-5.
[266] El-Hakim En-Neysâbûrî, *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, C. 2. s. 615.

Hz. Muhammed'e (sav) *Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım* buyurmuşlardır.[267] Hadisin bu varyantı lafzen sahih olmasa da anlam itibariyle diğer nakilleri destekler niteliktedir. Halk arasında hadisin bu lafız ile rivâyeti revaç bulmuş ve dilden dile aktarılmıştır. Bununla birlikte *Levlâke / Sen Olmasaydın* hitâbının içindeki "Sen" nûr-ı Muhammedî'dir. Cenab-ı Hak'tan ilk olarak bu nûr tecelli etmiştir. Her şey O'ndan ve onun için yaratılmıştır.[268]

Hz. Muhammed'in (sav) bütün varoluşun sebebi olduğu telakkisi, tasavvuf düşüncesinin temel öğretilerinden olmuş, tasavvuf düşüncesi merkezinde gelişen klasik Türk şiirinde yer alan na'tlerde şairler bu öğretiyi sıkça dile getirmişlerdir.[269] Hazret-i Muhammed (sav) için na't kaleme alan hemen her şair O'nun âlemin yaratılma sebebi oluşuna değinmiştir. Bu şairlerden Dânişî, Hz. Muhammed'in (sav) varlığının Âdem'in vücûduna sebep olduğunu şu beytiyle dile getirir:

Vücūduñdur vücūda Âdemi var itmege bā'iṣ
Kelām-ı rūḥ-ı baḫşuñdur Mesīḥāyı iden iḥyā
Dânişî, NM2, 21a

Revânî bir kasidesinin girişinde, bu âlemin o seçilmiş peygamberin yüce zâtının hürmetine yaratıldığını söyler. Bu dünya iki harfle, yani ك ve ن harflerinin birleşimi olan كن / *kün* (ol) emriyle var olmuştur. Hz. Muhammed (sav) olmasa iki âlem, yani dünya ve âhiret meydana gelmeyecektir. Hz. Muhammed (sav) Cenab-ı Hakk'ın *Levlâk* hitâbına mazhar olmasa felekler yaratılmayacaktır:[270]

Resūl-i Ḥaḳḳ-ı güzīn nesl-i 'ālem
O ẕāt-ı a'ẓam içündür bu 'ālem

Bu dünyā oldı iki ḥarfle zeyn
Ol olmasaydı olmaz idi kevneyn

---

[267] Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, Beyrut-Lübnan 1352, C. 2, s. 164. Aclûnî, Sagânî'nin hadis için mevzû dediğini aktarır. Bununla birlikte kendisi hadis değilse de rivayetin manâ itibariyle sahih olduğunu ekler.
[268] Mehmet Demirci, "Hakîkat-i Muhammediyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, C. 15, s. 180.
[269] Konuyla ilgili birçok beytin yer aldığı bir çalışma için bk. Selçuk Eraydın, *Hakîkat-ı Muhammediyye ve İlgili Beyitler*, Diyânet Dergisi, C. 25 s. 4, Ekim Kasım Aralık 1989, s. 131- 143.
[270] Şairin bu mısraları varoluşun amacını ve başlangıcını dile getirmektedir. Kasidesinin başlangıcında bu ifadeleri dile getirmesi ayrıca manidardır.

Vücūda gelmez idi çarḫ-ı eflāk
Ḫiṭāb olmasa idi aña *Levlāk*
Revânî, NM1, 24a

Şairler, "Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" şeklindeki hadis-i kutsîyi iktibâs-ı tâm ile de nakletmişlerdir. Mecmualarımızın birinde yer alan Şehrî'ye ait aşağıdaki beyit, hadisin lafzen tam iktibas ile ele alınmış haline güzel bir misaldir. Şair aşağıdaki mısraı şiirinin vasıta beyti olarak nazmetmiştir:

Şānuñda buyurdı İzīd-i pāk
Levlāke levlāk lemā ḫalaḳtü'l-eflāk
Şehrî, NM1, 41b

Hz. Muhammed (sav) mahbûb-ı Hudâ'dır ve bu sebeple bu güzel hitâba muhatap olmuş, âlem O'nun için yaratılmıştır. O Allah'ın sevgilisi olmasa dokuz felek, sekiz cennet, yedi kat zemin ve altı yön yaratılmayacak yani âlem var olmayacaktır. Hâşimî bunu şu şekilde dile getirmiştir:

Olmasañ sen yaradılmazdı eyā maḥbūb-ı Ḥaḳ
Nüh felekle heşt cennet heft zemīn ü şeş cihāt
Hâşimî, NM1, 99a

Âlemin yaratılmasına sebep olarak Hz. Muhammed'i (sav) işaret eden bu hadis-i kutsîye na'tlerde bazen Hz. Muhammed'in (sav) tahtı (serîr-i levlâk) telmihiyle rastlarız. *Levlâk* kimi zaman tâc (tâc-ı levlâk), bazen de sultanlara yakışır bir kaftan ve hil'at (hil'at-i levlâk) olarak karşımıza çıkar. Bu Allah (cc) tarafından Hz. Muhammed'e (sav) mahsus bir lütuftur.[271]

1.1.4. Varlığa Bir Açıklama Olarak *Kenz-i Mahfî* Hadisi

Tasavvufî düşüncede *Levlâk* ifadeleriyle başlayan hadis-i kutsî ile âlemin varlığının Hz. Muhammed'in (sav) varlığı sebebiyle olduğu şeklinde bir açıklama sunulur. Cenab-ı Hak yaratmaya Hz. Muhammed'i (sav) sebep kılmıştır. Burada akla gelen temel soru, Cenab-ı Hakk'ın Efendimizi niçin yarattığıdır. Diğer bir ifadeyle insan nev'inin en güzel varoluşu ve nihâî gayesi olan Hz. Muhammed'in (sav) varlığının

[271] Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, s. 157.

sebebi nedir? Bu soru bir bakıma âlemin varlığının sebebi nedir sorusuyla aynı anlamdadır.

Nûr-ı Muhammedî düşüncesi içinde bu soruya cevap niteliğinde zikredilen diğer bir hadis-i kutsî de *Kenz-i Mahfî* ibaresiyle revaç bulmuş rivayettir. Birçok farklı varyantı bulunan hadisin en çok bilinen şekli şöyledir:

كنت كنزا مخفيا فأحببت أن أعرف فخلقت خلقا فبي عرفوني.

Ben, gizli bir hazine idim; bilinip tanınmak istedim ve bilineyim diye mahlûkâtı yarattım.[272] Bu rivayette belirtildiği şekliyle varlık, Cenab-ı Hakk'ın kendini izhar etmek ve bilinmek arzusundan yaratılmıştır. Muhyiddîn İbnü'l-Arabî (638/1240), Aliyyü'l-Kârî (1014/1605), İsmâil Hakkı Bursevî (1137/1725) bu hadis-i kutsîyi lafzen sahih olmasa da manâ itibariyle sahih olarak değerlendirmişlerdir.[273]

Muhyiddîn İbnü'l-Arabî *Füsûsu'l-Hikem*'indeki *Âdem fassı*na şu ifadelerle başlar: "Hak, sayısız güzel isimleri bakımından emrin tümünü içeren 'kuşatıcı bir varlıkta' isimlerini tek tek görmeyi ve o varlık vasıtasıyla kendi sırrının kendisine görünmesini istedi. Varlık ile nitelenmiş olması nedeniyle 'kendisini görmek istedi' de denilebilir…"[274] Cenab-ı Hak yaratmayı irade etmekle kendi sırrını kendine zâhir kılmayı dilemiştir. İbnü'l-Arabî *Ben, gizli bir hazine idim; bilinip tanınmak istedim ve bilineyim diye mahlûkâtı yarattım* şeklindeki hadis-i kutsînin metninde yer alan *gizli hazine*nin kadim ve ezelî olan Hakk'ın zâtı olduğunu, Abdurrezzak el-Kaşânî ise bu *gizli hazine*nin Allâh'ın zâtının isimleri olduğunu söyler. Bu isimlerden Cenab-ı Hakk'ın kendi katına ayırdıklarını Allah'tan (cc) başkası bilemez. Allah (cc) bu isimlerin bir kısmını şereflendirdiği bazı kimselere bildirmiştir.[275] Hadisin Arapça metnindeki *istedim* anlamına gelen *ahbebtü* (أحببت) kelimesi "muhabbet", bilinip tanınmak anlamına gelen *u'rafü* (أعرف) kelimesi de "marifet" kökünden gelmiştir.

---

[272] Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 2, s. 132. Hadis-i kutsî şeklinde nakledilen bu rivâyet muteber hadis kaynaklarında geçmemektedir. Hadisin senedine ilişkin bk. Ahmet Yıldırım, *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Ankara 2000, s. 98-99; Muhittin Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, Konya 2001, s. 268-271.

[273] Ahmet Ögke, "*Tasavvufta 'Kenz-i Mahfî' Düşüncesi ve Sofyalı Bâlî Efendi (960 / 1553)'nin 'Küntü Kenzen Mahfiyyen' Şerhi Bağlamında Varoluşun Anlamı*", Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara 2004, Yıl 5, S 12, s. 11 vd. Bu çalışmada bu hadis-i kutsinin İbnü'l-Arabî tarafından "Keşfen sahih, fakat naklen sâbit değildir." şeklinde değerlendirildiği ve sonrasında da bu sözün etkisiyle sûfîlerce senedine bakılmaksızın rivayetin hadis-i kutsî olarak kabul edildiği aktarılır.

[274] İbnü'l-Arabî, *Fusûsu'l-Hikem*, çev. ve şerh. Ekrem Demirli, İstanbul 2008, s. 25.

[275] Abdürrezzâk Kaşânî, *Tasavvuf Sözlüğü*, s. 467.

Buradan yola çıkarak sûfîlerce kâinatın varoluşu muhabbet ve marifetle izaha kavuşturulmuştur.[276]

Hiçbir şey yaratılmadan önce ezelde sadece Allah (cc) vardı. O mutlak cemâl ve kemâl sahibi idi. Mutlak güzellik gizli kalmayıp kendini göstermek, bilinmek istedi. Kendi güzelliğini görmek ve göstermek için kâinatı yarattı.[277] Zira tanınmanın ve sevilmenin ilk basamağı bilinmekti. Sûfîlerin metafizik tasavvurunda Cenab-ı Hakk'ı bilmek, isimlerini bilmekle mümkündür. Cenab-ı Hak'tan söz etmek O'nun isimlerinden söz etmektir.[278] Biz Allâh'ı (cc) ancak isimleri ile bilebiliriz. Bu anlamda âlemin var olması, İlâhî isimlerin eser ve gereklerinin ortaya çıkma isteğinin bir sonucudur.[279]

İsmâil Hakkı Bursevî (ö.1780), Allah'ın (cc) varlığının tecelliden önce aslî ve hakîkî nûr olduğunu söyler. O nûrda zuhûr yoktur. Cenab-ı Hak, Fahr-i Âlem ile tecelli eylemiştir. Zira başlangıçta zuhûr ve vücûd bulan hakîkat-i Muhammedî'dir. Bu varlık tecellisinden maksat da Cenab-ı Hakk'ın ebediyete cemâlini arz edip zât ve sıfâtının kemâlâtını göstermesidir. Bu şekilde de kâmil suretteki tecellileri gözünden kendi eserlerini görmektir.[280] Yine Bursevî bu ilk zuhûrun ve diğer bütün eşyânın zuhûrunun sevgiye bağlı olduğunu söylemiştir. Çünkü isimlerin teveccühü bu sevgiden meydana gelmektedir.[281] Erzurumlu İbrahim Hakkı (ö. 1780), Cenab-ı Hakk'ın vahdet mertebesinde gizli bir hazine iken bilinmeyi istediğini ve sevgisinden de ruhlar ve cisimler âlemini yarattığını söyler. Bu şekilde Cenab-ı Hak, kendi merhametinin cemâlini, kendi kudretinin kemâlini, celâlini, nimetlerinin bolluğunu ve hikmetlerinin sırlarını görünür kılmayı dilemiştir.[282]

Allah'ın (cc) bilinme arzusuyla yaratmayı irade etmesinde dikkat çekilmesi gereken önemli bir husus ise şu şekilde açıklanabilir: Cenab-ı Hak bilinmeyi isteyen bir hazinedir. Bu hazine kendinden kaynaklanan bir arzuyla yaratmaya yönelmiş, bunun için de âlemi var etmiştir. "Âlem içindeki her varlık ve varlık mertebesi, gayenin gerçekleşmesinde bir aşamayı gösterse bile, nihâî gaye insanın varlığıyla kemâle

[276] İbrahim Hakkı Aydın, "Kenz-i Mahfî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2002, C. 25, s. 258.
[277] Agâh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, İstanbul 1984, s. 15-19; Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1996, s. 306.
[278] İbnü'l-Arabî, *Fusûsu'l-Hikem*, çev. ve şerh. Ekrem Demirli, İstanbul 2008, s. 257.
[279] İbnü'l-Arabî, *age*, s. 269.
[280] İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh*, İstanbul 2003, C. 4, s. 326.
[281] İsmâil Hakkı Bursevî, *Kenz-i Mahfî*, İstanbul 1980, s. 61
[282] Erzurumlu İbrahim Hakkı, *Marifetnâme*, İstanbul 1987, C. 1, s.11.

erebilir. Bu durumda insan, bilinme iradesinin gerçekleşmesindeki *gaye varlık*tır. İlâhî irade sadece insan sayesinde gerçekleşebilir."[283]

Klasik Türk şairleri yaratmayla ilgili ve *kenz-i mahfî* ibaresiyle maruf olan bu hadis-i kutsîyi na'tlerde çokça zikrederler. Şehrî aşağıdaki beyitte, Hz. Peygamber Efendimize; '*Sen olmasaydın gizli olan hazineler cevherlerini/güzelliklerini göstermezlerdi.*' şeklinde seslenerek hem Hz. Muhammed'in (sav) muhatabı olduğu *Levlâk* hadisine hem de gizli hazine anlamına gelen *Kenz-i mahfî* hadisine atıfta bulunmuştur:

Sen olmasañ ol *Künūz-ı Maḫfī*
İtmezdi cevāhirin nümāyān

Şehrî, NM1, 41b

Gizli hazine, Hakk'ın zâtının mutlak bilinmezliğini ifade etmektedir.[284] Cenab-ı Hak, gizli bir hazinedir. Sonsuz tecellilerin kaynağı olduğu halde zâtında ve sıfatlarında hiçbir eksilme olmaz. Bu Cenab-ı Hakk'ın tükenmez bir hazineye benzetilmesini de açıklığa kavuşturur.[285] O kendisinden başka hiçbir şeyin bulunmadığı bir zamanda bilinmeyi istemiş ve bu sûretle ilk olarak sevgiyle tecelli etmiştir (*ta'ayyün-i hubbî*). Bu sevginin yegâne amacı ise bilinmek yani marifettir. Allah (cc), âlemi yaratmasıyla birlikte bilinen/marûf olmuştur. Bu marûfiyet sıfat ve isimlerin Cenab-ı Hakk'ın sıfat ve isimleriyle zuhûr etmesi anlamındadır. O'nun bilinmesi isim ve sıfatlarıyla bilinmesidir. Zâtı ve hüviyeti itibariyle gizli bir hazine olarak kalmıştır. Yaratmadan önce zâtı itibariyle ne kadar gizli ise yaratmanın vukûundan sonra da zâtı o derece bilinmezdir.[286] Zaman ve mekânla mukayyet olan insanın Allah (cc) hakkındaki bilgisi, onun sıfatları ve esmâsının tecellisi hakkındaki bilgisidir. Zira varlığı zamandan ve mekândan münezzeh olanın, zamana ve mekâna bağlı olan tarafından zâtı itibariyle bilinerek kuşatılması ihtimal dâhilinde değildir.

Cenab-ı Hak bilinmeyi arzu etmiş ve sevgiyle tecelli etmiştir. İlk olarak Hz. Muhammed'in (sav) nûrunu yaratmıştır. Diğer varlıkların yaratılması da bu nûr vesilesiyle olmuştur. Bu nokta, *Kenz-i mahfî* düşüncesi ile *Hakîkat-i Muhammedî*'nin birleştiği yerdir. Varlığı açıklarken tasavvufî düşüncede ilk olarak Cenab-ı Hakk'ın var

---

[283] Ekrem Demirli, "İbnü'l-Arabî ve Takipçilerinde Hakikat-i Muhammediye Düşüncesi", *İbnü'l-Arabî Metafiziği*, İstanbul 2013, s. 238.
[284] İbrahim Hakkı Aydın, "Kenz-i Mahfî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2002, C. 25, s. 258.
[285] İbrahim Hakkı Aydın, *agm*, s. 258.
[286] İbrahim Hakkı Aydın, *agm,* s. 258.

etme sebebini *kenz-i mahfî* ortaya koymuştur. Yaratmayla tecelli eden Cenab-ı Hakk'ın kendisini temaşa edeceği en zirve nokta şüphesiz eşref-i mahlûkat olan insanın kemâl zirvesinde yer alan Hz. Muhammed (sav)'dir. Cenab-ı Hak bu sebeple Hz. Muhammed (sav) için *Sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım* şeklinde bir hitapla resûlüne seslenmiştir. Bu hitap aynı zamanda Efendimiz Hz. Muhammed'in (sav) varoluşun kemâl noktasında oluşunu beyandır. O, zâtıyla bütün bir varlığın nihâî gayesidir.[287]

Cenab-ı Hak kendi güzelliğini temaşa edebilmek için yaratmayı irade etmiştir. Bu tecelli en kâmil şekliyle Hz. Muhammed'in (sav) maddî ve manevî şahsında zuhûr eder. *Kenz-i mahfî* ve *Levlâk* hadis-i kutsîlerinden ilhamla bu tecelliyi ifade etmek için ayna metaforuna çokça yer verilmiştir. Hz. Peygamber tasavvufî düşünce biçiminde İlâhî sıfatları aksettiren bir aynaya benzetilir.[288] Klasik şiirimizin divan sahibi şairlerinden Fevrî aşağıdaki iki beyitte bunu Hz. Muhammed'e (sav) şu şekilde seslenerek dile getirir: Güneş ve ay zamanı aydınlatır ama Hakk'ın nurunu gösteren sensin. Bütün eşya Hakk'ın tecellilerini gösteren aynalardır ama Cenab-ı Hakk'ı aksettiren ayna sensin:

Mihr ü meh gerçi dehri rūşen ider
Ḥaḳ budur nūr-ı Ḥaḳ-nümā sensin

Gerçi eşyā ḳamu merāyādur
Līk āyīne-i Ḫudā sensin

Fevrî, NM1, 68a

Kenz-i mahfî hadis-i kutsîsi ile yaratmanın sebebi; Cenab-ı Hakk'ın güzelliğini yeryüzünde tecelli ettirerek kendini temaşa etme isteğiyle izah edilmiştir. Bu temaşa en kemâl noktasına Hz. Muhammed (sav) ile ulaşacaktır. Zira Hz. Muhammed (sav) insân-ı kâmil, varoluşun nihâî gayesi ve eşref-i mahlûkattır. Allah (cc) Fahr-i Âlem'e vücûb-ı zâtî sıfatı dışındaki bütün İlâhî sıfatları bağışlamış ve bütün esmâsı ile O'nda tecelli kılmıştır. Cenab-ı Hakk'a mensup olan bütün vasıf ve isimler Hz. Peygamber'e de nispet edilmiştir.[289] Bu sebepledir ki *Levlâk* sırrına mazhar olmuştur. *Kenz-i mahfî* varoluşla ilgili tasavvufî açıklamanın merkezinde yer alır. Mutasavvıfların varlık, bilgi

---

[287] Kenz-i Mahfî düşüncesiyle ilgili bk. Ahmet Ögke, "*Tasavvufta 'Kenz-i Mahfî' Düşüncesi ve Sofyalı Bâlî Efendi (960 / 1553)'nin 'Küntü Kenzen Mahfiyyen' Şerhi Bağlamında Varoluşun Anlamı*", Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara 2004; Engin Söğüt, *İsmâil Hakkı Bursevî'nin Kenz-i Mahfî Risâlesi Muhtevâ ve Tahlîli*, Marmara Üniversitesi SBE, YLT, İstanbul 2007.
[288] Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, s. 310.
[289] İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh*, İstanbul 2002, C. 3, s. 374.

ve değerler alanında ortaya koyduğu düşünceler birbiri ile yakından irtibatlıdır ve çoğunlukla *kenz-i mahfî* düşüncesinden kaynaklanan yorumlardan ibarettir.[290]

1.1.5. Nûr-ı Muhammedî ile İlgili Diğer Hususlar

Klasik Türk şiirinde kaleme alınan na'tlerde yer alan Hz. Muhammed (sav) tasavvurunun merkezinde nûr-ı Muhammedî düşüncesi aynı zamanda tasavvufî peygamber tasavvurunun neşet ettiği noktadır. Hz. Muhammed (sav) ile ilgili birçok düşünce ve güzelleme bu temel düşünce üzerine bina edilmiştir. Çalışmanın bu aşamasında bu hususlardan bir kısmı dile getirilecektir.

1.1.5.1. Hz. Muhammed'in (sav) Gölgesinin Olmaması

Na'tlerde sıklıkla Hz. Muhammed'in (sav) gölgesinin olmadığı dile getirilir. Hz. Muhammed'in (sav) hayatını aktaran siyer ve hilye türünden eserlerde Efendimizin gölgesinin olmadığına ilişkin anlatılar mevcuttur.[291]

Şairlerin na'tlerde Hz. Muhammed'in (sav) gölgesinin olmadığını dile getirmeleri nûr-ı Muhammedî inancına bağlı olarak Hz. Peygamber'in bir nûr olduğunu düşünmelerindendir. Kendisi baştan ayağa nûr olan Hz. Muhammed'in (sav) gölgesi de nûr olmalı ya da baştan ayağa nûr olan zâtının gölgesi beklenmemelidir.[292] İsmâil Hakkı Bursevî Fahr-i Kâinât Efendimizi anlatırken gölgesi olmazdı der. Çünkü Hz. Muhammed (sav) serâpâ nûrdur. O nûrun gölgesi olsa üzerine basılması muhtemeldir.[293] Na't kaleme alan birçok şair Efendimizin gölgesinin olmadığını sıklıkla dile getirmişlerdir.

Örneğin Dânişî na'tinin matla' beytinde Efendimizi, yeryüzüne gölgesi düşmeyen, Musâ peygamberin üzerinde tecelli eden İlâhî nûrları gördüğü mukaddes ağaca benzetmiştir.[294] Hz. Muhammed (sav) baştan ayağa nûr olan, gölgesiz bir güneştir:

---

[290] Ahmet Ögke, *Vahib-i Ümmî'den Niyâzî-i Mısrî'ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Metaforik Anlatım*, Van 2005, s. 150-151.

[291] Hilye ve siyer türünden eserlerde yer alan Hz. Muhammed'in (sav) gölgesinin olmadığına ilişkin yaygın ifadeler ve sözler sahih bir rivâyetle sabit değildir. Bk. Mevlânâ Şiblî, *Asr-ı Saâdet*, Ter. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul 1978, C. 3, s. 187.

[292] Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, s. 300.

[293] İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh*, İstanbul 2001, C. 2, s. 191.

[294] Nahl-i Tûr; Hz. Mûsâ'nın Eymen Vâdisinde, üzerinde tecelli eden İlâhî nurları görmüş olduğu mukaddes ağaçtır. Bk. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 18. Bsk, Ankara 2001, s. 798; Bu ağaç ayet-i kerimede de zikredilir: "*Oraya gelince, o mübarek yerdeki vâdinin sağ kıyısından, (ordaki) ağaç tarafından kendisine şöyle seslenildi: Ey Musâ! Bil ki ben, bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'ım.*" Kasas, 28/30.

Sāyesi düşmez zemīne sen o naḫl-i Ṭūrsun
Sāyesiz ḫurşīdsin başdan ayaġa nūrsun
Dânişî, NM1, 16b

Zâtî'ye göre, Hz. Muhammed'in (sav) kâmeti, mekâna ait olmayan bir bahçenin süsüdür. O, bu bahçede nûrdan bir servidir ve bu servi serâpâ nûr olduğu için gölgesi asla yere düşmez:

Ḳāmetüñ ey bōstān-ı lā-mekān pīrāyesi
Nūrdan bir servdür düşmez zemīne sāyesi
Zâtî, NM1, 20b

Hz. Muhammed'in (sav) gölgesinin olmamasında şaşılacak bir şey yoktur. Efendimiz bizzat kendisi Cenab-ı Hakk'ın gölgesidir[295] ve gölgenin gölgesi olmaz. Yahyâ Bey aşağıdaki beytinde Hz. Muhammed'i (sav) Cenab-ı Hakk'ın gölgesi olarak tavsif etmiş, gölgenin maddî bir varlığı olmayacağı için gölgenin gölgesi olmaz demiştir:

N'ola bī-ẓıll ise ol ẓıll-i Ḫudā
Sāyenüñ sāyesi olmaz zīrā
Yahyâ Bey, NM1, 101a

Hz. Muhammed (sav) hakikat güneşidir. Güneş zâtı itibariyle nûr olduğu için gölgesi olmayacaktır. Şairler Efendimizi güneşe benzeterek O nûrun gölgesinin olmayacağını söylemişlerdir. Atâyî gölgenin olmamasında şaşılacak bir şey olmadığını söyler. Zira Hz. Muhammed (sav) güneştir. Güneşin ise gölgesi olmaz. Güneş ışıktır ve ışıkla karanlık birlikte var olmaz:

Ḳāmet-i bī-ẓıll ise olmaz 'aceb
Olmaz imiş çünki ḳıyāmetde şeb

Hīç güneşiñ ẓılli olur mı 'ayān
Nūr ile ẓulmet nice itsün ḳırān
Atâyî, NM1, 52b

[295] Şairler Hz. Muhammed'i (sav) Cenab-ı Hakk'ın gölgesi şeklinde tavsif ederler. Zira Hz. Muhammed (sav) Cenab-ı Hakk'ın bütün isimlerinin mânâlarını taşıyandır. O'na Allah'ın gölgesi (zıll-ı Hudâ) veya ilk gölge (zıll-i evvel) de denilmiştir. Zira mâsivallahda Allah'ın gölgesi insân-ı kâmildir. İnsân-ı kâmil ise Hz. Muhammed'dir (sav). Bk. Mahmud Erol Kılıç, *İbn Arabî Düşüncesine Giriş Şeyh-i Ekber*, s. 302.

Görüldüğü üzere şairlerin Efendimizin gölgesinin olmadığını ifade etmeleri Hz. Muhammed'i (sav) bir nûr olarak telakki etmelerinden ötürüdür. Bazen Hz. Peygamber'in Allah'ın (cc) yeryüzündeki gölgesi olduğu için gölgesinin olmadığını, bazen de zâtı nûr olan bir güneş olduğu için gölgesinin olmadığını söylemişlerdir.

Bu noktada üzerinde önemle durulması gereken husus Hz. Muhammed'e (sav) ilişkin bu tavsiflerin hemen hepsinin nûr-ı Muhammedî inancının bir sonucu olarak tezahür etmesidir. Hz. Peygamber'in biri ezelî nûr olarak, diğeri ise bir insan ve peygamber olarak dünya hayatındaki altmış üç yıllık varlığıyla ilgili iki hüviyeti vardır.[296] İlk yaratılan varlık olan nûr-ı Muhammedî'nin maddî bir hüviyeti yoktur. Maddî bir hüviyeti olmayan nûrun gölgesinin olmaması da tabiidir. Bununla birlikte metinlerde nûr-ı Muhammedî ile ilişkili olan bu hususun Hz. Peygamber'in maddî varlığını kapsayacak şekilde ele alındığını görmek mümkündür.

1.1.5.2. Hz. Muhammed'in (sav) Evvel ve Âhir Olması

Hz. Muhammed (sav) Efendimiz evvel ve âhirdir. O'nun evvel olması varlığının ilk yaratılan olması ile ilişkilidir. Yaratılışta olduğu gibi peygamberlikte ve haşrde de ilktir. Hz. Muhammed (sav) bir hadis-i şerifte *Yüce Allah'ın eşyâdan önce kendi nûrundan peygamberin nûrunu yarattığını* söylemiştir.[297] Cenab-ı Hakk'ın yarattığı ilk cevher Hz. Muhammed'in (sav) nûrudur. Bu hadis-i şerif O'nun nûrunun yaratılışta ilk olduğuna delildir. Yine sûfîlerce nûr-ı Muhammedî düşüncesini izah için ifade edilen bir başka hadis-i şerifte Hz. Muhammed (sav) Hz. Âdem ruh ile beden arasında iken kendisinin peygamber olduğunu dile getirmiştir.[298] Bu Efendimizin yaratılışıyla birlikte peygamberliğinin de sabit olduğunu ve peygamberlikte de ilk olduğunu ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in ontolojik bakımdan ilk olup tarihsel bakımdan son peygamber olması, insanın ontolojik ve hakikat bakımından yaratılışta ilk, âlemdeki zuhûru bakımından ise son varlık oluşuyla uyumludur.[299] Zira insan, en evvel Hz.

---

[296] Salih Çift, "İlk Dönem Tasavvuf Düşüncesinde Nûr Kavramı", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 13, S. 1, 2004, s. 146.

[297] Kastallânî, *Mevâhib-i Ledünniyye Tercümesi*, çev. Abdü'l-bâkî, Dersaadet 1316, C. 1, s. 6-7; en-Nebehânî, *el-Ahâdisü'l-Erbain*, Beyrut, 1315, s. 3; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, c. 1, s. 265-266.

[298] Tirmîzî, *Menâkıb*, 1; İbn Teymiyye, *Hakîkatu Mezhebi'l-İttihâdiyyûn*, s. 126-127 (Hatmu'l-Evliyâ ekinde, s. 508-509).

[299] İbnü'l-Arabî, *Fusûsu'l-Hikem*, çev. ve şerh. Ekrem Demirli, İstanbul 2008, s. 513. Bu sûfîlerin dâiresel varlık anlayışıyla açıklanabilir. Bu anlayışa göre başlangıç sonda ortaya çıkar, sonlar ise başlangıçlara eklenir. Bk. İbnü'l-Arabî, *age*, s. 512.

Muhammed'in (sav) nûrunun var edilmesiyle yaratılış ve hakikatte ilk, yaratılışın âlemdeki zuhûru itibariyle bütün mahlûkâtın kendisinden önce olmasıyla da sondur.

Na'tlerde Hz. Muhammed'in (sav) evvel oluşu, âhir oluşu ile birlikte zikredilir. Efendimiz hazretleri peygamberlik halkasının sonuncusudur. İlk ve son olması hasebiyle Hz. Muhammed (sav) insanlık türündeki en yetkin varlık konumundadır. Yaratma ya da zuhûr eylemi O'nunla başlar ve yine O'nunla biter. Hz. Muhammed (sav) Âdem toprak ile su arasındayken peygamber olmuştur. Ardından da unsurlardan oluşan yaratılışıyla, peygamberlerin sonuncusu olmuştur.[300] Bu onun yaratılanların evveli peygamberliğin ise âhiri olduğunu gösterir.

Evvel ve âhir sıfatlarını birlikte kullanan şairler Hz. Muhammed'in (sav) ilk yaratılan oluşuyla üstünlüğünü, son peygamber oluşuyla da mükemmelliğini dile getirmişlerdir. Yahyâ, Hz. Muhammed'in (sav) sırlar denizinin ilk dalgası olduğunu söyleyerek O'nun yaratılıştaki önceliğine, seçilmiş nebîler içinde de son olduğunu söyleyerek peygamberlik müessesesinin hâtemi olduğuna şu beytiyle işâret etmiştir:

Evvel-i mevc-i muḥīṭü'l-esrār
Āḫir-i nev'-i nebiyyü'l-muḫtār

Yahyâ, NM1, 101a

Hz. Muhammed *Seyyidü'l-evvelîne ve'l-âhirîn'*dir. Yani Hz. Muhammed (sav) öncekilerin ve sonrakilerin efendisidir. İnsanların, bütün yaratılmışların ve diğer peygamberlerin efendisidir. Bir hadis-i şeriflerinde kıyamet gününde insanların efendisi olduğunu bizzat kendisi dile getirmiştir.[301] Zâtî, Hz. Peygamber Efendimizin evvelde ve âhirde bir benzerinin olmadığını söyler. Evvelde ve âhirde O'nun zâtı vardır. Hz. Peygamber peygamberlik halkasının hâtemi, bütün bir varlık anlamına gelen kevn ü mekânın mayasıdır:

Evvel ü āḫir naẓīrüñ yoḳ senüñ ẕātuñ durur
Ḫatm-i cümle enbiyā kevn ü mekānuñ māyesi

Zâtî, NM1, 20b

---

[300] İbnü'l-Arabî, *Füsûsu'l-Hikem*, s. 235.

[301] Hz. Peygamber bu konuda şöyle burumuştur: "Ben kıyamet gününde âdemoğullarının efendisi, kendisinden ötürü ilk kabri yarılan, ilk şefaat isteyen ve kendisine ilk şefaat hakkı verilen olacağım." Bk. Ahmed Davudoğlu, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, İstanbul 1979, C. 10, s. 43. Yine bk. Buhârî, *Enbiyâ* 5; Tirmizî, *Kıyâmet* 10. Hz. Peygamber'in na'tlerde Seyyid-i veled-i âlem, Seyyid-i ibn-i âdem, Seyyid-i nev'-i beşer, Seyyid-i kâinât, Seyyid-i kevneyn, Seyyid-i Ebrâr ve Seyyid-i mürselîn terkibleriyle tavsif edildiği görürüz. Bk. Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, s. 197.

Şairler evvel sıfatını yaratılışta bir üstünlük olarak ele almış, bu hususu Hz. Muhammed'in (sav) son peygamber olmasıyla da birleştirmişlerdir. Böylece evvel Hz. Muhammed'in (sav) üstünlüğünü âhir ise mükemmelliğini anlatmak için çok defa *evvel ü âhir* olarak birlikte zikredilmiştir. Hz. Muhammed (sav) varlığın önü ve kemâlin sonudur. Na'tlerde yer alan bu husus tasavvuf düşüncesinden ilhamını almıştır. Tasavvuf düşüncesinde Hz. Muhammed'in (sav) evvel oluşu nûr-ı Muhammedî düşüncesi içinde yer alan ve Peygamber Efendimizin yaratılmışların ve nebîlerin ilki olduğunu söyleyen öğretiyle ilişkilidir.

1.1.5.3. Hz. Muhammed'in (sav) Mucizâtı

Nûr-ı Muhammedî düşüncesi ile ilişkili olan hususlar sadece Hz. Muhammed'in (sav) gölgesinin olmadığına olan inanç ve Peygamberimizin evvel ve âhir olduğu düşüncesi değildir. Hz. Peygamber'in namazda iken önündekileri ve arkasındakileri aynı anda görmesini de şairler Hz. Muhammed'in (sav) manevî varlığına bağlamışlardır. Fazlî bunu şu iki beyitle ifade eder. Şaire göre Hz. Muhammed'in (sav) varlığı güneş gibi bir nûr olduğu için önü ve arkası Efendimiz için birdir:

N'ola ger ḥāyil olmayup her sū
Naẓarında bir olsa püşt ile rū

Āfitāb idi cismi ser-tā-pā
Püşt ü rūy aña bir olursa revā

Fazlî, NM1, 70b

Aynı şekilde uykuda iken gönlünün uyanık kalması[302] da nûr-ı Muhammedî düşüncesi ile ilişkilendirilebilecek Hz. Muhammed'e (sav) özgü mucizevî bir husûsiyettir. Her iki durum da Hz. Peygamber'in mucizeleri arasında zikredilen olağanüstü hallerindendir. Bu durum nûr-ı Muhammedî düşüncesinin Hz. Muhammed (sav) tasavvurunun şekillenmesinde ne denli etkili olduğunu ortaya koyar.

Bununla birlikte Hz. Peygamber'in zikrettiğimiz hususlar dışındaki diğer mucizâtı da na'tlerde çokça yer bulur. Hz. Muhammed'in (sav) Kur'ân-ı Kerîm mucizesi ve mi'râcı şairlerin değindiği mucizelerindendir.[303] Kisrâ'nın sarayının

[302] Hz. Peygamber'in gözünün uyusa da gönlünün uyumadığı dile getirilen rivâyet için bk. Buhârî, *Menâkıb* 24.
[303] Âtâyî, NM1 51a, 4/19.

yıkılışı,[304] kiliselerin yıkılarak putların yerle bir oluşu ve Sâve gölünün kuruması,[305] Mecusîlerin uzun süre yanan kutsal ateşlerinin sönmesi[306] Hz. Muhammed'in (sav) şairler tarafından na'tlerde zikredilen doğumuyla ilgili mucizelerindendir. Yine ayı ikiye bölmesi,[307] duası ile güneşin yeniden doğması,[308] parmaklarından suların akması,[309] avucunda taşların tesbîh etmesi,[310] dayanarak hutbesini irâd ettiği kütüğün ağlaması,[311] Hz. Muhammed'in (sav) davetine icabet eden ağacın yürüyerek selam vermesi,[312] diktiği fidanın bir anda meyve vermesi,[313] hicrette Hz. Ebû Bekir efendimizle sığındığı mağarayı örümcek ağının gizlemesi ve mağaranın önündeki ağacın dallarına iki güvercinin yuva yapıp kendilerini takip eden müşriklerin yanılmalarını sağlaması,[314] Hz. Muhammed'in (sav) bereketiyle yoksulluk zamanında yemeğin artması,[315] pişmiş kuzunun zehirlendiğini haber vermesi,[316] kendisinden yardım dileyen âmâ bir adamın peygamberimizin duası ile gözlerinin açılması,[317] ölüyü diriltmesi,[318] gaybın sırlarına vâkıf olup onlardan haber vermesi[319] şairlerin na'tlerde telmihte bulunduğu mucizelerindendir.[320]

2. Bütün Bilgilerin ve Hikmetlerin Kaynağı Olarak Hz. Muhammed (sav)

İslâm düşüncesinin önemli sûfî karakterlerinden biri olan Hallâc-ı Mansûr[321] nûr ayeti olarak bilinen ve "Allah göklerin ve yerin nûrudur" ifadeleriyle başlayan Nûr

---

[304] Cevrî NM1 8b, 18/24; Haylî NM1 14b, 53/9; Rızâyî NM1 34a, 107/30.
[305] Rızâyî, NM1 28b, 110/38.
[306] Cevrî, NM1 8b, 18/23.
[307] Zâtî, NM1 20b, 139/IV-4; Feyzî, NM1 74b, 42/11; Nahîfî, NM2 47a, 75/4.
[308] Fehîm-i Kadîm, NM1 58a, 37/31.
[309] Zihnî, NM1 23a, 142/36; Zâtî, NM1 21a, 140/13; Kafzâde Fâizî, NM1 76a, 34/34.
[310] Yahyâ, NM1 101a, 130/17.
[311] Vücûdî, NM1 94a, 128/85.
[312] Rızâyî, NM1 28a, 102/32.
[313] Fevrî, NM1 66a, 40/II-5.
[314] Tıflî, NM1 44b, 124/48; Iydî, NM1 55b, 57/43.
[315] Hâşimî, NM1 99b, 52/17.
[316] Fazlî, NM1 72a, 36/92.
[317] Fevrî, NM1 69a, 41/VII-11.
[318] Hâletî, NM1 13b, 51/44.
[319] Yahyâ, NM1 105a, 134/1.
[320] Bu mu'cizâtın na'tlerde ne şekilde yer aldığına ilişkin ayrıntılı bilgi için bk. Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, s. 285-302.
[321] Hayatı hakkında bk. Louis Massingnon, La Passion De Hallaj, çev. İsmet Birkan, Ankara 2006, I. Kitap; Süleyman Uludağ, "Hallâc-ı Mansûr", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, C. 15, s. 377-381.

Sûresi 35. ayet-i kerimede yer alan mişkât (fânûs) ifadesini Hz. Muhammed (sav), kandillikteki misbâh (lamba) ifadesini de nûr-ı Muhammedî olarak açıklar.[322]

Hallâc şu sözleriyle, nübüvvet nûrunun Hz. Muhammed'in (sav) ışığından ortaya çıktığına işaret eder: "Vücûdu yokluktan, adı kalemden önceydi O… Bütün ilimler O'nun denizinden bir damla, bütün hikmetler O'nun ırmağından bir avuç. Ve zamanlar O'nun zamanından bir saat. O, Allah'a (cc) kavuşmada ilk, Peygamberlikte sondur. Gerçeğin özü O, Hak bilgisinin beliren yüzü de O.[323]

Hallâc, "Vücûdu yokluktan adı kalemden önceydi" diyerek Hz. Muhammed'in (sav) Cenab-ı Hak tarafından cümle mahlûkattan önce yaratıldığını dile getirir. Bu ifadeleriyle Allah'ın ilk yarattığı cevherin Hz. Muhammed'in (sav) nûru olduğunu dile getiren hadis-i şerife telmihte bulunur. Yine "Bütün ilimler O'nun denizinden bir damla, bütün hikmetler O'nun ırmağından bir avuç" ifadeleriyle Hz. Peygamber Efendimize bütün ilimlerin ve hikmetlerin kaynağı olma vasfını yüklemiştir. Zaman O'nun varlığıyla başlamıştır. O Allah'a kavuşmada ilktir, peygamberlikte sondur, yani hâtemü'l-enbiyâdır. Hallâc, Hz. Muhammed'in (sav) bütün gerçekliğin özü olduğunu söyler. Hz. Peygamber Hak bilgisinin beliren yüzü, Cenab-ı Hakk'ın yeryüzündeki isim ve sıfatlarının tecellisidir.

Burada Hallâc, Hz. Muhammed'in (sav) nûru vasıtasıyla âlemde var olan bilgilerin ve hikmetlerin kaynağı olduğunu ifade etmiştir. Hz. Peygamber varlık sahasında bedenen peygamberlerin sonuncusu olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte O'nun hakikati yaratılanların ilkidir. İbnü'l-Arabî de buradan hareketle bütün peygamberlerin bilgilerini hâmetü'l-enbiyâ olan Hz. Muhammed'den (sav) aldıklarını söyler. İbnü'l-Arabî'ye göre bu aynı zamanda "Âdem su ile toprak arasında iken ben Peygamberdim" hadisinin anlamıdır da. Çünkü bütün diğer peygamberler gönderildiklerinde Peygamber olmuşlardır.[324] Hz. Muhammed (sav) ise ezelde peygamberdir. İbnü'l-Arabî bu şekilde nûr-ı Muhammedî'ye bir bilgi kaynağı olma işlevini de yüklemiştir. İbnü'l-Arabî'ye göre nûr-ı Muhammedî mertebesi bütün enbiyânın himmetlerini, bütün evliyânın marifetlerini ve bütün âlimlerin ilimlerini

[322] Nûr 24/35. Ayetin meali şöyledir: "*Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili, içinde lamba bulunan bir kandillik gibidir. O lamba kristal bir fanus içindedir; o fanus da sanki inciye benzer bir yıldız gibidir ki, doğuya da, batıya da nispet edilemeyen mübarek bir ağaçtan, yani zeytinden (çıkan yağdan) tutuşturulur. Onun yağı, neredeyse, kendisine ateş değmese dahi ışık verir. (Bu,) nur üstüne nurdur. Allah dilediği kimseyi nuruna eriştirir. Allah insanlara (işte böyle) temsiller getirir. Allah her şeyi bilir.*"

[323] Yaşar Nûri Öztürk, *Hallâc-ı Mansûr ve Eseri*, İstanbul 1997, s. 298.

[324] İbnü'l-Arabî, *Fusûsu'l-Hikem*, s. 50.

kendisinden aldığı bir *mişkat*tir.[325] Tasavvufî açıdan bakıldığında bütün peygamberlerin ve velîlerin ilimlerini kendisinden aldıkları bir kandil olan nûr-ı Muhammedî, manevî hayatın esası, evliyâ ve enbiyanın ilimlerinin kaynağıdır.[326]

Bu hususları İbnü'l-Arabî'nin kendi ifadelerinden aktarıyoruz: *Âdem'den son peygambere kadar her nebî, topraktan yaratılışı gecikmiş olsa bile, son peygamberin [bilgi] kandilinden alır; çünkü Hz. Peygamber, [bedeni var olmasa bile] hakikatiyle mevcuttur. Bu durum Hz. Peygamber'in 'Âdem henüz suyla toprak arasındayken, ben peygamberdim.' hadisinin anlamıdır. Onun dışındaki peygamberler, ancak [peygamber olarak] gönderildiklerinde peygamber olmuştu. Velîlerin sonuncusu da Âdem henüz su ve toprak arasındayken velîydi. Diğer velîler ise el-Velî ve el-Hamîd diye isimlendirilmesi bakımından Allâh'ın ahlakıyla ahlaklanırken velîliğin şartlarını gerçekleştirdikten sonra velî olabilirler. Son peygamberin velîliği bakımından son velî karşısındaki durumu, diğer peygamber ve resullerin son peygamberin karşısındaki durumuna benzer; çünkü son peygamber, [aynı zamanda] velî, resûl ve nebîdir. Velîlerin sonuncusu ise velî, vâris, mertebeleri gören, asıldan [bilgi] alan kimsedir. O, peygamberlerin sonuncusu, cemaatin önderi, şefaat kapısını açmada Âdemoğlunun efendisi olan Muhammed'in (a.s.) güzelliklerinden bir güzelliktir. [Şefaat kapısını açmakla] Hz. Peygamber, genel olan şeyi özelleştirmiştir.*[327]

İbnü'l-Arabî, Müslüman bir velînin bilgisini Îsâ ya da Mûsâ gibi bir peygamberden tevârüs ettiği zaman bile, bunu Hz. Muhammed'in (sav) ruhu ve nûru vasıtasıyla yaptığını söyler.[328] Bu anlamda Hz. Muhammed'in (sav) nûru hem velîler ve hem de diğer peygamberler için bir bilgi pınarıdır. Hz. Muhammed'in (sav) nûru Allah'ta (cc) ikâmet etmekte olup, kendisine sahip olan herkese bütün İlâhî bilginin nakledicisidir.[329] Bu anlamda Hz. Muhammed (sav) bütün batınî bilgilerin vatanıdır.[330] Hz. Muhammed (sav) Cenab-ı Hak ile yaratılmışlar arasında yer alan bir konumdadır. Bilgiyi almak için Cenab-ı Hakk'a, ilim vermek için de halka yönelir.[331] Bu noktada nûr-ı Muhammedî Bir ile âlem arasında bir vesile varlık olarak karşımıza çıkar. Zira

---

[325] Mahmud Erol Kılıç, *İbn Arabî Düşüncesine Giriş Şeyh-i Ekber*, s. 304; Nûran Döner, *Tasavvuf Kültüründe Hz. Muhammed*, s. 21-22.

[326] Ebu'l-Alâ Afîfî, *Tasavvuf İslam'da Manevî Hayat*, çev. Ekrem Demirli, Abdullah Kartal, İstanbul 1996, s. 266.

[327] İbnü'l-Arabî, *Fusûsu'l-Hikem*, s. 50.

[328] Ebu'l-Alâ Afîfî, *Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin Tasavvuf Felsefesi*, çev. Mehmet Dağ, Ankara 1975, s. 77. Afîfî bu bilgiyi İbnü'l-Arabî'nin "*Risâlet fî keyfiyet el-vusûl ilâ Rabb el-İzze*" isimli risâlesine atıfla nakleder.

[329] Ebu'l-Alâ Afîfî, *Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin Tasavvuf Felsefesi*, Ankara 1975, s. 77.

[330] Ebu'l-Alâ Afîfî, *age,* s. 75.

[331] Suad el-Hakim, *el-Mu'cemü's-Sufiyye*, Beyrut 1981, s. 348.

nûr-ı Muhammedî sayesinde varlık ve bilgi yardımı, bütün diğer varlıklara ulaşmaktadır.[332]

Tasavvufî düşüncenin gelişimindeki bir diğer önemli isim Gazâlî ise *Allah göklerin ve yerin nûrudur* ayet-i kerimesini şerh ettiği *Mişkâtü'l-Envâr* isimli eserinde nûru anlatırken bütün bilgilerin Hz. Muhammed'den (sav) kâinâta yayılışını şöyle izah etmiştir: *Kendini ve başkasını gören her şey nûr ismine lâyıktır. Eğer kendini ve başkasını görmekle beraber, başkası da kendisi vasıtasıyla görülen bir şey olursa, o zaman bu şey nûr ismine başkasına tesir etmeyenden daha lâyık olur. Hattâ ona, başkasına nûr saçtığı için sirâc demek daha doğrudur. Bu husûsiyet ancak Kudsî Peygamberlik Ruhu'na mahsustur. Zira bilgi nurları onun vasıtasıyla mahlûkâta yayılır. Bu suretle Allah'ın Muhammed'e (sav) Sirâc-ı Münîr adını vermesinin sebebi anlaşılır.*[333] Bu şekilde Gazâlî Hz. Peygamber'in bütün bilgilerin kaynağı oluşunu O'nun sirâc-ı münîr (nûr saçan kandil) sıfatıyla ilişkilendirmiş olur.

Hz. Muhammed'in (sav) bütün bilgi ve hikmetlerin kaynağı olduğu konusuna vurgu yapan mutasavvıf âlimlerden bir diğeri de, *Fusûsu'l-Hikem*'in ilk Türkçe şerhinin sahibi, bu sebeple de Şârihu'l-Fusûs lakabıyla tanınan Abdullâh Bosnevî (ö 1644)[334] olmuştur. Bosnevî'nin *Tecelliyâtü Arâisi'n-Nusûs fî Manassâti Hikemi'l-Fusûs*[335] isimli şerhi özellikle nübüvvet-velâyet konuları merkezinde kaleme alınmıştır. Bosnevî şerhinde, Hz. Peygamber'in hakikatinin bütün bilgilerin kaynağı olması hususunu sıklıkla dile getirir. Hakîkat-i Muhammedî'nin bütün peygamberlerin ve velîlerin nûrlarını (bilgi ve hikmet) cem edişini diğer bütün peygamberler ve velîler için bir bilgi kaynağı olma hikmetine bağlar:

…Pes Allâhu Teâlâ bu nûr-ı Muhammedî'de cemî-'i envâr-ı nebeviyyeyi ve ervâh-ı evliyâyı cem' itdi. Vücûd-ı 'aynîyyede kable't-tafsîl cem-'i ahadî ile andan sonra vaktâ kim ervâh-ı levh-i mahfûz mertebesinde müteayyene oldılar ve bazısı bazısından hasâyis ve hakâyık-ı nurâniyyesi mezâhiri ile mütemeyyize oldı. Pes Allâhu

---

[332] Ekrem Demirli, "İbnü'l-Arabî ve Takipçilerinde Hakikat-i Muhammediye Düşüncesi", *İbnü'l-Arabî Metafiziği*, İstanbul 2013, s. 250.

[333] Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî, *Mişkâtü'l-Envâr (Nurlar Feneri)*, çev. Süleyman Ateş, İstanbul 1994, s. 26.

[334] Mustafa Kara, "Abdullah Bosnevî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1988, C. 1, s. 87.

[335] Abdullah Bosnevî, *Tecelliyâtü Arâisi'n-Nusûs fî manasâti hikemi'l-Fusûs*, İstanbul 1290. Abdullah Bosnevî'nin *Fusûsu'l-hikem* şerhinde hatm-i nübüvvet, hatm-i velâyet gibi öne çıkan diğer konular gayb-ı mutlak, a'yân-ı sâbite, hazarât-ı hams, velâyet, ilm-i zâhir, ilm-i bâtın, mahabbet ve hakikat-i Muhammediye ve mürşid-i kâmildir. Bk. Mustafa Kara, "Abdullah Bosnevî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1988, C. 1, s. 87. Eserin özellikle 1. cildinin 220-230. sayfaları arası Hz. Peygamber'in ve onun varisi olan hâtem-i velînin bütün batınî bilgilerin ne suretle kaynağı olduğuna işaret eder.

Teâlâ ol hakîkat-i Muhammediyye-i rûhiyyeyi onlara nebî ba's itdi ki anlara hakîkat-i ahadiyye-i cem'iyye-i kemâliyyeden enbâ ide.[336]

Bosnevî hakikat, kemâliyet ve insaniyete mahsus olan ilimlerin ancak peygamberlerin ve velîlerin hâteminin mişkâtından alınabileceğini söyler. Bu ilimler hâtemü'l-velâyet mişkâtı olmadıkça müşâhede edilemezler.[337] Velâyetin nübüvvetin bâtını, nübüvvetin de velâyetin zâhiri olduğunu söyleyen Bosnevî,[338] Hz. Muhammed'in (sav) zâhirde hâtemü'n-nübüvvet, bâtında ise hâtemü'l-velâyet olduğunu ifade eder.[339] Bu sûretle ilim asâleten hâtemü'r-rüsül olan Hz. Muhammed (sav) ve O'nun vârisi olan hâtemü'l-evliyânın mişkâtından verilmedikçe hâsıl olmayacaktır.[340] Abdullah Bosnevî de peygamberlerin ve velîlerin hepsinde farklı farklı var olan bilgilerin Hz. Muhammed'de (sav) küllî bir biçimde toplandığını dile getirmiştir. Bu yönüyle Hz. Muhammed (sav) enbiyânın ve evliyânın bilgilerinin kendisinde toplandığı bir mercidir. Hz. Muhammed'in (sav) bütün nebîlerin ilmini kendisinde toplamasına Fevrî aşağıdaki beyitte şu şekilde telmihte bulunur:

Cümle tafṣīlen enbiyā 'ilmin
İtdi Ḥaḳ sende cem' idüp icmāl

Fevrî, NM1, 67b

Hakikat, kemâliyet ve insâniyete mahsus bütün bilgilerin kaynağı nûr-ı Muhammedî de denilen Hz. Muhammed'in (sav) mişkâtıdır. Hz. Muhammed (sav) insanlığı kemâle erdirmek maksadıyla âleme gönderilmiştir. O aynı zamanda peygamberlerin de sonuncusudur. Bu yönüyle insanlığın önderi, rehberi ve kılavuzudur. Cenab-ı Hakk'ın insanlara gönderdiği bütün nebîlerin rûhu son tecellisini Hz. Muhammed'de (sav) bulmuştur. Bu sûretle insanî bilgilerin ve irfâni hikmetlerin asli kaynağı Hz. Muhammed'dir (sav).[341] O, Yaratıcı ve hakikat bilgisini varlık âlemine taşır. Bu, Allah'ın (cc) isim ve sıfatlarının tecellisi ile olur. Hz. Muhammed (sav) bu noktada varlık ve âlem arasında bir aracıdır.[342] Kâinât, Hz. Muhammed'in (sav) vâcibü'l

---

[336] Abdullah Bosnevî, *Tecelliyâtü Arâisi'n-Nusûs fî Manassâti Hikemi'l-Fusûs*, C. 2, s. 429.
[337] Abdullah Bosnevî, *age*, C. 1, s. 220.
[338] Abdullah Bosnevî, *age*, C. 1, s. 224-225.
[339] Abdullah Bosnevî, *age*, C. 1, s. 221 vd.
[340] Abdullah Bosnevî, *age*, C. 1, s. 220.
[341] Derya Örs, "Mevlânâ'nın Eserlerinde Bir İnsan-ı Kâmil Örneği Olarak Hz. Muhammed", *Uluslararası Mevlânâ Sempozyumu Bildirileri*, Cilt 2, İstanbul 2010, s. 775.
[342] Cenab-ı Hak kendisi ile âlem arasında nûr-ı Muhammedî de denilen insân-ı kâmili koymuştur. O Allah'ın isimleri ile zuhûr ettiği zaman Hak olur. İmkân hakikatiyle zuhûr ettiğinde ise halk olur. Bk. Mahmud Erol Kılıç, *İbn Arabî Düşüncesine Giriş Şeyh-i Ekber*, s. 301. Bu O'nun zâhirî ve bâtınî iki yönüne delâlet eder. Aracılık sıfatı bu iki yönü icbâr eder.

vücûd olan Allah (cc) ile mümkinât âlemi arasında bir aracı oluşuyla intizama kavuşur. Hz. Muhammed (sav) şairin ifadesiyle kâinâtın şahsında nizâma kavuştuğu bir vasıtadır:

Ey emr-i şer‘i rābıṭa-i ‘aḳd-ı intiẓām
Ve’y ẕāt-ı pāki vāṣıṭa-i ‘ıḳd-ı mümkināt

(Tâcîzâde Câfer Çelebi, K IV/11)[343]

Sûfîler, kendilerine doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki yoldan feyiz ve ilham geldiğini ifade ederler. Bu bilgilerden ilki Allah’tan (cc) vasıtasız olarak aldıklarını söyledikleri bilgi; diğeri ise Hz. Peygamber’e ulaşarak kendisinden aldıklarını dile getirdikleri bilgidir. Gerek Allah’tan (cc) gelen vasıtasız bilgi gerek Hz. Peygamber’den gelen bilgi, her iki bilgi türünün de kendilerine has olduğunu ifade ederler. Bu bilgi telkin yoluyla ilkin Allah’tan (cc) Cebrâil’e, ondan Hz. Peygamber’e, Hz. Peygamber’den Hz. Ali’ye intikal eden bir bilgidir. Nakşibendiyye’de Hz. Ali ile birlikte Hz. Ebû Bekir’e intikal eden bu özel bilgi ve manevî mirasın tarikat silsilesindeki velîler vasıtasıyla şeyhlere ulaştığı kabul edilmektedir. Bu suretle sûfîler için Hz. Peygamber özel anlamda marifet ve ilham kaynağıdır.[344]

Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus, bütün bilgilerin kaynağı olarak Hz. Peygamber’den bahsedilirken Hz. Muhammed’in (sav) sûretine değil, hakîkat-i Muhammedî’ye işaret edilmesidir. Bütün bilgilerde ve batınî bilgilerde etkin olan, Hz. Muhammed’in (sav) hakikatidir.[345]

Tasavvufî düşünceye göre Hz. Muhammed (sav) bütün hikmetlerin de kaynağıdır. Kur’ân-ı Kerîm’de; “Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilirse, ona pek çok hayır verilmiş demektir. Ancak akıl sahipleri düşünüp ibret alırlar.” (Bakara, 2/269) buyrulmuştur. Aynı sûredeki bir başka ayet-i kerimede de Cenab-ı Hak insanlara “Nitekim kendi içinizden size ayetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size Kitab’ı ve hikmeti talim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Resûl gönderdik.” (Bakara, 2/151) şeklinde hitap etmiştir. İlk ayet-i kerimeden kime hikmet verilmişse ona çok hayır verildiğini, ikinci ayet-i kerimeden de Hz. Muhammed’in (sav) hikmeti insanlara ulaştırdığını öğrenmekteyiz. Hz. Muhammed (sav) hikmeti Allah’tan alıp insanlara taşımakla görevlendirilmiştir.

---

[343] İsmail E. Erünsal, *The Life and Works of Tâcî-zâde Ca‘fer Çelebi, With A Critical Edition of His Dîvân*, İstanbul 1983, s. 12.
[344] Süleyman Uludağ, “Muhammed” Tasavvuf, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, C. 30, s. 450.
[345] Ebu’l-Alâ Afîfî, *Muhyiddîn İbnü’l-Arabî’nin Tasavvuf Felsefesi*, Ankara 1975, s. 75.

Taberî tefsirinde hikmeti “sözde ve fiilde isabet” olarak açıklamıştır.[346] Zemahşeri Bakara Sûresi 269. ayette zikredilen hikmeti “ilim ve amel uygunluğu” şeklinde yorumlamıştır.[347] İbn Kesîr hikmeti sadece peygamberlere has kılmamıştır. İbn Kesîr’e göre hikmetin en yüksek beşerî tecellisi nübüvvettir. Bununla birlikte hikmet Peygamber olmayanlara da verilmiştir.[348] Müfessirler hikmete ilişkin bunları söylerken tasavvufî düşüncede hikmet farklı bir şekilde yorumlanmıştır. Afîfî, İbnü’l-Arabî’nin düşüncesini açıklarken hikmeti nûr-ı Muhammedî ile ilişkilendirir. İbnü’l-Arabî’ye göre hikmet, bütün peygamberlerin ve velîlerin nûr-ı Muhammedî’den tevârüs ettikleri batınî miras, ya da Hz. Peygamber’in ‘mişkât’ından almış oldukları ilimdir.[349]

Bu noktada dikkati çeken husus sûfîlerin Hz. Muhammed’in (sav) bütün bilgi ve hikmetlerin kaynağı olmasını yine nûr-ı Muhammedî düşüncesine bağlamış olmalarıdır. Bütün bilgiler Hz. Muhammed’in (sav) nûrundan tevarüs edilmiştir. Bütün bilgilerin Hz. Muhammed’in (sav) mişkâtından zuhûr etmesi ya da bütün bilgilerin ve hikmetlerin kaynağı oluşu O’nun *sirâc-ı Münîr* (nûr saçan kandil) oluşu ile ilişkilendirilmiştir.

Kaynaklarda Hz. Muhammed’in (sav) “Ben ilmin şehriyim Ali de onun kapısıdır.”[350] buyurdukları nakledilir. Bu rivâyette de Hz. Muhammed (sav) ile bilgi arasında bir bağ kurulur. Hz. Muhammed (sav) rivâyette ilmin şehriyim ifadeleriyle maddî ve manevî olarak kendi varlığını ilmin ve marifetin merkezi olarak konumlandırmıştır. Klasik şiirimizde Hz. Muhammed’in (sav) ilmin ve marifetin merkezi oluşuna sıklıkla telmihlerde bulunulmuştur. Hz. Muhammed (sav) marifet ilminin (Allah’ın bilgisi) şehridir. O insanları aciz bırakan, mucize niteliğindeki birçok delilin sahibidir. Nesîmî’ye ait aşağıdaki beyit buna örnektir:

Fâzılü’l-gamzi’l-me’âli şehr-i ilm-i ma‘rifet
Sâhib-i burhân-ı mu‘ciz türlü beyyinât

Nesîmî Dîvânı, G 28/7[351]

---

[346] Taberî, *Câmiu’ul-Beyân*, C. 5, s. 576.
[347] Zemahşerî, *el-Keşşâf*, Beyrut 1407, C. 1, s. 316.
[348] İbn Kesîr, *Tefsîrü’l-Kur’âni’l-Azîm*, Tahkik: Sâmin b. Muhammed Selâme, 1420/1999, C. 1, s. 700-701.
[349] Muhyiddîn İbnü’l-Arabî, *Fusûsu’l-hikem ve’t-tâlikâkâtu aleyh*, Beyrut-Lübnan, tsz., (Talikât) s. 3.
[350] Tirmizî, *Menâkıb* 20; Münâvî, *Feyzü’l-kadîr şerhu’l-Câmii’s-sağîr*, Beyrut ts., c. 3, s. 46. Tirmizî’de geçen rivâyet “*Ben hikmetin eviyim. Ali de onun kapıdısır*” şeklindedir. Bununla birlikte diğer birçok kaynak hadisi “Ben ilmin şehriyim” ifadeleriyle başlayan şekliyle nakleder. Bu hadisle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Seyit Avcı, “*Ben İlim Şehriyim Ali de Onun Kapısıdır Hadisi Üzerine*”, Marife, yıl:4 sayı: 3, 2004, s. 371-381.
[351] Hüseyin Ayan, *Nesîmî Divânı*, Ankara 1990, s. 91.

Na‘tlerde Hz. Muhammed (sav) kendisinden bilgi ve hikmetlerin elde edildiği bir öz, bir cevher olarak birçok yerde karşımıza çıkar. Hz. Muhammed (sav) öncekilerin ve sonrakilerin sahip oldukları ilimlerin saklı olduğu hazinedir. Hz. Peygamber ümmî lakaplı bir âlimdir. Efendimiz yaratılıştaki *kün-fe-kân* (ol deyince olur) sırrına mazhardır. Hüdâyî'nin aşağıdaki beyitlerinde bu hususlar ifade edilir:

Maḫzen-i genc-i ‘ulūm-i evvelīn ü āḫirīn
‘ Ālim-i ümmī laḳab dānā-yı sırr-ı *kün-fe-kān*

Hüdâyî, NM1, 100a

Klasik şiirde sıklıkla rastladığımız Hz. Muhammed'in (sav) bilgi ve hikmetin kaynağı olması hususunu Tanzimat döneminin önemli şairlerinden Ziya Paşa'da da görürüz. Ziya Paşa "*Na‘t-i Nebevî*" isimli şiirinde Hz. Muhammed'i (sav) bir güneşe benzetir. Dünyada var olan ilim ve irfan ışığı bu güneşin sadece zerresinin ortaya çıkardığı parıltıdır. Ziya Paşa aşağıdaki mısralarda Hz. Muhammed'in (sav) âlemdeki bütün bilgi ve hikmetin kaynağı olduğunu dile getirmiştir:

Bir zerredir ol güneşden el'ân
Âlemdeki nûr-ı ilm ü irfân[352]

Hz. Muhammed (sav) âlemdeki bütün bilgi ve hikmetin kaynağıdır. O, insanın ulaşabileceği bütün ilimlerin en nihâî noktasını temsîl eder. Bu sûretle tasavvufî düşünce etrafında şekillenen na‘tleri kaleme alan şairler Hz. Muhammed'i (sav) âlim, ârif, hâce, dânâ, mahzen-i genc, ma‘den ve menba‘ gibi sıfatlarla tavsif etmeyi uygun görmüşlerdir. Bu aşamada Hz. Muhammed'e (sav) ait bu sıfatların na‘tlerde ne sûretle yer aldığı üzerinde durulacaktır.

2.1. Âlim, Ârif, Hâce ve Dânâ Olarak Hz. Muhammed (sav)

Hz. Muhammed'i (sav) bütün bilgilerin ve hikmetlerin kaynağı olarak düşünen tasavvufî telakki şüphesiz O'nu mutlak bilginin sâhibi şeklinde tavsif edecektir. Zira Hz. Peygamber ilm-i billah ile cümle mahlûkâtın ulusudur.[353] Bu itibarla Hz. Muhammed (sav) tasavvuf etkisinde gelişen klasik dönem na‘tlerinde âlim ve aynı anlam dairesindeki alîm, allâme, mu‘allim, hâce, dânâ, ârif sıfatlarıyla karşımıza çıkar.

---

[352] Önder Göçgün, *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden Açıklamalı Seçmeler*, Ankara 2001, s. 42.
[353] İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh*, İstanbul 2002, C. 3, s. 437.

2.1.1. Âlim

Tasavvufî bir ıstılah olarak âlim Cenab-ı Hakk'ın kendi zâtını, sıfatlarını, fiillerini ve isimlerini, yani bütün bunların tecellilerini yakîn yolu (*ilme'l-yakîn*) ile temaşa etme mertebesine çıkardığı kimseler için kullanılan bir sıfattır.[354] Allah'ın (cc) isim ve sıfatlarının tecellilerini en fazla kendisinde taşıyan ve bu sûretle âlim sıfatına en çok lâyık olan insan şüphesiz Hz. Muhammed'dir (sav).

Hz. Peygamber bilinen şekli ile okuma yazma ile meşgul olmamıştır. O, "a'lem" yani ziyade bilendir. Kalem-i âlâ O'nun hâdimi, levh-i mahfûz bakıp okuduğu mushafı ve Rabbü'l-Âlemîn bizzat (doğrudan) ve Cebrâil bil-vâsıta (dolaylı olarak) O'nun muallimi olmuştur. "Fahr-i âleme ümmî denilmesinde, ilm-i aslî'nin Hak'tan feyz ve vehb ile hâsıl olmasına işâret vardır. İlm-i fer'î ise halktan öğrenme ile kazanılan ilimdir. İlm-i aslî, İlm-i huzûrîdir ki onun için unutma olmaz. İlm-i fer'î, ilm-i husûlîdir ki akıl yolu ile tekrarlanmaya muhtaçtır."[355] Bu suretle Hz. Peygamber'in ilmi unutmayla nihayetlenecek bir ilim değildir.

Şairler tarafından bir yandan ümmî olarak tavsif edilen Hz. Muhammed (sav) bir yandan da bütün ilimlere vukûfiyetine işâret eden âlim sıfatı ile tavsif edilir. Hüdâyî'nin beytinde işaret ettiği gibi Hz. Muhammed (sav) *âlim-i ümmî-lakap*tır. Şairler O'nun âlimliğini ümmîliği ile birlikte zikretmişlerdir:

Adı ümmī vü 'ālim ü dānā
Mu'cizāt oldı ümmīlikle aña

Yahyâ, NM1, 105a

Hz. Peygamber Efendimiz hem insanî ilimleri hem de İlâhî ilimleri muttasıftır. O gayb âlemi ilminin sırlarına da vakıf, Kur'ân-ı Kerîm'in sırrının da kâşifidir:

Vāḳıf-ı rāz-ı 'ilm-i 'ālem-i ġayb
Kāşif-i sırr-ı muṣḥaf-i *lā rayb*

Yahyâ, NM1, 105a

Bütün ilimler Hz. Muhammed'in (sav) ummana benzeyen ilminden damlalardır. Kâinat var edilmeden, hiçbir şey yaratılmadan önce Efendimiz bütün bilgilere vâkıftır.

---

[354] Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2005, s. 36.
[355] İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh*, İstanbul 2001, C. 2, s. 92.

Zira Hz. Muhammed (sav) kâinattaki hikmete vâkıftır; Cenab-ı Hakk'ın zâtının ve sıfatlarının sırlarının kâşifidir:

Zihī vāḳıf-ı ḥikmet-i kā'ināt
Zihī kāşif-i sırr-ı ẕāt u ṣıfāt
Yahyâ, NM1, 106a

Hz. Muhammed (sav) sâhip olduğu bütün ilâhî bilgileri insanlara aktarır. O, bilgi ve hikmeti Allah'tan (cc) alan ve insanlara aktaran bir aracıdır. İlim ve hikmeti öğreticiliğine binaen Hz. Peygamber muallim sıfatıyla da tavsif edilmiştir. Şair Vehbî, Hz. Muhammed (sav) için "O, öyle bir muallimdir ki, daha tek bir harfi okuyamayan ümmî biri iken, akl-ı kül O'nun ilm-i hikmetinin öğrencisi olmuştur" der:

Bir mu'allimdür ki ol nā-ḫ˅ānde-i yek-ḥarf iken
'Aḳl-ı kül oldı anuñ tilmīẕ-i 'ilm-i ḥikmeti
Vehbî, NM1, 110a

2.1.2. Ârif

Bütün bilgilerin ve hikmetlerin kaynağı olan Hz. Muhammed (sav) cümle irfânın da sâhibidir. Ârif, tasavvufî düşüncede Allah'ın zâtını, sıfatlarını, fiillerini, isimlerini ve bütün bunların tecellilerini müşâhede yoluyla temâşa edenler için kullanılır.[356] Hz. Muhammed (sav) bu yönüyle de âriftir. İrfân bakımından O'nun derecesine bir nebî ve bir velî ulaşamamıştır. Hz. Muhammed (sav), felek bakımından en geniş, ihâtası en çok olandır. Çünkü O, bütün isimlerin üzerinde olan ism-i Câmi'nin sûretidir.[357] Efendimiz ilmi ve sâhip olduğu bilgiyle âlim sıfatıyla tavsif edilirken nasıl ümmîliğiyle birlikte zikredilmişse, ârif şeklinde tavsif edilirken de ümmîliğine değinilmiştir. Vechî de böyle yapmış O'nu âlim ve ârif şeklinde tavsif ederken ümmîliğini de dile getirmiştir. Bununla birlikte şair "*Levh-i mahfûz idi levhi*" diyerek Hz. Muhammed'in (sav) bütün hakikatlere levh-i mahfuzdan vâkıf olduğuna, *"kalemi idi kalem"* diyerek de O'nun eşyânın hakikatini tafsîli bir şeklide bildiğine işâret eder. Zira kalem tasavvufî bir ıstılah olarak ayrıntılı ilme işâret etmektedir.[358] Bu şekilde şair, Efendimizin zâhirî âlemde ümmî olsa da bâtınî âlemde levh-i mahfûzdan okuyup yazdığına işaret etmiştir:

---

356 Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2005, s. 36.
357 İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh*, İstanbul 2002, C 3, s. 437.
358 Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 204-205.

Laḳabı ümmī idi ʿālim idi ʿārif idi
Levḥ-i maḥfūẓ idi levḥi ḳalemi idi ḳalem

Vechî, NM1, 98a

2.1.3. Hâce

Naʿtlerde Hz. Muhammed (sav) muallim anlamına gelen hâce sıfatı ile de anılmıştır. Hâce tasavvufî bir ıstılah olarak şeyh ve mürşit anlamına gelir.[359] Güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildiğini ifade eden Hz. Muhammed (sav) bütün insanlığa gönderilmiş mürşit, yani rehber, delil veya kılavuzdur. Şairler Hz. Peygamber'i *Hâce-i Kevneyn*, *Hâce-i dânâ*, *Hâce-i İrfân*, *Hâce-i İrâde-i Vaʿd-i Hak* isim ve sıfatlarıyla anmışlardır.[360] Aşağıdaki beyitte Rızâyî iki cihânın efendisi ve hocası olan Hz. Muhammed'in (sav) ilim cevherlerini saçarak İlâhî hükümleri bizlere talim ettiğini söyler:

Aḥkām-ı İlāhiyyeyi itdüñ bize taʿlīm
Ey *Ḫāce-i Kevneyn* idüp īs̱ār-ı cevāhir

Rızâyî, NM1, 32a

Cezmî ise Hz. Muhammed'e (sav) Hakk'ın vaʿd ve vaʿîdini tâlim ettiren hoca olarak seslenir. Efendimiz genç ve yaşlı herkesin feyz ümididir:

Ey *ḫˇāce-i ifāde*-i vaʿd u vaʿīd-i Ḥaḳ
Sensin ümīd-i mā-ḥaṣal-i şeyḫ ü şāb feyż

Cezmî, NM1, 5a

2.1.4. Dânâ

Naʿtlerde Hz. Peygamber'in tavsifinde kullanılan sıfatlardan biri de bilen insan, âlim anlamına gelen *dânâ*dır. Fevrî bir beytinde Kâf dağını Allah'a (cc) olan yakınlığın mekânı olarak ele alır. Şaire göre Hz. Peygamber Efendimiz bu dağın ankasıdır. Anka ise edebiyatımızda kanaat, vahdet ve mürşid-i kâmilin sembolüdür.[361] Burada şair Hz. Peygamber'in Mirâc'da Cenab-ı Hakk'a yaklaşmasına telmihte bulunur. Hz. Muhammed (sav) ünsiyet mertebesinin sahibidir (mukîm-i makâm-ı enes). Şair bu

---

359 İlk Nakşî şeyhleri seyit, efendi, şeyh vb. isimler yerine Hâce unvanıyla anılır. Bk. Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2005, s. 151.
360 Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Naʿt*, s. 177.
361 Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Naʿt*, s. 309.

şekilde de Hz. Peygamber'in insân-ı kâmil oluşuna işaret etmiştir. Efendimizi sayısız sırların ve gizemin bileni olarak tavsif ederken O'nun dânâ sıfatını dile getirir:

'Anḳā-yı ḳāf-ı ḳurb u muḳīm-i maḳām-ı enes
Dānā-yı rāz u 'ārif esrār-ı bīşumār

Fevrî, NM1, 66a

Hz. Muhammed (sav) mucizâtıyla insanları kendisine hayran bırakmıştır. Yahyâ Bey bir na't-i şerifinde Hz. Muhammed'in (sav) ümmî olmasına karşın âlim ve dânâ oluşunu bir sır olarak telakki etmiştir. İnsanlar bu sırdan ötürü Efendimize hayran olurlar. Şair bu beyitte Hz. Muhammed'i (sav) âlim ve dânâ sıfatlarını birlikte kullanarak tavsif etmiştir:

İnsânı bu esrâr-ı nihân eyledi hayrân
Ümmîdür adun olmuş iken 'âlim ü dânâ

Yahyâ Bey Dîvânı, Kasideler 1/42[362]

Şairler tarafından Efendimizin âlim, muallim, ârif, kâşif, vâkıf, hâce ve dânâ sıfatlarının hepsi O'nun hakikat ilmine sâhip olduğunu dile getirmek için kullanılmıştır. Hz. Muhammed'in (sav) bu bilgisine vurgu yapılırken hep ümmîliğinin dile getirilmesi ise, Efendimizin sahip olduğu bilginin dünyevî bilgilerden farklı bir bilgi olan hakikat bilgisiyle ilişkili olsa gerektir. Zira nübüvvet bir taraftan Allah (cc) bilgisi, nebî ise Allah (cc) bilgisinin zuhûra geldiği tecelligâhtır.[363]

2.2. Mahzen-i Genc, Maden ve Menba' Olarak Hz. Muhammed (sav)

Hz. Muhammed'e (sav) isnâden nakledilen "*Ben ilmin şehriyim Ali de O'nun kapısıdır.*"[364] rivâyetinde "*ilmin şehri*" ifadesiyle Hz. Muhammed'in (sav) bütün bir ilmi kendisinde toplayan merci olduğu bildirilir. Efendimiz varlık ve ahlâka dair diğer hasletleri nasıl bünyesinde toplamışsa bütün ilimleri de kendisinde toplamıştır. Bu sûretle O, âlemdeki bütün hakikatlerin mahzenidir. Hz. Muhammed (sav) bu âleme maden ve menbadır. O'nun bu vasıfları mutlak ve hakîki bilgi olan Allah (cc) bilgisinin

[362] Mehmed Çavuşoğlu, *Yahyâ Bey Dîvan Tenkidli Basım*, İstanbul 1977, s. 20.
[363] Tasavvuf düşüncesinde nübüvvete ilişkin geniş bilgi için bk. Nûran Döner, *Tasavvuf Kültüründe Hz. Muhammed*, s. 52-112. Tezde Nübüvvet ve nübüvvetle ilişkili olan velâyet müstakil bir bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.
[364] Tirmizî, *Menâkıb* 20; Münâvî, *Feyzü'l-kadîr şerhu'l-Câmii's-sağîr*, Beyrut tsz., C. 3, s. 46.

insanlar için yegâne kaynağı olmasıyla alakalıdır. Tasavvufî düşüncenin bu öğretisi etkisindeki na‘t şairleri Hz. Muhammed'i (sav) *mahzen-i genc, ma‘din/ma‘den* ve *menba‘* şeklinde tavsif ederek medhetmişlerdir. Şimdi bu tavsiflerin na‘tlerde ne şekilde yer aldığını göreceğiz.

2.2.1. Mahzen-i Genc

Hz. Muhammed (sav) varlığa ilişkin bütün bilgi hazinelerinin kendisinde toplandığı mahzendir. O insanlara sır olan bütün hakikatlerin bilgisine vâkıftır. Şairler bu sebeple Hz. Peygamber'i bazen bütün hakikat bilgilerinin içinde toplandığı hazineye bazen de hazinenin bekçisine benzetirler. Hüdâyî, aşağıdaki beytinde Hz. Muhammed'i (sav) öncekilerin ve sonrakilerin sahip oldukları ilimler hazinesinin bulunduğu mahzene benzetmiştir:

Maḫzen-i genc-i ‘ulūm-i evvelīn ü āḫirīn
‘Ālim-i ümmī laḳab dānā-yı sırr-ı *kün-fe-kān*

Hüdâyî, NM1, 100a

Bütün hakikatlerin mahzeni olan Hz. Muhammed'i (sav) şairler bu hazinenin bekçisi olarak da tavsif etmişlerdir. Dânişî bir beytinde Hz. Muhammed'in (sav) ezelden beri tevhid cevherine bekçilik yaptığını söyler ki, şair Hz. Muhammed'in (sav) sahip olduğu bilgilere ezelden beri vâkıf olduğuna işaret etmiştir:

Cevherīdür fetḥ iden gencīne-i esrārıñı
Tā ezelden gevher-i tevḥīde sen gencūrsın

Dânişî, NM1, 17a

2.2.2. Ma‘den

Hz. Muhammed (sav) nasıl hazine ve hazinedâr olmuşsa, hakikat bilgisinin madeni de olmuştur. Nûr-ı Muhammedî'ye kesretin madeni veya sıfatlar hazinesi de denilmiştir. Zira Cenab-ı Hakk'ın bütün sıfat ve isimlerinin cevherleri bu madenden neş'et etmişlerdir.[365] Hz. Muhammed'in (sav) sâhip olduğu en yüce hakikat bilgisi şüphesiz vahiydir. Efendimiz nübüvvetiyle Allah (cc) ile kullar arasında aracılık etmiş, hakikat bilgisini insanlara ulaştırmıştır. O'nun getirdiği vahiy mutlak bilgiyi ifade eder. Cenab-ı Hak'tan alıp insanlara ulaştırdığı vahiy sebebiyle Rızâyî, Hz. Muhammed'in (sav) mübârek gönlünü vahiy madenine benzetmiştir. Aynı zamanda bu ezelî feyzin de menbaıdır. Hz. Peygamber'den sâdır olan her cümle kabûle ve takdîre lâyıktır:

---

[365] Mahmud Erol Kılıç, *İbn Arabî Düşüncesine Giriş Şeyh-i Ekber*, s. 302.

Ma‘denü’l-vaḥy dili menba‘-ı feyż-i ezelī

Her edā-yı cümeli lāyıḳ-ı ṣābāş-ı ḳabūl

Rızâyî, NM1, 31a

Hz. Muhammed’in (sav) zâtı bizzat cevherdir. ‘Iydî, Hz. Peygamber’in yüce zâtını bir madene benzetir. Bu maden kadîm ve ezelî bir cevherdir. Bu cevher ise öncekilerin ve sonrakilerin sahip oldukları ilimlerin remizlerini içerir. Şair bu sûretle Hz. Muhammed’in (sav) bütün bilgilerin kaynağı olma vasfına da işâret etmiş olur:

Hep rumūzāt-ı ‘ulūm-ı evvelīn ü āḫirīn

Ma‘din-i ṭab‘-ı şerīfinüñ ḳadīmī cevheri

‘Iydî, NM1, 56b

2.2.3. Menba‘

Hz. Muhammed (sav) na‘tlerde menba‘ olarak da tavsif edilmiştir. Hz. Muhammed’in (sav) ağzından dökülen bilgi hakikat bilgisidir. Azîz, Hz. Muhammed (sav) ile Hz. Îsâ arasında bir mukayeseye girişir. Hz. Îsâ’nın sâhip olduğu mûcizelerinden birisi ölüleri diriltmesidir. Şaire göre Hz. Muhammed’in (sav) bir kelâmı etrâfına cân veren bin Hz. Îsâ’ya bedeldir. Efendimizin mübârek dudağı âb-ı hayât membaıdır:

Bir nuṭḳı biñ Mesīḥ-i revān-baḫşa cān virür

Āb-ı ḥayāt *menba*‘ıdur var ise o fem

Azîz, NM1, 50a

Hz. Muhammed (sav) sadece bilginin menbaı değil bütün bir hakikatin, rahmet deryasının menbaıdır.[366] O bütün fazilet ve kereme, ihsân ve atâya menbadır.[367] Fevrî’nin tasviri ile bütün insanların ve cinlerin kendisinde cem oldukları mecma‘, ilim denizlerinde akan suyun ve kemâlin menbaıdır:

Ṣufūf-ı inse cünūd-ı perīye mecma‘dur

Buḥūr-ı ‘ilme süyūl ü kemāle *menba*‘dur

Fevrî, NM1, 64a

[366] Zâtî, NM1, 19b, 139/I-2.

[367] Zahmî, NM1, 107a, 137/18.

3.Ahlakın Nihâî Gayesi ve İnsan Nev‘inin En Mükemmel Varoluşu Olarak Hz. Muhammed (sav)

Hz. Muhammed (sav) Kur’ân-ı Kerîm’de birçok ayet-i kerimede bizzat Cenab-ı Hak tarafından övülmüştür. Cenab-ı Hak “*Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin*” (Kalem, 68/4) hitabıyla Resûlünün ahlâkını yüceltmiştir. Hz. Muhammed (sav) Cenab-ı Hakk’ın kendisine bu iltifatından ötürü *Fahr-i Âlem, Fahr-i Kâinât, Fahr-i Mevcûdât, Fahr-i Cihân*’dır. Efendimizin bütün âlemin ve yaratılmışların övüncü olarak tavsif edilişi kendisi için kaleme alınan na‘tlerde çokça yer almıştır. Zâtî, Allah’ın (cc) habîbi[368] Hz. Muhammed'in (sav) âlemin övüncü oluşunu şu beyitle dile getirir:

Mahbūb-ı Ḫudā faḫr-ı cihān şāh-ı risālet
Sultān-ı nübüvvet ser-i ser-cümle-i ‘ābid

Zâtî, NM1, 19a

Ayet-i kerimelerle de sabit olduğu üzere insanoğlu varlığın en şereflisi ve en güzel sûretidir.[369] Hz. Muhammed (sav) ise insan nev‘inin en güzel varoluşudur. O’nun güzelliği hem mânâ hem de madde itibariyledir. Yahyâ, Hz. Muhammed’in (sav) sûret ve sîret bakımından âdemoğlunun ve âdemoğluna gönderilen nebîlerin en güzeli olduğunu söyler. O bütün âlemin efendisi, sâfiyet derecesine ulaşmış muttakîlerin de mesnedidir:

Aḥsen-i ādem ḥasen-i enbiyā
Seyyid-i ‘ālem sened-i aṣfiyā

Yahyâ, NM1, 102a

Tasavvufî düşüncede Hz. Muhammed (sav) ahlâkın nihâî gayesi, insan nev‘inin en güzel varoluşu olarak tasavvur edilir. Bu tasavvurun temelinde Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Muhammed’in (sav) bizzat Cenab-ı Hak tarafından övgüye mazhar olması ve hadis-i şeriflerde âlemin yaratılmasına Hz. Muhammed’in (sav) vesile olduğunun dile getirilmesiyle birlikte tasavvuf öğretisi içinde oldukça önemli bir yere sahip olan insân-ı kâmil düşüncesi yer almaktadır. İnsan-ı kâmil düşüncesi tasavvufî düşüncede Hz.

[368] Sevgili, dost, yâr anlamlarına gelen Habîb ismi sadece Hz. Peygamber’e mahsus bir sıfattır. Hz. Muhammed (sav) Allah’ın sevgilisidir. Habîbu’llah olan Hz. Peygamber aynı zamanda kulların da sevgilisidir ki Habîb-i ibâd olarak da tavsif edilmiştir. Bk. Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na‘t*, s. 177.

[369] İlgili ayet-i kerimeler için bk. Tîn, 95/1-5; İsrâ, 17/70; Câsiye, 45/13; Ahzâb, 33/72.

Muhammed (sav) ile ilişkilendirilmiştir. Bu noktada Hz. Peygamber'e ilişkin birçok tavsifin kendisinden neş'et ettiği insân-ı kâmil düşüncesi üzerinde durulacaktır.

3.1.İnsân-ı Kâmil Olarak Hz. Muhammed (sav)

Zaman ve mekânla mukayyet olan insan gerçek anlamıyla kemâle erebilir mi? İdeal insan kimdir? İnsân-ı kâmil fikri gerek Doğu gerek Batı düşünce tarihi boyunca insanların üzerinde ısrarla durduğu konulardan biri olmuştur.[370] İnsân-ı kâmil üzerine birçok fikir serdedilmiştir ve halen özellikle Batı düşüncesinde serdedilmektedir.[371]

İslâm dünyasında Hicri VII. yüzyıla kadar "kâmil" ya da "mükemmel" insan tabiri kullanılmamıştır. Bu tabirler İslâm düşüncesi içinde bahsi geçen yüzyıldan sonra zikre konu olmuştur.[372] Varlık ve bilgi konularıyla da iç içe olan insân-ı kâmil kavramını tasavvuf literatürüne yerleştiren isim Muhyiddîn İbnü'l-Arabî olmuştur.[373] Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'den önce Hallâc-ı Mansûr "Allah Âdem'i kendi sûretinde yarattı" hadisini[374], Allah kendi nefsinde kendisi için tecelli etti; bu tecelli sûretiyle de kendine ait bütün isim ve sıfatlarını kuşatan bir sûret var etti şeklinde yorumlamıştır. Bu yorumun Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin daha sonra serdedeceği ve tasavvuf düşüncesinin en temel bahislerinden biri olan insân-ı kâmil düşüncesine zemin oluşturduğu nakledilir.[375]

İnsan-ı kâmil düşüncesini ıstılâhî bir kavram olarak tasavvuf düşüncesine yerleştiren Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin düşüncelerinin temelini vahdet-i vücûd öğretisi oluşturmaktadır. Varlıktaki birliğin ifadesi olan vahdet-i vücûd öğretisine göre tek bir hakikat vardır. Bu tek hakikat Allah'ın (cc) zâtından ibarettir. Bu zâtın zûhuru ve âleme

---

370 Maniheizm'de *insân-ı kadîm*, Mazdeizm'de *gayomart*, Yahudilerin Kabala'sında *adam kadmôn* (âdem-i kadîm), Hint düşüncesinde *purusa*, Çin düşüncesin'de *chen-jhen*, modern Batı düşüncesinde *üstün insan* kavramları İslâm düşüncesindeki insân-ı kâmil düşüncesi ile birbirlerinden farklı da olsa benzerlikler gösteren kavramlardır. Mehmet S. Aydın, "İnsan-ı Kâmil"*, TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, C. 22, s. 330; Yaşar Nûri Öztürk, *İnsan-ı Kâmil Olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)*, Kutlu Doğum Haftası 1, Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 1990, s. 101.

371 Esas itibariyle kâmil, seçkin ve üstün insan kavramı Nietzsche başta olmak üzere Batı entelektüellerinin çokça tartıştığı bir konudur. Bununla birlikte Batılı mütefekkirlerin ele aldığı üstün insan ile İslâm tasavvufu içinde üretilen insân-ı kâmil kavramları arasında temel bir fark vardır. Bu fark üstün insanın tahakküm, tagallüp, tasallut ve tekebbür kudreti halinde tasavvur edilirken, tasavvuf düşüncesindeki insân-ı kâmilin merhamet, şefkat ve sevgi unsuru olarak ortaya koyulmasıdır. Batılı mütefekkirin üstün insanı ezici bir tip olarak belirirken, insân-ı kâmil insanlarla iç içe, göz göze ve omuz omuza bir karakterdir. Aktarılan bu bilgiler için bk. Yaşar Nûri Öztürk, *İnsan-ı Kâmil Olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)*, Ankara 1990, s. 101.

372 Abdülhamit Sinanoğlu, *İslâm Düşüncesinde "İnsan-ı Kâmil Anlayışı ve Allah ile İlişkilendirilmesinin Teolojik Değeri*, Kelam Araştırmaları, c. 6 s. 2, (2008) s. 94.

373 Mehmet S. Aydın, *"İnsan-ı Kâmil", TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, C. 22, s. 330.

374 Buhârî, *İsti'zân* 1; Müslim, *Birr* 155.

375 Hasan Kâmil Yılmaz, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul 1994, s. 328; Abdülhamit Sinanoğlu, *age*, s. 94.

yayılması ise ancak sıfatlarının tecelli etmesiyle mümkündür. Cenab-ı Hak zâtı açısından Hakk olup, mümkün varlıklarda tecelli eden sıfatları cihetiyle Halk'tır. Âlemde var olan birlik ve çokluk, kadîm ve hâdis, zorunlu ve mümkün aynı hakikatin farklı görünüşlerinden ibarettir. Tek hakikat olan Allah (cc) "Ben, gizli bir hazine idim; bilinip tanınmak istedim ve bilineyim diye mahlûkâtı yarattım" kutsi hadisindeki ifadelerden anlaşılacağı üzere zuhûr etmeyi irade etmiştir. Bu zuhûrun iradesi sevgi/muhabbet sebebiyle olmuştur. Varlığı ortaya çıkaran da bu sevgiyle gerçekleşen zuhûrdur. Allah (cc); sûrete nispetle ayna, şahsa nispetle gölge ve bire nispetle diğer sayılar ne ise kendisine nispeti o olan kâinatı yaratmıştır.[376] İnsan yaratılmıştır çünkü Allah'ın (cc) kendi kemallerini ortaya çıkararak bilinme arzusu ancak insan sayesinde gerçekleşir. İnsan bu anlamda bir amaç varlıktır.[377] Allah'ın (cc) kâinât üzerindeki en müstesnâ tecelligâhı da eşref-i mahlûkat olan insân-ı kâmildir. İnsân-ı kâmilden daha mükemmel bir mevcûd yoktur. İnsân-ı kâmil O'nun sûretinde yaratılmıştır.[378] İnsan-ı kâmil İbnü'l Arabî'ye göre Hakk'ın sırrını keşfeden varlıktır. İnsan-ı kâmil, Allah'ın (cc) bilinmek isteğinden neşet eden yaratılışın ve varlığın gayesidir. Eğer insân-ı kâmil olmasaydı Allah (cc) bilinemezdi.[379] İnsan-ı kâmil, Cenab-ı Hakk'ın kendisi ile halkın arasına koyduğu bir berzahtır. Hak kendisi ile âlem arasında bir berzah olarak Hakîkat-i Muhammedî'yi, insân-ı kâmili koymuştur. O insân-ı kâmil, esmâ-yı İlâhiye ile zuhûr ettiği zaman Hak, imkân hakikatiyle zuhûr ettiğinde ise halk olur.[380]

Muhyiddîn İbnü'l-Arabî, Cenab-ı Hakk'ın bütün varlıklarda tecelli edeceğini söyler. Bir tecelligâh olan varlık ne kadar mükemmel ve üstün mertebede olursa Cenab-ı Hakk'ın esmâ ve sıfatlarını o derecede fazla yansıtmış olacaktır. Cenab-ı Hak bütün varlıkta farklı sûretleriyle tecelli edecektir. Zira bu, tasavvuf düşüncesine göre kendini temaşa etmek isteyen Cenab-ı Hakk'ın yaratmadaki aslî gayesidir. Tasavvuf düşüncesinde Hz. Muhammed'in (sav) yaratmanın aslî gayesi olduğu fikri sıklıkla zikredilir. Bu vurgu na'tlere fazlasıyla sirâyet etmiştir. Cezmî aşağıdaki beytiyle bunu çok güzel bir şekilde ifade eder. O Hz. Muhammed'in (sav) vücûdunun âlemin varlığının gayesi olduğunu söyler. Bu üzerinde ittifak edilen bir sabitedir. Hz. Peygamber dünya ve âhiretin varoluşundaki asıl maksadın kendisidir. O'nun âlemin özü olan zâtı, bütün bir kâinatı temsil eder:

---

376 Macit Fahri, *İslam Felsefesi Tarihi*, çev. Kasım Turhan, İstanbul 2000, s. 314-315.
377 Ekrem Demirli, "İnsan-ı Kâmil ne demektir?", *İbnü'l-Arabî Metafiziği*, İstanbul 2013, s. 299.
378 Mahmud Erol Kılıç, *İbn Arabî Düşüncesine Giriş Şeyh-i Ekber*, s. 304.
379 İbrahim Düzen, *Aziz Nesefî'ye Göre Allah*, *Kâinat ve İnsan*, Ankara 1991, s. 215.
380 Mahmud Erol Kılıç, *İbn Arabî Düşüncesine Giriş Şeyh-i Ekber*, s. 301.

Vücūd-ı pākidür ‘ālemde ‘illet-i ġā’ī
Bu nükte müşbet ü hem ittifāk-ārādur

Cenābıdur bu dü ‘ālemde maḳṣad-ı aṣlī
O zübde ẕāt heme kā’ināt-ı yektādur

Cezmî, NM1, 6b

İnsan-ı kâmil kavramı tasavvuf düşüncesinde nûr-ı Muhammedî, hakîkat-i Muhammedî, gavs, kutup, hakîki mürşid anlamlarında kullanılmaktadır.[381] İbnü'l-Arabî’ye göre mutlak vücûd, taayyün-i evvelde ehadiyetini vâhidiyete dönüştürerek taayünâta başlamıştır. Yaratma eylemi *nûr-ı Muhammedî* ya da *hakîkat-i Muhammedî* denilen bu mertebeden sonra başlar. Bütün mahlûkat ondan yaratılmaktadır. Lâ-taayyün (ehadiyyet)[382] nûr-ı Muhammedî’nin bâtını, o da lâ-taayyünün zâhiridir. Bu mertebeye verilen isimlerden biri de insân-ı kâmildir.[383] Yine İbnü’l-Arabî’ye göre insân-ı kâmil âlemin varlığının sebebi ve koruyucu ilkesidir. O, Allah’ın (cc) âdemi, âlemi korumakla yükümlü bir halife kıldığını ifade eder. Ona göre âlemde insân-ı kâmil bulunduğu sürece âlem koruma altında olacaktır.[384]

Taayyün-i evvel Allah’ın (cc) zâtından zâtına olan ve hakîkat-i Muhammedî denilen ilk belirme mertebesini ifade eder. Cenab-ı Hakk’ın zâtında var olan bütün sıfatları bu mertebede birbirinden ayrı olmayıp toplu haldedir. Bu mertebe kendisinden sonraki bütün mertebelerin hakikatlerini cami olup Hz. Muhammed’in (sav) hakikatinin kendisidir. Bu hakikat, vücûd ve bilgi olarak kendisinden sonra gelen bütün mertebelerin esasıdır. Bu mertebede “âlim”, “mâlum” ve “ilim” birdir.[385]

İnsân-ı kâmil, lâ-taayyün denilen ve Cenab-ı Hakk’ın isim ve sıfatlarıyla henüz tecelli etmediği mertebe ile başlayan varlık mertebelerinin sonuncusudur. Bu son mertebede insân-ı kâmil mecâzî ya da izâfî bir şey değil Hz. Muhammed’in (sav)

---

381 Kaplan Üstüner, *Divan Şiirinde Tasavvuf*, Ankara 2007, s. 409.
382 Lâ-taayün bir varlık mertebesidir. İbnü’l-Arabî bu mertebeyi *kenz-i mahfî, mechûlü’n-nât, mechûl-i mutlak, meknûnü’l-meknûn, bütûnü’l-bütûn, ebtânü’l-bütûn, gaybü’l-guyûb, gayb-ı mechûl* ifaderiyle anlatır. Lâ-taayyün mertebesi her türlü kayıttan münezzeh olan makamsızlık mertebesidir. Bu noktada mutlak vücûd henüz bir taayyün göstermemiştir. Bir vücûddan bahsedilemeyen bu mertebede ne itaat ne de isyan, ne kul ne hürriyet, ne ölüm ne hayat, ne gece ne de gündüz vardır. Bu mertebede Zât’tan başka hiçbir şey yoktur. M. Erol Kılıç, “İbnü’l-Arabî Muhyiddîn”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, C. 20, s. 501.
383 Mehmet S. Aydın, “İnsan-ı Kâmil”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, C. 22, s. 330.
384 İbn Arabî, *Fusûsü’l-Hikem*, çev. Nuri Gencosman, İstanbul 1992, s. 22-24.
385 M. Erol Kılıç, “İbnü’l-Arabî Muhyiddîn”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, C. 20, s. 502.

kendisidir.[386] Hz. Muhammed (sav) bu noktada bütün âlemin bir özetidir. İnsan-ı kâmil noktasında mesafe alan evliyâullah ise Hz. Peygamber'in varisleridirler. Bu anlamda gerçek ve yegâne insân-ı kâmil Hz. Muhammed'dir (sav). Bütün nebî ve velîler, vekillik yoluyla kemal sahibidirler, bununla birlikte kemâlin asaleten sahibi Hz. Muhammed'dir (sav).[387] Tasavvufun bütün dönemlerinde insân-ı kâmilden söz etmek Hz. Peygamber'den söz etmektir.[388] Bu sûretle tasavvuf düşüncesinde insân-ı kâmil anlatılırken Hz. Muhammed (sav) anlatılır.

Abdullah Bosnevî, *Füsûsu'l-Hikem Şerhi*'nin Muhammed Fassı'nda Hz. Peygamber'in kemâliyetine ilişkin şunları söyler: *Muhammed aleyhi's-selâm bu nev-'i insânîde ekmel-i mevcûddur. Bundan ötürü emr-i vücûd onunla bed' olundu ve onunla hatm olundu. Zîrâ Resûl aleyhi's-selâm'ın hakîkati ve ta'ayyüni câmi-'i cemî-'i hakâyık-ı İlâhiyye ve kevniyyedir. Vücûd-ı beşeriyye-i 'unsurîyyesi dahi mazhariyye-i külliye-i zâtiyyede müte'ayyendir. Hâk zât ve sıfâtıyla zuhûr-ı küllî-i cem'iyle onda zâhirdir. Yani Muhammed sallallâhu 'aleyhi ve sellem ta'ayyünât-ı İlâhiyyenin ta'ayyün-i evvelidir ki zât-ı ahadiyye onunla müte'ayyine oldı cemî-'i ta'ayyünâtdan akdemdir. Pes cemî-'i ta'ayyünâtın mebde-i ve menşeidir ve cemî-'i ta'ayyünâtı şâmildir. Pes vücûdda vâhid ve ferddir. Onun nazîri yokdur. Zîrâ mertebede ona müsâvî bir ta'ayyün yoktur. Zîrâ onun mertebesi fevkinde zât-ı ahadiyye-i mutlakadan gayrı bir mertebe yokdur ki her ta'ayyünden ve sıfat ve isim ve resm ve hadd ve na'tden münezzehdir…*[389]

İslâm tasavvufunda insân-ı kâmil düşüncesi ayetlerle delillendirilmekle birlikte daha çok hadislerle gelişme göstermiştir. İnsan-ı kâmil düşüncesinin izahlarında en fazla zikredilen, Allah'ın Âdem'i kendi sûretinde yarattığını bildiren hadis-i şeriftir.[390] Yine Hz. Muhammed'in (sav) yaratılanların ilki olduğunu,[391] Âdem'in beden ile ruh arasında iken Hz. Muhammed'in (sav) peygamber olduğunu,[392] Hz. Muhammed (sav) olmasaydı âlemin yaratılmayacağını[393] bildiren hadis-i şerifler sûfîlerin bu düşüncenin izahatında en fazla kullandıkları hadisler olmuştur.

İnsanın Cenab-ı Hakk'ın halifesi olarak yaratıldığını (Bakara, 2/30), mükerrem kılındığını (İsrâ, 17/70), ahsen-i takvîm üzere yaratıldığını (Tîn, 95/1-5), göklerde ve

---

[386] Aydın Mehmet S. Aydın, *agm,* s. 330-331.
[387] Ekrem Demirli, "İnsan-ı Kâmil ne demektir?", *İbnü'l-Arabî Metafiziği*, İstanbul 2013, s. 299.
[388] Ekrem Demirli, *age*, s. 301.
[389] Abdullah Bosnevî, *Tecelliyâtü Arâisi'n-Nusûs fî manasâti hikemi'l-Fusûs*, İstanbul 1290, C. 2, s. 428.
[390] Buhârî, *İsti'zân* 1; Müslim, *Birr* 155.
[391] Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, c. 1, s. 265-266.
[392] Tirmîzî, *Menâkıb*, 1.
[393] Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, c. 2, s. 164.

yerde varolan her şeyin insanın emrine amade kılındığını (Câsiye, 45/13), insana esmânın öğretildiğini (Bakara, 2/31), Cenab-ı Hak tarafından yüklenen emaneti hiçbir varlığın kabul etmeyip insanın kabul ettiğini (Ahzâb, 33/72), Hz. Muhammed'in (sav) güzel bir örnek olduğunu (Ahzâb, 33/21) ve yine Efendimiz Hz. Muhammed'in (sav) âlemlere rahmet olduğunu (Enbiyâ, 21/107) bildiren ayet-i kerimeler tasavvuf düşüncesi içinde insân-ı kâmil düşüncesini izah etmek ve Kur'ânî dayanağını göstermek amacıyla kullanılan ayet-i kerimelerdir.[394]

İnsan-ı kâmil olarak Hz. Muhammed'in (sav) kemâli tek yönlü değildir. Efendimizin kemâli zâhirî ve bâtınî olmak üzere varlığın bütün veçhelerini kapsar. Bu noktada insân-ı kâmil olarak Hz. Muhammed (sav) konusu ahlâkî kemâl ve varoluşsal kemâl olmak üzere iki başlık altında ele alınacaktır. Bu iki hususun na'tlerde ne şekilde ele alındığı örnek beyitlerle açıklanmaya çalışılacaktır.

3.1.1. Hz. Muhammed'in (sav) Ahlakının Kemâli

Ahlâk, hulk kelimesinin çoğuludur. Hulk; sözlüklerde yaratılış, huy, tabiat olarak karşımıza çıkar.[395] Hz. Muhammed (sav) âleme insân-ı kâmil olarak gönderilmiştir. Huy ve tabiatça kemâl sahibidir. Hz. Muhammed'in (sav) ahlakı anlatılırken ifade edilen daha çok onun bâtınî sıfatlarıdır. Cenab-ı Hak Hz. Muhammed'i (cc) "Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin" (Kalem, 68/4)[396] ifadesiyle övmüştür. Bu sûretle Hz. Peygamber inananlar için en güzel örnektir. Bir diğer ayet-i kerimede bu örnekliğe şu şekilde işaret edilir: *Andolsun ki, Resûlullah, sizin için, Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnektir* (Ahzâb, 33/21). Ayet-i kerimelerin işaret ettiği üzere Hz. Muhammed (sav) inananlar için insan nev'i içerisinde huy ve tabiatıyla ahlâkın nihâî gayesi ve zirvesi olarak ortaya çıkar.

Na'tlerde Hz. Peygamber'in yüce bir ahlak üzere olduğunu ve inananlar için örnek teşkil ettiğini ifade eden ayet-i kerimeler sıklıkla zikredilir. Tezimizin konusu olan na't mecmualarında yer alan şairlerden Fevrî, Efendimizin yüce bir ahlak üzere var kılındığını, bütün güzel hasletlerin Efendimize tahsis olunduğunu şu beyitle dile getirir:

---

394 Mehmet S. Aydın, "İnsan-ı Kâmil", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, C. 22, s. 330.
395 Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbü'l-'Ayn*, haz. Dâvud Sellûm, Dâvud Selman Anbeki, İnâm Dâvud Sellûm, 1. bs., Beyrut 2004, s. 222; Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, 12. bs., İstanbul 2002, s. 586.
396 Kalem 68/4.

Saña ta'yīn olındı *ḫulḳ-ı 'aẓīm*
Saña taḫṣīṣ olındı ḫūb-ı ḫıṣāl
Fevrî, NM1, 67a

Hz. Muhammed (sav) Cenab-ı Hak tarafından himaye ve terbiye edilmiştir. Bir hadis-i şerifte; "Beni Rabbim terbiye etti ve terbiyemi ne güzel kıldı" buyurmuşlardır.[397] Bu, O'nun ahlâkının bizzat Allah (cc) tarafından yüce kılındığına delildir. Hz. Muhammed'in (sav) ahlâkî kemalini dile getiren bu rivayete na'tlerde de rastlanır. Aşağıdaki beyit Feyzî'ye aittir:

Nükte-senc-i suḫan-ı *eddebenī Rabbī*dür
Devr-i bünyān-ı şināsende-i taḥḳīḳ-i vifāḳ
Feyzî, NM1, 75a

Hz. Muhammed (sav) şairler tarafından bazen rahmete vesile olan suyla birlikte anılmış, bazen de yaratılışındaki güzellik ile bütün âleme hoş bir koku salan bir peygamber olmuştur. Efendimizin bir çiçek bahçesine teşbih edilen ve güzel kokular menbaı olan kalbinde heva rüzgârı hiç esmemiştir. Bu zarif ifadeleri Dânişî şu beytiyle dile getirir:

Ḳıldı bir ḫoş būy ile ḫulḳuñ nesīm-i 'ālemi
Gülşen-i ḳalbüñde hergiz esmedi bād-ı hevā
Zâtî, NM1, 20b

3.1.1.1. İnsanların En Hayırlısı / Yaratılmışların En Şereflisi

Hz. Muhammed (sav) âlemin en şereflisi, bütün insanların en faziletlisi ve en hayırlısıdır. Nübüvvet mülkünün varisi ve kıyamet gününde günahkârların şefaatçisidir. Na'tlerde şairler hemen her fırsatta Hz. Peygamber'in faziletini ve üstünlüğünü dile getirir:

Efḍal-i evlād-ı Ādem eşref-i ins ü melek
Vāriṣ-i mülk-i nübüvvet şāfi-'i rūz-ı cezā
Nahîfî, NM2 45a

---

[397] Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, Mısır 1356, C. I, s. 224.

Şairlere göre hiçbir kelam Hz. Muhammed'in (sav) lutfunu şâmil olamaz ve söz O'nun yaratılışının güzelliğini kuşatamaz.[398] Efendimiz insanların en hayırlısı, iki cihânın övüncüdür. O yaratılmışların en faziletlisi ve iki cihânın da efendisidir:

Efḍalü'n-nās ü mefḫarü'ṣ-ṣaḳaleyn
Eşrefü'l-ḫulḳ u seyyidü'l-kevneyn

Nâhifî, NM2, 42a

Hz. Muhammed (sav) gibi diğer peygamberlerden her birinin kendisine mahsus güzel hasletleri vardır. Her biri bu hasletlerden biri ile öne çıkmıştır. Hz. Nûh şükrüyle, Hz. İbrâhim tabiatındaki yumuşaklıkla maruftur. Hz. Mûsâ ihlasıyla, Hz. İsmâil sözündeki sadâkatle temeyyüz eder. Hz. Yakûb ve Hz. Eyyûb sıkıntılara mukavemet gösterirken sabır abideleri olmalarıyla insanlara örnek olmuşlardır. Hz. Dâvûd, Allah'a (cc) iltica edip yakarışıyla, Hz. Süleyman tevazuuyla, Hz. Îsâ da zühdüyle öne çıkmıştır. Efendimiz Hz. Muhammed (sav) onlara tabi olmuş, diğer bütün peygamberlerin sahip olduğu güzel hasletlere tek başına sahip olmuştur.[399] Hz. Muhammed (sav) bu yönüyle insân-ı kâmilde bir özdür. O bütün insanlığın özüdür. Tasavvuf düşüncesinde Hz. Muhammed (sav) bu itibarla bütün hasletleri bünyesinde barındıran toplayıcı varlıktır. İnsan-ı kâmil olan Hz. Muhammed (sav) insanlığı bütün sevinçleri ve kederleriyle temsil eden vücûd-ı küllîdir. Nûr-ı Muhammedî de bu anlamda tümel insanlık hakikatidir ve insan hakikatlerinin toplamına işaret eder.[400] Zahmî, nübüvvet bahçesinin gülü, yücelik burcunun ayı olan Hz. Peygamber'in ilim ve hayâyı kendisinde topladığına işaret eder:

Gül-i gülzār-ı nübüvvet meh-i burc-ı rif'at
Mecma'-ı 'ilm ü ḥayā şāh-ı celīlü'l-miḳdār

Zahmî, NM1, 107b

Hz. Muhammed (sav) mahlûkat âlemindeki bütün varlıkların efendisidir. O'nun adı insanî kemâlin yegâne sahibi ve zübdesi olduğu için arındırılmış ve seçilmiş anlamına gelen Mustafâ'dır. Zâtî aşağıdaki beytinde Hz. Muhammed'i (sav) insân-ı kâmilin özü şeklinde tavsif eder:

---

[398] Fevrî, NM1 67a, 41/I-11.
[399] İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyân -Kur'an Meali ve Tefsîri-*, İstanbul 2005, C.4, s. 415.
[400] Ekrem Demirli, *İslam Metafiziğinde Tanrı ve İnsan*, İstanbul 2009, s. 257.

Aduñ olmışdur senüñ ey seyyid-i sādāt-ı ḫalḳ
Zübde-i insān-ı kāmil olduġıyçün Muṣṭafā

Zâtî, NM1, 20b

Hz. Muhammed (sav) sahip olduğu bütün bu güzel hasletlerle insanlar için en güzel örnektir. Bu örneklik Kur'ân-ı Kerîm'de de zikredilmiş Hz. Peygamberin Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı umanlar ve Allah'ı çok zikredenler için güzel bir örnek olduğu vurgulanmıştır (Ahzâb, 33/21). Varlık âlemine insân-ı kâmil olarak gönderilen Hz. Muhammed (sav) ahlâkın tamamlayıcısıdır. Efendimiz bizzat kendisi "Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim" buyurarak bunu kendi diliyle beyan etmiştir.[401] Gerek yaratılış gerekse huy olarak âlemde yaratılanların hiçbirine Hz. Muhammed'e (sav) bahşedilen miktarda kemâl ihsan edilmemiştir.

Cenab-ı Hakk'ın bütün isim ve sıfatlarını yansıtabilen yegâne varlık insân-ı kâmildir. İnsan-ı kâmil en yetkin haliyle Hz. Muhammed'dir (sav). Diğer insanlar isim ve sıfatları taşıma potansiyeline sahip olmakla birlikte bu isim ve sıfatların bütününün tecelligâhı olamazlar. Hz. Muhammed'in (sav) mükemmelliğinin delili sözleri, fiilleri ve halleridir. Başka isimlerle anılan ve kendilerine insân-ı kâmil denilen diğer nebîler ve velîler Hz. Muhammed'in (sav) halifeleridirler.[402]

3.1.1.2. Ümmetin Emîn'i / Muhammed el-Emîn

Hz. Muhammed'in (sav) insan olarak kemaline işaret eden en önemli vasıflarından biri de *Emîn* olmasıdır. Bu emanet O'nu kendisine inanmak istemeyenlerin dahi kabul ettiği bir haslettir. Zira inanmayanlar da O'na *Emîn* şeklinde hitâp etmişlerdir. Emanet Hz. Peygamber'de en yüce derecesine varmıştır. Emanet O'nun insânî kemalinin temel hasletidir. Bu suretle emanet, na'tlerde Hz. Muhammed'e (sav) ait hasletler içinde en fazla üzerinde durulanlardan biridir. Efendimiz bütün ümmetin emîni, her milletin de kendisinde emân bulduğu melcedir. Adâlet ve atânın emîri, mekânsızlık ülkesinin şâhıdır. Şeyh Nazmî bunu şu şekilde dile getirir:

Emīn-i cümle-i ümmet amān-ı her millet
Emīr-i dād u deheş şāh-ı lā-mekān kişver

Şeyh Nazmî, NM1, 78a

---

401 Muvatta, *Hüsnü'l-Hulk* 1; Müsned, C. 2/381.
402 Abdülkerim Cîlî, *İnsan-ı Kâmil*, çev. Abdülaziz Mecdi Tolun, İstanbul 2002, s. 372.

Hz. Muhammed (sav), Rûhu'l-Emîn olan Cebrâil'in kendisine getirdiği Kur'ân-ı Kerîm'e sadâkatinden dolayı *Sâdıkü'l-Va'di'l-Emîn* (Cebrâil'in kendisine getirdiği va'de sadâkat gösteren) sıfatıyla tavsif edilmiştir.[403] Birçok şair bunu na'tlerinde dile getirir. Meftûnî na'tinde mükerreren zikrettiği *Eṣ-ṣalāt u ve's-selām yā Ṣādıḳa'l-Vā'di'l-Emīn*[404] mısraıyla Efendimizin bu vasfını zikrederek, O'na salât ve selâm eder. Hak Teâlâ, Efendimizin zâtını âlemlere rahmet kılmış ve Hz. Muhammed'e (sav) *sâdıkü'l-vadü'l-emîn* sıfatını vermiştir:

Ḥaḳ te'ālā ẕātın itdi *raḥmeten li'l- 'ālemīn*
Ḳıldı 'unvān-ı ṣıfātıñ *ṣādıḳu'l-va'di'l-emīn*
Nahîfî, NM2, 49a

Hz. Muhammed (sav) nübüvvet mührünün emîni ve medâr-ı hamiyettir. O, insanların kıyamet korkusundan kendisinden kurtuluş/şefaat diledikleri, âlemdeki varlığın yüceliğinin ve yükselmesinin müsebbibidir.[405] Bununla birlikte şairler Hz. Muhammed'in (sav) adâleti, doğru sözlülüğü, cömertliği, tevazuu, sadeliği, ahde vefâsı, azmi, cesâreti, misâfirperverliği, şefkati, yumuşak huyluluğu gibi birçok vasfına şiirlerinde yer verirler.

Hz. Muhammed (sav) zikredilen bütün bu ahlakî vasıflarından dolayı Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarıyla tecelli ettiği en yetkin insandır. Hz. Peygamber Hakk'ın zâtındaki isimlere tecelligâh olmuştur. O varlığıyla Hakk'ın sıfatlarını aksettirir:

Maẓhar-ı ism-i ẕāt-ı Ḥaḳdır ol
Ḫaṭṭa levḥ-i ṣıfāt-ı Ḥaḳdır ol
Subhî, NM1, 42b

3.1.1.3. Kemâlâtın Mecma'ı / Âyîne-i Hudâ

Cenab-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarını aksettirmesi sebebiyle tasavvuf düşüncesinde Hz. Muhammed (sav) için ayna sıfatı kullanılır. O hakikatin, üzerinde tecelli edip kendisini temâşâ eylediği aynadır. Ayna tasavvufî bir ıstılah olarak insân-ı kâmilin

[403] Sözüne sâdık, verdiği sözü yerine getiren anlamına gelen *Sâdıku'l-va'd* ifâdesi Kur'ân-ı Kerîm'de Hz. İsmâil için kullanılmıştır. Meryem Sûresi'nde Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "(Resûlüm) Kitap'ta İsmâil'i de an. Gerçekten o, sözüne sâdıktı, resûl ve nebî idi." Bk. Meryem, 19/54. Bununla birlikte ifade kültürümüzde dürüstlüğünü ve doğruluğunu tavsif etmek üzere *Emîn* sıfatıyla birlikte Sâdıku'l-va'di'l-emîn terkibiyle Hz. Muhammed(sav) için kullanılır. Konuya ilişkin Nâhifî'ye ait beyit örneğinde de görüldüğü gibi Hz. Muhammed'i (sav)n bu sıfatı âlemlere rahmet oluşu ile birleştirilerek na'tlerde bir iki husus birlikte zikredilmiştir.
[404] Meftûnî, NM2 1b, 61/I-2.
[405] Sâbit, NM2 38a, 112/27.

kalbinin ifadesidir.[406] En yetkin haliyle de insân-ı kâmil Hz. Muhammed'dir (sav). İnsân-ı kâmilin kalbi de Tanrı'nın tecelligâhı ve varlık mertebeleri için bir aynadır.[407] İsmâil Hakkı Bursevî'ye göre Hak Teâlâ'nın kendi cemâlini görmeğe şanı yüce olan Fahr-i Âlem'i ayna kılmasından maksat görme nispetinde hâsıl olan kesretin ortadan kaldırılmasıdır.[408] Hz. Peygamber'in Cenab-ı Hakk'ın aynası ve sûreti oluşu na'tlerde çokça yerini almıştır. Yahyâ'ya göre kalbi bütün kemâlâtın toplandığı yer olan Hz. Muhammed'in (sav) cemâli celâl sahibi olan Allah'ın (cc) aynasıdır:

Cemālidir āyīne-i ẕü'l-celāl
Dil-i pāki müstecmi'-i her kemāl

Yahyâ, NM1, 106b

Fâiz-i Sulhî de, Efendimizin ruhundaki ışığın sadâkat ve safâ güneşi olduğunu, aziz ve yüce olan kalbinin de Sübhân olan Allah'ın (cc) cemâlinin aynası olduğunu dile getirir ve Hz. Peygamber'in kalbini aynaya benzetir:

Ruẖ-ı münevveri ẖurşīd-i ṣıdḳ u ṣafā
Dil-i mükerremi mir'āt-ı vech-i Sübḥānī

Fâiz-i Sulhî, NM1, 74a

Bütün insanlar Allah'ın (cc) isim ve sıfatlarını tecelli ettirirler. Bununla birlikte Hz. Muhammed (sav) Allah'ın (sav) en müstesnâ tecelligâhıdır. Cenab-ı Hak tecelli etmek için Hz. Muhammed'in (sav) zâtını kendine mir'ât edinmiştir:

Nice müsellem dimesünler aña
Ẕātını mir'āt idinüpdür Ḫudā

Hakânî, NM1, 15b

Na't kaleme alan şairler ayna benzetmesinde Hz. Muhammed'i (sav) *âyîne, âyîne-dân, âyîne-i cemâl, âyîne-i manzûr, âyîne-i hubb u vedâd, âyîne-i Rahmânî, âyîne-i kudret, manzûr-ı Hak, âyîne-i vahdet-i İlâhî, âyîne-i dîdâr-ı tecellî, âyîne-i ihsân-ı ezel, mir'ât-ı Hudâ* terkipleriyle ifade etmişlerdir.[409] Na't şairleri arasında Rızâyî gibi âyîne redifli na't kaleme alan şairlere de rastlanır.[410]

---

406 Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, 3. bs., İstanbul 2005, s. 71.
407 İbnü'l-Arabî, *Fusûsu'l-Hikem*, çev. ve şerh Ekrem Demirli, İstanbul 2008, s. 253.
408 İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh*, İstanbul 2002, C. 3, s. 374.
409 Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, s. 311.
410 Rızâyî, NM1 26b, 100.

İnsân-ı kâmil nasıl Cenab-ı Hakk'ın aynasıysa Cenab-ı Hak da insân-ı kâmilin aynasıdır. Tasavvuf düşüncesi içinde Allah'ın (cc) isim ve sıfatlarını insân-ı kâmilde görmeyi ve göstermeyi kendine zorunlu kıldığını söyleyen mutasavvıflar vardır.[411] Bu görüş Ahzâb Sûresi'ndeki "emanetin göklere ve dağlara teklif edildiğini fakat bu emaneti sadece insanın yüklendiğini" bildiren ve devamında da "inananlarla inanmayan müşrik ve münâfıklara Allah'ın (cc) karşılığının farklı olacağını" bildiren ayet-i kerimelerden çıkarılmıştır.[412]

Zikredilen bütün ahlâkî vasıflarıyla kemâli temsil eden Hz. Muhammed (sav) insanlar için varoluşun en güzel hali, ahlakın da nihâî gayesidir. Na'tlerde Hz. Peygamber'in ahlâkî kemâline ilişkin vasıflarını bütünüyle görmek mümkündür.

3.1.2. Hz. Muhammed'in (sav) Varlığının Kemâli

Hz. Muhammed (sav), "Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim"[413] diyerek varoluşundaki ahlâkî kemâli beyan etmiştir. Bununla birlikte O sadece ahlâken kemâli değil varlığının bütün veçheleriyle kemâlini ifade eder. O'nun bütün veçheleriyle varoluşundaki kemâl ayet-i kerime ile de sâbittir. Kur'ân-ı Kerîm'de inananlara "*Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salavât getirirler. Ey müminler! Siz de ona salavât getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin.*" (Ahzâb, 33/56) buyrulur. Bu ayet-i kerime Efendimizin varoluşundaki nihâî kemâle işarettir. Zira ayet-i kerime ile Allah (cc) melekleriyle birlikte O'nu tazîm ettiğini beyan etmiş, müminlerden de bunu istemiştir. Müminler Hz. Muhammed (sav) anıldığında ona salât ve selâm ederler. Hz. Peygamber de "Hiçbir Müslüman yoktur ki, bana selâm versin de, Allah bana rûhumu iâde edip onun selâmını almayayım" buyurmuşlardır.[414] Bu hadisten murâd Fahr-i Âlem'in âlem-i berzâhta hayatlarının devam ettiğini beyandır.[415]

---

[411] Abdülkerim Cîlî, *İnsan-ı Kâmil*, çev. Abdülaziz Mecdi Tolun, İstanbul 2002, s. 381.

[412] Ahzâb 33/72-73. İki ayet-i kerimenin meali şöyledir: "Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yüklendi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir. (Allah bu emaneti insana vermek sûretiyle), münafık erkeklere ve münafık kadınlara, müşrik erkeklere ve müşrik kadınlara azap edecek, inanan erkeklerin ve inanan kadınların da tevbesini kabul buyuracaktır. Allah bağışlayandır, merhamet edendir."

[413] Muvatta, *Hüsnü'l-Hulk*, 1; Müsned C. 2/381.

[414] Ebû Dâvud, *Menâsik* 96.

[415] İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh*, İstanbul 2004, C 5, s. 411. Bursevî bu hususta şunları dile getirir: "Fahr-i Âlem'in rûh-ı pâkleri Refîk-i a'lâda ve A'lâ-yı illiyîndedir, binâen aleyh nasıl olur da kabr-i saâdetlerinde diri olup kendilerine verilen selâmı alırlar ve karşılık verirler diye sorulursa cevâbı budur ki; Rûh-ı saâdetlerinin A'lâ-yı illiyînde karar kılması şuâının bedene ittisâlini mÂnî değildir, Güneş gibi. Zira güneş dördüncü feleği mekân tutmuş iken ışıkları dünyaya aksetmektedir…" İsmail Hakkı Bursevî, *age*, İstanbul 2004, C 5, s. 411.

Bu sûretle Hz. Peygamber için inananlar tarafından birçok salavât-ı şerîfe yazılıp okunmuştur.[416] Şairler de na‘tlerinde Hz. Peygamber’e salât ve selâm göndermeyi unutmamışlardır. Hatta şair için na‘t yazmanın bizzat kendisi Hz. Peygamber’e salât ve selâm etmenin bir aracıdır. Bu şairlerden Nahîfî salât ve selâmın sabah akşam virdi olduğunu şu beytiyle dile getirir:

Yā Resūla’llāh budur vird-i zebānum ṣubh u şām
Eṣ-ṣalātü ve’s-selām ey faḫr-ı ‘ālem es-selām

Nahîfî, NM2, 49a

3.1.2.1. Peygamberlik Halkasının Sonu / Hâtemü’l-Enbiyâ

Hz. Muhammed (sav) sahip olduğu bütün yetkin vasıflarıyla insanlığı kemâle erdirmek maksadıyla gönderilmiştir. O’nun peygamberlik halkasının sonuncusu olması nübüvvetindeki kemâli ifade eder. Hz. Muhammed (sav) *hâtemü’l-enbiyâ*dır. Cenab-ı Hak O’nun peygamberlerin sonuncusu olduğunu bizzat bildirmiştir.[417] O bütün ümmetin olduğu gibi bütün nebîlerin de imamıdır.[418] Varlık âleminde peygamberlik Âdem’le zuhûr etmiş, kemâli ise peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (sav) ile olmuştur.[419] Allah’ın (cc) insanlara gönderdiği bütün nebîlerin rûhu nihâî tecellisini O’nda bulmuştur. Bu sûretle Hz. Muhammed (sav) insânî bilgilerin ve irfânî hikmetlerin aslî kaynağıdır. Muhyiddîn İbnü’l- Arabî; Hz. Peygamber’in Âdem daha toprak ve su arasında iken peygamber olduğunu, diğer peygamberlerin ise ancak peygamberlikle görevlendirildiklerinde peygamber olduklarını söyleyerek Hz. Muhammed’in (sav) nübüvvetteki kemâline işaret eder. [420]

Na‘tlerde Hz. Muhammed’in (sav) son peygamber oluşuna, kendisinden sonra bir başka peygamberin gelmeyeceğine, risâletin ve nübüvvetin O’nunla son bulmasına çokça yer verilir. Bu konu etrafında Hz. Muhammed’i (sav) *Hâtemü’l-Enbiyâ, Hâtemü’n-Nebiyyîn, Hâtemü’r-Rüsül ve Hayl-i Rüsül Hâtemi* gibi terkiplerle tavsif edilirken görürüz.[421] Hâtem hem mühür, hem de bir şeyi tamamlayıp sona erdirmek

---

[416] Dua ve Cenab-ı Hakk’a yakarışları ihtivâ eden bu kitapların İslâm coğrafyalarında en çok okunanı ve bilineni şüphesiz Cezûlî’nin *Delâilü’l-Hayrât* isimli eseridir.

[417] İlgili ayet-i kerimenin meali şöyledir: “Muhammed sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat O, Allah’ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.” Ahzâb 33/40. Yine Hz. Peygamber kendisinden sonra resul ve nebî gelmeyeceğini beyan etmiştir. Bunu dile getiren hadislerden birinde Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Risâlet ve nübüvvet son bulmuştur. Benden sonra ne bir resûl ne de bir nebî gelmeyecektir.” Tirmîzî, *Menâkıb* 8; Dârimî, Mukaddime, 3.

[418] Tirmîzî, *Menâkıb* 3; Müslim, *Mesâcid* 3.

[419] Şebusterî, *Gülşen-i Râz*, çev. Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul 1989, s. 32.

[420] Muhyiddîn İbnü’l-Arabî, *Fusûsu’l-hikem ve’t-tâlikâkâtu aleyh*, Beyrut-Lübnan, tsz., s. 62.

[421] Emine Yeniterzi, *Divan Şiiri’nde Na‘t*, s. 180.

anlamlarında kullanılır.[422] Kur'an-ı Kerim'de de yer alan *hâtemü'n-nebiyyîn* ifadesi (Ahzâb 33/40) Hz. Muhammed'in (sav) hem nübüvveti nihayete erdiren son peygamber hem de bütün peygamberleri tasdik eden (onların nübüvvetini mühürleyen) ilâhî bir damga olduğu şeklinde açıklanmaktadır.[423]

Zâtî Hz. Muhammed'in (sav) peygamberlerin sonuncusu ve Kur'ân'ın deryası olduğunu söyler. Şair, Hz. Muhammed'in (sav) yüzünü Mushaf'a benzetmiş ve bütün bir güzelliğin baştan sonra Hz. Peygamber'in yüzünün güzelliğinde mühürlendiğini dile getirmiştir:

Ey ḫātem-i mecmū'-ı Nebī muhīṭ-i Ḳur'ān
Ḫatm olmuş idi Muṣḥaf-ı ḥüsnüñde melāḥat
Zâtî, NM1, 21a

Tasavvuf düşüncesine göre Hz. Muhammed (sav) yaratılanların ilkidir. O, Âdem henüz toprak ve su arasında iken peygamberdir. Hz. Muhammed (sav) diğer yandan peygamberlerin sonuncusudur. Bu Efendimizin hem *evvel* hem de *âhir* oluşuna ilişkindir. Şairler Hz. Muhammed'in (sav) peygamberlik halkasının sonu olduğuna dikkat çekerken O'nun yaratılanların ilki olduğuna, bu şekilde de *evvel* ve *âhir* sıfatlarına dikkat çekmişlerdir:[424]

Sensin ol ḫātem-i mürsel ki senüñ Ḥażret-i Ḥaḳ
Evvelüñ āḫir idüp āḫirüñ itmüş evvel
Tâhir, NM1, 46a

Rızâyî, Hz. Muhammed'in (sav) son peygamber olarak gönderilişini, büyüklerin meclise en son gelmeleri âdetine benzetir:

Ey Ḫatm-i Rüsül 'ālemde gelseñ n'ola āḫir
'Ādet budur āḫirde gelür bezme ekābir
Rızâyî, NM1, 32a

Hâtem aynı zamanda Hz. Muhammed'in (sav) kürek kemikleri arasında bulunan peygamberlik mührüne işaret eder. Şemâile dair eserlerde bu mührün güvercin

---

[422] Hâtem'in diğer anlamları ve daha detaylı bilgi için bk. Fahri Necâti Taş - Nebî Bozkurt, "Mühür", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, C. 31, s. 528-530.
[423] Fahri Necâti Taş - Nebî Bozkurt, "Mühür", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2006, C. 31, s. 528.
[424] Na't mecmualarında hâtem ve mühürle ilgili diğer örnekler için bk. Zâtî, NM1 21b, 141/4; Rızâyî, NM1 32a, 106/1; Azîz, NM1 49b, 14/9; Atâyî, NM1 52a, 5/8; Dânişî, NM1 18a, 28/25; Nahîfî, NM2 45a, 71/12; Nâdirî, NM2 11b, 66/5 .

yumurtası büyüklüğünde bir ben olduğu bildirilmektedir. Bu Efendimizin nübüvvetinin alâmetidir. Rivâyetlere göre Cebrâil, Hz. Muhammed (sav) henüz beş yaşında iken göğsünü ve karnını yarıp onun kalbini temizleyip kalbine iman ve hikmet doldurmuş, sonra da O'nun iki kürek kemiğinin arasını mühürlemiştir. Kimi bu mührün üzerinde "Lâ İlâhe İllallâh Muhammedün Resûlullâh" yazılıydı demiş, kimi de farklı şeyler söylemiştir.[425] Bu konuda nakiller farklı farklıdır. Na'tlerde Hz. Muhammed'in (sav) peygamberliğinin alâmeti olan bu mühür üzerinde de durulmuştur. Cenab-ı Hak kudret eliyle Hz. Muhammed'in (sav) kürek kemikleri arasını mühürlemiş ve Hz. Peygamber'i ümmeti için bir şefkat kitabı ve yazısı olarak göndermiştir:

Ḥaḳ ḳudret eliyle urıcaḳ ẓahruña mühri
Gönderdi seni ümmetiñe nāme-i şefḳat

Zâtî, NM1, 21a

Şairler Hz. Muhammed'i (sav) Cenab-ı Hak tarafından gönderilen bir mektuba teşbih ederler. Zira mühür ekseriyetle mektubun sırtında olur.[426] Hz. Muhammed'in (sav) sırtındaki mühür O'nun güzelliğinin bir göstergesi olup[427] nihâî olarak da peygamberliğinin delilidir.[428] Yahyâ da zikrettiğimiz hususlara paralel bir biçimde Hz. Muhammed'i (sav) Cenab-ı Hakk'ın insanlara gönderdiği bir mektuba benzetmiş, bunun şahidinin de Allah'ın (cc) Efendimizin sırtına vurduğu mühür olduğunu söylemiştir:

Nāme-i Ḥaḳdur o şeh-i enbiyā
Şāhidi ẓahrındaki mühr-i Ḫudā

Yahyâ, NM1, 103a

3.1.2.2. Yaratılmışların En Güzeli / Ahsen-i benî Âdem

Tasavvuf düşüncesinde Hz. Muhammed (sav) bütün ahlâkî kemâllerin mecma'ı olduğu gibi sûretindeki kemâliyle de güzelliğin nihâî noktası; manası itibariyle olduğu gibi sûreti itibariyle de yegâne kâmil insandır. O'nun güzelliği zâta, sıfâta, sûret ve mânâya şâmildir.

Bursevî insan nev'inin en güzel varoluşu olan Hz. Muhammed'in (sav) şemâilini anlatırken, *et-Taarruf* şerhinden nakilde bulunur ve Allah Teâlâ'nın, bütün peygamberlerin şemâilini, Hz. Peygamber'de (sav) topladığını ve O'na *Ey resûl,*

[425] Nûran Döner, *Tasavvuf Kültüründe Hz. Peygamber Tasavvuru*, s. 133.
[426] Hâletî, NM1 12b, 51/26.
[427] Atâyî, NM1 50b, 4/26.
[428] Atâyî, NM1 52a, 5/28.

güzellerin hepsinin sahip olduğuna, sen tek başına sahipsin diyerek hitâp ettiğini söyler.[429]

Hz. Muhammed'in (sav) mucizâtı gibi yüce niteliklerini anlatan *delâil-i nübüvvet* ve O'nun dış güzelliğini anlatan *şemâil* türündeki eserler Efendimizin kemâlini dile getirir.[430] Bu eserler tamamen Hz. Muhammed'in (sav) doğumuna, peygamberliğine, öncesi ve sonrasıyla O'nun üstün varoluşuna işaret eden eserlerdir.

Şemâil eserlerindeki rivâyetlerden yola çıkarak edebiyatımızda Hz. Peygamber'i bedenen tavsif eden ve ahlakî özelliklerine de yer veren hilye türü ortaya çıkmıştır. Bu türün hatırlanan ve en çok bilinen örneği Hâkânî Mehmed Bey'e aittir.[431] Hilyelerde Hz. Muhammed'in (sav) bedenen sahip olduğu güzellikleri; boyu, saçı, yüzü, kirpiği, gözü, yanağı, eli parmakları gibi bütün bedenî unsurlarıyla en güzel ve en kâmil insan olduğu anlatılır. Aynı hususlar na'tlerde de yer alır. Bu yönüyle na'tlerin de kısmen hilye özelliklerini taşıdığını söylemek mümkündür.[432] Na'tlerde bütün bu bedenî unsurlar şairlerin orijinal teşbihlerine konu olmuşlardır.

Hz. Muhammed (sav) hem mânâ âleminin hem de sûretler âleminin sultânıdır. Bütün peygamberlerin bedenleri ayıp ve kusurdan pâk olarak yaratılmış olmakla birlikte Hz. Muhammed (sav) hem mizaç hem de beden bakımından diğer bütün peygamberlerden ekmeldir. Bütün peygamberlerin yüzü, ismi ve sesi güzeldir. Ancak na't şairlerine göre Hz. Muhammed (sav) güzellikte benzersizdir. Diğer güzellikler güneşe benzetilir ama güneş ışığını Hz. Muhammed'den (sav) alır. Bu yüzden güzellikte kimse O'na denk olamaz:

Senden olur mihr-i felek müstenīr
Ḥüsn ile hergiz saña olmaz naẓīr
Cinânî, NM1, 12a

Hayretî kâinatı üzerine yazı yazılan bir sayfaya benzetir. Bu sayfanın yazarı her şeyi ezelde takdîr eden ve hükme bağlayan Cenab-ı Hak'dır. Ezeldeki takdîrin ve hükmün sâhibi olan Cenab-ı Hak güzellikte Hz. Muhammed'in (sav) bir benzerini daha takdîr etmemiştir:

---

[429] İsmail Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyân -Kur'an Meali ve Tefsîri-*, C.5, s. 497.

[430] Delâil-i nübüvvet ve şemâil tarzı eserlerden ilk ikisi Ebû Nuaym El-İsfahânî (ö. 1037) ve Beyhakî (ö. 1066) tarafından kaleme alınmıştır. Bk. İsfahânî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, Haleb, H. 1397/1977; Beyhâkî, *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, (Nşr. Abdülmu'tî Kal'acî), Beyrut, H. 1405/1985.

[431] Hâkânî Mehmed Bey hilyesini 1598-1599 tarihinde tamamlamıştır. Hakânî Mehmed Bey'in eserini kaleme almasından sonra hilye türü eserlerin yaygınlaştığı görülür. Daha fazlası için bk. Mustafa Uzun, *Hilye*, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1998, C. 18, s. 44-47.

[432] Emine Yeniterzi, *Divan Şiiri'nde Na't*, s. 207.

‘Ālem cerīdesinde mis̱ālini ḥüsnüñüñ
Yazmadı naḳş-bend-i ezel bir daḫı şehā
Hayretî, NM1, 14a

Kur’ân-ı Kerîm’de de belirtildiği üzere insan “*ahsen-i takvîm*” üzere yaratılmıştır.[433] En güzel şekilde yaratılan insanın, kendi nev‘indeki en kâmil varoluşu, Hz. Muhammed’in (sav) zâtında zuhûr etmiştir. Bu sebeple Hz. Muhammed (sav) âdemoğlunun en güzel sûreti anlamına gelen *ahsen-i âdem*’dir. O nebîlerin en güzeli, bütün âlemin efendisi, verâseti nübüvvet ehli olan asfiyânın mesnedidir.[434] Bütün âlem ve O’nun içinde her ne varsa Hz. Muhammed’in (sav) aşkına ve O’nun güzelliği hürmetine yaratılmıştır. Âlemin varlık sebebi olan Hz. Muhammed (sav) cennet bahçelerinin parıltısını artıran, sevinç ve ferahlık bahşeden bir hûridir:

‘Işḳ u ḥüsnüñdür sebeb dünyā *ve mā fīhā*ya hep
Revnaḳ-efzā-yı cinān nüzhet-nümā-yı ḥūrsın
Dânişî, NM1, 17a

Na‘tlerde Hz. Muhammed’in (sav) yüzü; güneş, ay, mum, nûr ve Kur’ân-ı Kerîm’in ayetlerine benzetilir. Efendimiz melîh, münîr, pâk ve şerîf gibi sıfatlarla tavsif edilir.[435] Hem yaratılanların ilki hem de peygamberlik müessesinin son halkası olduğu için Kur’ân-ı Kerîm’i varoluşunun bütün yönleriyle ihâta eder. Bu yüzden Efendimizin güzel yüzünü şairler Mushaf’a benzetir. O’nun güzel yüzüne ayetler nakşedilmiş; güzellik O’nun yüzünde ayet-i kerimelerle mühürlenmiştir:

Ey ḫātem-i mecmū‘-ı Nebī muhīṭ-i Ḳur’ān
Ḫatm olmuş idi Muṣḥaf-ı ḥüsnüñde melāḥat
Zâtî, NM1, 21a

İsmail Hakkı Bursevî Hz. Peygamber’in güzelliğine ilişkin biri kutsî olmak üzere iki hadis nakleder. İlk hadis şu şekildedir: “Hazret-i Sâre’ye, Havvâ Hazretlerinden mîrâs yoluyla Hazret-i Havvâ’nın güzelliğinin altıda biri verildi. Sonra Hazret-i Sâre’nin güzelliği oğlu İshâk aleyhisselâma intikâl edip ondan torunu Hazret-i Yûsuf-ı Sıddîk’ta güzelliğin yarısı zâhir oldu. Fahr-i Âlem’e ise güzelliğin tamamı

[433] Tîn 94/1-5 “İncire, zeytine, Sina dağına ve şu emîn beldeye yemin ederim ki, biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına indirdik.”
[434] Yahyâ NM1 102a, 131/12.
[435] Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na‘t*, s. 227.

verildi.” Kutsî olan diğer hadis-i şerifte ise “Habîbim; Ben, Yûsuf’un güzelliğinin kisvesini Kürsî’nin nûrundan verdim. Binâenaleyh beyaz yüz manasına olan güzellik Yûsuf’a mahsûs olsa da güzellik ve melâhatin tamâmı Fahr-i Âlem’den (sav) başkasında tecelli etmemiştir” buyurulmuştur.[436]

Na‘t şairleri güzellikte Hz. Muhammed’i (sav) Yusuf peygamber ile kıyaslarlar. Bu kıyasta genel görüntü sanki yukardaki nakillere telmihte Hz. Yûsuf’a güzelliğini verenin Hz. Muhammed (sav) olduğu fikridir. Şaire göre Hz. Yusuf’un güzelliği, Hz. Muhammed’in (sav) kendisine güzellikte olan iltifatından dolayıdır. Hz. Yusuf'un güzellikteki bu şöhreti Efendimizden gelir. Dânişî aşağıdaki beytinde bunu dile getirir:

Ṭoḳanmaḳla naẓar bir kerre ḥüsn-i iltifāṭunla
Cemāl-i Yūsufa şöhret viren ḥüsn ü baḥāsın sen

Dânişî, NM1, 18a

Dânişî, Hz. Muhammed’in (sav) kemâl dolu güzelliğiyle Hz. Yusuf’tan daha üstün bir güzelliğe sâhip olduğunu söyler. Gözler güzellikte Hz. Muhammed’in (sav) bir benzerini görmemişlerdir:

Cemāl-i bā-kemālüñ Ḥażret-i Yūsufdan aḥsendür
Güzellikde naẓīrüñ görmemişdür dīde-i bīnā

Dânişî, NM2, 21b

Hz. Yusuf güzelliği ile öne çıkmış bir peygamberdir. Ayet-i kerimede de anlatıldığı üzere onun güzelliğine şahit olanlar farkında olmadan ellerini kesmişlerdir.[437] Zâtî Hz. Yusuf’la ilgili yaşanan ve ayet-i kerimede zikredilen bu olaya telmihte bulunur. Hz. Yusuf’un güzelliğini görenler ellerini kesmişlerdir ama Hz. Muhammed’in (sav) apaydınlık yüzünü görünce ay ortadan ikiye bölünmüştür. Şair aşağıdaki beytiyle hem Yusuf kıssasındaki kadınların ellerini kesmeleri hadisesine hem de *şakku’l-kamer* olarak isimlendirilen ayın ortadan ikiye ayrılması mucizesine telmihte bulunur:

Yūsufı gerçi görenler ellerini kesdiler
Gün yüzüñ gördi senüñ şaḳḳ oldı bedrüñ ayesi

Zâtî, NM1, 20b

---

[436] İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu’r-Rûh*, İstanbul 2001, C. 2, s. 224-225.

[437] Yûsuf, 12/50. Ayet-i kerimenin meâli şöyledir: “(Adam bu yorumu getirince) kral dedi ki: ‘Onu bana getirin!’ Elçi, Yusuf'a geldiği zaman, (Yusuf) dedi ki: ‘Efendine dön de ona: Ellerini kesen o kadınların zoru neydi? diye sor. Şüphesiz benim Rabbim onların hilesini çok iyi bilir.”

Hz. Muhammed'in (sav) güzellikte Hz. Yûsuf ile kıyaslanması geleneği Hz. Âişe'ye kadar gider. Hz. Aişe'nin Hz. Muhammed'i (sav) methettiği aşağıdaki beyitlerde bu kıyası görmekteyiz:

وَلَوْ سَمِعُوا فِى مِصْرَ أَوْصَافَ خَدِّهِ * لَمَا بَذَلُوا فِى سَوْمِ يُوسُفَ مِنْ نَقْدٍ

وَ صَحْبُ زُلَيْخَا لوْ رَاَيْنَ جَمَالَهُ * لآ ثَرْنَ بِاْلقَطْعِ القُلُوبَ عَلَى الآيْدِى

(*Ve lev semi'ū fī Mıṣra evṣāfe ḫaddihī / Lemā beẕelū fī sevmi Yūsufe min naḳdin*
Ve ṣaḥbu Züleyḫā lev ra'eyne cemālehū / Le'ās̱erne bi'l-ḳaṭ'i'l- ḳulūbe 'ale'l-eydī)

"Mısır'dakiler eğer onun (sav) yanağının vasıflarını duymuş olsaydılar, Yûsuf'u (as) satın almak için paralarını sarf etmezlerdi. Şayet Züleyhâ'nın beraberindeki kadınlar O'nun (sav) cemâlini görmüş olsaydılar, elleri yerine kalplerini kesmeyi tercih ederlerdi."[438]

3.2. Hz. Muhammed (sav) ve Seçilmişlik

Cenab-ı Hak bütün kâinat üzerinde mutlak anlamda bir irade sahibidir. İnsanların Allah (cc) ile olan ilişkilerini sağlıklı bir şekilde düzenleme, insanların dünya ve âhiretle ilgili ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla Allah (cc) tarafından seçtiği kuluna tevdi edilen bir elçilik görevi olan nübüvvet[439] seçilmişlik esası üzerine kuruludur. Allah'ın (cc) seçtiği peygamber, Allah'tan (cc) aldığı bilgileri ve emirleri tebliğ etmek, muhataplarını Hak dine çağırmakla görevlendirilen *yüksek vasıflı* kimsedir.[440] Allah (cc) son peygamber Hz. Muhammed'i (sav) seçerek İlâhî tebliğ ile görevlendirmiştir. Cenab-ı Hakk'ın bu seçimi tamamen kendi tasarrufu altındandır. Kasas Sûresi'nde yer alan "Rabbin dilediğini yaratır ve seçer."(Kasas, 28/68) şeklindeki ayet-i kerime ile En'am Sûresi'ndeki "Allah (cc), elçiliğini kime vereceğini çok iyi bilir." (En'âm, 6/124) ifadelerinin yer aldığı ayet-i kerime bir seçilmişliğin olduğunu ve bu seçimin bütünüyle Allah'ın (cc) tasarrufu altında gerçekleştiğini ifade eder.

Fahreddin-i Râzî (ö. 1209) nefsi ve ruhu birbirine denk olan insanlarda nübüvvet ve risâletin Allah'ın (cc) bir lütfu ve ihsanı olarak ortaya çıktığını söyler. Yine Râzî'ye göre insanların bir kısmı tabiat itibariyle İlâhî nurlarla donatılmış iken diğer bir kısmı

---

[438] İsmail Hakkı Bursevî, *Ferahu'r-Rûh*, İstanbul 2001, C. 2, s. 225.
[439] Yusuf Şevki Yavuz, "Nübüvvet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, C. 33, s. 279.
[440] Yusuf Şevki Yavuz, "Peygamber", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2007, C. 34, s. 257.

maddî şeylere meyleden karışık bir tabiatla yaratılmıştır. Bu açıdan İlahî nurlarla donatılmış olan bazı insanların tabiatı vahyi kabul edebilir niteliktedir. Bu anlamda seçilerek, nübüvvet ya da risâletle görevlendirilen kimseler diğer insanlardan farklıdır.[441] İnsanlar arasında her kim risâleti almaya müsait sıfatlara sahip ise o kişi Allah (cc) tarafından peygamberlikle görevlendirilir.[442]

Tasavvufî düşüncedeki insân-ı kâmil ile seçilmişlik arasında doğrudan bir ilişki vardır. Zira Allah (cc) insan nev'inden kendi esmâsını yansıtacak kimseleri nübüvvet ve risâletle görevlendirir ki iyilik ve güzellik konusunda insanlara örneklik teşkil etsinler. Bu anlamda tasavvufî düşünceye göre Cenab-ı Hakk'ın esmâsının en kâmil mazharı olan Hz. Peygamber, peygamberlerin en sonuncusu olarak gönderilmiş ve din olarak İslâm da Hz. Peygamber'in risâletiyle tamamlanmıştır.

İslâm düşüncesinde Hz. Peygamber özelinde seçilmişlik anlatılırken *ıstıfâ*, *ictibâ*, *ihtiyâr* ve *tafdîl* kavramları öne çıkar.[443] Bu aşamada bu kavramlar üzerinde durulacaktır.

3.2.1. Istıfâ ve İctibâ

Hz. Peygamber'in seçilmişliği konu edilirken en çok öne çıkan fiil *ıstıfâ*dır. Seçilmişlikle de ilişkili olarak Hz. Muhammed'in (sav) bir adı *Mustafâ*'dır ve Hz. Peygamber'in bu ismi *ıstıfâ*nın mefulüdür. Temiz olma, arı duru olma anlamındaki "sfv" kökünden türeyen ıstıfâ erdemli hareketleri seçip bir kişide yoğunlaştırmak, seçmek, saflaştırmak, bir şeyi arı duru kılmak anlamlarına gelir.[444] Kelime, ayet-i kerimede Cenab-ı Hakk'ın "Allah, meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da. Şüphesiz ki Allah işitendir, görendir." (Hac, 22/75) şeklindeki hitabında seçme eyleminin fiili olarak yer alır.[445]

Ebû Nasr Serrâc Tûsî (ö. 988), ıstıfâyı anlatırken peygamberlere ve müminlere ait olmak üzere iki türlü olduğunu söyler. Serrâc'a göre Peygamberlerin ıstıfâsı ismet,

---

[441] Fahreddin Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb: et-Tefsîrü'l-kebîr*, nşr: Abdurrahman Muhammed, Mısır 1938, 1. bs., C. 13, s. 176.
[442] Fahreddin Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb: et-Tefsîrü'l-kebîr*, C. 13, s. 176.
[443] Salime Leyla Gürkan, "Kur'ân'a Göre Seçilmişlik Kavramı ve İsrâiloğulları'nın Seçilmişliği Meselesi", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, S. 13, 2005, s. 28-29.
[444] Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbü'l-Ayn*, s. 449; Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 121.
[445] Istıfânın geçtiği diğer ayet-i kerimeler için bk. "(Resûlüm) De ki: Hamd olsun Allah'a, selam olsun seçkin kıldığı kullarına." Neml, 27/59; "Sonra Kitab'ı kullarımız arasından seçtiklerimize verdik. Onlardan (insanlardan) kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. İşte büyük fazilet budur." Fatır, 35/32.

vahiy ve teblîğ-i risaletledir. Müminlerin ıstıfâsı ise safâ-yı muamele, hüsn-i mücâhede, hakikatlere ve manevi menzillere bağlanmakla olur.[446]

Râgıb el-İsfahânî, ıstıfâya "bir şeyin yaratılış bakımından en saf ve temiz halini seçmek", "bir şeyin özünü almak" anlamlarını vermiştir.[447] Bu arı duru kılma ve seçme Allah (cc) tarafından yapılmıştır. Istıfâ, Cenab-ı Hakk'ın kulunun kalbini boşaltarak içine ilâhî marifeti yerleştirmesi ve marifetin kendi saflığını kulun kalbinde yaymasıdır.[448] Hz. Muhammed (sav) Allah'ın (cc) kalbine yerleştirdiği bu marifete mazhar olmuştur. Yine ıstıfâ, Hakk'ın ezeli ilminde yapmış olduğu seçmedir.[449] Hak Teâlâ Hz. Muhammed'i (sav) ezelde kendisi için seçmiştir. Bu sebeple mutasavvıflar onu *Mustafâ* (seçilmiş) diye anarlar.[450] Bununla birlikte değindiğimiz ıstıfâ ve ictibâ kelimelerinin anlamları müşterektir.[451]

İstıfâ nasıl erdemli hareketleri seçip bir kişide yoğunlaştırmaksa, ictibâ da aynı şekilde erdemli davranışları birinin şahsında toplamaktır.[452] Toplamak anlamına gelen ve "cby" kökünden türeyen ictibâ, Allah'ın seçtiği bir kişiye ilâhî feyzi nasip etmesi, onu şerefli kılması, beğenip seçmesi anlamına gelir.[453]

Kemâlâta ilişkin bütün erdemli hasletleri şahsında barındırması ve Allah'ın (cc) esmâsının yegane tecelligâhı olması hasebiyle Hz. Muhammed (sav) hem *Mustafâ* hem de *Müctebâ*'dır. Bu husus na't şairleri tarafından da dile getirilir. Aşağıdaki beyitte Fevrî, bütün nebîler ve temiz kimseler içinde Hz. Peygamber'in özel ve üstün bir yeri olduğunu, *Müctebâ* ve *Mustafâ* isimlerini birlikte zikrederek dile getirir ve Hz. Muhammed'e (sav) selâm eder.

Enbiyā içre aṣfiyā içre
Müctebā Muṣṭafā selāmun ʻaleyk

Fevrî, NM1, 69a

Istıfâ ve aynı anlam dairesinde olan *ictibâ*, Hz. Muhammed'in (sav) ahlâkı ve manevî değerindeki yüceliği ifade eden anahtar kelimelerdendir. Bu sûretle mutasavvıflar bu kelimeler üzerinde durmuşlardır. Na'tlerde Hz. Muhammed'in (sav)

---

[446] Ebû Nasr Serrâc Tûsî, *el-Luma' İslâm Tasavvufu Tasavvufla İlgili Sorular-Cevaplar*, Haz. Prof. Dr. H. Kâmil Yılmaz, İstanbul 1996, s. 74-75.
[447] Râgıb el-Isfahânî, *el-Müfredât*, "sfv" md., İstanbul 2006, C.2, s. 70-71.
[448] Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 191.
[449] Ebû Nasr Serrâc Tûsî, *el-Luma' İslâm Tasavvufu*, çev. Kâmil Yılmaz, İstanbul, 1996, s. 361.
[450] Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, s. 191.
[451] Ebû Nasr Serrâc Tûsî, *el-Luma' İslâm Tasavvufu*, s. 361.
[452] Ragıp el-Isfahânî, *el-Müfredât*, "cby" md., C. 1, s. 235.
[453] Ragıp el-Isfahânî, *el-Müfredât*, "cby" md., C. 1, s. 235-236.

arınmışlığına sıklıkla rastlarız. Fuzûlî, Hz. Muhammed'i (sav) varlık denizinin içinde seçilmiş/saflaştırılmış olan bir inciye benzetmiştir. Hz. Muhammed (sav) insan nev'inin efendisi, varlık denizinin seçilmiş/saflaştırılmış incisidir. O'nun mucizeleri kötülerin yaktığı ateşi söndüren su olur:

Seyyid-i nev'-i beşer deryā-yi dürr-i ıṣṭıfā
Kim sepübdür mu'cizātı āteş-i eşrāre ṣu

Fuzûlî, NM1, 62a

3.2.2. İhtiyâr ve Tafdîl

Hz. Peygamber'in seçilmişliği ile ilgili diğer bir fiil ise ihtiyârdır. İhtiyâr "bir şeyin en hayırlısını seçme", "hayır görülen şeyi tercih etme" "bir şeyi hayırla seçme" gibi anlamlara gelir.[454] Hz. Peygamber'in insanların en hayırlısı oluşu ile Allah'ın (cc) kendisini son peygamber olarak gönderişi arasında bir paralellik vardır. Bu anlamda insân-ı kâmil olarak Hz. Muhammed (sav) bir seçilmişlik makamındadır. Bu seçilmişlikle doğrudan ilişkili bir biçimde Hz. Peygamber'in bir ismi de *Muhtâr*'dır. İhtiyâr mastarından gelen *Muhtâr* hem seçen hem de seçilmiş anlamına gelir ve bu suretle Efendimize isim olmuştur. Kelimenin dilediği gibi hareket edebilen, iradesini dilediği gibi kullanabilen anlamı da vardır.[455]

Muhtâr ismi geleneğimizde Hz. Peygamber'in *Ahmed* ismiyle birlikte zikredilir ve Efendimiz *Ahmed-i Muhtâr* ism-i şerifleriyle anılır. Na't şairleri de Hz. Peygamber'in seçilmişliğinin nişanesi olan *Ahmed-i Muhtar* ismini dile getirirler. Fuzûlî, Su Kasidesi'nde yer alan aşağıdaki beyitte, suyun Hz. Peygamber'in yoluna baş koyup sürekli ona ulaşmak arzusuyla akarak insanlara temiz tabiatını ızhâr ettiğini söyler. Fuzûlî ilgili beytinde Hz. Peygamber'in *Ahmed-i Muhtâr* ismini zikretmiştir:

Ṭıynet-i pākini rūşen ḳılmış ehl-i 'āleme
İḳtidā ḳılmış ṭarīḳ-i *Aḥmed-i Muḫtār*e ṣu

Fuzûlî, NM1 62a

Bütün peygamberler seçilmişlerdir. Bununla birlikte Hz. Peygamber her iki âlemde de hepsinin şahıdır. O, bütün peygamberlerin sevinci ve övüncü olan *nebiyy-i muhtâr*dır. Zahmî aşağıdaki beyitte bunu dile getirir:

---

454 Fahreddin Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb: et-Tefsîrü'l-kebîr*, C. 15, s. 15-16; Ragıp el-Isfahânî, *el-Müfredât*, "hyr" md., C. 1, s. 411-414.
455 Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, s. 1307.

Ya‘ni kim şāh-ı rüsül mefḫar-i her du ‘ālem
Sürūr-ı cümle resūlān *nebiyy-i muḫtār*
Zahmî, NM1 107b

Seçilmişliği ifade eden bir diğer ıstılâhî mastar ise *tafdîl*dir. Fazlalık ve üstünlük anlamındaki "fazîlet" kökünden gelen *tafdîl* "üstün olmak" ve "faziletli kılmak" anlamlarına gelir.[456] Seçilmişlikle bağlantılı olarak tafdîl, bir insanın diğer bir insana olan üstünlüğünü ve faziletini ifade eder. Seçilmiş olmak üstünlüğün hem sebebi hem de neticesidir. Seçilmiş bir elçi ve Allah'ın (cc) sevgilisi olan Hz. Muhammed (sav) bütün bir âlemin övüncüdür. Bu itibarla mutlak insân-ı kâmil olarak Hz. Muhammed (sav) âlemin en faziletlisidir. Hz. Peygamber kendi üstünlüğünü şu şekilde dile getirmiştir: *İnsanlar (Kıyamet günü) diriltilecekleri zaman yerden ilk çıkacak olan benim. Onlar (huzur-ı İlâhiye) geldiklerinde (onlar adına) hatipleri ben olacağım. (Allah'ın) rahmetinden ümitlerini kestiklerinde (rahmet ve mağfireti) onlara ben müjdeleyeceğim. O gün Livâu'l-hamd (şükür sancağı) benim elimde olacak. Âdemoğlunun Allah'a en kerim olanı da benim. Bunda fahr yok!*[457] Hadisin sonunda yer alan "Bunda fahr yok!" ifadesiyle Efendimiz bu üstünlüğün kendisine Allah'ın (cc) bir lutfu olduğunu dile getirmiştir.

Hz. Muhammed (sav) peygamber zincirinin son halkası ve peygamberlerin de en üstünüdür.[458] Kendisi bir hadis-i şerifte diğer peygamberlere olan üstünlüğünü kıyamet günü diğer peygamberlere imam olması, onların hatibi olması, diğer peygamberlerin sadece kendi kavimlerine gönderildiği halde kendisinin bütün bir âleme gönderilmesi, yeryüzünün bütününün kendisine mescid kılınması, şefaat yetkisine sahip olması, kendisine ganimetlerin helal kılınıp daha önce kimseye helal kılınmaması ve câmiu'l-kelîm ile (veciz söz söyle kudreti) gönderilmesi hususlarıyla açıklar.[459] Hz. Peygamber diğer bütün peygamberlerden bir sıfat üstündür. Hz. Âdem'de safvet ve safâ, Hz. Nuh'ta azim, Hz. İbrahim'de ise sevgiye mazhar oluş ve cömertlik, Hz. Musa'da şiddet ve kudret, Hz. İsâ'da ise zahitlik öne çıkmıştır. Hz. Muhammed (sav) ise bütün bu sıfatları zâtında toplamıştır. Bütün bir kâinât nasıl bir bedene benzerse bu bedenin ruhu da

[456] Halil b. Ahmed el-Ferâhidî, *Kitâbü'l-Ayn*, s. 636-637; Ragıp el-Isfahânî, *el-Müfredât*, "fdl" md., C. 2, s. 335-336.
[457] Tirmîzî, *Menâkıb* 2.
[458] Peygamberler arasında derece farkını dile getiren bir ayet-i kerimede şöyle buyrulur: "*O peygamberlerin bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah onlardan bir kısmı ile konuşmuş, bazılarını da derece derece yükseltmiştir…*" Bakara 2/253.
[459] İlgili hadisin birçok varyantı için bk. Tirmîzî, *Menâkıb*, 3; Buhârî, *Teyemmüm* 3; Müslim, *Mesâcid* 3; Nesâî, *Gusl* 26.

insandır. Bütün insanlar ise Hz. Muhammed'e (sav) nispetle bir beden gibidir. Hz. Muhammed (sav) ruhtur ve her peygamber O'nu tasdik etmiş, müjdelemiştir.[460] Hz. Peygamber'in bütün âlemin en şereflisi oluşu, bütün peygamberlerin de en faziletlisi oluşu na'tlerde sıklıkla vurgulanan bir husustur.

Seçilmişlik ve buna bağlı olarak üstünlük konu itibariyle bir övgü şiiri olan na'tin tabiatına uygunluk arz eder. Bu suretle şairler na'tlerinde Hz. Peygamber'in ayırıcı vasfı olan faziletine ve diğer peygamberlere olan üstünlüğüne sıklıkla değinirler. Şaire göre âlemlere sultan olan Hz. Muhammed'in (sav) faziletçe zatının bir benzeri yoktur. Ebu'l-Kasım Muhammed cümle enbiya içinde fazilet ve irfan bakımından en üstün olanıdır. Riyâzî aşağıdaki beyitte bunu dile getirmiştir:

Ebu'l-Ḳāṣım Muḥammed kim olupdur ẕāt-ı bī-miṣli
Cemī'-i enbiyādan faḍl u 'irfān ile müṣtesnā

Riyâzî, NM2 6a

Hz. Muhammed'in (sav) diğer peygamberlere olan üstünlüğü şairler tarafından Cenab-ı Hakk'a olan yakınlığına ve bütün insanların ve cinlerin peygamberi olmasına bağlanmıştır. Diğer peygamberlerin daveti kavimlerinedir. Hz. Peygamber'in daveti ise bütün insanları kapsayan evrensel bir niteliktedir ve Hz. Peygamber insanlarla birlikte cinlerin de peygamberidir.[461] Sultan II. Bayezid, divanında yer alan bir na'tinde bunu şu şekilde ifade etmiştir:

Muḥammed-i 'Arabī kim Resūl-i ekmeldir
Teḳarrübiyle ḳamu enbiyādan efḍaldir

Ḳalan resūllerin ḳavmineydi da'veti çün
Nübüvveti ile bu ins ü cāna mürseldir[462]

Hz. Peygamber, ıstıfâ ile Allah (cc) tarafından temiz ve halis kılınmıştır. Bu suretle *Mustafâ* ile müsemmâ olmuştur. Istıfâ bütün seçilmişlik türleri içinde en üst

[460] Abdülbâkî Gölpınarlı, *Güleşn-i Râz Şerhi*, İstanbul 1972, s. 112.
[461] Hz. Peygamber'in cinlerin de peygamberi olduğunu bildiren bir ayet-i kerimede şöyle buyrulur: *(Resûlüm!) De ki: Cinlerden bir topluluğun (benim okuduğum Kur'ân'ı) dinleyip de şöyle dedikleri bana vahyolunmuştur: Gerçekten biz, doğru yola ileten hârikulâde güzel bir Kur'ân dinledik de ona iman ettik. (Artık) kimseyi Rabbimize asla ortak koşmayacağız.* Cin 72/1-2.
[462] Sultan Bâyezid-i Sânî, *Dîvân*, İstanbul 1308, s. 19-20.

mertebeye işaret etmektedir.[463] Allah'ın (cc) ıstıfâsının İslâm düşüncesindeki özel ve biricik muhatabı Hz. Muhammed'tir (sav). Allah (cc) bu suretle resûlünü masum kılmıştır. Onu koruyarak hep istikamette tutmuştur. Bu günahsızlık ve korunmuşluk ayrıca peygamberliğin sıfatlarındandır. Allah (cc) ictibâ ile de bütün erdemli hasletleri elçisi Hz. Muhammed (sav) üzerinde toplamıştır. İlahî feyizle donanan ve şerefli kılınan Hz. Muhammed (sav) bu suretle *Muctebâ* ile müsemmâ olmuştur. Hz. Peygamber Allah'ın (cc) seçimidir. Hz. Peygamber'e bu seçilmişlikle *Muhtâr* ism-i şerifi bahşedilmiştir. Hz. Peygamber seçilmiş olmakla bütün bu hasletleri kendisinde toplamış, bu suretle de bütün bir âlemden ve diğer peygamberlerden daha faziletli olmuştur. İnsân-ı kâmil olarak varlık âlemindeki üstünlüğün yegâne sebebidir.

Na'tlerde Hz. Peygamber'in üstünlüğü konusu, yaratılışın yegâne sebebi oluşu, âlemlere rahmet olarak gönderilişi, nûrunun yaratılan ilk cevher oluşu, üstün bir ahlak üzere yaratılışı, bütün ilimleri câmi oluşu, Allah (cc) katındaki değerinin yüce oluşu, Allah'ın (cc) kendisini methedişi, *habîbullah* oluşu, miracda *kâbe kevseyn* makamına erişi, duasının Allah (cc) katında makbul oluşu, semâvî kitapların kendisini methedişi, meleklerin kendisini tazim edişi, peygamberlikte hem ilk hem de son oluşu, hem insanların hem de cinlerin peygamberi olarak *Resûlü's-sakaleyn* oluşu, müminler için imam, muktedâ ve rehber oluşu, ümmetinin kurtarıcısı oluşu, *makâm-ı mahmûd* sahibi oluşu, mahşerde müminlerin şefaatkârı oluşu gibi hususiyetlerle ilişkilendirilerek de işlenir.[464]

4. Tasavvufî Düşüncede Hz. Muhammed (sav) Tasavvurunun Na'tlere Etkisine İlişkin Değerlendirme

Peygambere duyulan sınırsız sevgi, sûfîlerce İslâm düşüncesinin nübüvvet eksenli yorumlanmasına imkân vermiş, varlığı bütünüyle kuşatan yaratılış, varoluş ve ahlak konuları nübüvvet eksenli yorumlanmıştır.[465] Tasavvufî öğretide bütün dinî düşünce Hz. Peygamber etrafında şekillenir. Bu durum edebî türler içinde na'tin neden diğer türlerin önüne geçtiğini de açıklamaktadır. Hz. Muhammed'in (sav) tasavvufî öğretinin merkezinde yer alması, hakkındaki sözlü ve yazılı literatürün çoğalmasının ve

---

[463] Salime Leyla Gürkan, *Kur'ân'a Göre Seçilmişlik Kavramı ve İsrâiloğulları'nın Seçilmişliği Meselesi*, İslâm Araştırmaları Dergisi, S. 13, 2005, s. 31.

[464] Hz. Peygamber'in üstünlüğüne ilişkin bütün bu hususiyetleri ele alan bir çalışma için bk. Emine Yeniterzi, "Hulâsatü'l-Hakâyık'ta Hz. Peygamber'in Üstün Özellikleri", *Hâce Muhammed Lutfî (Avlarlı Efe Hazretleri)*, 25-26 Nisan 2013 Erzurum.

[465] Mustafa Arslan, "Söylem Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed (sav) Tasavvuru -Muhammediye Örneği- ", *Milel ve Nihal*, C. 6 S. 1, s. 199.

bu sûretle dinî bir tür olarak na‘tin de diğer dinî türler içinde öne çıkmasının sebebi olmuştur. Bu şekilde na‘t, klasik Türk şiiri içinde en çok eser verilen dinî tür olmuştur.

İslâm, Anadolu topraklarında tasavvufî bir karakterle kabul edilmiş ve yayılmıştır. Tasavvufî düşünce etkisini İslâm etkisi altında gelişen edebiyatımız üzerinde de göstermiştir. Klasik dönem na‘tlerinin muhtevâsı tasavvuf düşüncesindeki öğretilerin etkisi altında şekillenir. Varlığı, bilgiyi ve ahlakı Hz. Muhammed'i (sav) merkeze alarak açıklayan tasavvufî düşüncede Hz. Muhammed (sav) yaratılışın amacı ve gayesidir. Hz. Muhammed (sav) âlemin varlık sebebi ve varoluşun başlangıcıdır. Bütün bu tasavvurda anahtar kavram nûr-ı Muhammedî'dir. Tasavvuf düşüncesindeki nûr-ı Muhammedî ve bu fikri delillendirmek için kullanılan ayet ve hadislerin na‘tlerde çokça yer bulduğu görülür. Klasik dönemde na‘t kaleme alan hemen her şair tasavvufî düşüncenin tesiriyle Hz. Muhammed'i (sav) varoluşun sebebi ve yaratmadaki aslî gaye olarak zikreder.

Hz. Muhammed (sav) bu nûr-ı Muhammedî fikrine de bağlı olarak tasavvufî düşüncede bütün bilgilerin ve hikmetlerin kaynağı olarak zikredilmiştir. Bu düşünceye göre bilgi ve hikmet Cenab-ı Hakk'ın katından insana, Hz. Muhammed (sav) vasıtasıyla ulaşmaktadır. Buradan hareketle şairler Hz. Muhammed'i (sav) âlim, ârif, vâkıf, kâşif, hâce, dânâ, mahzen-i genc, maden, menba‘ ve aynı anlam dairesi içinde yer alan daha birçok sıfatla tavsif etmişlerdir.

Mutasavvıflar için Hz. Muhammed (sav) maddeten ve manen insan nev‘inin en güzel varoluşudur. Bu telakkide Hz. Muhammed (sav), insanların en şereflisi ve ekmelidir. Hz. Muhammed (sav) kemâle ve güzelliğe ilişkin bütün hasletleri bünyesinde toplamıştır. Bu yönüyle O, toplayıcı varlık ve insanlar için bir cevherdir. Hz. Muhammed (sav) bu anlamda insanlık için bir özdür. Tasavvufî düşünce bu doğrultuda insân-ı kâmil düşüncesini geliştirmiştir. Birçok insan kemâli taşımakla birlikte Hz. Muhammed (sav) mutlak anlamda insân-ı kâmildir. Bu kemâl O'nun hem maddî hem de manevî varlığına ilişkindir. O, maddî varlığıyla olduğu kadar huy ve tabiat itibariyle de kemâli temsil eder. Bu yönüyle de Hz. Muhammed (sav) ahlâkın nihâî gayesi olarak karşımıza çıkar. Bu düşünce doğrultusunda klasik dönem şairleri na‘tlerinde, Hz. Muhammed'in (sav) maddî kemâlini ve güzelliğini, ahlâkî kemâliyle birlikte sıklıkla dile getirmişlerdir. O sözünde sâdık olan Emîn'dir. Cenab-ı Hak kendisini bizzat edeplendirmiştir. Yine Hz. Muhammed'in (sav) ahlakını Cenab-ı Hak övmüştür. Şairlere göre Hz. Yusuf bile güzelliğini O'ndan almıştır.

Nübüvvette önemle üzerinde durulması gereken kavramlardan birisi seçilmişliktir. Hz. Muhammed (sav) Cenab-ı Hak tarafından seçilmiştir. Âlemlerin en şereflisi kılınarak seçilen Hz. Muhammed (sav) bu sebeple *Mustafâ*, *Müctebâ* ve *Muhtâr* isimleri ile müsemmâdır. Seçilmişlik üstünlüğe delalet eder. Cenab-ı Hak, Hz. Peygamber'i bütün âleme ve diğer bütün peygamberlere üstün kılmıştır. Şairler Hz. Peygamber'in bu üstünlüğünü sıklıkla dile getirirler. Hz. Peygamber'e ilişkin bütün bu husûsiyetleri na'tlerde görebiliyoruz.

Tasavvufî düşüncedeki Hz. Peygamber öğretisinde dikkati çeken hususlardan biri Hz. Muhammed'e (sav) ilişkin varlık, bilgi ve ahlak telakkilerinin hepsinin temelinde nûr-ı Muhammedî düşüncesinin yatmış olmasıdır. Gerek varlık, gerek bilgi gerek ahlak; Hz. Muhammed'in (sav) bütün bir varlığıyla kemâli temsil etmesi Allah'ın (cc) O'nu bizzat kendi nûrundan var etmiş olmasındandır. Bu da tasavvufî düşüncede nûr-ı Muhammedî ya da hakîkat-i Muhammedî şeklinde isimlendirilen kavramla ifade edilir.

Mutasavvıfların varlık, bilgi ve ahlak konularını nûr-ı Muhammedî fikri merkezinde ele alış biçimleri düşünülünce Hz. Muhammed'in (sav) oldukça idealize edilmiş bir telakkî ile ele alındığını söylemek mümkündür. Na'tlerde idealize edilmiş bu telakkî açıkça görülür. Şair için Hz. Muhammed (sav) maddî âlemde beşer olarak yaşamış bir peygamberden çok maddî ve manevî olağanüstülükleriyle ortaya çıkan bir peygamberdir. Hz. Muhammed (sav) na'tlerde daha çok zamanın ve mekânın üstünde bir telakki ile ele alınır. Peygamberimizi bu şekilde ele alan na'tler, klasik Türk şiiri içinde tasavvufî düşüncedeki idealize edilmiş Hz. Muhammed (sav) tasavvurunu pekiştiren birer sevgi tezahürü olmuştur.

Bununla birlikte Osmanlı coğrafyasında Hz. Muhammed (sav) tasavvurunun belli tarihsel kırılmalarla farklılaştığı görülür. Genel hatlarıyla XIX. yüzyıldan itibaren yaşanan ekonomik, siyâsî ve fikrî buhranlar bu toprakların düşünce hayatını ve edebiyatını etkilemiştir. Bu sıkıntılardan kurtulmak için bir çıkış ve bir huzur ortamı arayan modern dönemin na't şairi için Hz. Peygamber daha çok bir cankurtaran simidi ve bir sekînet limanı olarak görülmüştür. Daha öncesinde oldukça idealize edilmiş bir tasavvurla metinlerde karşımıza çıkan Hz. Peygamber "yaşayan" ve "mesajı hayata dönük" bir peygamber olarak yeni bir telakkiyle ortaya çıkar.[466] Klasik şiirde kendisinden şefaat dilenen, üstün vasıfları ve olağanüstülükleri sayılan ve yüceltilen Hz.

---

[466] M. Fâtih Andı, *Modern Türk Şiiri ve Peygamber*, http://sonpeygamber.info/modern-turk-siiri-ve-peygamber, 23.09.2011

Muhammed (sav) modern şiirde bugüne çağrılan bir kurtarıcı, yeni bir tavsifle "komutan" ve "lider" peygamberdir. Bu dönemde, tarihin üstünde olan manevî ve metafizik bir peygamber tasavvuru yerini tarihin içinde ete kemiğe bürünmüş zâhirî bir peygamber algısına bırakmıştır. Bu yeni tasavvurda Hz. Peygamber daha toplumcu bir peygamberdir.[467] Hz. Muhammed (sav) aktüel sorunlar için çare, sosyal bir kimliği olan, ezilmişlere kol kanat geren yeni bir medeniyetin inşacısıdır.[468] Modern şairin peygamberi modern zaman kötülüklerinden, günahlarından, kirlerinden, sapkınlıklarından kurtuluş ve arınma vesilesidir.[469] Peygamber tasavvurundaki farklılaşma ve bunun Tanzimat sonrası Türk Şiiri'nde gerek na'tler gerek diğer türler üzerindeki tezahürleri üstünde ayrıca çalışmalar yapılması gereken önemli bir konudur.

---

[467] İsmail Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber 1860-2011*, Ankara 2011, s. 663-667.

[468] M. Fâtih Andı tasavvurdaki bu değişimin ilk ve açık bir şekilde Mehmet Âkif Ersoy şiirinde görüldüğünü dile getirir. Arif Nihat Asya, Necip Fâzıl, Sezâi Karakoç ve Câhit Zarifoğlu şiirlerinde bu değişimi örnekleriyle göstermektedir. Bk. M. Fâtih Andı, *Modern Türk Şiiri ve Peygamber*, http://sonpeygamber.info/modern-turk-siiri-ve-peygamber, 23.09.2011

[469] Nurullah Çetin, *Yeni Türk Şiirinde Hz. Muhammed Algısı*, I. İslâmî Türk Edebiyatı Sempozyumu, İstanbul 2012, s. 375-378.

İKİNCİ BÖLÜM
NA‘T MECMUALARI

1. Edebiyatımızda Mecmua

Arapça bir kelime olan mecmua toplamak, bir araya getirmek anlamını ifade eden cem‘ mastarından türemiş *mecmû‘* kelimesinden gelir.[470] Çoğulu ise *mecâmî‘* ve *mecmû‘ât*dır.[471] Osmanlı döneminde defter ve cüzdan[472] gibi anlamlara da gelen kelime, Tanzimat'tan sonra edebiyatımızda daha çok dergi anlamında kullanılmıştır.[473] Edebiyatımızda bir ıstılah olarak mecmua; aynı veya farklı türlerden seçilmiş çeşitli hacimlerdeki metinlerin ve risalelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan eserler olarak tanımlanır.[474] Seçilerek biriktirilmiş, tanzim ve tertip edilmiş şeyler heyeti anlamına gelen mecmua, şiirlerin ve diğer eserlerin seçilerek cem edilmesi ve kayıt altına alınmasıyla ortaya çıkan eserlerdir.[475] Klasik edebiyat döneminde, içinde seçme şiir ve yazıların yer aldığı, elle yazılmış bir nevi defterlere verilen isim olan mecmuların edebiyatımız içindeki ilk antolojiler ve seçki kitapları olduğu söylenebilir.[476] Bununla birlikte türkü, mani, destan, fıkra, dua, hutbe gibi yazanı belli olmayan anonim türleri içeren mecmualar Türk halk edebiyatı içinde cönk şeklinde isimlendirilir.[477]

Mecmualar çok hacimli eserler değildir. Daha çok el kitabı hüviyetinde olmalarından ötürü okunmalarının da kolay olduğu söylenebilir. Tam anlamıyla olgun bir eser telif etmeye yetkin olmayan veya bu işe cesaret edemeyecek kişilerin de mecmua ortaya koyma yoluna gitmeleri, bir tür olarak mecmuanın edebiyatımızda yaygınlaşmasına neden olmuştur.[478]

Mecmuaların İslam kültüründe ilk ortaya çıkışı, Hz. Peygamber tarafından hadislerin yazımına izin verilmesiyle birlikte olmuştur. Sahâbîler, kendilerine verilen

---

[470] Mustafa Uzun, "Mecmua", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 28, s. 265.
[471] Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 2002, s. 1393; Ahmed el-Âyid vd., *el-Mucemu'l-Arabiyyi'l-Esâsî*, Tunus, Basım tarihi yok, s. 263.
[472] Şemseddin Sami, *age*, s. 1393.
[473] Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2011, s. 385;-*TDK Türkçe Sözlük*, 10. bs., Ankara 2005, s. 1359.
[474] Mustafa Uzun, agm, 265.
[475] Kamûs-ı Türkî'de Şemseddin Sami aynı anlama gelen şu ifadeleri kullanır: "Eş‘âr ve sâir asâr-ı müntehabenin cem ve kaydıyla hâsıl olmuş risâle." Bk. Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul 2002, s. 1393.
[476] Turan Karataş, *age,* s. 384.
[477] Turan Karataş, *age*, s. 104.
[478] Turan Karataş, *age*, s. 385; Mustafa Uzun, *agm*, s. 268.

iznin ardından bizzat Hz. Peygamber'den duydukları hadis-i şerifleri kendi seçim, değerlendirme ve ihtiyaçları doğrultusunda bir araya getirerek derlemişlerdir.[479] Mecmualar ilk aşamada bir not defteri hüviyetinde ortaya çıkmıştır. Bu not defterlerine ayetler, hadisler, fetvalar, dualar, hutbeler, şiirler, ilâhiler, şarkılar, mektuplar, latifeler, lugazlar, muammalar, ilaç tarifleri, faydalı bilgiler, notlar, tarihî belgeler kaydedilmiştir. Zaman içinde düzene ve tertibe kavuşan bu kayıtlar ayrı bir kitap hüviyetini almıştır.[480]

İslam kültürü ve edebiyatı içinde önemli kaynaklar haline gelen mecmualar, birçok farklı türde yazılmış metinlerin derlenmesinden oluşabildiği gibi tek bir türden seçilen eserlerin derlenmesiyle de oluşabilir. Hatta farklı dillerdeki edebî metinleri de ihtivâ edebilir.[481] Bununla birlikte mecmualar genel özellikleri ve muhtevalarına göre tasnif edilmiştir. Şiirlerin toplanmasından oluşan *mecmû'a-i eş'âr*, farklı isimlere ait risaleleri toplayan *mecmû'atü'r-resâ'il*, hadislerin toplandığı *mecmû'atü'l-ehâdîs*, fetvâların toplandığı *mecmû'atü'l-fetâvâ*, duaların toplandığı *mecmû'atü'l-ed'iye*, tarihe ilişkin manzumeleri içeren *mecmû'a-i tevârîh*, hutbelerin toplandığı *mecmû'atü'l-huteb*, bâtınî ve gizli ilimlerden bahseden *mecmû'atü'l-havâss*, *mecmû'a-i cifr*, *mecmû'a-i ilm-i* nücûm vb. mecmualar, hikâyelerin toplandığı *mecmû'a-i hikâyât*, Türk mûsikîsine ait güfte ve notaların bir araya getirildiği *mecmû'a-i mûsikî*, *mecmû'a-i ilâhiyât* vb. mecmualar, zikir ve virdlerin toplandığı *mecmû'a-i zikr ü evrâd*, hadis ve tefsir ilmiyle ilgili bilgilerin nakledildiği *mecmû'a-i menkûlât* mecmuaların bir kısmıdır. Yine farklı şairlere ait kasidelerin toplandığı *mecmû'atü'l-kasâ'id*, gazellerin bir araya getirildiği *mecmû'a-i gazeliyât*, nazirelerin bir araya getirildiği *mecmû'atü'n-nezâ'ir*, na'tlerin bir araya getirilmesinden oluşan *mecmû'a-i nu'ût*, rubâilerden oluşan *mecmû'a-i rubâiyât*, terkîb-i bendleri bir araya getiren *mecmû'a-i terkîb-i bend* ve tercî-i bendlerden oluşan *mecmû'a-i tercî-i bend,* birçok beytin bir araya getirilmesiyle oluşan *mecmû'a-i ebyât* ve birçok şairin divanına yer verilen *mecmû'atü'd-devâvîn* gibi klasik Türk şiirindeki türlere ve nazım şekillerine mahsus mecmualar bulunur. [482]

Mecmuanın Türk edebiyatında ilk örneği 1436'da Ömer bin Mezîd tarafından kaleme alınan *Mecmû'atü'n-nezâ'ir* isimli eserdir.[483] İsminden de anlaşılacağı üzere

---

[479] Mustafa Uzun, *agm*, s. 266.
[480] Mustafa Uzun, *agm*, s. 265.
[481] Semra Tunç, "Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 2455 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmûası", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 6, s.105.
[482] Metinde verilen mecmua türleri ve daha fazlası için bk. Kamil Ali Gıynaş, "Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, S. 25, s. 245-260.
[483] *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, C. 1, s. 145. Eser için bk. Mustafa Canpolat, Ömer bin Mezîd, *Mecmû'atü'n-Nezâ'ir*, Ankara 1982.

eser bir nazire mecmuasıdır. XIII., XIV. ve XV. yüzyıllara ait 83 şairin 397 şiirini ihtivâ eder. 1512'de Eğirdirli Hacı Kemal'in *Câmi'ü'n-nezâ'ir*'i, 1523'te Edirneli Nazmî'nin kaleme aldığı *Mecmû'atü'n-nezâ'ir* aynı türden eserlerdir.[484] Türk edebiyatındaki ilk örneği XV. yüzyılda ortaya çıkan mecmua, XVI. yüzyılda sayı ve çeşit itibariyle oldukça artmıştır.

Mecmualar edebiyat ve kültür tarihi açısından oldukça değerli malzemeler içerir. Kaynaklarda ismi hiç zikredilmeyen bir şairi mecmuada görmek mümkündür. Şairlerin divanlarında yer almayan bir kısım şiirlerine mecmualarda rastlanabilir. Mecmuada yer alan metin ile nüsha karşılaştırması yapılarak daha doğru bir metnin ortaya çıkması sağlanabilir. Yine bilinmeyen nazım şekilleri, örneği görülmeyen kafiye tipleri, az rastlanılan aruz kalıpları mecmuanın bize sunabileceği bilgilerdir. Mecmualardan şairlerin ve yazarların hayatı ile ilgili yeni bilgiler ortaya çıkması mümkündür. Bir şairin ya da yazarın vefatına, yaşadığı önemli bir olaya ilişkin mecmuada yer alan bir tarih düşürme bunu bize sağlayabilir.[485] Seçilen şiirlerden yola çıkarak dönemin beğenileri ve şiir zevki hakkında fikir edinmek mümkündür. Bu suretle mecmua bize şiirin farklı dönemlerdeki seyrini takip edebilme imkânı sağlar.[486]

Mecmualar içinde en çok karşılaşılan çeşit şiir mecmualarıdır. Bu eserlerde, değişik yüzyıllardan, farklı mezhep ve meşreplerden, aynı ya da farklı türde ve nazım şeklinde şiir metinleri mürettibin kendi zevki ve beğenisine uygun olarak seçilerek derlenmiştir. Konu üzerinde yapılan bir çalışmada şiir mecmuaları beş başlık altında ele alınmıştır[487]:

i. Şiirlerin şekil özelliklerine göre oluşturulan şiir mecmuaları;[488]
ii. Şiirlerin konularına göre oluşturulan (tematik) şiir mecmuaları;[489]
iii. Nazire mecmuaları;

---

[484] *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, C. 1, s. 145.

[485] Mecmuaların önemine ve edebiyat tarihi açısından faydalarına ilişkin burada zikredilen bilgiler ve daha fazlası için bk. M. Fatih Köksal, "Şiir Mecmûalarının Önemi ve Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, haz. Hatice Aynur vd., İstanbul 2012, s. 417-421.

[486] Semra Tunç, "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 1985 Numaralı Şiir Mecmûası", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 18, s. 12.

[487] Mehmet Gürbüz, "Şiir Mecmûaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, haz. Hatice Aynur vd., İstanbul 2012, s. 97-112.

[488] Gazel mecmuaları, kaside mecmuaları, müstezâd mecmuaları, matla mecmuaları, beyit mecmuaları, mısra mecmuaları ve farklı nazım şekilleriyle yazılmış şiirlerden oluşan mecmualar bu başlığın altında yer alırlar. Bk. Mehmet Gürbüz, *age*, s. 108.

[489] Tarih mecmuaları, na't mecmuaları, mu'ammâ mecmuaları, lugaz mecmuaları ve mehdiye mecmuaları bu başlığın altında yer alan mecmua türleridir. Bk. Mehmet Gürbüz, *age*, s. 109.

iv. Şairlerin aidiyeti / mensubiyeti esasına göre hazırlanan mecmualar;[490]
v. Bir mensubiyet ilişkisi gözetmeksizin belirli şairlerin divanlarını/şiirlerini bir araya getirmeyi amaçlayan mecmualar.

Çalışmada konu edindiğimiz na'‘t mecmuaları bu tasnif içinde konularına göre oluşturulan şiir mecmualarındandır. Na‘t mecmuaları mürettiplerin kendi dönemleri ve kendilerinden önceki dönemlerde kaleme alınmış na‘tleri derledikleri eserlerdir. Çalışmanın bu aşamasında na‘t mecmuaları hakkında bilgi verilecektir.

2. Klasik Dönem Na‘t Mecmuaları

İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren inananların Allah'ın (cc) elçisi Hz. Muhammed'e (sav) duydukları sevgi bir edebî tür olarak na‘tin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu tür zaman içinde Hz. Muhammed'e (sav) duyulan sınırsız sevgiye paralel bir biçimde yaygınlaşmıştır. Klasik dönem divanlarında İslam düşüncesindeki varlık hiyerarşisine uygun bir şekilde tevhid, münâcât gibi Cenab-ı Hakk'ın birliğini ve yüceliğini dile getiren türlerden hemen sonra Hz. Peygamber'e övgü mahiyetini taşıyan na‘tler gelmektedir.

Türk edebiyatının klasik döneminde hemen her şairin Hz. Peygamber için na‘t kaleme aldığını söyleyebiliriz. Bu metinler zamanla birikerek türe ilişkin geniş bir literatürün oluşmasını sağlamıştır. Bununla birlikte şairlerin bir kısmı sadece na‘tlerden oluşan divanlar kaleme almışlardır.[491] Öte yandan edebiyatımızda zaman içinde sayı ve çeşitlilik açısından na‘tlerden yapılan seçkilerle oluşturulan mecmuaların olduğunu görüyoruz. Bu mecmualar; *mecmû‘a-i müntehabe-i nu‘ût-ı nebeviyye*, *mecmû‘a-i nu‘ût-ı nebeviye*, *na‘t mecmû‘ası*, *na‘t-i şerîfler* şeklinde isimlendirilmiş ve şiir geleneği içinde aynı türde toplanmış şiir metinlerinden oluşan mecmualar arasında yerlerini almıştır.

Kütüphane kataloglarından yaptığımız taramalar sonucunda na‘t mecmuası olarak nitelendirebileceğimiz 9 eser tespit ettik. Bu na‘t mecmualarından sekizi yazma, biri de *Mir'ât-ı Muhammedî Yâhud Safâ-yı Rûh* ismiyle h. 1302 / m. 1886-87 tarihinde İstanbul'da basılmış matbu eserdir. Yazmaların biri Ankara, diğerleri ise İstanbul

---

[490] Tasavvufî grup, meslek grubu şeklindeki aynı zümreye mensup şairlerin şiirlerini toplayan mecmualar (Mevlevî ve Hurûfî-Bektâşî şairlerin şiirlerini toplayan mecmualar) ve aynı coğrafya, şehir ya da milliyete mensup şairlerin şiirlerini toplayan mecmualar bu başlığın altında yer alan mecmua türleridir. Bk. Mehmet Gürbüz, *age*, s. 111.

[491] Klasik Türk şiirinde kaleme alınan divân-ı nu‘ûta ve müelliflerine ilişkin detaylı bilgi tezimizin giriş kısmında ayrı bir başlık altında verilmiştir.

kütüphanelerinde yer alır. Mecmualar; katalog bilgileri, varak sayıları ve tez içinde kullanılan kısaltmalarıyla birlikte aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

	Şehir	**Kütüphane**	**Bölümü**	**Kayıt No.**	**Varak/Sayfa Sayısı**	**Kısaltma Kodu**[492]
1	İstanbul	Süleymaniye Ktp.	Hamidiye	1210	175 vr.	NM1
2	İstanbul	Süleymaniye Ktp.	Hamidiye	1211	48 vr.	NM2
3	İstanbul	Süleymaniye Ktp.	Lala İsmail	733	162 vr.	NM3
4	Ankara	Ankara Milli Ktp.	Adnan Ötüken	312/1	VIII+1b-71a+IV vr.	NM4
5	İstanbul	Basılmış Eser			127 s.	NM5
6	İstanbul	İstanbul Millet Ktp.		779/1	182 vr.	NM6
7	İstanbul	İstanbul Millet Ktp.		773/1	135 vr.	NM7
8	İstanbul	Süleymaniye Ktp.	Uşşâkî Tekkesi	365/2	30 vr.	NM8
9	İstanbul	Sermet Çifter Ktp.		524	20 vr.	NM9

Tablo 1. Tespit Edilen Na'‘t Mecmualarının Künye Bilgileri

Bunların yanı sıra kütüphane kayıtlarında na‘t mecmuası olarak zikredilen birçok eserin Farsça na‘t mecmuaları olduğunu söylemeliyiz. Bu mecmuaların birçoğunun katalog bilgilerinde Farsça olduklarına ya da içeriklerine ilişkin herhangi bir bilgi mevcut değildir.[493] Daha çok Mevlevî ayinlerinde okunan na‘tleri ve ilâhileri ihtiva eden bu derlemelerin bir kısmında bir Mevlevî ritüeli olan semâya ilişkin bilgiler mevcuttur.

Taramalarımız sırasında na‘t mecmuası olduğu zikredilen fakat na‘tten ziyade ilâhi vb. farklı dinî türlerde metinler ihtivâ eden başka mecmualarla da karşılaştık.[494] Mevlevî ayinlerinde okunan na‘tlerden oluşan Farsça na‘t mecmuaları ve zikredilen ikinci grup mecmualar çalışmanın dışında tutulmuştur.

Kütüphane katalog bilgileri liste halinde verilen 9 na‘t mecmuasının listede yer alan ilk dördü aynı mecmuanın farklı nüshaları görünümündedir. Bu mecmuaların en

492 Tabloda yer alan kısaltma kodları mecmualara tarafımızca verilmiş olup, çalışma içinde bu mecmualara olan atıflarda ve çalışma sonunda yer alan metin neşri kısmında bu kısaltmalar kullanılacaktır.

493 Tespit edilen Farsça na‘t mecmualarından bir kısmının katalog bilgileri şu şekildedir: *Na‘t-i Şerîf Mecmû’ası*, Konya Bölge Yazma Eserler Ktp. No. 1520; *Mecmû’a-i İlâhiyât ve Nu‘ût*, Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp. No. 681; *Dîvân-ı Nu‘ût ve Kasâ’id*, İstanbul Millet Ktp. No. 373/1; *Mecmû’a-i Nu‘ût*, Konya Bölge Yazma Eserler Ktp. No. 236/1; *Mecmû’a-i Na‘t-i Şerîf*, Konya Mevlâna Müzesi, No. 2463/3.

494 Bk. *Mecmû’a-i Eş‘âr*, İstanbul Millet Kütüphanesi, Manzum, No. 757.

kapsamlısı diğer üç mecmua içindeki metinleri de ihtivâ eden nüsha Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210 numarada kayıtlı olan *Mecmû'a-i Nu'ût-ı Nebeviyye*'dir. Bu sebeple aynı metinleri ihtiva eden mecmualar tavsîf edilirken, nazım şekli ve vezin gibi şekil özellikleri açısından daha kapsamlı olan ilk mecmuada yer alan şiir metinleri esas alınacaktır. Bu mecmua; na't sayısı, tertip hususiyeti ve seçilen na'tler bakımından da bütün mecmualar içinde türün en güzel örneği olarak karşımıza çıkar.

Başta mi'râciye olmak üzere na'tlerle birlikte tevhid, münâcât gibi diğer dinî türlere de yer verilmiş olması na't mecmualarında dikkatimizi çeken önemli hususlardandır. Her ne kadar kataloglarda na't mecmuaları şeklinde yer almışlarsa da birçoğu sadece na'tlerden oluşmaz. Bu mecmuaların bir kısmında muhtevâda yer alan mi'râciyeler, tasnif edilerek müstakil bir bölüm şeklinde yer almıştır.[495] Mecmuaların bir kısmında ise mi'râciyelere ve diğer dinî türlere ilişkin bir tasnife gidilmeden na'tler diğer dinî türlerle karışık olarak verilir.[496]

Diğer şiir mecmualarında olduğu gibi na't mecmualarında da bazı problemlerle karşılaşırız. Şiir mecmualarının çoğunda istinsah kaydı bulunmaz. Bunun sebebi, kültür tarihimiz açısından önemli kaynaklar olan mecmuaların, derleyenleri tarafından basit bir defter kaydı olarak tutulmuş olmasıdır.[497] Aynı durum na't mecmuaları için de geçerlidir; ele aldığımız mecmuaların çoğunda istinsah kaydı bulunmamaktadır. Mecmuanın hangi döneme ait olduğunu muhtevâda yer alan şairlerden, bazı tarih düşürmelerinden, kâğıt ve cilt özelliklerinden tahmin etmeye çalışıyoruz. Yine şiir mecmualarının bir kısmında farklı zamanlarda yapılan ilavelerle karşılaşırız. Bu ilaveler değişkenlik arz eden farklı yazı türlerinden, kullanılan farklı renkli mürekkepten, değişen kâğıt türünden anlaşılabilmektedir.[498] Na't mecmualarının bir kısmında da yazı türünün mecmuanın bütününde aynı olması ya da farklılaşması bize mecmuanın karakteri hakkında bilgi vermektedir.

Aşağıda katalog taramaları sonucu tespit edebildiğimiz 9 na't mecmuası hakkında ayrıntılı bilgi verilmekte, mecmuada yer alan na'tler, şairleri ve na'tlerin şekil özellikleri tablolarla gösterilmektedir.

---

[495] Bk. *Mecmû'a-i Nu'ût-ı Nebeviyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Bölümü, No. 1210; Me*cmû'a-i Müntehab-ı Na't-i Şerîf*, İstanbul Millet Kütüphanesi, No. 779/1.

[496] Bk. *Nu'ût-ı Nebeviyye Mecmû'ası*, Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü No. 1211; *Nu'ût ve Kasâ'id Mecmâ'ası*, İstanbul Millet Kütüphanesi, No. 773/1.

[497] M. Fatih Köksal, "Şiir Mecmûalarının Önemi ve Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, s. 412-413.

[498] M. Fatih Köksal, *agb*, s. 413.

2.1. Mecmûa-i Nu‘ût-ı Nebeviyye, Süleymaniye Ktp. Hamidiye Böl. No. 1210

Bu mecmua; ihtiva ettiği na‘t sayısı, şiirlerinden seçki yapılan şair sayısı, tertip hususiyeti ve seçilen na‘tler göz önünde bulundurulduğunda klasik dönemde derlenmiş na‘t mecmuaları içinde türün en güzel örneği olarak karşımıza çıkar.[499]

2.1.1. Mecmuanın Fizikî Özellikleri

Başı: Mecmuanın başında, eseri tertip eden Abdülbâkî'nin sebeb-i te'lif tarzındaki metni yer alır. Bu bir varaklık metin Farsça şu iki beyitle başlar:

Dānī çe kār ez heme a‘māl bihterest
Ḥamd-i Ḫudā vü na‘t-i şerīf-i Peyemberest

Be-nüvīs ber-cerīde-i dil mihr-i çār yār
Her yek be-çerḫ-i fażl dıraḫşende aḫterest[500]

Abdülbâkî, 1b

Bu girişin ardından mecmuada yer alan ilk şiir Âzerî'nin mesnevî şeklindeki na‘tidir. Mesnevînin ilk beyti şöyledir:

Eyle ḫırām ey ḳalem-i dil-sitān
Ol yine naẓm ehline ‘anber-feşān

Âzerî yk. 2b

Sonu: Mecmua, Yahyâ Nazîm'in bir na‘tiyle sona erer. Nazîm Dîvânı'nda da yer alan na‘tin son beyti şöyledir:

Yüzi ṣuyına çār yāruñ şehā
Anı bir yaña eyle rūz-ı cezā

Yahyâ, vr. 148b

---

[499] Mecmuaya ilişkin iki çalışma için bk. Halil İbrahim Şener, "Mi'râciye ve Na't-ı Şerîfler Mecmuasındaki Na'tların İşlenişi", İzmir Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretim Üyeliği Tezi, İzmir 1980; Mustafa Atila, *Nu'ût-ı Nebeviyye Mecmûası (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*, Dicle Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış YLT, Diyarbakır 2012. Bu tezde, Ankara Milli Kütüphane, Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu 312 ve İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmâil Bölümü 733 numarada kayıtlı mecmualar karşılaştırılarak tenkitli metin hazırlanmıştır.

[500] "Bütün amellerin en hayırlısı nedir biliyor musun? Allah'a hamd edip Hz. Peygamber'e medihte bulunmaktır. Kalbine bu dört güneşi (dört halife) yaz ki, bu dördün her biri parlayan yıldızlar gibi faziletlidir."

Sütun ve Satır Sayısı: Her sayfada 2 sütun ve 25 satır mevcuttur.

İstinsah Tarihi: Mecmuada herhangi bir tahrir kaydı bulunmamaktadır.

Müstensih: İstinsah edenin kim olduğuna ilişkin bir bilgi ya da kayıt mevcut değildir.

Mürettip: Eserin girişinde yer alan metinden mürettibin Abdülbâki olduğunu öğreniyoruz. Abdülbâkî'nin kim olduğuna ilişkin elimizde her hangi bir bilgi mevcut değildir. Mecmuanın girişinde Abdülbâkî tarafından kaleme alınan bir varaklık metin, sebeb-i telif niteliğindedir.[501]

Abdülbâkî, sebeb-i telifte kendisinde şairlik kudreti olmadığını ifade etmiştir. Na't kaleme almak yerine kendisinden önceki kudretli şairlerin şiirlerinden seçki yapmasındaki maksadın bu olduğunu söyler. Bu suretle dünyevî ve uhrevî maksatlara ulaşacağını, manevî mertebelere erişeceğini dile getirir:

"Binâberīn-i cümle aṣḥāb-ı ẓāhirden rū-gerdān ü ḫıdmet-i na't-i seyyidü'l-kevneyn 'aleyhi's-selāma dāmen-i bīmān olup, lākin ṭab'-ı faḳīrde ḳudret-i biżā'a-i naẓm olmamaġın 'andelībān-ı ḫoş-elḥān-ı gülşen-i na't-i nebevī vü naġme-sencān-ı bülbülān-ı bezm-i vaṣf-ı Muṣṭafevī olan şu'arā-yı ḳadīmüñ ol pādişāh-ı bālā-ḫāne-i sarāy-ı eflāk ü ol maḥrem-i ḥarīm-i ḫalvet-ḫāne-i *levlāk* o ṭūṭī-i ḫoş-nevā-yı *vemā yenṭiḳu 'ani'l-hevā*[502] vü ol hümā-yı evc-i *sübḥānelleẕī esrā*[503] şehr-i yār-ı her dü serā ḫāk-i pāyine niṣār itdükleri dürer-i ābdār-ı nu'ūt-ı manẓūmeyi keşīde-i rişte-i taḥrīr ve bir mecmū'a-i maṭbū'aya s̱ebt ü tasṭīr eyledim ki vāsıṭa-i ḥuṣūl-i maḳāṣıd-ı dünyevī vü ūḫrevī vü vesīle-i vüṣūl-i merātib-i ṣuverī vü ma'nevī idügi bī-iştibāhdır."[504]

Abdülbâkî'nin kendisinde şairlik istidâdı olmadığını belirttiği *ṭab'-ı faḳīrde ḳudret-i biżā'a-i naẓm olmamaġın* ifadelerinden yola çıkarak, şair olmadığını ve mecmuada na'tleri bulunan şairler arasında yer almadığını söyleyebiliriz. Kendisinin de belirttiği gibi mecmuayı dünyevî ve uhrevî maksatlara ve yüksek manevî mertebelere ulaşmanın vesilesi olacağı ümidiyle tertip etmiştir. Abdülbâkî şu beyitle sebeb-i telifini nihayetlendirir:

Vuṣūl isterseñ ey Bāḳī ṣafāya
Yapış dāmān-ı na't-i Muṣṭafāya

---

[501] Bk. NM1 1b-2a
[502] "(Muhammed) kendi hevâsından konuşmaz." Bk. Necm 53/3.
[503] "Bir gece, kendisine âyetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir." Bk. İsrâ 17/1.
[504] NM1 2a.

Tertip Özelliği: Mecmua üç bölümden oluşur. 1b-2a arasında mürettip Abdülbâkî'nin mukaddimesi yer alır. 2b ve 111b arasındaki na'tler üç bölümlük mecmuanın birinci bölümünüdür. Burada yer alan na'tler şair isimlerinin elif-bâ sırasında yerlerine göre tetip edilmiştir. 112b-148b arasındaki mi'râciyeler mecmuanın ikinci bölümünü oluşturur. Mi'râciyelerde herhangi bir tertip hususiyeti göz önünde bulundurulmamıştır. 149b-175a arasında yer alan Nazîm Dîvânı ise mecmuanın üçüncü bölümünü oluşturmaktadır.

Varak Sayısı: Mecmua 175 varaktır. Na'tlerden oluşan birinci bölüm ise 111 varaktır. Mecmua varakları numaralandırılmıştır.

Yazı özelliği: Mecmua harekesiz düzgün ta'lik hatla yazılmıştır. Başlıklarda kırmızı mürekkep, şiir metinlerinde siyah mürekkep kullanılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özelliği: Kapak içi, ebrulu kâğıtla kaplanmıştır. Na'tlerin başladığı varak müzehhep ve müzeyyen ser-levhalıdır. Daha sade müzeyyen bir ser-levha mi'râciyelerin başladığı 112b'de ve 149b'deki son bölüm başında da mevcuttur. Varaklar cetveller içine alınmıştır.

Mecmua 1a'da en üstte şu Farsça beyit yer alır:

Raḫş-ı devlet hemīşe der-zeyn bād
Nervād ez kefş 'inān-ı murād[505]

Farsça beytin hemen yanında *Numara 1210* ibaresi yer alır. Bunların altında ise *Mecmū'a-i Nu'ūt-ı Nebeviyye* ifadesi yer alır. Sayfanın ortasında *varaḳ 'aded 174* ve *saṭır 'aded 23* yazmaktadır. 1a altında ise mecmuanın Murad Molla Kütüphanesi'ne kayıtlı olduğunu gösterir kaşe bulunmaktadır. Mecmua zahriyesi olan 2a'da ortada ve altta olmak üzere iki adet mühür bulunmaktadır. Alttaki küçük mühürde *Es-seyyīd Behcet 'Alī..,* yazmaktadır. Üstte bulunan büyük mühür silinmiş olduğu için okunamamaktadır. İki mühür arasında harfleri nokta kullanılmadan yazılan şu ifadeler yer alır:

> "*Vehebe es-sulṭānu'l-edīb ve'l-ḫāḳānü'l-'ārif es-Seyyīd es-Sulṭān ibnü's-Sulṭān 'Abdü'l-ḥamīd Ḫān İbnü's-sulṭān Aḥmed Ḫan Lā zāle dīvānu 'adlihī …. s-suṭūr ve resā'ilü eṣārihī … seyyidü'l- 'icāzi ve'ṣ-ṣüdūr ve Ene ed-dā'ī li-devletihi'l-'aliyye es-Seyyid 'Ali Behcet… ġufira lehū*"

[505] "Devlet atı (talih) her zaman eyerde (yanında) olsun. Murat dizgini ayakkabından çıkmasın."

Aktardığımız bu son bilgiden mecmuanın Sultan Ahmed'in (III. Ahmed) oğlu I. Abdülhamid zamanında elde olduğu bilgisine ulaşıyoruz. I. Abdülhamid'in padişahlık yaptığı dönem ise 1774-1789 yılları arasıdır.[506] Bu bilgiyle mecmuanın XVIII. yüzyıla ait olduğu tahmini pekişerek kuvvetlenir.

2.1.2. Mecmuanın Muhteva Özellikleri

Muhteva üç kısımdan oluşur. Birinci kısım mürettip Abdülbâkî'nin na't seçkilerine yer verdiği kısımdır.[507] Sebeb-i teliften sonra 2b'den başlar ve 111b'de son bulur. 52 şaire ait 107 na't yer alır. Kırmızı mürekkeple her na't başlıklandırılmış, başlıklarda şiiri kaleme alan şairin mahlası zikredilmiştir. Na'tler, şairlerin mahlaslarının alfabetik dizinine göre tertipteki yerlerini almışlardır.[508]

Bu şairlerin çoğunluğu sadece bir na'tiyle mecmuada yer alırken, bazı şairler de birden çok na'tiyle yer alır. Mecmuada çok sayıda na'ti bulunan şairler sırasıyla; Rızâyî (10 na't, 25b-35b), Yahyâ (7 na't, 101a-106b), Fuzûlî (6 na't, 59b-63b) ve Şehrî (6 na't, 35a-42b)'dir. Aşağıda, mecmuanın na'tler bölümünde hangi şairin kaç na'tiyle yer aldığı gösterilmiştir.

Âzerî	1	Riyâzî	1	Abdî	1	Nev'î	1
Cezmî	4	Revânî	1	Fehim	2	Nâbî	1
Cevrî	2	Rızâyî	10	Fuzûlî	6	Nâdirî	3
Cem'î	1	Şîrî	1	Fevrî	3	Vücûdî	2
Celîlî	1	Şehrî	6	Fazlî	1	Vecîhî	1
Cinânî	1	Subhî	1	Fâizî	3	Vechî	1
Haletî	1	Tıflî	2	Fâiz-i Sulhî	1	Hâşimî	1
Hayretî	1	Tâhir	1	Feyzî	1	Hüdâyî	1
Haylî	1	Âlî	2	Mezâkî	1	Yahyâ	7
Hakânî	1	İsmetî	1	Şeyh Nazmî	3	Zahmî	1
Dânişî	3	Azîz	1	Neşâtî	3	Ârifî	1

[506] Bk. Münir Aktepe, "Abdülhamid I", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 1, s. 213-216.
[507] Bu kısım çalışmanın metinler bölümünde neşredilecektir.
[508] Mecmua, varak 106b'ye kadar alfabetik bir düzen içinde tertip edilmiştir. Bu varaktan sonra Nâdirî'nin Cevrî'ye tahmisi, Zahmî'nin, Ârifî'nin, Vehbî'nin ve Firdevsî'nin kaside şeklindeki na'tleri yer almaktadır. Bu durum adı geçen isimlere ait na'tlerin ya mürettip tarafından başta unutulup daha sonra mecmuaya eklendiğine ya da mecmuayı istinsah eden kişi ya da kişiler tarafından mecmuaya sonradan eklendiğine işaret etmektedir.

Zâtî	4	Atâyî	4	Nâilî	4	Vehbî	1
Zihnî	1	‘Iydî	2	Nef‘î	1	Firdevsî	1

Tablo 2. NM1’de Yer Alan Na‘t Şairleri

Mecmuanın sayfa 112b’den başlayan ikinci kısmında mi‘râciyelere yer verilmiştir. Bu bölümde 19 mi‘râciye bulunmaktadır. Bu mi‘râciyelerin ilki Abdülbâkî Ârif Efendi’ye ait mesnevîdir (112b-120a). Hangi şairin mecmuada kaç mi‘râciyesiyle yer aldığı aşağıda gösterilmiştir.

Abdülbâkî Ârif	1	Neşâtî	1	Yahyâ	3
Nâdirî	1	Fuzûlî	1	Hâletî	1
Riyâzî	1	Âzerî	1	Cinânî	1
Atâyî	5	Fâ’izî	1	Sâbit	1

Tablo 3: NM1’de Yer Alan Mi’râciyelerin Müellifleri

Mecmuada müelliflerinin ismi zikredilmemiş iki mi‘râciye bulunmaktadır.[509] Bunlardan birinin Fâ’izî’ye ait olduğu tarafımızca tespit edilmiştir.[510] Birden çok mi‘râciyesi bulunan iki şair Atâyî ve Yahyâ’dır. Atâyî’ye ait 5, Yahyâ’ya ait 3 mi‘râciye mevcuttur. Abdülbâkî Ârif, Nâdirî, Riyâzî, Sâbit, Neşâtî, Fuzûlî, Âzerî, Fâ’izî, Hâletî ve Cinânî mecmuada birer mi‘râciyesi bulunan şairlerdir.[511]

Na‘tlerle birlikte mi‘râciyeleri de içeren mecmuanın 149b’den başlayan 174b’de nihayetlenen üçüncü ve son kısmında na‘tlerden oluşan bir divan mevcuttur. Bu divanın Yahyâ Nazîm’e ait olduğunu tespit ettik. Divan, Yahyâ Nazîm’in beş divandan oluşan hacimli eseri içinde yer alır.[512]

Muhteva özellikleri başlığı altında zikredilen bilgilerden de anlaşılacağı üzere mecmua, ihtiva ettiği şair ve şiir sayısı itibariyle oldukça hacimli bir derlemedir. Üç bölümden oluşan mecmuanın ilk bölümünde yer alan na‘tlerin metinleri çalışmamızın dördüncü bölümünde verilmektedir. Süleymaniye Kütüphanesi 1210 numarada kayıtlı

---

509 NM1 138a-140a; 144a-145b.

510 NM1 138a-140a sayfaları arasında isimsiz olarak yer alan mi‘râciye Süleymaniye Ktp. Lala İsmâil Paşa 733 numarada yer mecmuada Fâ’izî ismiyle yer almaktadır. Bk. NML 22a-25b.

511 Mecmuadaki mi‘râciyeler ve Abdülbâkî’ye ait mi‘râciye hakkındaki detaylı bilgi için bk. Hüseyin Ayan, *Abdülbâkî Ârif Efendi’nin Mi‘râciyyesi,* http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/hu_ayan_08.pdf , 29.11.2004, s. 1-11.

512 Yahyâ Nazîm, *Dîvân-ı Belâgât Unvân-ı Nazîm*, İstanbul,1257, s. 500.

olan mecmua istinsah edilerek edebiyatımızda yeni derlemeler de ortaya çıkmıştır. Çalışmamızın devamında mecmuadan istinsah edilerek çoğaltılan yazma ve matbu eserlerden tespitler verilecektir.

2.1.3. Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Şekil Özellikleri

Mecmuanın na‘tler bölümündeki metinler tezimizin son kısmında yer alacaktır. İkinci bölümde yer alan mi‘râciyeler tür olarak na‘tlerden farklı olduğu, üçüncü bölümünde yer alan Yahyâ Nazîm'in divan-ı nu‘ûtı da müellife ait müstakil bir eser olduğu için çalışmamızdaki metinlere dâhil edilmemiştir. Bu sebeple şekil özelliklerine ilişkin bilgiler, mecmuanın na‘tler bölümünde yer alan şiir metinlerini kapsar.

2.1.3.1. Na‘tlerde Tercih Edilen Nazım Şekilleri

Na‘tlerden oluşan bölümde 52 şaire ait toplam 107 na‘t yer almaktadır. Bu na‘tlerde kaside, mesnevî, tahmis, tercî‘-i bend, terkîb-i bend müseddes ve müsemmen olmak üzere yedi farklı nazım şekli kullanılmıştır. Bu nazım şekillerinden en çok kullanılanı kasidedir. Kasidenin övgü için sıklıkla kullanılan edebî bir nazım şekli olduğu[513] düşünülürse, bu durumun na‘t yazımında da geçerli olduğu söylenebilir. Mecmuada yer alan şairler kasidelerden sonra en çok mesnevîyi tercih etmişlerdir. Mecmuada bulunan 107 na‘t metninin 70'i kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Bu na‘tlerden mesnevî nazım şekliyle yazılanların sayısı 28'dir. 2 tahmis, 3 terkîb-i bend ve 2 tercî‘-i bend bulunur. Na‘t yazımında nadir kullanılan nazım şekillerinden müseddes ve müsemmen sadece birer kez mecmuada yer alırlar. Mecmuada yer alan na‘tler arasında gazel nazım şekliyle kaleme alınmış bir na‘t bulunmamaktadır. Aşağıdaki tabloda, mecmuada yer alan na‘tlerin nazım şekilleri ve sayıları verilmiştir:

Mecmua-i Nu‘ût-ı Nebeviyye – Na‘tler Bölümü			
Sıra	**Varak**	**Şair**	**Nazım Şekli ve Sayısı**
1	2b-3a	Âzerî	1 Mesnevî
2	3a-8a	Cezmî	4 Kaside
3	8a-9b	Cevrî	2 Kaside, 1 Tahmis
4	9b-10b	Cem‘î	1 Kaside
5	10b-11a	Celîlî	1 Mesnevî

[513] Bk. İskender Pala, "Kaside",Türk Edebiyatı, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, C. 24, s. 564-566.

6	11a-12b	Cinânî	1 Mesnevî
7	12b-13b	Hâletî	1 Mesnevî
8	13b-14a	Hayretî	1 Kaside
9	14a-15b	Haylî	1 Kaside
10	15b-16b	Hâkânî	1 Mesnevî
11	16b-19a	Dânişî	2 Kaside, 1 Müseddes
12	19a-22a	Zâtî	3 Kaside, 1 Tercî'-i bend
13	22a-23b	Zihnî	1 Kaside
14	23b-24a	Riyâzî	1 Kaside
15	24a-24b	Revânî	1 Mesnevî
16	24b-34b	Rızâyî	10 Kaside
17	34b-35a	Şîrî	1 Müsemmen
18	35a-42b	Şehrî	5 Kaside, 1 Tercî'-i bend
19	42b-43a	Subhî	1 Mesnevî
20	43a-45b	Tıflî	1 Kaside, 1 Mesnevî
21	45b-46a	Tâhir	1 Kaside
22	46b-48a	Âlî	1 Kaside, 1 Mesnevî
23	48a-49a	İsmetî	1 Kaside
24	49b-50b	Azîz	1 Kaside
25	50b-54b	Atâyî	4 Mesnevî
26	55a-56b	Iydî	2 Kaside
27	56b-57b	Abdî	1 Kaside
28	57b-59b	Fehîm	2 Kaside
29	59b-63b	Fuzûlî	5 Kaside, 1 Mesnevî
30	64a-70b	Fevrî	1 Tahmis, 2 Terkîb-i Bend
31	70b-71b	Fazlî	1 Mesnevî
32	71b-73a / 75b-76a	Fā'izî	1 Kaside, 2 Mesnevî
33	73a-74a	Fâ'iz-i Sulhî	1 Kaside
34	74a-75b	Feyzî	1 Kaside
35	76a-77a	Mezâkî	1 Kaside
36	77a-81a	Şeyh Nazmî	3 Kaside
37	81a-83b	Neşâtî	3 Kaside
38	83b-88a	Nâilî	4 Kaside
39	88a-89a	Nef'î	1 Kaside
40	89a-89b	Nev'î	1 Mesnevî

41	90a-90b	Nâbî	1 Mesnevî
42	90b-92b	Nâdirî	1 Kaside
43	92b-96a	Vücûdî	2 Mesnevî
44	96a-97a	Vecîhî	1 Kaside
45	97a-99a	Vechî	1 Kaside
46	99a-100a	Hāşimī	1 Kaside
47	100a-101a	Hüdâyî	1 Kaside
48	101a-107a	Yahyâ	7 Mesnevî
49	107a-108b	Zahmî	1 Kaside
50	108b-109a	Ârifî	1 Kaside
51	109a-110b	Vehbî	1 Kaside
52	110b-111b	Firdevsî	1 Kaside
	Toplam: 52 Şair		**Toplam: 107 na't,** **70 Kaside,** **28 Mesnevî,** **2 Tahmis,** **3 Terkîb-i Bend,** **2 Tercî'-i Bend,** **1 Müseddes,** **1 Müsemmen**

Tablo 4: NM1'de Yer Alan Na'tlerin Nazım Şekilleri

2.1.3.2. Na'tlerde Tercih Edilen Aruz Kalıpları

Mecmuanın na'tler bölümünde kaside ve mesnevî çok kullanılan iki nazım şeklidir. Klasik Türk şiirinde, na't kaleme alınırken kaside ve gazellerde daha çok uzun kalıplar, mesnevîlerde ise daha kısa kalıplar tercih edilir.[514] NM1'de de durum aynıdır. Na'tler bölümüne yer alan 70 kasidede en çok uzun kalıplar tercih edilmiştir. 28 mesnevîde ise daha çok mesnevî yazım tekniğine de uygun bir biçimde kısa kalıplar tercih edilmiştir. Mecmuada toplam 13 farklı vezin kalıbı kullanılmıştır. Aşağıdaki tabloda na'tlerde kullanılan vezinler ve kullanım sıklıkları verilmiştir:

[514] Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, s. 90.

Sıra	Kullanılan Vezinler	Kullanım Sıklığı
1	Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün	19
2	Mefâ‘ilün / Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün	15
3	Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün	15
4	Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün	11
5	Mef‘ûlü / Fâ‘ilâtü / Mefâ‘îlü / Fâ‘ilün	11
6	Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün	9
7	Müfte‘ilün / Müfte‘ilün / Fâ‘ilün	9
8	Mef‘ûlü / Mefâ‘ilün / Fe‘ûlün	7
9	Fe‘ûlün / Fe‘ûlün / Fe‘ûlün / Fe‘ûl	3
10	Mef‘ûlü / Mefâ‘îlü / Mefâ‘îlü / Fe‘ûlün	3
11	Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün	2
12	Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Fe‘ûlün	2
13	Fe‘ûlün / Fe‘ûlün / Fe‘ûlün / Fe‘ûlün	1

Tablo 5: NM1’de Na‘tlerde Kullanılan Vezinler ve Kullanım Sıklıkları

2.1.4. Mecmuanın Genel Dökümü

Mecmuaların genel dökümü verilirken önce şiir metninin mecmuada hangi varaklar arasında yer aldığı gösterilmiştir. Sonra şairin mahlası, ardından şiir beyit esasına göre kaleme alınmış ise ilk beyit verilmiştir. Murabbâların, tahmislerin, müseddeslerin vb. musammatların ilk bendleri olduğu gibi alınmış, tercî‘-i bend ve terkîb-i bendlerde ilk bendin ilk beyiti ile vasıta beyiti verilmiştir. Şiirin nazım şekli, beyit ya da bend sayısı, türü ve vezni genel döküm içinde verilen diğer bilgilerdir. Açıklamalar kısmında, şiir metni yayımlanmış ya da bir tezde verilmiş ise ilgili yer gösterilecek ve şiir metnine ilişkin varsa gerekli diğer açıklamalara yer verilecektir.

Vr.	Şair	Başı	Şekli/ Birim Sayısı	Türü	Vezin	Açıklamalar
2b	Āẕerī	Eyle ḫırām ey ḳalem-i dilsitān Ol yine naẓm ehline ‘anber-feşān	Kaside/ 33 beyit	Na‘t	-..- /-..-/-.-	Baykaldı, 1994: 12-15
3a	Cezmī	Demdür ki ide cilve-i şevḳ-āver āfitāb Mānend-i māh-tāb żiyā-güster āfitāb	Kaside/ 76 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	
4b	Cezmī	El-ḥamdü-li’llāh oldı göñül feyż-yāb-ı feyż Açdı dili ṣarīr-i der-i müsteṭāb-ı feyz	Kaside/ 48 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	
6a	Cezmī	Dil-i ḫarāb ki mecnūn-ı nā-şekībādur Cunūn-ı ‘aşḳ ile ālūde ṭurfe-sīmādur	Kaside/ 53 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	
7a	Cezmī	Demidür sende Cezmiyāne göñül Ṭurma āh eyle āh rāḥatdur	Kaside/ 56 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	
8a	Cevrī	Merḥabā ey devr-i eyyāmuñ şeb-i ṣa‘d- aḫteri Maḳdemüñ oldı müẕeḳḳir mevlid-i peyġamberi	Kaside/ 31 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Ayan, 1981: 63-64

9a	Cevrī	Ol ki ṣad fehm ü ḫıred bir sözinüñ mülzemidür *Ene efṣaḥ* ḫaber-i muᶜciz-i nuṭḳ u demidür	Kaside/ 42 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Ayan, 1981: 61-63
9b	Cemᶜī	Derūnum baḥr-i zeḫḫār-ı suḫandur Kelāmum dürr-i şeh-vār-ı suḫandur	Kaside/ 31 beyit	Na‘t	.---/.---/.--	Koparan, 1995: 80-83
10b	Celīlī	Ol dürr-i yetīm-i baḥr-i sermed Ser-çeşme-i enbiyā Muḥammed	Mesnevî/ 39 beyit	Na‘t	--./.-.-/.--	Atik, 2009: 134-137
11a	Cinānī	Ey ḥaremüñ ṣānī-i beytü'l-ḥarām Çarḫ-ı mu‘allā saña ednā maḳām	Mesnevî/ 61 beyit	Na‘t	-..-/-..-/-.-	Şairin divanında ve Cilâu'l-Kulûb'da bulunamadı.
12b	Ḥāletī	Şem‘-i tābān-ı rehrevān-ı sübül Ser ü sālār-ı enbiyā vü rüsül	Mesnevî/ 58 beyit	Na‘t	..--/.-.-/-.-	Kaya, 2003: 35-37
13b	Ḥayretī	Ey pādişāh-ı her dü serā şāh-ı enbiyā Vey hādī-i Hudā vü şehen-şāh-ı aṣfiyā	Kaside/ 21 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	Çavuşoğlu- Tanyeri, 1981: 5-6
14a	Ḫaylī	Vechi var teşne-i āb-ı keremüñ olsa cihān Ki yüzüñ ṣuyına ḫalḳ oldı senüñ kevn ü mekān	Kaside / 69 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	
15b	Ḫāḳānī	Nice müsellem dimesünler aña Ẕātını mir'āt idinüpdür Ḥudā	Mesnevî / 47 beyit	Na‘t	-..-/-..-/-.-	
16b	Dānişī	Sāyesi düşmez zemīne sen o Naḫl-i Ṭūrsun Sāyesüz ḫurşīdsin başdan ayaġa nūrsun	Kasīde / 33 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Özer, 2004: 102-104
17b	Dānişī	Ey saña müştāḳ cümle enbiyā vü mürselīn Ẕātuñ engüşt-i kemāle ḫātem-i gevher-nigīn Pāye-i mi‘rācıña taḥsīn ider ‘arş-ı berīn Cümle ‘ālem bildi sensin yā Şefī‘al-Müẕnibīn	Mütekerrir müseddes/ 7 bend	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Şairin divanında bulunamadı.

		Pādişāh-ı enbiyā tāc-ı ser-efrāzān-ı dīn Ḳıblegāh-ı evliyā maḥbūb-ı Rabbü'l-'ālemīn				
18a	Dānişī	Ḥabīb-i Ḫāliḳ-i yektā Muḥammed Muṣṭāfāsın sen İki 'ālemde maḫlūḳa imām u pīşvāsın sen	Kaside / 47 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Şairin divanında bulunamadı.
19a	Ẕātī	İdüp seḥerüñ sīne-i sīmīnini kağıd Altun ḳalemiyle bunı yazardı 'Uṭārid	Kaside / 39 beyit	Na't	--./.--./.--./.--	Kurtoğlu, 1995: 86-90
19b	Ẕātī	Ey ayaġuñ ṭoprağı tāc-ı ser-i 'arş-ı berīn Ḥaẓretüñle ṭoḳuz eflāk üzre faḫr eyler zemin ………………… Mebde'-i bünyād-ı 'ālem server-i āḫir zamān Sāye-i 'arş-ı 'alā seyyāḥ-ı mülk-i lā-mekān	Tercī'-i Bend/ 7 Bend	Na't	-.--/-.--/-.--/-.-	Şairin divanında bulanamadı.
21a	Ẕātī	Ey ẕāt-ı şerīfüñ gül-i gülzār-ı risālet Elfāẓ-ı şerīfüñ şekeristān-ı belagat	Kaside / 25 beyit	Na't	--./.--./.--./.--	Armutlu, 1998: 447-450
21b	Ẕātī	Cūş idüp deryā-yı 'ışḳu'llâhu Rabbi'l-'ālemīn Bir güher ḫalḳ eyledi kim ṣad-hezārān āferīn	Kaside / 26 beyit	Na't	-.--/-.--/-.--/-.-	Kurtoğlu, 1995: s. 4-5
22a	Ẕihnī	Ṣubḥgāhī ki ruḫ-ı gülbün-i merġūle nesīm Oldı mir'āt-ı ruḫ-ı ṣun'-ı Ḫüdāvend-i ḳadīm	Kaside / 61 beyit	Na't	..--/..--/..--/..-	
23b	Riyāżī	Niçe bir raġbet-i bī-ḥāṣıl-ı dünyā niçe bir Niçe bir bir iki bed-mestle ġavġā niçe bir	Kaside / 35 beyit	Na't	..--/..--/..--/..-	Açıkgöz, 1986: s. 179-184
24a	Revānī	Resūl-i Ḥaḳḳ-ı Güzīn nesl-i 'ālem O ẕāt-ı 'aẓam içündür bu 'ālem	Mesnevî / 31 beyit	Na't	.---/.---/.--	Canım, 1998: 170-174
24b	Rıżāyī	Demdür ki naġme-senc ola dil şevk-ı yārdan Bülbül terennüm eyleye luṭf-ı bahardan	Kaside / 81 beyit	Na't	--./-.-./.--./-.-	Demirel, 2005: 20-25

26b	Rıżāyī	Göñlinde itdi naḳş-ı ḫaṭ-ı dilber āyine Ḳıldı cemāli muṣḥafını ezber āyine	Kaside/ 31 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	Demirel, 2005: 33-36
27a	Rıżāyī	Meh ḫāk-i pāyine ezelī çihre-sāyımış Nūr-ı siyāhı ḫāk-i der-i Muṣṭafāyımış	Kaside/ 26 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	Demirel, 2005: 36-18
27b	Rıżāyī	Bi-ḥamdi’llāh vezān oldı nesīm-i feyż-i Rabbānī Açıldı ġonçalar zeyn itdi gül ṣaḥn-ı gülistanı	Kaside/ 56 beyit	Na‘t	.---/.---/.---/.---	Demirel, 2005: 25-30
29a	Rıżāyī	Evṣāf-ı ruḫuñ zebāna ṣıġmaz Deryādur o nāverāna ṣıġmaz	Kaside/ 81 beyit	Na‘t	--./.-.-/.--	Demirel, 2005: 10-15
30b	Rıżāyī	Teġāfül eyledi gitdükçe āh-ı bī-ḥicābumdan Eṣer heb ḫˇāb-ı tār olmaḳda āvāz-ı zebānumdan	Kaside/ 23 beyit	Na‘t	.---/.---/.---/.---	Demirel, 2005: 32-33
31a	Rıżāyī	Ḥażret-i İbn-i ẕebīḥayni cedd-i Ḥüseyn Menba‘ül-‘ayni muṣaffā-ter-i evlād-ı betūl	Kaside/ 33 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Demirel, 2005: 7-10
32a	Rıżāyī	Ey Ḫatm-i Rusül ‘ālemde gelseñ n’ola āḫir ‘Ādet budur āḫirde gelür bezme ekâbir	Kaside/ 59 beyit	Na‘t	--./.--./.--./.--	Demirel, 2005: 3-7
33a	Rıżāyī	Meyān-ı ḥalḳa-i zülfinde var bir iki meşāmme ‘Abīr ṭabla-i ‘aṭṭārda şemāme şemāme	Kaside/ 54 beyit	Na‘t	.---/.---/.---/.---	Demirel, 2005: 16-19
34b	Rıżāyī	Recā-yı luṭf iderüz nev-bahār feyż-i keremdür Ki her ṭaraf yine berk-i sebz ü ‘işret ü demdür	Kaside/ 14 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..--	Demirel, 2005: 30-31
34b	Şīrī	Urdı nevbet ṣubḥ-dem Keyḫusrev-i ḫāver zemīn Ḫayme-i zerrīñ sütūnın ḳurdı çarḫ-ı çārumīñ Ḳubbe-i fīrūzdan zer ḥalḳa ṭaḳdı la‘l-gīn İns ü cinne çün Süleymān ‘arż ḳıldı ḫātemin	Müsemmen / 5 bend	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	

		Dīdeden gitdi sebel açıldı çeşm-i dūr-bīn Ḫākiyāne urdı yine lāv hevā-yı āteşīn Çıḳdı nīlī ḥoḳḳadan bir gevher-i ʿālī-nigīn Ṭoġdı mihr-i ʿālem-ārā nūr ile ṭoldı zemīn				
35a	Şehrī	İdince cilve benānumda kilk-i müşg-āgīn İder sahīfe-i eşʿārumı nümūne-i Çīn	Kaside/ 43 beyit	Naʿt	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 167-172
36a	Şehrī	Göñül bir āfet-i devrānuñ oldı ḥayrānı Ki mihre ḫande ider maşrıḳ-ı girībānı	Kaside/ 45 beyit	Naʿt	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 173-178
37a	Şehrī	Şu deñlü virdi nezāket zemīne luṭf-ı bahār Ki pāy-bād-ı seḥerden bile olur efgār	Kaside/ 59 beyit	Naʿt	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 178-185
38b	Şehrī	İder ʿiẓār-ı cihān-tābuñı beyān şuʿle Olur o şevḳ ile ser-tā-ḳadem zebān şuʿle	Kaside/ 34 beyit	Naʿt	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 185-188
39a	Şehrī	Āh kim ṭāliʿ-i şeref-āzār Düşmen-i ahter-i saʿādetkār	Kaside/ 107 beyit	Naʿt	..--/.-.-/..-	Şener Demirel, 1999: 189-200
41b	Şehrī	Ey Nāṣıḫ-ı ḥükm-i köhne-edyān V'ey dīn-i cedīdine viren şān ………………… Şānuñda buyurdı Īzīd-i pāk *Levlāke lemā ḫalaḳtü'l-eflāk*	Tercí́-i Bend/ 5 bend	Naʿt	--./.-.-/.--	Şener Demirel, 1999: 221-226
42b	Şubḥī	Naḳd-genc-i taḥiyyet ü teslīm Der-i terkīm ü gevher-i taʿẓīm	Mesnevî/ 19 beyit	Naʿt	..---/.-.-/..-	

43a	Ṭıflī	Şā‘irem nükte-bārdur ḳalemüm Tuḥfe-i rūz-gārdur ḳalemüm	Kaside/ 33 beyit	Na‘t	..--/..--/..-	Çınar, 2000: s. 21-23
43b	Ṭıflī	Ey Ḫüsrev-i taḫtgāh-ı ma‘nā Oldı suḫanuñ penāh-ı ma‘nā	Mesnevî/ 80 beyit	Na‘t	--./.-.-/.--	Çınar, 2000: 11-19
45b	Ṭāhir	Niçe bir fikr-i muḥāl vü niçe bir ṭūl-i emel Āfitāb-ı emelüm itdi taḥvīl-i ḥamel	Kaside / 48 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	
46b	‘Ālī	Zihī celāl-i refī‘üñ maḳām-ı Rabb-i Celīl Zihī cemāl-i bedī‘üñ merām-ı ẕāt-ı Cemīl	Kaside / 43 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	Aksoyak, 2006: 196-197
47b	‘Ālī	Ey sebeb-i ḫilḳat-i ‘arż u semā Faḫr-ı rüsul ḫātime-i enbiyā	Mesnevî / 39 beyit	Na‘t	-..-/-..-/-.-	Arslan – Aksoyak, 1998: 65-67
48b	‘İṣmetī	Demdir ki feyż-yāb ola ‘ālem bahārdan Gül-deste-i neşāṭ ala dil rūzgārdan	Kaside / 68 beyit	Na‘t	--./-.-./.-.-/-.-	İpekten, 1974: 2-6
49b	‘Azīz	Rūhī fidāk ey gül-i nev-reste-yi ḥarem Verd-i ruḫuñla oldı cihān ġayret-i İrem	Kaside / 50 beyit	Na‘t	--./-.-./.-.-/-.-	Kaya, 2003: 39-42
50b	‘Aṭāyī	Gel ey ḫāme ḳıl naġme mānend-i ney Ser-i ḫumm-ı maᶜnīden it ceẕb-i mey	Mesnevî / 54 beyit	Na‘t	.--/.--/.--/.-	Kuzubaş, 2007: 109-113
52a	‘Aṭāyī	Söyleye ey kilk-i bedī‘ü’l-maḳāl Maḥbere ḫummında Felāṭūn-mişāl	Mesnevî / 51 beyit	Na‘t	-..-/-..-/-.-	Kuzubaş, 2005: 73-76
53a	‘Aṭāyī	Levḥa-i nūr-pāş-ı nüh cedvel Āḫārīn resm-i nüsḫa-i evvel	Mesnevî / 43 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Karacan, 1974: 122-126

54a	‘Aṭāyī	Ṣubḥ-ı ḫandān-ı hidāyet güneşi Şeh-i kevneyn nebiyy-i Ḳureşī	Mesnevî / 47 beyit	Na‘t	..--/..--/..-	Yelten, 1999: 15-19
55a	‘Iydī	Çıḳsa her āh ile bir cān bedenümden tekrār Her nefes tāze ḳılur cānumı tīġ-ı dildār	Kaside / 52 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Aydî Baba’nın divanında bulunamadı.
56a	‘Iydī	Egerçi ġam-ı ‘aşḳile pāy-mālüz Ġubār-ı reh-i bir büt-i bī-melālüz	Kaside / 32 beyit	Na‘t	.--/.--/.--/.--	Aydî Baba’nın divanında bulunamadı.
56b	‘Abdī	Es-selām ey kā’inātuñ āfitābı enveri Ḥażret-i Ḥaḳḳuñ Ḥabīb-i Ekrem’i peyġamberi	Kaside / 47 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	NM1 ve NM3’te Abdî’ye nispet edilen kaside NM7’de Iydî’ye nispet edilmiştir.
56b	Fehīm	Mihr ü meh kim devr iderler ‘ālemi her rūz u şeb Devr-i nâ-hem-vâr-ı eflâke gülerler rūz u şeb	Kaside / 48 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Üzgör, 1991: 98-106
58b	Fehīm	Dün gice çarḫa kim ‘itāb itdüm Ḥaşra dek vaḳf-ı ıżṭırāb itdüm	Kaside / 50 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Üzgör, 1991: 106-114
59b	Fużūlī	Ey pādişeh-i serīr-i *levlāk* Maḳṣūd-ı vücūd-ı ḫāk ü eflāk	Mesnevî / 45 beyit	Na‘t	--./.-.-/.--	Ayan, 2008: 43-48
60b	Fużūlī	Yā menba‘a’l-mekārim u yā ma‘dene’l-vefā Yā mecma‘a’l -maḥāsin u yā maẓhara’l-‘aṭā	Kaside / 19 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	Ayan, 2008: 54-56
61a	Fuzūlī	Ne kim ṣaḥīfe-i tedbīre ‘aḳl ider masṭūr Ṣaġınmañ anı olur olmaz olmayan maḳdūr	Kaside / 33 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	Akyüz vd., 1958: 20-23
62a	Fużūlī	Ṣaçma ey göz eşkden göñlümdeki odlare ṣu Kim bu deñlü dutuşan odlare ḳılmaz çāre ṣu	Kaside / 32 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Akyüz vd., 1958: 23-25
62b	Fużūlī	Çeker bī-raḥmler yanında her sā‘at zebān ḫancer Günāhum ṣābit eyler ölmegüm ḫāṭır-nişan ḫancer	Kaside / 31 beyit	Na‘t	.---/.---/.---/.---	Akyüz vd., 1958: 25-27

63a	Fużūlī	Āb levḥi üzre çekmiş mevcden mıṣṭer ṣabā Sebzeden naḳl itmege vaṣf-i ḫaṭ-i dil-ber ṣabā	Kaside / 27 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Akyüz vd., 1958: 27-29
64a	Fevrī	Memālik-i dü-cihānuñ olup serīrine şāh ‘Adū-yı dinüñi dirseñ ḳılam helāk u tebāh Sirişk ü āhdan iḥżār idüp silāḥ ü sipāh Semend-i tevbeye atlan çek ey dil-i güm-rāh Livā-yı *Eşhedu en lā ilāhe illā’llāh*	Tahmīs / 30 bend	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	Kalpaklı, 1991: 1-6
65b	Fevrī	Kūy-ı ḥabībe bir gice mihmān olam gibi Hecr āḫir oldı vāṣıl-ı cānān olam gibi ……………………. Şem‘-i hedy ü şems-i ḍuḥā māh-ı kā’ināt Şāh-ı verā vü bedr-i dücā nūr-ı şeş-cihāt	Terkīb-i Bend / 5 bend	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	Kalpaklı, 1991: 15-18 Fevrī’ye ait bu terkīb-i bend mecmuada sehven kaside şeklinde başlıklandırılmıştır.
67a	Fevrī	Ey Resūl-i Ḫudā-yı Celle Celāl Ve’y-Nebiyy-i Müheymin-i Müte‘āl …………………. ‘İlm ü fażl u kitāb cümle senüñ Bāb u faṣl u ḫiṭāb cümle senüñ	Terkîb-i bend/ 11 bend	Na‘t	..--/.-.-/..-	Kalpaklı, 1991: 6-14 Mecmuada mesnevî denmesine rağmen şiir bir terkîb-i bendir.
70b	Fażlī	Yā İlāhī günāhkār oldum Nefs elinden ẕelīl ü ḫor oldum	Mesnevî / 99 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Öztekin, 2002: 218-227
71b	Fā’iżī	Seḥer olınca buḫār-ı zemīn-i sipihre mümās Sepīde ṣanma ki taṣ^cīd-i zībaḳ itdi bu ṭās	Kaside / 14 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	Okatan, 1995: 92-93
72b	Fā’iżī	Ey dil demidür söze virüp tāb Eyle gül-i kūş-i cānı sīrāb	Mesnevî / 21 beyit	Na‘t	--./.-.-/.--	Kafzâde Fâi’zî’nin divanında bulunamadı.

73a	Fā'iz-i Ṣulḥī	Diler ki göstere ṭāvus-ı ḫāme civānı İde ṣaḥīfe-i kāfūra 'anber-efşānı	Kaside/ 45 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	
74a	Feyżī	Merḥabā ey seḥer-i şemᶜ a-fürūz-ı āfāḳ Eyledüñ şevb-i siyāhıñ yine çerḫuñ iḥrāḳ	Kaside/ 56 beyit	Na't	..--/..--/..--/..-	
75b	Fā'izī	Tafṣīl-i muḳaddimāt-ı mücmel Tedbīr-i pesīn ü 'aḳl-ı evvel	Mesnevî/ 37 beyit	Na't	--./.-.-/.--	Elçi, 2011: 75-80
76a	Meẕāḳī	Ḫusrev-i 'ışḳum felek köhne serīrümdür benüm 'Aḳl-ı kül hem-müsteşār ü hem-müşīrümdür benüm	Kaside/ 46 beyit	Na't	-.--/-.--/-.--/-.-	Mermer, 1991: 167-170
77a	Şeyḫ Naẓmī	O dem ki geldi ḥamel burcına şeh-i ḫāver Nişār-ı naḳd-ı bahār itdi gülşene seḥer	Kaside/ 126 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	Bektaş, 2005: 519-534
80a	Naẓmī	Sevād-ı zülfüñ eger olmasa niḳāb saña Yanardı itse naẓar çeşm-i āfitāb saña	Kaside/ 21 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	Bektaş, 2005: 539-542
80b	Naẓmī	Kūy-ı dildār kim me'ābımdur Şems-i āvāre-i cenābımdur	Kaside/ 41 beyit	Na't	..--/.-.-/..-	Bektaş, 2005: 534-539
81a	Neşāṭī	Gel iy bihīn-güher-i kār-ḫāne-i tekvīn Aḳıt firāḳ ile gözden cevāhir-i rengīn	Kaside/ 40 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	Kaplan, 1996: 1-4
82a	Neşāṭī	Mihr ü meh ser-germ-i sevdā kim gezer her rūz u şeb Sīm ü zer īşār iderler dehre yek-ser rūz u şeb	Kaside/ 33 beyit	Na't	-.--/-.--/-.--/-.-	Kaplan, 1996 : 5-7 Fehîm'in kasidesine naziredir.
83a	Neşāṭī	Niçe bir dilde bu endīşe-i dünyā niçe bir Niçe bir peyrevī-i nefs-i ḫod-ārā niçe bir	Kaside/ 21 beyit	Na't	..--/..--/..--/..-	Kaplan, 1996: 83-84
83b	Nā'ilī	Nuṭḳ-āferīn ki ṭabᶜ ıma feyż-i maḳāl ider İlhām-ı naᶜ t-ı mefḫar-i aṣḥāb u āl ider	Kaside/ 51 beyit	Na't	--./-.-./.---/-.-	İpekten, 1990: 21-24

84b	Nā’ilī	Ne şādmānī-i bezm-i viṣāl-i yār ḳalur Ne zevḳ-i ṣoḥbet-i sāḳī-i gül-‘izār ḳalur	Kaside/ 53 beyit	Na‘t	.-.-/..—/.-.-/..-	İpekten, 1990: 24-28
85b	Nā’ilī	Kerem taṣavvur ider çarḫ-ı dūn ‘itābında Ki ḥaml-ı minnet ider cevr-i bī-ḥisābında	Kaside/ 72 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	İpekten, 1990: 28-32
87a	Nā’ilī	Çīn-i nāzım cebīn-güşā-yı dilim Fitneyim genc-i iḫtifā-yı dilim	Kaside/ 45 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	İpekten, 1990: 32-35
88a	Nef‘ī	‘Uḳde-i ser-rişte-i rāz-ı nihānīdür sözüm Silk-i tesbīḥ dür-i seb‘ul-meṣānīdür sözüm	Kaside/ 44 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Akkuş, 1993: 45-47
89a	Nev‘ī	Ṣākin-i sāḥa-i sarāy-ı ebed Ya^c nī ser-ḫayl-i enbiyā Aḥmed	Mesnevî/ 38 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Şairin divanında bulunamadı.
90a	Nābī	Gele ey ḫāme-i şikeste-zebān Vādī-i na^c ta ol biraz pūyān	Mesnevî/ 37 beyit	Na‘t	-.--/.---/..-	Bilkan, 1997, C 1: 396-399
90b	Nādirī	Ey cemālüñ şem‘-i bezm-ārā-yı ḳurb-ı Kirdigār Cebre’īl āvāre-i nūr-ı ruḫuñ pervāne-vār ………………… Yā Resūla’llāh bir ednā çākerüñdür Nādirī Gerçi çoḳdur cürmi ammā luṭfuña yoḳdur şumār	Terkīb-i bend/ 3 bend	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Külekçi, 1985: 235-236
91a	Nādirī	Ey şeh-i ‘izzet-penāh-ı taḫtgāh-ı mıṣr-ı dīn Ḫıżmetünde bir ḥamām-ı nāme-ber Rūḥu’l-Emīn	Kaside/ 62 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Külekçi, 1985: 109-112
92b	Vücūdī	Ey sebeb-i kevn-i vücūd-ı beşer Mebde-‘i ervāḥ ü rüsūm-ı ṣuver	Mesnevî/ 114 beyit	Na‘t	-..-/-..-/-.-	

94b	Vücūdī	Yine esdi nesīm-i bāġ-ı cinān Tāzelendi riyāż-ı gülşen-i cān	Mesnevî/ 64 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Aydemir, 2007: 11-15
96a	Vecīhī	Ṣabā gül-geşt-i gül-şende idüp evża‘-ı mestāne Ṭoḳındı şāhidān-ı nev-res-i şehr-i gülistāne	Kaside/ 59 beyit	Na‘t	.---/.---/.--/.---	Aslantaş, 1994: 36-42
97b	Vechī	Bülbül-i gülbün-i naẓma budur evlā her dem Ġonça-veş medḥ-i resūlü’s-ṣaḳaleyne aça fem	Kaside/ 80 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	
99a	Hāşimī	Yā Resūla’llāh çü sensin ṣadr-ı bedr-i kā’ināt Mefḫar-ı peyġamberān u maẓhar-ı ẕāt u ṣıfāt	Kaside/ 42 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Hâşimî’nin divançesinde bulunamadı.
100a	Hüdāyī	Nev-bahār irdi bi-ḥamdi’llāh cihān kesb itdi cān Ẕikr-i Ḥaḳda oldı her berk-i semen *raṭbü’l-lisān*	Kaside/ 51 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Demiralay, 2007: 48-51
101a	Yaḥyā	Fuḳarā leşkerinüñ serdārı Gurabā kişverinüñ sālārı	Mesnevî/ 33 beyit	Na‘t	..--/..--/..-	Çınar, 1995: 41-43
101b	Yaḥyā	Ṣallu ‘alā men hüve şemsü’ż-żuḥā Ṣallu ‘alā seyidini’l-Muṣṭafā	Mesnevî/ 42 beyit	Na‘t	-..-/-..-/-.-	Doğanyiğit, 1992: 48-50
102b	Yaḥyā	Ḳān-ı vefā baḥr-i muḥīṭ-i seḫā Ẓıll-ı Ḫudā şems-i hüde’l Muṣṭafā	Mesnevî/ 50 beyit	Na‘t	-..-/-..-/-.-	Doğanyiğit, 1992: 50-53
103b	Yaḥyā	İstedi açılmaġa gülzār-ı hūr Ya‘ni hüveydā ola dīdār-ı hūr	Mesnevî/ 71 beyit	Na‘t	-..-/-..-/-.-	Doğanyiğit, 1992: 53-57
105a	Yahyâ	Vāḳıf-ı rāz-ı ‘ilm-i ‘ālem-i ġayb Kāşif-i sırr-ı muṣḥaf-i *lā rayb*	Mesnevî/ 32 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Taşlıcalı Yahyâ, 1867: 8-9
105b	Yaḥyā	Zihī ḫāme-i ḳudret-i müste‘ān ‘Ulūm-ı nihān oldı andan ‘ayān	Mesnevî/ 32 beyit	Na‘t	.--/.--/.--/.-	Taşlıcalı Yahyâ’nın hamsesinde bulunamadı.

106b	Yaḥyā	O ẓıll-ı Ḫudā üstine āşikār Olurdı gelüp bir bulut sāye-dār	Mesnevî/ 22 beyit	Na‘t	.--/.--/.--/.-	Taşlıcalı Yahyâ’nın hamsesinde bulunamadı.
107a	Cevrī	Ey cemālüñ şem‘-i bezm-ārā-yı ḳurb-ı Kirdigār Ve’y cebīnüñ ḫalvet-i ḫāṣ-ı viṣāle nūr-ı bār Meclis-i ḳudse furūġ-ı ṭal' aṭuñ pertev-niṣār Sen çerāġ-ı ṣoḥbet-i Ḥaḳsın olursa vechi-var Cebre’īl āvāre-i nūr-ı ruḫuñ pervāne-vār	Tahmis/ 7 Bend	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Ayan, 1981: 356-357 Cevrî tarafından Nâdirî’ye ait na‘te yapılmış bir tahmistir.
107a	Zaḫmī	Minnetu’llāha irişdi yine eyyām-ı baḥār Ḳudretin ṣāni‘-i ‘ālem yine ḳıldı ıẓhār	Kaside/ 52 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	
108b	‘Ārifī	Pür itmiş bāde-i gül-reng ile cām-ı dıraḫşānı Görün ‘işretdedür ṣaḥn-ı çemende verd-i ḫandānı	Kaside/ 38 beyit	Na‘t	.---/.---/.---/.---	
109a	Vehbī	Ol ki evc-i ḳadr ü şānuñ mihr-i enver ṭal‘ati Āferīde çarḫ-ı behr-i ẕāt-ı ‘ālī-ḫilḳati	Kaside/ 54 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Sünbüzâde Vehbî ve Seyyid Vehbî divanlarında bulunamadı.
110b	Firdevsī	Bahār eyyāmıdur vaḳt-i gül-i bāġ-ı muṭarrādur Yine murġ-ı seḥerde tāb-ı nār-ı ‘aşḳ-ı peydādur	Kaside/ 53 beyit	Na‘t	.---/.---/.---/.-	

2.2. Mi‘râciyye ve Na‘t-i Şerîfler Mecmuası, Süleymaniye Ktp. Lala İsmail Paşa Böl. No. 733

Mecmuaya herhangi bir isim kaydı düşülmemiştir. Hakkında bilgi verilen çalışmalarda "Mi‘râciyye ve Na‘t-i Şerîfler Mecmuası" olarak isimlendirilmiştir.[515]

2.2.1. Mecmuanın Fizikî Özellikleri

Başı: Mecmua Nâdirî'ye ait kaside şeklindeki mi‘râciye ile başlar. Kasidenin matla‘ beyti şöyledir:

Te‘ālallāh zihī şām-ı sürūr-encām u ġam-fersā
Ki oldı maẓhar-ı esrār-ı *ṣübḥānelleẕī esrā*

Nâdirî, 2b

Sonu: Mecmua Zâtî'ye ait tercî‘-i bend ile son bulur. Tercî‘-i bendin son beyti şöyledir:

Mebde'-i bünyād-ı ‘ālem server-i āḫir-zamān
Sāye-i ‘arş-ı ‘alā seyyāḥ-ı mülk-i lā-mekān

Zâtî, 161a

Sütun ve Satır Sayısı: Sayfalar 2 sütun 19 satırdan oluşur. Yer yer eğik yazılmış ve (der)kenarları şiirle doldurulmuş varaklar mevcuttur.

İstinsah Tarihi: Mecmuanın sonunda yer alan beyitte düşürülen tarih esas alınırsa 1727/1728 senelerinde istinsah edildiği söylenebilir. Bununla birlikte mecmuada bu beyit dışında istinsah tarihine ilişkin herhangi bir kayda ya da işarete rastlanmaz.

Müstensih: Mecmuanın kim tarafından istinsah edildiğine dair herhangi bir kayıt yoktur.

Mürettip: Mecmuayı kimin tertip ettiğine ilişkin bir bilgi bulunmamaktadır.

Tertip Özelliği: Mi‘râciyelerin na‘tlerden önce yer aldığı düşünülürse iki bölüme ayrılabilir. Bu esas üzere 2b-41a arası mi‘râciyelerden, 41a-162a arası na‘tlerden oluşur. Bununla birlikte mi‘râciye ve na‘tler kendi içinde herhangi bir kritere göre tertip edilmemiştir.

---

515 Bk. Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na‘t*, s. 54.

Yazı Özelliği: Mecmua ta'lik hatla kaleme alınmıştır. Şiirler başlıklandırılmıştır. Başlıklarda genelde kırmızı mürekkep kullanılmakla birlikte yer yer siyah mürekkep de kullanılmıştır. Bütün varaklar numaralandırılmıştır. Mecmuada 36a-41a arası beyitler eğik yazılmıştır. Bazı varaklarda (der)kenarlara da şiirler yazılmıştır. Yer yer kırmızı mürekkeple bazı beyitlerin kenarlarına açıklamalar düşülmüştür. Yine bazı beyitlerin yanlarında kırmızı mürekkeple yazılmış kelimeler vardır.

Varak Sayısı: Mecmua 162 varaktan oluşur. Bununla birlikte 163 varak olarak numaralandırılmıştır. Mecmuada sehven 38a'dan 40a'ya geçilmesi yanlış numaralandırmaya sebep olmuştur. Mecmua üzerindeki numaralara göre 162b ve 163a yüzlerinin bulunduğu varak boş bırakılmıştır.

Cilt ve Kâğıt Özelliği: Kapak içi, ebrulu kâğıtla süslenmiştir. Varaklar cetvelsizdir. 1210 numarada kayıtlı mecmuada bulunan tezhiplere rastlanmaz. Mi'râciyeler ve na'tler arasında bölümü ayıran herhangi bir süsleme mevcut değildir.

Mecmuanın 1a ve 1b sayfalarında şiirlerin türleriyle birlikte şairleri ve varak numaralarını gösterir bir fihrist mevcuttur. Bu fihrist içeriğe göre kısmen eksiktir. 1b'nin altında mecmuanın Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki kaydını gösterir bir kaşe mevcuttur. 2a'da sol üst tarafta *Cemîl İsmâîl Mazharî* isminin yazılı olduğu küçük bir mühür bulunur. Aynı sayfanın ortasında yazıları silinmiş iki büyük mühür vardır. Mühürlerin hemen altında *varak aded 162, satır 19* yazmaktadır. Varak adedini gösteren 162 sayısı önce 163 olarak yazılmış daha sonra üzerinde yapılan bir oynama ile 162'ye çevrilmiştir. Sayfanın sol altında Murad Molla Kütüphanesi'nin kaşesi yer almaktadır. 162b'de sağ altta mecmuanın Süleymaniye Kütüphanesi'ne kayıtlı olduğunu gösterir bir diğer kaşe bulunur. Mecmuaya göre 163a olarak numaralandıran sayfada *varak aded 162, satır 19* bilgileri tekrar edilir. 163b'de şu beyit yer alır:

Tārīḫi çıḳup Aḥmed-i s̱ālis̱ ḳaleminden
Ḫān Aḥmede sāl-i cedīd oldı mübārek [1143-3: 1140]

İlgili beyit Nedîm'in divanında bulunan *Târîh-i Sâl-i Cedîd* başlıklı kasidenin maktâ beytidir.[516] Beyitte hicrî 1140 tarihi düşülmüştür. Bu hicrî tarih milâdî 1727 / 1728 senelerine tekabül etmektedir. İlgili tarihi mecmuanın tertip edildiği ya da istinsah edildiği tarih olarak almak mümkündür. Şayet bu tarih mecmuanın istinsah tarihi olarak kabul edilirse mecmua XVIII. yüzyılın ilk yarısına aittir.

---

[516] Bk. Muhsin Mâcit, *Nedîm Divânı*, Ankara 1997, s. 132.

2.2.2. Mecmuanın Muhteva Özellikleri

Mecmuada 44 şaire ait na‘t ve mi‘râciyelerden oluşan toplam 108 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerden 17'si mi‘râciyedir. Bu mi‘râciyelerden birinin müellifi tespit edilememiştir (30b-32a). Mecmuada şiirleri yer alan şairlerin isimleri şöyledir: *Âzerî, Celîlî, Cem‘î, Cevrî, Cinânî, Dânişî, Fâizî, Fazlî, Fehîm-i Kadîm, Fevrî, Fuzûlî, Gevherî, Hakânî, Hâletî, Hâşimî, Haylî, Hayretî, Hüdâyî, Mezâkî, Nâbî, Nâdirî, Nâilî, Nef‘î, Neşâtî, Nev‘î, Atâyî, Azîz, Iydî, İsmetî, Revânî, Rızâyî, Riyâzî, Subhî, Şehrî, Şîrî, Tâhir, Tıflî, Vechî, Vecîhî, Vücûdî, Yahyâ, Yahyâ Efendi, Zâtî*.[517]

Mecmuada NM1'in (Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü, No. 1210) aksine mi‘râciyelere na‘tlerden önce yer verilmiştir. İsimlendirilmeden de anlaşılacağı üzere iki kısma ayrılabilir. Birinci kısım mi‘râciyelerin olduğu kısımdır ve 41a'ya kadar devam eder. 10 farklı şaire ait toplam 17 mi‘râciye mevcuttur. Mi‘râciyeleri yer alan şairlerin isimleri sırasıyla şöyledir: *Nâdirî, Riyâzî, Atâyî, Neşâtî, Fuzûlî, Âzerî, Fa'izî, Yahyâ, Hâletî, Cinânî*.

Mecmuada çok sayıda mi‘râciyesi bulunan şairler sırasıyla; Atâyî (5 mi‘râciye 6b-8a; 10b-11a; 16b-18a; 19b-20a; 21b-22a) ve Yahyâ'dır (3 mi‘râciye, 25b-26b; 32a-34b, 34b-36b). Nâdirî (2a-3a), Riyâzî (3a-6b), Neşâtî (8a-10b), Fuzûlî (11a-12a), Âzerî (12a-15a), Fâ'izî (22a-25b), Hâletî (26b-28b), Cinânî (28b-30b) mecmuada birer mi‘râciyeleriyle yer alırlar. Mi‘râciyelerden birinin müellifi belli değildir.

Mecmuada yer alan mi‘râciyeler; NM1 mi‘râciyeler bölümünde tamamen yer almaktadır. Farklı olarak Abdülbâkî Ârif'e ait mesnevî formundaki mi‘râciye (NM1 112b-120a) ve Sâbit'e ait kaside formundaki mi‘râciye (NM1 123b-126a) bu mecmuada yer almamıştır.

Çalışmamızın asıl konusu olan na‘tler mecmuada mi‘râciyelerden sonra yer alır. Na‘tler de miraciyeler gibi NM1'de mevcut metinlerdir.

Mecmuada toplam 90 na‘te yer verilmiştir. Bu na‘tler 38 farklı şaire aittir. Bu mecmuada yer alıp NM1'de yer almayan tek na‘t Rızâyî'ye aittir (135a-136a). Bununla birlikte bu mecmuada da NM1'de olduğu gibi Rızâyî'ye ait 10 na‘te yer verilmiştir. NM1'de Cezmî'nin 4 na‘tine yer verilirken (NM1 3b-8b) bu mecmuada Cezmî hiç yer almamıştır. Aynı şekilde NM1'de 3 na‘tiyle yer alan Nazmî kendine bu mecmuada yer bulamamıştır. NM1'de Âlî'ye ait 2 na‘t bulunurken kendisi mecmuada yer almayan

---

[517] Şair isimleri tarafımızca alfabetik dizine sokulmuştur.

şairlerdendir. Hâkânî, Zihnî, Sulhî, Feyzî, Zahmî, Arifî ve Vehbî, NM1'de birer na'tle yer alırken; bu mecmuada na'tleri bulunmayan diğer şairlerdir.

NM1'de Fâ'izî'ye atfedilen bir na't (NM1 71a-72b) bu mecmuada Sâbit'e atfedilmiştir (85a-86b). Fevrî'ye ait bir terkîb-i bend, mecmuada sehven tercî'-i bend başlığı altında verilmiştir. Mecmuada iki na'tin şairi belirtilmemiş (125a-128b; 130b-131b), Arapça "*Lâ edrî kâilehû*"[518] şeklinde metin üstlerine not düşülmüştür. Bu iki na'tin müelliflerini diğer mecmualardan tespit edebiliyoruz. Mesnevî formundaki ilk na'tin müellifi Fazlî olup, diğer na't de Yahyâ Efendi'ye aittir.

Gerek tertibi gerek yazı özellikleri NM1 ile karşılaştırıldığında NM1'in daha düzenli bir tertibe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bu mecmuadaki şiirlerin tertibinde herhangi bir sistematik göze çarpmaz. Sadece mi'râciyelere, na'tlerden önce yer verilerek iki bölüme ayrıldığı söylenebilir.

Zikredilen hususiyetler göz önünde bulundurulunca, Lala İsmâil Paşa Bölümü 733 numarada kayıtlı olan bu mecmuanın, NM1'in eksik bir nüshası olduğunu söylemek mümkündür. Mecmuanın ihtivâ ettiği mi'râciye ve na'tler NM1'de yer aldığı için nazma ve vezne ilişkin şekil özellikleri hakkında ayrıca bilgi verilmeyecektir.

[518] Arapça bu ifade "*Söyleyenini bilmiyorum*." anlamına gelir.

2.2.3. Mecmuanın Genel Dökümü

Vr.	Şair	Başı	Şekil / birimi	Nazım türü	Vezin	Açıklamalar
2b	Nādirī	Teʿālallāh zihī şām-ı sürūr-encām u ġam-fersā Ki oldı maẓhar-ı esrār-ı *ṣübḥānelleẕī esrā*	Kaside/ 74 beyit	Mi'râciye	.---/.---/.---/.---	Külekçi, 1985: 104-108
2b	Nābī	Teʿ ālallāh zihī dīvān-ṭırāẓ-ı ṣūret ü maʿ nā Ki cism ü lafẓ ile rūḥ-ı me'āli eylemiş imlā	Kaside/ 98 beyit	Tevhid	.---/.---/.---/.---	Bilkan; 1997, C. 1, 1-10 Kaside Silahdâr İbrahim Paşa'ya sunulmuştur. Mecmuanın 2b-10a sayfaları (der)kenarında yer alır.
3b	Riyāżī	Kim itdi gevherin ḫāk içre ḫurşīd-i cihān-ārā Anı bulmaġa ġırbāl itdi ḥāżır-ṭārum-ı vālā	Kaside/ 100 beyit	Mi'râciye	.---/.---/.---/.---	Na't NM6'da Nizâmî'ye atfedilmektedir.
6a	'Aṭāyī	Şebāngeh kim irüp hengām-ı luṭf-ı Ḥażret-i Mevlā Feraḥ-baḫş u neşāṭ-engīz idi şām-ı viṣāl-āsā	Kaside/ 85 beyit	Mi'râciye	.---/.---/.---/.---	Karaköse, 1994: 232-241 Şairin Nadirî'ye naziresidir.
8b	Neşāṭī	Bir şeb ki felek idüp çerāġān Zeyn olmuşidi nücūm-ı raḫşān	Mesnevî/ 49 beyit	Mi'râciye	--./.-.-/.--	Kaplan, 1996: 12-17
10a	'Aṭāyī	Şebāngeh ki şāhen-şeh-i bāḫter Çerāġānile ḳaṣrına virdi ter	Mesnevî/ 64 beyit	Mi'râciye	.--/.--/.--/.-	Kuzubaş, 2007: 113-118
11b	Fużūlī	Çün feyż-i vücūdıñ ile ey pāk Reşk-i felek oldı 'arṣa-i ḫāk	Mesnevî/ 41 beyit	Mi'râciye	--./.-.-/.--	Ayan, 2008: 49-54
12b	Āẕerī	*Ṣallu 'alā mefḫar-i ehli'l-verā* *Men huve ḳad kāne nebiyyen lenā*	Mesnevî/ 111 beyit	Mi'râciye, na't-i resûl ve na't-i çâ-yâr	-..- /-..-/-.-	Baykaldı, 1994: 16-27

16a	‘Aṭāyī	Şeb ki ‘arūs-ı tutuḳ nüh kibāb Çehre-i pür-nūrına çekdi niḳāb	Mesnevî/ 108 beyit	Mi‘râciye	-..-/-..-/..-	Kuzubaş, 2005: 76-85
19a	‘Aṭāyī	Bir şebāngāh ki nūr-ı mehtāb Eyledi’ālemi ġarḳ-ı sīm-āb	Mesnevî/ 76 beyit	Mi‘râciye	..--/..--/..-	Yelten, 1999: 19-24
21a	‘Aṭāyī	Bir şebāngeh ki luṭf-ı Rabbānī Bürüdi dehre bürd-i nūrānī	Mesnevî / 57 beyit	Mi‘râciye	..--/.-.-/..-	Karacan, 1974: 127-130
22b	Fā’izī	Bir şeb yem-i nūr idüp telāṭum Olmuşdı zemīn sipihr-i çārum	Mesnevî / 93 beyit	Mi‘râciye	--./.-.-/.--	Elçi, 2011: 80-90
25a	Yaḥyā	Devlet ol ‘āşıḳa kim yār aña İltifāt ide semāiyle aña	Mesnevî / 48 beyit	Mi‘râciye	..--/..--/..-	
26a	Ḥāletī	Bir şebāngeh ki ṭurre-i şeb-i tār Yer yüzin eylemişdi cāy-ı ḳarār	Mesnevî / 69 beyit	Mi‘râciye	..--/.-.-/..-	Kaya, 2003: 37-39
28a	Cinānī	Bir gice kim meş‘al-i sīmīn-māh Rūşen idi şevḳle tā ṣubḥgāh	Mesnevî / 79 beyit	Mi‘râciye	..-/-..-/..-	
28b	Nābī	Naḳş göstermek içün ḫāme-i ṣun‘-ı üstād Oldı ṣayḳal-zede bu nüh varaḳ-ı kevn ü feṣād	Kaside / 156 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Bilkan, 1997, C 1: 11-26 Mecmuada 28b derkenarda başlayan metin 38a’da son bulur.
30a	?	Bir gice kim cevher-i mihr-efrūz ‘Ālem olmuşdı rūşen ü bīrūz	Mesnevî/ 79 beyit	Mi‘râciye	-..-/-..-/..-	Şairin ismi tespit edilemedi.
32b	Yaḥyā	Kimde kim ola ‘aşḳ-ı Rabbānī ‘Āḳıbet cezbesi çeker anı	Mesnevî / 68 beyit	Mi‘râciye	..--/.-.-/..-	Taşlıcalı Yahyâ; 1867: 9-12
34a	Yaḥyā	Şu kim ‘aşḳ-ı yār ile ṣādıḳ olur Aña kendü ma‘şūḳı ‘āşıḳ olur	Mesnevî / 61 beyit	Mi‘râciye		

41b	Neşāṭī	Gel iy bihīn-güher-i kār-ḫāne-i tekvīn Aḳıt firāḳ ile gözden cevāhir-i rengīn	Kaside / 40 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	Kaplan, 1996: 1-4
42b	Nā’ilī	Nuṭḳ-āferīn ki ṭab‘uma feyż-i maḳāl ider İlhām-ı na‘t-ı mefḫar-i aṣḥāb u āl ider	Kaside / 52 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	İpekten, 1990: 21-24
44a	Nā’ilī	Ne şādmānī-i bezm-i viṣāl-i yār ḳalur Ne zevḳ-i ṣoḥbet-i sāḳī-i gül-‘izār ḳalur	Kaside / 45 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	İpekten, 1990: 24-28
45b	Fehīm	Mihr ü meh kim devr iderler ‘ālemi her rūz u şeb Devr-i nâ-hem-vâr-ı eflâke gülerler rūz u şeb	Kaside / 49 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Üzgör, 1991: 98-106
47a	Neşāṭī	Mihr ü meh ser-germ-i sevdā kim gezer her rūz u şeb Sīm ü zer īṣār iderler dehre yek-ser rūz u şeb	Kaside / 33 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Kaplan, 1996 : 5-7 Fehîm’in kasidesine naziredir.
48a	Riyāżī	Nice bir raġbet-i bī-ḥāṣıl-ı dünyā niçe bir Nice bir bir iki bed-mestle ġavġā niçe bir	Kaside / 35 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Açıkgöz; 1986: s. 179-184
49a	Neşāṭī	Nice bir dilde bu endīşe-i dünyā niçe bir Nice bir peyrevī-i nefs-i ḫod-ārā niçe bir	Kaside / 21 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Kaplan, 1996: 83-84.
49b	Ḫaylī	Vechi var teşne-i āb-ı keremüñ olsa cihān Ki yüzüñ ṣuyına ḫalḳ oldı senüñ kevn ü mekān	Kaside / 69 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	
51b	Hüdāyī	Nev-bahār irdi bi-ḥamdi’llāh cihān kesb itdi cān Ẕikr-i Ḥaḳda oldı her berk-i semen *raṭbü’l-lisān*	Kaside / 51 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Demiralay, 2007: 48-51
53a	Cevrī	Merḥabā ey devr-i eyyāmuñ şeb-i ṣa‘d- aḫteri Maḳdemüñ oldı müẕeḳḳir mevlid-i peyġamberi	Kaside / 31 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Ayan, 1981: 63-64
54a	‘İṣmetī	Demdir ki feyẓ-yāb ola ‘ālem bahārdan Gül-deste-i neşāṭ ala dil rüzgârdan	Kaside / 68 beyit	Na‘t	--./-.-./.-.-/-.-	İpekten, 1974: 2-6
55b	Nā’ilī	Kerem taṣavvur ider çarḫ-ı dūn ‘itābında Ki ḥaml-ı minnet ider cevr-i bī-ḥisābında	Kaside / 72 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	İpekten, 1990: 28-32

57b	Āẕerī	Eyle ḫırām ey ḳalem-i dilsitān Ol yine naẓm ehline ʿanber-feşān	Kaside / 33 beyit	Naʿt	-..- /-..-/-.-	Baykaldı, 1994: 12-15
58b	ʿAzīz	Rūḥī fidāk ey gül-i nev-reste-yi ḥarem Verd-i ruḫuñla oldı cihān ġayret-i İrem	Kaside / 50 beyit	Naʿt	--./-.-./.-.-/-.-	Kaya, 2003: 39-42
60a	Nādirī	Ey şeh-i ʿizzet-penāh-ı taḫtgāh-ı mıṣr-ı dīn Ḫıżmetünde bir ḥamām-ı nāme-ber Rūḥu'l-Emīn	Kaside / 62 beyit	Naʿt	-.--/-.--/-.--/-.-	Külekçi, 1985: 109-112
61b	Ṭıflī	Ṣāʿ irem nükte-bārdur ḳalemüm Tuḥfe-i rūz-gārdur ḳalemüm	Kaside / 33 beyit	Naʿt	..--/..--/..-	Çınar, 2000: 21-23
62b	ʿAṭāyī	Gele ey ḫāme ḳıl naġme mānend-i ney Ser-i ḫumm-ı maʿ nīden it cez̠b-i mey	Mesnevî / 54 beyit	Naʿt	.--/.--/.--/.-	Kuzubaş, 2007: 109-113
64a	ʿAṭāyī	Söyleye ey kilk-i bedīʿü'l-maḳāl Miḥbere ḫummında Felāṭūn-miṣāl	Mesnevî / 51 beyit	Naʿt	-..-/-..-/-.-	Kuzubaş, 2005: 73-76
65b	ʿAṭāyī	Levḥa-i nūr-pāş-ı nüh cedvel Āḫirīn resm-i nüsḫa-i evvel	Mesnevî / 43 beyit	Naʿt	..--/.-.-/..-	Karacan, 1974: 122-126
67a	ʿAṭāyī	Ṣubḥ-ı ḫandān-ı hidāyet güneşi Şeh-i kevneyn nebiyy-i Ḳureşī	Mesnevî / 47 beyit	Naʿt	..--/..--/..-	Yelten, 1999: 15-19
68a	Mez̠āḳī	Ḫusrev-i ʿışḳam felek köhne serīrümdür benüm ʿAḳl-ı kül hem-müsteşār ü hem-müşīrümdür benüm	Kaside / 46 beyit	Naʿt	-.--/-.--/-.--/-.-	Mermer, 1991: 167-170
69b	Fāʾizī	Tafṣīl-i muḳaddimāt-ı mücmel Tedbīr-i pesīn ü ʿaḳl-ı evvel	Mesnevî / 38 beyit	Naʿt	--./.-.-/.--	Elçi, 2011: 75-80 Metin mecmuada Tıflî'ye nispet edilmektedir.
70b	Ṭıflī	Ey Ḫüsrev-i taḫtgāh-ı maʿnā Oldı suḫanuñ penāh-ı maʿnā	Mesnevî / 80 beyit	Naʿt	--./.-.-/.--	Bekir Çınar; 2000: 11-19

73a	Fużūlī	Ey pādişeh-i serīr-i *levlāk* Maḳṣūd-ı vücūd-ı ḫāk-i eflak	Mesnevî / 45 beyit	Na‘t	--./.-.-/.--	Ayan, 2008: 43-48
74a	Fużūlī	Yā menba‘a’l-mekārim u yā ma‘dene’l-vefā Yā mecma‘a’l-maḥāsin u yā maẓhara’l-‘aṭā	Kaside / 19 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	Ayan, 2008: 54-56
74b	Fużūlī	Ne kim ṣaḥīfe-i tedbīre ‘aḳl ider masṭūr Ṣaġınmañ anı olur olmaz olmayan maḳdūr	Kaside / 33 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	Akyüz vd., 1958: 20-23
75b	Fużūlī	Ṣaçma ey göz eşkden göñlümdeki odlare ṣu Kim bu deñlü dutuşan odlare ḳılmaz çāre ṣu	Kaside / 32 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Akyüz vd., 1958: 23-25
76a	Nābī	Minnet-i bī-ḳıyās Yezdāna İtdi i‘ṭā-yı dāniş insāna	Mesnevî / 31 beyit	Na^{c}t	..--/.-.-/..-	Bilkan, 1997, C 1: 393-416 Mecmuada derkenardadır.
76b	Fużūlī	Çeker bī-raḥmler yanında her sā‘at zebān ḫancer Günāhum ṣābit eyler ölmegüm ḫāṭır-nişan ḫancer	Kaside / 31 beyit	Na‘t	.---/.---/.---/.---	Akyüz vd., 1958: 25-27
77b	Fużūlī	Āb-ı levḥi üzre çekmiş mevcden misṭar ṣabā Sebzeden naḳl itmege vaṣf-i ḫaṭ-i dil-ber ṣabā	Kaside / 27 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Akyüz vd., 1958: 27-29
78a	Nābī	Gele ey ḫāme-i şikeste-zebān Vādī-i na^{c}ta ol biraz pūyān	Mesnevî / 37 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Bilkan, 1997, C 1: 396-399
79a	Ḫāḳānī	Nice müsellem dimesünler aña Ẕātını mir’āt idinüpdür Ḥudā	Mesnevî / 47 beyit	Na‘t	-..-/-..-/-.-	
80b	Rıżāyī	Demdür ki naġme-senc ola dil şevk-ı yārdan Bülbül terennüm eyleye luṭf-ı bahārdan	Kaside / 81 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	Demirel, 2005: 20-25
83a	Cevrī	Ol ki ṣad fehm ü ḫıred bir sözinüñ mülzemidür *Ene efṣaḥ* ḫaber-i mu^{c}ciz-i nuṭḳ u demidür	Kaside / 42 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Ayan, 1981: 61-63

84a	Rıżāyī	Göñlinde itdi naķş-ı ħaţ-ı dilber āyine Ķıldı cemāli muşħafını ezber āyine	Kaside / 31 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	Demirel, 2005: 33-36
85a	Rıżāyī	Meh ħāk-i pāyine ezelī çihre-sāyımış Nūr-ı siyāhı ħāk-i der-i Muşţafāyımış	Kaside / 26 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	Demirel, 2005: 36-38
85b	Ŝābit	Ey dil demidür söze virüp tāb Eyle gül-i kūş-i cānı sīrāb	Mesnevî / 21 beyit	Na‘t	--./.-.-/.--	Mecmuada Sâbit'e nispet edilen metin NM1'de Fâizî'ye nispet edilmiştir.
86b	Fevrī	Memālik-i dü cihānuñ olup serīrine şāh ‘Adū-yı dinüñi dirseñ ķılam helāk u tebāh Sirişk ü āhdan iĥżār idüp silāĥ ü sipāh Semend-i tevbeye atlan çek ey dil-i güm-rāh Livā-yı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*	Tahmīs / 30 bend	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	Kalpaklı, 1991: 1-6
88b	Fevrī	Kūy-ı ħabībe bir gice mihmān olam gibi Hecr āħir oldı vāşıl-ı cānān olam gibi ………………… Şem‘-i hedy ü şems-i đuĥā māh-ı kā'ināt Şāh-ı verā vü bedr-i dücā nūr-ı şeş-cihāt	Terkīb-i Bend / 5 bend	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	Kalpaklı, 1991: 15-18
90b	Fevrī	Ey Resūl-i Ħudā-yı Celle Celāl Ve'y-Nebiyy-i Müheymin-i Müte‘āl ………………… ‘İlm ü fażl u kitāb cümle senüñ Bāb u faşl u ħiţāb cümle senüñ	Terkîb-i bend / 11 Bend	Na‘t	..--/.-.-/..-	Kalpaklı, 1991: 6-14
95a	Rıżāyī	Evşāf-ı ruħuñ zebāna şıġmaz Deryādur o nāverāna şıġmaz	Kaside / 82 beyit	Na‘t	--./.-.-/.--	Demirel, 2005: 10-15

97b	Dānişī	Sāyesi düşmez zemīne sen o Naḫl-i Ṭūrsun Sāyesüz ḫurşīdsin başdan ayaġa nūrsun	Kasīde / 33 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Özer, 2004: 102-104
98b	Revānī	Resūl-i Ḥaḳḳ-ı güzīn nesl-i ‘ālem O ẕāt-ı ‘aẓam içündür bu ‘ālem	Mesnevî / 31 beyit	Na‘t	.---/.---/.--	Canım, 1998: 170-174
99a	Dānişī	Ḥabīb-i Ḫāliḳ-i yektā Muḥammed Muṣṭāfāsın sen İki ‘ālemde maḫlūḳa imām u pīşvāsın sen	Kaside / 47 beyit	Na‘t	.---/.---/.---/.---	Şairin divanında bulunamadı.
100b	Nādirī	Ey cemālüñ şem‘-i bezm-ārā-yı ḳurb-ı Kirdigār Cebre'īl āvāre-i nūr-ı ruḫuñ pervāne-vār ………………… Yā Resūla'llāh bir ednā çākerüñdür Nādirī Gerçi çoḳdur cürmi ammā luṭfuña yoḳdur şumār	Terkīb-i bend/ 3 bend	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Külekçi, 1985: 235-236
101a	Dānişī	Ey saña müştāḳ cümle enbiyā vü mürselīn Ẕātuñ engüşt-i kemāle ḫātem-i gevher-nigīn Pāye-i mi‘rācıña taḥsīn ider ‘arş-ı berīn Cümle ‘ālem bildi sensin yā Şefī‘al-Müẕnibīn Pādişāh-ı enbiyā tāc-ı ser-efrāzān-ı dīn Ḳıblegāh-ı evliyā maḥbūb-ı Rabbü'l-‘ālemīn	Mütekerrir müseddes / 7 bend	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Şairin divanında bulunamadı.
102a	Cem‘ī	Derūnum baḥr-i zeḫḫār-ı suḫandur Kelāmum dürr-i şeh-vār-ı suḫandur	Kaside / 31 beyit	Na‘t	.---/.---/.--	Koparan, 1995: 80-83
103a	Nef‘ī	‘Uḳde-i ser-rişte-i rāz-ı nihānīdür sözüm Silk-i tesbīḥ-i dür-i *seb‘a'l-meṣānī*dür sözüm	Kaside / 45 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Akkuş, 1993: 45-47
104a	‘Iydī	Es-selām ey kā'inātuñ āfitābı enveri Ḥażret-i Ḥaḳḳuñ Ḥabīb-i Ekremi peyġamberi	Kaside / 47 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Kaside NM1 ve NM3'te Abdî'ye nispet edilmiştir.

105b	Nā'ilī	Çīn-i nāzım cebīn-güşā-yı dilim Fitneyim genc-i iḫtifā-yı dilim	Kaside / 46 beyit	Na't	..--/.-.-/..-	İpekten, 1990: 32-35
106b	Ḥayretī	Ey pādişāh-ı her dü serā şāh-ı enbiyā Vey hādī-i Hudā vü şehen-şāh-ı aṣfiyā	Kaside / 21 beyit	Na't	--./-.-./.--./-.-	Çavuşoğlu- Tanyeri; 1981: 5-6
107b	Yaḥyā	Fuḳarā leşkerinüñ serdarı Gurabā kişverinüñ sālārı	Mesnevî / 33 beyit	Na't	..--/..--/..-	Çınar, 1995: 41-43
108a	Fehīm	Dün gice çarḫa kim 'itāb itdüm Tā ebed vaḳf-ı ıżṭırāb itdüm	Kaside / 50 beyit	Na't	..--/.-.-/..-	Üzgör, 1991: 106-114
109b	Ḥāletī	Şem'-i tābān-ı rehrevān-ı sübül Ser ü sālār-ı enbiyā vü rüsül	Mesnevî / 58 beyit	Na't	..--/.-.-/-.-	Kaya, 2003: 35-37
111a	Ṣubḥī	Naḳd-genc-i taḥiyyet ü teslim Der-i terkīm ü gevher-i ta'ẓīm	Mesnevî / 19 beyit	Na't	..---/.-.-/..-	
112a	Rıżāyī	Bi-ḥamdi'llāh vezān oldı nesīm-i feyż-i Rabbānī Açıldı ġonçalar zeyn itdi gül ṣaḥn-ı gülistānı	Kaside / 56 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Demirel, 2005: 25-30
113b	Vücūdī	Ey sebeb-i kevn-i vücūd-ı beşer Mebde-i ervāḥ vü rüsūm-ı ṣuver	Mesnevî / 114 beyit	Na't	-../-..-/-.-	
116b	Vücūdī	Yine esdi nesīm-i bāġ-ı cinān Tāzelendi riyāż-ı gülşen-i cān	Mesnevî / 64 beyit	Na't	..--/.-.-/..-	Aydemir, 2007: 11-15
118a	Cinānī	Ey ḥaremüñ ṣānī-i beytü'l-ḥarām Çarḫ-ı mu'allā saña ednā maḳām	Mesnevî / 60 beyit	Na't	-../-..-/-.-	Şairin divanında ve Cilâu'l-Kulûb'da bulunamadı.
120a	Nev'ī	Ṣākin-i sāḥa-i sarāy-ı ebed Ya'nī ser-ḫayl-i enbiyā Aḥmed	Mesnevî / 37 beyit	Na't	..--/.-.-/..-	Şairin divanında bulunamadı.
121a	Yaḥyā	Ṣallu 'alā men hüve şemsü'ż-żuḥā Ṣallu 'alā seyyidini'l-Muṣṭafā	Mesnevî / 43 beyit	Na't	-../-..-/-.-	Doğanyiğit, 1992: 48-50

122a	Yaḥyā	Ḳān-ı vefā baḥr-i muḥīṭ seḫā Ẓıll-ı Ḫudā şems-i hüdel Muṣṭafā	Mesnevî / 50 beyit	Na'‘t	-..-/-..-/-.-	Doğanyiğit, 1992: 50-53
123b	Yaḥyā	İstedi açılmaġa gülzār-ı hū Yaᶜni hüveydā ola dīdār-ı hū	Mesnevî / 71 beyit	Na‘t	-..-/-..-/-.-	Doğanyiğit, 1992: 53-57
125b	Fażlī	Yā İlāhī günāhkār oldum Nefs elinden ẕelīl ü ḫor oldum	Mesnevî / 99 beyit	Na‘t	-.--/.-.-/..-	Öztekin, 2002: 218-227 Mecmuada metnin üzerinde "*Lâ-edrî kâilehû*" şeklinde bir not düşülmüştür. Fazlî'ye aittir.
128a	Celīlī	Ol dürr-i yetīm-i baḥr-i sermed Ser-çeşme-i enbiyā Muḥammed	Mesnevî / 39 beyit	Na‘t	--./.-.-/.--	Atik, 2009: 134-137
129a	Yaḥyā	Vāḳıf-ı rāz-ı ‘ilm-i ‘ālem-i ġayb Kāşif-i sırr-ı muṣḥaf-i *lā rayb*	Mesnevî / 33 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Taşlıcalı Yahyâ, 1867: 8-9
130a	Yaḥyā	Zihī ḫāme-i ḳudret-i müste‘ān ‘Ulūm-ı nihān oldı andan ‘ayān	Mesnevî / 29 beyit	Na‘t	.--/.--/.--/.-	Mecmuada metnin üzerinde "*Lâ-edrî kâilehû*" şeklinde bir not düşülmüştür. NM1'de şiir Yahyâ'ye nispet edilir.
131b	Ẕātī	İdüp seḥerüñ sīne-i sīmīnini kaġıd Altun ḳalemiyle bunı yazardı ‘Uṭārid	Kaside / 40 beyit	Na‘t	--./.--./.--./.--	Kurtoğlu, 1995: 86-90
132b	Ẕātī	Ey ayaġuñ ṭopraġı tāc-ı ser-i ‘arş-ı berīn Ḥaẓretüñle ṭoḳuz eflāk üzre faḫr eyler zemīn ………………… Mebde'-i bünyād-ı ‘ālem server-i āḫir zamān Sāye-i ‘arş-ı ‘alā seyyāḥ-ı mülk-i lā-mekān	Tercī‘-i Bend/ 7 Bend	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Mecmua 160b'de Zâtî'ye ait tercî'-i bend tekrar yer alır. Şairin divanında bulunamadı.

134a	Şīrī	Urdı nevbet ṣubḥ-dem Keyḫusrev-i ḫāver zemīn Ḫayme-i zerrīñ sütūnın ḳurdı çarḫ-ı çārumīñ Ḳubbe-i fīrūzdan zer ḥalḳa ṭaḳdı la‘l-gīn İns ü cinne çün Süleymān ‘arż ḳıldı ḫātemin Dīdeden gitdi sebel açıldı çeşm-i dūr-bīn Ḫākiyāne urdı yine lāv hevā-yı āteşīn Çıḳdı nīlī ḥoḳḳadan bir gevher-i ‘ālī-nigīn Ṭoġdı mihr-i ‘ālem-ārā nūr ile ṭoldı zemīn	Müsemmen / 5 bend	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.--	
135a	Rıżāyī	Teġāfül eyledi gitdükçe āh-ı bī-ḥicābumdan Eṡer heb ḫˇāb-ı tār olmaḳda āvāz-ı zebānumdan	Kaside / 23 beyit	Na‘t	.---/.---/.---/.---	Demirel, 2005: 32-33
135b	Rıżāyī	Ey itmez ḥarem-i ḳurbına bir ferd duḫūl Bāġ-ı cāhına gör gülşen-i cennet medḫūl	Kaside / 37 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Demirel, 2005: 7-10
136b	Rıżāyī	Ey Ḫatm-i Rusül ‘ālemde gelseñ n’ola āḫir ‘Ādet budur āḫirde gelür bezme ekābir	Kaside / 60 beyit	Na‘t	--./.--./.--./.--	Demirel, 2005: 3-7
138b	Rıżāyī	Meyān-ı ḥalḳa-i zülfinde var bir iki meşāmme ‘Abīr ṭabla-i ‘aṭṭārda şemāme şemāme	Kaside / 54 beyit	Na‘t	.---/.---/.---/.---	Demirel, 2005: 16-19
140a	Rıżāyī	Recā-yı luṭf iderüz nev-bahār-ı feyż-i keremdür Ki her ṭaraf yine berk-i sebz ü ‘işret ü demdür	Kaside / 14 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..--	Demirel, 2005: 30-31
140b	Şehrī	İdince cilve benānumda kilk-i müşg-āgīn İder sahīfe-i eşᶜārumı nümūne-i Çīn	Kaside / 45 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel,1999: 167-172
141b	Şehrī	Göñül bir āfet-i devrānuñ oldı ḥayrānı Ki mihre ḫande ider maşrıḳ-ı girībānı	Kaside / 45 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 173-178
143a	Şehrī	Şu deñlü virdi nezāket zemīne luṭf-ı bahār Ki pāy-bād-ı seḥerden bile olur efgār	Kaside / 58 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 178-185

144b	Şehrī	İder ‘iẕār-ı cihān-tābuñı beyān şu‘le Olur o şevḳ ile ser-tā-ḳadem zebān şu‘le	Kaside / 34 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 185-188
145b	Şehrī	Āh kim ṭāli‘-i şeref-āzār Düşmen-i ahter-i sa‘ādetkār	Kaside / 109 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 189-200
148b	Şehrī	Ey Nāṣıḫ-ı ḥükm-i köhne-edyān V’ey dīn-i cedīdine viren şān ………………… Şānuñda buyurdı Īzīd-i pāk *Levlāke lemā ḫalaḳtü’l-eflāk*	Tercî‘-i Bend / 5 bend	Na‘t	--./.-.-/.--	Demirel, 1999: 221-226
150a	Vechī	Bülbül-i gülbün-i naẓma budur evlā her dem Ġonça-veş medḥ-i resūlü’s-ṣaḳaleyne aça fem	Kaside / 80 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	
152a	Hāşimī	Yā Resūla’llāh çü sensin ṣadr-ı bedr-i kā’ināt Mefḫar-ı peyġamberān u maẓhar-ı ẕāt u ṣıfāt	Kaside / 42 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Hâşimî’nin divançesinde bulunamadı.
153b	Ṭāhir	Niçe bir fikr-i muḥāl vü niçe bir ṭūl-i emel Āfitāb-ı emelüm itmedi taḥvīl-i ḥamel	Kaside / 48 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	
155a	Vecīhī	Ṣabā gül-geşt-i gül-şende idüp evża‘-ı mestāne Ṭoḳındı şāhidān-ı nev-res-i şehr-i gülistāne	Kaside / 59 beyit	Na‘t	.---/.---/.---/.---	Aslantaş, 1994: 36-42
156b	‘Iydī	Çıḳsa her āh ile bir cān bedenümden tekrār Her nefes tāze ḳılur cānumı tīġ-ı dildār	Kaside / 52 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	
158a	‘Iydī	Egerçi ġam-ı ‘aşḳile pāy-mālüz Hemīşe süvār-ı kemiyet ḫayālüz	Kaside / 32 beyit	Na‘t	.--/.--/.--/.--	
159a	Ẕātī	Ey ẕāt-ı şerīfüñ gül-i gülzār-ı risālet Elfāẓ-ı şerīfüñ şekeristān-ı belagat	Kaside / 27 beyit	Na‘t	--./.--./.--./.--	Armutlu; 1998: 447-450

159b	Ẕātī	Cūş idüp deryā-yı ‘ışḳu’llāhu Rabbi’l-‘ālemīn Bir güher ḫalḳ eyledi kim ṣad-hezārān āferīn	Kaside / 26 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Kurtoğlu, 1995: s. 4-5
160b	Ẕātī	Ey ayaġuñ ṭopraġı tāc-ı ser-i ‘arş-ı berīn Ḥaẓretüñle ṭoḳuz eflāk üzre faḫr eyler zemīn ………………… Mebde’-i bünyād-ı ‘ālem server-i āḫir zamān Sāye-i ‘arş-ı ‘alā seyyāḥ-ı mülk-i lā-mekān	Tercī‘-i Bend / 7 Bend	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Mecmuanın 132b sayfasında Zâtî’ye ait tercî‘-i bend burada tekrar yer alır. Şairin divanında bulunamadı.

2.3. Na‘t-i Şerîf Mecmuası, Milli Ktp. Adnan Ötüken İl Halk Kol. 312/1

Kütüphane kayıt bilgilerine *Mecmua-i Kasâid* olarak girmiş olan mecmua, yazmaya atıfta bulunan çalışmalarda *Nu‘ût-ı Nebeviyye Mecmuası* olarak isimlendirilmiştir.[519] Yine bu çalışmalarda mecmuanın daha önceki kayıt bilgileri *Cebeci İlk Halk Kitaplığı (Ankara Genel Kütüphanesi) Numara: 312* şeklindedir. Kayıt bilgilerindeki bu farklılık eserin Ankara Cebeci İl Halk Kitaplığı'ndan Ankara Milli Kütüphane'ye nakledildiğini gösterir. Mecmuanın zahriyyesinde müstensih tarafından yazılmış *Na‘t-i Şerîf Mecmûası, Şu‘arâ-yı Kadîmenin Na‘tleri* ifadeleri yer almaktadır. Mecmuayı eserde yer alan *Na‘t-i Şerîf Mecmûası* ifadeleriyle isimlendirmeyi uygun gördük.

2.3.1. Mecmuanın Fizikî Özellikleri

Başı: Mecmua 1b'de bulunan Abdülbâkî'ye ait mukaddimeden sonra Cezmî'ye ait kasidenin aşağıdaki matla‘ıyla başlar:

Demdür ki ide cilve-i şevḳ-āver āfitāb
Mānend-i māh-tāb żiyā-güster āfitāb
Cezmî, vr. 2a

Sonu: Mecmua Hakkı'ya ait aşağıdaki beyitle son bulur:

Gel ey Ḥaḳḳı unut ḫalḳı Ḥabīb-i Ḥaḳdan al ḫalḳı
Ki Ḥaḳdan ḥüsn-i ḫulḳ almışdı meccān ol kerem kānı
Hakkı, vr. 71a

Sütun ve Satır Sayısı: Mecmuada şiirler 2 sütun hâlinde yazılmıştır. Yalnızca 65a ve 70a varakları arasındaki sütun düzeni farklıdır. Varaklardaki satır sayısı farklıdır.

Müellif: Mecmua muhtelif şairlerin na‘t ve mi‘raciyelerinden oluşur.

İstinsah Tarihi: Mecmuanın istinsah tarihi kütüphane kayıt bilgilerinde h.1110 / m. 1697 olarak verilmiştir. Bununla birlikte mecmuanın içinde bu tarihi teyid eden bir bilgi yoktur.

Müstensih: Kütüphane kayıt bilgilerinde mecmuanın müstensihi Kadı Abdülbâkî Efendi olarak verilmiştir. Mürettip bilgisinin kütüphane kayıtlarına

---

[519] Bk. Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na‘t*, s. 53; Dr. Cevat Yerdelen, "Eski Türk Edebiyatında Türler", *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Ankara 1998, S. 10, s. 85.

müstensih olarak girdiğini düşünmekteyiz. Mecmuanın son bölümünde önceki mecmualarda bulunmayan, biri Lem'î'ye ait diğeri şairi belli olmayan iki gazele yer verilmiştir. Bu şiirler farklı bir hatla yazılmıştır. Mecmuaya farklı isimler tarafından eklenmiş metinler olması muhtemeldir. Yine mecmuanın zahriyyesinde farklı bir hatla yazılan *Li-muḥarririhi'l-faḳīr* ifadesinin altında şu iki beyit bulunur:

Sırr-ı ẕātuñdur cihān-ı ma'nevī
Sendedür remz-i kitāb-ı Mevlevī

Ḳıl teraḥḥüm Faḫrī-i bī-çāreñe
Yā Ebī yā şeyḫ Naẓīf-i Mevlevī

Bu iki beytin altında, Veled Çelebi tarafından beyitlerin İstanbul Bahâriye Mevlevîhânesi Şeyhi Hüseyin Avni Efendi'ye ait olduğunu ve yine onun dest-i hattı olduğunu gösteren bir kayıt düşülmüştür:

İstanbūl'da Bahāriyye Mevlevīḫāne Şeyḫi Hüseyin Faḫreddīñ Dede merḥūmuñ dest-i ḫaṭṭıdır. Veled Çelebi

Mecmua 66a'da ise aşağıdaki beyit yer alır:

Eger kāfir temāşā itmek isterlerse dūzaḫda
Beni dünyāda itsünler temāşā Yā Resūlallāh

Bu beytin altına da *Şā'ir Yenişehirli 'Avnī begiñ dest-i ḫatttıdur* kaydı düşülmüştür. Bu kayıt mecmuanın zahriyye kısmında *Veled Çelebi* kaydının bulunduğu ifadeyle aynı mürekkep kullanılarak ve aynı yazı karakteriyle düşülmüştür. Bütün bu kayıtlardan mecmuanın önüne ve sonuna yapılan birçok ilavenin olduğu anlaşılmaktadır.

Mürettip: Mecmuanın mürettibi Abdülbâkî Efendi'dir. NM1'de yer alan Abdülbâkî'ye ait mukaddime aynı şekilde bu mecmuada da yer alır.[520] Aynı mukaddimeyi ve şiir metinlerini içermesi mecmuaların birinin diğerinden istinsah edildiğini gösterir.

Tertip Özelliği: Mecmuada herhangi bir tertip husûsiyeti dikkati çekmez. Na'tler ve mi'raciyeler karışık bir biçimde verilmiştir.

[520] NM1'in fiziksel özelliklerini anlatırken Abdülbâkî Efendi ve mukaddimesine ilişkin daha geniş bilgiye yer verilmiştir.

Yazı Özelliği: Mecmua nestalik hatla kaleme alınmıştır. Sonunda müstensihten farklı birinin elinden çıkmış olabileceği düşünülen bazı şiirler mevcuttur.

Varak sayısı: VIII+1b-71a+IV. İlk 8 varaklık kısmın başında *Na't-i Şerîf Mecmû'ası*, *Şu'arâ-yı Kadîmenin Na'tleri* ifadeleri yer alır. Ortada mühür ve üstünde mecmuanın Ankara Genel Kütüphanesi'ne kayıtlı olduğunu gösterir bir kaşe bulunur. 8 varaklık kısmın üçüncü, dördüncü ve beşinci varakları boş durumdadır. 1a'da mecmuada yer alan şairleri gösterir bir fihrist yer alır. 1b'de ise mecmuanın mürettip Abdülbâkî tarafından kaleme alınmış mukaddime yer alır.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Mecmuanın sırtı ve köşeleri meşin siyah ve ebru ciltlidir. Varaklar cetvelsizdir. 2 sütunda yer alan şiir metinleri siyah mürekkeple kaleme alınmıştır. Metinler kırmızı mürekkeple başlıklandırılmıştır. 65a ve 70a varakları arasında yazı düzeni değişmiştir. Bu varaklar arasındaki şiirler eğik bir yazı düzeni ile yer alır.

2.3.2. Mecmuanın Muhteva Özellikleri

Mecmuada toplam 40 şaire yer verilir. Şairlerin isimleri şöyledir: *Celîlî, Cevrî, Cezmî, Cinânî, Dânişî, Fâ'iz-i Sulhî, Fâ'izî, Fazlî, Fehîm-i Kadîm, Fevrî, Feyzî, Fuzûlî, Hâkânî, Şeyh Hakkı, Hâletî, Haylî, Hüdâyî, Mezâkî, Nâbî, Nâdirî, Nâ'ilî, Nef'î, Neşâtî, Âlî, Ârifî, Atâyî, Azîz, Iydî, İsmetî, Rızâyî, Riyâzî, Sâbit, Şehrî, Şîrî, Tıflî, Vecîhî, Vücûdî, Yahyâ, Zâtî, Zihnî.*

Bu mecmua da öncekiler gibi sadece na'tlerden oluşmaz. Na'tlerle birlikte mi'râciyelere de yer verilmiştir. Bununla birlikte na'tlerle mi'râciyeler arasında tertipte bir tasnife gidilmemiş, karışık bir şekilde verilmişlerdir. NM1 mi'râciyeler bölümünde bulunan Atâyî (5 mi'râciye), Nâdirî (2 mi'râciye), Riyâzî (1 mir'âciye), Cinânî (1 mir'âciye) ve Yahyâ'ya (1 mir'âciye) ait mi'râciyeler mecmuada na'tlerin arasında yer almaktadır.

Mecmuada yer alan na'tler de göz önünde bulundurulduğunda mecmuanın muhtevasında yer alan metinlerin tamamına yakınının NM1'de mevcut olduğu görülecektir. Bununla birlikte NM1'de yer alan na'tlerin tamamı bu mecmuada yer almaz. *Âzerî, Şeyh Nazmî, Nev'î, Vechî, Hâşimî, Hüdâyî, Zahmî, Vehbî* ve *Firdevsî* NM1'de yer alıp bu mecmuada kendilerine yer verilmemiş şairlerdir. Bu mecmuada mevcut Fuzûlî'ye ait mesnevî nazım şeklindeki bir na't (57a-57b), şair Sâbit'e âit uzunca bir nazım (60b-65b) NM1'de yoktur. Yine Cem'î'ye ait bir gazel (65b),

Lem‘î’ye ait bir gazel (67a) ve şairi belli olmayan bir gazel (67a) NM1’de yer almayan şiirlerdendir. NM1’den farklı olarak 68b ile 70a arasında yine Sâbit’e ait na‘tler, eserin sonunda ise Erzurumlu Hakkı’nın Efendimiz Hz. Muhammed’in (sav) vasıflarını anlattığı bir na‘ti mevcuttur (70b-71a).

Farklı birkaç metni içermekle birlikte bu mecmua da NM1’in eksik bir nüshası görünümündedir. Aynı metinleri içermesi sebebiyle mecmuadaki metinlerin nazım şekli ve vezin özelliklerine ilişkin bir bilgi verilmeyecektir.

2.3.2. Mecmuanın Genel Dökümü

Vr.	Şair	Başı	Şekil/ Birimi	Türü	Vezin	Açıklamalar
2a	Cezmī	Demdür ki ide cilve-i şevḳ-āver āfitāb Mānend-i māh-tāb żiyā-güster āfitāb	Kaside/ 77 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	
3a	Cevrī	Merḥabā ey devr-i eyyāmuñ şeb-i ṣa‘d- aḫteri Maḳdemüñ oldı müẕeḳḳir mevlid-i peyġamberi	Kaside / 31 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Ayan, 1981: 63-64
3b	Cevrī	Ol ki ṣad fehm ü ḫıred bir sözinüñ mülzemidür *Ene efṣaḥ* ḫaber-i muᶜciz-i nuṭḳ u demidür	Kaside / 40 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Ayan, 1981: 61-63
4a	Ḫaylī	Vechi var teşne-i āb-ı keremüñ olsa cihān Ki yüzüñ ṣuyına ḫalḳ oldı senüñ kevn ü mekān	Kaside / 69 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	
5a	Dānişī	Sāyesi düşmez zemīne sen o Naḫl-i Ṭūrsun Sāyesüz ḫurşīdsin başdan ayaġa nūrsun	Kaside / 33 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Özer, 2004: 102-104
5b	Dānişī	Ḥabīb-i Ḫāliḳ-i yektā Muḥammed Muṣṭāfā’sın sen İki ‘ālemde maḫlūḳa imām u pīşvāsın sen	Kaside / 46 beyit	Na‘t	.---/.---/.---/.---	Şairin divanında bulunamadı.
6b	Ẕātī	İdüp seḥerüñ sīne-i sīmīnini kaġıd Altun ḳalemiyle bunı yazardı ‘Uṭārid	Kaside / 39 beyit	Na‘t	--./.--./.--./.--	Kurtoğlu, 1995: 86-90
7a	Ẕātī	Ey ayaġuñ ṭopraġı tāc-ı ser-i ‘arş-ı berin Ḥaẓretüñle ṭoḳuz eflāk üzre faḫr eyler zemīn ………………… Mebde’-i bünyād-ı ‘ālem server-i āḫir zamān Sāye-i ‘arş-ı ‘alā seyyāḥ-ı mülk-i lā-mekān	Tercī‘-i Bend / 7 Bend	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Şairin divanında bulunamadı.

8a	Ẕātī	Cūş idüp deryā-yı ʻışḳu'llāhu Rabbü'l-ʻālemīn Bir güher ḫalḳ eyledi kim ṣad-hezārān āferīn	Kaside / 25 beyit	Naʻt	-.--/-.--/-.--/-.-	Kurtoğlu, 1995: s. 4-5
8b	Ẕihnī	Ṣubḥgāhī ki ruḫ-ı gülbün-i merġūle nesīm Oldı mir'āt-ı ruḫ-ı ṣunʻ-ı Ḫüdāvend-i ḳadīm	Kaside / 61 beyit	Naʻt	..--/..--/..--/..-	
9a	Rıżāyī	Demdür ki naġme-senc ola dil şevk-ı yārdan Bülbül terennüm eyleye luṭf-ı bahardan	Kaside / 81 beyit	Naʻt	--./-.-./.--./-.-	Demirel, 2005: 20-25
10b	Rıżāyī	Bi-ḥamdi'llāh vezān oldı nesīm-i feyż-i Rabbānī Açıldı ġonçalar zeyn itdi gül ṣaḥn-ı gülistānı	Kaside / 55 beyit	Naʻt	.---/.---/.---/.---	Demirel, 2005: 25-30
11b	Şīrī	Urdı nevbet ṣubḥ-dem Keyḫusrev-i ḫāver zemīn Ḫayme-i zerrīñ sütūnın ḳurdı çarḫ-ı çārumīñ Ḳubbe-i fīrūzdan zer ḥalḳa ṭaḳdı laʻl-gīn İns ü cinne çün Süleymān ʻarż ḳıldı ḫātemin Dīdeden gitdi sebel açıldı çeşm-i dūr-bīn Ḫākiyāne urdı yine lāv hevā-yı āteşīn Çıḳdı nīlī ḥoḳḳadan bir gevher-i ʻālī-nigīn Ṭoġdı mihr-i ʻālem-ārā nūr ile ṭoldı zemīn	Müsemmen / 5 bend	Naʻt	-.--/-.--/-.--/-.--	
11b	Şehrī	İdince cilve benānumda kilk-i müşg-āgīn İder sahīfe-i eş^{c} ārumı nümūne-i Çīn	Kaside / 43 beyit	Naʻt	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 167-172
12b	Şehrī	Göñül bir āfet-i devrānuñ oldı ḥayrānı Ki mihre ḫande ider maşrıḳ-ı girībānı	Kaside / 46 beyit	Naʻt	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 173-178
13a	Şehrī	Şu deñlü virdi nezāket zemīne luṭf-ı bahār Ki pāy-bād-ı seḥerden bile olur efgār	Kaside / 59 beyit	Naʻt	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 178-185
14a	Şehrī	İder ʻiẕār-ı cihān-tābuñı beyān şu^{c} le Olur o şevḳ ile ser-tā-ḳadem zebān şu^{c} le	Kaside / 34 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 185-188

14b	Şehrī	Ey nāṣıḫ-ı ḥükm-i köhne-edyān V'ey dīn-i cedīdine viren şān ……………………………… Şānuñda buyurdı Īzīd-i pāk *Levlāke lemā ḫalaḳtü'l-eflāk*	Tercî'-i Bend / 5 bend	Na't	--./.-.-/.--	Demirel, 1999: 221-226
15b	ᶜĀlī	Zihī celāl-i refīᶜ üñ maḳām-ı Rabb-i Celīl Zihī cemāl-i bedī'üñ merām-ı ẕât-ı Cemīl	Kaside / 43 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	Aksoyak, 2006: 196-197
16a	'İṣmetī	Demdir ki feyż-yāb ola 'ālem bahārdan Gül-deste-i neşāṭ ala dil rūzgārdan	Kaside / 68 beyit	Na't	--./-.-./.-.-/-.-	İpekten, 1974: 2-6
17a	'Azīz	Rūhī fidāk ey gül-i nev-reste-yi ḥarem Verd-i ruḫuñla oldı cihān ġayret-i İrem	Kaside / 50 beyit	Na't	--./-.-./.-.-/-.-	Kaya, 2003: 39-42
18a	'Iydī	Çıḳsa her āh ile bir cān bedenümden tekrār Her nefes tāze ḳılur cānumı tīġ-ı dildār	Kaside / 50 beyit	Na't	..--/..--/..--/..-	
18b	Fehīm	Mihr ü meh kim devr iderler 'ālemi her rūz u şeb Devr-i nâ-hem-vâr-ı eflâke gülerler rūz u şeb	Kaside / 49 beyit	Na't	-.--/-.--/-.--/-.-	Üzgör, 1991: 98-106
19b	Fużūlī	Şaçma ey göz eşkden göñlümdeki odlare şu Kim bu deñlü dutuşan odlare ḳılmaz çāre şu	Kaside / 32 beyit	Na't	-.--/-.--/-.--/-.-	Akyüz vd., 1958: 23-25
20a	Fevrī	Kūy-ı ḥabībe bir gice mihmān olam gibi Hecr āḫir oldı vāṣıl-ı cānān olam gibi ……………………. Şem'-i hedy ü şems-i ḍuḥā māh-ı kā'ināt Şāh-ı verā vü bedr-i dücā nūr-ı şeş-cihāt	Terkīb-i Bend / 5 bend	Na't	--./-.-./.--./-.-	Kalpaklı, 1991: 15-18
21a	Fā'izī	Seḥer olunca buḫār-ı zemīn-i sipihre mümās Sepīde ṣanma ki taṣᶜīd-i zībaḳ itdi bu ṭās	Kaside / 14 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	Okatan, 1995: 92-93

21a	Fā'iz-i Ṣulḥī	Diler ki göstere ṭāvus-ı ḫāme civānı İde ṣaḥīfe-i kāfūra 'anber-efşānı	Kaside / 45 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	
22a	Feyżī	Merḥabā ey seḥer-i şemᶜ a-fürūz-ı āfāḳ Eyledüñ şevb-i siyāhıñ yine çerḫuñ iḥrāḳ	Kaside / 56 beyit	Na't	..--/..--/..--/..-	
23a	Meẕāḳī	Ḫusrev-i 'ışḳam felek köhne serīrümdür benüm 'Aḳl-ı kül hem-müsteşār ü hem-müşīrümdür benüm	Kaside / 46 beyit	Na't	-.--/-.--/-.--/-.-	Mermer, 1991: 167-170
23b	Neşāṭī	Gel iy bihīn-güher-i kār-ḫāne-i tekvīn Aḳıt firāḳ ile gözden cevāhir-i rengīn	Kaside / 40 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	Kaplan, 1996: 1-4
24a	Neşāṭī	Niçe bir dilde bu endīşe-i dünyā niçe bir Niçe bir peyrevī-i nefs-i ḫod-ārā niçe bir	Kaside / 19 beyit	Na't	..--/..--/..--/..-	Kaplan, 1996: 83-84
24b	Nā'ilī	Nuṭḳ-āferīn ki ṭabᶜ ıma feyż-i maḳāl ider İlhām-ı naᶜ t-ı mefḫar-i aṣḥāb u āl ider	Kaside / 52 beyit	Na't	--./-.-./.--./-.-	İpekten, 1990: 21-24
25b	Nā'ilī	Ne şādmānī-i bezm-i viṣāl-i yār ḳalur Ne zevḳ-i ṣoḥbet-i sāḳī-i gül-'izār ḳalur	Kaside / 54 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	İpekten, 1990: 24-28
26a	Nā'ilī	Kerem taṣavvur ider çarḫ-ı dūn 'itābında Ki ḥaml-ı minnet ider cevr-i bī-ḥisābında	Kaside / 71 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	İpekten, 1990: 28-32
27a	Nefᶜ ī	'Uḳde-i ser-rişte-i rāz-ı nihānīdür sözüm Silk-i tesbīḥ-i dür-i sebᶜ ul-meṣānīdür sözüm	Kaside / 44 beyit	Na't	-.--/-.--/-.--/-.-	Akkuş, 1993: 45-47
28a	Nādirī	Ey cemālüñ şem'-i bezm-ārā-yı ḳurb-ı Kirdigār Cebre'īl āvāre-i nūr-ı ruḫuñ pervāne-vār ………………… Yā Resūla'llāh bir ednā çākerüñdür Nādirī Gerçi çoḳdur cürmi ammā luṭfuña yoḳdur şumār	Terkîb-i bend / 3 bend	Na't	-.--/-.--/-.--/-.-	Külekçi, 1985: 235-236

28b	Nādirī	Ey şeh-i ʿizzet-penāh-ı taḫtgāh-ı mıṣr-ı dīn Ḫıżmetünde bir ḥamām-ı nāme-ber Rūḥu'l-Emīn	Kaside / 62 beyit	Na't	-.--/-.--/-.--/-.-	Külekçi, 1985: 109-112
29a	Vecīhī	Ṣabā gül-geşt-i gül-şende idüp evżaʿ-ı mestane Ṭoḳındı şāhidān-ı nev-res-i gülistāne	Kaside / 58 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Aslantaş, 1994: 36-42
30a	Hüdāyī	Nev-bahār irdi bi-ḥamdi'llāh cihān kesb itdi cān Ẕikr-i Ḥaḳda oldı her berk-i semen *raṭbü'l-lisān*	Kaside / 50 beyit	Na't	-.--/-.--/-.--/-.-	Demiralay, 2007: 48-51
31a	ʿĀrifī	Pür itmiş bāde-i gül-reng ile cām-ı dıraḫşānı Görüñ ʿişretdedür ṣaḥn-ı çemende verd-i ḫandānı	Kaside / 38 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	
31b	Nādirī	Teʿālallāh zihī şām-ı sürūr-encām u ġam-fersā Ki oldı maẓhar-ı esrār-ı ṣübḥānelleẕī esrā	Kaside / 73 beyit	Miʿrâciye	.---/.---/.---/.---	Külekçi, 1985: 104-108
32b	Riyāżī	Kim itdi gevherin ḫāk içre ḫurşīd-i cihān-ārā Anı bulmaġa ġırbāl itdi ḥāżır-ṭārum-ı vālā	Kaside / 99 beyit	Miʿrâciye	.---/.---/.---/.---	Kaside NM6'da Nizâmî'ye nispet edilmiştir.
34a	ʿAṭāyī	Şebāngeh kim irüp hengām-ı luṭf-ı Ḥażret-i Mevlā Feraḥ-baḫş u neşāṭ-engīz idi şām-ı viṣāl-āsā	Kaside / 85 beyit	Miʿrâciye	.---/.---/.---/.---	Karaköse, 1994: 232-241 Atâyî'nin Nadirî'ye naziresidir.
35b	Cevrī	Ey cemālüñ şemʿ-i bezm-ārā-yı ḳurb-ı Kirdigār Ve'y ḥabībüñ ḫalvet-i ḫāṣ-ı viṣāle nūr-bār Meclis-i ḳudse furūġ-ı ṭalʿ aṭuñ pertev-nişār Sen çerāġ-ı ṣoḥbet-i Ḥaḳsın olursa vechi-var Cebre'īl āvāre-i nūr-ı ruḫuñ pervāne-vār	Tahmīs (Mutarraf) / 7 bend	Na't	-.--/-.--/-.--/-.-	Ayan, 1981: 356-357 Cevrî tarafından Nâdirî'ye ait na'te yapılmış bir tahmistir.
36a	Ẕātī	Ey ẕāt-ı şerīfüñ gül-i gülzār-ı risālet Elfāẓ-ı şerīfüñ şekeristān-ı belagat	Kaside / 24 beyit	Na't	--./.--./.--./.--	Armutlu, 1998: 447-450

36b	Cinānī	Ey ḥaremüñ ṣānī-i beytü'l-ḥarām Çarḫ-ı mu'allā saña ednā maḳām	Mesnevî / 60 beyit	Na't	-..-/-..-/-.-	Şairin divanında ve Cilâu'l-Kulûb'da bulunamadı.
37a	Ḥāletī	Şem'-i tābān-ı rehrevān-ı sübül Ser ü sālār-ı enbiyā vü rüsül	Mesnevî / 58 beyit	Na't	..--/.-.-/-.-	Kaya, 2003: 35-37
38a	Ḫāḳānī	Nice müsellem dimesünler aña Ẕātını mir'āt idinüpdür Ḥudā	Mesnevî / 47 beyit	Na't	-..-/-..-/-.-	
39a	Ṭıflī	Ey Ḫusrev-i taḫtgāh-ı ma'nā Oldı suḫanuñ penāh-ı ma'nā	Mesnevî / 79 beyit	Na't	--./.-.-/.--	Çınar, 2000: 11-19
40a	'Ālī	Ey sebeb-i ḫilḳat-i 'arż u sema Faḫr-ı rüsul ḫātime-i enbiyā	Mesnevî / 39 beyit	Na't	-..-/-..-/-.-	Arslan-Aksoyak, 1998: 65-67
40b	'Aṭāyī	Gel ey ḫāme ḳıl naġme mānend-i ney Ser-i ḫumm-ı ma'nīden it cezb-i mey	Mesnevî / 53 beyit	Na't	.--/.--/.--/.-	Kuzubaş, 2007: 109-113
41b	'Aṭāyī	Söyleye ey kilk-i bedī'ü'l-maḳāl Miḥbere ḫummında Felāṭūn-miṣāl	Mesnevî / 51 beyit	Na't	-..-/-..-/-.-	Kuzubaş; 2005: 73-76
42a	'Aṭāyī	Levḥa-i nūr-pāş-ı nüh cedvel Āḫirīn resm-i nüsḫa-i evvel	Mesnevî / 43 beyit	Na't	..--/.-.-/..-	Karacan, 1974: 122-126
43a	'Aṭāyī	Ṣubḥ-ı ḫandān-ı hidāyet güneşi Şeh-i kevneyn-i nebiyy-i Ḳureşī	Mesnevî / 47 beyit	Na't	..--/..--/..-	Yelten, 1999: 15-19
43b	Fużūlī	Ey pādışeh-i serīr-i *levlāk* Maḳṣūd-ı vücūd-ı ḫāk ü eflak	Mesnevî / 45 beyit	Na't	--./.-.-/.--	Ayan, 2008: 43-48
44a	Fevrī	Ey Resūl-i Ḫudā-yı Celle Celāl Ve'y-Nebiyy-i Müheymin-i Müte'āl 'İlm ü fażl u kitāb cümle senüñ Bāb u faṣl u ḫiṭāb cümle senüñ	Terkîb-i bend / 10 bend	Na't	..--/.-.-/..-	Kalpaklı, 1991: 6-14

46b	Fażlī	Yā İlāhī günehkār oldum Nefs elinde ẕelīl-i ḫᵛār oldum	Mesnevî / 99 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Öztekin, 2002: 218-227
48a	Nābī	Gele ey ḫāme-i şikeste-zebān Vādī-i na‘ta ol biraz pūyān	Mesnevî / 37 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Bilkan, 1997, C 1: 396-399
48b	Vücūdī	Yine esdi nesīm-i bāġ-ı cinān Tāzelendi riyāż-ı gülşen-i cān	Mesnevî / 64 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Aydemir, 2007: 11-15
49a	Yaḥyā	Fuḳarā leşkerinüñ serdārı Gurabā kişverinüñ sālārı	Mesnevî / 33 beyit	Na‘t	..--/..--/..-	Çınar; 1995: 41-43
50a	Yaḥyā	Ḳān-ı vefā baḥr-i muḥīṭ-i seḫā Ẓıll-ı Ḫudā şems-i hüdā Muṣṭafā	Mesnevî / 50 beyit	Na‘t	-..-/-..-/-.-	
51a	Yaḥyā	Zihī ḫāme-i ḳudret-i müste‘ān ‘Ulūm-ı nihān oldı andan ‘ayān	Mesnevî / 29 beyit	Na‘t	.--/.--/.--/.-	
51b	Neşāṭī	Bir şeb ki felek idüp çerāġān Zeyn olmuşidi nücūm-ı raḫşān	Mesnevî / 49 beyit	Mi‘râciye	--./.-.-/.--	Kaplan, 1996: 12-17
52a	‘Aṭāyī	Şebāngeh ki şāhen-şeh-i bāḫter Çerāġānile ḳaṣrına virdi fer	Mesnevî / 64 beyit	Mi‘râciye	.--/.--/.--/.-	Kuzubaş, 2007: 113-118
53a	‘Aṭāyī	Şeb ki ‘arūs-ı tutuḳ nüh kibāb Çehre-i pür-nūrına çekdi niḳāb	Mesnevî / 112 beyit	Mi‘râciye	-..-/-..-/..-	Kuzubaş, 2005: 76-85
55a	‘Aṭāyī	Bir şebāngāh ki nūr-ı mehtāb Eyledi ‘ālemi ġarḳ-ı sīm-āb	Mesnevî / 76 beyit	Mi‘râciye	..--/..--/..-	Yelten, 1999: 19-24
56a	‘Aṭāyī	Bir şebāngeh ki luṭf-ı Rabbānī Bürüdi dehre bürd-i nūrānī	Mesnevî / 57 beyit	Mi‘râciye	..--/.-.-/..-	Karacan, 1974: 126-130
57a	Fużūlī	Çün feyż-i vücūdıñ ile ey pāk Reşk-i felek oldı ‘arşa-i ḫāk	Mesnevî / 41 beyit	Mi‘râciye	--./.-.-/.--	Ayan, 2008: 49-54

57b	Cinānī	Bir gice kim meş‘al-i sīmīn-māh Rūşen idi şevḳle tā ṣubḥgāh	Mesnevî / 78 beyit	Mi‘râciye	-..-/-..-/-.-	
58b	Yaḥyā	Kimde kim ola ‘ışḳ-ı Rabbānī ‘Āḳıbet cez̲besi çeker anı	Mesnevî / 69 beyit	Mi‘râciye	..--/.-.-/..-	Taşlıcalı Yahyâ, 1867: 9-12
59b	Celīlī	Ol dürr-i yetīm-i baḥr-i sermed Ser-çeşme-i enbiyā Muḥammed	Mesnevî / 39 beyit	Na‘t	--./.-.-/.--	Atik, 2009: 134-137
60b	S̲ābit	Gel ey raḫş-ı kilk-i süḫen-i gīrūdār Cedelgāh-ı ma‘nāyı ḳıl pür ġubār	Mesnevî / 361 beyit	Zafer-nâme	.--/.--/.--/.-	Karacan, 1991: 61-92 Sâbit'in Zafer-nâme mesnevîsidir.
67a	Lem‘ī	Gel ḫamūş olma yeter ey dil bir gū söyle Nev-zebānlıḳlar idüp bī-ġam u ġayġu söyle	Gazel / 7 beyit			
67a	?	Micmer-i şevḳüñ ile cān u dile bū çekilür Kevs̲er-i laᶜl-i lebüñden teşnelere ṣu çekilür	Gazel / 7 beyit			
68a	S̲ābit	Ḫoşā ferḫunde-aḫter leyle-i mümtāz ü müsteṡnā Ki ‘unvān-ı berāt-ı ḳadridür ser-sūre-i İsrā	Kaṣīde / 43 beyit	Na‘t / Miᶜrāciye	.---/.---/.---/.---	Karacan, 1991: 151-158
70a	S̲ābit	Dü-rūze ‘ömr ile pā-der rikāb-ı raḥmet iken Nedür bu ṭūl-i dırāz-ı ihtimām-ı fikr-i feḳūd	Gazel / 8 beyt	Na't		
70b	Ḥaḳḳı	Her işde z̲ikr iderdi ism-i Rahmān ol kerem kānı S̲enā vü ḥamde peyġamber idi kān ol kerem kānı	Kaside / 25 beyt	Na‘t	.---/.---/.---/.---	Külekçi-Karabey, 1997: 79-81

2.4. Mir'ât-ı Muhammedî Yâhûd Safâ-yı Rûh, İstanbul 1302/1886-87

Bu eserin diğer na't mecmualardan farkı matbu oluşudur. Eser 1302/1886-87 tarihinde İstanbul'da basılmıştır.[521]

2.4.1. Mecmuanın Fizikî Özellikleri

Başı: Eser Aziz'e ait terkîb-i bend ile başlar. İlk bend şöyledir:

Ḥasbiya'llāh zihī maġfiret-i Rabb-i Raḥīm
Niᶜme Mevlā-yı Ḫudā-yı 'aṭā-baḫş-ı kerīm
Ḫ˘ān-ı iḥsānı küşāde deri bī-der-bāndır
Sofra-i niᶜmet-i luṭf-ı keremi ḫalḳa 'amīm
Dāmen-i merḥameti bürde-keş-i rūy-i günāh
Setr ider ḳullarınıñ cürmün o settār-ı ḥalīm
Fażl-ı Mevlā-yı kerīme ola ġālib ḥāşā
Her ne deñlü çoḳ ise ma'ṣiyet-i ᶜabd-i le'īm
Ehl-i ṭā'at 'ilmin tuḥfe-i dergāh idicek
Bu günehkārıñ ola pīş-keşi cürm-i ᶜaẓīm
Ya ide fażlı beni dāḫil-i firdevs-i berrīn
Ya olam 'adli ile ġavṭa-ḫ˘or nār-ı caḥīm
Ṭutmuşumdır yüzimi çünki kerīm Allāha
Umarım fażlı ile menzil ola dār-ı naᶜīm
Eger kerem ıssı Ḫudā gerçi günāhım çoḳdur
Sañadır rūy-ı ricā ġayrı penāhım yoḳdur
Aziz, s. 2

Sonu: Mecmua Zihnî'ye ait kasideyle son bulur. Kasidenin son beyti şöyledir:

İde ṣādābter ol ravża-i pür-envārı
Her nefes ebr-i güher-pāş-i dürūd u teslīm
Zihnî, s. 118

Mürettip: Ahmed Esad (?). Eserin kapağında "Nâzımı: Ahmed Esad b. Abdü'n-Nâfi'" şeklinde bir ifade bulunur.

[521] *Mir'ât-ı Muhammedî Yâhûd Safâ-yı Rûh*, Nâzımı: Ahmed Esad b. Abdü'n-Nafi', İstanbul, 1302.

Tertip Özelliği: Mecmuada herhangi bir tertip özelliği dikkati çekmez. Na‘tlerle mi‘raciyeler karışık bir biçimde verilmiştir.

Sayfa Sayısı: XIV+127. Mecmuada takdim yazıları ve şiir metinlerinin olduğu iki bölümün sayfaları ayrı ayrı numaralandırılmıştır.

2.4.2. Mecmuanın Muhteva Özellikleri

Ahmed Esad b. Abdü’n-Nâfi‘ye atfedilen eserin kapağında *Şu‘arâ-yı sâlife-i mu‘ciz-beyândan bir hayli zevât-ı kirâmın eş‘âr-ı girân-bahâsından münâcâta ve medâyih-i seniyye-i seyyid-i kâinâta dâir âsâr-ı ber-güzîdelerini hâvîdir* şeklinde bir cümle mevcuttur. Bu ifadenin hemen altında Mehmed Fuâd’a ait şu kıta yer alır:

‘Aşk-ı Hüdâ-yı Lem-yezele eyle intisâb
Ey dil bu ‘aşk-ı akdese dirler gıdâ-yı rûh
Rûha gıdâ gerekse gerekdir safâ dahi
Oldı rızâ-yı Hazret-i Ahmed *Safâ-yı Rûh*

Yine eserin hemen girişinde Mehmed Fuâd’a ait bir takrîz bulunmaktadır.[522] Bu takrîzden Mehmed Fuâd Bey’in *Sadâret-i Uzmâ Mektûbı Kalemi hulefâsından* olduğunu öğreniyoruz.[523] Mehmed Fuad takrîzinde eseri tertip edenin ve *Mir’ât-ı Muhammedî* şeklinde isimlendirenin Ahmed Esad olduğunu söyler. Yine Mehmed Fuâd bu eseri meydana getirmedeki hizmetinden dolayı Ahmed Esad için şu kıtayı nazmetmiştir:

Âferin himmetine gayretine *Es‘ad Bey*
Eyledin nâmını takdîs ve müşerref selefin
Halefin fikrini tenvîre de itdin hidmet
Hâsılı mefharısın hem selefin hem halefin

Eserde bu takrîzden sonra Ahmed Esad’a ait *İfâde-i câmiü’l-hurûf* başlıklı, üç sayfadan oluşan sebeb-i telif ve maksadı beyan türünden bir giriş yazısı yer alır. Bu yazının sonundaki imzadan Ahmed Esad b. Abdü’n-Nâfi‘nin ilgili *İzmir Rusûm-ı Sitte Müdîr-i sâbıkı* olduğunu öğreniyoruz. Sebeb-i telif niteliği taşıyan bu giriş metninde Ahmed Esad, şöhret bulamamış şairlerin eserlerini edebiyat meraklısı genç nesillere

---

[522] *Mir’ât-ı Muhammedî Yâhûd Sâfâ-yı Rûh*, Nâzımı: Ahmed Esad b. Abdü’n-Nâfi‘, İstanbul 1302, s. I-VI.

[523] Bu takrîzin sunumu şöyledir: “*Ezkiyâ-yı asrdan Sadâret-i ‘Uzmâ Mektûbı Kalemi hulefâ-yı kirâmından ‘izzetlü Fuâd Bey Efendi’nin irsâl buyurdukları takrîz-i ‘âlîdir.*” Bk. *age,* s. I.

edebiyat numunesi olarak göstermek istediğini belirtir ve mecmuadaki tertibin kendisine ait olduğunu şu satırlarla söyler:

Âsâr-ı mezkûreden pek de şöhret bulmamış olanlarının bazılarını cem‘ ü tertîb ile hem anların ervâh-ı kudsiyelerini bu sûretle şâd itmiş ve hem de nev-hevesân-ı edebe bu yolda bir numûne göstermiş olmak üzere şu mecmuayı meydana getürmege cür'et eyledim.[524]

Ahmed Esad yazısının devamında şiirlerini seçerek derlediği bu eserle Hz. Peygamber'in kendisine hesap gününde şefaatçi olmasını temenni eder. Bununla birlikte tertibinin ve toplanmasının kendisine ait olduğunu söylediği bu eserin devamı niteliğinde ikinci bir eserin basımı hazırlığında olduğunu belirtir.

Ahmed Esad'ın yazısını müteakip, eserde Abdülbâkî'nin kendi mecmuasına koyduğu mukaddime yazısıyla karşılaşırız. Yazı "Abdülbâkî Merhûmun Bir Makâlesi" başlığı ile hiçbir değişiklik yapılmadan aynen aktarılmıştır. Bu yazının öncesinde ve sonrasında Ahmed Esad tarafından Abdülbâkî'nin mürettibi olduğu mecmuaya hiçbir atıfta bulunulmamıştır.

Eserin şiir seçkilerinden oluşan kısmında 16 farklı şairden alınmış 21 şiire yer verilmiştir. Bu şiirlerin ilki Şeyhü'l-İslam Abdü'l-aziz Efendi'ye ait bir terkîb-i benddir (s. 2-11). Nâdirî'nin yazdığı bir mi‘râciye (s. 26-40), Atâyî'nin Nâdirî'nin kasidesine naziresi olan bir mi‘râciyesi (s. 40-49) ve Riyâzî'nin yine Nâdirî'ye naziresi olan bir mi‘râciyesi (s. 49-57) olmak üzere mecmuada toplam 3 mi‘râciye yer alır. Mecmuanın kalan kısmı na‘tlerden oluşur. Toplam 17 na‘t mevcuttur. Mecmuada na‘tleri olan şairlerin isimleri şöyledir:

Şeyhü'l-İslam Abdü'l-aziz, Sâbit, Nâdirî, Mezâkî, Haylî, Şîrî, Rızâyî, Dânişî, Cevrî, Âzerî, Celîlî, Cinânî, Hâletî, Hayretî, Zihnî.

İsimleri zikredilen şairlerden Cevrî hariç hepsi mecmuada birer na‘tle yer alır. Cevrî'ye ait 3 na‘t bulunur. Mecmuada yer alan na‘tlerin hepsi NM1'de olan na‘tlerdir.

Ahmed Esad'ın mürettibi olduğunu söylediği bu mecmua, NM1'den farklı olarak girişinde Şeyhü'l-İslam Abdü'l-aziz'e ait bir münâcatı (s. 2-11) ve Riyâzî'ye ait bir mi‘râciyeyi (s. 49-57) içermektedir. Riyâzî'ye ait bu mi‘râciye de NM1'in mi‘râciyeler bölümünde yer almaz. Bununla birlikte hem Abdü'l-aziz'e ait terkîb-i bende hem de Riyâzî'nin mi‘râciyesine diğer mecmualardan ulaşabiliyoruz. Bunun

---

[524] *Mir'ât-ı Muhammedî Yâhûd Safâ,* "Îfâde-i Câmiü'l-Hurûf", İstanbul 1302, s. VII.

dışında mecmua NM1’deki na‘tlerden yapılan bir seçki olup kendine özgün bir yapıya sahip değildir.

Mecmua NM1’in muhtevasından istifade edilerek oluşturulmuş küçük bir derlemedir. NM1’de yer alan Abdülbâkî’nin mukaddimesine yer verilmekle birlikte, bu mukaddimenin nereden alındığına ilişkin bir atıfta bulunulmamıştır. Ahmed Esad, tertip ve cem‘inin kendisine ait olduğunu söyleyerek NM1’den seçilerek oluşturulmuş bir nüsha görünümünde olan ve farklı herhangi bir özelliği de barındırmayan bu na‘t mecmuasını kendine maletmiş görünür. NM1’den farklı na‘t metinleri içermediği için şiirlerin nazım ve vezin gibi şekil özelliklerine ilişkin ayrıca bilgi verilmeyecektir.

2.4.3. Mecmuanın Genel Dökümü

Syf.	Şair	Başı	Şekil / Birimi	Türü	Vezin	Açıklamalar
2-11	‘Azīz	Ḥasbiya’llāh zihī maġfiret-i Rabb-i Raḥīm Ni‘me Mevlā-yı Ḫudā-yı ‘aṭā-baḫş-ı kerīm ……………….. Eger kerem ıssı Ḫudā gerçi günāhım çoḳdur Sañadır rūy-ı ricā ġayrı penāhım yoḳdur	Terkîb-i bend / 10 bend	Münâcât/ Na‘t	..--/..--/..--/..-	Kaya, 2003: 102-108
11-16	‘Azīz	Rūhī fidāk ey gül-i nev-reste-yi ḥarem Verd-i ruḫuñla oldı cihān ġayret-i İrem	Kaside / 49 beyit	Na‘t	--./-.-./.-.-/-.-	Kaya, 2003: 39-42
16-25	S̱ābit	Ḫoşā ferḫunde-aḫter leyle-i mümtāz ü müsteṡnā Ki ‘unvān-ı berāt-ı ḳadridür ser-sūre-i İsrā	Kaside / 90 beyit	Na‘t	.---/.---/.---/.---	Karacan, 1991: 151-158
26-33	Nādirī	Te‘āla’llāh zihī şām-ı sürūr-encām u ġam-fersā Ki oldı maẓhar-ı esrār-ı şübḥānelleẕī esrā	Kaside / 73 beyit	Mi‘râciye	.---/.---/.---/.---	Külekçi, 1985: 104-108
34-40	Nādirī	Ey şeh-i ‘izzet-penāh-ı taḫtgāh-ı mıṣr-ı dīn Ḫıżmetünde bir ḥamām-ı nāme-ber Rūḥu’l-Emīn	Kaside / 63 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Külekçi, 1985: 109-112
40-49	‘Aṭāyī	Şebāngeh kim irüp hengām-ı luṭf-ı Ḥażret-i Mevlā Feraḥ-baḫş u neşāṭ-engīz idi şām-ı viṣāl-āsā	Kaside / 84 beyit	Mi‘râciye	.---/.---/.---/.---	Karaköse, 1994: 232-241 Nadirî’ye naziredir.
49-57	Riyāżī	Zihī şām ṭarb-baḫş u neşāṭ-engīz ü ġam-fersā Cihān-efrūz u ẓulmet-sūz idi ṣubḥ-ı bahār-āsā	Kaside / 74 beyit	Mi‘râciye	.---/.---/.---/.---	Açıkgöz, 1986: 174-179 Nâdirî’ye naziredir.
57-61	Meẕāḳī	Ḫusrev-i ‘ışḳam felek köhne serīrümdür benüm ‘Aḳl-ı kül hem müsteşār ü hem müşīrümdür benüm	Kaside / 42 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Mermer, 1991: 167-170

61-68	Ḫaylī	Vechi var teşne-i āb-ı keremüñ olsa cihān Ki yüzüñ ṣuyına ḫalḳ oldı senüñ kevn ü mekān	Kaside / 69 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	
69-71	Şīrī	Urdı nevbet ṣubḥ-dem Keyḫusrev-i ḫāver zemīn Ḫayme-i zerrīñ sütūnın ḳurdı çarḫ-ı çārumīñ Ḳubbe-i fīrūzdan zer ḥalḳa ṭaḳdı la‘l-gīn İns ü cinne çün Süleymān ‘arż ḳıldı ḫātemin Dīdeden gitdi sebel açıldı çeşm-i dūr-bīn Ḫākiyāne urdı yine lāv hevā-yı āteşīn Çıḳdı nīlī ḥoḳḳadan bir gevher-i ‘ālī-nigīn Ṭoġdı mihr-i ‘ālem-ārā nūr ile ṭoldı zemīn	Müsemmen / 5 bend	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Mecmuada sehven kaside şeklinde başlıklandırılmıştır.
71-74	Rıżāyī	Ḥażret-i İbn-i ẕebīḥayni cedd-i Ḥüseyn Menba‘ül- ‘ayni muṣaffā-ter-i evlād-ı betūl	Kaside / 31 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Demirel, 2005: 7-10
74-77	Dānişī	Sāyesi düşmez zemīne sen o Naḫl-i Ṭūrsun Sāyesüz ḫurşīdsin başdan ayaġa nūrsun	Kaside / 32 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Özer, 2004: 102-104
78-82	Cevrī	Ol ki ṣad fehm ü ḫıred bir sözinüñ mülzemidür *Ene efṣaḥ* ḫaber-i muᶜciz-i nuṭḳ u demidür	Kaside / 40 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Ayan, 1981: 61-63
82-85	Cevrī	Merḥabā ey devr-i eyyāmuñ şeb-i ṣa‘d- aḫteri Maḳdemüñ oldı müẕekkir mevlid-i peyġamberi	Kaside / 31 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Ayan, 1981: 63-64
86-89	Āẕerī	Eyle ḫırām ey ḳalem-i dilsitān Ol yine naẓm ehline ‘anber-feşān	Kaside / 33 beyit	Na‘t	-..- /-..-/-.-	Baykaldı, 1994: 12-15
89-92	Cemᶜī	Derūnum baḥr-i zeḫḫār-ı suḫandur Kelāmum dürr-i şeh-vār-ı suḫandur	Kaside / 28 beyit	Na‘t	.---/.---/.--	Koparan, 1995: 80-83 Mecmuada kaside sehven Cevrî’ye nispet edilmiştir.

92-96	Celīlī	Ol dürr-i yetīm-i baḥr-i sermed Ser-çeşme-i enbiyā Muḥammed	Kaside / 39 beyit	Na‘t	--./.-.-/.--	Atik, 2009: 134-137
97-103	Cinānī	Ey ḥaremüñ ṣānī-i beytü’l-ḥarām Çarḫ-ı mu‘allā saña ednā maḳām	Mesnevî / 59 beyit	Na‘t	-..-/-..-/-.-	Şairin divanında ve Cilâu’l-Kulûb’da bulunamadı.
103-109	Ḥāletī	Şem‘-i tābān-ı rehrevān-ı sübül Ser ü sālār-ı enbiyā vü rüsül	Mesnevî / 58 beyit	Na‘t	..--/.-.-/-.-	Kaya, 2003: 35-37
109-111	Ḥayretī	Ey pādişāh-ı her dü serā şāh-ı enbiyā Vey hādī-i Hudā vü şehen-şāh-ı aṣniyā	Kaside / 21 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	Çavuşoğlu- Tanyeri, 1981: 5-6
112-118	Ẕihnī	Ṣubḥgāhī ki ruḫ-ı gülbün-i merġūle nesīm Oldı mir’āt-ı ruḫ-ı ṣun‘-ı Ḫüdāvend-i ḳadīm	Kaside / 61 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	

2.5. Nu‘ût-ı Nebeviyye Mecmuası, Süleymaniye Ktp. Hamidiye Böl. 1211

Mecmua, Süleymaniye Kütüphanesi kayıtlarında NM1 ile artarda yer almaktadır. Tezimizin dördüncü bölümünde mecmuada yer alan şiirlerin metinleri verilecektir.[525]

2.5.1. Mecmuanın Fizikî Özellikleri

Başı: Mecmua Sultan II. Mustafa'ya (Meftûnî) ait bir na‘tle başlar. Murabba‘ nazım biçiminde yazılan na‘tin başlığı ve ilk bendi şöyledir:

Ḥālā Evreg-nişīn-i ṣalṭanat ser-nāme-i dīvān-ı ḫilāfet gevher-i baḥr-i ‘irfān Sulṭān Muṣṭafa Ḫān Ḥażretleri Resūl-i Ekrem Ṣalla'llāhu ‘Aleyhi ve Sellem Ḥażretlerinüñ medḥ-i laṭīf ü na^c t-i şerīflerine buyurduḳları güftār-ı dürer-bārındandur

El-meded ey Faḫr-i ‘ālem hem Şefī‘a'l-müẕnibīn
Nāzil oldı ḥaḳḳuña hem *Raḥmeten li'l-ᶜālemīn*
İşidelden vaṣfuñı budur lisānumda hemīn
Eṣ-ṣalāt u ve's-selām yā Ṣādıḳa'l-Vā‘di'l-Emīn

Meftûnî (1b)

Sonu: Mecmua Nahîfî'ye ait bir na‘tle son bulur. Na‘tin makta‘ beyti şöyledir:

Sezā-yı şefḳat iderseñ Naḥīfī-yi zārı
Aña yiter şeref ü ‘izzet es-selāmu ‘aleyk

Nahîfî (48a)

Sütun ve Satır Sayısı: Her sayfada 2 sütun ve 23 satır mevcuttur.

Yazı Özellikleri: Mecmua harekesiz, düzgün ta‘lik hatla yazılmıştır. Tek bir kalemden çıkmıştır. Başlıklarda kırmızı mürekkep kullanılmakla birlikte, şiir metinlerinin tümü siyah mürekkep kullanılarak kaleme alınmıştır.

İstinsah Tarihi: Mecmuanın istinsah tarihine ilişkin kesin bir kayıt olmamakla birlikte, 1b'deki şiirin başlığından mecmuanın Sultan II. Mustafa (Meftûnî) saltanatı döneminde (1695-1703)[526] tertip edildiğini söyleyebiliriz.

[525] Mecmuanın içeriğine ilişkin bilgi veren bir çalışma için bk. Ahmet Tanyıldız, *Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 1211 Numaralı Na't ve Mi'raciyye Mecmuası*, Turkish Studies, 8/1 2013, s. 525-547.

Müstensih: Mecmuada müstensihe ilişkin herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

Mürettip: Mecmuanın mürettibine ilişkin kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple nihâî bir yargıda bulunmak mümkün değildir. Bununla birlikte mecmuanın sonunda Nahîfî'ye ait 17 na'tin yer alması, Nahîfî'nin *Hilyetü'l-Envâr*[527] isminde na'tlerden oluşan bir de divanının olması bu mecmuanın Süleyman Nahîfî (ö. 1738-39) tarafından tertip edilmiş olabileceği fikrine sebep olur.[528] Eski Türk Edebiyatı'nda türlere ilişkin yapılmış olan bir çalışmada bu mecmuanın da NM1 gibi *Abdülbâkî* tarafından tertip edildiği kaydı düşülmüştür.[529] Mürettibinin kim olduğu bilgisi kesin olmamakla birlikte mecmuanın Sultan II. Mustafa (Meftûnî) döneminde sultan adına tertip edildiği bilgisi mevcuttur.[530]

Tertip Özelliği: Mecmua herhangi bir tertip kriteri esas alınarak düzenlenmemiştir. Na't ve mi'raciye metinleri karışık bir biçimde yer alır.

Varak Sayısı: 48 varak. Mecmuanın varak sayısı eserin iç kapağında 48 olarak belirtilmiştir. Mecmua 50 varak olarak gözükmektedir. Fakat 22a ve 24a arasındaki Şehrî'ye ait na'tlerin bulunduğu iki varaklık kısım mecmuada iki kez yer alır. Bu iki varak çıkarıldığı takdirde mecmuanın 48 varak olduğu ortaya çıkar.

Kâğıt Özellikleri: Mecmuada aharlı kâğıt kullanılmıştır. Metinler cetvellidir. Na'tlerin başladığı varak müzehhep ve müzeyyen ser-levhalıdır. Diğer şiir metinlerinin başlıkları da metindeki siyah mürekkepten ayrı olarak kırmızı mürekkeple kaleme alınmıştır. Başlıklar şiirin türünü, nazım biçimini ve şairinin ismini verecek şekilde düzenlenmiştir.

2.5.2. Mecmuanın Muhteva Özellikleri

Mecmuada XVII. asra mensup olan 16 farklı şaire yer verilmiştir. Bu şairlerin isimleri şöyledir:

---

[526] Sultan II. Mustafa ve dönemine ilişkin ayrıntılı bilgi için bk. Abdülkadir Özcan, *Mustafa II*, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 31, s. 275-280.

[527] Eserle ilgili yapılan bir çalışma için bk. Zekeriya Usluer; *Süleyman Nahifî Hayatı, Eserleri ve Hilyetü'l-Envâr'ı*, YLT, Marmara Üniviversitesi SBE, 1994, 345 s.

[528] *Divan Şiiri'nde Na't* isimli eseriyle na't konusunda yapılmış en kapsamlı çalışmanın müellifi olan Yeniterzi bu görüştedir. Bk. Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na't*, Ankara 1993, s. 54.

[529] Cevat Yerdelen, "Eski Türk Edebiyatında Türler", *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Ankara 1998, sayı 10, s. 85. Bu çalışmada *Süleymaniye Ktp. Hamidiye Böl. 1210* ve *1211*; *Cebeci İl Halk Kitaplığı (Ankara Genel Kütüphanesi) 312* numaralı na't mecmualarının mürettibinin Abdülbâkî olduğu kaydı düşülmüştür.

[530] Bu tespit için bk. Ahmet Tanyıldız, *Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 1211 Numaralı Na't ve Mi'raciyye Mecmuası*, Turkish Studies, 8/1 2013, s. 527.

Sultan II. Mustafa (Meftûnî), Nâdirî, Riyâzî, Atâyî, Sâbit, Şeyhü'l-İslam Abdü'l-azîz, Mezâkî, Haylî, İsmetî, Fehîm, Neşâtî, Rızâyî, Dânişî, Şeyhü'l-İslam Mahmûd Efendi, Şehrî, Nahîfî.

Mecmua Sultan II. Mustafa'nın (Meftûnî) murabbâsıyla başlar ve Nahîfî'ye ait gazel nazım biçimindeki na'tle son bulur. Önceki mecmualarda olduğu gibi mecmuada sadece na'tler olmayıp mi'râciyeler de yer alır. Şair Sâbit'e ait na't-ı nebeviyye de olan ramazâniye kasidesi (40b-42b), Atâyî'nin mu'cizâtı (30a-31a), Şeyhü'l-İslam Abdü'lazîz'in terkîb-i bendi mecmuada yer alan şiirlerdendir. Mecmuadaki na'tlerden birisi Sultan II. Mustafâ için telif edilmiştir. Nahîfî'ye ait olup Sultan II. Mustafâ'ya övgü ve duayı ihtivâ eden bu kaside muvaşşah (akrostiş) tarzında bir kasidedir. Kasidenin mısralarındaki ilk harfler birleştirilince dua niteliğindeki şu beyit ortaya çıkar:

Ḳande 'azm eylerse manṣūr ola Sulṭān Muṣṭafā
Diyelim āmīn ola 'avn-i İlāhī reh-nümā

NM2 45b-46

16 farklı şaire ait toplam 50 (Atâyî'nin mesnevîlerinde yer alan ve mecmuada ayrı başlıklar altında verilen şiir metinleri tek kabul edilirse 45) şiirin bulunduğu mecmuada en çok yer verilen şair Nahîfî'dir. Nahîfî bu mecmuada 17 na'tle yer almıştır (1 mesnevî, 1 murabbâ, 5 kaside, 10 gazel, 42b-48a). Mecmuada na'tlerle birlikte 8 mi'râciye bulunur. Bu mi'râciyelerin beşi Atâyî'ye aittir (7b-9b, 28b-30a, 31a-33b, 34b-35a, 36a-38b). Nâdirî (2a-4b), Riyâzî (5a-7b) ve Sâbit'e ait (9b-11b) birer mi'râciye yer alır. Riyâzî'nin bu mecmuada yer alan mi'râciyesi NM1'de yer almaz.

Na'tlerin bir kısmı, NM1'de var olmakla birlikte, mecmua NM1'de olmayan birçok na'ti de içermektedir. Nâdirî'nin bu mecmuadaki iki na'ti, Şeyhü'l-İslam Abdül'aziz'in iki na'tinden biri, Mezâkî, Haylî, İsmetî, Fehîm, Neşâtî, Rızâyî ve Şehrî'ye ait na'tler NM1'de yer alan na'tlerdir. Sultan II. Mustafa'ya (Meftûnî) ait bir na't, Nâdirî'ye ait bir na't, Şeyhü'l-İslam Abdü'l-aziz'e ait bir na't, Dânişî'ye ait üç na't, Üsküdârî Şeyh Mahmûd Efendi'ye ait bir na't, Sâbit'e ait bir na't, yine Sâbit'e ait na't özelliklerini taşıyan ramazaniye kasidesi, Nahîfî'ye ait biri mesnevî beşi kaside ve onu gazel ve biri de murabbâ olmak üzere toplam 17 na't NM1'de yer almaz. Aşağıda mecmuada şiirlere ilişkin iki tablo verilecektir. İlk tabloda, mecmuada hangi şairin kaç na'tle yer aldığı, ikinci tabloda ise mecmuada hangi şairin kaç mi'raciye ile yer aldığı gösterilecektir:

Meftûnî	1	Haylî	1	Dânişî	3
Nâdirî	3	İsmetî	1	Mahmûd Ef.	1
Sâbit	2	Fehîm	1	Şehrî	2
Abdü'lazîz	2	Neşâtî	1	Atâyî	4
Mezâkî	1	Rızâyî	1	Nahîfî	17

Tablo 6: NM2'de Yer Alan Na'tlerin Müellifleri

Nâdirî	1	Sâbit	1
Riyâzî	1	Atâyî	5

Tablo 7: NM2'de Yer Alan Mi'râciyelerin Müellifleri

Abdülbâkî'nin mürettibi olduğu NM1'de yer alan mukaddime, bu mecmuada yer almamaktadır. Bu mecmuanın mürettibinin Abdülbâkî'ye ait olduğuna ilişkin herhangi bir işaret yoktur ve böyle bir kayıt da düşülmemiştir. İhtiva ettiği na'tler göz önünde bulundurulunca önceki mecmuadan farklı birçok na'ti içermesi sebebiyle mecmuanın özgün bir derleme olduğunu söyleyebiliriz.

2.5.3. Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Şekil Özellikleri

NM1'le birlikte tezimizin son bölümünde metinleri verilecek olan mecmuada yer alan şiirlerin nazım şekilleri ve vezinleri tablolar üzerinden gösterilecektir.

2.5.3.1. Şiirlerin Nazım Şekilleri ve Şairlerinin Listesi

Mecmuada yer alan na't metinlerinde kullanılan nazım şekli en başta kasidedir. Bunu sırasıyla gazel ve mesnevî takip eder. Bununla birlikte mecmuada iki murabbâ, birer de terkîb-i bend ve tercî'-i bend nazım şekillerinde yazılmış na'tler bulunur. Mecmuada yer alan 8 mi'râciyenin dördü kaside diğer dördü ise mesnevî nazım şekillerinde yazılmıştır. Mesnevî nazım şeklinde kaleme alınmış mi'râciyelerin tamamı Atâyî'ye aittir. Aşağıdaki tabloda mecmuada yer alan bütün şiirlerin toplu halde nazım şekilleri ve sayıları verilmiştir:

Nu‘ût-ı Nebeviyye Mecmuası			
Sıra	**Varak numarası**	**Şairin Adı / Mahlası**	**Nazım Şekli ve Sayısı**
1	1b	Meftûnî	1 Murabbâ
2	2b-5b / 11a-11b	Nâdirî	2 Kaside, 2 Gazel
3	5b-7a	Riyâzî	1 Kaside
4	7a-9a / 26b-38a	Atâyî	1 Kaside, 9 Mesnevî[531]
5	9a-11a / 38a-42a	Sâbit	3 Kaside
6	11b-14b	Azîz	1 Kaside, 1 Terkîb-i Bend
7	14b-15b	Mezâkî	1 Kaside
8	15b-17b	Haylî	1 Kaside
9	17b-18b	İsmetî	1 Kaside
10	18b-19b	Fehîm	1 Kaside
11	19b-20b	Neşâtî	1 Kaside
12	20b-21a	Rızâyî	1 Kaside
13	21a-22a	Dânişî	1 Kaside, 2 Gazel
14	22a-22b	Hüdâyî	1 Gazel
15	24b-26b	Şehrî	1 Kaside, 1 Tercî‘-i bend
16	42a-50a	Nahîfî	1 Mesnevî, 5 Kaside, 10 Gazel, 1 Murabbâ
	Toplam: 16 şair	**50 şiir[532]**	**21 Kaside, 15 Gazel, 10 Mesnevî, 2 Murabbâ, 1 Terkîb-i bend, 1 Tercî‘-i bend**

Tablo 8: NM2’de Yer Alan Şiirlerin Nazım Şekilleri

2.5.3.2. Aruz Kalıpları ve Kullanım Sıklıkları

Mecmuada 16 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Nazım şekillerinin genel karakterine uygun olarak mesnevîlerde daha kısa soluklu kalıplar tercih edilirken

531 Mecmuada Atâyî’ye ait mesnevîler, başlıklarla na‘t ve mi‘râciye olarak bölümlere ayrılmıştır. Çalışmada bu bölümlerin her biri ayrı birer şiir olarak değerlendirilmiştir.
532 Atâyî’nin müstakil başlıklarla bölümlendirilen mesnevîleri tek şiir olarak kabul edilirse mecmuada yer alan şiir metni sayısı 45 olarak karşımıza çıkar.

kasidelerde, mesnevî nazım şekline göre daha uzun soluklu kalıplar tercih edilmiştir. Aşağıda şiirlerde kullanılan aruz kalıpları ve bu kalıpların kullanım sıklığını gösterir tablo verilmiştir:

Sıra	**Kullanılan Vezin**	**Kullanım Sıklığı**
1	Fâʻilâtün / Fāʻilâtün / Fâʻilâtün / Fâʻilün	13
2	Mefâʻîlün/ Mefâʻîlün / Mefâʻîlün / Mefâʻîlün	10
3	Feʻilâtün / Mefâʻilün / Feʻilün	3
4	Feʻilâtün / Feʻilâtün / Feʻilâtün / Feʻilün	3
5	Mefâʻilün / Feʻilâtün / Mefâʻilün / Feʻilün	3
6	Feʻilâtün / Feʻilâtün / Feʻilün	3
7	Mefâʻilün / Mefâʻilün / Mefâʻilün / Mefâʻilün	2
8	Mefʻûlü / Mefâʻîlü / Mefâʻîlü / Feʻûlün	2
9	Mefʻûlü / Fâʻilâtü / Mefâʻilün / Fâʻilün	2
10	Mefʻûlü / Fâʻilâtü / Mefâʻîlü / Fâʻilün	2
11	Feʻûlün / Feʻûlün / Feʻûlün / Feʻûl	2
12	Feʻûlün / Feʻûlün / Feʻûlün / Feʻûl	2
13	Mefʻûlü / Mefâʻîlün / Mefâʻîlün / Feʻûlün	1
14	Mefʻûlü / Mefâʻilün / Feʻûlün	1
15	Müfteʻilün / Müfteʻilün / Fâʻilün	1
16	Müfteʻilün / Müfteʻilün / Feʻilün	1

Tablo 9: NM2'de Kullanılan Aruz Kalıpları ve Kullanım Sıklıkları

2.5.4. Mecmuanın Genel Dökümü

Vr.	Şair	Başı	Şekil/ Birimi	Türü	Vezin	Açıklamalar
1b	Meftūnī	El-meded ey Faḫr-ı ʿālem hem Şefīᶜ ul-müẕnibīn Nāzil oldı ḥaḳḳuña hem Raḥmeten li'l-ᶜ ālemīn İşidelden vaṣfuñı budur lisānumda hemīn Eṣ-ṣalāt u ve's-selām yā Ṣādıḳa'l-Vāᶜ di'l-Emīn	Murabbaʿ/ 5 Bend	Naʿt	-.--/-.--/-.--/-.-	İsen–Bilkan,1997: 207-208
2b	Nādirī	Teʿālallāh zihī şām-ı sürūr-encām u ġam-fersā Ki oldı maẓhar-ı esrār-ı şübḥānelleẕī esrā	Kaside/ 74 beyit	Miʿrâciye	.---/.---/.---/.---	Külekçi, 1985: 104-108
4a	Nādirī	Ey şeh-i ʿizzet-penāh-ı taḫtgāh-ı mıṣr-ı dīn Ḫıżmetünde bir ḥamām-ı nāme-ber Rūḥu'l-Emīn	Kaside / 63 beyit	Naʿt	-.--/-.--/-.--/-.-	Külekçi, 1985: 109-112
5b	Riyāżī	Zihī şām-ı ṭarb-baḫş u neşāṭ-engīz ü ġam-fersā Cihān-efrūz u ẓulmet-sūz idi ṣubḥ-ı bahār-āsā	Kaside / 76 beyit	Miʿrâciye	.---/.---/.---/.---	Açıkgöz, 1986: 174-179 Nâdirî'nin kasidesine naziredir.
7a	ʿAṭāyī	Şebāngeh kim irüp hengām-ı luṭf-ı Ḥażret-i Mevlā Feraḥ-baḫş u neşāṭ-engīz idi şām-ı viṣāl-āsā	Kaside / 85 beyit	Miʿrâciye	.---/.---/.---/.---	Karaköse, 1994: 232-241 Nadirî'ye naziredir.
9a	S̱ābit	Ḫoşā ferḫunde-aḫter leyle-i mümtāz ü müsteṣnā Ki ʿunvān-ı berāt-ı ḳadridür ser-sūre-i İsrā	Kaside / 90 beyit	Miʿrâciye	.---/.---/.---/.---	Karacan, 1991: 151-158
11a	Nādirī	Ey cemālüñ şemʿ-i bezm-ārā-yı ḳurb-ı Kirdigār Cebre'īl āvāre-i nūr-ı ruḫuñ pervāne-vār	Gazel / 7 beyit	Naʿt	-.--/-.--/-.--/-.-	Külekçi, 1985: 235-236
11b	Nādirī	Ey vücūduñ naḫl-i bī-mānend-i nüzhetgāh-ı dīn Derd-i ruḫuñla oldı cihān ġayret-i irem	Gazel / 7 beyit	Naʿt	-.--/-.--/-.--/-.-	Külekçi, 1985: 268

11b	‘Azīz	Rūhī fidāk ey gül-i nev-reste-yi ḥarem Verd-i ruḫuñla oldı cihān ġayret-i İrem	Kaside/ 50 beyit	Na‘t	--./-.-./.-.-/-.-	Kaya, 2003: 39-42
12b	‘Azīz	Ḥasbiya’llāh zihī maġfiret-i Rabb-i Raḥīm Ni‘me Mevlā-yı Ḫudā-yı ‘aṭā-baḫş-ı kerīm ………………... Eger kerem ıssı Ḫudā gerçi günāhım çoḳdur Sañadır rūy-ı ricā ġayrı penāhım yoḳdur	Terkîb-i bend / 10 bend	Münâcât - Na‘t	..--/..--/..--/..-	Kaya, 2003: 102-108
14b	Meẕāḳī	Ḫusrev-i ‘ışḳam felek kühne serīrümdür benüm ‘Aḳl-ı kül hem-müsteşār ü hem-müşīrümdür benüm	Kaside / 45 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Mermer, 1991: 167-170
15b	Ḫaylī	Vechi var teşne-i āb-ı keremüñ olsa cihan Ki yüzüñ ṣuyına ḫalḳ oldı senüñ kevn ü mekân	Kaside / 69 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	
17b	‘İṣmetī	Demdir ki feyẓ-yāb ola ‘ālem bahardan Gül-deste-i neşāṭ ala dil rüzgârdan	Kaside / 64 beyit	Na‘t	--./-.-./.-.-/-.-	İpekten, 1974: 2-6
18b	Fehīm	Mihr ü meh kim devr iderler ‘ālemi her rūz u şeb Devr-i nâ-hem-vâr-ı eflâke gülerler rūz u şeb	Kaside / 51 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Üzgör, 1991: 98-106
19b	Neşāṭī	Mihr ü meh ser-germ-i sevdā kim gezer her rūz u şeb Sīm ü zer īṣār iderler dehre yek-ser rūz u şeb	Kaside / 33 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Kaplan, 1996: 5-7 Fehîm’in kasidesine naziredir.
20b	Rıżāyī	Meh ḫāk-i pāyine ezelī çihre-sā imiş Nūr-ı siyāhı ḫāk-i der-i Muṣṭafā imiş	Kaside / 23 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	Demirel, 2005: 36-38
21a	Dāniṣī	Vücūduñ nūrdan ḫalḳ eylemişdür Ḥażret-i Mevlā Anıñçün yerlere düşmezdi sāyeñ āftāb-āsā	Kaside / 23 beyit	Na‘t	.-.-/.-.-/.-.-/.-.-	
21b	Dāniṣī	Ey niḥāl-i ḳāmetüñ naḫl-i bahāristān-ı dīn Ṣāye-veş üftāde-i serv-ḳadüñ Rūhü’l-emīn	Gazel / 13 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	

22a	Dānişī	Günāh u cürmüme yoḳdur nihāyet yā Resūla'llāh Şefā'at ḳıl baña rūz-ı ḳıyāmet yā Resūla'llāh	Gazel / 13 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	
22a	Hüdāyī	Ṣuçum bī-ḥadd ü cürmüm bī-nihāyet yā Resūla'llāh Ḳulıñum ḳapuña geldim 'ināyet yā Resūla'llāh	Gazel / 5 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Demiralay, 2007: 207-208
24b	Şehrī	Ey Nāṣıḫ-ı ḥükm-i köhne-edyān V'ey dīn-i cedīdine viren şān …………………. Şānuñda buyurdı Īzīd-i pāk *Levlāke lemā ḫalaḳtü'l-eflāk*	Tercî'-i bend / 5 bend	Na't	--./.-.-/.--	Demirel,1999: 221-226
25b	Şehrī	İdince cilve benānumda kilk-i müşg-āgīn İder sahīfe-i eş'ārumı nümūne-i Çīn	Kaside / 47 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 167-172.
26b	'Aṭāyī	Söyleye ey kilk-i bedī'ü'l-maḳāl Miḥbere ḫumında Felāṭūn-miṣāl	Mesnevî / 51 beyit	Na't	-..-/-..-/-.-	Kuzubaş, 2005: 73-76
28a	'Aṭāyī	Şeb ki 'arūs-ı tutuḳ-i nüh kibāb Çehre-i pür-nūrına çekdi niḳāb	Mesnevî / 113 beyit	Mi'râciye	-..-/-..-/..-	Kuzubaş, 2005: 76-85
30b	'Aṭāyī	Ṣubḥ-ı ḫandān-ı hidāyet güneşi Şeh-i kevneyn nebiyy-i Ḳureşī	Mesnevî / 11 beyit	Na't	..--/..--/..-	Yelten, 1999: 15-19
30b	'Aṭāyī	Ger Kelīme sened oldıysa 'aṭā Kelimāt eyledi keffinde ḥıṣā	Mesnevî / 36 beyit	Mu'cizât (Na'tin bir bölümü)	..--/..--/..-	Yelten, 1999: s. 15-24 Atâyî'nin Dîvânı'nda üstteki na'tin devamında yer alır. Mecmuada Beyân-ı Mu'cizât olarak ayrıca başlıklandırılmıştır.

31b	‘Aṭāyī	Bir şebāngāh ki nūr-ı mehtāb Eyledi ‘ālemi ġarḳ-ı sīm-āb	Mesnevî / 76 beyit	Mi‘râciye	..--/..--/..-	Yelten, 1999: 19-24 Atâyî’nin Dîvânı’nda üstteki mu’cizâtın devamında yer alır. Mecmuada Mi‘râciye olarak ayrıca başlıklandırılmıştır.
33a	‘Aṭāyī	Levḥa-ı nūr-pāş-ı nüh cedvel Āḫirīn resm-i nüsḫa-i evvel	Mesnevî / 43 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Karacan, 1974: 122-126
34a	‘Aṭāyī	Bir şebāngeh ki luṭf-ı Yezdānī Bürüdi dehre bürd-i nūrānī	Mesnevî / 57 beyit	Mi‘râciye	..--/.-.-/..-	Karacan, 1974: 127-130 Üstteki na‘tin devamında yer alan Mi‘râciye mecmuada ayrıca başlıklandırılmıştır.
35b	‘Aṭāyī	Gel ey ḫāme ḳıl naġme mānend-i ney Ser-i ḫumm-ı maᶜnīden it cez̠b-i mey	Mesnevî / 54 beyit	Na‘t	.--/.--/.--/.-	Kuzubaş, 2007: 109-113
36b	‘Aṭāyī	Şebāngeh ki şāhen-şeh-i bāḫter Çerāġānla ḳaṣrına virdi fer	Mesnevî / 64 beyit	Mi‘râciye	.--/.--/.--/.-	Kuzubaş, 2007: 113-118
38a	S̠ābit	Gel ey göñül olalım dil-güşūde çeşm-i şuhūd Yeter bu kūrī-i żüll-i hevān-ı būd ü ne-būd	Kaside / 83 beyit	Na’t	.-.-/..--/.-.-/..-	Karacan, 1991: 158-165
40a	S̠ābit	Ḳuruldı ordu-yı sulṭān-ı ṣavm ‘ale’t-ta‘cīl Göründi mehce-i a‘lâmı şehrden bir mīl	Kaside / 90 beyit	Na‘t / Ramâzaniye	.-.-/..--/.-.-/..-	Karacan, 1991: 165-171
42a	Naḫīfī	Gel gel ey kilk-i naġme-senc-i beyān Eyle naᶜt-ı Nebī’ye vaḳf-ı zebān	Mesnevî / 57 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	

43a	Naḥīfī	Ey sāf-ārā-yı gürūh-ı mürselīn ü enbiyā V’ey sipeh-sālār-ı ‘ālem pīşvā-yı aṣfiyā	Kaside / 79 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Aypay, 1992: C1 /161-167
45a	Naḥīfī	Ḳanda kim meẕkūr ola ol şāh-ı mülk-i ıṣṭıfā Nūr-ı raḥmetle olur memlū o bezm-i dil-güşā	Kaside / 29 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.--	Aypay, 1992: C1 / 202-204
45b	Naḥīfī	Oldı çün ẕātıñ müşerref daᶜvet-i Mevlā ile Eylediñ miᶜrāc o şeb keyfiyyet-i İsrā ile	Kaside/ 45 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Aypay, 1992: C1 / 189-192
46b	Naḥīfī	Cānumda şevḳ-i vuṣlat-ı ‘ışḳ-ı Muḥammedī Sīnemde ẕevḳ-ı leẕẕet-i ‘ışḳ-ı Muḥammedī	Gazel / 9 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	Aypay, 1992: C2 / 488
47a	Naḥīfī	Devlet dil-i nālāna yeter devlet-i naᶜtüñ ‘İzzet iki ‘ālemde baña ‘izzet-i naᶜtüñ	Gazel / 7 beyit	Na‘t	--./.--./.--./.--	Aypay, 1992: C2 / 282
47a	Naḥīfī	Eyā maḥbūb-ı Ḥaḳ ol dem ki ‘azm-i lā-mekān itdüñ Ġubār-ı maḳdemüñ kuḥl-i ‘uyūn-ı ḳudsiyān itdüñ	Gazel / 7 beyit	Na‘t	.---/.---/.---/.---	Aypay, 1992: C2 / 284
47b	Naḥīfī	O güni görsem ki ‘azm-i kūy-ı cānān eylesem Ravża-i pāk-i Ḥabību’llāhı seyrān eylesem	Kaside / 32 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Aypay, 1992: C1 / 184-186
48a	Naḥīfī	Ṣıdḳ ile olup ṭālib-i iḥsān-ı şefāᶜat Geldim der-i elṭāfuña ey kān-ı şefāᶜat	Kaside / 23 beyit	Na‘t	--./.---/.---/.--	Aypay, 1992: C1 / 170-171
48b	Naḥīfī	Ey nūr-ı Ḫudā faḫr-ı cihān melce’-i ümmet Ẕātuñdur olan ‘āleme ser-māye-i raḥmet	Gazel / 7 beyit	Na‘t	--./.--./.--./.--	Aypay, 1992: C2 / 67
48b	Naḥīfī	Dil ü cān ḳulluġuña ey şeh-i ferḫunde-ṣıfāt Her nefes itmededür ṣıdḳ ile tecdīd-i berāt	Gazel / 5 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Aypay, 1992: C2 / 65
49a	Naḥīfī	Yā Resūla’llāh budur vird-i zebānım ṣubh u şām Eṣ-ṣalātu ve’s-selām ey faḫr-ı ‘ālem es-selām Eylerem bu vechile ‘arż-ı ‘ubūdiyyet müdām Eṣ-ṣalātu ve’s-selām ey Fahr-ı ‘ālem es-selām	Murabba‘/ 7 bend	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Aypay, 1992: C1 / 306

49a	Naḥīfī	Bu gülşende heẕār-ı bī-nevāyam yā Resūla'llāh Velī āzurde-i ḫār-ı cefāyam yā Resūla'llāh	Gazel / 7 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Aypay, 1992: C2 / 429
49b	Naḥīfī	Ciger-ḫūn-ı ġam olmış bir gedāyam yā Resūla'llāh Belā-yı 'ışḳa düşmüş mübtelāyam yā Resūla'llāh	Gazel / 7 beyit	Na't	.-.-/.-.-/.-.-/.-.-	Aypay, 1992: C2 / 427
49b	Naḥīfī	Cemālüñ maṭla-'ı şems-i hidāyet yā Resūla'llāh Cebīnüñ maşrıḳ-ı nūr-ı sa'ādet yā Resūla'llāh	Gazel / 7 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Aypay, 1992: C2 / 432
49b	Naḥīfī	Ẓılāl-i rif'atüñ pīrāyedür 'arş-ı berīn üzre Sebeb oldur ki düşmez sāye-i pāküñ zemīn üzre	Gazel / 7 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Aypay, 1992: C2 / 409
50a	Naḥīfī	Eyā bihīn güher-i ḥikmet es-selāmu 'aleyk Yetīme-i ṣadef-i ḳudret es-selāmu 'aleyk	Gazel / 15 beyit	Na't	.---/..--/.-.-/..-	Aypay, 1992: C2 / 283

2.6. Mecmua-i Müntehab-ı Na‘t-i Şerîf, İst. Millet Ktp. 779/1

Mecmua 1b'de *Mecmû‘a-i Müntehâb-ı Na‘t-i Şerîf bâ-Hatt-ı Vâsıf Mîr-i Şâir-i Enderûnî* şeklinde bir başlık düşülmüştür. Bu başlıktan yola çıkarak elmizdeki derleme için biz de *Mecmua-i Müntehab-ı Na‘t-i Şerîf* başlığını uygun gördük.

2.6.1. Mecmuanın Fizikî Özellikleri

Başı: Mecmua kime ait olduğu tespit edilemeyen bir na‘tle başlar. Matla‘ beyti şöyledir:

Vücūdun ḳā'id-i rāh-ı cināndır Yā Resūla'llāh
Ḥarīmüñ melce-i üftādegāndır Yā Resūla'llāh

vr. 1b

Sonu: Mecmua Kânî'ye ait tahmisle son bulur. Tahmisin son bendi şöyledir:

Bülbül oldı ḳalem-i Ḳānī-i bī-dil gülüñe
Şemme-i feyżiñi baḫş it n'olur ol bülbülüñe
Yüz ḳaralıġını baġışla siyeh fülfülüñe
Ve'ḍ-ḍuḥā verdüne *Ve'l-leyl* okur sünbülüñe
Rūşenī virdi budur *küllü ġadātin ve ‘aşī*

Kânî, 161a-161b

Sütun ve Satır Sayısı: Her sayfada 2 sütun ve 17 satır mevcuttur.

Yazı Özellikleri: Mecmua harekesiz düzgün nesih bir hatla kaleme alınmıştır. Mecmuanın bütünü tek bir kalemden çıkmıştır. Sadece siyah mürekkep kullanılmıştır. Şiirlerin bir kısmının başına hangi şaire ait olduğu bilgisi yazılmıştır. Bir kısmının kenarında da şiirin türüne ilişkin kısa notlar mevcuttur. Bir kısım şiirin müellifi mecmuada belirtilmemekle birlikte şairlerini metinlerde yer alan mahlaslardan öğrenebiliyoruz.

İstinsah Tarihi: Mecmua 1b'de *Mecmû‘a-i Müntehâb-ı Na‘t-i Şerîf bâ-Hatt-ı Vâsıf Mîr-i Şâir-i Enderûnî* ifadesi yer alır. İstinsah tarihine ilişkin kesin bir kayıt

olmamakla birlikte Enderunlu Vâsıf'ın (ö. 1824)[533] hattıyla kaleme alındığı düşünülürse, XIX. yüzyılın başına ait olması kuvvetle muhtemeldir.

Müstensih: Enderunlu Vâsıf.

Mürettip: Müstensihinden başka bir kaydı bulunmayan mecmuanın mürettibinin de Enderunlu Vâsıf olması muhtemeldir.

Tertip Özellikleri: Mecmuada şairlerin alfabetik sıraya göre dizinine ya da şiirlerin türüne göre bir tasnife gidilmemiş, şiirler karışık olarak verilmiştir. Bununla birlikte mecmuada 73b'ye kadar biri istisna olmak üzere hep kaside nazım şeklinde yazılmış metinlere, 73b'den 147b'ye kadar mesnevî nazım şeklinde yazılmış metinlere yer verilmiştir. 147b-153a varakları arasında Fuzûlî'nin 3 kasidesi yer alırken, 155b-162b varakları arasında Kânî'nin 15 gazeli, bir tesdisi ve bir de tahmisi yer alır. Birkaç istisna şiir metnini dışarıda tutarsak mecmuada önce kasidelere, sonra mesnevîlere ve en son da gazellere yer verildiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte birçok boş varağın da mevcut olduğu mecmua düzenli bir görünüm arz etmez. Mecmuada muhtevâyı gösterir bir fihrist bulunmaz.

Varak Sayısı: Mecmua 182 varaktan oluşur. Varak numaraları eserde yer yer belirsizleşmekle birlikte mecmua üzerinde günümüz rakamlarıyla tekrar verilmiştir. Bununla birlikte aralarda ve mecmua sonunda birçok boş varak mevcuttur. 2b-12a arası varaklar, 70a-73a arası varaklar, 85b-92b arası varaklar, 131b-135a arası varaklar, 153b-155a arası varaklar ve 162a-182a arası varaklar tamamen boş bırakılmıştır. 182 varaklık mecmua 161b'de bulunan Kânî'nin tahmisiyle son bulur. 170a'da boş yaprağın sol üst köşesine düşülmüş *Devletlü 'inâyetlü* ifadesi yer alır.

Kâğıt ve Cilt Özellikleri: Sadece siyah mürekkebin kullanıldığı mecmuada şiir metinleri üzerinde tezhib ya da benzeri herhangi bir süslemeye ya da düzenli bir başlıklandırmaya rastlanmaz. Kütüphane kaydında mecmuanın şirazesinin sağlam olduğu bilgisiyle birlikte bazı sayfalarının kopmak üzere olduğu bilgisi mevcuttur.

Mecmua 1b'de sol alt köşede mecmuanın Millet Genel Kütüphanesi'ndeki kayıt bilgilerini gösterir bir kaşe yer alır. Bunun üzerinde bir mühür bulunur. Arap rakamıyla katalog kaydı olan *779* arşiv numarasına rastlarız. Arşiv numarasının altında bir mühür vardır. Bunların üzerinde *Mecmua-i Müntehâb-ı Na't-i Şerîf bâ-Hatt-ı Vâsıf Mîr-i Şâir-i Enderûnî* ifadesi yer alır. En üstte ise ifadeleri silinmiş bir başka mühür bulunmaktadır.

---

533 Divan şiirinin son temsilcilerinden olan Enderunlu Vâsıf'ın vefat tarihi bilinmekle birlikte doğum tarihine ilişkin kesin bir bilgi mevcut değildir. Enderunlu Vâsıf'la ilgili daha geniş bilgi için bk. Abdükadir Karahan; "Enderunlu Vâsıf", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 11, s. 189-190.

2.6.2. Mecmuanın Muhteva Özellikleri

İsmi her ne kadar *Mecmua-i Müntehâb-ı Na‘t-i Şerîf* şeklinde verilmişse de mecmuada na‘tlerin dışında tevhid, münâcât ve mi‘râciyeler bulunur. Bunlarla birlikte metinlerde dört halife medhine de rastlarız. Mecmuada Nâilî'nin Hz. Ali'yi anlattığı bir kasidesi ve Hz. Hüseyin'in şehâdetini anlattığı Kerbelâ mersiyesi (58b-61a), yine Fâizî'nin Hz. Ali'yi ve Hz. Hasan'ı anlattığı iki kasidesi mevcuttur (58b-61a).

Mecmuada biri ismi tespit edilememiş, toplam 22 isme ait şiir bulunmaktadır. İsmi tespit edilen şairler şöyledir:

Sâbit, Sırrî, Nâdirî, Nizâmî, Vechî, Rızâyî, Şehrî, Kâşif, Fehîm, Seyyid Vesîm, Nâilî, Neylî, Yahyâ, Şâkir, Fâizî, Nef‘î, Nûrî, Nâbî, Abdü'l-bâkî Ârif, Fuzûlî, Kânî.

Mecmua, şairini tespit edemediğimiz bir na‘tle başlar (1a-2b). Devamındaki yapraklar 12b'ye kadar boştur. Daha sonra şair Sâbit'e ait bir mi‘râciye yer alır (12a-15a). Mecmuanın sonunda ise Kânî'ye ait 3 besmele ve 14 na‘te yer verilmiştir (155a-161a). Bu na‘tlerin on ikisi gazel formundadır. Son iki na‘tin biri Kânî'nin meşhur bir beyte yaptığı tesdis diğeri ise Rûşenî'nin na‘tine yaptığı bir tahmistir. Kânî 3 vasf-ı besleme manzûmesi ve 14 na‘tiyle bu mecmuada kendisine en çok yer verilen şairdir.

Mecmuada na‘tlerle birlikte birçok tür bulunmaktadır. Mecmuada şiirleri olduğu halde na‘tleri olmayan şairler *Nâdirî, Seyyid Vesîm, Şâkir, Nâbî* ve *Abdülbâkî Ârif*'tir. Nâdirî (22a-25b) ve Seyyid Vesîm (48b-50a) mecmuada kendilerine ait birer mi‘râciye ile bulunurken, Şâkir, Hazret-i Muhammed'in (sav) doğumunu tavsif ettiği kasidesiyle yer almıştır (64a-66b). Nâbî'nin tevhidine, hamdelesine ve mi‘râciyesine yer verilirken (107a-122b), na‘ti bulunmaz. Abdülbâkî Ârif ise mecmuada mi‘râciyesiyle yer almaktadır (135a-146a).

Mecmuada 17 şaire ait toplam 42 na‘t metni bulunmaktadır. Bu şairlerden 16'sının ismi tespit edilebilmiştir. Aşağıdaki tablo mecmuada hangi şairin kaç na‘tiyle yer aldığını göstermektedir:

Sâbit	1	Rızâyî	3	Nâilî	4	Nef'î	1
Sırrî	1	Şehrî	4	Neylî	1	Nûrî	1
Nizâmî	1	Kâşif	3	Yahyâ	1	Fuzûlî	3
Vechî	1	Fehîm	1	Fâizî	1	Kânî	14
?	1						

Tablo 10: NM 6'da Yer Alan Na‘tlerin Müellifleri

Hz. Muhammed (s.a.) için kaleme alınan na‘tlerin toplam sayısı 42’dir. Dört halifenin her biri için ayrı ayrı medhiyeler kaleme alan Nûrî, Sâbit ve Fâizî bu tabloya dâhil edilmemiştir.

Mecmuada Nûrî, Sâbit, Nâbî ve Fâizî’ye ait tevhid ve münâcâtlar dikkati çeker. Şairlerin mecmuada yer alan na‘tleri divan tertibine uygun bir şekilde tevhid ve münâcâtlardan sonra gelir. Öyle görünüyor ki, bu tevhid, münâcât ve na‘tler şairlerin eserlerinin giriş bölümlerinden alınmıştır. Mecmuada yer alan şairlerden *Nizâmî*, *Kâşif*, *Seyyid Vesîm*, *Neylî*, *Nûrî* ve *Kânî* daha önce tanıtılan na‘t mecmualarında yer almamış şairlerdir.

İstanbul Millet Kütüphanesi’nde 779/1 numarada *Mecmua-i Müntehâb-ı Na‘t-i Şerîf* şeklinde kayıtlı bu mecmua, içinde yer alan şiirlerin bir kısmı, tavsifi yapılan önceki mecmualarda olmakla birlikte farklı şairleri de barındırmasından dolayı özgündür. Eserde na‘tlerle birlikte birçok dinî tür yer alır. Şiir türlerinin seçiminde çok titiz davranıldığını ve başlığa riayet edildiğini söyleyemeyiz. Mecmuanın içinde çok fazla boş varağın olmasından yola çıkarak Enderunlu Vâsıf’ın henüz yazımını tamamlamadığını belki de birçok farklı şairi ve şiiri daha sonra mecmuaya ekleyeceğini düşünmek mümkündür. 170a’da bulunan boş yaprağın solt üst köşesine düşülmüş *Devletlü ‘inâyetlü* ifadesinin altında hiçbir şeyin yer almaması da daha sonra eklemeler yapılması düşünüldüğü kanaatini pekiştirir.

2.6.3. Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Şekil Özellikleri

Mecmuada na‘tlerle birlikte besmele, tevhid, münâcât, mi‘râciye, çâr-yâr medhi gibi birçok dinî tür bulunmaktadır. Mecmuanın bir na‘t mecmuası olması hasebiyle bu dinî türlerin içinde en çok yeri na‘tler alır. Mecmuada biri ismi tespit edilemeyen 22 farklı şaire ait 78 şiir metni yer almaktadır. Bu metinler içinde 16 farklı şaire ait toplam 42 na‘t yer alır. Aşağıdaki iki başlık altında mecmuada yer alan şairlerin kullandıkları nazım şekilleri ve kaç şiirle mecmuada yer aldıkları, yine hangi vezinleri hangi sıklıkla kullandıkları iki ayrı tablo halinde gösterilecektir.

2.6.3.1. Şiirlerin Nazım Şekilleri ve Şairlerinin Listesi

Mecmuada yer alan metinlerde en çok kullanılan nazım şekli kasidedir. Mecmuada yer alan 78 şiirin 34’ü kaside nazım şeklinde kaleme alınmıştır. Bunu

mesnevî nazım şekli takip eder. 24 şiir mesnevî nazım şekli ile kaleme alınmıştır. Mecmuada gazel nazım şeklinde kaleme alınmış 15 na'tle karşılaşırız. Bu na'tlerin tamamının müellifi Kânî'dir. Buna ilaveten mecmuada 1 tahmis, 1 tesdis ve 1 müseddes bulunur. Aşağıdaki tablo mecmuada yer alan şiirlerin nazım şekillerini ve şairlerini göstermektedir:

Mecmua-i Müntehab-ı Na't-i Şerîf			
Sıra	**Varak numarası**	**Şairin Adı / Mahlası**	**Nazım Şekli ve Sayısı**
1	1b-2a	?	1 Kaside
2	12b-20b/93a-107a	Sâbit	3 Kaside, 8 Mesnevî[534]
3	20b-22b	Sırrî	1 Kaside
4	22b-25a	Nâdirî	1 Kaside
5	25a-28a	Nizâmî	1 Kaside
6	28a-30b	Vechî	1 Kaside
7	30b-35a	Rızâyî	3 Kaside
8	35a-43a	Şehrî	1 Rubâî, 4 Kaside
9	43a-46b	Kâşif	1 Rubâî, 3 Kaside
10	46b-47a	Fehîm	1 Kaside
11	48a-50b	Seyyid Vesîm	1 Kaside
12	50b-61b	Nâilî	6 Kaside
13	61b-62a	Neylî	1 Kaside
14	62b-64b	Yahyâ	1 Kaside
15	64a-66a	Şâkir	1 Müseddes
16	66a-68b/122b-131a	Fâizî	2 Kaside, 4 Mesnevî
17	68b-69b	Nef'î	1 Kaside
18	73b-85a	Nûrî	8 Mesnevî
19	107b-122a	Nâbî	3 Mesnevî
20	135b-146b	Ârif	1 Mesnevî
21	147b-153a	Fuzûlî	3 Kaside
22	155b-161b	Kânî	15 Gazel, 1 Tesdis, 1 Tahmis

[534] Sâbit'in *Edhemnâme* isimli eserinden alınmış mesnevîlerdir. Ayrı ayrı bölümlendirildiği için 8 mesnevî olarak zikredilmiştir. Eser Turgut Karacan tarafından neşredilmiş, ayrıca bir yüksek lisans tezinde çalışılmıştır. Bk. Turgut Karacan, *Sâbit Edhem ü Hümâ*, Sivas 1990; Turgut Koçoğlu, *Şefîk-nâme, Şefîk-nâme Şerhi ve Edhem ü Hümâ Mecmuası (İnceleme, Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkı Basım)*, Erciyes Üniversitesi SBE, Kayseri 2004.

	Toplam: 22 Şair	**78 Şiir**	**34 Kaside,** **24 Mesnevî,** **15 Gazel,** **2 Rubâî,** **1 Tahmis,** **1 Tesdis,** **1 Müseddes**

Tablo 11: NM6'da Yer Alan Şiirlerin Nazım Şekilleri

2.6.3.2. Aruz Kalıpları ve Kullanım Sıklıkları

Mecmuada 15 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Aşağıdaki tablo mecmuada hangi veznin hangi sıklıkta kullanıldığını göstermektedir[535]:

Sıra	**Kullanılan Vezin**	**Kullanım Sıklığı**
1	Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün	21
2	Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün	10
3	Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün	8
4	Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün	7
5	Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün	5
6	Mefâ'îlün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün	4
7	Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün	4
8	Mef'ûlü / Mefâ'ilün / Fe'ilün	4
9	Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'îlü / Fâ'ilün	3
10	Fâ'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün	3
11	Mef'ûlü / Mefâ'îlü / Mefâ'îlü / Fe'ûlün	2
12	Mef'ûlü / Mefâ'ilün / Fe'ûlün	2
13	Mef'ûlü / Mefâ'îlün / Mefâ'îlün / Fâ	1
14	Müfte'ilün / Fâ'ilün / Müfte'ilün / Fâ'ilün	1
15	Mef'ûlü / Fâ'ilâtün / Mefâ'ilü / Fâ'ilün	1

Tablo 12: NM6'da Kullanılan Aruz Kalıpları ve Kullanım Sıklıkları

---

[535] Kâşif'e ait bir rubâî muhtelif vezinlerde kaleme alındığı için tablonun dışında tutulmuştur.

2.6.4. Mecmuanın Genel Dökümü

Vr.	Şair	Başı	Şekil / Birimİ	Türü	Vezin	Açıklamalar
1b	?	Vücūdun ḳāʾ id-i rāh-ı cināndır Yā Resūla'llāh Ḥarīmüñ melce-i üftādegāndır Yā Resūla'llāh	Kaside / 25 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	
12b	S̱ābit	Ḫoşā ferḫunde-aḫter leyle-i mümtāz ü müsteṣnā Ki 'unvān-ı berāt-ı ḳadridür ser-sūre-i İsrā	Kaside / 99 beyit	Mi'râciye	.---/.---/.---/.---	Karacan, 1991: 151-158
15b	S̱ābit	Gel ey göñül olalım dil-güşūde çeşm-i şuhūd Yeter bu kūrī-i żüll-i hevān-ı būd ne-būd	Kaside / 76 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	Karacan, 1991: 158-165
18a	S̱ābit	Ḳuruldı ordu-yı sulṭān-ı ṣavm 'ale't-ta'cīl Göründi mehce-i i'lâmı şehrden bir mīl	Kaside / 90 beyit	Na't/ Ramâzaniye	.-.-/..--/.-.-/..-	Karacan, 1991: 165-171
20b	Sırrī	Sāḳī yeter ki meclise dil-i mergzār gelür Bir neşvedir ki pīr-i vāz-ı nev-civān gelür	Kaside / 64 beyit	Na't	--./-.-./.--./-.-	
22b	Nādirī	Te'ālallâh zihī ṣām-ı sürūr-encām u ġam-fersā Ki oldı maẓhar-ı esrār-ı ṣübḥānelleẕī esrā	Kaside / 74 beyit	Mi'râciye	.---/.---/.---/.---	Külekçi, 1985: 104-108
25a	Niżāmī	Kim itdi gevherin ḫāk içre ḫurşīd-i cihān-ārā Anı bulmaġa ġırbāl itdi çerḫ-i ṭārum-ı vālā	Kaside / 99 beyit	Mi'râciye	.---/.---/.---/.---	Kaside NM3 ve NM4'te Riyâzî'ye nispet edilmiştir.
28a	Vechī	Bülbül-i gülbün-i naẓma budur evlā her dem Ġonça-veş medḥ-i resūlü's-ṣaḳaleyne aça fem	Kaside / 80 beyit	Na't	..--/..--/..--/..-	
30b	Rıżāyī	Ey Ḫatm-i Rusül 'ālemde gelseñ n'ola āḫir 'Ādet budur āḫirde gelür bezme ekābir	Kaside / 60 beyit	Na't	--./.--./.--./.--	Demirel, 2005: 3-7
32a	Rıżāyī	Ey ki itmez ḥarem-i ḳurbına bir ferd düḫūl Bāġ-ı cāhına göre gülşen-i cennet medḫūl	Kaside / 36 beyit	Na't	..--/..--/..--/..-	Demirel, 2005: 7-10

33b	Rıżāyī	Bi-ḥamdi'llāh vezān oldı nesīm-i feyż-i Rabbānī Açıldı ġonçalar zeyn itdi gül ṣaḥn-ı gülistānı	Kaside / 56 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Demirel, 2005: 25-30
35a	Şehrī	Şehrî sebeb-i ḫilḳatini derrāk ol Ālāyiş-i dünyā-yı denīden pāk ol Na't-i şeh-i kevneyne zebānuñ vaḳf it Nev-bülbül-i gülzār-ı gül-i *Levlāk* ol	Rubâî		--./.---/.---/-	Demirel, 1999: 167
35a	Şehrī	İdince cilve benānumda kilk-i müşg-āgīn İder sahīfe-i eş'ārumı nümūne-i Çīn	Kaside / 45 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 167-172
36b	Şehrī	Göñül bir āfet-i devrānuñ oldı ḥayrānı Ki mihre ḫande ider maşrıḳ-ı girībānı	Kaside / 44 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 173-178
38a	Şehrī	Şu deñlü virdi nezāket zemīne luṭf-ı bahār Ki pāy-bād-ı seḥerden bile olur efgār	Kaside / 58 beyit	Na't	.-.-/..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 178-185
40a	Şehrī	Āh kim ṭāli'-i şeref-āzār Düşmen-i ahter-i sa'ādetkār	Kaside / 105 beyit	Na't	..--/.-.-/..-	Demirel, 1999: 189-200
43a	Kāşif	Yā Rab suḫanum naẓīr-i şekkerzār it Bebġā-yı dilüm hemīşe ḫoş-güftār it Na't-i nebevīde beytümüñ her birini Miftāḥ-ı der-i ḫazīne-i esrār it	Rubâî	Münâcât	Ahreb / Muhtelif vezinlerdedir	Büyükyıldırım, 1998: 141
43a	Kāşif	Yine germābe-i pür-tāb idüp koma bu devrānı Degül şeb-nem 'araḳ-rīz eylemiş ezhār bostānı	Kaside / 34 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Büyükyıldırım, 1998: 142-146
44b	Kāşif	Āh eyledükçe āteş-i dil kim 'ayān olur Meş'al-fürūz-ı ḳāfile-i bī-dilān olur	Kaside / 42 beyit	Na't	--./-.-./.--./-.-	Büyükyıldırım, 1998: 146-151
45b	Kāşif	Ẓuhūr itdi çemenden leşker-i nev-rūz-ı sulṭānī Ḳuruldı yāsemenden ṣaḥn-ı bāġa çetr-i ḫāḳānī	Kaside / 26 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Büyükyıldırım, 1998: 151-154

46b	Fehīm	Dün gice çarḫa kim ʻitāb itdüm Ḥaşra dek vaḳf-ı ıżṭırāb itdüm	Kaside / 52 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Üzgör,1991: 106-114
48a	Seyyid Vesīm	Zihī bir şeb ki āġū çekerdi māh-ı tābānı Zihī bir şeb k'idi ābisten-i ṣubḥ-ı dıraḫşānı	Kaside / 77 beyit	Mi‘râciye	.---/.---/.---/.---	Tuğluk, 2007: 482-494.
50b	Nā'ilī	Nuṭḳ-āferīn ki ṭab‘ıma feyż-i maḳāl ider İlhām-ı naᶜt-ı mefḫar-i aṣḥāb u āl ider	Kaside / 52 beyit	Na‘t	--./-.-./.--./-.-	İpekten, 1990: 21-24
52b	Nā'ilī	Ne şādmānī-i bezm-i viṣāl-i yār ḳalur Ne zevḳ-i ṣoḥbet-i sāḳī-i gül-‘izār ḳalur	Kaside / 54 beyit	Na‘t	.---/..--/.-.-/..-	İpekten, 1990: 24-28
54a	Nā'ilī	Kerem taṣavvur ider çarḫ-ı dūn ʻitābında Ki ḥaml-ı minnet ider cevr-i bī-ḥisābında	Kaside / 72 beyit	Na‘t	.---/..--/.-.-/..-	İpekten, 1990: 28-32
56b	Nā'ilī	Çīn-i nāzım cebīn-güşā-yı dilim Fitneyim genc-i iḫtifā-yı dilim	Kaside / 47 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	İpekten, 1990: 32-35
58a	Nā'ilī	Benim o mücrim-i gerden-be ṭavḳ zindānī Esīr-i silsiledir gerden-i perīşānī	Kaside / 55 beyit	Menkıbe-i Hz. Ali	.---/..--/.-.-/..-	İpekten, 1990: 39-42
59b	Nā'ilī	Bu rūzgār-ı siyeh-dil ḳalırsa böyle ʻanīd Çerāġ-ı mihrini söndürmemek degil mi ba‘īd	Kaside / 65 beyit	Menkıbe-i Hz. Hüseyin	.---/..--/.-.-/..-	İpekten, 1990: 42-46
61b	Neylī	Ol güher kim anı dil sermāye-i efkār ider Ḳonmaġa ser-tāc-ı mihr-i tābdāra ʻār ider	Kaside / 23 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Bedir, 1992: 42-43
62b	Yaḥyā	Gökler yüzi bu gice gülistān idi gūyā Her encüm-i tābende idi bir gül-i ḥamrā	Kaside / 68 beyit	Na‘t	--./.--./.--./.--	Çavuşoğlu, 1977: s.17-23
64b	Şākir	Dili yek curᶜa-i nāz ile ḳılan mest ü ḫarāb Dökdi peymāne-i ümmīde bu şeb bāde-i nāb Şeb ne şeb ẕātı ʻarūs-ı emele oldı niḳāb Kāse-i şerbet-i ḥacle olur anda mehtāb	Müseddes / 8 bend	Mevlid	..--/..--/..--/..-	

		Şeb ne şeb eylemede mihr-i nigāhı bī-tāb Sāye-i ebr-i nürüvvet gibi mişli nā-yāb Şeb-i ḳadriñ ne ḳadar ḳadri olur feyż-me’āb Bu şebiñ silkine ger itmese kendüyi ḥesāb Ser-be-ser gūş idi ol leyle disem nuṭk-ı ṣavāb Virir endīşe-i ṭab^c ım gibi hep luṭf-ı cevāb Oldı ser-şār siyeh kāse-i baẖt-ı vārun Ḥaymesin vādī-i Leylāya bıraḳdı Mecnūn				
66a	Fā’izī	Ey Fā’iżī nedür bu ḳadar şiddet-i şeġaf Eyler misin vücūduñı dünyā içün telef	Kaside / 31 beyit	Menkıbe-i Hz. Ali	--./-.--/.--./-.-	Okatan, 1995: 93-96
67a	Fā’izī	Pür itdi berfle rūy-i hevā-yı ebr-i şitā Göründi gerd-i sipāh-ı sipeh-bed-i pür-mā	Kaside / 38 beyit	Menkıbe-i Hz. Hasan	.-.-/..--/.-.-/..-	Okatan, 1995: 96-99
68b	Nef‘ī	‘Uḳde-i ser-rişte-i rāz-ı nihānīdür sözüm Silk-i tesbīḥdür seb^c ul-meṣānīdür sözüm	Kaside / 45 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Akkuş, 1993: 45-47
73b	Nūrī	Ḥamd ile olsa ger naẓm-ı kelām Besmeleyle olur ol ṭarz-ı tamām	Mesnevî / 47 beyit	Tevhid	..--/..--/..-	
75a	Nūrī	Yā İlāhī meded it nefs-i denī Senden iżlāl ile ayırdı beni	Mesnevî / 73 beyit	Münâcât	..--/..--/..-	
77a	Nūrī	Yine ey bülbül-i bāġ-ı melekūt Nefsiñ rūḥa vir ḳuvvet ü ḳūt	Mesnevî / 71 beyit	Na‘t	..--/..--/..-	
79a	Nūrī	Yine dehgān-ı gül-i gülşen-i rāz Oldı bu nev^c le ḳıṣṣa-perdāz	Mesnevî / 63 beyit	Mi‘râciye	..--/..--/..-	
81a	Nūrī	Ḥāṣṣaten biri Bū Bekr-i Ṣıddīḳ Ṣıdḳla ḥażrete olmuşdı refīḳ	Mesnevî / 9 beyit	Na‘t-i Ebû Bekr	..--/..--/..-	

81b	Nūrī	Biri ol şīr-i veġā ya‘ni ‘Ömer Ḳāmetin ḥaḳ yolına itdi kemer	Mesnevî / 11 beyit	Na‘t-i Ömer	..--/..--/..-	
82a	Nūrī	Biri daḫı anıñ İbn-i ‘Affān Ṣāḥib-i şerm ü ḥāyā-yı īmān	Mesnevî / 8 beyit	Na‘t-i Osman	..--/..--/..-	
82a	Nūrī	Biri ol menba‘-ı ‘ilm ü ezelī Mürteżā-yı şīr-i Ḫudā ya‘ni ‘Alī	Mesnevî / 87 beyit	Na‘t-i Ali ve hâtime	..--/..--/..-	
93a	S̱ābit	Ḥamd aña kim olup müdebbir-i ‘arş İtdi ẓıll-i hümā-yı fażlını ferş	Mesnevî / 63 beyit	Tevhid	..--/.-.-/..-	Koçoğlu, 2004: 259-263
95a	S̱ābit	Yā ilāhī şikeste vü zārım Kāfir-i nefsde giriftārım	Mesnevî / 57 beyit	Münâcât	-.--/.-.-/..-	Koçoğlu, 2004: 263-266
96b	S̱ābit	Mehbit-i şāhbāz-ı sidre-nişīn ‘Āşiyān-sāz ṭāḳ-ı ‘ılliyyīn	Mesnevî / 69 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Koçoğlu, 2004: 267-271
98b	S̱ābit	Bir şebāngeh ki nev-ᶜ arūs-ı sipihr Bürde-i şāmı itdi perde-i mihr	Mesnevî / 107 beyit	Mi‘râciye	..--/.-.-/..-	Koçoğlu, 2004: 271-278
102a	S̱ābit	Sırr-ı īmāna çār-yār-ı saᶜīd Ḳondılar çār-ḫāne vefḳ-ı cedīd	Mesnevî / 40 beyit	Na‘t-i Ebû Bekr	..--/.-.-/..-	Koçoğlu, 2004: 278-281
103a	S̱ābit	Yār-ı s̱ānī ḫidīv-i dād-efser Şehriyār-ı ‘arab cenāb-ı ‘Ömer	Mesnevî / 40 beyit	Na‘t-i Ömer	-.--/.-.-/..-	Koçoğlu, 2004: 281-283
104b	S̱ābit	Yār-ı s̱ālis ḫalife-i ẕī-şān İbn-i ‘Affān Ḥażret-i ‘Os̱mān	Mesnevî / 40 beyit	Na‘t-i Osman	-.--/.-.-/..-	Koçoğlu, 2004: 283-286
105b	S̱ābit	Çār-yārumdur ibn-i ‘amm-i Resūl Vālid-i neyyireyn ü zevc-i Betūl	Mesnevî / 45 beyit	Na‘t-i Ali	-.--/.-.-/..-	Koçoğlu, 2004: 286-289
107b	Nābī	Ḥamd ol Allāh-ı ‘aẓīmü’ş-şāna Mübtedā-i dāire-i imkāna	Mesnevî / 64 beyit	Tevhid	..--/..--/..-	Pala, 1989: 17-25

109b	Nābī	Ḥamd aña ki ḥamd aña revādur Ḥamdiñ daḫı ḥamdine sezādur	Mesnevî / 192 beyit	Tahmîd	..--/..--/..-	Ülger, 1996: 82-106
115a	Nābī	Bir şeb ki ʿ ināyeti İlāhī Zeyn itmişdi bu bārgāhı	Mesnevî / 236 beyit	Miʿrâciye	--./.-.-/.--	Ülger, 1996: 106-138
122b	Fā'izī	Ey kevkebe-baḫş-ı hem-rev-i ʿışḳ Dil mülkin iden ḳalem-rev-i ʿışḳ	Mesnevî / 60 beyit	Tahmîd	--./.-.-/..-	Elçi, 2011: 63-69
124a	Fā'izī	Ey māye-i ṣabr-ı bī-ḳarārān Teb rūze kün ümīd-vārān	Mesnevî / 54 beyit	Münâcât	--./.-.-/..-	Elçi, 2011: 69-75
125b	Fā'iżī	Tafṣīl-i muḳaddimāt-ı mücmel Tedbīr-i pesīn ü ʿaḳl-ı evvel	Mesnevî / 131 beyit	Naʿt	--./.-.-/..-	Elçi, 2011: 75-80
129b	Fā'izī	Şāhān-ı serīr-i fażl-ı maʿnī Yārān-ı cihār-gāne yaʿni	Mesnevî / 41 beyit	Naʿt-ı çâr-yâr	--./.-.-/..-	Elçi, 2011: 90-94
135b	ʿĀrif	Ṣad ḥamd o ḳadīm-i kār-sāza Ol ṣāniʿ-i āsmān-ṭırāza	Mesnevî	Miʿrâciye	--./.-.-/.--	Okudan, 2008: 119-177
147b	Fużūlī	Ne kim ṣaḥīfe-i tedbīre ʿaḳl ider masṭūr Ṣağınmañ anı olur olmaz olmayan maḳdūr	Kaside / 55 beyit	Naʿt	.-.-/..--/.-.-/..-	Akyüz vd., 1958: 20-23
149a	Fużūlī	Ṣaçma ey göz eşkden göñlümdeki odlare ṣu Kim bu deñlü dutuşan odlare ḳılmaz çāre ṣu	Kaside / 32 beyit	Naʿt	-.--/-.--/-.--/-.-	Akyüz vd., 1958: 23-25
150a	Fużūlī	Hevā-ʿarāyis-i gülzāra oldı çihre-küşā Bahār-ı gülşene giydirdi ḫulle-i ḥażrā	Kaside / 92 beyit	Naʿt	.-.-/..--/.-.-/..-	Akyüz vd., 1958: 23-25
155b	Kānī	ʿAlem ḳaldırsa bir yerde ḳaçan sulṭān-ı bi'smillah Olur lāhūtiyān ārāyiş-i dīvān-ı bi'smillah	Gazel / 12 beyit	Besmele	.---/.---/.---/.---	Yazar, 2006: 201-202
156a	Kānī	Ṭulūʿ itdi derūna çün meh-i tābān-ı bi'smillah Aña ʿaks itdi zīrā pertev-i raḫşān-ı bi'smillah	Gazel / 5 beyit	Besmele	.---/.---/.---/.---	Yazar, 2006: 202

156a	Kānī	Cihānı ķaplamışdur pertev-i envār-ı bi'smillah Ķamaşdırmış dü kevnüñ dīdesin dīdār-ı bi'smillah	Gazel / 5 beyit	Besmele	.---/.---/.---/.---	Yazar, 2006: 202-203
156a	Kānī	Ġubār-ı ravżanuñ kuhl-i cilādur yā Resūla'llah Gözümde ħāk-i kūyuñ ţūtiyādur yā Resūla'llah	Gazel / 13 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Yazar, 2006: 203-204
156b	Kānī	Dü-gīsū nāfe-i żātü'l-erecdür yā Resūla'llah Maşūn ez-şemme-i cins-i ħarecdür yā Resūla'llah	Gazel / 7 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Yazar, 2006: 204-205
157a	Kānī	Ruħundur şāhid-i esrār-ı peyker yā Resûla'llah Lebüñdür şūretā rūħ-ı muşavver yā Resūla'llah	Gazel / 12 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Yazar, 2006: 205-206
157a	Kānī	Lebüñ keşfü'r-rümūz-ı mā sebaķdur yā Resūla'llah Ki her bir ħarfi biñ yıllıķ sebaķdur yā Resūla'llah	Gazel / 13 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Yazar, 2006: 207-208
157b	Kānī	İşigüñ ħākine ruħsāre-sāyem yā Resūla'llah N'ola reşk-i Hümā olduysa sāyem yā Resūla'llah	Gazel / 7 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Yazar, 2006: 208-209
158a	Kānī	Ümīd eyler cihān senden 'ināyet yā Resūla'llah Unutma bende-i ħāşuñ şefā'at yā Resūla'llah	Gazel / 7 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Yazar, 2006: 209-210
158a	Kānī	Ġarīb-i bī-kesem dergāha geldüm yā Resûla'llah Gedā-yı bī-nevāyem şāha geldüm yā Resûla'llah	Gazel / 5 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Yazar, 2006: 211
158b	Kānī	Ħırāmuñ şūret-i rūħ-ı revāndur yā Resûla'llah Ķıyāmuñ müşbit-i āħir zamāndur yā Resūla'llah	Gazel / 5 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Yazar, 2006: 211-212
158b	Kānī	Sözüñdür vaħy-i Ħaķķ āyet-be-āyet yā Resūla'llah Ħadīş-i 'ışķ hep senden rivāyet yā Resūla'llah	Gazel / 10 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Yazar, 2006: 212-213
159a	Kānī	Ġubār-ı ravża-i faħr-ı dü-'ālem kimyādur hep Ħamīr-i māye-i seng-i deri çün mūmyādur hep	Gazel / 9 beyit	Na't	.---/.---/.---/.---	Yazar, 2006: 213-214
159a	Kānī	Mevce-i pīşīn żuhūr-ı rūz-gār-ı nūrsın Rūz-sāz-ı kisvet-i tār-ı şeb-i deycūrsın	Gazel / 7 beyit	Na't	-.--/-.--/-.--/-.-	Yazar, 2006: 214-215

159b	Kānī	Bülbül-i bāġ-ı belāġ ṣalli ve sellim ‘aleyh Rāh-ber-i heşt-bāġ ṣalli ve sellim ‘aleyh	Gazel / 12 beyit	Na‘t	-..-/-.-/-..-/-.-	Yazar, 2006: 215-216
160a	Kānī	Ḥusrev-i gītīsitān-ı mülket-i ikbāl ü cāh Dāver-i dāra-sipāh-ı kişver-i feyż-i ilāh Aḥmed-i muḫtār maḥbūb-ı şeh-i vaḥdet-penāh Doġmasa doġmazdı ḫurşīd ü meh-i nüh bārgāh *Yā ‘ıbāda’llah ṣallu vaḳtefū iṣrü’l-hüdā* *Ki şumārā ümmet-i ḫod-ḫ˘ānd maḥbūb-ı Ḥudā*	Tesdis / 5 bend	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Yazar, 2006: 217-219
160b	Kānī	Bir mehüñ bendesiyem sāye daḫı olmaz eşi Nūrınuñ ẕerresi olmaz bu cihānuñ güneşi Ḳapladı pertev-i envār-ı ruḥun çār (u) şeşi *Çün ṭoġup ṭutdı cihān nūrını ḥüsnüñ güneşi* *Kim ola sevmeye bu vech ile sen māhveşi*	Tahmis / 9 bend	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Yazar, 2006: 219-221 Kânî’nin Rûşenî’nin na‘tine tahmisidir.

2.7. Nu‘ût ve Kasâid Mecmuası, İst. Millet Ktp. 773/1

Mecmua kütüphane kaydında *Nu‘ût ve Kasâid Mecmuası* geçmektedir. İsminden de anlaşılacağı üzere mecmuada na‘t türünün dışında birçok şiir metni yer almaktadır.

2.7.1. Mecmuanın Fizikî Özellikleri

Başı: Mecmua Haylî’nin kasidesiyle başlar. Matla‘ beyti şöyledir:

Vechi var teşne-i āb-ı keremüñ olsa cihān
Ki yüzüñ ṣuyına ḫalḳ oldı senüñ kevn ü mekān

Haylî, vr 1b

Sonu: Mecmua Hz. Muhammed’in (s.a.) şemâilindeki mucizâtın anlatıldığı üç varaklık nesir bir metinle son bulur. Nesren kaleme alınmış metin şu ifadelerle başlar:

“El-ḥamdü li’llāhi vaḥdehū ve kefā ‘abdehū ve ṣalla’llāhu te‘ālā ‘alā rasūlihī ve ḥabībihī Muḥammeden ‘abduhū ve rasūluhū lā-nebiyye ba‘dehū ḥażret-i ḫātem-i risālet ṣalavātu ve selāmuhū ‘aleyhiñ mübārek ve münevver ẓahr-ı İslām olan ẓahr-ı eṭharlarındaki ḫātem-i nübüvvet beyān edilmeḳ ḫitāme-i misk ḳabīlinden olmaġla rivāyāt-ı ṣıḥāḥ ile efṣāḥ u beyān olunur ki…”

NM7, 132a

Metin şu ifadelerle son bulur:

“… Selmān-ı Fārisī ol ṭılāyla bilā-izn yehūddan taḫlīṣ buyurdılar. Temmet. Ve Ṣallallāhu ‘alā Seyyidinā ve Nebiyyinā Muḥammedin ‘Aleyhi ve Sellem teslīmen kebīran keṣīran”

NM7 134b

Sütun ve Satır Sayısı: Mecmuanın Sütün sayısı 2, satır sayısı 10’dur. Bununla birlikte satır sayısı mecmuada değişkenlik de arz eder. Bazı varaklarda eğik yazılmış beyitlerden oluşan iki sütun arasına beyitler derc edilmiştir.

Yazı Özellikleri: Harekesiz düzgün ta‘lik bir hatla kaleme alınmıştır. Metinlerde siyah mürekkep kullanılmıştır. Başlıklarda ve bazı açıklamalarda ise kırmızı mürekkep kullanılır. Bununla birlikte yer yer mavi mürekkeple kısa açıklamalara da yer verilmiştir.

İstinsah Tarihi: İstinsah tarihine ilişkin herhangi bir kayıt mevcut değildir.

Müstensih: Mecmuanın kim tarafından istinsah edildiğine ilişkin herhangi bir bilgi mevcut değildir.

Mürettip: Mecmuanın tertip edenine ilişkin bir bilgi mevcut değildir.

Tertip Özellikleri: Mecmuada yer alan şiirlerin tertibinde şairlerin isimlerinin alfabetik dizini ya da şiirlerin konu ve türleri gibi herhangi bir kriter esas alınmamıştır. Na'tler ve diğer şiirlerin karışık bir biçimde yer aldığı görülür. Muhtevadaki şiirleri gösterir bir fihrist bulunmaz. Şiirlerin veriliş şekli, sütun ve satır kullanımın değişkenlik arzetmesi ve Cevrî'ye ait çâr-yâr hilyesinin mecmuada iki defa yer aldığı düşünülürse mecmuanın özenli bir şekilde hazırlandığı söylenemez.

Varak Sayısı: 135 varaktan oluşur. Varak numaraları Arap rakamları ile verilmiştir.

Cilt ve Kâğıt Özellikleri: Eserin kapakları ve şirazesi genel olarak sağlam olmakla birlikte sırt kısmı ile kapaklarda birtakım yırtılmalar meydana gelmiştir. Ayrıca bazı yapraklar şirazeden ayrılmak üzeredir. Mecmua şemseli, meşin kaplı, cetvellidir. Cetvelleri yaldızlı, iki sıralı ve müzehheptir.

Mecmua kapağının iç kısmında Millet Genel Kütüphanesi'ne kayıtlı olduğunu gösterir bir kaşe yer almaktadır. 1a'da *Ulvî, Rahmî, Himmet Efendizâde, Beyânî, Nâbî ve Kelîmî*'ye ait müfred ve kıtalar yer alır. 1a'nın üst tarafı muhtemelen mecmuada kullanılandan farklı bir kâğıt ile kapatılmıştır. 1a'da yer alan şiirlerin bir kısmın bu kâğıdın altında kaldığı görülür. Yine bu kâğıt parçası üzerinde biri tamamen silinmiş iki mühür yer almaktadır. Bu mühürlerin arasında ise *numara 773* şeklinde mecmuanın kütüphane kaydını gösterir ifadeler yer alır.

Na'tler ve kasideler 1b'de başlar. Na'tler ve kasideler sıralanırken bazen sayfa içlerinde ve bazen de sayfa kenarlarında çeşitli şairlerin müfredleri, kıtaları ve gazelleri de mecmuaya derc edilmiştir. Bu derclerde *Sa'dî-i Şîrâzî, Nedîm, Nâbî, Pârsâ (Sâbir), Zâtî*'ye ait şiirler bulunur.

2.7.2. Mecmuanın Muhteva Özellikleri

1a'da düzensiz bir biçimde kaleme alınmış kıta ve müfredler dışında, derkenarda yer alan metinlerle birlikte mecmuada toplam 26 farklı şairin şiiri yer almaktadır. Mecmuada yer alan şairlerin isimleri şöyledir:

Haylî, Veysî, Nâbî, Nedîm, Parsâ (Sâbir), Nef'î, Nâdirî, Fuzûlî, Âzerî, Zâtî, Ruhî-i Bağdâdî, Garîbî, Cevrî, Sâbit, Riyâzî, Rüşdî, Atâyî, Mezâkî, Şehrî, Nâilî, Abdü'lbâkî Ârif, Nâlî, Hâkânî Mehmed Bey, Neşâtî, Sultan Ahmed Han (Necîb), Cevâbî.

Mecmuada na'tlerle birlikte farklı türde manzum eserler de yer alır. Ulvî, Rahmî, Himmet Efendizâde, Beyânî, Azmî, Kelîmî ve Nâbî'ye ait 1a'daki kıta ve müfredler, Veysî'nin terkîb-i bend şeklindeki tevbenâmesi (3a-4a),[536] Nedîm'e ve Nâbî'ye ait müfredler, Parsâ'nın rubâîsi (5b), Nef'î'nin Vezîr-i A'zam Murad Paşa için (5a-7b) ve Sultân Ahmed Han için yazdığı kasideleri (14a-17b; 16a-20b), Fuzûlî'nin Fâtumetü'z-zehrâ için kaleme aldığı rubâî (7a), Sâbit Efendi, Ganîzâde Nâdirî, Riyâzî, Rüşdî ve Atâyî'ye ait birbiri ardına gelen mi'râciyeler (25b-40a), yine Abdülbâkî'nin (46b-56a) ve Nâlî'nin (56a-63b)[537] mi'râciyeleri, Nâlî'ye ait Hz. Muhammed'in (s.a.) doğduğu geceyi anlatan biri mesnevî diğeri gazel nazım şekliyle yazılmış iki manzumu (64b), Hakânî Mehmed Bey'in hilyesi (64a-96b), Neşâtî'nin hilye-i enbiyâsı (96a-102a), Nâlî'nin tevhidi, münâcâtı, şefaatnâmesi ve çâr-yâr menkabesi (107b-120a), Cevrî'nin hilye-i çâr-yâr-ı güzîni (121a-127b),[538] Cevâbî'nin *Der-beyân-ı Mu'cize-i Mahsûsa-i A'zâ-yı Nebî Salla'llâhu 'Aleyhi ve Sellem* başlıklı Hz. Muhammed'in (s.a.) şemâili niteliğindeki manzumu (127a-131a) mecmuada Efendimiz için kaleme alınan na'tlerle birlikte yer alan eserlerdir. Bununla birlikte mecmuada *Şecere-i Hazret-i Seyyidü'l-Kevneyn ve Resûlu's-sakaleyn Salla'llâhu 'Aleyhi ve Sellem* başlığı altında Hz. Muhammed'in (s.a.) şeceresi de verilmiştir (120b).

Mecmuada toplam 16 na't bulunmaktadır. Bu na'tler 12 farklı şaire aittir. Aşağıdaki tablo mecmuada hangi şairin kaç na'tiyle yer aldığını göstermektedir:

Haylî	1	Zâtî	1	Şehrî	1
Nâbî	1	Cevrî	1	Nâilî	1
Nâdirî	2	Mezâkî	1	Nâlî	4
Âzerî	1	Sâbit	1	Necîb	1

Tablo 13: NM7'de Yer Alan Na'tlerin Müellifleri

536 Klasik Türk Şiirinde Tevbe-nâme ve Veysî'nin bu eseri için bk. Tuğluk İbrahim Halil, "Klasik Türk Şiirinde Manzum Tevbe-nâmeler", *Ekev Akademi Dergisi,* Yıl: 13 S. 38 (Kış 2009) s. 197-214.
537 Nâlî'ye ait iki mi'râciyenin birinde menâsik-i hac da anlatılır.
538 Cevrî'ye ait *Hilye-i Çâr-Yâr-ı Güzîn* mesnevîsi mecmuanın 23b-38b yüzleri arasındaki derkenarda daha önce yer almıştır.

Mecmuada sırasıyla Nâlî (4 na‘t), Nâdirî (2 na‘t) en çok na‘ti yer alan iki isim olarak karşımıza çıkar. Diğer na‘t şairleri birer metinle mecmuada kendilerine yer bulmuşlardır.

Haylî’ye ait na‘t, Nâdirî’ye ait 2 na‘t, Âzerî’ye, Cevrî’ye, Mezâkî’ye ve Sâbit’e ait na‘tler ve Nâbî’nin mecmuada yer alan iki na‘tinden biri daha önce tanıtılan mecmualarda mevcut metinlerdir. Bununla birlikte mecmuada 4 na‘tiyle yer alan şair Nâlî ve Sultan Ahmed Han (Necîb) ilk kez bu mecmuada karşımıza çıkar. Yine Zâtî ve Şehrî’nin na‘tleri önceki mecmualarda yer almamıştır.

İstanbul Millet Kütüphanesi’ndeki bu mecmua na‘tlerden başka tevhid, münâcât, mi‘râciye, tevbenâme, şefâatnâme gibi birçok farklı türü de içermektedir. Hz. Muhammed’in (sav) şeceresi ve şemâili mecmuada yer alan nesir metinlerdir. Mecmua içinde yer alan na‘t dışındaki türler ve nesirler, na‘tlerden fazla yer kaplamıştır. Diğer mecmualarda olmayan na‘tleri ve yine na‘t dışında manzum ve mensur farklı birçok türü ihtiva etmesinden ötürü mecmuayı özgün ve müstakil bir derleme addetmemiz mümkündür.

2.7.3. Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Şekil Özellikleri

Mecmuada en fazla kullanılan nazım şekli kasidedir. Kaside nazım şekliyle kaleme alınmış toplam 19 manzum yer almıştır.[539] Kasideden sonra mesnevî en çok kullanılan ikinci nazım şeklidir. Mesnevî nazım şekliyle kaleme alınmış 11 manzum mevcuttur. Bu mesnevîlerden 5’i Nâlî’nin *Tuhfetü’l-Emsâli*’nin giriş bölümleri olup, bir diğeri de Hakânî Mehmed Bey’in meşhur hilyesidir. Hakânî’nin hilyesi mecmuada tam metin olarak verilmiştir. Mecmuada gazel nazım şekliyle kaleme alınmış 6 manzum bulunur. Bu nazım şekillerinin dışında 2 Terkîb-i bend, 2 tercî‘-i bend ve 2 rubâî nazım şekliyle kaleme alınmış manzum mevcuttur. Nef‘î tarafından kaleme alınmış kıt‘a-i kebîre ve Nâilî tarafından kaleme alınmış müseddes mecmuada sadece 1 kez kullanılan nazım şekilleridir.

---

[539] Mecmuada Cevrî İbrahim Çelebi’nin *Hilye-i Çâr-Yâr-ı Güzîn Mesnevîsi* iki kez yer alır. Değerlendirme yapılırken biri dışarıda tutulmuştur.

2.7.3.1. Şiirlerin Nazım Şekilleri ve Şairlerinin Listesi

Aşağıdaki tabloda mecmuada yer alan şiirlerin nazım şekilleri verilmiş, mecmuadaki sıraya riayet edilerek hangi şairin hangi nazım şeklini ne sıklıkla kullandığı gösterilmiştir.

Nu'ût ve Kasâid Mecmuası			
Sıra	**Varak numarası**	**Şairin Adı / Mahlası**	**Nazım Şekli ve Sayısı**
1	1a-3a	Haylî	1 Kaside
2	3a-5a	Veysî	1 Terkîb-i Bend
3	5a; 103a-104b	Nâbî	2 Müfred, 1 Mesnevî
4	5a	Nedîm	1 Müfred
5	5a	Parsâ	1 Rubâî
6	5b-7b; 9b-20a	Nef'î	4 Kaside, 1 Kıt'a-i Kebîre
7	7b; 30b-34a; 104b-107a	Nâdirî	2 Kaside, 1 Terkîb-i Bend
8	7b	Fuzûlî	1 Rubâî
9	8a-9a	Âzerî	1 Kaside
10	9a	Zâtî	1 Gazel
11	20a-21b	Rûhî-i Bağdâdî	1 Kaside
12	21b-23a	Garîbî	1 Tercî'-i bend
13	23a-25a	Cevrî	1 Kaside, 1 Mesnevî
14	25a-30b; 42a-45a	Sâbit	2 Kaside
15	34a-36a	Riyâzî	1 Kaside
16	36a-38a	Rüşdî	1 Kaside
17	38a-41a	Atâyî	1 Kaside
18	41a-42a	Mezâkî	1 Kaside
19	45a	Şehrî	1 Tercî'-i bend
20	45b-46a	Nâilî	1 Müseddes
21	46a-56b	Ârif	1 Mesnevî
22	5a; 56b-64b; 107a-119b	Nâlî	2 Kaside, 4 Gazel, 6 Mesnevî
23	64b-96b	Hakânî	1 Mesnevî
24	96b-103a	Neşâtî	1 Mesnevî

25	119b	Necîb	1 Gazel
26	127b-131b	Cevâbî	1 Kaside
	Toplam: 26 Şair	**47 Şiir**	**19 Kaside,** **11 Mesnevî,** **6 Gazel,** **2 Tercî‘-i bend,** **2 Terkîb-i bend,** **3 Müfred,** **2 Rubâî,** **1 Kıt‘a-i Kebîre,** **1 Müseddes**

Tablo 14: NM7'de Yer Alan Şiirlerin Nazım Şekilleri

2.7.3.2. Aruz Kalıpları ve Kullanım Sıklıkları

Mecmuada 12 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Bununla birlikte uzun soluklu kalıpların kısa soluklu kalıplara göre daha çok kullanıldığını görmekteyiz. Aşağıdaki tablo mecmuada kullanılan vezinleri ve kullanım sıklıklarını göstermektedir.

Sıra	**Kullanılan Vezin**	**Kullanım Sıklığı**
1	Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün	9
2	Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün	8
3	Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün	6
4	Müfte‘ilün / Müfte‘ilün / Fâ‘ilün	6
5	Fe‘ilâtün / Fe‘ilâtün / Fe‘ilün	5
6	Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün	5
7	Mef‘ûlü / Fâ‘ilâtü / Mefâ‘îlü / Fâ‘ilün	3
8	Mefâ‘ilün / Fe‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün	1
9	Mef‘ûlü / Fe‘ûlün / Fe‘ûlün	1
10	Mef‘ûlü / Fe‘ûlün / Fe‘ûlün / Fe‘ûlün	1
11	Mef‘ûlü / Mefâ‘îlü/Fe‘ûlün	1
12	Fâ‘ilâtün / Mefâ‘ilün / Fe‘ilün	1

Tablo 15: NM7'de Kullanılan Aruz Kalıpları ve Kullanım Sıklıkları

2.7.4. Mecmuanın Genel Dökümü

Vr.	Şair	Başı	Şekil/ birimi	Türü	Vezin	Açıklamalar
1b	Ḥaylī	Vechi var teşne-i āb-ı keremüñ olsa cihān Ki yüzüñ ṣuyına ḫalḳ oldı senüñ kevn ü mekān	Kaside / 73 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	
3b	Veysī	Yeter ey dil heves-i zülf-i siyeh-kâr yeter Yeter ey cān-ı belā-dīde bu efkār yeter ………………….. Yeter oldı bu hevā vü hevesi terk idelüm Yönelüp Ḥaḳḳa reh-i ṣıdḳ u sadāda gidelüm	Terkîb-i bend / 8 bend	Tevbe-nâme	..--/..--/..--/..-	Tetimmesiyle birlikte iki bölümdür.
5a	Nālī	Sensin ey ḫatm-i rüsul penc-i şerefde āfitāb Senden itdi enbiyā nūr u żiyāyı iktisāb	Gazel / 7 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Kahraman, 2010: 149 Nâlî divanında yer alan metin mecmuada Nâbî’ye atfedilmiştir.
5a	Nedīm	Bilmez edeb-i bezm-i güli nālīye başlar ‘Āşıḳ geçinür bülbül-i şeydā sūza gelse	Müfred		--./.--./.--./.--	
5a	Nābī	Bāde-i āb ile āmīḫte ṣun ey sāḳī Nice demdür ki ḥekīmāne günāh eylemedüñ	Müfred		..--/..--/..--/..-	
5a	Nābī	Sīmīn meger ki beste-i mūy-i meyānīdür Çengeli belde sanki gümüş kārvānīdür	Müfred		--./-.-./.--./-.-	
5a	Parsā	Sūz-ı ‘aşḳuñ cāna ey meh öyle te’sīr eyledi Çıḳdı eflāk üzre āhum gün gibi yir eyledi	Rubâî		-.--/-.--/-.--/-.-	

		Dil şehīd-i tīġ-i ʻaşḳ oldı diyü cānā müjeñ Ḳıl ḳalemle bir şehādet māha taḥrīr eyledi				
5b	Nefʻī	Ġamzeñ ne dem ki tīġ çekip ḫūn-feşān olur ʻUşşāḳ-ı dil-figāra ecel Mihribān olur	Kaside / 72 beyit	Medh-i Vezîr-i Azam Murad Paşa	--./-.-./.--./-.-	Akkuş, 1993: 137-141
7b	Nādirī	Ey cemālüñ şemʻ-i bezm-ārā-yı ḳurb-ı Kirdigār Cebre'īl āvāre-i nūr-ı ruḫuñ pervāne-vār …………………… Yā Resūla'llāh bir ednā çākerüñdür Nādirī Gerçi çoḳdur cürmi ammā luṭfuña yoḳdur şumār	Terkīb-i bend / 1 bend	Naʻt	-.--/-.--/-.--/-.-	Külekçi, 1985: 235-236 Nâdirî'ye ait terkîb-i bendin ilk bendidir.
7b	Fużūlī	Kimdir āyā bu ki nūrile münīr oldı cihān Meh-i ruḫsārınadır dīde-i devrān nigerān Özi serv-i ḳad-i dilber-revişi cān perver Oturur şemʻ durur serv yürür rūḥ-ı revān	Rubâî	Naʻt-ı Fâtımatü'z-zehrâ	..--/..--/..--/..-	
8a	Āẕerī	Eyle ḥırām ey ḳalem-i dilsitān Ol yine naẓm ehline ʻanber-feşān	Kaside / 32 beyit	Naʻt	-..- /-..-/-.-	Baykaldı, 1994: 12-15
9a	Ẕātī	Ḳāmetiñ ey būstān-ı lā-mekān pīrāyesi Nūrdan bir servdür düşmez zemīne sāyesi	Gazel / 5 beyit	Naʻt	-.--/-.--/-.--/-.-	Zâtî'ye ait bu gazel mecmuanın der-kenarında yer almaktadır
9b	Nefʻī	Nefʿī-i sāḥirim ki üstādım Ṣun-ʿı endīşe-i İlāhīdir	Kıtʻa-i Kebîre - / 37 beyit	Şeyhü'l-islam Esad Ef. Naʻti	..--/.-.-/..-	Akkuş, 1993: 269-271
11b	Nefʻī	Her maʿnī-i laṭīf ki cāndan nişān virür Taʿbīr idince ṭabʿım anı naẓma cān virür	Kaside / 59 beyit	Sultan Ahmed Han Naʻti	--./-.-./.--./-.-	Akkuş, 1993: 55-59

14b	Nef'ī	Ṣanmañ ki felek devr ile şāmı seḥer eyler Her vāḳıᶜ ınıñ āḳıbetinden ḫaber eyler	Kaside / 60 beyit	Sultan Ahmed Han Na'ti	--./.--./.--./.--	Akkuş, 1993: 76-8 0
17b	Nef'ī	Bahār irdi yine düşdi leṭāfet gülsitān üzre Yine oldı zemīniñ luṭfı ġālib āsmān üzre	Kaside / 53 beyit	Sultan Ahmed Han Na'ti	.---/.---/.---/.---	Akkuş, 1993: 59-62
20a	Ruhī-i Baġdādī	Devrden peymāne-i mihr ü vefā eksilmede Ḳalb-i ehl-i ḥālden zevḳ ü ṣafā eksilmede	Kaside / 33 beyit		-.--/-.--/-.--/-.-	
21b	Ġarībī	Nice bir şām u seḥer ḳārıñ ola Cürm-i 'iṣyān u güneh-i sehv ü ḫaṭā ……………….. Ġāfil olma be göñül āgāh ol Geç hevādan güle 'abdi'llāh ol	Tercî'-i Bend / 5 bend		..--/..--/..-	
23a	Cevrī	Ol ki ṣad fehm ü ḫıred bir sözinüñ mülzemidür *Ene efṣaḥ* ḫaber-i muᶜ ciz-i nuṭḳ u demidür	Kaside / 41 beyit	Na't	..--/..--/..--/..-	Ayan, 1981: 61-63
23a	Cevrī	Minnet Allāh'a ki ber vech-i kemāl Ādeme ḳıldı 'aṭā ḥüsn ü cemāl	Mesnevî	Hilye-i çâr-yâr	..--/..--/..-	Gülmez, 2006: 28-47 Metin, mecmua 23a-38a arası derkenarda bulunur.
25a	Ṣābit	Ḫoşā ferḫunde-aḫter leyle-i mümtāz ü müsteṣnā Ki 'unvān-ı berāt-ı ḳadridür ser-sūre-i İsrā	Kaside / 94 beyit	Mi'râciye	.---/.---/.---/.---	Karacan, 1991: 151-158
30b	Nādirī	Te'ālallāh zihī şām-ı sürūr-encām u ġam-fersā Ki oldı maẓhar-ı esrār-ı şübḥānelleẕī esrā	Kaside / 73 beyit	Mi'râciye	.---/.---/.---/.---	Külekçi, 1985: 104-108
34a	Riyāżī	Kim itdi gevherin ḫāk içre ḫurşīd-i cihān-ārā Anı bulmaġa ġırbāl itdi ḥāżır-ṭārum-ı vālā	Kaside / 64 beyit	Mi'râciye	.---/.---/.---/.---	Na't NM6'da Nizâmî'ye atfedilmektedir.
36a	Rüşdī	Te'ālallah zihī şām-ı sa'ādet-baḫş-ı bī-hemtā Ki oldı bāᶜ iş-i tezeyyül *sübḥāne'lleẕī esrā*	Kaside / 72 beyit	Mi'râciye	.---/.---/.---/.---	

38a	‘Aṭāyī	Şebāngeh kim irüp hengām-ı luṭf-ı Ḥażret-i Mevlā Feraḥ-baḫş u neşāṭ-engīz idi şām-ı viṣāl-āsā	Kaside / 85 beyit	Mi‘râciye	.---/.---/.---/.---	Karaköse, 1994: 232-241 Nadirî’ye naziredir.
41a	Meẕāḳī	Ḫusrev-i ‘ışḳum felek köhne serīrümdür benüm ‘Aḳl-ı kül hem-müsteşār ü hem-müşīrümdür benüm	Kaside / 46 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Mermer, 1991: 167-170
42a	S̱ābit	Gel ey göñül olalım dil-güşūde çeşm-i şuhūd Yeter bu kūrī-i żüll-i hevān-ı būd ü ne-būd	Kaside / 90 beyit	Na‘t	.-.-/..--/.-.-/..-	Karacan, 1991: 158-165
45a	Şehrī	Na‘tuñ nice ḳābil ola imlā Ṣıġmaz bu ‘ibārāta o ma‘nā	Tercî‘-i bend / 1 bend		--./.--./.--	Demirel, 1999: 226 Şehrî’nin divanında yer alan Tercî‘-i bendin son bendidir.
45b	Nā’ilī	Ey ṣıfātıñ nūr-ı mişḳāt ṭarīḳ-i güm-rehān Mihr-i ẕātıñ meşrīḳ-i ġayb-ı hüviyetten ‘ayān Ẕerrelerdir mümkināt olmuş vücūduñ mihr-i şān Ṣūret-i ma‘nīde peydā vü nihānsın bī-gümān Cilve-gersin vaḥdet-i ẕātıñla peydāvü nihān Kimse bilmez żāhir ü bāṭında ẕātıñ bī-nişān	Müseddes / 5 Bend	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	İpekten, 1990: 147-148
46a	‘Ārif	Ṣad ḥamd o ḳadīm-i kār-sāza Ol ṣānī‘-i āsmān-ṭırāza	Mesnevî / 316 beyit	Mi‘râciye	--./.-.-/.--	Okudan, 2008: 119-177
56b	Nâlî	Ḳudūmüñ dehre ey şāh-ı rusül ḫatm-i risāletdür Ẓuhūrıñ raḥmeten li’l-ālemīn olmaḳda āyetdür	Kaside / 70 beyit	Mi‘râciye	.---/.---/.---/.---	Kahraman, 2010: 39-45 Metin şairin yayımlanmış divanında *Na‘t* başlığı altında yer alır.
60b	Nālī	İlāhī ḳıl derūnumdan müberrā māl-i ḫulyāyı Çıḳar āyīne-i dilden ḫayāl-i şekl-i sivāyı	Kaside / 67 beyit	Menâsik-i hac – Mi‘râciye	.---/.---/.---/.---	Kahraman, 2010: 27-32 Metin şairin divanında *Münâcât* başlığıyla yer alır.
63b	Nālī	Virdi dünyāya şeref müjde-i mi‘rāc-ı nebī Tāzelendi yine gülzār-ı gül-i Muṭṭalibi	Gazel / 5 beyit	Na‘t	..--/..--/..-	Kahraman, 2010: 182

63b	Nālī	Vechi var pāyüñe yüz sürse ser-ā-ser ʻālem Maḳdemüñdür sebeb-i ṭīnet-i ḫāk-i ādem	Gazel / 5 beyit	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Kahraman, 2010: 170-171
64a	Nālī	Merḥabā ey ġurra-i ġarrā-yı şehr-i bā ṣafā Ḫayr-ı maḳdem ey şeh-i mevlūd-i şāh-ı enbiyā	Gazel / 5 beyit	Tarif-i mâh-ı mevlûd	-.--/-.--/-.--/-.-	Kahraman, 2010: 148-149
64a	Nālī	Ḥabbeẕā ey meh-i sipihr-i kemāl Merḥabā ey hilāl-i ferruḫ-fāl	Mesnevî / 13 beyit	Tarif-i mâh-ı mevlûd	..--/.-.-/..-	Kahraman, 2010: 255-256
64b	Ḫāḳānī	Besmeleyle idelüm fetḥ-i kelām Fetḥ ola tā bu muᶜammā-yı benām	Mesnevî / 710 beyit	Hilye-i Resûl	..--/..--/..-	Hakânî Mehmet Bey'in hilyesidir.
96b	Neşāṭī	Minnet Allāh'a ki bā ṣad iclāl Oldı ādem ʻalem-efrāz-ı cemāl	Mesnevî / 183 beyit	Hilye-i Enbiyâ	-.--/.-.-/..-	Şener, 1983: 291-301
103a	Nābī	Gele ey ḫāme-i şikeste-zebān Vādī-i na‘ta ol biraz pūyān	Mesnevî / 37 beyit	Na‘t	..--/.-.-/..-	Bilkan, 1997, C 1: 396-399
104b	Nādirī	Ey şeh-i ʻizzet-penāh-ı taḫtgāh-ı mıṣr-ı dīn Ḫıżmetünde bir ḥamām-ı nāme-ber Rūḥu'l-Emīn	Kaside / 62 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	Külekçi, 1985: 109-112
107a	Nālī	Ḥamd ü sipās ol şeh-i dānāyadur Şükr ü şenā ḫāliḳ-i yektāyadur	Mesnevî / 58 beyit	Tevhid	-..-/-..-/-.-	Kahraman, 1999: 80-86
110a	Nālī	Ey şeh-i Dārende-i bālā vü şīb Ḥākim-i fermān-dih-i rūz-ı ḥasīb	Mesnevî / 43 beyit	Münâcât	-..-/-..-/-.-	Kahraman, 1999: 86-91
111a	Nālī	Ey ney-i ʻĪsī-dem ü ʻAbbās-ser Dök varaḳ-ı berg-i güle müşg-i ter	Mesnevî / 40 beyit	Na‘t	-..-/-..-/-.-	Kahraman, 1999: 91-96
114a	Nālī	Ey sened-i ḫalḳ-ı şefī‘-i ümem Baḥr-i seḫā menba‘-ı cūd u kerem	Mesnevî / 22 beyit	Şefaatnâme	-..-/-..-/-.-	Kahraman, 1999: 96-98

115b	Nālī	Ey ḳalem-i mādiḥa-i ḳūy-ı selef Dök ṭabaḳ-ı midḥate dürr-i şeref	Mesnevî / 77 beyit	Menkabet-i çâr-yâr- Hz. Hasan-Hüseyin, dört mezhep imamı mehdi	-..-/-..-/-.-	Kahraman, 1999: 98-108
119b	Necīb	Bahâ-yı reşḥ-i la'lüñ cān degül mi Bu naḳde o metā'-ı erzāna degül mi	Gazel / 5 beyit		.---/.---/.--	
121b	Cevrī	Minnet Allāh'a ki ber-vech-i kemāl Ādeme ḳıldı 'aṭā ḥüsn ü cemāl	Mesnevî / 145 beyit	Hilye-i çâr-yâr	..--/..--/..-	Gülmez, 2006: 28-47 Mecmuanın 23a-38a derkenarında bulunan Cevrî'nin eseri 121b-127a sayfaları arasında tekrar yer alır.
127b	Cevābī	Aḥmedu'llāhe ve eşkürü ḫalḳa'l-kevni lemmā Fīhī'l-Aḥmedü iẕ ḳāle *ḥabībī levlā*	Kaside / 106 beyit	Mu ᶜ cizât-ı Nebî	..--/..--/..-	Cevâbî'nin Hz. Peygamber'in uzuvlarına ilişkin mu'cizâta dâir eseridir.

2.8. Na‘t-i Şerîf Mecmuası (Rûşenî’nin Na‘tine Tahmisler), Süleymaniye Ktp. Uşşâkî Tekkesi Böl. 365/1

Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşâkî Tekkesi Bölümü’nde 365/1 numarada kayıtlı yazmada Hüseyin Ayvansarâyî’nin (ö. 1787) *Vefeyât-ı Ayvansarâyî* olarak bilinen tezkire niteliğindeki eserinin bir nüshası yer almaktadır.[540] Yazmada bu eserden hemen sonra, Rûşenî tarafından gazel formunda kaleme alınmış bir na‘te 16 şair tarafından yapılmış tahmis ve bir şair tarafından yapılmış tesdis bir araya getirilerek 17 na‘tten müstakil bir bölüm oluşturulmuştur.[541]

Hüseyin Ayvansarâyî *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*’de Rûşenî’nin ilgili na‘tinin çok beğenildiğini ve kendisinin de bu na‘te yapılan 14 tahmisi bir araya getirdiğini söyler: *Ma‘lûm ola ki bu na‘t-i şerîfe çok kimesneler tahmîs ü tesdîs ve perdâzî hıdmetler eylemişlerdir. Ma‘lûmumuz olanlardan on dört kimesnenin eserini cem‘ etdik, hayatda olmayanların nâmları güm olmamak içün târîhleriyle eserlerine işâret ve bu tarîk ile bir nev‘ hıdmet eylemişizdir.*[542]

Elimizde Ayvansarâyî’ye ait olan derlemenin müstakil bir nüshası yoktur. Aktardığımız ifadelerden yola çıkarak mecmuada yer alan 16 tahmis ve 1 tesdisin, Ayvasarâyî’nin derlediği 14 tahmis ve sonradan yapılan eklemelerle oluştuğunu söylemek mümkündür.[543]

Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşâkî Tekkesi Bölümü’nde 365/1’de kayıtlı bu bölüm aynı na‘te yapılan tahmisleri ve bir tesdisi ihtiva etmesi açısından bir özgünlük barındırmakla birlikte bütün tahmisler ve bir tesdis bir araya gelerek bölüme bir na‘t mecmuası niteliğini kazandırmıştır. Na‘tlerin yer aldığı bölümde müstakil bir başlık yer almamaktadır. Nüshayı tanıtırken kullandığımız *Na‘t-i Şerîf Mecmuası (Rûşenî’nin Na‘tine Tahmisler)* başlığı tarafımızca takdir edilmiştir.[544]

---

[540] Vefeyât, Ayvansarâyî’nin padişahların, İstanbul’da yaşayan önemli zevâtın ve hayratı İstanbul’da olup da mezarı İstanbul dışında olan ricâlin biyografileri ve vefatları için söylenmiş tarihlerini içeren eseridir. Eser üç kez neşredilmiştir. Hafız Hüseyin Ayvansarâyî*, Vefeyât-ı Selâtîn ve Meşâhîr-i Ricâl,* haz. Fahri Ç. Derin, İstanbul 1978, XVI+207 s. Hafız Hüseyin Ayvasarâyî*, Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz. Dr. Rıfat Kütük, Erzurum 2012, 283 s.; Hafız Hüseyin Ayvasarâyî*, Vefeyât-ı Ayvansarâyî (İnceleme-Tenkitli Metin),* haz. Ramazan Ekinci, İstanbul 2013, 264 s.

[541] Mecmuada yer alan na‘tlere ilişkin yapılan bir çalışma için bk. Ramazan Ekinci, “Dede Ömer Rûşenî’nin Bir Na‘tının Yankıları”, *Turkish Studies*, C. 8/9, 2013, s. 1291-1355.

[542] Ramazan Ekinci, *Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, İstanbul 2013, s. 188.

[543] Aynı tespit için bk. Ramazan Ekinci, “Dede Ömer Rûşenî’nin Bir Na‘tının Yankıları”, *Turkish Studies*, C. 8/9, s. 1291.

[544] Mecmuada yer alan na‘tlere ilişkin yapılan bir çalışma için bk. Ramazan Ekinci, “Dede Ömer Rûşenî’nin Bir Na‘tının Yankıları”, *Turkish Studies*, C. 8/9, s. 1291-1355.

2.8.1. Mecmuanın Fizikî Özellikleri

Başı: Tahmislerden oluşan mecmua Süleymaniye Kütüphanesi Uşşâkî Tekkesi 365 numarada kayıtlı yazma nüshanın 92a-121a arasındaki varaklarında yer alır. İlk tahmisin sahibi olan Vahîd'e ait na'tin ilk bendi şöyledir:

Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi
Vech-i Ḥaḳ żāhir olup ḳoymadı hīç ġıll u ġışi
Bildi 'ālem ki anuñ olmaz imiş Yūsuf eşi
Nażar-ı Ḥaḳḳla baḳup eylemeyen keş-me-keşi
Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi

NM 8, 92a

Sonu: Nüsha Necâtî'ye ait tahmisin aşağıdaki bendiyle son bulur:

'Andelīb olsa Necātī n'ola şâẖ-ı gülüñe
Na't-i pākini oḳur ezber idüp fülfülüñe
Ṣarılır her seḥer efġān iderek kākülüñe
Ve'd-duḥā verdüñe *Ve'l-leyl* oḳırum sünbülüne
Rūşenī virdi budur *küllü ġadātin ve 'aşī*

NM 8 121a

Sütun ve Satır Sayısı: Varaklar tek sütundur ve her sütunda 19 satır mevcuttur.

Yazı Özelliği: Yazma nüshanın tamamı tek bir kalemden çıkmış düzgün bir nesih hatla yazılmıştır. Metinler kırmızı mürekkeple çizilmiş cetveller içinde yer alır. Mecmuada yer alan şiirlerde, müellifleri ve nazım şekillerini belirten başlıklar mevcuttur. Başlıklar kırmızı mürekkeple kaleme alınmıştır. Tezhip ve süslemeler yer almaz.

İstinsah Tarihi: Yazma nüshada istinsah tarihine ilişkin bir kayıt bulunmamakla birlikte tahmisleri yer alan şairlerin yaşadıkları dönemler göz önünde bulundurulursa, mecmuanın XIX. yüzyılın sonlarında istinsah edilmiş olması muhtemeldir.

Müstensih: Herhangi bir müstensih kaydı bulunmamaktadır.

Mürettip: Tertip edene ilişkin bir bilgi bulunmamakla birlikte ondört tahmisin Ayvansarâyî tarafından derlendiği, diğer iki tahmis ve bir tesdisin ise sonradan eklenmiş olduğu bilinmektedir.

Tertip Özellikleri: Yazma iki bölümden oluşur. İlk bölümde Hüseyin Ayvasarâyî'nin *Vefeyât-ı Ayvâsarâyî* olarak bilinen eseri (1b-91b), ikinci bölümde ise Rûşenî'nin tahmisleri yer almaktadır (2a-121a). İkinci bölüme, 111b-114b varakları arasında sırasıyla Halvetî, Kâdirî, Mevlevî ve Nakşibendî tarikatlerinin silsilelerini anlatan manzumlar ve 115b-118b varakları arasında *Ḫāngāh ve Hem Ziyāretgāh-ı Meşāhid Ẕikridür* başlığı altında önemli din büyüklerinin merkadlerini bildiren bir manzume eklenmiştir. İkinci bölüm olan ve Rûşenî'nin na'tine yapılan tahmislerin bir araya getirildiği bölümde başka bir tertip özelliği dikkat çekmemektedir. Şairlerin dizilişinde alfabetik dizin vb. bir kriter gözetilmemiştir.

Varak Sayısı: Yazmanın tamamı X+121 varak olmakla birlikte 92a-121a yüzleri arasında yer alan na't mecmuası 30 varaktır. Yazma nüshaya varak numaraları günümüz rakamları ile sonradan verilmiştir.

2.8.2. Mecmuanın Muhteva Özellikleri

Mecmuanın 92a-111a varakları arasında 15 tahmis ve bir de tesdis yer alır. 111b-114b varakları arasında ise sırasıyla Halvetî, Kâdirî, Mevlevî ve Nakşibendî tarikatlerinin silsilelerini anlatan manzumlar vardır. 115b-118b varakları arasında *Ḫāngāh ve Hem Ziyāretgāh-ı Meşāhid Ẕikridür* başlığı altında önemli din büyüklerinin merkadlerini bildiren manzume bulunur. 119b-121a varakları arasında ise Rûşenî'nin na'tine yapılan tahmislere Necâtî tarafından yapılan bir tahmis eklenmiştir. Bu şekilde yazma nüshada Rûşenî'nin na'tine yapılan tahmis ve tesdis sayısı Necâtî'nin şiiriyle birlikte 17 olmuştur.

Mecmuada yer alan 17 şairin isimleri sırasıyla şöyledir: *Vahîd, İzzî, Nahîfî, Nazîm, Nâlî, Hâkim, Kânî, Hassân Ahmed Efendi, Mehmed Râsim, Müminzâde Hasîb Efendi, Fennî, Abdullah Salâhî,*[545] *Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi, Sıdkî, Zamîrî, Hâlikî, İbrâhim Necâtî Efendi*.[546]

---

[545] Abdullah Salâhî'nin mecmuada yer alan tahmîsinden başka aynı na'te yedi tahmisi daha vardır. Salâhî Rûşenî'nin na'tini en çok tahmis eden şair olarak karşımıza çıkar. Salâhî'nin tahmisleri için bk. Bedriye Gülay Açar, *Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Türkçe Divanı ve İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, YLT, İstanbul 2012, s. 225-245.

[546] Mecmuada yer alıp ismi zikredilen şairlerin dışında Rûşenî'nin na'tine tahmisi bulunan bir diğer şair Hüseyin Vassâf'tır (ö. 1929). Hüseyin Vassâf *Sefîne-i Evliyâ* isimli eserinde Rûşenî'nin na'tiyle ilgili bilgiler verir. Aktardığı bilgilere göre XV. Yüzyılda kaleme alınan na't çok sevilmiş ve Mevlid-i şerîf cem'iyetlerinde tevşîh sırasında okunmuştur. Vassâf yaşadığı dönemden 150-200 sene kadar öncesinde urefâ ve şuarâ arasında bu na'ti tahmis etmek ve bu şekilde Hz. Peygamber'den şefaat talep etmek heveslerinin na'te birçok tahmisin yapılmasına vesile olduğunu dile getirir. Bk. Ali Yılmaz-Mehmet Akkuş, *Osmanzâde Hüseyin Vassâf, Sefîne-i Evliyâ,* İstanbul 2011, C.3, s. 144.

Mecmuada Zamîrî'ye ait bir tesdis mevcuttur (109a-110a). Diğer bütün metinler tahmistir. Na'tleri derleyen Ayvansarâyî'nin 14 tahmisi bir araya getirdiğini ifade etmesi Zamîrî'ye ait tesdisin mecmuaya sonradan eklenmiş metinler arasında olma ihtimalini ortaya çıkarır. Yine mecmuada bir tahmisi bulunan İbrâhim Necâtî Efendi (ö. 1286/1869) Ayvansarâyî'nin muasırı olmadığı için tahmisi mecmuaya sonrada eklenmiş ikinci bir isimdir.

Kendisine tahmislerin ve bir de tesdisin yapıldığı Rûşenî'ye ait na't Rûşenî'nin divanının gazeller bölümünde yer alır.[547] Gazel nazım şeklinde kaleme alınmış 11 beyitlik na'tin metni şöyledir:

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1 Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi
Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi

2 Türk ü Kürd'ü 'Acem ü Hindî bilür bunı ki sen
Hāşimīsin 'Arabīsin Medenīsin Ḳureşī

3 Sen emīre ḳul olan her ne ḳadar müdbir ise
Bende-i muḳbīl olur miṣl-i Bilāl-i Ḥabeşī

4 Dīġ-i ḥikmetde bişürdi çü senüñ sevgüñi Ḥaḳ
Cebre'īl olsa n'ola maṭbaḫuñuñ hīme-keşi

5 Yirdeki da'veti fevt ola gidem diyü göge
Baġladuñ bilüñe iy Nūr belā-sāye ṭaşı

6 Sensin ol püşt ü penāh-ı melek ü ins ü perī
Enbiyānuñ güzeli sevgülüsi ḫūb u ḫoşı

7 Üzülüp 'ırḳı Ebū-Cehl kimi ebter olur
Sen Ebu'l-Ḳāṣım ile her ki dutarsa güreşi

---

547 Semra Aydemir, *Dede Ömer Rûşenî (Hayâtı, Eserleri, Dîvânı'nın Tenkîldi Metni)*, YLT, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya 1990, s. 208-209.

8 Lāle beñzer ki gül-i rūyuña indürmedi baş
Muġ-ı Hindī kimi yandı ḳararup içi ṭaşı

9 Kesilüp başın ayaḫda göriser her ki senüñ
Yüzin izüñe serüp sürüp ḳoymaz ayaġuña başı

10 Barmaġundan aḫıdup āb-ı ravān-baḫş-ı revān
Nice yüz biñ kişiden def‘ idisersin ‘aṭaşı

11 *Ve'd-duḥā* verdüñe *Ve'l-leyl* oḫuram sünbülüne
Rūşenī virdi budur *külle ġadātin ve ‘ışī*

(Rûşenî, Divan G/76)

Mecmuada Rûşenî'nin na‘tine Nazîm ve Necâtî tarafından yapılan tahmislerde gazeldeki onbir beyitte yer almayan dört beyitle karşılaşırız. Mecmua üzerine yapılan bir çalışmada gazelin aslının onbir değil onbeş beyit olabileceği ifade edilir.[548] Bununla birlikte bu dört beytin, Rûşenî'nin divanından yer alan aynı vezindeki dokuz beyitlik bir diğer gazele ait olduğunu tespit edilmiştir. Nazîm ve Necâtî'nin, Rûşenî'ye diğer bir gazelden alarak tahmis ettikleri dört beyit şöyledir:

Pāk olup ṣaff olur evṣāfı beşerden bī-bāk
Nūş iden la‘l-i lebüñden mey-i bī-gıll u gışi

Ḳaddün üstinde gören ḥaddüñi gūyā ki ṣanur
Ṣalınup serv başı üstine alup güneşi

Raḥm ḳıl sā'il-i miskīnüñe kapında müdām
Ḫuşk-leb teşne-ciger olup akar gözi yaşı

Ne ‘aceb kāfir-i bed-gevher [ü] sengīn-dil imiş
Gelmeyüp raḥme senüñ gevherine atdı ṭaşı[549]

[548] Ramazan Ekinci, "Dede Ömer Rûşenî'nin Bir Na‘tının Yankıları", *Turkish Studies*, C. 8/9, s. 1296.
[549] Rûşenî'ye ait bu gazel dokuz beyittir. Bk. Semra Aydemir, *Dede Ömer Rûşenî (Hayâtı, Eserleri, Dîvânı'nın Tenkîldi Metni)*, s. 210.

Mecmuanın içinde yer aldığı yazma nüshada fihrist mevcuttur. Fihristte Ayvasarâyî’nin eserindeki başlıkların ve tahmislerin varak numaraları verilmiştir. Bununla birlikte fihrist Ia tamamen silinmiştir. Ia’nın sol alt köşesinde yazmanın Süleymaniye Kütüphanesi Uşşakî Tekkesi’nde 365 numarada kayıtlı olduğunu gösterir bir kaşe vurulmuştur. 121a’da iki adet mühür bulunmakla birlikte mühürler tamamen silinmiş olup okunamaz durumdadır.

2.8.3. Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Şekil Özellikleri

Mecmua, Rûşenî’nin na‘tine yapılan 16 tahmis ve 1 tesdisin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Şiirlerde aruzun *Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün* kalıbı kullanılmıştır. Na‘t metinleri aynı na‘te yapılan 16 tahmis ve 1 tesdisten oluştuğu için tek bir vezindedir. Bu sebeple mecmuadaki na‘t metinlerinin nazım şekillerini ve vezinlerini gösteren bir tabloya ihtiyaç duyulmamıştır.

.

2.8.4. Mecmuanın Genel Dökümü

Vr.	Şair	Başı	Şekil / birimi	Türü	Vezin	Açıklamalar
92a	Vaḥīd	Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Vech-i Ḥaḳ żāhir olup ḳoymadı hīç ġıll ü ġışi Bildi ʻālem ki anıñ olmaz imiş Yūsuf eşi Nażar-ı Ḥaḳḳla baḳup eylemeyen keşmekeşi Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi	Tahmis-i Mutarraf / 9 Bend	Na'‘t	..--/..--/..--/..-	Vahîd mahlaslı Kîsedâr Abdüvahîd Efendi'nin Rûşenî'ye ait na'‘tin dokuz beytini tahmisidir.
93b	ʻİzzī	Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Gördi ḫurşīd-i felek ḫırḳasına çekdi başı Meh-i Ken'ān gibidür geldi çü şems-i Ḳureşī Gül-i cennet bitürür ʻāşıḳıñuñ baġrı başı Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi	Tahmis-i Mutarraf / 11 Bend	Na'‘t	..--/..--/..--/..-	İzzî Mehmed Efendi'nin Rûşenî'nin na'‘tini tahmisidir.
95a	Nahîfî	Ey yegāne şeh-i kevneyn [ü] Nebiyy-i Ḳureşī Sensin olkim yoḳ anuñ iki cihānda bir eşi *Ḳābe ḳavseyn* ile meşhūd-ı cihān iki ḳaşı Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi	Tahmis / 7 Bend	Na'‘t	..--/..--/..--/..-	Aypay, 1992: C1 /319-320 Nahîfî'nin Rûşenî'ye ait na'‘tin yedi beytini tahmisidir.
96a	Nażīm	Ey meh-i nev felegüñ ḥüsn-i melāhatde ḳışı Sofra-i behcetiñüñ şems ü ḳamer loḳma-keşi Żātıñuñ gelmedi gelmez iki ʻālemde eşi Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Kim ola sevmeye bu vechle sen māh-veşi	Tahmis / 11 Bend	Na'‘t	..--/..--/..--/..-	Yahyâ Nazîm'in Rûşenî'nin na'‘tini tahmisidir.

97b	Nālī	Saña ey şāh-ı rüsül uymayanuñ bitmez işi Bū Leheb gibi anuñ *tebbet* olur serzenişi Ayaġun ṭopraġıña yüz sürenüñ ḳutlı başı Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi	Tahmis / 9 Bend	Na't	..--/..--/..--/..-	Kahraman, 2010: 11-142 Nâlî'nin Rûşenî'nin na'tindeki dokuz beyti tahmisidir.
98b	Ḥākim	Ḥaḳ-nümā āyīnedür rūy-ı Nebiyy-i Ḳureşī Niçe teşbīh ideyüm vechüñe māhı güneşi Raḥm-i 'ālemden anuñ ṭoġmadı mānend ü eşi Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi	Tahmis / 8 Bend	Na't	..--/..--/..--/..-	Hâkim Seyyid Mehmed Efendi'nin Rûşenî'ye ait na'tin sekiz beytini tahmisidir.
99b	Kânî	Bir mehüñ bendesiyem sāye daḫı olmaz eşi Yüzinüñ ẕerresi olmaz bu cihānuñ güneşi Ḳapladı pertev-i envār-ı ruḫuñ çār u şeşi Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi	Tahmis / 9 Bend	Na't	..--/..--/..--/..-	Yazar, 2010: 300-301 Ebûbekir Kânî'nin Rûşenî'ye ait na'tin dokuz beytini tahmisidir.
101a	Ḥassān Aḥmed	Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Ka'benüñ irdi ṣafā ile o şeb 'arşa başı Secde-i şükr idüp erkān ile düşmez ṭaşı Bir Ḥabībüñ ki delildür *ḳābe ḳavseyne* başı Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi	Tahmis-i Mutarraf / 6 Bend	Na't	..--/..--/..--/..-	Hassân Ahmed'in Rûşenî'ye na'tin altı beytini tahmisidir.
102a	Mehmed Rāsim	Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Fetret-i nüh varaḳuñ ḳıldı Ṣamed ḫāme-keşi Şiken aharlayup beyżа-i dīn-i Ḳureşī	Tahmis-i Mutarraf / 8 Bend	Na't	..--/..--/..--/..-	Öksüz, 2010: s. 104-15. Mehmed Râsim Efendi Rûşenî'ye ait na'tin sekiz

		Mührüñü kāġıd-ı ḳalbüñ çün ide mihr-veşi Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi				beytini tahmis etmiştir.
103b	Mü’minzāde Ḥasīb	Dü cihān içre o faḫr-i rüsülüñ var mı eşi Ravża-i pākiñe şevḳ ile yüzin sürse kişi Ḫāk-i pāyi giderür dīde-i dilden ġaşi Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi	Tahmis / 7 Bend	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Müminzâde Hasîb Efendi’nin Rûşenî’ye ait na‘tin yedi beytini tahmisidir.
104a	Fennī	Enbiyānıñ sen iken ey meh-i tābende başı Eylemez ‘aḳlı olan ẕerre ḳadar keş-me-keşi Var mı mihr-i ruḫuñ bir daḫı ‘ālemde eşi Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi	Tahmis / 9 Bend	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Demirkazık, 2009: 346-347 Rûşenî’ye ait na‘tin Fennî Mustafa Efendi tarafından yapılan dokuz beytinin tahmisidir.
105b	Ṣalāḥī	Ey şehenşāh-ı rüsü ẕātıñuñ olur mı eşi Feyż-yāb eyledi kevneyni ḳuru ile yaşı Nūr-ı vechüñ bürüdi baḥr ü beri ṭaġ u ṭaşı Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi	Tahmis / 10 Bend	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Abdullah-ı Salâhî’nin Rûşenî’nin na‘tindeki on beyti tahmisidir.
107a	Müstaḳimzāde Efendi	Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Burūcı on iki imām bī-cedel ü keş-me-keşi Esedu’llāh-ı berī var mı felekde bir eşi Ḥasaneyn anuñ iki keffe mīzān-ḳaşı Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi	Tahmis-i Mutarraf / 8 Bend	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi’nin Rûşenî’nin na‘tindeki sekiz beyti tahmisidir.

108a	Ṣıdḳī	Ẕāt-ı Ḥaḳ olmuş iken na‘tiñe tā ḫāme-keşi Kim ider ma‘nī-i ẕerrāt-ı şerīfüñ nüvişi Açdı eş῾ ār-ı şafaḳ burūc-ı ḳamerden revişi Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi	Tahmis / 5 Bend	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Sıdkî’nin Rûşenî’ye ait na‘tin beş beytini tahmisidir.
109a	Żamīrī	Niçe dökmeye gözüm yāduñ ile ḳanlı yaşı Niçe açılmaya ḫūn-ı cigerüñ tāze beşi Niçe vaṣf ide bile ẕātuñı medḥüñde kişi ‘Ālemüñ żulmet-i cehl idi serāpā revişi Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Kim ola sevmeye bu vechle sen māh-veşi	Tesdis / 7 Bend	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Zamîrî’nin, Rûşenî’ye ait na‘tin yedi beytini tesdisidir.
110a	Ḫāliḳī	Yoḳdurur ẕātıñuñ ey faḫr-i cihān miṣl ü eşi Ehl-i īmānıñ olupdur seni sevmeklik işi Mihr ü meh dergeh-i vālāñuñ yeñi çille-keşi Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi	Tahmis / 9 Bend	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Hâlikî’nin Rûşenî’ye ait na‘tin dokuz beytini tahmisidir.
119b	Necātī	Sensin ey mefḫar-i ‘ālem o Nebiyy-i Ḳureşī Ẕātınuñ gelmedi gelmez daḫı manend ü eşi Żulmet-i leyli-i şirk almış idi ṭaġ u ṭaşı Kim ola sevmeye bu vech ile sen māh-veşi Çün ṭoġup ṭutdı cihān yüzini ḥüsnüñ güneşi	Tahmis / 13 Bend	Na‘t	..--/..--/..--/..-	Necâtî’nin Rûşenî’nin na‘tini tahmisidir.

2.9. Na‘t-i Şerîf Mecmuası, İst. Sermet Çifter Ktp. 524

Mecmua Şâkir’e ait na‘tlerin bir araya gelmesiyle na‘t mecmuası niteliğini kazanmış bir derlemedir. Tek bir şaire ait olması özelliğiyle diğer na‘t mecmualarından ayrılır.

2.9.1. Mecmuanın Fizikî Özellikleri

Başı: Mecmua bir gazelle başlar. Gazelin matla‘ beyti şöyledir:

Tezelzül eyliyor dil mülki bir muḥkemce i‘mār it
Ṣabā-vār ol ḥabībim ḳuyını benden ḫaberdār it

Şâkir, vr 1b

Sonu: Mecmua sonunda yine bir gazel yer alır. Makta‘ beyti şöyledir:

Biñ Semerḳand u Buḫārā az didi Şākir ḳuluñ
Ḫālüñe az müjdelik dünyā vü ‘uḳbādur senüñ

Şâkir, vr 19b

Sütun ve satır sayısı: Mecmua 2 sütun ve muhtelif satırlıdır.

Yazı özelliği: Tek bir kalemden çıkmış harekesiz düzgün talik hatla yazılmıştır. Mecmuada sadece siyah mürekkep kullanılmıştır. Sade olup tezhip vb. süslemeler yer almaz. Metinlerin başlarında şiirlerin türlerine ilişkin bilgi veren başlıklar mevcuttur. Metinler cetvelsizdir.

Müellif: Mecmuada yer alan altı manzumenin hepsi Şâkir’e aittir.

İstinsah Tarihi: Mecmua içinde istinsah tarihine ilişkin net bir kayıt düşülmemekle birlikte kütüphane kaydında XIX. yüzyıla ait olduğu yönünde bir bilgi kaydı düşülmüştür.

Müstensih: Müstensihe ilişkin herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Mecmuanın Şâkir tarafından kaleme alınmış olması muhtemeldir.

Mürettip: Bütün şiirlerin sadece Şâkir’e ait olması mecmuanın mürettibinin ve müstensihinin şairin kendisi olduğu zannını galip çıkarır. Öyle geliyor ki şair kendisine ait na‘tleri bu küçük mecmuada derlemiştir.

Tertip Özellikleri: Şakir’e ait 6 manzumeden oluşan mecmua şefaatnâme ile başlar ve ardından gelen 5 na‘tle son bulur. Na‘tlerden oluşan mecmuada nazım şekli ya da başka bir tertip husussiyetine rastlanmaz.

Kâğıt Özelliği: Avrupa kâğıt kullanılmıştır.

Cilt özelliği: Ciltsizdir ve şirâzesi dağınık bir haldedir.

Varak Sayısı: 20 varak. Arap rakamları ile sayfa esasına göre numaralandırılmıştır. Bu suretle mecmua üzerinde ve kütüphane kaydında 39 sayfa olarak görülür. Bununla birlikte bu numaralandırmanın sonradan verildiğini düşünmekteyiz. Mecmuayı varak esasına göre tekrar numaralandırdık. Tarafımızca verilen varak numaralarına göre mecmua 11a, 14a-15a arası, 20a boş durumdadır.

Mecmua 1a'da *Na'‘t-i Şerifler* ibaresi yer alır. Bu ibarenin altında mecmuanın Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'ne kayıtlı olduğunu gösterir bir mühür bulunur. Aynı mührü 19a'da da görmekteyiz. 19a derkenarında Arapça iki beyit ve bu beyitlerin manzum tercümeleri yer almaktadır. Beyitler ve manzum tercümeleri aşağıdaki şekildedir:

Beyit: *Ezherü'l-levzi ente li-küll-i zehr*
Mine'l-ezhāri te'tiyyen imām

Terceme: Ey gül-i bādām hep ezhāresin
Günbed-i sebz içre olduñ bir imām

Beyit: *Leḳad ḥusnet bike'l-eyyāmu ḥattā*
Ke'ennek fī femi'd-dünyā ibtisām

Terceme: Eyledi anuñ gülec ‘ālem yüzin
Gül dehān-ı dehre sensin ibtisām

2.9.2. Mecmuanın Muhteva Özellikleri

Mecmuada biri şefaatnâme beşi na‘t toplam 6 manzume yer almaktadır. Bu manzumelerin hepsi Şâkir'e aittir. Mecmua 1a'da *Na‘t-i Şerîfler* başlığı düşülmüştür. Şiirlere ait bir fihrist ya da müellife ilişkin bir kayıt bulunmamaktadır.

Şâkir'e ait 9 beyitten oluşan bir şefaatnâme mecmuanın ilk metnidir (1b). Devamında müstezad müzeyyel bir na‘t bulunur (2a-10b). 11a boştur ve devamında bir na‘t yer alır (11b-13b). Bu na‘tden sonra gelen 14a-15a arası da boştur ve hemen ardındaki sayfadan itibaren kaside nazım şeklinde bir başka na‘t gelir (15b-19a). Bu

kasidenin ardından gazel nazım şekliyle kaleme alınmış bir başka na‘t gelir (19a). Mecmuanın sonunda ise Şâkir’in Fuzûlî’ye taklîden nazmettiği gazeli bulunur (19b).

Mecmua içerdiği na‘t metinleri itibariyle özgün bir mecmuadır. Bununla birlikte mecmuayı diğerlerinden farklı kılan esas husus bütün şiir metinlerinin tek bir şaire ait olmasıdır. Öyle görünüyor ki Şâkir kendine ait na‘tleri derleyerek küçük çaplı bu derlemeyi ortaya çıkarmıştır.

2.9.3. Mecmuada Yer Alan Şiirlerin Şekil Özellikleri

Şâkir’e ait biri şefaatnâme diğer beşi na‘t olan 6 manzumeden müteşekkil mecmuanın şiirlerinde kullanılan nazım şekillerinden en çok kullanılanı gazeldir. Şair 6 manzumenin üçünde aruzun *Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün* kalıbını tercih etmiştir. Aşağıdaki tabloda mecmuada yer alan şiirlerin nazım şekilleri ve vezinleri birlikte verilmiştir.

Na‘t-i Şerîf Mecmuası				
Sırası	Şairin Mahlası	Varak Numarası	Nazım Şekli	Vezni
1	Şâkir	1b	Gazel	Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ‘îlün / Mefâ ‘îlün
2	Şâkir	2a-10b	Müstezad Tercî-i Bend	Mef‘ûlü / Mefâ‘îlü / Mefâ‘îlü / Fe‘ûlün
3	Şâkir	11b-13b	Müsebba‘	Mef‘ûlü / Mefâ‘îlü / Mefâ‘îlü / Fe‘ûlün
4	Şâkir	15b-19a	Kaside	Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün
5	Şâkir	19a	Gazel	Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün
6	Şâkir	19b	Gazel	Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün

Tablo 16: NM9’da Yer Alan Şiirlerin Şekil Özellikleri

2.9.4. Mecmuanın Genel Dökümü

Vr.	Şair	Başı	Şekil / birimi	Türü	Vezin	Açıklamalar
1b	Şākir	Tezelzül eyliyor dil mülki bir muḥkemce iʿ mār it Ṣabā-vār ol ḥabībim ḳuyını benden ḫaber-dār it	Gazel / 9 beyit	Şefaatnâme	.---/.---/.---/.---	
2a	Şākir	Hem-reng olalı baḫt-ı siyāhımla bu sevdā Gīsū-yı dilārā Dile zincir-i muḥabbet Dil-teng olalı āh u fiġānımla bu ġabrā Her künbed-i ḫażrā Bana bir maḥbes-i muḥannet Mecnūna muḳīs olmadı aṣlā dil-i şeydā Yüz virmedi Leylā Dile göstermedi rāḥat Zincir-i cünūnla olup ʿāzim-i ṣaḥrā Gördüm ki hep eşyā Çağırır cālib-i riḳḳat Ey nūr-ı semāvāt u zemīn manẓar-ı Mevlā Ey Aḥmed-i Tāhā meded ey kān-ı şefāʿat	Müstezad Tercî-i Bend /	Naʿt	--./.--./.--./.--	Her bendi müstezad şeklindedir.
11b	Şâkir	Ṣayḳal-zen-i şimşīr-i tecellāsıñ efendim Şefḳatle mühim-sāz-ı żaḥāyāsıñ efendim Mecmūʿa-i esmā vü müsemmāsıñ efendim	Müsebbaʿ / 20 bend	Naʿt	--./.--./.--./.--	

		Eşyā yoġiken nūr ile peydāsıñ efendim Yektā güher-i ḳulzüm-i ma‘nāsıñ efendim Ḥaḳdan bir iḥsān u ‘aṭāyāsıñ efendim Mü’minlere bir ‘urvet-i vüşḳāsıñ efendim				
15b	Şākir	İtdüginden ḳalb ehl-i derdi belvā ġarḳ-ı nūr Berḳ urur başında āh-ı şu‘le-pīrā ġarḳ-ı nūr	Kaside / 124 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	
19a	Şākir	Cūş idüp baḥr-i muḥabbet çıḳdıñ ey ‘ālī-güher Şa‘şa‘a virdüñ cihāna buldı ‘ālem zīb ü fer	Gazel / 7 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	
19b	Şākir	Gül cemālin münceli mir’āt-ı mevlādır seniñ Lā-mekān bezminde cāyıñ ṣadr-ı a‘lādır seniñ	Gazel / 9 beyit	Na‘t	-.--/-.--/-.--/-.-	

3. Klasik Dönem Na‘t Mecmualarına İlişkin Değerlendirme

İslam'ın müntesipleri Hz. Muhammed'e (sav) duydukları sınırsız sevgiyi na‘tlerle göstermişlerdir. Türklerin İslamlaşmasıyla ilk edebî eserlerden itibaren na‘t örnekleri verilmiş ve şiir içinde dinî bir tür olan na‘t, zamanla sayıca ve çeşitçe yaygınlaşmıştır. Klâsik divan tertibinde na‘tin besmele, tevhid ve münâcâttan sonra yerini alışı na‘t yazım geleneğini besleyen diğer bir husus olmuştur. Süreç içinde, Türk edebiyatında Arap ve Fars edebiyatlarında olmadığı kadar geniş bir na‘t literatürü teşekkül etmiştir. Bu durum Anadolu topraklarındaki dinî anlayışın Hz. Peygamber merkezli oluşuyla da doğrudan ilişkilidir.

Edebiyatımızın klâsik döneminde, kişisel beğeniler ve dönemin şiir zevkine uygun olarak farklı şairlerin na‘tlerinden seçkilerle mecmua tertip edenler ortaya çıkmıştır. Bu isimler özgün bir telif eser yazmaya yetkinlik hissetmeyip derleme bir eser vermek istemiş, na‘tleri bir araya getirerek tertip ettikleri mecmua ile Hz. Peygamber'in zikrini devam ettirme amacı gözetmişlerdir.

Na‘t mecmuaları na‘tleri toplu bir şekilde barındıran en önemli kaynaklar niteliğindedir. Derlendikleri dönemin şiir zevkine ve mürettiplerinin beğenilerine göre seçilen na‘tleri ihtiva ederler. Bu mecmualar vesilesiyle şiirlerine divanlarda ya da şairin diğer eserlerinde ulaşamadığımız na‘tlerini tespit edebiliyoruz.

Kütüphane kataloglarında yer alan 9 na‘t mecmuası mevcuttur. Bu mecmualar biri hariç edebiyatımız içinde mecmua geleneğinin yaygınlaştığı XVII. ve XVIII. yüzyıllarda ortaya çıkmışlardır. XVI., XVII. ve XVIII. yüzyılın ilk yarısında yaşamış şairlerin na‘tlerini içerirler. Bu mecmuaların dördünün metin içeriklerinin birbirinin hemen hemen aynı olduğunu ve aynı metnin çoğaltılması ve yayılmasıyla ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu mecmualar şunlardır: *Mecmua-i Nu‘ût-ı Nebeviyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Bölümü 1210; *Mi‘râciyye ve Na‘t-i Şerîfler Mecmuası*, Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail Paşa Bölümü Numara: 733; *Na‘t-ı Şerîf Mecmuası*, Ankara Milli Kütüphane'de Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu 312/1; *Mir'ât-ı Muhammedî Yâhûd Safâ-yı Rûh*, Nâzımı: Ahmed Esad b. Abdü'n-Nafi‘, İstanbul, h. 1302.

Bu dört mecmuadan Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210 numarada kayıtlı olan *Mecmua-i Nu‘ût-ı Nebeviyye* diğer mecmualarda olan metinleri de kapsar niteliktedir. Na‘t mecmuaları içinde tertip ve tasnif açısından türün en güzel örneği olarak karşımıza çıkar. Bu mecmua içinden seçilen na‘tler h. 1302/1886-87

tarihinde İstanbul'da basılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210 numarada kayıtlı mecmuanın muhtevasından bir seçkiyle oluşturulan bu küçük derleme Ahmed Esad b. Abdü'n-Nâfî'ye aittir. Ahmet Esad eserin girişinde tertibin kendisine ait olduğunu ileri sürer.

Edebiyatımızda sayılanların dışında özgün nitelikte 5 na't mecmuası daha bulunmaktadır. Bu mecmualar şöyledir: *Nu'ût-ı Nebeviyye Mecmû'ası*, Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü Nu: 1211; *Mecmua-i Müntehab-ı Na't-i Şerîf*, İstanbul Millet Kütüphanesi 779/1; *Nu'ût ve Kasâid Mecmuası*, İstanbul Millet Kütüphanesi, 773/1; Rûşenî'nin na'tine yapılan tahmislerin derlenerek bir araya getirildiği *Na't-i Şerîf Mecmuası*, Süleymaniye Kütüphanesi, Uşşâkî Tekkesi 365/2 ve son olarak *Na't-ı Şerîf Mecmuası*, İstanbul Sermet Çifter Kütüphanesi nu: 524.

Bu beşi içinde Rûşenî'nin gazel formundaki na'tine muhtelif şairler tarafından yapılan tahmislerin derlendiği mecmua, aynı na'te yapılan tahmislerin bir araya getirilmesi itibariyle diğer mecmualardan farklılık arzetmektedir. Bu mecmuada Rûşenî'nin na'tine yapılan 16 tahmisle birlikte bir de tesdise rastlarız. Yine İstanbul Sermet Çifter Kütüphanesi'nde yer alan Şâkir'e ait mecmua diğerlerinden farklı olarak sadece tek bir şaire ait altı manzumu içeren XIX. yüzyıla ait küçük bir mecmuadır.

Na't mecmuaları sadece na'tlerden oluşan eserler değildir. Bu mecmualarda na'tlerle birlikte başta mi'râciye olmak üzere tevhid, münâcât gibi diğer birçok dinî tür de yer alır. Bu sebeple bu derlemelerin bir kısmı bazı çalışmalarda na't ve mi'râciye mecmuaları olarak zikredilmişlerdir.[550] Bununla birlikte mecmualarda na'tlerle birlikte yer alan diğer türlerin hep dinî muhtevalı olduğu görülmektedir.

Na't mecmualarında en çok yer alan şair mecmualara göre değişkenlik arzeder. *Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210* numarada kayıtlı olan mecmuada Rızâyî'nin 10 na'ti yer alırken, Fuzûlî'nin 6 na'tine yer verilmiştir. *Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Böl. 1211* numarada kayıtlı mecmuada ise Nahîfî'ye ait 17 na't bulunur. *İstanbul Millet Kütüphanesi 779/1* kayıtlı mecmuada ise Kânî 14 na'tle en çok na'tine yer verilen isim olurken, aynı kütüphanede *773/1* numarada kayıtlı mecmuada Nâlî 3 metinle na'tine en çok yer verilen şair olmuştur. Bu bilgilerden yola çıkarak mecmualarda belirleyici olanın mürettibin kişisel zevki ve amacı olduğu sonucuna varmak mümkündür. Zira aynı dönemden bir şairin yirmiye yakın şiirine yer veriliken daha önemli bir diğer şairin sadece bir şiirine yer verilmesi ya da hiçbir şiirinin

[550] Böyle bir çalışma için bk. Ahmet Tanyıldız, *Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 1211 Numaralı Na't ve Mi'râciyye Mecmûası*, Turkish Studies, Volume 8/1 Winter 2013, 525-547.

mecmuaya alınmaması başka türlü izah edilemez. Öyle görünüyor ki na‘t mecmuaları da klasik dönemdeki diğer mecmua türleri gibi türün en güzel örneklerini ortaya koymaktan ziyade koruma/saklama amacıyla kaleme alınmış eserlerdir. Mecmuayı derleyen mürettibin kişisel tercihi de şüphesiz na‘t seçiminde etkili olmuştur.

Na‘t mecmualarında na‘tlerle en çok birlikte yer alan nazım türü mi‘râciyedir. Öyle ki bu mecmuaların önemli bir kısmına "na‘t ve mi‘râciye mecmuaları" demek de mümkündür. Mecmualarda en çok mi‘râciyesi bulunan şair, Nev‘îzâde Atâyî'dir. Atâyî'nin önemli bir mi‘râciye şairi olduğu bilinmektedir.

Mecmualardan biri Rûşenî'nin na‘tine yapılan na‘tlerden oluşmaktadır. Bu mecmua bize na‘tlerden bazılarının şairler arasında çok sevildiğini ve döneminde revaç bulduğunu göstermektedir. Zira Rûşenî'nin na‘tine tahmislerden oluşan mecmuada şairin na‘tine 16 tahmis ve 1 tesdisle karşılaşmamız oldukça dikkat çekicidir.

Na‘t mecmualarında yer alan alan manzumelerde en çok kaside nazım şekli tercih edilmiştir. Kaside nazım şeklinin ardından mesnevî ve onun ardından da gazel na‘tlerde kullanılan nazım şekilleridir. Bununla birlikte tercî‘-i bend, terkîb-i bend, tahmis, tesdis, müfred gibi nazım şekillerine de rastlanır. Na‘tlerde tercih edilen nazım şekillerinin daha çok kaside, mesnevî ve gazel olmasına paralel bir biçimde vezinde de aruzun uzun soluklu kalıplarının diğer kalıplara nispetle daha çok kullanıldığını görürüz.

Kütüphane kataloglarında yer alan ve na‘t-i şerifler ya da na‘t mecmuası kaydını taşıyan bazı Farsça mecmualar mevcuttur. Bu mecmualar genel olarak Mevlevî ayinlerinde okunan na‘tleri ve semâ erkânı ve âdâbı hakkındaki bilgileri ihtiva eden eserlerdir. Kütüphanelerde birçok nüshası bulunan Farsça bu mecmualar, ayrıca üzerinde çalışması gereken bir konudur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ NA'T ANTOLOJİLERİ

Türk edebiyatının klasik döneminde *mecmû'a* olarak isimlendirilen şiir seçkileri ve derlemeleri için, Cumhuriyet döneminde antoloji kelimesi kullanılmıştır. Tarihsel süreç içinde edebiyatımızda *mecmua, cönk, sefine, güldeste, gülzâr, müntehabât, numûne, seçme, seçki, demet, buket, örnekler, derleme* terimleriyle ifade edilen antoloji kelimesi Türk edebiyatına 1930'lu yılların başlarında girmiştir.[551] Antoloji kelimesi Yunanca asıllı olup, çiçek anlamına gelen *anthos* ile toplamak eylemini ifade eden *legein* kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir.[552] Bir terim olarak antoloji gerçek sanat eseri değerindeki örnekleri içine alan derleme olarak tanımlanır.[553] Bir dönem, bir edebî ekol, herhangi bir konu ya da tür çerçevesinde kaleme alınmış ürünleri bir araya getiren antolojilerde sadece ürünler değil bu ürünlerin müellifleri hakkında bilgi bulmak da mümkündür. Antolojinin ilk örneklerini Batı'da Yunanlılar vermiştir. Bilinen ilk antolojik eser M.Ö. 100 yılında Gadaralı Melegros tarafından derlenen *Stephanos* (çelenk) isimli eserdir.[554] Bu eserden sonra Grek ve Latin coğrafyalarında birçok antoloji kaleme alınmıştır. Klasik dönem na't mecmualarının ele alındığı bir önceki bölümde zikrettiğimiz gibi türün Türk edebiyatında ilk örneği 1436'da Ömer ibn Mezid tarafından kaleme alınan *Mecmû'atü'n-nezâir* isimli eserdir.[555]

Bugün kullandığımız anlamıyla antoloji, Türk edebiyatında Tanzimat sonrası ortaya çıkmıştır. Antolojilerin bu dönemden önce kalem alınan mecmua benzeri eserlerden farklı bir yanı vardır. XV. yüzyıldan itibaren kaleme alınan mecmua tarzındaki eserler içerdikleri muhtevayı *koruma/saklama* güdüsüyle oluşturulmuştur. Bu eserler zamanla anonim olarak bir *biriktirme* işlevi bile görürler. Tanzimat sonrası kaleme alınan antolojileri oluşturmadaki temel sâikin *koruma/saklama* olmayıp bu eserlerin bir *seçme/ayıklama* işlevini yüklendikleri söylenebilir.[556] Zira Tanzimat

---

[551] Turan Karataş; Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü, III. Baskı, İstanbul 2011, s. 53. Mustafa Kurt; "Şiir Antolojileri", *Hece (Türk Şiiri Özel Sayısı)*, S. 53/54/55, May/Haz/Tem 2001, s. 583.

[552] *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, C. 1, İstanbul 1997 s. 145.

[553] *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, C. 1, s. 145.

[554] Hüseyin Karakan; *Şiirimizin Cumhuriyeti*, C. 1, İstanbul 1958, s. 19.

[555] *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi Devirler/İsimler/Eserler/Terimler*, C. 1; s. 145. 1512 yılında Eğridirli Hacı Kemal'in *Câmiü'n-nezâir*'i, 1523 yılında Edirneli Nazmî'nin kaleme aldığı *Mecmu'atü'n-nezâir* aynı türden eserlerdir.

[556] Mustafa Kurt; "Şiir Antolojileri", *Hece (Türk Şiiri Özel Sayısı)*, s. 583.

sonrası antolojiler daha çok türün içinde temâyüz etmiş örnekleri öne çıkarma amacıyla kaleme alınmıştır.

Tanzimat sonrası edebiyatımızda antoloji türünün ilk örnekleri Ziyâ Paşa'nın *Harâbât*[557] isimli eseriyle başlatılabilir. Emin Osman'ın *Müntehabât-ı Cedîde*'si[558], Mustafa Reşîd'in *Müntehabât-ı Cedîde*'si[559], Abdülhalîm Memdûh'un *Târîh-i Edebiyyât-ı Osmaniyye*'si[560], Fâik Reşâd'ın *Hazîne-i Müntehabât*'ı[561], Mehmet Celâl'in *Osmanlı Edebiyatı Numûneleri*[562], Fâik Esad'ın *Mahşerü'n-Nefâis*'i[563], Ebüzziyâ Tevfîk'in *Numûne-i Edebiyât-ı Osmâniye*'si[564], M. Fuad Köprülü'nün *Mekteb Şiirleri*[565], Ahmet Cevdet'in *Âsâr-ı Nefîse*'si[566] Cumhuriyet öncesi döneme ait antolojik eserlerdir.

Cumhuriyet döneminde antoloji çalışmalarının sayısında büyük bir artış görülür. Bu dönemde Ali Cânib'in *Türk Edebiyatı Antolojisi*[567], M. Fuad Köprülü'ye ait *Eski Şairlerimiz-Divan Edebiyatı Antolojisi*[568], İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal'ın *Son Asır Türk Şairleri*[569] isimli eserleri Cumhuriyet dönemi Türk Şiiri antolojilerinin ilk örneklerindendir.[570]

Dinî konulu şiirler arasında yer alan na'tlerle ilgili klasik Türk şiirinde nasıl *nu'ût-ı nebeviyye mecmuaları* ortaya çıkmış ise Cumhuriyet döneminde bu gelenek *na't antolojileri* ile devam etmiştir. Aslında klasik dönemin şiirine nazaran modern dönemde şairler daha az na't yazmışlardır. Na't yazımındaki azalmaya ilişkin farklı sebepler öne sürülebilir. Manzum edebî eserlerde Cenab-ı Hakk'ın tevhidiyle başlayan ve manevî bir hiyerarşi içinde münâcât, na't şeklinde devam eden klasik yazım tertibinin Tanzimat sonrasında kırılması ve bu geleneğin terki na't yazımını azaltan bir unsurdur. Yine sekülerleşen bir dünyada edebiyatın, özellikle de şiirin sekülerleşmesi edebiyatımızdaki manzum dinî türlerde ortaya çıkan eser sayısını azaltan bir diğer husus olarak

---

557 Ziyâ Paşa; *Harâbât*, III Cilt, İstanbul 1291-1292.
558 Emin Osman, *Müntehabât-ı Cedîde (Tanzimat Şâirleri)*, İstanbul 1878.
559 Mustafa Reşid; *Müntehabât-ı Cedîde*, II cilt, İstanbul 1885.
560 Abdülhalim Memduh, *Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye*, İstanbul 1888.
561 Faik Reşat; *Hazine-i Müntehabât (Nazım-Nesir)*, 1889.
562 Mehmet Celâl; *Osmanlı Edebiyatı Numûneleri*, Dersaâdet 1312, 606 s.
563 Faik Esad (Andelîb); *Mahşerü'n-nefâis*, İstanbul 1987.
564 Ebüziyâ Tevfik, *Nümûne-i Edebiyat-ı Osmaniyye*, Konstantiniye 1329, 544 s.
565 M. Fuad Köprülü; *Mekteb Şiirleri*, İstanbul 1922, VI cilt.
566 Ahmet Cevdet; *Âsâr-ı Nefîse*, İstanbul 1927.
567 Ali Canip; *Türk Edebiyatı Antolojisi*, 1930.
568 Köprülüzâde Mehmed Fuad; *Türk Saz Şâirleri*, İstanbul 1930, 70 s.
569 İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şâirleri*, İstanbul 1937-1938.
570 Gerek Tanzimat sonrası gerek Cumhuriyet dönemi antolojilerinin geniş bir listesi için bk. Mustafa Kurt, "Şiir Antolojileri", *Hece (Türk Şiiri Özel Sayısı)*, S. 53/54/55, May/Haz/Tem 2001, s. 583-599. Bu çalışmada müellif Tanzimat sonrasından bugüne kadar yayınlanan antolojilerin geniş bir listesini vermiştir.

zikredilebilir.[571] Bununla birlikte Tanzimat sonrasında biçim ve ifade tarzı değişse de modern şair na‘t kaleme alma geleneğini yine devam ettirmiş ve Hz. Peygamber’e (sav) olan sevgisini na‘tle ifade etmiştir. Na‘t kaleme alma geleneği günümüzde de devam etmektedir. Tanzimat sonrası Türk şiirinde Ziyâ Paşa, Muallim Nâcî, Recaîzâde Mahmûd Ekrem, Mehmet Âkif Ersoy, Necip Fazıl Kısakürek, Arif Nihat Asya, Sezai Karakoç, İsmet Özel, Turgut Uyar, Erdem Beyazıt, Bahattin Karakoç, Nurullah Genç, M. Akif İnan, Bestami Yazgan ve Muhsin İlyas Subaşı bu geleneği devam ettiren isimlerden yalnızca bir kısmıdır.

XX. yüzyılın ikinci yarısında ülkemizde antoloji çalışmalarının sayısı oldukça artmış, na‘t antolojileri de bu artıştan nasibini almıştır. Özellikle 1990 sonrası na‘t antolojilerinin sayısındaki artış bariz hissedilir. Bunda Diyanet İşleri Başkanlığının 1989 yılında Nisan ayının üçüncü haftasını “Kutlu Doğum Haftası” olarak ilan etmesinin ve bu haftada ülkedeki kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen etkinliklerle na‘t geleneğinin diriltilmesinin payı büyüktür.

Tezimizin bu aşamasında Cumhuriyet dönemi na‘t antolojileri ele alınacaktır. Bugüne kadar na‘t antolojilerine dair tek değerlendirme metni İsmail Çetişli tarafından kaleme alınmıştır.[572] “Na‘t Antolojileri Üzerine” başlıklı makalede 19 na‘t antolojisi hakkında kısa bilgiler verilmiş, kayda değer değerlendirilmeler yapılmıştır. Tezimize yeni yayımlanmış olan ve tespit ettiğimiz diğer na‘t antolojilerini de dâhil ettik. Na‘t antolojisi başlığı altında değerlendirilemeyecek çalışmalar dışarıda tutulmuş ve toplam 25 antoloji tespit edilmiştir. Bu bölümde öncelikle antolojiler tek tek ele alınacak,[573] her çalışma hakkında verilen bilgilerden sonra genel bir değerlendirmeye yer verilecektir.

Bu noktada belirtmekte fayda gördüğümüz bir husus vardır. Na‘tlere ilişkin yayınlar sadece na‘t antolojilerinden ya da akademik çalışmalardan ibaret değildir. Konusu na‘t olan yayınların bir kısmı muhtevasında na‘t metinlerinden örnekler içerse de na‘t antolojisi hüviyetindeki çalışmalardan oldukça farklıdır. Bunların bir kısmı dinî bir tür olarak na‘te ilişkin duygu ve düşünceleri, bazen bir na‘tin şerhini ya da na‘te ilişkin bir açıklamayı içeren eserlerdir. Bu çalışmalar farklı müelliflerin na‘tler hakkında birikimlerini ve düşüncelerini ortaya koyan yazılar ihtiva eder.[574] Yine bu eserler içinde, konusu na‘t hikâyeleri olan çalışmalar mevcuttur. Bu eserlerde bir hikâye ile

---

[571] Turan Karataş, “Modern Şair Na‘ta Uzak mı Kaldı?”, *Yeni Şafak (Kitap)*, Nisan 2012, Çarşamba, S. 64, s. 12.

[572] İsmail Çetişli; Na‘t Antolojileri Üzerine, *Berceste (Aylık Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi)*, S. 106, Nisan 2011, s. 25-31.

[573] Antolojiler tek tek ele alınırken kullanılan başlıklar, antolojilerin kitap olarak yayımlanmış isimleridir.

[574] Bk. *Naat Yazıları Rüyalarımızın Gülü*, Editör: Mehmet Erdoğan – Şeref Yılmaz, İstanbul 2005, 215 s.

özdeşleşmiş olan na‘tler ve hikâyeleri hakkında bilgi verilir.[575] Bunlardan farklı olarak içinde na‘t örnekleri barındıran, bununla birlikte Hz. Peygamber hakkındaki söyleşilerin, tasavvufî düşüncelerin serdedildiği örnekler de vardır.[576] Bir kısım yayın ise dinî bir hizmet gayesi güdülerek amatörce hazırlanmış baskılardır. Bu çalışmalar herhangi bir şekilde kaynaklık etme niteliğine sahip değildir[577] ve antoloji hüviyetine sahip olmadıkları için çalışmanın dışında tutulmuşlardır. Burada zikrettiğimiz çalışmaların hemen hepsi muhtevasında na‘t örnekleri içermektedir.

Taramalar sonucu tespit ettiğimiz na‘t antolojilerini iki grupta ele almak mümkündür. İlk grubu tarihî süreçte verilen eserlerden seçilen numûnelerin derlendiği antolojiler oluşturur. İkinci grup ise na‘t yarışmaları sonucu ortaya çıkan ürünlerin yer aldığı antolojilerdir. Çalışmada antolojiler bu tasnife uygun bir biçimde iki başlık altında değerlendirilecektir. Yine antolojilerin bir kısmı sadece bir na‘t antolojisi özelliği taşımaz. Bunların bir kısmında tevhit, münâcât gibi na‘t dışında yer alan dinî türler de yer alır.

Aşağıdaki tablo ilk gruba ait antolojileri, hazırlayanlarını ve yayım yılını göstermektedir:

Şairlere Ait Na‘tlerden Seçilerek Oluşturulan Antolojiler			
	Antoloji	**Hazırlayanı**	**Yayım Yılı**
1	Dinî Şiirler Tanzîmat Devri Edebiyatı	Fevziye Abdullah TANSEL	1962
2	Hazret-i Peygamber’e Şiirler Antolojisi	Abdullah Öztemiz HACITAHİROĞLU	1966
3	Gönül Pınarı	Mustafa Necati BURSALI	1979
4	Türk Edebiyatında Na‘tler (Antoloji)	Emine YENİTERZİ	1993
5	Peygamber Şiirleri	Hasan Ali KASIR	1997
6	Sevgililer Sevgilisine Gül Kokulu Şiirler	Adem ÖZBAY	2003
7	Kâinâtın Efendisi’ne Na‘t Antolojisi	Ali BUDAK - Ali BELBAĞI	2004

---

575 Bk. Mine Sultan Ünver-Ekrem Altıntepe, -*Naat Öyküleri -Aşk-ı Muhammed (sav)*-, İstanbul 2012, 282 s.
576 Bk. Sadık Yalsızuçanlar, *Adı Güzel Kendi Güzel Muhammed (sav)*, İstanbul 2006, 173 s.
577 Bk. Ömer Emanet; *Muhtelif Divanlardan Seçilmiş İlahiler, Kasideler, Na‘tlar*, İstanbul 1973, 360 s.

8	Şefâ‘at Yâ Resûlallah –Sevgili Peygamberimize Na’tler-	Gülser KEÇECİ	2005
9	Gül Hasreti	Vedat Ali TOK	2006
10	Efendimize Şiirler	Abdullah ARIDORU	2007
11	Adı Güzel Kendi Güzel Peygamberimiz’e (sav) Şiirler	Sıtkı ÇOBAN	2007
12	Türk Edebiyatında Naatler	Ahmet ÖZER	2008
13	Sevgiliye Şiirler -Naat Seçkisi-	Sadık YALSIZUÇANLAR	2008
14	Osmanlı Padişahlarından Hz. Muhammed’e Na‘tlar	Zülfikar GÜNGÖR	2009
15	Yalansız Şiirler -Son Peygamber’e (sav) Övgüler-	Ekrem ALTINTEPE	2009
16	Hazreti Peygambere Şiirler	Mustafa AKGÜN	2010
17	Gül Kokulu Mısralar Na‘t-ı Şerifler	Seval ALKAN	2011
18	Şiir ve Naatlarla Rahmet Peygamberi	Mehmet Emin GERGER	2012
19	Selam Olsun En Sevgiliye Naatlar	Ömer KARA	?

Tablo 17: Cumhuriyet Dönemi Na‘t Antolojileri

Aşağıdaki tablo ikinci gruba ait antolojileri ve yayım yıllarını göstermektedir. İlk gruba nispetle daha az sayıdadır.

Na‘t Yarışmaları Sonucu Ortaya Çıkan Antolojiler		
	Antoloji	**Yayım Yılı**
1	Tarih İçinde Hicret ve Na‘tler Antolojisi	1982
2	Günümüz Dilinden Hz. Peygamber’e Naatlar Antolojisi	1989
3	Kutlu Doğum Anısına Na‘t-ı Şerif	1996
4	Na‘t-ı Şerîf	1999
5	Özlem Yağmurları	2005
6	Mim Şiirleri -Peygamber (sav) Şiirleri-	2011

Tablo 18: Na‘t Yarışmaları Sonucu Ortaya Çıkan Antolojiler

1. Şairlere Ait Na‘tlerden Seçilerek Oluşturulan Antolojiler

Şairlere ait na‘tlerden seçilerek oluşturan antolojilerdeki amaç türün en güzel örneklerinin belli bir disiplin ve tasnif içerisinde okuyucuyla buluşturulmasıdır. Türklerin İslamlaşmasıyla birlikte ilk dönem eserlerinden itibaren na‘t örnekleriyle karşılaşmaktayız. Bu suretle antoloji hazırlayacak kişinin uzun yıllara yayılmış bütün bu tarihsel süreci en iyi şekilde yansıtacak surette ve çeşitlilikte na‘t örnekleri sunması oldukça zordur. Bu, sağlıklı ve doğru materyallere ulaşma, bu materyalleri takdir etme ve materyallerin tarihsel süreç içindeki konumunu değerlendirme yeterliliği gerektiren meşakkatli bir iştir. Bu zorluklar antoloji faaliyetinin bu konuda yeterli bilgi ve birikime sahip alan uzmanı kişilerce yapılmasının daha doğru olacağı sonucunu doğurur. Na‘tlerin seçimindeki düzensizlik türün Türk edebiyatı içindeki seyri hakkında yanlış algılamalara sebebiyet verir. Yine zevksiz bir tercihin ortalama bir okuyucunun alana olan sevgisini, iltifatını da azaltacağı kanaatindeyiz.

Cumhuriyet döneminde 1962 senesinden günümüze bu başlık altında 19 na‘t antolojisi tespit edilmiştir. Bu antolojilerin bir kısmı konuya vakıf kişilerce ilmî hassasiyetler gözetilerek hazırlanan ilmî niteliği olan değerli çalışmalardır. Antolojilerin bir kısmı ise içinde yanlış bilgi ve birçok hata barındıran ilmî bir değer taşımayan çalışmalardır. Aşağıda bahsettiğimiz bu 19 na‘t antolojisi hakkında tek tek bilgi verilecektir.

1.1. F. Abdullah Tansel, Dinî Şiirler Tanzîmat Devri Edebiyatı

Dinî Şiirler Tanzîmat Devri Edebiyatı isimli antoloji Fevziye Abdullah Tansel tarafından hazırlanmıştır.[578] 1962 yılında yayımlanan antoloji isminden de anlaşılacağı gibi Tanzimat devri Türk edebiyatının önemli isimlerine ait tevhid, münâcât, tahmîd, tazarru ve na‘t gibi dinî konulu şiirlerin seçilerek derlendiği bir çalışma niteliğindedir. Antolojide kronolojik sıra ile 14 şairin dinî muhtevalı şiirlerine yer verilmiştir.

Antolojide 17 na‘t-i şerif bulunmaktadır. Bu na‘t-i şeriflerin üçü Muallim Nâci’ye ait müfredlerdir. Antolojide; Ziyâ Paşa, Leskofçalı Gâlib, Hersekli Ârif Hikmet, Recâizâde Mahmud Ekrem, Muallim Nâci, Mahmud Celaleddin Paşa, Nigâr Hanım, Makbule Leman ve İsmâil Safâ’nın na‘tleri bulunur. Nigâr Hanım ve Makbûle Leman antolojinin hanım şairleridir.

[578] Fevziye Abdullah Tansel; *Dinî Şiirler Tanzimat Devri Edebiyatı*, Ankara 1962, XII+128 s.

Antolojiyi klasik dönemin na‘t mecmualarından farklı kılan bir husus tertibinde hanım şairlere de yer verilmiş olmasıdır. Bu yönüyle antoloji hanım şairlere yer veren ilk dinî muhtevalı derleme olma özelliğini de taşır. Klasik dönemde na‘t kaleme alan hanım şairler olmasına karşın bu döneme ait na‘t mecmualarında hanım şairlere yer verilmemiştir. Bu durum klasik dönem ile modern dönemin kadın algısındaki farklılıkla ilişkilendirilebilir. Zira bu iki dönemin kadın algısında ortaya çıkan durumu izah edebilecek farklılıklar mevcuttur.

Antolojide en çok Muallim Nâci'nin na‘tlerine yer verilmiştir (3 müfred 6 na‘t). Recâizâde Mahmud Ekrem (biri gazel 2 na‘t), Ziya Paşa (2 gazel), İsmâil Safâ (2 gazel) sırasıyla en çok na‘ti bulunan şairlerdir. Diğer isimlere ait sadece birer metin yer alır.

Antoloji Batı tesirinin bilhassa dinî şiirler olmak üzere Tanzimat devri şiirini nasıl etkilediğine değinen ve bu devrin şiirlerindeki Batı düşüncesi imtizâcından bahseden *Tanzîmat Devri Edebiyatı'nda Dînî Şiirler* başlıklı bir giriş yazısıyla başlar (s. s. VII-XII). Bu yazıdan sonra şiirlere yer verilir (s. 1-70). Şiirlerin devamında çalışmada metinlerin hangi eserlerden seçildiği, hangi mecmualardan derlendiği, bu eserlerden bazılarının muhtelif basımları ve basımların kimlerden tercüme edildiği hakkında bilgi veren *Notlar* bölümü mevcuttur (s. 73-79). Bu bölümden sonra şiir metinleri anlamayı kolaylaştıracak bir *Lügatçe ve Has İsimler İndeksi* mevcuttur (s. 82-124). Antolojide son olarak da araştırmacıların işini kolaylaştıracak şiirlerin ilk mısralarını esas alan bir *İlk Mısralara Göre İndeks* yer alır (s. 125-128).

Antoloji belli bir sistematiği içermesi ve bir fikir etrafındaki şiir metinlerini kronolojik bir düzen içinde ele alması sebebiyle önemli bir görevi yerine getirir. Yine şair ve şiirlerin seçimindeki titizlikle, lügatçesiyle, indeksiyle ve kaynaklarıyla bilimsel bir uğraşın ürünüdür. Bununla birlikte sadece na‘tleri değil tevhid, münâcât, tazarru‘ gibi dinî içerikli farklı şiirleri ihtivâ eden bir çalışmadır.

1.2. A. Öztemiz Hacıtahiroğlu, Hazret-i Peygamber'e Şiirler Antolojisi

Hazret-i Peygamber'e Şiirler Antolojisi[579] Cumhuriyet dönemi na‘t antolojilerinin ilk örneklerindendir. Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu tarafından 1965 yılında derlenip 1966 yılında yayımlanan antoloji şair ve şiir sayısı itibariyle oldukça geniş bir yelpazeyi kapsar. Antolojinin girişinde Sezâi Karakoç'un *Birkaç Söz* başlıklı takrîzi yer alır (s. 6-8). Karakoç bu takrîzde Hz. Peygamber'in mümin insanın ufku, Hz.

---

579 Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, *Hazret-i Peygamber'e Şiirler Antolojisi, (Na'tler)*, İstanbul1966, 174 s.

Peygamber'in övgüsü olan na'tin ise şiirin ufku olduğunu söyler. Karakoç'a göre na't, insanın Hz. Muhammed (sav) etrafında dolaşarak kendini, hakikati aramasıdır. Na't, insanın Hz. Muhammed'e (sav) yaklaşarak yaratılışın sırrına erilebileceğini idrâk edişidir. Na't, Efendimizin şiirle yapılmak istenen portresidir.[580] Bu takrîzden sonra eserin hazırlayanı Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu'nun *Önsöz'*ü bulunur (s. 9-12). Bu önsözde Hacıtahiroğlu, edebiyatta Hz. Muhammed'e (sav) ilişkin türler ve na'tle ilgili kısa bir bilgi verir. Güldeste olarak ifade ettiği bu eseri yazma ve matbu eserlerden devşirdiğini aktarır. Eserin kendi alanında bir ilk olduğunu ve ihtiyaca binaen ortaya çıktığını söyler (s. 11-12).

Antoloji mukaddime niteliğindeki bu iki yazıdan sonra Hz. Muhammed'in (sav) annesi Âmine vâlidemizin vefatı esnasında efendimize söylediği sözleri (s.13) ve efendimizin sütannesi Halime Hatun'un Hz. Muhammed'in (sav) bebekliğini tasvîriyle başlar (s.14). Ardından na'tlere yer verilir.

Antoloji içindeki na'tlerin tertibinde kronolojik bir düzen dikkate çeker. İlk na'tin sahibi Şeyyad Hamza'dır. Devamında Yunus Emre'ye ait metinler yer alır. Antolojide sayısı çok olmamakla birlikte na't gibi hilye, mi'râciye ve münâcât türlerine de yer verilmiştir. Hilye-i Hakânî'den bir bölüm (s. 32-33), mevlîd-i şerîften bir bölüm (s. 19-20), Neşâtî'ye ait bir mi'râciye (s. 51-53), yine Nazîm'e ait bir mi'râciye (s. 67-70), Reîsü'l-küttâp Ârif'e ait bir mi'râciye ve bir münâcât (s. 107-109), Çelebizâde İsmâil Âsım'ın Efendimize niyâzı (s. 94-95) ve Tırnovalı Şeyh Ahmed Râşid'in ricâiyyesi (s. 134) bu manzumelerdendir.

Antolojiyi farklı kılan hususlardan bir diğeri Goethe ve Rilke'nin Hz. Peygamber'i öven şiirlerine, Prens Bismarc'ın ise Hz. Muhammed'i (sav) öven bir beyanatına yer verilmiş olmasıdır. Mevlânâ hazretlerinin Farsça bir rubâisi de yine çevirisiyle birlikte antolojide olan şiirler arasındadır. Validemiz Âmine Hâtun'un ve Hz. Muhammed'in (s.a) sütannesi Halime Hâtun'un Efendimiz hakkında söylediği ifadeler dışında antolojide toplam 106 farklı şaire ait 189 şiir yer almaktadır.

Antolojide yer alan isimler şöyledir: Âmine Hâtun, Halime Hâtun, Şeyyad Hamza, Yunus Emre, Mevlânâ Celaleddin, Süleyman Çelebi, Şeyh Muhyiddîn, Rûşenî, Necâtî, Sultan II. Bayezid Han, Fuzûlî, Rûhî-i Bağdâdî, Hakânî, Sultan I. Ahmed Han (Bahtî), Aziz Mahmûd Hüdâyî, Nef'î, Şeyhü'l İslam Yahya Efendi, Sabûhî, Fehîm, Nakşî Efendi, Kazasker İsmetî Efendi, Şeyh Fenâyî, Neşâtî, Şeyh Hasan Vuslat, Niyâzî-

580 Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, *age*, s. 6.

i Mısrî, Şeyh Derviş Ahmed, Sultan II. Mustafa Han (İkbâlî), Itrî, Nâbî, Kâmî, İsmâil Hakkı, Nazîm, Enis Dede, Hasan Hulûs, Sâmî, Sultan III. Ahmed Han, Nahîfî, Sezâyî-i Gülşenî, Neccârzâde Şeyh Rızâ, Şeyhülislam Esad Efendi, Belîğ, Çelebizâde İsmâil Âsım, Hâzık Muhammed Efendi, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Zübeyde Fitnat Hanım, Garîbî, Esrar Dede, Şeyh Gâlib, Lebîba, Hoca Neş'et Efendi, Saîdâ Efendi, Beylikçi İzzet Bey, Zekâyî, Reîsü'l-küttâp Ârif, Sâmi Ebû Bekir Paşa, Vâsıf-ı Enderûnî, Murad Molla, Şeyh Müştak, Goethe, Âlî, Aynî, İffet, Numan Mâhir Bey, Dertli, Leylâ Hanım, Sermed, Kethüdâzâde Ârif, Şeyhülislam Ârif Hikmet, Şeref Hanım, Fatin Efendi, Senâyî, Tırnovalı Şeyh Ahmed Râşid, Aczî Ağa, Hanyalı Şefik Efendi, Niyâzî, Ziya Paşa, Hilmî, Hafız Sa'dî, Yenişehirli Avni Bey, Abdülkâdir Gulâmî, İrfan Paşa, Osman Şems, Muallim Nâcî, Kemahlı Şeyh İbrahim Hakkı, Hâfız Ulvî, Prens Bismarc, Senîh-i Mevlevî, Süleyman Şâdî Efendi, Hacı Muhammed Fevzî, Hâfız Muhammed Sebâteddîn, İbnü'l Emîn Mahmud Kemal İnal, Tokâdî Zâde Şekîb, Mehmed Âkif, Muhammed İkbal Lâhorî, Sâmih Rif'at, Rilke, Nâci Paşa, Yahya Kemal Beyatlı, Yamandede (Abdülkâdir Keçeoğlu), Ali Rıza Sağman, Ârif Nihad Asya, Necip Fâzıl Kısakürek, Ali Ulvi Kurucu, M. Said Çekmegil, Feyzi Halıcı, Abdullah Öztemiz Hacıtâhiroğlu, A. Rahim Balcıoğlu, Sezâi Karakoç.

Antolojide en çok na'ti olan şair Şeref Hanım'dır (11 na't). Ardından Hasan Vuslat ve Yahyâ Nazîm (9'ar na't) yer almışlardır. Neccârzâde Rızâ, Süleyman Şâdi (8'er na't) ve Aziz Mahmûd Hüdâyî (7 na't) sırasıyla en çok na'ti bulunan şairlerdir. Antolojide na'tleri bulunan hanım şairlerse, sırasıyla Fitnat (s. 97-98), Leylâ (s. 123) ve Şeref (s. 125-132) hanımlardır.

Antolojide yer alan şairlerin çoğunluğu Tanzimat öncesi dönemde yaşamış şairlerdir. Yahya Kemal Beyatlı, Yamandede (Abdülkadir Keçeoğlu), Ali Rıza Sağman, Arif Nihad Asya, Necip Fâzıl Kısakürek, Ali Ulvi Kurucu, M. Said Çekmegil, Abdullah Öztemiz Hacıtâhiroğlu, A. Rahim Balcıoğlu, Feyzi Halıcı, Sezâi Karakoç kendilerine yer verilen Cumhuriyet döneminde na't kaleme alan şairlerdendir.

Antolojiyi hazırlayan Abdullah Öztemiz Hacıtâhiroğlu Şeyyad Hamza'dan başlayarak ve kronolojik bir sıra gözeterek kendi zamanına kadarki dönemde telif edilmiş na'tlerden oluşan bir derleme yapmıştır. Antolojide yer alan na'tlerde kaside, rubâî, terkîb-i bend, tercî'-i bend, kıta, mesnevî, muhammes, müseddes ve murabbâ nazım biçimlerinin örnekleri mevcuttur. Na'tlerin hemen altında manzumu telif eden şairin ismi ve hangi yıllar arasında yaşadığı bilgisi verilmiştir. Yaşadıkları tarihler dışında şairlerle ilgili biyografik herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bunun dışında

na‘tlerin hangi kaynaklardan aktarıldığına ilişkin ya da na‘tlerin içeriğine ilişkin (kelime ve tamlama açıklamaları vb.) bilgi mevcut değildir.

Ele aldığımız antoloji Cumhuriyet döneminin ilk örneklerinden olmasına rağmen kronolojik bir tertip esasını gözetmesi, içinde yer alan şair ve şiir sayısı açısından oldukça kapsamlı olmasıyla kayda değer bir antoloji niteliği taşımaktadır.

1.3. Mustafa Necati Bursalı, Gönül Pınarı

Gönül Pınarı Mustafa Necati Bursalı tarafından 1979 yılında hazırlanmış bir derlemedir.[581] Sadece na‘tleri değil dinî türde kaleme alınmış ilâhî, kaside, mevlid gibi eserlerle birlikte mehter marşlarını da ihtivâ eder. Bununla birlikte çalışma birçok na‘ti ihtiva etmektedir.

Antoloji hazırlayanı tarafından üç ana bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerin ilki tevhid, münâcât ve na‘t türlerinin ağırlıkta olduğu şiirlerden oluşur (s. 7-240). Mustafa Necati Bursalı’nın bir ilâhisiyle başlayan bölüm Ali Ulvi Kurucu’nun ilâhisiyle son bulur. İkinci bölümde na‘tler ve kasideler yer alır (s. 241-296). Bu bölüm Fuzûlî’nin *Su Kasidesi*’nden aktarılan 11 beyitle başlar ve Süleyman Çelebi’nin *Vesîletü’n-Necât*’ıyla sonlanır. Üçüncü bölümde ise Osmanlı mehter marşları yer alır (s. 297-320). Çalışmanın başında Mustafa Necati Bursalı tarafından kaleme alınmış iddialı bir *Takdim* yazısı yer alır. Bu yazıda Bursalı piyasadaki benzer eserlerin titiz olmadığını ve kendi eserinde birçok yanlışın doğru şeklinin verildiğini iddia eder (s. 4). Bursalı her ne kadar böyle bir iddiada bulunmuş ise de antoloji titiz bir çalışmanın ürünü olarak gözükmemektedir. Zira özellikle birinci ve ikinci bölümlerdeki şiirler konu ve tür açısından aynıdır. Hangi ölçüye göre bir bölümlendirme yapılmış belli değildir. Yine Bursalı, çalışmanın başında kendisine ait 20 şiire yer vermiştir (s. 7-26). Bu şiirlerin ardından Yunus Emre’ye ait 77 şiir (s. 27-133) ve devamında da Aziz Mahmud Hüdâyî’ye ait 30 şiir yer alır (s. 139-177). Yunus Emre’nin ve Aziz Mahmud Hüdâyî’nin şiirlerine bu kadar yer verilirken Fuzûlî, Nâbî, Şeyh Gâlib, Yahyâ Nazîm ve birçok ismin sadece bir ya da iki şiirine yer verilmesi dikkat çekicidir.

Çalışmada Süleyman Çelebi’nin *Vesîletü’n-Necât*’ı dışında toplam 234 şiir metni yer almıştır. Bu şiir metinleri 62 farklı şaire aittir. Çalışmada na‘t dışındaki türlerle yer alan şairler sırasıyla şöyledir:

---

[581] Çalışmada antolojinin 1986 yılı baskısı kullanılmıştır. Bk. *Gönül Pınarı (İlâhîler, Kasîdeler, Na‘t-ı Şerîfler, Mevlid-i Şerif Ve Marşları)*, Haz: Mustafa Necati Bursalı, İstanbul 1986, 4. bs., 328 s.

Erzurumlu İbrahim Hakkı, Sultan I. Ahmed Han, Niyâzî-i Mısrî, Hacı Bayrâm Velî, Eşrefoğlu Rûmî, Emir Sultan, Ümmî Sultan, Vehhah Ümmî, Şeyhoğlu, Haşim, Üftâde, Seyrânî, Kul Nesîmî, Fâhirî, Ruhsatî, B. Sıdkı Erdoğan, Dikeçoğlu, Fâtıma, Derviş Ömer, Kelâmî, Levhî, Nâci, Halvetî, Müştak Baba, Süleyman Çelebi, A. Muhtar Paşa, Yahyâ Kemal, Ömer Öztürk, Arif Nihat Asya, Mehmet Akif Ersoy, Mehmed Şerif, C. Oğuz Öcal, Abdurrahim Karakoç.

Antolojide yer alan şiirler içinde 30 şaire ait 62 na'‘t yer almaktadır. Antolojide şiiri bulunan şairler içinde na‘ti olanların listesi aşağıda verilmiştir: Mustafa Necati Bursalı, Yunus Emre, Aziz Mahmud Hüdâyî, Seyyid Nizamoğlu, Sultan II. Mustafa, Fuzûlî, Nâbî, Nazîm, Şeyh Gâlib, Şeref Hanım, Ziya Paşa, Abdülkâdir Gulâmî, Hâfız Ulvî, Yasin Kutluğ, Kemal Edib Kürkçüoğlu, Ali Rıza Sağman, Osman Kemâli, Yaman Dede, Fâhir, Nâmî, Es‘ad Erbilî, Sermed, Hasan Basri Çantay, Ali Ulvi Kurucu, Süleyman Enis, Sultan III. Mehmed, Müctebâ, Şeyh Ahmed Râşid, Aczî Ağa, İsmâil Bayram.

Antolojide yer alan şairlerin az bir kısmı hakkında biyografik bilgi verilmiş, şairlerin çoğunluğu hakkında herhangi bir bilgi yer almamıştır. Bestelenmiş olan bazı şiirlerin ve marşların bestekârları ismen zikredilmişlerdir. Antolojinin sonunda, mevcut şiirleri ve kimlere ait olduklarını gösterir *İçindekiler* bölümü mevcuttur (s. 321-328). Yer yer imlâya ilişkin matbaa hataları göze çarpar. Antoloji içerdiği şair ve şiir sayısı itibariyle kapsamlıdır. Bununla birlikte hazırlayanın takdim yazısındaki iddiasına rağmen gerek tasnif konusundaki müphemlik gerek şiir seçimindeki kritersizlik göz önünde bulundurulursa bir kısım eksiklikleri barındırdığı söylenebilir.

1.4. Emine Yeniterzi, Türk Edebiyatında Na‘tler (Antoloji)

Türk Edebiyatında Na'tler (Antoloji)[582] başlıklı çalışma Emine Yeniterzi tarafından hazırlanmıştır. Antolojiyi hazırlayan Yeniterzi, Türkiye'de na‘tlere dair ilk kapsamlı akademik çalışmayı yapan isimdir.[583] Bu ayrıcalık hazırlanan antolojiye de yansımış *Türk Edebiyatı'nda Na'tler* antolojisi akademik bir titizliğin ürünü olmuştur. Çalışmada içindekiler fihristi mevcuttur (s. V-VIII). Çalışmanın giriş bölümünde Yeniterzi na‘t türünün Arap ve Fars edebiyatı içindeki yerini ele alarak başlar (s. XIII-XV), daha sonra Halk edebiyatında, dîvan edebiyatında, hat ve musikîde olmak üzere

---

[582] *Türk Edebiyatında Na'tler (Antoloji)*, Haz: Emine Yeniterzi, Ankara 1993, XXXI+159 s.

[583] Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na‘t (2 Cilt)*, DT, Selçuk Üniversitesi SBE, Konya 1989, 930 s. Yeniterzi'ye ait bu doktora çalışması yayımlanmıştır. Bk. Emine Yeniterzi, *Divan Şiirinde Na‘t*, Ankara 1993. XXIII+390 s.

Türk edebiyatında na‘te dâir oldukça istifâde edilecek bilgiler sunar. Bu girişte yine na‘tlerin muhtevâ özelliklerine ilişkin bilgiler de yer alır (s. XVII-XXXI). Çalışmanın sonunda na‘tlere ilişkin *notlar* (s. 99-111), bir *sözlük* (s. 113-156) ve bir de *bibliyografya* (s. 157-159) bulunmaktadır. Na‘tlerin ihtivâ ettiği husûsiyetleri açıklayan notlar ve devamında yer alan sözlük okuyucunun metinleri anlamasını kolaylaştıracak niteliktedir. Şiirlerin hemen altında şairlerinin isimleri ve yaşadıkları tarihler parantez içinde yer alır. Akademik bir hassasiyetin tezahürü olarak Yeniterzi, dipnotlarda antolojide yer alan şiirlerin alındığı eserlerin künyelerini de vermiştir. Eser diğer antolojilerin aksine şiir metinlerinin imlâsındaki titizliği ile de dikkat çekmektedir.

Antolojide yer alan na‘tler kronolojik esasa uygun bir biçimde sıralanmıştır. Yunus Emre’den başlayan ve muasır şair Muhsin İlyas Subaşı’ya kadar getirilen kronolojik bir düzen içinde na‘t seçkileri okuyucuyla buluşturulur. Antolojide 86 farklı şaire ait 101 şiir yer alır. İçerdiği şair ve şiir sayısı açısından da çalışma kapsayıcıdır. Antolojide isimleri yer alan şairler şöyledir:

Yûnus Emre, Âşık Paşa, Şeyyâd Hamza, Ahmedî, Mehmed, Nesîmî, Şeyhî, Eşrefoğlu Rûmî, Dede Ömer Rûşenî, Necâtî, Sultan II. Bâyezid (Adlî), Tâcîzâde Ca‘fer Çelebi, Zât’i, Fuzûlî, Kânûnî Sultan Süleyman (Muhibbî), Fevrî, Taşlıcalı Yahyâ, Sultan III. Murad (Murâdî), Şemseddin Sivâsî, Nev‘î, Seyyid Nizâmoğlu, Rûhî-i Bağdâdî, Sultan I. Ahmed (Bahtî), Nâdirî, Azîz Mahmûd Hüdâyî, Rızâyî, Şeyhülislâm Yahyâ, Niyâzî-i Mısrî, Sultan II. Mustafa (Meftûnî), Nâbî, İsmâil Hakkı Bursevî, Yahyâ Nazîm, Sultan III. Ahmed (Necîb), Sezâyî-i Gülşenî, Süleyman Nahîfî, Yenişerhirli Beliğ Mehmed Emîn, Neccârzâde Rızâ, Salâhî-i Uşşâkî, Şeyh Gâlib, Şeyh Mehmed Nasûhî-i Üsküdârî, Neş’et Süleyman, Sultan III. Selim (İlhâmî), Enderunlu Fâzıl Bey, Zekâyî, Müştâk, Aynî, İffet Bursevî, Leylâ Hanım, Kuddûsî, Erzurumlu Âşık Emrah, Hersekli Ârif Hikmet Bey, Bayburtlu Zihnî, Şeref Hanım, Fatin, Seyrânî, Ziyâ Paşa, Hâfız Mehmed Hilmi, Şeyh Osman Şems, Muallim Nâcî, Makbûle Leman, Dağıstanlı Dehrî, Senîh-i Mevlevî, Süleyman Şâdî, İsmâil Safâ, Mahmûd Celâleddin Paşa, Recâizâde Mahmûd Ekrem, Ketecizâde Mehmed Rüştü, Nigâr Hanım, Şeyh Es‘ad Efendi, Mehmed Âkif, Ali Ekrem Bolayır, Ahmet Remzi Akyürek, Muhammed Lutfî (Efe), Osman Kemâlî, Abdükâdir Keçeoğlu (Yaman Dede), Ali Rıza Sağman, Hüseyin Şemsi Ergüneş, Arif Nihad Asya, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Fâruk Kadri Timurtaş, Ali Ulvi Kurucu, Abdullah Öztemiz Hacıtâhiroğlu, Sezâi Karakoç, Ârif Hikmet Gökoğlu, Ahmed Efe, Muhsin İlyas Subaşı.

Antolojide birçok şairin sadece bir na‘tine yer verilmiştir. Fuzûlî antolojide en çok yer alan şair olmuştur (4 na‘t). Fuzûlî’yi Şeyh Gâlib (3 na‘t) ve Yahyâ Nazîm (3 na‘t) takip ederler. Dede Ömer Rûşenî, Aziz Mahmûd Hudâyî, Nâbî, İsmâil Hakkı Bursevî, Süleyman Nahîfî, Neccârzâde Rızâ ve Şeref Hanım ikişer na‘tle antolojide yer alır. Antolojide yer alan diğer şairlere ait birer na‘t bulunur.

Abdullah Öztemiz Hacıtâhiroğlu tarafından hazırlanan antolojide olduğu gibi bu antolojide de hanım şairlere yer verilmiştir. Bu şairler İffet Bursevî, Leyla, Şeref, Makbûle Leman ve Nigar Hanım’dır. Değinilmesi gereken bir diğer husus ise antolojinin içinde münâcât, mi‘râciye vb. na‘t dışı dinî türlere hiç yer verilmemiş olmasıdır. Antoloji sadece na‘t metinlerini içermesi yönüyle de farklılık arz eder. Hazırlayanın alana hâkimiyeti, hazırlanırken sarf edilen titizlik ve ilmî hassasiyet antolojiyi muadilleri arasında temayüz ettiren başlıca özelliklerdir.

1.5. Hasan Ali Kasır, Peygamber Şiirleri

Hasan Ali Kasır tarafından hazırlanan *Peygamber Şiirleri* başlıklı antoloji 1997 yılında yayımlanmıştır.[584] Çalışma hazırlayan tarafından güldeste, antoloji kavramları ve hazırlanan eser hakkında bilgi veren bir *Sunuş* yazısıyla başlar (s. 15-19). Bu sunuş yazısının ardından *Şiirimizde Peygamber Sevgisi* ismiyle bir yazı yer alır. Bu yazıda Türk Şiirinde Hz. Muhammed’i (sav) konu edinen türler olan mevlid, hilye, mi‘râciye ve na‘te ilişkin kısa bilgiler verilmiş, *Peygamber Şiirleri*’nin yayımlandığı güne kadarki dönemde, na‘tlerle ve na‘t antolojileriyle ilgili ortaya koyulmuş yayınlar zikredilmiştir (s. 21-30). Bu yazıların ardından antolojide şiir metinlerine yer verilir.

Antoloji Ka‘b b. Züheyr’in *Kaside-i Bürde*’sinin, *Savaş Alanında Şiir Düellosu* başlığıyla Hassan b. Sâbit’e ait bir şiirin ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin bir rubâisinin ve bir na‘tinin manzum çevirileriyle başlar (s. 33-41). Bu manzum çevirilerin ardından antolojide Yunus Emre’den başlayan ve muasır şairlerden Murat Saka’ya kadar devam eden kronolojik bir sıra gözetilerek na‘tlere yer verilmiştir. Goethe ve Rilke’nin Hz. Muhammed (sav) için yazdığı şiirler antolojiye dâhil edilmiştir. Antolojide 6 hanım şairin şiiri bulunur. Bu hanım şairlerden Fitnat Hanım, Leylâ Hanım, Şeref Hanım, Nigar Hanım ve Makbûle Hanım Cumhuriyet dönemi antolojilerinde yer alan isimlerdir. Bununla birlikte muasır hanım şairlerden Fatma Şengül Süzer’e ait bir na‘te yer verilir (s. 333). Süzer, muasır hanım şairler içinde Cumhuriyet dönemi na‘t antolojilerinde yer alan ilk isimdir. Bu açıdan antoloji

[584] Hasan Ali Kasır, *Peygamber Şiirleri*, İstanbul 1997, 384 s.

kendinden önceki çalışmalardan da farklı bir özelliğe sahip olur. Çalışma önceki antolojilerden farklı olarak Cumhuriyet döneminde na‘t kaleme şairlere en çok yer veren antoloji olarak göze çarpar.

Çalışmanın sonunda muhtevada yer alan şairlerin biyografilerine yer verilmiştir. Bu biyografilerden sonra şiir metinlerini anlamada kullanılacak bir *Sözlükçe* yer alır. Antolojinin sonunda ise derlemede istifade edilen eserlerin verildiği *Kaynaklar* bölümü vardır. Antolojide metinlerin hangi kaynaklardan alındığı şiirlerin altında verilmekle birlikte, bu bilgi sadece alıntı yapılan kitabın isminin verilmesi şeklinde olmuştur. Yine bazı şiirlerin altında bu bilginin eksikliği de göze çarpar.

Ka‘b Züheyr'in *Kaside-i Bürde*si, Hz. Peygamber'in şairi Hassan b. Sâbit'in şiiri ve Batılı şairler Goethe ve Rilke'nin şiirleriyle birlikte antolojide 147 şairin 236 şiirine yer verilmiştir. Antolojide yer alan isimler şöyledir:

Ka‘b b. Züheyr, Hassan b. Sâbit, M.Celaleddin Rûmî, Yunus Emre, Şeyyâd Hamza, Şeyhî, Nesîmî, Ş. İbrâhim Tennûrî, Rûşenî, Eşrefoğlu Rûmî, Ahmed Paşa, Adlî, Cem Sultan, Selîmî, Necâtî, Taşlıcalı Yahyâ, Muhibbî, Fuzûlî, Şemseddin Sivâsî, Murâdî, S. Nizamoğlu, Rûhî-i Bağdâdî, Muhyî, Aziz Mahmud Hüdâyî, Abdülmecid Sivâsî, Nef‘î, Bahtî, Hâşimî, Nâ'ilî, Niyâzî-i Mısrî, Fehîm-i Kadîm, Neşâtî, Abdî Paşa, Itrî, Nâbî, Nahifî, Yahyâ Nazîm, Bursalı İsmâil Hakkı, İkbâlî, Nedîm, Necîb, Beliğ, Neccârzâde Rıza, Hâzık, Ahmed Mürşidî, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Kânî, Seyyid Vehbî, Fitnat Hanım, Erzurumlu Zihnî, Esrâr Dede, Goethe, Şeyh Gâlib, İlhâmî, Zekâyî, Enderunlu Vâsıf, Müştâk Efendi, Leylâ Hanım, Ahmed Kuddûsî, Erzurumlu Emrahi Karslı Hamid Efendi, Âşık Şem‘î, K. İzzet Molla, Bayburtlu Zihnî, Seyrânî, Harputlu Rahmî, Leblebici Baba, Şeref Hanım, Osman Şems, Kâzım Paşa, Yenişehirli Avnî, Ziyâ Paşa, K. Mehmet Rüştü, Hersekli Arif Hikmet, Recâizâde Mahmud Ekrem, Esad Erbîlî, Bayburtlu Celâlî, Muallim Nâcî, Âşık Şenlik, Nigar Hanım, Âşık Sümmânî, Makbûle Hanım, İsmâil Safa, Ali Ekrem Bolayır, A. Muhammed Lutfî, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, A. Remzi Akyürek, H. Siret Özsever, Mehmet Akif Ersoy, Rilke, Tâhirü'l-Mevlevî, Sırrî, Osman Kemâlî, H. Nihad Boztepe, Ömer Nasuhi Bilmen, Hamâmîzâde İhsan, Hasan Basri Çantay, Yaman Dede, Faruk Nafiz Çamlıbel, K. Edip Kürkçüoğlu, Arif Nihat Asya, Necip Fazıl Kısakürek, Ali Ulvi Kurucu, Nebi Hazri, Faruk Kadri Timurtaş, Turgut Uyar, Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, Bahattin Karakoç, Sezâi Karakoç, Yücel İpek, Hüseyin Hatemî, Hüsrev Hatemî, Fethullah Gülen, Mehmed Aslan, Erdem Bayazıt, Akif İnan, Mustafa Necati Bursalı, Muhsin İlyas Subaşı, Dilâver Cebeci, İsmet Özel, Sadettin Kaplan, M. Ragıp Karcı, Mustafa Miyasoğlu, C. Ünaldı

Hasannebioğlu, Mustafa Atilla Maraş, Şahin Uçar, Yusuf Dursun, Rıfkı Kaymaz, Cahit Yeşilyurt, Ali Günvar, Hasan Ali Kasır, Ahmet Efe, Mustafa Ruhi Şirin, Şükrü Karaca, Bestami Yazgan, L. Şehsuvaroğlu, M. Eyüpoğlu, Mustafa İslamoğlu, Nurullah Genç, Adem Konan, Nazir Akalın, Seyfettin Ünlü, Servet Yüksel, Ekrem Kaftan, Fatih Okumuş, F. Şengül Süzer, Murat Saka.

Antolojide na'tine en çok yer verilen şairler Yunus Emre (6 na't), Ahmed Kuddûsî (6 na't) ve Necip Fâzıl'dır (6 na't). Ardından Neccârzâde Rıza (4 na't), Seyrânî (4 na't), A. Muhammed Lutfî (4 na't), Mustafa Necati Bursalı (4 na't) isimleri gelir.

1.6. Adem Özbay, Sevgililer Sevgilisine Gül Kokulu Şiirler

Adem Özbay tarafından hazırlanan antoloji 2003 yılında yayımlanmıştır.[585] *Öz-söz* başlığı ile yer alan kısa bir takdim yazısından (s. 3) sonra antolojide na'tlere yer verilir. Mevlânâ, Yunus ve Fuzûlî'den başlayarak kronolojik bir düzen içinde bugüne kadar telif edilmiş na't örneklerinden seçkiler sunulmuştur. Antolojide 64 şaire ait 64 şiir yer alır. Her bir şairin bir metnine yer verilmiştir. Daha çok Cumhuriyet dönemi şairlerinin na'tlerine yer verilir. Goethe ve Rilke antolojide na'tleriyle yer alan Batılı şairlerdir. Şiirlerin dışında Alman devlet adamı Bismark'ın Hz. Muhammed'i (sav) öven ifadeleri de antolojiye alınmıştır.

Na'tleriyle antolojide yer alan isimler şunlardır: Mevlânâ, Yunus Emre, Fuzûlî, Necati Bey, Aziz Mahmûd Hüdâyî, Bursalı İsmail Hakkı, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Erzurumlu Zihnî, Goethe, Şeyh Gâlib, Erzurumlu Emrah, Yenişehirli Avni Bey, Hersekli Arif Hikmet, Şeyh Esad Erbili, Nigâr Hanım, Ali Ekrem Bolayır, Mehmet Akif Ersoy, Muhammed İkbal, Rilke, Yahya Kemal Beyatlı, Hasan Basri Çantay, Yaman Dede, Arif Nihat Asya, Necip Fâzıl Kısakürek, Âsaf Hâlet Çelebi, Mustafa Asım Köksal, Ali Ulvi Kurucu, Turgut Uyar, Abdullah Öztemiz Hacıtâhrioğlu, Sezai Karakoç, Yavuz Bülent Bakiler, Hilmi Yavuz, M. Abdülfettah Şâhin, Erdem Bayazıt, Câhit Zarifoğlu, Akif İnan, Mustafa Necati Bursalı, Mehmet Ragıp Karcı, Osman Sarı, Mustafa Miyasoğlu, M. Atilla Maraş, Cahit Yeşilyurt, Hasan Ali Kasır, İsmet Özel, Olcay Yazıcı, A. Vahap Akbaş, Yakup Ziya Genç, Lütfi Şehsuvaroğlu, Mustafa Ruhi Şirin, Ahmet Efe, Ferman Karaçam, Recep Garip, Şeref Akbaba, Bekir Urfalı, Nurullah Genç, Abdülbâki Kömür, Arif Dülger, Cengiz Coşkun, Ekrem Kaftan, Özcan Ünlü, İbrahim Tenekeci, Mustafa Uçurum, Adem Özbay, Fatma Çolak.

---

[585] *Sevgililer Sevgilisine Gül Kokulu Şiirler*; Haz. Adem Özbay, İstanbul 2003, 79 s.

Antolojide erkek şairlerin yanında iki hanım şairin na'tine yer verilmiştir. Bu hanım şairler Nigâr Hanım ve Fatma Çolak'tır. Her şiir metninin altında şairi hakkında kısa bilgi yer alır. Fuzûlî ve Necâti Bey'e ait na'tlerin orijinal metinleri yerine sadeleştirilmiş metinler verilmiştir ki bu kabul edilebilir bir tercih değildir. Antolojide içindekiler tablosu yer almaz. Bu da bir eksiklik olarak göze çarpar. Kitabın neşrinde dikkat çekiciliği artırmak için abartılı resim, levha vb. görsel malzeme kullanımı söz konusudur. Dizgi yapılırken şiirin kendine has hususiyetleri göz önünde bulundurulmamış ve şiir metinlerindeki mısralar bölünmüştür. Birçok eksikliği bünyesinde barındıran eser titiz bir çalışmanın ürünü değildir.

1.7. Ali Budak-Ali Elbağı, Kâinâtın Efendisi'ne Na't Antolojisi

Kâinâtın Efendisine Na't Antolojisi Ali Budak ve Ali Elbağı tarafından birlikte hazırlanan bir çalışmadır.[586] Çalışmanın başında *Önsöz Yerine* başlığı altında bir yazı ile (s. 15-19) İskender Pala'nın *Gül Sohbeti* başlıklı bir yazısıyla karşılaşırız (s. 21-24). Çalışma sekiz bölümden oluşur. Antolojiyi hazırlayanlar tarafından kaleme alınan kısa bir giriş yazısından sonra *Saâdet Asrı'ndan Bir Demet* başlığıyla çalışmanın ilk bölümü yer alır. Burada Hz. Âmine'nin son nefesini verirken Efendimiz'in kulağına fısıldadığı sözleri (s. 31), ardından Hz. Âişe annemizin Efendimiz'le ilgili bir hissini anlattığı sözleri (s. 32), devamında Hz. Muhammed'in (sav) hicretinde kendisini karşılayan Medineli Müslümanlar tarafından söylenmiş olan *Ay Doğdu Üzerimize* başlıklı ilâhî (s. 33), sahâbeden Câbir b. Semûre'nin Hz. Muhammed'e (sav) ilişkin bir intibaı (s. 34), devamında Ka'b b. Züheyr hakkında bilgi ve *Kaside-i Bürde*'sinin manzum çevirisi (s. 35-43) ve Hassan b. Sâbit'in Hz. Peygamber'e medh ü senâları yer alır (s. 44-45). Aktarılan bilgilerin kaynakları sayfa altlarında belirtilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde klasik Türk şiiri içinde kaleme alınmış na'tlerden seçkilere yer verilir. Bu bölümde 17 şairin 24 şiiri vardır. Nizâmî Gencevî, Şeyyâd Hamza, Süleyman Çelebi, Şeyhî, Necâtî, Selimî, Fuzûlî, Muhibbî, Bahtî, Nef'î, Nâbî, Itrî Mustafa Çelebi, Nazîm, Necîb, Nahîfî, Şeyh Gâlib, Şeref Hanım ve Şeyh M. Es'ad Erbilî bölümde na'tlerine yer verilen şairlerdir. Bu bölümde Fuzûlî kendisinden en çok metin aktarılan şairdir (3 na't).

Üçüncü bölüm tasavvufî şiir içinden yapılan na't seçkilerinden oluşur. Bu bölümde 18 şairin 39 na'tine yer verilmiştir. Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî, Mevlânâ

---

[586] Ali Budak-Ali Belbağı, *Kâinâtın Efendisi'ne Na't Antolojisi*, Zaman Kitap, 5. bs., İstanbul 2004, 362 s.

Celâleddîn-i Rûmî, Bûsirî, Yunus Emre, Nesîmî, Rûşenî, Seyyid Nizamoğlu, Muhyî, Aziz Mahmûd Hüdâyî, Niyâzî-i Mısrî, Bursalı İsmâil Hakkı, Neccârzâde Rızâ, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Müştâk Efendi, Ahmed Kuddûsî, Muhammed İkbal, Alvarlı Muhammed Lutfî, Yaman Dede bölümde na'tleri olan şairlerdir. Yunus Emre bu bölümde en çok na'tine yer verilen isimdir (7 na't).

Tanzimat Şiiri başlığı altında verilen dördüncü bölümde bu dönemin önemli iki ismi Ziyâ Paşa ve Muallim Nâci'nin metinleri yer alır. Her iki şairin ikişer na'tine yer verilmiştir.

Beşinci bölüm, Cumhuriyet dönemi Türk şiiri içinde yer alan 8 şaire ait 10 na't metninden oluşur. Mehmet Âkif Ersoy, Ali Ekrem Bolayır, İbnül Emin Mahmud Kemal İnal, Yahya Kemal Beyatlı, Hasan Basri Çantay, Ali Rıza Sağman, Ömer Nasûhi Bilmen, Faruk Nâfiz Çamlıbel na'tleriyle bu bölümde yer alan şairlerdir. Mehmet Âkif Ersoy bu bölümde na'tine en çok yer verilen şairdir (3 na't).

Altıncı bölümde *Günümüz Şiiri* başlığı altında Arif Nihat Asya'dan Nurullah Genç'e kadar 20 şairin 44 na'tine yer verilmiştir. Bu şairlerin isimleri şöyledir: Arif Nihat Asya, Necip Fâzıl Kısakürek, Turgut Uyar, Cahit Zarifoğlu, M. Akif İnan, Hasan Ali Kasır, Ali Ulvi Kurucu, Abdullah Öztemiz Hacıtâhiroğlu, Bahattin Karakoç, Sezâi Karakoç, Yavuz Bülent Bakiler, Hilmi Yavuz, M. Fethullah Gülen, Erdem Bayazıt, Mustafa Necati Bursalı, İsmet Özel, Mustafa Miyasoğlu, Ahmet Efe, Mustafa Rûhi Şirin, Nurullah Genç. M. Fethullah Gülen kendisine en çok yer verilen isim olarak karşımıza çıkar (12 na't).

Antolojinin yedinci bölümünde sadece Hz. Muhammed'i (sav) kaleme alan nesirlere yer verilmiştir. *Nesir Bahçesi* başlığı altında yer alan bu nesirler Hz. Peygamber hakkında yazan Müslüman kalemlerin telifleridir. Müellifler sırasıyla Bediüzzaman Said Nursi, İskender Pala, Orhan Şimşek, Bayram Kusursuz ve Kamer Özdemir'dir.

Antolojinin son bölümü olan sekizinci bölümde ise *Batı'dan Seçtiklerimiz* başlığı altında Goethe'nin Hz. Muhammed (sav) için kaleme aldığı na'ti, Alman devlet adamı Bismark'ın Hz. Muhammed (sav) hakkındaki övgü dolu sözleri ve Rilke'nin Efendimiz için yazdığı şiirin çevirisi birlikte yer alır.

Antolojinin sonuna Emine Yeniterzi'nin *Türk Edebiyatı'nda Na'tler* başlıklı bir makalesi eklenmiştir (s. 327-342). Antolojinin sonunda metinleri anlamayı kolaylaştıracak bir *Sözlük* ve çalışmada kullanılan kaynakları belirtir bir *Bibliyografya* bulunur. Şiir metinlerinden önce ismi yer alanların biyografik bilgileri verilmiştir. Şiir

metinlerinin alıntılandığı kaynaklar metnin hemen arkasında yer alır. Antolojide asr-ı saadet dönemi nesir ve manzumları, Batılı yazarların metinleri bir kenara bırakıldığında 66 şaire ait toplam 122 şiir bulunur.

Antolojinin diğer çalışmalardan farkı *Klasik Türk Şiiri, Tasavvuf Şiiri, Tanzimat Şiiri, Cumhuriyet Sonrası Türk Şiiri* ve *Günümüz Şiiri* gibi bir tasnifle na‘tlere yer vermesidir. Bir diğer farklılık antolojinin asr-ı saâdetten başlamıştır. Antolojide hanım şairlerden sadece Şeref Hanım'a yer verilmiştir (2 na‘t). Bütün bu hususlar dikkate alındığından antolojinin titiz bir çalışmanın ürünü olduğu söylenebilir.

1.8. Gülser Keçeci, Şefâ‘at Yâ Resûlallah –Sevgili Peygamberimize Na‘tler-

Gülser Keçeci tarafından derlenen antoloji 2005 yılında yayımlanmıştır.[587] İçerdiği şiir sayısı itibariyle oldukça hacimli olan antolojide divan şairlerine ait 234 na'te yer verilmiştir.

Antoloji *Gülbün-i Gülzâr-ı Kelâm-ı Kadîm* başlığıyla kaleme alınan bir giriş yazısıyla başlar (s. 5-6). Ardından şiir metinlerine yer verilmiştir. Şiir metinleri numaralandırılarak verilmiştir. Antolojide yer alan na‘tlerin tasnifinde herhangi bir kronolojik sıra gözetilmemiş, bunun yerine metinlerin ilk beyitlerinin ilk mısraındaki ilk kelimenin ilk harfi esas alınarak alfabetik bir dizine gidilmiştir. Bu durumda metinlerin sırasında bir sistematiğe göre hareket edilmiş olsa da izlenilen usûl çalışmadan istifade etmeyi kolaylaştırıcı değil zorlaştırıcı bir husus olarak karşımıza çıkar. Zira aynı şaire ait metinlerle antolojide farklı yerlerde karşılaşırız. Dönem ve üslûp açısından birbirinden oldukça farklı na‘tler yan yana yer almıştır. Bu da çalışmada bir karışıklık olarak göze çarpmaktadır.

Antolojide yer alan ilk şiir Kanunî Sultan Süleyman'a (Muhibbî) ait *Zikr-i Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm* mısraıyla başlayan eserdir. Bu metinle derleyen besmeleyle başlama geleneğini gözetir. Hemen ardındaki metin Leylâ Hanım'a ait *Açıktır dergeh-i dârü'l-emânın* mısraıyla başlayan na‘ttir. Antolojide yer alan son metin ise İsmâil Halis'e ait *Zülâl-i lütfun ile kandı gönlüm Yâ Resûlallah* mısraıyla başlayan kıt‘adır. Antoloji bu metinden sonra başlıksız bir bitiş yazısıyla son bulur (s. 264-266).

Seçilen şiirler metinlerin ilk beytindeki ilk mısra ile başlıklandırılmıştır. Metnin sonunda *İçindekiler* bölümü mevcuttur (s. 267-272). Bununla birlikte içindekilerde sadece metinlerin başlıkları verilmiş hangi şaire ait oldukları zikredilmeden sayfa

[587] Gülser Keçeci, *Şefâ‘at Yâ Resûlallah -Sevgili Peygamberimize Na'tler-*, İstanbul 2005, 272 s.

numaraları gösterilmiştir. Çalışmada şiirleri anlamayı kolaylaştırıcı bir sözlük yer almaz. Eski metinleri açıklayıcı herhangi bir bilgiye de yer verilmemiştir. Şairler sadece kendilerine ait metinlerin altında isimleri verilerek zikredilmiştir. Şair biyografileri yer almaz. Yine, hazırlanırken istifade edilen eserlere de yer verilmemiştir. Bununla birlikte antolojinin benzerlerinden farklı olan bir yönü seçilen şiir metinlerinin üstüne vezinlerinin de konulmuş olmasıdır.

Antolojide yer alan 234 metinde ismi yer alan 118 şair vardır. Çalışmada yer alan 12 metnin şairi belirtilmemiştir.[588] İsimleri yer alan şairler şunlardır: Kânûnî Sultan Süleyman (Muhibbî), Osman Şems Efendi, Şeyh Hacı Edhem Efendi, Leylâ Hanım, Yûnus Emre, Hasan Vuslat, Sâ'ib-i Kâtib, Aşkî-i Halvetî-i Cerrâhî, İsmâil Hakkı Bursevî, Eyyûbî Mehmed Efendi, Selahaddin Uşşâkî, Şeref Hanım, Enderunlu Vâsıf Bey, Eyyûbî Ali Rıza Efendi, İsa Mahvî, Nâbî, Süleyman Nahîfî, Şehzâde Seyfettin Efendi, Hüseyin Vassâf Bey, Medhî, Neccârzâde Şeyh Rızâ, Sahvî, Cemâlî, Ahmed Hamdi İskilibî, Şerîfî, Âlî Şeyh Atâzâde, Neş'et Süleymân, Bayburtlu Zihnî, İffet Efendi, Reisü'l-küttâb Ârif, Ârif, Fethî Abdülkerîm, Vesîm, Beylikçi İzzet Bey, Sultan III. Ahmed, Ulvî, Fatîn Efendi, İbrâhim Nazîrâ-i Gülşenî, Müştâk Baba, Cemâlî, Hasan Sezâî-yi Gülşenî, İbrâhim Nakşî, Şeyh Mustafa Kabûlî, Abdülaziz Mecdî, Ahmed Esad Efendi, Sünbülî Şeyhi Kenzî Hasan, Şeyh Süleyman Sadüddîn Efendi, Şeyh Ahmed Hüsameddin Dağıstânî, Gulâmî, Besîm, Vâlihî, Abdülazîz-i Cerrâhî, Muhammed Nasûhî Efendi, Hâdimî Hazretleri, Ahmed Müsellem Gülşenî, Nazmî, Zekâyî, İbrahim Fâik Bey, Yahyâ Nazîm, Nâilî, Yaman Dede, Sütçüzâde Hâfız, Vahyî, Zihnî, Ârif Hikmet, Kâmî, Hanyalı Şefik Efendi, Muallim Nâci, Sünbülî Mehmed Fahrî, Keçecizâde İzzet Molla, Musahib Mustafa Paşa, Cemâlî, Ekrem Karadeniz, Sarı Abdullah Efendi, Şemseddin Ahmed Sivâsî, Yenişehirli Avni, Şeyh Gâlib, Süleyman Şâdi Bey, Lebîb Hüseyin Efendi, Hubbî, Şeyh Hasan Rıza Efendi, Aziz Mahmud Hüdâyî, La'lî Fenâî Gülşenî, Erzurumlu Zihnî, Aynî, İffet Efendi, Mevlevî Enis Recep Dede, Nazîf, Senîh-i Mevlevî, Tırnovalı Şeyh Ahmed Râşid, Altunîzâde Hâfız, Himmetzâde Abdullah, Salih Ahmed, Şeyyâd Hamza, Nigâr Hanım, Şeyh Ahmed, Murad Molla, Hüseyin Şemsi Ergüneş, Hâzık Muhammed Efendi, Urfalı Abdî, İzzî, Sinan Ümmî, Lûtfî, Şeyh İsmâil Necâ Paşa, Ferid, Fasîhî Mehmed, Şeyh Mehmed Vefâ Gülşenî, Ziya Paşa, Şeyh Mustafa Zekâyî-i Halvetî, İrfan Paşa, Hâfız, Rahmî-i Harputî,

[588] Şairi zikredilmeyen şiirlerin çalışmadaki numaraları ve yer aldıkları sayfalar şu şekildedir: Şiir nu:11 s.17; şiir nu:42 s. 48; şiir nu:72 s. 83; şiir nu:107 s.123; şiir nu:111 s.127; şiir nu:112 s.128; şiir nu:113 s.129; şiir nu:192 s. 212; şiir nu:200 s. 221; şiir nu:210 s. 236; şiir nu:216 s. 242; şiir nu:222 s. 248.

Lebîbâ, Âdile Sultan, Hâfız Mehmed Sebâti, Şeyhü'l-islam İshak Efendi, Niyâzî-i Mısrî, İsmâil Hâlis.

Antolojide en çok şiiri yer alan şair İsmâil Hakkı Bursevî'dir (21 na't). Şeref Hanım (12 na't), Neccârzâde Şeyh Rızâ (10 na't) Bursevî'den sonra kendilerine en çok yer verilen şairlerdir. Şeref, Leylâ ve Nigâr hanımlar antolojinin hanım şairleridir.

Antolojide yer alan na'tlerin önemli bir kısmı bestelenmiştir. Bununla birlikte antolojiyi hazırlayanın na'tleri seçerken hangi kritere göre hareket ettiği anlaşılmamaktadır. Zira divan şiirinin büyük üstadı ve *Su Kasidesi*'nin sahibi Fuzûlî antolojide yer almazken diğer isimlere ait birçok şiire yer verilmiştir.

Antolojideki tasnifin karışık olması, kaynakçanın, lügatin, şair biyografilerinin yer almaması istifadeyi zorlaştıran ve azaltan eksikliklerdir. Buna ilaveten şair isimlerinin yazımındaki itinasızlık ve imlâya ilişkin matbaa hataları çalışmanın titizliğine gölge düşürmektedir.

1.9. Vedat Ali Tok, Gül Hasreti

Vedat Ali Tok tarafından derlenen çalışma 2006 yılında yayımlanmıştır.[589] 16 şaire ait toplam 18 na't metnine yer verilmiştir. Divan şiiri, halk şiiri, Tanzimat dönemi Türk şiiri ve günümüz Türk şiiri na'tlerinden bir seçki yapılmıştır. Diğer antolojilerden farklı olarak çalışmada na't metinlerinin derleyen tarafından kaleme alınan tahlillerine de yer verilmiştir. Antoloji kısa bir takdim yazısıyla başlar. Ardından derleyenin çalışmanın içeriği hakkında kaleme aldığı kısa bir önsöz ve okuyucuyu metinlere hazırlamak için na't türü hakkında kaleme aldığı bir metin yer alır. Devamında seçilen na't metinlerine ve tahlillerine yer verilmiştir. Çalışmada na'tlerine yer verilen 16 isim sırasıyla şöyledir:

Yunus Emre, Fuzûlî, Sultan I. Ahmed, Nâbî, Şeyh Gâlib, Ahmed Kuddûsî, Muallim Nâcî, Ferit Kam, Ali Ekrem Bolayır, Hasan Basri Çantay, Yaman Dede, Ârif Nihad Asya, Sezai Karakoç, M. Fethullah Gülen, Nurullah Genç.

İsmi zikredilen şairlerden en çok Yunus Emre'ye yer verilmiştir (3 na't). Diğer şairler birer na'tle yer almışlardır. Müellif tarafından yapılan tahlillerde na'tin içeriğiyle birlikte yer yer şairin şiir anlayışı ve üslubuna da değinilmiştir. Çalışmada şair biyografilerine yer verilmemiştir. Arapça, Farsça asıllı kelime ve terkipler için bir lügatçe hazırlanmamıştır. Sonunda istifade edilen eserlerden oluşan bir kaynakçanın yer

[589] Vedat Ali Tok, *Gül Hasreti*, İstanbul 2006, 126 s.

aldığı çalışma içerdiği na‘t tahlilleri göz önünde bulundurulursa özgün ve mütevazı bir görünüm arz eder.

1.10. Abdullah Arıdoru, Efendimize Şiirler

Abdullah Arıdoru tarafından hazırlanan antoloji 2007 yılında yayımlanmıştır.[590] Antoloji *İçindekiler* bölümünden sonra hazırlayanı tarafından kaleme alınan bir *Sunuş* yazısıyla başlar (s. 9-10). Bu kısa sunuş yazısında Arıdoru, na‘tin anlamına, Hz. Peygamber için serdedilen ilk na‘tlere ve na‘t antolojilerine değinmiştir. Bu sunuşun ardından çalışma için kaleme alınan bir *Önsöz* yazısı yer alır (s. 11-12). Nâbî’ye ait *Sakın terk-i edebden kûy-i mahbûb-ı Hudâ’dır bu* mısraıyla başlayan meşhur na‘t, antolojide yer alan seçkilerin ilkidir (s. 16). Devamında Ahmed Gürsel ve Kanûnî Sultan Süleyman’a ait na‘t metinleri yer alır (s. 17-25). Mehmet Akif Ersoy’a ait na‘t antolojide yer alan son metindir (s. 137-138).

Antolojide toplam 40 Türk şaire ait 40 na‘t metni mevcuttur. Na‘tlerin tertibinde bir tasnife gidilmemiş metinler karışık olarak verilmiştir. Her şaire ait bir metin yer alır. Antolojide yer alan isimler sırasıyla şöyledir:

Nâbî, Ahmet Gürsel, Kanûnî Sultan Süleyman (Muhibbî), Cengiz Numanoğlu, Ali Ulvi Kurucu, Şeyh Gâlib, Ahmet Yüter, Yaman Dede, Bestami Yazgan, Arif Nihat Asya, İbnü’l Emin Mahmud Kemal İnal, Ahmet Efe, Arif Arslan, Mehmet Ragıp Karcı, Hayreddin Karaman, Şeyh Es’ad Erbilî, Hüseyin Hatemi, Yavuz Sultan Selim (Selimî), Süleyman Çelebi, Aziz Mahmud Hüdâyî, Sadettin Kaplan, Ahmed Kuddûsî, Dursun Ali Erzincanlı, Fuzûlî, Erzurumlu İbrahim Hakkı Efendi, Yunuz Emre, Erdem Bayazıt, Ömer Nasuhi Bilmen, Ali Ekrem Bolayır, Akif İnan, Abdülkadir Akgündüz, Mustafa Necati Bursalı, Faruk Nâfiz Çamlıbel, Mustafa İslamoğlu, Ekrem Kaftan, Akif Cemil, Faruk Kadri Timurtaş, İskender Pala, M. Fethullah Gülen, Mehmed Akif Ersoy.

Antolojide Nâbî, Kanûnî Sultan Süleyman (Muhibbî), Şeyh Gâlib, Yavuz Sultan Selim (Selimî), Süleyman Çelebi, Aziz Mahmud Hüdayi, Ahmed Kuddûsî, Fuzûlî, Erzurumlu İbrahim Hakkı ve Yunus Emre Tanzimat öncesi dönemlerin şairleridir. Bunun dışında yer alan isimler Tanzimat ve Cumhuriyet dönemi şairleridir. Bu açıdan çalışma daha çok XIX. yüzyıl ve sonrası Türk şiirinden seçilmiş na‘t örneklerini içerir.

Antolojide yer alan her na‘t metninin altında kendi lügatçesi mevcuttur. Metinlerden sonra *Şairler Hakkında Bilgi* başlığı altında şair biyografilerine yer verilmiştir (s. 139-152). Antolojinin hazırlanma aşamasında faydalanılan eserlere ilişkin

---

[590] Abdullah Arıdoru, *Efendimize (a.s.m.) Şiirler*, III. bs., İstanbul 2007, 152 s.

bir bilgi olmayıp metinlerin şairlerin hangi eserlerinden alındığına ilişkin bir bilgi de yoktur. Antolojideki metinlerin tertibinde bir kronolojik düzenin ya da başka bir tasnifin olmaması, şiirlere ilişkin bilgilerin ve eserin sonundaki kaynakçanın olmayışı antolojideki eksiklikler olarak karşımıza çıkar.

1.11. Sıtkı Çoban, Adı Güzel Kendi Güzel -Peygamberimiz'e (sav) Şiirler-

Antoloji Sıtkı Çoban tarafından 2007 yılında yayımlanmıştır.[591] Çalışma *İçindekiler* bölümünden sonra na'te dair yazılmış kısa bir *Önsöz*'le başlar (s. 9). Ka'b b. Züheyr'in *Kaside-i Bürde*si, devamında Hz. Aişe'nin Hz. Peygamber için sarf ettiği sözlerin manzum çevirisi, Medineli Müslümanların hicrette Hz. Peygamber'i karşılarken söyledikleri ilâhînin sözleri, Hassan b. Sâbit'e ait bir şiir, İmam Bûsirî'nin kasidesi çalışmada yer alan ilk şiirlerdir (s. 11-19). Mevlânâ ve Yunus Emre'ye ait na'tlerle devam eden antoloji Necip Fâzıl, Akif İnan ve Ali Ulvi Kurucu'nun na'tleriyle son bulur. Şiirler kronolojik bir düzen içinde verilmiştir. Anlaşılması güç görülen kelimelerin ve terkiplerin şiir metinlerinin altında karşılıkları yer alır.

Antolojide 35 şaire ait 54 şiir metni mevcuttur. Na'tleriyle yer alan şairlerin isimleri şöyledir: Ka'b b. Züheyr, Hassan b. Sâbit, İmam Busirî, Mevlânâ, Yunus Emre, Süleyman Çelebi, Eşrefoğlu Rûmî, Rûşenî, Selimî (Yavuz Sultan Selim), Fuzûlî, Seyyid Nizamoğlu, Aziz Mahmud Hüdâyî, Niyâzî-i Mısrî, Nâbî, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Enderunlu Vâsıf, Goethe, Ahmed Kuddûsî, Âşık Şem'î, Şeref Hanım, Seyrânî, Hersekli Arif Hikmet, Aşık Sümmânî, Ketencizâde Mehmet Rüştü, Rilke, Mehmet Akif, Osman Kemâlî, Avlarlı Efe Hazretleri, Yaman Dede, Hasan Basri Çantay, Ömer Nasuhi Bilmen, Arif Nihat Asya, Necip Fazıl Kısakürek, Akif İnan, Ali Ulvi Kurucu.

Antolojide en çok şiiri yer alan şair Necip Fâzıl'dır (9 na't, s. 97-102). Yunus Emre (5 na't, s. 22-26), Mehmet Akif (4 na't, s. 71-76) ardından gelen şairlerdir. Antolojide Batılı şairler Goethe ve Rilke'nin Hz. Peygamber için kaleme aldıkları na'tler de yer alır. Şeref Hanım antolojide kendisine yer verilen tek hanım şairdir.

Antoloji, sayfalarının renkli basımıyla da öne çıkar. Her bir sayfa farklı gül motifleriyle süslenmiştir. Türk şiirinin klasik dönemine ait metinlerin altındaki kelimeler ve terkiplerin karşılıklarından başka, çalışmada herhangi bir açıklama yer almaz. Şairlerin sadece isimleri ve yaşadıkları tarihlerin bilgisine yer verilmiştir.

---

[591] Sıtkı Çoban, *Adı Güzel Kendi Güzel Muhammed -Peygamberimiz'e (s.a.v.) Şiirler-*, İstanbul 2007, 107 s.

1.12. Ahmet Özer, Türk Edebiyatında Naatler

Hakkında bilgi vereceğimiz bir diğer antoloji *Türk Edebiyatında Naatler*[592] ismini taşımaktadır. Ahmet Özer tarafından 2008 yılında neşredilen antoloji içerdiği şair ve şiir sayısı itibariyle türünün en hacimli örneğidir. Antolojide 201 şaire ait 201 na'‘t yer almaktadır. Bu şairlerin isimlerini antolojide yer alan fihristten öğrenebiliyoruz (s. 5-10). Antoloji Şeref Yılmaz'ın *Takdim* yazısıyla başlar (s. 11-16). Bu yazıdan sonra na‘tlere yer verilir.

Antolojide yer alan na‘tler kronolojik bir sıraya göre verilmiştir. Bu kronoloji Yusuf Has Hacib'ten başlar, Ali Ulvi Kurucu'da son bulur. Na'tlerden sonra çalışmada yararlanılan eserlerin listesi *Kaynaklar* başlığı altında sıralanmıştır (s. 485-488). Antoloji önceki örneklerden farklı husûsiyetleri barındırır. Bu husûsiyetlerden biri şiirlerden önce şairlerinin biyografilerine yer verilmiş olmasıdır. Okuyucu na‘tin şairi ve eserleri hakkında doyurucu bir bilgiyle şiire ulaşmış olur. İkinci bir husûsiyet ise şiirlerin hemen sonunda metindeki kelime ve terkiplerin anlamlarının verilmiş olmasıdır. Her metnin sonunda şiir metninin kendi sözlüğü bulunmaktadır. Bu sözlük metni anlamayı kolaylaştırıcı bir diğer husustur.

Kaside, gazel ve mesnevî nazım şekillerinde kaleme alınan na‘tlerin hemen altında vezinleri de verilmiştir. Antolojide şairlerin biyografileri ve eserleri yer almakla birlikte seçilen şiirlerin şairin hangi eserinden alındığı bilgisinin bu bilgiler arasında yer almaması bir eksiklik olarak göze çarpar.

Antolojide hanım şairlerden Fitnat, Leylâ, Şeref, Fatma Makbûle ve Nigar Hanım'ın na‘tleriyle karşılaşırız. Ahmet Özer, 201 şaire yer verdiği bu çalışmada her şairin sadece birer na‘tine yer vermiştir. Na‘tleri yer alan 201 şairin isimleri şöyledir:

Yusuf Has Hacib, Edib Ahmed-i Yüknekî, Ahmed-i Yesevî, Mevlana, Yunus Emre, Âşık Paşa, Mustafa Darir, Mehmed, Şeyyad Hamza, Nesîmî, Süleyman Çelebi, Şeyhî, Eşrefoğlu Rûmî, İbrahim Tennûrî, Dede Ömer Rûşenî, Lutfî, Karamanlı Aynî, Şeyh Muhyiddin, Cem Sultan, Ahmed Paşa, Ali Şir Nevâî, Necati Bey, Şeybanî Han, Sultan II. Bâyezid, Balım Sultan, Yavuz Sultan Selim (Selîmî), Hatâî, Zati, Muhibbî, Fuzûlî, Fevrî, Taşlıcalı Yahyâ, Hüseyin b. Ahmed-i Sirôzî, Şemseddin-i Sivâsî, Seyyid Nizamoğlu, Halimî, Rûhî-i Bağdâdî, Hakânî Mehmed Bey, Muhyî, Bahtî, Haşimî, Nef‘î, Şeyhî-i Sivâsî, Abdurrahman Râmî Çelebi, Şeyhü'lislam Yahya Efendi, Riyâzî,

[592] Ahmet Özer, *Türk Edebiyatında Naatler*, İstanbul 2008, 488 s.

Sabûhî Ahmed Dede, Fehîm-i Kadîm, Abdülahad Nûri, Nurullah-ı Şirvânî, Cevrî, Nakşî, Ümmi Sinan, Kazasker İsmetî Efendi, Nâilî, Mustafa Nehcî, Aziz Mahmud Hüdâî, Abdi Paşa, Niyâzî-i Mısrî, Fasih Ahmed Dede, Kuloğlu, Mustafa Manevî, İkbâlî, Ahmed Rüşdi, Buhûrîzâde Mustafa Itrî, Nâbî, Sâbit, Muhammed Nasûhî-i Üsküdârî, Hasan Vuslatî, Yahyâ Nazîm, Bursalı İsmail Hakkı, Kâmî, Ahmed Nedim, Mustafa Naatî, Arpaemînizâde Sami, Enis Dede, Sultan III. Ahmed Necîb, Hasan Sezâî-i Gülşenî, Süleyman Nahîfî, Abdüssamed Efendi, Ali Fenâî, Cemâlî, Şeyhülislam Esad Efendi, Mehmed Emin Beliğ, Neccârzâde Rızâ, Çelebizâde Asım, Hâzık Mehmed Efendi, Nazira İbrahim Efendi, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Zübeyde Fitnat Hanım, Salahhadin Uşşâkî, Kânî, Garîbî, Erzurumlu Zihnî, Esrar Dede, Şeyh Gâlib, Vasfi Ali Gâlib Efendi, Mustafa Celvetî, Hoca Neş'et, Selîmî, Sümbülzâde Vehbî, Mustafa Zekâî, Mustafa Selâmî Efendi, Enderunlu Vâsıf, Keçecizâde İzzet Molla, Mustafa Müştak Efendi, Hasan Aynî, Seyyid Mehmed Emin İffet Efendi, Numan Mâhir Bey, İbrâhim Dertli, Leylâ Hanım, Mehmed Sermed, Terzi Baba, Kethüdâzâde Ârif, Ahmed Kuddûsî, Mehmed Esad Efendi, Erzurumlu Emrah, Aczi Ağa, Şeyhülislam Ârif Hikmet, Şeref Hanım, Ziver Ahmed Sâdık Paşa, Bayburtlu Zihnî, Hâfız Ulvî, Lebib, Seyrânî, Fatin Efendi, Hanyalı Şefik Efendi, Mehmed Said Efendi, Ziya Paşa, Elmastıraşzâde Hilmî, Yenişehirli Avnî, Rahmî-i Harpûtî, Seyyid Mir Hamza Nigârî, Abdülkâdir Gulâmî, Namık Kemal, İrfan Paşa, Süleyman Celaleddin Molla Bey, Şeyh Osman Şems, Muallim Nâcî, Şeyh Sükûtî, Fatma Makbûle Hanım, Müstecâbîzâde İsmet Bey, Süleyman Senih Efendi, Hacı Mehmed Ali Fevzî, İsmail Safa, Ferid Hâce Gulam, Damad Mahmud Paşa, Benlerlizâde Hâfız Ahmed Talat, Hersekli Ârif Hikmet, Mehmed Sebâtüddin Efendi, Tüfekçi Sâlih Efendi, Keşfî, Âşık Şenlik, Rcâizâde Mahmud Ekrem, Muharrem Hasbî, Dağıstanlı Dehrî, Âşık Sümmânî, Bayburtlu Celâlî, Ketecizâde Mehmed Rüşdî, Nigâr Hanım, Alybeyizâde Nâci Bey, Kemahlı Şeyh İbrahim Hakkı, Hüseyin Vassaf, Meftûnî, Şeyh Esad Erbîlî, Mehmed Âkif Ersoy, Yozgatlı Hüznî, Ali Ekrem Bolayır, İskilipli Ahmed Hamdi Serbest, Ahmed Remzi Akyürek, Hasan Feyzî Yüreğil, Hamâmîzâde İhsan, Halil Nihat Boztepe, Mehmet Refikî, Tahirü'l-Mevlevî, Tâhir Nâdi, Kemâli Efendi, Muhammed Lutfî (Alvarlı Efe), İbnül-Emin Mahmud Kemal İnal, Yaman Dede, Hasan Basri Çantay, Fahreddin Efendi, Âşık Nihânî, İhramcızâde İsmâil Hakkı Toprak, Ömer Nasûhi Bilmen, Faruk Nâfiz Çamlıbel, Arif Nihat Asya, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Numan Sâbit Osmançelebioğlu, Necip Fâzıl Kısakürek, Faruk Kadri Timurtaş, Mehmed Recâi, Turgut Uyar, Cahit

Zarifoğlu, Feryâdi Çağıran, Osman Hulusi Efendi, Ali Rıza Sağman, Mustafa Asım Köksal, Akif İnan, Ali Ulvi Kurucu.

1.13. Sadık Yalsızuçanlar, Sevgiliye Şiirler -Naat Seçkisi-

Sadık Yalsızuçanlar tarafından hazırlanan antoloji 2008 yılında yayımlanmıştır.[593] Na‘t seçkilerine geçmeden antolojide bazı teliflere yer verilir (s. 1-63). Bu telifler arasında M. Es‘ad Coşan'a ait *Türk Edebiyatı'nda Na‘atlar* başlıklı yazı (s. 57-63) ve *Hilye-i Şerîf* başlığı altında verilen Hz. Peygamber'in fizikî tavsîfinin anlatıldığı bir metin yer alır (s. 64-67). Bu teliflerden sonra na‘t seçkilerine yer verilir.

Antolojide yer alan şiirler, şairlerin isimlerinin alfabetik sıradaki önceliklerine göre tertip edilmiştir. İlk şiir Abdal Garib'e aittir (s. 68). Onu Abdal Musa ve Abdülbâki Kömür'ün şiirleri takip eder (s. 69-72). Antolojinin sonunda yer alan metinler Ziya Paşa ve Zübeyde Fitnat Hanım'ın na‘tleridir (s. 528-529).

Antoloji içerdiği şiir ve isim sayısı itibariyle oldukça hacimlidir. Çalışmada 155 farklı isim yer alır. En çok şiirine yer verilen şair Yunus Emre'dir (12 na‘t). Adile Sultan, Döne Sultan, Lale Müldür, Şeref Hanım, Ümit Meriç, Zübeyde Fitnat Hanım antolojide yer alan hanım şairlerdir. Antolojide sırasıyla şu isimler yer alır:

Abdal Garib, Abdal Musa, Abdülbaki Kömür, Abdullah b. Revaha, Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, Abdü'lehad-i Nûrî, Abdurrahim Karakoç, Adile Sultan, Ahmet Efe, Ahmed Yesevî, Alaaddin Soykan, Ali Günvar, Ali Gürbüz, Ali Ulvi Kurucu, Arif Nihat Asya, Âşık Ahmet Şahin, Âşık Feymânî, Âşık Gülhânî, Aşkî, A. Vahap Akbaş, Aziz Mahmud Hüdâyî, Bahattin Karakoç, Basri Baba, Beliğ, Bestami Yazgan, Bürhanî, Cahit Yeşilyurt, Cahit Zarifoğlu, Cem Yavuz, Cemâlî, Dertli, Döne Sultan, Dursun Ali Erzincanlı, Ebu Eyyub el-Ensârî, Elmalılı M. Hamdi Yazır, Enderunlu Vâsıf, Enis Dede, Erbilî Şeyh Mehmed Es'ad Efendi, Erdem Bayazıt, Eşrefoğlu Rûmî, Fehmî, Fethullah Gülen, Feyzî, Feyzullah Çelebi, Fuzûlî, Genç Abdal, Hamdî, Hasan Ali Kasır, Hayreddin Karaman, Hazık Efendi, Hicrani, Hikmet Küçük, Hoca Neş'et Efendi, Hüseyin Hâtemî, Hüseyin Özcan, İhsan Süreyyâ Sırma, İkbâlî, İmam Buseyrî, İmam Bûsirî, İsmail Hakkı Bursevî, İsmet Özel, Ka‘b b. Züheyr, Kemâlî, Kenan Rıfâî, Kenzî, Köksal Akar, Kuddûsî, Kul Himmet, Kuloğlu, Lale Müldür, Lebîbâ, M. Nihat Malkoç, Malatyalı Sâdık Baba, Meftûnî, Mehmed Âkif Ersoy, Mehmet Ali Demircan, Mehmet Râgıp Karcı, Mehmet Şefik Güvenli, Mevlânâ Celaleddin Rûmî, Mevlanâ Halid-i Bağdâdî, Miktat Eyüboğlu, Molla Câmî, Molulu Revâî, Muallim Nâci, Muhammed

[593] Sadık Yalsızuçanlar, *Sevgiliye Şiirler -Naat Seçkisi-*, Ankara 2008, XXI + 529 s.

Lütfî, Muhibbî (Kanunî Sultan Süleyman), Muhsin İlyas Subaşı, Musa Tektaş, Mustafa Necati Bursalı, Mustafa Asım Köksal, Mustafa İslamoğlu, Mustafa Itrî Efendi, Mustafa Rûhi Şirin, Müctebâ, Nâbî, Nazîm, Nazmi Sakallıoğlu, Neccâzâde Şeyh Rızâ, Necîb, Necip Fâzıl Kısakürek, Niyâzî-i Mısrî, Nizâmî, Nizâmî-i Gencevî, Noksânî, Nurettin Durman, Nurullah Genç, Olcay Yazıcı, Osman Hulusi Efendi, Osman Kemali, Ömer Lütfi Mete, Pir Mehmed, Pir Sultan Abdal, Recep Gökgöz, Rıfkı Kaymaz, Ruhî, Ruhsatî, Rûşenî, Rüşdî, Şeyh Sâdî-i Şirâzî, Selahhadin-i Uşşâkî, Selimî (Yavuz Sultan Selim), Seyfullah, Seyrânî, Seyyid Nesîmî, Sezâî, Sultan I. Ahmed Han, Sultan III. Ahmed Han, Suâvî Kemal Yazgıç, Süleyman Arif Emre, Süleyman Nahifî, Süleyman Şâdî Efendi, Süleyman Çelebi, Şah Hatayî, Şahin Uçar, Şâkir, Şems-i Tebrîzî, Şeref Hanım, Şeyh Derviş Ahmed, Şeyh Fâhir Efendi, Şeyh Gâlib, Şeyh Hasan Vuslat, Şeyhî, Şeyhü'lislam Yahyâ, Şeyyad Hamza, Şükrü Karaca, Terzi Baba, Tokatlı Hâfız Mehmed, Turgut Uyar, Ümit Meriç, Ümmî Sinan, Yaman Dede, Yunus Emre, Zekâî, Ziya Paşa, Zübeyde Fitnat Hanım.

Antolojide bazı eksiklikler göze çarpar. Metinleri anlamayı kolaylaştıracak herhangi bir açıklamaya yahut lügatçeye yer verilmemiştir. Antolojide yer alan şiirlerin hangi kaynaklardan alındığı belirtilmemiştir. Metnin başında *İçindekiler* bölümü yer almakla birlikte (s. i-xvi) metnin sonunda istifade edilen kaynaklara ilişkin bir bilgi mevcut değildir. Doğum ve vefat tarihleri de dâhil şairlere ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmez.

Antolojinin tertibi şair isimlerinin alfabetik dizinine göre yapılmıştır. Na'tlerin kronolojik tertibinin tarihsel seyri ve bu seyir içinde na'tlerin şekil ve muhtevâlarındaki değişimi göstermesi açısından daha uygun olduğunu düşünüyoruz.

1.14. Zülfikar Güngör, Osmanlı Padişahlarından Hz. Muhammed'e Na'tlar

Zülfikar Güngör tarafından hazırlanan çalışma 2009 yılında yayımlanmıştır.[594] Çalışmada 12 Osmanlı sultanına ait 23 na't metnine açıklamalarıyla birlikte yer verilir. Na't sayısının 23 olması Hz. Peygamber'in risaletiyle geçen 23 seneye uygun bir şekilde hazırlayan tarafından yapılan bilinçli bir tercihtir.[595] Çalışma hazırlayanın ön sözü ve dinî-tasavvufî bir tür olarak na'tin tarihî gelişim sürecine ilişkin verilen

---

[594] Zülfikar Güngör; *Osmanlı Padişahlarından Hz. Muhammed'e Na'tlar*, Araştırma, Ankara 2009, X+124 s. Aynı çalışma 2013 yılında tekrar yayımlanmıştır. Bk. Zülfikar Güngör, *Osmanlı Sultanlarından İki Cihan Sultanına Na'tlar*, 2013, 103 s.
[595] Zülfikar Güngör; *Osmanlı Padişahlarından Hz. Muhammed'e Na'tlar*, s. VIII-IX.

bilgilerle başlar. Çalışmayı benzerlerinden ayıran önemli hususiyetler vardır. Bu hususiyetlerin en önemlisi antoloji niteliğindeki çalışmanın sadece sultan şairlerin na‘tlerinden yapılan seçkilerden oluşmasıdır. Benzerlerinden farklı bir diğer husus ise na‘tlerin nesren çevirilerine ve metin açıklamalarına yer verilmiş olmasıdır. Nesren çeviriler ve metinlere ilişkin açıklamalar hazırlayana aittir. Bir üçüncü hususiyet ise çalışmanın sonunda birçok tespitin yer aldığı sonuç bölümüne yer verilmiş olmasıdır.

Çalışmada na‘tleri yer alan sultan şairlerin isimleri sırasıyla şöyledir: Fâtih Sultan Mehmed, Sultan II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanunî Sultan Süleyman, Sultan II. Selim, Sultan III. Murad, Sultan I. Ahmed, Sultan II. Osman, Sultan II. Mustafa, Sultan III. Ahmed, Sultan III. Selim, Sultan II. Mahmud.

Kanunî Sultan Süleyman çalışmada kendisine en çok yer verilen isimdir (4 na‘t). Sultan III. Murad (3 na‘t), Sultan III. Ahmed (3 na‘t), Yavuz Sultan Selim (2 na‘t), Sultan I. Ahmed (2 na‘t), Sultan III. Selim (2 na‘t), Sultan II. Mahmud (2 na‘t) ardından gelen isimlerdir. Fatih Sultan Mehmed, Sultan II. Selim, Sultan II. Osman, Sultan II. Mustafa da çalışmada birer na‘tle yer alırlar. Metinler sultanların vefat tarihlerine göre kronolojik bir biçimde sıralanmıştır. Şiir metinlerinin altında alındıkları kaynaklar dipnotlarla belirtilmiştir. Na‘tlerin vezinleri gösterilmiş, yine metinlerin nesren çevirileri na‘te ilişkin açıklamalara eklenmiştir. Çalışmanın sonunda kaynakça yer almaktadır. Şiir metinlerinin imlâsı konusunda titiz davranılmıştır. Hazırlanışında gözetilen bilimsel hassasiyet ve sahip olduğu hususiyetlerle çalışma istifade edilebilecek bir çalışma niteliğindedir.

1.15. Ekrem Altıntepe, Yalansız Şiirler -Son Peygamber’e (sav) Övgüler-

Ekrem Altıntepe tarafından hazırlanan derleme 2009 yılında yayımlanmıştır.[596] *İçindekiler* bölümünün ardından çalışmayı hazırlayan tarafından kaleme alınan *Önsöz* yer alır (s. 9-12). Şiirlere yer verilmeden önce Hz. Muhammed (sav) varlık âleminde zuhûr etmeden Hz. Âdem’in Efendimize övgüsü olan bir hadis rivayeti *İlk Övgü* başlığıyla nakledilir. Ardından validemiz Hz. Âmine’nin ve Hz. Âişe’nin Hz. Peygamber hakkındaki ifadelerine yer verilir (s. 13-15). Antolojide Hz. Peygamber’in şairi Hassan b. Sâbit’ten Fuzûlî’ye, Nâbî’den Sezâi Karakoç’a birçok şairin na‘ti yer alır. Çalışmada *Ekler* bölümü mevcuttur (s. 157-176). Bu bölümde şairlerden bir

[596] Ekrem Altıntepe, *Yalansız Şiirler Son Peygamber’e (s.a.v.) Övgüler*; Çise Kitap, İstanbul 2009, 206 s.

kısmının biyografilerine yer verilmiştir. Bu biyografiler bir internet sitesinden istifade edilerek hazırlanmıştır. Ekler bölümünden sonra şiir metinlerinin anlaşılmasında yardımcı olacak bir *Sözlük* (s. 177-205) ve son olarak da küçük ve yetersiz bir *Kaynakça* (s. 206) yer alır. Çalışmada Hassan b. Sâbit'i na'‘t geleneğinin ilk şairi olarak anlatan, Ka‘b b. Züheyr'i ve Kaside-i Bürdesini anlatan, İmam Bûsirî'nin Hz. Muhammed (sav) için kaleme aldığı na‘tini anlatan Nâbî'yi ve meşhur na‘tinin hikâyesini anlatan metinlere de yer verilmiştir. Şiir metinlerinin verilişinde düzgün bir kronoloji gözetilmemiş, herhangi bir tasnife de gerek duyulmamıştır. Antolojide 39 farklı şaire ait na‘t metni yer alır. Bu şairler içinde tek Batılı isim Goethe'dir. Cumhuriyet dönemindeki diğer na‘t antolojilerinin aksine bu antolojide hanım şairlere yer verilmez.

Antolojide na‘tleriyle yer alan şairlerin isimleri şöyledir: Hassan b. Sâbit, Ka‘b b. Züheyr, Süleyman Çelebi, Selîmî (Yavuz Sultan Selim), Fuzûlî, Muhibbî, Bahtî (Sultan I. Ahmet), Nâbî, Itrî, Şeyh Gâlib, Şeyh Es‘ad Erbilî, Hâlid-i Bağdâdî, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, İmam Bûsirî, Yunus Emre, Aziz Mahmud Hüdâyî, Niyâzî-i Mısrî, Müştak Efendi, Muhammed İkbal, Yaman Dede, Mehmet Âkif, Yahyâ Kemal, Hasan Basri Çantay, Ali Rıza Sağman, Ömer Nasuhi Bilmen, Arif Nihat Asya, Necip Fâzıl Kısakürek, Ali Ulvi Kurucu, Sezai Karakoç, Yavuz Bülent Bâkiler, M. Fethullah Gülen, Erdem Bayazıt, Mustafa Necati Bursalı, Hayrettin Karaman, İskender Pala, Nurullah Genç, Ekrem Kaftan, Dursun Ali Erzincanlı, Goethe.

Yunus Emre (3 na‘t) ve Mehmet Akif (3 na‘t) antolojide şiirlerine en çok yer verilen şairlerdir. Birçok isim birer na‘tle yer alır. Çalışmada imlâya ilişkin matbaa hataları göze çarpar. Düzgün bir kronoloji gözetilmemiştir. Kronoloji dışında başka bir tasnife de gidilmemiştir. Şair biyografileri eksik verilmiştir. Birçok şairin biyografisi yer almaz. Verilen biyografiler bir internet sitesinden alınmıştır. Şiir metinlerinin şairlerin hangi eserlerinden alındığı belirtilmemiştir. Kaynakça yetersizdir. Bu hususlar göz önünde bulundurulunca antolojinin titiz bir şekilde ve ilmî kaygılarla hazırlandığı söylenemez.

1.16. Mustafa Akgün, Hazreti Peygambere Şiirler

Mustafa Akgün tarafından derlenen antoloji 2010 yılında yayımlanmıştır.[597] Oldukça hacimli olan antoloji *İçindekiler* kısmından sonra Mehmet Akkuş tarafından kaleme alınan bir takdim yazısıyla başlar (s. 17-18). Devamında ise çalışmayı hazırlayanın kitabı şekillendirme sürecini anlattığı bir yazı gelir (s. 19-21). Antolojide

---

[597] Mustafa Akgün, *Hazreti Peygambere Şiirler*, Ankara 2010, 740 s.

şiir seçkilerine geçmeden önce peygamberlerden bir kısmının ve eski âlimlerin Hz. Muhammed (sav) hakkındaki nakillerine ve tavsiflerine yer verilmiştir (s. 25-36). Sonrasında sahabe şairler ve dönemlerinde meydana gelen fevkalâde hadiseleri anlatan bir başka bölüm mevcuttur (s. 37-59). Bu bölümlerden sonra şiir seçkileri yer alır.

Antolojide şiir metinleri verilirken alışık olduğumuz kronolojik ya da alfabetik tasniflerin dışına çıkılarak çoklu bir tasnif yoluna gidilmiştir. Bu tasniflerin başlıkları şöyledir: *Eren Şairler-Mutasavvıf Şairler, Osmanlı Padişahları, İlk Müslüman Türklerde ve Anadolu Coğrafyasında Na'‘t Yazan Türk Şairler, Divan Şairleri, Halk Şairleri, Son Devir Şairleri, Türkçe'den Başka Dille Na‘t Yazanlar, Batıda Peygamberimize Şiir Yazanlar*.

Bu tasnifte dikkati çeken ilk husus tasnifler altında yer alan şairlerin birkaç başlık altında yer alabilecek olmasıdır. Mesela hem mutasavvıf olup hem de divan şairi olan ve bu başlıkların ikisi altında yer alabilecek şairler vardır. Antolojinin hazırlayanı girişte yer alan yazısında tasnifteki bu problemi kabul eder ve tasnifin genel hatlar itibariyle yapıldığını söyler (s. 20-21).

Antolojinin *Eren Şairler-Mutasavvıf Şairler* başlığı altında yer alan bölümünde 58 isim yer alır. Bu isimlerin bir kısmı, Hz. Muhammed (sav) için kaleme aldığı bir şiiri olmaksızın bölüme dâhil edilmiştir. Mesela İmam Şâmil bu isimlerdendir. Yine antolojinin sonunda yer alan *Batıda Peygamberimize Şiir Yazanlar* başlığı altında birçok Batılı ismin Hz. Muhammed (sav) hakkındaki ifadelerine şiir metinleri arasında yer verilmiştir.

Antolojinin *Eren Şairler-Mutassavıf Şairler* başlığı altında şu isimler yer almaktadır: Abdülkadir Geylânî, Ahmed Yesevî, Ahmed Er-Rifâî, Muhyiddîn Arabî, Şems-i Tebrîzî, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Fahreddin Irâkî, Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Velî, Âşık Paşa, Muhammed Bahâeddin, Hacı Bayram Velî, Yazıcıoğlu Mehmed Bican, Akşemseddîn, Eşrefoğlu Rûmî, İbrâhim Tennûrî, Dede Ömer Rûşenî, Molla Abdurrahman Câmî, Hayretî, Şemseddin Sivâsî, Seyyid Nizamoğlu, Muhyî, İmam Rabbânî, Aziz Mahmûd Hüdâyî, Sivâsî Abdülmecid Efendi, Ümmî Sinan, Nâilî-i Kadîm, Neşâtî, Niyâzî-i Mısrî, İsmâil Hakkı Bursevî, Mehmed Emin Üsküdârî, Sezâî Gülşenî, Neccârzâde Şeyh Rızâ, Ahmed Mürşidî Efendi, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Salâhî Uşşâkî, Esrar Dede, Şeyh Gâlib, Neşet Süleyman, Mustafâ Zekâyî Halvetî, Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî, Ahmed Sûzî, Müştak Efendi, Ahmed Kuddûsî, Şeref Hanım, İmam Şâmil, Leblebici Baba, Şeyh Osman Şems, Es‘ad Erbilî, Osman Kemâlî, Muhammed Lütfî Efendi, Ağlar Baba (İrşâdî Baba), Yaman Dede (Abdükâdir

Keçeoğlu), Hüseyin Şemsi Ergüneş, İsmâil Hakkı Toprak, Mahmûd Sâmi Ramazanoğlu, Darendeli Hulûsî Efendi, Mustafâ Asım Köksal.

Osmanlı Padişahları başlığı altında 18 isim yer alır ve isimler şöyledir: Osman Gazi, Orhan Gazi, Sultan I. Murad, Fatih Sultan Mehmed, Cem Sultan, Sultan II. Bâyezid, Yavuz Sultan Selim, Kânûnî Sultan Süleyman, Sultan II. Selim, Sultan III. Murad, Sultan I. Ahmed, Sultan II. Mustafa, Sultan II. Osman, Sultan III. Ahmed, Sultan I. Mahmûd, Sultan III. Selim, Sultan II. Mahmûd, Âdile Sultan.

Antolojide *İlk Müslüman Türklerde ve Anadolu Dışı Türk Coğrafyasında Na'‘t Yazan Türk Şairler* başlığı altında 41 isim yer alır ve isimler şöyledir: Dede Korkut, Abdülkerim Satuk Buğra Han, Yûsuf Has Hacib, Edib Ahmed Yüknekî, Kutb, Mes'ûd b. Ahmed, Haydar Tilbe, Gedâî, Ali Şîr Nevâî, Nedim, Yahyâ Nazîm, Nahifî Süleyman, Beliğ Mehmed Emin, Hâzık Mehmed Emin, Fitnat Hanım, Kânî, Erzurumlu Zihnî, Sümbülzâde Vehbî, Enderunlu Vâsıf, Keçecizâde İzzet Molla, Aynî, İffet Bursevî, Leylâ Hanım, Fâtin Hanım, Osman Nevres, Ziya Paşa, Hafız Mehmed Hilmi, Harputlu Rahmî, Yenişehirli Avnî, Kâzım Mûsâ Paşa, Muallim Nâci, Makbûle Leman Hanım, Süleyman Şâdî, İsmâil Safâ, Hersekli Arif Hikmet, Recâizade Mahmûd Ekrem, Ketencizâde Mehmed Rüşdî, Nigâr Hanım, Ali Ekrem Bolayır, Şehrî, Râbia Hâtun.

Halk Şairleri başlığı altında yer alan 15 şairin isimleri şöyledir: Pir Sultan Abdal, Aşık Şem'î, Dertli, Karslı Hamîd Efendi, Erzurumlu Emrah, Bayburtlu Zihnî, Seyrânî, Meftûnî, Âşık Ruhsatî, Âşık Şenlik, Bayburtlu Celâlî, Âşık Sümmânî, Âşık Veysel Şatıroğlu, Mehmed Recâî, Gülyanî.

Son Devir Şairleri başlığı altında 30 isim yer alır. Bu başlık altında şiirine yer verilen isimler şöyledir: Mehmed Akif Ersoy, Abdülhak Hâmid Tarhan, Muhammed Hamdi Yazır, Ferit Kam, Mehmet Emin Yurdakul, Hamâmîzâde İhsan, Halil Nihad Boztepe, Mülâzım İdris Sabih Bey, Tâhirü'l-Mevlevî Tahir Olgun, Mahmûd Kemal İnal, Yahya Kemal Beyatlı, Hüseyin Siret Özsever, Hasan Basri Çantay, Ali Rıza Sağman, Ömer Nasuhî Bilmen, Arif Nihat Asya, Kemal Edib Kürkçüoğlu, Necip Fazıl Kısakürek, Feyzi Halıcı, Ümit Yaşar Oğuzcan, Hasan Ali Kasır, Ali Ulvi Kurucu, Mustafa Akgün, Abdullah Öztemiz Hcıtahiroğlu, Mehmet Atilla Maraş, Bilal Coşkun, Rıfkı Kaymaz, Ahmed Efe, Nurullah Genç, Nevzat Karataş.

Türkçe'den Başka Dille Na't Yazanlar başlığı altında yer alan 9 şairin isimleri şöyledir: Kadı İyaz, Feridüddin Attâr, Şeyh Şâdî Şirâzî, İmam Bûsirî, Hâfız, Hüseyni Bateyî, Molla Ahmed Cezirî, Ahmed-i Hânî, Muhammed İkbal.

Batıda Peygamberimize Şiir Yazanlar başlığı altında yer alan isimler şöyledir: Goethe, Bismarck, Tolstoy, Rilke, Harun Mustafa Leon, Sigrid Hunke, Abdülkerim Germanus, Yusuf İslam.

Şairlerin tasnifindeki problemler ve na'te ilişkin olmayan birçok unsuru içermesi antolojinin başlıca eksiklikleri olarak göze çarpar.

1.17. Seval Alkan, Gül Kokulu Mısralar Na't-ı Şerifler

Seval Alkan tarafından hazırlanan antoloji 2011 yılında yayımlanmıştır.[598] *Bahtî* mahlaslı Sultan I. Ahmed'in, Hz. Muhammed (sav) için kaleme aldığı *N'ola tacım gibi başımda götürsem dâim* mısraıyla başlayan dörtlüğün Ali Üsküdârî'ye ait gül motifli bir levha altında verilmesiyle başlar. Antolojide *İçindekiler* fihristi yer alır (s. 10). Fihristin ardından hazırlayanın kaleme aldığı bir *Önsöz* gelir (s. 245-274). Önsözün ardından na'tlere yer verilmiştir. Şiirler verilirken belli bir kronoloji takip edilmemiştir. Bu açıdan şiirlerin tertibinde bir düzensizlik göze çarpar. Aynı şaire ait na'tler bazen alt alta verildiği gibi aynı şairin bir başka na'ti çalışma içinde farklı bir yerde de karşımıza çıkmaktadır. Antolojide imlâ açısından da birçok eksiklik göze çarpar. Özellikle Farsça ve Arapça tamlamaların yazımında birçok matbaa hatası mevcuttur. Antolojide şiir metinlerinin bir kısmının nereden alındığına ilişkin kaynak gösterilmekle birlikte çoğunluğunda kaynak bilgisi belirtilmemiştir. Bu açıdan antolojide bir tutarlık görünmemektedir. Yine şiir metinlerinin bir kısmının altında metinde yer alan kelimelerin ve tasavvufî kavramların karşılıkları verilir.[599] Bununla birlikte birçok şiirde bu açıklamalar mevcut değildir. Bu durum çalışmada diğer bir iç tutarsızlık olarak karşımıza çıkar. Çalışmanın sonunda metinleri anlamada kullanılacak bir *Sözlük* yer alır (s. 245-274). Bu sözlükten sonra antoloji *Yararlanılan Eserler* başlıklı bibliyografyayla son bulur (s. 276).

Antolojide bazı na'tlerin ortaya çıkış hikâyelerine yer verilmiştir. İmâm Bûsirî'nin kasidesi, Seyyid Ahmed Diyâr-ı Bekrî'ye ait Habbab Kasidesi hikâyeleriyle birlikte neşredilen na'tlerdir. Çalışmada Arapça *Kaside-i Murâdiye*'ye, Hz. Peygamber'in halası Safiye b. Abdülmuttalib'in Efendimiz için yazdığı şiirin manzum çevirisine, yine Hz. Âmine'nin sözlerinin manzum çevirisine, Ka'b b. Züheyr'in Bâned Su'âd isimli kasidesine ve nesren çevirisine yer verilmiştir. Batılı şairlerden Goethe'nin

[598] Seval Alkan, *Gül Kokulu Mısralar Na't-ı Şerifler*, İstanbul 2011, 280 s.
[599] Mesela antolojide s. 30-31'de yer alan Yaman Dede'ye ait na'tin altında metinde geçen kelimelerin ve tasavvufî terimlerin karşılıklarına yer verilirken, bir öncesinde ve bir sonrasında yer alan na't metinlerinde yer alan kelime ve terimlere ilişkin bir açıklamaya yer verilmemiştir.

na‘ti bu antolojide de yer alır. Çalışmada na‘tlerden sonra Tevbe Sûresi 128. ayetin metni, Hz. Ali ve Enes b. Mâlik'in Hz. Peygamber'le ilgili sözleri bulunur. Son olarak Hz. Muhammed'in (sav) mübarek isimlerini okumanın faziletine ilişkin bir metin antolojiye dâhil edilmiştir. Na‘ti yer alan şairlerin biyografilerine ilişkin bir bilgi mevcut değildir. Antolojide aktarılan bilgilerin çoğunluğunun kaynağı zikredilmemiştir. Antoloji belli bir sistematik içinde olmayıp bilimsel olmayan derleme bilgilerin neşri niteliğindedir. Aşağıda Arapça ve Batı dillerinden yapılan çeviriler dışında, antolojide yer alan şairlerin isimleri verilmiştir:

Bahtî, Yunus Emre, Câmî, Üftâde, Eşrefoğlu Rûmî, Şevket Özdemir, Zeynep, Murat Ateşoğlu, Yaman Dede, M. Özbek, Şair Eşref, Ali Ulvi Kurucu, Mevlana Halid-i Bağdâdî, Kadızâde, Ebû Said Mehmet Hâdimî, Şeyh Es‘ad Efendi, Seyyid Ahmed Diyâr-ı Bekrî, İmam Bûsirî, Sezai Karakoç, Süleyman Çelebi, Ünal Ensarî, Hatâî, Yavuz Sultan Selim Han, Fuzûlî, Abdülaziz Mecdi Tolun, Aziz Mahmud Hüdâyî, Şeyhülislam Yahyâ Efendi, Şeyh Hasan Vuslat, Şeyh Derviş Ahmed, Sultan II. Mustafa Han (İkbâlî), Nazîm, İsmail Hakkı Bursevî, Sultan III. Ahmed Han (Necib), Süleyman Şâdi Efendi, Enis Dede, Neccârzâde Şeyh Rıza, Nahîfî, Hâzık Muhammed Efendi, Zübeyde Fitnat Hanım, Lebîbâ, Şeyh Gâlib, Hoca Neş'et Efendi, Zekâyî, Vâsıf-ı Enderûnî, Molla Murad, Aynî, Dertli, Leylâ Hanım, Şeref Hanım, Ziya Paşa, Hâfız Muhammed Sebâteddin, Faruk Nâfiz Çamlıbel, Mehmet Âkif Ersoy, İbnül Emin Mahmud Kemal İnal, Muhammed İkbal Lâhorî, Yahyâ Kemal Beyatlı, Ali Rıza Sağman, Arif Nihat Asya, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Ahmed Efe, Talip Uluşan, Şeyyad Hamza, Şerîfî, Şeyh Haydar, Musahip Mustafa Paşa, İsâ Nahvî, Nâbî, Çelebizâde Asım, Şeyh Müştâk, Muhammed Lütfî, Sermed, Goethe, Ali Emiri Efendi, Şeyh Kenan Efendi, Seyyid Seyfullah, Musa Efendi, Muhibbî, Hacı Muharrem Efendi, Tahirü'l Konevî, Başak Akdeniz, Osman Kaya, Ka‘b b. Züheyr, Fethullah Gülen, Abdullah Devellioğlu, Sultan II. Bâyezid, Kânûnî Sultan Süleyman, Niyâzî-i Mısrî, Muhsin İlyas Subaşı, Erzurumlu Aşık Emrah, Muallim Nâci, Faruk Kadri Timurtaş, Hayriye Deniz Kasırga (Vuslat Turâbî), Ali Ekrem Bolayır, Lâdikli Ahmed Ağa.

Antolojinin sonunda Lâdikli Ahmed Ağa'nın hayatı hakkında bilgi verildikten sonra divanından alınan na‘tlere yer verilmiştir (s. 190-238). Lâdikli Ahmed Ağa antolojide şiirlerine en çok yer verilen isim olarak karşımıza çıkar (10 na‘t). Yunus Emre'ye ait na‘tler (8 na‘t) antolojinin farklı yerlerine dağılacak şekilde tertip edilmiştir.

Antolojide yer alan Leylâ Hanım, Şeref Hanım, Fitnat Hanım klasik dönemin na‘t kaleme alan hanım şairlerindendir. Hayriye Deniz Kasırga ve Zeynep ismiyle

antolojide na‘tine yer verilen iki isimse Cumhuriyet Döneminde na‘t kaleme alıp antolojiye girmiş hanım şairlerdir.

Antoloji sistematik bir çalışmanın ürünü değildir. Aktardığı bilgilerin kaynaklarını zikretme konusunda birçok eksiklik barındırmaktadır. Farsça ve Arapça terkipler başta olmak üzere imlâya ilişkin birçok matbaa hatası göze çarpar. Bu sebeple çalışmanın titizlikle hazırlandığı ve ilmî bir niteliği taşıdığı söylenemez.

1.18. Mehmet Emin Gerger, Şiir ve Naatlarla Rahmet Peygamberi

Mehmet Emin Gerger tarafından hazırlanan antoloji 2012 yılında yayımlanmıştır.[600] Çalışma için kaleme alınan bir ön sözden sonra (s. 7-12) şiirlerin yer aldığı antoloji birçok eksiklik barındırır. Antolojide yer alan şiirlerin bir kısmının metni, mısraları nesir biçimine getirilerek verilmiştir. Birçok şiir nazım birimi ve nazım biçimi hususiyetlerine riayet edilmeden neşredilmiştir. Bu durum antolojinin titiz bir çalışma olmadığını gösterir. Yine ilk bakışta göze çarpan imlaya ilişkin sayılamayacak kadar çok matbaa hatası antolojinin barındırdığı eksikliklerdendir.

Antolojinin seçki kısmı Şeyh Gâlib'in müseddesiyle başlar (s. 15-16). Şiir seçkilerinden oluşan bölümde yer alan isimler şöyledir: Şeyh Gâlib, Sultan III. Selim, Mehmet Akif Ersoy, Ziya Paşa, Aziz Mahmud Hüdayî, Elmalılı Ahmet Hamdi Yazır, Antepli Aynî, Hafız Muhammed Sebateddin, Yaman Dede, Ali Ekrem, Erzurumlu Mehmet Lütfi, Hassan b. Sâbit, Zarîfî, Ali Ulvi Kurucu, Rûşenî, Yunus Emre, Hatâyî, Sultan II. Bayezit Han, Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu, Kanuni Sultan Süleyman (Muhibbî), Hayrettin Karaman, M. Zerrin Akgün, Dağıstanlı Dehrî, Mustafa Asım Köksal, İbnü'l Emin Mahmud Kemal İnal, Şerîfî, Ömer Nasuhi Bilmen, Nahifî Süleyman, Süleyman Çelebi, Benderlizâde Ahmet Talat, İbnürrahman Ali Tayyar, Nurullah Genç, Sultan I. Ahmed Han, Hâzık Muhammed Efendi, Lebîbâ, Necip Fâzıl Kısakürek, Feyzi Halıcı, Arif Nihat Asya, Sultan III. Ahmed Han (Necîb), Sultan II. Mustafa Han (İkbâlî), Fuzûlî, Sezâi Karakoç, Erdem Bayazıt, Şeyh Hasan Vuslat, M. Fethullah Gülen.

Antolojide yer alan na‘tlerin bir kısmının şairi hiç zikredilmemiştir. Şiirine en çok yer verilen şair, Mehmet Akif Ersoy'dur. Cumhuriyet dönemi antolojilerin aksine herhangi bir hanım şaire yer verilmemiştir. Na‘tlerin tertibinde kronoloji vb. herhangi

[600] Mehmet Emin Gerger, *Şiir ve Naatlarla Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v)*, İstanbul 2012, 129 s.

bir kriter gözetilmemiştir. Na‘tlerin bir kısmının kaynağı belirtilmişse de büyük çoğunluğunun kaynağı verilmemiştir. Antolojinin girişinde düzensiz bir *İçindekiler* bölümü yer alır (s. 3-6). Sonunda ise metinleri anlamada kullanılacak bir *Sözlük* mevcuttur (s. 107-129). Şairler hakkında herhangi bir bilgi mevcut değildir. Hazırlanışındaki düzensizlik, sayısız matbaa hatası ve barındırdığı birçok eksiklik göz önünde bulundurulursa antolojinin istifade edilebilir bir nitelikte olduğunu söylemek güçtür.

1.19. Ömer Kara, Selam Olsun En Sevgiliye Naatlar

Hacim olarak küçük olan antoloji Ömer Kara tarafından hazırlanmıştır.[601] Antolojide hazırlandığı tarihe ilişkin bilgi yoktur. Bir önsöz ya da giriş yazısı da mevcut değildir. Antolojide 8 şaire ait 8 şiir yer alır. Her şairden sadece birer şiir alınmıştır. Şiirleri yer alan isimler sırasıyla şöyledir: Mehmed Akif Ersoy, Yaman Dede (Abdülkâdir Keçeoğlu), Ali Ulvi Kurucu, Arif Nihad Asya, Nâbî, Nurullah Genç, Şükrü Karaca, Fatih Okumuş.

İsim sırasından da anlaşılacağı üzere şiirlerin tertibinde herhangi bir kronoloji gözetilmemiştir. Antolojide Mehmet Akif, Yaman Dede, Ali Ulvi Kurucu, Arif Nihad Asya, Nâbî’ye ait şiir metinlerinin kaynakları belirtilmişken Nurullah Genç, Şükrü Karaca ve Fatih Okumuş’a ait şiirlerin bilgileri yer almamaktadır. Antoloji şairler hakkında bir bilgi de içermez. Basımında kullanılan kâğıt kalitesiyle dikkat çeken antoloji mütevazı ama eksik bir çalışmanın ürünüdür.

2. Na‘t Yarışmaları Sonucu Ortaya Çıkan Antolojiler

Ülkemizin resmi ve gayr-ı resmi kurumlarınca düzenlenen yarışmalarda ortaya çıkan ürünlerin içinden yapılan seçkilerin derlenmesiyle oluşturulan antolojilerdir. Bu yarışmalar düzenlenirken şiir sanatına katkıda bulunmak gibi bir amaç gözetilmez. Bu yarışmalardaki temel amaç Hz. Peygamber sevgisini ve bu konudaki duyarlılığı bir geleneğin içinde devam ettirmektir. İstisnalar bir yana bu yarışmalara daha ziyade dinî duyarlılığıyla şiir hevesini birleştiren amatör isimler katılmaktadır. Bu sebeple, na‘t yarışmaları sonucu ortaya çıkan ürünleri ve bu ürünlerden oluşturulan antolojileri sanat ve edebiyat açısından değerlendirmemek gerekir. Amaç tarihi süreç içinde bir geleneği

[601] Ömer Kara, *Selam Olsun En Sevgiliye Naatlar*, Ankara tsz., 32 s.

devam ettirmek ve toplumu birleştirici bir ortak payda olarak Hz. Peygamber sevgisini öne çıkarmaktır.

Bu antolojilerin ilki 1982 senesinde yayımlanmıştır. Bu tarihten günümüze kadarki süreçte yarışmalar sonucu ortaya çıkan 6 na‘t antolojisi tespit edilmiştir. Aşağıda bu antolojiler hakkında bilgi verilecek ve bölüm genel bir değerlendirmeyle sonlandırılacaktır.

2.1. Tarih İçinde Hicret ve Na‘tler Antolojisi

Türkiye Millî Kültür Vakfı Komitesi tarafından hazırlanan antoloji 1982 yılında yayımlanmıştır.[602] Çalışmanın temelinde Türkiye Millî Kültür Vakfı'nın hicretin bin beş yüzüncü yıldönümü sebebiyle düzenlediği *Hicret Şiir Yarışması* vardır. Bu yarışma sonuncunda armağan kazanan hicretle ilgili 8 şiir bir bölüm olarak çalışmada yer alır. Antolojinin girişinde Mehmet Kaplan tarafından kaleme alınmış *Din ve Şiir* başlıklı bir yazı bulunur (s. 5-7). Bu yazı ardından şiirlerin yer aldığı antoloji üç bölümden oluşur.

İlk bölüm *Tarihî Akışı İçinde Hicret ve Na‘tler* başlığı altında verilmiştir (s. 11-133). Ka‘b b. Züheyr'in *Kaside-i Bürde*siyle başlayan bölüm Süleyman Çelebi'nin Mevlid-i Şerîfinde yer alan hicretle ilgili kısım ve Yunus Emre'nin *Münâcât-ı Muhammed* başlıklı şiiriyle devam eder. Kronolojik bir düzen içinde seçilen şiirlerin yer aldığı bölüm Ahmet Efe, Mustafa Özçelik ve Talip Uluşan'a ait şiirlerle son bulur. İkinci bölüm *Hicret Şiir Yarışması*'nda armağan kazanan hicretle ilgili 8 şiir metninin yer aldığı *Türkiye Millî Kültür Vakfı Hicret Şiir Yarışmasında Armağan Kazanan Şiirler* başlığı altında verilen bölümdür (s. 137-165). Bu bölümde yer alan şairlerin isimleri sırasıyla Mustafa Tahralı, Yahya Akengin, Mustafa Miyasoğlu, Mustafa Rûhi Şirin, Rıfkı Kaymaz, Çillioğlu, M. Fatih Özsu ve Suat Cebeci'dir. *Antoloji İçin Gönderilen Şiirler* başlıklı üçüncü ve son bölümde ise hazırlanan çalışma için gönderilen hicretle ilgili 8 şiir yer alır (s. 169- 191). Mehmet Nuri Doğan, A. Vahap Akbaş, Sefer Algül, Mustafa Küçük, M. Adil Oymak, Hakkı Eşref Aral, İnci Akkaya, Turan Alptekin bu bölümde şiirleri yer alan isimlerdir.

Antolojinin çalışmamızı ilgilendiren esas bölümü na‘tlerin yer aldığı ilk bölümdür. Diğer iki bölümde toplam 16 şairin hicretle ilgili 16 şiirine yer verilmiştir. İlk bölümde ise ağırlıklı olarak na‘tler yer alır. Bu bölümde 72 şairin 97 şiirine yer verilmiştir. Bu bölümün şairleri şöyledir: Ka‘b b. Züheyr, Süleyman Çelebi, Yunus Emre, Rûşenî,

---

[602] *Tarih İçinde Hicret ve Na'tler Antolojisi*; Haz: Türkiye Millî Kültür Vakfı Komitesi, İstanbul 1982, 198 s.

Hatâî, Sultan II. Bayezit Han, Yavuz Sultan Selim, Fuzûlî, Aziz Mahmud Hüdâyî, Hakânî, Şeyhülislam Yahya, Şeyh Hasan Vuslat, Şeyh Derviş Ahmed, Sultan II. Mustafa (İkbâlî), Nâbî, Nazîm, İsmail Hakkı Bursevî, Sultan III. Ahmed (Necîb), Süleyman Şadi Efendi, Enis Dede, Neccârzâde Şeyh Rıza, Nahîfî, Beliğ, Hâzık Muhammed Efendi, Fitnat Hanım, Lebîba, Sultan I. Ahmed, Şeyh Gâlib, Hoca Neş'et Efendi, Zekâyî, Vâsıf-ı Enderûnî, Murad Molla, Aynî, İffet Efendi, Dertli, Leylâ Hanım, Şeyhülislam Ârif Hikmet, Şeref Hanım, Ziya Paşa, Elmastıraşzâde Hilmî, Abdülkâdir Gulâmî, Muallim Nâci, Hâfız Muhammed Sebâteddin, Faruk Nâfiz Çamlıbel, Tokâdîzâde Şekîb, Mehmet Akif Ersoy, Muhammed İkbal Lâhorî, İbnül Emin Mahmud Kemal İnal, Yahyâ Kemal Beyatlı, M. Asım Köksal, Ali Rıza Sağman, Arif Nihat Asya, Necip Fâzıl Kısakürek, Ali Ulvi Kurucu, Kemal Edip Kürkçüoğlu, Feyzi Halıcı, Abdullah Öztemiz Hacıtâhiroğlu, Sezâi Karakoç, Niyâzi Yıldırım Gençosmanoğlu, Cumali Yıldırım Hasannebioğlu, Erdem Beyazıt, Cemal Kurnaz, Gökhan Evliyaoğlu, Bahattin Karakoç, Y. Muhammed Aktürk, Mehmet Akif İnan, Muhsin İlyas Subaşı, Katip Sezer, Mustafa Rûhi Şirin, Ahmet Efe, Mustafa Özçelik, Talip Uluşan.

Antolojinin her üç bölümünde toplam 87 farklı şaire ait 113 şiir metni yer almıştır. Antolojinin ilk bölümünün ağırlığını na'tler oluştururken ikinci ve üçüncü bölümler hicret konulu şiirlerden oluşur.

Antolojide en çok şiiri yer alan isim Şeyh Hasan Vuslat'tır (4 na't, s. 33-35). Birçok şair çalışmada sadece birer metinle yer alır. Fitnat ve Şeref Hanım antolojide kendilerine yer ayrılmış hanım şairlerdir. Çalışmanın sonunda *İçindekiler* kısmı mevcuttur (s. 193-198). Antoloji; düzenlenen bir şiir yarışmasında dereceye giren şiirlerle, tarihsel olarak daha önce telif edilmiş Türk edebiyatındaki meşhur örnekleri bir araya getirmiş ve böylece geçmişle dönemini belli bir şuur etrafında birleştirme görevi üslenmiştir. Üstlendiği misyon açısından önemlidir. Bununla birlikte yarışmaya ve yarışma jürisine ilişkin hiçbir bilgi verilmemiştir. Yine antolojide şiirleri yer alan şairler hakkında hiçbir bilgi verilmeyişi bir eksiklik olarak göze çarpar.

2.2. Günümüz Dilinden Hz. Peygamber'e Naatlar Antolojisi

Günümüz Dilinden Hz. Peygamber'e Naatlar Antolojisi Türkiye Diyanet Vakfı tarafından 1989 yılı Kutlu Doğum Haftasında ilan edilen ve sonraki yılın Kutlu Doğum Haftası'na kadar süren na't yarışmasında dereceye giren ilk 10 manzume ile[603]

[603] Bu 10 şiirden baştaki ilk üçü yarışmadaki ilk üç dereceyi, dördüncüsü jüri özel ödülünü sonraki altı şiir ise mansiyon ödülünü hak etmişlerdir. Bk. *Günümüz Dilinden Hz. Peygamber'e Naatlar,* s. VIII.

yarışmada dereceye girememiş fakat aldıkları puana göre sıralanmış diğer 90 na'tin neşriyle oluşmuş bir çalışmadır.[604] Neşredilen şiirler yarışmaya sunulan 2500 şiir arasından seçilmiştir. Antolojide şiirlerden önce, Yayın Kurulu imzasıyla çıkan bir *Sunuş* yazısı yer alır (s. V-IX). Bu yazıda kısaca İslam geleneğinde Hz. Peygamber için kaleme alınan şiirlerden bahsedilir. Ayrıca yarışma ve yarışma sonucu ortaya çıkan yayın hakkında bilgi verilir. Her ne kadar Yayın Kurulu imzasıyla çıkmış ise de bu Yayın Kurulunun kimlerden oluştuğu hakkında bir bilgi mevcut değildir. Yine yarışmanın jürisine ilişkin bir bilgi de yer almamaktadır. Çalışmada bu bilgilerin yer almaması bir eksiklik olarak göze çarpar.

Antolojide *Sunuş* yazısından sonra şiir metinleri yer alır. Yarışmada ilk yüz sırayı oluşturan şiirlerden hemen önce Fuzûlî'nin *Su Kasidesi* metne ilâve edilmiştir. Çalışmanın sonunda *İçindekiler* bölümü mevcuttur. Fakat çalışmada yer alan şiirlerden bir kısmı içindekiler bölümünde yer almamaktadır. Bu da antolojinin titizlikle hazırlanmadığını göstermektir. Aynı şekilde şairler hakkında hiçbir bilginin yer almaması antoloji için bir eksikliktir. Şairlerden birinin sadece mahlası verilmiş, 6 şairin ismi hiç yer almamıştır. Bu eksiklikler de antolojinin titizliğine gölge düşürmektedir.

Antolojide Fuzûlî'nin şiiriyle birlikte 101 şiir neşredilmiştir. 87 şairin ismi yer alır. Birçok şair tek şiirle yer alırken, 7 isme ait ikişer şiir bulunur. Bu isimler; Fatih Okumuş, Ahmed Efe, Bestami Yazgan, Ahmet Erol Cihan, Alâeddin Durmuş, Abdülkadir Akgündüz, Ahmet Erten Yıldız, Nuri Fiskeci'dir. Antolojide 7 hanım şaire yer verilmiştir. Hanım şairlerin isimleri şöyledir: Aysel Zeynep Tozduman, Ferhunde Doğu, Naciye Sütçü, İnci Akaya, Emine Öztürk, Sümeyye Öztürk, Mejbure İnal.

Nurullah Genç'e ait *Yağmur* (s. 1-6), Şükrü Karaca'ya ait *Naat* (7-14), Fatih Okumuş'a ait *Sevgili Kasidesi* (s. 15-34) antolojide Fuzûlî'nin *Su Kasidesi*'nden sonra yer alan ve yarışmada ilk üç derecede yer alan şiirlerdir.

Antolojide şiirleriyle yer alan 87 isim sırasıyla şöyledir: Fuzûlî, Nurullah Genç, Şükrü Karaca, Fatih Okumuş, Şefik Yaşar Öke, Ahmed Muhammed Can, Sezai Karakoç, Ahmed Efe, Mustafa Necati Bursalı, Mehmet H. Öcal, Aysel Zeynep Tozduman, Ferhunde Doğu, Sadettin Kaplan, Fakir Yolcu, Durmuş Ali Erfidan, Enis Kemal Toksöz, Mehmet Şahin, Adem Oruç, Seyfettin Ünlü, Zeki Gezer, Yaşar Alpaslan, Cengiz Numanoğlu, Mustafa Oğuz, Ahmet Günbulut, Bestami Yazgan, Naciye Sütçü, Lütfü Şehsuvaroğlu, Ahmet Erol Cihan, Mustafa Asım Köksal, Murat

[604] *Günümüz Dilinden Hz. Peygamber'e Naatlar*, Ankara 1991, XIV+370.

Özer, Nedim Uçar, Ahmet Arıtürk, Alâeddin Durmuş, Dr. Cevat Doğan, Alaattin Dikmen, Fevzi Ç. Çıtak, Cemil Fevzi Göksu, A. Ali Ural, Mehmet Nar, Ramazan Dönmez, Dürdane Erdoğan, Süleyman İskender, Yücel İpek, Abdülkadir Akgündüz, Murat Ercan, İnci Akkaya, Zeki Çalar, Ahmet Arıtürk, Dr. Adurrahman Çetin, Ahmet Galip Çaka, Emine Öztürk, İbrahim Erşahin, Durmuş Kaya, İlter Turanlı, Sümeyye Öztürk, Nurettin Yılmaz, Mejbure İnal, İmsak Kılıç, Osman İsmet Sarı, Alim Yıldız, Mustafa Rufai, Muammer Etme, Osman Filizler, Mehmet Fatih Balta, Mehmed Sait Okur, Kemal Ozanoğlu, Ahmet Erten Yıldız, Ali Korkmaz, Rahmi Özen, Mehmet Akdağ, Mehmet Akif Alacaoğlulları, İlter Yeşilay, Abdülbaki Mert, Hüseyin Ünaldı, Verdi Kankılıç, Tahsin Yaprak, H. Salih Zengin, Nuri Fiskeci, Figen Gökdağ, Bekir Coşkun, A. Kadir Dişlitaş, A. Vehbi Koçak, Tahsin Erkan, Sabri Karakök, Şerafettin Korkmaz, Aydın Yeşilırmak, Sırrı Er.

Hakkında bilgi verdiğimiz *Günümüz Dilinden Hz. Peygamber'e Naatlar Antolojisi* başlıklı, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından organize edilen bir yarışmada dereceye giren ve yarışmaya gönderilen 2500 şiir içinde ilk yüzde yer alan şiirlerin bir araya getirilmesinden oluşmuş bir derleme olan antoloji, seçici kurulun yayında belirtilmemesi ve şiirlerin bir kısmında müellif isimlerinin yer almaması gibi eksikler barındırır. Yer yer imlâya ilişkin matbaa hataları göze çarpar. Barındırdığı eksiklikler göz önünde bulundurulunca titiz bir çalışmanın ürünü olduğu söylenemez.

2.3. Kutlu Doğum Anısına Na't-ı Şerif

Antoloji, Trabzon Belediyesi tarafından Kutlu Doğum Haftasında düzenlenen na't yarışmasına katılan şiirlerden oluşturulmuş ve 1996 yılında yayınlanmış bir çalışmadır.[605] Yarışmada dereceye giren ve mansiyona layık görülen 10 na't başta olmak üzere antolojide 41 isme ait toplam 45 na't metnine yer verilmiştir. Çalışmada takdim ve ön söz olmakla birlikte na't türüne ilişkin herhangi bir bilgi verilmez. Antolojide yer alan na't metinleri şiir sanatı açısından oldukça zayıf metinlerdir. Metinlerin birçoğu Trabzon ve çevresinden katılımcılara ait metinlerdir. Antolojide yer alan isimler sırasıyla şöyledir:

Rıfkı Kaymaz, Murat Saka, Servet Yüksel, Miktat Eyüpoğlu, Talha Erol Durmaz, Sabri Hacıkeleşoğlu, Yücel İpek, Elif Ülküsoylu, Nurettin Çakmak, Mustafa Mazlum, Osman Cengiz, Ramiz Navdar, Ayten Tuncer, Rıdvan Işık, Y. Mehmet Ertürk, Mehmet Aydın, Fatma Akçay, Ahmet Selvi, Uğur Özmen, Arzu Hacısalihoğlu, Abdullah İbiş,

[605] *Kutlu Doğum Anısına Na't-ı Şerif*, Trabzon 1996, 95 s.

Ahmet Doğan, Hakkı Beder, Veli Orcan, Mustafa İncibaş, Metin Kızılok, Behlül Tokul, Gülhan Karadeniz, Emine Tellioğlu, Melahat Siyah, Ümran Kansız, M. Yusuf Voyvot, Ali Akmanlar, Nermin Özkan, Zeynep Sağlık, Yusuf Balsever, Necip Saraçoğlu, Bülent Beşyıldız, Cafer Tayyar Kendir, Mustafa Tekin, Selahattin Taşçı.

2.4. Na'‘t-ı Şerîf

Konya merkezli bir dergi etrafında teşekkül etmiş kurumlar tarafından düzenlenen na‘t yarışmasının sonucunda ortaya çıkan ürünlerden derleme ile oluşturulan antoloji, 1999 senesinde neşredilmiştir.[606] Yarışmada dereceye giren isimlerin na‘tleriyle başlayan antolojide, herhangi bir hazırlayan ismi yer almamaktadır. 966 ismin iştirak ettiği na‘t yarışmasının jüri üyeliğini Abdurrahim Karakoç, Ali Akbaş, Cengizhan Orakçı, Mehmet Atilla Maraş, Mehmet Fidancı, Lütfü Şehsüvaroğlu yapmışlardır. Antolojide 26 ismin na‘tine yer verilmiştir. Na‘tine yer verilen isimler sırasıyla şöyledir:

Ramazan Özdil, Gülsüm Sivri, Mevlüt Özçelik, Hayriye Deniz Kasırga, Salim Şimşek, Hayriye Cengiz, Hakkı Turhan, Raşit Aydın, Hamdi Parlayıcı, Selma Esma Beyazal, Hüseyin Bayram, Hatice Turhan, Necmettin Güney, Kâmile Kaplan, İbrahim Eşmeli, Ayşe Seviyal Soğancı, Yakup Kahraman, Halime Erzurum, Kezban Tosun, Hidayet Biçer, Zeliha Üstün, Serpil Baş, Serkan Gül, Kamil Armutlu, Elife Alıcı, Şener İşleyen, H. Serpil Tanış, Akın Çiçek, Celal Cavga, Mehmet Akyol, Ahmet Basri Vural, Ali Çağlardeniz, Mehmet Karışmaz, Dudu Sarıkaya, Aynur Altaylı, Hatice Kübra Balcı, Hasan Çalışkan, Maviş Ocak, Songül Dayanıçlıer, Mustafa Topal.

2.5. Özlem Yağmurları

Antoloji, Berceste Dergisi’nin 2005 yılında düzenlenen na‘t yarışması seçkilerinden oluşturulmuştur.[607] Kısa bir sunuş yazısının ardından Vedat Ali Tok tarafından kaleme alınmış *Na‘t Edebiyatımız* başlıklı, şiir ve şiir içinde na‘t türü hakkında bilgi verilen bir yazı yer alır. Ardından şiir metinlerine yer verilmiştir.

Antolojide 76 na‘t metni mevcuttur. Bu metinler içinde yer alan ilk 6 metin yarışmada dereceye giren ürünlerdir. Diğer 70 metin ise yarışmaya gönderilmiş şiirlerden seçilmiştir. Na‘t metinleri verilmeden önce şairlerin biyografilerine ve fotoğraflarına yer verilmiştir. Şiirsel anlamda oldukça zayıf metinlerden oluşan

---

[606] *Na‘t-ı Şerif*, Konya 1999, 216 s.
[607] Vedat Ali Tok, *Özlem Yağmurları -Na‘t Antolojisi*, Kayseri 2005, XV+160 s.

antolojinin misyonu na‘t geleneğini devam ettirmek ve yeni na‘t şairlerinin ortaya çıkmasına vesile olmaktır. Antolojide ürünlerine yer verilen isimler şöyledir:

Rıfat Araz, Nezir Elmas, İbrahim Sağır, Selâmi Yıldırım, Emre Şimşek, İsa Yar, Abdülkadir Güler, Ahmet Aydın, Ahmet Doğan, Ahmet Doğru, Ahmet İrgin, Ali Parlak, Arzu Batur, Asef Güneşli, Aydın Erciyas, Aysun Eren, Ayşe Akay, Ayşe Paslanmaz, Ayşegül Özaslan, Bahri Yağmur, Behcet Yani, Celâlettin Kurt, Durşen Mert, Ekrem Çelik, Emin Gönen, Ertuğrul Şakar, Fazıl Ahmet Bahadır, Fahrettin Köseoğlu, Fahri Hoşaf, Fahriye Onur Bilge, Filiz Kalyon, Firdevs Kapanoğlu, Gürbüz Değer, Hakan Temel, Hakkı Şener, Hanifi Kara, Hasan Şanlı, Haşim Kalender, Hatice Ermiş, Hayri Ünal, Hüseyin Türkmen, İbrahim Özgüleç, İbrahim Şahin, İlhan Yrdımcı, İsmail Adil Şahin, İsmail Çelik, Kadir Karaman, Kadir Kaya, Lütfi Kılıç, Lütfü Şimşek, M. Faik Güngör, Mahmut Öztürk, Mehmet Akbulut, Mehmet Ateşoğlu, Mehmet Gökalp, Mehmet Gözükara, Mukaddes Kılınç, Musa Tektaş, Mustafa Altunkaynak, Mustafa Çankaya, Müşerref Genç, Nedim Uçar, Nurhan Şahin, R. Mithat Yılmaz, Rabia Barış, Sait Küçük, Selahattin Kazan, Sezai Düşez, Sümmani Karakaşoğlu, Tuba Yardımcı, Turan Şakalar, Yahya Kurtkaya, Yaşar Çalışkan, Zafer Acar, Zeki Ordu, Ziya Kılıç.

Antolojide, yarışmada dereceye giren isimlerin dışında yer alan 70 metin, müellif isminin baş harfi esas alınarak alfabetik bir düzen içinde verilmiştir. Dereceye girenler arasında hanım şair olmamakla birlikte seçkilerde hanımlara ait metinler mevcuttur.

2.6. Mim Şiirleri -Peygamber (sav) Şiirleri-

Anadolu Yazarlar Birliği tarafından düzenlenen na‘t yarışmasının sonucunda ortaya çıkan bir üründür. Antoloji 2011 yılında İstanbul’da yayımlanmıştır.[608] Na‘t yarışmasının jüri üyeliğini Nurullah Genç, D. Mehmet Doğan, Bahattin Karakoç, Ümit Meriç Yazgan, Mustafa Özçelik, İbrahim Sadri, Serdar Tuncer, Özcan Ünlü, Hasan Akçay isimleri yapmıştır. Antolojide 21 isme ait na‘te yer verilmiştir. Antolojide yer alan isimler şöyledir:

Gökhan Serter, Zafer Şık, Seda Artuç, Yaşar Bayar, Ahmet Doğru, Murat Safitürk, İbrahim Şaşma, Hamdi Bıyıklıoğlu, Bekir Urfalı, Zeynep Karahan Füzun, Haki Akgün, Mehmet Gözükara, Nihat Malkoç, Şemsettin Kuzucular, Nuray Alper, Merve İkra

[608] *Mim Şiirleri*, Anadolu Yazarlar Birliği, İstanbul 2011, 112 s.

Pakır, Saltuk Buğra Bıçak, Yahya İncik, Rukiye Çiçekçi, Abdulaziz Duman, Rabia Barış.

3. Cumhuriyet Dönemi Na‘t Antolojilerine İlişkin Değerlendirme

Türk edebiyatında XV. yüzyılda başlayan mecmua geleneği Cumhuriyet'le birlikte antoloji ismi altında devam etmiştir. Türk edebiyatının klasik döneminde derlenen na‘t mecmualarına Cumhuriyet döneminde na‘t antolojileri şeklinde karşılaşmaktayız. Taramalarımız sonucu 1962 ve 2012 seneleri arasında yayınlanmış 25 na‘t antolojisi tespit edilmiş ve bu çalışmalara ulaşılmıştır. Cumhuriyet döneminde 1962'den öncesine ait herhangi bir yayın tespit edilememiştir. 1962'den 1999 senesine kadarki dönemde toplam 7 antoloji tespit edilmişken, 2003 senesinden günümüze gelen toplam 16 antolojiye ulaşılmıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak 2003'ten sonraki 10 senelik dönemde dinî bir tür olarak na‘te ilişkin bir duyarlılığın ortaya çıkışından bahsetmek mümkündür. Diyanet İşleri Başkanlığı 1989 yılında Nisan ayının üçüncü haftasını *Kutlu Doğum Haftası* olarak ilan etmiştir. Resmi Kutlu Doğum programlarının da zamanla toplumda Hz. Peygamber duyarlılığını artırdığından söz edilebilir. Zira *Kutlu Doğum Haftası*'nın ilan edildiği 1989 senesine kadar tarafımızca sadece 3 antoloji tespit edilebilmiştir. Resmi ve gayr-ı resmi kurumlar, bu tarihten itibaren na‘t yarışmaları ve na‘t geceleri düzenlemiş ve bu durum Hz. Peygamber üzerindeki toplumsal duyarlılığı artırmıştır.

Cumhuriyet dönemi na‘t antolojileri temelde iki gruba ayrılabilir. Antolojilerin bir kısmı klasik ve sonrası dönem şairlerinin kaleme aldıkları na‘t metinlerinden seçkilerle oluşturulan derlemelerdir. İkinci kısım ise kamuya açık bir etkinlik olarak düzenlenen na‘t yarışmaları sonucu ortaya çıkan ürünlerden oluşturulan antolojilerdir.

İki gruba ayrılan antolojiler içinde, şairler tarafından kaleme alınmış na‘tlerden seçilerek oluşturulan na‘t antolojileri edebî ve sanatsal bir değer ifade etmektedir. Bu yayınlarda antoloji derleyenler, Türk edebiyatı içinde verilen örneklerden kendi zevklerini esas alarak ve toplum nezdinde en çok kabul gören ürünleri göz önünde bulundurarak seçmeler yapmıştır. Na‘t yarışmaları sonucu ortaya çıkan ürünlerin toplandığı antolojilerde yer alan metinler ise daha amatörce ve sanat gayesi gözetmekten çok bir sevginin ve duyarlılığın göstergesi olan metinlerdir. Düzenlenen yarışmalardaki amacın şiir sanatını icra etmek olmadığı da düşünülürse bu antolojileri

edebî açıdan değerlendirmemek gerektiği kanaatindeyiz. Zira istisnalar dışında bu antolojilerde yer alan na‘tlerin birçoğunun şiirsel değeri oldukça zayıftır.

Na‘t yarışmaları sonucu ortaya çıkan antolojiler bir kenara bırakılırsa, klasik dönem na‘t mecmuaları ile modern dönem na‘t antolojileri arasında amaca yönelik bir fark vardır. Klasik dönemde na‘t mecmuaları daha çok eserleri saklama saikiyle tertip edilirken modern dönemde bilhassa şairlerden yapılan seçkilerle oluşturulan yayınlarda bir saklama amacından ziyade na‘tlerin sanatsal değeri ve toplum nezdindeki şöhreti esas alınarak bir tertip gözetilmiştir.

Klasik dönem na‘t mecmualarından farklı olarak Cumhuriyet dönemi na‘t antolojilerinde üzerinde durulması gereken bir diğer husus; hanım şairler tarafından kaleme alınan na‘tlerin de antolojilere dâhil edilmiş olmasıdır. Klasik dönemde birçok hanım şairin na‘ti olmakla birlikte[609] na‘t mecmualarında hanım şairler tarafından kaleme alınan na‘tlere rastlanmaz. Na‘t antolojilerinde Hz. Peygamber’e övgüde bulunan Rilke, Goethe gibi Batılı şairlerin şiirlerine yer verildiğini de görmekteyiz.

Klasik dönemde tertip edilen na‘t mecmuaları ile Cumhuriyet dönemi na‘t antolojileri arasındaki bir benzerlik, na‘t antolojilerinin bir kısmının na‘t mecmuaları gibi sadece na‘t metinlerinden oluşmasıdır. Antolojilerin bir kısmında tevhit, münâcât gibi na‘t dışında yer alan dinî türler de yer alır.

Özellikle son on senelik dönemde Hz. Peygamber sevgisinin bir göstergesi olan na‘t türüne gösterilen iltifat ve na‘t seçkilerinden oluşan antolojilerin yayınındaki artış olumlu bir gelişmedir. Bununla birlikte, yayımlanan antolojilerde birçok eksikliğin göze çarptığını da söylemek gerekir.[610] Her şeyden önce bir alanda yapılan çalışmaların süreç içinde olgunlaşması daha iyi örneklerinin ortaya konulması beklenir. Cumhuriyet dönemi na‘t antolojilerinde bunu göremiyoruz. 1962’de Fevziye Abdullah Tansel tarafından hazırlanan *Dinî Şiirler Tanzimat Devri Edebiyatı*, 1965’te Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu tarafından hazırlanan *Hazret-i Peygamber’e Şiirler Antolojisi* ve uzun bir aradan sonra 1993’te Emine Yeniterzi tarafından yayınlanan *Türk Edebiyatında Na‘tler (Antoloji)* isimli çalışmalar titizlik ve bilimsellik niteliklerini taşıması açısından sonraki birçok örnekten daha başarılıdır.

[609] Klasik dönemde na‘t kaleme almış üç hanım hanım şair; Fıtnat, Leylâ ve Şeref hanımların Hz. Peygamber üzerine yazdığı şiirleri ele alan bir çalışma için bk. Ahmet Yılmaz, *Üç Hanım Şairin Dilinden Hz. Peygamber*, Konya 2005.

[610] Antolojilerdeki problemlere ilişkin daha önce yapılan bir değerlendirme için bk. İsmail Çetişli; “Na‘t Antolojileri Üzerine”, *Berceste (Aylık Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi)*, S. 106, Nisan 2011, s. 25-31.

Na‘t antolojilerinin bir kısmı gelişigüzel taramalar sonucunda toplanan na‘t metinlerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Tertibinde herhangi bir kriter olmayıp belli bir dönemin ürünleri hakkında herhangi bir şekilde fikir verecek zevkte tercihler söz konusu değildir. Bir kısım yayının tamamen ticari kaygılarla oluşturulduğu söylenebilir. Hz. Peygamber'e olan duyarlılığı İslam geleneği içinde diri tutmayı amaçlayan çalışmalar niteliğindeki na‘t antolojileri için bu durum oldukça üzüntü vericidir.

Antolojilerin bir kısmında şiir seçiminde oldukça dengesiz bir tablo karşımıza çıkar. Bir şairin onlarca şiirine yer verilirken Türk edebiyatı içinde çok daha önemli yeri olan bir diğer şairin na‘tine hiç yer verilmeyişi antolojinin kaynaklık etme değerini düşüren bir husustur. Yine şiir değeri oldukça zayıf olan birçok manzumenin Türk edebiyatının önemli örnekleriyle birlikte yer alması da problemlerden biridir. Antolojilerin bir kısmı oluşturulurken hiçbir kriterin gözetilmemesi, şiir seçimindeki özensizlik ve tertipteki itinasızlık yayın değerlerini düşürmektedir.

Antolojilerin bir kısmında şiir metinleri bazen şairlerinin ismine bile yer verilmeden neşredilmiştir. Oysa antoloji gibi belli bir türde ya da konuda önemli bir fikir vermesi gereken çalışmalarda tasnif, tertip, şiir seçimi gibi işlemlerin konuya vakıf kişilerce yapılması gerekir. Aksi halde birçok örnekte görüldüğü gibi çalışmalar faydadan hali kalmaktadır. Çalışmamızda alana vakıf akademisyen ve uzmanlarca belli hassasiyetler göz önünde bulundurularak hazırlanan örneklerin çok daha başarılı olduğu görülmüştür.[611] Alana vakıf olmayan kişilerin hazırladığı antolojilerdeki açıklamalarda yer alan bilgi eksikliği ve hatalar dikkat çekmektedir. Antolojilerin bir kısmında konuya ilişkin olmayan metinlerin çalışmaya dâhil edilmesi dikkat çekicidir. İlgi çekici olduğu düşüncesiyle çalışmaya dâhil edildiğini düşündüğümüz, bununla birlikte konuyla ilişkisi olmayan bu metinlerin seçkilerle birlikte çalışmaya dâhil edilmesinin bir anlamı olmasa gerektir.

Antolojilerin bir kısmında yer alan imlaya ilişkin sayılamayacak kadar çok hatanın özensizlik ve bilgisizlikten kaynaklandığı şüphesizdir. Birçok antolojide kelime ve terkiplerin yazılışında bir iç tutarlılığın olmadığı tespit edilmiştir.

---

[611] İki başarılı örnek için bk. Emine Yeniterzi, *Türk Edebiyatında Na‘tler (Antoloji)*, Ankara 1993, Zülfikar Güngör, *Osmanlı Padişahlarından Hz. Muhammed'e Na‘tlar*, Ankara 2009. Emine Yeniterzi tarafından hazırlanan antoloji tarihsel süreçten günümüze na‘t geleneği içindeki en başarılı ürünleri bir düzen içinde okuyucu zihninde fikir oluşturacak şekilde vermesi ve giriş kısmında na‘te ilişkin doyurucu bilgiler içermesi yönüyle, Zülfikar Güngör tarafından hazırlanan antoloji ise belli bir zümre tarafından (Osmanlı sultanları) kaleme alınan na‘tleri açıklamalarıyla birlikte ilmî hassasiyet gözeterek ele almış olmasıyla başarılı ve farklı örneklerdendir.

Na‘t antolojilerinde düzgün bir *İçindekiler* kısmının yer alması elzemdir. Yine na‘t türüne ilişkin okuyucuya bilgi veren bir kısmın olması okuyucuyu na‘t metinlerine hazırlayan bir diğer husustur. Özellikle klasik dönem na‘tlerinde anlaşılması zor terkip ve mazmunların çalışmaya dâhil edilecek bir *Lügatçe* ile açıklanması önemlidir. Na‘t metinleri günümüz Türkçesine aktarılıyorsa bu mutlaka konuya vakıf kişilerce yapılmalıdır.

Antolojilerin bir kısmında resim, levha vb. abartılı görsel malzeme kullanıldığını görmekteyiz. Na‘tlerin neşri yapılırken abartılardan kaçınılmalıdır. Zira amaç süslü sayfalarla Hz. Peygamber'i yüceltmek değildir. Muhteva her zaman şeklin önünde tutulmalıdır. Birçok eksikliği barındıran bir çalışmanın süslemelerle eksiklerini gidermesi söz konusu değildir. Bu durum Hz. Peygamber'e gösterilen hürmette bir kusurdur.

Na‘t antolojilerinin bir kısmının hiçbir özgünlük barındırmayıp önceki antolojilerin içerdiği metinlerden devşirilerek hazırlandığını görmekteyiz. Bilgi açısından bir değer ifade etmemesi bir yana, bu yapılan Hz. Peygamber'i konu edinen na‘tlerin metalaştırılması anlamına gelir ki, hiçbir surette kabul edilebilir bir tutum değildir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SÜLEYMANİYE KTP. HAMİDİYE BÖL. 1210 ve 1211 NUMARALI NA'T MECMUALARININ METİNLERİ

1. Metin Tespitine Dair Açıklamalar

1- Mecmua metinleri şair mahlaslarının alfabetik sıradaki yerleri esas alınarak tertip edilmiştir.

2- Her iki mecmuadaki metinler varsa şairlerin yayımlanmış divanları ve mesnevileriyle, yoksa üzerinde çalışma yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleriyle karşılaştırılmıştır. Karşılaştırılan metin şairin divanında yer alıyorsa D ile şairin mesnevisinde yer alıyorsa M ile gösterilmiştir.

3- Karşılaştırmada Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Böl. 1210 numaralı mecmua NM1, 1211 numaralı mecmua ise NM2 kısaltmaları ile gösterilmiştir.

4- Karşılaştırılan metin şairin divanı ya da mesnevîsi dışındaki bir eserde ise, şiir metninin yer aldığı eserin ismi kısaltılarak gösterilmiştir. Ör: *Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli*: REZ.

5- Hem NM1 hem de NM2'de yer alan na'tler bir kez verilmiştir. Karşılaştırmaya her iki mecmua da dâhil edilmiştir.

6- Yayımlanmış bir neşri bulunamayan, yine bir doktora ya da yüksek lisans tezinde tespit edilemeyen na't metinleri doğrudan mecmuadan aktarılarak verilmiştir. Bu metin hem NM1 hem de NM2'de yer alıyorsa iki mecmua birbiriyle karşılaştırılmıştır.

7- Metin oluşturulurken; mecmua, yayımlanmış eser ya da doktora/yüksek lisans tezinden herhangi biri esas alınmamıştır. Vezin, anlam ve kafiye bakımından uygun olanı tercih edilmeye çalışılmıştır. Bununla birlikte mecmua ile yayımlanmış tenkitli bir eserde ya da tezde yer alan metin tercihe konu olmuşsa mecmua metni tercih edilmiştir.

8- Mecmua metinleri verilirken, metin içinde bir tutarlılık göstermeyen "nice-niçe" gibi kelimelerin yazılışlarından biri tercih edilmiştir. Daha önce neşredilmiş bir metin ise, neşirde tercih edilen yazılışa uyulmuştur. Bu yazılış farklılıkları belirtilmemiştir.

9- Metinler verilirken şiirler numaralandırılmış, şairlerinin mahlasları verilmiş ve metinlerin mecmuada yer aldığı varaklar gösterilmiştir.

10- Na't ve mi'raciye metinlerinde yer alan başlıklar, şiirlerin NM1 ve NM2'deki orjinal başlıklarıdır. NM1 ve NM2'deki başlıkların çoğunda şiirlerin nazım şekilleri yer almakla birlikte bir kısım şiirde nazım şekilleri belirtilmemiştir. Tezimizin "İçindekiler" kısmında şiirlerin bütününün nazım şekillerine işaret edilmiştir.

11- Metinler verilirken, mecmua metinlerinin karşılaştırıldığı esere ilişkin bilgiler ilk dipnotta belirtilmiştir.

12- Dipnotlarda metin farklılıkları verilirken önce şiir numarası, daha sonra beyit ve mısralar gösterilmiştir. Şiir ve beyit numaraları Latin rakamlarıyla, bend numaraları Roma rakamlarıyla gösterilmiştir. Beyitlerden oluşan şiirlerde 1. mısra için a, 2. mısra için b harfi kullanılmıştır. Metinde farklılıklar gösterilirken tercih edilen kelime ile diğer kelime arasında ":" işareti kullanılmıştır. Aynı mısra içinde yer alan farklılıklar arasına ise "/" işareti koyulmuştur.

13- Mecmuada ve divanda mısra veya beyit tamamen farklı ise dipnotta sadece farklı olan kısmın verilmesi uygun görülmüştür.

14- Mecmuada yer alıp divanda yer almayan beyit, mısra ya da kelimeler –D ile, mecmuada yer alıp mesnevide yer almayan beyit, mısra ya da kelimeler –M ile, divan ya da mesnevide yer alıp iki mecmuada yer almayan beyit, mısra ya da kelimler –NM1 ve –NM2 ile gösterilmiştir.

15- Metinde yer alan ayet ve hadisler italik olarak yazılmıştır. Tezde metin kısmından sonra, mecmualarda yer alan ayet ve hadislerin tablosu verilmiştir. Bu ayet ve hadislerin mealleri ve yerleri bu tabloda gösterildiği için ayrıca metnin altında verilmeye ihtiyaç duyulmamıştır.

2. Mecmua Metinleri

NM1 1b **MUḲADDİME**

Mef'ūlü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilü

Dānī çe kār ez heme a'māl bihterest
Ḥamd-i Ḫudā vü na't-i şerīf-i Peyamberest

Be-nüvīs ber cerīde-i dil mihr-i çār-yār
Her yek be-çerḫ-i fażl dıraḫşende aḫterest

Ḥaḳḳā ki merkez-i dāire-i memleket-i cism-i insānī vü dārü'l-ḥükmi pādişāh-ı rūḥ-ı ḥayvānī olan sevād-ı a'ẓamı dil ile bendergāh-ı dehān beyninde ki ser-ḥadd-i kişver-i 'anāṣırdur ḳāfile-i bī-ārām-ı enfās-ı āmed-şüde der-kār olduḳca metā'-ı bī-kesād-ı girān-bahā-yı ḥamd-i ḫudāvend-i mübdi'ü'l-eşyā 'ilāve vü serīr ḳılınmadıḳca şāyeste-i tamġā-yı bā-cidārān-ı şehr-bend-i ḳabūl olmaḳ muḥāldür ve meyāne-i ḫıṭṭa-i Rūm u Ḥabeş ki dehān u devāt u ṣaḥīfe-i evrāḳdan 'ibāretdür peyk-i tenhā-rev-i ḫāme-i 'anber-efşān-ı şitābān olduḳça maḳdeminden ẓuhūr iden erḳām-ı cevāhir-niẓām ḳālıb-ı mefhūm-ı na't-i seyyidü'l-beşer olmadıḳca gūş-vāre-i sāmia'-i fuḥūl olmaḳ maḳūle-i vehm ü ḫayāldür

Naẓm
Müfte'ilün Müfte'ilün Fā'ilün

Ḥamd-i Ḫudā āyīne-i rūḥdur
Bāb-ı hüdā ḥāmide meftūḥdur

Ḥamd idenüñ ola ḫuṣūṣen dili
Gülşen-i na't-i nebevī bülbüli

Ḳonmamaḳ isterseñ eger her zamān
Gülşen-i iḳbālüñe gerd-i ḫazān

Dök çemen-i nuṭḳuña şeb-nem gibi
Şām u seḥer ḳaṭre-i na't-i Nebī

Vāsıṭa-i ḥuṣūl-i sa'ādet ü māye-i irtiḳā-yı derece-i rif'at idügine delil-i kāfī vü burhān-ı vāfī bu yeter ki

Ḳıṭ'a
Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

Kesī ki ḫāme-zened der ṣaḥīfe-i medḥeş
Be-dest-i mihr-i cihān-āferīn ṣun'-ı nigār

Çe mī-sezed ki küned cür'et-i suḫandānī
Zebān-ı ma'ṣiyet-ālūd çūn tū bī-miḳdār

vefḳi üzre ḥażret-i nāẓım-ı kār-ḫāne-i āb u ḫāk ü münşī-i ṣaḥāyif-i cerīde-i eflāk *teḳaddeset esmā'uhū ve 'aẓẓame şānuhū levlāke levlāk ve mā erselnāk* kelimāt-ı mu'cizātın ārāyiş-i kitābe-i eyvān-ı ḳadr ü iclāli itdügi *Sulṭān-ı serā-perde-i risālet*üñ medḥ-i ẕāt-ı 'ālem-ārā vü vaṣf-ı vücūd-ı nāzük-i 'arş-ı pīrāsı ki māye-i ḥuṣūl-i sa'ādet ü vāsıṭa-i irtiḳā-yı derece-i rif'at idügi minnet-keş-i ḳayd-ı beyān degildür. Lākin *es̱er-i na't-i Muṣṭafevī ve yümn-i midḥat-i nebevī*den bu faḳīrüñ meşhūdı olan mertebeden bir şemme bu vech üzre rīḫte-i ḳālıb-ı beyān ḳılınur ki ḳalem-zen-i ṣaḥīfe-i taḳrīr ya'ni 'Abdü'l-bāḳī-i pür taḳṣīr mebādī-i ṭufūliyyet ü evāyil-i ṣabāvetden berü evḳāt-ı ḥayātı kalem-i muḳābeleye ṣarf idüp süllem-i sinīn 'ömr ile derece-i u'lāsına i'tilā vü irtiḳāya ḳarīb olduḳda bi-emri'llāh-i te'ālā bir cürm-i nā-kerde isnādiyle ṣadme-ḫ̌ōr-ı 'azl ü infiṣāl ve zirve-i bām-ı rif'atden üftāde-i meġāk-ı ḥażīż-i ḥüzn ü melāl olup ber-muḳteżā-yı feḥvā-yı *el-ġarīḳu yeteşebbeşü bi-külli ḥaşīş* resen-i himmet-i aṣḥab-ı devlete teşebbüs̱ ve ezyāl-i mekremet-i aṣḥāb-ı sa'ādete temessük eyledügimce kimesneden müşāhede-i ṣūret-i merḥamet olmamaġın ḳalb-i ḥazīne bu mulāḥaża reh-yāb oldu ki

Naẓm
Neyl-i murād isteriseñ ey dil-i ḥazīn
Ol ḫādim-i medīḥager-i seyyid-i güzīn

binâberīn cümle aṣḥāb-ı ẓāhirden rū-gerdān ve ḫıdmet-i na‘t-i seyyidü’l-kevneyn ‘aleyhi’s-selāma dāmen-be-miyān olup lākin ṭab‘-ı faḳīrde ḳudret-i biżā‘a-i naẓm olmamaġın ‘andelībān-ı ḫoş-elḥān-ı gülşen-i na‘t-i nebevī vü naġme-sencān-ı bülbülān-ı bezm-i vaṣf-ı Muṣṭafevī olan şu‘arā-yı ḳadīmüñ ol pādişāh-ı bālā-ḫāne-i sarāy-eflāk ve ol maḥrem-i ḥarīm-i ḫalvet-ḫāne-i *levlāk* o ṭūṭī-i ḫoş-nevā-yı *vemā yenṭiḳu ‘ani’l-hevā* ve ol hümā-yı evc-i *sübḥāne’lleẕī esrā* şehriyār-ı her dü serā ḫāk-i pāyine niṡār itdükleri dürer-i ābdār-ı nu‘ūt-ı manẓūmeyi keşīde-i rişte-i taḥrīre ve bir mecmū‘a-i maṭbū‘aya ṡebt ü tasṭīr eyledüm ki vāsıṭa-i ḥuṣūl-i maḳāṣıd-ı dünyevī vü üḫrevī ve vesīle-i vüṣūl-i merātib-i ṣuverī vü ma‘nevī idügi bī-iştibāhdur vāḳı‘ā bulunduġı maḥallerden cem‘ u tertīb idüp henūz ḳarīn-encām u vāṣıl-ı ser-ḥadd-i iḫtitām olmadın sirāyet-i feyż-i na‘t-i Mūḥammedī ṣūret-i şāhid-i luṭf-ı Ḫudā-yı mute‘āl verā-yı perde-i iḫtifādan ‘ıyān ve ḫurşīd-i merām ufḳ-ı ümmīdden tābān olup yine munfaṣıl olduġumız mertebeye irtiḳā müyesser olmaġın ol nüsḫa-i feyż-nāk-i şeref-medār dībāce şeklinde bu kelimāta nesḳ-i intiẓām virilüp zebūr-ı ser-nāme ḳılındı

Vüṣūl isterseñ ey Bāḳi ṣafāya
Yapış dāmān-ı na‘t-i Muṣṭafāya

NM1 46b **1 ‘ĀLĪ**[*]

Ḳaṣīde-i ‘Ālī Der-Na‘t-i Ḥabīb-i Ekrem ü Resūl-i Muḥterem Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Zihī celāl-i refī‘üñ maḳām-ı Rabb-i celīl
Zihī cemāl-i bedī‘üñ merām-ı ẕāt-ı cemīl

2 Ġubār-ı ḫāk-i derüñ kuḥl-i dīde-i Yūsuf
Ġubār-ı rāh-berüñ nūr-ı çeşm-i İsrā’īl[1]

3 Nesīm-i ḳahruña bir şu‘le āteş-i Nemrūd
Semīm-i luṭfuña bir ġonçe gülsitān-ı Ḫalīl

4 Ya ḫ˘ān-ı cūduña ḳurbān-ı Hābilī loḳma
Ya ‘īd-i vuṣlatuña fidye kebş-i İsmā‘īl[2]

5 Bisāṭ-i ḫāk ḥużūruñda mefreş-i seferī[3]
Elüñde çarḫ-ı berīn ṭut ki ma’ī bir ḳandīl[4]

6 Merām-ı ‘izzet-i ‘uḳbā önüñde emr-i yesīr
Ḥiṭām-ı devlet-i dünyā yanuñda şey‘-i ḳalīl[5]

7 Meger ki nūr-ı tecellī kül itdi şeh-perini
Ṭolanmaz oldı cemālüñ çerāġını Cibrīl

8 O pādişāh-ı rüsülsin ki dergehüñde senüñ
Nefīr-i nevbet-i şāhāne ṣūr-ı İsrāfīl

---

[*] İ. Hakkı Aksoyak, *Gelibolulu Mustafa Âlî Divan I*, Harvard University 2006, s. 196-197.
[1] 1/2b İsrā’īl: İsrāfīl NM1.
[2] 1/4. beyit: –NM1.
[3] 1/5a bisāṭ: basīṭ NM1.
[4] 1/5b ḳandīl: mendīl D.
[5] 1/6b devlet-i dünyā: devlet ü dünyā NM1.

9 Ḥarīm-i rāḥata īṣāl idince ervāḥı
Gelür gider niçe ‘öẕr ile saña ‘Azrā’īl

10 Zülāl-i merḥametüñ reşḥasın niṣār idemez[6]
Bu fikri ḥaşre dek ölçer dökerse Mīkā’īl

11 Göreydi Kevs̱er-i luṭfuñda ger rıżā es̱erin
İderdi kendüyi dünyāya Selsebīl sebīl

12 Niḳāb-ı mekrümetüñ manṣıb-ı cemāl-i Cemīl[7]
Seḥāb-ı ma‘deletüñ sāyebān-ı ẓıll-ı ẓalīl

13 Yeşerdi mu‘ciz-i ḫurması bitdi bir demde[8]
Ṭoyurdı sürfe-i cūduñda her baḫīli naḫīl

14 Ṣafā-yı ḫāṭır ile pāyuña yüz urduġınçün
Deñiz gibi gözine zemzemüñ çekildi mīl

15 Görindi resm-i terāzū sipihr-i nīlīden
Feżā-yı rif‘atüñe üç varaḳlu bir ṭarfīl

16 Eger ki mūr-ı ża‘īf olsa emrüñe me’mūr
Anuñ bir ayaġı altında pāy-māl ola pīl

17 Degül giceyle nücūm içre kurṣ-ı meh-tābı
Ṭurur ḳapuñda Bilāl arḳasında bir zenbīl

18 Ḳaçan ki leyle-i İsrāda ‘ārıżuñ māhı
Ḳamu burūcı geçüp çarḫa eyledi taḥvīl[9]

[6] 1/10a niṣār: beyān D.
[7] 1/12a manṣıb: maḳṣad D.
[8] 1/13a mu‘ciz-i: mu‘cize NM1.
[9] 1/18b burūcı: burūca D.

19 Olaydı na‘li Burāḳuñ żiyālanaydı eger
Yitişmeyeydi aña berḳ iderse biñ ta‘cīl

20 Didi Ḫudā-yı Te‘ālā saña te‘āl te‘āl
O merḥabāyı ḳalem levḥa eyledi tescīl

21 Ne ol mükāleme ẕevḳin zebān ider ta‘bīr
Ne ol mu‘āmele şevḳin ‘uḳūl ider taḥṣīl

22 Risāleden görinür her elif şeb-i yeldā[10]
Midād ile yazılursa olur bu kıṣṣa ṭavīl

23 Bu remzi ẕerrece şerḥ idemez lisān-ı maḳāl[11]
Bu sırrı ḳılca getürmez beyāna ḳāl ile ḳīl

24 Ḫayāli mahż-ı cemāl ittiṣāli özge viṣāl
Kelāmı şekl-i kemāl infiṣāli ecr-i cezīl

25 Hübūṭı nūr-ı kerāmet ṣu‘ūdı ḫayr du‘ā
Nüzūli āyet-i raḥmet vürūdı resm-i raḥīl

26 Künūzını bulamazlar bu ḥikmetüñ ḥükemā
Rümūzını idemezler bu ṣohbetüñ te’vīl

27 Hezār-bār-ı ṣalāt u hezār-bār-ı selām
‘Aleyhi külli zemānin bi-ġāyeti’t-tafḍīl[12]

28 Münevver itdi derūnum bu maṭla‘-ı ġarrā
Getürdi na‘tuña gūyā ki āfitābı delīl

[10] 1/22a Risāleden: Risālede NM1.
[11] 1/23a ẕerrece: ẕerre NM1 / lisān: zebān NM1.
[12] 1/27b ‘Aleyhi: ‘Aleyke NM1 / tafḍīl: tafṣīl NM1.

29 Kaçan ki ravżaña çarḫ aṣdı cevherī ḳandīl
Meh oldı şuʿle aña rişte-i şihāb fitīl

30 Eger şefāʿatüñ olmazsa yā Resūla'llāh
Ḳalur günāh ile ʿĀlī kuluñ ẕelīl ü sefīl

31 Hem ümmetüñden ola hem bu gūne naʿtuñ ide
Hiç ummazın idesin reddüñ ile anı ẕelīl[13]

32 Bulurdı ney-şeker-i ḫāmeden sözi leẕẕet
Yüzi ṣuyıyla ḳapuñ Mıṣrına varaydı çü Nīl[14]

33 Ḥuḳūḳ-ı nās ile pās oldı ṭāʿat āyinesi
Velīk ṣūret-i żaʿfrāna luṭfuñ oldı kefīl[15]

34 Bülend-i himmetüñ elbette sāye-i ʿilmüñ[16]
Bizi yabanda ḳoyup eylemez denī vü zelīl[17]

35 Belüm bükildi gözüm yolda ʿayn-ı ʿıṣyān-vār
Güneh yükin ideli kendü kendüme taḥmīl

36 Benüm bu ʿömrüme dehrüñ bu sanʿatına göre[18]
Kemāl-i vaṣfūñı mümkin degül senüñ tafṣīl

37 Muḥammed Aḥmed ü Maḥmūd u Muṣṭafāsın sen
Ne çār nāmuña vardur ne çār-yāra naẓīr[19]

38 Birisi Ḥażret-i Ṣıddīḳdür ki eylediler
Nehāra dīni aña ṣubḥ-ı ṣādıḳı temṣīl

---

[13] 1/31b reddüñ ile añı: añı derdüñ ile NM1.
[14] 1/32b varaydı: varurdı D.
[15] 1/33b żaʿfrāna: ġufrāna NM1.
[16] 1/34a himmetüñ: himmeti NM1.
[17] 1/34b eylemez: ḳılmasun D.
[18] 1/36a sanʿatına: sürʿatına NM1.
[19] 1/37b naẓīr: ʿadīl D.

39 İkinci Ḥażret-i Fārūḳdur ki İslāmı
Ḍalālet içre ʿıyān itdi ʿayn ʿayn-ı kaḥīl

40 Üçinci Ḥażret-i ʿOs̱mān ki nūr-ı ḥilm ü edeb
İki cemāl āyīnesidür o ẕāt-ı pāk nesīl[20]

41 Daḫı vaṣiyy-i nebī ḥażret-i ʿAlīdür kim
Ḥasebde pāyesi ʿālī nesebde ẕātı aṣīl

42 ʿAdū-yı dīne göz açdurmamışdı Ḫayberde
ʿAle'l-ḫuṣūṣ bulınmışdı çeşm-i pāki ʿalīl

43 Daḫı Ḥüseyn ü Ḥasan ferkadān-ı evc-i celāl
Daḫı ṣaḥābe vü āl encüm-i sipihr-i celīl[21]

44 Daḫı gürūh-ı heme ḫānedān-ı Muṣṭafavī
Ki her birine bulınmaz cihānda mis̱l ü ʿadīl[22]

45 *Fe-ḳul lehüm rażiya'llāhu Rabbünā ʿanhüm*
Ve in-eradte hedāhum ʿaleyke bi't-tebcīl

[20] 1/40b pāk: -D.
[21] 1/43b ṣaḥābe: e'imme D / celīl: ʿalīl NM1.
[22] 1/44. beyit: –NM1.

NM1 47b **2 ‘ĀLĪ**[*]

Meşnevī-i ‘Ālī Der-Na‘t-i Nebiyy-i Hāşimī
‘Aleyhi’s-Selām

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

1 Ey sebeb-i ḫilḳat-i ‘arż u semā
Faḫr-ı rüsül ḫātime-i enbiyā

2 Naḫl-ı vücūduñ şekerīn mīvesi
Gül-bün-i zātuñ gül-i nev-bāvesi

3 Ṣaldı ruḥuñ gün gibi dehre żiyā
Verdi cihān bāġına neşv ü nemā

4 Ḥażret-i Ḥak rütbeñi ḳıldı refī‘
Ḥaşr olıcaḳ ümmete sensin şefī‘

5 Cümle rüsül saña ider iḳtidā
Sensin ‘ulü’l-‘azme olan pīşvā[1]

6 Nūruña ẓarf olmasa ḳandīl-i ‘arş
Bulmaz idi tābişi saṭḥ ile ferş

7 Ḫāk-i rehüñ kuḥl-ı cilā-yı ‘uyūn
Seng-i derüñ bāliş-i ehl-i fünūn

8 Zātuñı āyīne idindi İlāh
Sırr-ı Hudā maẓharısın Ḥaḳ güvāh

9 Ḫutbe-i levlāk ile bulduñ şeref
Ġayre selef Ḫāliḳa olduñ ḫalef

---

[*] Mehmet Arslan – İ. Hakkı Aksoyak, Gelibolulu Âlî, *Riyâzu’s-Sâlikîn*, Sivas 1998, s. 65-67.
[1] 2/5b ‘ulü’l-‘azme olan: ulü’l-‘azm olana NM1.

10 ‘Arşını Ḥaḳ ḳıldı debistān saña
Münkeşif olsa n’ola ‘irfān saña

11 Gevheriñe ‘ālem-i imkān kān
Dürrüñe deryā-yı hüviyyet mekān

12 Zātuñı Ḥaḳ eyledi şāh-ı rüsül
Oldı tapuñ hādī-i cümle sübül

13 Derneg ile tā ki nefīr oldı sūr[2]
Cem‘in idüp cemm-i ġafīruñ Ġafūr

14 Menzilet-i şānuñı ḳıldı beyān
Rütbeñi fehm eyledi ḫalḳ-ı cihān

15 Sensin olan hˇāce-i her dü-serā
Sensin olan vāṣıṭa-ı kibriyā

16 Saña ḥabībüm didi Cān-āferīn
Sevdi seni ya‘nī Cihān-āferīn

17 Eyledi *Levlāke* ḫiṭābıñ saña
Oldı senüñçün dükeli mā-sivā

18 Ḫilḳat-i kevneyne sebebdür tapuñ
Ḫayl-i rüsül mecma‘ı oldı kapuñ

19 Ḫāk-i derüñ tāc-ı ser-i Cebre’īl
Zātuña müştāḳ Hudā-yı Celīl

20 Nāmuñı Ḥaḳ ḳıldı Muḥammed Emīn
Oldı vedī‘at saña hemyān-ı dīn

---

[2] 2/13a Derneg ile: Derneğiñe NM1.

21 Feriştenüñ nūrı ki bī-sāyedür
‘Arşa ruḥuñ pertevi pīrāyedür

22 Nūruñı Ḥaḳ ḳıldı cihān maṭla‘ı
Muṭṭali‘ ol maṭla‘a Ḥaḳ menba‘ı

23 Zātuñ içün ṭoldı bu ma‘mūre hep
Türk ü ‘Acem Deylem ü Rūm u ‘Arab

24 Bedreḳa-i nūr-ı ruḥuñ urdı berḳ
Buldı güneş pertevini ġarb u şarḳ

25 Ādemüñ alnında çü oldı bedīd[3]
‘Āleme şān virdi o dürr-i ferīd[4]

26 Oldı ṭufeylüñ dükeli enbiyā
Sen daḫı ṭıfl olmadın ey pārsā

27 Olmasa ṣulṭān-ı rüsül peykerüñ
Farḳ-ı semāvāt olamazdı yirüñ

28 Virdi Ḫudā şānuña ḳadr u ‘alā
Sidre-i seyrüñde degül müntehā[5]

29 Sensin o ṣulṭān-ı sebük-ḫīz ü cüst
Peyk-i Ḫudā ḳaldı güẕāruñda süst

30 Mihr-i ruḫuñ māh-ı cebīnüñ tamām
Şems ü ḳamerden yüce ṭutdı maḳām

31 Aldı ḫaber cümleten ehl-i nühā
Nūr-ı cemālüñdür olan mübtedā

[3] 2/25a çü: çün M.
[4] 2/25b şān: zāt M.
[5] 2/28b Sidre-i: Sidrede NM1.

32 Ḫilḳat-i eşyādan idince su'āl
Ḥaẓret-i Mūsāya didi Ẕü'l-celāl

33 Eyle Kelīmüm bunı fehm-i dürüst
Ḫilḳat ile kevn ü mekāndan nüḫüst

34 Nūr-ı ḥabībümdür olan āşikār
Bunda gümān eyleme sen zīnhār

35 Nūr-ı resūl olmaġ ile pīşvā
Oldı ʿayān zümre-i ʿarż u semā

36 Cümlenüze evvel odur bī-gümān
Ḫilḳat-i kevneyne sebebdür ʿayān

37 Yaʿnī anuñ zātı mükemmel durur
Ol baña s̱ānī size evvel durur

38 Anuñ içün eyledüm inşā tamām
Oldı vücūdı sebeb-i izdiḥām

39 Ḥāṣılı evṣāfıña yoḳ ḥadd u ʿadd
Muʿcizesi āyeti ḫod lā-yuʿadd

40 Rütbe-i miʿrāc ile ʿālīdür ol
Bāʿiṡ-i eyyām u leyālīdür ol

NM1 108b **3** **‘ĀRİFĪ**

Ḳaṣīde-i ‘Ārifī Der-Na‘t-i Ḥabīb-i Ḫudā Muḥammed Muṣṭafā Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Pür itmiş bāde-i gül-reng ile cām-ı dıraḫşānı
Görüñ ‘işretdedür ṣaḥn-ı çemende verd-i ḫandānı

2 Vezān oldı nesīm-i nev-bahārī ṣaḥn-ı gülzāra
Ṣalınsun her sehī-ḳāmet ḫırāmānī-i ḫazānī

3 Degil gül-berg-i ter zīnet-serā-yı bezm-i ‘ālemde
Nişār itdi ṣafāsından ṣabā la‘l-i Bedaḫşānı

4 Ta‘āla’llāh zihī taḫt-ı zümürrüd-reng-i gülşen kim
Tutuḳ-bend olmış aña ebr-i gevher-bār-ı nīsānī

5 Gül-i peymāne-i zerrīni şevḳ-efzā iken dā’im
Felekde neylesünler sāġar-ı ḫurşīd-i raḫşānı

6 Ṣurāḥī şöyle ḥālet-baḫş olur ‘uşşāḳa kim aña
Dinilse bezm-i ‘işret-ḫāne-i ‘ālemde erzānī

7 Nihāli ḳadd ü gül-ruḫsār-ı ma‘şūḳ-ı revān-perver
Semen-çihre nigār-ı ḫōş-liḳā-yı māh-pīşānī

8 Döküp cām-ı meyiñ erbāb-ı ‘işret cur‘asın ḫāke
Yine ḫayli perīşān itdiler gül-berg-i ḫandānı

9 Muḥākī berg-i ‘anber-bū ḥarīm-i ṣaḥn-ı gülşende
Mu‘anber şāne-i zībā şemīm-i zülf-i cānānı

10 Ṣafā-yı cūy-bārı görmeseydi bāġ-ı ʻālemde
Günāha māyil itmezdi ṣabā naḫl-i gülistānı

11 Çemen şol dil-rübā-yı ʻanberīn-gīsūya beñzer kim
Perīşān eylemiş sünbüllerin bād-ı perīşānı

12 Gülistān zīb-i naḫl-i sāye-dār-ı mülkde iclāl
Berūmend-i dıraḫt-ı būsitān-ı luṭf-i Rabbānī

13 Bedaḫşān laʻl-i yāḳūt-ı mizāc-ı efser-i ʻizzet
Fürūzān şeb-çerāġ-ı bezm-i ḫāṣü'l-ḫāṣ-ı Raḥmānī

14 Ḫucestedür segiriş-i bünāgūş-ı cihān-dārī
Şeh-i pākīze-gevher dürretü't-tāc-ı cihān-bānī

15 Cenāb-ı Ḥażret-i Fāḫrü'r-rüsül kim yaraşur olsa
Ġubārı ḫāk-pāy-i zīver-i iklīl-i ḫāḳānī

16 O sulṭān-ı melek-çāker o şāhenşāh-ı mihr-aḫter
O şemʻ-i cemʻ-i bezm-efrūz-ı āyīn-i Müselmānī

17 Olur ol şāha ẓıll-efken olan ebr-i siyeh-pāre
Żiyā-yı lemʻa-i ḫurşīd ile olduḳca nūrānī

18 Muraṣṣaʻ ḫayme-i zerrīn ṭınāb-ı milket-i şāhī
Muʻanber çetr-i miski reng-i evreng-i Süleymānī

19 Der-i devletde bir kāşānesidür ḳubbe-i gerdūn
Muraṣṣaʻ gūyı māh u şemsesi mihr-i dıraḫşānī

20 Kemīne seng-i rāhın eylemiş meşşāṭa-i ḳudret
ʻArūs-ı devletüñ pīrāye-i ṭavḳ-ı girībānı

21 Binā itmezdi bānī-i ḳader teşrīfüñ olmasa
Bu saḳf-ı künbed-i mīnā-yı ʻālī-ṭāḳ-ı keyvānı

22 Ḳalurdı ṣafḥa-i ʻālem şebistān-ı dalāletde
Cihāna pertev-endāz olmasa şimşīr-i bürrānı

23 ʻAceb mi rezmgāhı lālezār eylerse heycāda
Zülāl-i milket-i iḳbāldir tīġ-i zer-efşānı

24 Kimesne kimseyi itmez perīşān devr-i şerʻinde
Meger bād-ı ṣabā zülf-i muʻanber-tār-ı ḫūbānı

25 Ḳaṣīdem beyt-i maʻmūr-ı cihān-bān-ı feṣāḥatdur
Bu şiʻr-i medḥ- ārānıñ düşer pākīze-dāmānı

26 Yaḳardum ḥaşredek sūz-ı derūn-ı cān-ı nālānı
Eger tenhālasam ʻālemde ol şemʻ-i şebistānı

27 Ser-i ḳuyında üftāde göñüller pāy-māl olmış
Ne vardur ʻāşıḳa raḥm eylese ol Yūsuf-ı s̱ānī

28 N'ola nüh ṭāḳ-ı çarḫı ṭutsa āh u zār u efġānum
Benem gülşen-serāy-ı miḥnetüñ murġ-ı ḫōş-elḥānı

29 Dıraḫşān laʻlidir ḫūn-āb-ı eşküm milket-i derdüñ
Dür-i ġadr-i belā iḳlīminüñ kān-ı Bedaḫşānı

30 Göñül bir āfitāb-ı çarḫ-ı ḥüsnüñ ẕerresidir kim
Hilāli ebruvān u ʻārıżıdur māh-ı tābānı

31 Baña sūzende şemʻ-i bezm-i ġam virmiş ʻadüv ammā
Benüm evc-i sipihr-i dānişüñ mihr-i fürūzānı

32 Egerçi rāyıż-ı iklīm-i fażlam şimdi ben līkin
Ne mümkin anda itmek ʻarṣa-i medḥinde cevlānı

33 Göñül pā-māl-i ġam bir gevher-i pākīze-meşrebdür
Yetīmüñdür ḳoma ayaḳda öyle dürr-i ġalṭānı

34 Bahāne varise ger ʻanberīn-ṭumār-ı naẓmımda
Ḳuṣūrın ḥacr-āsā setr ide dāmān-ı iḥsānı

35 Ümīd oldur dirīġ olınmaya biz ḫāksārından
İde dünyālara mebẕūl olan luṭf-ı firāvānı

36 Yeter şimdengerü ḳıl ʻARİFĪ manẓūme-i şiʻrüñ
Muʻallā ṭāḳa-i ḳaṣr-ı ruḫāmıñ zib-i eyvānı

37 Hemīşe tā ki serv-i cāme-zīb-i ḳadd-i dil-cūyı
Ola revnaḳ-fezā-yı būsitān-ı luṭf-ı Yezdānī

38 Anı gülzār-ı cennetde ser-efrāz eylesün Mevlā
Yolında sāye-veş üftāde itsün verd-i ḫandānı

NM1 50b **4 AṬĀYĪ**[*]

NM2 35b **Meṣnevī-i ʻAṭāyī Der-Naʻt-i Ḥażret-i Muḥammedü'l-Ḳureşī ʻAleyhi's-Selām**

Feʻūlün Feʻūlün Feʻūlün Feʻūl

1 Gel ey ḫāme ḳıl naġme mānend-i ney
Ser-i ḫumm-ı maʻnīden it cezb-i mey

2 N'ola olsañ ey kilk-i şīrīn nikāt
Şeker-rīz-i kām u dehān-ı divāt

3 Yine naẓm-ı pāk ile ol ter-zebān
Yine mülhim-i ġabya ol tercemān

4 Nice naẓm-ı naʻt-i Resūl-i güzīn
Ḥabīb-i Ḫudā Seyyidü'l-Mürselīn

5 Fürūzende ḫurşīd-i burc-ı hüdā
Şükūhende sulṭān-ı ṣāḥib-livā

6 Ḳad-efrāḫte vü serv-i bāġ-ı irem[1]
Ruḫ-efrūḫte şem-ʻi bezm-i ḳadem

7 İmāmü'l-verā ṣāḥibü'l-ḳıbleteyn
Ebu'l-Ḳāsım ol mefḫar-i neş'eteyn[2]

8 Odur mürşid-i rāh-ı dīn-i ḳavīm
ʻAṣā-dārı olsa ʻaceb mi kelīm

---

[*] Muhammet Kuzubaş, *Atâî'nin Âlemnümâ (Sâkînâme) Mesnevisinin Karşılaştırmalı Metni ve Konu Bakımından İncelenmesi*, Samsun 2007, s. 109-113.
[1] 4/6a vü: -NM1, -NM2.
[2] 4/7b mefḫar-i neş'eteyn: mefḫari'n-neş'eteyn M.

9 Anıñ himmetinden alup bir nefes
Mesīḥ oldı her derde feryād-res

10 Ḥaḳīḳatde ser-i ḥalḳa-i aṣfiyā
Velī ṣūretā ḫātemü'l-enbiyā

11 Ger olmasa mihmān o faḫr-ı cihān
Döşenmezdi ṣaḥrā-yı kevn ü mekān

12 Anuñ şevḳına devr ider cām-ı ʻaşḳ
O ḫātem içündür hemān nām-ı ʻaşḳ

13 O şāh oldı ceyş-i vücūda sened
Ḳafā-dār-ı ezel çarḫacısı ebed

14 Yed-i ḳudretinde ebedle ezel
İki parmaḳ arası deñlü maḥal

15 Odur yaʻni ser-çeşme-i ins ü cān
Yüzi ṣuyına oldı feyż-i revān

16 İdüp müstaʻid ṭıynet-i ʻālemi
İden luṭfıdur ʻālemi ādemi

17 Mey-i ʻaşḳını içdi mānend-i Cem
Cihān itdi def-ʻi ḥicāb-ı ʻadem

18 Ḳılan midḥatında anuñ güft ü gū
Dehānın bu meyle ide şüst ü şū

19 Ẓuhūr itdi andan nice muʻcizāt
Kelām-ı ḳadīm ʻaẓam-ı beyyināt

20 Nübüvvet kitābını ḫatm eyledi
Kitābı ile ilzām-ı ḫaṣm eyledi

21 Olup ṣāye-bān ebr-i müşgīn ẓılāl
Anı ḳıldı Ḥaḳ sāye-perver nihāl

22 Felek feyż umup itdi andan ḥicāb
N'ola girse aralarına seḥāb

23 Hüdā burcına oldı raḫşende mihr
Ki düşmezdi ẓılli çü mihr-i sipihr[3]

24 İḥāṭa idüp anı nūr-ı cemāl
Görüp resmini alamazdı ẓalāl[4]

25 Cemāli olup muṣḥaf-ı bī-mis̱āl
Aña faṣl ü āyāt idi ḫaṭṭ ü ḫāl

26 O ẓahrındaki mühr-i behçet-nümā[5]
Meger oldı resm-i ḫizāne aña

27 Mehüñ eşrefīsi meger çıḳdı sīm
Hemān itdi ṣarrāf-ı ḳadri dū-nīm

28 Revādur ki her nıṣf-ı bedr-i tamām
Ola ḳaṣr-ı iclāline nīme cām

29 Benānıyla ʻaṭşāna ḳıldı sebīl
Kef-i pür-ḫuṭūtı olup selsebīl

30 Ḳanup ʻasker ol āb-ı dil-cū ile
Pür itdi yemi bir içim ṣu ile

[3] 4/23b düşmezdi: düşmedi M.
[4] 4/24b alamazdı: añamazdı NM1.
[5] 4/26a behçet-nümā: maḥabbet-nümā NM2.

31 İdüp fetḥe tebşīr o şāh-ı güzīn
Duḫūl itdiler Mekkeye mü’minīn

32 O ṣaflardan oldı fütūḥ āşikār
Süṭūr-ı füṭūḥāt-ı Mekkīyye-vār

33 Livā ile ḥavż ile rūz-ı cezā
Ser-efrāz-ı ‘ālem ola çün livā

34 İdüp ẓıll-ı şuḳḳa anı cilvegāh
O ḥavż-ı müdevver ola reşk-i māh

35 Ne mümkin ki evṣāfın ide raḳam
O ḥavż u livānuñ divāt ü ḳalem

36 O sulṭāna olduḳda cāy-ı ḳarār
Ḥicāb eyleyüp yerlere geçdi ġār

37 O ġār oldı ḫumm-ı mey-i ‘aşk-i pāk
Dil ü dīde-veş rūşen ü tāb-nāk

38 Ḥabībe o dem yār-ı ġār-ı ṣadīḳ
Cenāb-ı Ebū Bekr o pīr-i ‘atīḳ

39 N’ola olmasa birbirinden cüdā
O mihr-i sa‘ādet bu ṣubḥ-ı ṣafā

40 Mihin cā-nişīn-i peyemberdür ol
Ser-i etḳıyā şeyḫ-i ekberdür ol

41 Neler itdi mest-i ġurūra neler
Reh-i şer‘de iḥtisāb-ı ‘Ömer

42 Olup tīġi miftāḥ-ı kişver-güşā
O fetḥ eyledi pārisī pārsā

43 İdüp şer‘i tiryāḳ-ı Fārūḳ-vār
Zehrlenmeden geçdi her bāde-ḫˇār

44 Teferrüd idüp cem‘-i Ḳur’ān ile
Şeref resmi ḫatm oldı ‘Oṡmān ile

45 Yem-i ‘aşḳa cān u dili āşinā[6]
İki şem‘ ile ḫānesi rūşenā

46 Yedi żarb-ı redden mey-i tünd-ḫū
Bu ḫacletle olsa n’ola sürḫ-ı rū

47 Fedā cān u dil Ḥażret-i Ḥaydere
İmām-ı hüdā sāḳī-i kevṡere

48 Der-i Ḫaybere urdı ḳahr ile dest
Ayırdı nitekim girībān-ı mest

49 Der-i dār-ı ‘irfān olup ol ulu[7]
Kime açılupdur o ḳutlu ḳapu

50 Bu yetmez mi ta‘rīfe ol serveri
Mü’eyyed ḳıla nesl-i Peyġamberi[8]

51 İlāhī be-nūr-ı cebīn-i Resūl
Be-āl ü be-evlād-ı pāk-i Betūl

52 Nebīnüñ olup rūḥı mūnisleri
Bir envār-ı ḳuds ola meclisleri

---

[6] 4/45 a ‘aşḳa: ‘aşḳda M.
[7] 4/49a olup ol ulu: o ẕāt-ı nigū NM1, NM2.
[8] 4/50b mü’eyyed: mü’ebbed M.

53 O bezm-i servere semen ṣaça nūr
Gele ḥūr elinden şarāb-ı ṭaḥūr[9]

54 Ṣalāt ü selām ola ḥaḳdan müdām
Ola tāki lāzım ṣalāta selām[10]

[9] 4/53b ṭaḥūr: ṭuḥūr M
[10] 4/54. beyit: NM1'de mısralar yer değiştirmiştir.

NM1 52a

NM2 26b

5 ‘AṬĀYĪ[*]

Meşnevī-i ‘Aṭāyī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muḥammedü’l-‘Arabī Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fe‘ilün

1 Söyleye ey kilk-i bedī‘u’l-maḳāl
Miḥbere ḫumında Felāṭūn-mis̱āl

2 Nevk-i dü şaḳḳuñla olursun müdām[1]
Şuḳḳa-tırāzende-i meydān-ı kām

3 Çāh-ı devāt içre be-şarṭ-ı ḫafā[2]
Eyle Bilāl-i Ḥabeşī-veş ṣalā

4 Māhfel-i evrāḳı yine zeyn ḳıl
Na‘t-i şerīf-i şeh-i kevneyn ḳıl

5 Sensin eyā ḫāme-i ‘anber-şemīm
Ṭurfe-siyer-ḫˇān-ı Nebiyy-i Kerīm[3]

6 Ḳıl suḫanuñ menḳıbet-i Muṣṭafā
Menḳıbetüñ ḳalbe ser-ā-ser şifā

7 Noḳṭa-i pīşīn-i ḫaṭ-ı vecd ü ḥāl
Merkez-i pergār-ı ‘ulūm-ı ricāl

8 Besmele-i fātiḥa-i serverī
Ḫātime-i defter-i peyġāmberī

---

[*] Muhammet Kuzubaş, *Nev‘ī-zāde Atâyî’nin Nefhatü’l-Ezhâr Mesnevisi*, Samsun 2005, s. 73-76.
[1] 5/2a olursun: olursañ NM2.
[2] 5/3a ḫafā: cefā M.
[3] 5/5b siyer-ḫˇān: ser-ḫˇān NM2.

9 Ġāyet-i emniyye-i ehl-i şühūd
‘İllet-i ġā’iyye-i būd u ne-būd

10 Maḫzen-i esrār-ı Ḫudā-yı mu‘īn
Maṭla-‘ı envār-ı Muḥammed Emīn

11 Aḥmed-i Maḥmūd eṡer-i mu‘cizāt
Seyyid-i kevneyn ‘aleyhi’ṣ-ṣalāt

12 Ḫavf ü recā ehline *ni‘me’n-naṣīr*
Ḫayr-ı şefī‘ ü beşīr ü neẕīr

13 Ḥādī-i dīn hādim-i küfr ü dalāl
Maṭla-‘ı envār-ı cemāl ü celāl

14 Pīş-rev-i evvel ü āḫirdür ol[4]
Nükte-ver-i bāṭın u ẓāhirdür ol

15 ‘İlm ü ‘amel ẓāhir ü bāṭın tamām
Ẕāt-ı şerīfinde bulupdur ḫitām

16 Tāc-ı ṭırāzende-i *Levlāk*dür
Rāh-ı nūr u ser-eflākdür

17 ‘Azmi ledün ‘ilmi içün cezm idi
Efḍal ü evlā-yı ulu’l-‘azm idi[5]

18 Çıḳdı ise cānib-i Ṭūra kelīm
Oldı Nebī meclis-i ḫāṣṣa nedīm

19 Rütbesi vaṣfuñ idelüm iḫtiṣār
Ḥāṣılı yerden göge dek farḳı var

[4] 5/14a Piş-rev-i: Pīş-rev ü M.
[5] 5/17b Efḍal ü evlā: Efḍal-i evlāḍ NM1, NM2 / ‘ulu’l-‘azm: ‘uli’l-‘azm NM2.

20 Çarḫda itdi ise ʿĪsā-maḳām
‘Arşı güẕār itdi Nebiyy-i enām

21 Ṣoñra gidüp şāhsuvār-ı Burāḳ
Geçdi anı bir nice menzil ırāḳ

22 Yolda selām almaġiçün güyiyā
Çarḫ-i çehārumda Mesīḥ itdi cā

23 Ümmī ise mürşid-i Rabb-i ʿalīm
Neylerimiş ʿilm-i kelāmı Kelīm

24 Rūḥ-ı kelām olsa da ḳavl-i ṣaḥīḥ
Neylesün iḥyā kelimātın Mesīḥ

25 Oldı her eşkāle kelāmı ʿilāc
Manṭıḳuñ eşkāline yoḳ iḥtiyāc

26 Dā’ire-i hey’et ise aṣl-ı fen
Neyler anı ʿilmi yerinden gören

27 Olmaġa ser-i ḥalḳa-i peyġamberān
Ẓahr-ı şerīfindeki ḫātem nişān

28 Mühr-i şerīf ile o şāh-ı güzīn
Ḥüccet-i ẓahriyye-i menşūr-ı dīn

29 Olmaġiçün ṣadrını şerḥa-güvāh[6]
İtdi ʿayān muʿcize-i şaḳḳ-ı māh

30 İtdi dü-laḫt anı hilāl-i benān
Oldı mehüñ ġurre vü selḫi ʿayān

---

[6] 5/29a şerḥa: şavḳa NM2.

31 Ḳāmet-i bī-ẓıll ise olmaz ‘aceb
Olmaz imiş çünki ḳıyāmetde şeb

32 Hīç güneşüñ ẓılli olur mı ‘ayān
Nūr ile ẓulmet nice itsün ḳırān

33 Ebr ile olsa n’ola ol ser-firāz[7]
Şuḳḳa-ṭırāz-ı ‘alem-i ‘izz ü nāz[8]

34 Oldı ḳarīn ebre bu deryā-yı nūr
İtdi dür-i mu‘cize bir bir ẓuhūr

35 Buldı deminden iki mürde revān
Ḳıldı fürūzende iki şem-‘i cān

36 İki çerāġ itdi kerem eyledi
Zīnet-i mihrāb-ı himem eyledi

37 Lūle-i sīmīn olup engüşt-i pāk
Eyledi dil-teşneleri feyż-nāk

38 Kefi güneş oldı benānı şu‘ā
Āb aña pertev-i nūr-ı iltimā‘[9]

39 Yūsuf-ı ‘aṣr idi Nebī ġār-ı çāh
Nūr ile oldı çeh-i Naḫşebde māh

40 Rūḥ-ı revān idi şeh-i pāk-ẕāt
Ġār ise oldı çeh-i ‘aynü’l-ḥayāt

[7] 5/33a ol: -NM2.
[8] 5/33b ‘izz ü nāz: ‘izz ü niyāz M.
[9] 5/38b nūr: pür NM2.

41 Ḥavż u livā ile görünse o şāh
Servili būstāna döner ḥaşrgāh[10]

42 ʻAsker-i manṣūr-ı şeh-i kibriyā
Zīr-i livāsına ide ilticā

43 Semt-i ḫilāfın ṭuta eşrār hep
Ola sezā-vār-ı fünūn-ı ġażab

44 Olsa n'ola ḫātime-i enbiyā
Ġayra degül mülk-i Süleymān sezā[11]

45 Ḫatm-i rüsül āyet idi ber-kenār
Noḳṭası ol ḫatm-i nübüvvet-şiʻār

46 Nūr-ı nübüvvet ki ṭulūʻ eyledi[12]
Maṭlaʻına yine rucūʻ eyledi

47 Gerdiş-i pürkār-ı nübüvvet medār
Başladuġı noḳṭada itdi ḳarār

48 Ḫalḳ-ı dü-kevnüñ ki odur ʻilleti
Vaṣfı ola mı rütbe-i ḳurbiyyeti

49 Vaṣfı çünkim ola Rabb-i Celīl
Vaṣf ide mi anı bu ṭabʻ-ı kelīl

50 ʻAczüñi bil ġāyet-i himmet budur
ʻArż-ı ẕekā eyle żarāfet budur

51 Ṣallu ʻaleyhi ve ʻalā ālihī
Mā ġalebe'ş-şevḳi ʻale'l-vālih

[10] 5/41b döner: döne NM1.
[11] 5/44b mülk: mühr NM2.
[12] 5/46a Nūr: Mühr: NM2.

NM1 53a

6 ‘AṬĀYĪ[*]

NM2 33a

Mes̱nevī-i ‘Aṭāyī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muḥammed ‘Aleyhi’s-Selām

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Levḥa-ı nūr-pāş-ı nüh cedvel
Āḫirīn resm-i nüsḫa-i evvel

2 Noḳṭa-ı evvelīn-i ḫāme-i cūd
Mebde’-i ḫatt-ı ḫōş-liḳā-yı vücūd

3 Mihr-i pür-nūr-ı ‘ālem-i eşbāḥ
Feyż-baḫş-ı eşi‘aa-i ervāḥ

4 *Lī me‘a’llāh* taḫtınuñ şāhı
Ḳābe ḳavseyn burcınuñ māhı

5 Nüsḫa-i heft cilde dībāce
Faḫr-ı kevneyn Ḥażret-i Ḫ˘āce

6 Şāh-ı Yes̱rib-i sülāle-i Hāşim
Māh-ı ümmü’l-ḳurā Ebu’l-Ḳāsım

7 Nāmı Aḥmed Ḥabīb-i Rabb-i Vedūd
Muṣṭāfā vü Muḥammed ü Maḥmūd

8 Lücce-i cem‘a kevni ġarḳ itdi
Maḳsem-i çeşme oldı farḳ itdi

9 Nūrdan ḫalḳ olındı ser-tā-pā
Ẓulmet-i sāye yaraşur mı aña

---

[*] Turgut Karacan, *Nev’îzâde Atâyî, Heft-H˘ân Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, Ankara 1974, s. 122-126.

10 Ẓulmet-i kevni eyledi zā’il
Nice yaḳlaşsun aña ẓulmet-i ẓıll

11 İçmedi gitdi ol kerem kānı
Ḳarañulıḳda āb-ı ḥayvānı

12 Ẓulmete māyil olmaġile midād
İtmedi ṣafḥa üzre resm-i sevād

13 Yazmadı ṣafḥaya ḫaṭ-ı fāḫir
Elinüñ gölgesi degül ẓāhir

14 Ḳalem engüştine olur mı be-hem
Naḫl-i pür-bāra aşlanur mı ḳalem

15 İtmedi devlet-i cihānı penāh
Felege arḳa virmedi ol māh

16 Faḳr ile şāh-ı kām-yāb oldı
Ḫādim-i ḫaymesi seḥāb oldı

17 Sāye-bān oldı ebr ol pāke
Gūyiyā sāye ṣaldı eflāke

18 Ḫāk-dān-ı zemīn-i pür-elvān
Ḳaṣr-ı cāhında kāse-i reyḥān

19 İtdi tertīb her ḳaçan ki ḫamīs
Ḳıldı ṣaff-ı melā’ike taḫmīs

20 Safları başḳa bir sevād oldı
Saṭr-ı mıṣrā‘-ı müstezād oldı

21 Meh gibi itdi ʻālemi rūşen
Rūz-ı Bedr āyīne siperlerden

22 İtdi bir muşt-ı h̲āk ile iṭfā
Āteş-i tīz-i h̲aṣmı rūz-ı veġā

23 Ādeme oldı nūr-ı pīşānī
Pīş-rev ḳıldı ʻāleme anı

24 Nūr-ı fānūs-veş olup rah̲şān
Ḳıldı Nūḥ-ı Neciyyi keştī-bān

25 Olıcaḳ zīb-i ebru-vān-ı H̲alīl
Oldı miḥrāba nūrdan ḳandīl

26 Ṭālib-i feyż-i ḥikmet-i Mūsā
Cān-sipār-ı maḥabbet-i ʻĪsā

27 H̲ıżr kim maʻrifet-şiʻār oldı
H̲ˇān-ı fażlında āb-dār oldı

28 ʻĀlemüñ server-i yegānesidür
ʻArş u kürsī kitāb-h̲ānesidür

29 ʻĠurre-i meh rikāb-dārıdur
Feyż-i ḳudsī kitāb-dārıdur

30 Geldi Ḳur'ān ile berīd-i H̲udā
H̲ˇāceye ṭıfl-ı levḥ-h̲ˇān-āsā

31 Māhı şaḳḳ eyledi Nebiyy-i celīl
Nitekim ṣadrını anuñ Cibrīl

32 Muʻcizine delīl ararsa debīr
Māh ider müddeʻāmızı tenvīr

33 Burc-ı ḳadrinde heft seyyāre
Yedi seyyāḥ-ı dehr āvāre

34 Cümle-i enbiyādan efḍaldür
Ekmel-i evliyā-yı kümmeldür

35 Oldı mānend-i noḳṭa-i per-gār
Gerdiş-i ḥalḳa-i dü-kevne medār

36 Cümleye ḫātime o serverdür
Ṣıfr evvel elīf mu'aḫḫardür

37 Noḳṭalar gerçi görinür aḳdem
Ḫaṭda ammā elīfdür aṣl-ı raḳam

38 Subḥada çün imāme-i fāḫir
Oldı bu ʻuḳde evvel ü āḫir

39 Virdi Ḥaḳḳa bu subḥaya zīver
Çār-yār-ı güzīn-i pāk-güher

40 Oldı üç bendi zerr-i ṣāfīden
Ḥażret-i Fāṭıma Ḥüseyn ü Ḥasen

41 Oldılar cümle ṣaf-ı maʻnīye ḫum
Rażıya'llāhu teʻālā ʻanhüm

42 Cümlesi reh-nümā-yı ḫayr-ı sübül
Cümlesi rāz-dār-ı ḫatm-i rüsül

43 Oldı ol cemʻa şem-ʻi pür-envār
Şeb-i İsrāda keşf olan esrār[1]

[1] 6/43b Şeb-i İsrā: Şeb-i esrār M.

NM1 54a **7 ‘AṬĀYĪ**[*]

NM2 30b **Meṡnevī-i ‘Aṭāyī Der-Na‘t-i Muḥammedü’l-Emīn ‘Aleyhi’s-Selām**

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Ṣubḥ-ı ḫandān hidāyet güneşi[2]
Şeh-i kevneyn Nebiyy-i Ḳureşī

2 Nūr-ı pīşānī-i ecdād-ı kirām
Levḥ-i dībāce-i āyāt-ı ‘iẓām

3 Bā‘iṡ-i ḫılḳat-i ḫāk-i fānī
Aḥmed-ābād iden ol vīrānı

4 Ḥażret-i şāh-ı rüsül hādī-i kül
Muṣṭafā nūr-ı hüdā şem‘-i sübül

5 Evliya ṣadrı refī‘ü’d-derecāt
Enbiyā faḫri ‘aleyhi’ṣ-ṣalevāt

6 Mekteb-i fażlına irse Mūsā
Göricek olur idi aña ‘aṣā[3]

7 Oldı ‘Īsā gibi ṣāḥib-kelime
Bāb-ı fażlından anıñ bir kelime

8 Levḥa çün tevsen-i ‘azmin sürdi
Müşkilin cümle yirinden gördi

[*] Muhammet Yelten, *Nev‘izade Atayi, Sohbetü’l-Ebkar*, İstanbul 1999, s. 15-19.
[2] 7/1a ḫandān: ḫandān u NM2.
[3] 7/6b Göricek: Güdecek NM1.

9 Olalı şehr-i Medīne vaṭanı
Oldı bi’t-ṭab‘ her insān medenī

10 Eylese sengi n’ola pālā-heng
Naḫl-i pür-mīveye ḳorlar çün seng

11 Ḫaṭṭ-ı la‘l-i lebi sırr-ı cāndır
Ẕāt-ı pāki şeref-i insāndır

12 Ger Kelīme sened oldıysa ‘asā[4]
Kelimāt eyledi keffinde ḥaṣā

13 Felegiñ olmaġ ile ẓıllı girān
Sāyebān oldı seḥāb-ı nīsān

14 Ebr ile ḳadd-ı ser-efrāz-i nebī
Şem‘-i raḫşān ile pervāne gibi

15 Mühr ile mühre-i ẓahr-i pür-nūr
Gūyiyā ‘ıḳd-i güherdir memhūr

16 Ehl-i ‘arż ile semāvāta emān
Oldı ol mühre zemīn ile zamān

17 Ḳāmeti naḫl-i berūmend-i cinān[5]
Sāyesi olmaz ise ḥükmi ‘iyān[6]

18 Maḥż-ı luṭfından o nūr-ı Settār[7]
İtmedi ẓıllını da kimseye bār[8]

---

[4] Metinde 12. beyit ve devamı NM2’de *Beyān-ı Mu‘cizāt bā-Himmetü’l-Mu‘cizāt* başlığı atında yer alır.
[5] 7/17a cinān: cihān M.
[6] 7/17b ḥükmi: ṭañ mı M, NM1.
[7] 7/18a Settār: Sübḥān NM1, NM2.
[8] 7/18b ẓıllını da kimseye bār: kimseye ẓıllını ‘iyān NM1, NM2.

19 Nūrda ġālib idi ḫurşīde
Cismi bīnende idi çün dīde

20 Görmede pīş ü pes olup yek-sān
Ardına baḳmaz idi şems-i cihān

21 N'ola bī-mūyise ol nūr-ı baṣar
Gözde ḳıl olsa virür ḫayli keder[9]

22 Var idi sīne-i pākinde hemān
Bir elif nite ki ṣaff-ı müjgān

23 Oldı mānend-i şikāf-ı meh-i bedr[10]
Ol elif ṣanki *elem neşraḥ*a ṣadr[11]

24 Nūr-baḫş oldı o gīsū-yı dü-tāh[12]
Gūyiyā şa'şa'a-i nūr-ı siyāh

25 İtdi ol neyyir-i i'cāz-ı nesaḳ
Bir hilāl ile meh-i bedri dü-şaḳ

26 Cām-ı lebrīzi dürüst oldı tamām
Yine eksilmedi bir barmaḳ o cām

27 Gelicek mülk-i vücūda ol şāh
Oldı küfr ehliniñ aḥvāli tebāh

28 Ṭāḳ-i Kisrā gibi nice mu'vec
Ḥaḳḳa ṭoġrıldı hemān itmedi lec

---

[9] 7/21b ḫayli: çünki M.
[10] 7/23a Oldı: Olda NM1, meh-i bedr: mehdür NM1, NM2.
[11] 7/23b *neşraḥ*a ṣadr: neşraḥdur NM1, NM2.
[12] 7/24a oldı: idi M, NM1.

29 Oldı çün nāfe-güşā-yı iḳbāl
'Arż-ı ḥāl itdi o ṣulṭāna ġazāl

30 H̱āk-i pāyından olup vāye-sitān
Kīse-i miskini pür ḳıldı hemān[13]

31 Söyledi berre-i biryān aña hem
Ciger-i ḫaṣmı kebāb itdi elem[14]

32 Zehrini dökdi çün itdi şekvā
Kāfirān-ı ni'am oldı rüsvā

33 Cāhiliyyet ẓulümātıyla hemān
Leyle-i māteme dönmişdi cihān

34 Ḳıldı 'Ī̄sā gibi enfās-ı nebī
Ẕikr ü tesbīḥ ile iḥyā o şebi

35 Oldı mātem-zede bir ṣāḥib-i ḥay
İki ferzendi ölüp pey-der-pey

36 İtdi mānende-i Ḥıżr ü 'Ī̄sā
Bir nefesle ikisin de iḥyā

37 Buldı fer nūrı ile heft aḫter
Oldı eczā-yı vücūda cevher[15]

38 Ḥavż-ı ḥikmetde iden ġavṣ-ı biḥār[16]
Ola vaṣfında ġarīḳ-ı efkār

[13] 7/30b miskini: müşgini M.
[14] 7/31b kebāb: ḫarāb NM2.
[15] 7/37b gevher: cevher M.
[16] 7/38a ḥikmetde: ḥikmetden NM1 / ġavṣ: ḥavż M.

39 Noḳṭa-i mebde'-i ervāḥ oldur
Ḫātem-i ḥikmet-i eşbāh oldur

40 Defter-i ḥikmet-i Ḥaḳ oldı tamām
Şāhid-i ḫatmi o zībende maḳām[17]

41 Rūz-ı mīzānda yiter ẕerrece ʻavn
Rīzesi seng-i terāzū-yı dü-kevn

42 Çünki dünyā aña hem-seng olmaz
Ṭaġlar deñlü güneh denk olmaz

43 Yā İlāhī bi-celāl-i Sermed
Bi-cemāl-i ruḫ-ı āl-i Aḥmed

44 Āl ü aṣḥābına ʻizzet ḥaḳḳı[18]
Şeb-i İsrādaki ṣoḥbet ḥaḳḳı

45 Bunlara feyż-i müdām olduḳça
Ṣalavāt ile selām olduḳça

46 Cümle aṣḥāb ile her ṣubḥ u mesā[19]
Keremüñ eyle ʻAṬĀYĪye ʻaṭā

47 Gönder īmān ile ol muḥtācı[20]
Rütbe-i ḳurb ola ṣoñ miʻrācı

[17] 7/40b maḳām: ḫitām M.
[18] 7/44a aṣḥabına ʻizzet: aṣḥāb ile ʻişret M.
[19] 7/46a aṣḥāb: aḥbāb M.
[20] 7/47a ol: o M.

NM2 7a **8** **‘AṬĀYĪ**[*]

Buleġā-yı Rūm Beyninde Mümtāz Şā‘ir-i Siḥr-sāz Nev‘īzāde ‘Aṭāyī-i Meşnevī Perdāzıñ Nādirī Ḳaṣīdesine Naẓīre-i Mi‘rāciyye-i Ber-i‘cāzıdur

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Şebāngeh kim irüp hengām-ı luṭf-ı Ḥażret-i Mevlā
Feraḥ-baḫş u neşāṭ-engīz idi şām-ı viṣāl-āsā

2 Meger baḥr-i sefīd rūz-ı cezr ü medd ‘ayān itdi
Güherler ẓāhir oldı ḫuşk olup ol baḥr-i gevher-zā

3 Giderdi cevşen-i sīmīn ile şemşīr-i zerrīnin
Zemāne giydi altun tügmeli telli siyeh ḫārā

4 Şihāb ögine zencīrün çeküp leşkergeh-i çarḫuñ
Fitilin yaḳdı funduḳ ḥāżır itdi encüm-i ġarrā

5 Ḳırıldı rişte-i tesbīḥi ṣandum pīr-i gerdūnuñ
Şihāb olduḳca encüm arasından nāgehān peydā[1]

6 Varaḳlanmış ġıdādur ḥoḳḳa-ı çarḫ içre gūyā kim
N’ola te’ṣīr iderse ḫāke necm-i āsumān-pīrā

7 Degül encüm beyāż-ı rūz-ı kecdür zāil olduḳda
Görindi kāh-ı zerdiyle binā-yı köhne-i dünyā[2]

8 N’ola hammām-ı nüh-ṭāḳ-ı sipihr olursa pür-ẓulmet
Mu‘allā ḳubbesine ḫurdedür ol cāmlar zīrā

[*] Saadet Karaköse, *Nev‘îzâde Atâyî Dîvânı*, Malatya 1994, s. 232-241.
[1] 8/5b arasından: arasında D.
[2] 8/7b zerdiyle: zerd ile NM2.

9 Felek tār-ı şu‘ā‘ından fitīle bükdi ḫurşīdüñ
Uyardı şām irince ṣad-hezārān şem‘-i bezm-ārā

10 Ġazāle gitdi sür‘atle sipihrüñ sebzezārından
Degül encüm nişān-ı pāyi ḳıldı cā-be-cā ammā[3]

11 Güm oldı Yūsuf-ı Mıṣr-ı sipihrüñ ṣā‘-ı zerrīni
Ṭolınca gendüm encüm ile zarf-ı ṭārem-i vālā

12 Muraṣṣa‘ cāmı destinden düşüp mihrüñ şikest oldı
Daġıldı ṣafḥa-i çarh üzre nice gevher-i yektā

13 Sikender-vār idince mihr-i seyr-i baḥr-i ẓulmātı[4]
Çıḳardı ṭaşra vāfir şeb-çerāġ-ı encüm-i zehrā

14 Musaḫḫir eyledi şāh-ı kevākib mülket-i şāmı
Sipāhından yine pür oldı gök meydānı ser-tā-pā[5]

15 Niyāmına ḳodı zāl-i felek şemşīr-i ḫurşīdi
Görinen ḳabża-ı sīmīnidür anuñ hilāl-āsā

16 Hilālüñ ṣandalın aldı içine keşti-i gerdūn
Temevvüc eyleyüp çün kim ḳarardı lücce-i ḫażrâ

17 Dönüp cerm-i ḳamer çarḫ üzre ḳandīl-i firūzāne
Fitīl itmiş hilāli aña ṣun‘-ı ḳudret-i Mevlā

18 Ya ḫod bir şem‘dür yanmış ṣoñı bir şu‘le ḳalmışdur
Vücūdın ḫān-kāh-ı ‘aşḳ içinde eylemiş ifnā[6]

---

[3] 8/10b ḳıldı: ḳaldı NM2.
[4] 8/13a mihr: māh NM2.
[5] 8/14b yine pür oldı: pür oldı yine D.
[6] 8/18b içinde: içre D.

19 Semā‘ içre feleklerden düşer bī-hūş olup encüm[7]
Meger kim leyle-i mi‘rācı gerdūn eyledi iḥyā

20 Bu şebdür naḳş-ı encümle zer-efşān sünbül-i müşgīn
Bu şebdür dürr ü gevherle müzeyyen ṭurra-ı ḥavrā

21 Bu şeb olındı da‘vet maḥrem-i esrār-ı ḫatmiyyet[8]
Bu şeb oldı o ḥażret żayf-ı mihmān-ḫāne-i esrā

22 Yegâne ḫāce-i küll ser-firāz-ı zümre-i kümmel
Sır-ı ehl-i tevekkül mühr-dār-ı *kenz-i lā-yüfnā*

23 Şeh-i Yūsuf-cemāl-i taḫtgāh-ı mülk-i maḥbūbı
Cem-i gerdūn-celāl-i bārgāh-ı ḳurb-ı *ev-ednā*

24 Meh-i burc-ı risālet āfitāb-ı ‘ālem-i ṣūret
Dür-i dürc-i nübüvvet pādişāh-ı kişver-i ma‘nā

25 Çerāġ-ı nūr-ı Yezdānī delīl-i feyż -i Rabbānī
Rumūz-āmūz-ı Ḳur’ānī muḫīṭ-i gevher-i taḳvā

26 Cenāb-ı Ḥażret -i *Levlāk* tāc-ı tāriḳ-i eflāk
Resūl-i Ḫālıḳ-ı pāk āfitāb-ı evc-i isti‘lā

27 Nebiyy-i müctebā Aḥmed mu‘allā-pāye ced-ber-ced
Delīl-i devlet-i sermed ḥabīb-i Ḳādir-i yektā

28 O şāhen-şāh-ı a‘ẓam ol medār-ı ḫilḳat -i ādem
Kim anuñ müjde-i teşrīfidür dünyā vü mā-fihā[9]

29 Cemâl-i tāb-nāki maṭla‘ü’l-envār-ı Ḳuddūsī
Derūn-ı ṣāf u pāki maḥzenü’l-esrār-ı *mā-evḥā*

---

[7] 8/19a feleklerden: feleklerde NM2 / olur: olup D.
[8] 8/21a ḫatmiyyet: ḥamiyyet D.
[9] 8/28b Kim: Ki D.

30 Nem-i rūy-ı muṭarrāsı ḫuceste kevkeb-i dürri
Ḫam-ı ebrū-yı zībāsı mübārek ġurre-i ġarrā

31 Yüzi dermānde-i şām-ı dalāle neyyir-i a‘ẓam
Sözi üftāde-i çāh-ı günāha ‘urve-i vuṣḳā

32 Felek ḫān-ı nevālinde kemīne kāse-i Çīni
Ḳamer rāh-ı celālinde şikeste sāgar-ı mīnā

33 Biri gird-ābdur biri cezīre baḥr-ı fażlından[10]
Bu Nīlī ḳubbe-i gerdān ile bu ṭūde-i ġabrā

34 ‘Aceb mi ümmetinden olmag içün nāzil olursa
Ki gökde araduġın yirde bulur Ḥazret-i ‘Īsā[11]

35 Meh-i bedr ol ḥabībüñ mübtelā-yı sīne-çākidür
Siyāh itse n’ola gögsin dögüp ‘aşḳ ile bī-pervā

36 Bu baḥr-i nīl-gūnda şeb-çerāġ-ı māhı şaḳḳ itdi
Dü-nīm itmişdi deryāyı egerçi mu‘ciz-i Mūsā

37 Der-i ġār üzre dām-ı ‘ankebūtı ḳıldı Ḥaḳ perde[12]
O bir deryā-yı raḥmet üzre ḳonmış aġ idi gūyā

38 Ocaġına ṣu ḳoydı ehl-i küfrüñ geldigi sā‘at
Mecūsuñ āteşin ṭūfān-ı ḳahrı eyledi iṭfā

39 Yaġup bārān-ı raḥmet seyl-i himmet şöyle geldi kim
Pül-i nā-pāyidāra döndi ṭāḳ-ı ġurfe-i kisrā

[10] 8/33a fażlından: fażlında D.
[11] 8/34b bulur: buldı NM2.
[12] 8/37a perde: peydā D.

40 N’ola naẖl-i vücūd-ı pâki ẖāke sāye salmazsa
Olur mı ṣafḥa-i ‘ālemde mis̱li bir daẖı peydā

41 Görürdi her ṭarafdan dīde idi cism-i pür-nūrı
Süveydā-yı dil-i āgāhı olup merdüm-i bīnā[13]

42 Ḫaṭı āyāt-ı raḥmet rūyı Muṣḥaf nāmı Ṭāhādur
Mis̱āl-i besmele üstinde ol ebr-i felek-fersā

43 Beyān-ı mu‘cizātı mu‘ciz-i ehl-i belāġatdür
Revādur olsañ ey dil kıṣṣa-i mi‘râc ile gūyā

44 O şeb geldi berīd-i hoş-nüvīd-i ḥażret-i ‘izzet
Getürdi ẖidmet-i peyġambere bir raẖş-ı bī-hemtā

45 Nice raẖş ol Burāḳ-ı berḳ-i seyr-i nāzenīn-cünbiş
Ferişteh-hū perī-rū ‘anberīn-gīsū melek-sīmā

46 Ṣabāḥü’l-ḥayr-ı ġarrāsı mis̱āl-i maṭla‘-ı ẖurşīd
Sevād-ı çeşm-i şehlāsı süveydā-yı dil-i ḥavrā

47 Nesīm-āsā varur bir laḥẓada eṭbāḳ-ı eflāke
Buṭūn-ı seb‘a-i Ḳur’āna gūyā kim dil-i dānā[14]

48 Şu deñlü tīz-rev kim varmadın saḳf-ı ḥabāba bād
Bunuñ olur eñ ednā cilvegāhı günbed-i ẖażrā

49 N’ola itsem anı şeb-dīz-i āh-ı ‘āşıḳa teşbīh
Ki varur bir nefesde ḳubbe-i gerdūna bī-pervā[15]

50 Binüp aña idince ‘azm-i rāh-ı menzil-i maḳṣūd
Olur bir dem iḳāmetgāhı ṣaḥn-ı Mescid-i Aḳṣā

[13] 8/41b olup: oldı D.
[14] 8/47b Ḳur’ana: Ḳur’ānda D.
[15] 8/49. beyit: – NM2.

51 İmām olup ṣufūf-ı enbiyāya ḳıldı çün tekbīr
O gül-bang ile maḳhūr oldı ḳaçdı düşmen-i ḥavrā[16]

52 İmāmetde vücūdı bir güherdür der-kenār olmış
Namāz içre o ṣaflar oldı mecv-engīz bir deryā

53 Namāzı çünki itmām eyledi mescidde anlarla[17]
Virüp ol dem selām itdi ʻurūc-ı ʻālem-i bālā

54 Müşerref eyleyüp yirden götürdi anı luṭfından
Ayaġına sürüp yüz buldı ṣaḥre rütbe-i vālā

55 O demde ṭāḳ-ı ʻarşa nūrdan bir reh-güzār oldı
Şuʻāʻın nerdübān itdi meger mihr-i cihān-ārā

56 Alup ol baḥr-i iḥsānı çıkardı evc-i aʻlāya
Burāḳ-ı berḳ-rū deryāya inmiş ebr idi gūyā

57 Peri pür-nūr Cibrīl aña zerrīn-ġāşiye oldı
Burāḳınuñ öñince oldı şol dem kim felek-sīmā[18]

58 Çıkup eflāke ol çeşm-i çerāġ-ı ʻālem ü ādem[19]
Zücācī perdede çün merdüm-i çeşm eyledi me’vā

59 Hilāl ol dem kenār-ı māha geldi itdi istiḳbāl
Seḥāb-ı fażlına mīzāb-ı zerrīn eyledi peydā

60 İdüp altun varaḳlar ḥall o şāhuñ yazdı tārīḫin
ʻAmūd-ı ṭāḳ -ı ʻarşa kātib-i dīvān-ı istīfā

---

[16] 8/51b kaçdı düşmen-i ḥavrā: oldem düşmen-i ḫodrā NM2.
[17] 8/53a mescidde anlarla: anlarla mescidde D.
[18] 8/57b şol: ol NM2.
[19] 8/58a çeşm-i çerāġ: çeşm ü çerāġ NM2.

61 İrince feyż-i irşādı kemānçe ṭārını ḳırdı
Oḳın atdı kemānın yaşdı ya‘ni zehre-i Zehrā

62 Çerāġ-ı tekye-i çārūmdan alup naḳd-i envārı
Degül encüm niŝār itdi yolına Ḥażret-i ‘Īsā

63 Çalışdı bir başıyla düşmeni ḳahr itmege Behrām
Bu meydānda ḳılıcı ile buldı rütbe-i ‘ulyā

64 Ḳılup dārü’l-emān-ı çarḫa sa‘d-ı ekberi ḥākim
Niẓāmın buldı yümn-i ṭāli‘iyle ‘ālem-i bālā

65 Nüḥūset mi ḳalur hiç kevkeb-i keyvān-ı zengīde
Çün irdi ḫidmetine ḥazretüñ ol şeb Bilāl-āsā

66 Başup kürsiye pāy-ı himmetin devletle ‘izzetle[20]
‘Urūc itdi firāz-ı ‘arşa sulṭān-ı şeb-i isrā

67 Süm-i esbinden ol dem urdı ṭamga aṭlas-ı çarḫa
Şeref virdi ‘aceb mi olsa ḳadri cümleden a‘lā

68 Kenār-ı sidre oldı müntehā-yı seyri Cibrīl’üñ
O bālā ḫasretiyle ḳaldı anda vālih ü şeydā[21]

69 Ṭurup raḫşı o mevḳifde yüz urdı pāyine Refref
O māh-ı bedre itdi hāle gibi sīnesin me’vā[22]

70 Meger kim ḥacc-ı ekber itmege taḫt-ı revān oldı
Ḥarīm-i ‘izzete anuñla vardı ḫāce-i Baṭḥā[23]

[20] 8/66a himmetin: himmeti D.
[21] 8/68b: O māh-ı bedre itdi hāle gibi sīnesin me’vā D.
[22] 8/69b: O bālā ḫurmetiyle ḳaldı anda vālih ü şeydā D.
[23] 8/70 b vardı: virdi NM2.

71 İrişüp Ka‘be-i maḳṣūda āḫir çıḳdı keṣretden[24]
Cüdā oldı o dem Refref k’ola beytü’l-ḥarem tenhā[25]

72 Ne Ka‘be Ka‘be-i vuṣlat ne vuṣlat ‘ālem-i vaḥdet
Maḥabbet nūrı lāmi‘ ser-be-ser beytü’l-ḥarem tenhā

73 ‘İbāretdür o dem ‘ayne’l-yaḳīnüñ iki nūnından
Maḳāmı *ḳābe ḳavseyn* olduġı ol ḥażretüñ gūyā

74 Kenār-ı ḳurb-ı *ev-ednā*ya varup gūş-ı cānıyla[26]
Ṣadā-yı cūşiş-i deryā-yı nūrı eyledi ışġā

75 Tekellüm her ṭarafdan anda bī-ṣavt u ḥurūf oldı
Maṣūn oldı megesden ya‘ni şehd-i ma‘nā-yı zībā

76 Olup maḳṣūdına vāṣıl murādı oldı hem ḥāṣıl[27][28]
Nüzūl itdi miṣāl-i pertev-i mihr-i cihān-ārā

77 Ṣalāt-ı ḫamse kim tekbīrlenmiş tāc-ı devletdür[29][30]
‘Aṭā ḳıldı o gice ḳullarına Ḥażret-i Mevlā

78 Bu ḥāli görmemişdür seb‘a-i seyyāre seyrinde
Ki bir demde cihānı devr ide bir neyyir-i vālā

79 Delāyil var iken mi‘rāc-ı rūḥānī diyen kimdür
Meger diye ser-ā-pā rūḫ idi ol ẕāt-ı bī-hemtā

80 ‘Aṭāyī ola mı vaṣṣāf-ı hażret olmaġa lāyıḳ
Varur mı rütbe-i naẓm-ı kerīme şi‘r ile inşā

[24] 8/71a āḫir çıḳdı keṣretden: çıḳdı baḥr-i keṣretden D.
[25] 8/71b k’ola beytü’l-ḥarem tenhā: miṣāl-i keşti-i deryā NM2.
[26] 8/74a cānıyla: cān ile NM2.
[27] 8/76. beyit: 77. beyit D.
[28] 8/76a hem: çün D.
[29] 8/77. beyit: 76. beyit D.
[30] 8/77a tekbīrlenmiş: terkīblenmiş D.

81 Ġaraż ʻarż eylemekdür ḥālüm ol dergāha sulṭānum
Kerīm olandan istimdād idüp şāʻir olur gūyā

82 Siyeh-rūz-ı günāhum bu ümīdüm feyz-i luṭfuñdan
Ki ola ẓulmet-i āb-ı ḥayāt ol leyle-i ẓulmā

83 Hemīşe tā yaḳa baḥr-i siyāh-ı zulmet-i şebde
Delīl olmaġ içün fānūs-ı zerrīn-i meh-i garrā

84 Hidāyet nūrı ile güm-rehāna reh-nümā olsun
Be-ḥaḳḳ-ı sūre-i pür-nūr *Sübḥānelleẕī esrā*

85 Ola dā'im ṣalāt ile selām ol şāha Mevlādan
Ṣalāt ile selām olduḳca kāmil tā-dem-i ferdā[31]

[31] 8/85b Ṣalāt ile selām olduḳça: Selām ile ṣalāt olunca NM2.

NM2 28a **9** **‘AṬĀYĪ**[*]

Vaṣf-ı Mi‘rāc

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fe‘ilün

1 Şeb ki ‘arūs-ı tutuḳ-i nüh ḳibāb
Çehre-i pür-nūrına çekdi niḳāb

2 Oldı ṭırāzende-i ḫargāh-ı māh
Perde-i zenbūrī-i şām-ı siyāh

3 Māh ile şeb hindū-yı āyine-dār
Ṣanma kelef anda ruḫı ‘aksi var

4 Var ise ḥall oldı zer-tāb-ı mihr
Ḥall ile yazıldı ḳibāb-ı sipihr

5 İrüşüp āḫir dem-i bād-ı seḥer
Āyīne-i māha irişdi keder

6 Ya gül-i ḫurşīde ṭoḳundı ṣabā
Düşdi çemenzāra varaḳ cā-be-cā

7 Ṣalmaḳ içün māh-ı nev āfāḳa lem‘
Ol gice dīvāra yapışdurdı şem‘

8 Māhuñ olup mihr gibi pertevi
Rūz meger eyler idi şebrevi

9 Leyle-i ‘ıyd idi ol gice meger
Giydi felek nūr ile bayrāmiler

[*] Muhammet Kuzubaş, *Nev‘ī-zāde Atâyî’nin Nefhatü’l-Ezhâr Mesnevisi*, Samsun 2005, s. 76-85.

10 Ka‘bede ol gice Resūl-i Güzīn
Olmuş idi gün gibi tenhā-nişīn

11 Cevr-i ‘aduvv ile dil-figār idi
Müntaẓir-i şefḳat-i Cebbār idi

12 Gerçi ki nergisleri pür-ḫˇāb idi
Ḳalbi dili ġonca-i pür-tāb idi

13 Geldi Burāḳ ile o dem Cibrīl[1]
Ḥażrete irgürdi peyām-ı Celīl[2]

14 Didi ki Mevlā kerem-i ‘ām idüp
Da‘vet-i ḫāṣ eyledi ikrām idüp

15 Oldı müheyyā saña dergāh-ı Ḳuds
Ol yüri mihmān-ı ṭarabgāh-ı üns

16 Pāyüñe yüz sürmek umar nüh felek
Murġ-ı ḳafes gibi ṭapıda melek

17 Sen bu füyūżāt ile mümtāzsın
Şāh-ı melek ḫayl-i felek nāzsın[3]

18 Raḫş-ı Burāḳ ile ser-efrāz olup
Künbed-i çarḫa ‘ilm-efrāz olup

19 Gel beri Mevlā ile hem-ṣōhbet ol
Dāḫil-i ni‘met-gede-i vaḥdet ol

20 Cilvegehüñ ṣaḥn-ı İrem baġıdur
‘Arṣa-i eflāk anuñ oynaġıdur

---

[1] 9/13a o dem: ol dem NM2.
[2] 9/13b peyām: ey peyām M.
[3] 9/17b nāzsın: tāzesin M.

21 Kāhşeşān-ı Dilcesine ṣal bıraḳ
Çünki degül ‘āşuḳa Baġdād ıraḳ

22 Sür‘at idüp raḫş ile mānend-i berḳ
Eyle felek fülkini envāra ġarḳ

23 Ṣaldı yed-i ḳudret o rehvāra zīn
Dür gibi ol ḫāne-i zeyne nigīn

24 Ġurresi raḫşında çü mihr-i münīr
Bāli aña şa‘şa‘-i dil-peẕīr

25 Mūyı bir yeşim ṣıfat dil-pesend
Aña ṣaçı gibi mu‘anber kemend

26 Lücce-güẕār olmada hem çün niheng
Ebre atılmaḳda miṣāl-i peleng

27 Ḫaṭve ki ‘azmi semekden semmāk
İki izi noḳṭa-i eflāk ü ḫāk

28 Olmaya meydān dutup kemīn
Basṭ-ı mekān itse basīṭ-i zemīn

29 İki rikāb-ı zer-i bī-ḳāl u ḳīl
Kef-i terāzū-yı sevāb-ı cemīl

30 Ḫāk-i rehi eyledi sermāye-dār
Müşk-i terāzūsı dinilse ne var

31 Bindi aña şāh-firişte-ġulām
Destin öpüp ḫiẕmetin itdi licām[4]

[4] 9/31b öpüp: açup NM2 / licām: liḥām M.

32 Anuñ ile tūtdı ṭarīḳ-i hüdā
Naġme-i Dāvūd ile gūyā ṣabā

33 Ḳudse varup eyledi vażʿ-ı ḳadem
Mescide nūr indi ʿalem-ber-ʿalem

34 Ṣaff-ı rüsül añı imām eyledi
Peyrevīye cümle ḳıyām eyledi

35 Yürüdi miḥrāba o şāh-ı ḥarem
Ṣaff-ı mücāhidle miṣāl-i ʿalem

36 Oldı gürūh-ı rüsüle muḳtedā
Ḳıldı namāz anda vü didi duʿā[5]

37 Yaʿni vedā eyleyüp itdi murūr
ʿAzm-i semā eyledi mānend-i hūr

38 Varıcaḳ ol şāh-ı melā'ik ġulām
Çarḫ-ı berīn eyledi çoḳ iltiyām

39 Gerçi ki ferş eyledi askerleri
Ṣanma şafaḳ şerm ile ḳān terledi

40 Dökdi ʿaraḳ çarḫ-ı kevākib-nümūn
Ḳaṭreleri cāmeden oldı birūn

41 Vardı o dem menzil-i māha o şāh
Ḫāk-i rehine yüzüni sürdi māh

42 Dīde-i pür-nūrına sürmüş meger
Var daḫı ol sürmeden anda eṡer

[5] 9/36b namāz anda vü: iki reḳʿat ü M.

43 İrdi düvum ġurfeye ol reşk-i hūr
Ṣubḥ-ı düvum gibi aña ṣaçdı nūr[6]

44 İtdi debīr-i felege iltifāt
Ḳıldı anı defterī-i vāridāt

45 Zühre sipihrīne olınca revān
İtdi pes çengde rūyın nihān

46 Diñdi nevāsāz-ı süvum encümen
Ya'nī ki ḫavf eyledi tel ḳırmadan

47 Ḳıldı sa'ādetle o ṣulṭān-ı dīn[7]
Rūyını şem'-i felek-i çār-mīn

48 Ġarḳa-i nūr oldı raḫneden sipihr
Olsa n'ola mużmaḥil envār-ı mihr

49 Uġradı eflāke giderken o şāh
Künbed-i fīrūze-i Behrāma rāh[8]

50 Ezraḳ iken künbed-i pencüm-maḳām
Nūrı ile eyledi eyledi kāfūr-fām

51 Vardı şeşüm maḥfele ol āfitāb
Eyledi sa'd-ı felegi feyż-yāb

52 Cāmi'-i eflāke iderken 'ubūr
Yaḳdı o maḳṣūrede ḳındīl-i nūr

[6] 9/43b düvum: Rūm M.
[7] 9/47a sa'ādetle o ṣulṭān-ı dīn: o ṣulṭān-ı żiyā-baḫş-ı dīn NM2.
[8] 9/49b Behrāma: Behrām-ı M.

53 Rūşen idüp encümin heftümi
Başdı daḫı şa‘şa‘-i encümi

54 Tāb-ı rikāb-ı zeri bī-iştibāh
Yaḳdı zuḥal çehresin itdi siyāh

55 İtdi s̱evābit feleginden güẕār
Hemçü nesīm-i ṭaraf-ı lālezār

56 Eyledi irşādı ile kāmbīn
Her birini eyledi maḥfil-nişīn

57 Oldı o dem cilve-ger-i bām-ı ‘arş
‘Arş aña aṭlasını itdi ferş

58 Vardı o şeh ma‘bed-i rūḥāniye
Çıḳsa n’ola maḥfil-i fevḳāniye

59 Sidreye vardıḳda Ḥabīb-i Celīl
Ḳaldı o mevḳıfde hemān Cibrīl

60 Oldı cüdā şāh-ı felek tāzdan
Bāz gibi kim ḳala pervāzdan

61 Refref irüp ḫiẕmetine buldı baḫt
Eyledi ṣadrında o sulṭāna taḫt[9]

62 Ol dür-i şehvāre-nigīn dān idi
Yāḫud uçar taḫt-ı Süleymān idi

63 Ol daḫı ḳaldı irüp emr-i Ḫudā
Lāneyi terk itdi mis̱āl-i hümā

---

[9] 9/61b ṣulṭāna: ṣulṭān-ı M.

64 Rūḥ-ı mücerred gibi oldı revān
Oldı mekān-ı ḥarem-i lā-mekān

65 Gitdi bu üslūbile ṣad-sāle-rāh
Ḳalmadı hīç reng-i sefīd ü siyāh

66 Bir yire irişdi ki encāmı yoḳ
Seyr ü sükūn ʻarż u semā nāmı yoḳ

67 İtdi tecellī aña envār-ı Ḥaḳ
Virdi tesellī aña dīdār-ı Ḥaḳ[10]

68 Virdi fenā şaʻşaʻa-i nūr-ı ẕāt
Yandı vücūdunda olan fāniyāt

69 Her yañadan eyledi esrār-ı cūş
Oldı ser-ā-pā bedeni çeşm ü gūş

70 Gūşe ṭakup gevher-i nā-süfteyi
Ṭuydı nice nükte-i nā-güfteyi

71 Ḥaṣrına boyun ura mı hīç ʻaded[11]
Aña kifāyet ide mi ṭavḳ-ı ḥadd

72 Vuṣlat-ı maḥbūbda luṭf-i Ḫudā
Mümkin olur mı buña iḥṣā evlā

73 Geldi o dem müjde-i tebcīl ile
Sürʻat ile ġāyet-i taʻcīl ile

74 İrdi maḳāmına o rūḥ-ı revān
Uyur idi ṣanki uyandı cihān

---

[10] 9/67b Virdi tesellī aña: Ḳıldı tesellī añı NM2.
[11] 9/71a Ḥaṣrına hīç boyun ura mı ʻaded M.

75 Āb u żū żurefā olup bī-sükūñ
Olmuş imiş ṭaşt-ı felek-veş nigūn

76 Nitekim inbīḳ-i hilāl ol zamān[12]
Aḳmadın ibrīḳden āb-ı revān

77 Geldi yetişdi o ḫudāvend-i nās
Sür‘at-i seyrini ḳıl andan ḳıyās

78 Ḫalḳa gelüp luṭfını ‘ām eyledi[13]
Cümle hediyeyle beḳām eyledi

79 Āmed ü reftinde o kān-ı vaḳār
Sür‘atle gitdüginüñ sırrı var

80 Gitmede var cez̠be-i şevḳ-i viṣāl
Gelmede tebşīr-i ḳulūb-i ricāl

81 İkisi de raḥmet idi ümmete
İkisi de şefḳāt idi ümmete

82 Ḫ˘ān-ı nevālinden idüp kāmbīn
Da‘vet-i ‘ām itdi o ṣulṭan-ı dīn

83 Şehd-i şehādetden olup ḥiṣṣedār
Eyledi engüştüni herkes be-kār

84 Ḳaldı ni‘am bī-ḥad ü pāyān bize
Ḥiṣṣe-i ġā’ib yeter īmāñ bize

---

[12] 9/76a Nitekim: Niteki M.
[13] 9/78a luṭfını ‘ām: luṭf-ı tamām M.

85 *Ṣallu ʻalā Aḥmedi şemsü'l-hüdā*
Ṣallu ʻalā men tebiʻal-Muṣṭafā

86 Şerʻin anuñ eylediler pāydār
Rükn-i nihān-ḫāne-i dīn çār-yār

87 Eyledi Bū-Bekri imām-ı enām
Ṣıdḳ ile çalışdı o şāh-ı benām

88 Oldı fütūḥāt ile ol şāh-ı dīn[14]
Ekber-i aṣḥāb-ı Resūl-i Güzīn

89 Eyledi keẕẕāb-ı laʻīni helāk
Oldı muḳābil aña Ṣıddīḳ-i pāḳ

90 Mekkeden itdükde peyāmber güẕār
S̱āni-i is̱neyn idi ol yār-ı ġār

91 Kim ki reh-i ʻaşḳda ṣādıḳ olur
İki kişinüñ biri ʻāşıḳ olur

92 Birisidür pādişeh-i dīn ʻÖmer[15]
Ḥażret-i Fārūḳ-ı ʻadālet-es̱er

93 Ṣāf-ı güher ḥākim-i pür-iştihār
Tīġ gibi cismi ṣalābet-medār

94 Eyledi te'dīb ile ḳadrini pest[16]
Bildi hemān ḥaddini her mey-perest[17]

---

[14] 9/88a şāh: şeyḫ NM2.
[15] 9/92a Birisidür: Birisi de M.
[16] 9/94a te'dīb ile: te'eddüble M.
[17] 9/94b hemān: -NM2.

95 Dürre-i ʿālī ki sipihre ura[18]
Eñsesini ṭas gibi ötdüre

96 ʿAdli idüp nażm-ı umūr-ı ʿibād
Ḳahrı ile eyledi fetḥ-i bilād

97 Biri de ʿOs̱mān-ı kerīmü'l-ḫıṣāl[19]
Mehbiṭ-i nūreyn-i sipihr-i kemāl[20]

98 Cāmiʿ-i Ḳur'ān şeh-i ṣāḥib-ḥayā
Bende-i maḥcūb-ı ʿaṭāy-ı Ḫudā

99 Būs ḳılup tīġ-i şehādet-medār
Boynını çün mesḥ-i kef-i ābdār

100 Ṣıçradı ḳān muṣḥaf-ı pür-ʿizzete[21]
Noḳṭa-i sürḫ oldı ser-i āyete

101 Tīġ-i dem ālūd gibi tünd-ḫū
Ḫaclet-i taḳṣīri ile sürḫ-rū

102 Birisidür ṣāḥib-i ḳadr-i celī[22]
Ṣıhr u vaṣī yaʿni ʿAliyy-i velī[23]

103 Ḳahr ile ayırdı der-i Ḫayberi
Hem çü girībān-ı der-i Ḥayberi[24]

104 Dest-i şerīfinde degül Ẕül-fiḳār
Yemde neheng açdı dehen ṣaçdı nār

[18] 9/95a Dürre-i ʿālī: Dırra-i adli M.
[19] 9/97a kerīmü'l-ḫıṣāl: kerīmü'l-menāl M.
[20] 9/97b Mehbiṭ: Muḥīṭ M.
[21] 9/100a ʿizzete: ġurrete M.
[22] 9/102a Birisidür: Birisi de M.
[23] 9/102b Ṣıḥr u vaṣī: Ṣıḥr-i vaṣiy M.
[24] 9/103b der-i Ḥayberi: -NM2.

105 Ṣalvet-i ḳahrından olup lerze-nāk
Zehresi ṭīġinde meger oldı çāk

106 Ol felege çāre mükemmildür ol
Ḥāmil-i ḫurşīd-i feżā'ildür ol

107 Dīn evine her biri dīvārdur
'Ayn-ı 'Āli der gibi bīdārdur

108 Oldı iki gevhere bahr-i kemāl
Vāsıṭatü'l 'aḳd-i imāme miṣāl

109 Her birine vāsıl olur ṣubḥ u şām[25]
Raḥmet ü rıdvān u ṣalāt u selām

110 Menḳıbet-i cāh-ı Nebiyy-i Emīn
Maḥmidet-i 'itret-i ṣaḥb-i Güzīn

111 Olmaya maḳdūr-ı dil-i pür-melāl
Ala mı deryāyı bu ṣunmış sifāl

112 Ḫameye ṣıġsun mı bu baḥr-i revān
Ola mı fevvāre yarıḳ nāv-dān

113 Ḥāṣılı dürr-i suḫan-ı ābdār[26]
Ġarḳa-i iġrāḳ olur ḳatre-vār

[25] 9/109a olur: oldı NM2.
[26] 9/113a dür: zer M.

NM2 31b **10** **AṬĀYĪ**[*]

Vaṣf-ı Leyle-i Mi'rāc vü Seyrān-ı Ān Sirāc-ı Vehhāc

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1 Bir şebāngāh ki nūr-ı mehtāb
Eyledi 'ālemi ġarḳ-ı sīm-āb

2 Oldı tābende o şeb cirm-i ḳamer
Nite kim bedr güni nūr ṭoġar

3 Şeb-i tār olmaġ-ıla māh yine
Aṣdı fānūsını gerdūnesine

4 Nūr ile 'arṣa-i şeb māl-ā-māl
Ṭaşdı nehrü'l-leben ḫuld-miṣāl

5 Bedr-i kāmil ki ṣafā-ḫīz oldı
Gūyiyā kāse-i leb-rīz oldı

6 Gerdiş-i devr ile irdi dem-i şām
Ṭutdı mihriñ yirini bedr-i tamām

7 Oldı envār u eşi'a pinhān
Ṣanki rīşin boyadı Zāl-i zamān

8 Ẓāyi' oldı yine bir gevher-i pak
Şeb-i tarīk döker ise n'ola ḫāk

9 Zevraḳın baḥr-i felek eyledi güm
Yayılı düşdi ṣu üzre encüm[1]

---

[*] Muhammet Yelten, *Nev'izade Atayi, Sohbetü'l-Ebkar*, İstanbul 1999, s. 19-24.

[1] 10/9a üzre: içre NM2.

10 Ayağı tozı ile şām-ı siyāh[2]
Oldı rūşen-gerī-i dīde-i māh[3]

11 Dūd-ı ḥayretle dimāġı ṭoldı[4]
Ṣanasın kim gemisi ġarḳ oldı

12 Ṭoldı mehtāb ile çarḫıñ bāmı[5]
Ġarḳ-ı āb itdi sevād-ı şāmı

13 Ol gice Ḥażret-i sulṭān-ı kirām
Ümmühānī evini kıldı maḳām

14 Nāgehān oldı vücūdında bedīd
Eṣer-i müjde-i cāh-ı cāvīd

15 Nite kim şa‘şa‘a-i mihr-i cihān
Mevc-rīz oldı ḫalīc-i ḫalacān

16 İḫtilāc üzre idi çeşm-i sürūr
Żārabān üzre idi ġark-ı ḥubūr

17 Geldi bin ‘izzet ile Cebrā’īl
Virdi peyġām-ı ḫüdāvend-i Celīl

18 Didi da‘vet kılup iy bedr-i semā
Oldı ni‘met-gede-i ḳudse ṣalā

19 Devlet ile ko bu nüh tāreme pāy
Şem‘-i raḫşānsen idin şırça serāy

---

[2] 10/10. beyit: 11. beyit M.
[3] 10/10b Oldı: İtdi M.
[4] 10/11. beyit: 10. beyit M
[5] 10/12a çarḫıñ: şehriñ NM2.

20 Muntaẓırdır saña sükkān-ı felek
Hep dönüp ṭurmada ervāḥ-ı melek

21 Eyle cān ṣoḥbetini bī-minnet
Şeb-i mehtābda ḫoşdur ṣohbet

22 Ḳopdı şevḳ ile yirinden o kerīm
Nite kim nefḫa-i dil-cūy-ı nesīm

23 İtdi ʿazm-i sefer-i dūr-ā-dūr
Nitekim pertev-i mihr-i pür-nūr[6]

24 Başlayup ḫidmete peyk-i Raḥmān[7]
Çekdi bir raḫş-ı felek seyri hemān

25 Raḫş-i raḫşende-beden yaʿnī Burāḳ
Berk-veş ġurresi māh-ı berrāḳ

26 Muʿtedil-cism ü münāsib aʿżā[8]
Berg-i gül tūde ḥarīr-i zībā[9]

27 Pūyede çün ḳalem-i cüst-i ḳadem[10]
Bir adım aña vücūd ile ʿadem

28 Ebr idi ḳaṭʿ-ı merātibde revān[11]
Ṣıfr idi ḫaṭṭ-ı muḥāsibde hemān

29 Taḫt-ı zeyn üzre cülūs itdi o şāh[12]
Geldi gūya ki şeref burcına māh

---

[6] 10/23b Nitekim: Gūyiyā M.
[7] 10/24a ḫidmete: ḫiẕmete NM2.
[8] 10/26a Muʿtedil-ten mütenâsib-aʿżā M.
[9] 10/26b ṭūde: ṭolu M.
[10] 10/27a ḳalem-i cüst-i ḳadem: ḳadem-i cüst-i ḳalem M.
[11] 10/28a Ebr idi: İzleri M.
[12] 10/29a şāh: māh NM2.

30 Evvelīn menzili oldı Aḳṣā
Rüsül ervāḥına hep itdi ṣalā

31 Ḳıldı anlarla ṣalāt oldı tamām[13]
Döndi her cānibine virdi selām

32 Minber-i çarḫa revān oldı ḥabīb
Gūyiyā ʿīd namazında ḫaṭīb

33 Ṣaḫra kim pāye-i ūlā oldı
Fikr-i s̱ānīye muṣallā oldı[14]

34 İrdi nüh günbed-i çarḫa fi'l-ḥāl
Levḥ-i āyīneye gūyā tims̱āl

35 Luṭf ile eyledi māh-ı ḫurrem
Cebr-i kesr eyledi ol kān-ı kerem

36 Kātib-i çarḫa idüp feyż-i ʿaẓīm
Eyledi kilk-i ʿaṣāsını Kelīm

37 Gördi kim mihr-ṣıfat ıssı yüzi
Şerm ile Zühre götürdi ḳopuzı

38 Ṣarṣılup cünbüş-i raḫş ile sipihr
Ṭāḳdan düşdi yire kāse-i mihr

39 Bakup āyīne-i tīġe Behrām[15]
Bildi ol şehdür iden çarḫa ḫırām

40 Luṭf-ı iksīrine maḳrūn oldı
Müşterīnüñ işi altun oldı

---

[13] 10/31a tamām: imām M.
[14] 10/33b s̱ānīye: fānīye M.
[15] 10/39a āyīne-i tīġe: āyīne tīġe M.

41 Ġamdan āzād kılup virdi ferāġ
İtdi Keyvānı fürūzende çerāġ

42 Gözi seyyārenüñ oldı aydın
Buldı cem‘iyyet-i ḫāṭır Pervīn

43 Başmadın kürsīye ol şeh kāmın
Cilvegāh eyledi ‘arşın bāmın

44 Eyledi ṭayy reh-i mülk ü meleġi
Geçdi sür‘atle ṭoḳuz ḳat felegi

45 Ṭabaḳātına Celāliñ gūyā
Vardı efkār-ı dil-i ‘uḳde-güşā

46 Sidrede ḳaldı Burāḳ-ıla berīd
Müntehā dinse degil ana ba‘īd

47 Sīnesin Refref idüp taḫt-ı revān
Gitdi anıñla o Sulṭān-ı cihān

48 ‘Āḳıbet ḳaldı o da ḫidmetden
Ṣadefin itdi cüdā dürr-i ‘Aden

49 Ḥarem-i ḳurba idüp vaż‘-ı ḳadem
Hīç ferd olmadı aña maḥrem

50 İrdi bir ‘āleme āḫir giderek
Tek ü tenhā ne melek var ne felek

51 Esdi bād-ı nefes-i Raḥmānī
Gitdi cümle ḥücūb-i ẓulmānī[16]

[16] 10/51b ḥücūb: ḥacb NM2.

52 Nefḫa-i şevḳ-i viṣāl oldı delīl
Ḳıldı rūşen yolını nūr-ı Celīl

53 Oldı deryā-yı maḥabbet mevvāc
Çekdi aldı ceẕebāt-ı emvāc

54 Oldı ḫurşīd-i ʻināyet tābān
Ṣaldı ḳullāb şuʻāʻ-ı iḥsān

55 Çünki dünyā ile mābeyn oldı
Lāzım olan aña ḳavseyn oldı

56 Gūş-i cāna irişüp emr-i teʻāl
Gördi meclā-yı *ev ednā*da cemāl

57 Mīm-i imkān aradan gitdi hemān
Aḥmede nūr-ı aḥad oldı ʻiyān

58 Mīminüñ nüktesine eyle naẓar
Ḫaṭṭ-ı fermānı ḳılı ḳırḳ yarar

59 Girmedin ara yire ḥarf ü ṣadā[17]
Söyledi luṭf ile ol şāha Ḫudā

60 Ḥarfe ṣıġmaz kelimāt-ı pāki
Ẓarf alur mı yem-i āteş-nāki

61 N'ola itmezse ṣadāyı maḥrem
Ola mı şāha heyūlā maḥrem[18]

---

[17] 10/59a Girmedin: Girmedi NM2.
[18] 10/61b heyūlā: hevāyī M.

62 Fehm ider bu sühanı ‘āḳil olan
Tercemānı n’ider ehl-i dil olan

63 Oldı çün ḥikmet-i mi‘rāc tamām
Döndi menzilgehe ol şāh-ı kirām

64 Nite kim pertev-i mihr-i raḫşān
Varması gelmesi bir oldı hemān

65 Güneşiñ cirmi ile sür‘atini
Fikr iden fehm ide māhiyyetini

66 ‘Azm idüp iki cihānuñ güneşi[19]
Şāh-ı levlāk-ı Nebiyy-i Ḳureşī

67 Ne tevaḳḳuf yiridir ehl-i dile
Ne delīl isteye ne şübhe ḳıla

68 ‘Ulemā kim veres̱e oldı aña
Buldı mi‘rāc dirāyetle ‘alā

69 Hīç su’āl eyleye mi ‘āḳil olan
Şeref-i ẕātı olanlara zamān

70 Geldi çün yirine ol çarh-ı münīr[20]
İtdi aṣḥāba bu luṭfı taḳrīr[21]

71 Ḥāl-i İsrāyı idüp şerḥ ü beyān
Görüp işitdügini ḳıldı ‘iyān

72 Eyledi müjde-i fermān-ı ṣalāt
Haşre dek rūḥına olsun ṣalavāt

[19] 10/66a idüp: ide M.
[20] 10/70a Geldi çün yirine: Yirine geldi çün M.
[21] 10/70b taḳrīr: taḥrīr M.

73 Oldı dīvān-ı Ḥaḳa çünki ṣalā
Çıḳdı nüh günbede gül-bang-i ṣadā[22]

74 Mü'minīnüñ ki odur mi'rācı
Oldı tekbīrli devlet tācı

75 Yā İlāhī kerem ü şānıñdan[23]
Bizi dūr eyleme dīvānıñdan

76 Nūr-ı īmānı bize rehber ḳıl
Sālik-i meslek-i peyġamber ḳıl

[22] 10/73b ṣadā: şenā M.
[23] 10/75a kerem ü: kerem-i M.

NM2 34a **11** **‘AṬĀYĪ**[*]

Mi‘rāciyye

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Bir şebāngeh ki luṭf-ı Yezdānī[1]
Bürüdi dehre bürd-i nūrānī

2 ‘Azm idüp ḫāke mihr-i evc-i şeref
Nūr-ı mehtābı itdi ḫayr-ı ḫalef

3 Sefer itdi bedī‘-i rūşen-çehr
Ṭoġdı māh-ı felek çü nūru’d-dehr

4 İtdi pervāz murġ-ı zerrīn-per
Yemliginden döküldi erzenler

5 Beyża-i cirm-i meh ‘ayān oldı
Şekl-i māh-ı nev-āşiyān oldı

6 ‘İlm-i iḫfāyı eyledi iẓhār
Simyāyile hindū-yı şeb-i tār

7 Ḳıldı rūşen ruḫ-ı şeb-i dācı
Māh-ı meşşāṭanuñ sefīdācı

8 Oldı pür-nūr çihre-i şeb-i tār
Āşikār oldı ‘ālem-i envār

9 Güyiyā aḥvel idi çeşm-i cihān
Şaḫṣ-ı rūz iki görinürdü hemān[2]

---

[*] Turgut Karacan, *Nev’îzâde Atâyî, Heft-Hˇân Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, Ankara 1974, s. 126-130.
[1] 11/1a Yezdānī: Rabbānī M.
[2] 11/9b hemān: ‘ayān M.

10 İtdi ḥakkāk-i çarḫ-ı fersūde
Gevher-i mihri çün şeb-i sūde

11 Āsümān necm-i rūşenālar ile
Gülsitān itdi şeb-güşālar ile

12 Ol gice Ḥażret-i Nebiyy-i Emīn
Ḳa‘bede olmış idi rükn-i rekīn

13 Bir Burāḳ ile geldi Cebrā’il
Ḳıldı ‘arż-ı selām ile tebcīl

14 Didi ‘izzetle Yā Ḥabība’llah
Çoḳ selām eyledi saña Allah

15 Eyledi bezm-i ḫāṣṣına da‘vet
Olmadı bir nebīye bu ‘izzet

16 Ḫāṣṣ der-ḫāṣṣ ṣoḥbet-i dīdār
Leyse fi’d-dāri ġayrahu deyyār

17 Oldı ebvāb-ı feyż cümle güşād
Ṭoldı yirden göge şu‘ā-ı murād

18 Ḳıldı ḫidmet Resūle peyk-i Ḫudā
İtdi ḥaḳḳı risāleti īfā

19 Ḳoltuġına girüp ḥamā’il-vār
Ḳıldı anı du‘ālar ile süvār

20 Çün Burāḳ üzre ol meh-i berrāḳ
Mihr-i gerdūn-veş oldı ḥüsn ile ṭāḳ

21 Pāye-baḫşende-i riḳāb oldı
Bürc-i mīzānda āfitāb oldı

22 Raḫş-ı raḫşān Burāḳ-ı berḳ-ʻınān
Āb-ı ṣāfī-rev ü ṣafā cevlān

23 Meh-i nev naʻl aña kevākib-mīḫ
Gūş-ı ser-tīzi ḫançer-i Mirrīḫ

24 Bulsa ger mīḫ-i naʻlini encüm
Çeşm-i pür nūrına ide merdüm

25 İtdi dīvān o server-i ebrār
Ḥarem-i Ḳudsde Süleymān-vār

26 Ḳıldı cān ile ḫidmetin ervāḥ
İtdiler ol gice selām ü ṣabāḥ[3]

27 Virdi mihrāb-ı mescide zīver
Ṭāḳ-ı ebrūya ṣanki nūr-ı baṣar

28 Enbiyāya imām olup o hümām
Ḳıldı çün-kim ṣalātı virdi selām

29 İtdi nüh sülleme ʻurūc-hemīn
Ṣaḫreyi ḳıldı pāye-i zīrīn

30 Yed-i deryā-yı çarḫı peyveste
Geçdi mānend-i cūy-ı yaḫ-beste

31 Baṣmadın meh-rikābıña pāyın
Püşt-i nüh tevsen eyledi cāyın

[3] 11/26b İtdiler ol gice: İtdiler o gicede NM2.

32 Evvelīn çarḫa çünki itdi güẕār
Meh rikābında oldı meş‘ale-dār

33 Sebaḳ-ı fażlına idüp tedbīr
Güdecek eyledi yerāġını tīr

34 Oldı envār-ı feyż ile Nāhīd
Hem-ser-i māh tev’em-i Ḫurşīd

35 Ṭarabından semā‘ idüp’Īsā
Ṭoḳınup düşdi ḫāke cām-ı ṭalā

36 Resm-i idbārı ḥakk idüp Behrām
Oldı yañlış ḳazıyacaḳ o ḥüsām

37 Çün-şeşüm-çarḫa reh-nümā oldı[4]
Müşterī’abd-i müşterā oldı

38 Oldı nūr ile şekl-i noḳṭa-i ḥall
Hindī-i āyīne-nümā-yı Züḥāl

39 ‘Arş ü Kürsīden oldı çün ‘abīr[5]
İtdi sür‘atle iki menzili bir

40 Ḳıldı çün kim bürūc-ı çarḫı mesīr
Terkli tācın eyledi tekbīr

41 Umdılar hep şefā‘at ide Nebī
On iki pāyenüñ de erbābı

42 Olmadı çün ol āfitāba mekān
Gitdi yanın ḳıçın o dem Sereṭān

[4] 11/37a reh-nümā: ruḫ-nümā NM2.
[5] 11/39a ‘abīr: ‘ābir NM2.

43 Esede luṭf ile nigāh itdi
Kendi cinsine pādişāh itdi

44 Zehrini’aḳrebüñ idüp tiryāḳ
Ḳıldı anı münebbih-i eflāk

45 Sidreye varıcaḳ o Mihr-i Celīl
Sāye-veş ḳaldı raḫş ü Cebrā’il

46 Oradan ḳıldı Refref ile ‘ubūr
Ḫūr-ı raḫşān ile nitekim nūr

47 Virdi ẕāt-ı şerīfi zīynet ü fer
Oldı ol levḥde nişānde güher

48 Sanki cism-i laṭīf-i şāh-ı ümem
Berg-i gül üzre ḳaṭre-i şeb-nem

49 ‘Āḳıbet anı da ḳoyup tenhā
Eyledi’azm-i ṭārem-i bālā

50 Lā-mekān menzilin geçüp bībāk
Oldı mihmān-ı Ḥaḳ şeh-i *Levlāk*

51 Vardı bir menzile ki yoḳ menzil
Geçdi bir perdeden ki yoḳ ḥā’il

52 İtdi bī-ḥarf ü ṣavt nice kelām
Ne dehen āşikāre idi ne kām

53 Ḫāme keyfiyetini itmez edā
Her maḳāmuñ makāli var zīrā

54 Meclis-i ẖāṣṣda çün oldı be-ḳām
Eyledi ḥalḳā geldi da‘vet-i’ām

55 Pencgāh ile ibtidā itdi
Ni‘met-i raḥmete ṣalā itdi

56 Yā İlāhī ḳılınduġınca ṣalāt
Rūḥ-i pāk-i Muḥammede ṣalavāt

57 Āl ü aṣḥāb ü tābi‘īne müdām
Ola vāṣıl taḥiyyet ile selām

NM2 36b **12 ‘AṬĀYĪ**[*]

Mi‘rāciyye

Fe‘ūlün Fe‘ūlün Fe‘ūlün Fe‘ūl

1 Şebāngeh ki şāhenşeh-i baḫter
Çerāġān ile ḳaṣrına virdi fer

2 Olup şem‘-i mihre ufk-ı şem‘adān
Güm oldı inüp yana yana hemān

3 Felek secde-i şükre vardı meger
Başından yuvarlandı iklīl-i zer

4 Düşürdi güneş çāha zer-heykelin
Hilāl itse ḥāẓır n’ola çengelin

5 Güneş ḥavżınuñ ābın irdikde şām[1]
Güm itdi içüp tīre-ḫāk-i ẓalām

6 Olup necm-i raḫşende mānend-i ḫāl
Felek oldı ḫaşḫaşı ‘anber-miṡāl

7 ‘Aceb şām-ı ferḫunde-i dil-peẕīr
Ki mehtāb ile oldı müşg ü ‘abīr[2]

8 Bulup feyż-i envār ile mertebe
O şeb benzedi ‘anber-i eşhebe

9 Mu‘allā şeb-i Ḳadrden pāyesi
Şeb-i Ḳadr anuñ kemterīn sāyesi

[*] Muhammet Kuzubaş, *Atâî’nin Âlemnümâ (Sâkînâme) Mesnevisinin Karşılaştırmalı Metni ve Konu Bakımından İncelenmesi*, s. 113-118.
[1] 12/5a irdikde: irdikçe M.
[2] 12/7b müşg: misk M.

10 Ne şeb şāhid-i mihre müşgīn niḳāb
Ki surāḫlardan ṣalar ṭaşra āb[3]

11 Ne şeb vesme-i nev-‘arūs-ı hilāl
Ne şeb pençe-i mihre ḫınnā-mis̱āl

12 Ne şeb çarḫdan ‘anber-i bīḫteye
Bu ġırbāle belki geçer rīḫteye

13 Meger ḳıldı sulṭān her dü-sarāy
O şeb Ümmühānī sarāyında cāy

14 Nüzūl itdi Rūḥu’l-emīn vaḳt-i ḫˇāb
O şāha ḳılup müjde ile ḫiṭāb

15 Didi Ḥaḳ bu şeb da‘vet itdi seni[4]
Müheyyā ḳılup ḫān-ı luṭfa seni

16 Buyur bin Burāḳ-ı ṣabā-sür‘ate
Bu şeb żayfsın ḥażret-i ‘İzzete

17 Burāḳı çeküp üñüne Cibrīl
Yañaşdırdı ḫidmet o peyk-i celīl

18 O bir berḳ-i raḫşende endām idi
Ez̠elden ebed aña bir kām idi

19 Atıldıḳça çarḫa mis̱āl-i peleng
Ḳalurdı düşüp sāyesi süst ü leng

20 Olup her iki ayaġı cāygāh[5]
Aña gūy ü gerdān idi mihr ü māh

[3] 12/10b āb: tāb NM2.
[4] 12/15a da‘vet itdi: itdi da‘vet M.
[5] 12/20a cāygāh: ḥālgāh M.

21 Nebī bindi o raḫş-ı raḫşān-pere
Ya ṣāḥib-ḳırān murġ-ı fermān-bere

22 ʿİnān oldı destin öpüp ser-firāz
Bulup cān-ı sermedle ʿömr-i dırāz[6]

23 İdüp rūḥ-ı ḳudsī-ṣıfat irtiḥāl
Hemān irdi ḳudse o ferḫunde-fāl

24 İmām olup ervāḥa ḳıldı namāz
İmāme-ṣıfāt cümleden ser-firāz

25 O şeh maṭlaʿ-ı sübḥa ṣaflar sütūr
Aña levḥa-i zer cebīninde nūr

26 Gidüp çarḫ-ı mīnā-nümādan yaña
Duḫūl itdi mānend-i nūr ü żiyā

27 Varup menzil-i māha ol şeh-süvār
Ḳamer ḳarşuya geldi āyīne-vār

28 Süm-i raḫş ile sikke urdı o şāh
Etekli zere döndi hāleyle māh

29 İkinci göge çün kim itdi güẕer[7]
ʿUṭarid ḳudūmünden aldı ḫaber

30 Yazup vaṣfını virmek içün revāc
Şafaḳla nüh evrāḳa itdi ʿilāc

31 Ḳodı ṭārem-i zühreye çünki pā[8]
Süleymān Sebā ḳaṣrını itdi cā[9]

---

[6] 12/22b cān: cāh NM2.
[7] 12/29a çün kim itdi: itdi çün kim M.
[8] 12/31a pā: pāy M.

32 Görüp ol şeh-i lā-mekān sāliki
Ḳul oldı süvūm lüccenüñ māliki

33 Başup geçdi eyvān-ı mihri o şāh
Güneş ṣafḥasın ḳapladı gerd-i rāh

34 ʿAceb raḫşı var cüst ü reh-vār ü şeng
Ki tepsi içinde döner bī-direng

35 Beşinci sipihre olup esb-rān
Şeref buldı Behrām-ı ṣāḥib-ḳırān

36 Meger oldı Ṣulṭān-ı pencüm-serīr
O şāha silāḥ-dār-ı şemşīr-gīr

37 Şeşüm-i çarḫda Seyyidü'l-Mürselīn
İdüp saʿd-i gerdūna luṭfın muʿīn

38 Virüp faẓl ile rütbe-i cāḥiẓi
Anı ḳıldı ol maḥfilüñ vāʿiẓi

39 Yedinci göge sürdi reh-vārını
Zuḫal ferş-i pāy itdi ruḫsārını

40 Mübārek ḳudūmıyla buldı ṣafā
Aña saʿd-i zengī dinilse revā

41 S̱evābit-i sipihrinüñ itdi o şāh
Muraṣṣaʿ serā-perdesin ferş-i rāh

42 Ḳatār oldı aña bu hiffet-i āsumān
Ki üstünde var kürsi-i zer-nişān

---

[9] 12/31b cā: cāy M.

43 Sürüp ʻarş-ı aʻlāya raḫşın o dem
Sipihr aṭlasın itdi ferş-i ḳadem

44 Ḳılup naʻlçe resmi yer yer ẓuhūr
Anı başma naḳş itdi semm-i sütūr

45 Varup Sidreye ḳaldı peyk-i ḫudā
Olup Sidre bir perde-i nūr aña

46 İde ḫ̌āce çün bezm-i ḫāṣa duḫūl
Virilmez o ṣoḥbetde ḫuddāma yol

47 Ola peyk-i ḥażret ẓarūrī cüdā
Ne sürʻatdür ol ʻaḳl irişmez aña

48 O dem ḳıldı Refrefle Ḥaḳḳa sefer
Uçup gitdi seccādesiyle meger

49 Olup keff-i mīzānda Yūsuf-mis̱āl
Ṣuʻūd itdi ʻulve o ferḫunde-fāl

50 Varup nūr-ı envāra ol şehriyār
Cüdā oldı Refref daḫı sāye-vār

51 O nūr oldı var ise deryā-yı jerf
Kim anda kelām oldı bī-ṣavt ü ḥarf

52 Şu elṭāfı kim ḳıldı perverdigār
Olur biñde biri hezārān hezār

53 Ḳalemle bilinmez o feyż-i nevāl
Benānıyla taʻdād-ı bāran muḥāl[10]

[10] 12/53b bārān: yārān M.

54 Murād üzre Ḥaḳdan olup kām-bīn
Nüzūl itdi ol Raḥmete’l-‘ālemīn[11]

55 Ḳılup nūr-ı dīde gibi ḳaṭ‘-ı rāh
Yine perdesin eyledi cilvegāh

56 Maḳāmına geldükde ol āfitāb
Ne sırdur bu kim germ idi cāme-ḫ˘āb

57 Der-i luṭf-ı ḫalḳa güşād eyledi
Hedāyāyı raḥmetle şād eyledi

58 İdüp feyż ile dilleri ḫumm-ı māl
Ṣığışmadı kendüye her ehl-i ḥāl

59 Çün āġāz-ı feyż eyledi ol seḥāb
O dem ḳıldı her teşne ẓarfın pür-āb

60 İnüp minber-i āsümāndan hemān
Ṣalāta ṣalā ḳıldı faḫr-i cihān[12]

61 Aña dinse mi‘rāc-ı mü’min ne var
Yeter şāhidi minber ile menār

62 Ḫudāyā baña eyle luṭfuñ mu‘īn
K’olam pey-rev-i reh-nümā-yı yaḳīn

63 Dirīġ eyleme mūrdan ḫırmeni
O pesmāndeden ḫūşe-çīn it beni

64 İdüp ḳaṣr-ı cāhum menī‘u’l-cihāt
Beni ḳıl gedā-yı şefī‘ü’l-‘uṣāt

[11] 12/54b raḥmete’l-‘ālemīn: raḥmete’l-li’l‘ālemīn M.
[12] 12/60b Ṣalāta: Ṣalāt ü M.

NM1 2b **13 ĀZERĪ**[*]

Meṡnevī-i Āzerī Der Medḥ-i Seyyidü'-l Enbiyā Salla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem

Müfte'ilün Müfte'ilün Fā'ilün

1 Eyle ḫırām ey ḳalem-i dil-sitān
Ol yine naẓm ehline 'anber-feşān

2 Serv-i gülistān-ı suḫansın bugün
Şem'-i şebistān-ı suḫansın bugün

3 Naġme-serā-yı çemen-i 'aşḳsın[13]
Ṭūṭī-i şīrīn-suḫan-ı 'aşḳsın[14]

4 Rāst maḳāmāta idüp ibtidā
Na'ta ser-āġāz ḳıl it hem nevā

5 Devlet-i dāreyne olursın ḳarīn
Eylerişeñ na't-i Resūl-i güzīn

6 Ya'ni şehen-şāh-ı eḳālīm-i cūd
Pāk-terīn-i gevher-i kān-ı vücūd

7 Sāye-nişīn-i tutuḳ-ı kibriyā
Maẓhar-ı elṭāf-ı Ḫudā Muṣṭafā

8 Reng-rīz-i ġonçe-i gülzār-ı şer'
Dürr-i girān-māye-i bāzār-ı şer'

---

[*] Remzi Baykaldı, *Âzerî İbrahim Çelebi ve Nakş-ı Hayâl Mesnevisi (İnceleme- Metin)*, Kayseri 1994, s. 12-15.
[13] 13/3a 'aşḳsın: 'işvesin NM1.
[14] 13/3b 'aşḳsın: 'işvesin NM1.

9 Ser-suḫan-i ṣafḥa-i imkān odur
Bā‘iṣ̱-i īcād-ı dil ü cān odur

10 Olmaz idi olmasa ol pāk-ẕāt
Nüh-felek ü penc-ḥis ü şeş-cihāt

11 Ḫˇāce-i dāna-dil ü ümmī-laḳab[15]
Gevher-i pākīze-i kān-ı ‘Arab

12 Her suḫanı dürr-i girān-māyedür
Her sözi ḥāl ehline sermāyedür

13 Māye-i īḳbāl ġubār-ı rehi
Maḳṣad-ı Aḳṣā ḥarem-i dergehi

14 Luṭf ile aḥbābına ḫāṭır-firīb
Ḳahr ile a‘dāya ḳıyāmet-nehīb

15 Dergeh-i ḳadri gibi şānı refī‘
Ḫalḳa muṭa‘ oldı vü Ḥaḳḳa muṭī‘

16 Ey keremüñ baḥrine gerdūn ḥabāb
Ehl-i dile her suḫanuñ bir kitāb

17 İtdi ezelden o Ḫudā-yı ġanī
Ḳāfiye-i naẓm-ı nübüvvet seni

18 Mihr-ṣıfat ḳāḫ-ı felek meskenüñ
Belki güneş oldı ṭufeylüñ senüñ

19 Pest yanuñda felek-i nüh-ḳıbāb
Senden alur şems ü ḳamer teff ü tāb[16]

---

[15] 13/11a dānā-dil ü: dānā dil-i NM1.
[16] 13/19b şems ü ḳamer: şem‘-i ḳamer NM1.

20 Rehgüẕerüñ oldı senüñ kehkeşān
Ḳabża-i ḳadrüñde yaḫud bir kemān

21 Öpmege ḳaṣd itdi riḳābuñ hilāl
Ḳāmetini ḳıldı bu ma‘nāya dāl

22 Melce-i aṣḥāb-ı ṣafā dergehüñ
Cān u dile māye ġubār-ı rehüñ

23 Oldı ezel ey şeh-i ‘ālī-cenāb
Sāye-nişīn-i ‘alemüñ āfitāb

24 Sensin o şāhen-şeh-i ebvāb-ı şer‘[17]
Aṣlsın ü cümle cihān saña fer‘[18]

25 Sensin o dārende-i fermān-ı Ḥaḳ
İtdi elüñ āyine-i māhı şaḳ[19]

26 Sensin olan kāşif-i esrār-ı ġayb
Vaḳıf-ı esrār bilā-şekk ü rayb

27 Sensin o ṭūṭī-i gülistān-ı dīn
Serv-i ḫırāmende-i bustān-ı dīn

28 Sensin o tābende-meh-i burc-ı şer‘
Oldı müsellem elüñe dürc-i şer‘

29 Sensin ol efser-dih-i mihr-efserān
Baş ḳodılar dergehiñe serverān

---

[17] 13/24. beyit: 25. beyit M.
[18] 13/24b aşılsın: aṣl sen M.
[19] 13/25. beyit: 24. beyit M.

30 Rūz-ı ḳıyāmetde eyā pāk-ẕāt
Āzerī-[i] zārıña ḳıl ilṭifāt

31 Luṭf ümīd itdi ḳapuñdan senüñ[20]
Dest-i tażarru'la ṭutup dāmenüñ

32 Ḳāmetini ḥalḳa-ṣıfat ḳıldı dāl
İtdi der-i mekremetüñden su'āl

33 Baḥr-i seḫā kān-ı keremsin meded
Luṭf u 'aṭā eyle sözin itme red[21]

[20] 13/31a ḳapuñdan:ḳapuñda NM1.
[21] 13/32b Luṭf u 'aṭā: Luṭf-ı cevāb M / eyle: ile M.

NM1 49b

14 ‘AZĪZ (ŞEYHÜ’L-İSLĀM ‘ABDÜ’L-‘AZĪZ)[*]

NM2 11b

Ḳaṣīde-i ‘Azīẓ Der-Na‘t-i Sulṭān-ı Enbiyā vü Resūl-i Kibriyā
Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

1 Rūḥī fidāk ey gül-i nev-reste-yi ḥarem
Verd-i ruḫuñla oldı cihān ġayret-i İrem

2 Pür-nūr ḳıldı ‘ālemi ol ṭal‘at-ı münīr
Buldı kesād ravnaḳ-ı bāzār-ı ṣubḥ-dem

3 Mıṣra‘-ı ebruvānını yazduḳda itdi ḳayd[1]
Üstād-ı ṣun‘ ta‘miyye-i *nūn ve’l-ḳalem*

4 *Mā-zāġ*dan keḥīl o ġazālāne çeşm-i mest
Her laḥẓa gerçi ḫastedür ammā ki bī-saḳam

5 Tārāc ḳıldı kişver-i ṣabrı o ġamzeler
Zincire çekdi ‘aḳlı o gīsū-yı ḫam-be-ḫam

6 Bir nuṭḳı biñ Mesīḥ-i revān-baḫşa cān virür
Āb-ı ḥayāt menba‘ıdur var ise o fem

6 Ḫāl-i siyāh-ı la‘l-i lebi noḳṭa-i vücūḍ
Mū-yı miyānı nükte-i ser-beste-i ‘adem

7 Oldı şikest ṣafḥa-i sīmīn sīneden
Āyine-i Sikender ü mir’āt-ı cām-ı Cem

[*] Nevzat Kaya, *Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi Ravzatü’l-Ebrâr Zeyli*, Ankara 2003, s. 39-42.
[1] 14/3a ḳayd: ḳaṣd NM1, NM2.

8 Hem-tā degül o naḫl-i ḳad-i dil-sitāne serv[2]
Beñzer mi aña şīve-i reftārda ʻalem

9 Eflāk ü ḫāke besmele-i āferīniş ol
Ḫatmü'r-risāle fātiḥa-i nüsḫa-i ḳadem

10 Fermān-verā-yı her dü serā şāh-ı enbiyā
Sulṭān-ı ḫıṭṭa-i ʻArab u kişver-i ʻAcem

11 Ey nūr-ı çeşm-i ʻālemiyān cāna yetmişem
Bir kere bāġ-ı dīdeme ḫāb içre baṣ ḳadem

12 Ḫayli dem oldı gülşen-i cāna ṭoḳunmadı
O lehçe-i nesīm-i revan-baḫş-ı ẕī-selem[3]

13 Girdāb-ı firḳatüñ beni ser-geşte eyledi
Āyā olur mı sāḥil-i maḳṣūda ben irem[4]

14 Tā ḫāk-i pāye ferş-i niyāz eyleyüp yüzüm
Bu naẓm-ı bī-niẓām ile iʻlām-ı ḥāl idem

15 Ey dest-gīr-i ḫalḳ u muʻīn-i fütādegān
Ḳaldım ayaḳda irmez ise dāmen-i himem

16 Olmazsa ger benān-ı ʻināyet girih-küşā
Bulmaz küşād dilde olan ʻuḳde-i elem

17 Ey dīde aġla başuñ içün ḥāl-i zāruma
Cūy-ı sirişk cūş u ḫurūş eylesün çü yem

18 Yoḳdur elümde ʻaṭfe-i dāmān-ı ḥüsn-i ḫāl
Bī-behrelik naṣībüme düşmüş dem-i ḳasem

---

[2] 14/8a dil-sitāne serv: dil-sitāneye REZ.
[3] 14/12b lehçe: nefḫa NM2.
[4] 14/13b Āyā: Eyyām REZ.

19 Dil ḫānesine ḳonmadı żayf-ı ḫayāl-i zühd
Ṭa‘āt-ı feżā-yı sīnede naṣb itmedi ḫıyem

20 Girmez ḳulaġa pend-i ḥarīfān-ı ḥaḳ-şinās[5]
Çün gūş-ı hūş penbe-i ġafletledür aṣam

21 Dönmez gider mi ‘aşḳ-ı mecāzī ḥaḳīḳate
Lāyıḳ mıdur perestiş olınmaḳ daḫı ṣanem

22 Gelmez mi yāduña ne içün ḫalḳ olunduġuñ
Tā key hevā-yı nefs-i bed u ḫızmet-i şikem

23 Bilmem ki ser-nüvişt ne yüzden ẓuhūr ider[6]
Çıḳsa beyāża levḥ-i cebīnümdeki raḳam

24 İrmezse ger i‘nāyet-i Ḥaḳ rūz-ı bāz-ḫāst[7]
Maḥşerde ḫalḳa ‘ibret olur var ise menem[8]

25 Var mı daḫı benüm gibi küstāḫ u bī-edeb[9]
Ṭıflāne cünbişi ḳomaz irdi dem-i hürrem[10]

26 Bir pāre uṣlan ey dil-i dīvāne ‘aḳla uy
Gūş eyle pend-i nāsıḥı rīş-i sefīdi hem

27 Bend it miyān-ı cāna miyān-ı bend-i tevbeyi
Nām-ı şerīf-i Ḥażret-i Ḫaḳḳa idüp ḳasem

28 Mir’āt-ı jeng-beste-i ḳalbi muṣayḳal it
Tā rū-nümā ola ṣuver-i şefḳat ü kerem[11]

---

[5] 14/20a ḳulaġa: ḳulaġına REZ.
[6] 14/23a ider: ide NM2.
[7] 14/24a i‘nāyet: hidāyet NM1.
[8] 14/24b menem: benem NM1.
[9] 14/25a daḫı benüm gibi: benüm gibi daḫı NM1, NM2.
[10] 14/25b Hürrem: kerem REZ.

29 Olsun hemīşe ṣafḥa-i ruḫsār-ı zerd-fām
Ḫūnābe-i sirişk ile hem-gūne-i beḳam

30 Āh āteşiyle eyle dil āhenini germ
Eşk-i nedāmet ile ṣu vir aña dem-be-dem

31 Şāyeste-i sitāyiş u taḥsīn olur eger[12]
Āh ile müstezād ola manzūme-i nedem[13]

32 Sa‘y it meded tedārik-i māfāta çāre gör
Feyyāż-ı muṭlaḳuñ naẓar-ı raḥmeti e‘am

33 Red yoḳ simāṭ-ı fażl-ı Ḫudāda hemān iriş
Ḫ˘ān-ı kerīmdür ḳatı mebẕūldür ni‘am

34 Ġafletde ḳalma bir-zerre-dāmān-ı himmet ol
Ser-menzil-i sa‘ādete irmek ise ehem[14]

35 Ḥablü’l-metīn-i şer‘-i mübīne tevessül it
Yitmez mi reh-nümā saña ol hādī-i ümem

36 Ey cān ṭabībi itme teġāfül bu ḫasteden
Bī-tāb eyledi beni tāb-ı teb-i sitem

37 Dil-teşneyem şarāb-ı cevāb eyleme dirīġ
Feyż eylesün zülālini ol menba‘-ı ḥikem

38 Dem-beste olma ġonca-ṣıfat gül gibi açıl
Bülbül gibi terennüme gel eyle ḫoş-naġam

39 Ya‘ni peyām-ı ‘afv ile vir müjde-i necāt
Girdāba ṣaldı felek dil-i tünd-bād hem

[11] 14/28b ṣuver: şūr REZ.
[12] 14/31a sitāyiş u: sitāyiş-i NM1.
[13] 14/31b nedem: elem REZ.
[14] 14/34b Ser: Bir NM1.

40 Bī-çāre fehm olındı murād olma ġuṣṣamend
Olsun küşāde cān-ı ḥazīn ü dil-i direm[15]

41 Ḥāşā ki ḥoḳḳa-i leb-i laʻlinde ola lā[16]
El-ḥaḳ dehānıdur ṣadef-i lü'lū-yi niʻam

42 Bāġ-ı keremde buldı nemā naḫl-i ḳāmeti
Serv-ḳaddi mekārim-i aḫlāḳda ʻalem

43 Ṣafḥ-ı cemīl-i ẕātınadur aḥsenü'l-ṣıfat[17]
Fażl-ı cezīl o ḥażretedür ecmelü'ş-şiyem[18]

44 Īfā-yı ẕimmet-i kerem ol şāha ḫāṣdur[19]
Urmaz yanında fenn-i vefādan Mesīḥ-dem

45 Baḥr-i ʻināyetüñ saña bir ḳaṭresi yiter
Ur nāme-i niyāza sükūt ile ḫatm-i tem

46 Bu naẓm-ı ācizāneme olmaġıçun medār
İtdüm sevādd-ı çeşmi süveydā-yı ḳalbe żam[20]

47 Tā ide bir nigāh-ı teraḥḥumla ser-firāz
Bu riḳʻa-i niyāzı o sulṭān-ı Cem-ḫaşem

48 Rūḥ-ı şerīfi Ḥaẓret-i Ḥaḳdan ola müdām
Ṣad tuḥfe-i ṣalāt u selām ile muḥterem

49 Cān-ı ʻAZĪZ cānuma minnet saña fedā
Ey rūḥ-ı ʻālem eyle ḳabūl ile muġtenem

---

[15] 14/40b küşāde: küşāḍ NM1.
[16] 14/41a leb-i laʻlinde: laʻl-i lebinde REZ.
[17] 14/43a aḥsenü'l-ṣıfāt: aḥsen-i ṣıfāt REZ, NM2.
[18] 14/43b ecmelü'ş-şiyem: ecmel-i şiyem REZ, NM2.
[19] 14/44a Īfā: İbḳā NM1.
[20] 14/46b çeşmi süveydā: çeşmimi sevdā REZ.

NM2 12b **15 ‘AZĪZ (ŞEYHÜ’L-İSLĀM ‘ABDÜ’L-‘AZĪZ)**[*]

Merḥūm-ı Merḳūm Şeyḫu’l-İslām ‘Abdü’l-‘azīz Efendinüñ Dergāh-ı ḥażret-i Ḳāżıye’l-Ḥācāta ‘arż-ı niyāz ü münācāt vü Cenāb-ı Seyyid-i Kā’ināt ‘Aleyhi Efżalü’ṣ-Ṣalavātıñ Na‘t-i Cemīlini Müştemil Terkīb-i Bend-i Ḫoş Ta‘birātıdur

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

I

1 Ḥasbiya’llāh zihī maġfiret-i Rabb-i Raḥīm
Ni‘me Mevlā-yı Ḫudāvend-i ‘aṭā-baḫş-ı kerīm

2 Ḫ̆ān-ı iḥsānı küşāde deri bī-der-bāndır
Sofra-i ni‘met-i luṭf u keremi ḫalḳa ‘amīm

3 Dāmen-i merḥameti bürde-keş-i rūy-i günāh[1]
Setr ider ḳullarınıñ cürmün o settār-ı ḥalīm

4 Fażl-ı Mevlā-yı kerīme ola ġālib ḥāşā
Her ne deñlü çoḳ ise ma‘ṣiyet-i ‘abd-i le’īm

5 Ehl-i ṭā‘at ‘amelin tuḥfe-i dergāh idicek
Bu günehkārıñ ola pīş-keşi cürm-i ‘aẓīm

6 Ya ide fażlı beni dāḫil-i firdevs-i berrīn
Ya olam ‘adli ile ġavṭa-ḫ̆or-ı nār-ı caḥīm

7 Ṭutmuşumdır yüzimi çünki kerīm Allāh’a
Umarım fażlı ile menzil ola dār-ı na‘īm

8 Ey kerem ıssı Ḫudā gerçi günāhım çoḳdur
Sañadır rūy-ı recā ġayrı penāhım yoḳdur

[*] Nevzat Kaya, *Karaçelebi-zâde Abdülaziz Efendi Ravzatü’l-Ebrâr Zeyli*, Ankara 2003, s. 102-108.
[1] 15/3a bürde-keş: perde-gī REZ.

II

1 Gāh ser-mest-i mey-i ma'ṣiyetim geh maḫmūr
Dilde dā'im heves-i lehv ü ṭarb-ı meyl-i fücūr

2 Ḫ˘āb-ı ġafletden uyanmaz bu hevā-ālūde
Gūşına irmeyicek velvele-i nefḫa-i ṣūr

3 Gelmiyor yādına hīc keşmekeş-i rūz-ı hisāb[2]
Göre ḥālin ṭurıcaḳ maḥkeme-i yevm-i nüşūr

4 Ne yüzle ṭurayım ḳarşuna söz söyleyeyim
Ḥükmün ıẓhār iderse ger o dem ism-i Ġayūr

5 Yañılup yol ne 'aceb deşt-i hevāya düşdüm
Oldı ma'mūre-i 'iṣmet baña ṣad merḥale dūr

6 Kim bulur rāst yolı rāh-nümā olmazsa[3]
Raḥmet-i Ḥażret-i Bārī kerem-i Rabb-i Ġafūr

7 Pādişāhā saña şāyeste 'amel yoḳ bende
Bende-i rū-siyehim mu'terif-i 'acz ü ḳuṣūr

8 Naẓarından men bīçāreyi mehcūr itme
'Ām olan merḥametiñden beni de dūr itme

III

1 Menhec-i zühdi ḳoyup özlemişim semt-i fesād
Āh kim ḳaldı muḫālif ṭaraf-ı rüşd ü sedād

2 Gitmişem bu yola kim aña nihāyet dūzaḫ
Yā İlāhī reh-i taḳvāya beni ḳıl irşād

[2] 15/II-3a Gelmiyor: Gelmedi REZ.
[3] 15/II-6a rāst: doğru REZ.

3 İdeyor bād-ı ecel ḫarmen-i ‘ömri tārāc
Yāda gelmez gideyor ḥayf-ı ġam-zād-ı mi‘ād

4 Nefs-i serkeş ne‘aceb gelmedi hīc inṣāfa
Artırır maṣiyeti ni‘metiñ oldukça ziyād

5 ‘Avf ü ġufrānıña Yā Rabbi ümīdim muḥkem
Bende yoḳ gerçi ki luṭf u kereme isti‘dād

6 Bilmeyüp ḳadr-i ‘ubūdiyyeti ser çekmiş idim
Ey Ḫudāvend-i ḫaṭā-pūş-i ‘aṭā-baḫş-ı ‘ibād

7 Şeref-i ḫizmet-i dergāhıñı şimdi bildim
Ḳulluġa eyle ḳabūl itme ḳapuñdan ib‘ād

8 Āsitānıñ var iken ḳanġı ḳapuya varayım
Ya kimin dergehine yüz süreyim yalvarayım

IV

1 İtdi bed-ḥāl beni sū’-i ‘amel ṭūl-i emel[4]
Merḥamet senden eyā Ḥażret-i Ḥaḳ ‘Azze vü Cell

2 Luṭfıña ḳaldı hemān ġayrıdan ümmīdim yoḳ
Āh eger irmez ise dāmen-i iḥsānıña el

3 Gitdi sermāye-i ‘ömr oldı telef beyhūde
Rūz-i ferdāya sezā eyledim ḥüsn-i ‘amel

4 Menem ol kīse tehī müflis-i naḳd-i ṭā‘at[5]
Ḫ̌āce-i şehr-i beṭālet şeh-i iḳlīm-i kesel

---

[4] 15/IV-1a sū’-i ‘amel ṭūl-i emel: ṭūl-i emel sū’-i ‘amel REZ.
[5] 15/IV-4a Menem: Benem REZ.

5 Yeter ey nefs yeter cünbüş-i ṭıflāneyi ḳo
Nāṣiḥ-i rīş-i sefīdiñ sözini gūş it gel

6 Dürr-i eşk-i teri ḫˇūnāba ile ḥall eyle
Ṣafḥa-i rūyıña çek surḫdan iki cedvel

7 Āteş-i āh-ı nedāmetle yanup ḳāl olagör
Sikke-i feyż-i ḳabūle olasın belki maḥal

8 Ḥayf u efsūs ki naḳdīne-i ʻömr oldı telef
Gelmiyor ḫāṭıra ammā ġam-ı taḳṣīr-i selef

V

1 Dāmen-i ālūde-i çirk-āb-ı ḫaṭāyım ṣad āh
Seyyi'āt-ı ʻamelim ṣafḥaları cümle siyāh

2 Yere geçmek dilerim şerm u ḥayādan Yā Rab
Ḫāṭıra gelse ḳaçan eyledügüm cürm ü günāh

3 Nice olur ḥāl o gün kim ṭura dīvān-ı ḥaşr
Ḥākim-i maḥkeme-i ḥükm-i ḳażā ola İlāh

4 Ḫuṣemā dāmeniñe dest-i taẓallüm uralar
Anlarıñ itdügi daʻvāya Ḫudā ola güvāh

5 ʻİlm-i ḳāżī var iken ḥükmi çü yoḳ inkārıñ
Ḫaṣma virmekde cevāb ola zebānıñ kūtāh[6]

6 Bir ṭarafdan saña irişmeye bī-çāre meded
Sū-be-sū eyleyesin dīde-i ḥayretle nigāh

7 Māsivādan naẓar-ı raġbeti ṣarf it imdi
Ṭut yüzüñ dergeh-i Mevlāya anı eyle penāh

[6] 15/V-4b cevāb: cenāb REZ.

8 Dāmen-i fażl-ı Ḫudāvend-i enāma el ur
Girye vü nāle ile ḫāk-i niyāza yüz sür

VI

1 Ẓulmet-i ġaflet ile ḫāne-i dil tīre vü tār
Ṭurfetü'l-'ayn göz açdırmadı dūd-ı evzār

2 Ser-girān itdi o deñlü beni ṣaḥbā-yı hevā
Ṣanuram itmeye ġavġā-yı ḳıyāmet huş-yār

3 Üstüvār eylemedim 'ahd-i bināsın hergiz
Bozılur 'aḳd-i şebāne iricek ḥükm-i nehār

4 Gāh olur rind-i ḫarābāt ü gehī zāhid-i şehr
İtmedi bir reviş üzre dil-i şūrīde ḳarār

5 Dem-i ṭā'atde riyā çıḳmadı hīc ḫāṭırdan
İki rek'atde gelür göñlüme yüz biñ efkār

6 Dest-gīr olmaz isen ḳaldım ayaḳda Yā Rab
Eyledi ṣadme-i ġaflet beni üftāde ü ḫˇōr

7 İtdügüm zerḳ ü riyā 'amd u ḫaṭāya tevbe
Bildügüm bilmedügüm cürme hezār istiġfār

8 Bast-ı 'özr itmege bir vechle ḳādir mi zebān
Yüz urup yalvarayım dergeh-i Bārīye hemān

VII

1 Bilürüm işledügüm işleri cürmüm bī-ḥad
Maḥż-ı iḥsānıña ḳaldı işim ey Ḥayy-ı Eḥad

2 Nice olur ḥāl yüzüm yoḳ ṭutacaḳ ḥażretiñe[7]
Ḥaşr olunduḳda ne ṣūretle varam āh meded

3 Saña ṭutdum yüzüm ey ḳıble-i ḥācet-mendān
Naẓar-ı merḥamet olursa zihī ʻizz-i ebed

4 Gelmişem dergehiñe tīġ u kefen ber-gerden
Emriñe munṭaẓıram itme İlāhī beni red

5 İlticā eyledügim çünki der-i Mevlādur
Bāb-ı iḥsānını ḥāşā yüzime eyleye sed

6 Ṣafḥa-i maʻṣiyeti eylemişem āmāde
Rū-nümā olmaġiçün şāhid-i fażl-ı sermed

7 Ḥüsn-i ẓannım bu ki olduḳda ḳıyāmet ḳā'im
Raḥmet-i Ḥaḳ ire yā ide şefāʻat Aḥmed

8 Umaram kim ola ẓāhir es̱er-i fażl-ı ʻamīm[8]
İʻtiḳādımda beni itmeye ḫā'ib O Kerīm

VIII

1 Āteş-i āh-ı ġam ile bu dil pür tef ü tāb[9]
Yeridir kim ṭutışup mülk-i vücūd ola ḫarāb

2 Seyl-i eşkim dükenüp aġlamadan şām u seḥer
Ne ʻaceb çeşme-i çeşmimden aḳarsa ḫūn-āb

3 İtmişim ḫiẕmet-i dergāh-ı risāletde ḳuṣūr
Ḥürmetin gözlemedim āh zihī şerm ü ḥicāb

---

[7] 15/VII-2a yoḳ: ben REZ.
[8] 15/VII-8a kim: ki REZ.
[9] 15/VIII-1a Āteş-i āh-ı ġam ile: Āh kim āteş-i ġamla: REZ.

4 Nic'olur şāh-ı rüsül rūz-ı ḳıyāmetde eger
Gösterüp baḫş-ı ḫāṭır baña eylerse 'itāb

5 Yüzime baḳmaya yalvarduġımı diñlemeye
'Arżuḥālim oḳıyup eylemeye redd-i cevāb

6 Ey mu'īn-i ẓuāfā dest-i men ü dāmen-i tü
Ḳomam elden etegiñ kese başım tīġ-i 'iḳāb

7 Kaẓm-ı ġayẓ eylemedir lāyıḳ şānıñ çü seni
Raḥmet-i 'ālemiyān diyü oḳur naṣṣ-ı kitāb

8 Ḫāk-i dergāh-ı Resūle sürerim rūy-ı niyāz
Dilerüm kim yüzime bāb-ı şefā'at ola bāz[10]

IX

1 Rūḥ-ı pākini anuñ ḥażret-i ḳuddūs-i selām[11]
İde teşrīf-i ṣalavātile dem-ā-dem ikrām

2 Yazıla nāmına menşūr-ı maḳām-ı Maḥmūd
Rūz-ı maḥşerde ide ṣadr-ı şefā'atde ḳıyām

3 Ümmetinden vire ol Ḥażrete Ḥaḳḳ ḫayr-ı cezā
Himmeti itdi bizi ṣadr-nişīn-i İslām

4 Şefeḳat böyle gerek eyledi āḫir demde
Ümmetī lafẓ-ı güher-bārı ile ḫatm-i kelām

5 Budur ümmīd-i İlāhī keremiñden ki ola
Nāme-i 'ömrimize aña selām ile ḫitām

[10] 15/VIII-8b Dilerüm: Umarım REZ.
[11] 15/IX-1a pākini: pākine REZ / ḳuddūs-i: ḳuddūs u: REZ.

6 Ṣad taḥiyyāt ü dürūd āline aṣḥābına hem
Buldı ḳānūnçe-i şer‘ bunlar ile ḥüsn-i niẓām[12]

7 Mücrimem gerçi yüzüm yoḳ ki açam dest-i recā
Ey Ḫudāvend-i kerem-güster eyā Rabb-i enām

8 Beni s̱ābit-ḳadem-i dā’ire-i īmān it
Meslegüm şer‘-i Nebī rāh-berim Kur’ān it

X

1 Çeşm-i ‘āşıḳda olan eşk-i revān ḥürmetine
Dil-i ṣādıḳda ḳonan sūz-ı nihān ḥürmetine

2 Girye-i şām-ı ġarībāndaki te’s̱īr içün
Nāle-i ṣubḥ-dem-i ṭā‘atiyān ḥürmetine

3 *Cāhidū* ḥükmine dil-beste mücāhidler içün
Ḫarc olan rāh-ı ġazāda ser ü cān ḥürmetine

4 Da‘vet-i Ḥażrete *lebbeyk* diyen diller içün
Ka‘be ol ḳıblegeh-i ‘ālemiyān ḥürmetine

5 ‘Arşdan ḳadri mu‘allā-ter olan ravża içün
Ṣadef-i dürr-i risālet o mekān ḥürmetine

6 Kütüb-i münzele esmā’-i İlāhiyye içün
Şeb-i mi‘rācdaki rif‘at ü şān ḥürmetine

7 ‘İzzet-i pāk-i Nebī āli vü aṣḥābı içün
Zīnet-i bāġ-ı cinān faḫr-ı cihān ḥürmetine

8 Ecel alup yolımı baġlanıcaḳ rāh-ı girīz
Ola tevḥīd-i Ḫudā ḫātime-i ‘ömr-i ‘AZĪZ

[12] 15/IX-6b ḳānunçe: ḳānun NM2.

NM1 10b **16 CELĪLĪ**[*]

Meṡnevī-i Celīlī Der-Na‘t-i Muḥammedü’l-Emīn

Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mef‘ūlü Mefā‘ilün Fe‘ūlün

1 Ol dürr-i yetīm-i baḥr-i sermed
Ser-çeşme-i enbiyā Muḥammed

2 Ser-ḫayl-i rüsül imām-ı kevneyn
Serdār-ı sipāh-ı *ḳābe ḳavsyen*

3 Ser-ḥalḳa-i ḥalka-i nübüvvet
Ser-çeşme-i çeşme-i fütüvvet

4 Şāh-ı Ḳureşī vü Hāşimī-ḫayl[1]
Gīsūlaruñ oldı şām-ı *ve’l-leyl*[2]

5 İy nükte-güẕār-ı ṣafḥa-i ġayb
V’ey perde-küşā-yı rāz-ı *lā rayb*

6 İy gevher-efser-i risālet
V’ey aḫter-i āsumān-ı celālet

7 İy ‘arş-ı ‘aẓīm tekyegāhuñ
Ḫalḳ-ı dü-cihān ṭufeyl-i rāhuñ

8 İy gevher-i dürc-i vaḥdet-i Ḥaḳ
Gencīne-küşā-yı ẕāt-ı muṭlaḳ

---

[*] Arzu Atik, *Celili’nin Leyla ve Mecnun’u ve Nizami’nin Leyla ve Mecnun’u ile Karşılaştırma*, İstanbul 2009, s. 134-137.
[1] 16/4a Ḳureşī vü Hāşimī: Ḳureşī-i Hāşimī NM1.
[2] 16/4b şām-ı ve’l-leyl: lām-ı ve’l-leyl NM1.

9 İy bāġ-ı risālete ḥamāme[3]
V’ey ṭūṭī-i sebzgūn ‘amāme

10 Ol sebz-‘amāme iy ser-efrāz[4]
Ḳıldı seni serv-i bāġ-ı i‘cāz

11 Ḳaddüñ ‘alem-i risālet-i Ḥaḳ
Gīsū-yı münīr-i sebz yapraḳ

12 Sen bülbül-i ‘arş-ı āşiyānsın
Sen ṭūṭī-i bāġ-ı lā-mekānsın

13 Oldı ḥaremüñ ḥarīm-i baṭḥā
Ferrāş-ı derüñ dem-i Mesīḥā

14 Destüñde ‘aṣā ‘imād-ı dīndür[5]
Ya‘nī ḥablillāhi metīndür

15 Subḥañ ola dürr-i dürc-i ümmīd[6]
Ser-mühre aña ‘aḳīḳ-i ḫūrşīd

16 Ser-subḥaña çarḫ oldı muḥtāc
Kim idine anı dürretü’t-tāc

17 Pür-şehd-i dehānuñ içre iy pāk
Ṣan çūb-ı nebāt oldı misvāk

18 Misvāk degül dehān içinde
Şekl-i elif oldı cān içinde

19 Ḥaḳ perde-i rāz idüp ridāñı
Ol ḳıldı sütūn-ı dīn ‘aṣāñı

---

[3] 16/9a risālete: risāletde M.
[4] 16/10a Ol: İy M.
[5] 16/14a ‘aṣā: [olan] M.
[6] 16/15a Subḥāñ ola: Subḥāñdur NM1.

20 Yetmez mi ṭırāz-ı cāmeñ iy pāk
Levlāke lemā ḫalaḳtü'l-eflāk

21 Çün sünnetüñ irdi ḫāṣ u ʻāma[7]
Ṣubḥ urdı başına aḳ ʻamāme

22 Geydi felek āstīn-i kūtāh
Ṣan oldı dehān-ı āstīn māh

23 Tesbīḥ alur eline pervīn
Kim ẕikr-i müselsel ide telḳīn

24 Çarḫ itdi vużū çü keh-keşāñdan[8]
Pāk oldı o çeşme-i revāndan

25 Her ḳaṭre-i āb k'oldı peydā
Ṣan kevkeb-i çarḫ olur hüveydā

26 Çün ṭurdı ṣalāta sīne pür-tāb
Māh-ı nevi ḳıldı künc-i miḥrāb

27 Çün sünnetüñi görür felekden
Āvāze-i ẕikr irer melekden[9]

28 Yaʻnī ki felek hem-ümmetüñdür
Bir ġulġul-ı kūs-ı növbetüñdür[10]

29 İy tāze turunc-ı gülşen-i Ḥaḳ
K'olduñ çemen-i Ḥüdāya revnaḳ

---

[7] 16/21a ḫāṣ u ʻāma: ḫāṣa ʻāma M.
[8] 16/24a vużū çü: vużūʻyı M.
[9] 16/27a Āvāze-i ẕikr irer: Deryūze-i ẕikr ider NM1.
[10] 16/28b Bir: Pür NM1.

30 Virür çü turunc bāġ-ı ḫurrem
Ter-mīve bahārdan muḳaddem

31 Sen şāḫ-ı turunc-ı nāzenīnsin
Pür-berg-i şükūfe bāġ-ı dīnsin[11]

32 Çün *küntü nebiyyen* oldı yāruñ
Nev-bāve-i şāḫ-ı nev-bahāruñ

33 Şer´üñ olısar şükūfe-āyīn
Tā dāmen-i ḥaşr iy gül-i dīn

34 Çün oldı esās-ı dīn ḥiṣāruñ
Erkān-ı ḥiṣār çār-yāruñ

35 Ol çār-gül-i bahār-ı tevḥíd[12]
Çār-aḫter-i āsumān-ı tecrīd

36 Ol çār-nihāl-i sāye-perver
Bir cūydan oldı tāze vü ter[13]

37 Ol çār dür-i ḫazīne-i ḫāṣ
Bir baḥrde buldı feyż-i ḫalāṣ[14]

38 Yā Rab çü Celīlī-i dil-efgār
Dergāhuña vara dīde ḫūnbār

39 Vir cām-ı şefāʿat-i Muḥammed
Ol teşneye reşḥ-i feyż-i sermed

[11] 16/31b Pür-berg-i şükūfe: Pür-berg ü şükūfe M.
[12] 16/35a Ol: İy M.
[13] 16/36b cūydan: çūbden M.
[14] 16/37b ḫalāṣ: iḫlāṣ M.

NM1 9b **17 CEM'Ī**[*]

Ḳaṣīde-i Cem'ī Der Medḥ-i Mehbiṭ-i Vaḥy-i Ḫudā
'Aleyhi mine'ṣ-Ṣalāti Ezkāhā

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1 Derūnum baḥr-i zeḫḫār-ı suḫandur
Kelāmum dürr-i şeh-vâr-ı suḫandur

2 Nesīm-i rūḫ-baḫş-ı nuṭḳ-ı ḫāmem
Bahār-efrūz-ı gülzār-ı suḫandur

3 Ḥabābı noḳṭadur üstinde anuñ
Süṭūr-ı naẓmum enhār-ı suḫandur

4 Ne noḳṭa ġonca-i gülzār-i i'cāz
Ne ġonca ḫumm-ı ḫammār-ı suḫandur

5 Kenār-ı saṭr-ı eş'ārumda her nūn
Şikenc-i zülf-i ebkār-ı suḫandur

6 Büt-i rengīn-'iẕār-ı naẓm-ı pāküm
Muṣavver rūḫ-ı ṭūmār-ı suḫandur

7 Ḳalem bir dil-figār-ı sīne-çāki
Ḫayālüm şūḫ-ı Ferḫar-ı suḫandur

8 Kühen ḫumḫāne-i ma'nāda ṭab'um
Ḳadīmī rind-i mey-ḫ̌ār-ı suḫandur

9 Derūnum bezm-i germā-germ-i ilhām
Büt-i fikrüm ḳadeḥkār-ı suḫandur

---

[*] Birgül Koparan, *Cem'î Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Dîvânı'nın Tenkîldi Metni*, Konya 1995, s. 80-83.

10 Kelāmum naḳd-i ḫāṣṣü'l-ḫāṣṣ-ı ma'nā
Dilüm ṣarrāf-ı bāzār-ı suḫandur

11 Zer-i nev-sikke-i ṣārrāf-ı fikrüm
Dürüst ü rāst mi'yār-ı suḫandur

12 Kemīne kūşe-i şeh-beyt-i naẓmum
Sarāy-ı feyż-i mi'mār-ı suḫandur

13 Tehī-ṭab'ān-ı naẓm itmekde yaġma
Yaḫod dükkān-ı 'aṭṭār-ı suḫandur

14 Kümeyt-i ceng-cūy-ı kilk-i fikrüm
Ṣaḥīl-engīz-i peykār-ı suḫandur

15 Benem kim esb-i ḫoş-cevlān-ı tab'um
Ḫırām-āmūz-ı reh-vār-ı suḫandur

16 Benem kim cünbüş-i mıżrāb-ı ḫāmem
Terennüm-rīz-i evtār-ı suḫandur

17 Benem ol düldül-engīz-i me'ānī
Ki ḫāmem şīr-i kuhsār-ı suḫandur

18 Benem ol na't-gū-yi faḫr-i 'ālem
Ki ṭab'um bülbül-i zār-ı suḫandur

19 Şeh-i *levlāk* kim vaṣfıyla ḫāmem
Nihāl-i neyşeker zār-ı suḫandur

20 Resūl-i Ḥaḳ şeh-i Baṭḥā ki ẕikri
Dile her dem meded-kār-ı suḫandur

21 Ḳażā-yı midḥatinde āb-ı naẓmum[1]
Ṭılısm-ı genc-i esrār-ı suḫandur

22 Zemīn-i ʿālem-i medḥinde şiʿrüm
Riyāż-ı feyż-i enhār-ı suḫandur

23 Nice taṣvīr ide evṣāf-ı zātın
Ḫayālüm gerçi seḥḥār-ı suḫandur

24 O mihr-i ʿālem-ārā-yı nübüvvet
Bu kemter żıll-i eşcār-ı suḫandur

25 Olaldan curʿa-nūş-ı bezm-i naʿti
Dilüm sermest-i efkār-ı suḫandur[2]

26 Şuʿā-ı mihr-i evṣāf ile ṭabʿum[3]
Meh-i iʿcāz-ı envār-ı suḫandur

27 Livā-efrāzī-i medḥiyle Cemʿī
Şeh-i fikrüm cihāndār-ı suḫandur

28 Ṭarīḳ-i vādī-i naʿtinde ḫāmem
Kümeyt-i tīz-reftār-ı suḫandur

29 Bu rāh-ı tengde mümkin mi cevlān
Ṭutalum ḫāme reh-vār-ı suḥandur

30 Ṣenāsın ḳıl hemān bu yolda der-pīş
Ki ol şemʿ-i pür-envār-ı suḫandur

31 Ṣalātın dā'imā vird-i zebān it
Ki ol sermāye-i kār-ı suḫandur

[1] 17/21a Ḳażā: Feżā D.
[2] 17/25b sermest-i efkār: sermest ü efkār D.
[3] 17/26a mihr-i evṣāf ile: mihre evṣāfıyla NM1.

NM1 8a **18 CEVRĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Cevrī Der-Na‘t-i Seyyidü’ṣ-Ṣaḳaleyn ve Ḫayrü’l-Firaḳeyn Ṣalla’llāhu‘Aleyhi ve Sellem

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Merḥabā ey devr-i eyyāmuñ şeb-i ṣa‘d- aḫteri
Maḳdemüñ oldı müẕeḳḳir mevlid-i peyġamberi

2 Ḥabbeẕā Şehr-i Rebī‘ul-evvel-i ḫurrem-eṣer
Oldı feyżuñla şuhūr-ı ‘älemiñ ferruḫ-feri

3 Sensin ol ferḫunde şeb kim sende işrāḳ eyledi[1]
Āsumān-ı ḳadr ü şānuñ āfitāb-ı enveri[2]

4 Leyletü’l-Ḳadr-i sa‘ādetsin ki virdüñ ‘āleme
Şeb-çirāġ-ı dūde-i raḥmetle zīb ü zīveri

5 Şeb degül nūr-ı siyāh-ı bāḥirü’l-āṣārsın
Senden oldı münkeşif sırr-ı kerāmet-küsteri

6 Şeb degül nūr-ı tecellīsin ki itdüñ āşikār[3]
Tāb-ı ḫurşīd-i cemāl-i ẕü’l-celāli ekberi

7 Şeb degül āyīne-i luṭf-ı Ḫudāsın Ḥaḳ bu kim
Senden oldı ṣūret-i ma‘nā vücūduñ maẓharı[4]

8 Şeb degül gencīne-i rāz-ı ezelsin kim cihān[5]
Sende buldı gevher-i pāk-i nübüvvet-perveri

---

[*] Hüseyin Ayan, *Cevrî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, Erzurum 1981, s.63-64. Yayımlanmış eserde metin 30 beyit olmasına rağmen sehven 31 beyit olarak numaralandırılmıştır.
[1] 18/3a sende işrāḳ: senden işrāḳ NM1.
[2] 18/3b ḳadr ü şānuñ: ḳadr-i şānuñ NM1.
[3] 18/6 a nūr: ṣubḥ NM1.
[4] 18/7.beyit –D.
[5] 18/8a rāz-ı ezelsin: luṭf-ı Ḫudāsın: D.

9 Ol mükerrem gevher-i pākīze kim ṣun‘-ı Ḫudā[6]
Eylemiş ẕātın heyūlā-yı taṣavvurdan berī

10 Aṣl-ı ḥikmet lübb-i ma‘nī sırr-ı ḳudret nūr-ı Ḥaḳ
Rūḥ-ı Ādem cān-ı ‘ālem hādī-i ins ü perī

11 Aḥmed-i mürsel nebiyyü’r-raḥme faḫrü’l-enbiyā
Māye-baḫş-ı ser-firāzī āb-rūy-ı serverī

12 Ol ḫuceste ḫāne-zādı Ḥaḳ ki yümn-i maḳdemi
İtdi beytü’l-Ka‘beyi ‘arş-ı berīnüñ hem-seri

13 Muḥeterem mevlūd-i ‘ālī-ḳadr ü sāmī-rütbe kim
Oldılar ḥūr u melek ḫıdmet-güzār-ı yāveri

14 Görmemişdür daḫı çeşm-i ümmehāt-ı erba‘a
Ādemīde böyle mevlūd-ı ferişteh-manẓarı

15 Hem gül-āb-ı luṭf u zīnetle muḫammer ṭīneti
Hem fürūġ-ı ḥüsn ü behcetle münevver peykeri

16 Ṭab‘-ı ṣāfı çeşme-i tesnīm-i ṣıdḳuñ menba‘ı
Meşreb-i pākīzesin ḫuld-ı ṣafānıñ kevs̱eri[7]

17 Nūr-ı ṣadrı ẕāt-ı ma‘nī-ṣūretüñ āyīnesi
Sırr-ı nuṭḳı ‘ilm-i taḥḳīḳ ü yaḳīnüñ maṣdarı[8]

18 Ḥüsn-i ḫulḳı rūy-ı raḥm u şefḳatüñ pīrāyesi
Luṭf-ı ṭab‘ı kīmyāyı rıfḳ u ḥilmüñ cevheri

---

[6] 18/9a mükerrem: münevver D.
[7] 18/16b pākīzesin: pākīzesi D.
[8] 18/17b ‘ilm-i taḥḳīḳ: emr-i taḥḳīḳ NM1.

19 Çekmemişdür böyle bir naḳş-ı bedīʿ-i bī-mis̱āl
Olalı ism-i muṣavvir ādemüñ ṣūret-geri

20 Ol şeref-gencīne gevher kim vücūd-ı pākidür
Ḥāṣıl-ı sermāye-i ḫurşīd ü māh u müşterī

21 Gelmese dünyāya ol kāmil vücūd-ı rūzgār[9]
ʿAḳl-ı ḳāṣır devr-i gerdūnı ṣanurdı serseri

22 Eyledükde ʿizz ile ṣaḥn-ı vücūdı cilvegāh
Ṣūret-i eṣnāmdan maḥv oldı naḳş-ı Āẕerī

23 Āb-ı rūyı ʿizzetinden şerm idüp nār-ı Mecūs
İtdi perde çehre-i pür-tābına ḫākisteri

24 Ṭarḥ idince ḳaṣr-ı gerdūn pāye-i ḳadrin ḳażā
Ṭāḳ-ı Kisrānıñ o dem zīr-i zemīn oldı yeri

25 Şerḥ olunmaz muʿcizāt-ı maḳdemi tā ḥaşre dek
Yazsa vaṣfında eger ḫāmem hezārān defteri[10]

26 Hem ne ḥaddümdür benüm kim vaṣfa cür'et eyleyem
Ol şehinşāh-ı *le-ʿamrük* taḫt-ı *levlāk* efseri

27 Ḫıdmet-i medḥ u s̱enāsında ḳuṣūrum fehm idüp[11]
Lāyıḳ oldur kim idem dergāhına ʿöẕr-āveri

28 Dest-i endīşem irişse dāmen-i taʿrīfine
Gevher-i naẓmum bulurdı rütbe-i vālāteri

29 Ḳādir olmazdı bu deñlü medḥine CEVRĪ eger
Ṭabʿınuñ feyż-i ilāhī olmasaydı yāveri

---

[9] 18/ 21a Virmese dünyāya zīver pertev-i taḥḳīḳ ile D.
[10] 18/25b defteri: aḫteri NM1.
[11] 18/27a ḫıdmet: midḥat NM1.

30 Tā şeb-i Mevlīd ide māh-ı Rebī'ü'l-evveli[12]
Pür-żıyā ḳandīl-i sīm-endūd-ı çarḫ-ı çenberi

31 Ola mişkāt-ı taḥiyyātında mişbāḥ-ı ṣalāt
Tā ṣabāḥ-ı ḥaşre dek reşk-i çerāġ-ı ḫāveri

[12] 18/30a Mevlīd: Mevlid NM1.

NM1 9a **19 CEVRĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Cevrī Der-Na‘t-i Maḥbūb-ı Ḫudā

Nebiyy-i Müctebā Ṣalla’llāhu Te‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Ol ki ṣad fehm ü ḫıred bir sözinüñ mülzemidür
Ene efṣaḥ ḫaber-i mu‘ciz-i nuṭḳ u demidür

2 Ol ki bir nüktesi biñ cān u dili mest eyler
Ma‘nī-i rāz-ı ilāhī suḫan-ı milemidür

3 Ḥabbeẕā nādire-pervāz-ı ḥaḳāyıḳ ki anuñ
Bezm-i taḥḳīḳinüñ erbāb-ı beyān ebkemidür

4 Ḥabbeẕā menba‘-ı ḥikmet-i ki zülāl-i suḫanı
Ka‘be-i ma‘rifetüñ āb-ı ruḫ-ı zemzemidür

5 Leb-i nuṭḳı ki odur çeşme-i rāz-ı taḥḳīḳ
Teşne-i āb-ı ḥayātı dil-i Ḫıżruñ femidür[1]

6 Dil-i pāki ki odur cām-ı raḥīḳ-i tevḥīd
Nūş iden cur‘asını ‘ālem-i feyżuñ Cem‘idür

7 Sırr-ı ma‘nī ki dil ü ‘aḳla virür pīçiş ü tāb
Şāhid-i nüktesinüñ ṭurra-i ḫam-der-ḫamıdur

8 Nükte-i cān ki ṣalar ḥayrete Rūḥu’l-Ḳudsi
Mebḥaṣ-i ḥikmetinüñ mes’ele-i mübhemidür

9 Buḳ‘a-i ‘*allimū* olsa n’ola medresesi
Dil-i dānāsı ḥarīm-i ḥikemüñ maḥremidür

---

[*] Hüseyin Ayan, *Cevrî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkildi Metni*, Erzurum 1981, s.61-63.

[1] 19/5. beyit –NM1.

10 Yaraşur aña Süleymān-ı ḥaḳīḳat dir isem
Ḫalḳa-i çarḫ benān-ı dilinüñ ḫātemidür

11 Noḳṭa-i vaḥdete merkez dil-i feyyāżıdur[2]
Bu gül-i gülşen-i taḥḳīḳdur ol şeb-nemidür

12 Ḳaṣr-ı bālā-yı ḥaḳīḳat ki ʻuḳūl-i ʻaşere
Ġurfe-i esfel-i kem-pāyesinüñ süllemidür

13 Ḫıred ol ḳaṣra ʻurūc eylemege ḳādir olsa
Anda seyr eylesün ol zāt kimüñ hem-demidür

14 Nā’il olsa bu ḳadar rütbe-i ʻulyāya n’ola
Ki o maḥbūb-ı ilāhī rüsülüñ ekremidür

15 Pādişāh-ı du cihān Aḥmed-i mürsel ki anuñ
Midḥat-ı ẕātı dilüñ maṣlaḥat-ı elzemidür

16 Eyleyen mertebesin ʻarş-ı berīnüñ ʻālī
Es̱er-i ḥurrem-i ʻizz-i şeref-i maḳdemidür

17 Felegüñ Leyle-i Ḳadri şeb-i miʻrācıdur
ʻĀlemüñ ʻıyd-ı hümāyūnı dem-i ḫurremidür

18 Eyledi mühr-i nübüvvetle cihānı tesḫīr
Enbiyā zümresinüñ anuñ içün ḫātemidür

19 Enbiyā cümle ṭufeylidür anuñ maʻnīde
Ṣoñra geldiyse n’ola cümlenüñ ol aḳdemidür

20 Maʻnī-i nüsḫa-i ẕātı ki odur sırr-ı ḫafī
Nükte-i ḥikmet-i rūḥ u ḳalemüñ müdġamıdur

[2] 19/11a merkez: hergiz NM1.

21 Dili ol kişver-i pür-vüs‘at-ı ḳudretdür kim
‘Ālem-i ġayb u ḥüviyyet hep anuñ munżamıdur[3]

22 Şer‘-i müstaḥkemi kim dinmiş aña ḥabl-i metīn[4]
‘Aḳl-ı Mecnūn-revişüñ silsile-i muḥkemidür

23 Ḥaşre dek dīninüñ erkānı n’ola ḳāyim ise
Ki anuñ nuṣrat-ı Ḥaḳ pāye-i müstaḥkemidür[5]

24 Ḥıżr oḳur ‘ilm-i ledünni dil-i dānāsından
Ol muḥaḳḳaḳ rüsülüñ ekmelidür a‘lemidür[6]

25 N’ola cārī ise mülk ü melekūta ḥükmi
Du cihānuñ o şeh-i a‘delidür aḥkemidür

26 ‘Arş u ferş olsa n’ola bārgeh-i ḳudretde[7]
Mesned-i ‘izzetüñ ol pādişeh-i a‘ẓamıdur

27 Eşref-i ḫalḳ-ı cihān olsa vücūdı ne ‘aceb
‘Ālemüñ zübde-i mecmū‘-ı benī Ādemidür

28 Yoḳ naẓīri anuñ efrād-ı beşerde ancaḳ
‘Aḳl-ı kül cevher-i pākīzesinüñ tev’emidür

29 Vaṣf memdūḥ-ı İlāhı nice mümkin CEVRĪ
Naḳl-i feyż-i şeref-i medḥin iderseñ demidür

30 Müsta‘id oldı anuñla nefeḥāt-ı rūḥa
Bikr-i fikrüm ki ḥarīm-i dilümüñ Meryemidür

31 Eṣer-i mu‘ciz-i feyżiyle o bikrüñ ḥālā
Suḫanüm nādire-ferzend-i Mesīḥā-demidür

---

[3] 19/21b ‘Ālem: ‘Ālim D.
[4] 19/22a Şer-‘i: Şer‘ī D.
[5] 19/23b Ol muḥaḳḳaḳ rüsülüñ ekmelidür a‘lemidür NM1
[6] 19/24. beyit: -NM1.
[7] 19/26a ‘Arş u ferş: ‘Arş-ı ferş D.

32 Şevḳ-i medḥiyle dilüm āyīnedür kim anda
Görinen ma‘nī-i ‘aşḳuñ ṣuver-i ‘ālemidür

33 İtse ta‘rīfine ḫunyāger-i ṭab‘um āġāz
Çarḫı raḳṣa getüren naġme-i zīr ü bemıdur

34 Odur ol naġme-i dil-keş ki melekler anuñ
Kimi mesti kimi ḥayrānı kimi sersemidür

35 Dilüm ol meykededür neşve-i medḥiyle k’anuñ
Mest-i peymāne-i reşki feleküñ Edhemidür

36 Ol şehüñ faḳr ile faḫr itdügini gūş ideli[8]
Reddüm ehl-i keremüñ ni‘met-i bīş u kemidür

37 Ṭa‘n ider mālik-i dīnāra ġınā-yı ḳalbüm
Gerçi bu tekyegehüñ müflis-i bī-dirhemidür

38 Dāġ urur sīne-i Ẕü’n-nūna niẓām-ı ḳalbüm[9]
Ki derūnum güher-i ‘aşḳ u maḥabbet yemidür[10]

39 Rāżıyam fāḳadan ammā beni āzürde iden
Sehvle eyledügüm cürm ü ḫaṭānuñ ġamıdur

40 Yine memdūḥumı fikr eyleyicek şād olurın
Ki dil-i pür-keremi ‘āṭıfetüñ maḳsemidür

41 Derd-i ‘iṣyānuma dermānı ol eyler zīrā
Naẓar-ı merḥameti zaḫm-ı dilüñ merhemidür

42 Raḥm ider ḥāline mecrūḥlaruñ ve’l-ḥāṣıl
Ol ṭabīb-i dil-i ‘ālem rüsülüñ erḥamıdu

---

[8] 19/36a Ol: O D.
[9] 19/38a niẓām-ı ḳalbüm: niẓām-ı ‘ālem D.
[10] 19/38b derūnum: derūnuñ D.

NM1 107a **20** **CEVRĪ**[*]

Ġazel-i Nādirī Taḫmīs-i Cevrī bā-Ṣan'at-i Pervāzī

Der-Na't-i Nebī 'Aleyhi's-Selām

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

I

1 Ey cemālüñ şem'-i bezm-ārā-yı ḳurb-ı Kirdgār
2 Ve'y cebīnüñ ḫalvet-i ḫāṣ-ı viṣāle nūr-bār
3 Meclis-i ḳudse furūġ-ı ṭal'atuñ pertev-niṣār
4 Sen çerāġ-ı ṣoḥbet-i Ḥaḳsın olursa vechi vār
5 Cebre'īl āvāre-i nūr-ı ruḫuñ pervāne-vār

II

1 Maṭlab-ı a'lā-yı *ev ednā*da cāy itseñ n'ola
2 Pīşgāh-ı maḳṣad-ı aḳṣāda cāy itseñ n'ola
3 Ṣadr-ı ḫalvet-ḫāne-i *isrā*da cāy itseñ n'ola
4 Bir ḳademde menzil-i a'lāda cāy itseñ n'ola
5 Tīr-veş itdüñ maḳām-ı ḳābe ḳavseyni güẕār

III

1 Şem'-i ẕātuñ olmasa dönmezdi fānūs-ı felek
2 Ẓāhir olmazdı taṣāvīr-i meẓāhir yek-be-yek
3 Ḫalḳ-ı eşyāya vücūduñdur sebeb bī-rayb ü şek
4 Ṣalmasa nūruñ ẓıyā dünyāya ey reşk-i melek
5 Bunca eşkāl ü ṣuver ḳandan olurdı āşikār

IV

1 'Ācizān-ı rūz-ı ḥaşre ẓılluñı tekṣīr içün
2 Arzūmendān-ı naḫl-i ḳaddüñi tevfīr içün[1]
3 Āfitāb-ı maḥşerüñ te'ṣīrini teksīr içün

---

[*] Hüseyin Ayan, *Cevrî Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, Erzurum 1981, s. 356-357.

[1] 20/IV-2 Ümmetüñ deşt-i bekāda rāḥatın tevfīr içün: D.

Ümmetüñ deşt-i bekāda rāḥatın tevfīr içün[2]
Ṣaḳladı dār-ı fenāda sāyeni Perverdigār

V

Zehresi oldı sipihrüñ heybet-i ʻazmüñle çāk
İtdi ṣıyṭ-i saṭvetüñ eyvān-ı çarḫı lerzenāk
Eyledüñ ol şebk-i eflāke naẓar bī-vehm ü bāk
Ḫavfuñ itdi ḳalb-i gerdūnı dü nīm ey nūr-ı pāḳ
Ḫalḳ-ı ʻālem ṣandılar şaḳḳ oldı māh-ı tāb-dār

VI

Āsumānı āsitānuñ ẓann idüp bekler Mesīḥ
N’ola olsa pāye-i aʻlā ile ber-ter Mesīḥ
Bildügiyçün rütbeñi buldı felekde yer Mesīḥ
Yerde gökde ḥāṣılı ger Ḫıżr-ı zinde ger Mesīḥ
Ümmetüñden olmaġa çekmekde dāyim intiẓār

VII

Yā Resūla’llāh bir ednā çākerüñdür Nādirī
Āşikār itme ḳuṣūrın ʻaybınuñ ol sātiri
Eyle maḥşerde şefāʻatle ʻaṭā-yı vāfiri
Luṭfuñ olsa n’ola CEVRĪnüñ ümīd-i ḫāṭırı
Gerçi çoḳdur cürmi ammā luṭfuña yoḳdur şümār

[2] 20/IV-4 Arzūmendān-ı naḫl-i ḳaddüñi tevfīr içün: D.

NM1 3a **21 CEZMĪ**

Ḳasīde-i Cezmī Der Medḥ-i Seyyidü'l-Enbiyā vü Senedü'l Aṣfiyā Ṣalla'llāhu Te'ālā 'Aleyhi ve Sellem

Mef'ūlü Fāilātü Mefā'īlü Fāilün

1 Demdür ki ide cilve-i şevḳ-āver āfitāb
Mānend-i māh-tāb żiyā-güster āfitāb

2 Demdür ki tāb-ı şevḳ nümū-dār-ı feyż olup
Her gūşe gülşen ola vü gül yer yer āfitāb

3 Demdür ki ola dehre bir endāzī-i şükūh
Zerrīn ṭınāb-ı çetr zer-ender-zer āfitāb

4 Demdür ki pāy-māl-i neşāṭ olmadın ola
Saṭḥ-ı zemīne gūy-ı zer ü zīver āfitāb

5 Yā Rab nedür bu tābiş-i ḫurşīdzār-ı dehr
Her ẕerrenüñ yanında ola kemter āfitāb

6 Yā Rab nedür bu neş'e-i feyż-i derūn-güşā
Her tīre çāḫ-ı Naḫşeb ola hem-ser āfitāb

7 Ḥayrān iken bu vaż'-ı 'adīmü'ẓ-ẓuhūra dil
İtdi o dem hidāyet-i pertev der-āfitāb

8 Güm-geşte rāh-ı ḥayret iken oldı nāgehān
Çün Ḫıżr-pey ḫuceste-dile rehber āfitāb

9 Ṣaldı derūn-ı tīreye rūşen żiyā-yı Ḥaḳ
Ol nūr-ı bedreḳa o hidāyet-ver āfitāb

10 Ta‘bīr-i luṭf-ı vāḳı‘a-i bāz-geşteyi
Tebşīr itdi pīr-i żamīr-enver āfitāb

11 Bildüm nedür neşāṭ-ı cihān eyledi dili
Āgāh-ı rāz-ı nükte-i pür-mużmer āfitāb

12 Bu āb u tābı ‘āleme göstermedin ider
Telmīḥ-i nūr-ı Ḥażret-i Peyġamber āfitāb

13 Ne nūr nūr-ı ḥażret-i kevneyn kim anuñ
Kemter vücūd-ı ẕerresine beñzer āfitāb

14 Sulṭān-ı muḳtedā-yı kül ü hādī-i sübül
Nūr-ı nübüvvetiyle gezer ekẟer āfitāb

15 Nūr-ı Muḥammedī o hidāyet-fürūz-ı dīn
Kim andan istifāżā-i nūr eyler āfitāb

16 Bir lem‘adur o nūrdan itse ‘aceb midür
Tā ḥaşr olınca ‘ālemi rūşen-ger āfitāb

17 Rūşen iki çerāġ-ı ser ü pāyıdur yanar
Meh-tāb-ı dehr ü tābe-dem-i maḥşer āfitāb

18 Fānūs-ı pāsbān-ı ḥarīm-i celāleti
Meh-tāb-ı çarḫa ġıbṭa vü reşk eyler āfitāb

19 Her şeb ḥarīm-i pākine zīnet virür olur
Ḳandīl-i māha revġan-ı feyż-enver āfitāb

20 Üstinde nūr-ı gün gibi raḫşende-i cihān
Ez-şarḳ tābe-ġarb niẟār eyler āfitāb

21 Cārū-keş-i ḥarīm-i muḳaddes siriştidür
Olmış hemīşe bende-i fermān-ber āfitāb

22 Ol muḥterem ḥarem ki derūnında ravża var
H̱ākin meşāmm-ı cāna ider ʻanber āfitāb

23 Olmış o ravża maḳsem-i envār-ı mekremet
Dā'im o nūr-ı feyżden eyler cer āfitāb

24 Yā Rab nedür o ravża-i telṣīmgāh-ı ins
Çün Cebre'īl yüz süre her gün per āfitāb

25 Her gün nice yüz urmaya ol ẖāke kim anuñ
Kemter ġubārı kuḥl-i ʻuyūn-ı her āfitāb

26 Olmış ṭavāf-ı Ḳaʻbeye ʻāzim be-sūz-ı ʻaşḳ
Abdāl-ı pā-bürehne vü gerdān-ser āfitāb

27 Cūyā-yı ẖāk-būsıdur olsa ʻaceb midür
Āşüfte-ḥāl ü şīfte-dil mużṭar āfitāb

28 Güstāẖī-i mürūrına bālā-yı ravżadan
Ādāb-ı beste-dem müteḥayyir-ber āfitāb

29 Bālā-nişīn-i bām u gül āşiyāne-sāz
Olmış meger kebūter-i zerrīn-per āfitāb

30 Yā Rab nedür o ravża-i pür-ḳadr ü pür-şükūh
Ne ravża yaʻni nūr-ı şeref-güster āfitāb

31 Ḳandīl o pāk ravżaya seyyāregân-ı çarḥ
Mihrābı şemʻ-i māh ile hem-yekser āfitāb

32 Yā Rab ne ravżadur ki anuñ olmış üstine
Eflāk ḳubbe vü ʿalem-i zer-ser āfitāb

33 Rū-māl-i ḫāk-i ʿizzetidür diyü baḫş ider
Her kemterīn zerreye zer-efser āfitāb

34 Bir kez yüz urmaġile o ḫāk-i münevvere
Gūyā olur cebīn-i siyeh-rūlar āfitāb

35 Şāhen-şehā ḥabīb-i İlāhā Peyāmberā
Ey nūr-ı maḥż u nūr-ı şeref-perver āfitāb

36 Ey menbaʿ-ı mürüvvet ü mā'ü'l-ḥayāt-ı feyż
Ey ṣāḥib-i şefāʿat ü hem kevs̱er āfitāb

37 Ġam-ḫˇārı sensin ümmet-i pür-cürmüñ ʿāḳibet
Virmekde nūr-ı ḥiṣṣe beher kişver āfitāb

38 Sīrāb-sāz-ı teşne-dilān-ı ʿuṣāt iken
Yek ḳaṭre āb-ı ʿafvuñ eyā bihter āfitāb

39 Mücrim ḳalur mı ḥaşrgeh-i rüsta-ḫīzde
Āb-ı şefāʿatüñ ṣuna çün kevs̱er afitāb

40 Ümmet ne deñlü maʿsiyyet-ālūd-ı cürm ise
Me'yūs-ı feyżüñ olmaz olur hem-ser āfitāb

41 Añlar me'āl-i ẕerreyi gerçi ḥaḳīrdür
Ey dil-nüvāz-ı ümmet-i ʿiṣyān-ger āfitāb

42 Dil cürm-i maḥż iken keremüñ melce' eylemiş
Ser-pā bürehne hem-çü yetīmān ber-āfitāb

43 Ben eyleyem ümīd-i kerem maḥż-ı cürm olam
Yād itsem āh ḥāl-i dilüm aġlar āfitāb

44 Ḥāl-i siyāh-kārī-i Cezmī-i pür-güneh
Çün ṣafvet-i hevāda küsūf-āver āfitāb

45 Ālāyişe ġarīḳ u ma'āṣī-sirişt iken
Ḥablü'l-metīn mihriñi dil eyler āfitāb

46 Vaḳf-ı zebāna na't-i güẕār eyledüm be-ṣıdḳ
S̱ebt eyledüm sicill-i dile bāver āfitāb

47 Maḳdūr-ı naḳd-i 'ömrümi ṣarf itmek üzreyim
H̱āk-i derüñde ey kereme maẓhar āfitāb

48 Ḥaddüm degül egerçi s̱enā-güsterī benüm
Dil ḳanda ḳanda rütbe-i bālāter āfitāb

49 Gerçi benem o şā'ir-i siḥr-āferīn-ḫayāl
Her cevherīn naẓmıma kim dirler āfitāb

50 Nessāc-ı tār u pūd-ı ma'ārif benem benüm
Kālā-fürūş ṭab'uma zīnet-ger āfitāb

51 Āṣār-ı nūr-bāḫşuma meftūn şeb-i viṣāl
Baḫt-ı siyāh-kāruma ḥayrānter āfitāb

52 Ṣıdḳ ile yād itse dilüm mu'cizātuñı
Her beyt-i na'tum eyler o dem ezber āfitāb

53 Ammā edā-yı na'tuña yoḳ ḳudretüm k'olur
Taṣdīḳ-i rūy-ı 'acze müheyyā-ser āfitāb

54 Vaṣfuñda her sözüm dür-i mengūş-ı ḳudsiyān
Ḥırzu'l-emān-ı cānı gibi ṣaḳlar āfitāb

55 Şevḳ-āver-i ṣaḥīfe-i dil na'‘t-i ekremüñ
Çün ḫōş-dem-i ṣabāḥa ṭulū‘ eyler āfitāb

56 Na‘t-i cemīle dil nice ḳādir olur mı hīç
Āgūş-ı zerre cāygeh-i enver āfitāb

57 Ancaḳ senüñ şefā‘atüñe ḳaldı kārımuz
Ol dem ki āb-ı merḥametüñ eyler āfitāb

58 Nuṭḳ-ı şerīf-i ‘afvuñ ile pāk olur dilüm
Eyler hemīşe terbiye-i gevher āfitāb

59 Mehcūr ḳılma rūz-ı cezāda bu bendeñi
Ey leşker-i nübüvvetüñe çāder āfitāb

60 Muḥtāc ḳılma bāb-ı aḫissāya ben ḳuluñ
Zīrā benem derüñde tevekkül-ger āfitāb

61 Her gün cihāna baḫşiş-i bī-imtinān ide
Kibrīt-i aḥmer-i keremüñden zer āfitāb

62 İksīr-i kīmyā-yı tamāmü'l-‘ayār dil
Ḫāk-i derüñ bilür hem ider çün cer āfitāb

63 Yā Rab be-nehc-i şer‘-i şerīf-i Muḥammedī
Yā Rab be-rāh-ı rāstī-i ma‘ber āfitāb

64 Yā Rab be-istivā-yı ḫaṭ-ı şer‘-i müstaḳīm
Yā Rab be-semt-i ṣıdḳa ola rehber āfitāb

65 Yā Rab be-farṭ-ı nūr-ı sa‘ādet-ḳarīn-i mihr
Yā Rab be-feyż-yābī-i meh ser-ber-āfitāb

66 Yā Rab be-ḫōş ṭarāvet-i gülzār-ı ‘āfiyet
Ki ol nesīm-i feyżi müdām ister āfitāb

67 Yā Rab be-ḫōş nesīm-i ṣabāḥ-ı gül-i niyāz
Yā Rab be-nükhet-i gül-i cān-perver āfitāb

68 Yā Rab be-teşnegī-i ḫumār-imtizāc-ı ṣubḥ
Yā Rab be-mest-i nergis-i zer-sāġar āfitāb

69 Yā Rab be-şevḳ-i nāle-i ruḫsār-sūdegān
Yā Rab be-‘arż-ı bendegī-i çāker āfitāb

70 Yā Rab be-sūz-ı āh-ı yetīmān-ı şām-ı ġam
Kim virmede tezelzül-i ḥayret-ber āfitāb

71 Yā Rab be-ża‘f-ı āh-ı ḥazīn kim olur müdām
Bālīn-i ‘āfiyet ṭalibān pister āfitāb

72 Eyle ḳarīn-i ẓıll-i ḥimāyet o dem k’olur
Yā Rab ṭınāb-ı āh-ı dil-i çāder āfitāb

73 Yā Rab penāhgāhum olur mı benüm daḫi
Ol dem ki ide maġfiretüñ miġfer āfitāb

74 Cümle niyāz u ḫāhiş-i encām ḥāl-i dil
Ma‘lūm hem-çü rūşenī-i enver āfitāb

75 Dil ḥālini Ḫudāya sipāriş idüp bilür
Ne luṭf-ı rūzgār ne feyż eyler āfitāb

76 Ümmīdüm ez-kerem be-resāned gel[e] selām
Bir rūḥ-ı pāk-i ḥażret-i Peyġamber āfitāb

NM1 4b **22** **CEZMĪ**

Ḳasīde-i Cezmī Der-Na‘t-i Sulṭānü’l-Enbiyā Muḥammedüni’l-Muṣṭafā Ṣalla’llāhu Te‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

1 El-ḥamdü-li’llāh oldı göñül feyż-yāb-ı feyż
Açdı dili ṣarīr-i der-i müsteṭāb-ı feyż

2 El-ḥamdü-li’llāh ‘uḳde-güşā-yı tevaḳḳufum
Gūyā müyesser oldı dile fetḥ-i bāb-ı feyż

3 El-ḥamdü-li’llāh olmadı rū-gerde-i ḳabūl
Dil oldı bārgāh-ı ümīd intisāb-ı feyż

4 El-ḥamdü-li’llah olmadum āzürde-i vuṣūl
Oldum ḳarīn-i luṭf-ı sa‘ādet-me’āb-ı feyż

5 Luṭf-ı ḥayāt-baḫşine dil-mürde muntaẓır
Ne luṭf luṭf-ı ḥaẓret-i ‘ālī-cenāb-ı feyż

6 ‘Ālī-cenāb-ı feyż şeh-i mülk-i merḥamet
Bārān-niṣār-ı ‘āṭıfet-i dīn seḥāb-ı feyż

7 Ḫurşīd-i her dü kevn sipihr-i peyamberī
Nūr-ı eşi‘‘a-baḫş-ı ‘uṣāt āfitāb-ı feyż

8 Ḳandīl-i ‘arş-ı şer‘ ü żiyā-pāş-ı evc-i dīn
Nūr-ı Ḫudā o bedreḳa-baḫş-ı ṣavāb-ı feyż

9 Vaḥy-āşinā-yı emr-i Ḥaḳ āyine-i cemāl
Īmān-fürūz-ı çihre-i dīn āb u tāb-ı feyż

10 Meclā-yı her tecellī-i aḥkām-ı Kirdgār
Müstenbaṭ-ı şerī‘at-ı ümmü’l-kitāb-ı feyż

11 Ser-sūre-i me’āl-i kitāb-ı kerīm-i luṭf
Faḫr-i rüsül netīce-i mu‘ciz-cevāb-ı feyż

12 Sulṭān-ı muḳtedā-yı kül ü hādī-i sübül
Meşkūt-ı nūr-ı mihr-i risālet-me’āb-ı feyż

13 Ẕāt-ı şerīfi ‘illet-i ġā’iyye-i cihān
Nūr-ı ẓuhūrı raḥmet-i bī-irtiyāb-ı feyż

14 Cism-i laṭīfi maṭla‘-ı nūr-ı Muḥammedī
Mühr-i nübüvveti meh-i pür ferr ü tāb-ı feyż

15 Yek ẕerre-i ‘ināyetin eyler o nūr-ı maḥż
Pertev-fürūz-ı kevn ü mekān āfitāb-ı feyż

16 Ḫıdmet-güzār-ı dergehi ervāḥ-ı ḳudsiyān
İtmekde rūz u şeb şeref-i intisāb-ı feyż

17 Cārū-keş-i ḥarīm-i muḳaddes-siriştidür
Bāl ü per-i melāike-i feyż-yāb-ı feyż

18 Olmış cihānda āyet-i raḥmet o nūr-ı maḥż
İtmiş o nūr-ı pāki Ḫudā intiḫāb-ı feyż

19 Deryā-yı merḥametde dür-i yetīm-i luṭf
Olmış şefā‘at ü keremi bir seḥāb-ı feyż

20 Ser-çeşme-i zülāl-i şefā‘āt olur iden
Nuṭk-ı ḥayāt-baḫşını rūz-ı ḥisāb feyż

21 Ey ḫ˘āce-i ifāde-i va'd u va'īd-i Ḥaḳ
Sensin ümīd-i mā-ḥaṣal-i şeyḫ ü şāb feyż

22 Luṭfuñ degül mi cābir-i ḳalb-i şikestegān
Ey ġam-güsār-ı ümmet u mü'ciz-cevāb feyż

23 Sensin dü kevne nūr-ı şeb-i ḳadr u ṣubḥ-ı 'ıyd
Ey māh-tāb-ı ṭal'at u hem āfitāb-ı feyż

24 'İṣyān-gerān-ı ümmetiñ içre bu pür-güneh
B'illāhi ma'ṣiyet ile olup bī-s̱evāb[1]

25 Ālūdegān-ı ümmetüñüñ ser-firāzıyam
Ben ey şefī'-i 'arṣa-i rūz-ı ḥisāb-ı feyż

26 Biñ cān u dille ḫāk-i rehüñ bende-i derüñ
Olmaġla iftiḫār ider ol pür-ḥicāb-ı feyż

27 El-ḥamdü-li'llāh olmış o āzādegāna reşk
Ez cān u dil ġulām-ı der-i kām-yāb-ı feyż

28 CEZMĪ ġulām-ı ḫalḳa be-gūş-ı der-i niyāz
Ḳuldur ümīd ider şeref-i intiṣāb-ı feyż

29 Dīrīne bende-i der-i devlet degül midür
'Avf it günāh u cürmin odur dil-ḫarāb feyż

30 Şermendedür o ma'ṣiyetinden ḳaçarsa da
Ey kān-ı luṭf itme anı redd-i bāb-ı feyż

31 Atma ġarībüñi nigeh-i iltifātdan
Oldur derüñde bī-kes ü ḫāṭır-ḫarāb feyż

[1] 22/24b Mısra vezne uymamaktadır.

32 Ey ẕāt-ı pāki mefḫar-ı ser-cümle-i rüsül
V’ey ḥażret-i şefī‘ü şefā‘at-me’āb-ı feyż

33 Herkes ümīd-i kām ile bir bāba müntesib
Ben bī-kesem meger ki der-i müsteṭāb-ı feyż

34 Anlar neşāṭmend-i ehl-i şādmān-ı kām
Maḥzūn u münkesir bu dil-i kem-yāb-ı feyż

35 Bendeñ der-i sa‘ādetüñi itmişem penāh
İḥsān senüñ kerem senüñ ey kām-yāb-ı feyż

36 Himmet demi zamān-ı kerem luṭf mevsimi
B’illāh bu demdür ey şeh-i ‘ālī-cenāb-ı feyż

37 Cürmümdür eyleyen beni mehcūr-ı mekremet
Estaġfiru’llāh ey şeh-i ṣāḥib-‘ıṭāb-ı feyż

38 Düşmez ‘ıtāb nūr-ı sirişt-i vücūdıña
Şāyeste-i küsūf mıdur āfitāb-ı feyż

39 Ẓulmetgeh-i ‘ıtāba żiyā-baḫş-ı nūr olur
Eyle bu dil-siyāhuñı teşrīf-i tāb-ı feyż

40 Ser-cümle-i umūrumı teslīm eyledim
Re’y-i münīrüñe senüñ ey ‘afitāb-ı feyẓ

41 Sulṭānum ol żuhūrına ümmīdümüñ mu‘īn
Luṭfuñla eyle bendeñi ümniyy-i yāb-ı feyż

42 Ümniyyemüñ ḥuṣūline olsun dimek yeter
Ey ñuṭḳ-ı pāki ‘Īsī-i ḥażır-cevāb feyż

43 Mānend-i derdnākī-i dil yād idüp arar
Teskīn-i derde çāre o pür ıżṭırāb-ı feyż

44 Na‘t-i şerīfüñ eylemiş ezber çü ḥırz-ı cān
Faḫr eylemez mi mālik-i lü’lü’-i nāb-ı feyż

45 Deşt-i emelde Ḫıżra berāber ider eger
Luṭfuñ olursa bendeñe bir ḳaṭre āb-ı feyż

46 Ḥālüñ yeter bilindi o ṣāḥib-sa‘ādete
Ḥaḳḳa teveccüh ile idersiñ ḫiṭāb-ı feyż

47 Ez cān u dil hediyye-i pākize-i dürūd
Çün vird-i bī-riyāña olur müstecāb-ı feyż

48 Vāṣıl ola taḥiyyat-ı pey-der-pey-i selām
Bir ḫāk-pāy-i ḫˇāce-i ṣāḥib-niṣāb-ı feyż

NM1 6a **23** **CEZMĪ**

Ḳasīde-i Cezmī Der-Na‘t-i Seyyid-i Veled-i Ādem Ḥabīb-i Ekrem Ṣalla’llāhu Te‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Dil-i ḫarāb ki mecnūn-ı nā-şekībādur
Cunūn-ı ‘aşḳ ile ālūde ṭurfe-sīmādur

2 Yine bir āfetüñ oldı göñül giriftārı
Ne fark tā be-ḳadem hem-çü nūr-ı maḥżādur

3 Ne āfet olmada şūr-efken ü şekīb-rübā
Ne āfet āfet-i ‘ālem belā-yı dünyādur

4 Nesīmi beste idüp tār-ı kāküli ey dil
Nüvīd-i ‘aşḳ u maḥabbet cünūn-ı peymādur

5 Eṡer belürmedi feryāddan meger ey dil
Ḥārīm-i yār-ı teferrücgeh-i temannādur

6 Muḥaldur göre dil ḫāl-i rū-yı pür-tābı
Ḫayāli māye-i dāġ-ı dil-i süveydādur

7 Görülmez oldı eṡer sürme-i ḫamūşīden
Göñül o çeşm-i mukaḥḥal henüz gūyādur

8 Görinmez oldı perī-veş o yār fitne ile
Ḫarāb itdi dilüm şehr şūr u ġavġādur

9 Cünūn-ı ‘aşḳ ile geşt-i deşt-i ‘işve ider
Göñül ki düşmen-i ārām-ı bī-ser ü pādur

10 ‘Aceb mi olsa o ser-germ-i kūy-ı rüsvāyī
Mey-i cünūn ile ser-mest u bī-muḥābādur

11 Sükūn bulmadı aṣlā karārdan ‘āciz
Meger ki ġavṭa-ḫōr-ı mevc-i zīr-i deryādur

12 Müfīd olmaz olur maḥż-ı āteş-i ġayret
Ḫıred ki gāhī naṣīḥat-dihi müdārādur

13 Olaldan ‘aşḳ ile hem-dem enīs-i miḥnetdür
Ne rāḥat-ı dil ü ne ṭālib-i tesellādur

14 Tesellī-i dil-i āşufte müşkil oldıysa
‘İnāyet-i ezelī rehber-i temennādur

15 ‘İnāyet-i ezelīden görülmez ise ḳabūl
Du‘ā-yı bī-es̱er-i ṣubḥgāh-ı şükrādur

16 Olursa feyż-es̱er-i ḥırz gerden-i cāna
S̱enā-yı Aḥmed-i Muḫtār-ı nūr-peymādur

17 Dilüñ ümīdi hemān ẕiḳr-i na‘t-i ḥażretdür
Meger ki ḫaste göñül ṭālib-i müdāvādur

18 Olur mı na‘t-i mükerrem gibi devā hergiz
Ne na‘t hem-es̱er-i nuṭḳ-i pāk-i ‘Īsādur

19 Ne na‘t Ṭūr-ı tecellī-i feyż her suḫanı
Ne na‘t her elifi şem‘-i naḫl-i Mūsādur

20 Ne na‘t her sözi bir şeb-nem-i gül-i cāndur
S̱enā-yı faḫr-ı rüsül āb-ı rū-yı ma‘nādur

21 Güzīde faḫr-i nebiyyīn resūl-i Rabb-i mu‘īn
İmām-ı cāmi‘-i dīn muḳtedā-yı dünyādur

22 Şefī‘-i rūz-ı ḳıyāmet Muḥammed-i ‘Arabī
Ḥabīb-i Ḥażret-i Ḥaḳ nāzenīn-i Mevlādur

23 Cenāb-ı ḥażretidür ḥażret ibn-i ḥażret kim
Ġubār-ı dergehine kümmelin cebīn-sādur

24 O ser-firāz-ı cemī‘-i peyamberān-ı cihān
Mis̱āl-i āyet-i raḥmet vücūdı yektādur

25 Vücūd-ı pāki çü nūr-ı Muḥammedī birdür
O nūr-ı maḥż u şeref ṣun‘-ı Ḥaḳ Te‘ālādur

26 O nūrdur olamaz ‘ıdl ü şibhi ‘ālemde
Ḫuceste ẕātı nakāyışdan ey dil a‘lādur

27 Olur mı nūr-ı Ḫudā sāye-āşinā hergiz
Naẓīri olmaduġı sāyeden hüveydādur

28 Müşerref oldı nübüvvet cenāb-ı pāki ile
Ẓuhūr-ı ḥāżrete dek ism-i bī-müsemmādur

29 Vücūd-ı pākidür ‘ālemde ‘illet-i ġā‘ī
Bu nükte müs̱bet ü hem ittifāk-ārādur

30 Cenābıdur bu dü ‘ālemde maḳṣad-ı aṣlī
O zübde ẕāt heme kā‘ināt-ı yektādur

31 O mihr-i evc-i nübüvvet ṣabāḥ-ı ḥaşre degin
Żiyā-yı raḥmeti ‘ālemlere hüveydādur

32 O müttekā-yı sa'ādetgeh-i nübüvvet kim
Şefī'-i ümmet-i pür-cürm ü cürm-baḫşādur

33 Ġarīḳ-i lücce-i cürmüñ biri de CEZMĪdür
'İnāyet irmez ise āşinā müberrādur

34 Ey āfitāb-ı sipihr-i nübüvvet iḥsānuñ
Hemīşe pertev-i raḥmet niṣār-ı dünyādur

35 Ḫitām-ı 'āleme dek ümmetüñ kerem-cūdur
Şefā'atüñ dem-i maḥşer penāh u melcādur

36 Dilüm teveccüh idüp saña Yā Resūlallah
Ricā-yı mekremet eyler faḳīr u ednādur

37 Ġarībdür seni melce' vü seni penāh bilür
Ya n'eylesün dil-i bī-kes ġarīb ü şeydādur

38 Ġulām-ı ḫalḳa be-gūş-ı der-i sa'ādetdür
Dil-i ḫarāb-şude bende-i temennādur

39 Ḫarāb oldı ser-ā-pā me'āl-i aḥvāli
Şikestegī vü ḫarābī dil-i ser-ā-pādur

40 Ḥużūr-ı 'izzetüñe ġāibāne ṣıḳletden
Dilüñ murādı hemān ḥācetin bir inhādur

41 Seni netīce-i maḳṣad bilür o sulṭānum
'İnāyet ü keremüñ kār-sāz-ı 'uḳbādır

42 'İnāyet irmez ise baña yā Nebiyyallāh
İle'l-ebed dil-i nā-sāz-kār-ı sevdādur

43 Ne deñlü mücrim ise bende yā Resūlallāh
O deñlü luṭf u kerem-ḫˇāh-ı ẕāt-ı vālādur

44 Ümīd-i luṭf ile dil ṭurma şey'ün li'llāh ider
Der-i sa'ādete vābeste-i temennādur

45 Dirīġ himmet-i iḥsān buyurma sulṭānum
Zamān-ı luṭf u kerem mevsim-i 'aṭāyādur

46 Zamān nāzük ü dil-teng ü ṣabra yoḳ çāre
Dem-i kerem dem-i iḥsān u vaḳt-i 'iṭādur

47 Be-ḥaḳḳ-ı maṭla'-ı envār-ı leyle-i mi'rāc
Be-ẕāt-ı pāk ki i'cāz-baḫş-ı isrādur

48 Be-ḥaḳḳ-ı nūr-ı ẓuhūr-ı Muḥammedī yā Rab
Meh-i sipihr-i dü kevn āfitāb-ı yektādur

49 Netīce-i emelümdür bu niyyetüm yā Rab
O ḫāk-i 'izzete yüz sürmege temennādur

50 Budur ümīd niyāzum bilür anı zīrā
Dilüñ bu ḫˇāhişini virmege Ḫudā ḳādir

51 Benüm bu ḫˇāhiş ü iḫlāṣumı ne var yā Rab
Ḳabūl eyle dil-i zār nā-şekībādur

52 Netīce dāmenin elden bırakmazam bi'llāh
O ḥażretüñ ki siyeh-pūş u nūr-ı ḥaḍrādur

53 Hezār ḥamd ü taḥiyyat selām-ı pey-der-pey
Niṣār-ı ravża-i pāk-i ḥabīb-i Mevlādur

NM1 7a **24** **CEZMĪ**

Ḳaṣīde-i Cezmī Der-Na‘t-i Seyyidü’l-Mürselīn
Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Demidür sende CEZMİyāne göñül
Ṭurma āh eyle āh rāḥatdur

2 Āhdur bā‘iṡ-i güşāyiş-i dil
Eṡer-i āh maḥż-ı ḥikmetdür

3 Nice āh itmesün göñül ki müdām
Mübtelā-yı ġam u felāketdür

4 Nice āh itmesün ki pey-der-pey
Pāy-māl-i ġumūm u ẕilletdür

5 Nice āh itmesün o bī-kes kim
Mażhar-ı her cefā-yı ġurbetdür

6 Nice āh itmesün ḫalāṣ olmaz
Baḫt der zīr ü mest miḥnetdür

7 Güẕerān itmeden bu dem āh it
Bu dem nāliş ü nedāmetdür

8 Āh it ṭurma kim bu mevsimde
Her du‘ā nā’il-i icabetdür

9 Mevsim-i ḥacc u ḫāk-būsıdur
Ḫāk ammā ‘abīr-ṭıynetdür

10 Ḫāk-i pür-feyż ḫˇāce-i ‘ālem
Rūy-māl-i ‘uṣāta raḥmetdür

11 Ḫāk-bāy-i ḥabīb-i Ḥaḳ ki odur
Ṣāḥib-i kevs̱er ü şefāʻatdür

12 Ser-ḫayl-i peyamberān Aḥmed
Tā ezel Ḥażret-i ibn-i Ḥażretdür

13 Nūrdur ẕāt-ı pāk-i muḥteremi
Nūr ammā ki ñur-ı raḥmetdür

14 Tābiş-i vech-i pāk ü ebrūsı
Mihr-i īmān meh-i nübüvvetdür

15 Nūrdur nūra tāb lāzım ise
Mihr-veş nūr-ı ẕātı müs̱betdür

16 Nūr-ı tevḥīd ü tābiş-i īmān
Şarḳ tā ġarb o nūr-ı ḥuccetdür

17 Bir şererdür o nūrdan ḫurşīd
Tā ḳıyāmet çerāġ-ı rifʻatdür

18 Nūrdur gerçi nūr-ı mihr ammā
Es̱er-i nūr-ı pāk-i Ḥażretdür

19 Me'ḫaẕ-i mihr ü menbaʻ-ı envār
Ravża-i aḳdes ü ṭahāretdür

20 Ravża-i pāk-i Ḥażret-i kevneyn
Nūr-ı çeşm-i her ehl-i ʻilletdür

21 Nūrdan şekl-i ravżadur ki mihr
Rūz u şeb pāy-māl-i ḫıdmetdür

22 Ravża ammā ki maḥż-ı nūr-ı yaḳīn
Yüz sürenler ḳarīn-i devletdür

23 Gören ol nūrdan es̱er bī-şek
Mażhar-ı müjde-i beşāretdür

24 Nice yüz sürmesün o kim dā'im
Fikr ü endīşesi şefā'atdür

25 Rūz u şeb yüz sürer o ravżaya dil
Gerçi kim ġāibāne cür'etdür

26 Ġāibāneyse de kerem-kānı
*'An ḫulūṣ'iż-żamīr niyyet*dür

27 Nice cānlar nis̱ār itmez dil
Āsitān-ı her ehl-i ḥācetdür

28 Bā-ḫuṣūṣ ol dem niyāz-engīz
Nice dem mevsim-i ḍarā'atdür

29 Mevsim ammā ki mevsim-i pür-feyż
Şeref-i mevsim-i ziyāretdür

30 Böyle mevsimde kim niyāz itmez
Der-i raḥmet küşāde-ṣūretdür

31 Şimdi ol feyżgehde cārī olan
Me'āl-hā-yı 'uṣāt-ı ümmetdür

32 Nice nāliş ḫurūş-ı pey-der-pey
Ṣan ḳıyām-ı dem-i ḳıyāmetdür

33 Ġāibāne 'uṣātdan biri de
CEZMĪ pür-günāh-ı şöhretdür

34 Ḳoyup iḥsānuñı ḫilāfa düşer
Kārı ‘işyān u cürm ü ẕilletdür

35 Yine ümmīd-i āb-ı raḥmet ider
Teşne-i vādī-i nedāmetdür

36 Ṣad hezārān selām-pāşıñdur
Ḳārı gerçi ḥicāb u ḫacletdür

37 Ġāibāne selām ber dergāh
Dergeh-i ḥażret-i risāletdür

38 Es-selāmü ‘āleyk sulṭānum
Ez derūn-ı ḫāliṣan ṭūbetdür

39 Ey Ḥabīb-i Ḫudā selāmün ‘aleyk
Ġāyet-i ikrām ile taḥiyyetdür

40 Gül-i gül-ġonca selāmün ‘aleyk
İftiḳār u ḫulūṣ-ı nükhetdür

41 Zīver-i ḫāk-pāyiñ olmaġla
Dil tesellī-me’āb-ı raḥmetdür

42 Dil-i pür derd-i ḫun-şudem dā’im
Ārzūmend-i ḫāk-i ‘izzetdür

43 Benden evvel vüṣūl bulduḳda
Bu du‘ā nāme-i ḥaḳīḳatdür

44 İtme redd anı ḫāk-būsīden
Kim o bir nāme-i meẕelletdür

45 Na‘tdür ṣūretā ḥaḳīḳatde
‘Arż-ı ḥāl-i dil-i ġam-ülfetdür

46 Yā İlāhī be-ḥaḳḳ-ı ẕāt-ı Resūl
Tā ezel ṣaḥib-i sa‘ādetdür

47 Yā İlāhī be-ḥaḳḳ-ı ravża-i pāk
Maḳsem-i raḥmet ü leṭāfetdür

48 Yā İlāhī be-ḥaḳḳ-ı āh-ı ‘uṣāt
Āh-ı āteş-ḫurūş-ı kirbitdür

49 Yā İlāhī be-ḥaḳḳ-ı *fevcen fevc*
Yüz sürenler ḳarīn-i şefḳatdür

50 Eyle rūzī o ḫāk-i çeşme kuḥl
Ḫāk ammā ki ḫāk-i ‘izzetdür

51 Cānum alma hemīşe rū-gerdān
Ölmeden ölmek ey sa‘ādetdür

52 Nefs-i vāpesīn deminde beni
Eyle īmān ḳarīn ‘ināyetdür

53 Beni muḥtāc ḳılma ġayra Ḫudā
Ṣūret-i iḥtiyāc-ı miḥnetdür

54 Baña gösterme bāb-ı maḫlūḳı
İmtināngāh-ı ehl-i ḫissetdür

55 Eyle sen beste-i ricāmı bülend
Çünki dil iḥtiyāc-ı ḫilḳatdür

56 Yā İlāhī be-ḥaḳḳ-ı nūru’n-nūr
Ḳıl niyāzum ḳabūl-i minnetdür

NM1 11a **25** **CİNĀNĪ**

Meşnevī-i Cinānī Der-Na‘t-i Ḥabīb-i Ḫudā

Muḥammed Muṣṭafā Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

1 Ey ḥaremüñ s̱ānī-i beytü’l-ḥarām
Çarḫ-ı mu‘allā saña ednā maḳām

2 Pāye-i dergāh-ı refī‘uñ sipihr
Cām-ı zer-endūd serāyuñda mihr

3 Cilvegehüñ ravża-i ḫuld-ı berīn
Gerd-i rehüñ sürme-i çeşm-i yaḳīn

4 Saḳf-ı serā-perde-i ḳadrüñ felek
Hīme-keş-i maṭbaḫ-ı cūduñ melek

5 Ḳaṣr-ı celālüñde kemer kehkeşān
Anda meh-i nev ‘alem-i zer-nişān

6 Şeb eşigüñde Ḥabeşī bir ġulām
Rūy-ı dumūyuñ şiken-i ṣubḥ u şām

7 Ḫāk-i derüñ mehbıṭ-ı vaḥy-i İlāh
‘Āleme bāb-ı keremüñ secdegāh

8 Sensin o sulṭān-ı memālik-sitān
Dāġ-ı tīh-i rān-ı kümeyt-i cihān

9 Tāze gül-i gülbün-i bāġ-ı hüdā
Şem‘-i şeb-efrūz-ı çerāġ-ı hüdā

10 Ḫ̌āce-i deryā-dil [ü] vālā-güher
Ḳulzüm-i iḥsān u muḥīṭ-i hüner

11 Dā‘ī‘-i tekvīn-i sipihr-i berīn
Bā‘iṣ-i tertīb-i zamān u zemīn

12 Ṭūṭī-i şekker-şiken-i bāġ-ı üns
Zemzeme-ārā-yı gülistān-ı Ḳuds

13 Evvel-i naḳş-ı ṣuḥuf-ı kā’ināt
Gevher-i pākīze-i deryā-yı ẕāt

14 Mu‘tekif-i mesned-i şer‘-i güzīn
Maḥrem-i ḫalvetgeh-i Rūḥu’l-emīn

15 Tāb u tüvān-baḫş-ı ten-i ḫastegān
‘Uḳde-küşā-yı girih-i bestegān

16 Ārzū-yı ḫāṭır-ı cān-ı ġamīn
Şevḳ u meserret-dih-i ḳalb-i ḥazīn

17 Senden olur derdine cürmüñ devā
Ḫalḳa şefā‘atle virirsin şifā

18 ‘İllet-i īcād-ı vücūduñ senüñ
Ġayb-nümā nūr-ı şuhūduñ senüñ

19 ‘Ālemi īcād idicek Kirdigār
Eyledi eşyāya vücūduñ medār

20 Ḳāmet-i mevzūnuñ içündür ‘ayān
Kūşe-i gülzārda serv-i revān

21 Ṭal‘at-i meh-tābuñ içün gülleri
Ṭurrañ içün bāġda sünbülleri

22 Nergis-i şehlāyī gözüñ yādına
Mihr-i cihān-tābī yüzüñ yādına

23 Māh-ı nevi hey’et-i ebrūñiçün
Sebze-i bāġı ḫaṭ-ı ḫoş-būñiçün

24 ‘Ārıż-ı rengīnüñ içün lālesi
Gevher-i sīrābuñ içün jālesi

26 Ġoncaları la‘l-i güher-zāniçün
Yāsemini sīne-i zībāñiçün

27 Cümlesini ‘aşḳuña īcād idüp
Ṭarḥ-ı esās eyledi bünyād idüp

28 Pāyuña ol dem ki yüzin sürdi ḫāk
Ṭoldı felek na‘ra-i *rūḥī fidāk*

29 Efser-i *Levlāk*i ḳoyan başuña
Virdi ṣafā ṭab‘-ı güher-pāşuña

30 Ẕātıñı Ḥaḳ eyledi ‘ayne’l-yaḳīn
Cāmī‘-i mecmū‘-ı kemālāt-ı dīn

31 Rāh-ı hidāyetde bilüp pīşvā
Cümle rüsül saña ider iḳtidā

32 Şem‘-i ruḫuñ bedreḳa-i rāhdur
Sālik-i rāh olana dil-ḫˇāhdur

33 Olmasa ḫurşīd-i vücūduñ ‘ayān
Ẓulmet-i küfr içre ḳalurdı cihān

34 Senden olur mihr-i felek müstenīr
Ḥüsn ile hergiz saña olmaz naẓīr

35 La'l-i lebüñ çeşme-i āb-ı ḥayāt
Vāṣıl-ı ẖˇān-ı keremüñ kā'ināt

36 Ḳapuña her kim ki ider ilticā
Vācib olur aña ḥuṣūl-i ricā

37 Olmasa a'dā n'ola ẖāk-i derüñ
Ḳadrini nādān ne bilür cevherüñ

38 Ehl-i dile kuḥl-i baṣīretdür ol
Ṭālibe iksīr-i sa'ādetdür ol

39 Vechi var eylerse eger intisāb
Ḥalḳuñ aġardur yüzini bu türāb

40 Pūte-i 'aşḳuñda şu kim ḳāl olur
Ḳāli ḳoyup vāḳıf-ı aḥvāl olur

41 Beste-i fitrāküñ olup şād-kām
Dāmuña efgende geçer ẖāṣ u 'ām

42 Çün işigüñ eyledi 'avn-i İlāh
Cürm ü ẖaṭā ehline ümmīdgāh

43 Girye-i dil-sūz ile bī-iẖtiyār
Geldi CİNĀNĪ ḳapuña şermsār

44 Nāle vü feryādla jūlīde-mūy
Oldı ser-i ḳūyıña mālīde-rūy

45 Gerçi ki ‘işyān ile şermendedür
Ḫāliṣ ü muḫliṣ ḳapuña bendedür

46 Rūz-ı ḳıyāmetdeki bī-iştibāh
Cürm ü günāh ehli ola rū-siyāh

47 ‘Āciz ü bī-çāre ḳalup ‘āṣiyān
Maḥşeri geşt eyleye veyle-künān

48 Ḫalḳı yaḳup tābiş-i mihr-i münīr
Ġarḳ-ı ‘araḳ ola ṣaġīr ü kebīr

49 Tīh-i ḳıyāmetde ḳalup teşne-dil
Her kişi fi‘linden ola münfe‘il

50 Vāḳıf olup mevḳif-i ḥayretde ḫalḳ
Muntaẓir-ı emr ola ḥażretde ḫalḳ

51 Herkese ma‘lūm ola nezdīk ü dūr
Ḳavl-i *ilā’llāhi teṣīrü’l-umūr*

52 Sāye-i luṭfuñda dili şād ḳıl
Bend-i belādan añı āzād ḳıl

53 Eyle anı ḳahr-ı Ḫudādan emīn
Cāyını ḳıl ravża-i ḫuld-ı berīn

54 Āteş-i hecr eyledi bağrın kebāb
Sāḳī-i kevṡer n’ola ger ṣunsa āb

55 Bulsa n’ola būy-ı vefādan naṣīb
Gülşen-i medḥüñde odur ‘andelīb

56 Sükker-i medḥüñle odur ṣubḥ u şām
Ṭūṭī-i gūyā gibi şīrīn kelām

57 Görme revā anı ki devr-i ḥisāb
ʿĪşini telḫ eyleye zehr-i ʿıḳāb

58 Nāmını çün ḳıldı CİNĀNĪ ḳażā
Duzaḫa girmek aña olmaz sezā

59 Künbed-i şeş kūşe vü fīrūze ḫışt
Tā ki ola ġayret-i bāġ-ı bihişt

60 Kilk-i ḳażā nüsḫa-i erjeng-vār
Levḥ-i zemīni ḳıla pür berg ü bār

61 Āl ile aṣḥāb ile her ṣubḥ u şām
Ẕāt-ı hümāyūnuña olsun selām

NM1 16b **26 DANİŞĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Dānişī Der-Na‘t-i Muḥammedü’l Muṣṭafā

Ṣallu ‘Aleyhi’l Meleki’l-Ḳuddūsi’l-‘Alā

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Sāyesi düşmez zemīne sen o Naḫl-i Ṭūrsun
Sāyesüz ḫurşīdsin başdan ayaġa nūrsun

2 Ḳaldı arduñca gözi ḫalḳuñ degül ẓahruñda mühr
Bende-i ‘āṣīye Ḥaḳdan ‘afv içün menşūrsın

3 Şeş-cihetden dīdesin dīdār-ı Ḥaḳḳı görmege
‘Ayn-ı ‘ālem sendedür āyine-i manżūrsın

4 Ḥaḳ bu yüzden perde-i rāz-ı dili keşf eyledüñ[1]
‘Ārife żāhir velīkin münkire mestūrsın[2]

5 Dōsta Firdevsden ḳopmuş gül-i bī-ḫārsın[3]
Düşmen-i nā-puḫteye bir āteşīn tennūrsın

6 Muḳassem cennet cehennem vāżı‘ ṭīġ u ḳalem[4]
Münkirīne mātem ammā mü’minīne sūrsın[5]

7 Sensin ol şeh kim Süleymānlar ḳapuñda nūrdur
On sekiz biñ ‘āleme ḥükm itmege me’mūrsın

8 Sensin ol şeh kim perīler emrine maḥkūmdur[6]
Dāver-i fermān-verā-yı leşker-i zenbūrsın

---

[*] Bülent Özer, *Dânişî Dîvânı (İnceleme, Metin, Nesre Çeviri, İndeks)*, Kocaeli 2004, s. 102-104.
[1] 26/4a Mu‘cizeyle Ḥaḳ yüzinden perdeyi keşf eyledüñ D.
[2] 26/4b ‘Ārife: ‘Āşıḳa D / cāhile: münkire D.
[3] 26/5a ḳopmuş: ḳonmuş D.
[4] 26/6a vāzı‘ tīġ u ḳalem: Mālik-i mülk-i ḳıdem D.
[5] 26/6b Münkirine mātem ammā ki mü’mine sūrsın D.
[6] 26/8. beyit: -D.

9 Ka‘beye bünyād uran gerçi Ḫalīlu’llāhdur
Sen de virāne göñüller yapmaġa mezdūrsın[7]

10 Gördigüñ mi‘rācda ‘āşıḳlara baḫş eyledüñ
Luṭf-ı Ḥaḳdur ücretüñ dīdārla me’cūrsın[8]

11 Mest olup tel ḳırmasunlar diyü erbāb-ı ḫıred
Nāhī-i ney māni‘-i kūş-ı ney ü ṭanbūrsın[9]

12 Nāme-i Ḥaḳsın ki her saṭruñ dil-i a‘dāya tīġ[10]
Dört kitāb içre Nebiyyü’s-seyf ile mesṭūrsın[11]

13 Bir avuç ḫāk-ile ṣalduñ ḫāke cünd-i düşmeni[12]
Ḥaḳ elüñde ceyş-i ‘adā üstine manṣūrsın[13]

14 Cevheridür fetḥ iden gencīne-i esrārıñı
Tā ezelden gevher-i tevḥīde sen gencūrsın[14]

15 Çeşm-i ḫalḳı rūşen itdüñ şeb-çerāġ-ı şer‘ile[15]
Efser-i farḳ-ı şahāne gevher-i menşūrsın

16 Ḥaḳ bilen ẕāt-ı şerīfüñ Ḥaḳḳa olmuşdur yaḳīn
Kim ki Ḥaḳdan dūrdur sen daḫı andan dūrsın[16]

17 Cümlenüñ ṣulṭānısın sen Ḥaḳḳ ile çoḳdur işüñ
Sendedür Ḥaḳ ceyş-i a‘dā üstine manṣūrsın[17]

---

[7] 26/9. beyit: -D.
[8] 26/10 beyit: -D.
[9] 26/11. beyit: -D.
[10] 26/12a dil: -D.
[11] 26/12b Nebiyyü’s-seyf: beni’s-seyf D.
[12] 26/13a cünd-i düşmeni: cism-i düşmeni D.
[13] 26/13b Dest-i ḳudret ṣāḥibisin ḳāhir-i maḳhūrsın D.
[14] 26/14. beyit: -D.
[15] 26/15a şer‘ ile: fażl ile D.
[16] 26/16. beyit: -D.
[17] 26/17. beyit: -NM1.

18 Kendüyi ednā bilendür Rabbini a'lā bilen
Kim ki Rabbinden cüdādur sen de andan dūrsın[18]

19 Bir mu'aẓẓam şehrsin kim bābı anuñ Murtażā
'İlm ile ma'mūrsın tevḥīd ile maḥṣūrsın[19]

20 Ḥaşr olunca ser-'alem sensin menār-ı vaḥdete
Penc vaḳt içre lisān-ı ḫalḳda meẕkūrsın

21 'Aşḳ u ḥüsnüñdür sebeb dünyā *ve mā fīhā*ya hep[20]
Revnaḳ-efzā-yı cinān nüzhet-nümā-yı ḥūrsın[21]

22 Baḥr ü bürde Ḫıżr u İlyās oldı meddāḥıñ senüñ[22]
Ḥāmid ü Maḥmūdsın hem ḥāżır u maḥżūrsın

23 Pādişāh-ı evvelīn ü ḳıblegāh-ı āḫirīn
Evvel ü āḫir-i binā-yı 'aşḳla ma'mūrsın[23]

24 Ḥüsn-i ḫulḳ ile bir içim ṣusın ammā kim yine
Ḫançer-i güle dāfi' nār-ı dil-i pür-şūrsın[24]

25 Tīġ-i engüştüñle itdüñ cevşen-i māhı dü-nīm
'Ālemüñ ṣāḥib-ḳıranı merd-i ṣāḥib-zūrsın

26 Gözin açduñ zāl-i dehrüñ nīze-i iḳdāmla
Ḥaşredek tāb-efken-i rū-yı şeb-i zencūrsın[25]

27 Saña bağışlandı cümle ümmetān-ı 'ācizān
Fażl-ı Ḥaḳ ile ezelden tā ebed maġfūrsın[26]

---

[18] 26/18. beyit: -D.
[19] 26/19b maḥṣūrsın: maḥżūrsın D.
[20] 26/21a 'Aşḳ u ḥüsnüñdür: Ḥüsn ü 'aşḳundur D.
[21] 26/21b nüzhet-nümā: zīnet-nümā D.
[22] 26/22. beyit: -D.
[23] 26/23. beyit:18. beyit D.
[24] 26/24. beyit: -D.
[25] 26/26. beyit: -D.

28 Ḥāşe-lillāh kim saña ümmet olan ḳurtulmaya
Sen şefī‘-i cürm-i vaḥş u ṭāyr u mār u mūrsın[27]

29 El benüm dāmen senüñ yā Raḥmeten-li’l-ālemīn[28]
Şöhretüm ‘iṣyān benüm ‘afv ile sen meşhūrsın[29]

30 Her ne deñlü çarḫ-ı pervāz iseñ ey sīmurġ dil
Şāh-bāz-ı ḳadrine bir kemterīn ‘uṣfūrsın[30]

31 Dānişī olma ṣaḳın luṭf-ı Ḫudādan nā-ümīd
‘Aḳl ile yoḳdur ‘alāḳañ mestsin ma‘ẕūrsın

32 Göziñ aç kim cām-ı cehl itmiş seni heb ḫarāb
Ḫāk-i ẕilletde uyursın vü āḫir sen maḫmūrsın[31]

33 Sāyesine ṭutalum olduñ Süleymān-ı zamān
Dergehinde ḫākdan ednā yine bir mūrsın

34 Ẕerre-i maẓhar düşürseñ āftāb-ı luṭfına[32]
Müjde kim iki cihānda şādsın mesrūrsın

35 Rūḥına olsun selām ol pādişāh-ı ḫāṣ u ‘ām
Nefs elinde çekdügiñ derdi bilür ma‘ẕūrsın[33]

---

[26] 26/27. beyit: 12. beyit D.
[27] 26/28. beyit: -D.
[28] 26/29. beyit: 8. beyit D.
[29] 26/29b ‘afv ile sen: sen luṭfla D.
[30] 26/30. beyit: -D.
[31] 26/32. beyit: -D.
[32] 26/34a Ẕerre-i maẓhar: Ẕerrece maẓhar D.
[33] 26/35. beyit: -D.

NM1 17b **27** **DĀNİŞĪ**

Müseddes-i Dānişī Der-Na‘t-i Sulṭān-ı Enbiyā
Burhān-ı Aṣfiyā Aḥmedü'l-Muḫtār 'Aleyhi's-Selām

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

I

1 Ey saña müşṭāḳ cümle enbiyā vü mürselīn
Ẕātuñ engüşt-i kemāle ḫātem-i gevher-nigīn

2 Pāye-i mi‘rācıña taḥsīn ider ‘arş-ı berīn
Cümle ‘ālem bildi sensin yā Şefī‘al-Müẕnibīn

3 Pādişāh-ı enbiyā tāc-ı ser-efrāzān-ı dīn
Ḳıblegāh-ı evliyā maḥbūb-ı Rabbü'l-‘ālemīn

II

1 Naḳd-i cānı beẕl ider yoluñda aḥbābuñ senüñ
Açılur maḥrem yüzine ḥaşredek bābuñ senüñ

2 İki ‘ālem şāhıdur evlād-ı aṣḥābuñ senüñ
Levḥ-i maḥfūẓa yazıldı böyle elḳābuñ senüñ

3 Pādişāh-ı enbiyā tāc-ı ser-efrāzān-ı dīn
Ḳıblegāh-ı evliyā maḥbūb-ı Rabbü'l-‘ālemīn

III

1 Ḥākim-i muṭlaḳ ki ḫalḳa ḥażret-i Allāhdur
Ḥükmine münḳād olan cāndan Ḥabību'llāhdur

2 Vādī-i faḳr u fenā ‘uşşāḳa ṭoġrı rāhdur
Faḳr ile faḫr eyleyen sulṭān-ı ‘ālī-cāhdur

3 Pādişāh-ı enbiyā tāc-ı ser-efrāzān-ı dīn
Ḳıblegāh-ı evliyā maḥbūb-ı Rabbü'l-'ālemīn

IV

1 Ol şehenşāh-ı dü-gītī server-i ḫayrü'l-beşer
Yüzi ṣuyından yayıldı 'āleme gül-berg-i ter

2 Ḫāk ile yeksān idi dā'im yanında sīm ü zer
Ḥaḳḳı da'vā eyleyen 'āşıḳlara s̱ābit yeter

3 Pādişāh-ı enbiyā tāc-ı ser-efrāzān-ı dīn
Ḳıblegāh-ı evliyā maḥbūb-ı rabbü'l-'ālemīn

V

1 Ḫalḳa fermānın yürütdi 'izzet ü ikrām ile
Baġladı ejderleri ser-rişte-i aḥkām ile

2 'Āleme ṣaldı hirāsān tīġ-i ḫūn-āşām ile
Milket-i dünyāyı ṭutdı leşker-i İslām ile

3 Pādişāh-ı enbiyā tāc-ı ser-efrāzān-ı dīn
Ḳıblegāh-ı evliyā maḥbūb-ı Rabbü'l-'ālemīn

VI

1 Yā İlāhī luṭf idüp ḳurtar felāketden bizi
Vaḥdete irgür ḫalāṣ eyle bu kes̱retden bizi

2 Bu recāmız ref' ide ḫāk-i meẕelletden bizi
İtmese maḥrūm maḥşerde şefā'atden bizi

3 Pādişāh-ı enbiyā tāc-ı ser-efrāzān-ı dīn
Ḳıblegāh-ı evliyā maḥbūb-ı Rabbü'l-'ālemīn

VII

1 DĀNİŞĪ bir mürşide her kim ki nā’il olmadı
Ḳaldı nāḳıṣ ḥayf ol bīç‘āre kāmil olmadı

2 Geçdi bu nefs-i denīden Ḥaḳḳa vāṣıl olmadı
Ẕerre deñlü devlet-i dünyāya nāil olmadı

3 Pādişāh-ı enbiyā tāc-ı ser-efrāzān-ı dīn
Ḳıblegāh-ı evliyā maḥbūb-ı Rabbü’l-‘ālemīn

NM1 18a **28** **DĀNİŞĪ**

Ḳaṣīde-i Dānişī Der-Na‘t-i Muḥammedü’l-Ḫiṣāl Muḥammedüni’l-Beşīr Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Ḥabīb-i Ḫāliḳ-i yektā Muḥammed Muṣṭāfāsın sen
İki ‘ālemde maḫlūḳa imām u pīşvāsın sen

2 Vücūd-ı luṭf-ı cūduñdur cihānuñ varlıġı ancaḳ
Fakīrüñ faḫrısın sulṭān-ı iḳlīm-i ġınāsın sen

3 Ṣadā-yı penc vaḳtüñ şarḳa ġarba ṣaldı āvāze
Menār-ı vaḥdete *Allāhu Ekber* le ṣalāsın sen

4 Ṣaçuñ *ve’l-leyl* ü ḥüsnüñ *ve’ḍ-ḍuḥā* nuñ sırr-ı tefsīri
Dilinde virdi cümle ‘ālemüñ ṣubḥ u mesāsın sen

5 Ḥadīs-i *faḳru faḫrī* den sebaḳdur fenn-i istiġnā
Şehin-şāh-ı serīr-i kişver-i cūd u ‘aṭāsın sen

6 Nizām u intizām-ı ins ü cin şer‘üñle s̱ābitdür
Bu da‘vāya yine şāhid de sensin müdde‘ā sensin

7 Ḫudā birdür dimek īmān degül yād olmaya nāmuñ
İki ‘ālemde Ḥaḳ birdür viṣāl-i Kibriyāsın sen

8 Senün fermānuña ins ü melek yir gök muṣaḫḫardur
Göñül taḫtında ḥükm-i pādişāhīye sezāsın sen

9 Vücūduñla müşerrefdür vücūd-ı ‘ālem ü ādem
Ḥaḳīḳat ‘āleminde ibtidā vü intihāsın sen

10 ‘Abādan delḳ-i tecrīde degişdüñ aṭlas-ı çarḫı
Ḫudānuñ ḫāṣısın şāhen-şeh-i āl-i ‘abāsın sen

11 Ẓuḥūr-ı cennet ü dūzaḫ yemīn ile yesāruñdur
Şefī‘-i rūz-ı maḥşer mefḫar-ı arż u semāsın sen

12 Ḳabā-yı ḫil‘at-i *levlāk* ile ḳaddüñ müzeyyendür
Cihān-ı mülk-i ma‘nā nāzenīn-i enbiyāsın sen

13 Yüzün *seb‘ul-meṣānī*dür vücūd-ı lā-mekānīdür
Muḥīt-i lücce-i baḥr-i hüdā ‘arş-ı ‘alāsın sen

14 Ḫudāya ‘ayn-ı ‘irfān dest-i luṭfuñdan açılmışdur
Naẓar ehli olan çeşm-i ‘alīle tūtiyāsın sen

15 Yedi ḳat gök yedi ḳat yer vücūduñdan ‘ibāretdür
Ne kim var yirde vü gökde Ḫudādan mā-‘adāsın sen

16 Cemāl-i ins ü cān mir’āt-ı ‘aşḳuñdan göründi hep
Göñülden on sekiz biñ ‘āleme nūr-ı żiyāsın sen

17 ‘Alāyıḳdan müberrāsın küdūretden muṣaffāsın
Kemāl-i pāyede ser-tāc-ı cümle aṣfiyāsın sen

18 Ne deñlü var ise ervāḥ teşrīf-i ḳudūmüñdür
*Elestü rabbiküm*de nükte-i *ḳālū belā*sın sen

19 O kim sāyende ḫoş geçdi odur sulṭān-ı heft-iḳlīm
Per-i tevḥīd ile pervāz-ı ‘arş itmiş hümāsın sen

20 Ḥaḳīḳat ‘ālemin şer‘-i şerīfüñ gösterir ḫalḳa
Ṣafā ser-çeşmesisin menba‘-ı ḫavf ü recāsın sen

21 Senüñle şeş-cihāt u çār-ʿunṣur kim şeref buldı
Sekiz cennet ki dirler ol maḳām-ı dil-güşāsın sen

22 Kitāb-ı Mes̱nevī gūş-ı dile vecd ü semāʿuñdur
Ṭarīḳ-i Mevlevīde neydeki ṣıyt u ṣadāsın sen

23 Ṣalāt ile selāmuñdur nikāh-ı Ādem ü Ḥavvā
Maḥabbet ʿāleminde ʿaḳd-i peyvend-i vefāsın sen

24 H̱ulāṣā geştī-i Nūḥī sebeb H̱ıżr-ı vücūdundur
Dem-i Dāvūda luṭfuñdan ṣadā-yı cān-fezāsın sen

25 Süleymāna nübüvvet ẖātemi destüñden irmişdür
Nebīler ẖātemisin ẖalḳa ammā ibtidāsın sen

26 Bulunmaz cüst ü cūy ile ezelden olmasa luṭfuñ
Dil-i İskendere āb-ı ḥayāt-ı ġam-zedāsın sen

27 Niçe İskenderi ʿaşḳuñla gösterdüñ ḥaḳīḳatde
Yine Mūsā vü H̱ıżruñ arasında mācerāsın sen

28 Ḳuluñ ḳurbānuñ olmışdur H̱alīlu'llāh u ʿİsmāʿīl
Göñüller Kaʿbesinde Merve ḥaḳḳıyçün Ṣafāsın sen

29 Egerçi şekli Yūsuf ḥüsni ammā nūr-ı ʿaşḳuñdur
Görinen dīde-i Yaʿḳūba ol nūr-ı żiyāsın sen

30 Ṭoḳanmaḳla naẓar bir kerre ḥüsn-i iltifāṭunla
Cemāl-i Yūsufa şöhret viren ḥüsn ü baḥāsın sen

31 Nice dermāndeye dārü'ş-şifā dergāh-ı luṭfuñdur
Dil-i Eyyūba ṣabr u zaḫm-ı derdine devāsın sen

32 Çıkardı Yūnusı ġavvāṣ-ı feyżüñ baṭn-ı māhīden
Yine anuñ yüzünden mevc uran baḥr-i ṣafāsın sen

33 Ledün İlyāsa hikmet Dānyāle ḥażretüñdendür
Şifāda Bū ʻAlīye ṭıbda Loḳmāna şifāsın sen

34 Ṭayandı emriñe dīne getürdi bunca seḥḥārı
Yed-i Beyżā ile destinde Mūsānuñ ʻaṣāsın sen

35 Ġam-ı hicrān çeken dil-mürde-i ʻaşḳa Mesīhāsın
Mesīhānuñ dem-i cān-baḫşına neşv ü nemāsın sen

36 Ḫudā birdür şerīʻat bir tarīḳat bir ḥakīḳat bir
Arañuzda ikilik yoḳ ʻAliyye'l-Murtażāsın sen

37 Hüseyn ile Ḥasan Veyse'l-Ḳaran ẕāt-ı cemīlüñdür
Cemīʻ-i enbiyāya evliyāya ilticāsın sen

38 Derūnuñ nūr-ı Zeyne'l-ʻĀbidīn ile müzeyyendür
Anı bildüm ki ʻālemde bugün sırr-ı Ḫudāsın sen

39 İmām-ı Bāḳırı kim pūte-i ʻaşḳuñda ḳāl itdüñ
Zer-i ḫāliṣ ider ḫāk-i siyāhı kīmyāsın sen

40 Ṣadāḳat nāẓıruñdur Caʻfer-i Ṣādıḳ emīnüñdür
Ḫulāṣa murġ-ı cānı nār-ı dūzaḫdan rehāsın sen

41 Olup Kāẓım-ṣıfat Mūsā Rıżānuñ sırr-ı ʻirfānı
Taḳiyy ü yā Nakī-veş maʻden-i cūd u seḫāsın sen

42 Helāk itdüñ urup deccāl-i nefsi tīġ-i ḥilmüñle
Ḫudā'nun ʻaskeri hem Mehdī-i ṣāḥib-livāsın sen

43 Vücûduñ medḥidür medḥ-i Nebīden DĀNİŞĪ ḳaṣduñ
Yine evlād u aṣḥāba muḥibb-i bī-riyāsın sen

44 Eger var ise bunlar deñlü sende pāye-i ‘ālī
Tenüñ rūḥ eyledüñ cümle vücūda muḳtedāsın sen

45 Ümīdüñ kesme dergāh-ı Ḫudā-yı lem-yezelden kim
Saḫī oldur ġanī oldur fakīr-i bī-nevāsın sen

46 Cemālüñle celālüñ ‘arż idersin dem-be-dem ḫalḳa
Yine sen kendüñe tiryāksın hem ejdehāsın sen

47 Emīn olsañ n’ola ol şehlerüñ kehf-i emānında
Göñüller cāmi‘inde sırr-ı āmīn ü du‘āsın sen

NM2 21a **29** **DĀNİŞĪ**

Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün Mefāʿilün

1 Vücūduñ nūrdan ḫalḳ eylemişdür Ḥażret-i Mevlā
Anuñçün yerlere düşmezdi sāyeñ āfitāb-āsā

2 Vücūduñdur vücūda Âdemi var itmege bāʿis̱
Kelām-ı rūḥ-baḫşuñdur Mesīḥāyı iden iḥyā

3 İşitdi vaṣf-ı pāküñ Ḥażret-i Bārī Teʿālādan
ʿAceb mi cān virürse ümmetüñden olmaġa ʿĪsā

4 O şeb kim rūḥ-ı pāküñ ʿālem-i cisme ḳadem basdı
Şikest oldı kelīsālar ṣanemler oldı nā-peydā

5 Ḳudūm-i ḫāk-i pāyüñle münevver dīde-i ʿālem
Der-i devlet me'ābuñla müşerref Kaʿbe-i ʿulyā

6 Ġubār-ı dergehüñden iktisāb-ı nūr idüp her gün
Ṭarīḳ-ı ḳūyuña yüzler sürer mihr-i cihān-ārā

7 Hemīşe āsitānuñ ḫiẕmetiyle faḫr ider Cibrīl
Ḳapuñda vechi var cārūb olursa kākül-i ḥūrā

8 Ḳaşuñ miḥrābına gökde melekler eyledi secde
Nihāl-i ḳāmet-i bālāña ḳıldı ser-fürū Ṭūbā

9 Görüp ḳadd-i bülendüñ serv-i bālā ḳaldı ḥayretde
Ḳızardı şerm idüp ruḫsār-ı pāküñden gül-i raʿnā

10 Cemālüñ seyr idelden Selsebīliñ diñmedi yaşı
Derūnında ḫayāl-i mihr-i rūyuñ eyledi me'vā

11 Dür-i naẓm-ı kelāmuñ gūşına mengūş gevherdür
Ḥadīs̱-i nuṭḳuñı her kim iderse cān ile iṣġā

12 Ḳuluñ ḳurbānuñ oldı Ḥażret-i Yūsufla İsmā‘īl
Ġam-ı ‘aşḳuñla terk itdi behişti Ādem ü Ḥavvā

13 Olur vaṣf itmede esrār-ı ‘ilmüñ ‘aḳl-ı kül ḥayrān
Kemāl-i ḳudretüñ bilmekde ‘ācizdür niçe dānā

14 Ḫudādan ġayrı kimse ẕātuñı ḳādir degil vaṣfa
Nice medḥ eylesün ẕāt-ı şerīfüñ bu dil-i şeydā

15 Benānuñdur ḳalem kürsī vücūduñ levḥ sīneñdür
Derūnıñ ‘Arşdur ma‘nīde sensin ‘ālem-i kübrā

16 Ruḫuñ berg-i gül-i ra‘nā zebānuñ bülbül-i gūyā
Gül ü bülbül vücūduñ gülşeninde ẓāhir ü peydā

17 Cemāl-i bā-kemālüñ Ḥażret-i Yūsufdan aḥsendür
Güzellikde naẓīrüñ görmemişdür dīde-i bīnā

18 Nedür ol ṭal‘at-i enver nedür ol ṭurra-i ‘anber
Nedür ol la‘l-i cān-perver nedür ol ḳāmet-i bālā

19 Nedür ol çeşm ü ol ebrū nedür ol ḳāmet-i dil-cū
Nedür ol ḫāl-i ‘anber-bū nedür ol ḥüsn-i bī-hemtā

20 Nedür kāfirlerüñ baş egmeyüp inkārına ba‘iṣ
Saña iḳrār iderken baş egüp dünyā ve mā fīhā

21 Şu deñlü cismümi ġarḳ eyledüm levs̱-i me‘āṣīye
Ki pāk itmez günāhum bir yere gelse yedi deryā

22 Günāhum bī-nihāyet cürmümüñ yoḳ ḥadd ü pāyānı
Eger senden şefā‘at olmaz ise āh u vāveylā

23 Elin al Dānişīnüñ ḳalmasun ḳapuñda sulṭānım
Ḳoma ol pāy-māli ḫāk-i ġamda bī-ser ü bī-pā

NM2 21b **30** **DĀNİŞĪ**

Ve lehū

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Ey niḥāl-i ḳāmetüñ naḫl-i bahāristān-ı dīn
Ṣāye-veş üftāde-i serv-ḳadüñ Rūhü'l-Emīn

2 Sünbülüñ ḳaç başı var kim beñzeye zülfeynüñe
Kākül-i pür-çīnüñe dirsem ḫaṭādur müşk-i Çīn

3 Şekl-i ṭuġrā dur risālet ḥükmine ebrūlaruñ
Sāye-i perr-i hümādur ṣan o zülf-i 'anberīn

4 Lem'a-ı nūr-ı ruḫuñdan bir şererdür mihr ü māh
Dest-i ḳudret ḫūb naḳş itmiş cemālüñ āferīn

5 Şu'le ṣaldı pertev-i tīġuñ derūn-ı 'āleme
Ẓulmet-i küfr ile ṭolmışken zamān ile zemīn

6 Mülk-i dīnüñ serveri āḫir zamān peyġamberi
Enbiyānuñ rehberi maḥbūb-ı Rabbü'l-'ālemīn

7 Ẓāhir itdi enbiyānuñ her biri bir mu'cize
Mu'cizāt-ı ḥażretüñ yetmez mi Ḳur'ān-ı mübīn

8 Enbiyā içre sen ol sulṭān-ı 'ālī-şānsın
Didi kim Ḥaḳ Ḥażreti ḥaḳḳuñda ḫayrü'l-mürselīn

9 Dergeh-i devlet-me'ābuñ ḫiẕmetin rif'at bilüp
Āsitānuñ ḫākine yüzler sürer çarḫ-ı berīn

10 Kūyuñı 'arż eyleyüp dirler melekler 'āşıḳa
Hāẕihī cennātü 'Adnin f'edḫulūhā ḫālidīn

11 Yā Resūla'llāh şefī' ol DĀNİŞĪ bī-çāreñe
Yaḳmasun ġam āteşi ḳıl āb-ı iḥsānuñ mu'īn

12 Raḥmet-i dünyā içün geldi vücūduñ 'āleme
Muṣṭafā mā cāe *illā raḥmeten li'l-'ālemīn*

13 Gerçi çoḳdur cürmüm ammā luṭfuñuñ pāyānı yoḳ
Umarum senden şefā'at yā Şefī'al-Müẕnibīn

NM2 22a **31** **DĀNİŞĪ**

Ve lehū

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Günāh u cürmüme yoḳdur nihāyet yā Resūla’llāh
Şefā‘at ḳıl baña rūz-ı ḳıyāmet yā Resūla’llāh

2 Cemālüñ her kimiñ kim naḳş olur mir’āt-ı ḳalbinde
Aña yüz gösterür rūy-ı sa‘ādet yā Resūla’llāh

3 Ḫayāl-i mihr-i rūyıñ zāyil eyler ġam şebin dilden
İder nūr-ı cemālüñ ref‘-i ẓulmet yā Resūla’llāh

4 Cebīnüñ māh-ı enverdür ruḫuñ mihr-i münevverdür
Sözüñden ẓāhir oldı nūr-ı ḥikmet yā Resūla’llāh

5 Şefī‘ ol rūz-ı maḥşerde delīl ol baña her yerde
Faḳīr ü bī-kesem senden ‘ināyet yā Resūla’llāh

6 Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳa rehbersin mürüvvet kānı serversin
Umar şāh u gedā senden ‘ināyet yā Resūla’llāh

7 Günāhum başdan aşdı pāy-māl-i cürm ü ‘işyānum
Meded ḳaldum ayaḳda ḳıl hidāyet yā Resūla’llāh

8 Ümīdüm bu ġubār-ı ḫāk-pāyüñden cüdā olmaz
İder her kim saña ‘arż-ı maḥabbet Yā Resūla’llāh

9 Ṭavāf eyler melekler āsitānuñ āsumān-āsā
Ḳapuñdur Ka‘be-i erbāb-ı rif‘at Yā Resūla’llāh

10 Cenāb-ı Ḥażretüñle ḥaşr olursam rūz-ı maḥşerde
Zihī devlet zihī ‘izzet sa‘ādet Yā Resūla’llāh

11 Günāhum çirḳini pāk eylemek yoḳdur yedi deryā
Meger kim cūş ide deryā-yı raḥmet yā Resūla'llāh

12 Degül bir ḳaṭre cürmüm raḥmetüñ deryāsı yanında
İderseñ ben günehkāra ḥimāyet yā Resūla'llāh

13 Ḳuluñdur DĀNİŞĪ bī-çāreden luṭfuñ dirīġ itme
Aña rūz-ı cezāda ḳıl şefā'at Yā Resūla'llāh

NM1 72b **32 FĀ’İŻĪ**[*]

Ḳaṣīde-Beçće-i Fā’iżī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Nebī-i Ekrem Ṣall’allāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Seḥer olınca buḫār-ı zemīn sipihre mümās
Sepīde ṣanma ki taṣ‘īd-i zībaḳ itdi bu ṭās

2 Zer itdi noḳṭa-i iksīr-i mihri ser-tā-ser
Şafaḳla olmış iken çarḫ-ı tāb-dāra nüḫās[1]

3 Zemāne eyledi sīm-āb-ı ṣubḥdan şengerf
Sepīde üzre şafaḳ ẓāhir oldı itme ḳıyās

4 ‘Aceb mi ṣayḳala-i ṣubḥ açsa ṭutmış idi
Buḫār-ı arż ile āyīnesin sipihrüñ pās

5 Ḫayāl-bāzī-i gerdūnı gör ki virdi yine
Sifāl-i köhnesine revnaḳ-ı bilūrin kās

6 Daḳīḳ-i ṣubḥ ile olmazdı bāmı ālūde
Sipihr dāne-i a‘mār-ı ḫalḳa olmasa dās[2]

7 Sikender-i seḥer itdi güherlerin çīde
Ẓalāmda felek olmışdı vādī-i elmās

8 Tamām geldi hele āb-cūyı ḫurşīdüñ
‘Amūd-ı ṣubḥ ile olmışdı āsumān miḳyās

---

[*] Halil İbrahim Okatan, *Kafzâde Fâ’izî, Hayatı Eserleri Sanatı – Tenkitli Divan Metni*, İzmir 1995, s. 92-93.
[1] 32/2b olmuş iken: olmuş idi D.
[2] 32/6b dās: ās D.

9 Süvār-ı yektene-i mihr pūr-ı Zāl-āsā
Bıraḳdı leşker-i Afrāsiyāb-ı şāma hirās

10 Sipāh-ı şarḳ ẓuhūr eyledi Hülāgū-veş
Nigūn olursa n'ola rāyet-i beni'l-'Abbās

11 'Aceb mi dūdesini alsa kuḥl-sāz-ı ḳażā
Sipihr olmışıdı şem'a üzre ḳonmış ṭas

12 Ne şem'a lem'a-i envār-ı ravża-i nebevī
Ne ravża ḫˇābgeh-i pādişāh-ı cinn ü ünās

13 Yemīn-i bāzū-yı millet emīn-i vaḥy-i mübīn
Emān-ı bīm-i ḳıyāmet żımān-ı istīnās[3]

14 Serīr-gīr-i heme ḫusrevān-ı rūy-i zemīn
Şeh-i melā'ike-'asker kerūbiyān-ḥurrās

[3] 32/13b żımān: zemān D.

NM1 72b **33** **FĀ'İŻĪ**

Meṡnevī-i Fā'iżī Der-Na'ṫ-i Ḥabīb-i Ḫudā 'Aleyhi's-Selām

Mef'ūlü Mefā'ilün Fe'ūlün

1 Ey dil demidür söze virüp tāb
Eyle gül-i gūş-i cānı sīrāb

2 Ḳıl na'ṫ-i Nebīde ter-zebānī
Fevvāre-i āb ḳıl dehānı

3 Na'tinde hevā-yı ma'nī-i ḫāṣ
Çün şu'le ider zebānı raḳḳāṣ

4 Dībāce-i nüsḫa-i cihāndur
Ser-maṭla'-ı naẓm-ı *kün-fe-kān*dur

5 Āb-ı ruḫ-ı müşt ḫāk-i pīşīn
Maḳṣūd-ı cihān ḫulāṣa-i ṭīn

6 Reddi sebeb-i düḫūl-i nīrān
Rıdvānı der-i behişte derbān

7 Ger olmasa 'ıṭr-ı şer'i būyā
Bu bezmi ṭutardı būy-ı ṣahbā

8 Şer'i ile oldı rütbesi pest
Taḳṣīrine aġlar idi ser-mest

9 Merdūdī diyü şarābı her bār
Gördükce vurur yüzini mey-ḫ̌ār

10 Tesbīḥi olup bülend-i āheng
Başıldı ṣadā-yı naġme-i ceng

11 Şer‘iyle def-i şikeste-endām
Cāmi‘lere oldı çenber-i cām

12 Beñzer diyü sāġar-ı şarāba
İrgürdi şikest māh-tāba

13 Ẓıllı yere düşmese revādur
Ol yerlere ḳonmayan hümādur

14 İtse n’ola aña sāyebānı
Günden ṣaḳınur seḥāb anı

15 Bir rişte-i zülf-i müşg-sāsı
Biñ Yūsuf-ı behçetüñ bahāsı

16 Tā ḥaşr ola şer‘inüñ beḳāsı
Peyrevligüñ ide pīşvāsı

17 Vaṣfın ider ol bülend şāhuñ
Rūḥ olsa n’ola sözinde anuñ

18 Yārān-ı ṣafā-yı bezm-i ünsi
Mestān-ı ṣabūḥ-ı cām-ı ḳudsī

19 Bir cāmdan içdiler şarābı
Bir bādenüñ oldılar ḫarābı

20 Gülzār-ı cinānda feyż-i bāḳī
Meclisleri içre ola sāḳī

21 Bir cām-ı raḥīk ile idüp yād
Her birinüñ ide rūḥını şād

NM1 75b **34 FĀ'İŻĪ (ĶAFZĀDE)**[*]

Na't-i Ḥażret-i Risālet-Penāh

Ṣalavātu'llāhi 'Aleyhi ve Selāmuhū[1]

Mef'ūlü Mefā'ilün Fe'ūlün

1 Tafṣīl-i muḳaddimāt-ı mücmel
Tedbīr-i pesīn-i 'aḳl-ı evvel[2]

2 Ser-cūş-ı ḫum-ı şarāb-ı vaḥdet
Peymāne-i āḫirīn-i ṣoḥbet

3 Ümmī-suḫan-āver-i ledünnī
'Allāme-i dersgāh-ı ma'nī

4 İslām-fürūz u şer'-pervāz[3]
Genc-āgen-i seb-çerāġ-ı i'cāz

5 Āẕer-küş-i ceyş-i pāsbānī
Āteş-zen-i dūde-i Keyānī

6 Gül-ġonçe-i gülşen-i Birāhīm
Nev-bāve-i bāġ-ı 'izz ü tekrīm

7 Ḳahhār-ı 'Acem be-tīġ-rānī
Muḫtār-ı 'Arab be-nükte-dānī

8 Evreng-nişīn-i 'izz-i sermed
A'ẓamter-i enbiyā Muḥammed

---

[*] Fatih Elçi, *Kâfzâde Fâizî'nin Leylâ vü Mecnûn Mesnevîsi, İnceleme - Tenkidli Metin - Dizin*, Adıyaman 2011, s. 75-80.

[1] NM1'de şairin ismi belirtilmemiştir. Müellifini Fâizî olarak tespit ettiğimiz metnin üstünde bir başlık da bulunmadığı için tezde yer alan başlık alınmıştır.

[2] 34/1b pesīn-i: pesīn ü M.

[3] 34/4a fürūz u: fürūz-ı NM1.

9 Bünyād-ı sipihre ʻillet oldur
Ḫalḳ-ı meh ü mihre ʻillet oldur

10 Çarḫ urmada şevḳi ile bī-bāk
Dolab-ı Muḥammedīdür eflāk

11 Teh-curʻa-i cām-ı fażlı ervāḥ
Dürdī-i şarāb-ı cūdı eşbāh

12 Hem maẓhar-ı nāmıdur Ḫudānuñ[4]
Hem raḥmet-i ʻāmıdur Ḫudānuñ

13 Ol gūşe-nişīn-i künc-i minber
Destinde kilīd-i heft kişver

14 Sulṭān-ı Hüdā serīrdür ol
Peyġamber-i mülk-gīrdür ol

15 Çün mevkib-i ʻarş itdi der-kār[5]
Zīr ü zeber oldı mülk-i aġyār

16 Erbāb-ı memālik-i ḳadīme
Hep düşdiler ıżṭırāb u bīme

17 Bī-minnet ü daḫl-sāz u esbāb[6]
Virdi aña cümlesini Vehhāb

18 Ol devlet-i şeş-hezār sāle
Ṭayanmadı saṭvet-i celāle[7]

---

[4] 34/12a nāmıdur: tāmıdur M.
[5] 34/15a ʻarş: ʻazmin M.
[6] 34/17a daḫl-sāz u esbāb: daḫl-sāz-ı esbāb NM1.
[7] 34/18b ṣatvet-i: ṣatvet ü NM1.

19 Bir bendesine müsellem oldı
Maḥrūsa-i dīne munẓam oldı

20 Emlāk-i Sikender-i cihān-gīr
Nevvābı elinde oldı tesḫīr

21 Ṣaldı çü cihāna şevket ü fer
Cizyet-dih-i şer‘i oldı ḳayṣer[8]

22 Pesmāndeye emrin eyler icrā
Dümdār-ı sipāhıdur Mesīḥā

23 İdrīs ki oldı taḫta mensūb[9]
Ta‘yīn-i ḳüdūmı idi maṭlūb

24 Seyl-āb-ı ẓuhūrı ḳıldı ṭuġyān
Ṭāḳ-ı Keyi itse n'ola vīrān

25 İḳbāli bahār-ı dil-güşādur
Kim ceyşine çarḫacı ṣabādur

26 Ḳalb idi meger ki sikke-i māh
Anı iki pāre ḳıldı ol şāh

27 Farḳında seḥāb o mihr-i lem‘üñ
Üstinde duḫān gibiydi şem‘üñ

28 Görse n'ola cānib-i pesendin
Ol āyine-i ṣıfāt-ı Ẕü'l-men

29 Her cānibi rūyıdur çerāġuñ
Birdür pes ü pīşi verd-i bāġuñ

---

[8] 34/21a Cizyet-dih-i: Ḍarbet-dih-i NM1.
[9] 34/23a taḫta: necme M.

30 Pīrāhenini virüp o sulṭān
Farṭ-ı kereminden oldı ‘uryān

31 Ehl-i dile bunda yoḳ ġarābet
Fānūsı n’ider çerāġ-ı ḳudret

32 Āb-ı deheniyle çāh-ı telḫ-āb
Oldıysa ‘aceb mi şerbet-i nāb

33 Ḳuvvetlü idi o şehd-i nūşīn
Deryāya ḳosañ iderdi şīrīn

34 Engüştini ḳıldı menba‘-ı āb
Ol āb ile itdi ḫalḳı sīr-āb

35 Aḳıtdı o feyż-i *lā yezāl*
Fevvāre-i nūrdan zülāli

36 Ey ḫāme yeter şümār-ı i‘cāz
Mi‘rācını vaṣfa eyle āġāz

37 Unutmayalum sibāḳ-ı ‘aşḳı[10]
Şerḥ idelüm iştiyāḳ-ı ‘aşḳı

---

[10] 34/37a sibāḳ: siyāḳ NM1.

NM1 73a **35** **FĀ’İZ-İ ṢULḤĪ**

Kaṣīde-i Fā’iz-i Ṣulḥī Der-Na‘t-i Ḥabīb-i Ekrem Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Diler ki göstere ṭāvūs-ı ḫāme cevlānı
İde ṣaḥīfe-i kāfūra ‘anber-efşānī

2 Diler ki bülbül-i endīşe ola naġme-ṭırāz
Gül-i bütān-ı suḫan çāk ide girībānı

3 Diler ki yine ola sükker-i ḥalāvet-rīz
Zebān-ı nāṭıḳa-i ṭūṭī-i suḫandānī

4 Diler ki göstere i‘cāz-dem mesīḥ-i ḫayāl
Vire kelāma ṣafā-yı cenāb-ı rūḥānī

5 Diler ki ḳulzüm-i ma‘nā telāṭum eyleyerek
Kenār-ı naẓma niṣār ide cevher-i cānı

6 Diler ki eyleye erjeng-i ṭurfe naḳş-ı ḳalem
Ṣaḥīfe-i varaḳ-ı naẓma ḫāme cünbānī

7 Diler ki eyleye Behzād-ı ṭab‘ bir yeñi resm
Ki görmüş olmaya ol ṭarzı dīde-i Mānī

8 Diler ki göstere envār-ı şevḳ-i medḥiyle
Yed-i müfekkire dest-i Kelīm-i ‘İmrānı

9 Diler ki ḫıdmet idüp cān u dil ola şeb ü rūz
Ḥarem-serāy-ı ṣenāsında sūde pīşānī

10 Diler ki ḫāme-i tedḳīḳ-i münşī-i fikrüm
Yaza ṣaḥīfe-i taḥḳīka vaṣf-ı Yezdānı

11 O ẕāt-ı pāk-i muḳaddes ki derk-i künhinde
Ġam-ı tahayyür alur ʿaḳl-ı feylesūfānı

12 Veliyy-i niʿmet-i hej-deh hezār ʿālem kim
Dū kevn maẓhar-ı luṭf u nevāl-i iḥsānı

13 Muḥāldür aña bulmaḳ naẓīr pīr-i ḫıred
Hezār kerre eger itse naẓra-i s̱ānī

14 Yegāne ḫāliḳ-i kevneyn kim bulur ʿizzet
Kemīne bendesi bulmaḳda rūḥ-ı sulṭānī

15 Müfīż-i rūḥ-ı mücerred mümidd-i cism-i laṭīf
Muḥīṭ-i ʿālem-i lāhūt mevhibet kānı

16 Taḥammül eyleyemez rü'yet-i cemāline dil
Olursa bāṣıra mānend-i Ṭūr-ı nār-dānī

17 Nüfūs-ı nāṭıḳa lāl-i beyān-ı evṣāfı
ʿUḳūl ʿāciz-i derk-i ḥaḳīḳat-i şānı

18 Ṭarāvet-āver-i gülzār-ı ʿālem-i melekūt
Şüküfte-vār dil-i bülbül-i suḫandānı

19 Güher-nis̱ār-ı tecellī o genc-i maḫfī kim
İrāde eyledi keşf-i kemāl-i pinhānı

20 Pür itdi ḳudretin ıẓhār idüp cihān ḫalḳın
Vücūd-ı mümkine gördi müşaḫḫaṣ erzānī

21 Virüp tamām-ı niẓām u kemāl her cinse
Mükerrem itdi feżā’ille nev‘-i insānı

22 Peyemberānı pey-ender-pey eyledi irsāl
Müşeyyed eyledi rükn ü esās-ı īmānı

23 Marīż-i derd-i ġama ḳūt-ı rūḥ u ḳuvvet-i ḳalb
Cerīḥ-i ma‘ṣiyete merhem-i Süleymānī

24 Müe’yyed eyledi ṣad mu‘cizeyle her birisin
Ki anlaruñ bula ṣıdḳı s̱übūt u burhānı

25 Ḫuṣūṣ eyledi ser-cümleden ziyāde şerīf
Nesebde ḫulḳ u ḥasebde Resūl-i ‘Adnānı

26 Cihāna raḥmet içün anı eyledi meb‘ūs̱
Yed-i mü’eyyedine virdi naẓm-ı Ḳur’ānı

27 Yetişdi cānib-i Ḥaḳdan selām ile Cibrīl
Getürdi aña hedāyā-yı vaḥy-i Rabbānī

28 Ḳarīn-i fażl-ı İlāhī Muḥammed-i ‘Arabī
Olup şerī‘ati nāsiḫ-ı cemī‘-i edyānı

29 Daḫı müsellem-i kül Müctebā Ḥabīb-i Ḫudā
Ḫuceste ‘illet-i īcād-ı ṭavr-ı insānī

30 Belīġ-i şān-ı kelām-ı cevāmi‘ü’l-kelimāt
Faṣīḥ her güher-i nuṭḳı ṣad-ḥikem kānı

31 Cevād-ı vādī-i baḫşişde Ḥāteme evvel
Şecī‘-i ‘arṣa-i heycāda Rüstem-i s̱ānī

32 Ḥasedde resm-i ʿaṭā-baḫşına nesīm-i bahār
Ḥamel terāveş-i luṭfundan ebr-i nīsānī

33 Sütūde maẓhar-ı feyż-i ʿamīm-i lem-yezelī
Güzīde mürşid-i rāḥ-ı rıżā-yı Raḥmānī

34 Ruḫ-ı münevveri ḫurşīd-i ṣıdḳ u ṣafā[1]
Dil-i mükerremi mir'āt-ı vech-i Sübḥānī

35 Nesīm-i luṭf-ı Ḫudā gül-güşā-yı ʿilm ü edeb
Delīl-i rāh-ı hüdā mekremet gülistānı

36 Odur meded-res-i bī-çāregān-ı rūz-ı cezā
Odur şefāʿat iden müẕnib-i peşīmānī

37 Kemāl-i fażlına şāhid yeter anuñ dil ü cān
Hemīşe anlara ẓāhir delīl-i rūḥānī

38 Ḳıyās idüñ burada keṡretin feżā'ilinüñ
Ḳabūl ider anı her kim ki vardur iẕʿānı

39 Midād-ı kātib-i medḥi olurdı baḥr-i siyāh
Geleydi bir yere olmazdı ḥadd ü pāyānı

40 ʿUluvv-i şānına lāyıḳ ṡenā ne mümkindür
Ne deñlü diḳḳat ü saʿy eylese ṡenā-ḫˇānı

41 Ḳuṣūra muʿterifiz ḫıdmet-i ṡenāsında
Recā-yı ʿafv iderüz çāk idüp girībānı

42 Ümīd odur görüp eksikligin tamām-ı ḳarīn
Ḳarīn-i ʿafv ide Ṣulḥī ḳusūr u noḳṣānı

[1] 35/34a Mısra vezne göre eksiktir.

42 Şefāʿat ide ümīdüm budur ki rūz-ı cezā
Ebed ḫalāṣ ide ġamdan dil-i hirāsānı

43 Kemīne bendesiyüz ṭavḳ u dāġ-ı ʿaşḳı ile
Müzeyyen eyleyelüm gerden-i dil ü cānı

44 Ḫudā recāmuz odur nūr-ı pāki ḥürmetine
Müyesser eyleye sermed ṣafā-yı rıdvānı

NM1 70 b **36 FAŻLĪ**[*]

Meŝnevī-i Fażlī Der-Na't-i Nebiyy-i Ekrem ü Ḥabīb-i Muḥarrem 'Aleyhi's-Selām

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Yā İlāhī günāhkār oldum
Nefs elinden ẕelīl ü ḫor oldum[1]

2 Ḫūblar 'aşḳına eşir oldum
Nev-civānlar ġamıyla pir oldum

3 Ser-i bī-maġzumı pür itdi hevā
N'ola düşsem meye ḥabāb-āsā

4 Meyl idüp cām-ı vaṣl-ı dil-dāre
Sāġar üstine oldum āvāre

5 Bu hevāyile nūş idüp bāde
Ḫırmen-i zühdi virmişem bāde

6 Ele alsam vużū' içün ibriḳ
Ṣanuram pürdurur şarāb-ı raḥīḳ

7 El yudum ābdest-i ṭā'atden
Vazgeldüm ḳamu 'ibādetden

8 Yumadum yüz namāza ben 'āṣī[2]
Olmaya bir benüm gibi ḳāṣī

9 Mescide her ḳaçan kim 'azm iderüm
Ṣanuram kūy-ı dilbere giderüm[3]

---

[*] Nezahat Öztekin, *Fażlī, Gül ü Bülbül*, İzmir 2002, s. 218-227.
[1] 36/1b elinden: elinde NM1.
[2] 36/8a yüz: bu NM1.

10 Mescide ṣanma ḫayr içün varuram
Rūy-ı dil-dārı seyr içün varuram[4]

11 Rūy-ı mihrāba eyleyüp her gāh
Baġlasam el namāza ben güm-rāh

12 Der-i dilberde ṣanuram her dem
Ḳavşurup hidmetinde el ṭururam

13 Yā İlāhī günāhuma ḥad yoḳ[5]
Hizmetüñde ḳuṣūruma ʻad yoḳ

14 Nefs-i şirrīre uymışam ya Rab
Eyle cürmüm ʻaṭā vü ʻafva sebeb

15 Sen ġanīsin ġınādurur ṣıfātuñ[6]
Saña bir kāri ḫayr ü maʻṣiyetüñ

16 Ḳılsa ṭāʻat cihān heẕārān sāl
İrmez anuñla kibriyāña zevāl[7]

17 Maʻṣiyet ḳılsa hem cihān yeksān
Gelmez andan kemāline noḳṣān

18 Gerçi yok saña ṭāʻatüm ya Rab
Līk vardur itāʻatüm ya Rab

19 İʻtiḳād itmişem çü vaḥdetüñe
İmtiṣāl itmişem şerīʻatüñe

---

[3] 36/9. beyit: -M.
[4] 36/10b dil-dārı: dil-dāra M.
[5] 36/13. beyit: –NM1.
[6] 36/15. beyit: –NM1.
[7] 36/16b zevāl: kemāl M.

20 Baña göster ṭarīḳ-ı tevhīdi
Ḳıl müyesser yoluñda terfīdi

21 Nūr-ı vechüñle çeşmüm it rūşen
Eyle ʿilmüñle ḳalbümi gülşen

22 Ḳoma ẓulmetde can-ı güm-rāhı
Baña nūruñla rūşen it rāhı

23 Māsivā ḥubbın it göñülden dūr[8]
Ḳalbüñ itsün maḥabbetüñ pür-nūr

24 Seni görsün ne yaña baḳsa gözüm
Olsun aduñ senüñ dilümde sözüm

25 Şöyle ṭolsun maḥabbetüñle göñül
Pertev-i sırr-ı vaḥdetüñle göñül

26 Ki olup sırr-ı cāna keşf vücūd[9]
Ḳande baḳsam sen olasın meşḥūd

27 Rūy-ı ḫūbānda seyr idem ḥüsnüñ
Bāġ u bosṭānda seyr idem ḥüsnüñ[10]

28 Ḳande ḳılsa naẓar dil-i āgāh
Ola meşhūdı *s̱emme vechu'llāh*[11]

29 Cām-ı ʿaşḳile cānumı mest it
Varluġum nīst eyleyüp pest it[12]

---

[8] 36/23. beyit: –NM1.
[9] 36/26a sırr-ı cāna keşf-i vücūd: keşf-i cāna sırr-ı vücūd M.
[10] 36/27b Bāġ u busṭānda: Bāġ-ı busṭānda M.
[11] 36/28b meşhūdı: naẓarı NM1.
[12] 36/29b pest: hest M.

30 Ki diyem mest-i ‘aşḳ olup yā Hū
Lā erā fī’l-vücūdı illā Hū

31 Ẕikr idüp *lā ilāhı* dil hergāh
Ola meşhūdı dāyim *illa’llāh*

32 Belki irsün şu deñlü cāna fenā[13]
K’ola bir aña lā ile illā

33 Vaḥdetüñ ola çün elif-peydā[14]
Ola anuñla *lā* olup *illā*

34 Cānumı eyle pür ḥaḳīḳātle
Ḳalbümi rūşen it ṭarīḳatle

35 Ṣıdḳı dāyim baña şi‘ār eyle
Şükr-i in‘āmumı dis̱ār eyle

36 Dilümi saḳla kiẕb ü ġıybetden
Göñlümi kibr ü kīn ü ḥiddetden

37 Cümle aḫlāḳumı ḳılup tebdīl
Eyle ben derdmende luṭf-ı ceẕīl

38 Ġażabum āteşin söyündürgil
Ṭama‘ u ḥırṣumı göyündürgil

39 Nefse müstevlī olmasın şeḥvet
Anı def‘ it müyesser it ‘iffet

40 Ġażabuñ yaḳma iltihābı ile
Eyle teskīn şecā‘at ābı ile

---

[13] 36/32a fenā: ṣafā NM1.
[14] 36/33. beyit: –NM1.

41 Cānı ḥikmetden eyleyüp āgeh[15]
Cehlile ḳılma gürbüz ü ebleh

42 Dimezem ẓulmile dalālet vir
Cümle efʿālüme ʿadālet vir

43 Ḳıl yoluñda tevekküli rehber
Ki ḳılam Kaʿbe-i murāda sefer

44 Zād-ı rāh it ḳanāʿatı her dem
Ki başam menzil-i vuṣūle ḳadem

45 Çün ṭārīḳatde viresin dile fer
Hem şerīʿatle viresin zīver[16]

46 Ṭāʿatüñ eyle göñlüme ʿādet
Olmasun līk ʿādeti ṭāʿat

47 Rāst eyle ḳıyāma ḳāmetümi
Ki ḳılam rāstlıkla ṭāʿatümi

48 Hem rükūʿ içre ḳāmetüm ḫam ḳıl
Dāl-ı devletdür ol dem-ā-dem ḳıl

49 Ḳıl sücūdumda ʿaḳl ü fikrümi maḥv
Ġayrı fikriyle itme secdem sehv[17]

50 Ḳāʿid-i ṣadr-ı iʿtibār eyle
Hem kuʿūd içre üstüvār eyle[18]

---

[15] 36/41b gürbüz ü ebleh: gel sırrı ebleh NM1.
[16] 36/45b viresün: vir baña M.
[17] 36/49b ġayrı: ġayr M / secdem sehv: secde-i sehv NM1.
[18] 36/50. beyit: M'de mısralar yer değiştirmiş.

51 Ṭā‘atüm bī-riyā vü ḫāliṣ ḳıl
Beni iḫlāṣuñile muḫliṣ ḳıl

52 Muṣṭafā ittibā‘ın it rūzī
K'ola pür-nūr ṭā‘atüm rūzī

53 Emr-i şer‘e iṭā‘atüm artur
Sünnetine ri‘āyetüm artur[19]

54 Eyle mihrile ḳalbümi şeydā
Dilümi eyle na‘tına gūyā

55 Fıṭrat-ı kāyināta ‘illet-i tām
Zübde-i çār-cism ü heft-ecrām[20]

56 Gevher-i pāk genc-i ḫāne-i cūd
Aḫter-i neyyir-i sipihr-i vücūd

57 Noḳṭa-i aṣl ü merkez-i edvār
Āḫirīn ḫaṭṭ ü evvelīn pergār[21]

58 Ya‘ni maḥbūb-ı Ḥażret-i Ma‘būd
Muṣṭafā vü Muḥammed ü Maḥmūd

59 Hāşimi nisbet ü Ḳureyş-tebār[22]
Maẓhar-ı ẕāt ü muẓhir-i ās̱ār

60 Sīne-i pāki maḫzenü'l-esrār
Vech-i pür-nūrı maṭla‘ü'l-envār

---

[19] 36/53b ri‘āyetüm: iḳāmetüm M.
[20] 36/55b çār-cism ü heft-ecrām: çār-cism-i heft-ecrām NM1.
[21] 36/57b ḫaṭṭ ü evvelīn: evvelīn-i ḫaṭṭ NM1.
[22] 36/59a Ḳureyş-tebār: Ḳureyş-s̱ebāt NM1.

61 Ol ki serdār-ı enbiyā oldur
Ser ü sālār-ı aṣfiyā oldur

62 Olmasa nūr-ı vechi tābende
Rūşen olmazdı mihr-i raẖşende

63 Pāye-i ḳadri olmasa a‘lā
‘Arş bulmazdı rif‘at-i vālā

64 Ṣalmasa serv-i rif‘ati sāye
Kürsi bulmazdı ḳadrile pāye

65 Ger murād olmasa o ṭıynet-i pāk
İmtizāc eylemezdi ābile ẖāk

66 Olmasa ẕāt-ı pāki ger maḳṣūd
Olmaz idi iki cihān mevcūd

67 Ġaraż oldur vücūd-ı ‘ālemden
Melek ü cinn ü ibn-i Ādemden

68 Olmasa olmaz idi nüh-eflāk
Bunı müş‘ir degül midür *Levlāk*

69 Dehre ol oldı ‘illet-i gāyī
Bezedi ẕāt-ı pāki dünyāyı

70 Şer‘i virdi zamāneye revnāḳ
Oldı ẓāhir yüzinde pertev-i Ḥaḳ

71 Ġarḳ idüp ẓulmet içre ẓulm ü günāh
Ḫalḳuñ olmuşdı eks̱eri güm-rāh

72 Rūşen idüp şerīʿatı şemʿin
Yola sevḳ itdi ümmeti cemʿin

73 Ḳılmasa ger çerāġ-ı şerʿi delīl
Ḥaḳḳa bulmazdı kimse ṭoġru sebīl

74 Oldı rāh-ı Ḫudāya rāh-nümā
Rūşen oldı anuñla rāh-ı Ḫudā

75 Rehber-i sālikān-ı rāh oldur
Pādişāh-ı cihān-penāh oldur

76 Mālik-i yevmi'd-din Muḥammeddür
Şemʿ-i bezm-i yaḳīn Muḥammeddür

77 Mihter-i enbiyā Muḥammeddür
Bihter-i evliyā Muḥammeddür

78 Zübde-i *kün fe kān* Muḥammeddür[23]
Gevher-i *lā-mekān* Muḥammeddür

79 ʿĀleme muḳtedā Muḥammeddür[24]
Cümleye pīşvā Muḥammeddür[25]

80 Ol nübüvvetle çekmiş idi ʿalem
Āb u kilde ġarīḳ iken Ādem

81 Gerçi eb düşdi ʿāleme Ādem
Ādeme oldı eb-i aʿẓam

82 Nūh buldı necāt ṭūfāndan
Buldı ʿālem necāt o ṣulṭāndan

---

[23] 36/78. beyit: -M.
[24] 36/79a muḳtedā: pişvā M.
[25] 36/79b pīşvā: muḳtedā M.

83 Gerçi İdrīs cennete gitdi
‘Ālemi ol bugün cinān itdi

84 Gerçi ḫıllet Ḫalīle oldı ḳabā[26]
Aña tāc-ı maḥabbet oldı sezā

85 Gerçi Ṭūr oldı menzil-i Mūsā
Anuñ oldı maḳāmı ‘arş-ı a‘lā

86 Gerçi ‘İṣīden oldı ḥayy emvāt
Cümle ẕerrāta andan irdi ḥayāt

87 Ḥüsn ile gerçi Yūsuf oldı ṣabīḥ
Oldı andan cemālile o melīḥ

88 Ḥaḳ Süleymāna virdi ger ḫātem
İtdi anı nübüvvete ḫātem

89 Gerçi Dāvūddur ḫalīfe-i Ḥaḳ
Oldı Yūsuf da maẓhar-ı muṭlaḳ[27]

90 Şeref-i rütbetine ḥad yoḳdur
‘İzzet ü ḳudretine ‘ad yoḳdur

91 Açalı ḳudreti yed-i i‘cāz[28]
Ḫırḳa-ı māha oldı çāk-endāz

92 Ḥadd-i i‘cāzın itmege ma‘lūm[29]
Söyledi aña berre-i mesmūm

[26] 36/84a ḫıllet: ḫil‘at NM1 / ḳabā: fenā NM1.
[27] 36/89b Yūsufda: bu ḥaḳḳa M.
[28] 36/91a Açalı: –NM1.
[29] 36/92a i‘cāzın: i‘cāzdan NM1.

93 Bulalı serv ḳadrile pāye
Ṣalmadı ḫāke gün gibi sāye

94 Başdan ayaġa nūridi bāhir
N'ola olmazsa sāyesi ẓāhir

95 Sāye ẓulmetden oldı çünki bedīd
Nūrdan sāye eyleme ümmīd

96 Sāye ṣalmazdı gerçi ḫāke o māh
Ḫoş geçer sāyesinde bende vü şāh

97 Ḥüsnine günden irmesün diyü tāb
Sāye-bān oldı başı üzre seḥāb

98 Dīde-i cānını cemāl-i cemīl
Kuḥl-i māzāg birle ḳıldı keḥīl

99 N'ola ger ḥā'il olmayup her sū
Naẓarında bir ola püşt ile rū[30]

100 Āfitāb idi cismi ser-tā-pā
Püşt ü rūy aña bir olursa revā

101 Mu'cizātını ḥaşredek ey yār
Ḳudretüm olsa eylesem tekrār

102 Ḳılmayam biñde birini taḳrīr
Eylesem biñ zebānile ta'bīr

103 İstenürse feżā'iline delīl
Aña Mi'rācı besdürür bī-ḳīl

---

[30] 36/99b ola: olsa M.

NM1 57b **37 FEHĪM**[*]

NM2 18b **Ḳaṣīde-i Feḥīm Der-Na‘t-i Ḥażret-i Cenāb-ı Risālet Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem**

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Mihr ü meh kim devr iderler ‘ālemi her rūz u şeb
Devr-i nā-hem-vār-ı eflāke gülerler rūz u şeb

2 Mihr ü mehle bu pelengī-ḫū sipihr-i kīne-cū
Bir gazenferdür ġıdā eyler iki ser rūz u şeb

3 Mihre düşmendür meger meh kim hilāl ü bedrden
Gāh gürz eyler ḥavāle gāh ḫançer rūz u şeb

4 Mihr ü meh ṣanma felek bīm-i ḫadeng-i āhdan
Eksük itmez kellesinden iki miġfer rūz u şeb

5 Cirm-i mihr ü meh degül çarḫ üzre bir āyīneden[1]
‘Arż iderler dehre ḥüsnin iki dilber rūz u şeb

6 Mihr ü meh mi şu‘le-i dūd-ı dil-i ‘āşıḳ mıdur
Ney ki bu manẓūr olan cirm-i münevver rūz u şeb

7 Mihr ü meh ṣanma şerār-ı dūd-ı āh-ı ‘āşıḳān[2]
Dāġ-dār itmekdedür eflāki yer yer rūz u şeb

8 Mihr ü māh-ı nev gibi zerd ü nizār-ı ‘aşḳ olan
Çarḫı ‘Īsī-veş ider bālīn ü bister rūz u şeb

[*] Tahir Üzgör, *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân’ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Ankara 1991, s. 98-106.
[1] 37/5a āyīneden: āyīnedür NM1.
[2] 37/7. beyit: –NM1.

9 Mihr ü meh ṣanma şikār içün bu vaḥşetgāhda
Bīşezārın devr ider iki ġażanfer rūz u şeb

10 Mihr-şāh-ı rūşenādur māh serdār-ı nücūm[3]
Ḫayl-i aḫterden iderler cem‘-i leşker rūz u şeb

11 Mihr ü mehle āsumān bir sīne-sūz abdāldur
Kim ṭurur pehlū-yı pür-dāġında aḫker rūz u şeb

12 Başını kes mihr ü māhuñ Ẕülfiḳār-ı āhla[4]
Ṣaf-şikāf-ı düşmen ol mānend-i Ḥaydar rūz u şeb

13 Mihrine aldanma çarḫuñ baḳma şekl-i māhına
Perde-i çeşmüñde devr olsa muṣavver rūz u şeb[5]

14 Mihr ü mehden eyleyüp peymāne rūşen-meşrebān
Raġmına eflāküñ eyler nūş-ı sāġar rūz u şeb

15 Mihr ü meh kim iki güldür zīnet-i destār-ı çarḫ[6]
Çok şeh-i devrāna oldı zīb-i efser rūz u şeb[7]

16 Mihr ü mehle çarḫ-ı mīnā-fām bir baḥr oldı kim
İki nīlūfer virür ol baḥr-ı aḫżar rūz u şeb

17 Rūşen olsa mihr ü mehden de n’ola ol sīne kim
Cilvegāh ide anı dīn-i Peyember rūz u şeb

18 Ol Peyember kim żiyā-yı nūrıdur mihr ü mehe[8]
Tīre-tīh-i tīregīden nūra rehber rūz u şeb

---

[3] 37/10. beyit –NM1.
[4] 37/12a āhla: tīġla NM1.
[5] 37/13b çeşmüñde devr olsa: çeşmüñde de olsa NM1.
[6] 37/15a destār-ı çarḫ: gülzār-ı çarḫ NM1, destār içün NM2.
[7] 37/15b zīb-i efser: zīb u efser D.
[8] 37/18a mehe: mehi NM2.

19 Mihr-i eflāk-i nübüvvet māh-ı evc-i ıṣṭıfā[9]
Aḥmed-i mürsel ki ʿālem naʿtin eyler rūz u şeb

20 Mihr ü mehden ṣanma feyż-i ḫāk-i pāyıdur anuñ
Kim olur pīr-i sipihrüñ ceybi pür-zer rūz u şeb

21 Mihre ṭaʿn itse meh-i rūyı ʿaceb mi tā ebed[10]
İtdi tenhā ʿālemi pür-nūr yekser rūz u şeb

22 Mihr ü māh-ı ʿadli olsa pertev-endāz-ı cihān
Tā ṣabāḥ-ı maḥşer olurdı berāber rūz u şeb

23 Görselerdi mihr ü meh ger şāhidān-ı ʿiṣmetin
Ḫacletinden olalardı ser-be-cā der rūz u şeb

24 Didüm eflāke nedür bu mihr ü meh-nām iki gül
Būy-ı feyżi itmede dehri muʿaṭṭar rūz u şeb

25 Didi mihr ü meh degüldür ravżasında ol şehüñ[11]
Ḳudsiyān gerdān iderler iki micmer rūz u şeb

26 Mihr ü meh-rāyā ḫudāvendā şefīʿü'l-müẕnibā
Ey ki ḳalbüñdür cemāl-i Ḥaḳḳa maẓhar rūz u şeb

27 Cürm-baḫşā cirm-i mihr ü māhdan idüp siper
ʿÖẕr idüp cürmin diler çarḫ-ı sitemger rūz u şeb[12]

28 Sensin ol kim maẓhar-ı cūduñ olaldan mihr ü meh
Dehre ser-tā-ser olurlar sofra-güster rūz u şeb

[9] 37/19a evc-i ıṣṭıfā: levḥ-i ıṣṭıfā NM1.
[10] 37/21a meh-i rūyı ʿaceb mi: ʿaceb mi meh-i rūyı NM2.
[11] 37/25a ravżasında: ravżasından NM1.
[12] 37/27b idüp: ider D.

29 Dehri ‘aks-i nūruñ idüp feyż-yāb-ı mihr ü meh[13]
Pāyuña itse n’ola īs̱ār-ı gevher rūz u şeb

30 Mihr ü māh itmezdi sırr-ı nūrı evvelden ẓuhūr[14]
Devr-i ‘ahdüñ olmasa eyyāma maṣdar rūz u şeb

31 Mihri döndürdüñ yolından māhı itdüñ sīne-çāk[15]
Mu‘cizātuñ söylenür kişver-be-kişver rūz u şeb

32 Ẓılluñı Ḥāḳ nūr-ı mihr ü mehde ḳıldı ta‘biye
Olmasa sāyeñ n’ola ey rūḥ-peyker rūz u şeb

33 Mihr ü māh olsaydı ebr-i ḳahruña maẓhar eger
Dehre göstermezdi yüz tā ṣubḥ-ı maḥşer rūz u şeb[16]

34 Mihr ü māhıyla felek bir sā’il-i pür-ḥırṣdur
İki kāseyle cenābuñdan ider cer rūz u şeb

35 Ḥasret-i nez̠z̠āre-i mihr-i ruḫuñla meh gibi
Cüst ü cū eylerdi ẓulmātı Sikender rūz u şeb

36 Ḫuṭbeñe müştāḳ mihr ü meh degül şāhā hemān[17]
Teşnedür pā-būsuña bu heft-minber rūz u şeb[18]

37 Çihre-sāy-ı ḫāk-i dergāhuñ olaldan mihr ü meh
Her biri feyżiyle eyler ḫāki gevher rūz u şeb[19]

38 Nūr-ı mihr ü meh gibi kim ẓılluñ eyler münhezim[20]
‘Askerüñ küffāra olmaḳda muẓaffer rūz u şeb

---

[13] 37/29a nūruñ: rūyuñ NM1.
[14] 37/30a sırr-ı nūrı: nūr-ı sırrı NM2.
[15] 37/31a itdüñ: ḳılduñ NM1.
[16] 37/33b ṣubḥ-ı maḥşer: rūz-ı maḥşer NM1.
[17] 37/36a Ḫuṭbeñe: Ḫaṭṭuña NM2 / şāhā: tenhā NM1.
[18] 37/36b heft-minber: heft-kişver D.
[19] 37/37b eyler ḫāki gevher: ḫāki cevher eyler NM2.
[20] 37/38a ẓılluñ: ẓılli NM1, NM2.

39 Mihr ü māha düşmen olmaġla ne var ḫuffāş-veş[21]
Olsa bir köpek ne ġam Bū Cehl-i kāfer rūz u şeb

40 Nūr-baḫş-ı mihr ü māh oldı nuḳāṭı kilküñüñ[22]
İtse na'tün n'ola idrāk-i suḫan-ver rūz u şeb

41 Levḫa-i zer-kār-ı mihr ü māh-ı feyż-ās̱ārdan
Āyet-i na'tüñ FEHĪM itmekte ezber rūz u şeb

42 Mihr ü meh-feyżā benem ol berḳ-ı āteş-tāb ki[23]
Feyż-i te's̱īri ḳażā ṭab'umdan ister rūz u şeb[24]

43 Şā'ir-i rūşen-ḫayālem mihr-ṭab'am meh-żamīr[25]
Ġarḳ-ı nūr olmaz mı ol kim medḥüñ eyler rūz u şeb

44 Bu ḫuṣūṣā mihr ü māh iki güvāhumdur benüm
Kim cemālüñ mihridür ṭab'umda mużmer rūz u şeb

45 Ḫāṭırum ābisten-i ṣad-mihr ü mehdür gerçi kim
Eksük olmaz çeşm-i ṭūfān-zādan aḫker rūz u şeb[26]

46 Pertev-endāz olsa yüz biñ mihr ü meh ḫuşk eylemez[27]
Ol ḳadar dāmān-ı çeşmüm olmada ter rūz u şeb[28]

47 Eylemem te's̱īr-i mihr ü māhdan şekvā faḳīr
Ġam yimem geçmekdedür ger ḫayr u ger şer rūz u şeb

---

[21] 37/39. beyit: -NM1, -NM2.
[22] 37/40 beyit: -NM1, -NM2.
[23] 37/42a āteş-tāb: āteş-ṭab' NM1, NM2.
[24] 37/42b ṭab'umdan: ṭab'umda D.
[25] 37/43a mihr-ṭab'am: mihr-ṭab' u NM1, NM2.
[26] 37/45b aḫker: aḫter NM1, NM2.
[27] 37/46a Pertev-endāz: Pertev-efrūz NM1, NM2.
[28] 37/46b çeşmüm olmada: çeşmüñ olmadan D.

48 Bu kaṣīdem çarḫ-ı ma'nī-nāmdur pür-mihr ü meh
'Ālemi devr itmede bī-çarḫ u miḥver rūz u şeb

49 Muḫtaṣar eyle sözüñ ey dil çoġ olmaz mihr ü meh
Fāriġ ol taḥṣīl-i ḥāṣıldur mükerrer rūz u şeb

50 Tā ki mihr māhı örte geh küsūf u geh ḫusūf[29]
Tā ki her bār ola çün kāfūr u 'anber rūz u şeb

51 Mihr ü mehden de olursa ḫāṭır-ı a'dāñ ola
Çoḳ sifālīn-pāre meksūr u mükedder rūz u şeb

52 Mihr ü meh devr eyledükçe 'ālemi her ṣubḥ u şām
Ṣad selām olsun revān-ı pāküñe her rūz u şeb

[29] 37/50a kusūf u ḫusūf: ḫusūf u kusūf NM2.

NM1 58b **38 FEHĪM**[*]

Ḳaṣīde-i Feḥīm Der-Na‘t-i Ḥabīb-i Ekrem

Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Dün gice çarḫa kim ‘itāb itdüm
Tā ebed vaḳf-ı ıżṭırāb itdüm[1]

2 Eyleyüp āhum āsümāna resen
Şu’lesin nā’ib-i şihāb itdüm[2]

3 Bād-ı dāmān-ı āh ile mihri
Ateş-efrūz u tef ü tāb itdüm

4 Tāb-ı dilden ketān-ı pīreheni
Reşk-fermā-yı māh-tāb itdüm

5 Öyle bed aḫterem ki mihr ü mehi
Bā‘iṡ-i ẓulmet-i seḥāb itdüm[3]

6 Tār u pūd-i siyāhi-i şebden
Çiḫre-i baḫtuma niḳāb itdüm[4]

7 Ḫīre-mest-i mey-i ġamam ki ne dem
Meyl-i keyfiyet-i şarāb itdüm

8 Eyleyüp şīşesin şikest evvel
Nefes-i germ ile müẕāb itdüm

---

[*] Tahir Üzgör, *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Ankara 1991, s. 106-114.
[1] 38/1b Tā ebed: Ḥaşra dek D.
[2] 38/2b nā’ib: ṡāḳıb D.
[3] 38/5. beyit: –NM1.
[4] 38/6. beyit: –NM1.

9 Nuḳl içün aña āteş-i dilden[5]
Aḫker-i dāğumı kebāb itdüm

10 Ṣoñra itdüm leb-āşinā anı
Ya'ni nūş-i şarāb-i nāb itdüm

11 Çün su'āl-i *elestü rabbüküm*e
Bī-muḥābā *belā* cevāb itdüm

12 Biñ belā vü 'aẕāb olup teklīf
Āteş-i 'aşḳı irtikāb itdüm

13 'Aşḳa itdüm teveccüh ü iḳbāl
Ẕevḳ-i 'ālemden ictināb itdüm

14 Nüsḫa-i derd-i 'aşḳdan ammā
Ol belālar ki intiḫāb itdüm

15 Dīdeme intiḫāb-i bī-dārī
Baḫtuma intiḫāb-ı ḫ̆āb itdüm

16 Şu'le-sūz-ı āteşem ki ṭab'umdan[6]
Zühre-i ḥüsn ü 'aşḳı āb itdüm

17 Fikr idüp çeşm-i mestin ol şūḫuñ
Meşreb-i ṭab'umı ḫarāb itdüm

18 Āteşīn ḫançer-i nigāhından
Sīnemi dūzaḫ-ı 'aẕāb itdüm

19 Ṭurra-i yāri tābiş-i dilden[7]
Şāne-i zülf-i pīç ü tāb itdüm[8]

[5] 38/9a āteş: tābiş NM1.
[6] 38/16a ṭab'umdan: yanumdan NM1.
[7] 38/19a tābiş: sūziş D.

20 Yine bir şūḫa oldı dil ‘āşıḳ
Yine cānum belā-me’āb itdüm

21 Feyż-i ‘aks-i ḫayāl-i ḥüsninden
Cānı leb-rīz-i āfitāb itdüm

22 Ḫavf-ı çeşmiyle sīne-i rīşüm
Tīġ-i müjgānına ḳırāb itdüm

23 O teẕervem ki bīm-i şāhīnden
Meskenüm çengel-i ‘uḳāb itdüm

24 Gūş ḳıl ey perī ki żaʻfumdan
Ġāyibāne saña ḫiṭāb itdüm

25 Bīm-i kāfir-nigāh-ı ġamzeñden
Terk-i İslām-ı bā-ṣavāb itdüm

26 Tevbe it ẓulm u cevrden yoḫsa
‘Arż-ı şāh-ı felek-cenāb itdüm

27 Şehriyār-i peyemberān Aḥmed
Ki rehinden yüzüm türāb itdüm[9]

28 O şehenşeh ki medḥ-i ḫulḳından
Ḳalemüm kān-ı müşk-nāb itdüm

29 Feyż-i naʻtiyle defter-i şiʻrüm
Nüsḫa-i vird-i şeyḫ ü şāb itdüm

30 Her günāhum ümīd-i ‘afviyle
Dāġ-ı sūz-ı dil-i s̱evāb itdüm

---

[8] 38/19b Şāne: Ġıbṭa D.
[9] 38/27b rehinden: rehinde D.

31 Bir du‘ā k’eyledüm dil-i zāra
‘Avn-i ‘aşḳıyla müstecāb itdüm

32 Nice vaḳt idi nā-murād idi dil
Yād-ı luṭfıyla kām-yāb itdüm

33 ‘İlm-i faḳrı ile olup ‘āmil[10]
Terk-i mülk-i Ferāsiyāb itdüm

34 Her zamān dir ḳażaña luṭfından
Gülşen-i dehri feyż-yāb itdüm

35 Dūd-ı ‘ūd-ı ‘abīr-i aḫlāḳın
Her ne ‘ālemde kim seḥāb itdüm

36 Ḫūşe-i kişt-zārını nāfe
Āb-ı bārānını gül-āb itdüm

37 Oḳımaḳda ḳader bu ebyātı
Tiġini mālikü’r-riḳāb itdüm

38 Ser-i engüşt-i tīri nuṣretini
Ḫūn-ı a‘dā ile ḥisāb itdüm[11]

39 Nūr-ı evvel bunuñla faḫr eyler
Ki vücūdına çoḳ şitāb itdüm

40 Ezmine her zamān bunı söyler
Ki ẓuhūrına intisāb itdüm

41 Devr-i eflāk ‘ahd-i ‘adlinde
Men‘-i aḥkām-ı inḳılāb itdüm[12]

---

[10] 38/33a faḳrı ile: faḳr ile NM1.
[11] 38/38b ḥisāb: ḫiżāb NM1.

42 Çarḫ-ı dīv kim burāk-ı rif‘atine
‘Arş u kursī iki riḳāb itdüm

43 Tār u pūd-ı şu‘ā-ı ḫurşīdi
Ḫayme-i re’yine ṭınāb itdüm

44 ‘Arş u ferşe nevā-yı na‘tüñle[13]
Şi‘rümi zīb-i nüh-ḳıbāb itdüm

45 Feyż-i na‘tüñle noḳṭa-i şi‘rüm
Levḥ-i fihrist-i ṣad-kitāb itdüm

46 Vaṣfuñ itdükçe cebhe-i ṭab‘um
Ġark-ı mevc-i ḫūy-ı ḥicāb itdüm

47 Menem ammā o naẓm-pīrā kim
Dehri pür gevher-i ḫōş-āb itdüm

48 Cūş ḳıldukça ḳulẓüm-i ṭab‘um
Āfitāb u mehi ḥabāb itdüm

49 Germi-i sūz-ı reşk ile ḫaṣmuñ
Lücce-i ṭab‘ını sīr-āb itdüm

50 Olalı müstafīż-i ḳalb-i selīm[14]
Böyle bir na‘t-i müsteṭāb itdüm

51 Tā ümīd-i şefā‘atüñle FEHĪM
Diye ‘iṣyān-ı bi-ḥisāb itdüm

52 Budur ümmīd o ‘āṣiye diyesin
Ki şefā‘atle behre-yāb itdüm

---

[12] 38/41b men‘: menba‘ NM1.
[13] 38/44a ‘Arş u ferşe: ‘Arş-ı fersā NM1.
[14] 38/50a ḳalb-i selīm: ṭab-‘ı selīm D.

NM1 64a **39** **FEVRĪ**[*]

Naẓm-ı Fevrī Der-Na't-i Ḥażret-i Muḥammedü'l-'Arabī Ṣalla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

I

1 Memālik-i dü cihānuñ olup serīrine şāh
2 'Adū-yı dīnüñi dirseñ ḳılam helāk ü tebāh
3 Sirişk ü āhdan iḥżār idüp silāḥ ü sipāh
4 Semend-i tevbeye atlan çek ey dil-i güm-rāh
5 Livā-yı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

II

1 Diseñ ki Ḥaḳdan ire dā'imā saña tevfīḳ
2 Diyār-ı ẕenbi ḳo rāh-ı ṣalāḥı eyle ṭarīḳ[1]
3 Ṣalāt ü ṣavmı o yolda ḳılup refīḳ-i şefīḳ
4 Ḫudāyı añ ki seni nūr ider 'ale't-taḥḳīḳ[2]
5 Żıyā-yı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

III

1 Dilüñden itme cüdā ẕikr-i nām-ı Mevlāyı
2 Ki göñlüñe viren oldur ḫurūş-ı deryāyı
3 Bülend ü petse ṣalup şūr u şevḳ u ġavġāyı
4 Ġirīv-i ra'd degüldür pür itdi dünyāyı
5 Ṣadā-yı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

IV

1 Nesīm-i ẕikr-i İlāhī eserse dilden eger
2 Riyāż-ı dīnde bite nice lālezār-ı hüner
3 Anuñla tāzelenüp dil miṣāl-i ġonca-i ter
4 Dimāġ-ı cān u dili gül gibi mu'aṭṭar ider
5 Hevā-yı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

---

[*] Mehmet Kalpaklı, *Fevrî Dîvânı*, İstanbul 1991, Natler: s. 1-6.
[1] 39/II-2 ẕenbi: dīni NM1.
[2] 39/II-4 Ḫudāyı: Ḫudāñı D.

V

Vücūduñ ola diseñ bāġ-ı luṭf-ı Yezdānī
Dem-ā-dem ur nefs-i ẕikr-i nām-ı Sübḥānī
İşitmedüñ mi göñül ḳavl-i ehl-i ʻirfānı
Ṭariyy ü tāze ider esse ravża-i cānı
Ṣabā-yı *Eşhedu en lā ilāhe illā’llāh*

VI

Diseñ ki defter-i tevḥīd FEVRĪ bula ḫitām
Bir olanıñ güzel adıyla tā ki ola benām[3]
Dilüñde olsun ebed bu kelām-ı ḫūb-niẓām
Muḥammed-i ʻArabīdür Resūl-i Rabb-i enām
ʻAleyhi elfü ṣalātin ü elfü elfi selām

VII

Ṣufūf-ı inse cünūd-ı perīye mecmaʻdur
Buḥūr-ı ʻilme süyūl-i kemāle menbaʻdur[4]
Şümūs-ı ġayba budūr-ı ẓuhūra maṭlaʻdur[5]
Cihān u cān n’ola kevn ü mekāndan evsaʻdur[6]
Feżā-yı *Eşhedu en lā ilāhe illā’llāh*

VIII

Maḳām-ı ẕirve-i çarḫ-ı berīnden aʻlādır
Meẓāhirīne ḥażīż-i zamāne meclādur
Medārı merkez-i dil sīne-i mücellādur[7]
ʻUḳūl künhüni derk itmeden müberrādur[8]
Zekā-yı *Eşhedu en lā ilāhe illā’llāh*

---

[3] 39/VI-2 olanıñ: ulunuñ NM1.
[4] 39/VII-2 süyūl-i: süyūl ü NM1.
[5] 39/VII-3 budūr-ı: budūr u NM1.
[6] 39/VIII-I n’ola : -NM1.
[7] 39/VIII-3 dil sīne-i: aʻlāsına NM1.
[8] 39/VIII-4 müberrādur: muʻallādur D.

IX

Ṣadā-yı nām-ı Ḫudā tā ki sem‘üme girdi[9]
Kelīm gibi göñül ‘aḳl u ḫūşı şaşurdı[10]
Miṣāl-i Ṭūr baña ‘āḳibet fenā virdi
Ki gūş-ı cān u dile şeş-cihātdan irdi
Nidā-yı *Eşhedu en lā ilāhe illā’llāh*

X

Esīr iseñ elem-i cürm ü derd-i ṭuġyāna
Diseñ ki bulına bī-çāre çāre dermāna
Şarāb-ı vaḥdet iç ey ḫaste dil ḥakīmāne
İrincedür bire birdür marīż-i ‘ıṣyāna
Devā-yı *Eşhedu en lā ilāhe illā’llāh*

XI

Mübārek adını Ḥaḳḳuñ müdām ḳıl ezber
Kelāġ-vār cihān cīfesine ḳılma naẓar[11]
Neñe gerek seniñ ey dil hevā-yı tāc u kemer
Gedāya sāye ṣalarsa şeh-i dü ‘ālem eger[12]
Hümā-yı *Eşhedu en lā ilāhe illā’llāh*

XII

Disen ki ‘ālem-i tevhīd-i Ḥaḳḳa ire ṭarīḳ[13]
Hidāyet ola saña Fevriyā refīḳ-i şefīḳ
Dilüñde olsun ebed bu kelām-ı pür-tevfīḳ
Muḥammed-i ‘Arabīdür Resūl-i Ḥaḳ taḥḳīḳ
‘Aleyhi elfü ṣalātin ü elfü elfi selām

[9] 39/IX-1 Ṣadā: Nevā D / girdi: degdi NM1.
[10] 39/IX-2 ḫūşı: ṭavrı NM1.
[11] 39/XI-2 ḳılma: itme D
[12] 39/XI-4 eger: ider D.
[13] 39/XII-1 tevhīd: taḥḳīḳ NM1.

XIII

Bu ḫārzār-ı cihāna neden dimek gülzār[14]
Riyāż-ı vaḥdete gir k'andadur gül-i bī-ḫār
Derüp naḫīl-i 'amelden hezār gūne s̱imār
Bitür göñülde k'olasın cihānda ber-ḫordār
Nihāl-i *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

XIV

Dilā güm oldı şu kim rāh-ı şevkete gitdi
Ṣanem sücūdın iden kāfirüñ işi bitdi
Ḫudāyı birleyen ebrār-ı vaḥdete yitdi
Çü ḥarf-i lā ile hep nefy-i mā-sivā itdi
Celāl-i *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

XV

Diseñ seni mele'-i ġayba sevḳ ide Raḥmān[15]
Teẕekkür eyleye nāmuñ mücerredāt-ı cihān
İdüp maḥabbet-i Mevlāyı sen de mūnis-i cān[16]
Ṣaḳın dilüñden ebed düşmesün meded ü bir ān
Maḳāl-i *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

XVI

Ma'āş-ı dehr dil ü cāna zāhidā dā'dur
Riyāżet eyle rıżā nūr-ı çeşm-i bīnādur
Na'īm-i ẕikr-i Ḫudā tāze ḫūb ḥelvādur
Meẕāḳ-ı cāna şekerden 'aselden aḥlādur[17]
Nevāl-i *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

---

[14] 39/XIII-1 cihāna: cihānı D / neden: nedür D.
[15] 39/XV-1 seni: kim D / sevḳ ide: yād idüp D.
[16] 39/XV-3 idüp: ḳılup D.
[17] 39/XVI-4 şekerden 'aselden: 'aselden şekerden D.

XVII

Ḥayāt eşmesi ẓulmetde çeşme-i ḥayvān
Ne lāyıḳ aña k'ola gülşen-i revānda revān
Dürüş ki Kevs̱er-i tevḥīde bulasın dermān
Ki her ne dilden aḳar eyler anı bāġ-ı cinān
Zülāl-i *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

XVIII

Bulam dir iseñ eyā Fevrī mülk-i vaḥdete rāh
Olam dir iseñ eger 'ālem-i ṭarīḳata şāh
Dilüñde vird idinigör bu naġmeyi her gāh
Mūḥammed-i 'Arabīdür Resūl-i Ḥayy ü İlāh
'Aleyhi elfü ṣalātin ü elfü elfi selām

XIX

Şu'ūn-ı 'ālem-i lāhūt ü ḥażret-i naṣūt
Mekāmin-i ceberūt u meẓāhir-i melekūt
Menāzil-i 'aẓamūt u medāric-i raḥamūt
Ḳamu merātibi cāmi' durur ne nefy ü s̱übūt[18]
Kitāb-ı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

XX

Semā'-ı nām-ı Ḥaḳ ile benüm baña yitdi
O vecd ile niçenüñ 'aḳlı kendüden gitdi
Kimesne şevḳ ile bilmez ki n'eyledi n'itdi
Cihān u cān u zemīn ü zamānı mest itdi
Şarāb-ı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

XXI

Gehī enīn-i hevā geh ḫurūş-ı deryādan
Gehī ṣadā-yı ney vü geh nevā-yı şeştādan
Gehī fiġān-ı ḫum u gāh cūş-ı ṣahbādan
İrişdi sem'e bi'l-cümle cümle eşyādan
Ḫiṭāb-ı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

---

[18] 39/XIX-4 nefy ü: nefy-i NM1.

XXII

Günāh ṣanma göñül raḥmete münāfīdir
Ḫudāyı ẕikr ide gör kim o saña kāfīdür
İşitmedüñ mi ne dir ol ki ḳalbi ṣāfīdür
Marīż-i cürm ü günāha devā-yı şāfīdür
Cevāb-ı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

XXIII

Dilā cihānda ola ins ü cāndan artuḳdur
Ne ins ü cān ki zemīn ü zamāndan artıḳdur
Zemīn zamān nedür iki cihāndan artıḳdur
İki cihān n'ola kevn ü mekāndan artıḳdur
S̱evāb-ı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

XXIV

Olam dir iseñ eger sālik-i reh-i vaḥdet
Cenāb-ı Ḥaḳḳa murād ise Fevriyā ḳurbet
Dilüñde olsun ebed bu kelām-ı pür-ḥikmet
Muḥammed-i 'Arabīdür şefī'-i her ümmet
'Aleyhi elfü ṣalātin ü elfü elfi selām

XXV

Şu kim ḥalāvet-i tevḥīd-i Ḥaḳḳı cānda bula
Derūn-ı cānı yenābī'-i ma'rifetle ṭola[19]
Ṭaşup 'uyūn-ı ḥikem andan aḳa ṣaġa ṣola
Mükāşif olur o sālik k'anuñ dilinde ola
Ẕükūr-ı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*[20]

XXVI

Sipend idüp şu ki tevḥīdi ḳalbi micmer ider[21]
Hevā-yı āteş-i sevḳ-i Ḫudā-yı āzer ider
Derūnını reveḥāt-ı ṣafā mu'aṭṭar ider

[19] 39/XXV-2 cānı: cānda NM1.
[20] 39/XXV-5 ẕükūr: şu'ūr D.
[21] 39/XXVI-1 sipend: pesend NM1.

Dimāġ-ı cān u dilin şevḳ ile mübaḫḫar ider[22]
Buḫūr-ı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

XXVII

Eger mekāmin-i ġaybī eger meẓāhirdür
S̱übūt-ı vaḥdet-i Ḥaḳḳa delīl-i bāhirdür
Dilince ẕerre-be-ẕerre Ḫudāyı ẕākirdür
Muḥaṣṣalı dükeli cüz' ü külde ẓāhirdür
Ẓuhūr-ı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

XXVIII

Bu şi'rümi benüm ol kimse kim kitābet ider[23]
Alup ya ẕikr-i Ḫudā ḳaṣdına tilāvet ider
Umarın erte anuñ sa'yini rivāyet ider
Cenāb-ı Ḥaḳda dem-i ṣıdḳına şehādet ider
Süṭūr-ı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

XXIX

İlāhī sen kerem ehli Müheymin ü Ḳayyūm
Ben ittibā'-ı hevā ile 'āṣī vü meẕmūm
Ḳapuña geldüm el açdum ḥazīn-dil ü mehmūm
Hidāyet eyle baña raḥmetüñle ḳıl merḥūm
Be-nūr-ı *Eşhedu en lā ilāhe illā'llāh*

XXX

Diseñ ki nāme-i tevḥīd-i Ḥaḳ ola Maḥmūd
Ḳabūl ide anı tā FEVRĪ şāhid ü meşhūd
Maṣūn itsün anı bu kelām-ı ḫūb dürūd[24]
Muḥammed-i 'Arabīdür Ḥabīb-i Rabb-i Vedūd[25]
'*Aleyhi elfü ṣalātin ü elfü elfi selām*

[22] 39/XXVI-4 dimāġ: derūn NM1 / dilin: dili NM1.
[23] 39/XXVIII kim: ki D.
[24] 39/XXX-3 maṣūn: mu'avven D.
[25] 39/XXX-4 Rabb-i: Ḥayy ü D.

NM1 65b **40 FEVRĪ**[*]

Terkīb-i Bend-i Fevrī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Seyyidü’l-Enbiyā ‘Aleyhi’ṣ-Ṣalavāti ve’s-Selām[1]

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

I

1 Kūy-ı ḥabībe bu gice mihmān olam gibi
Hecr āḫir oldı vāṣıl-ı cānān olam gibi

2 Ḫüddām-ı āsitānı ayağına yüz sürüp[2]
Ben bende daḥı ‘āleme sulṭān olam gibi

3 Baş ḳoyup āsitānına çarḫa ‘urūc idüp[3]
Nāgeh ḳarīn-i ‘Īsī-i devrān olam gibi

4 Varup ḥarīm-i cennet-i kūyın idüp ṭavāf[4]
Añsız muḳīm-i ravża-i rıḍvān olam gibi[5]

5 Giryān idim zamānla hicrānla bu şeb[6]
Esrār-ı dil-rübā ile ḫandān olam gibi[7]

6 Olup ḥarīm-i kūyına cān ile pāsbān
Ḥükm eyleyüp cihāna Süleymān olam gibi[8]

7 ‘Ayn-ı ‘ināyet ile bu ḫāke olup naẓar
Kuḥl-i cilā-yı dīde-i ‘ayān olam gibi

8 Cūş u ḫurūşa başladı deryā-yı luṭf-ı devlet[9]
Ey dil sevin ki ġarḳa-i iḥsān olam gibi

---

[*] Mehmet Kalpaklı, *Fevrî Dîvânı*, İstanbul 1991, Natler: s.15-18.
[1] Fevrî’ye ait bu terkīb-i bend metni mecmuada sehven kasîde olarak başlıklandırılmıştır.
[2] 40/I-2a āsitānı: āsitāne D.
[3] 40/I-3a ‘urūc idüp: idüp ‘urūc D.
[4] 40/I-4a varup: girüp D.
[5] 40/I-4b añsız: ekṣer NM1.
[6] 40/I-5a zamānla: zamān idi D.
[7] 40/I-5b dil-rubā: vaṣl-ı yār D.
[8] 40/I-6b olam: -NM1.
[9] 40/I-8a devlet: dōst D.

9 Envār-ı mihr-i yār tecellī idüp bu şeb[10]
Başuma gün ṭoġup meh-i tābān olam gibi

10 Pervāne-vār āteş-i şevḳ ile per ü bāl
Yaḳup enīs-i şem'-i şebistān olam gibi

11 Kimdür Habīb didigüm ey dil bilür misin
Yā ben ne şem'a şevḳ ile sūzān olam gibi

12 Şem'-i hedy ü şems-i ḍuḥā māh-ı kā'ināt
Şāh-ı verā vü bedr-i dücā nūr-ı şeş-cihāt

II

1 Faḫr-ı cihān u ẓuḥr-ı zamān-ı şāh-ı kām-kār
Maṭlūb-ı ḫulḳ-ı 'ālem ü maḥbūb-ı Kirdgār

2 Deryā-yı cūd u ḳān-ı vücūd u yemm-i şuhūd[11]
Dürr-i yetīm-i ḳulzüm-i bī-sāḥil ü kenār

3 Ḫurşīd-i ṣubḥ-ı dīn ü sırāc-ı münīr-i şer'
Mihr-i hüdā vü ẓıll-ı Ḫudā māh-ı tāb-dār

4 'Anḳā-yı ḳāf-ı ḳurb u muḳīm-i maḳām-ı üns
Dānā-yı rāz u 'ārif esrār-ı bī-şümār

5 Ġarrās-ı naḫl-i bāġ-ı hidāyet-şumār kim
Dikdügi gibi virdi ḳurı şāḫ-ı berg ü bār[12]

6 Ġavvāṣ-ı baḥr-i ḳuds ki nīsān-ı ḳavl-i Ḥaḳ
Eṣdāf-ı gūşın eyledi pür-dürr-i şāh-vār

[10] 40/I-9a yār: dōst D.
[11] 40/II-2a kān: baḥr D / vücūd u: vücūd-ı NM1.
[12] 40/II-5b ḳurı: fer ü D.

7 Ṭarḥ-efken-i şerīʻat ü miʻmār-ı ḳaṣr-ı dīn
Kim ḥaşre dek bināsı anuñ ola üstüvār[13]

8 Vālī-yi ʻarş u ferş ki kemter kemīnesi
Sulṭān-ı Rūm u Mīr-i Ḫorāsān şeh-i Tatār

9 ʻAbd-i şekūr-ı Ḥaḳ ki aña ümmet olmaġın[14]
Rūḥu'llāh oldı çarḫ-maḳām u felek-medār

10 *Levlā istenāra şemsuhu min maṭlaʻi'l-ḳadem*
Mā eşraḳat zekā vü mā nevvere'n-nehār

11 *Lev lem yekün vücūduhu maṭlūbe Rabbihi*
Le'n sedde bābu sunʻıhī ve uḫilleti'd-diyār

12 *Emmā ṣıfāte ẕātihi lā yüdrikü'n-nehā*
Ṣallū ʻale'n-nebiyyi elā eyyühe'l-verā[15]

III

1 Bir demde geçti ʻālemi vü māverāsını
Bī-şekk ü şübhe gördi cemāl-i Ḫudāsını

2 Şaḳḳ itdi bedri şerʻle iṡbāt eyledi
Ḫalḳ içre iki şāhid ile müddeʻāsını

3 Ṭāvus-ı ḳuds sidrede pervāz ider henüz
Ol buldı ḳurb-ı gülşeniniñ müntehāsını

4 Ḫayl-i rüsül öñince yürür ʻaskeri durur
Sulṭān odur ki ṣoñradan açdı livāsını

5 Budur tefevvuḳ eyledügi ʻarş u ferşe kim[16]
Başına tāc idindi anuñ ḫāk-i pāsını

---

[13] 40/II-7b ola: olur D.
[14] 40/II-9a ki: kim D.
[15] 40/II-12b yā: -NM1.
[16] 40/III-5a ʻarş u ferşe: ʻarş-ı ferşe D.

6 Gerçi yetīm dirler evet şol dürr-i yetīm[17]
Kim ḫˇācegān bulmadı hergiz behāsını

7 Mu‘ciz degül mi maḥşer olunca işitdürür
Aḳṣā-yı deyr-i dehre ṣadā-yı ṣalāsını

8 Dünyāda āḫiretde irişdi murādına
Her kim ki aldı iki cihānda du‘āsını

9 Kim baḫşişi faḳīre cihān būsitānıdur[18]
Ḫātem düşinde görmeye anuñ ‘aṭāsını

10 *Levlāk* ibtidāsıdur evṣaf-ı ẕātınuñ
Ben bilmezin Ḫudāsı bilür intihāsını

11 Fi’l-cümle ḳadrin añlar anuñ gūş-i hūş iden[19]
Yā Eyyühe’r-Resūl ile Ḥaḳḳuñ nidāsını

12 Mecmū‘-ı mümkināt ṭufeyl-i vücūdıdur
Baḥr-i dü-kevn reşḥa-i deryā-yı cūdıdur

IV

1 Biñ başum olsa tende vü her başda biñ dehān
Her bir dehānum içre daḫı olsa biñ zebān

2 Her bir zebānum añı da söylerse biñ lüġat
Her bir lüġat de eylese bir sözde biñ beyān[20]

3 Her bir beyānda eylese biñ sırrı āşikār
Her sır da itse sırr ile biñ ma‘nāyı ‘ayān[21]

---

[17] 40/III-6a yetīm dirler: yetīmdürler D.
[18] 40/III-9a Kim: Kem D.
[19] 40/III-11a gūş-i ḫūş: gūş u ḫūş D.
[20] 40/IV-IIa bir sözde biñ beyān: biñ menḳabe beyān NM1.

4 Her ma‘nā olsa luṭf ile biñ remzi müştemil
Her remzi virse laḥẓada biñ nükteden nişān

5 Her nükte biñ kitābı eger itse iştimāl
Her bir kitābı eylese biñ bāb eger mekān[22]

6 Her bāb içinde olsa biñer faṣl-ı münderic[23]
Her faṣlı daḫı eylese biñ mebḥaṣi nihān

7 Her mebḥaṣ içre maṭlabuñ itse biñi ẓuhūr
Her maṭlab içre biñ ola farża ki dāsitān

8 Her dāsitānuñ olsa eger biñ laṭīfesi
Her bir laṭīfe eylese biñ menḳabet ‘ayān

9 Ḫalḳ-ı zamāne daḫı ḳamu baña benzese
Dīv ü perī vü ḥūr u melek cümle ins ü cān

10 Evṣaf-ı ẕātınuñ yine ‘*aşra ‘aşrī*nüñ
Biñde birine açsaḳ anuñ da dehen hemān

11 Tā ḥaşr olunca cümlemüz ağız birikdürüp[24]
Taḳrīr idersek olmaya biñde biri beyān

12 Bilmez kemāl-i ẕātını anuñ meger Ḫudā
‘Add eylemez ṣıfātını anuñ meger Ḫudā

V

1 Ḥaşā ki bende medḥiñe lāyıḳ kelām ola
Yā efḍale’r-rüsül saña benden selām ola

[21] 40/IV 3b sır da: yerde NM1.
[22] 40/IV-5b biñ bāb eger: bir sözde biñ NM1.
[23] 40/IV-6a biñer: biñ D.
[24] 40/IV-11a cümlemüz ağız birikdürüp: mir’āt-ı ‘azīz eyleyüp NM1.

2 Aṣḥāb u ālüñe ḳamu evlāduña daḫı
Ezvāc-ı ṭāhirātuña cümle peyām ola

3 Hem tābiʿīn ü çār imām-ı şerīʿate[25]
Gülzār-ı cennet içre civāruñ maḳām ola

4 Sulṭān-ı mülk-i dīn Süleymān-ı ʿālemüñ
ʿÖmri dırāz ü salṭanatı ber-devām ola

5 Şeh-zāde vü vezīr ü emīr ile ḥākimüñ
Her biri şerʿiñ içre cihānda benām ola

6 Pīr ü civān u ʿālim ü ʿābid ġanī faḳīr
Fażl-ı Ḫudā o luṭfuñ ile şād-kām ola

7 Dergāh-ı ʿizzetüñdeki ḫuddām siyyemā
Şeyḫ-i ḥarem-saʿādet ile müstedām ola

8 Bāb-ı saʿādetüñde olan ḳara ḳulıña
Fevrī-i rū-siyāh kemīne ġulām ola

9 ʿİlm-i şerīātüñde edīb-i lebīb olup[26]
Fenn-i ṭarīḳatüñde imām-ı hümām ola

10 Bezm-i maḥabbetüñde ḳılup baʿd-ez-ān maḳām
Destinde cām-ı bāde-i ʿaşḳuñ müdām ola

11 ʿAşḳuñla āḫir eyleye ʿömrini ṣoñ nefes
Her eksügi şefāʿatün ile tamām ola[27]

12 Yā raḥmet-i Ḫudā kerem eyle ʿināyet it
Dergāh-ı Ḥaḳda cürmüme yarın şefāʿat it

---

[25] 40/V-3a Hem: Hep D.
[26] 40/V-9a lebīb: erīb D.
[27] 40/V-11b şefāʿatüñ ile tamām: şefāʿat-i bā-tamām NM1.

NM1 67a **41** **FEVRĪ**[*]

Terkīb-i Bend-i Fevrī[1] Der-Na‘t-i
Ḥażret-i Aḥmed ‘Aleyhi’s-Selām

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

I

1 Ey resūl-i Ḫudā-yı celle celāl
Ve’y-nebiyy-i müheymin-i müte‘āl

2 Ey ṭabīb-i ḳulūb-ı ḳavm-i ‘alīl
Ve’y şefī‘-i ẕünūb-ı fırḳa-i ḍāl[2]

3 Ey Beşīr-i aḥālī-i īmān
Ve’y Neẕīr-i gürūh-ı küfr ü ḍalāl

4 Sensin evvel bu kārgāha sebep
Sensin āḫir bu kār-bāra me’āl[3]

5 Hep yüzün ṣuyına yaradıldı
Baḥr ü ber şūr-ı selsebīl ü zülāl

6 Saña ta‘yīn olındı *ḫulḳ-ı ‘aẓīm*
Saña taḫṣīṣ olındı ḫūb-ı ḫıṣāl

7 Nūr idüñ yire düşmedi sāyeñ
Ḳanda olur ya saña şibh ü miṡāl

8 Keff-i cūduñ seḥāb-ı raḥmetdür
Aḳsa andan ‘aceb mi āb-ı zülāl

9 Keremüñ vaḥş u ṭayra şāmildür
Söyleyüp luṭfuñ umsa n’ola ġazāl[4]

---

[*] Mehmet Kalpaklı, *Fevrî Dîvânı*, İstanbul 1991, Natler: s. 6-14.
[1] Fevrî’ye ait bu terkîb-i bend mecmuada sehven mesnevî olarak başlıklandırılmıştır.
[2] 41/I-2b Ve’y: Ey D.
[3] 41/I- 4.beyit: –NM1.

10 Nūrı nūruñdan iḳtibās itdi
Ḫıdmetüñ itse ṭan mı bedr ü hilāl[5]

11 Olamaz luṭfuñı şümūl-i kelām[6]
İdemez ḫulḳuñı iḥāṭa maḳāl

12 Ẕātuñı nice bilsün ehl-i ʻuḳūl
Vaṣfuñı nice itsün ehl-i ḫayāl

13 Ne özüñ fehm idüpdür ehl-i ḫıred
Ne sözüñ derk idüpdür ehl-i kemāl

14 Hep anuñçün durur bu baḥs̱ ü cedel[7]
Hep anuñçün olur bu ceng ü cidāl

15 ʻİlm ü fażl u kitāb cümle senüñ
Bāb u faṣl u ḫiṭāb cümle senüñ

II

1 Dehr mestānedür ḫiṭābuñdan
Ayuḳ içen durur şarābuñdan

2 Lā-mekān u mekānı hep gördüñ[8]
Ṭurdıġuñ gibi cāme-ḫābuñdan

3 Evvelüñ āḫirüñ ḳamu ʻilmiñ
Bildi ḥarf añlayan kiṭābuñdan[9]

4 Bī-başarlar görürdi gice yolın
Bürḳaʻ açduḳça māh-tābuñdan

---

[4] 41/I-9b umsa n'ola: umar ise NM1.
[5] 41/I-10b ṭan mı: n'ola NM1.
[6] 41/I-11a luṭfuñı: luṭfuña D.
[7] 41/I-14a cedel: cidāl NM1.
[8] 41/II-2. beyit: 3. beyit D.
[9] 41/II-3. beyit: 2. beyit D.

5 Çāh-ı bī-ābı eyledüñ pür-āb
Mażmażañla düşen lu‘ābuñdan

6 Gözüñ uyurdı vü dilüñ bīdār[10]
Çoḳ kemāl añlanur bu ḫābuñdan

7 Cümle aṣḥābuñ içdi itdi vużū
Niçe kez bir vużūluḳ ābundan [11]

8 Seg-i aṣḥāb-ı kehfi saymaz ite
Şol ki ma‘dūd ola kilābundan[12]

9 Lem‘adur mihr ü māh nūruñdan
Ẕerredür encüm āfitābuñdan

10 Baḥr-i pür-şūr olurdı ‘aẕb-i Fırāt
Ḳaṭre düşse aña lu‘ābuñdan

11 Cevher eyler işini ṭālib olup
Behre alan kişi türābuñdan

12 Mücrimem ‘āṣīyem güneh-kārem
Sürme luṭf it beni cenābuñdan

13 Mücrim isem hele kimesne gelüp
Gitmedi nā-murād ḳapuñdan

14 Gül-şen-i cennete girer her kim
Ḥaremüñe girerse bābuñdan[13]

---

[10] 41/II-6a Gözün uyurdı vü: Gözlerüñ ḫābda NM1.
[11] 41/II-7b Şol ki ma‘dūd ola gül-ābuñdan NM1.
[12] 41/II- 8. beyit: – NM1.
[13] 41/II-14. beyit:-NM1.

15 Vaṣf-ı ẕātuñda ‘ācizem ammā
Ġarażum budur ey Ḥabīb-i Ḫudā

III

1 Ẕikrüñ olsun olursa dilde maḳāl
Fikrüñ olsun olursa cānda ḫayāl

2 Nām-ı pāküñ Muḥammed Aḥmeddür
Bes degül mi livā-yı ḥamd ile ḍāl[14]

3 Seni arar ṭurur zemīn ü felek
Seni ister yürür bu māh ile sāl

4 Māh-ı gerdūn senüñ çerāġuñdur
Şereri encüm ü fitīle hilāl

5 Cümle ‘ālem saña muḳaddimedür
İtdi maṭlūb ẕātuñı Müte‘āl

6 Enbiyānuñ netīcesi sensin
Ṣoñra geldügüñ oldur āḫir-i ḫāl[15]

7 Cümle tafṣīlen enbiyā ‘ilmin
İtdi Ḥaḳ sende cem‘ idüp icmāl

8 Saña Ḳur’ānı eyledi tenzīl
İdüp i‘cāz içinde siḥr-i ḥelāl

9 Tā feṣāḥatde vü belāġatde
Füṣeḥāda ḳomaya nuṭḳa mecāl

10 Kütüb-i evvelīni anuñ içün
Nesḫ idüp ḥükmin eyledüñ ibṭāl

[14] 41/III-2b ḥamdile: ḥamdüñe D.
[15] 41/III-6b Ṣonradan geldüġiñe oldur ḥāl NM1.

11 Fażluña bes degül mi şāhid kim
Ḫalḳa sensin şefī‘-i yevm-i su’āl

12 Ben de bir sā’ilem cenābuñdan
İtme nehr eylesem ümīd-i nevāl

13 Belümi bükdi s̱ıḳl-i ḥaml-i günāh
Beni yüzin çökerdi bār-ı vebāl

14 Ḳaldum ayaḳda ey şefī‘-i ẕünūb[16]
Ḳaldur üftādeñem meded elüm al[17]

15 Hey meded şefḳat it günāhum çoḳ
Senden özge velī penāhum yoḳ

IV

1 Enbiyā içre Murtażā sensin
Aṣfiyā içre Muṣṭafā sensin

2 Enbiyādan egerçi ṣoñ geldüñ
Cümleye līk muḳtedā sensin

3 Ṣūretā gerçi kim mu’aḫḫarsın
Ḫaber aldum ki mübtedā sensin

4 Faḳr ile faḫr ḳāl ü ḥālüñ iken
Mülk-i kevneyne pādişā sensin

5 Mihr ü meh gerçi dehri rūşen ider
Ḥaḳ budur nūr-ı Ḥaḳ-nümā sensin

---

[16] 41/III-14a ey: yā D.
[17] 41/III-14b üftādeñem: üftādeñi NM1.

6 Gerçi eşyā ḳamu merāyādur
Līk āyīne-i H̱udā sensin

7 Ẓıll-i Ḥaḳḳ oluban zemīn üzre[18]
Sāyesi düşmeyen hümā sensin

8 N'ola Ṭūbā nihāl-i cennet ise
S̱emer-i şāẖ-ı kibriyā sensin[19]

9 N'ola ṭāvus-ı ḳuds ise Cibrīl
Bülbül-i 'arş-ı ẖoş-nevā sensin

10 Saña nisbet ḳıbāb-ı dehr ḥabāb
Bī-kerān bahr-i pür-ṣafā sensin

11 Güm-reh-i ẓulmet-i ḍalālet içün
Aẖter-i maṭla'-ı H̱udā sensin

12 Derd-i 'iṣyāna ey ṭabīb-i ḳulūb
Dünyede var ise devā sensin

13 Benüm iki cihānda maḳṣūdum
Evvel Allāh u s̱āniyā sensin[20]

14 Vācibe mümkine ḳamu ferde
Maṭlab u maḳṣad u münā sensin

15 Mihr idüp saña Ḥaḳ didi *Levlāk*
Seni tavṣīf ider bu ẕerre-i ẖāk[21]

---

[18] 41/III-7a Ḥaḳḳ: Ḥayy D.
[19] 41/III-8b Kibriyā: güher-bā NM1.
[20] 41/III-13. beyit: -NM1.
[21] 41/III-15b ider bu: ider mi D.

V

1 Ḥaremüñdür ḥarīm-i bāġ-ı cinān
Ḫademüñdür ṭavāif-i Rıḍvān[22]

2 ʻĀlem ü ādem içre sensin sen
Eşref-i ḫalḳ u zübde-i insān

3 Senüñ içün oḳundı ḫuṭbe-i kevn[23]
Señün içün olındı maẓhar-ı kān

4 Tevbe-i Ādem olmayaydı ḳabūl
Añmasa aduñ idicek ʻiṣyān

5 Ḥırz-ı cān itdi Nūḥ nūruñdan
Virmedi aña hiç belā ṭūfān

6 Hecrüñe doymayup Ḫalīl-i Ḫudā
Kendüyi nāra eyledi perrān

7 ʻAşḳ ile kebş-i cānın İsmāʻīl
Diledi k'eyleye saña ḳurbān

8 Senden almış vü ibtidā olmış[24]
Yed-i beyżāyı Mūsī-i ʻİmrān

9 Yirde bulurdı gökde istedügin
Ravżaña itse ʻĪsī-i devrān

10 Saña hergiz şebīh ü miṡl ü naẓīr[25]
Leyse fi'l-ḫalḳi kā'inen men kān

---

[22] 41/V-1b Rıḍvān: ʻunvān NM1.
[23] 41/V-3a kevn: kün D.
[24] 41/V-8a Senden almış ibtidā ol olmış D.
[25] 41/V-10a şebīh ü miṡl ü naẓīr: naẓīr miṡl olmaz NM1.

11 Ṭoyladuñ çoġın az ni‘met ile
Gerçi ṭoyulmaz eyleseñ iḥsān

12 Ṣaña oldı naṣīb şükr idüben
N'ola tesbīḥ iderse ḫūn ile nān[26]

14 Nice ḥaşr ola bulmaya itmām
Vaṣf-ı ẕātuñ olunsa şerḥ ü beyān

15 Dil degüldür hemān saña müştāḳ[27]
Ṣāra sırrun hevāke fi'l-erkān

16 ‘Āşıḳuñdur ḳamu zemīn ü felek
‘Ālem ü ādem ü perī vü melek

VI

1 Ḥaremüñ ravża-i cināna deger
Maḥfelüñ kevn ile mekāna deger

2 Cevherüñ ḫāki ẓāhir ü bāṭın
Niçe gencīne-i nihāna deger

3 Hücreñ üstünde Ḳubbe-i ḫaḍrā
Ṣaḳf-ı eyvān-ı āsumāna deger

4 Ḳapuñuñ her maḳāmı mülk-i cihān
Lebüñüñ her kelāmı cāna deger

5 Tūtiyā-yı ġubār-ı ḫāk-i rehüñ
Niçe biñ kuḥl-i Iṣfaḥāna deger

[26] 41/V-12b N'ola: Ṭan mı D.
[27] 41/V-15a Dil: Degil NM1.

6 Ḳapuna ḳul olan olur sulṭān[28]
Eşiġüñ milket-i cihāna deger

7 Rāh-ı kūyuñdaki muġaylānuñ
H̱ārı bir niçe gülistāna deger

8 Şehrüñ eṭrāfınuñ beyābānı
Ehli yanında ẖānümāna deger

9 ʻAyn-ı zerḳāsı ile baṭn-ı ʻaḳīḳ
Birisi baḥra biri ḳāna deger[29]

10 Naẖl-i ẖurmā-yı ravża-i ḥaremüñ
Budaġı Ṭūbā-yı cināna deger

11 Ṭoġruluḳla ḳapuña baş ḳoyanuñ
Sidre-veş başı āsumāna deger

12 Ḳulluġuñ eyleyen siyāh ḳuluñ
Her biri ẖusrev-i zamāna deger

13 Baş ḳoyan naʻl-i esb-i zā'irüñe
Farḳı çaḳ farḳ-ı farḳadāna değer

14 Seni medḥ eyleyen H̱udā olıcaḳ
Ġayre söz mi ḳalur baña ne deger

15 Saña benden hemān selām olsun
Rūḥuña her nefes peyām olsun

VII

1 Ey Ḥabīb-i H̱udā selāmun ʻaleyk
Vey Şefīʻ-i verā selāmun ʻaleyk

---

[28] 41/VI-6a olur: olupdur D.
[29] 41/VI-9b baḥra: baḥr ü NM1.

2 Enbiyā içre aṣfiyā içre
Müctebā Muṣṭafā selāmun ‘aleyk

3 Ey maḳāmıyla vü zamānıyla
Ḫātemü’l-enbiyā selāmun ‘aleyk[30]

4 Ey kelām-ı Ḫudāda mā ṣadaḳ
Ḳavl-i *ṣümme denā* selāmu ‘aleyk

5 Ey olan māsivā-yı Yezdāna
Muḳtedā müntehā selāmun ‘aleyk

6 Ey ẓalām-ı ḍalāl güm-rehine
Aḫter-i ihtidā selāmun ‘aleyk

7 Ey ‘izār u ruḫı vü gīsūsı[31]
Leyl ü Şems ü Ḍuḥā selāmun ‘aleyk

8 Ey emīn-i memālik-i dünyā
Şeh-i rūz-ı cezā selāmun ‘aleyk

9 Ey ayağı türābı iksīri
Cevher-i bī-bahā selāmun ‘aleyk

10 Ey dimāġa hevā-yı ḫāk-i rehi
Būy-ı müşġ-i Ḫıṭā selāmun ‘aleyk[32]

11 Ey du‘āsıyla bir nażarda iden
Def‘-i derd-i ‘amā selāmun ‘aleyk

[30] 41/VII-3b Ḫātemü’l-enbiyā: Ḫātem-i enbiyā D.
[31] 41/VII-7a gīsūsı: gīsūları D.
[32] 41/VII-10b müşg: mişk D.

12 Ey benānı işāreti ilde iden
Şaḳḳ-ı bedr-i dücā selāmuñ ‘aleyk[33]

13 Ey günāh ehline muġīs̱ u mu‘īn
Baña maṭlab münā selāmun ‘aleyk

14 Rūz u şeb her zamānda her anda
Bī-riyā dā’imā selāmun ‘aleyk

15 Umarın senden ey enām-ı kirām
Diyesin luṭf idüp ‘aleyke selām[34]

VIII

1 Her ṣabāḥ u mesā selām olsun
Her revāḥ u ‘ışā selām olsun

2 Sācid olduḳca rāki‘ olduḳça
Ehl-i arż u semā selām olsun

3 Ḳā’im olduḳca ḳā‘id olduḳca
Necm ü mihr-i kiyā selām olsun

4 Ġāfil olduḳca ẕākir olduḳca
Ḳavm-i şirk ü hüdā selām olsun

5 Ṣābir olduḳca şākir olduḳca
Fuḳarā aġniyā selām olsun

6 Ṣā’im olduḳca ākil olduḳca
Ḥizb-i zühd ü riyā selām olsun

[33] 41/VII-12. beyit: -NM1.
[34] 41/VII-15b luṭf idüp: bir kere D.

7 Mümsik olduḳca mu‘ṭī olduḳca
Rahṭ-ı buẖl u seẖā selām olsun

8 Vāṣıl olduḳça nāzil olduḳça
Ḫayl-i ḥacc u gazā selām olsun[35]

9 Mühlik olduḳca şāfī olduḳca
Maraż ile devā selām olsun

10 Cārī olduḳca sārī olduḳca
Dehre āb u hevā selām olsun

11 ‘Ulvī olduḳca süflī olduḳca
‘Āteş ile s̱erā selām olsun

12 S̱ābit olduḳca sāyir olduḳca
Ferş u ‘arş-ı ‘alā selām olsun[36]

13 Bāriḳ olduḳca şāriḳ olduḳca
Māh-tāb ü ẕekā selām olsun

14 Fānī olduḳca bāḳī olduḳca
Mümkināt ü Ḫudā selām olsun

15 Ben degül Ḥaḳ daẖı selām itsün
İns ü cinn ü melek peyām itsün

IX

1 Āl u aṣḥāb u tābi‘īne daẖi
Tābi‘-i tābi‘ ehl-i dīne daẖi

[35] 41/VIII-8a Vāṣıl: Rāḥil D.
[36] 41/VIII-12b‘arş-ı ‘alā: ‘arş ü ‘ulā D.

2 Çār-yār-ı ʻiẓām u Fāṭımāya
Ḥasaneyn ü mübeşşerīne daḫi

3 Cümle ezvāc-ı ṭāhirātuña hem
Ḳamu evlād-ı ṭāhirīne daḫi

4 Ḥażret-i Ḥamza ile ʻAbbāsa
Çār imām-ı mücāhidīne daḫi

5 Ḳuṭb-ı aḳṭābına zamānemüzüñ
Ḫān Süleymān şeh-i zemīne daḫi

6 Vüzerā-yı serīr-i salṭanata
Ümerā-yı şeh-i güzīne daḫi

7 ʻUlemā vü meşāyiḫ-i zühhād
Fuḳarā ile ṣāliḥīne daḫi

8 Bizi ḫayr du'ādan añ diyene
Ẕākirīn ile şākirīne daḫi[37]

9 Ḥāżır u ġā'ib ü şüyūḫ u şebāb
Sāfirīn ü mücāvirīne daḫi

10 Ġāziye ḥācıya duʻācıya
Eyü olanlaruñ kemīne daḫi

11 Yirde gökde olan melā'ikeye
Ḥāmil-i vaḥy u ḥūr-ı ʻīne daḫi

12 Ḳamu ehl-i Medīne vü Mekkeye
Zā'irīn ile ṭā'ifīne daḫi

---

[37] 41/IX-8. beyit: -NM1.

13 Ḫāṣṣa şeyhü’l-ḥarem olan mīre
‘Ākifīn ile ḫādimīne daḫi

14 Cümleten ümmet-i Muḥammed ile
Enbiyā bile mürselīne daḫi

13 Sen ilāhī ḳamuya raḥmet ḳıl
Sen de yā Seyyidī şefā‘at ḳıl

X

1 Ey kerem kānı pāyüñe geldüm[38]
Luṭfuñ umup cenābuña geldüm

2 Oḳuduñ ‘ālemi ziyāfet içün
Da‘vet-i müstecābuña geldüm

3 Beni mest it müdām-ı luṭfuñ ṣun
Cām-ı bezm-i şarābuña geldüm

4 Ey ser-çeşme-i şefā‘at-i ḫalḳ
Teşneyem ḳandur ābuña geldüm

5 Baña ḳahr eyleme ‘ināyet ḳıl
Bir yetīmem ki ḳapuña geldüm

6 Beni nehy itme sā’il-i luṭfum[39]
Bāb-ı ‘izzet-me’ābuña geldüm

7 Geldüm ḳapuña ḥisāb virem[40]
Kerem-i bī-hisābuña geldüm

8 Kīmyā-yı nażarla ḳıl beni zer
Yüz sürüyü türābuña geldüm

[38] 41/X-1a pāyüñe: bānuña D.
[39] 41/X-6a nehr: nehy D.
[40] 41/X-7a Geldüm: Gelmedüm D.

9 Feyż-i nūr eyle dil ḫarābesine
Ey güneş yüzlü tābuña geldüm

10 Beni ref‘ eyle ḫāk-i ẕilletden
Ẕerreyem āfitābuña geldüm

11 Ey gül-i bāġ-ı luṭf cūduñdan
Baña bū vir gülābuña geldüm

12 Meded it ey süvār-ı ‘arṣa-i luṭf
Merḥamet ḳıl riḳābuña geldüm

13 Gerçi nā-lāyıḳam vefāña hele
Ṭaybe-i müsteṭābuña geldüm

14 Şerbet-i sāfī ḳıl baña iḥsān
Derdmendem cevābuña geldüm[41]

15 Ḫaste ḳıldı beni belā-yı ẕünūb
Çāre ḳıl ey ṭabīb-i derd-i ḳulūb[42]

XI

1 Ey Ḥabīb-i Ḫudā ‘ināyet ḳıl
Mücrimem ‘āṣiyem şefā‘at ḳıl

2 Ḳaçdum a‘dā-yı nefs ü şeyṭāndan
Saña geldüm meded ḥimāyet ḳıl

3 Ceyş-i nefs ü hevā ḳıṭāline hiç
Ḳudretüñ ḳalmadı i‘ānet ḳıl[43]

4 Ṭoyladuñ dehri ḫān-ı luṭfuñla
Bī-nevāñı daḫı żiyāfet ḳıl[44]

---

[41] 41/X-14b Derdmendem: Derdmendin D.
[42] 41/X-15b Çāre ḳıl çāre ey ṭabīb-i ḳulūb D.
[43] 41/XI-3.beyit: -NM1.

5 Kerem ü cūd pādişāhısın
Ben ḳuluña daḫı ri‘āyet ḳıl

6 Himmet eyle beni emīnüñ idin
Sırruñı sīnede vedī‘at ḳıl

7 Bir sen ol bir daḫı Ḫudā olsun
Ġayrdan ṣaḥn-ı ḳalbi ḫalvet ḳıl

8 Ḳapuña geldüm iltica itdüm
Māsivādan beni ḥırāset ḳıl

9 Dilek eyle beni İlāhuñdan
Di ki FEVRĪ ḳuluña raḥmet ḳıl

10 Bāl ü ḫāl ü me’ālin ıṣlāḥ it
Ḳavl ü fi‘linde ḫayr-ı ümmet ḳıl

11 ‘Amel ü ‘ilmi aña teysīr it
Ma‘rifet vir aña hidāyet ḳıl

12 Ẓāhirīn maẓhar-ı şerī‘at idüp
Bāṭının maḥzen-i ḥaḳīḳat ḳıl[45]

13 Dīn ü dünyāsın eyleyüp ma‘mūr
Āḫiretde yirini cennet ḳıl

14 Ba‘d-ez-īn cām-ı ‘aşḳ içür işini[46]
Cūşiş-i sevḳ u ẕevḳ-i ḥālet ḳıl

15 Yā şefī‘a’l-ümem be-ḥaḳḳ-ı Ḫudā[47]
Ḳıl murādum benüm ḳabūl u revā

---

[44] 41/XI-4b Bī-nevāñı: Bī-nevāña D.
[45] 41/XI-12. beyit: -NM1.
[46] 41/XI-14a Ba‘d-ez-īn: Ba‘-dez-ān D.
[47] 41/XI-14b şefī‘al: şefī‘-i NM1.

NM1 74a **42 FEYŻĪ**

Ḳaṣīde-i Feyżī Der-Na‘t-i Mefḫar-i Mevcūdāt ve Server-i Kā’ināt ‘Aleyhi’s-Selām

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Merḥabā ey seḥer-i şem‘a-fürūz-ı āfāḳ
Eyledüñ şevb-i siyāhıñ yine çarḫuñ iḥrāḳ

2 Düşdi nāçār sefer ẓulmet-i şehr-i ‘ademe
İtdi ḫavfile gürīzān olaraḳ terk-i revān

3 Ḳalmadı pāy-i ḳıyāmında mecāl-i ḳuvvet
Darbe-i şa‘şa‘adan ṭāḳatini itdüñ ṭāḳ

4 Ser-fürū bürde-i ḫāk-i ḳadem-i maḥv oldı
Teng olup dīdesine ‘arṣageh-i Şām u ‘Irāḳ

5 Bulmadı tesliyet-i ḫāṭırına maḥrem-i ḫāṣ
Telḫī-i ‘arbededen kalmadı kāmında meẕāḳ

6 Nāẓır-ı fırṣat olup itdi kemingāhı maḳar
Feylesōfāne tedābīre şürū‘ itdi o ‘āḳ

7 İtdi āġāz-ı seyāḥat çü diyār-ı Hinde
Ḳıldı taḥṣīl-i siyeh-rūyī-i çarḫ-i nüh ṭāḳ

8 Ḳomaz elden heves-i nāsere-i pindārın
Ḫāne berdūş ider ammā kişiyi bu aḫlāḳ

9 Niçe sevdā ile olmaḳda gehī rezm-ālūd
Zu‘m ider kendin ola ṣayḥa-zen-i ṣaḥn-ı veṣāḳ

10 Baḳmayup rūy-ı siyāhına bıraḳmaz lāfı
Da‘vī-i Rüstem ider itseñ eger istinṭāḳ

11 Siper eylerse mehi şaḳḳ ide tīġ-i nūruñ
Ṭōb-ı ḫurşīde muḳābil olamaz düşdi firāḳ

12 Şu‘le-i mihr-i ruḫuñ ḫīre ider dīdesini
Göremez kendüde seyr-i ruḫuña istiḥḳāḳ

13 Ḥabbeẕā ey şeh-i leşker-keş-i şām-ı gerdūn
İtdi şimşīr-i żiyā-gūn gibi göz işrāḳ

14 Odur ümmīd-i ḫurūc eylemeye fitne-i şeb
Der-i ẓulm-i ẓalemi tābuñ idüpdür ıṭbāḳ

15 Ṣīt-ı aḥsent ile pür-ġulġuledür kevn ü mekān
Pīş-i vechüñde cihān itdi ser-ā-ser ıṭrāḳ

16 Ṣun‘-ı Yezdānı ider pertev-i şemsüñ ibrāz
İsṭiḳsātı çeker kendüye hemçün veffāḳ

17 Şiddet-i germī-i ḫurşīdi görelden deycūr
Kürre-i ḫāke nüzūl itdi miṣāl-i evrāḳ

18 Olsa bu tābiş eger sāye ber-endāz-ı muḥīṭ
Reh-i ḫuşkīye delālet ḳıla mānend-i büzāḳ

19 Bu żıyā-güsterī-i ṣaḥn-ı hevā kim görinür
Ehl-i idrāküñ ider sīnelerin pür-eşvāḳ

20 Müncelī eylemede āyine-i dīdelerin
Yine düş eyleseler yāri görürler ‘uşşāḳ

21 Ya‘ni ‘aks-i ruḫ-ı dildāruñ olur cilvegehi
Ṭa‘n ider cām-ı cem-i dehre o rindān-ı meẕāḳ

22 Vuṣlat-ı la‘l-i leb-i yāre olurlar nā’il
Heves-i kevs̱eri ḫāṭırdan iderler ilzāḳ

23 Neş’e-i ‘arṣa-i ‘adnüñ görinür ās̱ārı
İrişür būy-i viṣāl eyleyicek istintāḳ

24 Bu ḥarāretle n’ola ḫāme-zen-i na‘t olsam
İder erbāb-ı dili sūziş-i ṭab‘ı inṭāḳ

25 O şeh-i her dü-serā kim sebeb-i ḫilḳatidür
Ruḫ-ı ḫurşīdi iden āyīne-āsā berrāḳ

26 Encüm-i sāyire ḫuddām-ı der-i türbetidür
Ser-fürū ile ider cümle ümīd-i eşfāḳ

27 Melce-i ins ü perī ḫatm-i nübüvvet dārın
Bülbül-i naġme-zen-i gülşen-i feyż-i ḫallāḳ

28 Ma‘ẕeret-ḫ˘āh-ı ümem şāfi‘-i erbāb-ı ẕünūb
Şeh-i ṣāḥib-i suḫan ma‘reke-i yevm-i misāḳ

29 Ey ser-efrāz-ı nuḫustīn-i feżā-yı maḥşer
Ehl-i cürm olduġı ḫaclet ile sāḳ-ı mesāḳ

30 Bir şefā‘at ki ṣudūr ide fem-i pāküñden
Ān-ı vāḥidde olur bā‘is̱-i maḥż-ı a‘nāḳ

31 Teng ola ‘izzetine küngüre-i ‘arş-ı berīn
Ḥırz idinseydi eger ḫāk-i derüñ çeşm-āfāḳ

32 Devr-i bi‘s̱iñde eyā nādire-i māh-ı dū-kevn
İtdiler ser-be-girībān-ı edeb ehl-i şiḳāḳ

33 Ḫilḳat-i ẕātuñuñ aḫbārını eyler taḥrīr
Olalı ḫāme-i taḳdīre felek nüh evrāḳ

34 Ejder-i kevnüñ olan cevr ile zehr-ālūdī
Eylesün zaḫmına sen şāha niyāz-ı tiryāḳ

35 Bulamaz çāre eger luṭfuña dūş olmazsa
Günde ṭarḥ eylesün isterse hezārān evfāḳ

36 Ġonca-i bāġçe-i ‘*allemehū*dür ẕātuñ
Gülşen-i rü’yet-i dīdāruña ‘ālem müşṭāḳ

37 Nükte-senc-i suḫan-ı *eddebenī Rabbī*dür
Dūr-binān-ı şināsende-i taḥḳīḳ-i vifāḳ

38 Beste-i silsile-i ḥubb-ı nihāduñdur dil
Olalı rūz-ı ezel cān ile baḥs̱-i mīs̱āḳ

39 Reh-i Ye’cūcı ger itdiyse Sikender mesdūd
Eyledüñ sen der-i küfr ile dalāli iġlāḳ

40 Tāc-dārān-ı felek ser-zede-i pāyuñdur
Güher-i ẕātuña maḫṣūṣ olalı tāc u Burāḳ

41 O Ḫudā vü o felek pāye olan cismiñi Ḥaḳ
Ḳulzüm-i nūr-ı tecellīye idelden iġrāḳ

42 Sāyesin arṣa-i ‘ālemde nihān itmişdür
Görinür ehl-i dile maḥż-ı ‘aṭā-yı Rezzāḳ

43 Bestedür silsile-i ma‘nī-i luṭfuñla cihān
İdemez ḳuvvet ile kimse firāz-ı a‘nāḳ

44 Olalı ẕātuñ ile genc-i nübüvvet maḫtūm
Olmadı ġayra güşāyende cenāb-ı Ḫallāḳ

45 Eyledi bir ġazel inşāsını ḫāmem pīşe
Fikr-i vaṣfuñla dil ü dīdem olaldan raḳrāḳ

46 Görmedi ḫānkah-ı dehr-i fenāda imlāḳ
Ḥubb-ı ẕātuñ kime oldıysa Ḫudādan rezzāḳ

47 Olmayan şer‘iñe münḳād olur ālūde-i ġam
Bulamaz ‘*urve-i vüşḳāyı* olup ehl-i Ḫilāf

48 Zen-i dehr itdigi dem ẕāt-ı şerīfüñ meşhūd
Cāme-i küfrini ebnāsınuñ itdi iġlāḳ

49 Kevne neşr eyleyicek şems-i vücūduñ pertev
Oldı āzāde şeb-i fısḳ ü küfürden fessāḳ

50 FEYŻĪ ser-rişte-i na‘tüñ ki be-dest itmişdür
Eylemez ṣad elem-i çarḫ ile elden ıṭlāḳ

51 Pādişāhā benem ol ġam-zede-i miḥnet kim
Olmadı cān u dile ẕerre nümūdār evzāḳ

52 Cürm-i küstāḫlıġum olmaya ta‘dād-ı peẕīr
Şermsāram saña manẓūr olıcaḳ levḥ-i sebāḳ

53 Yine iḥsānıñı ümmīd iderüm sulṭānum
Der-i luṭfa olalı ‘arża-keş-i istirḳāḳ

54 Nā’il-i ḫāk-i derüñ çeşmiñe almaz kevni
Ḫāne-i dilden ider raġbet-i çarḫı izḥāḳ

55 [V]üs‘at-i merḥametüñ seyrin iden dīdelere
Görinür mihr ü semā āyīne-veş cirm-i ramāḳ

56 Umarın luṭfuñ ola bende-i hem-rāh u karīn
Rūz-ı maḥşerde ayā şāh-ı serīr-i āfāḳ

NM1 110b **43** **FİRDEVSĪ**

Ḳaṣīde-i Firdevsī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Server-i Kā’ināt ve Efżal-i Maḫlūḳāt ‘Aleyhi’s-Selām

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Bahār eyyāmıdur vaḳt-i gül-i bāġ-ı muṭarrādur
Yine murġ-ı seḥerde tāb-ı nār-ı ‘aşḳ-ı peydādur

2 Yine būs itdi cūlar dāmen-i bīd-i ṭarab-baḫşı
Benefşe ḫāk-i pāy-ı naḫl-i verde çihre-fersādur

3 ‘Aceb mi nāle-i mestāne itse bülbül-i şeydā
O tā rūz-ı ezelden güllere mest-i temāşādur

4 N’ola reşk eylese gülzāra şimdi ravża-i cennet
Çemende serv-i bālā ġıbṭagāh-ı naḫl-i ṭūbādur

5 Elinde ṭutmasun mı lāleler peymāne-i la‘lin
Dem-i ‘īş ü ṣafā hengām-ı nūş-ı cām-ı ṣahbādur

6 ‘Aceb mi künbed-i devrānı lebrīz-i fiġān itse
Cefā-yı ḫārdan bülbüllerüñ āyīni şekvādur

7 İşitmez gūş-ı gül bed-mest maġrūrī-i ḥüsn olmuş
Anuñçün bülbülüñ feryādı böyle bī-meḥābādur

8 Ṣanavber ḳāmet-i mevzūnını ‘arż itmede ammā
Nihāl-i ḳadd-i ḫūb-ı dil-rübā a‘lādan a‘lādur

9 Degüldür nergisistān ṣaḥn-ı gülzār-ı cihān içre
O pāy-endāzī-i şāh-ı bahāra naṭ'-i dībādur

10 Degüldür naḫl-i ḫurma pādişāh-ı milket-i bāġuñ
Dikilmiş pīş-i dergāhına tūġ-ı serv-i sīmādur

11 Bu demde ḳalmadı mest-i maḥabbet olmadıḳ kimse
Bu demde zāhidān huşyārise cāy-ı temāşādur

12 Nigāh it dīde-i 'ibretle bāġ-ı cennet-āsāya
Bu cümle sākinān-ı rūy-ı arża luṭf-ı Mevlādur

13 Yeter vaṣf-ı bahār itdüñ o gülşen-zīb-i 'irfānuñ
Sitāyiş ḥüsn-i sebzin cümleden evlā vü aḫrādur

14 O şāh-ı merz-būm-ı 'ilm ü ḥilm-i bī-nihāyet kim
Müdāmī āsitānı ḳıblegāh-ı rūḥ-ı 'Īsādur

15 Ne sulṭān-ı felekdür bā'iṡ-i hestī-i 'ālemdür
Ne bā'iṡ ẕāt-ı pāki raḥmet-i dünyā vü 'uḳbādur

16 Cihānı açdı tīġ-i mu'cizāt-ı bāhirātıyla
Anuñçün leşker-i kerrübiyān dā'im müheyyādur

17 Degüldür pāye-i ebr ol şehüñ farḳında ẓıll-efgen
O bir nūr-ı siyehden sāyebān-ı ḥayret-efzādur

18 Ten-i berrāḳı o sulṭān-ı evreng-i kemālātuñ
Vişāhu'ṣ-ṣadr-i 'ilm ü ma'rifetde dürr-i yektādur

19 Kef-i lü'lū-niṡārı reşk-i deryā-yı güher-perver
Gülistān-ı keremde ḳāmeti serv-i dilārādur

20 Meh-i tāb-efken-i farḳ-ı siyeh-rūzān-ı ruḫsārı
Şeb-i ẓulmet-nümāda şeb-çerāġ-ı şu‘le-pīrādur

21 Görenler ẓahr-ı pākinde o mühr-i mihr-mānendi
Ṣanurlar perniyān-ı ‘anberīne sīm-tamġādur

22 Su’āl itme nedür şīrīnī-i güftārına bā‘iṣ
Zebānı şekeristān-ı feṣāḥat içre bebġādur

23 Şeref buldı rüḳūbiyle burāḳ-i āsumān-peymā
O bir yektā-süvār-ı vādī-i pehnā-yı İsrādur

24 İmām-ı enbiyādur Mescid-i Aḳṣāda ol şeb kim
S̱enā-ḫ˘ān-ı zebān-ı *ṣaḫratu’llāhi mu‘allā*dur

25 Ümīd-i pāy-i būsı ṣaḫrayı ḳaldırdı cāyından
Nesīm-i şevḳ-i vaṣliyle o da hem-cūş-ı deryādur

26 Niçün raḳṣ eylemez insān olanlar vecd-i pākiyle
Hele fikr eyleñüz ol ṣaḫrayı kim seng-i ḫārādur

27 Nigāh-ı iltifāt itmezdi hīc mülk-i Süleymāna
Vücūd-ı bī-‘adīli Ḳāf-ı istiġnāda ‘Anḳādur

28 Hemīşe itmedi ma‘mūrī-i dünyāsına raġbet
Güvāhum müdde‘āma inhidām-ı ḳaṣr-ı Kisrādur

29 Nigāh-endāz-ı ṭarf-ı mülk-i ṣūret olmadı hergiz
O sulṭān-ı melā’ik ‘asker-i iklīm-i ma‘nādur

30 Muḥammeddür hep aḥvāli o sırr u bāġ-ı *levlāk*üñ
Bahār-ı luṭfı gülzār u devā-yı feyż-baḫşādur

31 Ḫurūş u cūş idelden bād-ı ʻālem-pūy-ı ʻaşḳıyla
Ḥabāb-ı ḫāṭırum dāġ-ı dil-i emvāc-ı deryādur

32 Hemīşe ġā’ib olmaz şāhid-i ʻaşḳ-ı ruḫı benden
Dilim ol ṣūret-i zībāya mir’āt-ı mücellādur

33 Zebān-ı Tāzī vü Farsī ile ḳābil degül tefhīm
Ḥaḳīḳat-pürs-i ʻaşḳ-ı ʻāşıḳ olmaz ol ki dānādur

34 Şarāb-ı ʻaşḳ ṣıġmaz kāse-i dil-teng-i elfāẓa
Bu maʻnā ḳāle gelmez zāhidā bir başḳa maʻnādur

35 İder ümmīd-i būs-ı ḫāk-i ʻanber-fām-ı Baṭḥāyı
O Leylāya dil-i āşüfte-ḥālim Ḳays-ı şeydādur

36 O beytu’llāh gūyā bir siyeh-çerde dil-ārādur
Anuñ ʻuşşāḳı cümle Ḳays-veş pūyā-yı feyfādur

37 Muʻaṭṭardur dimāġ-ı zāyiri ol beyt-i zerṭāḳuñ
Ki ḫākinde şemīm-i ʻanber-i sārā hüveydādur

38 Şifāh-ı ʻaşıḳānuñ būsesi rengīn olur anda
Ki seng-i āsitānı laʻl-i ṣahbā reng-i ʻaẕrādur

39 Remed-bīn olmamuzla olmayuz biz tūtiyā ṭālib
Bizüm kuḥl-i cilāmuz ḫāk-i emed nefʻ-i Baṭḥādur

40 Degüldür ḥayyiz-i imkānda vaṣf-ı ẕāt-ı peyġamber
Ki ednā naʻtı anuñ bāʻiṣ-i hestī-i dünyādur

41 Ne ḳābildür mediḥ bir ḳaṭreyi deryā-yı luṭfından
Muḥaṣṣal medḥi bir bī-sāḥil ü bī-ḳaʻr-ı deryādur

42 Edā-yı medḥi çün ṭavḳ-ı beşerden ḫāric olmişdur
Şurūʻ itmek duʻāya cümleden Firdevsī aʻlādur

43 Niyāz eyle ziyāret kerdenī-i merḳad-i pākin
Ġubār-ı āsitānı çeşm-i cāna nūr-baḫşādur

44 Türābından ider deryūze-i tābiş meh-i ġarrā
Żıyā-yı mihr o dergāh-ı mu'allāya cebīn-sādur

45 N'ola reşk-efken olsa ṭāḳ-ı 'arşı ṭāḳ-ı gerdūna
Ki her ḳandīl-i tāb-endāzı mihr-i 'ālem-ārādur

46 Ferāġat ḳıl bu hāy u hūydan dünyā-perest olma
Degül dünyā ṣafāgeh meclis-i a'lā vü ednādur

47 Ṭarīḳ-i āḫiretdür meslek-i erbāb-ı dil her dem
Sülūk-i rāh-ı dünyā sāliki rāh u peydādur

48 Keremdür aña lāyıḳ sā'il-i iḥsānına dā'im
Saña lāzım olan bir dārī-i dest-i temennādur

49 İlāhī teşne-leb itme bizi ṣaḥrā-yı ḥırmānda
O dem ki āb-ı kevṣer ehl-i taḳvāya müheyyādur

50 Bizi çevgān-ı fażluñ ile çek Firdevs-i a'lāya
O dem ki kūy-veş erbāb-ı 'iṣyān bī-ser ü pādur

51 Bizi de ḥiṣṣe-yāb-ı sāġar-ı ser-şār-ı bezmüñ ḳıl
O dem ki mü'minān dīdār ile mest-i temāşādur

52 Ṣalāt-ı bī 'aded bārān-ı ḫāk-i ravżası olsun
Nesīm-i luṭf-ı nīsān tā bahār olduḳca peydādur

53 Ola hem jāle-i gülzār-ı rūḥ-ı āl ü aṣḥābı
Ki her biri ṭarāvet-baḫş-ı bāġ-ı dīn ü dünyādur

NM1 59 b **44 FUŻŪLĪ**[*]

Meṣnevī-i Fużūlī Der-Na‘t-i

Sulṭān-ı Enbiyā ‘Aleyhi’s-Selām

Mef‘ūlü Mefā‘ilün Fe‘ūlün

1 Ey pādişeh-i serīr-i *levlāk*
Maḳṣūd-ı vücūd-ı ḫāk ü eflāk

2 Olmış eflāk ḫāk-i rāhun
İrmiş ‘arşa bülend-i cāhun[1]

3 Ey rāḳım-ı nüsḫa-i me‘ānī
Ma‘mūre-i ‘ilm ü dīne bānī[2]

4 Şāh-en-şeh-i mesned-i risālet
Ressām-ı ḳavā‘id-i ‘adālet

5 Ey arş-nüvāz ü ferş-perver
Defterdār-ı hisāb-ı maḥşer

6 Ser-defter-i enbiyā vü mürsel
Añlara hem āḫır ü hem evvel

7 Ey vāżı‘-ı ıṣṭılāḥ-ı īmān
Ḥaḳdan sebeb-i nüzūl-i Furḳān[3]

8 Sensin o sulṭān ü ġayr haylün[4]
Senden özge senüñ ṭufeylüñ

---

[*] Hüseyin Ayan, *Fuzûlî*, *Leylâ vü Mecnûn*, İstanbul 2008, s. 43-48
[1] 44/2b Çekmiş eflāke ḫāk cāhun NM1.
[2] 44/3b ‘ilm ü dīne: ‘ilm-i dīne D.
[3] 44/7b Furḳān: Ḳur’ān D.
[4] 44/8a o: -D.

9 Ey ḫalvet-i Ḳudse şem‘-i maḥfil
Cibrīl tereddüdine menzil

10 Ḥaḳ adı senüñle oldı cārī[5]
Ḳavlüñle ol emrün i‘tibārı

11 Ey ḳıble-nümā-yı ehl-i ṭā‘at
Gencīne-i gevher-i şefā‘at

12 Tāc-ı ser-i ‘arş ḫāk-i pāyuñ
Şem‘-i şeb-i Ḳadr nūr-ı rāyun

13 Ey vāṣıṭa-i niẓām-ı ‘ālem
Dīvān-ı Ḥaḳa vezīr-i a‘ẓam[6]

14 ‘İrfān-ı ṣıfāt u zāta ‘ārif
Keyfiyyet-i kā’ināta vāḳıf

15 Ey zātuñ içün beşer vücūdı
Ādemde saña melek sücūdı

16 *Yāsin* ṣadef-i dür-i ṣıfātuñ
Ṭāhā gül-i būstān-ı zātuñ

17 Ey mekteb-i dānişe mu‘allim
Maḥrūse-i ḥükm-i şer‘a ḥākim[7]

18 Dergāhuña enbiyā rücū‘ı
Ta‘ẓīmüne āsmān rükū‘ı[8]

---

[5] 44/10a adı: emri NM1 / oldı: ḫalḳa NM1.
[6] 44/13b A‘yān-ı vücūda ṣadr-ı a‘ẓam D.
[7] 44/17b ḥükm-i şer‘a: ḥükm ü şer‘a NM1.
[8] 44/18b Ta‘ẓīmüne: Ta‘ẓīm ile NM1.

19 Taḥsīn saña ey ḫuceste-fer-cām
Kim vaż‘ ḳılup ṭarīḳ-ı İslām

20 Keyfiyyet-i ḥāli rūşen itdüñ
Ḫayr ü şer işin mu‘ayyen itdüñ

21 Aḥvāl-i evāmir ü nevāhī
Ma‘lūm itdüñ bize kemāhī

22 Sen bildürdüñ ki kimdür Allāh
Sensüz kim olurdı andan āgāh

23 Güm-rāhları ṭarīḳa ṣalduñ
Üftādelerüñ elini alduñ

24 Fāş oldı naṣīḥatüñ cihāna
Sen ḳoymaduñ ortada behāne[9]

25 Ammā bize yoḳdur ol sa‘ādet
Kim ḥıfẓ-ı ṭarīḳuñ ola ‘ādet

26 İhmāl iderüz iṭā‘atüñde
Taḳṣīr edā-yı ḫidmetüñde

27 Her nice ki har ü şermsāruz[10]
Hem şefḳatüñe ümīd-vāruz[11]

28 Kim feyż-i ‘avāṭıf-ı ‘amīmüñ
Şād eyleye göñlin ehl-i dīnüñ[12]

---

[9] 44/24b ortada: özgede NM1.
[10] 44/27a har ü şermsāruz: ḫ˘āh u şermsāruz NM1.
[11] 44/27b Hem şefḳatüñe: Bu cürm ile hem D.
[12] 44/28b dīnüñ: bīmüñ D.

29 ‘Āṣīlerüñ olasın penāhı
Nevmīdlerüñ ümīdgāhı

30 Sensin çü şefī‘-i her me‘āṣī
Ne ġam eger olsa kimse ‘āsī

31 Ger bende ola tamām-ı ṭā‘at
İẓhār neden bulur şefā‘at

32 Sensin bu serīr-i pādışāhî
Bu mülkde olanuñ penāhı

33 Her ‘aṣrda bir nebī ẓuhūrı
Her devrde bir resūl nūrı

34 Fıṭrat yolını müzeyyen itdüñ
Yüz miñ şem‘iyle rūşen itdüñ

35 Tā gelmege rūşen ola rāhuñ
Budur reh-i resmi pādışāhuñ[13]

36 Ḫˇāb-ı ‘adem içre şāhṣ-ı ‘ālem
Görmüşdi vücūddan muḳaddem[14]

37 Kim lem‘a-i nūrdan bir efser
Geymiş virmiş özine zīver

38 Bīdār olanda ol yuḫūdan
Getmişdi ḳarārı ārzūdan

39 Çün istedi ol menāma ta‘bīr
Senden aña müjde virdi taḳdīr

[13] 44/35b reh-i resmi: reh ü resmi NM1.
[14] 44/36b vucūddan: vücūdını D.

40 Dünyāya peyām-ı feyż-i nūruñ
Tenbīh-i sa'ādet-i ẓuhūruñ

41 Ḫalḳa virüp intiẓār-ı maḳdem[15]
Ol dem geldi ki geldi Ādem

42 Dünyā ṭalebüñde oldı ḳā'im
Devriyle seni dilerdi dā'im

43 Bir bir yetüp özge enbiyāya
Mi'rāca çıḳardı pāye pāye

44 Gezmezdi senüñle sāye hem-rāh
Gūyā ki nihāl-i ḳaddüñ ey māh

45 Bu 'āleme virmiş idi vāye
Ol 'āleme ṣalmış idi sāye

[15] 44/41a intiẓār: intiẓām NM1.

NM1 60 b **45 FUŻŪLĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Fużūlī Der-Na‘t-i Nebiyy-i Ekrem ü Resūl-i Muḥterem Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

1 *Yā menba‘a’l-mekārim u yā ma‘dine’l-vefā*
Yā mecma‘a’l-maḥāsin u yā maẓhara’l-‘aṭā[1]

2 *Ente’lleẕī bui‘ṣte ileynā mubeşşirā*
V’aḫtāreke’l-ilāhu ‘ani’l-ḫalḳi v’aṣṭafā

3 *Ente’lleẕī tafaḍḍalahu’l-ḳurbu ve’l-ḳabūl*
V’ente’lleẕī tefarradahü’l-‘izzü ve’l-‘ulā

4 *Men irtecā bi-luṭfike mā hābe v’entefa‘*[2]
Men iktedā bi-şer‘ike mā żā‘a v’ehtedā

5 *Yā ‘avne men tefaḳḳadehū ‘inde şiddetin*[3]
Yā kehfe men teḥaṣṣana fī’ż-żarri v’en-necā[4]

6 *‘Īsī ne-mī-resed be-tū der-ḳadr u menzilet*
Ber çarḫ eger nihed zi ser-i iḳtidār pā

7 *Mi‘rāc yāftī tū vü ber Ṭūr şud Kelīm*
Farḳ ez tū bā Kelīm zi arżest tā semā[5]

8 *Āb-ı tū būd k’āteş-i Nemrūd-rā nişānd*
Rūzī ki kerde būd der āteş Ḫalīl cā

---

[*] Hüseyin Ayan, *Fuzûlî*, *Leylâ vü Mecnûn*, İstanbul 2008, s. 54-56.
[1] 45/1b maẓhara’l-‘aṭā: menba‘a’l ‘aṭā M.
[2] 45/4a mā hābe v’entefa: mā ġābe v’enḳaṭa‘ NM1.
[3] 45/5a tefaḳḳadehū: tefaḳḳade NM1.
[4] 45/5b v’en-necā: v’eltecā NM1.
[5] 45/7b bā Kelīm: tā Kelīm M.

9 *İḳrār-ı kāfirīst zi şer‘-i tū inḥirāf*
Burhān-ı güm-rehīst be ġayr-i tū iḳtidā

10 *Tā munḳaṭı‘ ne-gerded ez āsīb-i iḫtilāf*[6]
Şud beste ber tū silsile-i silk-i enbiyā

11 *Bā enbiyāst nisbet-i ẕāt-ı tū çün elif*
Hem ibtidā tūyī be-ḥaḳīḳat hem intihā

12 *Taḳdīr cuz riżā-yı tū kārī ne-mī-kuned*
Peyveste ṭā‘at-i tū edā mī-kuned każā

13 Ey āftāb-ı ẕātuña her ẕerre bir nebī
Biñ şer‘ ü dīn diyārına her ẕerreden żıyā

14 Sen ġāyet-i vücūdsın u özgeler ṭufeyl
Sen pādışāh-ı mülksin ü özgeler gedā

15 Cārūb-i gerd-i reh-güẕerüñ bāl-i Cebre’īl
Tāḳ-ı revāḳ-ı dergehüñ eyvān-ı Kibriyā

16 Dārü’ş-şifā-yı ḥaşrda bīmār-ı ma‘ṣiyet
Şehd-i şefā‘atüñden umar şerbet-i şifā

17 Ey çār-yār-ı kāmilüñ a‘yān-ı mülk-i dīn
Erbāb-ı ṣıdk u ma‘dilet ü re’fet ü ḥayā

18 Devrüñ bu dört faṣl ile bir mu‘tedil zamān
Şer‘ün bu dört rükn ile bir mu‘teber binā

19 Yā Muṣṭafā Fużūlī-i muḥtāca raḥm idüp[7]
İẓhār-ı iltifāt ile ḳıl ḥācetin revā

---

[6] 45/10a iḫtilāf: rūzgār NM1.
[7] 45/19a idüp: ḳıl NM1.

NM1 61a **46 FUŻŪLĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Fużūlī Der-Na‘t-i Şehsüvār-ı Baṭḥā vü Yes̱rib ‘Aleyhi’t-taḥiyyātü ve’t-teslīm

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Ne kim ṣaḥīfe-i tedbīre ‘aḳl ider masṭūr[1]
Ṣaġınmañ anı olur olmaz olmayan maḳdūr

2 Hevā-yi dār-i vefā umma her hevāyīden
Kim ol maḳāmdadur ser-bülend olan Manṣūr[2]

3 Ḥarīf-i erre-i ġam ṣanma her ḳuru aġacı
Ki yazılur Ẕekeriyyā adına ol menşūr

4 Dil-i pür-āteş-i ‘āşıkdur āh-i serd ile ḫōş
Olur bürūdete mā’il ṭabāyi‘-i maḥrūr

5 Füsürde zāhid eger ‘āşıḳ-ı ciger-sūza
Refāḳat itse yüz yıl żulmetiñe düşmez nūr

6 Ṣaġınma bir arada iḫtilāṭ ḳılmaḳ ilen
Dutar mizāc-i ḳaranfil tabī‘at-i kāfūr

7 Ḫoşem ki ‘aşḳ ile rüsvā-yi ḫaṣ ü ‘āmem men
Felek bu şīve ile eylemiş beni meşhūr

8 Müdām naḳd-i hevā ḫāṭırumdadır meknūn
Hemīşe fikr-i maḥabbet dilümdedir meẕkūr

9 Niçün ki ḫ̌ān-i maḥabbet meveddet-i şāhī[3]
Ki ḫalḳadur sebeb-i feyż-i Kirdigār-i ġafūr

[*] Kenan Akyüz vd., *Fuzûlî Türkçe Divan*, Ankara 1958, s. 20-23.
[1] 46/1a tedbīre: tedbīr-i NM1
[2] 46/2b ol: –NM1.
[3] 46/9a Niçün ki ḫ̌ān-i maḥabbet: Niçün hevā ne maḥabbet NM1.

10 Meh-i sipihr-i nübüvvet Muḥammed-i Ḳureşī
Çerāġ-i şām-i ebed āf-tāb-i ṣubḥ-i nüşūr

11 Şeh-en-şehī ki Süleymān-i mülk-i ma‘ni olup
Muṭi‘ oldı aña ins ü cinn ü vaḥş ü ṭuyūr

12 Cihānı açmaḳ içün ṭapşuruldu ḥażretine
Kelīd-i maḫzen-i maḥrūsa-i vuḳūf ü şu‘ūr

13 Yetürdi silsile tār-i ḥisāb-i hicretine
Üzülmesün diyüben rişte-i sinīn ü şuhūr

14 Şikest nuḳre-i ḫāliṣ-‘iyāruma ḳoydı[4]
‘İyār-i nuḳre-i ẕātında iḥtimāl-i küsūr

15 Ruḫ u ḳadidür olan ḫalvet-i cinān içre
Çerāġ-i meclis-i ġılmān ü şem‘-i maḥfil-i nūr[5]

16 Ne şek ki aḫdı bevādīde barmaġından ṣu
Bu şerḥadur mutażammın ḫuṭūṭ-i mevc-i buḥūr

17 Muḫālif emrinedir bāde kim ayaġa düşer
Naḳīżdür aña kim gūş-māl alur ṭanbūr

18 Eyā Şehī ki gürūh-i peyember-i mürsel
Behişte baṣmaz ayaḫ senden almadın destūr

19 Egerçi ḫāmeye el urmadıñ elüñde idi
Ḫaṭ-ı beṭālet-i İncīl ü nesḫ-i ḥarf-i Zebūr

20 Ne söz ki anda seniñ yoḳ rıżā-yı ḫuddāmıñ
Ḳalur serāy-i tabī‘atda tā ebed maḥṣūr

---

[4] 46/14a ‘iyāruma: ‘iyāruna NM1.
[5] 46/15b nūr: ḥūr D.

21 Bıraḫ hicāb niḳābın güzel cemālüñden
Ki tā göre seni ortada görmeyen nice kūr

22 Bu mesned içre nice mest-i hˇāb-i nāz olasañ
İrişdi ṣubḥ gel aç imdi nergis-i maḫmūr

23 Fesād ehli cihāna bıraḫdı yüz feterāt[6]
Ḳıyāmet oldı ne yatmaḳ mecālidür uru dur

24 Zamāne muntażır-i iḳtidā-yi emrüñdür
Sözüñ ne ise yürüt buyruġuñ ne ise buyur

25 *Fetaḥtü ‘ayne ricā’i bi-seyfike’l-ḳāṭı*[7]
Ḳad iste’certü bihi min ‘aduvvike’l-maḳhūr[8]

26 *Bi-ke’l-melāẕu ve ente’l-me’āẕu fi’d-dāreyn*
‘Ale’ṣ-ṣırāṭi iẕā ḥāne li’l-enāmi ‘ubūr[9]

27 *Reca‘tü enneke taḳża’l-u’mūr fī yevmin*
Bi-emri rabbüke ḳad terteci‘i ileyke u’mūr

28 *Lezimtü ẕeylike ercū riżāke fi’d-dāreyn*
Kefā vüṡūḳu ricāī bi-luṭfike’l-mevfūr

29 Şehā Fużūlī-i dil-ḫaste’em bi-ḥamdi’llāh
Reh-i şerī‘atüñe tābi‘ emrüñe me’mūr

30 Olup durur sözümüñ naẓm u neṡri na‘tiñde
Hemīşe gevher-i manżūm ü lü’lü’-i menṡūr[10]

---

[6] 46/23a bıraḫdı yüz: bıraḳdılar D.
[7] 46/25a bi-seyfike’l-ḳāṭı‘: bi-seyfike’l-ḳāhır D.
[8] 46/25b iste’certü: istena‘tü NM1.
[9] 46/26. beyit: –NM1.
[10] 46/30b manżūm ü lü’lü’: manżūm-ı lü’lü’ NM1.

31 Feṣāḥat ehli arasında i'tibārum var
Ne i'tibār ger oldıyse hey'etüm maḥḳūr

32 Özüm ḥaḳīr be-ġāyet sözüm müfīd velī
Niçün ki ḥükm miṡālinde saṭrü beyne suṭūr

33 Ümīd var ki dutduḳça mülk rāh-i niẓām
Ümīd var ki tapduḳça 'ahd-i 'ömr mürūr

34 Mürūr-i 'ömri ṡenā-yi Resūl ile geçürem[11]
Ölende idem añı armaġan-ı ehl-i ḳubūr[12]

[11] 46/34a ile: iken NM1.
[12] 46/34b idem anı: anı idem NM1.

NM1 62a **47 FUŻŪLĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Fużūlī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muḥammedüni’l-Muṣṭafā ‘Aleyhi’-taḥiyyetü ve’t-teslīm

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Ṣaçma ey göz eşkden göñlümdeki odlare ṣu
Kim bu deñlü dutuşan odlare ḳılmaz çāre ṣu

2 Āb-gūndur günbed-i devvār rengi bilmezem
Yā muḥīṭ olmuş gözümden günbed-i devvāre ṣu

3 Ẕevḳ-i tīġuñdan ‘aceb yoẖ olsa göñlüm çāk çāk
Kim mürūr ilen bıraġur raẖneler dīvāre ṣu[1]

4 Vehm ilen söyler dil-i mecrūḥ peykānuñ sözin
İḥṭiyāṭ ilen içer her kimde olsa yāre ṣu

5 Ṣuya virsün bāġ-bān gülzārı zaḥmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzüñ tek virse miñ gülzāre ṣu[2]

6 Oẖşadabilmez ġubārını muḥarrir ẖaṭṭuña
Ḫāme tek baẖmaḳdan inse gözlerine ḳare ṣu

7 ‘Ārıżuñ yādiyle nem-nāk olsa müjgānum n’ola
Ẓāyi‘ olmaz gül temennāsiyle virmek ẖāre ṣu

8 Ġam güni itme dil-i bīmārdan tīġuñ dirīġ
Ḫayrdur virmek ḳarañu gicede bīmāre ṣu

9 Men lebüñ müştāḳıyam zühhād Kevs̱er ṭālibi
Nitekim meste mey içmek ẖoş gelür huş-yāre ṣu[3]

---

[*] Kenan Akyüz vd., *Fuzûlî Türkçe Divan*, Ankara 1958, s. 23-25.
[1] 47/3b ilen: ile NM1.
[2] 47/5b ṣu: –NM1.

10 İste peykānın göñül hecrinde şevḳum sākin it
Ṣusuzam bir kez bu ṣaḥrāda menüm'çün are ṣu[4]

11 Ravża-i kūyına her dem ṭurmayup eyler güẕār
'Āşıḳ olmuş ġālibā ol serv-i ḫoş-reftāre ṣu

12 Ṣu yolın ol kūydan ṭopraġ olup dutsam gerek
Çün raḳībümdür daḫı ol kūya ḳoymañ vare ṣu

13 Dest-būsı ārzūsiyle ger ölsem dōstlar
Kūze eyleñ topraġum ṣunuñ anuñla yāre ṣu[5]

14 Serv ser-keşlük ḳılur ḳumrī niyāzından meger
Dāmenin duta ayaġına düşe yalvare ṣu

15 İçmek ister bülbülüñ ḳanın meger bir reng ile[6]
Gül budaġınuñ mizācına gire ḳurtare ṣu

16 Ṭıynet-i pākini rūşen ḳılmış ehl-i 'āleme
İḳtidā ḳılmış ṭarīḳ-i Aḥmed-i Muḫtāre ṣu

17 Seyyid-i nev'-i beşer deryā-yi dürr-i ıṣṭıfā
Kim sepübdür mu'cizātı āteş-i eşrāre ṣu

18 Kılmaġ içün tāze gülzār-i nübüvvet revnaḳın
Mu'cizinden eylemiş iẓhār seng-i ḫāre ṣu

19 Mu'cizi bir baḥr-i bī-pāyān imiş 'ālemde kim
Yetmiş andan miñ miñ āteş-ḫāne-i küffāre ṣu[7]

---

[3] 47/9. beyit: 10. beyit D.
[4] 47/10. beyit: 9. beyit D.
[5] 47/13a ārzūsiyle: ārzūsında NM1.
[6] 47/15a bir: bu NM1.
[7] 47/19b miñ miñ: miñ NM1.

20 Ḥayret ilen barmağın dişler kim itse istimā‘
Barmağından virdügi şiddet güni Enṣāre ṣu

21 Dōstı ger zehr-i mār içse olur Āb-ı Ḥayāt
Ḫaṣmı ṣu içse döner elbette zehr-i māre ṣu

22 Eylemiş her ḳaṭreden miñ baḥr-i rahmet mevc-ḫīz[8]
El ṣunup urgaç vużū‘içün gül-i ruḫsāre ṣu

23 Ḫāk-i pāyine yetem dir ‘ömrlerdür muṭṭaṣıl
Başını daşdan daşa urup gezer āvāre ṣu

24 Ẕerre ẕerre ḫāk-i dergāhına ister ṣala nūr
Dönmez ol dergāhdan ger olsa pāre pāre ṣu

25 Ẕikr-i na‘tüñ virdini derman bilür ehl-i ḫaṭā[9]
Eyle kim def‘-i ḫumār içün içer mey-ḫāre ṣu

26 Yā Ḥabība’llah yā Ḫayre’l-beşer müştāḳuñam[10]
Eyle kim leb-teşneler yanup diler hemvāre ṣu

27 Senseñ ol bahr-i kerāmet kim şeb-i Mi‘rācda
Şeb-nem-i feyżüñ yetürmüş s̱ābit ü seyyāre ṣu[11]

28 Çeşme-i ḫurşīdden her dem ẕülāl-i feyż iner[12]
Ḥācet olsa merḳadüñ tecdīd iden mi‘māre ṣu

29 Bīm-i dūzaḫ nār-i ġam ṣalmış dil-i sūzānuma
Var ümīdüm ebr-i iḥsānuñ sepe ol nāre ṣu

---

[8] 47/22a her: bir NM1.
[9] 47/25a virdini: devr ider NM1.
[10] 47/26a yā: eyā NM1.
[11] 47/27b s̱ābit ü seyyāre: s̱ābit-i seyyāre NM1.
[12] 47/28a iner: es̱er NM1.

30 Yümn-i na‘tüñden güher olmış Fużūlī sözleri
Ebr-i nīsāndan dönen tek lü’lü’-i şeh-vāre ṣu

31 Ḫ̌āb-i ġafletden olan bīdār olanda rūz-i ḥaşr
Eşk-i ḥasretden tökende dīde-i bīdāre ṣu

32 Umduġum oldur ki maḥrūm olmayam dīdārdan
Çeşme-i vaṣluñ vire men teşne-i dīdāre ṣu[13]

[13] 47/32b men: bu NM1

NM1 62b **48 FUŻŪLĪ***

Ḳaṣīde-i Fużūlī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Sulṭān-ı Enbiyā Ṣallā’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Çeker bī-raḥmler yanında her sā‘at zebān ḫancer[1]
Günāhum ṣābit eyler ölmegüm ḫāṭır-nişan ḫancer

2 Zülāl-i vaṣlıña leb-teşne’em bir Türk-i bed-ḫūyuñ[2]
Kim andan ḳaṭre-i āb istesem dartar revan ḫancer

3 Virür pervāne öz cānın saña çün iḫtiyār ile
Ne ḥācet şu‘leden ey şem‘ çekmek her zaman ḫancer

4 Ḥaẕer ḳıl gezme çoḫ pervāsuz ey bülbül ki ḳatlüñ’çün
Tikenden dāmeni altında ḳılmış gül nihan ḫancer[3]

5 Müjeñ ḳanum töküp ġamzeñ alur cānum ‘aceb ṣanma
İşidür tökse ḳan oḫ ‘ādetidür alsa can ḫancer

6 Ḳaşuñla gözleriñdür her ṭaraf yatur nizā‘ üzre
Çeküpdür birbirine iki ser-ḫoş Türkman ḫancer

7 Ḫayāl-i gamzeñ ile bes ki rāḥat gitdi cismümden
Ṣanarsın pehlū-yi cāñumdadur her üstüḫan ḫancer[4]

8 İletsem ḫancerüñ şevḳini ḳabre her bahār olġaç
Olur sebze yerine ḫāk-i ḳabrümden ‘iyan ḫancer

---

* Kenan Akyüz vd., *Fuzûlî Türkçe Divan*, Ankara 1958, s. 25-27.
[1] 48/1a bī-raḥmler: bī-raḥmleri NM1.
[2] 48/2a bed-ḫūyuñ: bed-ḫūnuñ NM1.
[3] 48/4b ḳılmış gül: ḳılmışdur NM1.
[4] 48/7b Ṣanarsın: Ṣanasın NM1.

9 Ḳocar zerrin kemerle belüñi veh bu ne tāli‘dür
Ki altın ḳuvvetiyle beyle olmuş kām-ran ḫancer

10 Ḥayāli gözdedür kirpüklerüñ depretme ey merdüm
Edeb şarṭı degül mihmāna çekmek mīz-ban ḫancer[5]

11 Göz açup bū-sitāna ḫaṭṭ-i sebzüñsiz naẓar ḳılsam
Görinür gözlerüme sebze-i her bū-sitan ḫancer

12 Dehānuñ yoḫ dimişler söyle bu güftār ḳandandur
Bilüñ peydā degüldi ḳanda dutmuşdur mekān ḫancer

13 Muḥāl-i ‘aḳldur kim ola müjgānuñ kimi ḫūnī[6]
Eger üstād elinden şu yirine içse ḳan ḫancer

14 Ruḫ-i zerdüm ṣalubdur ḫancerüñ gözgüsine ‘aksin
Veyā sīmin bilekde duttuġuñdur zer-nişān ḫancer

15 Zebān-i tīz ile ortaya girmiş muṭṭaṣıl gūyā
Olam der mādiḥ-i Peyġamber-i Āḫir-zeman ḫancer

16 Şeh-en-şāhī ki tīġ-i āb-dārı ẓāhir olduḳda
Elinden ṣaldı Ḫusrev nīze vü Nūşīrevān ḫancer

17 Yemenden baş çekende mehçe-i rāyāt-i iḳbāli
Bıraḫtı tīre ṭopraġa şeh-i Hindū-sitan ḫancer

18 Ṣaf-ārā-yi meṣāff-i Bedrdür iżhār-i mu‘cizde
Şikāf-i perniyān-i Bedr içün ḳılmış nişan ḫancer[7]

[5] 48/10b şarṭı degül: şarṭıyla gel NM1.
[6] 48/13a kimi: gibi NM1.
[7] 48/18b nişan: nihan NM1.

19 ‘Adū-yi cāhınuñ kat‘-i ḥayātiyçün çeker her ay
Ġılāf-i lāciverdīden hilāl-i ās-man ḫancer

20 Seḥer-feyżī ki dün tek tīre ḳılmazdı dil-i ṣāfıñ
Güneş tek kaṣdına çekseydi miñ nā-mihr-bān ḫancer

21 Saḫī-ṭab‘ī ki ruḫsārı siper tek çin bıraḫmazdı[8]
Eger ḳaṣdına çekseydi ḳamu ehl-i cihan ḫancer[9]

22 Olurdı dīde-i bed-bīne iẓhār-i nübüvvetden[10]
Anuñ gönderdügi her nāme-i mu‘ciz-beyan ḫancer

23 Ġazālarda du‘ā-yi cevşenine çāre ḳılmazdı
Özin her nice ḳılsa tecribe tīr imtiḥan ḫancer

24 Eyā Şāhī ki dā’im ḫancer-i şer‘üñ nizāmiyçün[11]
Çeküpdür miñ şeh-en-şeh tīg ü miñ ṣāḥib-ḳıran ḫancer

25 Eger nāmūs-i şer‘ün olmasaydı ḫalḳa müstevlī
Ne bir pür-dil çekerdi tīġ ü ne bir pehlevan ḫancer

26 Naḳīż-i ḥükmiñüñ kaṭ‘-i fesādiyçün eliflerden
Kelāmu’llah bī-ḥadd tīġ çekmiş bī-kerān ḫancer

27 Münāfıḳ idebilmez şer‘iñe medḫal ki çevreñden[12]
Melā’ik perr ü bālin görse eylerdi güman ḫancer[13]

28 Bi-ḥamdi’llāh ki ḥālā dīde-i bed-hˇāha na‘tüñden
Fużūlī naẓmınuñ her saṭrıdur bir can-sitan ḫancer

---

[8] 48/21a saḫī-ṭab‘ī: suḫan ṭab‘ī NM1.
[9] 48/21b cihan: zeban NM1.
[10] 48/22a nübüvvetden: nübüvvetde D.
[11] 48/24a dā’im: bā ḫam NM1.
[12] 48/27a çevrenden: çevrende D.
[13] 48/27b görse eylerdi: görse diyü eyler NM1.

29 Zebān-i ḫāmesi iṡbāt-i i‘cāzuñda küffāre[14]
Gehī dil-dūz nāvek gösterür geh ḫun-feşān ḫancer[15]

30 Şefī‘ü’l-müẕnibīnā maḥşer eyyāmı ki dūzaḫdan[16]
Çeker her laḥẓa mücrim ḳaṣdına bir bī-emān ḫancer[17]

31 Budur ümmīd kim maḥfūz olam ḥıṣn-i penāhuñda
Ġılāf içre nitekim ṣaḫlanur görmez ziyan ḫancer[18]

---

[14] 48/29a ḫāmesi: Fārisī NM1.
[15] 48/29b dil-dūz: ḫun-rīz NM1 / ḫun-feşān: can-sitan NM1.
[16] 48/30a dūzaḫdan: dūzaḫda NM1.
[17] 48/30b laḥẓa: şu‘le D.
[18] 48/31b nitekim: nice kim NM1.

NM1 63a **49 FUŻŪLĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Fużūlī Der-Na‘t-i Seyyidü’l-Mürselīn

Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Āb levḥi üzre çekmiş mevcden mısṭer ṣabā
Sebzeden naḳl itmege vaṣf-i ḫaṭ-i dil-ber ṣabā

2 Almaġ için ḳıymetiyle sebzeden şeb-nem dürin
Yāseminden sīm tökmüş yā semenden zer ṣabā[1]

3 Aġzuñ esrārın diler fāş ide açup ġonceni
Gör ne reng ile ḳılur iẓhār-i her mużmer ṣabā

4 Encümenler seyr idüp nesrin beyāżın gezdürür
Ḥüsn-i ḫulḳuñda dürüst itmek diler maḥżer ṣabā[2]

5 İnfi‘āl itmiş perī sür‘atde raḫşuñdan senüñ[3]
Kim gezer maḫfī görinmez kimseye micher ṣabā

6 Aḫtarup bulmaḳ diler vaṣf-i ruḫuñ kim muttaṣıl
Nusḫa-i gül-berg evrāḳıñ ḳılur ezber ṣabā

7 Āb-gun tīġuñca olmaz munca kim dā’im virür[4]
Tīġ-i āb-i cūy-bāre mevcden cevher ṣabā

8 Ayaġuñ ṭopraġını yirden alur ta‘ẓīm ile
Ġalibā düzmek diler başına bir efser ṣabā

---

[*] Kenan Akyüz vd., *Fuzûlî Türkçe Divan*, Ankara 1958, s. 27-29.
[1] 49/2b sīm: sebze NM1.
[2] 49/4b diler: –NM1.
[3] 49/5a perī: meger D.
[4] 49/7a kim dā’im: dā’im kim NM1.

9 İşidipdür ġālibā ḳaddüñle şem‘üñ baḥşini
Her ḳaçan gördiyse eyler şem‘e ḳaṣd-i ser ṣabā

10 Āsitānuñda muḳīm olmaġa bulsaydı ḳabūl
Ḥaḳ bilür olmazdı ser-gerdān-i baḥr ü ber ṣabā

11 Ās-māne ḳadr ile çıḫsa ne ḥāṣıl çün degül
Aña ḳābil kim ola ṭapuñda ḫāk-i der ṣabā[5]

12 Āteş-i bī-dāde köymüşdür olubdur dād-ḫ̌āh
Gördügi yirde ṣaçup başına ḫākister ṣabā[6]

13 Āb-i deryā üzre geh İlyās veş seyrān ider
Gāh eyler mesken İbrāhīm tek Āzer ṣabā

14 Oddan āfet görmez ü ṣudan żarar gūyā ḳılur
Ḳanda olsa iktidā-yi şer‘-i Peyġamber ṣabā

15 Aḥmed-i Mürsel ki ferman-ber Süleymandur aña
Eyle kim gördü Süleymān oldı ferman-ber ṣabā

16 Ol şeh-en-şeh kim rıżāsiyle gezer her ḳanda var
Ger şimāl ü ger cenūb ü ger debūr ü ger ṣabā

17 Ey gül-i bāġ-i rüsül bir tāze gülşendür ḳapuñ
Kim dem-i Cibrīle ol gül-şende ṭa‘n eyler ṣabā

18 İsteyüp bulmaz kapuñ feyż almaġ içün muttaṣıl[7]
Ḳanġı gül-şen seyrine girse çıḫar mużṭar ṣabā[8]

[5] 49/11b ḳapuñda: ṭapuñda D.
[6] 49/12b ṣaçup: ṣaçar D.
[7] 49/18a almaġ içün: anuñiçün NM1.
[8] 49/18b Ḳanġı: Ḥansı D.

19 İletür ḫāk-i derūñi ẕerre ẕerre gül-şene
Ḳılmaġ içün tūtiyā-yi dīde-i ‘abher ṣabā

20 Olduġiyçün ẕerre tek pinhan girer gül-şenlere[9][10]
Bī-sebeb raḫt-i gül-i nesrīne ġāret-ger ṣabā[11]

21 Āteş-i bī-dād ile ‘ālem yanar ger ḳılmasa
‘Adliñi şāyi‘ gezüp her dem yedi kişver ṣabā[12]

22 Öz günāhına şefā‘at isteyüp feryād idüp
Çizginür ḫāk-i mezāruñ üzre tā maḥşer ṣabā

23 İtmezem terk-i temennā-yi ṭavāfuñ çıḫsa cān
Ḥāk hem olsam ġubārumı saña ilter ṣabā

24 Açmış ümmīd-i reh-i vaṣluñ dil-i pür ḫūnumı[13]
Eyle kim faṣl-i bahār açar gül-i aḥmer ṣabā

25 Eyle inceldim ża‘īf oldum ki ḫāk-i kūyuña[14]
Ḳābilem ḫāşāk tek olsa maña rehber ṣabā

26 İltimāsum baḫtdan oldur ki ḥükmüñ ‘āleme[15][16]
Ola cārī tā çemen mülkindedür ser-ver ṣabā[17]

27 Ola na‘tüñde FUŻŪLĪnüñ kelāmı dil-peẕīr[18]
Eyle kim gülden bulur enfās-i can-perver ṣabā

---

[9] 49/20. beyit: 21. beyit D.
[10] 49/20a ẕerre: rūz NM1 / girer: girüp NM1.
[11] 49/21b gül-i nesrīne: gül ü nesrīne D.
[12] 49/21. beyit: 20. beyit D.
[13] 49/24a reh-i vaṣluñ: dem-i vaṣluñ NM1.
[14] 49/25. beyit: 26. beyit D.
[15] 49/26.beyit 27. beyit D.
[16] 49/26a ḥükmüñ ‘āleme: cārī ḥükmüñe NM1.
[17] 49/26b mülkindedür: mülkinedür NM1.
[18] 49/27. beyit: 25. beyit D.

NM1 15b **50** **ḤAḲĀNĪ**

Meṡnevī-i Ḥaḳānī Der-Na‘t-i Seyyidü’l-Mürselīn
Ṣalla’llāhu ‘Āleyhi ve Sellem

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

1 Nice müsellem dimesünler aña
Ẕātını mir’āt idinüpdür Ḫudā

2 Mülk-i ‘ademden daḫı çıḳmazdı yol
Eyledi kevneyne añı Ḥaḳ Resūl

3 Olmasa olmazdı felek bī-gümān
Böyle buyurmaz mı Ḫudā-yı cihān

4 ‘Arşa degişmez idüben iltica
Ṣāye-i perr-i külehin enbiyā

5 Her ne ḳadar fāżıl ise mürselīn
Fażlı yanında olamaz ḫūşe-çīn

6 La‘line biñ cān ile virürdi ser
Ger püser-i Meryemi söyletseler

7 Neydügini ol kelimāt-ı selīm
Nuṭḳa mecāl olsa açardı kelīm

8 Oldur iden bir söz ile Lātı māt
Oldurur el-ḥaḳ sebeb-i kāināt

9 A‘lem-i ‘allāme-i ‘ilm-i ledün
Bā‘iṡ-i ibdā‘-ı sarāy-ı kehün

10 Ṭūġ-ı firāz-ı ḥarem-i Kibriyā
Ṣuḳḳa-ṭırāz-ı ʻalem-i kāf u hā

11 Ḥavṣala-āmūz-ı ḫavāṣ-ı melek
Maʻrifet-endūz-ı debīr-i felek

12 Cevher-i ferd-i ṣadef-i *kün fe kān*
Laʻl-i dıraḫşān-ı külāh-ı cihān

13 Leyle-i miʻrācda şeb-rīz-i bāġ
Meclis-i Ḥaḳda güher-i şeb-çerāġ

14 Mest-i mey-i nāz-ı şebistān-ı Ḥaḳ
Nuḳl-i şarāb-ı dil-i mestān-ı Ḥaḳ

15 Ḳaşlarınuñ olmasa māh-ı nevi
Kaʻbe-i İslāma delīl-i ḳavī

16 Bādiye-i şirke düşerdi beşer
Ḳıble-i dīn bulmaz idi zīb ü fer

17 ʻAnber-i gīsūlarıdur itme şek
Setr-i süveydā-yı kibār-ı melek

18 Medrese-i ʻaşḳda bī-ḳīl ü ḳāl
Oldur iden baḥs̱-i cemāl ü kemāl

19 Sīnesi yenbūʻ-ı ḥikemdür anuñ
ʻĀrıżı miṣbāḥ-ı żalemdür anuñ

20 Ṭāṣ-ı felek ṣalṭanatı kūsıdur
Şerʻ-i serā-perde-i nāmūsıdur

21 Şeh-peri altında durur bī-gümān
Beyża-i beyżā-yı zemīn ü zemān

22 Sırr-ı aḥad sīne-i Aḥmeddedür
Nūr-ı Ṣamed ḳalb-i Muḥammeddedür

23 Rütbe-i ḳadrine bu yetmez mi dāl
ʿĀşıḳıdur pādişeh-i bī-zevāl

24 Ḫayl-i melek gökden açup bāl ü per
Saʿyile biñ yıl ṭayerān itseler

25 Pāye-i fażlına varılmaz ʿayān
Ḳadrini Mevlā bilür ancaḳ hemān

26 Doġmasa şems-i şerefi Aḥmedüñ
Semti görünmezdi bize emcedüñ

27 Kūşe-i çeşmiyle nigāh itmese
Ḥavf ü ḫaṭarvār idi her bī-kese

28 Ḥaşr olıcaḳ mü'min ile mü'mināt
Cümle o ḥażretden umarlar necāt

29 Ḳurtulur el-ḳıṣṣa ġam u ġuṣṣadan
Dāmen-i pākine teşebbüṣ iden

30 Velveleden eyleyen eflāki pür
Debdebe-i ḳūs-ı Muḥammed durur

31 Maḳdem-i ferḫundesi peyġamberüñ
ʿIrżını kesr eyledi Kisrālaruñ

32 Geldi o sīmurġ-ı bülend-āşiyān
Kim bu maḳām oldı maḳām-ı kiyān

33 İtdi o bāzū-yı nübüvvet-penāh
Küfr ü dalālüñ ḥaşerātın tebāh

34 Ḳuvvet-i ḳudsiyye-i peyġamberī
Ḳaṣrını ḫāk itdi yıḳup Ḳayṣeri

35 Bu ṭabaḳāt-ı felek-i zer-nişān
Ḳadrine bir nice ayaḳ nerdübān

36 Na'tine tafṣīle ḳomaz iḥtiyāc
Ḳıṣṣa-i mi'rāc-ı ẕevi'l-ibtihāc

37 Binse Burāḳına o ṣun'-ı Celīl
Ġāşiye-berdūşı idi Cebre'īl

38 Dirler aña 'ālem olup mübtelā
Ṣallü 'alā Seyyidine'l-Muṣṭafā

39 Āline aṣḥābına a'vānına
Hem vüzerā-yı 'ażamet şānına

40 Ḥażret-i 'izzetden olup iḥtirām
Nice ṣalāt ideler vü ve's-selām

41 Maḥrem-i esrār-ı Resūl-i İlāh
Ḥażret-i Ṣıddīḳ-i ḫilāfet-penāh

42 Ḫāk-i rehi secdegeh-i şeyḫ u şāb
Ḥażret-i Fārūḳ-ı me'ālī-cenāb

43 Nāṭıḳ-ı Ḥaḳ ṭūṭī-i bāġ-ı emān
Ḥażret-i ʿOs̱mān-ı behişt-āşiyān

44 Āẖir-i ẖavāṣ-ı ḥarem-i Kibriyā
Ḥażret-i Ḥaydar sened-i evliyā

45 Hem ol iki pāk-neseb-i şāhlar
Āb-ı ruẖ-ı zümre-i is̱nā ʿaşer

46 Cümle-i aṣḥāb-ı ʿıẓām-ı Resūl
Ḥāṣılı bir bir o güruh-ı fuḥūl

47 Ġarḳa-i envār-ı İlāh olalar
Ümmete ʿuḳbāda penāh olalar

NM1 12b **51** **ḤĀLETĪ**[*]

Mes̱nevī-i Ḥāletī Der-Na‘t-i Seyyidü’l-Evvelīn ve’l-Āḫirīn ‘Aleyhi’s-Selām

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Şem‘-i tābān-ı rehrevān-ı sübül
Ser ü sālār-ı enbiyā vü rüsül

2 Nūr-ı kevneyn ü mefḫar-i ‘ālem
Sened-i seyyid-i benī Ādem

3 Muḥavver-i çarḫ u noḳṭa-i pergār
Ḳuṭb-ı ebrār ü merkez-i aḫyār

4 Şeh-i deryā-dil ü kerīm ü ḥalūḳ[1]
Ecmel-i nās ü ekmel-i maḫlūḳ

5 Bā‘iṣ-i ḫalḳ-ı āsmān u zemīn
Āb-rūy-ı cihān ḫulāṣa-i ṭīn

6 Bir ṣadefdür dū-nīm iki cihān
Oldı dürr-i yetīmi ol sulṭān

7 Buluna diyü ol dür-i nā-yāb
Dökdiler ḫāk-i Ādem ile türāb

8 Nūrıdur Ādeme olan hādī
Erba‘īn içre iden irşâdı

9 Yüzi ṣuyına ḳıldı Rabb-i Celīl
Nār-ı sūzān-ı gül-sitān-ı Ḫalīl

---

[*] Bayram Ali Kaya, ‘*Azmī-zāde Ḥāletī Dīvānı Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkildi Metni*, Harvard Üniversitesi Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü 2003, s. 35-37.
[1] 51/4a kerīm ü ḥalūḳ: kerīm-i ḥalūḳ NM1.

10 Mekkeden oldı nūr-ı pāki bedīd
Ṭoġdı Ümmü’l-ḳurādan ol ḫurşīd

11 Oldı ol şeb-çerāġ-ı menhel-i dīn[2]
Ḥalḳa-i cem‘-i enbiyāya nigīn

12 Her kelām-ı şerīfi faṣl-ı ḫıṭāb[3]
Her sözi oldı ravżadan bir bāb

13 Oḳıyup yazmadan o şāh-ı kerem
Ḫāṭırındaydı ‘ilm-i levḥ ü ḳalem

14 Özenür menzilin ḳılan eflāk
Yollarında o şāhıñ olmaġa ḫāk

15 Nesr-i Ṭā’ir kebūter-i ḥaremi
Aṭlas-ı çarḫ şuḳḳa-i ‘ilmī

16 Bulsa her şeb sipihr varur idi
Ser-i kūyın ṭokuz dolanır idi

17 Ḫidmete cān virürdi aña melek[4]
Atı oynaġı olmuşidi felek

18 Āsmāndan iderdi ol her bār
Fikr-i erbāb-ı ḥāl gibi güẕār

19 Ḳapusı ḳıblegāh-ı ehl-i ṣafā
Bendesi muḳbilān-ı ḳuy-ı vefā

20 Sāyesin göklere ṣalardı o şāh
Gören anı ṣanurdı ebr-i siyāh

[2] 51/11a menhel-i dīn: maḥfil-i dīn D.
[3] 51/12a Her: Bir NM1.
[4] 51/17a virürdi: virdi NM1.

21 Ḳaddidür serv-i būtsān-ı İrem
Sāyesin görmese n’ola ‘ālem

22 Añlayup āftāb pāyesini
Yire düşürmez idi sāyesini

23 Ḳılmaġa sāye-bān-ı rūz-ı cezā
Ṣaḳladı bunda sāyesin o Hümā

24 Bir eli gölgesin vireydi eger
Kimseyi yaḳmayaydı nār-ı saḳar

25 Aña lāyıḳ o mihr-i bī-hemtā
Sīm-i ḫāliṣ ḳabūl ider tamġā

26 Ḫalḳa menşūr-ı Ḥaḳdur ol server
Mühr olur ẓahr-ı nāmede ekṣer

27 Der-i devlet-serā-yı sırr-ı Ḫudā
Mühr ile ḥıfẓ olunmamaḳ ne revā

28 Kendüsi ḫātem-i risāletdür
Ḫātem üstünde mühr ‘ādetdür[5]

29 Defter-i enbiyā-yı bī-pāyān
Anda ḫatm olmaġın uruldı nişān

30 Oldı rucḥānı cümleden ẓāhir
Yügrük at menzilin bulur āḫir

31 Berg-i sebz evvel itmeyince ẓuhūr
Şāh-ı gül-i gül-şene ider mi mürūr

[5] 51/28b üstünde: üstine NM1.

32 ʻĀlemi māhdur iden rūşen
Ne ḳadar ṣoñra gelse encümden

33 Yirine cümle cümle gelmeden erkān
Şāhlar çıḳmaz itmege dīvān

34 Gerçi evvel bulur şükūfe vücūd
Bāġ-ı ʻālemde mīvedür maḳṣūd

35 Tīġ-i engüşt ile o şāh-ı kerīm
Siper-i māhı eylemişdi dü-nīm

36 H̱ˇān-ı iʻcāz çekdi ol server
Pārelense ʻaceb mi ḳurṣ-ı ḳamer

37 Gelicek aña berre-i biryān
Zehr ḳatulduġını ḳıldı beyān

38 Ser-ẖˇān-ı feżāyilinde hemīn
Bir ṭabaḳ sebzdür sipihr-i berīn[6]

39 Ḫulḳı yanında gül giyāha döner
Ḥilmi yanında kūh kāha döner

40 Nefḥasından ʻabīr-i ẖoş-dem olur
Nükhetinden bahār-ı ẖurrem olur

41 Āstān-ı saʻādetinde revā
H̱āk-rūb olsa gīsū-yı ḥavrā

42 Oldı keffi ġadīr-i gül-şen-i cān
Beş gümüş lūleden ṣu itdi revān

[6] 51/38b sebzdür: sebzedür D.

43 Gelicek ol şeh-i sitāre sipāh
Düşmen-i bedr-ḥāli oldı tebāh

44 Nefes-i pāki virdi mürdeye cān
Sengi söyletdi bī-dehān ü zebān

45 Vird-i ʿālem durur ṣıfātı anuñ
Söyledür ṭaşı muʿcizātı anuñ

46 Söyleseydi eger ki eşcāra
Ṭūṭī gibi gelürdi güftāra

47 Nesr-i Ṭā’irle tīr-i ṣāḥib-fer
Gökde anuñ ḳanadı ile uçar

48 Devletinde muḥīṭ-i çarḫ-ı dū-tā
Oldı müsteġraḳ-ı baḥār-ı ʿaṭā

49 Ravża-i pāki nūr ile ṭolsun
Rütbe-i şānına selām olsun

50 Ey şifā-sāz-ı cān-ı ḫaste-dilān
V’ey devā-yı dil-i şikeste-dilān

51 Çār-ı bāliş-nişīn-i ʿizzetsin
Ḫüsrev-i ḫıṭṭa-i nübüvvetsin

52 Gül-i gülzār-ı cāvidānsın sen
Ḥāṣıl-ı mezraʿ-ı cihānsın sen

53 Gevher-i efser-i risāletsin
Aḫter-i āsmān-ı celāletsin

54 Maẓhar olduñ bu deñlü iḥsāna
Saña lāzım degül mi şükrāne

55 Ben ġarībe neẓāre senden olur
Çāresiz derde çāre senden olur

56 Cānı bir murġ-ı gül-şen-i dīn it
Dili andan hemīşe gül-çīn it

57 Ol baña dār-ı āḫiretde şefī‘
Ḳadrümi ḳıl şefā‘atüñle refī‘

58 Ḫāk ile ṭolduġında kāse-i ser
Destüme cām-ı āb-ı Kevs̱er ver

NM1 99a **52** **HĀŞİMĪ**

Ḳaṣīde-i Hāşimī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muḥammedü’l-‘Arabī Ṣalla’llāhu ‘Āleyhi ve Sellem

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Yā Resūla’llāh çü sensin ṣadr-ı bedr-i kāināt
Mefḫar-ı peyġamberān u maẓhar-ı ẕāt u ṣıfāt

2 Ḳaşlaruñ *nūn ve’l-ḳalem*dür sūre-i kevṣer lebüñ
Ṣaçlaruñ *Ve’l-leyl* ü ḫaddüñ noḳṭa-i *Ve’n-nāzi‘āt*

3 Sensin ol maḳbūl-i Ḥażret sensin ol sulṭān-ı dīn
Muṣḥaf-ı ḥüsnüñle ẓāhir āyet-i *Ve’n-nāşiṭāt*

4 *Ḳābe ḳavseyne* irişdüñ oldı mi‘rācuñ tamām
Sırr-ı *Subḥānelleẕī*den ṭoldı ḳalbüñ vāridāt

5 Meh cebīnüñ ġurre-i ser-levḥa-i ‘arş-ı berīn
Gün yüzüñ *Ve’ş-şems* ü ḫaṭṭuñ āyet-i *Ve’l-‘ādiyāt*

6 Se ne ma‘den gevherisin bilsem ey dürr-i yetīm
Mürdeye canlar bağışlar sözlerüñ āb-ı ḥayāt

7 Kākül-i ‘anber-şemīmüñ ḫoş-ṣafā-yı dil-güşā
Sünbül-i firdevse beñzer kim ṣaçılmışdur zebāt

8 Olmasañ sen yaradılmazdı eyā maḥbūb-ı Ḥaḳ
Nüh felekle heştcennet heftzemīn ü şeş cihāt

9 Ol benān-ı mu‘ciz-āṣāruñ ki şaḳḳ itdi ḳamer
Ṣad hezārān āferīnler ẕī-‘acāyib mu‘cizāt

10 Yidi kez ṭolandı Ka‘be dāmenin bedr-i münīr
Gördiler ḥāżır ṭurup hep mü’minīn ü mü’mināt

11 Didi sensin yā Muḥammed çünki ḫatmü’l-murselīn
Saña Ḥaḳdan nāzil oldı sūre-i *Ve’l-Mürselāt*

12 Ka‘be ḳapuña yüzin sürdi Ṣafā vü Merve hem
Cūşa geldi mā-i Zemzem āb-ı Ceyḥūn u Fırāt

13 Ka‘beyi fetḥ itdügüñ dem ey emīn-i genc-i Ḥaḳ
Cümle bütler bāṭıl oldı yıḳılup Lāt u Menāt

14 Sen ne burcuñ māhısın kim Cebre’īl peyküñ senüñ
Ṭarfetü’l-‘ayn içre irdi Sidreden açup ḳanat

15 Sensin ol mīr-i şerī‘at yā imāme’l-mürselīn
Ma‘den-i luṭf u mürüvvet menba‘-ı ṣıdḳ u ṣıfāt

16 Rūz-ı maḥşer saña ḳalmışdur şefā‘at yā Resūl
Sen şefī‘ü’l-müznibīnsin ümmetüñ gerçi ‘uṣāt

17 Bir ḳoyunla üç biñ aṣḥābı ṭoyurduñ serverā
Cābir evinde o gün gösterdüñ ūlā mu‘cizāt

18 Ālüñe evlāduña aḥbābuña etbā‘uña
Çār-yār-ı bā-ṣafāya biñ selām u biñ ṣalāt

19 Yār-i evvel Ḥażret-i Ṣıddīḳ Ebū-Bekr-i velī
Varını beẕl eyledi āḫir bulup bāḳī necāt

20 Hem ikinci yāridür ol kim emīrü’l-mü’minīn
Şāh-ı ‘ādil Ḥażret-i Fārūḳ sulṭān-ı ġuzāt

21 Pes üçinci yāridür ‘Oṣmān-ı Zī’n-Nūreyn anuñ
Ṣāḥib-i ḥilm ü ḥayā vü gevher-i baḥr-i necāt

22 Çār yāridür anuñ zīrā ‘Aliyyü’l-Murtażā
Āb-ı rūy-ı evliyā ser-çeşme-i āb-ı ḥayāt

23 *Hel etā* şānında nāzil olduġın bildük yaḳīn
Lā fetā illā ‘Alī den nuṭḳa geldi mümkināt

24 Şīr-i Yezdān şāh-ı merdān sırr-ı Sübḥān u velī
Pençe-i Ḫayber-güşāsından ‘adūlar oldı māt

25 Yidi kez yüz biñ çerisin ḳayserüñ bozdı o gün
Ẕī-velāyet ẕī-kerāmet ẕī-mu‘īn-i beyyināt

26 Ẕü’l-fiḳāra tu‘me oldı nice biñ a‘dā-yı dīn
Düldülin yüzdürdi ḳana ṣanki Ceyḥḥūn u Fırāt

27 Sevmeyen ol şeh-süvārı görmedi cennet yüzin
Ḳaldı nār içre muḫalled oldı yiri esfelāt

28 Ol iki pākīze gevher gūşvār-ı ‘arş imiş
Böyle yazmışlar e’imme böyle naḳl itdi ruvāt

29 Ḥaydar’un evlādını zehr ile ḳıldılar şehīd
Öz ḳarīnüñ yaḳdı cānın āteş-i āb-ı Fırāt

30 Ẕī-muḫannes nā-müselmān ẕī-cehennem itdiler
Kerbelā naṭ‘ında ol şāha sürüp fi’l-cümle at

31 Bir içim ṣu isteseñ men‘ eylemez ḥāşā yehūd
Bunlaruñ itdügin itmez ‘ābid-i aṣnām u Lāt

32 Dūr olup raḥmetden oldılar ba‘īd-ender-ba‘īd
‘Amr-ı naḫs u Şimr ü ‘Abdu’llāh Yezīd-i bed-ṣıfāt

33 Dest-gīr ol HĀŞİMĪye yā Resūl-i Hāşimī
Cürmi bī-ḥad bī-şümār başından aşdı seyyi’āt

34 Ġarḳ-ı ‘iṣyān olmışumdur yā Resūl-i Hāşimī
Sen iriş feryāduma ey sāḥil-i baḥr-i necāt

35 Yā ilāhī cürmin ‘afv eyle ‘āṣī ḳullaruñ
Cümlesin cennetlik eyle ellerine vir berāt

36 Ḳıl teraḥḥum yā İlāhī bir bölük cizlere
İḥtiyācuñdur ḳamu hep mü’minīn ü mü’mināt

37 Ṣabr-ı Eyyūb ḫüzn-i Ya‘ḳūb ṣıdḳ-ı Yūsuf ḥaḳḳıçün
Āyet-i *Seb‘a’l-Meṣānī* sūre-i *Ve’z-zāriyāt*

38 Hūd u Ṣāliḥ İbni Meryem ḫūn-ı Yaḥyā ḥürmeti
Ḳıl Muḥammed ümmetine rūz-ı maḥşer iltifāt

39 Bir avuç ṭopraġı ġarḳa virse baḥr-i raḥmetüñ
Eksilür mi pādişāhum yā irer mi nāḳıṣāt

40 Yā İlāḥī ol ġarībi eyle ḳulluġa ḳabūl
Sensin anuñ pādişāhı ey Ḫudā-yı kā’ināt

41 Görsün ol bī-çāre yarın cennet ü dīdārıñı
Sen‘aṭā ḳıl ḥūr u ġılman u ḳuṣūr-ı ‘āliyāt

42 Āl-i Aḥmed ḥürmetiyçün yā İlāhe’l-‘Ālemīn
Cürmini ‘afv eyle anuñ ḳılma yirin esfelāt

NM1 14b **53 ḤAYLĪ**

NM2 15b **Ḳaṣīde-i Ḫaylī Der-Na‘t-i Sulṭān-ı Serā-perde-i Ḳābe Ḳavseyn Nebiyy-i Muḥterem Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem**

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

1 Vechi var teşne-i āb-ı keremüñ olsa cihān
Ki yüzüñ ṣuyına ḫalḳ oldı senüñ kevn ü mekān

2 Bildi çün ḫilḳatine bā‘iṣ olan ẕātuñdur
Oldı ser-geşte o şevḳ ile sipihr-i gerdan

3 Sensin ol nūr-ı hüdā kim iki ednā ẕerreñ
Biri māh oldı cihāna biri mihr-i raḫşān

4 O meh-i burc-ı şerīfsin ki şeb-i mevlūdüñ
‘Īd u nev-rūz gibi ḳıldı cihānı şādān[1]

5 Sensin ol şem‘-i şebistān-ı Ḫudā kim Cibrīl
Oldı pervāne-ṣıfat şevḳle raḳṣ-ı kenān[2]

6 Odur ol şeb ki cihān buldı żiyā nūruñdan
Daḫı gün ṭoġmadan ey mihr-i sipihr-i ‘irfān

7 Odur ol şeb ki nūr-ı cemālüñ peydā[3]
Dīdeden eyledi āteş-gede-i küfri nihān

8 Odur ol şeb ki virüp dehre vücūduñ revnaḳ[4]
Ḳıldı dünyā yüzini reşk-i bihişt-i Rıḍvān

---

[1] 53/4. beyit: 5. beyit NM2.
[2] 53/5. beyit: 4. beyit NM2.
[3] 53/7. beyit: 9.beyit NM2.
[4] 53/8a dehre: dīne NM2.

9 Odur ol şeb ki olup ḳalb-i eḫibbā ma‘mūr[5]
Ṭāḳ-i Kisrā dil-i a‘dā gibi oldı vīrān

10 Nice reşk eylemesün cennet o şeb dünyāya
Ki senüñ ḳūyuña ‘azm eyledi ḥūr u ġılmān

11 Bir ‘aceb zelzele ṣaldı ḳademüñ ‘āleme kim
Ser-nigūn oldı ṣanemler yıḳılup deyr-i muġān

12 Görüp ol ḥāleti ammā ki nice müşrikler
Cehl ile eylediler ḥaḳḳuña çoḳ ẓann u gümān

13 Āyet-i raḥmet-i Ḥaḳ olduġuña münkir olup
Küfri ezber oḳudı nice ‘adū-yı nādān

14 Gördi kim bilmediler ḫalḳ-ı zamāne ḳadrüñ
Seni bildürmek içün indi zemīne Ḳur’ān

15 Sensin ol fāris-i meydān-ı maḥabbet ki ḳaçan[6]
Ḥaḳ resūl olduġına istedi a‘dā bürhān

16 Māha parmaḳla işāret ḳılup itdüñ ẓāhir[7]
‘Arṣa-i mu‘cizede ṣan‘at-ı gūy u çevgān[8]

17 Göricek şa‘şa‘a-i mihr-i kef-i pür-tābuñ
Sīne-çāk oldı o şeb şevḳle māh-ı tābān

18 Gösterüp devr-i ḳamerde nice yüzden i‘cāz
Eyledüñ gün gibi ‘ālemlere ḥaḳ dīni ‘ayān

[5] 53/9. beyit: 7. beyit NM2.
[6] 53/15a maḥabbet: nübüvvet NM2.
[7] 53/16a Māha: Māhı NM2.
[8] 53/16b gūy u çevgān: ṭūb u çevgān NM2.

19 Mażhar-ı mevhibe-i nūr-ı Ḫudādur ẕātuñ[9]
Cümle eşyāya olursañ ne ʿaceb feyż-resān

20 Olduġıçün ʿaraḳ-ı cebhe-i pür-tābuñdan
Ḥaşre dek gülleri oldı bu cihānuñ ḫandān

21 Çeşm-i nergisde degüldür ḳaṭerāt-ı şeb-nem
Güle bu luṭfı görüp oldı ḥasedden giryān

22 Ḥaddi yoḳ ḳanġı birin medḥ eyleyem muʿcizeñüñ[10]
Vire mi ḳatre-i nāçīz ġınā-yı ʿummān

23 Bā-ḫuṣuṣ ol şeb-i miʿrāc-ı dem ü vuṣlat kim
İdemez kimse anı ʿaḳl ile tafṣīl ü beyān

24 Nice taḳrīr ideyüm anı degüldür ḥaddüm
Varmaz ol rütbeye zīrā ki ʿuḳūl-i insān

25 Seni medḥ itmege yoḳ bende kemāl-i ḳudret
Eyledüm ḥaḳḳ-ı edāda bilürem çoḳ noḳṣān

26 Ḳalma eksikligime sen benüm ey bedr-i münīr
Çünki yoḳdur kerem ü luṭfuña ḥadd ü pāyān

27 Çār-yārüñ daḫı vaṣfında girüp meydāna[11]
Esb-i ṭabʿa dilerüm eyleyem irḫā-yı ʿınān

28 Ḳādir olduḳça n'ola anları da vaṣf itsem[12]
Virdiler şerʿüñe zīrā ki nice revnaḳ u şān

---

[9] 53/19a nūr: luṭf NM2.
[10] 53/22a medḥ eyleyem: şerḥ ide dil NM2.
[11] 53/27a vaṣfında: medḥinde NM2.
[12] 53/28a vaṣf: medḥ NM2.

29 Yār-i ġāruñ olan ol Ḥażret-i Ṣıddīḳ-i ʿAtīḳ
N'ola olduysa ṣadāḳatle güzīn-i aḳrān

30 Cümleden evvel idüp dīnüñi taṣdīḳ ü ḳabūl
Ṣıdḳ-ı pāki aña oldı sebeb-i istihsān

31 Maʿdin-i ʿadl ü kerāmet ʿÖmer-i Fārūkuñ
Devr-i ʿadlinde cihān bulmuş idi emn ü emān[13]

32 Yed-i ṭūlāsını gör kim nice günlük yoldan
Dīde-i ḳayṣere bir demde irişdürdi benān

33 Menbaʿ-ı ḥilm ü ḥayā Ḥażret-i ẕü'n-nūreynüñ
Şöyle naḳş olmuş idi levḥ-i dilinde Furḳān

34 Mülk-i şerʿüñde virüp ḳāʿide-i şerʿa niẓām[14]
İtdi ādāb ile tertīb-i kelām-ı Sübḥān[15]

35 Fātiḥ-i Ḫayber olan Ḥāydar-ı Kerrāruñ ise
Zehresiñ ḫaṣmuñ iderdi ḳılıc-ı āb-ı revān

36 Ne kerāmet ne velāyet ne şecāʿatdür o kim[16]
Ṭıfl iken ejderi çāk itdi o şīr-i ġarrān[17]

37 Kişver-i şerʿ-i şerīfüñde sarā-yı dīne
Anlar olmışlar idi pādişehüm çār-erkān

38 Bu ḳadr-i ḳuvvet ü ḳudretle yine her birisi
Bendedür Ḥażretüñe anlara sensin sulṭān

---

[13] 53/31b bulmuş: olmuş NM2.
[14] 53/34a şerʿa: dīne NM2.
[15] 53/34b İtdi: Ḳıldı NM2.
[16] 53/35a o: -NM1.
[17] 53/35b ġarrān: Yezdān NM2.

39 Ey resūl-i s̱aḳaleyn ey meh-i bedr-i kevneyn
Sensin ol eşref-i maḫlūḳ u ḥabīb-i Raḥmān

40 Dürr-i yektā ise de yirlere geçsin ol yaş
Ki senüñ ʿaşḳuñ ile olmaya gözden rīzān[18]

41 Rūh-ı s̱ānī ise de odlara yansun ol ten
Ki revān eylemeye yoluña yüz şevḳ ile cān

42 Ben ne ḫākim ki seni medḥ idem ey gevher-i pāk
Ġarażum ḥālimi ʿarż eylemedür saña hemān

43 Benüm ol bādiye-peymā-yı beyābān-ı heves
Benüm ol sākin-i peyġule-i dārü'l-ʿiṣyān

44 Ki ne ser-menzil-i maḳṣūda irişdi rāhum
Ne karār itmege bir kūşede oldı imkān

45 Bezm-i ʿālemde dilüm olmadı her-giz ḥālī
Heves-i lāzime-i ʿayş u ṭarabdan bir ān

46 Her ḳaçan vaḳt-i namāz olsa ḳomaz kim irişe
Dem-be-dem naġme-i ney gūşuma gülbang-ı eẕān

47 Ābdest almaġa varmaz elüm ammā göñlüm
Ṣu gibi olmadadur kūy-ı ḫarābāta revān

48 Oldı maʿlūm namāza ne ḳadar yüz yudıġum
Rūz-ı ṣavm eyledigüm kārı da tutmam pinhān

49 Ḥırṣum ol deñlü ki eyyām-ı ṣıyām irdükde
Bir dilim nan görinür baña hilāl-i Ramażān

[18] 53/40b gözden rīzān: her dem ġalṭān NM2.

50 Almayum destime şimdengerü peymāne diyü[19]
İtsem insāfa gelüp cān ile ʻahd ü peymān

51 Derd-i ser-ḥāṣıl idüp isterim ol demde ṭabīb
Umarum tā ki diye derdüñe meydür dermān

52 Ayaġum meygede yolunda elümde sāġar
Dilde yoḳ ẕerre ḳadar ḫavf-i ṣırāt u mīzān

53 Nice olur keffe-i mīzāna ḳonursa ḥālüm[20]
Bezm-i ʻiṣyānda o nūş eyledigim rıṭl-ı girān

54 Ben ne ḥāletle ḳoyam kendümi ümmet yerine
Ḳuluñam diyim e yā pādişeh-i sidre-mekān

55 Ḳılmadum sünnetiñüñ biñde birisiñ icrā
İtmedüm her-giz iṭāʻat ne ḳılduñ fermān

56 Heves-i mūy-ı miyān ile bütān-ı dehrüñ
Ṭār-ı zühd ü ʻamelüm gerçi degüldür çesbān[21]

57 Bir ḳılın rişte-i ümmīdimüñ ammā ki yine
Ne ḳadar ḳılsa keş-ā-keş ḳıramaz ʻālemiyān

58 Göricek bunca hevā vü hevesi başumda
İttifāk itseler ıṣlāḥuma zühhād-ı zamān[22]

59 Müşkilüñ var ise ḥall eyleyelüm gel diseler
Gelmez illā dilüme ʻuḳde-i zülf-i ḫūbān

---

[19] 53/50a diyü: ṭolu NM2.
[20] 53/53a ḥālüm: ʻamelüm NM2.
[21] 53/56b Ṭār: Bār NM2.
[22] 53/58b itseler: eyleyüp NM2.

60 Niye ḳat‘ eylerim ümmīdimi luṭf-ı Ḥaḳdan [23]
Ki senüñ gibi şefī‘üm var eyā faḫr-i cihān

61 Dergehüñde umarum tā ki geçe maḳbūle
Yazıla nāme-i ‘āmālime āḫir ‘unvān

62 İtmedüm şimdiye dek gerçi ki ẕiḳr ü tesbīḥ
Bāri şimdengerü na‘tüñ ideyüm vird-i zebān

63 Benim ol ‘aciz ü bī-kes ki ayaġun tozına
Eli boş geldüm ümīd eyleyü luṭf u iḥsān

64 Bir yeşil yapraġa mālik degülüm dünyāda
Ki saña lāyıḳ ola ey gül-i gülzār-ı cinān[24]

65 Degülüm nesneye ḳādir getürem ḥażretüñe
Aña ḳādir idüm ancaḳ ki getürdüm īmān

66 Ḥażretüñden senüñ ey ḥāfıẓ-ı dīn-i ümmet
Ṣon nefesde dilerim anı bi-ḥaḳḳ-ı Yezdān

67 Beni tenhā ḳomayup ḥıfẓ idesün īmānum
Melekü'l-mevt gelüp ḳaṣd idicek almaġa cān

68 Ṭuymaya cān-ı ża‘īfüm sekerāt-ı mevti
Olmayım nūş idicek cām-ı memāt-ı sekrān

69 Ola şol nesne ki ‘āṣīlere dā'im düş-vār
Anı ḪAYLĪ ḳuluña ḳıl keremüñden āsā

[23] 53/60a Niye: Yine NM2.
[24] 53/64b cinān: cihān NM2.

NM1 13b

54 ḤAYRETĪ[*]

Ḳaṣīde-i Ḥayretī Der-Na‘t-i Şefī‘ü’l-Ümem
Muḥammedü’l-Emīn Ṣallāhu ‘Aleyhi Rabbü’l-‘Ālemīñ

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

1 Ey pādişāh-ı her dü serā şāh-ı enbiyā
Vey hādī-i Hudā vü şehen-şāh-ı aṣfiyā

2 Ser-rişte-i mürüvvet ü ser-çeşme-i kerem
Ser-defter-i nübüvvet ü ser-ḫalḳa-i ṣafā

3 Sensin dü kevne şāh u şeh-en-şāh-ı ser-firāz
Ey enbiyāya server ü ser-ḫayl-i evliyā

4 Ey pīşvā-yı ehl-i hidāyet tapuñ durur
Şāh-ı zemīn ü māh-ı felek ḫˇāce-i dünā

5 Yaḳduñ çerāġ-ı şer‘üñi ḳılduñ cihānı nūr
Olduñ ḳamuya rehber ü reh-bīn ü reh-nümā

6 ‘Ālem cerīdesinde miṡālini ḥüsnüñüñ
Yazmadı naḳş-bend-i ezel bir daḫı şehā

7 Ve’l-leyl içinde yazılu lāmını ḳıldı dāl
Şol iki zülfüñe senüñ ey hādī-i Hudā

8 Yüzüñ çerāġı ile cebīnüñ durur delīl[1]
Ey nūr-ı pāk-i sūre-i *ve’ş-şems* ü *ve’ḍ-ḍuḥā*

9 Āḫir zamāna nām-ı şerīfün virür şeref[2]
Nāmuñ yazıldı ḳudret eli ile serverā

[*] Mehmed Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri, *Hayretî, Dîvan* Tenkidli Basım, İstanbul 1981, s. 5-6.
[1] 54/8a cebīnüñ durur: cebīninedür D.
[2] 54/9a virür: durur NM1.

10 Sende sıġar şehā niçe biñ baḥr-i bī-kenār
Dürr-i yetīm dirler egerçi ḳamu saña

11 Her kim ki lā didi dimedi şer‘üñe belī
Başından eksük olmasa bir dem n’ola belā

12 Tīġ-i maḥabbetüñe düşüp şol ki cān virür
İçer ḥayāt ābını cānı bulur ṣafā

13 Sen Muṣṭafāya şol ḳadar oldı maḥabbetüm
Cānum sever kimüñ ki ola adı Muṣṭafā

14 Güm-rāh oldı azdı ṭarīḳ-ı ḥaḳīḳati
Her kim ki çār yāruña yā saña didi lā

15 Ṣıddīkdur biri ki saña yār-ı ġār olup
Soñuñda oldı rāfi‘-i dīn dāfi‘-i belā

16 Fārūḳdur birisi daḫı ‘adl ü dād idüp
Şer‘üñle virdi rūy-ı cihāna fer ü bihā

17 ‘Oṣmān ki ‘ilm ü ḥilm ile zeyn eyleyüp özin
Bir şāh idi ki anuñ idi milket-i ḥayā

18 Deryā-yı ‘ilm biri ‘Aliyyün velī idi
Ḫurşīd-i *hel etā* vü meh-i bürc-i *lā-fetā*

19 Āb-ı şefā‘at ile yu yüzün ḳaraların[3]
Bu dört ulu ṣaḥābe yüzi ṣuyına şehā

20 Yüzüm ḳaraların yuyamaz gözlerüm yaşı
Taġlar ḳadar günāha ne ḳılsun bu deñlü mā

21 Geldüm ḳapuña ḤAYRETĪyem ḥālüm aġlayup[4]
Kūyun gedāsıyam ḳamu ma‘lūm mācerā

---

[3] 54/19a ḳaraların: ḳaralarını NM1.
[4] 54/21a aġlayup: aġlayu D.

NM1 100a **55 HÜDĀYĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Hüdāyī Der-Na't-i Ḥażret-i Muḥammedü'l-Medenī Ṣalla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Nev-bahār irdi bi-ḥamdi'llāh cihān kesb itdi cān
Ẕikr-i Ḥaḳda oldı her berg-i semen *raṭbü'l-lisān*

2 Virdi emr-i Ḥaḳḳ'ile her bir dıraḫtı gülşenüñ
Āyet-i *fe'nẓur ilā* aṣār-ı raḥmetden nişān

3 Her nihāl-i tāzeden oldı ḳalemler āşikār
*Ḥaẕihī cennātü 'adn'*i itmege şerḥ ü beyān

4 Ġonçanuñ cisminde gel bu reng ü būya ḳıl naẓar[1]
Ṣıbġatu'llāh ki saña tā eyleye sırrın 'ayān

5 Maḥfel-i gülşende gūş it muṣḥaf-ı gülden gelüp
S̱emme vechu'llāh oḳur her bülbül-i şīrīn ẕebān

6 Rūḥ-ı ḳudsīler gibi cevlānger ezhār-ı çemen
Her şecer 'ayn-ı düm-i ṭāvūs-ı gülzār-ı cinān

7 Ġāfil olma aç gözüñ ey münkir-i yevmü'n-nüşūr
Görince ḥaşr oldı emvāt-ı riyāż-ı būstān

8 Ṭur-ı Mūsīden nümūne ṭavr-ı eşcār-ı bahār
Anda gülnār-ı āteş *innī ene'llāh*dan nişān

9 Deyr-i 'Īsīdür yāḫūd bu muḫtelif eşkālile
Erġanün ol deyre ṣavṭ-ı bülbül-i āb-ı revān

[*] Mehmet Demiralay, *Hüdâyî-i Kadîm (16. yy) ve Dîvânı İnceleme-Tenkidli Metin*, Isparta 2007, s. 48-51.
[1] 55/4a cisminde: ḫammında D.

10 Cām-ı feyżu'llāhdan nūş idüp bulmış sürḫ-ı rū
Cur'alar dökmiş yire mestāne şāḫ-ı erġuvān

11 Kāse-i nergisde naḳş olmış *tesürrü'n-nāẓırīn*
Açılup olsa n'ola 'ayān gülşen-i şād-mān

12 Ṭavḳ ṭaḳmış boynına gūyā ḳalender fāḫte
Çār-sū-yı bāġda geh medḥ oḳur geh dāstān

13 Cāmiü'l-ezher gibi zeyn olmuş ezhār ile bāġ
Ṭolmış envār ile yāḫūd ravża-i faḫr-i cihān

14 Ġonçalar ser-sebz olup giymiş yeşil destārlar[2]
Meclis-i āl-i nebīdür ṣanki ṣaḥn-ı gülistān

15 Geşt ider bād-ı seḥerle gülşeni evrāḳ-ı gül
Ṭavf ider gūyā Resūlüñ ravẕasın kerrūbiyān

16 Ġonçenüñ yaşına dürler yaġ durur ebr-i bahār
Varise na't-i nebiyyullāha açmışdur dehān[3]

17 Aḥmed-i Mürsel Ḥabību'llāh ẕü'l-fażli'l-'aẓīm
Efẕal-i payġamberān şāhenşeh-i āḫir-zamān

18 Maḫzen-i genc-i 'ulūm-i evvelīn ü āḫirīn
'Ālim-i ümmī laḳab dānā-yı sırr-ı *kün-fe-kān*

19 Faḫr-i 'ālem seyyid-i ādem şefī'ü'l-müẕnibīn
Yek-süvār-ı tīh-i ḳurbet merd-i rāh-ı lā-mekān

20 Ey bisāṭ-ı pür-neşāṭ-ı 'arş u ferş-i maḳdemüñ
Ḫāk-i pāyüñ pāye-i ne nergisī-i heft āsmān

---

[2] 55/14a destārlar: destārları D.
[3] 55/16. beyit: –NM1.

21 Yā Resūla’llāh sen ol şehsin ki ḳul olup saña
Dāġdāruñ olmaġa elyaḳ keyān-ı kām-rān

22 Zülf-i ḥūrā bārgāh-ı ḳadrüñe müşgīn-ṭınāb
Naḫl-i ṭūbī *sidretü’l-a‘lā* sütūn-ı sāyebān

23 Ḳaṣr-ı mi‘rācuñ sen ol sulṭān-ı ‘ālī şānısın
Olsa lāyıḳ saña Cibrīl-i Emīn peyk-i devān

24 Sensin ol bāġ-ı ṣafā gül kim cemālüñ şevḳına
Bülbül-i gūyā hezārān ṭāyir-i ḳuds-āşiyān

25 Enbiyādan saña Mūsī ümmet olmaḳ istedi
Didi Ḥaḳ ‘İsī naṣībi oldı ol devlet hemān

26 Ḥażret-i Ādem ṣafiyyu’llāh iken biñ cān ile
Ḫūşe-çīn-i ḫırmen-i nūr-ı ruḫundur bī-gümān

27 Ḫalḳ-ı ‘ālem oldı envār-ı ruḫuñdan müstenīr
Nitekim şemsüñ şu‘ā‘ından nebātāt-ı cihān

28 Manṭıḳ-ı pāküñ ḥadīs̱-i *men re’ānī*dür senüñ
Olıcaḳ baḥr-i me‘ānīden dilüñ gevher-nişān[4]

29 Müdericdür dürc-i ṭab‘uñda vefā gevherleri
Nitekim dürr-i yetīm ile biḥār-ı bī-kerān

30 Sufra-i i‘cāzīñuñ mihmānlarına ey ḫalīl
Tīre-i biryān ile ḳurṣ-ı ḳamerdür gerde-ḫˇān

31 Tīġ-i engüştüñ çekelden sīne-i māha elif
Şerḥ olup ṣadr-ı ṣafā kesb eyledi āyīne-bān

[4] 55/28b me‘ānīden: me‘ānīde NM1.

32 İki çeşmüñ nergis-i gülzār-ı *mā zāġa'l-baṣar*[5]
Vey ki ḳaddüñ *fe'staḳim* bustānına serv-i revān

33 Gerçi ṭūbī ḳaddiñüñ düşmez zemīne sāyesi
Ḫoş geçer sāyende sulṭānum senüñ pīr ü civān[6]

34 Luṭfuñuñ muḥtācı cümle enbiyā vü mürselīn
Ẓāhir ü bāṭın ḳuluñdur cümleten insile cān

35 Biñ selām ol şehlerüñ ervāḥına kim oldılar
Çār rükni beyt-i şer'üñ ey Resūl-i Müste'ān

36 Ḥażret-i Bū Bekr 'Abdullāh emīrü'l-mü'minīn
Şāh-ı ḫayl-i āşıḳān sulṭān-ı gerdūn āsitān[7]

37 Ḥażret-i Fārūḳ emīrü'l-mü'minīn ya'nī 'Ömer
Maḫrec-i çeşmān-ı Ḳayṣer Ḫüsrev-i gītī-sitān

38 Ḥażret-i 'Osmān-ı Ẕi'n-nūreyn emīrü'l-mü'minīn
Cāmi'-i āyāt-ı Ḳur'ān ḫāzin-i genc-i nihān

39 Ḥażret-i Ḥaydar emīrü'l-mü'minīn ya'nī 'Alī
Bīşezār-ı fażla ẕāt-ı pākīdür şīr-i jiyān[8]

40 Ālüñe evlāduña yüz biñ ṣalāt ile selām
Ḥażret-i Ḥaḳdan maḳṣūd-ı emr-i *kün-fe-kān*

41 Neyyirān-ı evc-i rif'at şeh Ḥüseyn ile Ḥasan
Salṭanat burcında kim itmişdür anlar iḳtirān

---

[5] 55/32a çeşmüñ: çeşmi NM1.
[6] 55/33b senüñ: ḳamu D.
[7] 55/36b āşıḳān: ṣādıḳān D.
[8] 55/39b Bīşezār: Mīşezār D.

42 Geldi bir nice bed-aḫter ya‘nī kim ḳavm-i Yezīd
Ḫasf ü kesf içün o mihr ü māhı itdiler girān[9]

43 Başına Ḥaḳdan ṭoḳınsun mīḫ-i la‘net ḥaşre dek
Kim o şehler ḳaṣdına çekdiyse tīġ itdiyse ḳān

44 Ṣanma yirde lāle vü gökde şafaḳ ol mātemi
Yād idüp ḳanlar döker çeşm-i zemīn ü āsmān

45 Biñ du‘ā yüz biñ ṡenā etbā‘uña eşbā‘uña
Dāyimā bizden eyā sermāye-i emn ü emān[10]

46 Rūz-ı maḥşer dest-gīr ol bende-i üftādeñe
Şol zamān kim ḳalmaya ḳālime hic tāb ü tüvān[11]

47 Nār-ı dūzaḫdan beni ḳurtar şefā‘at eyleyüp
Yā Resūla’llāh bi-ḥaḳḳ-ı sūre-i Nūn u Duḫān[12]

48 Umarum ḳapuñ HÜDĀYĪ bendeñe ola maḳām
Kim seg-i Aṣḥāb-ı Kehfe cennet olmışdur mekān

49 Yā İlāhī gülistān-ı cennetü’l-me’vā ḥaḳḳı
Kim bahārına i anuñ irişmez āsīb-i ḫazān

50 Murġ-ı cānum ḳıl benüm ol murġzāruñ bülbüli
Anda daḫı ideyin şevḳuñla feryād u fiġān

51 Bu du‘āyı gūş idüp her kim ki dir āmīn aña
Bāġ-ı cennet içre yā Rab eyle anı cāvidān[13]

---

[9] 55/42b girān: ḳırān NM1.
[10] 55/45b bizden: benden D.
[11] 55/46b ḳalmaya ḳālime: ḳālemümde ḳalmaya D.
[12] 55/47b Nūn u Duḫān: Nūr u Duḫān D.
[13] 55/51b Bāġ-ı ḫuld içinde anı eyle yā Rab cāvidān D.

NM2 22a **56 HÜDĀYĪ**[*]

Üsküdārī Şeyḫ Maḥmūd Efendi

Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün Mefāʿīlün

1 Ṣuçum bī-ḥadd ü cürmüm bī-nihāyet Yā Resūla'llāh
Ḳulıñam ḳapuña geldüm ʿināyet Yā Resūla'llāh

2 Dil olsa tende her bir ḳıl zamān-ı ʿömr-i yüz biñ yıl
Ḥadīs̱-i luṭfıñı itsem rivāyet Yā Resūla'llāh

3 Gele şol gün ki maġz-i üstüḫˇānlar ḳaynaya serde[1]
Beni ḳıl ẓıll-ı luṭfuñla ḥimāyet Yā Resūla'llāh[2]

4 Ḫaṭā benden ʿaṭā senden olursa n'ola ʿādetdür[3]
Reʿāyādan güneh şehden ʿināyet Yā Resūla'llāh[4]

5 Niçe demler durur kim güm-reh-i tīh-i ḍalāletdür
HÜDĀYĪ bendeñe eyle hidāyet Yā Resūla'llāh

---

[*] Mehmet Demiralay, *Hüdâyî-i Kadîm (16. yy) ve Dîvânı İnceleme-Tenkidli Metin*, Isparta 2007, s. 207-208.
[1] /56/3a maġz-i : maġz u D.
[2] 56/3b luṭfıñla: luṭfıñdan D.
[3] 56/4a benden: bizden D.
[4] 56/4b ʿināyet: riʿāyet D.

NM1 55a **57** **‘IYDĪ**

Ḳaṣide-i ‘Iydī Der-Na‘t-i Server-i Kā’ināt ve Mefḫar-ı Mevcūdāt ‘Aleyhi’s-Selām

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

1 Çıḳsa her āh ile bir cān bedenümden tekrār
Her nefes tāze ḳılur cānumı tīġ-ı dildār

2 Sürme-i çeşm-i melā’īk ola dūd-ı āhum
Ger ḫayāl-i ḫaṭına ḳılsa müşābih anı yār

3 Āyine kesb-i cilā ḳılsa dil-i pākümden
Göstere nīk ü bedüñ ‘aksini hep ruḫsār

4 Pāk ider dest-i vefā levḥ-i żamīrinden dūr
Her nuḳūşı ki ḳılur kilk-i heves anda nigār

5 Ḫūn-ı āhū-yı temennā döker evvel ḫāke
Şīr-i ‘aşḳum ki ḳılur deşt-i maḥabbetde şikār

6 Muḥmil-i ‘aşḳı eger tār-ı niyāz ile dikem
Dūşına almaġa ol cāmeyi faḳrum ide ‘ār

7 Ḫırḳa-i fāḳayı bir demde zer-efşān eyler
Dīde-i şevḳum eger dökse ḫayālüñle şerār

8 ‘Alem-efrāz-ı elem nāliş-i pür şevḳumdur
Ki şebīḫūn ura her ḫandeme ṣad girye-i zār

9 Ṭarḥ idem bir ġazel-i tāze ki her beyti anuñ
Ḳoymaya ‘āyine-i ṭal‘at-i ma‘nīde ġubār

10 ‘Iṭr-ı zülfüñden eger olsa müfeyyeż gülzār
Ḥaşre dek gül yerine cān vire her gülbün-i ḫār

11 Ḫaṭṭ-ı zülfüñ ġamına olmasa her dil ki mekān
Olsun ol ma‘den-i ḫārā vaṭan-ı mūrla mār

12 Ṭiynetüm māye-i ‘aşḳuñla sirişt olsa eger
İmtizāc itmez idi cismile bu cān-ı figār

13 Miṣl-i ol lāle ki ‘aksi düşe bir mir’āta
Dāġum içre görinür dilde ḫayāl-i ruḫ-ı yār

14 Nükhet-i feyż-i ġamından açılur rūz-ı cünūn
Çemen-i sīne-i dil toḫm-ı ḫarūḳ ile niṣār

15 Ḫākden ġonca ṣıfat lāle-ruḫān eylese cūş
Yine dihḳān-ı felek ‘āşıḳa baḫş eyler ḫār

16 ‘Arṣa-i fāḳada Sührāb-ı ḳanā‘at olsañ
‘Āḳıbet virmez emān ṣabrıña ġam Rüstem-vār

17 Mihr-veş cümle tenük olmasa çeşm-i bīnā
İtmeye şāhid-i ma‘nā saña ‘arż-ı dīdār

18 Olmaya ṭūṭīye bī-āyine ta‘līm-i suḫan
Eyle taḥṣīl-i ġam ey mā’il-i naẓm u eş‘ār

19 Pūte-i ġamda güdāz olmasa naḳd-i cānuñ
Sikke-i ‘aşḳa sezā olmaya ol ḳalb ‘ayār

20 Şem‘-i ḫurşīd-i hüner virmeye ġām-ḫāneñe nūr
Olmasa mihr-i himem ṣıdḳıña ger meş‘ale-vār

21 Ḳadd-i baḫtum şecer-i meyve-ṭırāz olsa eger
Āhdan ġayrı s̱emer virmeye ol āteş-bār

22 Rütbe-i baḫtuma nisbet bün-i çāḫ evc-i felek
Pāye-i himmetime ʿarş-ı saʿādet teh-i ġār

23 Himmetüm çihre-fürūz-ı ṣanem-i ṣubḥ-ı münīr
Es̱er-i baḫtum olur sürme-fürūş-ı şeb-i tār

24 Ṭurra-i himmetini hīc perīşān idemez
Dü cihāndan ḳoma bād-ı ḥavādis̱-i ās̱ār

25 Nāle-i bī-es̱erümden alır teʾs̱īr-i duʿā
Oldı hem vird-i lebüm naʿt-i ḥabīb-i dādār

26 Hestī-i ʿālem ü ādem güher-i ẕāt-ı ḳadīm
Şāfī-i ins ü melek faḫr-ı resūlān-ı kibār

27 Ḥüsn ü ḫulḳuñdan eger reng-i peẕīr olsa bahār
Aṭlas-ı zerd-i ḫazān giymeye hergiz eşcār

28 Şāhid-i dīne serā-perde-i ʿiṣmet şerʿüñ
Dūd-mān-ı hünere oldı kemālüñ sālār

29 Āsumān-ı kereme ẕerre-i cūduñ ḫurşīd
Defter-i fażlıña münşi-i ḳażā defter-dār

30 Mümkinātuñ tenine neşve-i mihr-i ervāḥ
Ehl-i taḥḳīḳa sözüñ māye-i ʿilm-i esrār

31 Baġlamaz ṣūret ü heyʾet raḫīm-ı māderde
Ṭıfl-ı bī-reʾy żamīr-i keremüñ yāmuḫtār

32 Ḥākim-i merḥametüñ men‘-i ‘aẕāb itse eger
Ḳalb-i dūzaḫda olup ‘azl-i ḥarāretden nār

33 Dil-i āteşden ola kūze-i firdevs revān
Her neṣirden ola bir ġonca-i ra‘nā iẓhār

34 Sipeh-i küfr ide milketi bir demde ḫarāb
Olmasa şer‘üñ eger kişver-i īmāna ḥiṣār

35 Noḳṭa-i zātuña cism-i dü-cihān ḳāyimdür
Devr ider dāire-i mihr ki miṣl-i pergār

36 Āfitāb olmaz idi bezm-nişīn-i ‘Īsā
Çāker-i kemterüñe olmasa ger ḫıdmet-kār

37 Bāġ-ı her dil ki olur vaḳf-ı medīḥüñ anda
Gül-i ḫurşīd-i feṣāḥat vire her pūte-i ḫār

38 Ḳābil-i naẓm idemez şerḥ-i kemālüñ taḳrīr
Dāġ-ı taṣvīre kelāmı vire ger ṣūret hezār[1]

39 Nükhet-i ḥükmüñ eger irse meşām-ı felege
İtmeye bürde vefā zümresine ol āzār

40 Gerçi esrār-ı żamīrüm saña rūşendür līk
‘Arż idem ḫıdmetüñe cevr-i zamānı tekrār

41 Ḳalmadı būy-ı maḥabbet eṣeri ‘ālemde
Ḳalb-i ādemden idüp ẕevḳ-i ġam u ‘ıyş firār

42 Ḳufl-ı mātem[le] der-i ülfet[e] girih urdı felek[2]
Ṣaldı firāş-ı ġam ol cilvegehe ferş-i ġubār

---

[1] 57/38b Mısra vezne uymamaktadır.
[2] 57/42a Mana açısından söz konusu ilaveler gerektiği düşünüldü. Bu durumda da mısra vezne uymamaktadır.

43 ‘Ankebūt itdi tarabgāhı dükān-ı nessāc
O kes̱āfetle kesād oldı metā‘-ı bāzār

44 Oldı mensūḫ o ḳadar leẕẕet-i ‘işretgeh eger
Bāde nūş olsa daḫı bulmaya keyfin meyḫˇār

45 Cām-ı devrāndan olup neşve-i vaḥdet nā-yāb
İnti‘āş ehli çeker künc-i felāketde ḫumār

46 Virdi ol deñlü ḥarā[re]t ġam-ı ṣahbā bize kim
Baḥre ger sāye-fiken olsaḳ olur āteşzār

47 Fātiḥ-i her der-i mesdūdsın ey faḫr-ı dü-kevn
Ḫāne-i ḳalbi şikest olana sensin mi‘mār

48 Eyle miftāḥ-ı seḫāvetle ṣafā bābını fetḥ
Zaḫm-ı ‘uşşāḳ-ı sitem-dīde[ye] luṭf it tīmār

49 Çünki ümmīd-i şefā‘at sañadur ‘uḳbāda
Yine dünyāda bu miḥnet-zedeye ol ġam-ḫˇār

50 Ḳoma bī-derd-i dil-i ‘IYDĪyi zühhād-ṣıfat
Eyle mecrūh-ı ḫadeng-i ġam-ı her lāle-‘izār

51 Taḥiyyātından es̱er ola bu dehr içre müdām
Na‘tüñ olsun leb-i taḳrīrine anuñ güftār

52 Mest idüp neşve-i güftār eyle ṭab‘ın evvel
‘Āḳıbet eyle müyesser aña cām-ı girdār

NM1 56a **58 'IYDĪ**

Ḳaṣīde-i 'Iydī Der-Na't-i Ḥażret-i Muḳtedā-yı Enbiyā Muḥammed Muṣṭafā Ṣalla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem

Fe'ūlün Fe'ūlün Fe'ūlün Fe'ūlün

1 Egerçi ġam-ı 'aşḳile pāy-mālüz
Ġubār-ı reh-i bir büt-i bī-melālüz

2 Şikār itmek içün ġazāl-i nigāhın
Hemīşe süvār-ı kümeyt-i ḫayālüz

3 Beyābān-ı ġamda olup bād-peymā
Enīs-i ġazāl-i o vaḥşī ġazālüz

4 Semāvāt-ı ḥüsne nücūm-ı vefāyuz
Şeb-i zülf-i 'aşḳa meh-i bī-zevālüz

5 Nişān-ı ḫaddeng-i nigāh-ı bütānuz
Esīr-i kemān-ı her ebrū melālüz

6 Ḳamu şūḫ u şenge naẓar-bāzuz ammā
Helāk-i edā-yı büt-i ḫōş-ḫiṣālüz

7 Ṭarab-sāz-ı ülfet olup cām-ı 'aşḳa
Terennüm-serā-yı gülistān-ı ḥālüz

8 Sebaḳ-ḫᵛān-ı ṭıfl-ı debistān-ı feyżüz
Ma'ānī-şinās-ı sipihr-i kemālüz

9 Olur gülşen-i naẓm bizden şüküfte
Gül-i bāġ-ı nuṭḳa nesīm-i şimālüz

10 Fünūn-ı suḫanda muḳayyed olursaḳ
Nezāket-güzīn ü selāmet-maḳālüz

11 Velī şi‘r-i nāzık nice ṭarḥ iderüz
Feṣāḥat-fürūş-ı debistān-ı ḳālüz

12 O deñlü cehālet-pesend oldı maḫlūḳ
Ki yād-ı kemāl eylesek infi‘ālüz

13 Metā‘-ı ma‘ānī ḫarīdārıyuz līk
Düḳān-dār-ı cehli görüp kem sü’ālüz

14 Egerçi ḳumāş-ı suḫan bī-bahādur
Velī bir fülūse ṣayarsaḳ muḥālüz

15 Felekde ḳamer-veş seyāḥat şi‘āruz
Velī burc-ı miḥnetde bī-intiḳālüz

16 ‘İlāc itse gerdūn ġama bī-niyāzuz
Nemek-pāş-ı zaḫm-ı dil-i ze’ālüz

17 Neberd-i hevesde zırıh-pūş-ı ṣabruz
‘Abbās-ı gedāda şeh-i bī-cidālüz

18 İdüp nīk ü bedle ḳamu ṣulḥ ü cengiz
Ẓuhūr-ı sıfāt-ı cemāl ü celāliz

19 Ne dirlerse ehl-i vera‘ ḥaḳḳumuzda
Sezādur ki her fi‘lile ittiṣālüz

20 Dil-i māsivāyı yaḳup nār-ı ‘aşḳa
Sirāc-ı tecellī-nümā-yı ḫayālüz

21 Çerāġ-ı dü-gīti yanar nūrumuzdan
Żiyā-baḫş-ı şem‘-i firāḳ-ı viṣālüz

22 Ezelden şehādet idüp dīn-i ‘aşḳa
Muṭī‘-i kemāl-i cemīl ü cemālüz

23 Rumūz-ı ẓuhūr-ı zemīni semādan
Nedür ḳaṣd-ı aḳṣā fehīm-i me’ālüz

24 Revādur ne deñlü ḳılursaḳ tefāḫur
Ki meddāḥ-ı medḥ-i şefī‘-i vebālüz

25 Ḥabīb-i Ḫudā-yı mükerrem Muḥammed
S̱enā-ḫˇān-ı ‘allām-ı ṣāḥib-kemālüz

26 Sezādur aña kim diye ehl-i Ḥaḳḳuñ
Lebinde kelām u derūnında ḥālüz

27 Anuñ ümmetinüñ ġulām-ı ża‘īfi
Disün kim ḳabūl-i şeh-i Ẕü’l-celālüz

28 İder kilk-i ‘IYDĪ bu gün da‘vī-i Ḥaḳ
Ki ṣad-āferīn-i sipihr-i kemālüz

29 Velī mis̱l-i zülf-i bütān-ı ṣad-zebānuz
Bulursaḳ medīḥ-i kemālinde lālüz

30 Zebān-ı ḳalemden belāġat yaġarsa
Anuñ ‘izz ü şānın görüp infi‘ālüz

31 Egerçi anuñ āsitānında ‘IYDĪ
Günehkār u küstāḫ-ı şermende-ḥālüz

32 Velī medḥinde ser-mest ü mecnūn[1]
Nedīm-i celīs ü o şīrīn maḳālüz

[1] Mısra vezne uymamaktadır.

NM1 56b **59** **‘ABDĪ**

Ḳaṣīde-i ‘Abdī Paşa Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muḥammedü’-l Emīn Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Es-selām ey kā’ināتuñ āfitāb-ı enveri
Ḥażret-i Ḥaḳḳuñ Ḥabīb-i Ekremi peyġamberi

2 Maẓhar-ı ta‘zīm-i *Levlāk* iftiḫārü’l-enbiyā
Mesned-ārā-yı risālet dāver-i ins ü perī

3 Muḳtedā-yı mümkināt u pīşvā-yı mürselīn
Evvelīn ü āḫirīnüñ ser-firāz u serveri

4 Hep rumūzāt-ı ‘ulūm-ı evvelīn ü āḫirīn
Ma‘din-i ṭab‘-ı şerīfinüñ ḳadīmī cevheri

5 ‘Āleme envār-ı tevḥīd andan işrāḳ eyledi
Maşrıḳ-ı ḫurşīd-i raḫ-şān-ı hidāyetdür deri

6 Nūrınuñ muḫtārı şem‘-i mihr ü ḳandīl-i ḳamer
Cāmi‘-i iclālinüñ ‘arş-ı mu‘allā minberi

7 Rütbe-i vālāsınuñ üftādesi peyġamberān
Dergeh-i a‘lāsınuñ cümle melekler çākeri

8 Ka‘be-i dergāhına irmezdi bir maḫlūḳ anuñ
Olmasaydı Ḫıżr-ı tevfīḳ-i İlāhī rehberi

9 Āsitān-ı sidre-sa‘yında hezārān şerm ile
Ḫak-rūb olsa n’ola Rūhü’l-Emīnüñ şeh-peri

10 Ol mükerrem Hādī-i Kül kim *ilā yevmi'l-ḳıyām*
'Aleme ḳıldı müzeyyen mu'cizāt-ı ekberi

11 Ol mu'aẓẓam ṣāḥib-i mühr-i nübüvvet kim Ḫudā
Eylemiş cümle cemādātı bile fermān-beri

12 Ol ḫudāvend-i ḥaḳīḳat kim zemīn ü āsumān
Oldı ḥayrān-ı kelām-ı eblaġ-ı mu'cīz-teri

13 Āyet-i Kübrā-yı āsār-ı kemālu'llādur
Muṣḥaf-ı hüsn ü cemālinde münevver manẓarı

14 Melce'-i ümmet Şefī'ü'l-Ḫalḳ u Ḫātmü'l-Enbiyā
Kim ser-ā-pā nūr-ı raḥmetdür mübārek peykeri

15 Pādişāh-ı mülk-i ḳurbiyyet ki almış tā ezel
Taḫtgāh-ı *lī-ma'a'llāh* u tecellī efseri

16 Ḥażret-i şāh-en-şeh-i kevneyn-i *ev ednā* maḳām
Būs-ı na'leyn-i şerīfi oldı 'arşun mefḫarı

17 Ḥabbeẕā şāyeste-i vaṣf-ı '*alā ḫulḳın 'aẓīm*
'Arş-ı a'lādan mu'allādur maḳām-ı ber-teri

18 Bir maḳāma vāṣıl oldı kim o fahrü'l-'ālemīn
Anda taḥrīk idemez kerrūbiyān bāl u peri

19 Yā Resūla'llāh nice vaṣf ideyüm mi'rācuñı
Bir yire irdüñ ki yoḳdur anda maḫlūḳuñ yeri

20 Ẕātuña ta'zīm idüp bi'ẕ-ẕāt Ḫallāḳ-ı Cihān
Ḳıldı dīdār-ı cemāl-i *lā-yezāl*üñ maẓharı

21 Ẕāt-ı pāküñ nūr-ı muṭlaḳdur münezzeh sāyeden
N'ola vaṣfuñ olsa efkār u taṣavvurdan berī

22 Āsumān-ı bārgāhuñ cilvegāh-ı kudsiyān
Ḫāk-i pāyüñ tāc-ı ḥavrā-yı bihiştüñ gevheri

23 Mihr-i ʿaşḳuñ pertev-endāz olmasaydı tā ezel
Görmez idi ẕerrece çeşm-i ʿadn ʿālemleri

24 Ādemüñ ẕerrāt-ı zürriyātı bulmazdı vürūd
Olmasa şems-i cemālüñ ʿālemüñ rūşen-geri

25 Olmasa sāḳī-i ʿaşḳuñ sāġar-efrūzı kerem
Kimse nūş itmezdi cennetde şarāb-ı kevs̱eri

26 Şevḳ-i teşrīf-i ḳudūmüñden hüveydā oldı hep
Bu semāvāt u zemīnüñ revnaḳ-ı zīb ü feri

27 Devre āġāz ideli mis̱l ü naẓīrüñden nişān
Görmedi gerdūn-ı gerdānuñ ʿuyūn-ı aḫteri

28 Ḫāk-i pāyüñ gibi bir cevher getürmez rūzgār
Nice biñ yıl çarḫ dellāl olsa encüm müşterī

29 Reşk iderler hep ġubār-ı pāy-ı nūr-ās̱āruña
Ṣahn-ı cennāt-ı naʿīmüñ būy-ı müşg ü ʿanberi

30 Yüz sürenler ol türāb-ı tāhire taʿzīm ile
Buldılar ḳurb-ı Ḫudāda rütbe-i vālā-teri

31 Yār-i ġāruñ olmaġın Ṣıddīḳ-ı ḫāliṣ iʿtiḳād
Eyledi Ḫaḳḳ anı cümle evliyānuñ mihteri

32 Oldı çün Fārūḳ-ı ʿādil heybetüñden behre-yāb
Żarb-ı şemşīri ile farḳ eyledi ḫayr u şeri

33 Menbaʿ-ı ʿilm ü ḥayā yaʿni ki Ẕī'n-nūreyn-i pāk
Buldı ẕātı ol iki gevherle zīb ü zīveri

34 Muʿcizātuñ ḳuvvetidür kim ʿAliyyü'l-Murtażā
Bī-muḥābā el ṣunup ḳale itdi bāb-ı Ḫayberi

35 Eylemiş ʿavn-i Ḫudā enṣārınuñ her birini
Bīşe-i kūh-ı veġā vü ṣavletüñ şīr-i neri

36 *Raḥmeten li'l-ʿālemīn* oldı vücūd-ı ekremüñ
Ümmetüñ bu müjdeye itdi fidā cān u seri

37 Ey penāh-ı ümmetān u yā şefīʿa'l-müẕnibīn
Nārdan kurtar meded bu ʿāṣiyān-ı ebteri

38 Luṭfuña ḳalmışdur ancaḳ ḥālümüz ey nūr-ı Ḥaḳ
Ẓulmet-i ʿiṣyānumuz hep ḳıldı [pür] baḥr ü beri

39 Bir yaña nefs ü hevā bir yaña İblīs-i laʿīn
Āh kim ḳalduḳ bu aʿdā içre ẓār u serserī

40 Ḥālümüz ġāyet mükedderdür maʿāẕa'llāh şehā
Luṭfuñ olmazsa eger bu bendegānuñ yāveri

41 Görme lāyıḳ düzaḫa ey kān-ı raḥmet ḳıl kerem
Ḫırḳa-i pāküñe sürdük rūy-ı ālūde-teri

42 Feyż-i luṭfundan ümīd oldur ki yarın ol Ġafūr
Defʿ ide bizden ʿaẕāb-ı ḳabr ü hevl-i maḥşeri

43 Ben ne ḫākūm yā Resūla’llāh ne ḥaddümdür benüm
Tā idem na‘t-i şerīfüñde fażīlet-güsterī

44 Bir vücūdı kim anı Ḫallāḳ-ı ‘ālem medḥ ide
Ḥaṣr olur anda cihānuñ şā‘ir-i dāniş-veri

45 Maḳṣadum ancaḳ cenābuñdan şefā‘atdür hemān
Eyleyüp biñ ‘öẕr ile ümmīd-i bende-perveri

46 Āl u aṣḥāb-ı güzīnüñ ḥürmetiyçün luṭf idüp
Ümmetümden diyesin bu ‘āṣi-i ‘acz-āveri

47 Ḳıl şefā‘at yā Resūla’llāh Ḫudā ‘afv eylesün
Bu ġarīḳ-i ma‘siyet ‘IYDĪ-i zār u aḥḳarı

NM1 48b **60 ‘ĪṢMETĪ**[*]

NM2 17b **Ḳaṣīde-i ‘Īṣmetī Der-Na‘t-i Ḥabīb-i Ḫudā vü Resūl-i Müctebā Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem**

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefāilü Fā‘ilün

1 Demdür ki feyż-yāb ola ‘ālem bahārdan
Gül-deste-i neşāṭ ala dil rūzgārdan[1]

2 Demdür ki ‘andelīb-i hōs-āvāze-i çemen
Āġāz-ı naġme eyleye bir tāze kārdan

3 Demdür ki ola hem-eṣer-i ṣavt bülbüle
Her naġme çıḳmadın daḫı āġūş-ı tārdan

4 Demdür ki kāse-i güle üstād-ı nev-bahār[2]
Bir bir güher-feşān ola eşk-i hezārdan[3]

5 Demdür ki bir ḳadeḥ mey-i nāb eyleye ḫalāṣ
Dāmān-ı çesm-i nergisi dest-i ḫumārdan

6 Demdür ki keyf-i sāġar-ı pīşīne-i bahār
Bī-gāne-sāz-ı fikr ola encām-ı kārdan

7 Demdür ki siḥrkārī-i gül-ġonce-i çemen
Ṣad mihr göstere nemed-i çāk-dārdan

8 Demdür ki şu‘le-ḫīz ola kibrīt-i āftāb
Sünbül sefīd-gūn ola dūd-ı buḫārdan

[*] Halûk İpekten, *İsmetî Dîvânı -Edisyon Kritik-*, Ankara 1974, s. 2-6.
[1] 60/1b ala: ola NM1.
[2] 60/4a nev-bahār: nev-nehār NM1.
[3] 60/4b Bir bir: Yer yer NM2.

9 Demdür ki kār-sāz ola ressām-ı nev-bahār
Perkār-ı cūy ḳalmaya hemvāre kārdan

10 Demdür ki fāriġ olmaya nessāc-ı bād-ı ṣubḥ
Ḫārā-yı cūda kesmekeş-i pūd u tārdan

11 Demdür ki meyl-sāz-ı çerāġān olup nesīm[4]
Ṣad şem'-i şu'le-güster ola ḫārzārdan

12 Demdür k'ola hezār 'araḳ-rīz-i cām-ı gül[5]
Her laḥẓa lūle-i müje-i eşk-bārdan

13 Demdür k'ola benefşe ser-efgende-i hicāb[6]
Mestāne cünbis-i gül ü āzār-ı hārdan

14 Demdür şu resme ebr-i bahār ola reşḥa-rīz
Gül ittikā-yı şāḫ ide ḫavf-ı 'is̱ārdan

15 Demdür tehī piyāle-i ḫum-ḫāne-i çemen
Reng iktisāb olup mey-i āteş-'iẕārdan

16 Taḥrīr-sāz-ı naġme ola muṭrib-i hezār
Pākīze böyle bir ġazel-i āb-dārdan

17 Güller bitürse bād-ı emel köhne ḫārdan
Geçmez hezār-ı dil yine ol rūzgārdan[7]

18 Dil gūşe-gīr-i 'uzlet ü ol nev-bahār-ı nāz[8]
Gelmez mis̱āl-i serv leb-i cūybārdan

---

[4] 60/11. beyit: -NM2.
[5] 60/12a k'ola: ola NM1, NM2.
[6] 60/13a k'ola: ola NM2.
[7] 60/17b yine ol rūzgārdan: güneh-i rūzgārdan NM1, NM2.
[8] 60/18a nev-bahār: nev-nihāl NM2.

19 Da‘vetde ol perīveşi āhım buḫūr ile
Çıḳmaz egerçi dā’ire-i i‘tiẕārdan

20 İtmekde naḳd-ı ṣabrı telef şāhid-i hevā
Çün sīm-i eşk ceyb-i dil-i der-kenārdan

21 Peymāne-baḫş-ı ‘aşḳ olalı dest-i ḥüsn-i yār[9]
Ġalṭān külāh-ı ṣabr ser-i iḫtiyārdan

22 Bī-bāk nūş-ı bāde-i peymāne-i cünūn
Olmaz şikeste dil ḫıred-i ṭa‘ne-kārdan

23 Bir dil ki cām-ı ‘aşḳ ile mest ü müdām ola
Gül-gūnedār-ı şerm ola mı reng-i ‘ārdan[10]

24 Bir dil ki āşinā-yı ṭarīḳ-i niyāz ola[11]
Ḥarf-ı cevāz alur dehen-i zīnḫārdan

25 Bir dil ki hem-nişīn-i neşāṭ-ı viṣāl ola
Ḥazzeylesün mi ġam gibi bir yādigārdan

26 Bir dil ki sūz-ı ‘aşḳ ile zār u nizār ola[12]
Düsmez hilālveş naẓar-ı i‘tibārdan

27 Bir dil ki ḫānezār-ı gülistān-ı şevḳ ola[13]
Ser-māye-i tebessüm alur girye-zārdan

28 Bir dil ki dūr-bīn ola mānende-i ḫıred
Naḳş-ı ṣafā görür ṣuver-i intiẓārdan

[9] 60/21a yār: nāz NM2.
[10] 60/23b Ḥaẓẓeylesün mi ġam gibi bir yādigārdan NM1.
[11] 60/24. beyit: 26. beyit NM2.
[12] 60/26a sūz: zūr NM1, NM2 / zār u nizār: zerd ü nizār NM1.
[13] 60/27a ḫāne-zār: ḫār-zār NM, NM2.

29 Bir dil ki şevḳine çeke ʿaşḳuñ mey-i niyāz
Zībā turunc būse alur laʿl-i yārdan

30 Bir dil ki hem-piyāle-i Cemşīd-i ʿaşḳ ola
Bāc-ı neşāṭ alur keder-i rūzgārdan

31 Olmaz güsiste ḥalḳa-i bezm-i şarāb-ı ʿaşḳ
Cām-ı sipihr fāriġ olunca güẕārdan

32 Hep curʿa-i maḥabbet-i ṣahbā-yı ʿaşḳdur[14]
Rīzān olan bu kāse-i mīnā-nigārdan

33 Hep ʿaşḳdur murād-ı ḥarīfān-ı bezm-i mül[15]
Cām-ı ṣafā-şiʿār u mey-i ḫōs-güvārdan

34 Hep ʿaşḳdur peyām-ı neşāṭ-āver-i hezār
Şūrīde şāhid-i gül-i nev-iştihārdan

35 Hep ʿaşḳdur şirāre-zen-i ḫānümān-ı gül[16]
Hep ʿaşḳdur gelen nefes-i nev-bahārdan

36 Hep ʿaşḳdur hezār-ı dili naġme-sāz iden
Gül-berg-i naʿt-i ẕāt-ı nübüvvet-medārdan[17]

37 Şāh-ı rüsül ki ẕāt-ı risālet-penāhıdır
Ser-cümle-i murād bu heft ü çihārdan[18]

38 Şāh-ı rüsül ki peyk-i sebük-pāy-ı daʿveti
Döndürdi rūy-ı mihri ser-i reh-güẕārdan

[14] 60/32a maḥābbet-i ṣaḥbā: maḥabbet ü ṣaḥbā NM1.
[15] 60/33. beyit: -NM2.
[16] 60/35. beyit: -NM2.
[17] 60/36b medārdan: şiʿārdan NM1.
[18] 60/37b ü çihārdan: -NM2.

39 Şāh-ı rüsül ki himmeti bir şāḫ-ı köhneyi
Ḳıldı nihāl ravża-i dārü'l-ḳarārdan

40 Ol şeb ki irdi da'vete Rūhü'l-emīn ile[19]
Ḳaṣr-ı viṣāle heft münaḳḳaş izārdan

41 Ser-tā-be-pāy ġarḳa-i emvāc-ı feyż olup
Mevvāc-ı baḥr-i nūr-ı tecellī-şi'ārdan[20]

42 İẕn-i nüzūl ile olıcaḳ ṣoñra müsteṭāb[21]
Geldi bu penc tuḥfe ile dād-dārdan

43 Ḫalvet-nisīn-i gārı ki bulmaz reh-i duḫūl[22]
Ḫaṣmı cevāb-ı ye's alup perde-dārdan

44 Leb-tesnegānı eyledi sīr-āb-ı cūy-ı feyż
Ser-lūle-i benān-ı kef-i çesme-bārdan

45 Eyler niṣār cünbiş-i dest-i meḥābeti
Naḳd-ı metāneti kemer-i kūhsārdan

46 Eyler izāle bāng-i bülend-i hükūmeti[23]
Hˇāb-ı girānı ḫāṣiyyet-i köknārdan

47 Eylerse tīġ-i ḳahrını der-kār ḥakk ider
Ḥarf-ı vefāyı ṣafḥa-i leyl ü nehārdan[24]

48 Olsa nesīm-i Ka'be-rev-i luṭfı feyẓ-baḫş
Güller biterdi her yaña vādī-i nārdan

---

[19] 60/40a da'vete rūḥü'l-emīn ile: da'vet-i rūḥü'l-emīn ile NM1.
[20] 60/41b mevvāc: mi'rāc NM1.
[21] 60/42. beyit: -NM2.
[22] 60/43a Ḫalvet-nisīn-i gārı ki: Ḫalvet-nisīn-i gār ki NM1, NM2 / duḫūl: vuṣūl NM2.
[23] 60/46. beyit: -NM2.
[24] 60/47b vefāyı: vifāḳı NM1.

49 Fersūde olmayınca per-i şāh-bāz-ı çarḫ
Ṣayd-efken-i şerīʻati ḳalmaz şikārdan

50 Hep naġme-senc-i midḥati eczā-yı rūzgār[25]
Āvāze-i s̱enāsı gelür her diyārdan

51 Ṭarz- āşinā-yı naḳş-ı s̱enāsı olursa dil
Üstād-ı feyż-i pür-meded-i Kirdgārdan

52 Ḫidmet-güẕār-ı naʻti olup ḫāme-i zebān[26]
Ṣad tevbe-i naṣūḥ ide cürm-i firārdan[27]

53 Ḫāmem revān iderse de taʻdād-ı medḥine[28]
Āb-ı ḥayātı micmere-i yem-nis̱ārdan

54 Ol sāde-dil gedā gibi kim feyẓ-hˇāh olur
Yek küze āb-ı tīre ile şehriyārdan

55 Maḳṣūd ḫāk-i pāyine bir intisābdur
Ḳadr-i bülend-i dest-res-i iḳtidārdan

56 Ümmīd odur ḫalāṣ ola dāmān-ı cān u dil
Dest-i nesīm-i mekrümetiyle ġubārdan

57 Oldum nişāne ṭaʻne-i seng-i melāmete
Nā-sāz-kārī-i dil-i nā-hūşyārdan

58 Cān beste çesm-i hˇābgeh-i ġaflet-āverī
Dil mest bāde-i heves-i nā-güvārdan

[25] 60/50a eczā-yı rūzgār: icrā-yı rūzgār NM1.
[26] 60/52a naʻtı: medḥi NM1.
[27] 60/52b firārdan: ḳarārdan D.
[28] 60/53a taʻdād: Baġdād NM1.

59 Yā Rab be-āb-ı çesm-i nedāmet-sirişk-i dil
Maḥv it ġubār-ı cürmi ten-i ḫāksārdan

60 Yā Rab be-tāb-ı sīne-i āteş-dilān-ı ‘aşḳ
Bī-gāne ḳılma şem‘-i ümīdim şirārdan[29]

61 Yā Rab be-dām-sāzī-i zülf eyleme cüdā
Murġ-ı nigāhı lāne-i ebrū-yı yārdan

62 Yā Rab be-sīne-çākī-i ḥüsn eyle vā-rehā
Reng-i ḥicābı rūy-ı dil-i şermsārdan

63 Yā Rab be-evvelīn-sebaḳ-ı ḫāne-i ezel[30]
Ḳıl nükte-gīr-i ṭab‘ımı ser-levḥ-i kārdan

64 Ser-levḥ-i na‘t-i naḳş-ı cemāl-i peyāmberī[31]
Kim ḥırz-ı cān-ı ümmet imiş ḫavf-ı nārdan

65 Eyler ḫalāṣ ẓıll-ı livā-yı ‘ināyeti
Sūzān-ı ḥaşrı germī-i rūz-ı şumārdan

66 Benden s̱enā-yı ẕātına ṣad şevḳ ‘ĪṢMETĪ
İlhām-ı luṭf-ı ḥaẓret-i āmirzgārdan

67 Tā reşg-i mülk-i Çīn ide sūdāger-i nesīm
Dükkān-ı bāġı nāfe-i müşk-i Tatardan

68 Ṣad ḳāfile taḥiyyet ü teslīm ola revān
Ol ẕāt-ı bā-kemāle sıġār u kibārdan

---

[29] 60/60b şem‘: çeşm NM1.
[30] 60/63a ḫāne: ḫāme NM2.
[31] 60/64a na‘t-i naḳş-ı cemāl: naḳş-ı na‘t-i cemāl NM1.

NM2 1b

61 MEFTŪNĪ*

Ḥālen Evreg-nişīn-i Ṣalṭanat Ser-nāme-i Dīvān-ı Ḫilāfet Gevher-i Baḥr-i ʻİrfān Sulṭān Muṣṭafa Ḫān Ḥażretleri Resūl-i Ekrem Ṣalla'llāhu ʻAleyhi ve Sellem Ḥażretlerinüñ Medḥ-i Laṭīf ü Naʻt-i Şerīflerinde Buyurduḳları Güftār-ı Dürer bārındandur

Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻilātün

I

1 El-meded ey Faḫr-i ʻālem hem şefīʻa'l-müẕnibīn
Nāzil oldı ḥaḳḳuña hem *raḥmeten li'l-ʻālemīn*

2 İşidelden vaṣfuñı budur lisānumda hemīn
Eṣ-ṣalāt u ve's-selām yā Ṣādıḳa'l-vāʻdi'l-emīn

II

1 Çaġlayup her dem aḳar bu çeşm-i giryānum benüm
Fikr idüp nār-ı caḥīmi ḫavf ider cānum benüm

2 Umaram rūz-ı cezāda ola hem-rāhum benüm
Eṣ-ṣalāt u ve's-selām yā Ṣādıḳa'l-vaʻdi'l-emīn

III

1 Ṭalmışam baḥr-i şeḳāvet içre kārum seyyi'āt
Yā İlāhī sen hidāyet eyle baña vir necāt

2 Sen şefāʻat ḳıl ġarībe ey Resūl-i kā'ināt
Eṣ-ṣalāt u ve's-selām yā Ṣādiḳa'l-vaʻdi'l-emīn

IV

1 Ey Raḥīm-i lā-yezāl itme ḥisābı bendeñe
Cān u dilden özlerüm ol cism-i pāki görmege

* Mustafa İsen - Ali Fuat Bilkan, *Sultan Şâirler*, Ankara 1997, s. 207-208.

2 Yā Ḥabīb-i Kibriyā cem‘ it livā-yı ḥamdüñe
Eṣ-ṣalāt u ve’s-selām yā Ṣādiḳa’l-va‘di’l-emīn

V

1 Ümmetüñden eñ ḥaḳīr ü bī-kesem ben yā Resūl
Ḥażretüñe itdügüm vird-i ṣalātı ḳıl ḳabūl[1]

2 ‘Āciz ü MEFTŪNĪyi cennāt-ı ‘adne it ḳabūl
Eṣ-ṣalāt u ve’s-selām yā Ṣādiḳa’l-va‘di’l-emīn

[1] 61/V 1b ḳıl ḳabūl: et ḳabūl SŞ.

NM1 76a **62 MEẒĀḲĪ**[*]

NM2 14b **Ḳaṣīde-i Meżāḳī Der-Na‘t-i Sulṭān-ı Enbiyā Muḥammedü’l-Muṣṭafā Salla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem**

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Ḫusrev-i ‘aşḳem felek kühne serīrümdür benüm
‘Aḳl-ı kül hem-müsteşār ü hem-müşīrümdür benüm

2 Bir melek-sīmāya dil virdüm yine ‘ālemde kim
Dil-nüvāzum dil-pesendüm dil-pez̲īrümdür benüm

3 Öyle bir ṣayyād-ı cāna kim şikār olmaz göñül
Ġırre-mest-i şīr-gīrüm nerre-şīrümdür benüm

4 Meclisinde mest iken Hıżr u Mesīḥ añılsa dir
Ol giriftār-ı kemendüm bu esīrümdür benüm

5 Bes degül mi şāhid-i pejmürdegī-i bāġ-ı dil
Çehre-i zerdüm ki hem-reng-i zerīrümdür benüm[1]

6 Dūd-ı dilden eşk-i müjgān ṭurmayup rīzān olur
Var ise āh-ı derūn ebr-i maṭīrümdür benüm

7 Çeşm-i ṭūfān-zāya nisbetle ḳıyās itseñ eger
Lücce-i baḥr-i muḥīṭ āb-ı ġadīrümdür benüm

8 Tıfl-ı dil perverde-i nāz u na‘īm-i ‘aşḳdur
Zehr-i miḥnet ḫūn-ı ḥasret şehd ü şīrümdür benüm

9 Ben edīb-i kāmil-i ‘aşḳum Felāṭūn-ı ḫıred
Mekteb-i ‘irfānda bir ṭıfl-ı ṣaġīrümdür benüm

---

[*] Ahmet Mermer, *Mezâkî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı’nın Tenkildi Metni*, Ankara 1991, s. 167-170.
[1] 62/5b zerdüm: dilüm NM2.

10 El-ḥaẕer ey ḫaṣm-ı dūn ṣad-düşmen-i ḫāṭır-şiken
Dāġdār-ı şuʻle-i peykān-ı tīrümdür benüm

11 Cāmiʻ-i şehr-i dilüm rūşen-żamīrāñ-ı ḫayāl
Çehre-sāy-ı gūşe-i ferş-i ḥasīrümdür benüm

12 Rüstem-i destān-ı nazmım Ḳahramān olsa ʻadū
Pāy-māl-i dest-bürd-i dār u gīrümdür benüm

13 Eṣ-ṣalā ser-cūş-ı ḫum-ı feyże kim el-ḥaḳ henūz
Bu füşürde-ḫūşe teh-lāy-ı ʻaṣīrümdür benüm

14 Ḫāric-āheng-i maḳāmāt-ı suḫan bilmem nedür
Bāng-i bem perde-nevāz-ı naḳş-ı zīrümdür benüm

15 Ṣavlecān-bāz-ı ḫayālim ṭop-ı zer-kūb-ı felek
Ṣaḥn-ı meydānumda gūy-ı müstedīrümdür benüm

16 Naḳd-i naẓm-ı kem-ʻayāra eylemez ṣarf-ı naẓar
Tabʻ-ı veḳḳādum ki naḳḳād-ı baṣīrümdür benüm

17 Bülbüli dem-beste-i ḥayret iden gülzārda
Ḫārḫār-ı reşk-i gül-bāng-i ṣaġīrümdür benüm

18 Ḫüsrev-i mülk-i suḫan muḥtāc-ı pāy-endāz ise
Aṭlas-ı çarḫ-ı felek ferş-i ḥarīrümdür benüm[2]

19 Sözlerümde gerçi biñ maʻnā murād itdüm velī
Mā-hüve'l-maḳṣūd olan mā-fī'ż-żamīrümdür benüm

20 Yaʻni naʻt-i dil-küşā-yı Ḥażret-i faḫr-ı cihān
Kim gubâr-ı dergehi müşk ü ʻabīrümdür benüm

---

[2] 62/18b ferş-i ḥarīrümdür benüm: köhne ḥaṣīrümdür bemüm NM1.

21 Āfitāb-ı evc-i *ev ednā* ki lāyıḳdur dise
‘Aḳl-ı evvel pertev-i ṣubḥ-ı aḥīrümdür benüm

22 Mefhār-i ‘ālem ki evlād-ı selāṭīn çākeri[3]
El-emīr ibnü'l-emīr ibnü'l-emīrümdür benüm

23 Maşrıḳ-ı endīşe-i mihr-i cemāl-i rūşeni
Maṭla‘ü’l-envār-ı ḳalb-i müstenīrümdür benüm

24 Başlasam mi‘rācını taḥḳīḳe ervāḥ-ı suḫan
Hem-cenāḥ-ı ḫāṭır-ı gerdūn-mesīrümdür benüm

25 Ḳaṣd-ı taḥrīr-i kemālātın murād itsem eger
Kātib-i çarḫ-ı felek ednā-debīrümdür benüm

26 Dil ne deñlü vādī-i na‘tinde çālāk olsa da
Böyle rāh-ı bī-ḫaṭar emr-i ḫaṭīrümdür benüm[4]

27 Ẕerre-i nāçiz iken gerdūna nāz itsem n’ola
Āfitāb-ı rūşenüm bedr-i münīrümdür benüm

28 Bīm-i dil der-kār iken ümmīd-i luṭf itsem n’ola
Faḫr-i ‘ālem hem beşīrüm hem neẕīrümdür benüm[5]

29 Ġam degül üftāde-i lagzişgeh-i ‘iṣyān isem
Kim yed-i ṭūlā-yı luṭfı dest-gīrümdür benüm

30 Rūz-ı maḥşer bā-vücūd-ı çār-yār-ı bā-ṣafā
Bir kerem-kārum şüpür-bürde şepīrümdür benüm[6]

---

[3] 62/22a Mefhār-i ‘ālem: Mefḫar-i ādem D.
[4] 62/26b rāh-ı bī-ḫaṭar: bir rāh-ı ḫaṭīr NM1.
[5] 62/28b beşīrüm: beşīr ü NM1.
[6] 62/30b şüpür bürde: ser bürde NM1.

31 Yā Resūla'llāh ḫayāl-i ārzū-yı midḥatüñ
Rūşenā-yı dīde-i baḫt-ı ḍarīrümdür benüm

32 Bunca demdür 'azm-i rāh-ı ḫāk-i 'izzet itmedüm
Cürme ḥadd yoḳ bu velī cürm-i kebīrümdür benüm

33 Āsitānuñdan dil-i mehcūrumı dūr eyleyen
Dūr-baş-ı ḫaclet-i cürm-i keṡīrümdür benüm

34 Düşde bārī Ḥaḳ virüp görsem cemālüñ de disem
Ḳurretü'l-'ayn-ı emel çeşm-i ḳarīrümdür benüm

35 Āsitānuñdan cüdā ümmīd-i cennet eylesem
Ol behişt-i ārzū nār-ı sa'īrümdür benüm

36 Ol cenāb-ı müsteṭāba 'āḳıbet yüz sürmege
Dil meded-cūy-ı Ḫudāvend-i ḳadīrümdür benüm

37 Yoḳ sipihre minnetüm te'ṡīr-i na't-i dil-keşüñ
'Ālem-i endīşede çarḫ-ı esīrümdür benüm

38 Ṣad-şükür sermāye-i dünyā vü 'uḳbādur baña
Naẓm-ı evṣāfuñ ki kār-ı nā-güzīrümdür benüm

39 Ḫıżr-ı vaḳt olsam n'ola mā'ü'l-ḥayāt-ı midḥatüñ
Māye-i efzāyiş-i 'ömr-i ḳaṣīrümdür benüm

40 Ser degül cānlar fedā şevḳüñle ammā n'eyleyem
Elde dest-āvīz-i cān şey'ü'l-yesīrümdür benüm[7]

41 Çok keremdür luṭf idüp dirseñ MEẒĀḲĪ-i ḥazīn
Bir kemīne bende vü 'abd-i ḥaḳīrümdür benüm[8]

---

[7] 62/40b şey'ü'l-yesīrümdür: şey'-i yesīrümdür D, NM2.
[8] 62/41b Müstmendüm derdmendüm bir faḳīrümdür benüm NM1.

42 Ḳıl şefāʿat yā Şefīʿa'l-müẕnibīn anı diyüp
Müstmendüm derdmendüm bir faḳīrümdür benüm[9]

43 Çoḳ degüldür feyż-i naʿtüñle bu deñlü cüst u cū
Cilve-perdāz-ı ḫaber ḳalb-i ḫabīrümdür benüm

44 ʿArsa-i naʿt-i şerīfüñde velī bu türktāz
Dehşet-endāz-ı dil ü tabʿ-ı dilîrümdür benüm[10]

45 Vaḳtidür şimden gerü itse niyāz ile duʿā
Mürşid-i endīşe kim dīrīne pīrümdür benüm[11]

46 Ṣad-dürūd u ṣad-selām olsun saña tā kim müdām[12]
Naʿt-i pāküñ zīb-i naẓm-ı bī-naẓīrümdür benüm

[9] 62/42b Bir kemīne bende vü ʿabd-i ḥaḳīrümdür benüm NM1.
[10] 62/44. beyit: 45. beyit D.
[11] 62/45. beyit: 44. beyit D.
[12] 62/46. beyit: -NM2.

NM1 90a **63 NĀBĪ**[*]

Meṣnevī-i Nābī Der-Na't-i Ḥażret-i Nebiyyü'l-Ḳureşī 'Aleyhi's-Selām

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Gele ey ḫāme-i şikeste-zebān
Vādī-i na'ta ol biraz pūyān

2 Başla na't-i Ḥabīb-i Raḥmāna[1]
Ẕevḳ-i vaṣfiyle rūḥ vir cāna

3 Nāmını cevher-i zebān eyle
Nā'tin ārāyiş-i beyān eyle

4 Ya'nī ṣulṭān-ı mürselīn Aḥmed
Bende-i muḳbil-i Ḫudā-yı ṣamed

5 Māhrem-i ḥażret-i Ḫudā-yı ta'āl
Maẓhar-ı ḥubb-ı 'Īzid-i müte'āl

6 Āḫirīn 'aṣr ü evvelīn fıṭrat
Mühr-i ḫoş-naḳş-ı nāme-i ḫilḳat[2]

7 Ṣadr-ārā-yı ḫāne-i *Levlāk*
Mest-i cām-ı ḫıṭāb-ı *Erselnāk*

8 Zīnet-efzā-yı gülşen-i 'ālem
Bādī-i ḫilḳat-i benī Ādem[3]

---

[*] Ali Fuat Bilkan, *Nâbî Dîvânı*, İstanbul 1997, C. 1, s. 396-399.
[1] 63/2a Raḥmāna: Yezdāna D.
[2] 63/6b nāme-i ḫilḳat: nāzenīn ḫilḳat NM1.
[3] 63/8b Bādī: Bā'iş D.

9 Gül-i ḫoş-bū-yı gülşen-i raḥmet
Serv-i ser-sebz-i ravża-i ḥikmet

10 Faṣṣ-ı rengīn-i ḫātem-i tekvīn
Şem‘-i fānūs-ı āsumān u zemīn

11 Ehl-i ‘iṣyāna mütteḳā-yı ḫalāṣ
Bezm-i ḳurba nedīm-i ḫāṣṣü’l-ḫāṣṣ

12 Zīb-i ṣadr-ı bisāṭ-ı ‘ālemdür
Evvelīn-i mevc-i baḥr-i a‘ẓamdur

13 Nāme-i ẕātın idicek inşā
Aña mühr-i nübüvvet iderdi Ḫudā

14 İtdi ol mühr ile añı Ġaffār
Sūḳ-ı ḥüsne metā‘-ı tamġādār

15 Eylemişdür yeḫūd Cenāb-ı Ġafūr[4]
Ẕātını bir ḫazīne-i memhūr

16 Olıcaḳ mihmān Rabb-i Celīl
Oldı pīşinde Cebre’īl-i delīl

17 Süllem-i ‘azmi oldı heft felek
Ḫāk-rūb-ı ṭarīḳı ḫayl-i melek[5]

18 Ẕāt-ı pāki vücūda virdi nūr
‘Ademi itdi sāyesi ma‘mūr

19 Ya‘nī ẕāt-ı Muḥammedīden hem
Behre-dār oldılar vücūd u ‘adem[6]

---

[4] 63/15a Eylemişdür yeḫūd: Eylemiş hem anuñ D.
[5] 63/17a ḫayl-i melek: perr-i melek D.

20 Ey şehinşāh-ı enbiyā-‘asker
Ve’y zemīn-āşiyān ü ‘arş-maḳarr

21 Dāver-i milket-i şefā‘atsin
‘Āleme raḥmet u hidāyetsin

22 Eylemişdür mü’ellif-i ḳudret
Ḫilḳat-i kevne ẕātıñı ‘illet

23 Nābī-i ḫaste bir faḳīrüñdür
Silk-i ümmetde bir ḥaḳīrüñdür[7]

24 İşi hep cümle cürm ü ‘iṣyāndür
Her zamān kārı sehv ü nisyāndür

25 Kendü ṭaḳsīr ü cürm mūy-be-mū[8]
Defteri ḫod günāh ile memlū

26 Şefḳatüñ defterinden eyleme ḥakk
Al elin sāye-i şefā‘ate çek

27 İtmesün nār-ı ḥaşr āzürde
Olmasun berg-i çeşmi pejmürde[9]

28 Daḫı ey ḫāme eyle medḥ ü s̱enā
Rūḥ-ı pāk-ı çehār yāra sezā

29 Cümleden biri yār-ı ġār-ı Ṣadīḳ
Efżalü’n-nās ḥażret-i Ṣıddīk

---

[6] 63/19b Behre-dār: Behre-yāb D.
[7] 63/23b ümmetde: ümmīde D.
[8] 63/25a cürm: cürmi NM1.
[9] 63/27b çeşmi pejmürde: cismi efsürde D.

30 Yār-ı s̱ānīsi bāġ-ı ‘adle s̱emer
Serv-i bustān-ı şer‘ ya‘nī ‘Ömer

31 Hem üçincisi Ḥażret-i ‘Os̱mān
Ṣāḥibü’l-ḥilm ü cāmi‘ül-Ḳur’ān[10]

32 Çārumīn yārı sāḳī-i Kevs̱er
Ḳāmi‘ü’l-küfr Ḥażret-i Ḥaydar

33 Daḫı ol iki merdūm-ı dīde
Ol iki ẕāt-ı pāki sencīde

34 Birinüñ nām-ı pāki ya‘nī Ḥasan
Gülşen-i fer‘a ġonce-i aḥsen[11]

35 Birinüñ şöhret-i şerīfi Ḥüseyn
Ḥażret-i Muṣṭafāya ḳurrat-i ‘ayn[12]

36 Eyle bizden nice ṣalāt ü s̱enā
Cümlenüñ rūḥ-ı pākine ihdā

37 Eyle ey ḫāme-i ṣabā-reftār
Rażıya’llā hu ‘anhüm ile ḳarā

[10] 63/31b ḥilm: ‘ilm D.
[11] 63/34b fer‘a: ḳurbe NM1.
[12] 63/35b ḳurrat-i ‘ayn: ḳurratü’l ‘ayn D.

NM1 90b **64 NĀDİRĪ**[*]

NM2 11a **Gazel-i Nādirī[1] Der-Na‘t-i Ḥażret-i Nebiyyü’l-Emīn ü Seyyidü’l-Mürselīn ‘Aleyhi’s-Selām**

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Ey cemālüñ şem‘-i bezm-ārā-yı ḳurb-ı Kirdigār
Cebre’īl āvāre-i nūr-ı ruḫuñ pervāne-vār

2 Maṭlab-ı a‘lā-yı *ev ednā*da cāy itseñ n’ola
Tīr-veş itdüñ maḳām-ı *ḳābe ḳavseyn*i güẕār

3 Şem‘-i ẕātuñ olmasa dönmezdi fānūs-ı felek[2]
Bunca eşkāl u ṣuver ḳandan olurdı āşkār

4 ‘Ācizān-ı maḥşer üzre ẓılluñı tekẟīr içün[3]
Ṣaḳladı dār-ı fenāda sāyeni Perverdigār

5 Heybet-i ‘azmüñle çāk oldı sipihrüñ zehresi
Ḫalḳ-ı ‘ālem ṣandılar şaḳḳ oldı māh-ı tāb-dār[4]

6 Āsumānı āsitānuñ ẓann idüp bekler Mesīḥ
Ümmetüñden olmaġa çekmekde dā’im intiẓār

7 Yā Resūla’llāh bir ednā çākerüñdür NĀDİRĪ
Gerçi çoḳdur cürmi ammā luṭfuña yoḳdur şumār

---

[*] Numan Külekçi, *Ganî-zâde Nâdirî Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri Dîvânı ve Şehnâmesinin Tenkildi Metni*, Erzurum 1985, s. 235-236.
[1] NM1’de Nâdirî’ye ait bu şiir sonraki iki gazeli ile birleştirilerek terkîb-i bend şeklinde başlıklandırılmıştır. Bk. NM1 90b-91a.
[2] 64/3. beyit: 4. beyit NM1.
[3] 64/4. beyit: 3. beyit NM1.
[4] 64/5b ṣandılar: ṣandı kim NM2.

NM1 90b **65 NĀDİRĪ**[*]

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Ey zülāl-i meşrebüñden reşḥa-cūy-ı selsebīl
Āteş-i 'aşḳ-ı cemālüñde semender Cebre'īl

2 Meş'al-i nūr-ı cebīnüñ sālike yol gösterür
Kārbān-ı mümkināta ẕāt-ı pāküñdür delīl

3 *Kābe ḳavseyn*i güẕār itdi ḫadeng-i himmetüñ
Bulsa 'arş anuñ maḳāmıñ sāḳını eylerdi meyl[1]

4 Pīş-ḫˇān-ı māh-ı bedrüñ bendini itdüñ şikest[2]
Telḫ idüp bezm-i hevā-yı zühreyi ḳılduñ ẕelīl

5 Ümmetüñ çün eylemiş āmāde millet ni'metin
Meclis-i 'ālemde ḫˇān-ṣalār-ı fażluñdan Ḫalīl

6 Ḳabżası miḳyās olup şekl-i es̱ābi' gösterür
Çünki Mıṣr-ı dīne āb-ı tīġ-ı şer'üñ oldı Nīl

7 Yā Resūla'llāh derūn-ı NĀDİRĪ mecrūḥdur
Ḫāk-i rāhuñ merhem it fitrāk-i reh-vāruñ fetīl

[*] Numan Külekçi, *Ganî-zâde Nâdirî Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri Dîvânı ve Şehnâmesinin Tenkildi Metni*, Erzurum 1985, s. 259-260
[1] 65/3a sāḳını: sāḳı D.
[2] 65/4a itdüñ: itdi NM1.

NM1 91a **66 NĀDİRĪ**[*]

NM2 11b

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Ey vücūduñ naḫl-i bī-mānend-i nüzhetgāh-ı dīn
Bülbül-i şeydā gül-i ruḫsāruna Rūḥū'l-Emīn

2 Çember-i gerdūn elüñde ḫalḳa-i engüşteri[1]
Levḥ-i a‘lā faṣṣ-ı ḫātem naḳş-ı Ḳur'ān-ı Mübīn

3 Sāyeñi ḳaldurdı yirden sāye-bān itdi Ḫudā
Ṣandı anı seyr iden üstünde ebr-i ‘anberīn

4 Meh degül şaḳḳ oldı eyvān-ı sipihrüñ şemsesi
Raḫş-ı ‘azmüñ cünbüşinden şöyle deprendi zemīn

5 Var ise mühr-i nübüvvet merdüm-i bīnendedür
Ol ten-i pür-nūra lāyıḳdur disem ‘ayne'l-yaḳīn

6 Sümm-i esbüñ anı çāk itdi degüldür māh-ı nev
Çünki ferş oldı yoluñda aṭlas-ı çarḫ-ı berīn

7 Yā Resūla'llāh ġubār-ı dergehüñdür NĀDİRĪ
Ḳapmasun bād-ı hevā ḳıl reşḥa-i luṭfuñ mu‘īn

[*] Numan Külekçi, *Ganî-zâde Nâdirî Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri Dîvânı ve Şehnâmesinin Tenkildi Metni*, Erzurum 1985, s. 268
[1] 66/2a engüşterī: engüşterīñ NM2.

NM1 91a **67 NADİRĪ**[*]

NM2 4a **Ḳaṣīde-i Nādirī Der-Na‘t-i Mefḫar-ı Mevcūdāt**

Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Ey şeh-i ‘izzet-penāh-ı taḫtgāh-ı mıṣr-ı dīn
Ḫiżmetünde bir ḥamām-ı nāme-ber Rūḥu’l-Emīn[1]

2 Bāreka’llāh ẕi-ḥamām u nāme-i mu‘ciz-peyām[2]
Kendüsi peyk-i İlāhī nāmesi vaḥy-i mübīn[3]

3 Ol ḥamāmuñ şeh-peri tīġ-ı ser-endāz-ı recīm
Ol ḫatuñ her noḳṭası insān-ı ‘ayn-ı ḫūr-ı ‘īn

4 Heft baṭnında yedi iḳlīm-i ma‘nā münbasiṭ
Cümlesi mühr-i nübüvvetle saña ẕīr-i nigīn[4]

5 Olmasañ maḳṣūd-ı aṣlī ḫalḳ olunmazdı cihān
Hep ṭufeyl-i ḫalḳ ẕātundur vücūd-ı mürselīn[5]

6 Tā ezelden ḫande-i luṭfuñ nemek-pāş olmasa
Ẕevḳ-baḫş-ı Ādem olmazdı ḫamīr-i mā u ṭīn

7 Kevkeb-i baḫtun ṭulū‘ına rasad-sāz olmasa[6]
Māh-ı Ken‘ān çāhda bir laḥẓa olmazdı mekīn

---

[*] Numan Külekçi, *Ganî-zâde Nâdirî Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri Dîvânı ve Şehnâmesinin Tenkildi Metni*, Erzurum 1985, s. 109-112.
[1] 67/1b nāme-ber: nāmedür D.
[2] 67/2a mu‘ciz-peyām: mu‘ciz-beyān NM2.
[3] 67/2b peyk: biñ NM1.
[4] 67/4b ẕīr-i nigīn: zeyn-i nigīn NM2.
[5] 67/5b vücūd: gürūh NM2.
[6] 67/7. beyit: NM2.

8 Ẕātuñ olmaġla vedīʻat ẓahr-ı İbrāhīmde[7]
Nārı gülzār eyledi aña İlāhe’l-ʻālemīn

9 Maḥv idüp ol faṣl-ı tābistānı itdi nev-bahār
Feyż-i āb-ı raḥmetüñ ey ebr-i nīsān-ı yaḳīn

10 Nāruñ altında remādı sebze-i sīr-āb idüp
Berk-i sebz oldı duḫānı nārı verd-i āteşin

11 Āfitābı redd idüp ol faṣṣı taḳlīb eyledüñ[8]
Çenber-i gerdūn elüñde ḥalḳa-i engüşterīn

12 Görmeye ḳadrüñ maḳāmın çeşm-i mihr olsa eger
Nāy-ı İsrāfīl billūr-i ḳamerle dūr-bīn

13 Bu ne te’ṣīr-i hidāyetdür ki aṣl-ı dīnüñe
Mühtedīdür ʻālem-i kevne gelürken her cenīn

14 Reh-nümā-yı maḳṣad-ı Ḥaḳsın teḳaddüm eyledüñ[9]
Çünki olduñ Beyt-i Maḳdesde imām-ı mürselīn

15 Pādişāhum ol gice olduñ Süleymān-ı felek
Bād idi merkūbuñ evreng-i Süleymānī özin

16 ʻAskerüñde oldı nev-ʻayn-ı perī vü ādemī
Ol gice yārin olan cünd-i sürūş-ı mürselīn

17 Çünki yaḳlaştı ṭarīkuñ taḫtgāh-ı ʻizzete[10]
Saña pey-endāz olındı aṭlas-ı ʻarş-ı berīn

---

[7] 67/8a vedīʻat: vadīʻa D.
[8] 67/11a redd: dürr NM2.
[9] 67/14a Ḥaksın: Ḥaḳḳa D.
[10] 67/17. beyit -NM1, -NM2.

18 Çünki irdi rāh-ı iḳbālüñ maḳām-ı Sidreye
Anda ḳaldı pūyeden raḫşuñla Cibrīl-i Emīn

19 Cānib-i Ḥaḳdan irüp Refref o sā‘at ḫidmete
Cān gibi olduñ miyān-ı sīnesinde cā-nişīn

20 Çünki ‘azm itdi hevā-yı lā-mekāna ol seḥāb
Aña nisbet oldı ‘arşuñ ḳubbesi ferş-i zemīn

21 Ebr-i raḥmet oldı Refref ẕātuñı iḥrāz ile
Berḳ ururdı her ṭaraf ṣalduḳça pertev ol cebīn[11]

22 Māverāsından ḫaber yoḳdur ki ta‘bīr eyleyem
Anda pervāz idemez murġābiyān-ı mā’ ü ṭīn[12]

23 Līk icmālen ḫaber oldur ki ẕāt-ı Ḥaḳḳ ile[13]
İttiṣāl-i ma‘nevī ḳılduñ zihī fażl-ı mübīn[14]

24 Nice taḥḳīḳ oldı ol ṣoḥbetde sırr-ı ‘aşḳdan
Līk ṣavt u ḥarfden yoḳ ẕerrece anda ṭanīn

25 Dürretü’t-tāc-ı cihān itdi seni ṣun‘-ı Ḫudā
Ol cihetle oldı cāyuñ cümleden bālā-terīn

26 Genc-i raḥmetten ‘aṭā-yı vāfire maẓhar olup
‘Āḳıbet itdüñ o ni‘metlerle āheng-i zemīn

27 Cümlesin baḫşīş itdüñ ‘ācizān-ı ümmete
Āferīn ey ḫāṣ-ı şāhen-şāh-ı maḫlūḳ āferīn

---

[11] 67/21. beyit –NM1.
[12] 67/22b Anda: Aña NM2.
[13] 67/23a Līk icmālen: Lākin icmālā D.
[14] 67/23b ḳılduñ: itdüñ D.

28 Her faḳīre ẓarf-ı isti'dādı olduḳça virüp
Ẕerre deñlü olmaduñ hengām-ı baḫşişde żanīn[15]

29 Bir gice itdüñ raġīf-i māh-ı tābānı şikest
Eyledüñ cī'ānı ol ḳaḥṭ-ı ni'amda kām-bīn

30 Bāb-ı ni'met-ḫāne-i cūduñda yazılmış ezel[16]
Haẕihī cennātü 'adnin fe'dḫulūhā ḫālidīn

31 Gülşen-i ḳadrüñde bir kūçek nişīmen cürm-nāk
Çarḫ aña saḳf-ı müşebbek encüm anda yāsemīn

32 Ḫurde-zerd-ālū-yı bāġ-ı ni'metüñdür ḫūr velī
Görinür mīnā-yı pür-āb-ı sipihr içre mihīn

33 Nefs-i pāküñle idüp iş'ār-ı mīzān-ı ġazā[17]
Nice kerre eyledüñ ref'-i ẓalām-ı müşrikīn[18]

34 Nīze-dārān-ı sipāhuñ bir neyistān oldı kim
Rūbeh itdi ḳāfiri andan çıḳan şerr-i ġarīn

35 Ṭūġlar kim çekdi düşmen ser-nigūn itdi ġuzāt[19]
Oldı kārı añlaruñ cārūbī-i meydān-ı kīn

36 'Aciz oldı ḳāfir-i ḫāsır ne bāl itdi ne mūm
Gerçi gösterdi zırıhdan ḫānehā-yı engübīn

37 Bü'l-'aceb ḥālet ki hep ol ḫāneler ḫālī olup
Her birine girdi bir zenbūr-ı tīr-i sehm-gīn

---

[15] 67/28b olmaduñ: itmedüñ NM2.
[16] 67/30a cūduñda: luṭfuñda NM2.
[17] 67/33a mīzān: nīrān NM2.
[18] 67/33b ref'i: def'i NM1.
[19] 67/35a ġuzāt: ġurāb NM1.

38 Çirk-i şirki dāmeni āḫir zamānda maḥv idüp
Oldı iḥsānuñla pür-nūr-ı hüdā rūy-ı zemīn

39 Hem ḥamāset hem semāḥat iki bāl-i serveri[20]
Bir ‘aceb şehbāzsın ṣayduñ hümā-yı mülk ü dīn[21]

40 Mülk ile ma‘mūre-i dünyā ser-ā-pā muntaẓam[22]
Dīn ile maṭmūre-i dünyā ṭolu genc-i defīn

41 Bu ne gūşīşdür ki ṭurmaġla teverrüm eyledi
Ṭūl-ı iḥyā-yı leyālīde o pāy-ı nāzenīn

42 Merhem olmaḳ mümkin olsaydı anuñ bīmārına[23]
Ḫāk-i ruḫsārum iderdüm āb-ı çeşmümle ‘acīn

43 Luṭf idüp ma‘ẕūr ṭut şi‘rüm ḳuṣūrın serverā
Kim ‘alīlüñ re’yi de lā-büdd olur ‘illet ḳarīn

44 Tīġ-ı cellād-ı maraż cismüm dü-nīm itdi meded
Az ḳalmışdur ki ḳalbümden ide ḳaṭ‘u tīn

45 Yā Resūla’llāh nice maḳtūli iḥyā eyledüñ
Bendeñi de eyle ol bāġ-ı keremden ḫūşe-çīn

46 Dergeh-i luṭfuñda bir sā’il faḳīr-i ‘acizüm
Düşmişüm ḫāk-i belāya ḫaste vü endūh-gīn

47 Bāb-ı luṭfuñ sā’ili ‘abd-i faḳīrüñ NĀDİRĪ[24]
Düşdi ḳaldı dergehüñde zār u efgār u ḫazīn

[20] 67/39a Hem ḥimāyet hem semāḥat iki pā der-ser velī NM1.
[21] 67/39b mülk ü: mülk-i NM1.
[22] 67/40a ser-ā-pā: ser-ā-ser D.
[23] 67/42a bīmārına: tīmārına D.
[24] 67/faḳīrüñ: faḳīr-i NM1, ḥaḳirüñ NM2.

48 Gerçi çoḳdur ẕenbi ammā luṭfuña yoḳdur ḥisāb[25]
Eyle Bārīden şefāʿat yā Şefīʿa'l-Müẕnibīn

49 Cürmini ʿafv itdürüp eyle ʿuḳūbetden ḫalāṣ
Anı ber-bād itmesün nīreng-i şeyṭān-ı laʿīn

50 Merḥametle bir naẓar ḳıl bende-i efgendeñe
Çünki mebʿūs̱-ı Ḫudāsın *raḥmeten li'l-ʿālemīn*

51 Gerçi çoḳ cürmüm de var ammā ki luṭfuñ bī-şumār
Sā'ili kāfir de olsa eylemez redd ehl-i dīn

52 Ḥażret-i ʿulyāña lāyıḳ medḥe ḳādir olmadum
Līk meddāhāne taḳlīdüm baña besdür hemīn[26]

53 Siḥre-i Firʿavn u Mūsā ḳıṣṣası meşhūrdur[27]
Luṭfuña olsun bahāne yā emāne'l-ḫā'ifīn[28]

54 Sen saʿādet nūrısın ol ḫāk-i miḥnet ẕerresi[29]
N'ola refʿ itse hevā-yı luṭfı ol mihr-i cebīn[30]

55 Bāb-ı iḥsānuñ güşāde ilticāda kā'ināt
Behremend olmaḳda andan vāridīn ü ṣadırīn[31]

56 Herkes aldı ḫiṣṣesin eṣnāf-ı luṭfuñdan şehā
Ben de ḥāşā kim ḳalam ol derde maḥrūm u ḥazīn[32]

57 ʿİllet-i ġā'iyyedür ẕātuñ vücūd-ı ʿāleme
Sensin el-ḥaḳ ġāyetü'l-ġāyāt-ı ḳaṣd-ı evvelīn

---

[25] 67/48a ẕenbi: deyni NM1.
[26] 67/52b baña: daḫı NM1.
[27] 67/53a Sīhre: Suḫre NM2.
[28] 67/53b emāne'l-ḫā'ifīn: emāne'ṭ-ṭā'ifīn NM2.
[29] 67/54a ol: o NM1.
[30] 67/54b luṭfı: luṭfa D.
[31] 67/55b andan vāridīn ü ṣādırīn: anda ṣadirīn-i vāridīn NM1, NM2.
[32] 67/56b ḥazīn: mehīn D.

58 Evvel ü āḫir vücūduñdur sebeb her ni‘mete
El-meded ey dest-gīr-i evvelīn ü āḫirīn

59 Tā ki dergāh-ı mümiddü’l-kevnden imdād ola[33]
Feyż-i cūduñdan ola mecmū‘-ı ‘ālem kām-bīn[34]

60 Rūḥını tervīḥ ide yüz biñ ṣalāt-ı Īzidī
Ālüñe aṣḥābıña rıdvān-ı Ḥaḳ olsun ḳarīn

61 Ḥaşre taḫṣīṣ itme sulṭānum şefā‘at-kārını
‘Ālem-i dünyāda da ol dest-gīr-i ‘ācizīn

62 Ġonçeler gibi açılsun niçe ḳalb çāk çāk
Bād-ı enfāsuñla ṭolsun gülşen-i dünyā vü dīn[35]

63 Kişver-ārā-yı şefā‘atsın zülāl-i luṭf ile[36]
Ol ṭahāret-güster-i ālūdegān-ı mā’ u ṭīn

64 Ḫīl‘at-i ḥullet be-ber iklīl-i maḥbūbī be-ser[37]
Cāh-ı devletdür yesār u nāz-ı ni‘metdür-yemīn[38]

---

[33] 67/59a ola: ile NM2.
[34] 67/59b mecmū‘: ẕerrāt NM2.
[35] 67/62b enfāsuñla ṭolsun: enfāsuñla gülsün D, en‘āmuñla gülsün NM2.
[36] 67/63a luṭf ile: luṭfıña NM1.
[37] 67/64a ḫullet: ḫullef D.
[38] 67/64b nāz u ni‘metdür: nāz-ı ni‘metdür NM2.

NM2 2b **68 NĀDİRĪ**[*]

Fenn-i Belāġatda Şu‘arā-yı Rūmuñ Māhiri Nādirü’l-Meŝel a‘nī Nādirī Efendinüñ Na‘t-i Şerīf-i Seyyidü’l-Enbiyā ‘Aleyhi Efżalü’t-Teḥāyāda İnşād İtdügi Ḳaṣīde-i Mi‘rāciyyedür

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Te‘āla’llāh zihī şām-ı surūr-encām-ı ġam-fersā[1]
Ki oldı maẓhar-ı esrār-ı *ṣubḥānelleẕī esrā*

2 Felek maḥv eyleyince āl ṭamġasını ḫurşīdüñ
Zemīnüñ ẓıll-ı maḫrūṭīsi çekdi ‘anberīn ṭuġrā

3 Zer-i pür-tāb-ı mihri bozdı çün kim dirhem-i necme
Miḥekk-i şāma urdı anı bir bir nāḳid-i dünyā

4 Gül-i mihrüñ gül-ābın aldı ‘ālem dīg-i ḫāk içre
‘Aceb mi olsa ser-pūş-ı felekde ḳaṭreler peydā

5 Ṭaġıttı bād-ı ṣarṣar ḫarmen-i ḫurşīd-i raḫşānı
Kevākib ṣanma itdi her yire bir dānesin ilḳā

6 Yanup mihr āteşinden kāġıd-ı rūz oldı ḫākister
Eŝer ḳaldı henüz āteşden anda cā-be-cā ammā

7 Siyeh ṣammūr idi ẓulmet beyāżı cā-be-cā encüm
Ne ḥāletdür bu kim gizlendi anda beyża-i beyża

8 Temevvücden ṭoḳundı bir ṣadef ḫārāya ḫurd oldı
Ṭaġıldı lücce-i gerdūn içinde lu’lu’-yı lālā

---

[*] Nûman Külekçi, *Ganî-zâde Nâdirî Hayātı, Edebî Kişiliği, Eserleri Dîvânı ve Şehnâmesi’nin Tenkidli Metni*, Erzurum 1985, s. 104-108.
[1] 68/1a surūr-encām-ı ġam-fersā: surūr-encām u ġam-fersā NM2.

9 Niḳāb itdi ʿarūs-ı ḫāveri ruḫsārıña zülfin
Velī her ḫalḳasından ẓāhir oldı ol ruḫ-ı zībā

10 Ser-ā-pā ḳurṣ-ı mihri maḥv idüp dendān-ı encümle
Şihābı rāḥat-ı dendān idindi ṭārum-ı vālā

11 Semāʿ içre ṣaçup eşk-i nücūmı şāl-pūş oldı
Firāḳ-ı Şems ile gerdūn olup hem-ḥāl-i Mevlānā

12 Çıḳardı cāme-i dībā vü destār-ı muṭallāsın
Felek āheng-i ceng itdi zırıh-pūş oldı ser-tā-pā

13 Aḳup afyon-ı şeb toḫm-ı nücūm oldı perākende
Güneş bir kelle-i ḫaşḫāş idi dehr eyledi ifnā

14 Degül mihr ü şafaḳ ġaltān olınca farḳ-ı pür-nūrı
Ṭaşup iḳlīm-i Şāmı ṭutdı ḫūn-ı Ḥażret-i Yaḥyā

15 Sevād-ı sūre-i *Ve'l-leyl* aña zerrīn niḳaṭ encüm
Şafaḳ ser-sūredür kim eylemişler surḫ ile imlā[2]

16 Çıḳup laʿlī tutuḳdan Leylī-i meh-rū-yı meşkīn-mū
Dimāġ-ı Ḳayṣ-ı çarḫı eyledi āşüfte-i sevdā

17 Bozuldı ḫayme-i zer-baft-ı ḫān-ı ḫāveristānı
İrince ḫayl-i aḫşam itdi miskīn ḫānesin ber-pā[3]

18 Çalınca mühr-i mihri uġradı ḳahr-ı Süleymāna
Sipihr oldı meger kim dīv-i şāma maḥbesi mīnā

19 Felek tāc-ı zerīn terk itdi İbrāhīm Edhem-veş
Derūnında ʿaceb mi eylese nūr-ı siyeh me'vā

[2] 68/15b ser-sūredür: bir sūredür NM2.
[3] 68/17b miskīn: müşkīn D.

20 O şebdür maṭla’ü’l-envārı mi‘rāc-ı Ḫudāvendī
O şebdür maḫzenü’l-esrār-ı ḫalvet-ḫāne-i İsrā

21 Ol aḫşām oldı ser-tāc-ı nübüvvet ṣāḥibü’l-mi‘rāc
O hengām oldı sulṭān-ı rüsül hem ṣoḥbet-i Mevlā

22 Şeh-i eyvān-ı ‘izzet tāc-dār-ı taḫt-ı ḫatmiyyet
Ser-efrāz-ı muṣaḫḫar-sāz-ı dārü’l-mülki *ev ednā*

23 Dıraḫşān gevher-i ‘ibret-nümā-yı dürc-i mahbūbı
Fürūzān aḫter-i ẓulmet-zedā-yı burc-ı isti‘lā

24 Medār-ı ḫilḳat-i ‘ālem baḥār-ı ṭıynet-i ādem
Süvār-ı ‘arṣa-yı ṭārem emīrü’l-meclisi ġabrā[4]

25 Ḥabīb-i ḥażret-i ‘izzet ṭabīb-i ‘illet-i zillet
Kefīl-i raḥmet-i ümmet delīl-i cennetü’l-me’vā

26 Ḫaṭā-pūşende-i müẕnib ‘aṭā-baḫşende-i tā’ib
Emān-ı maşrıḳ u maġrib emīn-i Yes̱rib ü Baṭḥā

27 Cenāb-ı Aḥmed-i mürsel imām-ı zümre-i kümmel
Mufaṣṣal-sāz-ı her mücmel rumūz-āmūz-ı her dānā

28 O ṣulṭān-ı bülend-eyvān-ı iḳlīm-i risālet kim
Livāü’l-ḥamd ile ‘ālemleri fetḥ itdi ser-tā-pā[5]

29 ‘İżār-ı meh-veş-i pertev-nümā-yı nūr-ı Rabbānī
Zebān-ı dil-keşi gevher-feşān-ı *kenz-i lā yüfnā*

30 Ġubār-ı dergehi kuḥlü’l-cilā-yı dīde-i encüm
Ṭınāb-ı ḫārgeh-i silkü’l-le‘āl-i gerden-i ḥavrā

[4] 68/24b emīrü’l-meclisi: emīr-i meclisi NM2.
[5] 68/28b ser-tā-pā: bī-pervā NM2.

31 Benānı ḥālet-i miftāḥ-ı cennetden peyām-āver
Dehānı noḳṭa-i ġayb-ı hüviyyetden ḫaber-fermā

32 O şāhuñ sikkesi mühr-i nübüvvet ḫutbesi Ḳur’ān
Müşerref anlaruñla naḳd-i dīn ü cāmī‘-i dünyā

33 Ṣufūf-i āl ü aṣḥābı suṭūr-ı ḥuccet-i millet
İmāmetde vücūd-ı pākı gūyā mühr ile imzā

34 Ṣalup ferr-i şehen-şāh-ı idince iki şaḳ māhı
Olup zerrīn naḳāre itdi bāng-ı şevketin i‘lā

35 Kebūter beyżāsiyle ḫāsmını def‘ itdi ġār üzre
Melek dīv-i racīmī necm ile ṭard eyledi gūyā

36 Miṣāl-i ebr-i raḥmet dehri teşrīf itdügi sā‘at
Mecūs āteşlerīn bārān-ı fażlı eyledi iṭfā

37 Yıḳıldı ṭāḳ-ı ḳaṣrı dūr olup sehm-i sa‘ādetden[6]
Oḳın atdı kemānın yaṣdı ol dem devlet-i Kisrā

38 Ḥaḳīḳatde sevād-ı āferīniş ẓıllidür anuñ
‘Aceb mi ẓāhiren bī-sāye olsa ‘afitāb-āsā

39 Görürdi bī-tereddüd cānib-i ẓahr-ı şerīfinden
Olup mühr-i nübüvvet arḳasında dīde-i bīnā

40 ‘Aceb mi eskiyüp şimdi dökilse dürr-i sīr-ābı
O sulṭāna muraṣṣa‘ çetr idi ebr-i felek-fersā

41 Gel ey kilk-i hüner-ver ḳıṣṣa-i mi‘rācı taḳrīr it
Degüldür çünki mümkin mu‘cizātın eylemek iḥṣā

[6] 68/37a ṭāḳ-ı ḳaṣrı: ṭāḳ u ḳaṣrı NM2.

42 Gelüp peyk-i ilāhī ḥażret-i peyġambere bir şeb[7]
Getürdi bir Burāḳ-ı berḳ-seyr-i āsumān-peymā

43 ‘Aceb reh-vār idi geh ferş ü geh ‘arş üzre cevlān-ger
Feżāda tünd-rev-āhū felekde tīz-per-‘anḳā

44 Teni gül ṣaçı sünbül tūġ-ı şāhī ol dem-i dil-keş
Ḳulaġı berk-i sūsen çeşm-i ḫūbı nergis-i şehlā

45 Şu deñlü tīz-cünbiş kim çerāgāh-ı vücūd içre
Ezel raḫşın geçerdi rākibi men‘ itmese farżā

46 Şafaḳla āfitāb-ı ḫāveri bir saṭl-ı zerdür kim
İçinde ḫādim iḥżār eylemiş ol esb içün ḥınnā

47 Cihānı geşt idüp mānend-i nūr-ı dīde bir demde[8]
Mişāl-i heft perde ḥā’il olmazdı yedi deryā

48 Binüp ol raḫşa çün kim maḳṣad-ı aḳṣāya ‘azm itdi
Anuñ evvel ḳonaġı oldı ṣaḥn-ı Mescid-i Aḳṣā

49 İmām oldı ṣufūf-ı enbiyāya görseñ ol demde
Suṭūr-ı Muṣḥafuñ üstinde Bis’millāh idi gūyā

50 Namāzı çünki itmām itdi ol cāy-ı mübārekde
‘Urūc itdi semāvāta du’ā-yı müstecāb-āsā

51 Degül şām u kevākib bād-ı raḫşı eyleyüp cünbiş
Temevvücden ḳarardı pür-ḥabāb oldı yem-i ḫażrā

52 Getürdi hāle bir sīmīn ṭabaḳla girde-i māhı
Velīkin cā-be-cā yanmış diyü meyl itmedi aṣlā

---

[7] 68/42a bir: ol NM2.
[8] 68/47a bir: her NM2.

53 ‘Uṭārid ṣafḥa-i çarẖ üzre ḥükmin yazdı ol şāhuñ[9]
Aña şeb ẖaṭṭ u encüm rīg ü māhuñ ġurrası ṭuġrā

54 Süleymānuñ öñinde döndi mīnā üzre Belḳısa
Felek de aña istiḳbāl idince zühre-i Zehrā

55 Bıraḳdı mihr-i rūyı āsumān çār-ı meh-i pertev[10]
Söyündürse n’ola ḳandīl-i mihri Ḥażret-i ‘Ī̄sā

56 Şebīẖūñ itdi Behrān aẖterān-ı naḥsa emriyle[11]
Şafaḳ ṣanman felekte ṭoldı ẖūn-ı küşteden ṣaḥrā

57 Felekde necm-i Kübrā sa‘d-ı ekber oldı feyżinden[12]
Seg-i manżūrıdur beñzer ki şīr-i ‘ālem-i bālā

58 Olup Keyvān-ı zengī ẖıdmetinde ḳara ḳullūkçı
O yüzden iktisāb-ı nūr idüp oldı semen-sīmā

59 Uruldı sikkesi kürsī-i pūlād üzre ol şāhuñ
Derāhimdür degül kürsīde yir yir encüm-i ġarrā

60 N’ola envār-ı rūyı aña zerrīn tār u pūd olsa
Żiyā-yı ṭal‘atından itdi ‘arşuñ aṭlasın dībā

61 Cüdā oldı kenār-ı Sidrede Cibrīl o ḥażretden
Gülünden ayru bülbül gibi ḳaldı ḥüzn ile tenḥā

62 Ḳalup raẖşı o menzilgehde Refref eyledi ḥıdmet
Ṣadef-vār itdi ol dürr-i yetīme sīnesin me’vā

63 İrüp bir nūra Refref daẖı ḳaldı dūr olup andan
Mükedder meyve-i terden cüdā berk-i ẖazān-āsā

---

[9] 68/53a ḥükmin yazdı: yazdı ḥükmin D.
[10] 68/55a āsumān çār-ı meh-i pertev: ẖān-ḳāh-ı çārüme pertev D.
[11] 68/56a naḥsa: nemce NM2.
[12] 68/57a necm-i Kübrā sa‘d-ı ekber oldı: sa‘d-ı ekber necm-i Kübrā oldı D.

64 Girüp ol perde-i nūra ḥarīm-i ḫāṣa yol buldı
Ḥużūr-ı ʿizzete naḳd-ı vücūdın eyledi ihdā

65 Maḳām-ı *ḳābe ḳavseyn*i geçüp mānend-i tīr ol dem[13]
Müyesser oldı aña maṭlab-ı aʿlā-yı *ev ednā*

66 Olundı çoḳ tekellüm ḳıṣṣa-i ʿaşḳ u maḥabbetden
Velī bī-cāme-i lafẓ itdi cilve şāhid-i maʿnā

67 O ṣoḥbetden ḫaber yoḳ ʿaḳl anuñ keyfiyyetin bilmez
Ne bilsün tāb-iş-i mihr ü mehüñ māhiyetin aʿmā

68 Bulup maḳṣūdını aḫır nüzūl itdi saʿādetle
Ki ḫalḳ-ı ʿāleme peyġām-ı Ḥaḳḳı eyleye inhā

69 Getürdi anlara vāfir hedāyā genc-i raḥmetden
Velīkin herkese mikdārı deñlü eyledi iʿṭā

70 Ḥudāvendā dalālet NĀDİRĪ'nün cānın almışdur
Kerem ḳıl eyle anı bir dem-i cān-bāḫş ile iḥyā

71 Kerīme ʿarż-ı ḥāl itmek yeter bir kerre sulṭānum
Ne ḥācet ḳıṣṣayı taṭvīle mānend-i şeb-i Yeldā

72 Hemīşe tā ki şām-ı ferruḫ encāmuñ sevādından
Ola deryā-yı gerdūn üzre ẓāhir ʿanber-i sārā

73 O şāhuñ ḫāk-i pākin ʿanber-āsā eylesün ḫoş-bū
Ṣalāt-ı ḥaẓret-i ʿizzet selām-ı Ḥayy-ı bī-hemtā

74 Taḥiyyāt-ı ebed-peyvend ile dünyā vü ʿuḳbāda
Ser-efrāz eylesün ẕāt-ı şerīfin ḥażret-i Mevlā

[13] 68/65a ol dem: oldum D.

NM2 42a **69** **NAḪĪFĪ**

Naḫīfīniñ Nā‘t-i Şerīfleridür

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Gel gel ey kilk-i naġme-senc-i beyān
Eyle na‘t-i Nebīye vaķf-ı zebān

2 Ne Nebī şāh-ı enbiyā vü rüsül
Mürşid-i reh-nümā-yı ḫayr-ı sübül

3 Eşrefü’l-enbiyā ḥabīb-i Ḫudā
Pīşvā-yı cihān Nebiyy-i hüdā

4 Gerçi kim vaṣfa ķudretin yoķdur
Ġaraż ancaķ o şāha ķulluķdur

5 Nice ķādirsin itmege tavṣīf
Ẕerre ḫurşīdi idemez ta‘rīf

6 Ķıldı evṣāfı ‘ālemi ‘āciz
Mu‘cizātı gibi o da mu‘ciz

7 Na‘t-i pākinde cümle ehl-i hüner
Ṣıdķ ile ‘arż-ı i‘tirāf eyler

8 Nice mümkin medīḥa-i şānı
Oldı memdūḥ-ı ķavl-i Sübḥānī

9 Nükte-dān-ı kemāl olan merdān
Fikret-i midḥatinde sergerdān

10 İtdi ķadrin müşerref Īzid-i pāk
Ķıldı ẕātın muḫāṭab-ı *Levlāk*

11 Sebeb-i evvel-i basīṭa-i ḫāk
‘İllet-i ḫāṣ-ı rif‘at-i eflāk

12 Maḥrem-i sırr-ı ‘arṣa-i lāhūt
Nāfiẕü’l-ḥükm ‘ālem-i nāsūt

13 Nesaḳ-ārā-yı kārgāh-ı cihān
Terbiyet-sāz-ı gülşen-i erkān

14 Emlah-ı meh-veşān-ı şehr-i vücūd
Efṣaḥ-i nāṭıḳān-ı mülk-i şuhūd

15 Ḫuṭbe-ḫˇān-ı celīl-i faṣl-ı ḫiṭāb
Zīnet-efzā-yı minber ü miḥrāb

16 Ṣāḥibü’l-ḳıbleteyn imām-ı güzīn
Şem-‘i pür-nūr-ı ḳıblegāh-ı yaḳīn

17 Efḍalü’n-nās ü mefḫarü’s̱-s̱aḳaleyn
Eşrefü’l-ḫulḳ u seyyidü’l-kevneyn

18 Server-i ferḳadān riḳāb-ı Burāḳ
Şeh-süvār-ı yegāne-i āfāḳ

19 Kişver-i ma‘rifet şehenşāhı
Vāḳıf-ı sırr-ı *lī me‘a’llāh*i

20 Çār-bāliş-nişīn-i *s̱ümme denā*
Maḥrem-i ḳurbgāh-ı *ev ednā*

21 Ḳā’idü’l-ceyşi enbiyā-yı ‘iẓām
Ḫātemü’l-ba‘s̱-i mürselīn-i kirām

22 Raḫş-rān-ı mesāyiḥ-i melekūt
Kār-dān-ı meṣāliḥ-i ceberūt

23 Şeh-i mesned-nişīn-i ṣāḥib-i tāc
ʻİlm-efrāz-ı manṣıb-ı miʻrāc

24 Şeb-i miʻrāc o māh-ı mihr-ārā
Buldı teşrīf-i daʻvet-i İsrā

25 Ḳadri eflākden olup ber-ter
Ṭabaḳāt-ı sipihre ḳıldı güẕer

26 Dem-i teşrīf o seyyidü'ṣ-ṡaḳaleyn
Virdi mir'āt-ı çarḫa zīnet ü zeyn

27 Gün gibi ḳadrin eyledi aʻlā
Sırr-ı *esrā bi-ʻabdihī leylā*

28 Ṣāḥibü's-seyf-i ʻarṣa-i daʻvet
Ẕātıdır naṣṣ-ı ḳāṭıʻ-ı raḥmet

29 Felegiñ oldı bedr-i ġarrāsı
Sīne-çāk-i benān-ı īmāsı

30 Oldı ḫurşīd o māh-ı tābāna
Tābiş-i ḥasret ile pervāne

31 Anı Ḥaḳ kendüye Ḥabīb itdi
Bunca dil-ḫasteye ṭabīb itdi

32 Odur ümmetleriñ meded-kārı
Ẕātıdır maḥż-ı raḥmet-i Bārī

33 Ümmetān-ı żaʿīfe rūz-ı cezā
Şefḳat ü luṭfı tesliyet-efzā

34 Melce-i bī-dilān-ı āvāre
Şāfiʿ-i müẕnibān-ı bī-çāre

35 Ḳulı ḳurbānı ser-be-ser ʿālem
Bendesi ṣad-heẕār Ḫusrev ü Cem

36 Ẕāt-ı pāki cihāna luṭf-ı Ḫudā
Menhec-i şerʿi şāh-rāh-ı Hüdā

37 Şerʿi nefsiyle hūşı yār eyler
Mest-i medhūşı hūşyār eyler

38 Olmasa ḥükmi şāmil erkāna
Ḥaddini bilmez idi mestāne

39 Ola ervāḥ-ı āl ü ṣaḥb-ı resūl
Ṣad-dürūd ü taḥiyyata mevṣūl

40 Her biri aḫter-i saʿādetdir
Cümleye rehber-i hidāyetdir

41 Bā-ḫuṣus oldıçār-yār-ı güzīn
ʿUnṣur-ı çār ṭabʿ-ı rāsıḫ-ı dīn

42 Biri Bū Bekr o server-i Ṣıddīḳ
Ki Resūle ol idi yār u ṣıddīḳ

43 Laḳab-ı dīgeri ʿAtīḳ oldı
Ḥażrete ġārda refīḳ oldı

44 Evvel ü āḫir ol güzīn-i enām
İtmemişdi perestiş-i aṣnām

45 İtmedi hem o hūşyār-ı vaḳūr
Lebin ālūde-i mey-i pür-şūr

46 Daḫı Fārūḳ o ma‘delet-perver
Nāṣır-ı dīn-i Ḥaḳ Cenāb-ı ‘Ömer

47 Lerze-baḫş-ı dil-i ḳayāṣıradır
Kāsir-i kāse-i aḳāsiredir

48 Oldı nuṭḳıyla dīn-i cem nā-yāb
Ḫūn-ı a‘dā idi aña mey-i nāb

49 Her sözinde o server-i fāyiḳ
Oldı ṣıdḳ u ṣavāb ile nāṭıḳ

50 Oldı dāmād-ı Seyyidü’s̱-s̱aḳaleyn
Laḳabı olmuş idi Ẕi’n-nūreyn

51 Olmaġile ziyāde ehl-i ḥayā
‘Ālem eylerdi andan istiḥyā

52 Hem ‘Alī ḳāli‘-i der-i Ḫayber
Vāridü’l-ḥavż u sāḳī-i Kevs̱er

53 İbn-i ‘amm-i Nebī vaṣiyy-i Resūl
Ferd-i fażl u kemāl ü zevc-i Betūl

54 Olmuşidi o maḫzen-i iḫlāṣ
Bāb-ı şehr-i ‘ulūm-ı ḫāṣṣü’l-ḫāṣ

55 Oldılar ol güzīn-i ḫalḳ-ı Ḫudā
Encümen-gīr-i bezmgāh-ı rıżā

56 *Ruziḳū bi'r-rıżāi ve'l ġufrān*
Fī secāyīḥi ravżatihi'r-rıdvān

57 Rūḥ-ı pākine anlarıñ her gāh
Ola vāsıl selām-ı Rabb-i İlāh

NM2 43a **70** **NAḤĪFĪ**[*]

Na'ṫ-i Dīger

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Ey ṣaf-ārā-yı gürūh-ı mürselīn ü enbiyā
V'ey sipeh-sālār-ı 'ālem pīşvā-yı aṣfiyā

2 Ey vücūd-ı bī-naẓīrüñ oldı tā rūz-ı ezel
'İllet-i şevket-nümā-yı ḫilḳat-i arż u semā

3 Sensin ol kim zīver-i miḥrāb-ı iclāl eyleyüp
Ḳıldı Mevlā ẕāt-ı pāküñ ḫaṣ u 'āma muḳtedā

4 Sensin ol ḫurşīd-ṭal'at kim ezel bezminde Ḥaḳ
Eyledi ẕāt-ı münīrüñ şem'-i pür-nūr-ı hüdā

5 Sensin ol kim āyet-i ḳadrüñle ḫatm oldı senüñ
Nüsḫa-i fażl u şerāfet muṣḥaf-ı ḥüsn ü bahā

6 Çeşmüñi ḳıldı mukaḥḥal kuḥl-ı *mā zāġa'l-baṣar*
Vechüñe virdi ṭarāvet vaṣf-ı pāk-i *Ve'ḍ-ḍuḥā*

7 Virdi esrār-ı *elem neşraḥ* ṣafā-yı inşirāḥ
Eyledi Ḥaḳ sīneñi gencīne-i ṣıdḳ u ṣafā

8 Oldı ẕātuñla münevver ẓulmet-i rūy-ı zemīn
Yā 'Azīme'l-Ḫulḳ yā Bedre'd-dücā Nūra'l-verā

9 Şer'-i pāküñ eyleyüp Ḥaḳ meslek-i ṣıdḳ u sedād
Cümleye ḳıldı vücūd-ı tāb-nāküñ reh-nümā

---

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Konya 1992, c. 1, s.161-167.

10 Ḳıblegāh-ı mescid-i aḳṣāya vāṣıl oldılar[1]
Saña anlar kim dil ü cān ile itdi iktidā

11 Ẕāt-ı pāküñ maẓhar-ı *Levlāk* ḳıldı Kirdigār
Ḥabbeẕā ʻunvān ü ḳadr ü ʻizz ü rifʻat ḥabbeẕā[2]

12 Bübülān-ı naġme-sāz-ı midḥatüñdür ḳudsiyān
Ey gül-i gülşen-serāy-ı *Lī meʻa'llāh* merḥabā

13 Eyleyüp biñ ḫaclet ü şerm ile ʻarż-ı iʻtiẕār
Pādişāhā ḥālümi ʻarż itmege geldüm saña

14 ʻArż-ı ḥāle gerçi yüz yoḳ bende ey kān-ı kerem
Luṭfuña maġrūr olup taḳrīre ḳıldum ibtidā

15 Sen ṭururken ḳanda varsun ʻāṣiyān-ı ümmetüñ
Her ne deñlü olsa da müstaġraḳ-ı cürm ü ḫaṭā

16 Ḥālümi ʻarż itmedür ḳaṣdum ḥużūr-ı ʻizzete
Eyleyüp ḫāk-i derüñ çeşm-i dile kuḥl-i cilā

17 Ben o mest-i cām-ı ġaflet mücrim-i āvāreyem
Kim olup dil-beste-i ārāyiş-i bezm-i fenā

18 Ḥaḳḳa lāyıḳ itmedüm ʻālemde bir ḥüsn-i ʻamel
Geçdi ʻömrüm ġaflet ü ʻiṣyān ile ṣubḥ u mesā

19 Sünnet-i ẕī-şānuñı icrāda taḳṣīr eyledüm
Bilmedim ġafletle oldum tābiʻ-i nefs ü hevā

20 Dāġ dāġ itse beni zaḫm-ı melāmet vechi var
Bunca demlerdür hevā-yı nefse oldum mübtelā

---

[1] 70/10a mescid-i aḳṣāya: maḳṣad-ı aḳṣāya NM2.
[2] 70/11b ʻunvān u ḳadr: ʻunvān-ı ḳadr NM2.

21 Bir degül derd-i derūnum ey ṭabīb-i ümmetān
Ḳanḳı derde eyleyem ʻālemde tedbīr-i devā

22 Ben nedāmet-pīşe-i ʻiṣyān olup giryān iken
Aġlarum çeşm-i te’essüf-kār ile şimdi aña

23 Kim beni āsūde-i künc-i ferāġat eylemez
Dem-be-dem ālāyiş-i naḳş-ı ḫayāl-i mā-sivā

24 Bir ʻaceb derde esīr itdi beni baḫt-ı siyāh
Dehr içinde çekdigüm ālām u ġamdan mā-ʻadā

25 Bu dil-i āşufte-ḥāli bir nefes ḫālī ḳomaz
Miḥnet ü ġam bir yaña ṭaʻn u melāmet bir yaña

26 Baġrımı ḫūn eylemekde ṭaʻn-ı aṣḥāb-ı ġaraż
Nā-tüvān itdi beni bu miḥnet-i ṭāḳat-rübā

27 Faḫr iderken ḫiẕmet-i naʻtüñle ben şām u seḥer
Kesr-i şān-ı tabʻuma ḳaṣd eyler erbāb-ı cefā

28 Ḳatre-i mā’ül-ḥayāt-ı feyż-i naʻtüñle senüñ
Künc-i ʻuzletde olur iken neşve-cūy-ı ihtidā[3]

29 Telḫ-kām eyler beni zehr-i sitemle nā-kesān
Dād u feryād ey melāẕ-ı ümmetān-ı bī-nevā

30 Bu ciger-ḫūn bülbül-i şūrīdeñi rāḥat ḳomaz[4]
Renciş-i ḫār-ı cefā-yı ḥāsidān-ı nā-sezā

31 Bunca ʻāṣīler içinde yoḳ mıdur bilmem yeri
Ümmetüñden bir ḫatā-pīşe ġarībüñ ser-verā

---

[3] 70/28b ʻuzletde: ġamda D.
[4] 70/30a Bu: Bir NM2.

32 Ben cenāb-ı ḥażretüñden şermsār-ı cürm iken
Ġayrdan levm-i dil-āzārī revā mıdur baña

33 Cürm ü ʻiṣyānım bilürken mestmendāne yine
Eyleyüp isnād-ı nisbet saña ḳıldum ilticā

34 Ey gül-i bāġ-ı muḳaddes bülbül-i nālānuñam
Cevr-i aġyār ile ḫāmūş oldıġum görme revā

35 Her ne deñli bende-i küstāḫ isem eyle ḳabūl
Ḥaḳ bilür kim ḫiẕmetüñde bī-riyāyam bī-riyā

36 Ḳanda tevḳīr-i suḫan-sencān-ı naẓm-ı midḥatüñ
Ḳanda ḳadr-i ḫādimān-ı naʻt-i pāk-i Muṣṭafā

37 Faḫr idersem vechi var evṣāf-ı pāküñle senüñ
Sensin ey Nūr-ı İlāhī maẓhar-ı ʻizz ü ʻulā

38 Bülbülān-ı midḥatüñ faḫr itmesün kim eylesün
Ey gül-i zīnet-fezā-yı gülşen-i mihr ü vefā

39 Ḥāsidüñ ḫūn olmasın baġrı ḥasedle neylesün
Ben terennüm-sāz-ı naʻt-i pāküñ olduḳça şehā

40 Ṣıyt-ı ḥālet-baḫş-ı naʻt-i müsteṭābuñla tamām
Oldı memlū ser-be-ser büldān u emṣār u ḳurā

41 Ārzūmendān-ı feyż-i ṭabʻumuñ derd-i ḥased
Her birin ḳılmış cihānda ḥiṣṣe-yāb-ı ibtilā

42 Rütbe-i ḳudret ḳadar ben naġme-senc-i naʻtuñam
İşte meydān-ı suḫan erbāb-ı naẓma eṣ-ṣalā

43 Raġmına ḥussādıñ ey faḫr-ı zemīn ü āsumān
Eyleyem na‘tuñda ġarrā nice beyt-i müntehā

44 Ben dimek lāzım degül evṣāf-ı ḳadr ü rif‘atüñ
Vaṣf-ı ta‘rīfe ne ḥācet nūr-ı mihr-i rūşenā

45 Sen ne şāh-ı mülk-i ‘izzet olduġuñ ‘ālem bilür
Ey şehen-şāh-ı serīr-efrūz-ı mülk-i ıṣṭıfā

46 Dünyede kesb-i şeref ‘uḳbāda luṭf-ı Kirdgār
Ġāyet-i ḳaṣdum budur ey menba‘-ı cūd u seḫā

47 Mā-ḥaṣal basṭ-ı maḳāl-i medḥüñ itmekden hemān
İntisāb-ı bāb-ı luṭfuñdur me‘āl-i müdde‘ā

48 Yoḫsa yoḳdur iştiġāl-i naẓm-ı na‘tuñdan ebed
Bende fikr-i ‘arż-ı isti‘dād u ḳaṣd-ı iddi‘ā

49 Ben ne ‘abd-i kemterem ey maẓhar-ı vaṣf-ı ilāh
Nā‘t-i pāküñ tā idem ḥaḳḳ-ı edā ile edā

50 Ben ne ḫāküm vaṣfuña ‘arż-ı cesāret eyleyem
İ‘tirāf iẓhār iderken kümmelīn-i evliyā

51 Budur ümīdüm ki āḫir bā‘iṣ-i raḥmet ola
Ben güneh-kāra bu evṣāf-ı sa‘ādet intimā

52 Mūcib-i ıṣlāḥ olup endīşe-i na‘tüñ müdām
Eyleye ben zārı munżamm-ı gürūh-ı etḳıyā

53 Feyża-i cān-baḫş-ı na‘t-i müsteṭābuñ ‘āḳıbet
Bāġ-ı āmāle ola ser-māye-i neşv ü nemā

54 Yoḫsa vaṣf-ı ẕāt-ı ẕī-şānuñ ne ḥaddümdür benüm
Bir ḳıluñ vaṣfında ʻāciz nice biñ müşkil-güşā[5]

55 ʻArṣa-i maḥşerde manẓūr-ı nigāh-ı raḥm idüp
Ben ġarībi sāye-dār-ı şefḳat it taḫtü'l-livā[6]

56 Her ne deñlü bī-nihāyet olsa cürm-i ʻāṣiyān
Baḥr-i fażl u raḥmet-i Mevlāya yoḳdur intihā

57 Bir Kerīm-i bī-dirīġuñ sā'il-i dergāhıyam
Kim der-i gencīne-i luṭfunda yoḳdur resm-i lā

58 Bir Raḥīm-i ẕü'l-ʻaṭānuñ ṭālib-i iḥsānıyam
Kim anıñ muḥtācıdır cümle faḳīr ü aġniyā

59 Bir ilāh-ı bī-şerīküñ bende-i nā-çīziyem
Kim aña maḫṣūṣdur ʻunvān-ı elṭāf u ʻaṭā

60 Bā-ḫuṣūṣ ey sırr-ı ḫaṣṣ-ı *Raḥmeten li'l-ʻālemīn*
V'ey şeref-yāb-ı ḫiṭāb-ı müsteṭāb-ı Kibriyā

61 Bir şefīʻüm var iken sulṭān-ı ẕī-şānum gibi
Budur ümmīd olmayam maḥrūm-ı elṭāf-ı Ḫudā

62 Pādişāhā her ne deñlü mücrim-i bed-kār ise
Bu NAḪĪFĪ-i ġarībüñ eyle Mevlādan recā

63 Ḫāk-i rāh olsun saña biñ şevḳ ile cism-i nizār
Eyleme ben nā-tüvānı ḫāk-i pāyüñden cüdā

64 Ben faḳīri ʻıydgāh-ı vaṣluña şāyeste ḳıl
Yā Resūla'llāh fidā olsun saña cānum fidā

---

[5] 70/54. beyit: 55. beyit D.
[6] 70/55. beyit: 54. beyit D.

65 Eyleme ben zārı mülḥaḳ zümre-i bīgāneye
İtme sulṭānum beni maḥcūb-ı yād u āşinā

66 Ol zamān kim bīm-i nār-ı dūzaḫ-ı pür-sūz ile
Diye müşrikler te’essüf eyleyüp vā-veyletā

67 Ol zamān kim irişe ġūş-ı ‘uṣāta ser-be-ser
Na‘ra-i *eyne’l-mefer* ile nice ṣavt u nidā[7]

68 Ol zamān kim hevl-i maḥşerle olup āşüfte-ḥāl
Vā-şefī‘ā-gūy ola şāh u gedā ser-tā-be-pā

69 Ol zamān kim pīşgāh-ı ‘adl-i Mevlāda tamām
Bir ola mūr u Süleymān bir ola şāh u gedā

70 Ol zaman kim ilticā-yı raḥmet-i Mevlā idüp
Ehl-i maḥşer diyeler yā Rabbenā yā Rabbenā

71 Ol zamān kim Ḥażret-i Ḥaḳdan şefā‘at-ḫāh olup
Diyesin biñ luṭf ile vā-ümmetā vā-ümmetā

72 Budur ümmīdüm ki maḥrūm-ı şefā‘at olmaya
Āsitān-ı şefḳatuñde ben ġarīb ü mübtelā

73 Ben degül ey melce’-i ümmet olursa himmetüñ
Raḥm idüp hāl-i dil-i nālānuma rūz-ı cezā

74 Maẓhar-ı elṭāf-ı ‘afv u raḥmet-i Raḥmān ola
Vālideynümle cemī‘-i aḳrabā vü eṣdiḳā

75 Tā ki erbāb-ı suḫan gūyā-yı naẓm u neṣr olup
Olalar inşā-nüvīs-i nāme-i ḥālet-fezā

[7] 70/67b ṣavt: ṣıyt D.

76 Tā meded-ḫ̬āhān-ı ümmet çāre-cūy-ı ʿafv olup
Senden ümmīd-i şefāʿatle ḳıla Ḥaḳḳa duʿā

77 Vāṣıl olsun Ḥażret-i Ḫallāḳ-ı ʿālemden müdām
Ravża-i ẕī-şānuña bī-ḥad taḥiyyāt u s̱enā

78 Rütbe-i mevʿūda yaʿnī menzīl-i Maḥmūd ile
Manṣıb-ı ḳurbiyyetüñ efzūn-ter itsün dā'imā

79 Ālüñe aṣḥābuña etbāʿuña aḥbābuña
Tuḥfe olsun dem-be-dem yüz biñ selām-ı müctebā

NM2 45a **71** **NAḤĪFĪ**[*]

Na't-i Şerīf-i Muvaşşaḥ-ı be-Du'ā-yı Ḫayr-ı Pādişāh-ı Ẕī-şān-ı Yegāne-i Āl-i 'Oṣmān Sulṭān Muṣṭafā Ḫān İbn-i Muḥammed Ḫān Naṣṣarahu'llāhu'l-Mülke'l-Mennān

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün

1 Ḳanda kim mezkūr ola ol şāh-ı mülk-i ıṣṭıfā
Nūr-ı raḥmetle olur memlū o bezm-i dil-güşā

2 Dem-be-dem iḫlāṣ ile nām-ı şerīfin yād idüp
Her nefesde idelüm 'arż-ı selām-ı Müctebā

3 'Āleme raḥmet ḳılup ẕāt-ı şerīfin tā ezel
Zīver-i levḫ-i kemālāt itdi evṣāfın Ḫudā

4 Mefḫar-ı 'ālem sipeh-dār-ı beşer reşk-i melek
Eşrefü'l-ḫalḳ-ı Ḫudā maḥbūb-ı ḫāṣ-ı Kibriyā

5 Yazmaġa vaṣf-ı kemālāt-ı vücūd-ı pākini
Levḥ-i reng-āmīz-i eflāk-i berīn itmez vefā

6 Rūz u şeb ḫuddām-ı bāb-ı 'izzeti ins ü melek
Ser-be-ser müştāḳ-ı ḫāk-i dergehi şāh u gedā

7 Hādī-i ḫayrü's-sübül şāhen-şeh-i ḫayr-ı rüsül
Maẓhar-ı āyāt-ı kül gencīne-i ṣıdḳ u ṣafā

8 Nāsiḫ-i dīn ü milel peyġāmber-i cinn ü beşer
Ṣāḥib-i şer-'i muṭahhar vālī-i vālā-livā

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Konya 1992, s. 202-204.

9 Vāḳıf-ı remz-i ḥaḳāyıḳ kāşif-i kenz-i rumūz
Rāfi-ʿi rāyāt-ı nuṣret nāşir-i cūd u seẖā

10 Efḍal-i evlād-ı Ādem eşref-i ins ü melek
Vāriṣ-i mülk-i nübüvvet şāfi-ʿi rūz-ı cezā

11 Lemʿa-baẖş-ı leyletü'l-miʿrāc ü meh-tāb-ı kemāl
Hem-ser-i ẖurşīd-i gerdūn şem-ʿi pür-nūr-ı hüdā

12 Seyyidü'l-kevneyn ü ẖayrü'l-ẖalḳ u ẖatmü'l-mürselīn
Lā-mekān peymā-yı *ev ednā* Nebiyy-i muḳtedā

13 Ṭāhirü'ẕ-ẕeyl-i fütüvvet seyyid-i vālā-neseb
Āfitāb-ı maşriḳ-i *levlāk* ü bedr-i ihtidā

14 Nāṣıru'l-İslām ü manṣūrü'l-livā-yı serverī
Maẓhar-ı *innā fetaḥnā* mürsel-i şevket-nümā

15 Ṣāḥibü'l-miʿrāc ü şevket-güster-i tāc u Burāḳ
Ṭumṭuraḳ-efrūz-ı bī-mānend-i evreng-i ʿulā

16 Fāżl u ġufrānuñla şādān it Naḥifī bendeñi
Yā İlāhī ḳıl anı maḥşūr-i ḳurb-ı Muṣṭafā

17 Dā'imā kārın muvāfıḳ ḳıl rıżā-yı pāküñe[1]
Yāver it tevfīḳ ü lutfuñ her umūrında aña

18 Yoḳ liyāḳat gerçi anda ẖˇāhiş-i iḥsānuña
Her umūrı nā-sezādur her işi sehv ü ẖaṭā

19 Līkin ey Mevlā-yı Raḥmān ey kerīm-i lā-yezāl[2]
Maḳṣadı ʿafvıñ recāsı raḥmetüñdir dā'imā

---

[1] 71/17a pāküñe: pāküñle NM2.
[2] 71/19a Līkin: Lākin D.

20 Ol şefī-‘i rūz-ı maḥşer ol ḥabīb-i ekremüñ
Medḥ-i pākiyle tevessül eyledüm geldüm saña[3]

21 Yād idüp cürm ü günāhın şerm ider ammā ki āh
Neylesün yā ḳande varsun ol ġarīb-i bī-nevā

22 Ol Resūl-i Müctebānuñ ḥürmetiyçün sen anı
Vāṣıl it maḳṣūdına eyle sezā-vār-ı ‘aṭā

23 Levḥ-i a‘mālin sevād-ı ma‘ṣiyetden pāk ḳıl
Her ne deñlü mücrim ise ‘afvüñe eyle sezā

24 ‘Afv u ġufrānuñ meded-kār olmasa ‘āṣīlere
Vādī-i ḫusrāndan olmazdı ebed rāh-ı rehā[4]

25 Nuṣret it dīn-i mübīne ḳudret ü ‘avnüñle hem
Eyle şāh-ı vaḳt-i sülūk-ı ṣufūf-ı aṣfiyā

26 Leşker-i İslām olup ġālib ‘adū-yı ebtere
Hem-reh olsun ḳudretüñle anlara cünd-i semā

27 Yā İlāhī çünki vācibdür du‘ā-yı şāh-ı dīn
Rūz u şeb ḥüsn-i ḳabūlüñdür du‘āya müdde‘ā

28 Her umūrın şer-‘i muḫtāra muvāfıḳ eyleyüp
Nāmın it pīrāye-baḫş-ı defter-i ehl-i ġazā

29 Muṣṭafā Ḫān bendeñe tevfīḳ-ı luṭfuñ ḳıl ḳarīn[5]
Eyleyüp meşḳūr sa‘yin eyle manṣūrü’l-livā

30 Ḳanda āzm eylerse manṣūr ola Ṣulṭān Muṣṭafā
Diyelüm āmīn ola ‘avn-i ilāhī reh-nümā[6]

---

[3] 71/20b eyledüm geldüm: eyleyüp geldi D.
[4] 71/24b rehā: recā NM2.
[5] 71/29a ḳarīñ: refīḳ D.
[6] 71/30. beyit: –NM2.

NM2 45b **72** **NAḪĪFĪ**[*]

Ḳanda ʿAzm Eylerse Manṣūr Ola Ṣulṭān Muṣṭafā

Diyelüm Āmīn Ola ʿAvn-i İlāhī Reh-nümā

Naʿt-i Dīger

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

1 Oldı çün ẕātuñ müşerref daʿvet-i Mevlā ile
Eyledüñ Miʿrāc o şeb keyfiyyet-i İsrā ile

2 Zīnet-efzā-yı kemāl oldı berāt-ı rifʿatüñ
Nükte-i ʿunvān-ı *subḥāne'lleẕī esrā* ile

3 Ḳıldı cennetden saña ʿizzetle iḥżār-ı Burāḳ
Çün irişdi o Mevlā Ḥażret-i Cebrā'ile

4 Naḳş-ı pāyüñle zemīn ü āsumān üzre senüñ
ʿArş u ferş oldı müşerref Mescid-i Aḳṣā ile

5 Saʿy idüp ol şeb rikābuñda senüñ Rūḥu'l-emīn
ʿAzm-i eflāk eyledüñ ikrām-ı lā-yuḥṣā ile

6 Gūyiyā iki rikāb idi semend-i ʿazmüñe
Ḳurṣa-i mihr-i cihān-ārā meh-i ġarrā ile

7 Oldı manẓūr-ı nigāhuñ cümle maṣnūʿāt-ı Ḥaḳ
Maḳdemüñ olduḳda hem-ser ḳubbe-i mīnā ile

8 Merḥabā-sāz-ı mülāḳāt eyledi ẕātuñ Ḫudā
Her maḳām üzre niçe peyġamber-i yektā ile

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Konya 1992, s. 189-192.

9 Ādem ü Yaḥyā vü ʿĪsā ile İbrāhīm ile
Yūsuf u İdrīs ü Hārūn ile hem Mūsā ile

10 Merḥabā-gūyān teşrīf-i ḳudūmüñ oldılar
Ḳudsiyān hep sākinān-ı ʿālem-i bālā ile

11 Sidre ḳıldı ḳaddiñe şevḳ ile ʿarż-ı iḥtirām
Naġme-i ferḫunde-i *Yā men lehū ṭūbā* ile

12 *Ḳābe ḳavseyn*e güẕār itdükde tīr-i himmetüñ[1]
Menzil-i ʿalāya irdüñ ḳurb-i *ev ednā* ile

13 Zīver-i ser-rāyet-i taṣdīk-i ḫāṣ u ʿāmdır
Muʿcizātuñ muṣḥafı bu āyet-i kübrā ile

14 Niçe biñ esrāra maẓhar ḳıldı Rabbü'l-ʿālemīn
Nüsḫa-i ḳalbiñ heẕārān vaʿde-i aḫfā ile

15 Ol hedāyā-yı ʿināyet kim Ḫudā virdi saña
Ümmet-i bī-çāreñi şād eyledüñ ihdā ile

16 *Raḥmeten li'l-ʿālemīn* itdi seni Rabb-i Raḥīm
Ẕātuña virdi şeref tebcīl-i istis̱nā ile

17 Pāye-i ḳadrüñ bülend itdi şeb-i miʿrācda
Ser-firāz idüp seni bu rütbe-i ʿulyā ile[2]

18 Oldı şer-ʿi müstaḳimüñ maẓhar-ı faṣlü'l-ḫıṭāb
Kārgāh-ı ʿālem içre ḥuccet-i aḳvā ile

19 Bulmaz evṣāfuñ nihāyet ey meh-i burc-ı kemāl
Tā zamān-ı ḥaşre dek taʿdād ile iḥṣā ile

---

[1] 72/12a itdükde: itdükçe D.
[2] 72/17b idüp: itdi NM2.

20 Rişte-i bārīke dönsün şerm ile cism-i nizār
Bir görürsem seng-i kūyuñ dürre-i beyżā ile

21 Rütbe-i ḳadrüñ nice fehm eylesün ehl-i hevā
Şems-i ẕātuñ derk olunmaz çeşm-i nā-bīnā ile

22 Nüsḫa-i vaṣfuñdan olmaz noḳṭa-i kemter beyān[3]
Eylesem her ḥarfi memlū niçe biñ ma‘nā ile

23 Yā Resūla'llāh Naḥīfī şerm ü ḫacletle bu dem
Na‘tüñe ḳıldı cesāret ḥālini inhā ile

24 Ol ġarībi ḳıl şefā‘atle kerem ḳıl kām-yāb
Şād ola tā raḥmet-i Raḥman-ı bī-hemtā ile

25 Ḥālimi ‘arż itmege geldim der-i iḥsānuña
Müstemendāne bu naẓm-ı menḳabet-pīrā ile

26 İntisāb-ı ḫāk-i pāye bir tevessüldür ġaraż
Midḥatüñ itmekde bu naẓm-ı cihān-ārā ile

27 Yoḫsa ey faḫr-ı cihān-ı ḥaḳḳ-ı edā-yı medḥiñe
Kimseler ḳādir degül imlā ile inşā ile

28 Bā-ḫuṣūs ola benüm gibi bir ehl-i ma‘ṣiyet
Kim geçüp ‘ömri hevā-yı zīnet-i eşyā ile

29 Gelmeye çeşm-i dil-i zārına bir dem intibāh
Fikret-i aḥvāl-i pür-ehvāl-i ġam-peymā ile

30 Ḳābil-i güncāyiş olmaz ṣafḥa-i dehre tamām
Yazsam aḥvālüm hezārān āteşīn imlā ile

[3] 72/22a vaṣfuñdan: ḳadrüñden D.

31 Aġlayam sulṭānuma ḥāl-i dil-i bī-çāremi
Āh-ı āteş-bār u eşk-i çeşm-i ḫūn-pālā ile

32 Yā Habība'llāh ben ol ġafletde ḳalmış 'ācizem
İtmede 'ömrüm güẕer ālāyiş-i dünyā ile

33 Sevḳ-i 'iṣyān eylemekde nefs ü şeyṭān u hevā
Cān-ı bīmār ü żaʿīfe bu dil-i şeydā ile

34 Ṭāʿat-ı Mevlādan işġāl itmek isterler beni
Nīçe fikr-i mā-sivā her dem nīçe sevdā ile

35 El-meded ey melce-i ümmet-melāẕ-ı ʿāṣiyān
Lerẕe-nāk olduḳda cismüm vaḥşet-i ferdā ile[4]

36 Bir nigāh-ı iltifātuñla teraḥḥüm ḳıl baña[5]
Şād idüp bī-çāreñi luṭf-ı feraḥ-baḫşā ile

37 Rūy-i āmāle vezān eyle nesīm-i şefḳatüñ
Ḫūy-feşān-ı şerm olınca germī-i iḳbāl ile[6]

38 Şol zamān kim olalar pā-beste-i *eyne'l-mefer*
İde ʿāṣīler melāmet nāle-i dervā ile

39 Ol dem-i vaḥşet-fezā kim cümle *vā nefsī* diye
Pür ola ṣaḥrā-yı maḥşer āh u vāveylā ile

40 Ẕāt-ı ẕī-şānuñ diye ancaḳ o dem *vā-ümmetī*
Eyleyüp Ḥaḳdan şefāʿat-pāye-i aʿlā ile

41 Budur ümīdüm NAḤĪFĪ-i żaʿīfī ol zamān
Raḥm idüp yād idesin ol lafẓa-i zībā ile

---

[4] 72/35b cismüm: çeşmüm D.
[5] 72/36a iltifātuñla: iltifāt ile D.
[6] 72/37b şerm: germ D.

42 Tā ḳudūm-ı leyle-i mi‘rāc olup zīnet-fezā
Ṣād ola ümmetlerüñ ol şevḳ-ı ġam-fersā ile

43 Tā ki her ṣubḥ u mesā pertev-fürūz-ı dehr olup
Mihr ü meh devr eyleye bu günbed-i ḫażrā ile

44 Vāṣıl olsun saña Mevlādan ṣalāt ile selām
Her nefes bī-ḥad taḥiyyāt-ı ḫulūṣ-efzā ile

45 Hem daḫı aṣḥāb u ālüñ üzre olsun bī-ḥisāb
Tuḥfe-i da‘vāt-ı teslīm-i selāmet-zā ile

NM2 46b **73** **NAḪĪFĪ**[*]

Ve lehū

Mef'ūlü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilün

1 Cānumda şevḳ-i vuṣlat-ı 'aşḳ-ı Muḥammedī
Sīnemde ẕevḳ-ı leẕẕet-i 'aşḳ-ı Muḥammedī

2 İtme şikeste-ḫāṭırum ey bī-ḫaber benüm
Eyler ẓuhūr-ı ġayret-i 'aşḳ-ı Muḥammedī

3 Bezm-i cihānda şimdi benem Ḥaḳ bilür müdām
Ser-mest-i cām-ı ḥayret-i 'aşḳ-ı Muḥammedī

4 Āh eyledükçe sūz-ı derūnum olur benüm
Pertev-fürūz-ı ṭal'at-ı 'aşḳ-ı Muḥammedī

5 Zāhid naṣīḥat ister iseñ ṭut sözüm benüm
Ḳıl intisāb-ı ḥażret-i 'aşḳ-ı Muḥammedī[1]

6 Māl ü menāli rif'āt ü cāhı bu 'ālemüñ
Olsun fedā-yı devlet-i 'aşḳ-ı Muḥammedī

7 Fikrüm hemīşe ḥamd-i 'aṭā-yı ilāhdur
Ẕikrüm hemān taḥiyyet-i 'aşḳ-ı Muḥammedī

8 Besdür ḳo keşf-i rāz-ı maḥabbetden el-ḥaẕer
Gelmez beyāna ḥālet-i 'aşḳ-ı Muḥammedī

9 Dād-ı Ḫudādur eyle hemān şükrini müdām
Saña NAḪĪFĪ bu na't-i 'aşḳ-ı Muḥammedī[2]

---

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Konya 1992, C. 2, s. 492.
[1] 73/5b ḥażret: ḥasret D.
[2] 73/9b bu na't-i: ni'met-i NM2.

NM2 47a **74** **NAḤĪFĪ**[*]

Ve lehū

Mef'ūlü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ūlün

1 Devlet dil-i nālāna yeter devlet-i na'tüñ
'İzzet iki 'ālemde baña 'izzet-i na'tüñ

2 Bir başḳa ṣafā virdi dil-i güm-şüde-tāba
Her şām u seḥer neşve-i germiyyet-i na'tüñ

3 Kilk-i suḫan-ārāda degüldür es̱er-i şaḳ
Çāk itdi dimāġ-ı ḳalemi lez̲z̲et-i na'tüñ

4 Ḫurşīd ü ḳamer mühreler evrāḳ-ı sipihri
Tā şevḳle taḥrīr olına āyet-i na'tüñ[1]

5 Cān u dilümi pertev-i feyż eyler iḥāṭa
Ol dem ki olam müşteġıl-i fikret-i na'tüñ[2]

6 Ḳudsīler olur teşne-leb-i ṣoḥbet-i ḫāṣı
Bir dil ki ola maẓhar-ı ünsiyyet-i na'tüñ

7 Bī-çāre Naḥīfīye yeter manṣıb-ı 'ālī
Pā-mālī-i kūyuñ şeref-i ḫiz̲met-i na'tüñ

---

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Konya 1992, c. 2, s. 285.
[1] 74/4. beyit: 5. beyit D.
[2] 74/5. beyit: 4. beyit D.

NM2 47a **75** **NAḤĪFĪ**[*]

Ve lehū

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1 Eyā maḥbūb-ı Ḥaḳ ol dem ki 'azm-i lā-mekān itdüñ
Ġubār-ı maḳdemüñ kuḥl-i 'uyūn-ı ḳudsiyān itdüñ

2 Burāḳ-ı berḳ-reftār ile ey reh-bürde-i vuṣlat
Miṣāl-i berḳ-ı ḫāṭif ṭayy-ı 'arż u āsumān itdüñ

3 Ḥarīm-i Mekkeden bir demde varduñ mescid-i Ḳudse
İmāmetle cemī'-i enbiyāyı şādumān itdüñ

4 Sen ol şehsin ki i'cāz-ı ser-engüşt-i laṭīfüñle
Meh-i tābānı çarḫ üzre müşārün bi'l-benān itdüñ

5 Cemādāt oldı nāṭıḳ ṣıdḳıñı te'yīd idüp bī-şek
O mu'cizler ki a'dā-yı bed-endīşe 'ayān itdüñ

6 Vücūduñ menba-'ı mā'ü'l-ḥayāt-ı feyż-i aḳdesdür
Benānuñ teşne-gāña muḳsim-i āb-ı revān itdüñ

7 Bu naẓm-ı tāb-dār ile Naḥīfī bezm-i ma'nīde
Sözüñ 'āşıḳlara ser-māye-i sūz-ı nihān itdüñ

---

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Dıvanı'nın Tenkitli Metni),* Selçuk Üniversitesi SBE, Konya 1992, c. 2, s. 284.

NM2 47b **76 NAḪĪFĪ**[*]

Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻilātün Fāʻilün

1 Ol güni görsem ki ʻazm-i kūy-ı cānān eylesem[1]
Ravża-i pāk-i Ḥabību'llāhı seyrān eylesem

2 Ḫāk-i pāk-i ṭībeye ḥasretle ḳılsam rūy-māl
Yolların hep rüfte-i cārūb-ı müjgān eylesem

3 Görsem ol rūy-ı ferh-baḫşāyı kim biñ şevḳ ile
Rūy-māl-i dergeh-i maḥbūb-ı ẕī-şān eylesem

4 Girye-sāz-ı eşk-i ḥūn-ālūd olup ḥasretle āh
Rīze-seng-i kūyını laʻl-i bedaḫşān eylesem

5 Ḳalbüme ḳılsa ġuluvv-i keyfiyet esrār-ı ʻaşḳ
Rīziş-i ḫūn-ābe-i bī-ḥadd ü pāyān eylesem

6 Ḥālet-i vuṣlat o deñlü eylese cāna hücūm
Dest-i şevḳ ile hemān çāk-ı girībān eylesem

7 Āsumāna olsa peyveste ṣadāy-ı eṣ-ṣalāt
Nālemi ḥālet-dih-i bezm-i sürūşān eylesem

8 Eyleyüp ḥīn-i ziyāret cümle aṣḥāba selām
Cān-ı maḥzūnı bu ḥāletlerle şādān eylesem

9 Dem-be-dem ʻarż-ı taḥiyyāt ü selām itdükçe ben
Ney gibi cism-i nizārı zār u nālān eylesem

10 Feyż-yāb olsam ṣafā-yı vuṣlat-ı cānān ile
Dīdeden ḫūnābe-i hicrānı rīzān eylesem

---

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Konya 1992, s. 184-186.
[1] 76/1a Ol güni: O güni NM2.

11 Gāh eşk-i dīde geh ḫūn-ı ciger rīzān idüp[2]
Rāh-ı ḥuccāca niṣār-ı dürr ü mercān eylesem

12 Mekketu'llāha 'azīmet gösterüp biñ şevḳ ile
Rāh-ı himmetde dil-i şeydāyı pūyān eylesem

13 Cism-i sūzāna olup iḥrām-bend-i iḥtirām
Her bün-ı mūy-ı tenüm lebbeyk-gūyān eylesem

14 Ser güşāde pā bürehne dīde pür-ḫūn sīne-çāk
Sākinān-ı 'arşı bu ḥālāta ḥayrān eylesem

15 Na'ra-i Allāhu Ekber ṭutsa āfāḳı tamām
Ṣayt-ı tekbīr ile 'uşşāḳı ḫurūşān eylesem

16 Tevbe-sāz-ı cürm olup biñ gūne istiġfār ile[3]
Kendimi şāyeste-i elṭāf-ı sübḥān eylesem

17 Eyleyüp Bābü's-selāma şevḳ ile vaz'-ı ḳadem
Ḳalbümi ḥayret-fezā-yı yād-ı rıdvān eylesem

18 Cehd idüp ṭavf-ı meṭāf-ı āsitān-ı rif'ate[4]
'İzzet ü ādāb ile icrā-yı erkān eylesem

19 İḳtibās-ı lem'a-i nūr-ı sa'ādet eyleyüp
Dilde her bir daġı bir şem-'i fürūzān eylesem

20 Gevher-i maḳṣūdı ḳılsam zīver-i dürc-i ḥuṣūl
Eşk-i mercān-rīzimi maḥsūd-ı 'ummān eylesem

21 Dest-i eşvāḳı ṣunup āstār-ı pāk-i Ka'beye
Yād idüp cürm ü günāhum āh u efġān eylesem

---

[2] 76/11a ciger rīzān: ciger īşār D.
[3] 76/16a gūne: dürlü D.
[4] 76/18a Cehd idüp: Sa'y idüp D.

22 Āteş-i āh-ı ciger-sūz-ı nedāmetle tamām
Defter-i ʿiṣyānumı ser-cümle sūzān eylesem

23 Zemzem-āşām-ı merām olduḳda cān-ı teşne-leb
Niyyetüm maḥżā şifā-yı derd-i hicrān eylesem

24 Tā-be-key zaḫm-ḫarāş-ı māsivā-yı cān-feşār
Derd-i pür-sūz-ı dile taḥṣīl-i dermān eylesem

25 ʿÖmre ẕevḳ-i Cāvidān virsem Ṣafā vü Mervede
Ṣıdḳ ile iḫlāṣ ile sʿay-i firāvān eylesem

26 Eylesem mūy-ı sivāyı hep ser-i dilden tıraş
Ölmeden cānum ṭarīḳ-i Ḥaḳda ḳurbān eylesem

27 ʿĪydgāhı vuṣlat-ı yār ile olsam şādumān
Ḫılʿat-i āmāli zīb-i cism-i ʿuryān eylesem

28 Her maḳām-ı cennet-āsāyı ziyāret ḳılsam āh
Çeşmümi müstaġnī-i seyr-i gülistān eylesem

29 Tāb-dār olsam o deñlü germī-i şevḳ ile kim
Sīnede her dāġı reşk-i māh-ı tābān eylesem

30 Rāh-ı vaḥdetde sebük-bār olsa cism-i nā-tüvān
Cānumı vāreste-i eşḳāl-i ʿiṣyān eylesem

31 Nāḳa-i cānı idüp ser-bürde-i rāh-ı necāt
Maḥmil-efrūz-ı metā-ʿı luṭf-ı Raḥmān eylesem

32 Ey Naḥīfī çehre-fersā-yı der-i Mevlā olup
Biñ nedāmetle recā-yı ʿafv ü ġufrān eylesem

NM2 48a **77 NAḪĪFĪ**[*]

Ve lehū

Mefʻūlü Mefāʻīlü Mefāʻīlü Feʻūlün

1 Ṣıdḳ ile olup ṭālib-i iḥsān-ı şefāʻat
Geldim der-i elṭāfuña ey kān-ı şefāʻat

2 Baḳ seyl-i sirişkümde olan cūş u ḫurūşa
Ey gūher-i pākīze-i ʻummān-ı şefāʻat

3 Bir ḳatresi eyler beni müstaġraḳ-ı raḥmet
Cūş itse yem-i bī-ḥad ü pāyān-ı şefāʻat

4 Ser-cümle selāṭīn ü gedā bendeleriñdür
Ey ḥażret-i şāhenşeh-i ẕīşān-ı şefāʻat

5 Ḫallāḳ-ı ezel ẕātuñ idüp cümleden eşref
İtmiş seni ārāyiş-i eyvān-ı şefāʻat

6 Yoḳ baġçe-i evvel ü āḫirde muḥaṣṣal
Ḳaddüñ gibi bir serv-i ḫırāmān-ı şefāʻat

7 Ben merkez-i ḫiẕmetde saña bende-i fermān
Sen mesned-i taḫṣīṣde sulṭān-ı şefāʻat

8 Ben bülbül-i pür-cūş-ı çemenzār-ı nedāmet
Sen zīb-fezā bir gül-i ḫandān-ı şefāʻat[1]

9 Ben murġ-ı nevā-sāz-ı ḫıyābān-ı melāmet
Sen nāmiye-efrūz-ı gülistān-ı şefāʻat

---

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Konya 1992, s. 170-171.
[1] 77/8b zīb-fezā bir: zīb-firāz-ı NM2.

10 Ben hem-dem-i pervāne-i pür-sūz-ı me‘āṣī
Sen tāb-dih-i şem-‘i fürūzān-ı şefā‘at

11 Ben ḥasret ile ẕerre-i nā-çīz-i teẕellül
Sen rif‘at ile mihr-i dıraḫşān-ı şefā‘at

12 Ḥaddüm degül evṣafıña taḥrīk-i leb ammā
Maḳṣūdum odur ey meh-i tābān-ı şefā‘at

13 Küstāḫlıġum bā‘iş ola ‘afv-ı Ḫudāya
Maḥşerde olam ben daḫı şāyān-ı şefā‘at

14 Öldürdi beni derd-i peşīmānī-i ‘iṣyān
Olsam n’ola ḫˇāhiş-ger-i dermān-ı şefā‘at

15 Ey kān-ı kerem meclis-i ‘iṣyānda benüm ben
Leb-i teşne-i peymāne-i peymān-ı şefā‘at

16 Bu cürm ile aḥvāl mükedderdür efendüm
Setr itmez ise cürmümi dāmān-ı şefā‘at

17 Sen dīdemi luṭfuñla cilā-sāz-ı ḳabūl it
Olduḳda niçe şerm ile giryān- ı şefā‘at[2]

18 Tā ṣubḥgeh-i maḥşere dek cān u dil olsun
Biñ şevḳ ile bülbül gibi nālān-ı şefā‘at

19 Maḥzūn ḳoma raḥm eyle Naḥīfī-i ġarībe
Eyle dil-i ġam-gīnini şādān-ı şefā‘at

20 Ümīdüm odur itmeyesin bendeñi ferdā
Maḥzūn-ı belā-dīde-i ḥırmān-ı şefā‘at

---

[2] 77/17b olduḳda: olduḳça D.

21 Dest-i keremüñle yazıla rūz-ı cezāda
Ser-defter-i a‘mālüme ‘unvān-ı şefā‘at

22 Ümmetlerüñ olduḳça recā-yı keremüñle
Her şām ü seḥer zemzeme-gūyān-ı şefā‘at

23 Bī-ḥadd ṣalāt ile selām eyleye Mevlā
Dā’im saña ey şāh-ı cihān-bān-ı şefā‘at

NM2 48b **78 NAḪĪFĪ**[*]

Ve lehū

Mef'ūlü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ūlün

1 Ey nūr-ı Ḫudā faḫr-ı cihān melce'-i ümmet
Ẕātuñdur olan 'āleme ser-māye-i raḥmet

2 Dāġ-ı ġamuñı cānı gibi sīnede ṣaḳlar
Biñ şevḳle her bī-ser ü sāmān-ı maḥabbet

3 Allāh bilür yoḳdur efendüm dil-zāra
Üftāde-i ḫāk-i rehüñ olmaḳ gibi rif'at

4 Bī-tāb ü tüvān itdi beni ḥasret-i vaṣluñ
Raḥm eyle bu müştāḳuña ey māye-i şefḳat

5 Rāḥat bulamam itmeyicek ḳūyuña rū-māl
Oldı vaṭanum baña bu efkār ile ġurbet

6 Bir āh-ı ciger-sūz ile peyġūle-i ġamda
Sūzān ider āḫir beni bu āteş-i ḥasret

7 Olduḳça Naḥīfī şeref-i na'tüñe maẓhar
Olsun saña Ḥaḳdan niçe teslīm ü taḥiyyet

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni),* Konya 1992, C. 2, s. 67.

NM2 48b **79 NAḤĪFĪ**[*]

Ve lehū

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1 Dil ü cān ḳulluġuña ey şeh-i ferḫunde-ṣıfāt
Her nefes itmededür şevḳ ile tecdīd-i berāt[1]

2 Teşne-i vaṣluñ olan āb-ı ḥayātı n'eyler
'Aşḳ-ı pāküñdür eyā faḫr-ı cihān āb-ı ḥayāt

3 Yoḳ yüzüm varmaġa dergāh-ı Cenāb-ı Ḥaḳḳa
Meded ey pādişeh-i dād-ger-i ḫayl-i 'uṣāt

4 Kıl nigāh-ı keremüñ telsiye-baḫş-ı ġufrān
Olıcaḳ şerm ile āmāde rūz-ı 'araṣāt

5 Bu NAḤĪFĪ seni biñ şevḳ ile yād itdükçe[2]
Raḥima'llāhu limen ḳāle 'aleyhi'ṣ-ṣalāt

---

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Konya 1992, C. 2, s. 65.
[1] 79/1b şevḳ: ṣıdḳ D.
[2] 79/5a şevḳ ile yād: şerm ile vaṣf D.

NM2 49a **80 NAḪĪFĪ**[*]

Ve lehū

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

I

1 Yā Resūla’llāh budur vird-i zebānum ṣubh u şām
Eṣ-ṣalātü ve’s-selām ey faḫr-ı ‘ālem es-selām

2 Eylerem bu vech ile ‘arż-ı ‘ubūdiyyet müdām
Eṣ-ṣalātü ve’s-selām ey faḫr-ı ‘ālem es-selām

II

1 Cānuma kār itdi tāb-ı iştiyāḳ-ı vuṣlatuñ
Dāġ dāġ itdi ten-i bīmārı nār-ı fürḳatüñ

2 Öldürürse ben ġarīb ü zārı derd-i ḥasretüñ
Eṣ-ṣalātü ve’s-selām ey faḫr-ı ‘ālem es-selām

III

1 Şevḳ-ı vuṣlatla göñülden ref‘ olup ālām ü ġam
Eylesem kūyuñda teslīm ü taḥiyyet dem-be-dem

2 Yüz sürüp dergāhuña ‘aşḳ ile şevḳ ile disem[1]
Eṣ-ṣalātü ve’s-selām ey faḫr-ı ‘ālem es-selām

IV

1 Ḥaḳ te‘ālā ẕātuñ itdi *raḥmeten li’l-‘ālemīn*
Ḳıldı ‘unvān-ı ṣıfātuñ ṣādıḳü’l-va‘di’l-emīn

2 Didi teşrīfüñde hep ehl-i semāvāt ü zemīn
Eṣ-ṣalātü ve’s-selām ey faḫr-ı ‘ālem es-selām

---

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı’nın Tenkitli Metni)*, Konya 1992, C. 1, s. 306.
[1] 80/III 2b ‘aşḳ ile şevḳ ile: şevḳ ile ‘aşḳ ile D.

V

1 Ḳanda ʿazm itseñ eyā sulṭān-ı mülk-i ıṣṭıfā
Faḫr iderdi ḫāk-pāyüñle senüñ ʿarż u semā

2 Dir idi eşcār u aḥcār eyleyüp ʿizzet saña
Eṣ-ṣalātü ve’s-selām ey faḫr-ı ʿālem es-selām

VI

1 Naʿt-i pāküñ māye-i faḫr oldı bu cān u dile
Eylerem tā ḥaşre dek evṣafuñı iḫlāṣ ile

2 Bu ṣadā elbet gelür ḫāk-i mezārumdan bile
Eṣ-ṣalātü ve’s-selām ey faḫr-ı ʿālem es-selām

VII

1 Ḥasretüñle ḫāk iderse cismümi bād-ı fenā
Rūḥ-baḫş olsun baña ẕikrüñle yārān-ı ṣafā

2 Ḳabrüm üstünde disünler kim Naḥīfīden saña
Eṣ-ṣalātü ve’s-selām ey faḫr-ı ʿālem es-selām

NM2 49a **81** **NAḤĪFĪ**[*]

Ve lehū

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1 Bu gülşende heẕār-ı bī-nevāyam Yā Resūla'llāh
Velī āzürde-i ḫār-ı cefāyam Yā Resūla'llāh

2 N'ola olsam devā-cūyende-i dārū-yı iḥsānuñ
Esīr-i derd-i 'aşḳam mübtelāyam Yā Resūla'llāh

3 Nigāh-ı şefḳatüñden ben ġarīb ü zārı dūr itme[1]
Yoluñda ben de kemter ḫāk-i pāyam Yā Resūla'llāh

4 Meded sendendür ey kān-ı şefā'at bendeñe yoḫsa
Ḥużūr-ı Ḥaḳda maḥcūb-ı ḫaṭāyam Yā Resūla'llāh

5 Beni gemcīne fażl-ı Ḫudādan behre-yāb eyle[2]
Der-i luṭfuñda muḥtāc-ı 'āṭāyam Yā Resūla'llāh

6 Yüzüm yoḳ 'arż-ı ḥāle 'arṣagāh-ı ḥaşre varduḳda
Günehkāram giriftār-ı hevāyam Yā Resūla'llāh

7 Kerem ḳıl luṭf u iḥsānuñla dil-şād eyle ben zārı
Naḥīfīyem ḳapuñda bir gedāyam Yā Resūla'llāh

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Konya 1992, C. 2, s. 429.
[1] 81/3. beyit: 5. beyit D.
[2] 81/5. beyit: 3. beyit D.

NM2 49b **82 NAḪĪFĪ**[*]

Ve lehū

Mefâilün Mefâilün Mefâilün Mefâilün

1 Ciger-ḫūn-ı ġam olmış bir gedāyam Yā Resūla'llāh
Belā-yı 'aşḳa düşmüş mübtelāyam Yā Resūla'llāh

2 Benüm cān u dilüm ma'nīde ḫāk-i āsitānuñdur
Egerçi ṣūretā senden cüdāyam Yā Resūla'llāh

3 Saña ḫāk-i reh olmaḳ ḫāṣ u 'āmuñ kārıdur ammā
Senīn ben ḫāk-i pāña ḫāk-i pāyam Yā Resūla'llāh

4 Ḳuṣūrum bī-nihāyetdür benüm da'vā-yı 'aşḳuñda
Dirīġā şermsār-ı müdde'āyam Yā Resūla'llāh

5 Sezā-yı ẕāt-ı pāküñ bendeñe luṭf u şefā'atdür
Egerçi her cezāya ben sezāyam Yā Resūla'llāh

6 N'ola deryā-yı 'aşḳuñda bulursam gevher-i kāmı[1]
Ġamuñla niçe demdür āşināyam Yā Resūla'llāh

7 Naḫīfī-veş döküp göz yaşların yüz biñ nedāmetle
Temennā-kār-ı ġufrān-ı Ḫudāyım Yā Resūla'llāh

---

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Konya 1992, C. 2, s. 427.
[1] 82/6a kāmı: ḳānı D.

NM2 49b **83 NAḤĪFĪ**[*]

Ve lehū

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1 Cemāluñ maṭla-'ı şems-i hidāyet Yā Resūla'llāh
Cebīnuñ maşrıḳ-ı nūr-ı sa'ādet Yā Resūla'llāh

2 Vücūd-ı pākuni Ḥaḳ gevher-i yektā-yı luṭf itmiş
İdüp ārāyiş-i tāc-ı kerāmet Yā Resūla'llāh

3 Recā-yı 'afv ile aḥvālümi 'arż eyleyüp geldim
Olup müstaġraḳ-ı şerm ü ḫacālet Yā Resūla'llāh

4 Ümīd oldur delīl ola cenābuñ 'afv-ı Mevlāya[1]
Egerçi cürmüme yoḳdur nihāyet Yā Resūla'llāh

5 Bu 'işyān ile maḥşerde benüm ḥālüm mükedderdür
Cenābuñdan ger olmazsa 'ināyet Yā Resūla'llāh

6 'Aceb mi çāre-cū-yı merhem-i iḥsānuñ olsam ben
Benem āzurde-i zaḫm-ı melāmet Yā Resūla'llāh[2]

7 Ne deñlü mücrim ise yine kendi müstemendüñdür
NAḤĪFĪ bendeñe eyle şefā'at Yā Resūla'llāh

---

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Konya 1992, C. 2, s. 432.

[1] 83/4a ola D.

[2] 83/6b Benem: Menem D.

NM2 49b

84 NAḤĪFĪ[*]

Ve lehū

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1 Ẓılāl-i rif'atüñ pīrāyedür 'arş-ı berīn üzre
Sebeb oldur ki düşmez sāye-i pāküñ zemīn üzre[1]

2 'Adīmü'l-mis̱l ḫayl-i enbiyāsın aña şāhiddür
Ki ẓāhir olmadı ẓıll-i ẓalīlüñ 'ālemīn üzre

3 Münevver eyler iken şeş cihātı şu'le-i ẕātuñ
Görünmez sāye-i pāküñ yesār üzre yemīn üzre

4 Seni nūr eyledi Ḥaḳ ẓāhir ü bāṭında bī-şübhe
Ne mümkindür ẓuhūr-ı sāye hīc nūr-ı mübīn üzre[2]

5 'Uluvv-i ḳadruñe şāhid yeter kim sāyeñi Mevlā
Mu'allā ḳıldı düşmekden bu ḫāk-i vāpesīn üzre

6 N'ola ẓıll-i şerīfüñ olmasa ẓāhir bu dünyāda
Melāẕ olsa gerek 'uḳbāda her 'abd-i kemīn üzre

7 Ne ġam germiyyet-i ḫurşīd maḥşerden eger ferdā
Düşerse sāye-i luṭfuñ NAḤĪFĪ-i ḥazīn üzre

---

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Konya 1992, C. 2, s. 409.
[1] 84/1b pāküñ: luṭfuñ D.
[2] 84/4b mübīn: zemīn D.

NM2 50a **85 NAḪĪFĪ**[*]

Ve lehū

Mefā‘īlün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Eyā bihīn güher-i ḥikmet es-selāmu ‘aleyk
Yetīme-i ṣadef-i ḳudret es-selāmu ‘aleyk

2 Vücūd-ı pāküñi fażlından eyledi Allāh
Cihāna vāsıṭa-i raḥmet es-selāmu ‘aleyk

3 Ża‘īf-i ümmete sensin şefī-‘i rūz-ı cezā
Fedā senuñ yoluña ümmet es-selāmu ‘aleyk

4 Muḥāl bir ḳılıñuñ midḥatinde ḥaḳḳ-ı edā
Cihān iderse niçe diḳḳat es-selāmu ‘aleyk

5 Gözümde eşk-i nedāmet cigerde dāġ-ı belā
Göñülde tāb-ı teb-i ḥayret es-selāmu ‘aleyk

6 Müyesser olmaz ise rūy-māl-i dergāhuñ
Helāk ider beni bu ḥasret es-selāmu ‘aleyk

7 Firāḳuñ olmada ‘uşşāḳa dūzaḫ-ı cān-sūz
Eyā viṣāli olan cennet es-selāmu ‘aleyk

8 Revā mı bülbül-i gülzār-ı na‘t-i pāküñ ola
Ḫamūş-ı daġdaġa-i miḥnet es-selāmu ‘aleyk

9 Degül miyem daḫı şāyān-ı merhem-i vuṣlat
Beni bu ḥāle ḳodı fürḳat es-selāmu ‘aleyk

---

[*] A. İrfan Aypay, *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Konya 1992, C. 2, s. 283.

10 Amān amān cigerüm yaḳdı āteş-i hicrān
Zülāl-ı vuṣlata ḳıl himmet es-selāmu ʻaleyk

11 Göñülde ḫˇāhiş-i rū-māl-i dergeh-i luṭfuñ
Derūnda dāʻiye-i vuṣlat es-selāmu ʻaleyk

12 Ġubār-ı dergehüñ olmaḳluġa ḳabūl eyle
Bu ḫāk-i pāyüñe ḳıl şefḳat es-selāmu ʻaleyk

13 Niṣār-ı cān ideyüm āsitān-ı pāküñde
Derūn-ı dilde budur niyyet es-selāmu ʻaleyk

14 Ne deñlü mücrim isem ʻarṣagāh-ı maḥşerde
Ḫudādan eyle beni minnet es-selāmu ʻaleyk

15 Sezā-yı şefḳat iderseñ Naḥīfī-i zārı
Aña yeter şeref ü ʻizzet es-selāmu ʻaleyk

NM1 83b **86** **NĀ’ĪLĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Nā’ilī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Nebiyyü’l-Hāşim Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellim

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlün Fā‘ilün

1 Nuṭḳ-āferīn ki ṭab‘uma feyż-i maḳāl ider
İlhām-ı na‘t-i mefḫar-i aṣḥāb u āl ider

2 Şükr-i niṣāb-ı na‘tile dād-ı suḫan-verī
Nev-ṭūṭī-i zebānımı şekker-nevāl ider

3 İ‘cāz-ı na‘tı kim ḳalem-i mū-şikāfımı
Ṣūret-i nigār-ı deyr-i bütān-ı ḫayāl ider[1]

4 Feyż-i senāsı her birine nuṭḳ-ı cān virüp
Raṭbü’l-lisān-ı meḥmedet-i lā-yezāl ider

5 Ḥālā ki ḥā’izim şeref-i na‘t-i pākine[2]
Bir serveriñ ki midḥatini Ẕü’l-celāl ider

6 Ḥassānıñ eyledim dir isem şād rūḥunı
‘İsī zebān-ı reşk ile taṣdīḳ-i ḥāl ider

7 Żāyi‘dir ey sipihr-i sitem ger i‘ānetiñ
Yoḳdur benimle da‘vī-yi naẓm u maḳāl ider

8 Bu arṣa-i mefāḫiretiñ yekke-tāzıyım
Gelsün benimle var ise ceng ü cidāl ider[3]

---

[*] Halûk İpekten, *Nâilî Divânı*, Ankara 1990, s. 21-24.
[1] 86/3b deyr-i bütān: dehr-i bütān NM1.
[2] 86/5a ḥā’izim: fāyizim NM1.
[3] 86/8b ider: –NM1.

9 Ḫāḳāniyim ki Feyżī-i Hihdī vü Enverī
Tab‘ımdan istifāże-i nūr-ı cemāl ider[4]

10 Ṭālib-terāneyim ki mezāyāsı naẓmımıñ
Ervāḥı mest-i zemzeme-i vecd ü hāl ider

11 Ol feyż kim selāset-i naẓmımdadır anı[5]
Ne cūy-ı Selsebīl ü ne āb-ı zülāl ider

12 Ol Hürmüs-i me‘āric-i nuṭḳum ki sözlerim
Risṭoyı ‘aḳlı ḥikmet-i ma‘nīde lāl ider[6]

13 Muḫtārım olsa semt-i Fużūlī naẓar ḳılan[7]
Cūy-ı tabī‘atim Şaṭ u Ceyhūn ḫayāl ider

14 Meşşāṭa-i ḳalem reşeḥāt-i midādımı
Yer yer cemāl-i şāhid-i ma‘nāya ḫāl ider

15 Ḫāmūş-ı ḥayretim ki ḫıred naḳd-ı himmetim
Vaḳf-ı binā-yı medrese-i ḳīl u ḳāl ider

16 Ey müdde‘ī mefāḫiretim görme nā-revā
Fehm it bu remzi kim saña şerḥ-i me’āl ider

17 Faḫr eylemez mi naẓmla ol nükte-senc kim
Medḥ-i ḥabīb-i pādişeh-i bī-zevāl ider

18 Mişkāt-ı bārgāh-ı taḳarrüb ki mihrden
Kem ẕerre-i ‘ināyeti ref‘-i zevāl ider[8]

---

[4] 86/9b nūr-ı cemāl: nūr u cemāl NM1.
[5] 86/11a selāset-i naẓmımda: selāmet-i naẓmımda NM1.
[6] 86/12. beyit: 13. beyit D.
[7] 86/13. beyit: 12. beyit D.
[8] 86/18b ref‘-i zevāl: ref‘-i su’āl NM1.

19 Ser-cadde-i şerīʿati kim pā-girīzini
Bī-perde-i girīve-i semt-i dalāl ider

20 Maḳrūn idüp nevāziş-i dest-i şefāʿate
Darü'l-emān-ı şefḳati āsūde-hāl ider

21 Rāyet-firāz-ı naʿtınıñ ol server-i rüsül
Maḥşerde cilvegāhını ferş-i ẓılāl ider[9]

22 Zīr-i livā-yı ḥamd-i şefāʿatde ol ġarīb
Taḥṣīl-i ḳadr ü menzilet-i bā-kemāl ider

23 Reşkā ziyāret-i ḥarem-i ravża-i resūl
Kim ceyb-i cāna rīziş-i nāf-ı gazāl ider[10]

24 Züvvār-ı cān-sipārī ki meşyen ʿale'r-ru'ūs
Ṭayy-ı rehi menāzil ü şedd-i rihāl ider

25 Görsün teḳaddüm-i şeref-i ḫāk-būsda
Kerrūbiyān-ı ʿarş ne yüzden cidāl ider[11]

26 Seyr eylesün leṭāfet-i ferş-i sitebraḳı
Ol ferş-i ʿanberīni ki göz yaşı al ider

27 Ya Rab olur mı ol dem dilsūz kim beni
Ol ravżanıñ saʿādeti ferḫunde-fāl ider

28 Maḥmil-keşān-ı ʿazmi beni ol menāziliñ
Avāze-i ḥadī ile āşüfte-hāl ider

29 Ben ẕerreye o maṭlaʿ-ı nūr-ı şuhūddan
Ḫüddām-ı bā-saʿādeti ʿarż-ı cemāl ider

[9] 86/21b Maḥşerde: Maḥşer ki NM1.
[10] 86/23. beyit: –NM1.
[11] 86/25b ʿarş: arşı D.

30 Ġam çekme Nā’ilī ki s̱enāsı o ḥażretiñ
Erbāb-ı naẓmı na’il-i ḳurb-ı viṣāl ider

31 Ferdā olur o şā‘ire dūzah ḥarām kim
Na‘t-i Nebīde naẓmını siḥr-i halāl ider

32 Ey münkir-i tecerrü‘-i ṣahbā-yı faḳr olan
Añ neşvesin ki def‘-i ḫumār-ı kelāl ider

33 Āgāh-ı luṭf-ı neşve-i ṣahbā-yı telḫ olan
Her ḳaṭresin ḳarābe-i kevs̱er ḫayāl ider

34 Faḳr u rıżāda ḥüsn-i sülūk-ı Muḥammedī
Ḫāhiş-gerān-ı devleti hāmūş u lāl ider

35 Ḳārūn odur ki s̱ervet-i faḳr u fenā anı
Müstaġnī-i tecemmül-i māl ü menāl ider

36 Luṭf-ı hevā-yı ‘ālem-i himmet derūnunı
Ehl-i diliñ riyāż-ı bihişt-i i‘tidāl ider

37 Yoḳdur anıñ niṣāb-ı ġınādan naṣībi kim
Faḳr u fenā mu‘āmelesinden nekāl ider

38 ‘İzzet bulan bu meşġaleden bī-niyāzdır
Nefs-i ‘azīzi sū-yi ṭaleb bed-sikāl ider

39 Ey tālib-i karābe-i cullāb-āfiyet
Devrān ṣaḳın ṣaḳın ki saña mekr u āl ider

40 Sākīsine bu maṣṭabanıñ itme i‘timād
Ḳand-ı neşāṭı māye-i zehr-i melāl ider

41 Aldanma naḳş-ı devlete kim bāzī-i felek
Ṣad-sāle pīri ṭıflek-i nāḫorde-sāl ider

42 Şuġl-ı zamīm-i devlet-i dünyā-yı dūn seni
Dergāh-ı ḳurbdan ayırır bed-fi‘āl ider

43 Sevdā-yı ḫam-ı devlet-i deh-rūze hāṣılıñ
Māḫulyā-yı meşġale-i bī-me’āl ider

44 Sûret nümâ-yı devlet ü iḳbāl olursa çarḫ
Bir yüzden anı da sebeb-i infi‘āl ider

45 Tefvīż idüp umūrunı ‘āḳil meşiyyete
Fermān-ı Ḫāliḳu’l-beşere imtiṣāl ider

46 Nādān reh-i ḫilāfa düşüp pāy-bend olur
Esb-i ḥarūn-ı vaḥşeti pā-der-şikāl ider

47 Pāyān-ı na‘tı vaḳt-ı durūd-ı revānıdır
Ol ḥażretiñ ki rūḥa ‘aṭā-yı nevāl ider

48 Der-hˇāstī-i şefā‘atle tā suḫenverān[12]
Vasf-ı peyāmberān-ı bedi’ül’-cemāl ider

49 Ḳadr-i kemāl-i şān-ı nübüvvet bülend idüp
Erbābı tā merātibine iştigāl ider

50 Olsun yolunda ḫūşe-ber-i ḫırmen-i du‘ā
Ol kim ümīd-i zād-ı reh-i irtiḥāl ider

51 Na‘tinden eylesün ṭaleb-i ruḳ‘a-i emān
Hevl-i ‘itāb o bī-dili maḥşerde lāl ider[13]

---

[12] 86/48a Der-ḫˇāstī-i şefā‘at: Der-ḫˇāst-i şefā‘at NM1.
[13] 86/51b ‘itāb o bī-dili: ‘itāb-ı bī-dili NM1.

NM1 84b **87 NĀ’İLĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Nā’ilī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muḥammedü’l-‘Arabī Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mef‘āilün Fe‘ilün

1 Ne şādmānī-i bezm-i viṣāl-i yār ḳalur
Ne zevk-i ṣoḥbet-i sāḳī-i gül-‘izār ḳalur

2 Ḫum-ı felek gibi bir gün olur bu kūçe tehī
Ne pīr-i bāde-furūş u ne bāde-hˇār ḳalur

3 Miṡāl-i muġīçe vü pīr-i mey bu meclisde
Zamān olur ne cevān u ne iḫtiyār ḳalur

4 Bozar şarābını seyl-i fenā bu maṣṭabanıñ
Ne reng-i neşve ne ālāyiş-i ḫumār ḳalur[1]

5 Ṣafā gider keder-ālūd olur bu meclis-i üns
Ne cur‘asında ne ṣāfında keyf ü kār ḳalur

6 Fenā bulur neşe‘āt-ı ‘adem-pezīr-i vücūd
Ne mest-i bāde ne maḫmūr u hüşyār ḳalur[2]

7 Bu sūrgāh-ı fenāya gelür o deñlü kesel
Ki sāz-ı Zührede bir gün gusiste tār ḳalur

8 Olur muṣayḳal-i ḫākister-i fenā bir gün
Ne jeng-i āyine-i dil ne inkisār ḳalur[3]

---

[*] Halûk İpekten, *Nâilî Divânı*, Ankara 1990, s. 24-28.
[1] 87/4b reng-i neşve: rengī-i neşve D.
[2] 87/6. beyit: –NM1.
[3] 87/8b jeng: reng NM1.

9 Ḳonan göçer bu sarāyı sipenc-i fānīden
Bu tābḫānede bir gün ḫarābe-zār ḳalur

10 Metā‘-ı devlete aldanma kim bu kişverde
Hezār hˇāce ġarībü'd-diyār u dār ḳalur[4]

11 Olursa her biri ṣāḥib-defīne-i Ḳārūn
Yine metā‘ı bu maḫzende müste‘ār ḳalur

12 Ne deñlü raġbete şāyān olur metā‘-ı emel
Bu kārgāh-ı ḫarāba ne i‘tibār ḳalur

13 Ki nice kāfile-ṣālār-ı kārbān-ı vücūd
Bu tengnā-yı fenāda şikeste-bār ḳalur[5]

14 Ḥarīf-i meslek-i Ferhāda müzd-i tīşe yeter[6]
Bu kuhsārda ancaḳ ḫırāş-ı kār ḳalur

15 Olur vücūd-ı ‘anāṣır fenā-pezīr-i ‘adem
Ne fer‘-i çār-tabī‘at ne aṣl-ı çār ḳalur

16 Virir esās-ı pūl-ı çarḫa bād-ı fitne şikest
Bu cilvegāhda ne menzil ne rehgüzār ḳalur[7]

17 Bu gülsitānede bir gün eser semūm-ı ‘adem
Gider bu neşv ü nemālar ne gül ne ḫār ḳalur

18 Ne bād-ı ṣarṣar-ı āh-u cüz'-i ḫāk-i beden
Ne sūz-i dil ne nem-i çeşm-i eşk-bār ḳalur[8]

---

[4] 87/10b ġarībü'd-diyār: ġarīb-i diyār NM1.
[5] 87/13. beyit: -NM1.
[6] 87/14a tīşe yeter: tīşemiziñ NM1.
[7] 87/16b rehgüzār: i‘tibār NM1.
[8] 87/18. beyit: -NM1.

19 Ne rengī-i lāle-sitān-ı ciger ne bāġ-ı vücūd
Ne berg-i dāġ-ı dil ü sīne-figār ḳalur

20 Bu ḥāle aġla gel ey dīde kim kes̱āfet-i ġam
Sen olmasañ ten-i ḫākīde pāydār ḳalur

21 Gel ey enīs-i dil ey ġam ki ḥasretiñ tende
Medār-ı ḫaşyet-i endūh-ı ḫārḫār ḳalur

22 Fenāsına o demiñ aġla kim zebānımda
Senā-yı Aḥmed-i Muḫtāra iḳtidār ḳalur

23 Şefī'-i rūz-ı ḳıyāmet Muḥammed-i 'Arabī
Ki ḥaşr lutfı ile bī-günāhkār ḳalur

24 O mihribān-ı ümem ol şefī'-i rūz-ı nedem
Ki nehy-i gūş-ı me'āṣīde gūşvār ḳalur

25 O çeşmesār-ı mürüvvet ki şāhrāhında
Hezār Ḫıżr u Sikender ümīdvār ḳalur

26 Kitāb-ı nüsḫa-i 'ilm-i ledün ki fehm-i ḫıred
Ḳuṣūr-ı şerḥ ü beyānında şermsār ḳalur

27 Zihī kitāb ki ma'nā-yı noḳṭasında bile
Hezār nükte-i pinhān u āşikār ḳalur

28 Kef-i kerīmini yād itse ebr eger ṣad sāl
Mis̱āl-i ḳaṭre zemīne güher-nis̱ār ḳalur

29 Bunuñla sāḥa-i pehnā-yı cūdun eyle kıyās
Ki çarḫ o sāḥada mevhūme bir ġubār ḳalur

30 Kerem ki dāmen-i iḳbāline teşebbüş ider
Sitem ki ṣadme-i ḳahr ile ḫāksār ḳalur

31 Firāz-ı bām-ı sipihre o sāye-güster olur
Ḥażīż-i ḫāk-i meẕelletde bu nizār ḳalur

32 Eyā şefī‘-i güneh pīşgān-ı rūz-i cezā
Ki cürm merḥametiñle ẕelīl ü ḫˇār ḳalur

33 Şefā‘atiñle olanlar ‘amel-ṭirāz-ı ḳabūl
Bu kārḫāne-i fıṭratda sāz kār ḳalur

34 Ḳarīn olan şeref-i ḫidmetiñle mihr-āsā
Bu çārtāḳ-ı zebercedde tācdār ḳalur[9]

35 Ġınā-yı cūduñ ile ẕimmet-i ḫalāyıḳda
Ne ‘izz-i devlet ü ne ẕüll-i iftiḳār ḳalur[10]

36 Ümīd-vārī-i iksīr-i iltifātıñ ile
Vücūd-ı ḫākī-i ümmet ki hˇār u zār ḳalur

37 Türāb iken bir avuc sikke ḳabūlüñ ile
Revāc-baḫş-ı zer-i kāmilü'l-‘ayār ḳalur

38 O rāyetī-i keremsin ki tāb-ı germādan
Ẓılāl-i ḳurbuña anlar ki hˇāstkār ḳalur

39 Verāy-ı perde-i nūrunda mihr-i rustā-ḫīz
Ḫacālet-i ‘alemiñle niḳābdār ḳalur

40 O dem ki müstenidān-ı ‘amel o bādiyede
Fütāde-i leked-i ‘ucb u i‘tibār ḳalur

[9] 87/34a olan: ola NM1.
[10] 87/35b ‘izz-i devlet: ‘izz ü devlet NM1.

41 O dem ki ḫaṭve-i evvelde bīm-i laġzişden[11]
Reh-i ṣırāṭda o fırḳa-i ehl-i nār ḳalur[12]

42 O dem ki merkez-i ḥayretde ol belā-keşler
Mis̱āl-i noḳṭa-i mevhūme bī-ḳarār ḳalur

43 O dem ki pīş-i İlāhīde ol siyeh-diller
Hezār töhmet ile dūzeḫī-i şi'ār ḳalur

44 O dem ki defter-i a'māl-i seyyi'āt-ı ümem
Birūn-ı dā'ire-i noḳṭa-i şumār ḳalur

45 O dem ki dest-i şefā'atde ol ġarībleriñ
Sevādnāmesi mevḳūf-ı i'tizār ḳalur

46 Niṣāb-ı na'tıñ ile Nā'ilīniñ oldur ümmīd
Ki cürmi maġfiret-i Ḫālıḳa medār ḳalur

47 Sen ol ḥabīb-i Ḫudāsın ki rūz-ı maḥşere dek
S̱enāsı mūcib-i ġufrān-ı Kirdgār ḳalur

48 Sen ol muḳarreb-i dergāhsın ki pāye-i 'arş
'Uluvv-ı şān u şerīfiñle üstüvār ḳalur

49 Sen ol mükerrem-i *levlāk*sin ki ḫāk-i rehiñ
Ser-i melā'ikede tāc-ı iftiḫār ḳalur

50 Sen ol şeref-dih-i mi'rācsın ki maḳdemiñe
Ḥarīm-i 'arş-ı İlāhī ümid-vār ḳalur

---

[11] 87/41a ḫaṭve-i evvelde: ḳaṭre-i evvelde D.
[12] 87/41b o: ol NM1.

51 İdüp Burāḳıñı ol dem ki Refrefe teslīm[13]
Emīn-i vaḥy o berīd-i ṣabā-güzār ḳalur

52 Firiştegān-ı muḳaddes o şevḳ ile ṣaf ṣaf[14]
Yolunda secde-ber-rāh-ı intiẓār ḳalur

53 Muḥassenātıña ḥadd olmayınca ṭab'-ı fużūl[15]
Suḫan-güzārī-i na'tiñle şermsār ḳalur

54 Geçerse vaṣf-ı cemīliñle rüzgārı yine
Zebān-ı nāṭıḳa ḫaclet-güzīn-i kār ḳalur

55 Ola o ġāyete dek rūḥuña durūd u selām
Ki şūr-ı zelzeleden ḥaşr pür-gubār ḳalur

56 Bu tâc u taḫtı ḳoyup ḫusrevān-ı dehr ancaḳ
Ẓahīr-i mülk-i ḫudāvend gīrūdār ḳalur

[13] 87/51a ol dem ki: ol demde D.
[14] 87/51a ṣaf ṣaf: nāgāh NM1.
[15] 87/52a fużūl: ḳabūl NM1.

NM1 85b **88** **NĀ’İLĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Nā’ilī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Risālet-Penāh Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Kerem taṣavvur ider çarḫ-ı dūn ‘itābında
Ki ḥaml-ı minnet ider cevr-i bī-ḥisābında

2 Zihī mükābere kim efżal-i ‘ibādetde
Eẕiyyet-i ‘urefā meẕheb ü ẕehābında

3 O zümreniñ biri de Nā’ilī-i bīkesdir
Ki rūy-ı dil göremez baḫt-ı pür-‘itābında

4 O cem‘in aḥḳar u nāçīzidir ki bīdāddır[1]
Kemāl-i feyż-i dil ü ṭab‘-ı müsteṭābında

5 Cenāb-ı Ḫālıḳa minnet ki olmamış hergiz
Sipihr-i bed-güheriñ fikr-i nān u ābında

6 İżā‘at itdigi evḳāt-ı penc ü pençeh-sāl
Ki ömrüñ oldı hebā ġaflet ü şebābında

7 Tefaḳḳud itmedi bir nāḳid-i güher ki bula
Hezār genc-i me‘ānī dil-i ḫarābında

8 Suḫenle olmış iken bezm-i ‘ālemiñ rūşen
Çerāġ-ı mihr gibi zīr-i nüh-ḳıbābında

[*] Halûk İpekten, *Nâilî Divânı*, Ankara 1990, s. 28-32.
[1] 88/4a bīdāddır: peydādır NM1.

9 Sözünden eyler iken iktisāb-ı ‘izz ü şeref[2]
Yazılsa levḥ-i zer-endūd-ı āfitābında

10 Bu ḫānedān-ı sa‘ādet-ḳarīniñ olmuş iken
Sütūde-medḥ-i selāṭīn-i kāmyābında

11 Ṭılsım-ı devlet ü vefḳ-i sa‘ādet olmuş iken
Kaṣā’idi nice düstūr-ı Cem-cenābında

12 Diler ki ḥīle ile naḳd-i nāmın eyleye güm
Diyār-ı Edrineniñ bir āvuc türābında

13 Dirīġ böyle geçen ‘ömre kim żarūret ola
Bu tābḫāneniñ ārām-ı ḫord u ḫˇābında

14 Ne deñlü cünbüş olur raḫş-ı tünd-i iḳbāliñ
Bir iki gün ḥaşr-i pāydir rikābında[3]

15 Kim aġlar idi ḫarābāt-ı dehriñ ehl-i meẕāḳ
Bulaydı ḫūn-ı ciger ḥāletin şarābında

16 Kim istemezdi bu meclisde ‘iyş u nūşı eger
Olaydı neşve meyinde nemek kebābında[4]

17 Bu bāġda nice mümkindir isti‘āre-i şevḳ
Tefāvüt olmayıcaḳ bülbül ü ġurābında

18 Belā budur ki yine ehl-i cāh-ı mest-i gurūr
Buḫār-ı bāde-i naḫvetle cāme-hˇābında

19 Kuṭāṣ-ı şevketi zīb-i ḫazān-ı mezbele-keş
Ḳumāş-ı devleti cüll-i ester ü kilābında

---

[2] 88/9a ‘izz ü şeref: ‘izz-i şeref D.
[3] 88/14. beyit: -D.
[4] 88/16a nūşı: nūş NM1.

20 Vücūdı cīfesin eyler naẓīf zu‘munca
Sarāyı nekbetiniñ ḥavż-ı müncilābında

21 Caḥīm-i ‘āciz-i taṭhīri olduġun bilmez
O cīfeniñ müteneffir olup ‘aẕābında

22 Ne deñlü emr-i ma‘āşında cüst ü çāpük ise
O deñlü kāhil olur āḫiret ḥisābında

23 Yine netīcesi maḥşerde rū-siyāhīdir
Olursa defteriniñ ḳayd-ı iḥtisābında

24 Fenā-yı ‘āleme ey bü’l-heves şu‘ūruñ yoḳ
Bu āh u girye nedir çarḫıñ inḳılābında

25 Dimāġıñ eyle muḫattal bu şevḳ-i ḥırmānıñ[5]
Ümīd-i laḫlaḫa-i ‘ūd u müşk-i nābında[6]

26 Vücūduñ İtme mülevves̱ zamānıñ olma şerīk
Hemīşe s̱avb-ı tefāḫürle āb u tābında

27 Libāsdan ġaraż ey h˘āce setr-i ‘avret ise
Nedir ta‘alluḳuñ ārāyiş-i s̱iyābında

28 Ne‘ūẕübi’llāh ey dil bu güft u gūlardan
Ki nāgeh olmayasın münfa‘il cevābında

29 Ḳo ḥāl-i ġayrı sen ey bī-hicāb kendiñi gör
Ne oldı māḥaṣalıñ çarḫ āsiyābında

---

[5] 88/25a eyle: eyleme NM1 / şevḳ-i ḥırmānıñ: sūḳ-ı ḥırmānıñ NM1.
[6] 88/25b ‘ūd u müşk: ‘ūd-ı müşk NM1.

30 Ḥaẕer ġurūrdan ey muşt-ı ḫāk fikr eyle
Me’āl-i ḥāli enāniyyet iktisābında

31 Bu zaḫma merhem-i şāfī gerek ki cān u ciger
Hevānıñ olmaya tefsīde iltihābında

32 Bu sūz u tābı gidermez meger o bādiye kim
Ġarīḳ-i raḥmet olur teşneler serābında

33 Zihī feżā-yı muḳaddes ki i‘tidāl-i bihişt
Nühuftedir eẟer-i feyż-i sūz u tābında

34 Olur şitāba muraḫḫaṣ semūm-ı ḫūrdeleri
Şarāb-ı kevẟer ü tesnīm ṣāf u nābında[7]

35 O yolda māle kim eyler naẓar ki ḫāsirdir
Niẟār-ı naḳd-i ḥayāt itmeyen ḥisābında

36 O rāhı ṭayy idüp ey kilk-i ḫōş-nevâ gel gel
Terāne-senc olalım na‘t-i müsteṭābında

37 Ki mündericdir o sulṭān-ı cümle-i rüsülüñ
Sa‘ādet-i ebedī midḥat-i cenābında

38 Gül-i hadīḳa-i cān u cihān ki peydādır
Şemīm-i ‘āṭıfet-i ẕü’l-minen gülābında

39 Bihişt ta‘biyedir gülşen-i şefā‘atiniñ
Miẟāl-i nefḫa-i gül feyż-i intisābında

40 Şeh-i melā’ike-‘asker Muḥammed-i ‘Arabī
Ki enbiyāya şeref meşy idi rikābında

---
[7] 88/34a şitāba: şināya NM1.

41 Fürüġun eyler idi āfitāb sāye eger
Olaydı sāye ten-i āfıtāb-tābında

42 Ḫaṭ-ı muṣannif idi nüsḫa-i vücūdı tamām
Ne iḥtimāl idi ḥarf-ī ḫaṭā kitābında

43 Girifte-māh idi ol mihr-i bi'ṣetüñ ḫurşīd
Ġaṭā-i şerm ü pes-i perde-i ḥicābında[8]

44 Zihī eṣer ki rehīndir sa'ādet-i īmān
Münāfıḳına bile refḳ ile ḫiṭābında

45 Olunca seyf ile meb'ūṣ o server-i *levlāk*
Girifte-reng idi şemşīr-i kīn ḳırābında[9]

46 Çiḫār-yārı ki bez̲l itdi cân-ı şīrīnin
Olup şehādetüñ ümmīd-i şehd-i nābında

47 Muḫāllifān-ı Ḳureyşe oḳutdı her birisi
Cihādı emrini tīġ-i siyāh-tābında

48 Ḫaṭā-yı maḥż idügin ḳīl u ḳāl bildi 'adüv
Merātib-i ḫulefāy-ı şeref-me'ābında

49 İrince Sidreye Cibrīl idi o sulṭānıñ
Revende pīş-i Burāḳ-ı ḳamer-rikābında

50 Zihī tekāver-i endīşe-rev ki 'āciz idi
Berīd-i cust-ı naẓar sür'at-i şitābında[10]

51 Zihī Burāḳ ki mihr oldı ẓıll-ı arża şebīh
Nişīb-i na'l-i süm-i pür-fürūġ u tābında

[8] 88/43b şerm ü pes: şerm-i pes NM1.
[9] 88/45b reng: jeng D.
[10] 88/50b sür'at-i şitābında: sür'at ü şitābında NM1.

52 Başınca farḳ-ı sipihre ḳadem tutuldı tamām
Ḳamer muḳaʿarına çetr-i zer-ṭınābında

53 ʿUrūcı āh-ı yetīm ü duʿā-yı ṣubḥa delīl
Hubūṭı yoḳ feleġiñ berḳ ile şihābında

54 Fürūġ-ı mihr ü mehe nāz iderdi bulsa felek
Cevāhir-i ʿaraḳın dāmen-i seḥābında

55 İderdi kesb-i şeref bāzgūne olmasa ger
Felek teşābüh-i saṭl u şafaḳ-ḫiżābında

56 Virirdi seyle çerāgāhın iştiyāḳ-ı ḥabīb
Degildi fikri bihiştiñ giyāh u ābında

57 Gözüne girmez idi hˇāb girse de gāhī
Cemāl-i enver-i pākin görürdi hˇābında[11]

58 Berīd-i aḳdese bir özge ḥālet el virdi
O dābbenin es̱er-i ʿaşḳ-ı sūz u tābında

59 Hezār gūne nevāziş ile eyledi daʿvet
Ḳudūm-ı ḥażreti tebşīr idüp ḫitābında

60 Şikāl-i ṣabrını nām-ı Muḥammed itdi şikest
Tezelzül-āver-i ḫuld oldı ıżṭırābında

61 Cinānda olmasa ger şād-merg olurdı hemān
Sürūr-ı daʿvet-i bī-şekk ü irtiyābında

62 Zihī Burāḳ-ı peyāmber-süvār-ı ḫuld-ṣıṭabl[12]
Ki ser-ṭavīle idi cümle-i devābında

[11] 88/57b görürdü: göreydi NM1.
[12] 88/62a peyāmber-süvār-ı ḫuld: peyāmber-süvār u ḫuld D.

63 Zihī ṣiyānet-i ümmet ki oldu gāh-ı ʿurūc
Żamān-ı ʿafv-ı Ḫudā şiddet-i ʿiḳābında

64 Burāḳ u Refref ü Cibrīl ḳaldılar ḥayrān
O nūr-ı pāk-i ḫired-sūzun inciẕābında[13]

65 Felekler oldu o şām içre ʿanberīn yedi ṭōb
Ki reşkidir Ḫuteniñ dāġ-ı müşk-i nābında

66 İrişdi göz yumup açınca ḳābe ḳavseyne
Nesīm-i ṣubḥ ile gülberg idi şitābında

67 Açıldı bāb-ı żiyāfet-serāy-ı ġaybü'l-ġayb
Ki pā-şikestedir idrāk derki bābında

68 Verā-yı perderdedir cilvegāh-ı guft u şunūd
Budur netīce mücīb ü eger mücābında

69 Olunsa ḳıṣṣa-i miʿrāc ḥaşre-dek taḳrīr
Güneşde ẕerresidir ḳaṭredir seḥābında[14]

70 Muḥīṭ olan yine sensin bu rāzı söz mi deger
Gedāya nezd-i şeh-i mālikü'r-riḳābında

71 İlāhī eyleme şermende Na'ilī ḳuluñı
Duʿāyı bī-eẟer-i ġayr-ı müstecābında[15]

72 Bula saʿādet-i iksīr-i ʿizz-i dāreyni
Ḥarīm-i merḳad-i pür-nūrınuñ türābında

[13] 88/64b ḫired-sūzun: ḫired-sūz NM1.
[14] 88/69a ḳıṣṣa-i miʿrāc: ḳıṣṣa-i miʿrācı D.
[15] 88/71 b bī-eẟer-i ġayr: bī-eẟer ü ġayr D.

NM1 87a **89** **NĀ’İLĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Nā’ilī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Nebiyy-i Muḥarrem ‘Aleyhi’s-Selām

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Çīn-i nāzım cebīn-güşā-yı dilim
Fitneyim genc-i iḫtifā-yı dilim

2 Baḥr-ı mevvāc-ı āteşīn-girdāb
Dāġ-ı tedbīr-i nā-Ḫudā-yı dilim

3 Germ-i sīmāb-ı mużṭarib ḥālim
Cünbiş-i ġamzeyim belā-yı dilim

4 Cilvegāh-ı nigāh-ı ḫˇūbānım
Maḥşer-i fitneyim feżā-yı dilim

5 Çaşnī-senc-i tīġ-i bīdādım
Dāğ-ı her pāre-i cüdā-yı dilim

6 Olsam ālūde gerd-i rāh-ı heves
Dāmen-i perde-i ḫafā-yı dilim

7 Ḥüsn ile ġamze āşinā göreli
Düşmen-i tīġ-i der-ḳafā-yı dilim

8 Zā’ir-i sumenāt-ı ‘aşḳ olalı
Reşg-fermā-yı pārsā-yı dilim

9 Levḥ-i bī-reng-i ‘ālem-i ma‘nī
Ṣūret-i naḳş-ı māsivā-yı dilim

[*] Halûk İpekten, *Nâilî Divânı*, Ankara 1990, s. 32-35.

10 Ṣūret-ārā-yı naḳş-ı ḥüsn olalı
Büt-tırāşī-i kilīsā-yı dilim[16]

11 Āfet olsam ḫayāl-i yāre n'ola
Maḥrem-i çeşm-i āşinā-yı dilim

12 *Levḥaşallāh* ḫayāl-i būḳalemūn[17]
Ki hevāsıyla gam-zedā-yı dilim

13 Farṭ-ı neẓẓāre-i telāşīden
Ḫīre-çeşm-i ṣanem-serāy-ı dilim

14 Cān virelden o ṭıfl-ı nev-hevese
Şermsār-ı sülūk u rāy-ı dilim

15 İdeli ḳıblegāhın ebrū-yı yār
Pāy ber-cāy-ı iḳtidā-yı dilim

16 Yād ḳıldıḳca dāmen-i zülfün
Şu'le-i dāġ-ı ibtilā-yı dilim

17 Şu'le-i hançer-i nigāhından
Teşne-leb ḫūn-ı Kerbelā-yı dilim

18 Dāḫil olsam ḥarīm-i vuṣlatına
Ser-be-pīş ü naẓar be-pāy-ı dilim

19 Bīm-i renc-i ḫumār-ı hecrinden
Mest-i zehrābe-i cefā-yı dilim

[16] 89/10b Büt-tırāşī-i kilīsā: Büt-tırāş-i kilīsā NM1.
[17] 89/12a *Levḥaşallāh*: Evḥaşallāh D.

20 Bulalı sāye-dārī-i zülfün
Maġz-ı cān-perver-i hümā-yı dilim[18]

21 Ben ki murġ-ı ḳafes-nişīn āsā
Nev-giriftār-ı tengnā-yı dilim

22 Şevḳ-i āyīne-i cemālinden
Ṭūṭī-i şekerīn-edā-yı dilim

23 İḳtibās-ı furūġ-ı ḥüsnünden
Nūr-ı pīşānī-i ṣenā-yı dilim

24 Ya‘nī vaṣṣāf-ı faḫr-ı kevneynim
Maḥrem-i rāz-ı müdde‘ā-yı dilim[19]

25 Na‘t-gūy-ı Ḥabīb-i Mevlāyım
Ḥırzı bāzū-yı i‘tinā-yı dilim

26 Faḫr-ı ‘ālem Muḥammed-i ‘Arabī
Ki derinde muḳīm-i cāy-ı dilim

27 Bārgāh-ı ḥarīm-i ‘izzetiniñ
İntisābıyla müttekā-yı dilim

28 Olalı bezm-i luṭfuna sāḳî
Mest-i peymāne-i vefā-yı dilim

29 İdeli güm niṣāb-ı midḥatini
Dest-i deryūze-i ‘aṭā-yı dilim

30 Bulalı pāye-i ġulām-ı derin
Şehriyār-ı cihān-serāy-ı dilim

---

[18] 89/20. beyit: –NM1.
[19] 89/24. beyit: –NM1.

31 ‘Acz-i evṣāf-ı mu‘cizātı ile
İ‘tirāf-āver-i ḫaṭā-yı dilim[20]

32 Pīş-i evṣāf-ı ḫānedānında
Tutuḳ-ı çehre-i ḥayā-yı dilim

33 Ben ki yād eyledikce mi‘rācın
Lā-mekān-seyr-i māverā-yı dilim

34 Bām-ı ‘arşa ‘uluvv-ı şānından
Bī muḥābā nihāde-pāy-ı dilim

35 Ṭayy-ı ẓulmet-serāy-ı ‘ālem içün
Ol zamānlar ki rehnümā-yı dilim

36 Kem-şerār-ı fürūġ-ı nūrundan
Meş‘al-efrūz-ı pişvā-yı dilim

37 Ḥabbeẕā vaṣf-ı pāye-i mi‘rāc
Ki edāsıyla ḫāk-i pāy-ı dilim

38 Merḥabā cilvegāh-ı nāz u niyāz
Ki ḥarīminde çehre-sāy-ı dilim

39 Pādişāhā kapuñda besdir bes[21]
Bī-edeb tābi‘-i hevā-yı dilim

40 Ber-fużūlüm hemīşe bī-taḳrīb
Kıṣṣa-perdāz-ı mācerā-yı dilim

[20] 89/31a mu‘cizātı ile: ḫānedānında D.
[21] 89/39a Pādişāhā: Pādişāhān D.

41 Mücrimim ‘āṣiyim günehkārım
Lāyıḳ-ı renciş-i cezā-yı dilim

42 Ma‘ṣiyet kāh-ı kemterīn ise ben
Ḳuvvet-i cez̠b-i kehrübā-yı dilim

43 Ḳurb-ı ‘iṣyān u ba‘d-ı ġufrānım[22]
Yād kıldıḳca hem-nevā-yı dilim

44 Mātem-efrūz-ı şād-merg-i ecel
Cūşiş-i girye-i ġazā-yı dilim

45 Na’ilīyim ki ferş-i pāyiñ içün
Ḫ˘āce-i kāle-i du‘ā-yı dilim

46 Nitekim cilvegāh-ı vaṣfıñda
Rāyiż-i ḫınk-ı bādpāy-ı dilim

47 Ḥaşre-dek dāmen-i şefā‘atiñe
Dest-i küstāḫī-i recā-yı dilim

[22] 89/43a ġufrānım: ġufrānıñ NM1.

NM1 77a **90 ŞEYḪ NAẒMĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Şeyḫ Naẓmī Der-Na‘t-i Resūl-i Kibriyā
Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 O dem ki geldi ḥamel burcına şeh-i ḫāver[1]
Niṡār-ı naḳd-ı bahār itdi gülşene yek-ser[2]

2 ‘Arūs-ı rūz olup ḳad-keşīde serv miṡāl
Keşīde-pāy be-dāmen mesā çū penc şecer[3]

3 Beyāż-ı dīde gibi itdi rūz istīlā
Miṡal-i merdümek-i çeşm oldı şeb aṣfer

4 Olınsa ḥadd-i şeb u rūz ḥāliyā temṡīl
Ferāḫī-i kef-i ḫūr teng-destī-i aḫter

5 Cünūd-ı şiddet-i sermāyı itdi işkeste[4]
Şeh-i bahār çeküp ṣaḥn-ı gülşene leşker

6 Zebān-bürīde-i mıḳrāṣ-ı dili olan sevsen[5]
Çeker şitāya ḳudūm-i bahār ile ḫançer[6]

7 O zer ki cīb-i gül-i ġoncada nühüfte idi
İder niṡār-ı ḳudūm şübhe-i bahār irer[7]

[*] Halime Bektaş, *Şeyh Mehmed Nazmî Dîvânı (Edisyon Kritik, İnceleme)*, Sivas 2005, s. 519-534.
[1] 90/1a geldi ḥamel: geldi geldi ḥamel NM1.
[2] 90/1b yek-ser: seḥer NM1.
[3] 90/2b Keşīde-pāy: Keşīde-bāl D / be-dāmen: müdāme D.
[4] 90/5a Cünūd: Cenūb NM1.
[5] 90/6a dili: dey NM1.
[6] 90/6b şitāya: şitābla D.
[7] 90/7b şübhe: şeh NM1 / irer: ider D.

8 Bu demde berg-i gül ü lāle ʿazm idüp çemene[8]
Kümeyt-i bād-ı ṣabā ile eylemekde ḥaşer

9 Çemende āb-ı revān üzre berg-i gül gūyā
Felekde encüm-i seyyāre-i żiyā-güster

10 Degil mi maʿden-i yāḳūt-ı zerd-i mihr ġonca
Derūn-ı verdde şeb-nem olursa dürr ü güher[9]

11 Derūn-ı lālede dāġ-ı sitem ḳıyās itme
Şeh-i bahāra buḫūr içün oldı bir micmer

12 Ṣabā ki eyledi her naḫlı gülşen-i Ṭūbā
Hevā-yı bāġ olursa ʿaceb mi cān-perver

13 Bu demde ol ki ʿumūm-nümā ile olmuş[10]
Felek feżā-yı çemen aḫterāne gül-aḫmer

14 ʿUmūm-ı nāmiye ol mertebe k'olur nergis
Alursa bāde-keşān destine mey aṣfer

15 Ne mertebe es̱er-i nāmiye ḳıyās ile
Ki āh-ı ʿāşıḳı eyler hevāda sünbül-i ter

16 Zihī ʿumūm-ı füyūżāt-ı nev-bahārı kim
Düşerse ẓıll-ı ʿacūz arża ola bir duḫter[11]

17 Çemende şimdi olur serv-i naḫl-i şeftālü
Çemenle şimdi dıraḫt-ı s̱emer olur ʿarʿar

---

[8] 90/8a demde: demle D.
[9] 90/10b verdde: verde de D.
[10] 90/13a demde: demdür D.
[11] 90/16b arża ola bir: ardına ola D.

18 O şerḥa şerḥa-i hicrān ki dest-i miḥnet ile
Zamān zamān çekilüp olmuş idi zīnet-ber[12]

19 Bi-feyż-i nāmiye perverde-i bahār olup
Zemīn-i sīnede serv oldı her biri pür-ber

20 Çemen ki serdī-i sermādan olmuş idi ʻaḳīm
Ḳuvā-yı nāmiyeden aña oldı çün şevher

21 Es̱er idüp nefes-i şeyẖ feyż-i nev-rūzī
Vücūda māder-i gülşen getürdi niçe s̱emer[13]

22 Güẕergāh-ı nesīm-i ṣabāḥ-ı nev-rūzı
Olursa kākül-i müşgīn ʻārıż-ı dil-ber

23 Zamāne luṭfa dūçār olursa sünbül olur
Muḳārin ġażab olsa olur iki ejder

24 Bu demde burc-ı şerefden ṭulūʻ idüp ẖurşīd
Bu demdür ol ki esüp gül-şene nesīm-i seḥer

25 Cihāna virdi yine bir ṭarāvet-i tāze
Ki gül-güşūde vü sünbül benefşedür her yer[14]

26 Olurdı feyż-i bahār ile ẖançer-i sūsen
Alınca destine feṣṣād deşne-i neşter[15]

27 Mey-i ṣafā ile ser-şār kāse-i zerrīn
Elinde nergis-i mestānenüñ ṭolu sāġar

[12] 90/18b çekilüp: çeküp D.
[13] 90/21b s̱emer: şecer D.
[14] 90/25b Ki gül-güşūde be-seng ü benefşe-ver mermer NM1.
[15] 90/26b deşne-i: deşne vü NM1.

28 Zamāne oldı peşīmān itdügi vaż‘a
Kim itdi çarḫ-ı ṣafāya bahārdan miḥver

29 Bu inbisāṭ u leṭāfet olunmaz istib‘ād
Havāda cūd-ı ‘Alī-vār çemende ‘adl-i ‘Ömer

30 Bu i‘tidāl-i havāyı çemende kim görmüş
Dilinde beyża-ı nergis ide nihān āẕer[16]

31 Behişt-i zīnet-i bāğı göreydi reşkinden
İderdi gülleri taḥṣīl-i reng-i nilüfer

32 Bu āb u tābı görüp bezm-i bāġda bülbül
Şarāb-ı ẕevḳ ile mest olup oldı ḥīnā-ger

33 Meger ki dīde-i ‘ibret heẕārda yoġmış
Çemende güldi açıldı ḳıyās ider güller

34 Zebān-ı berg ile eşcār başladı vaṣfa[17]
Ṭoḳundı gūşına zīrā ki na‘t-i peyġamber[18]

35 Ṭırāz-ı ṣūret u ma‘nā medār-ı kevn ü mekān
Şefī‘-i her dū cihān u ḫaṭīb-i nüh-minber

36 Emīn-i cümle-i ümmet amān-ı her millet
Emīr-i dād ü dihiş şāh-ı lā mekān kişver

37 Cenāb-ı Aḥmed-i Mürsel medār-ı dīn ü düvel
Ḥabīb-i Ḥażret-i Mevlā Nebiyy-i ḫūb-siyer

38 Cemālī āyine-i ẕāt pāk-ı Mevlādır
Ṣıfāt-ı Ḥaḳḳa vücūd-ı şerīfidir maḥşer[19]

---

[16] 90/30b āẕer: erez D.
[17] 90/34a Zebān: Zamān D.
[18] 90/34b gūşına zīrā ki: gūşe-i rīz aña D.

39 Yüzünde ḫāli ki ġayb-ı hüviyyete noḳṭa[20]
Şu'ā'-ı 'arıżı nūr-ı Ḫudāya remz eyler

40 O ebruvān u cebīne dinürdi māh u hilāl[21]
Siyāh olaydı hilāl ü beyāż olaydı ḳamer

41 Cevāḫir-i suḫanı gūş-ı cāna āvīze
Leālī-i keremi baḥri eyledi mużṭarr

42 Kelāmıdur ġurer-i cebhe-i cemāl-i suḫan
Dehān u dişleri yāḳūt ḥoḳḳa içre dürer[22]

43 Nedir o ḥüsn ü leṭāfet ki kör ola bīnā
Nedir bu ṭarz-ı feṣāḥat ki ola sāmı'a ker

44 Olurdı nūr-ı hidāyet dilinde tābende
Ḥaḳīḳatiyle göreydi cemālini kāfer[23]

45 Cemāli ḥuccet ü mührü'n-nübüvve ḫatmi idi[24]
Risāletine şuhūd-ı 'udūl-i naḫl ü ḥacer

46 İdeydi 'āleme te's̱īr būy-ı aḫlāḳı
Olurdı arż u semā bir şemmāme-i 'anber

47 O çāşnī-i risālet ki çarḫ pür-ṭīnet[25]
Olaydı lez̠z̠et-i ḫalḳiyle behre-dār eger

48 İdeydi gülşen-i dehrī o mertebe şīrīn
Gezende efī'-i ḳattāl olurdı nāy-ı şeker

---

[19] 90/38b şerīfidir: şerīfdir D.
[20] 90/39a Yüzünde ḫāli ki: Yüzüñle ḫālüñe D.
[21] 90/40a māh u hilāl: māh-ı cemāl NM1.
[22] 90/42b Dehān u: Dehānı D.
[23] 90/44b cemālini: cemālin D.
[24] 90/45a mührü'n-nübüvve: mihr itsün D.
[25] 90/47a pür-ṭīnet: mūr-ṭīnet NM1.

49 Olaydı āb eger luṭf-ı tab‘ına maḳrūn
Olurdı tābiş-i ruḫsār u sūziş-i aḫker[26]

50 Ne‘ūẕü bi’llāh eger olsa maẓhar ḫışmı
İder ḳıyāmete dek lerze künbed-i aḫżar

51 Cenīn-i şems olaydı ṣalābeti melḥūẓ
Ṭevellüd eyler idi ser-bürīde ez-māder[27]

52 Kemīne ‘ilmine ḥasret-keşīde Eflāṭūn
Der-i ma‘rifetine evliyā olur çāker

53 Revān-ı Ḥażret-i Loḳmān sāil-i ḥikmet[28]
Anuñla nice o manṭıḳda Bū ‘Alī hem-ser[29]

54 Olurken ‘āciz-i eşkāli rūḥ-ı Öḳlīdis
Bilür mi zīc-i kemālātını Ebū Ma‘şer

55 Sarāy-ı ḳadrine ‘arş-ı berīn serā-perde
Fežā-yı rif‘atine bār ki bu nüh çāder

56 Mümās-ı saṭḥ-ı sarāy-ı celāli saḳf-ı semā[30]
‘Uluvv-i şānına nisbetle ‘arş olur kemter

57 Semend-i ḳadrine dībā kecīm çarḫ-ı felek
Rikāb-ı sīm-hilāl āfitāb-ı sīm eger[31]

58 Ṭınāb-ı ḫargehiñ eylerdi cevr-i destinde[32]
Ġubār-ı dergehi kuḥlu’l- ‘uyūn-ı İskender

[26] 90/49b sūziş-i: sūz-ı şer D.
[27] 90/51b Tevellüd: Ṭufeylī D.
[28] 90/53a Revān-ı: Revāna D.
[29] 90/53b o: ola NM1.
[30] 90/56a Mümās: Ḳumāş D.
[31] 90/57. beyit: –NM1.
[32] 90/58a cevr-i destinde: ḥūr-deşine NM1.

59 Emīn olur iki ‘ālemde tīġ-i zaḫmından[33]
Serine ol kim ide na‘l-i āteşin miġfer

60 İdeydi āyine-i cān na‘l-i reh-vārın
Görürdi ṣūret-i īmānı dīde-i Ḳayṣer

61 Nezāket-i sem-i esbiyle dāġ tāze olur[34]
Ġubār-ı rāh-ı semendiyle faḫr ider ‘anber

62 Kemāl-i ẕātına yetmez mi bu delīl-i ḳāvī
Ki ḥükmi sırr-ı ḳażā idi ‘ilmi remz-i ḳader

63 Öñünde ġāşiye-vār idi Cibrīl-i Emīn
Melekler emrine olmuşdı cümle fermān-ber

64 Ḫalīl-i hücre-nişīn-i maḳām-ı *ev ednā*
Kelīm-i ḳābil-i rü’yet bu gūne virdi ḫaber

65 O şeb ki da‘vet-i mi‘rāca geldi Cibrîl
Getürdi ḥulle-i cennet Burāḳ u tāc u kemer

66 O nāzenīn Ḫudāyī getürdi cismi ile
Ḥarem-serā-yı viṣāle varup o ḫayr-ı beşer

67 Kelām-ı Ḥaḳḳı işitdi cemālini gördi[35]
Vü geldi vāḳı‘ada baş göziyle itdi naẓar

68 Ḥabībine keremin yine Ḥaḳḳ bilür ammā
Şefā‘at eyleyicek ümmetini ol server

[33] 90/59a zaḫmından: zaḫmetde D.
[34] 90/61a tāze olur: olur lāle D.
[35] 90/67a cemālini: cemālin D.

69 Cenāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳdan bu gūne luṭf oldı[36]
Ki ümmetiñ saña itdim ʿaṭāsın ol dāver[37]

70 Rücūʿ idince saʿādetle çarḫ ḫilʿatine[38]
Semūr itdi sevād şebi olup vā nekr

71 Olaydı *leyletü'l-İsrā* beyān-ı icmālen[39]
Ki eyledi anı tafṣīl nice ehl-i hüner

72 Niçe kitāb olursa rümūz-ı miʿrācı
Yazılmaya yine biñde birisi ṭoġrı ḫaber[40]

73 Ṣıġar mı ḥavṣala-i kaġıda yaḫūd ḳaleme[41]
Ki muʿcizātını taʿdād idüp idem defter

74 Bir ikisin diyeyim cümleye muʿādil ola
Ki hem ḫaṣīṣa ola hem şehīr ü hem ekber

75 Benānı eyledi sīr-āb-ı teşne aṣḥābı[42]
Aḳıtdı beş ḳalem āb-ı ḥayāt cān-perver

76 Cemīʿ muʿcize-i enbiyā o Ḥażretden
Hilāl ṣanma o ḥasretle gāh olur lāġar

77 Meh-i münīri işāretle iki şaḳḳ itdi
Pesend o seng-i dile itmeye bu kār eser

78 O āfitābı ki bir kerre māh seyr itdi
Hilāl ṣanma o ḥasretle gāh olur lāġar[43]

---

[36] 90/69a gūne: gün D.
[37] 90/69b ʿatasın: ʿatayın D.
[38] 90/70a ḫilʿatine: ḫalḳına D.
[39] 90/71a Olaydı: Olundı D.
[40] 90/72b biñde: bil ki D.
[41] 90/73a ḥavṣala-i ḳaġıda: devlet ile kāġaz D.
[42] 90/75a Benānı: Nebātı D.
[43] 90/78b Ẓuhūr itmiş idi mih-ter ü eger kih-ter D.

79 Peyāmberān-ı ʻıẓāmuñ cemīʻ-i evṣāfın[44]
Aña Cenāb-ı Ḫudā virmiş idi ser-tā-ser

80 Daḫı ziyāde ile itdi aña erzānī
O luṭf-ı Ḥaḳḳa ki olmuşdı enbiyā maẓhar

81 Seriyye vü ġazavātın beyāna ḥācet yoḳ
Ki fetḥ-i Mekke birisi birisidür Ḫayber

82 Vücūdı idi medār-ı vücūd her mümkin[45]
Murād iderse olur resm-i mümteniʻ aḫer

83 Göñül göñül heves-i naʻtın eyledüñ ammā
Ḥaẕer ḥaẕer ki bu vādīde çoḳ maḥall-i ḫaṭar

84 Murāduñ ile yeter ḫāk-i pāyına ʻarża
Ki vaṣf-ı pākine lāzım anıñ zebān-ı dīger[46]

85 Ġaraż bu eylemeden ʻarż-ı ḥālde cür’et
Şefāʻatüñ ola nār-ı caḥīm baʻdü siper[47]

86 Ḫamīr-i māye-i ḳurb ola bu ḳaṣīde baña
Bi-ḥaḳḳ-ı ṣıdḳ-ı Ebī Bekr u yārī-i Ḥaydar

87 Eyā şefīʻ-i müşeffiʻ ẓahīr-i her müẕnib[48]
O günde kim diye *eyne’l-mefer* geh-i mih-ter[49]

88 Yeter benim gibi mücrim-i güneh-kāra
Olursa küşe-i çeşmüñle bir nigāh yeter

[44] 90/79a evṣafın: evṣāfına D.
[45] 90/82a vücūd: vücūda NM1.
[46] 90/84b Ki vaṣf-ı pākini lāzım ide zebāna deger D.
[47] 90/85b Şefāʻatüñ: Şefāʻati D / baʻdü: baʻdehū D.
[48] 90/87a müẕnib: meẕheb NM1.
[49] 90/87b geh-i mih-ter: geh u mih-ter NM1.

89 Bu neşe’de niçe kez eyledüñ beni lāyıḳ
Ki nūr-ı şems-i cemālüñi gördi dīde-i ser

90 Recām odur idesin yine ḳābil-i dīdār[50]
Mezār ü maḥşer ü cennetde ey bihīn peyker

91 Murāduñ oldı murād-ı Cenāb-ı Ḥāḳḳ çünkim
Olursa baña kerem ḫāṭırıñda ger mużmerr

92 Yine caḥīm ise bu müẕnibe eger mesken
Miyān-ı cennet ola cāy-ı vird-i ter pister

93 Mükevvenāt ki çeşm-i saḫāña şey’-i ḥaḳīr
Günāhım olmaya mı çeşm-i ‘afvuña aḥḳar

94 Ne‘ūẕubi’llāh eger rūz-ı ḥaşr olmaz ise
Dem-i günāh-ı me‘āṣī şefā‘atüñle heder[51]

95 Ḥisābgāh-ı ḳıyāmet sirişk-i dīde ile
Yā baḥr-i ḫūn ola yā ola cūy-ı pey-muġberr

96 Sen ey şefī‘-i ümem Şāh-ı rūz-ı rūst-ā-ḫīz
O bezmde k’olasın sāḳī-i mey-i kevs̱er

97 Kemīne ḳaṭre-i āb-ı zülāl naẓẓāre
İde bu teşne-i dil vaṣl-ı mest-i cām-ı naẓar

98 Olur mı ṣaṣar-ı bād-ı güẕerle mevc-efken
Maḥabbetüñ ki yem-i dilde vaż‘ ide lenger

[50] 90/90a idesin: ide seni D.
[51] 90/94b günāh-ı: günāh u D.

99 Neẓāre eyler iseñ rūy-ı dille bir kerre
İrem-pesend-i behişt ola ḳaṣr-ı cāh-ı saḳar

100 Ne mümkin eyleye mālik cehennemi īḳād
Olursa rūy-ı dil ü luṭfiña eger maẓhar[52]

101 Caḥīm-dār-ı na'īm ola cennete nisbet
Behişt olursa eger ḫışm-ı çeşmüñe manẓar[53]

102 Ṣafā-yı cennet ü kevs̱er olur mı Ṣulṭānım
Olursa āyine-i ḫāṭıruñ eger muġberr

103 Resūl-i Ḥaḳḳ ṣıfatan mümkin-i vücūb-ı es̱eren
Eyā medār-ı vücūd-ı cemī'-i zīr ü zeber[54]

104 'Alem firāzī-i na't-i şerīfüñ ile benem
Lisāna ins ü melekde berīn müşābe semer

105 Ki gūş-ı dehri pür itdi 'aleyke 'avnu'llāh
Hemīşe vaṣfım iderler cihāniyān ezber

106 Ḫayāl-i feyżile dil oldı çün s̱enā-ḫ̌ānuñ
Olur ḳıyāmete dek cībi kān-ı cevher ü zer

107 Menem ki ideli na't-i şerīfüñe āġāz
Lisān-ı ġayb ile Ḥāfıẓ baña olur yāver

108 Meh-i sipihr-i münīr enverī-i rūşen-dil[55]
Ḳaṣīdeye odur evvel viren eger zīver

---

[52] 90/100b rūy-ı dil ü luṭfiña: dil ü rūy-ı luṭfla D.
[53] 90/101b ḫışm-ı çeşmüñe: çeşm-i ḫışmuña D.
[54] 90/103b Eyā medār-ı vücūd-ı cemī'-i zīr ü zeber: – NM1.
[55] 90/108a Münīr: hüner D.

109 Benimle nice müsāvī ola o mertebede
Ki naʿt-i pād-şehān ile itdi ʿömr-güẕer[56]

110 Benimle hem-ser olurdı Ḥakīm-i H̱āḳānī
Sözünda āteş olaydı gözünde ẖūn-ı ciger

111 Benimle bir midür üstād-ı tāze-gū ʿÖrfī[57]
Ki buldı anuñ ile şiʿr ü şāʿiriyyet fer

112 Dilinde sūziş-i ʿaşḳ u sözünde sūziş yoḳ
Olur mı āteş-i duzaẖla bir kemīne şerer

113 Der-i kelāmımı bulsa ẓahīr-i ẖārābī
ʿArūs-ı naẓmıma eylerdi zīnet-i efser[58]

114 O feyẓ-baẖş-ı dil-i şāhid-i ẖayālim ben
Görürse Feyżī eger olur idi reşk-āver[59]

115 Perend-i naẓmım o deñlü revāc buldı benim
Ki nākd-ı cānla bulmadı ṭālib aña ẓafer

116 O ṭarḥ-efgen-i eşʿār-ı tāze-gūyem kim[60]
Selīm u Muḥteşeme olmadı küşāde bu der

117 Kelīm-i Ṭūr-ı meʿānī benem ki naʿtüñ ile
Tecelliyāt-ı meʿānīye oldı dil maṣdar

118 O rūḥ-baẖş-ı kühen-i ḳālıb-ı meʿāniyem[61]
Şifāyī baña bu vaʿdīde olmadı keyfer[62]

---

[56] 90/109b itdi ʿömr-güẕer: ʿömri ide güẕer NM1.
[57] 90/111a üstād-ı: üstād u D.
[58] 90/113. beyit: O feyẓ-baẖş-ı dil-i şāhid-i ẖayālim ben
ʿArūs-ı naẓmına eylerdi zīnet-i efser D.
[59] 90/114. beyit: Der-i kelāmımı bulsa ẓahīr-i ẖārābī
Ki görse Feyżī-i Hindī olurdı reşk-āver D.
[60] 90/116a tāze-gūyem kim: tāzeyim ben kim D.
[61] 90/118a meʿāniyem: maʿnāyım D.

119 Şeh-i memālik-i elfāẓ u maʻnāyım şimdi
Revādır olsa baña bende rūḥ-ı şeh Sencer

120 Zemīn-i naʻtiñe kim geşt-i toḫm-ı saʻy itdim[63]
Aña ki feyż-i Ḫudā dād oldı mihr ü maṭar

121 O dāne-i şeref-i ʻizzet oldı ḥāṣıl kim
Kemāl-i bāb-ı saʻādet medār-ı meh-çāker

122 Ne daʻvā kim iderin baʻd-ezīn ḳuṣūr itdim
Ḫudāya ḥamd ki oldum zi-āsumān berter

123 Yeter yeter bu ḳadar ḫod-fürūşluḳ NAẒMĪ
Tamām ḥāliñe vāḳıfdır ol kerem-güster

124 Duʻāya başla yeter eyle rūḥuna ṣalavāt
Kerāmet üzre āhımdır ṣalāt-ı peyġamber

125 Niteki gül-şen-i ḫandān eyleye ḫurşīd
Niteki eyleye girdiş bu çarḫ-ı nüh çenber

126 Niteki maḳdem şāh-ı bahār ile sermā
Memālik-i ʻademi ide bi'ż-żarūre maḳarr

127 O mefḫar-ı rüsülüñ rūḥuna selām olsun
Lisān-ı bende-i nā-çīzden mesā vü seḥer

128 Ġubār meşhed-i pākīni ide ʻanber bū
Gül-i ṣalāt ü selām-ı taḥiyyāt-ı ezher

---

[62] 90/118b baña: saña NM1.
[63] 90/120a naʻtiñe kim geşt-i toḫm: naʻtile güm-geşt-i toḫm D.

NM1 80a **91** **NAẒMĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Beççe-i Naẓmī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Nebiyy-i Ekrem Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Sevād-ı zülfüñ eger olmasa niḳāb saña
Yanardı itse naẓar çeşm-i āfitāb saña

2 Ḳażā-yı sīnede eylerken ey perī-cilve
Yine nedür bu ḳadar bizden ictināb saña

3 O deñlü nāzik ü tersin ki eyler āzurde
Firāş-ı cennet-i ‘adn olsa cāme-ḫˇāb saña

4 Ner mey ḳala ne ḥabāb āh-ı āteşimden
Neẓāre eyler ise dīde-i şarāb saña[1]

5 Ḫoşā edeb ki dūçār olsa çeşmiñe sāġar[2]
Gelürdi rü’yet-i ‘aksüñde ıżṭırāb saña

6 Olurdı neş’esi tā ḥaşr NAẒMİYĀ bākī[3]
Ṣunaydı yār eger bir ḳadeḥ şarāb saña

7 Şarāb-ı ‘aşḳ-ı mecāziyle olma *lā ya‘ḳıl*
Dem-i ḫumārda tā gelmeye ḥicāb saña

8 Mey-i maḥabbet-i faḫr-i cihānı nūş ile
İrişe feyż-i dem-ā-demle āb u tāb saña

[*] Halime Bektaş, *Şeyh Mehmed Nazmî Dîvânı (Edisyon Kritik, İnceleme)*, Sivas 2005, s. 539-542.
[1] 91/4b Neẓāre: Neẓār D.
[2] 91/5a Ḫoşā edeb: Zehī ḥıyār D.
[3] 91/6a Olurdı: Ḳ’alurdı D / ẓāhir: bākī D.

9 Leb-i niyāz ile būs eyle dāmeni luṭfın
O Ḥażretüñ ki odur rehber-i ṣavāb saña

10 Ġubār-ı ḳūyını kuḥlu'l-'uyūn-ı cān eyle
Ki āsitānına yüz sürmedür niṣāb saña[4]

11 Cemāl-i şāhid-i dil-ḫ̌āhız rü'yet ise ġaraż
Yed-i viṣāl olup rāfi'-i niḳāb saña[5]

12 Şeh-i serīr-i risālet Muḥammed-i 'Arabī
Ḳ'odur medār-ı binā-yı dil-i ḫarāb saña

13 Cenāb-ı sidre-nişīn-i mekīn *ev-ednā*
Peyāmberān idicek 'arż-ı intisāb saña

14 Senüñle kimdür iden da'vī-i ser-efrāzī
Ḫudā çün eyledi *Levlāk* ile ḫiṭāb saña

15 Beyān-ı vaṣfuña ḳādir midür benī Ādem
Ki indi vaṣf-ı şerīfüñde bir kitāb saña

16 Eyā şefī'-i 'uṣat-ı ümem Ḥabīb-i Ḫudā
Niyāz idince ḳıyāmetde şeyḫ ü şābb saña

17 Bağışlaya saña 'āṣīleri budur me'mūl
Cenāb-ı Ḥażret-i Ḥaḳ yevm-i iḥtisāb saña

18 Ẓahīr olursa o maḥbūb-ı Ḥaḳḳ eger Naẓmī
Ḳolay ü sehl ola maḥşerde pes ḥisāb saña

19 Alursa zīr-i berīn dāmen-i ḥimāyetine[6]
İṣābet itmeye aṣlā yed-i 'iḳāb saña

[4] 91/10b āsitānına: āsitāne D.
[5] 91/9b yed: med D.
[6] 91/19a Alursa: Olursa D.

20 Leb-i şefā‘ati taḥrīk ola medār-ı kerem
Olursa kes̱ret-i cürm ile ger ‘itāb saña

21 Budur murād ki ey bīkes eyleye Bārī[7]
Anuñ civārını maḥşergeh ü me’āb saña

[7] 91/21a bīkes: yekser D.

NM1 80b **92 NAẒMĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Naẓmī Der-Na'ṭ-i Nebiyy-i Muḥarrem

Ṣalla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Kūy-ı dil-dār kim me'ābımdur
Şems-i āvāre-i cenābımdur

2 Göreli rūy-ı yāri mihrile māh
İki sāde ġulām bābımdur

3 Rūy-ı ḫūy-gerde-i dil-ārāyı
Gül-i surḫ ter ü gül-i ābımdur

4 Eşk-i ḫūn-āb-ı laḫṭ laḫt-ı ciger[1]
Bezm-i ġamda mey ü kebābımdur

5 Baḥr-ı ḫūn-ābe-i ciger ṣanma
Sūziş-i mevc-i ıżṭırābımdur

6 Nāle-i şu'le-dār-ı miḥnet-sūz
Naġme-i āteşīn rebābımdur[2]

7 Ben o nūrum ki mihr-i 'ālem-tāb[3]
Vāle-i ẓulmet ü seḥābımdur[4]

8 Nūr-ı feyyāż-ı ḫāṭır-ı ilhām
Lā-mekān seyr-i āfitābımdur

9 Rūḥ-ı ma'nā vü şāhid-i elfāẓ
'Āşıḳ-ı ḫāṭır-ı ḫarābımdur

---

[*] Halime Bektaş, *Şeyh Mehmed Nazmî Dîvânı (Edisyon Kritik, İnceleme)*, Sivas 2005, s. 534-539.
[1] 92/4a ḫūn-āb-ı: ḫūn āb u D.
[2] 92/6b rebābımdur: zebābımdur D.
[3] 92/7a Ben o nūrum ki: Nebī oldur ki D.
[4] 92/7b ẓulmet ü: ẓulmet-i D.

10 Ḫāme-i ma‘nā ḳuvvet-i ṭab‘ım
Levḥa-i dānişim kitābımdur

11 Köhne maḫmūr-ı meclis-i ‘irfān
Mest-i ṣahbā-yı feyż-i nābımdur

12 Ḫˇāce-i ‘ālem olsa lāyıḳdur
Kim benüm ḳābil-i ḫiṭābımdur

13 Nār-ı ḫacletle ola ḫākister
Ol ki hem maẓhar-ı ‘itābımdur

14 Eyleyen mürde dilleri iḥyā
Nefs-i kevs̱erīn-i lu‘ābımdur

15 Ḳand-i ‘irfān-fürūş-ı dehrim ben
Ehl-i ṭab‘ u suḫan ẕebābımdur

16 Şāh-vār-ı ṣadefçe-i eş‘ār
Kemterīn ḳaṭre-i seḥābımdur

17 Şāh-beyt-i ḳaṣīde-i ‘irfān
Ṣıfat-ı aḥḳar-ı cenābımdur

18 Müttekā-yı serīr-i mülk-i suḫan
Cāy-ārām u cāme-ḫˇābımdur[5]

19 Mülk-i ma‘nāyı eyleyen rūşen
Pertev-i nūr-ı āfitābımdur

20 Pādişāh-ı memālik-i suḫanım
Devlet iḳbāli pes ‘aẕābımdur

[5] 92/18b cāy-ārām u: cāy-ārām-ı NM1

21 Ḫırḳa-i köhne şāl-ı peşmīne
Aṭlas-ı zer-keş intiḫābımdur

22 Bu ḳadar iftiḫārıma bā‘iṣ
Ḫāk-pāyına intisābımdur

23 Bir vücūd-ı mükerremüñ kim ol
Sebeb-i cem‘-i ḫāk u ābımdur

24 Ya‘ni faḫr-ı rüsül ḥabīb-i Ḫudā
Mülhem-i ma‘nā-yı ṣavābımdur

25 Aḥmed-i Mürsel ü Muḥammed Emīn
Na‘tı ser-defter-i ṣevābımdur

26 Medḥine çarḫ-ı kaġıd-ı ebrī[6]
Mihr ser-levḥa-i kitābımdur

27 Ṣıla-i na‘tı tevsen-i eflāk
Zeyn-i ḫūr māh-ı nev rikābımdur

28 Ḫayme rif‘atım olup gerdūne
Tār-ı ḫurşīd o dem ṭınābımdur

29 Öyle pür-gū ider nebī vaṣfuñ
Vaḳt-i pīrī dem-i şebābımdur[7]

30 Şāh-ı *levlāk* maẓhar-ı na‘tuñ[8]
Şeref-i ‘izzet-i iktisābımdur

31 Vaṣf-ı pāküñi eylesem inşā
Ṣıdḳ u aḫlāḳ iḥtisābımdur[9]

---

[6] 92/26a ḳaġıd: ḳāġaẕ D.
[7] 92/29b şebābımdur: şitābımdur D.
[8] 92/30a levlāk maẓhar-ı: levlāka maẓharen D.
[9] 92/31b aḫlāḳ: iḫlāṣ D.

32 Ḥāşāli'llāh güẕer iderse eger
Ḫāṭırımdan riyā 'iḳābımdur

33 Eyleseñ naẓra-i ḳabūle ḳarīn[10]
Ṣıle-i naḳd-i bī-ḥisābımdur

34 Āşinā-yı nigāh-ı merḥametüñ
Rāfi'-i burḳa'-i ḥicābımdur

35 Ḥasretüñle olursa rīş-i sefīd
Eşk-i ḫūnın aña ḫiżābımdur[11]

36 Rūz-ı maḥşerde ey şefī'-i ümem[12]
Ki o gün rūz-ı iḥtisābımdur

37 Besdür eylerseñ ey kerem kānı
Bir şefā'at benüm niṣābımdur

38 Söz tamām oldı Naẓmiyā besdür
Bu serābım bu cūd-ı şerābım

39 Rūḥ-ı pākine ṣad dürūd u selām[13]
Tā o dem ki dem-i ḥisābımdur

40 Hem ṣalāt-ı cemī'-i maḫlūḳāt
Rūḥuna tuḥfe-i şitābımdur

41 Yapışan dāmen-i icābete pek
Dest-i da'vāt-ı müstecābımdur[14]

---

[10] 92/33a ḳabūle: ḳabūl-i D.
[11] 92/35b ḫūnın: Ḫuneyn NM1.
[12] 92/36a maḥşerde ey: maḥşerī-i D.
[13] 92/39a dürūd: vürūd D.
[14] 92/40a dāmen-i: dāmene D.

NM1 88a **93** **NEF‘Ī**[*]

Ḳaṣīde-i Nef‘ī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Ekrem ü Resūl-i Muḥarrem Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Fā‘ilātün Fā‘ilâtün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 ‘Uḳde-i ser-rişte-i rāz-ı niḥānīdür sözüm
Silk-i tesbīḥ-i dür-i seb‘u’l-meṣānīdür sözüm

2 Bir güherdir kim naẓīrin görmemişdir rūzgār
Rūzgāra ‘ālem-i ġayb armaġanıdır sözüm

3 Rūzgār iḥsānımı bilmiş benim yā bilmemiş
‘Āleme feyż-i ḥayāt-ı cāvidānīdir sözüm

4 Ehl olan ḳadrin bilir ben gevherim medḥ eylemem[1]
‘Ālemiñ sermāye-i deryā vü kānıdır sözüm

5 Bī-‘araż bir cevher-i ṣāfīdir ammā muttaṣıl
Ehl-i tab‘ıñ zīver-i tīġ u sinānıdır sözüm

6 Ya‘nī kim endīşe-sencān-ı cihānıñ dā’imā
Hem ṣarīr-i kilki hem vird-i zebānıdır sözüm

7 Bir benim gibi cigerdār ehl-i ṭab‘ olmaz daḫi
Cevher-i tīġ-ı ḳażā-yı nāgehānīdir sözüm

8 Ġamze-i dilber n’ola reşk eylese endīşeme
Ḥırz-ı bāzū-yı dil-i ṣāḥib-ḳırānīdir sözüm

10 Ol ḳadar pür-şīvedir gūyā ki bikr-i fikrimiñ
Ġamze-i merd-efgen-i nā-mihribānıdır sözüm

---

[*] Metin Akkuş, *Nef‘î Dîvânı*, Ankara 1993, s.45-47.
[1] 93/4a gevherim: cevherim D.

11 Ol ḳadar dil-dūzdur gūyā ki bir şūḫ āfetin
Nāvek-i müşgīn-kemān-ı ebruvānıdır sözüm

12 Āyet-i *nūn ve'l-ḳalem*dir muṣḥaf-ı sīnemde yā
Rüstem-i endīşemiñ tīr ü kemānıdır sözüm

13 Bir gülistāndır ḫayālim dil şüküfte bülbüli
Ol gülistānıñ laṭīf āb-ı revānıdır sözüm

14 Bir şebistāndır devātım ḫāme zengī ḫādimi[2]
Ol şebistānıñ 'arūs-ı dil-sitānıdır sözüm[3]

15 Āferīniş ṭūṭī-i endīşeme bir dāmdır
Kim o dāmıñ dāne-i pür-imtinānıdır sözüm

16 Kimse inkār idemez māhiyyet-i endīşemi
Ehl-i reşkin nüsḫa-i 'aḳd-i lisānıdır sözüm[4]

17 Āfet-i 'aynü'l-kemāl-i reşk kār itmez baña
Def'-i zaḫm-ı çeşm-i Ḫallāḳ-ı Ma'ānīdir sözüm

18 Ḫāk-i pāyım sürme eylerse 'aceb mi rūzgār
'Unsur-ı rūḥ-ı kemāl-i Iṣfahānīdir sözüm

19 İşte Ḫallāḳ-ı ma'ānī şimdi geldi 'āleme
Gūş idiñ ās̱ārını kim tercemānıdır sözüm

20 Ṣonra gelsem dehre Ḫallāḳ-ı Ma'ānīden n'ola
Ḳāleb-i ḫuşk-i ḫayāle rūḥ-ı s̱ānīdir sözüm

[2] 93/14a devātım: ḫayālim D.
[3] 93/14b ol: o D.
[4] 93/16. beyit: –NM1

21 Nüktede ‘ālem ḥarīf olmaz baña gūyā benim
Her ne söylersem cevāb-ı *len-terānī*dir sözüm

22 Her ne söylersem ḳażā mażmūnını is̱bāt ider
Anı bilmez kim ḫıṭāb-ı imtiḥānīdir sözüm[5]

23 Ben ne Keşşāfım ne ṣāḥib-keşf ammā ma‘nīde
Mū-şikāf-ı nüktehā-yı āsumānīdir sözüm

24 Biñde bir ma‘nāyı naẓm itmem yine bir lafẓ ise
Yoḳlasañ mecmū‘a-i rāz-ı nihānīdir sözüm

25 Ḥāsid-i keç-rev ḫayāle rāst gelmezse n’ola
Ehl-i dil yārāne her dem yār-ı cānıdır sözüm

26 Ben cihān-ārā şehenşāh-ı cihān-ı ma‘niyim
Sözleriñ de pādişāh-ı kāmrānīdir sözüm

27 Dönse şemşīr-i ḫaṭībe n’ola şemşīr-i zebān
Mülk-i naẓmıñ ḫuṭbe-i emn ü emānıdır sözüm[6]

28 Ṭab‘ımıñ bir tercemān-ı ter-zebānıdır ḳalem
Ḫāmemiñ bir hem-zebān-ı nüktedānıdır sözüm

29 Pāsbān olmuş bir ejderdir ḳalem genc-i dile
Kim o genciñ şebçirāġ-ı pāsbānıdır sözüm

30 Tā ṣabāḥ-ı haşre dek biñ mübtelāyı mest ider
Bezm-i ‘aşḳın neşve-i rıṭl-ı girānidir sözüm

31 Rind-i huşyārım ḫarābāt-ı maḥabbetdür dilüm
‘Āşıḳ-ı hercāyīyim vaḥdet nişānıdır sözüm

---

[5] 93/22b kim: ki D.
[6] 93/27b ḫuṭbe: ḫıṭṭa NM1.

32 Olalı peyġamber-i āḫir zamāne na‘t-gū
Āb- rūy-ı ümmet-i āḫir zamānīdir sözüm

33 Na‘t-i şāhenşāh-ı evreng-i nübüvet kim anıñ
Feyẓ-i medḥiyle diliñ cān-ı cihānıdır sözüm

34 Cān-ı ‘ālem faḫr-ı ādem Aḥmed-i mürsel ki tā
Ḥaşr olunca na‘t-gūy u na‘t-hˇānıdır sözüm

35 Olalı ġavvāṣ-ı deryā-yı ḫayāl-i midḥati
Cevherī-i ṭab‘ımıñ zîb-i dükānıdır sözüm

36 Ol ḳadar el virdi ma‘nā feyż-i evṣāfıyle kim
Gūyiyā miftāḥ-ı genc-i şāygānīdir sözüm

37 Maşrıḳ-ı subḥ-ı hidāyetdir senāsiyle dilim
Mihr-i ḳudsī pertev-i kevkeb-feşānıdır sözüm[7]

38 Kevkeb-efşān āfitāb olmazsa ger ol maşrıḳıñ
‘Iḳd-ı pervīn-i güsiste-rīsmānıdır sözüm

39 Başlasam mi‘rācını taḥkīke āb u ṭāb ile
Gevher-i şehvār-ı gūş-ı ümmühānīdir sözüm

40 ‘Addolunmaz mu‘cizātı ḥadden efzūn neylesün
Gerçi kim bir rāvī-i mu‘ciz-beyānīdir sözüm

41 Gerçi ben dūrum cenābından hele şükrüm budur
Çehre-fersā-yı cenāb-ı āstānıdır sözüm

[7] 93/37. beyit: –NM1.

42 NEF‘Īyim endīşe-i medḥ ile oldum kām-yāb[8]
Nā-murādān-ı cihāna müjdegānīdir sözüm

43 Ḥāk-pāy-ı na‘t-gūyānım ki ‘arş-ı a‘ẓamıñ
Ẕiḳr ü tesbīḥ-i lisān-ı ḳudsiyānıdır sözüm

44 Şādkām oldum neşāṭ-ı feyż-i na‘t-i pāk ile
Şimdiden ṣonra du‘ā-yı şādmānīdir sözüm

45 Tā ki ma‘nā-yı laṭīf ü lafẓ-ı reng-āmīz ile
Rūzgārıñ bir dil-āver dāstānıdır sözüm[9]

46 Her dem endīşemden olsun rūḥına yüz biñ selām
‘Arşa dek īṣāle peyki rāygānīdir sözüm

---

[8] 93/42a medḥ ile: na‘t ile D.
[9] 93/45b dil-āver: dil-ārā D.

NM1 81a **94 NEŞĀṬĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Şeyḫ Neşāṭī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Nebiyy-i Ḳureşī ‘Aleyhi’ṣ-ṣalātu ve’s-Selām

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Gel iy bihīn-güher-i kār-ḫāne-i tekvīn
Aḳıt firāḳ ile gözden cevāhir-i rengīn

2 Hücūm-ı ḥasret ile ḳan ṭaşup derūnuñdan
Kenār-ı çeşmüñi laḫt-ı cigerle ḳıl tezyīn

3 Reh-i mecāzda tā key bu laġziş-i dā’im[1]
Daḫı açılmadı mı dīde-i ḥaḳīḳat-bīn

4 Düşer mi meşreb-i ‘irfāna sen de inṣāf it
Bu dil-ḫarābī-i ġaflet bu hīçkārī-i dīn

5 Ne tā‘atuñda ṣafā var ne ḫaşyet-i yek-dem
Ne hevl-i şūriş-i maḥşer ne fikr-i rūz-ı pesīn

6 Mis̱āl-i lāle siyeh-dilsin olmaduñ hergiz
Benefşe gibi ḫacāletle ser-be-rūy-ı zemīn

7 Ne būd-ı dehr ile şād ol ne dil-ḥazīn-i ne-būd[2]
Bunuñla oldı olan rütbe-i rıżāya ḳarīn

8 Olursa ḫūn ile ser-şār gonçe-i ḳalbüñ
Yine ṣafāyile ol gül gibi güşāde-cebīn

9 Tamām naḳş-ı ber-āb olduġın bilen dehrüñ
Olur mı luṭf u sitemle güşāde vü ġamgīn

---

[*] Mahmut Kaplan, *Neşati Divanı*, İzmir 1996, s. 1-4.
[1] 94/3a dā’im: bī-cā NM1.
[2] 94/7a dil-ḥazīñ: dil-ḫarāb D.

10 Yine zevāli muḳarrer degül mi fikr eyle
Cihānı mihr gibi eyleseñ de zīr-nigīn

11 Firāz-ı evce de çıḳsañ mis̱āl-i tīr eger[3]
İder seni yine bir gün zamāne ḫak-nişīn[4]

12 Bürehne-ser mi degülsin ṣabāḥ-ı maḥşerde
Serüñde şem‘ gibi olsa efser-i zerrīn[5]

13 Sütūn-ı ḫayme gibi rāstdur o kim olmış
Bu ḫākdān-ı fenādan çü ḫayme dāmen-çin

14 Ṣaḳın ṣafāyile işrāḳ-ı dilden ayrılma
Ne lāzım ‘arif iseñ güftü-gūy-ı meşşā’īn

15 Dirīġ o ‘ömre kim ẕātuñ tefekkür eylemeyüp
Geçe ḫayāl-i heyūlāyile şuhūr u sinīn[6]

16 Yeter bu ‘ālem-i ḫākīde üstüḫˇān-çīni
Hümā-yı fikriñi ḳıl rū-be-rāh-ı ‘illiyyīn

17 Ġubārını göze çek bir der-i felek-ḳadrüñ
Ki pestdür aña nisbet firāz-ı ‘arş-ı berīn

18 Der-i sa‘ādet-i şāh-ı rüsül ki olmadadur
Hemīşe naṣiye-sā ḫüsrevān-ı rūy-ı zemīn

19 Penāh-ı ‘ālem ü ādem Peyamber-i ẕī-şān
Ḫudāygān-ı felek bārgāh-ı ‘arş-ı mekīn

---

[3] 94/11. beyit: 12. beyit D.
[4] 94/11b İder seni yine: Yine ider seni D.
[5] 94/12. beyit: 11. beyit D.
[6] 94/15b ḫayāl-i heyūlā: hevā-yı heyūlā D.

20 Şefī‘ -i küll-i ümmem melce-i heme ‘ālem
Şeh-i sütūde-şiyem faḫr-ı enbiyā-yı güzīn

21 Cenāb-ı Aḥmed-i mürsel ki eylemiş Ḫallāḳ
Fürūġ-ı neyyir-i ẕātın żiyā-yı çeşm-i yaḳīn

22 0 nazenīn-i dü ‘ālem ki töhmet-i şirket
Ḫizāne-i ‘ademe sāyesinde ḳıldı rehīn

23 Şeh-i melā’ike ‘asker ki taḫtıdur eflāk
Sezādur olsa güneş aña bāliş-i zerrīn

24 Yegāne şāri‘-i valā-güher ki ẕātından
O deñlü düşdi cihāna hirās-ı şer‘-i mübīn

25 Ki Zühre da’ire-i māhı eyleyüp per-tāb
Tağıldı rūy-ı sipihre celācil-i Pervīn

26 Ġubār-ı reh-güzeri tūtiyā gibi merġūb
Kelām-ı feyż-eṣeri tende cān gibi şīrīn

27 ‘Uluvv-i ḳadrini gör kehkeşān degül olmış
Derinde çarḫ kemer-beste bende-i dīrīn

28 Hilāl ü bedr degül ḫaṣm-ı şer‘ine gerdūn
Çeker gehī teber-i ḫışm u gāhī ḫançer-i kīn[7]

29 Ḫudayganā sensin ki şem‘-i ẕātuñla
Ḥarem-sarāy-ı dil ü cānı eyledüñ tezyīn

30 Nihāl-i ḳamet-i mevzūnuñ olmasa dehrüñ
Ne bāġı ẓāhir olurdı ne lāle vü nesrīn

[7] 94/28b ḫışm u gāhi: ḫışm gehi D.

31 Cihān-penāh şehā āb-ı şer‘-i pāküñdür[8]
Fesād-ı şu‘le-i āşūbı eyleyen teskīn

32 Medār-ı her dü serāsın ‘aceb mi dergāhuñ
Gezend-i fitneden olsa cihāna hıṣn-ı ḥasīn

33 Sa‘ādet ol sere kim baḫt-yāb-ı devlet olup
Hemīşe dergeh-i vālāñı eyleye bālīn

34 O ḳaṭre kim dökilür dīdeden firāḳuñla
Olur mı aña bahā ṣad hezār genc-i defīn

35 O seng-i rīze ki pā-māl-i reh-güẕāruñdur
Bulursa ḳadr ile lāyıḳ bahā-yı dürr-i ṣemīn

36 Kerem-şi‘ār şehā mevḳif-i taḥayyürde
O dem ki luṭfuñ ola ‘ācizān-ı ḥaşre ḳarīn

37 Kuluñ Neşāṭī-i küstāḫı da meded şāhum
Ḳoma hücūm-ı ḫacāletle şermsar u gamīn[9]

38 Ḫamūş vaḳt-i edebdür ṣaḳın ṣaḳın iy dil
Kef-i du‘āyı açup ḳıl ḫulūṣ ile āmīn

39 Hemīşe tā ki suḫan-perverān-ı ‘ālem ide
Nevā-yı na‘t ile eflākı pür-ṣadā vü ṭanīn

40 Çerāġ-ı şer‘i olup tā ebed żiyā-güster
‘Aduvv-i dīnine ṣad bār la‘net ü nefrīn

[8] 94/31a pāküñdür: pākledür NM1.
[9] 94/37b ḫacāletle: ḫacletle D.

NM1 82 a **95 NEŞĀṬĪ**[*]

NM2 19b **Ḳaṣīḍe-i Şeyḫ Neşāṭī Der-Na'‘t-i Ḥażret-i Muḥammedü'l-Emīn ‘Aleyhi's-Selām**[1]

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Mihr ü meh ser-germ-i sevdā kim gezer her rūz u şeb
Sīm ü zer īs̱ār iderler dehre yek-ser rūz u şeb

2 Mihr ü meh kim iki sevdā-ger seyāḥat-pīşedür
‘Arz iderler ‘āleme kāfūr u ‘anber rūz u şeb

3 Mihr ü meh ṣanma be-ṣad nuḳl-ı kevākib ber-ṭabaḳ
Devr ider bezm-i felekde iki sāġar rūz u şeb

4 Mihr ü meh kim birisi gül birisi nergīs midür[2]
Kim virürler gülşen-i eflāke zīver rūz u şeb

5 Mühre-i mihr ü mehüñ gerdūn derūn-ı ḥoḳḳadan
Birini iẓhār idüp birini gizler rūz u şeb

6 Şem‘ -i mihr ü māha bīm-i gird-bād-ı āhdan
Şīşeden ser-pūş ider çarḫ-ı sitemger rūz u şeb

7 Mihr ü mehden ḫavf ile iki kedū bend eyleyüp
Baḥr-ı ḥayretde felek olmış şināver rūz u şeb

8 Mihr ü meh mīzān-ı dehre olmış iki keffe kim
Vezn-i isfīdāc ider geh müşg-i ezfer rūz u şeb

9 Mihr ü māh-ı nev ki hem çün gūy u çevgāndur felek
Gösterür bāzīgeh-i dehr olduġın her rūz u şeb[3]

---

[*] Mahmut Kaplan, *Neşati Divanı*, İzmir 1996, s. 5-7.
[1] Fehîm'in *rûz u şeb* redifli kasidesine nazîredir.
[2] 95/4a Mihr ü meh biri gül-i zerd ü biri nergis midür D.

10 Girde-i mihr ü mehe bu tābe-i pür-tābda
Nārdur gūyā şafaḳ encümdür aḫker rūz u şeb

11 Mihre dāġın gösterür meh zerdī-i rūyın görüp
Bir birine derd-i ʻaşḳın ʻarz iderler rūz u şeb

12 Gör ṣafā-yı ʻaşḳı mihr ü meh bu sūz-ı daġ ile[4]
ʻĀleme olmaḳda yine şevḳ-güster rūz u şeb

13 Mihr ü meh olmazdı böyle pertev-endāz-ı ṣafā
Olmasa ger maẓhar-ı nūr-ı Peyāmber rūz u şeb

14 Ol şeh-i yektā ki mihr ü meh be-ṣad üftādegī
Tā ezelden emrine olmış musaḫḫar rūz u şeb

15 Aḥmed-i mürsel ki mihr ü māha tāb-endāz olur[5]
Her kim eyler cān u dilden naʻtin ezber rūz u şeb

16 Mihr ü meh gibi hüveydā cebhesinde nūr-ı Ḥaḳ
Sırr-ı ġaybı her ser-i mūyında mużmer rūz ü şeb

17 Mihr-i şerʻ-i ʻālem-efrūz ile māh-ı ʻadlidür
Eyleyen dünyāyı ser-tā-ser münevver rūz u şeb

18 Mihr ü meh ṣanma melāʼik nūrdan revzen açup
Ravża-i cennet-naẓīrin seyr iderler rūz u şeb[6]

19 Mihr ü meh gibi o vālā ravżada raḫşān olup
Zīb-baḫş olmış ḳanādīl-i mücevher rūz u şeb[7]

---

[3] 95/9b bāzigeh: bāzīçe NM2.
[4] 95/12a sūz-ı dāġ: sūz u dāġ NM1, NM2.
[5] 95/15a māha: māh NM1
[6] 95/18b Zīb-baḫş olmış ḳanādīl-i mücevher rūz u şeb NM1, NM2.
[7] 95/19b Ravża-i cennet-naẓīrin seyri derler rūz u şeb NM1, NM2.

20 Mihr-tab‘ā meh-żamīrā şer‘ -i pāküñdur senüñ
Bā‘iṡ-i āsūdegī-i ḫalḳ yek-ser rūz u şeb

21 Sensin ol çeşm ü çerāġ-ı dehr kim ṣad mihr ü māh
Lem‘a-i feyżüñ yanında şem‘-i bī-fer rūz u şeb

22 Mihr ü mehden çarḫ iki mir’āt-ı ṣāf ‘arż eyleyüp
Tābiş-i ‘aks-i ruḫ-ı pür-tābuñ ister rūz u şeb

23 Mihri yaḳmış iştiyāḳuñ māhı itmiş dāġdar
Ebrüñ aḥvāli perīşān u mükedder rūz u şeb

24 Mihr ü meh pervāne-i şem‘-i cemālüñdür senüñ
Devr iderler sūz ber-dil dāġ ber-ser rūz u şeb[8]

25 Mihr ü meh-feyżā cenābuñdan recā-yı feyż ider
Yazmaġa na‘tüñ NEŞĀṬĪ-i ṡenā-ger rūz u şeb

26 Mihr ü meh gibi alur dünyāyı zīr-i pāyine
Nūr-ı feyżüñ kim ola bir fikre rehber rūz u şeb

27 Çarḫ-ı naẓma mihr ise ol ben meh-i tābendeyem
Peyrev-i kilk-i Fehīm olsam n’ola ger rūz u şeb

28 Ḥabbeẕa ṭab‘-ı Fehīm-i ḫoş-suḫan kim mihr ü meh
Naẓmına itmekdedür īṡār-ı gevher rūz u şeb

29 Merḥabā ḫāmem benüm kim mihr ü meh bā-farṭ-ı şevḳ
Çihre-sādur pāy-ı müşgīn-naḳşına her rūz u şeb

30 Levḥ-i mihr ü māha yazmaḳdur bu na‘ti niyyetüm
Eyleyüp elde şu‘ā‘ın ḫāme-i zer rūz u şeb

[8] 95/24b ber-ser: der-ber NM1, NM2.

31 Ruşenī-i naẓmumı çün mihr ü meh seyr eyleyüp
Enverī olsa ʿaceb mi ḫāk-ber-ser rūz u şeb

32 Mihr ü meh pertev-nis̱ār-ı dehr olup tā kim ola
Bir birinden geh ziyāde geh berāber rūz u şeb

33 Mihr ü māh-ı nev gibi tā rūz-ı maḥşer ümmetüñ
Düşmen-i dīne çeke şemşīr ü ḫançer rūz u şeb

NM1 83 a **96 NEŞĀṬĪ**[*]

Ḳaṣīḍe-i Şeyḫ Neşāṭī Der-Na‘t-i Ḥabīb-i Ḫudā
Muḥammed Muṣṭafā ‘Aleyhi’ṣ-Ṣalātü ve’s-Selām

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Niçe bir dilde bu endīşe-i dünyā niçe bir
Niçe bir peyrevī-i nefs-i ḫod-ārā niçe bir

2 Niçe bir olmaya şemşīr-i ḫuṣūmet ber-dest
Nefs-i bed-kiş ile dā’im bu müdārā niçe bir

3 Böyle ġafletle geçer mi daḫı şām u seḥerüñ[1]
Ìrmeye ġāyete bīhūde bu sevdā niçe bir

4 Niçe bir bü'l-hevesāne bu sefāhet dā’im
Naḳd-i ‘ömrüñ idesin yoḳ yire ifnā niçe bir

5 Fikr-i dünya ile ālūde olup bī-pervā
Gelmeye yāduña aṣlā ġam-ı ferdā niçe bir

6 Şu‘le-i āhı idüp bedreḳa-i rāh-ı yaḳīn
Olmaya cilvegehüñ ‘ālem-i ma‘nā niçe bir

7 Daḫı gitmez mi derūnuñda bu ṭıflāne heves[2]
Naḳş-ı bī-ma‘nī-i dünyāyı temāşā niçe bir

8 Ne bu kūrāne reviş laġziş-i pā inṣāf it
Olmaya dīde-i cānuñ daḫı bīnā niçe bir

9 Ẓāhirüñde ḳanı ārāyiş-i taḳvādan eṡer
Baṭınuñ olmaya mir’āt-ı mücellā niçe bir

---

[*] Mahmut Kaplan, *Neşati Divanı*, İzmir 1996, s. 83-84.
[1] 96/3a ġafletle: ġafletde D.
[2] 96/7a derūnuñda: derūnuñdan D.

10 Sen iken maẓhar-ı kül nüsḫa-i esrār-ı ezel
Yine sen bilmeyesin kendüñi ḥayfā niçe bir

11 Pāk olup jeng-i ṣuver āyine-i ḳalbüñden
Rūy-ı ma‘nā daḫı olmaya hüveydā niçe bir

12 Reng-i zerdī-i nedāmet daḫı itmez mi ẓuhūr
Niçe bir ḥumret-i keyfiyyet-i ṣahbā niçe bir

13 Mestī-i ‘aşḳ-ı mecāz irmedi mi ġāyetine[3]
Kendüñi eyleyesin ‘āleme rüsvā niçe bir

14 Ṭaḳasın gerdenüñe kendü elüñle zencīr
Ḳayd-ı dil-bestegī-i zülf-i muṭarrā niçe bir

15 Niçe bir keşmekeş-i ma‘reke-i *kün fe-yekūn*[4]
Şöhret-i ‘ālem içün ḫalḳ ile ġavgā niçe bir

16 Cevher-i ẕātuñı bil kān-ı vücūduñ fehm it
Baḥs̱-i bīhūde-i māhiyyet-i eşyā niçe bir

17 ‘Ārif ol cümleyi bil noḳṭa-i vaḥdetde temām
Fikr-i taḳsīm-i cüz’-i lā-yetecezzā niçe bir

18 Naḳd-i cān ber-kef-i teslīm daḫı olmayasun[5]
Ṭālib-i gevher-i gencīne-i Baṭḥā niçe bir[6]

19 İştiyāḳ-ı dili ‘arż it bu iki beyt ile var
Niçe bir olmaya dilde bu temennā niçe bir

---

[3] 96/13a ġāyetine: pāyāne D.
[4] 96/15a kün fe-yekūn: kāne yekūn NM1.
[5] 96/18a teslīm: taḳsīm NM1.
[6] 96/18a Ṭālib: Ṭaleb D.

20 Naẖl-i nāzuñ daẖı itmez mi sa‘ādetle ḳıyām
İştiyākuñla gezüp hep ola bī-cā niçe bir[7]

21 Niçe bir bağrına ol seng-i siyāhı baṣasun
Ḥasret-i ẖāluñ ile Ka‘be-i ‘ulyā niçe bir

[7] 96/20b hep: mihr NM1.

NM1 89a **97 NEV‘Ī**

Meṡnevī-i Nev‘ī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muḥammed
Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Ṣākin-i sāḥa-i sarāy-ı ebed
Ya‘nī ser-ḫayl-i enbiyā Aḥmed

2 Muḳtedā-yı enām-ı müftī-i dīn
Hādī-i reh-revān-ı mülk-i yaḳīn

3 Şeb-i Mi‘rācı rūz-ı ehl-i ṣafā
‘Alem-efrāz-ı ‘*alleme’l-esmā*

4 Berḳ-i na‘l-i Burāḳı şem‘-i sübül
Aña pervāne cem‘-i rūḥ-ı rüsül

5 Şem‘-i Hādī idi ‘aṣāsı anuñ
Sātirü’ẕ-ẕenb idi ridāsı anuñ

6 Naẓar idüp televvüṡ-i ḫāke
Ṣalmadı sāyesin o nā-pāke

7 Olmadı ya‘nī ol felek-pāye
Ḳadr ü rif‘atde ġayra hem-sāye

8 ‘Arş idi çünki aña menzilgāh
Sāye-i ebri n’eylesün ol māh

9 Pertevi nūrına getürmedi tāb
Aṣdı mihrüñ yüzine perde seḥāb

10 Ḳaddi beñzerdi serv-i āzāde
Sāye-veş pāy-māli seccāde

11 Sāye gibi o serve lāzım idi
Ayaġun öpmege mülāzım idi

12 Kef ü dest ü ‘aṣā-yı faḫr-ı cihān
Mihr ile şekl-i şa‘şa‘aydı hemān

13 Suḫanı olmuş idi vaḥy-i Ḫudā
Leb-i *Rūḥu’l-Emīn* idi gūyā

14 Eyleyüp terk-i būsitān-ı İrem
Baġbān idi ol güle Ādem

15 Oldı bu bāġa ol gül-i maḳṣūd
Bülbül-i zārı Ḥażret-i Dāvud

16 ‘Arşa ferşe ḥukūmeti sārī
Biñ Süleymān anuñ hevādārı

17 Luṭfı esdürmese nesīm-i fütūḥ
Bulmaz idi ḫalāṣ keştī-i Nūḥ

18 Ẕātını emlaḥ itdi Rabb-i Celīl
Buldı lez̲z̲et anuñla ḫˇān-ı Ḫalīl

19 Oldı naḫl-i nübüvvet ol bālā
Her nihāl anda bir Kelīme ‘aṣā

20 Aña Mūsā çün ittikā itdi
Ḥaḳ ‘aṣāsını ejdehā itdi

21 Resen olmasa nūr-ı mihri eger
İtmez idi Mesīḥ çarḫı maḳar

22 Cümleye ẕātı gerçi ḫātimedür
Ġaraż ol ġayriler muḳaddimedür

23 Ne ḳadar olsa yār ile ṣoḥbet
Meclisüñ āḫarindedür vuṣlat

24 N'ola ḫōş-bū olursa ger ezhār
Mīvedür çün murād-ı āḫir-kār

25 N'ola ger evvel olsa berg-i şecer
Nāḳıṣ olur mı hīç kemāl-i s̱emer

26 Çün dıraḫt oldı mīveden ẓāhir
Mīve hem evvel oldı hem āḫir

27 'Āḳıbet ḫayrın isteyen ümmet
Aña ümmet olup bulur devlet

28 Mihr dirsem Resūl lāyıḳ idi
Aña Ṣıddīḳ ṣubḥ-ı ṣādıḳ idi

29 Dīn-i Ḥaḳ rūḥ-ı pāk idi mes̱elā
Çār-yār oldı çār 'unṣur aña

30 Ḫāne-i dīne çārdīvārı
Yapdılar Aḥmed oldı mi'mārı

31 Çārdīvārı gerçi muḥkem idi
Līk Ṣıddīḳ-i rükn-i a'ẓam idi

32 Nice irsün ʻimāretine żarar
Nāẓır olmışdı aña ʻayn-ı ʻÖmer

33 Ḳılmaġa nūr-ı fażlile rūşen
Mīm-i ʻOs̱mān o ḫāneye revzen

34 Şeh-i ṣaf-der ʻAliyy-i ālī-şān
Oldı ol dār içün der-i ʻirfān

35 N'ola maʻmūr olursa hemvāre
Ḳutlu ḳapu açıldı ol dāre

36 İtdi her kim ki ol ḳapuda niyāz
Ḳapuyı ṭuydı oldı maḥrem-i rāz

37 O ḳapuda bu NEVʻĪ-i zārı
Seg-i derbān idinseler bārī

38 Baʻdehu ṭalʻat-ı şeh-i fīrūz
Oldı ol dāra şemʻ-i ḫāne-fürūz

NM1 24a **98 REVĀNĪ**[*]

Meşnevī-i Revānī Der-Na't-i Şāh-ı Dāreyn
'Aleyhi Ekmelü't-Taḥiyye

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ūlün

1 Resūl-i Ḥaḳḳ-ı güzīn-i nesl-i Âdem
O ẕāt-ı a'ẓam içündür bu 'ālem

2 Bu dünyā oldı iki ḥarfile zeyn
Ol olmasaydı olmaz idi kevneyn

3 Vücūda gelmez idi çarḫ u eflāk
Ḫiṭāb olmasa idi aña *Levlāk*

4 Virildi çün aña taḫt-ı risālet
Uruldı 'ālem içre penç nevbet[1]

5 Livā-yı şer'i kim dikdi cihāna
İrişdi farḳı anuñ āsumāna

6 Odur iki cihānuñ pādişāhı
Sehāb üstinde anuñ çetr-i şāhı

7 Muḥammed isminüñ çoḳdur yetīmi
İki gözi cihānuñ iki mīmi

8 Anuñ ḫāsı edebdür iltifātı[2]
Sekiz uçmaġıñ andandur ḥayātı[3]

---

[*] Rıdvan Canım, *Türk Edebiyatında Sâkînâmeler ve İşretnâme*, Ankara 1998, s. 170-174.
[1] 98/4b penç: niçe M.
[2] 98/8a edebdür: evidür NM1.
[3] 98/8b andandur: ender M.

9 Gerek müfred yazılsun ger mürekkep
Anuñ dālınde durur çār meẕheb

10 Müşerref ḳıldı ẕātı ḳā’inātı
Daḫī gösterdi ḫalḳa mu‘cizātı

11 Ne ḳuvvet virdi bir parmaġına Ḥaḳ
Ki ḳıldı māhuñ ayvasın iki şaḳḳ[4]

12 Aña ‘arż itmekiçün dürr-i iḫlāṣ
Nübüvvet baḥrine Yūnusdı ġavvāṣ[5]

13 Nesīm irişmese ḫulḳ-ı gülinden
Ḫalīle āteş olmaz idi gülşen

14 Ṭaşı söyletdürür mu‘ciz-peyāmı
Kelīme ögredür nuṭḳ-ı kelāmı[6]

15 Eger dem urmasa andan Mesīḥā
Aña keşf olmaz idi ‘ilm-i īḥyā

16 Ser-i eflāke ḫāk-pāyidür tāc
O şāh içün ḳuruldı taḫt-ı mi‘rāc[7]

17 Nübüvvet bāġınuñ ḫaddi gülidür
Şeb-i mi‘rāc hem anuñ sünbülidür[8]

18 İki ḳaşunda vardur niçe ḥālet
Kim eyler *ḳābe ḳavseyn*e işāret[9]

---

[4] 98/11b īvāsın: ebrūsın M.
[5] 98/12b Yūnusdı: yüz urdı NM1.
[6] 98/14. beyit: -M.
[7] 98/16. beyit: -M.
[8] 98/ 17b hem: -NM1.
[9] 98/18b eyler: ider M.

19 Kelāmı ehl-i dīne ḥuccet-i cān
Zebānıdur kilīd-i genc-i īmān

20 İder rūz-ı ḳıyāmetde şefā'at
Sa'ādetlü ḳul oldur k'ola ümmet[10]

21 Bu 'ālem ḫalḳınuñ ol devletidür
Bu 'āṣīlere Ḥaḳḳuñ raḥmetidür

22 Nübüvvet baḥrinüñ dürr-i yetīmi
Mürūvvet taḫtınuñ şāh-ı kerīmi[11]

23 Olar kim çār-yār-ı Muṣṭafādur
Ki her birisi dīne muḳtedādur

24 Olar İslām evine oldı mi'mār
Olardur ḳaṣr-ı dīne çār-dīvār

25 Olara ṣad selām u ṣad taḥiyyāt[12]
Ki gice gündüz eylerlerdi ṭā'āt[13]

26 Muḥammed ki Nebīler serveridür
Yer ü gök ḫalḳınuñ tāc-ı seridür

27 Umar andan şefā'at ḫalḳ-ı cāmī[14]
Ḫuṣūṣan mücrim ü 'āṣī REVĀNĪ

28 Sipihr ü defter-i a'māli gibi
Ḳara yazusı vaṣf-ı ḥāli gibi[15]

---

[10] 98/20b k'ola: ola M.
[11] 98/22b taḫtınuñ: şehrinüñ M.
[12] 98/25a selām u: selāmet M.
[13] 98/25b eylerlerdi: iderlerdi M.
[14] 98/27a ḫalḳ-ı cāmī: ḫalḳ cānı M.
[15] 98/28. beyit: -M.

29 Ne aḳvāline var anuñ cevābı
Ne ḫod ef‘āliñüñ var bir s̱avābı

30 Ne yüz ile şefā‘at senden umar
K’anuñ bir işi yoḳ Allāha yarar[16]

31 Meded Allāhdan senden şefā‘at[17]
Mürüvvet eyle Sulṭānum mürüvvet

[16] 98/30b K’anuñ: Anuñ NM1
[17] 98/31a senden: ve senden M.

NM1 24b **99** **RIŻĀYĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Rıżāyī Der-Na‘t-i Ḥabīb-i Ḫudā Şefī‘-i Rūz-i Cezā Ṣalla’llāhu Te‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

1 Demdür ki naġme-senc ola dil şevk-ı yārdan
Bülbül terennüm eyleye luṭf-ı bahārdan

2 Demdür ki köhne şāḫ-ı hazān dīde-i emel
Gül gül ola müsā‘ade-i rüzgārdan

3 Demdür ki vaṣl-ı nāme-i berg-i neşāṭ ide[1]
Dest-i hezāra ḳāṣıd-ı bād-ı bahārdan

4 Demdür ki berg-i nāzük-i gül i‘tiẕār ide
Yek-sāle hecr ü rencīş-i āzār-ı ḫārdan

5 Demdür ki ḳaṭre-i nem olup mıṣḳāl-i cilā
Mir’āt-ı gül ṣafā bula jeng-i ġubārdan

6 Demdür ki şükr-i luṭf-ı müdām-ı bahār ile
Hem-vāre ṣubḥa düşmeye dest-i çenārdan

7 Demdür ki gül-āb-ı şeb-nem-i gül-berg ile hezār
Āzāde ola derd-i ser-i intiẓārdan[2]

8 Demdür ki ḳatre-i ‘araḳ-ı şerm ola bedīd
Baḳduḳça mihr-i rūy-ı gül-i şermsārdan

9 Demdür ki ehl-i dil leb-i cūda ḳarār idüp
Emvāc gibi olmaya fāriġ kenārdan

---

[*] Mustafa Demirel, *Mehmed Ali Çelebi (Rızâyî) Dîvân Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, İstanbul 2005, s. 20-25.
[1] 99/3a ide: ire D.
[2] 99/7b āzāde: āvāre NM1.

10 Demdür ki şevk-i sāġar-ı gül itmeye ḫacel[3]
Rindān-ı tevbe-kārı mey-i ḫoş-güvārdan

11 Demdür ki āb-ı ṣāfī-i jāle ola revān
Selṣāl-i berg berg-i gül-i āb-dārdan

12 Demdür nesīm gibi mu'aṭṭar meşām ola[4]
Bir kez güzār iden ṭaraf-ı sebzezārdan

13 Demdür şükūfe-rīz-i ma'ānī olup ḳalem[5]
Ezhār ṣaçıla çemene ṣāh-sārdan

14 Demdür hezār fāḫte *el-ḥamd-ḫ˘ān* ola
Nāgāh 'atse-i seher-i nev-bahārdan

15 Demdür ki ḫāmeden yayıla būy-ı 'ıtr-nāk
Çün dūd-ı ḫāk-i micmere-i tāb-dārdan[6]

16 Demdür ki 'andelīb ide taḳsīm-i ehl-i derd[7]
Hep ḥiṣṣe ala bu ġazel-i āb-dārdan

17 Yek-şemme māyedür çemene zülf-i yārdan[8]
Yek-lam'a vāye gülşene reng-i 'iẕārdan[9]

18 Bir berg-i sebze ḳā'il idüñ ey ḫaṭṭ-ı 'iẕār
Bālā bülend naḫl-ḳad-i 'işve-bārdan

19 İtdi nühüfte sırrumı dünyāya dāsitān
Feryād yine nāle-i nā-sāz-kārdan

---

[3] 99/10a ḫacel: ḫacīl D.
[4] 99/12a demdür: demdür ki D.
[5] 99/13a şükūfe-rīz-i ma'ānī: şükūfe-rīz ma'ānī D.
[6] 99/15b dūd-ı ḫāk: dūd ḫāk D.
[7] 99/16a taḳsīm-i: taḳsīm ü D.
[8] 99/17a çemene: çemen-i NM1.
[9] 99/17b vāye: dār-ı NM1.

20 Şāh-ı ḫayāl-i yār ʻaceb şeh-levenddür
Hem-vāre ṣaydgāhda gelmez şikārdan

21 Der-kār itdi şevḳ yine tāziyānesin
Ṣabr u şekīb umma dil-i bī-ḳarārdan

22 Hep ʻaşḳdur bu gūne seni bī-ḳarār iden
Bī-hūde şevke itme dil-i nāle-kārdan[10]

23 Hep ʻaşḳdur ḫarābe-kün-i şehr-bend-i dil
Kime şikāyet eyleyelüm şehr-i yārdan

24 ʻAşḳ ile eyleyeydi olurdı şikeste-tāb[11]
Bām-ı sipihr naʻre-i İsfendiyārdan

25 ʻAşḳ āteşiyle tāblanaydı emīn idi[12]
Dāmān-ı şuʻle dest-res-i rüzgārdan

26 ʻAşḳ ol şarābdur ki kemīn reşha-i teri
Çeşm-i bütānı ḳurtara derd-i ḫumārdan

27 ʻAşḳ ol gül-ābdur ki ide feyż-perveri
Raḳḳāṣ-ı çarḫı ḳurtara derd-i devārdan

28 ʻAşḳ ol ḫitābdur ki dil-i sengi nerm idüp
Taṣdīḳ ile cevābın alur kūh-sārdan

29 ʻAşḳ ol cenābdur k'idicek ʻarż-ı inkisār[13]
Eyler sifāl-i tāc-ı ser-i şehr-yārdan

30 ʻAşḳ ol rebābdur niçe ʻanḳāyı ḳandurur[14]
Ser-naḫl-i sāza bir dem-i zīrīn-i tārdan

---

[10] 99/22b itme dil-i: itmeye dil D.
[11] 99/24a eyleyeydi: eyleseydi D.
[12] 99/25a tāblanaydı: tā bülend-i D.
[13] 99/29a k'idicek: idicek D.
[14] 99/30a rebābdur: rehberdür D.

31 ‘Aşḳ ol muḥītdur ki peyām-āver-i kenār
Naḳd-i ḥayātı müjde alur yemm-güẕārdan

32 ‘Aşḳ eyledi muḫātab-ı *levlāke mā ḫalaḳtü*
Faḫr-i cihānı Ḫāliḳ-i Perverd-gārdan

33 Gülde bedīd olup ‘araḳ-ı cebhe-i teri
Gūş eyle na‘tı tāze-zebānı hezārdan

34 Ḫulḳ-ı kerīm ḥażretin izhār idüp nesīm
Gūş eyle şükri her varaḳ-ı sebzezārdan

35 Feyż-i müdām-ı destini iẓhār idüp sehāb
Fehm it edā-yı şükri leb-i cūy-bārdan

36 Dest-i bahār-ı feyżı olup ebr-i yemm-feşān
‘Ālem pür oldı zemzemeü’n-neṣṣārdan

37 Faḫr-i cihān ki ḳāmeti bālā-terīn idi
Zer-beft cāme-i felek-i müste‘ārdan

38 Faḫr-i cihān ki vāṣıl-ı ‘arş-ı berīn idi
‘Azm-i Burāḳ-ı bād-tek ü berḳ-vārdan[15]

39 Fahr-i cihān ki nūr-ı dil-rāstīn idi
Ṣubḥ-ı hüdāya fayṣal idi şām-ı tārdan[16]

40 Faḫr-i cihān ki merḥamet-i ‘ālemīn idi
Bā‘ṣi Cenāb-ı Ġāfīr-i Āmürz-gārdan[17]

41 Faḫr-i cihān ki bā‘iṣ-i emn-i emīn idi
Te’yīd-i çār rükni ile çār-yārdan[18]

[15] 99/38b bād-tek ü: bād-tek-i D.
[16] 99/39b idi: ide NM1.
[17] 99/40b Ba‘ṣi: Ya‘nī NM1.

42 Faḫr-i cihān ki ḳaṣr-ı celāli metīn idi[19]
Te'yīd-i çār rükni ile çār-yārdan

43 Faḫr-i cihān ki her sözi feyż-ı āferīn idi
Te'ṣīr-i luṭf-ı vaḥy Ḫudāvendigārdan

44 Faḫr-i cihān ki şem'ası nūr-ı mübīn idi
Farḳ eylemezdi feyẓde leyli nehārdan

45 Faḫr-i cihān ki mühre-i çīn-i cebīn idi
Yek ḳaṭre maḥż-ı luṭfı yem-i bī-kenārdan

46 Tedbīr-i şer'-i mürşīd-i ehl-i yaḳīn idi
Aldı sevād-ı şekki süveydā-yı tārdan

47 Şemşīr-i rāyı āyine-i āteşīn idi
Ḳurtardı dīni kec-naẓar-ı kīne-dārdan

48 Dest-i şerīfi itse tenezzüh 'aceb midür[20]
Kilk-i siyāh-rūy-ı ġanīmet-diṣārdan

49 Ārāste idi defter ü dīvān-ı ḫāṭırı
Mażmūn-ı feyż-i ma'rifet-i Kirdigārdan[21]

50 Dāmānı pür şemāme iken ḫ̌āce-i bahār
Hiç mütefeyyıż ola mı 'ūd-ı Ḳumārdan

51 Ma'nā-penāh-ı vaḥy-i Ḥabīb-i İlāh idi[22]
Müstaġnī idi cāme-i ṣūret-nigārdan

---

[18] 99/41b Yek āyet-i beşāret ile dād-vārdan D.
[19] 99/42. beyit: –NM1.
[20] 99/48a şerīfi: kerīmi D.
[21] 99/49b feyż-i: feyż u D.
[22] 99/51a Ma'nā-penāh-ı: Ma'nā-yı penāh-ı D.

52 Ṣad-bāreka’llāh ey kerem-i maḫż-ı himmetüñ
Ḳurtardı ẕāt-ı cūduñı naḳṣ-ı şümārdan

53 Farḳ itmedi muḥāsib-i cūd-ı dem-ā-demüñ
Elṭāf-ı bī-ḥisābda ṣıfrı hezārdan

54 Hengām-ı beẕl-i dest-i kerīmüñde baḥr u kān
Gūş eyler idi ṭa‘n-ı yemīn ü yesārdan

55 Ṣad bāreka’llāh ey kerem-i maḥż-ı bi‘ṣetüñ
Ṣāf itdi ‘ārıż-ı feleki reng-i ‘ārdan

56 İtdi ḫalās Yūsuf-ı tevḥīdi himmetüñ
Tā ḳār-ı çāh-ı şirk-i ḍalālet-şi‘ārdan

57 Erkān-ı dīn-i pür-mededüñ itdi ber-ṭarāf
Bīm-i tezelzüli felek-i raḫne-dārdan

58 Ṣad bārek ey kerem-i maḥż-ı ḳudretüñ
Ḳurtardı ẕātuñı hele naḳṣ-ı şumārdan[23]

59 Ümmīdü ye’se ġālib idince şefā‘atüñ[24]
Güller bitürdi şu‘le-i pür-tāb-ı nārdan

60 İflās-ı dīn-i ber-ṭarāf itdi sa‘ādetüñ
Ṣad feyż-i tāze tāze ile rūzgārdan

61 Ḳānūn-ı şer‘-i vaḥy-tırāz-ı ‘adāletüñ
Farḳ itmedi gedāyı şeh-i kām-kārdan

62 Cümle cihānda vāḥid idi ẕikr ü fikretüñ
Ẕātuñ ġanī-terīn idi penc ü çihārdan

---

[23] 99/58b Ḳurtardı cānı ye’s gibi dīv-sārdan D.
[24] 99/59a Ümmīdü: Ümmīd-i ye’se D.

63 Te’s̱īr-i vird-i na‘tuñ ile ey cihān-feyż
Ṭab‘um naṣībin aldı nisāb-ı faḫḫārdan

64 Çün tāze ġonça nāme-i şi’rüm bedīd olur
Destār-ı kūşe-i küleh-i iftiḫārdan[25]

65 Feyż-i kelām isteyen eş‘ār-ı ġayrden[26]
Bī-bāk neşve-i mey umar kūknārdan[27]

66 Feyż-i müdām isteyen eş‘ār-ı ġayrden[28]
Būy-ı ḫōş-ı gül-i ter umar köhne ḫārdan

67 Eyler güẕār ḳāfile-i naẓm-ı dil-keşüm
Mānend-i ceyş-i şāh-ı cihān Üsküdārdan

68 Şeh-beyt-i naẓmum eyledi tesḫīr ‘ālemi
Ṭab‘um ḫarāc-ı feyż alur Ḳandehārdan

69 Ṭab‘umda istifāże-i ‘ıtr-ı meşām içün[29]
Ṣad şevḳ ile nesīm gelür sebzezārdan

70 Ṭālib gelür telemmüẕ iderse ‘aceb midür
Üstād-ı ṭab‘-ı pür-meded-i siḥr-kārdan

71 Kālā-yı tāze raġbet-i naẓmum ümīdine
Sevdā-girān-ı feyż gelür her diyārdan[30]

72 Evrāḳ-ı şi‘rüm oldı çü na‘tüñle ser-firāz
Düşmiş iken çü berg-i ḫazān i‘tibārdan

---

[25] 99/64. beyit: –NM1.
[26] 99/65a kelām: kelāmum D.
[27] 99/65b neşve-i: neş’e-i D.
[28] 99/66a müdām: müdāmum D.
[29] 99/69a Ṭab‘umda: Ṭab‘um D.
[30] 99/71b feyż: ḳarż NM1.

73 Yek ẕerre i‘tibāruñ ile behre-yāb idüp
Ḳurtar dil-i belā-zedeyi ḫār-ı ḫārdan

74 Yek laḥẓa iltifātuñ ile Cem-cenāb idüp
Eyle bülend-i ḳadr dili iġbirārdan[31]

75 Yek lem‘a ‘ināyet ile müsteṭāb idüp
Mir’āt-ı ḳalbi eyle ḫalāṣ inkisārdan[32]

76 Feyż-ı dem-ā-dem ü kerem-i bī-ḥisāb idüp
Luṭfuñ dirīġ itme RIŻĀYĪ’i zārdan

77 Deryūze-gārı dergehüñ eyler mi bī-naṣīb[33]
Luṭfuñ ki bī-dirīġdür ümmīd-vārdan

78 Eyle devā-yı merhem-i luṭfuñla ber-ṭarāf
Nāsūr-ı zaḫm-ı ġuṣṣayı cān-ı figārdan[34]

79 Gitsün nesīm-i ḫoş-dem-i feyżüñle ġonça-vār
Dem-bestegī-i ye’s dil-i tār tārdan

80 Olsun bu ḳıṭ‘a virdi tamām eyledükce dil[35]
Na‘t-i kerīm-i ẕāt-ı nübüvvet-medārdan

81 Tā şemm idince tāze gül-i nev-resīdeyi[36]
Gülşen pür ola banġ-i ṣalāt-ı hezārdan

82 Ṣād-āb-ı sāz-ı Ravża-i Peyġamberī ola
Suḥb-i selām-ı Ḫāliḳ-i Perverdigārdan

---

[31] 99/74b iġbirārdan: i‘tibārdan NM1.
[32] 99/75b ḳalbi: cānı D.
[33] 99/77a dergehüñ: dergehi NM1.
[34] 99/78b ġuṣṣayı: ‘uḳdeyi NM1.
[35] 99/80a tamām: ferāġ D.
[36] 99/81a Tā şemm: Te’eşşüm D.

NM1 26b **100 RIŻĀYĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Rıżāyī Der-Na‘t-i Muktedā-yı Küll ü Hādī-i Sübül
‘Aleyhi Efżalü’ṣ-Ṣalavāt

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

1 Göñlinde itdi naḳş-ı ḫaṭ-ı dilber āyine
Ḳıldı cemāli muṣḥafını ezber āyine

2 Gūyā ki oldı şīşe-i fānūs-ı şem‘dān
Ruḫsār-ı āteşīnle bulup zīver āyine

3 Cem‘ itdi āb u āteşi ‘aks-i ‘iẕār ile
Naḳş-ı nigārda hele siḥr eyler āyine

4 Ḳarşu ḳor oldı ḫaylice ruḫsār-ı dilbere
Kendin berāber añlar aña beñzer āyine

5 Ammā ki rūy-ı dilberi de göremez olur
Yaḳında ḳorkarın nefse uġrar āyine

6 Āb üzre naḳşı biz bilürüz ġırre olmasun
Buldıysa ‘aks-i yār ile zīb ü fer āyine[1]

7 Yüz sürmek istesem işigi ṭaşına n’ola
Yoḳ şübhe kim bulur zer ile zīver āyine

8 İtse murād-ı seyr perī ṭās-ı āb ile
Alur ele o yār-i perī-peyker āyine

9 İḳbāl idince yār idüp ‘arż-ı sūz-ı ‘aşḳ
Gösterdi sīneden yine āteşler āyine

---

[*] Mustafa Demirel, *Mehmed Ali Çelebi (Rızâyî) Dîvân Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, İstanbul 2005, s. 33-36.
[1] 100/6. beyit: –NM1.

10 El üzre ṭutsa ḫalḳ-ı cihān n’ola oldı çün
Manẓūr-ı pāk-i ḥażret-i Peyġamber āyine

11 Ol pādişāh-ı mülk-i risālet ki gelmedi
Mis̱l ü naẓīri bir daḫı ‘ālem-ser āyine

12 Mihr-i cemāl-i ḥażret-i faḫr-i cihāndan
Meh gibi istifāża-i nūr eyler āyine

13 Pīş ü pesende ẓāhir idi ṣūret-i cemāl
Bir gösterişle aña niçe beñzer āyine

14 Āyīne-dār-ı meclisi olmaḳ ümīdine
İḥżār itdi ḫaylīden İskender āyine

15 Olmışdı cāmi‘-i şerefin zīnet itmege
Zer püskül ile mihr-i bülend-aḫter āyine

16 Ṭoḳınsa aña da dem-i cān-baḫş himmeti
Ṭūṭī-ṣıfat olurdı suḫan-güster āyine

17 Bir sīne-ṣāf olmaġ ile gördi rūy-ı luṭf
Oldı kemāl-i şefḳatine maẓhar āyine

18 Meh ḫıdmetinde olmaġ ile kesb-i nūr idüp
Olmışdı āsitānına bir enver āyine

19 Günden güne ziyāde bunuñ fażl-ı bāhiri
Ammā ki levḥ-i sāde olur eks̱er āyine[2]

---

[2] 100/19b levḥ-i sāde: sāde levḥ D.

20 Ḳaṣr-ı celāl-i ḳadrine āvīze olmaġa[3]
Nüh gūy-i çarḫ pür zer ü pür zīver āyine[4]

21 Pīş ü pesīni göstere tā bikr-i fikrimüñ
Aldı ele bu maṭla‘ iki ḫōş-ter āyine

22 Bir sīne-çāk ‘āşıkuñ olup her āyine
Mihr-i ruḫuña eyledi dilde yir āyine

23 Dil-ḫānesinde dāġ degül fikr-i yār içün
Cān riştesiyle aṣdı göñül yir yir āyine[5]

24 Naḳşını almaġa o mehüñ levḥ-i ḫāṭıra
Çoḳ gūşiş itdi olalı ṣuret-ger āyine

25 Ruḫsār-ı dilbere olalı cilvegāh ḥüsn
‘Aks-i ruḥıyla oldı melek-manẓar āyine

26 Vaṣf eyledi RIŻĀYĪ ruḫ-ı tāb-dārını
Söyletdi ṭūṭī-i dili bir enver āyine[6]

27 Vaṣfında ‘āciz oldı hele ṭab‘-ı ḳāṣırum
Mihri iḥāta eyleyemez kemter āyine[7]

28 Ṭab‘um ‘arūs-ı fikrine ṣūret mi buldırur[8]
Maḳṣūdı gösterür mi ġubār-āver āyine[9]

29 Pür-jeng-i āyineyle gelüp ḫāk-i pāyüñe
İtdüm recā-yı luṭf u kerem server āyine

---

[3] 100/20a celāl-i: celāl ü D.
[4] 100/20b kūy: tūy NM1.
[5] 100/23b yir yir: bir NM1.
[6] 100/26b ṭūtī-i dili: ṭūtīyi yine D.
[7] 100/27b: kemter: yek-ser NM1.
[8] 100/28a ṣūret mi: ṣūretümi D.
[9] 100/28b ġubār-āver: ġubār-vār D.

30 Mercūdur ola maṣḳal-i luṭf [ile] çāre-sāz
Muġber iken dil ola ṣafā-güster āyine

31 Tā kim nukūş-ı nev-be-nev-i dehr ile ola
Gāhī ṣafā-şü'ā-rū gehī muġber āyīne

32 Rūḫ-ı revān-ı pāke ṣalāt u selām ola
Vird-i zebān-ı ins ü melā'ik her āyīne

NM1 27a **101 RIŻĀYĪ**[*]

NM2 20b **Ḳaṣīde-i Rıżāyī Dr Na‘t-i Ṣāḥibü’l-Ḥavżü’z-Zemzem Ve’l-Maḳāmü’l-Maḥmūd Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem**

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

1 Meh ḫāk-i pāyine ezelī çihre-sāyımış
Nūr-ı siyāhı ḫāk-i der-i Muṣṭafāyımış

2 Meh gibi dīde rūşen olur iktihāl iden
Ḫāk-i der-i sa‘ādeti kuḥl-i cīlāyımış

3 Rū-māl ider eşi‘‘a-i mihr āsitānına
İşigi ṭaşı bilmez idük kehrübāyımış

4 Bezminde çarḫ sā‘at-i mīnā nücūmı rīg
Cibrīl o āsitānede ḳıble-nümāyımış

5 Bī-sāye olsa n’ola o şehbāz-ı evc-i ḳurb[1]
Ḫāke tenezzül itmez imiş bir hümāyımış

6 Şāh-ı rüsül mükemmel-i kül hādī-i sübül
Maḥbūb-ı enbiyā vü ḥabīb-i Ḫudāyımış

7 Ḥādī-i sālikān-ı ṭarīḳ-i hüdā odur
Nūr-ı mübīn cebhesi nūr-ı Hüdāyımış

8 Ḫāk-i derinde micmere-gerdān nesīm-i ṣubḥ
Müşg ü ‘abīr ü ‘anber aña ḫāk-i pāyımış[2]

9 Saḳḳā-yı ḫāk-i dergehi ebr-i güher-nişār
Ferrāş-ı āsitānesi bād-ı ṣabāyımış

---

[*] Mustafa Demirel, *Mehmed Ali Çelebi (Rızâyî) Dîvân Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, İstanbul 2005, s. 36-38.
[1] 101/5a ḳurb: ḥüsn NM2.
[2] 101/8b Müşg: Misk NM1 .

10 Eyledi bir işāret ile ḫıdmete hemān[3]
Māh-ı münīr bende-i fermān revāyımış

11 Olmaḳda[4] ḫıdmetinde anuñ pāre[5] pāre māh
Nūr-ı siyehle dīde-i dil[6] rūşenāyımış[7]

12 Māh-ı felek añılmaya ol āsitānede[8]
Destinde nān-pāre ṭutar bir gedāyımış

13 Herkes yolında cānını bez̠l eylemek diler
Andan murādı herkesüñ andan rıżāyımış[9]

14 Bī-naḳd-i ṭā'at umarız ammā rıżāsını[10]
Müflis gibi ki bü'l-heves-i kīmyāyımış

15 'İşyān olup hemīşe bizüm kār u pīşemüz[11]
Elden gelen tedārük aña ilticāyımış

16 Çāre bu derde bendegī-i kūyıdur hemān
Ḳūy-ı ḥabīb ḥaṣılı dārü'ş-şifāyımış

17 Me'mūldür günāhına olınmaya naẓar
Şol bendenüñ ki pīşesi dāyim ḫaṭāyımış

18 'Afv olınur ḫaṭā ile ṣınduḳda cām-ı Cem[12]
İtdimse kesr-i ḳalb penāhum recāyımış

---

[3] 101/10. beyit: -NM2 / 10a Eyledi: Atıldı NM1.
[4] 101/11a olmaḳda: olmaġla NM1.
[5] 101/11a pāre pāre māh: pāre pāredür NM1.
[6] 101/11b siyehle dīde-i dil: siyāh-ı dīde vü dil NM1.
[7] 101/11. beyit:-NM2.
[8] 101/12a: Māh-ı nev añlama felek ol āstānede D, NM2.
[9] 101/13b Andan: Ancaḳ NM1 / rıżāyımış: recāyımış NM1.
[10] 101/14. beyit: -NM2 / 14a ammā: ey dil NM1.
[11] 101/15. beyit: 12. beyit NM2.
[12] 101/18a ḫaṭā: 'aṭā NM2 / ṣınduḳda: ṣandıysa NM1.

19 Pür cürm ise RIŻĀYĪ hele kār u pīşesi
Hem-vāre medḥ-i pāk-i Ḥabīb-i Ḫudāyımış

20 Hengāme-i medāyiḫ-i Faḫr-i cihānda
Destinde çūb-ḫāmesi destān-serāyımış

21 Olup hemīşe menḳabe-ḫān-ı risāleti
Ḫāme midād-ı surḫ ile la'līn ḳabāyımış

22 Ben ḳande medḥ-i şāh-ı rüsül ḳande çünki ol[13]
Memdūḥ-ı pāk-i Ḫāliḳ-i arż u semāyımış

23 Ammā ġaraż bahānedür iḥsānıña hemān
Çün ḫāk-i pāyi ehl-i dile mültecāyımış

24 Evrāḳ-ı şi'rümi ṣunarın ben gedālara[14]
Bir berg-i sebz bā'iṣ-i luṭf u 'aṭāyımış

25 Naḳd-i murādı elde bilürse göñül n'ola
Cerrār-ı āsitān-ı şeh-i enbiyāyımış

26 Ḥaḳdan ola ṣalāt u selām ol cenāba kim
Gerdūn derinde bende-i kemter-bahāyımış

[13] 101/22a şāh-ı rüsül: faḫr-i cihān NM1.
[14] 101/24a gedālara: gedālaruñ NM1.

NM1 27a **102 RIŻĀYĪ**[*]

Ḳaṣīḍe-i Rıżāyī Der-Na‘t-i Sulṭān-ı Enbiyā vü Resūl-i Kibriyā Muḥammedüni’l-Muṣṭafā Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Bi-ḥamdi’llāh vezān oldı nesīm-i feyż-i Rabbānī
Açıldı ġonçalar zeyn itdi gül ṣaḥn-ı gülistānı

2 Yine bir ṭās-ı pür āteş çıḳardı ġonça dāmenden[1]
Olubdur ṭās-bāz-ı meclis-i nev-rūz-ı sulṭānī

3 Ṭonanma naḳş olunmış ẓann iderler mā’ī evrāḳa
Görenler cā-be-cā āb üzre ‘aks-i verd-i ḫandānı

4 Çıḳardı āstīnden micmerin çün ġonça-i lāle
Duḫānı sünbülistān itdi ṣaḥn-ı bāġ-ı bostānı[2]

5 Esüp bād-ı bahārī her ṭaraf pür-bergi ‘īş oldı
Perīşān eyledi bād-ı ṣabā gül-berg-i ḫandānı

6 Fiġānın kesmedi bostān ġonça ārzūsıyla
Nesīm itdükçe ṭıfl-ı bülbüle gehvāre-cünbānī

7 Bu hemgām-ı ṣafāda bir ḳadeh mey devlet-i Cemdür
Bu faṣl içre ele sāġar alanlar aldı meydānı[3]

8 Gül-i āluñ yanuñda nev-şüküfte ġoncayı seyr it
Żarīf-āne dü-reng olmış meger ḳuy-ı girībānı[4]

---

[*] Mustafa Demirel, *Mehmed Ali Çelebi (Rızâyî) Dîvân Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, İstanbul 2005, s. 25-30.
[1] 102/2a ġonça dāmenden: ḥırḳadan ġonça D.
[2] 102/4b ṣaḥn-ı bāġ: ser-tā-pā D.
[3] 102/7b sāġar: ṣıġmaz D.
[4] 102/8b olmış: oldı NM1.

9 Hezār āh-ı şerār-efşān idermiş ṣaḥn-ı gülşende
Görince āb-gīne rīg-dān ẓann eyledüm anı

10 Çıḳardı erba‘īni tekye-i gülşende çün lāle[5]
Dil-i pür ṣafveti nūr-ı siyehle oldı nūrānī[6]

11 Dil-i bülbül görince ġonça-āsā oldı ṣad-pāre[7]
Ṭaḳındı gūşına gül-gonçalardan la‘l-i raḫşānī[8]

12 ‘Adālet emr ider ṭūmār-ı ġonça cānib-i gülden
Hevālar mu‘tedīl cū itmesün ol deñlü ṭuġyānī

13 Gül-i ra‘nānuñ aġzı var dili yoḳ dirdüñ ammā kim
Neden āzürde itmek bülbül-i bī-ṣabr u sāmānī

14 Oḳur gül-banġ ile gülzārı pür ṣīt ü ṣadā eyler
Daḫi bir ṭıfl iken bülbül tamām itdi gülistānı

15 Gözin açdı hezār-ı zārı gördi ġonca-i ra‘nā
‘Aceb mi rūy-ı dil gösterse aña itse iḥsānı[9]

16 Elinde bülbülüñ mecmu‘a-i gül naġmeler eyler
Meger taḥrīr ider na‘t-i Ḥabīb-i Pāk-i Yezdānı

17 Şeh-i taḫt-ı risālet ẕī-ser-efrāz Nebiyy-i ümmet
Meh-i burc-ı nübüvvet vāẓı‘u’l-aṣl-ı müselmānī

18 Ülu’l-‘azmi nebiyy-i ümmet sezā-yı devlet-i ḳurbet
Gül-i faṣṣ-ı nübüvvet vāżı‘ü’l-aṣl-ı müselmānī[10]

---

[5] 102/10a tekye-i gülşende çün lāle: tekyegāh-ı gülsitān içre D.
[6] 102/10b Dil-i pür ṣafveti: Dil-i lāle n’ola D / oldı: olsa D.
[7] 102/11a Dil-i bülbül mişāl-i ġonça-i gül çāk çāk oldı D.
[8] 102/11b gül-gonçalardan: gül-gonçadan bir D / raḫşānī: peykānī D.
[9] 102/15b aña itse: itse aña D.
[10] 102/18. beyit: –NM1.

19 Emān-ı a'ẓam u revnaḳ-fezā-yı ādem u 'ālem
Mükerrem maḥrem-i ḫalvet-sarāy-ı 'arş-ı Raḥmānī

20 Emīn-i sırr-ı tenzīl ü emān-ı Ḥażret-i Cibrīl
Resūl-i bī'ādīl ü vāḳıf-ı esrār-ı Ḳur'ānī

21 Şeref-baḫş-ı şeb-i İsrā mu'allā-cāh-ı *ev ednā*
Ḥabīb-i pāk-i Mevlā maẓhar-ı Mi'rāc-ı cismānī[11]

22 Resūl-i Ḥaḳḳ-tebārek lāyıḳ-ı *innā fetaḥnā lek*
Şeh-i *levlāk* tāriḳ-i maẓhar-ı elṭāf-ı pinhānī[12]

23 İmām-ı enbiyā tenhā-nişīn-i ṣadr-ı maḥbūbī
Hümām-ı aṣfiyā valā-mekān-ı ḳurb-ı Rabbānī

24 Vücūd-ı pākini ārāyiş-i çarḫ-ı berīn itmiş
Ezel pirāye-i Ṭūr eyleyen Mūsī-i 'İmrānı[13]

25 Nebiyy-i Ḫıżr-pey ki iẓhār idüp sırr-ı *ve in min şey*
Kef-i destinde niçe seng tesbīḥ itdi Sübḥānı

26 Resūl-i vaḥy pey-der-pey 'iyān-sāz *ve in min şey*
Ki destinde ider ṣad seng-i rīze ẕikr-i Ṣübḥānı[14]

27 Atı oynaġı idi tā ezelden 'ālem-i bālā
Meh-i nev ṣanma düşdi ḳaldı anda na'l-i yekrānī[15]

28 O ḫurşīd-i żiyā-baḫş-ı nübüvvet feyż-i nūr itdi
Hilāl-āsā tehī gördükde 'ayn-ı ibn-i nu'mānı

---

[11] 102/21b Mi'rāc-ı cismānī: elṭāf-ı pinhānī NM1.
[12] 102/22b levlāk: mi'rāc NM1.
[13] 102/24b Mūsī-i 'İmrānı: Mūsī vü 'İmrānı NM1.
[14] 102/26. beyit: -NM1.
[15] 102/27b anda na'l-i yekrānī: na'l-i süm-i yekrānī D.

29 Olup bir ebr-i ḥā'il farḳı üzre tāb-ı ḫurşīde
Gözinden ṣaḳınurdı çarḫ ol maḥbūb-ı Yezdānı

30 Vücūd-ı bī-mis̱āl-i Ka'be-i 'izz ü kerāmetdür
Yanında gūyiyā mīzābıdur dest-i yem-efşānı

31 'Adīl olsun mı Nīl ol keffe kim bī-ḫulf u bī-va'de
Bir iki parmaġıyla itdi irvā cümle 'aṭşānı

32 Gelüp pāyına rū-māl itdi oldı şāhid-i da'vā
Zebān virdi ayaḳlandurdı bir naḫl-i ḫırāmānı

33 Meger āb-ı ḥayāt-ı cāvidān ol rīk-i rāyıḳdur
Yetişdi niçe me'yūs-ı ḥayātuñ oldı dermānı

34 Kelef-dār ola mı hīç pençesi ḫurşīd-i raḫşānuñ
Eline n'ola kilk almazsa ol maḥbūb-ı Rabbānī

35 'Aceb mi itmese dest-i kerīmi ẓıll-i ḫaṭṭ peydā
Olur mı sāye-güster pençe-i mihr-i dıraḫşānī

36 Lisān-ı bergini gūyā idüp rūmāl-i pāy itdi
Zebān virdi ayaḳlandurdı çün naḫl-i ḫirāmānī[16]

37 Sevād-ı ḫāmeden desti tenezzüh itse lāyıḳdur
Kelef-dār ola mı hīç pençe-i mihr-i diraḫşānī[17]

38 O ḫurşīd-i risālet ṭoġdı çün kim burc-ı 'izzetden
Çekildi Sāvenüñ maḥvoldı hep āb-ı firāvānı

39 Şefī'-i rūz-ı maḥşer şāri'-i şer'-i muṭahhardur
Aña maḫṣūṣdur ḥaḳḳā Ḥabību'llāh 'ünvānı

---

[16] 102/36. beyit: –NM1.
[17] 102/37. beyit: –NM1.

40 Zemistān-ı ġamı rūy-ı cemāli gül-sitān eyler
Şerār-ı ḳahrı tābistān ider ammā zemistānı

41 İrüp evc-i kemāle ḫayli iẓhār-ı vücūd eyler[18]
Żiyā-baḫş olsa kemter ẕerreye ḫurşīd-i iḥsānı

42 Mükemmel nüsḫa-i ilhām-ı Rabbānī ki luṭfundan[19]
Açıldı ümmete ta'līm itdi sırr-ı Kur'ānı[20]

43 Bu vaḳt-i ḥayf idrāk itmeyüp hep sīmyā gördi
Hemān bir gösterişde ḳaldı dehrüñ feylesūfānı

44 Münāsibdür eger la'lin-ḳabā-yı kilk-i sürḫ-ālūd
Yine hengāme-i medḥinde eylerse ġazel-ḫˇānī[21]

45 Bahār-ı vaṣf-ı bī-bāk-i ruḫ-ı pāküñ neşāṭıyla
Dil-i āşufte meşreb n'ola eylerse ġazel-ḫˇānī[22]

46 Füzūn olmakda laḥẓa laḥẓa tāb-ı rūy-ı raḫşānı
Meger āteş-fürūz-ı rūyıdur dāmān-ı müjgānı

47 Görinse mīş-i can ḳurbān olur besmeleñe ġamda
Hilāl-i 'īd-i ażḥādur meger kim çīn-i pīşānı

48 Hemān güftāra geldi ṭūṭī-i dem-beste-i cānum
Şeker-rīz-i tebessüm olıcaḳ la'l-i dür-efşānı[23]

49 Aña beñzer benefşe bulamduḳ gül-geşt-i bāġ itdük
Muḫaṣṣal görmedük rū-yı zemīnde ḫāl-i cānānı

---

[18] 102/41a iẓhār-ı: iṣbāt-ı D.
[19] 102/42a luṭfundan: feyżından D.
[20] 102/42b ta'līm itdi: keşf eyledi ṣad D.
[21] 102/44. beyit: –NM1.
[22] 102/45. beyit: –D.
[23] 102/48b dür-efşānı: dıraḫşānı NM1.

50 Dili ṣad-pāre itse lāle-veş şemşīr-i ḫun-rīzi
Muḳarrerdür yine her pāresinde dāġ-ı hicrānı

51 Benem mümtāz-gül meddāḥ-ı sulṭān-ı rüsül şimdi
Benem ḥaḳḳā bu kim meydān-ı naẓmuñ şimdi Ḥassānı

52 Feżā-yı midḥatinde maġribī-i kilk-i bornūs-pūş
Füsūn-ı şi‘r ile keşf eyledi ṣad genc-i pinhānı

53 Hemān bir lūle-i ser-çeşmedür ṭūmār-ı eş‘ārum
Olur neşr eylesek selsāl-i bāġ-ı Ḫuld-i Rıḍvānī

54 Cenāb-ı Ḥaḳ vücūd-ı pāküñi ögmiş yaratmışdur
Niçe mümkin seni medḥ eylemek ey mekremet kānı[24]

55 Bahāne olmadur ihsāna maḳṣūdum hemān yoḫsa
Ne ḥaddimdür benüm meddāḥ-i memdūḥ-ı Rabbānī

56 Murādum ‘arż-ı berg-i sebz dervīş-ānedür yoḫsa
Ne ḥaddimdür benüm dem-sāzī-i tavṣīf-i şāyānī[25]

57 ‘İnāyet eyle kim ġālib olup ḫaṣm-ı ḳavī deste
İdem ḥabl-i metīn-i şer‘un ile bend şeyṭānı

58 Cenāb-ı pāküñi medḥ eyledükde bir ḳaṣīdeyle
Çü senden oldı Ḳa‘b bin Züheyre bürde iḥsānı

59 Bahāriyye diyüp itdüm ümīd-i cāme-i luṭfuñ
Bahār-ı feyżuñ ilbās eylesün bir şāh-ı ‘üryānı

---

[24] 102/54b Meger ben i‘tirāf-ı ‘acz ile olam ṣenā-ḫ̌ānı D.
[25] 102/56. beyit: –NM1.

60 RIŻĀYĪ midḥatüñde peyrev-i ḳa‘b-ı mübārekdür
Viṣāl-i menzil-i maḳṣūda n’ola olsa erzānī[26]

61 Ezelden çün ḥabībün ḳuyına dārü’ş-şifā dirler
‘Aceb mi ḫāk-i pāyinden umarsaḳ biz de dermānı

62 Ola hem-vāre vāṣıl rūḥ-ı pāk-i şāh-ı *levlāk*e
Dürūd-ı bī-ḥad ü teslīm-i nā-ma‘dūd-ı Sübḥānī[27]

---

[26] 102/60b n’ola olsa: olsa n’ola D.
[27] 102/62b nā-ma‘dūd: nā-maḥdūd NM1.

NM1 29a **103** **RIŻĀYĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Rıżāyī Der-Na‘t-i Seyyidü’l-Evvelīni ve’l Āḫirīn Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi’s-Selām

Mef‘ūlü Mefā‘ilün Fe‘ūlün

1 Evṣāf-ı ruḫuñ zebāna ṣıġmaz
Deryādur o nāv-dāna ṣıġmaz

2 Gül-berg-i fesāne-i cemālüñ
Ṣad defter-i dāstāna ṣıġmaz[1]

3 Bū-yi ḫoş-ı zülfi vaṣf olınmaz
Bu bu nāfiçe-i kemāna ṣıġmaz

4 Mażmūn-ı cemāli lafẓa girmez[2]
‘Anḳādur ol āşiyāna ṣıġmaz

5 Elfāẓ ider edāya himmet
Ol şem‘ ise şem‘-dāna ṣıġmaz

6 Elfāẓ degül ‘arūs-ı fikri
Vālā tutuḳ cenāna ṣıġmaz

7 Elfāẓ idemez beyān zülfin[3]
Bu sāye o sāye-bāna ṣıġmaz

8 Tā‘bīr idemez ḳalem cemālin
Cem ḫātemidür benāna ṣıġmaz

---

[*] Mustafa Demirel, *Mehmed Ali Çelebi (Rızâyî) Dîvân Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, İstanbul 2005, s. 10-15.
[1] 103/2b defter: dāmen D.
[2] 103/4a girmez: ṣıġmaz D.
[3] 103/7a zülfin: zülfi D.

9 Girmezse ʿaceb mi lafẓa ḥüsnüñ[4]
Ḫūr cāme-i perniyāna ṣıġmaz

10 Şeh-nāme sefīneye yazılmaz
Vaṣfı varaḳ u zebāna ṣıġmaz[5]

11 Bu Yūsuf-ı vaṣf-ı dil-rubādur
Delv-i ḳalem-i beyāna ṣıġmaz

12 Yūsuf'la olur mı hem-terāzu
Şol ḥüsnüñe imtiḥāna ṣıġmaz

13 İdrāk idemez kemālini ʿaḳl
Mīzān-ı ḳıyāsiyāna ṣıġmaz

14 Ey ḥüsn nesin kemīne ẕerre
ʿAşḳuñla bütün cihāna ṣıġmaz

15 Ey ḥüsn nesin ki ḳaṭre-i kem
Feyżuñle cihānıyāna ṣıġmaz

16 Ey ḥüsn nesin şarāb-ı ʿAşḳuñ
Nüh kāse-i āsmāna ṣıġmaz

17 Ey ḥāme-i naḳş-kār-ı ḫurşīd
Evṣaf-ı ruḫı beyāna ṣıġmaz

18 Sen naḳşdasın velī cemāli
Mecmūʿa-i gül-sitāna ṣıġmaz

19 Esbāb-ı cemāl-i yār çoḳdur
Ey ġonça bu cāme-dāna ṣıġmaz

[4] 103/9a lafẓa: vaṣf-ı NM1.
[5] 103/10b varaḳ u zebān: varaḳ-ı zebān D.

20 Medḥ eyle meded o serveri kim
Şevḳıyla zebān dehāna ṣığmaz

21 Vaṣf it yine ol peyemberi kim
Evṣāfı gelüp zebāna ṣığmaz

22 Sulṭān-ı serīr-i *ḳābe ḳavseyn*
Kim midḥati raḳḳ-ı cāna ṣığmaz

23 Cedd-i Ḥasaneyn faḫr-i kevneyn[6]
Kim vaṣfı cihānıyāna ṣığmaz

24 Memdūḥ-ı Ḫudā ki vaṣf-ı ẕātı
Ne ṣafḥa-i āsmāna ṣığmaz

25 Şāyān-ı s̱enā ki mu‘cizātı[7]
Ṣad defter-i dāsitāna ṣığmaz

26 Vaṣf eyle nükāt-ı mu‘cizātın
Şol ḳavl ile kim beyāna ṣığmaz[8]

27 Āyāt ile ol s̱enā-güzārı
Bu bezme ṣaḳın fesāne ṣığmaz

28 Evṣāf-ı Nebīde ḳıṭ‘a-gūy ol
Şi‘rüñ ki ola yegāne ṣığmaz

29 Oldıysa ‘aceb mi ‘arş-pervāz
Ḫurşīd bu ḫāk-dāna ṣığmaz

[6] 103/23a Ḥaseneyn: Ḥüseyn ü D.
[7] 103/25a s̱enā ki: s̱enāña D.
[8] 103/26. beyit: –NM1.

30 Oldıysa ‘aceb mi Sidre hem-rāz[9]
Ḫurşīd çerāġ-dāna ṣıġmaz

31 Geçdiyse sipihri n’ola bī-bāk
Gül ḥoḳḳa-i za‘ferāna ṣıġmaz

32 Ḳadrini muḥīṭ olmaz eflāk
Yem kāse-i zer-nişāna ṣıġmaz

33 Ser-cümle-i leşker-i bahārı
Biñ ḫayme-i sebz-bāna ṣıġmaz[10]

34 Deryā-yı muḥīṭ bī-ser u bün
Cām-ı mey erġuvāna ṣıġmaz

35 Dünyādan ‘aceb midür çekilse
Gül ḥavṣala-i ḫazāna ṣıġmaz

36 Dünyādan ‘aceb midür geçerse
Sübḥa-ḥarem-i muġāna ṣıġmaz

37 Naḳdīne-i ṣadr-ı Sidre-ḳadri
Hemyānçe-i mekāna ṣıġmaz

38 Maḳbūli degül cihān ki mühre[11]
Gencīne-i şāygāna ṣıġmaz

39 Yoġ idi dilinde fikr-i dünyā
Gül-desteye rāziyāne ṣıġmaz

40 Cārū-keşi şeh-per-i melekdür
Ḫā ru ḫes ol āşiyāna ṣıġmaz[12]

---

[9] 103/30a hem-rāz: pervāz NM1.
[10] 103/33b Biñ: Yek D.
[11] 103/38a mühre: mihri NM1.

41 Merdūdı ise n’ola bu nüh-ṭās
Peşmīne-i ḳudsiyāna ṣığmaz

42 Merdūdi ise yalancı dünyā[13]
Kiẕb ol ḥarem-i emāna ṣığmaz

43 ‘Arşa n’ola gitse ṭā’ir-i ḳuds
Bu ḫāne-i ḫākiyāna ṣığmaz[14]

44 Nüh çarḫ degüldi dil-pesendi
Evrāḳ-ı ḫazān cināna ṣığmaz

45 Na‘tıyle murād tev’emāndur
Bu ‘aḳl-ı ‘azīme-ḫ̌āna ṣığmaz

46 Naḳd-i keremi şu deñlü çoḳdur
Kim kīse-i baḥr u kāna ṣığmaz

47 Luṭfı yitişürse bir gedāya
Ser-ṣandelī-i şehāna ṣığmaz

48 Ḳahrıyla olur çü mūr pā-māl
‘Ucbıyla o kim cihāna ṣığmaz[15]

49 Ṣanmañ mehi nān süfresidür
Ḳurṣ-ı siyeh ol miyāna ṣığmaz

50 Ṣanmañ ki duḫān digidür çarḫ
Bu dūd o dūdmāna ṣığmaz

---

[12] 103/40b āşiyāna: āstāna D.
[13] 103/42a isi: ide D.
[14] 103/43b ḫākiyāna: mākiyāna D.
[15] 103/48b o: şu D.

51 Nān-pāre-i nev-mehi sipihrüñ
Bu süfre-i beẕl ḫˇāna ṣıġmaz

52 Mümkin mi dil ide vaṣf-ı ẕātın
Mihr āyine-i kemāna ṣıġmaz

53 Luṭf eyle ki tāze tāze derdüm
Cān u dil nātüvāna ṣıġmaz

54 Āḫardan olan şifā gerekmez
Ol sürme bu sürme-dāna ṣıġmaz

55 Āḫarden olan fetīl ü merhem[16]
Zaḫm-ı dil-i ḫˇān-çegāna ṣıġmaz

56 Şevḳ-ı keremiyle ol ġazel-ḫˇān
Şeh meclisidür bahāne ṣıġmaz

57 Gel ol yine tāze bāde-āver
Bu bezme mey-i şebāne ṣıġmaz

58 La'l-i leb-i yāre dāne ṣıġmaz
Ey ġonça ḳoya bahāne ṣıġmaz

59 Şol mertebe zülf ü cān behemdür
Bī-gānedür anda şāne ṣıġmaz

60 Dil-ber n'ola söylemezse elfāẓ
Bu bād ise bād-bāna ṣıġmaz

61 Dil eylemek ister 'aşḳı pinhān
Bu bād ise bād-bāna ṣıġmaz

[16] 103/55a fetīl ü merhem: fetīl-i merhem D.

62 Çıḳsa n’ola nāle-i pey-ā-pey
Kim ḫāne-i teng cāna ṣıġmaz

63 Şeh-bāz-ı ḫayāl ḫaṣma ḳonmaz
Sulṭān ḥaşemiyle ḫˇāna ṣıġmaz

64 Sīnemde gerek ḫayāl-i dilber
Bu maġz bir üstüḫˇāna ṣıġmaz[17]

65 Sīneñ dögüp itme nāle kārī
Bu bezme def ü çeġāne ṣıġmaz

66 Der-kār idelüm zebān-ı ḥāli
Bu meclise çoḳ terāne ṣıġmaz[18]

67 Āh itmez isem ‘aceb mi ‘aşḳum
Kim ḥavṣala-i fiġāna ṣıġmaz

68 Esrār-ı ġamum ṭaşup döküldi
N’itsem ki derūn-ı cāna ṣıġmaz

69 Ṣad-gūne ġubār-ı ḫāṭır-ı zār
El-ḥaḳ bu ki cur‘a-dāna ṣıġmaz

70 Gelmez dil-i ġayra bu ma‘ānī
Gencīne-i şeh dükkāna ṣıġmaz

71 Gül-deste-i şīşe-i belāġat
Ẓarf-ı varaḳ-ı duḫāna ṣıġmaz

72 Ḥaḳḳā ki bu şi‘r-i pāki inkār
İslām-ı muvaḥḥidāna ṣıġmaz

[17] 103/64b bir: her D.
[18] 103/66b çoḳ: çün D.

73 Ey bū’l-heves-i riyā ḳo vaṣfın
Ḫalvetde mey-i muġāna ṣıġmaz

74 ‘Aşḳ olmayıcak suḫan dinilmez[19]
Mey ḥücre-i ṣūfiyāna ṣıġmaz

75 Feyż olsa bu himmet ile olmaz
Bu rāhda tāziyāna ṣıġmaz

76 Ḫatm-i suḫan eyle ey RIŻĀYĪ
Çün gevher-i mihr-gāna ṣıġmaz

77 Bu meclis-i naḳl-i Muṣṭafādur[20]
Dem-sāzī-i şā‘irāna ṣıġmaz

78 Ey ḫāme gel i‘tirāf-ı ‘acz it
Vaṣfı varaḳ-ı revāna ṣıġmaz

79 Ey ḫāme murād-ı dil dinilmez
Bu himmet-i tercemāna ṣıġmaz

80 Vaṣfına yiter mi bu ḳaṣīde
Bir ḥoḳḳaya ṣad ḫiżāne ṣıġmaz

81 Meşġūl-i ṣalāt ol bu elfāż
Meclisgeh-i ‘arşiyāne ṣıġmaz

82 Vāṣıl-ı ter ola şol luṭf-ı Ḥaḳ kim
Ta‘dād-ı muḥāsibāna ṣıġmaz[21]

83 Ṣad ḳāfile feyż ola revān kim
Vāsi‘-reh-i kehkeşāna ṣıġmaz

---

[19] 103/74a dinilmez: bilinmez NM1.
[20] 103/77a naḳl-i Muṣṭafādur: na‘t-i Muṣṭafādur D.
[21] 103/82. beyit: –NM1.

NM1 30b **104 RIŻĀYĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Rıżāyī Der-Na‘t-i Şehsüvār-ı Medenī
Ṣalla’llāhu Ta‘ālā ‘Āleyhi ve Sellem

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Teġāfül eyledi gitdükçe āh-ı bī-ḥicābumdan
Eṡer hep ḫˇāb-ı nāz olmaḳda āvāz-ı zebānumdan

2 Ben ol pejmürde gül-berg-i çemenzār-ı niyāzem kim
Eṡer hep derd-i serdür derdmendāna gül-ābumdan

3 Ben ol efsürde mīr-i ‘āşıḳān-ı bāġ-ı zārum kim[1]
Güler yüz görmedüm ‘ālemde bir kez āftābumdan

4 Ben ol pür-āteşem der-kār idersem tīşe-i āhum
Hezārān bī-sütūnı eylerin ‘āciz cevābumdan

5 Ne şūre ḫāke ġars itmişler anuñ tā key bilsem
Ḫumār-ı derddür hep gördigüm cām-ı şarābumdan

6 Hemīşe gūne gūne cevrlerden olmayuz ḫālī[2]
Felek ġāfil gibi ol bārgāha intisābumdan

7 Nedür ol bārgāh-ı vaḥy iẕ‘ān it benem şimdi
Kemīne ẕerresiyken nüh felekden ictinābumdan

8 Felek dir kim ṭoḳınsa lem‘a-i iḥsānı ben ḫāke[3][4]
Şeb ü rūzı münevver eyleseydüm āftābumdan[5]

---

[*] Mustafa Demirel, *Mehmed Ali Çelebi (Rızâyî) Dîvân Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, İstanbul 2005, s. 32-33.
[1] 104/3a ‘āşıḳān-ı: ‘āşıḳāne D.
[2] 104/6a olmayuz: olmayup NM1.
[3] 104/8. beyit: 10. beyit D.
[4] 104/8a Felek dir: Felekdür D / lem‘a: pertev D.
[5] 104/10b eyleseydüm: eyleyeydüm D.

9 Yaḫud bir lem'ası irseydi bālā ḳaṣr-ı eflāke[6]
Cihānı şem'a muḥtāc itmeyeydüm māh-tābumdan[7]

10 Zemīn dir kim ġubār-ı pāyine ben rūy-māl itdüm[8][9]
Sezādur çeşm-i māhı sürme-dār itsem türābumdan[10]

11 Zamān dir kim 'aceb mi bende bālā ḳadr-i cāh olsam[11][12]
Ser-i iclāline bir sāyebān çekdüm seḥābumdan[13]

12 Bi-ḥamdi'llāh penāhum ṣādıḳu'l-va'd-i emīnümdür[14][15]
Cihānuñ ṣıdḳ-ı va'din añladum 'ahd-i şebābumdan[16]

13 Bi-ḥamdi'llāh penāhum sāye-i naḫlü'l-yaḳīnümdür
Şikāyet eylemem tāb-ı Temūz-ı pīç ü tābumdan[17]

14 Ferāmūş eyleye endīşesin çarḫ-ı deġal-pīşe
Zebān-ı nuṣḥı dirse 'ibret al faṣlü'l-ḫıṭābumdan[18]

15 Terāzusı düşe nāḳış-fürūş çarḫ-ı destinden
Zebān-ı 'adli dirse iḥtirāz it iḥtisābumdan

16 Gice derd-i dilüm bir başḳa żulmānī ḥicāb oldı[19]
Tamām itdi nice ġam söylemem ammā ḥicābumdan[20]

---

[6] 104/9. beyit: 11. beyit D.
[7] 104/9b itmeseydüm: itmeyeydüm D.
[8] 104/10. beyit: 12. beyit D.
[9] 104/10a Zemīn dir: Zemīndür D.
[10] 104/10b Sezādur: 'Aceb mi D.
[11] 104/11. beyit: 13. beyit D.
[12] 104/11a Zamān dir: Zamāndır D.
[13] 104/11b iclāline: iclāle D.
[14] 104/12. beyit: 8. beyit D.
[15] 104/12a emīnümdür: emānumdur D.
[16] 104/12b ṣıdḳ-ı va'din: şimdi ṣādıḳ-ı va'din D.
[17] 104/13. beyit: 9. beyit D.
[18] 104/14b faṣlü'l-ḫıṭābumdan: faṣl-ı ḫiṭābumdan D.
[19] 104/16a Gice derd-i dilüm: Baña dūd-ı dilüm D.
[20] 104/16b nice: beni D.

17 Murād itmem teb-i endūhuma biñ kez felek dirse[21]
Devā-sāz olayın ben tār-ı zerrīni şihābumdan

18 Murādum budur ey ser-çeşme-i ṣıddīḳ-i ḳuddūsī[22]
Cenāb-ı pāküñe cān u göñülden incizābumdan

19 Dime sāḳī-i feyżüñ dökmemiş bir cur‘asın ḫāke[23]
Cihān ser-germ iken hep neşve-i ṣaḥbā-yı nābumdan

20 Şuna bir sāġar-ı feyż-ı leb-ā-leb dest-i idrāke
Anuñla ḳurtulam tā kim ḫumār-ı ıżṭırābumdan

21 RIŻĀYĪnüñ ümīdi bu ki diye ḫusrev-i feyżuñ
Gel al menşūr-ı iḳbāli der-i devlet-me’ābumdan

22 Peşīmān-ı zamānuñ gūne gūne minnetin çekme[24]
Recā eyle murād-ı ḫāṭır-zāruñ cenābumdan[25]

23 Cihān meşġūl evrād-ı ṣalāt ü hem selām olsun[26]
Felek pür-zīb ola tā na‘t-i pāk-i müsteṭābumdan

[21] 104/17a teb-i endūh: büt-i endūh D.
[22] 104/18a ṣıddīḳ-i ḳuddūsī: ṣad feyż-ı ḳuddūsī D.
[23] 104/19a Dime: Diye D.
[24] 104/22a Peşīmān: Le’imān D.
[25] 104/22b ḫāṭır-zāruñ: ḫāṭır-zārı D.
[26] 104/23a ṣalāt ü hem selām: ṣalāt-ı bā-selām D.

NM1 31a **105** **RIŻĀYĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Rıżāyī Der-Na‘t-i Ḥabīb-i Ekrem Ekrem ü Resūl-i Muḥeterem Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi Ta‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Ey ki itmez ḥarem-i ḳurbına bir ferd duḫūl
Bāġ-ı cāhına göre gülşen-i cennet medḫūl[1]

2 Bā’iṣ-i naẓm-ı güzīn nüsḫa-i ‘ālem k,m anuñ
Eṣer-i mu‘teber-i bi‘ṣetidür çār fuṣūl[2]

3 Sidre-pervāz-ı taḳarrüb kim anuñ dergehine
Māye-i rif‘at-i Cibrīl idi bī-şübhe nüzūl[3]

4 Meş‘ale-i nūr-ı hüdā mehbit-i envār-ı Ḫudā
Hādī-i mu‘ciz-edā ya‘nī ülü’l-‘azm-i resūl[4]

5 Ḥażret-i İbn-i Ẕebīḥayn-i güzīn cedd-i Ḥüseyn
Menba‘ül- ‘ayn muṣaffā-ter evlād-ı betūl

6 Şāh-ı *Levlāk* ki terk eylese tāc u taḫtın
Olsa cārūkeş-i dergāhı sezā ṣad Behlūl

7 Ma‘denü’l-vaḥy dili menba‘-ı feyż-i ezelī
Her edā-yı cümeli lāyıḳ-ı şābāş-ı ḳabūl

8 Hep vücūdı içün olmışdı *ḫalaḳtü’l-eflāk*
Baṣṣa tā pāy-i semendi *ce‘ale’l arża ẕelūl*

---

[*] Mustafa Demirel, *Mehmed Ali Çelebi (Rızâyî) Dîvân Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, İstanbul 2005, s. 7-10.
[1] 105/1. beyit: -NM1.
[2] 105/2. beyit: -NM1.
[3] 105/3. beyit: -NM1.
[4] 105/4. beyit: -NM1.

9 Destgīr-i keremi ḳadr-fezāyende-i cāh
Kelle-kūb-ı sitemi ser-şiken-i ḫaṣm-ı cehūl

10 Nüsḫa-i şer‘i olup düşmene naḳd-i ḳāṭ‘i
Bildürür bī-edebüñ ḥaddini seyf-i meslūl

11 *Bārek'allāh* zihī cāh-ı Süleymānī kim
Perde-dār-ı ḥarem-i ‘ismet ü iclāl ola mūl

12 Lev ḥaşa'llāh zihī ‘izzet-i Raḥmānī kim
Şer‘ u ḳānūnı olup rūz-ı ḳıyāmet mevṣūl

13 Ḫāme-gīr olmadı ol ma‘den-i vaḥy ü tenzīl
Meyl-i kuḥle n'ola nāz eylese ṭarf-ı mekḥūl

14 Mühri zer-tārı ile zīc-i nüvīs-i taḳdīr
Eylemiş dāire-i cāhına zerrīn şāḳūl

15 Penc nevbet-zen-i te'ẕīn ile pür oldı cihān[5]
Ḫaber-i bi‘s̱eti kim şeş cihete buldı vuṣūl

16 Luṭfınuñ lāzımıdur şāmil ola āfāḳı[6]
Nitekim lāzım olur ḥaddile ta‘rīfe şümūl

17 Fetḥ idüp Mekkeyi çün itdi duḫūl [c] izzetle[7]
Rūḥ idi eyledi bir ḳālıba gūyā ki ḥulūl

18 ‘Āmdur luṭfı bütün ‘āleme çün luṭf-ı bahār
Feyżi çün çeşme-i ḫurşīd-i dıraḫşān mebẕūl

19 Eyledi mühr-i nübüvvetle cihānı tesḫīr
Ṣanki ḫātemle Süleymāna musaḫḫar idi ġūl

[5] 105/15a pür-NM1.
[6] 105/16a şāmil ola āfāḳı: cāize-i gūne-gūñ D.
[7] /105/17a çün itdi duḫūl [c] izzetle: ‘izzetle çün oldı dāḫīl D.

20 O şehüñ fetḥ ile tebşīrine kim oldı sezā
Gülşen-i cennete nāz itse revā İstānbūl

21 Def‘-i endūhla bulurdı şifā-yı ṣadrī
Nefes-i himmetine maẓhar olaydı meslūl

22 Na‘tinüñ lāzımıdur cāize-i gūnā-gūn
Ṣıla hem-vāre olur lāzım-ı ẕāt-ı mevṣūl

23 İ‘tidāl-i keremi tünd-hevā-yı ġażabı
Luṭf-ı nev-rūz ile dem-serdī-i māh-ı eylūl

24 ‘Azm-i pür-naṣrı ile mareke-i Bedr u Ḥuneyn[8]
Geh mecārī-i ḫuyūl ü gehī mecrā-yı süyūl

25 Ḫaber-i vaḥyine irmez ‘ilel-i felsefiyān
Bir midür hīç ṣaḥīḥile ḥadīs̱-i ma‘lūl

26 Çāh-ı telḫi mededi eyledi āb-ı ḥayāt
Nefes-i pāki ile oldı zülāl-i meşmūl

27 Ḥüsn ise ancaḳ olur şāhid-i endīşemde
Umarın zīb-i fezāyende ola ḥüsn-i ḳabūl

28 Nev-be-nev şi‘r-i pesendīdem ile ḫıdmet idüp
Umarın ben de ḳaṣīdem gibi olam maḳbūl

29 Ṣafḥa-i na‘t-i Resūli ṣunarın yārāna
İder elbette küşāde gül-i ra‘nā-yı ḳabūl[9]

---

[8] 105/24a Bedr-i Ḥuneyn: Bedr u Ḥuneyn D.
[9] 105/29b İder: Eyler D.

30 Nākese öpmege ben ṣafḥa-i şi‘rüm virmem
Sitem-i bādla irüşür gül-i ra‘nāya ẕebūl[10]

31 Ḳo bu lāf-ı hüneri midḥatin it vird-i zebān
Saña besdür diyeler nāmuña meddāḥ-i Resūl

32 Gülle bī-çāre RIẒĀYĪ biraz efġān idelüm
Ḥayf kim devlet-i dünyā ola ancaḳ me’mūl

33 Cürm-i mā-ḳadd-i ḥaṣal müddet-i eyyām-ı ḥayāt[11]
Manṣıb-ı ‘ömrden āṡām ola ancaḳ maḥṣūl

34 Bād-veş geştde dil pehn-i cihān-ı emeli
Āb-veş alçaġa meyl eylemede tab‘-ı meyūl

35 Gerçi kim mülket-i cān u dil-zār oldı ḫarāb
Ḥüsn-i tedbīr-i şefā‘atde vara ola melūl[12]

36 Kāfil-i cümle mühimdür çü ṣalāt ü teslīm
Var şimdengerü ol ṭurma du‘āya meşġūl

37 Ḥażret-i Aḥmed-i Muḫtār ‘aleyhi’ṣ-ṣalavāt
Sehldür luṭf idicek cümle-i me’mūle vuṣūl

---

[10] 105/30b Sitem-i bālda: Şemm-i nādanla D / ẕebūl: ẕüyūl D.
[11] 105/33a Cürm-i mā-ḳadd-i ḥaṣal: Cürm olup mā-ḥaṣal D.
[12] /105/35b ola: olma D.

NM1 32a **106 RIŻĀYĪ**[*]

Ḳasīde-i Rıżāyī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muḥammedü’l-Muṣṭafā Ṣalla’llāhu Te‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

1 Ey Ḫatm-i Rüsül ‘ālemde gelseñ n’ola āḫir
‘Ādet budur āḫirde gelür bezme ekābir

2 Ṣoñra irişür resm budur meyve-i maḳṣūd
Evvel görinür gerçi ki evrāḳ u ezāhir

3 Evvel ṭoḳınur gūşe ‘ibārāt-ı münāsib
Melḥūẓdur evvelde velī ma‘nī-i fāḫir

4 Geç ẓāhir olur ḥikmet-i pīşīne-i eşyā
Ṣoñra bilinür ḥaṣılı her kārdaki sır

5 Ẕātuñdur olan rütbe-ger-i ṣafḥa-i ‘ālem[1]
Nāzük-ter olur ḫayli pesīn naḳş-ı muṣavver

6 Ey Ḫatm-i Rüsül sende gerek mühr-i nübüvvet
Şāyeste olur pençede çün ḫāteme ḫınsır

7 Aḥkām-ı İlāhiyyeyi itdüñ bize ta‘līm
Ey Ḫˇāce-i Kevneyn idüp īṣār-ı cevāhir

8 Sensin sebeb-i ḫalḳ-ı ümem mefḫar-ı ‘ālem
Ḥayrü’l-ḫalef-i Ādem ü Hādī vü Mübeşşir

[*] Mustafa Demirel, *Mehmed Ali Çelebi (Rızâyî) Dîvân Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, İstanbul 2005, s. 3-7.
[1] 106/5a rütbe-ger: zīb-ger D.

9 Maḥbūb-ı Ḫudā mü’temen-i *in hüve illā*
Mażmūn-ı hüdā vāḳıf-ı esrār u serāyir

10 Tebşīr-i feraḥ mālik-i ḥüsn-i *ene emlaḥ*
Şāyān-ı *elem neşraḥ* u Hādī vü Mübeşşir

11 Şīrāze-i īcād-ı güzīn ṣan‘at-ı üstād
Şāh u kerem ü dād Ebü’l-Ḳāsım-ı ḥāşir

12 ‘Unvān-ı şeref besmele-i muṣḥaf-ı īcād
Ser-levḥa-i levḥ-i ezel ü faḫr-i mu‘āşir

13 Zībinde sehī-serv-i muṭarrā çemen-i feyż
Tābınde meh-i bedr semāvāt müfāḫir

14 Ser-saṭr-ı ezel pīş-i eṣer ḫāme-i ṭaḳdīr
Tedbīr-i pesīn ‘aḳl-ı nuḫust evvel ü āḫir

15 Deryā-himem ebr-i nem-i dem-be-dem-i cūd
Yemm-i kerem-i feyż-resān menba‘-ı ṣād bir

16 Terfżı ile şūre-zemīn-i emel-i dil
Ḫandān nem-i lūtfıyla gül-sitān-ı ḫavāṭır

17 Nāmıyla şeref-yāb-ı hüdā minber-i hestī
Kāmıyla semiyy mertebe-i ṣaḫre-i fāḫir

18 Reşḥ-i keremi lücce-i keştī-şiken-ġam
Feyż-i himemi māye-i āzādī-i ḫāṭır

19 Rengīn lebi gül-berg-i ter-i baġçe-i feyż[2]
Şīrīn deheni ma‘den-i ṣad-gūne nevādir

[2] 106/19a lebi: gibi NM1.

20 Ḫāk-i deri kuḥlu'l-baṣar-ı ehl-i baṣīret
Hem sūde-i elmās be-çeşm-i mütekebbir

21 Tedbīrine taḳdīr-i Ḫudā yār-ı muvāfıḳ
Hem re'y-i ṣavābıyla ḳażā hem-ser ü hem-sır

22 Gelmez dil-i dānāsına ālāyiş-i dünyā
Yek-müşt ġubār ola mı deryā-yı mükeddir

23 Gūyā ki kütüb-ḫāne-i 'izz ü kereminden[3]
Eyyām-ı bahār oldı kemīn nüsḫa-i müzhir

24 Terkü'l-vaṭan-ı 'ālemi göstermek içün hep[4]
Oldı ṭaraf-ı Yes̱rībe devletle muhācir

25 Fikr eyle bu ta'bīri kim *en-nāsü yenām*[5]
Olmış ṭutalum Yūsuf-ı Ṣıddīḳı mu'abbir

26 Ziyy-nāẓım-ı manẓūme-i iḥsān u 'aṭā kim
Ednā es̱er-i fāḫiri terkīb-i 'anāṣır

27 Ziyy-ḳuvvet-i ḳudsiyye-i ḫayrü'l-beşerī kim
Bi's̱etle ẓuhūr itdi nice mu'ciz-i bāhir[6]

28 Bir naḫli hemān ġars idicek oldı ber-āver
Oldı şu ḳadar himmet-i bālā-teri müs̱mir

29 Hep ḥāżır olan teşneleri eyledi irvā
Destinden olup āb-ı firāvan müteḳāṭır

---

[3] 106/23a kereminden: kereminde D.
[4] 106/24a hep: -D.
[5] 106/25a en-nāsü yenām: en-nāsü niyāmūn D.
[6] 106/27b bi's̱etle: ba'şiyle D.

30 Hep sūr-ı sürūr añlar idi cümle-i aṣḥāb[7]
Devletle ḳaçan eylese techīz-i ʿasākir[8]

31 Gördükde hemān muʿciz-i elfāz-ı güzīnin[9]
Teslīm ü senā itdi niçe şāʿir ü sāḥir[10]

32 Nüh-tūde-i eflāk güzergehde nişāndur
Şāh-ı rüsül oldı ṭaraf-ı ʿArşa ki ʿābir

33 Bu vażʿa sipās eylediler ehl-i semāvāt
Nāḳūs yirine idicek vażʿ-ı menābir

34 Oldı şeh-i saṭranç-ṣıfat ḳālıb-ı bī-rūḥ
Ḳahrıyla nice pādişeh-i kec-rev ü cābir

35 Bī-külfet-i nāzük-ter o deñlü bu ġazel kim
Erbāb-ı dile itmedi teklīf-i neẓāyir[11]

36 Būyıyle olur pençe-i dil-sūḫte ʿāṭır[12]
Zülfinden olur ḥāṣılı cemʿiyyet-i ḫāṭır

37 Çīninden olur ʿārıż-ı pür-tāb-ı nümāyan[13]
Ol zülf ḫam-ender-ḫam imiş leyle-i muḳmir

38 Yir yir ruḫ-ı pür-tābı bedīd oldı ḫamından
Zülf-i siyeh-i sāḥiri gösterdi mecāmir[14]

39 Naḳd-i dili taḥṣīle idüp tīġi ḥavāle
Çeşm-i siyeh-i pür fiteni eyledi nāẓır

[7] 106/30. beyit: 31. beyit D.
[8] 106/30b techīz: taḥrīr NM1.
[9] 106/31. beyit: 30. beyit D.
[10] 106/31a güzīnin: kerīmin: D.
[11] 106/35b neẓāyir: ẓevāhir NM1.
[12] 106/36a pençe: niçe D.
[13] 106/37a Çīninden: Çīninde D.
[14] 106/38. beyit: –NM1.

40 Mümkin ola mı ʻāşıḳ-ı āşüfteye ṣıḥḥat
Mā-dām ola ol çeşm-i siyeh ḫaste vü fātir

41 Ḥall it yine müşkillerüm ey Ḫāce-i ʻĀlem[15]
Ḫāk-i derüñe eyleyeyin ʻarż-ı ḫavāṭır

42 Ḥāl-i dilümi ʻarż ideyin münkesirāne
İḥsanı yiter ḫāṭır-ı meksūreme cābir[16]

43 Eyler yine hep cābir-i iḥsān-ı mükāfāt
Evżaʻ-ı zamāne ṭutalum oldı mükessir

44 Şimdi benem ol dil-siyeh-i cürm ü maʻāsī
Maḥrūm-ter ü der-be-der ü mücrim ü ḳāṣır

45 Dil pür-emel ü gūş be-efsāne-i dünyā[17]
Cān pür-heves-i nev-be-nev ü sūḫte-ḫāṭır

46 Teb-lerze-i endūḫ u ḫaṭādan mütezelzil[18]
Hem meşrebī-i pür nefs ü hevādan mütekeddir

47 Erbāb-ı zevāhirle idüp baḥs-i cidāli
Hem-vāre ben itmekdeyin ircāʻ-ı żamāyir[19]

48 Dil-beste olup ẓāhir-i aḥvāl-i cihāna[20]
Pā-bend ola lāyıḳ mı baña böyle zevāhir

49 Tāb-ı ġam ile riṣte-i ġam oldı güsiste
Eşküm dökilür çün dür-i ʻıḳd-ı mütenāṣir

[15] 106/41a Ḥall it yine: Ḥall eyleye D.
[16] 106/42b İḥsānı: İḥsān NM1.
[17] 106/45a Dil pür-emel: Dildür emel D.
[18] 106/46a endūḫ u ḫaṭādan: endūḥ ḫaṭādan D.
[19] 106/47b ircāʻ-ı żamāyir: ircāʻ-ı żamāyir D.
[20] 106/48a cihāna: cihān D.

50 Luṭf eyle biraz ḫāl-i RIŻĀYĪye naẓar ḳıl
Ey kāşif-i her müşkil-i müstaḳbel ü ġābir

51 İtseñ n'ola ilbās-ı libās-ı verā' u zühd
Oldum hele ben ḫayli hevādan müte'eṣṣir

52 Çaḳ vefḳ-ı murād üzre döner çarḫ-ı cefā-kār
Yek-zerre-i nāçīz-ter-i luṭfuña dā'ir

53 Dil ḥabb-ı ṣafā-perver-i ḥubb eyledi taḥṣīl
Çün ehl-i sülūk itmede a'dād ẕehāyir[21]

54 Vaḳf eylemişem medḥüñe sermāye-i 'ömri
Budur emelüm Ḥażret-i Ḥaḳ nāẓır u ḥāżır[22]

55 Hem-vāre senüñ ṭā'if olup beyt-i s̱enāñı
Hindū-yı ḳalem Ḳa'be-i na'tüñda mücāvir

56 Mercūdur olam mażhar-ı iḥsān-ı cemīlüñ
Mīzānumı itdükde girān-bār-ı kebāyir

57 Ṣanma burada ḫāmeyi ben eyledüm 'īḳāf
Oldum yāḫud evṣāf-ı kemālinde muḳaṣṣır

58 Gūş eyleyicek na't-i kemālāt-ı güzīniñ
Der-ḥayret ü engüşt-gezān oldı muḫābir

59 'Arż eyle biraz tuḥfe-i tevḥīd ü ṣalātüñ
İkṣārı ḳo söz çünki ekābirde olur bir

60 Hem-vāre Cenāb-ı Aḥad'ün süḥb-ı ṣalātı
Ol ravża-i pür-nūra ola fāyiż ü māṭır

---

[21] 106/52b itmede: itmedi NM1.
[22] 106/54b nāẓır u ḥāżır: ḥāżır u nāẓır D

NM1 33a **107 RIŻĀYĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Rıżāyī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muḥammedü’l-Emīn Ṣalla’llāhu Ta‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilātün

1 Miyān-ı ḥalḳa-i zülfinde var bir iki meşāmme
‘Abīr ṭabla-i ‘aṭṭārda şemāme şemāme

2 Miyān-ı micmere-i çīn-i zülf-i ḫam-be-ḫamında
Şemāme pāre-i ḫālinden irdi būy-ı meşāmme

3 Ne zülf ebr-i kebūter rübāy-i ġāliye-sā kim
Yanında ḫāl-i siyeh görinür miṡāl-i ḥamāme

4 Ne zülf bāl-i güşāyende bir ḥamāme-i şāmī
Hezār riḳ‘a-i dil-bestedür perende çü nāme

5 Ne zülf-i micmer-i ruḫsār-ı yāre şāl-ı duḫānı[1]
Siyāh pūşiş-i şāhānedür yā Beyt-i Ḥarāma

6 Cemāli Ka‘bedür āstār-ı Ka‘be zülf-i siyāhı
Güşāde çīn-i siyeh beñzer anda Bāb-ı selāma

7 O zülf ġarḳa-i envār olup siyehlere batmış
Yaḳışmış aña çü ‘Abbāsiyān siyāhī cāme

8 İderdi var ise bihzād-ı ṣun‘ çehre-güşāyı
‘İẕārı üstine düşdi hemān ḳażā ile ḫāme

9 Çü sitr-i Ka‘be ṭutup dāmenini ḥācī-i ṣad dil
Müdām itmede rū-māl o zülif-i ġāliye-fāma

---

[*] Mustafa Demirel, *Mehmed Ali Çelebi (Rızâyî) Dîvân Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, İstanbul 2005, s. 16-19.
[1] 107/5a Ne: Yā D.

10 Ne zülf şem‘-i ruḫ-ı dil-rubāyī dāmen-i ḥāfıẓ
Ser-i ḥabīb-i Ḫudāda çü sāye-dār ġamāme

11 Esās-ı hestī-i ‘ālem medār-ı levḥ ü ḳalem kim
Vücūdı ‘illet-i ġā’iyyedür bu ṭurfe-niẓāma

12 Dür-i yegāne-i nihād ṣadef-çe-i dü-cihān kim
Vücūdı subḥa-i ṣad dānedür kirāma ‘imāme[2]

13 Nebiyy-i *lā keẕib* ü *İbn-i ‘Abd-i Muṭṭalib* ol kim
Vücūdı raḥmet-i bī-şübhedür cemī‘-i enāma

14 Seḥāb-ı āb-ı ḥayā-rīz gül-sitān-ı şerī‘at
Sipihr-i mihr-i Hüdā āsmān-ı fażl u kirāma

15 Şemīm-i zülf-i semen-sāsı ‘ıṭr-sāz-ı melāyik
Nesīm-i ḫulḳ-ı mu‘allāsı ṭīb ü Ṭaybe vü Şāma

16 Mekān-ı cism-i hümāyūnı ravż-ı Ṭābe-i ṭayyib
Maḳām-ı rūḥ-ı muḳaddes şi‘ārı dār-ı maḳāma

17 Suṭūr-ı ṣafḥa-i irşāda oldı levḥa-i zerrīn
Geçince nūr-ı nübüvvetle ṣaff-ı rüsl-i kirāma

18 Hele i‘āde-i rūḥ eyledi Mesīḥ ile dehre
Mesīḥ i‘āde-i rūḥ eylediyse köhne ‘iẓāma

19 Olınca ḥasretī-i çarḫ ‘izz-i ba‘ṣine nā’il
Ẓuhūr eyledi ṣad-mu‘ciz ü hezār kirāma

20 Zemīn ki teşne-i bī-āb idi teveccüh edince
Tamām-ı hefte mücāz oldı süḥub feyż-ı müdāma

[2] 107/12b Vücūdı subḥa-i ṣad dānedür kirāma ‘imāme D.

21 Dırāz idince du‘āya kefin çü pençe-i ḫurşīd
Yine du‘āsı sebeb oldı incilā-yi ġamāma

22 Çün oldı vāṣıl ser-çeşme-i ḥayāt ‘aceb mi
Ḥaṣāt eylese tesbīḥ elinde Rabb-i enāma

23 O muḳtedā-yı cem‘-i rüsül-i mükemmel-i küll kim
Odur geçen şeb-i İsrā-güzīn makām-ı imāma[3]

24 Söyindi āteş-i sūzān-ı şirk-i ehl-i ḍalālet
Yıkıldı zelzele-i bi‘s̱etiyle deyr ü Ḳumāme

25 Niyāz idüp gelicek nuṭḳa çār-sāzlık itdi
İdüp recā-yı rehā āhū-yı fütāde be-dāma

26 Buraḳ-ı berḳ-ı ‘inān üzre görse mihr-i cemālin
Gelürdi ṣıdḳ-ıla īmāna siḥr-sāz-ı besāme

27 Ḥaḳ itdi sāyesin āmāde sāye-bān-ı ‘ināyet
Sekīne-sūz olıcaḳ tāb-ı āftāb-ı ḳıyāma

28 Esīrdür gehī olmaḳ ile oldı ġamdan ol āzād
Tamāme ki olmış idi ‘izz ile emīr-i Yemāme

29 Kelāmı eyledi te’s̱īr oldı nāyil-i İslām
Murāda vāṣıl olup luṭfı ile irdi tamāma

30 Mümezzaḳ eyledi mecmūa‘-i cāh-ı milketi Kisrā[4]
Ġurūr ile olıcaḳ pāre-sāz ṣafḥa-i nāme

---

[3] 107/24. beyit: 17. beyit D.
[4] 107/30a cāh-ı miketi: cāh u milketi NM1.

31 Firāḳı zelzele-nāk itdi cüz̠ʻi mescid-i pāki
Çün itdi vażʻ-ı ḳadem minber-i ḫuceste maḳāma

32 Eger nüvāziş-i destiyle olmasaydı muṭayyeb
Ḥanīn-i cizʻ muḳarrerdi tā-be yevm-i ḳıyāma

33 Hep oldı cān ile āmīn gūy-i daʻvet-i erkān
Duʻā-yı āl içün vardı çünki beyt-i ḥarāma[5]

34 Odur muḳaddem-i aṣḥāb-ı ḫuld ü fātiḥ-i cennet
Odur muḫāṭab pīşin-i *udḫulü's-selām*a

35 Libās-ı sündüs-i ḫuḍr olmanın riyāż-ı cinānda
Ṭırāz-ı aḫżarı āl itdi zīb-baḫş ʻimāme

36 Miṣāl-i lūle-i ser-çeşme itdi teşneler irvā
Benānı beñzedi gūyā hilāl-i ʻīd-i ṣıyāma

37 İdüp ṭahārete teşmīr-i sāḳ-ı himmet-i vālā
Müdāvim idi çü dāl ü elif rükūʻ u ḳıyāma[6]

38 Ġazāda ḍarb-ı sināna degül o şāh-ı rüsülden
Taḥammül itmez idi ḫaṣm maḫż-ı ḍarb-ı ḫıyāma

39 Uçardı ṣīti ile murġ-ı cān-ı ḫaṣm-ı bedenden
Dönerdi ḳalʻa-i saḫtı şikeste burc-ı ḥamāma

40 Olurdı cān ile seḳḳā-yı bārgāh-ı celāli
Eger ki ḳādir olaydı seḥāb-ı feyż-i müdāma

41 Güşāde bir ġazel-i ʻāşıḳāne eyleyem inşā[7]
Ola sevādı bihīn kuḥl-i çeşm māh-ı tamāma

---

[5] 107/33b vardı çünki: çünki vardı D.
[6] 107/37b Müdāvim: Müdām D.
[7] 107/41a inşā: inşād D.

42 Ayağı tozı ile çün getürdi nāme hamāma
Mu‘aṭṭar itdi meşām-ı dili miṣāl-i şemāme

43 Ne Ka‘bedür ruḫı kim setri oldı vekr-i ḥimāyem[8]
Ḥamāme uġrayımaz gerçi ṭarf-ı Beyt-i ḥarāma

44 Güşāde gülleri ruḫsār-ı pāki gül-şen-i cennet
‘İẕārı ḳadd-i bülendiyle āftāb-ı ḳıyāma

45 Bu tāb ‘ārıż-ı pāk ile başḳa buldı leṭāfet[9]
Yazıḳdur olına teşbīh zülfi ‘anber-i ḫāma

46 Ümīd-i genc ile zülfinde kār-ı muġribī-i dil
‘Azīme-ḫ˘ānī-i ḫaṭṭ u buḫūr sūzī-i şāma

47 Niyāz-āver-i dergāh-ı pāk-i faḫr-i cihān ol
RIŻĀYĪ ḥālüñi ‘arż it Nebī ‘aleyhi’selāma

48 Şeb-i belāda olup muṭribem fiġān-ı dem-ā-dem
Müdām olmada cān u dile nedīm-i nidāme

49 Derūnı ġam-keş-i heyhāt-ı *yenfe‘u’n-nedm* itme
Binā-yı süst recā-yı keremle eyle iḳāme

50 Ziyād ide ‘amelüm noḳṭa-i sirişk-i nedāmet
Varınca rūz-ı cezāda ḥisābgāh-ı ḳıyāma

51 Ḫiżāne-ḫāne-i luṭfuñdan eyle baña ‘aṭāyī
Kemīne bendeñi muḥtāc itme luṭf-ı le’īme

---

[8] 107/43a setri oldı: oldı setri D.
[9] 107/45a başḳa buldı: buldı başḳa D.

52 Edāña eyledi āyāt-ı beyyināt kemālin
‘Aceb mi ḥāfıẓ-ı kilk itse meyl ẖatm-i kelāma

53 Ṣalāt u na‘t-i Resūle ḳıyām-ı tām ne mümkin
Kemāl-i ‘aczini bildi şikeste ḳāmet-i ẖāme[10]

54 Ola ḳarīn-i ṣalāt ü selām ḥażret-i Mevlā
Hemīşe tā ki muḳārin ola ṣalāt ü selāma

---

[10] 107/53b şikeste: şikeste D.

NM1 34b **108 RIŻĀYĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Rıżāyī Der-Na'‛t-i Ḥażret-i Muḥammed ‛Arabī Ṣalla'llāhu ‛Aleyhi ve Sellem

Mefā‛ilün Fe‛ilātün Mefā‛ilün Fe‛ilātün

1 Recā-yı luṭf iderüz nev-bahār feyż-i keremdür[1]
Ki her ṭaraf yine berg-i sebz ü ‛işret ü demdür

2 Recā-yı luṭf iderüz mevsim-i revāc ṣafādur
Ḥaṣād-ı her elem ü ḳaḥṭ-ı ġam-kesād-ı sitemdür

3 Recā-yı luṭf iderüz sūr-ı pür-sürūr ṣafādur[2]
Dem-i niṣār-ı pey-ā-pey zamān-ı feyż-i āhumdur[3]

4 Recā-yı luṭf iderüz ‛īd devlet-i dil ü cāndur
Libās-ı ‛īd ise eṭfāle köhne resm-i keremdür

5 Recā-yı luṭf iderüz herkesüñ murādı virilsün[4]
Ki neṣṣār u ṣalā-ḫ̬ānī sımāṭ-ı ni‛amdur

6 Recā-yı luṭf iderüz sāġar-ı murād virilsün
Dem-i neşāṭ-ı pey-ā-pey zamān-ı devlet-i Cemdür[5]

7 Recā-yı luṭf iderüz maṣlaḥat ne ise görilsün
Zamān yek naẓar-ı iltifāt-ı şāh-ı keremdür

8 Zamān-ı ‛işret ü āyīn şehr ‛īş u ṣafādur
Gürisne-çeşm-i emel seyr-i ṣad hezār-ı ni‛amdur

---

[*] Mustafa Demirel, *Mehmed Ali Çelebi (Rızâyî) Dîvân Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım*, İstanbul 2005, s. 30-31.
[1] 108/1a nev-bahār feyż-i keremdür: faṣl-ı nev-bahār keremdür D.
[2] 108/3a ṣafādur: vefādur D.
[3] 108/3b āhumdur: behemdür D.
[4] 108/5. beyit: 6. beyit D.
[5] 108/6. beyit: 5. beyit D.

9 Zamān-ı şöhret-i özin şehr-i ‘īş ü vefādur[6]
Dükān-ı sāmi‘a-āvīze-dār dürr-i ni‘amdur

10 Zamān-ı vefret-i şādī ki ḳaḥṭ-ı Yūsuf añılmaz
Zebān-zed-i şu‘arā şimdi heb ḥikāyet-i Cemdür

11 Zamān-ı midḥat-i cūd u ‘aṭā-yı Faẖr-i cihāndur
Zamān pāk-edā-yı s̱enā-yı faẖr-i ümemdür

12 Zamān menḳabet-i mefẖar-i zemīn ü zamāndur
Zamān mahmidet-i ẕāt-ı pür-ṣıfāt-ı himemdür

13 Zamān cünbüş-i çābük kümeyt-i kilk-i s̱enādur
Dem-i sitāyiş-i nāzük ẖıṣāl-i feyż-i şiyemdür

14 İmām-ı ṣaff-ı rüsül muḳtedā-yı cümle-i ‘ālem
Nuẖust-ı fıṭrat-ı küll evvelīn-i mevce-i yemmdür

15 ‘Aceb mi sāye-i luṭfına ilticālar idersem
Ḥuceste-nām hümā himmeti keremde ‘alemdür[7]

16 ‘Aceb midür kerem ü luṭfını recā idersem
Penāh-ı ‘ālem ü ‘ālem-penāh luṭf u keremdür[8]

[6] 108/9a şöhret-i özin: vuṣlat u āyīn D / şehr-i ‘īş-i vefādur: şehr-bend ü vefādur D.
[7] 108/15. beyit: –NM1.
[8] 108/16. beyit: –NM1.

NM1 23b **109 RİYĀŻĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Riyāżī Der-Na't-i Ṣulṭān-ı Serā Perde-i Risālet Ṣalla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1 Niçe bir raġbet-i bī-ḥāṣıl-ı dünyā niçe bir
Niçe bir bir iki bed-mestle ġavġā niçe bir

2 Niçe bir ḫāṭıruna gelmeye peymān-ı elest[1]
'Ahdüñe ṭurmayasın ey dil-i şeydā niçe bir

3 Şol emānet ki emīn eylediler aña seni[2]
Olmaya ḥaḳḳı edā ile mü'eddā niçe bir

4 Ne eṣer mūcibidür olmaya ma'lūm-ı tamām[3]
Bu meẓāhirde taṣarruf idem esmā niçe bir

5 Rāh-ı ḥaḳda niçe bir süstī-i pāy-ı himmet[4]
Niçe bir perverī-i nefs-i ḫod-ārā niçe bir

6 Feyż-i bād-ı seḥerīden bulagörfetḥü'l-bāb[5]
Beste-i ġaflet ola dīde-i bīnā niçe bir

7 Pākler meclisine varmaġa ruḫṣat gereke[6]
Dāmen-ālūdegī-i cīfe-i dünyā niçe bir

---

[*] Nâmık Açıkgöz, *Riyâzî Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği (Divan, Sâkî-nâme ve Düstûrü'l-'Amel'in Tenkidli Metni)*, Elazığ 1986, s. 179-184.
[1] 109/2. beyit: -NM1.
[2] 109/3. beyit: -NM1.
[3] 109/4. beyit: -NM1.
[4] 109/5. beyit: -NM1.
[5] 109/6. beyit: -NM1.
[6] 109/7. beyit: -NM1.

8 Girmedi ġūşına pend-i peder-i tecribe ḫayf[7]
Gūş-dārī-i dem-i ḳulḳul-i mīnā niçe bir

9 Mey-i gül-ġūn içesin def‘-i ġam-ı dünyāya[8]
Gelmeye ḫāṭıra hergiz ġam-ı ‘uḳbā niçe bir

10 Ḫāliḳuñdan ide şerm ile ser-efgende seni[9]
Niçe bir ṣubḥ u mesā mestī-i ṣaḥbā niçe bir

11 İmtilāsın ni‘ām-ı luṭf-ı ḫudāvende yine[10]
Bunca sevdā-pezī-i ḥırṣ u teḳāżā niçe bir

12 Olagör şükr-güẕār-ı ni‘ām-ı pārīne[11]
Ḳayd-ı derd-i şikem-endīşe-i ferdā niçe bir

13 Nā-şitā dīde-i ḥırṣ u ṭama‘-ı vāz olma[12]
Teng-çeşmī-i ser-i ḫˇān-ı temennā niçe bir

14 Ne rükū‘uñda tenezzül ne sücūduñda niyāz[13]
Ḳıble-i cānuñ ola her büt-i yaġmā niçe bir

15 İktisāb-ı melekiyyetle niçün olmayasın[14]
Müsta‘idd-i şeref-i zümre-i a‘lā niçe bir

16 Bir bilürsin daḫı Mi‘rāc ile istidrācı[15]
Eyleye mekr-i İlāhī seni şeydā niçe bir

---

[7] 109/8. beyit: -NM1.
[8] 109/9. beyit: -NM1.
[9] 109/10. beyit: -NM1.
[10] 109/11. beyit: -NM1.
[11] 109/12. beyit: -NM1.
[12] 109/13. beyit: -NM1.
[13] 109/14. beyit: 8. beyit NM1.
[14] 109/15. beyit: -NM1.
[15] 109/16. beyit: 5. beyit NM1.

17 Olasın Bī-jeng-i çāh̲-ı beşeriyet dā'im[16]
Girmeye destüñe bir ‘urve-i vüs̱ḳā niçe bir

18 Bildigün oynayasın eyleye nefs-i şūmuñ[17]
Çeşn-i İblīse seni şu‘bede-pīrā niçe bir

19 Zātuñı münteḥib-i ‘ālem-i Kisrā ideler[18]
Bī-netīce ola külliyāt-ı Kübrā niçe bir

20 Sendedür ṣūreti sīret iden iksīr velī[19]
Niçe bir itmeyesin cevherüñ ilḳā niçe bir

21 Dür de ġavvāṣ da deryā da ṣadef de sensin[20]
Yine sen bilmeyesin cevherüñ ammā niçe bir

22 Ḥarf-i nūrānī-i resm-i ḳalem-i ḳudretsin[21]
Rūy-ı ‘işyān ola mānend-i süveydā niçe bir

23 Meşrebüñ ide mükedder keder-i nāṣūtı[22]
Olmaya tīre-dilüñ āb-ı muṣaffā niçe bir

24 Müştebih ola tamām olmaya hergiz mümtāz[23]
Nażra-i ‘āḳile yā nażra-i ḥamḳā niçe bir

25 Niçe bir lücce-i baḥr-i felek-i Nīlī-reng[24]
Rīze-sengi ṣanasın lü'lū-yı lālā niçe bir

---

[16] 109/17. beyit: -NM1.
[17] 109/18. beyit: -NM1.
[18] 109/19. beyit: -NM1.
[19] 109/20. beyit: 3. beyit NM1.
[20] 109/21. beyit: 4. beyit NM1.
[21] 109/22. beyit: -NM1.
[22] 109/23. beyit: -NM1.
[23] 109/24. beyit: -NM1.
[24] 109/25. beyit: -NM1.

26 Ṭālib-i müzd olasın ṭā‘at-i Mevlāda müdām[25]
Fikr-i ḥavrā hevesin Cennet-i me’vā niçe bir

27 Eyle āmāde ġıdā-yı bedeni müktesebi[26]
Zād-ı rāh-ı sefer olmaya müheyyā niçe bir

28 Nefs-i bed-kīşüñ ide ẕıllet-i ḥırṣ-ı dünyā[27]
Seg-i dükkānçe-i ḳaṣṣāb temennā niçe bir

29 Niçe bir olmaya işkeste ṭılıṣm-ı ṣūret[28]
Çıḳmaya dildeki gencīne-i ma‘nā niçe bir

30 Çār tab‘uñ niçe bir üns-i nifāḳ-āmīzi[29]
Birbiriyle bu müdārā bu müvāsā niçe bir[30]

31 Naḳd-i cāna ṣaralar yek kere kirbāsı ṣana[31]
Pūşiş-i cismüñ ola aṭlas u dībā niçe bir

32 Ṭāḳ-ı vīrāne-i ḫam-geşte-i çarḫ altında[32]
Niçe bir eyleyesin emn ile me’vā niçe bir

33 Hūşe-i ‘ıḳd-i S̱üreyyā da dökilse ḫāke[33]
Ṭārem-ı köhne-i eflāk ola ber-pā niçe bir[34]

34 Şīşe bī-bāde sebū rīḫte ḫum-ḫāne tehī[35]
Niçe bir devr ide bu sāġar-ı mīnā niçe bir

---

[25] 109/26. beyit: -NM1.
[26] 109/27. beyit: -NM1.
[27] 109/28. beyit: 2. beyit NM1.
[28] 109/29. beyit: -NM1.
[29] 109/30. beyit: 9. beyit NM1.
[30] 109/30b bu müdārā bu müvāsā: bu müvāsā bu müdārā D.
[31] 109/31.beyit: 10. beyit NM1.
[32] 109/32. beyit: -NM1.
[33] 109/33. beyit: 16. beyit NM1.
[34] 109/33b Niçe bir ṭārem-i köhne ola ber-pā niçe bir D.
[35] 109/34. beyit: 15. beyit NM1.

35 Niçe bir eyleye raḳḳāṣī-i bezm-i ‘işret[36]
Oynaya bildügini Zühre-i Zehrā niçe bir

36 Ẓulm ü bīdād ola mażmūn-ı ḫaṭ-ı defteri hep[37][38]
Kilk-i tīre bu ḳadar ruḫṣat-ı imlā niçe bir

37 Ḳalem engüştine bī-pāre yüritmez mi daḫı[39]
İnḥirāfında ola ḫāmesi ber-pā niçe bir

38 Yıḳa dīnin ile dünyāsını ma‘mūr tamām[40]
Dīni yoḳ bir iki üç ṭālib-i dünyā niçe bir

39 Mest-i bī-ḫavf-ı ‘ases muḥtesīb-āzāde tamām[41]
Ḥükm-i şer‘-i Nebevī olmaya icrā niçe bir

40 Yine hep alsa viren aña bu te’ṣīrātı[42]
Ġalaṭ-endāz olalar encüm-i Zehrā Niçe bir

41 Ṭutdı āşūb u fiten dehri ḳıyāmet ḳopdı[43]
Çıḳmaya Mehdī-i Ḥaḳ inmeye ‘İsā niçe bir

42 Pāreler yoḳ mı ‘aṣāsını ser-i vā‘iẓde[44]
Ola her sāde-dile daġdaġa-fermā niçe bir[45]

43 Niçe bir cāy-ı meşāyiḫde ola ṣadr-nişīn[46]
Ṭıfl-ı ḫālīde ḫor-ı dāye vü lālā niçe bir

---

[36] 109/35. beyit: 17. beyit NM1.
[37] 109/36. beyit: 18. beyit NM1.
[38] 109/36a bīdād: ‘udvān D.
[39] 109/37. beyit: 19. beyit NM1.
[40] 109/38. beyit: 11. beyit NM1.
[41] 109/39. beyit: -NM1.
[42] 109/40. beyit: -NM1.
[43] 109/41. beyit: 25. beyit NM1.
[44] 109/42. beyit: 12. beyit NM1.
[45] 109/42b daġdaġa-fermā: daġdaġa-fersā D.
[46] 109/43. beyit: 13. beyit NM1.

44 Cāme-i beyt-i Ḫudāyı ṣoyalar olmaġiçün[47][48]
Perde-sāz-ı der-i büt-ḫāne-i tersā niçe bir

45 Ṭuta zünnār-ı muġān sübḥa-i ṣad-dāne yirin[49]
Bir ola ḳıble-nümā ile çelīpā niçe bir

46 Niçe bir eyleyesin pey-revī-i meşşāī[50]
Rehber ola bir iki kec-rev ü kec-pā niçe bir

47 Derdüñe ṭıbb-ı Nebī ider[51] iderse çāre[52]
Naḳş u ibrām-ı feşārāt-ı eṭıbbā niçe bir[53]

48 N'eyleye saña ḥakīmān-ı saḳīm-endīşe[54]
Bir alay ḫastadan ümmīd-i müdāvā niçe bir

49 Yoḳ mı temyīz-i baṣīret nigeh-i şeb-pere[55]
Olasın ṭālib-i neẓẓāre-i ḫirbā niçe bir

50 Yüri bir cevher-i ferde olagör dil-beste[56]
Nefy ü is̱bāt u cüz ü lā-yetecezzā niçe bir[57]

51 Bir ḥaḳīḳatdedür el-ḥaḳ suḫan-ı ehl-i ḫıred[58][59]
Baḥs̱-i māhiyet ü is̱bāt-ı heyūlā niçe bir

52 Niçe bir çıḳmaya ḫurşīd-i sipihr-i Baṭḥā[60]
İrmeye ṣubḥa ḳala bu şeb-i yeldā niçe bir

---

[47] 109/44. beyit: 6. beyit NM1.
[48] 109/44a Çıḳarup cāmesini beyt-i Ḫudānuñ olalar D.
[49] 109/45. beyit: 7. beyit NM1.
[50] 109/46. beyit: 20. beyit NM1.
[51] 109/47. beyit: 21. beyit NM1.
[52] 109/47a ider: eyler NM1.
[53] 109/47b naḳş: naḳż NM1.
[54] 109/48. beyit: 22. beyit NM1.
[55] 109/49. beyit: -NM1.
[56] 109/50. beyit: 23. beyit NM1.
[57] 109/50b cüz ü: cüz-i NM1.
[58] 109/51. beyit: 24. beyit NM1.
[59] 109/51a Bir ḥaḳīḳāt bilürüz biz iki 'ālemde hemān D.
[60] 109/52. beyit: 26. beyit NM1.

53 İderüz ẖāke ayaḳ başmaġa biz istiḥyā[61]
Ḫāk içinde ṭura ol gevher-i yektā niçe bir

54 Ey[62] serā-perde-i Yesribde olan ḫˇāb-ālūd[63]
Na-şüküfte ola ol nergis-i şehlā niçe bir

55 Niçe bir mātemī-i ḥasret-i dīdāruñ ola[64]
Ol siyeh cāme ile Ka'be-i 'ulyā niçe bir

56 Bilmez idüñ anı görsen müteşaḫḫaṣ olsa[65]
Şer'-i pāküñ ola māhiyyet-i eczā niçe bir[66]

57 Oldı zīr ü bem-i ḳānūn-ı şerī'at nā-sāz[67]
Niçe bir olmaya her naġmesi ber-cā niçe bir

58 Eyleseñ ḳabżasını dest-i eşellden taḥṣīl[68]
Der-niyām ola o şemşīr-i mücellā niçe bir

59 Niçe bir sırr-ı 'Alī alçaḳlayalar alçaḳlar[69]
Cā-nişīnüñ ola bir iki heyūlā niçe bir

60 Geldi ol dem ki bu ḫˇābuñ ola ta'bīri ẓuhūr[70]
Müntic olmaya bu eşkāl ü każāyā niçe bir

61 Evvelīn pāye-i iḳbāl ola dūş-ı dāye[71]
Başmadın pāyın ide farḳ-ı felek-sā niçe bir

---

61 109/53. beyit: -NM1.
62 109/54. beyit: 27. beyit NM1.
63 109/54a Ey: Ne D.
64 109/55. beyit: 28. beyit NM1.
65 109/56. beyit: 29. beyit NM1.
66 109/56b eczā: uḫrā D.
67 109/57. beyit: -NM1.
68 109/58. beyit: -NM1.
69 109/59. beyit: -NM1.
70 109/60. beyit: 30. beyit NM1.
71 109/61. beyit: -NM1.

62 Seḥere eyleye ilḳā-yı ḥayāl-i tezvīr[72]
‘Arż-ı i‘cāz-ı ‘aṣā itmeye Mūsā niçe bir

63 Sırrı vardur bunuñ elbette ider soñra ẓuhūr[73]
Ġayret-i ḥaḳ dime olmaya hüveydā niçe bir

64 Vaḳt-i kārı bilür elbette ider ḥakīm-i muṭlaḳ[74]
Bü’l-fużūlāneye bu renciş ü şekvā niçe bir[75]

65 Ey RİYĀŻĪ ola efsāne terāş-ı ma‘nā[76]
Ḫāme-i nādire-gūy-ı suḫan-ārā niçe bir

66 Her dimāġ-ı dili dükkānçe-i ‘aṭṭār idi[77]
Kilk-i müşkīnüm ola ġāliye-fersā niçe bir

---

[72] 109/62. beyit: 31. beyit NM1.
[73] 109/63. beyit: 32. beyit NM1.
[74] 109/64. beyit: 33. beyit NM1.
[75] 109/64b renciş-i: renciş ü NM1.
[76] 109/65. beyit: 34. beyit NM1.
[77] 109/66. beyit: 35. beyit NM1.

NM2 5b **110 RİYĀŻĪ**[*]

Nādirī Meḥūmuñ Ḳaṣidesine Naẓīre Olmaḳ Üzre Riyāżī Efendinüñ Ser-nāme-i Dīvān-ı Belāġat ʻUnvānı Olan Miʻrāciyye-i Ġarībesidür

Mefāʻīlün Mefāʻīlün Mefāʻīlün Mefāʻīlün

1 Zihī şām-ı ṭarab-baḫş u neşāt-engīz ü ġam-fersā
Cihān-efrūz u ẓulmet-sūz idi ṣubḥ-ı bahār-āsā

2 Şafaḳla çarḫ altun pullı gül-gūnī cibinlikdür
Ḳarār itmiş içinde nev-ʻarūs-ı ʻālem-i bālā

3 Yine āteş ṣalındı kül-ḫānı germ-ābe-i çarḫa[1]
N'olur germ olup itse ḳubbesinden ḳaṭreler peydā[2]

4 Çıḳup bir pullı māhī keştī-i ḫurşīdi ġarḳ itdi
Anuñ cūş u ḫurūşından ḳarardı büyidi deryā

5 Ne ṣūret-bāz olur eşkāl-i encüm ʻarż ider ḫalḳa
Yaḳup şemʻin verā-yı perdede mihr-i cihān-ārā

6 Yine ḫākister içre nār-ı mihri itdiler pinhān
Niçe tābende aḫker ḳaldı anda cā-be-cā ammā

7 Ḳızıl mühri bozıldı kīse-i şeb-ġūn-ı gerdūnuñ
ʻAceb mi der-miyān olsa nüḳūd-ı encüm-i Zehrā

8 Düşen encüm dökülmiş ḳaṭrelerdür çarḫa gūyā kim[3]
Mey-i ḫurşīdden ḫālī nigūn bir sāġar-ı mīnā

---

[*] Nâmık Açıkgöz, *Riyāżī Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği (Divân, Sâki-nâme ve Düstûrü'l-Amel'in Tenkidli Metni)*, Elazığ 1986, C. 2, s. 174-179.
[1] 110/3a çarḫa: çetre: D.
[2] 110/3b N'olur germ olup: N'ola germ olsa NM2.
[3] 110/8a çarḫa: çarḫ NM2.

9 Zamāne żāyi‘ itdi gevher-i ḫurşīdi ḫāk içre[4]
Anı bulmaġa ġırbāl itdi ḥāżır tārem-i vālā

10 Gelüp altına tamġā-yı zer-endūdı nihān itdi[5]
Meger dibā-yı rūzı dürdi dest-i ḳudret-i Mevlā

11 Ḥiṣār-ı çarḫ içine girdi āteş-bār olup ḫurşīd[6]
Fişeklerdür revān olan şihāb-ı her-ṭaraf gūyā

12 Zamāne miske ṣatdı Yūsuf-ı ḫurşīdi maġribde[7]
Anı vezn itmege mīzān getürdi ṭārem-i vālā[8]

13 Ḫum-ı çarḫa hilāli itdiler bir lūle-i sīmīn
Aḳup gitse ‘aceb mi çeşme-i mihr-i cihān-ārā

14 Yine tīġ-i hilāli ṭutdı çarḫa bu gice Behrām
Ki döndükçe şihābından şererler eyledi peydā[9]

15 Kebūdī ṣafḥaya naḳḳaş-ı ḳudret ḫāk-rīz itdi[10]
Seḥer resm itmege bir şemse-i zerrīn-i bī-hemtā

16 ‘Aceb mi vaṣf-ı pākinde bu deñlü güft ü gū itsem
Bu şebdür maẓhar-ı esrār-ı *sübḥānelleẕī esrā*

17 Bu şebdür rūşenālıḳda sevād-ı merdüm-i dīde
Bu şebdür nūr-ı fażl ile süveydā-yı dil-i dānā

18 Bu şebdür rūz-ı bāzār-ı cenāb-ı ḥażret-i ḫˇāce
Bu demde çıḳdı bālāya metā‘-ı nāz u istiğnā

---

[4] 110/9. beyit: -NM2.
[5] 110/9a altına: elbette D.
[6] 110/10a āteş-bār: āteş-bāz D.
[7] 110/12a maġribde: -NM2.
[8] 110/12b vālā: a‘lā NM2.
[9] 110/14b döndükçe: döğdükçe D.
[10] 110/15a ṣafḥaya: ṣafḥayı D.

19 Çerāġ-ı dūde-i Ādem ṣafā-yı cevher-i ʻālem
Dür-i nüh-ḥoḳḳa-i ṭārem ḥabīb-i ḫāliḳ-i yektā

20 Emīn-i şerʻ ü ḥikmet muḳtedā-yı ümmet ü millet
Cihān-ı cūd u himmet yek-süvār-ı ʻarṣa-i *levlā*

21 İmām-ı maşriḳ-i maġrib şerīf-i Mekke vü Yes̱rib
Şeh-i taḫt-ı risālet āf-tāb-ı burc-ı *ev-ednā*

22 Ebu'l-Ḳāṣım Muḥammed kim olupdur ẕāt-ı bī-mis̱li
Cemīʻ-i enbiyādan fażl u ʻirfān ile müstesnā

23 O kim fermān-revā-yı ḫıṭṭa-i *levlāk* idi dāyim[11]
Degüldi bü'l-beşer mesned-nişīn-i *ʻalleme'l-esmā*[12]

24 Peyām-ı raḥmet-engīzi meserret-baḫş-ı pür-mücrim[13]
Kelām-ı ḥikmet-āmīzi rümūz-āmūz-ı her dānā

25 Ṣıfāt-ı ẕāt-ı pāki āb u tāb-ı ʻālem-i ṣūret[14]
Bahā-yı ḥüsn-i ḫulḳı seng ü būy-ı gülşen-i maʻnā[15]

26 Degül bir şemme güftār-ı Mesīḥā bād-ı ḫulḳından
Kitāb-ı muʻcizinden bir varaḳ olmaz Yed-i Beyżā[16]

27 Niçe Manṣūr gibi boynı baġlu bendesi vardur
Olupdur Mevlevī-i ḫān-ḳāh-ı Cāmī Mevlānā

28 Öñine düşdiler ḫayl-i rüsül ʻizz ü saʻādetle
Getürdiler anı şehr-i vücūda pādişāh-āsā

[11] 110/23a dāyim: daḫı D.
[12] 110/23b Degüldi: O geldi D.
[13] 110/24a raḥmet-engīzi: rıḫlet-engīzi D / pür-mücrim: pür-maḥrem D.
[14] 110/25a Ṣıfāt: Ṣafā D.
[15] 110/25b Bahā: Bahār D.
[16] 110/26b bir: her D.

29 İderler nitekim Manṣūr çūp-ı dār ile te’dīb
Ola her kim ḫilāf-ı emr-i şer‘iyle anuñ gūyā[17]

30 Rıżā‘ī ḫıdmetin ümmü’l-kitāb eylerdi feyżinden
Daḫı mehd-i ‘ademde ṭıfl idi ol şāh-ı bī-hemtā

31 Olupdur iki ‘ālem faḫrı anuñla şeref buldı
Gerekse ‘ālem-i ṣūret gerekse ‘ālem-i ma‘nā

32 Nücūmından çiçekli olmasa ger aṭlas-ı gerdūn[18]
O şāh-ı dīne pāy-endāz iderdi zümre-i ḥavrā

33 İmām olsa açar enfās-ı pāki ḳalb-i aṣḥābı
Nesīm-i ḳıbleden bulur güşāyiş ġonçe-i ra‘nā

34 Olupdur ẕāt-ı bī-hemtāsı nūr-ı dīde-i ‘ālem
‘Aceb mi ‘ankebūtī perde içre eylese me’vā

35 Ezānı ḫˇān-ı İslāma ṣaladur ḫalḳ-ı dünyāyı
İki şaḳḳ itdi ḳurṣ-ı māhı ol engüşt-i bī-hemtā

36 Ṣaçup rūy-ı ‘adūya ḫāk-i zillet dest-i iḳbāli
Hemān-dem āteş-i sūzān-ı rezmi eyledi iṭfā

37 Kemānı *ḳābe ḳavseyn* oldı tīri yār-i mest anuñ[19]
‘Aceb mi cān-ı ḫaṣma zaḫm-kāri ursa bī-pervā

38 Söyinse n’ola āb-gīr ü cūy-ı Sāve kem olsa[20]
Degül mi şer‘-i pāki āb u tāb-ı çihre-i dünyā

---

[17] 110/29b Ola her kim: Biri olsa NM2.
[18] 110/32a çiçekli: çiçekler D.
[19] 110/37a oldı: -D.
[20] 110/38a āb-gīr: nār-gīr NM2.

39 Şu dem kim ṭoġdı ol iki cihānuñ mihr-i raḫşānı
Çıḳup bir nūr-ı tābından pür oldı Yes̱rib ü Baṭḥā

40 Ḳudūmıyla rebīʿi reşki eyyām-ı bahār itdi
Ṣalınca sāye gülzār-ı vücūda ol gül-i raʿnā

41 Anuñ miʿrācınuñ kim pāyesi olmaya çarḫ üzre
Egerçi Tūra çıkdı niçe kere Ḥażret-i Mūsā

42 Şeb-i Miʿrāc olupdur gūy-ı bürde rūz-ı rūşende[21]
Urup çevgān-ı māhı gū-yı mihri itdi nā-peydā[22]

43 ʿAceb mi pür-ḥabāb olsa ser-ā-ser lücce-i gerdūn[23]
Aña bārān-ı raḥmet nāzil itdi ol gice Mevlā[24]

44 O leylī ṣanki taʿẓīm itdiler emr-i Ḫudāyile
Ḳanādil-i nücūm ile ṭonandı cāmiʿ-i dünyā

45 Olupdur zer müşebbek ʿanberīne būy-ı pākinden
Sipihr-i pür-kevākible bu ḳū-yı tūde-i ġabrā

46 ʿAraḳdur rūy-ı pākinden dökilmiş gökdeki encüm
Gül-i ḫurşīdi andan itdi peydā Ṣāniʿ-i yektā

47 O şāha peyk-i bālāda olupdur Ḥażret-i Cibrīl
Buraḳ'ınuñ öñince oldı şol dem kim felek-peymā[25]

48 Anuñla ḫink-i reh-vār-ı sipihri ḳoşdılar ol dem
Geçüp evvel ḳademde olmadı bir kez aña hem-pā[26]

---

[21] 110/42a bürde: perde D.
[22] 110/42b māhı: āheni NM2.
[23] 110/43a lücce: taḫta D.
[24] 110/43b Aña: -D.
[25] 110/47b şol: ol NM2
[26] 110/48b bir kez: hergiz D / hem-pā: hem-tā D.

49 Egerçi Ṭūra beñzer ṭurdıġınca şekl ü ṭavrında[27]
Velī Mūsādan olmışdur bunuñ üstindeki a‘lā

50 Olupdur cünbiş ü ārām u vaż‘ u ṭavrı ol esbüñ
Ferah-baḫş u ṣafā-güster neşāt-engīz ü rūḥ-efzā

51 Lisān-ı ḥāl ile medḥ ü s̱enāsın eyleyüp ol dem
Çıḳardı göklere anı o raḫş-ı āsmān-peymā

52 Çıḳup eflāke rūyın şem‘-i bezm-i Ḳudsiyān itdi
Aña oldı melekler her ṭaraf pervāneler gūyā

53 O demde eylediler anı Kerrūbīler istiḳbāl
Ana ta‘ẓīm idüp geldi ḳıyāma Sidre vü Tūbā

54 Hilāl olmış degüldür ṭırnaġı ḳalınca sa‘y itdi
Öniñce pāyına yüz sürmege mihr-i cihān-ārā

55 Zamāne āsmānı kāġıd üzre itdi sīm-efşān
‘Uṭārīd ide tā kim midḥat-i Peyġamberi imlā

56 Eger uyaydı sāz-ı şer‘ine gördükde ol şāhı[28]
Defin tutmazdı ḥacletden yüzine Zühre-i Zehrā

57 Öñince düşdi mihrüñ bāmdan ṭaşt-ı zer indürdi[29]
Pür oldı güft ü gūy-ı maḳdemiyle ‘ālem-i bālā[30]

58 O şeb ḫayl-i ‘adūdan baş getürdi ḫāk-i payine
‘Aceb mi olsa manżūrı dil-ber-i ṭārem-i vālā

[27] 110/49a Ṭūra beñzer ṭurdıġınca: ṭurduġınca Tūra beñzer D.
[28] 110/56a uyaydı sāz-ı şer‘ine: olsaydı sārī şer‘ine D.
[29] 110/57a bāmdan: tācdan D
[30] 110/57b maḳdemiyle: maḳāmıyla D

59 Virüp cān naḳdin aña sa‘d-i ekber Müşterī oldı
İdince ‘arż-ı ḳālā-yı şefā‘at ḫ̌āce-i İsrā

60 Ḳarār itdi meger bir neyyir-i sa‘d ile ol demde[31]
Züḥāl kesb-i sa‘ādet ḳıldı buldı rütbe-i a‘lā

61 Bu ta‘ẓīmi düşinde görmemişdi Ḫażret-i Yūsuf
Felekde aña tekrīm itdi niçe encüm-i Zehrā

62 O bezm-i ḫāṣṣa gitdi ḳaldı pāy-i Sidrede Cibrīl
O demde oldı şem‘inden cüdā pervāne-i şeydā

63 Hemān-dem Refref-i ferḫunde-pey ḫidmet-güzār oldı
Maḳām-ı ḳurbe irdi levḥ-i ḫ̌ān-ı rāz-ı *mā-evḥā*

64 Varup bir perde-i nūra o daḫı ḳaldı ḫidmetten
Maḳāmı oldı ol dem evcgāh-ı ḳurb-i *ev-ednā*

65 Görüp gūş itdügi güftār u dīdārı o ḥāletde[32]
Ne hergiz gūş itmişdür ne görmiş dīde-i bīnā

66 Gelüp ol ḫ̌āce çün kim açdı bārın mülk-i ṣūretde
O dem aṣḥāb-ı raḥmetden Hüdāya eyledi ihdā

67 O şāha ṣubḥ-ı ṣādıḳ gibi mihrin eyledi iẓhār[33]
‘Aceb mi nūr-ı ṣıdḳı olsa Ṣıddīḳuñ cihān-ārā

68 Zihī ‘adl-i ‘Ömer kim kimsenüñ kimse zamānında
Çöpin ḳaldırmaz idi keh-rübādan ġāyrı bī-pervā

[31] 110/60a Ḳarār: Ḳırān D.
[32] 110/65a o ḥāletde: ḥāletde D.
[33] 110/67a iẓhār: iḫżār D.

69 Biri ḫurşīd-i ebr-i perde-i şerm ü ḥayādur kim[34]
Ḥicābından anuñ derler dökerdi ebr-i gevher-zā

70 Şerī'at devrinüñ ol çār-faṣlı içre ḥaḳḳā kim
Nis̱ār u beẕl ile mümtāz idi Ḥayber bahār-āsā

71 RİYĀŻĪ cāmi'-i vaṣf-ı Nebīnüñ na't-ḫˇānıdur
'Aceb mi maḥfel-i gerdūnı bilse pāye-i ednā

72 Kelām-ı dil-pezīrem daḫı buldı mi'rācın
Ki oldı vaṣf-ı mi'rācında ol şāhın ḳalem-fersā[35]

73 Siyeh-rūy-ı günāham kārum ümmīd-i şefā'atdür
N'ola na'ti ile raṭbü'l-lisān olsam ḳalem-āsā

74 Zebānum ḳalmış idi cevr-i devr ile tekellümden
Anun hep feyż-i na'tidür ki buldum bu ḳadar ma'nā

75 Niẓāma nic'olur söz bulmaġı göstermek olurdı
Eger kim ẓulmet-i ġam itmeseydi cānā istīlā

76 Hemīşe tīşe-i māh-ı nevi der-kār idüp devrān[36]
Çıḳa ḳān-ı felekden ṣad hezārān gevher-i yektā

77 O şāhuñ rūḥ-ı pākin şād u ḫurrem eylesün dāyim
Peyām-ı müjde-i raḥmet selām-ı Ḥażret-i Mevlā

[34] 110/69a şerm: şerr D.
[35] 110/72. beyit: -D.
[36] 110/76a tīşe-i māh-ı nevi: çetr-i māh-ı nevümi D.

NM2 9a **111 ṢĀBİT**[*]

Nādire-senc-i Zamān Şā‘ir-i ‘Aẕbü’l-Beyān-ı Müteaḫḫirīnüñ Dilpesendi Ṣābit Efendinüñ Mi‘rāciyyesidür

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Ḫoşā ferḫunde aḫter leyle-i mümtāz ü müsteṣnā
Ki ‘unvān-ı berāt-ı ḳadridür ser-sūre-i İsrā

2 Şafaḳ-rūy-ı ‘arūs-ı mihre bir gülgūn tutuḳ aṣdı
Kevākib ṣaçıvirdi bī-nihāyet gevher-i yektā

3 Degül cirm-i ḳamer pür-cūş olup baḥr-ı siyāh-ı şām
Bir altun pullı māhī ṭaşra atdı mevce-i deryā

4 Nihān itdükde ṭāb-ı āfitābı möhre-bāz-ı çarḫ[1]
Çıḳardı ḥoḳḳasından ṣad hezārān beyże-i beyżā

5 Zemāne giydi nārenci ḳabā-yı zer-nigār üzre
Cevāhir dügmelerle bir çiçekli ‘anberīn ḫārā

6 Yitürdi gevher-i raḫşān-ı mihri ẓulmet-i şebde
N’ola mūmlar yaḳup anı ararsa ḫāce-i dünyā

7 Kevākib ṣanma kim pervānelerdür almış eṭrāfın
Yaḳınca māh şem‘-i pür-fürūğı ṭārem-i vālā[2]

8 Yed-i tesḫīre almış kişver-i Keyḫüsrev-i rūzī
İder mūm şenligin Efrāsiyāb-ı leyle-i ẓulmā

[*] Turgut Karacan, *Bosnalı Alaeddin Sabit, Divan*, Sivas 1991, s. 151-158.
[1] 111/4. beyit: -NM2.
[2] 111/7b fürūğı: fürūġ-ı D.

9 Meger kim maġribī-i dehr şaḳḳü’l-‘arżı şām itdi[3]
Ki ẓāhir oldı bunca şeb-çerāġ-ı kevkeb-i ġarā

10 Ne āteş-bāz ü çābük-dest olur gerdūn ki encümden
Şerer-pāş āsümān-peymā çiçekler eylemiş peydā

11 Neheng-i lücce-i ẓulmet yudınca yūnus-ı mihri[4]
O mātemde siyah şala bürindi çarḫ ser-tā-pā

12 Meger kim üstine bir telli pullı pīrehen çekdi
Yaḳup fānūs-ı ġarrā-yı mehi fülk-i yem-i Ḫaḍrā

13 Şafaḳ ẓann itme ḫūn-ı ḥayż ile ālūde-dāmendür[5]
Cenīn-i māhı ilḳā itdi zīrā leyle-i ḥublā

14 Seyirci çıḳdı gök meydānını şāmuñ temāşāya
Resen ḳurdı şihāb-ı rismān-bāz-ı felek-peymā

15 Temāşā itdirür āfāḳa āteş-bāzlıḳ ḳārın[6]
Nücūm ol şevḳ ile vāfir fişekler eylemiş peydā

16 Ṣu sepdi var ise aḫşamdan fıskıyye-i ḫurşīd
Girān-ḫāb-ı ṣafādan çeşmin açdı encüm-i Zehrā

17 Meger kim cüst ü cūy-ı çeşme-i ḫurşīd içün çıḳdı
Diyār-ı ẓulmete İskender-i māh-ı sipihr-ārā

18 Ḥarīm-i ḫābgāh-ı mihre gūyā ḫādim-i devrān
Şafaḳdan çekdi bir pervāzı la’lī perde-i dībā

[3] 111/9. beyit: -NM2
[4] 111/11. beyit: -NM2.
[5] 111/13. beyit: -NM2.
[6] 111/15. beyit: -NM2.

19 O şebdür bir mu‘anber-ṭurra müşgīn-gīsuvān āfet
O şebdür bir siyeh ḫārālı şūḫ-ı nāzenīn-sīmā

20 O şeb nūr-ı siyāha vāṣıl olmış sālik-i Ḥaḳḳdur[7]
N’ola ṣad şevḳ ile ‘āşıḳlar anı eylese iḥyā

21 Degül şeb bir siyeh-çerde ‘Arab maḥbūbıdur şāmun
Ya Leylīdür ki ḥüsni Ḳays-ı çarḫı ḳıldı pür-sevdā

22 O şeb żabṭ itdiler tārīh-i mi‘rāc-ı mu‘allāyı
Midād-ı müşg ile küttāb-ı dīvān-ḫāne-i ma‘nā

23 O şeb Mevlā ḥabībin ḫākdan ḳaldurdı ref‘ itdi[8]
O şeb oldı resūlüñ cilvegāhı maṣ‘ad-ı a‘lā

24 ‘Azīmet-ḫān-ı ḳurb ol rūḥ-ı pāki eyledi da‘vet
Anuñ-çün micmer-i çarḫ içre yaḳdı ‘anber-i sārā[9]

25 Ḫidīv-i çār-bālīn-i serīr-i *ḳābe ḳavseynī*
Şeh-i fermān-revā-yı taḫtgāh-ı mülk-i *ev ednā*

26 Şeh-i ṭuġra-keş-i ḥükm-i şerīf-i *lī-ma‘allāhi*[10]
Ḫudāvend-i bülend-i iḳbāl-i ṣāḥib-mesned-i vālā

27 Emīn-i Rabb-i ‘izzet ḫāzin-i gencīne-i raḥmet
Delīl-i rāh-ı devlet reh-nümā-yı Cennetü’l-Me’vā

28 Resūl-i ḳādir-i muṭlaḳ şefī‘-i aḳdem ü esbaḳ
Ḥabīb-i Ḥażret-i Ḥaḳḳ maḥrem-i esrār-ı mā-evḥā

---

[7] 111/20. beyit: -NM2.
[8] 111/23a ref‘: luṭf NM2.
[9] 111/24b ‘anber-i sārā: ‘anberīn sārā D.
[10] 111/26. beyit: -NM2.

29 İmām-ı ṣāḥibü'l-Kevs̱er ḫaṭīb-i lā-mekān-minber
Emān-ı dehşet-i maḥşer żamān-ı raḥmet-i Mevlā

30 Resūl-i Müctebā Aḥmed nebiy-yi efżal ü emced
Ḥabīb-i Ḥaḳḳ Muḥammed tāc-dār-ı efser-i Tā-hā

31 O şāhinşāh-ı fermān-rān-ı evreng-i risālet kim
Nigīn-i ḥükmünüñ altındadur dünyā ve mā fīhā

32 O şeh kim naṣṣı *mā zāġa'l-baṣar*dur sürme-i çeşmi[11]
O ṣulṭān kim *le-'amrük*dür serinde tāc-ı ḳadr-efzā

33 Dehānı dürc-i gevher-dāne-i esrār-ı ḳuddūsī[12]
Zebānı ṭūṭī-i mu'ciz-beyān-ı rāz-ı *evḥaynā*

34 Cemāli maṭla'ül-ışrāḳ-ı nūr-ı mihr-i ġarrāyī[13]
Cebīni maşriḳü'l-envār-ı şems-i bürc-i istis̱nā

35 Semend-i ḳādrine eflāk altun pullı yancıḳdur[14]
Ḳuṭāsıdur o necm-i ṭurra-dār-ı āsümān-pīrā

36 Sirişt-i ẕāt-ı pāki ṭīyn-i maḫtūm-ı nübüvvetdür
Nişānıdur mübārek arḳasında ḫātem-i zībā

37 Ya ḫod bir ḥuccet-i ẓahriyye-i maḳbūledür ol kim
Aña ḳāḍi-i ḳuds-i ḳudret urmış ḫatm ile imżā

38 Söyündürdi ocaġın dūde-i āteş-perestānuñ
Olup kül öksüzü düşdi rivāḳ-ı ġurfe-i Kisrā

---

[11] 111/32. beyit: -NM2.
[12] 111/33. beyit: -NM2.
[13] 111/34. beyit: -NM2.
[14] 111/35. beyit: -NM2.

39 Cemīʻan miilet-i küfrüñ büti şındı bi-ḥamdi'llah
Dü-nīm oldı meger mıḳrāṣ-ı lādan zehre-i ʻUzzā

40 Ṣafā-yı meşrebin gördükde ol ser-çeşme-i nūruñ
Ḥicābından zemīne geçdi oldı Sāve nā-peydā

41 Kemāl-i dehşetinden başına şeyṭānlar üşdi[15]
O şeb İblīsden ʻayyūḳa çıḳdı āh ü vāveylā

42 Semāda āb-rūy-ı şevḳine āzād olup çıḳdı
Ki biñ yıl çekdi ḥabs-i teng-ñā-yı sīne-i ġabrā

43 Mülūk-ı rubʻ-ı meskūn lāl olup ḳaldı tekellümden[16]
Nübüvvet ḫātemi mühr urdı şerhler azġına gūyā

44 N'ola sīr-āb iderse teşnegāñ-ı deşt-i ḥırmānı[17]
Benān-ı çeşme-i āb-ı zülāl-i feyżdür Ḥaḳḳā

45 Yarıldı zehre-i meh bīm-i tīġından dü-ñim oldı[18]
O dem kim hançer-i engüşti ile eyledi īmā

46 N'ola bī-sāye olsa serv-i ḳadd-i Sidre-bālāsı
Anuñ ẓıllın daḫi Mevlā düşürmez ḫāke taʻẓīmā[19]

47 ʻAceb mi şeş-cihāt-ı kevni görse çār-cānibden[20]
O çeşm-i cān-ı ʻālem dīde-i nūr idi ser-tā-pā

48 N'ola bir pāre ebri başı üzre sāye-bān itse
Güneşden ṣaḳınur kendi ḥabībin Ḥażret-i Mevlā

---

[15] 111/41. beyit: -NM2.
[16] 111/43. beyit: -NM2.
[17] 111/44. beyit: -NM2.
[18] 111/45. beyit: -NM2.
[19] 111/46. beyit: -NM2.
[20] 111/47. beyit: -NM2.

49 Ḫudā ol serv-i mevzūn-ḳāmet-i āyīne-ruḫsāruñ
Yel esdürmezdi toz ḳondurmaz idi üstine aṣlā

50 ʿAnāḳib perde-i zenbūrı çekdi bāb-ı ġār üzre
N’ola görmezse çeşm-i düşmene bir aġ idi gūyā

51 Cemādāt ü bahāyim ṣıdḳın iḳrār itdi bi’l-cümle
Ḥaṣā vü nāḳa vü āhū vü ẕi’b ü żabb ü ejderhā

52 Resūl-i Kibriyānuñ muʿcizātın ʿadd ne mümkindür
Ne rütbe ḫāme-i muʿciz-beyānum eylese ıṭrā

53 Çıḳup kürsī-i vālā-yı beyāna rāvī-i Fikret
Biraz miʿrācınuñ tafṣīlin itsün şimdi icmālā

54 Ḥarīm-i Kabe-i ʿulyāda devletle saʿādetle
Sarāy-ı Ümmihānī idi ol şeb Ḥażrete me’vā

55 Gelüp nāgeh berīd-i Rabb-i ʿizzet Ḥażret-i Cibrīl
Didi ey bāʿiṡ-i īcād-ı ṣunʿ-ı cümle-i eşyā

56 Selām itdi Cenāb-ı Kibriyā tevḳīr ü ʿizzetle
Sañā bir raḫş-ı Rıḍvānī-çerāgāh eyledi ihdā[21]

57 Binüp gelsün ḥabībim ʿālem-i lāhūtı seyr itsün
Ḳudūmından şeref bulsun feżā-yı mülket-i Kübrā

58 Ṭurup ol pādişāh-ı tāc-dār-ı taḫt-ı maḥbūbī
Süvār oldı o raḫş-ı āsümān-peymāya bī-pervā

59 ʿAceb raḫş idi ol raḫş-ı çerāgāh-ı feżā-yı ḳuds
Cinān ıṣṭabl ü meh-ṣaṭl ü melek ḫüddām ü ṣarṣar-pā

[21] 111/55b ihdā: iʿṭā NM2.

60 Ḳamer-zeyn ü felek-bergüstüvān ü āsümān-yancıḳ
S̱üreyyā raḫt ü Cevżā-teng ü meh-na‘l ü şafaḳ-ḫınnā

61 Sitām-ı āfitāb-envārı pervīn-i sipihr-i nūr
Şikāl-i pāy-ı ḫoş-reftārı zülf-i pür-ḫam-ı ḥavrā

62 Dem-i ṣubḥ-ı sa‘ādetdür ṣabāhü’l-ḫayr-i pīşānī
Şeb-i Ḳadri leṭāfetdür o müşgīn-ṭurra-ı būyā

63 Geçer evvel ḳademde ablaḳ-ı fikr-i sebük-seyri
Varur bir ṭarfetü’l-‘ayn içre çarḫa nūr-ı çeşm-āsā

64 Yerinden ḳomamışken ṭayy iderdi ḥadd-i imkānı
Eger kim rākibi bir kez ‘inānın eylese irḫā

65 Nüḫustīn ḫaṭvede Allahü ekber bu ne sür‘atdür
İḳāmetgāhı oldı ol imāmuñ Mescid-i Aḳṣā

66 Ṣaf-ı ervāḥ-ı pāk-i enbiyāya muḳtedā oldı
O mihrāb-ı muḳaddesde imām-ı ṣāḥibü’l-fetvā[22]

67 Berāt-ı raḥmet-i Mevlā suṭūrı idi ṣafflar
Vücūd-ı bī-naẓīr-i seyyidü’l-kevneyn aña ṭuġrā

68 Tamām itdi ṣalātı sünnet-i pākīzesi üzre
Dua‘ālar didi gitdi āsümāna rūḥ idi farżā

69 Tefāvüt bildiler mā-beynde yerden göge dekdür
Cemī‘-i enbiyāya fażl-ı ẕātın eyledi inhā

70 Meger cism-i laṭīfi şeb-nem-i bāġ-ı leṭāfetdür[23]
Ki ceẕb itdi anı feyż-i hevā-yı ‘ālem-i bālā

[22] 111/66b ṣāḥibü’l-fetvā: ṣaḥibü’t-taḳvā NM2.
[23] 111/70. beyit: -NM2.

71 Burāḳ-ı berḳ-reftār ile gitdi evc-i a‘lāya
Götürdi gūyiyā bād-ı ṣabā bir ġonca-i ra‘nā

72 Burāḳ-ı ol sürūş-ı raḥmete beñzer ki ‘izzetle
Alup bir ruḥ-ı pāki ḳıldı ‘azm-i Cennetü’l-Me’vā

73 Felekde kehkeşān ẓann itme ol sultān-ı ẕī-şānuñ
Yolında ḳum döşetdi sākinān-ı ‘ālem-i bālā

74 Muḳaddem menzile gitmiş bir altun ṭōblı ṭūġıdur
O raḫşān kevkeb-i dünbāle-dār-ı āsümān-pīrā

75 Degül ḳavs-i ḳuzaḥ çarḫ üzre dāmen der-miyān itmiş
Kemer-bend-i ‘ubūdiyyet ḳuşanmış ḫiẕmete Cevzā

76 Ḫayāl itme şafaḳ raḳḳās-ı gerdūn farṭ-ı şevḳinden
Felekde raḳṣ içün bir al eteklik eylemiş peydā

77 Ṭürāb-ı maḳdem-i faḫr-i cihāna çehre-sāy oldı
Ġubārı ṣafḥa-ı rūy-ı ḳamerde bellidür ḥālā

78 Sipāriş ḳıldı defter-ḫāne-i icmāl-i bālāyı
Debīr-i vāridāt-ı çarḫuñ itdi rütbesin i‘lā

79 Nihān oldı pes-i çenginde tel ḳırmış gibi Zühre
Bilür ol bezm-i ḫāṣṣa çeşteci lāzım degül zīrā

80 Meger deryūze-kār-ı naḳd-ı luṭfıdur ki rāhında
Çerāġ-ı mürde-i mihr ile bekler Ḥażret-i ‘Īsā[24]

81 O şāhinşāhdan ṣāḥib-ḳırānlıḳ ḫil‘atın giydi
Oturdı ṣandalī-i pencüme Behrām-ı ḫūn-pālā

[24] 111/80b bekler: beñzer NM2.

82 Uyardı şeb-çerāġ-ı ṭāli‘in Keyvān-ı meş‘al-keş
Ki necm-i baẖt-ı oldı ṭa‘na-sāzı Zühre-i Zehrā

83 İrişdi kārgāh-ı Mğşterinüñ rūz-ı bāzārı[25]
Ḳumāşı Ülkerin ol ẖˇāceye gösterdi ser-tā-pā

84 Sa‘ādetle firāz-ı ṣandalī-i kürsiye çıḳdı
Şeh-i ṣāḥib-ḳırān-ı pāytaẖt-ı mülk-i istiġnā

85 Yolında aṭlas-ı ‘arş-ı mu‘allā oldı pāy-endāz
Ayaġına yüzin sürmekle buldı rütbe-i ‘ulyā

86 Maḳām-ı Sidreye geldükde ḳaldı ṭā’ir-i ḳudsī
Meger kim sedd-i rāh oldı aña nass ü mā-minnā[26]

87 Burāḳ-ı āsümān-peymā da ḳaldı türk-tāzından
Degül zīrā atı oynaġı ol ṣaḥrā-yı bī-hem-ṭa

88 O dem ‘iẓāz ile Refref gelüp ẖıẕmet yanaşdurdı
Felek gibi o mihr-i ḥüsne itdi sīnesin me’vā

89 Anuñla ṣad hezārān perde çıḳdı nūr ü ẓulmetden[27]
Ḳalup Refref de āẖir gitdi Aḥmet yekke vü tenhā

90 İrişdi bir yere kim şeş-cihet yoḳ çār-‘unṣur yoḳ
Zemīn ü āsümān nā-būd ü ‘arş ü ferş nā-peydā

91 Ne evvel var ne āẖir bir ġarīb ‘ālemdür ol ‘ālem
Lisān ü sem‘ ü nuṭḳ u ‘aḳl ü fehmüñ nāmı yoḳ ḳaṭ‘ā

---

[25] 111/83. beyit: -NM2.
[26] 111/86b rāh: reh D.
[27] 111/89a çıḳdı: geçti D.

92 Ḫiṭāb-ı müsteṭāb-ı üdn-i minnī vārid oldukça
Geçerdi her ḳademde ṣad hezārān ʻarṣa-ı pehnā

93 Bu ḥāletle duḫūl itdi ḥarīm-i *ḳābe ḳavseyne*
Olup ser-menzili ol ḳadd-i tīrüñ ḳurb-ı ev ednā

94 Cenāb-ı Aḥmed-i mürsel ṣımāḫ-ı gūş-ı cān ile
Kelām-ı ʻizzet-i bī-kemm ü keyfi eyledi ıṣġā

95 O bezm-i pür-ṣafāda çoḳ sū'al ü çoḳ cevāb oldı
Tekellüm bī-ḥurūf ü bī-ṣadā vü ṣavt idi ammā

96 Meẕāyā-yı suḫen nāz ü niyāz-ı ʻaşḳ idi cümle
Me'āl-i güft ü gū rāz-ı maḥabbet idi ser-tā-pā

97 Bilinmez ḥāṣılı añlamaz ol ṣoḥbet ne ṣoḥbetdür
O ṣoḥbetden ne mümkin ʻaḳl ide bir behre istīfā

98 Bulup maḳṣūd-ı mā-fi'l-bālini yā-hū diyü āḫir
Nüzūl itdi zemīne āyet-i raḥmet idi Ḥaḳḳā

99 Getürdi ümmete ol żayf-ı mihmān-ḫāne-i ʻizzet
Żiyāfetgāh-ı raḥmetden firāvān niʻmet-i ʻuzmā

100 Birisi işte bismi'llāh ile ḫams-i mübārekdür
O şeb ol pençe-i mühr-i nübüvvet eyledi ihdā

101 Ḫudāvendā şefīʻü'l-müẕnibīnā merḥamet eyle[28]
Siyeh-rū bir ḳuluñdur Ṣābit-i āşüfte vü şeydā

102 Esīr-i çāḫ-ı cürm ü ġavṭa-ḫ̌ār-ı baḥr-i ʻiṣyāndur[29]
Yed-i ṭūlā-yı luṭfuñ ḳıl faḳīre ʻurvetü'l-vüṣḳā

[28] 111/101a merḥamet: raḥmet D.
[29] 111/102a ġāvṭa-ḫ̌ār: ġāvṭā-kār NM2.

103 Faḳīrüñdür ḳuluñdur ḥāline raḥm eyle sulṭānum[30]
Ḫaṭāyā-yı nihānın kā’ināta eyleme ifşā

104 ‘Uyūbın gūşe-i dāmān-ı iḥṣānuñla setr eyle
Ḳıyāmet ‘arṣasında derdmendi eyleme rüsvā

105 Şefā‘at eylemezsen ḥāl ma‘lūm-ı sa‘ādetdür
‘Uṣāt-ı ehl-i maḥşer ben ḳuluñla eyler istihzā

106 Cenāb-ı Kibriyādan cürmüm iḥṣān eyle ‘afv itdür
Sözün geçmez degül ey pādişāh-ı ṣūret ü ma‘nā

107 Bu ḫod maḫfī degül ḫāk-i der-i devlet-me’ābuñdan
Ki erbāb-ı suḫen ümmīd-i himmetle olur gūyā

108 Ḳaṣīde virse bir ṣulṭāna şā’ir luṭf ümīd eyler
Sevindür bendeñi naḳd-i şefā‘atle Ḫudāvendā

109 Nitekim ḫusrev-i encüm-sipāh-ı kişver-i şāmuñ
İde çetr-i mu‘anber şuḳḳa-i zerrīnesin ber-pā

110 Ḫudādan ravża-ı pür-nūruña her rūz u şeb olsun
Ṣalāt-ı bī-ḥad ü ġāyet selām-ı bī-‘ad ü iḥṣā

[30] 111/103. beyit: -NM2.

NM2 38a 112 ṢĀBİT[*]

Ṣābit Efendiniñ Münācāt-ı Ḥażret-i Rabbi'l-Ālemīn vü Na't-i Cenāb-ı Seyyidü'l-Mürselīni Müştemil Ḳaṣīde-i Ġarībesidür

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1 Gel ey göñül olalım dil-güşūde çeşm-i şuhūd
Yeter bu kūrī-i żüll ü hevān-ı būd ü ne-būd

2 Olup mutābi'-i nefs-i daġal yeter ḳıldıñ
Reh-i nişīb ü firāz-ı hevāyı pā fersūd

3 Nedir bu güm-rehī-i vādī-i ṭam'a-kārī
Nedir bu daġdaġa-i pīc ü tāb-ı nā-āsūd

4 Şikeste āble-i pāy-i ṭalebden özge daḫi
Neyi müfīd ola bu herze-tāzī-i beyhūd[1]

5 Du rūze 'ömr ile pā-der-rikāb-ı rıḥlet iken
Nedür bu ṭūl ü dırāz ihtimām-ı fikr-i ḳuṣūd[2]

6 Seni ḫaṭāyir-i ḳudse vüṣūlden alıḳor
Bu dāmgehde giriftārī-i dü-şāḫ-ı vücūd

7 Vużū-ṭırāz-ı sirşk-i nedāmet ol idelüm
Ruḫ-ı niyāzı zemīn-sāy-ı ḫāk-dān-ı sücūd

8 Tamām-ı derd ile laḫt-ı dili müẕāb iderek
Dem oldı kim ola rīzīde eşk-i ḫūn-ālūd[3]

---

[*] Turgut Karacan, *Bosnalı Alaeddin Sabit, Divan*, Sivas 1991, s. 158-165.
[1] 112/4b beyhūd: bī-sūd D.
[2] 112/5b ṭūl: dūr D / ḳuṣūd: ḳu'ūd D.
[3] 112/8b rīzīde: rizān D.

9 Ḥarīm-i ḳalbi bütān-ı hevā yeter ḳıldı
Ḳumāme-i ves̱eniyyūn ü sümenat-ı hünūd

10 Ṭapīde-murġ-ı dili ḳayd-ı māsivā dirler
Bir özge dāma düşürmüş hevā-yı nefs-i ‘anūd

11 Ne iḥtimāl-i reḥā ne ümīd-i āzādī
Ne ḫōd meṭālib-i vārestegī-i dām-ı ḳuyūd

12 Dilümde safsaṭa-i bī-me’āl-i ṭūl-i emel
Serümde maġlaṭa-i fikret-i ‘aḳḳār ü nüḳūd

13 Bu ibtilā daḫı ṭursun ne ḳayd idi ammā[4]
Ḫayāl-i zülf-i bütān oldı ḫāṭırımda ‘uḳūd[5]

14 Fürūġ-ı āteş-i ruḫsārı yaḳdı bir şūḫuñ
Kühen-i cerīḥa-i nā-sūra tāze dāġ-ı kebūd[6]

15 Ṣımāḫ-ı cāna müsāvī gelür taḥayyürden[7]
Ṣadā-yı nevḥa-i şīven nevā-yı naġme-i ‘ūd

16 Bu fitnegehde teḳāżā-yı ḥırṣ-ı pīrden
Ṭabī‘at oldı baña muḳteżā-yı nefs-i ‘anūd

17 Nedür bu mertebe ey ḫām-kārī-i ġaflet
Bu dil-ḫırāşī-i nā-puḫte-fikr-i fitne-füzūd[8]

18 Gider bu ḫisset-i ṭab‘ı ne ḥāsıl itdi saña[9]
Hevā perestī-i iḳbāl-i fānī-i maṭrūd

---

[4] 112/13. beyit: 14. beyit D.
[5] 112/13b oldı ḫāṭırumda: ḫāṭırımda oldı D.
[6] 112/14. beyit: 15. beyit D.
[7] 112/15. beyit: 13. beyit D.
[8] 112/17b nā-puḫte-fikr: fikr ü ḫayāl D.
[9] 112/18a ṭab‘ı: ṭab D.

19 Firīb-ḫōr u serāb-ı ümīd olup itme[10]
Ġubār-ı dergeh-i erbāb-ı cāhı nāṣıye sūd

20 Emānī-i dili ol bārgehden eyle ṭaleb
Ki ʿarş-ı aʿẓam ider andan iktisāb-ı suʿūd

21 Niyāz-nāme-i ḫāhişle ʿarż-ı ḥāl eyle
O pādişāha ki meddāḥıdur Ḫudā-yı Vedūd

22 Sipihr-erīke şehinşeh-i ḫidīv-i ʿarş-evreng
Şeh-i sürūş-ı sipeh ḫusrev-i firişte-cünūd

23 Kelīm-i ṣoḥbet-i ḫāṣ-ı surādıḳ-ı Ceberūt
Nedīm-i perde-serā-yı maḥabbet-i maʿbūd

24 Güzīde maḥrem-i ḫalvet-serā-yı *ev ednā*
Sütūde-żayf-ı simāṭ-ı basīṭ-i şehd-i şühūd[11]

25 Şeref-peẕīr-i muḳaddes-maḳām-ı ḳurbiyyet
Serīr-gīr-i muʿallā-nişīmen-i maḥmūd

26 Şehinşeh-i aʿzāmet-cāh-ı kibriyā-dīhim[12]
Ḫudāyegān-ı celīlü'l-erā'ik-i mesʿūd

27 Emīn-i mülk-i nübüvvet medār-ı ḫatmiyyet
Emān-ı hevl-i ḳıyāmet żamān-ı re'fet ü cūd

28 Murād u maḳṣad-ı ʿālem penāhgāh-ı ümem
Ümīd-i rūz-ı nedem mültecā-yı yevm-i ḫulūd

29 Ḫatīb-i minber-i *Ṭā-hā* muḫāṭab-ı *Yā-sīn*
Edīb-i mekteb-i *evḥā* muḳarreb-i mevdūd

[10] 112/19a Firīb-ḫor: Firīb-ḫord D.
[11] 112/24. beyit: 28. beyit D.
[12] 112/26. beyit:- NM2.

30 Me’āl-i cevher ü a‘rāż-ı ḫuṭṭa-i nāsūt
Mehīne ‘illet-i tekvīn hest ü fıṭret ü būd

31 Nebiy-yi efżal ü ekmel Muḥammed-i mürsel
Ḫuceste ẕāt-ı mübeccel ḫulāṣa-i mevcūd

32 Şeref-peẕīr-i risālet ki ẕātıdur muṭlak
Muḳayyedāt-ı şu’ūn-ı bedī‘adan maḳṣūd[13]

33 Ṭufeyl-i fıṭratıdur rūz-ı āferīnişde
Bu kār-ḫāne-i kevn ü fesād-ı ṭurfe-nümūd

34 O şehriyār-ı serīr-i beḳā ki yoḳdur anuñ
Ḳalem-revinde s̱üġūr ü memālikinde ḥudūd

35 Bu urdugāha gelüp ḳonmasa ḳurulmazdı
Şu nüh ḫazīne otaġ-ı muḳarnes-i meşhūd

36 Anuñ ‘ilāve-i terkīmidür ebu’l-beşeriñ
Kirām-ı ‘ālem-i bālāya olduġı mescūd

37 Olur her āyine-peyker-dih-i girīve-i ye’s
Ḫilāf-ı emri olan rū-be-rāh-ı nā-fermūd

38 Ḳarīn-i luṭfı olan mücrime żarar virmez
Cihān cihān ḳaṭarāt-ı ḫaṭā-yı nā-maḥdūd[14]

39 Ṭabīb-i himmetinüñ zaḫm-kārī-i cürme
Żımād-ı re’fetidür ṭurfe merhem-i bihbūd

[13] 112/31b şu’ūn: nuḳūş D.
[14] 112/38b : nā-maḥdūd: nā-ma‘dūḍ D.

40 Defātir-i ḥasenātı hezār olursa daḫı
Ne fā'ide eger ol ḥażret olmaya ḫoşnūd

41 Zihī kerem k'ola yek-ḳaṭre feyż-i luṭfından
Şuvāẓ-ı pür-tef-i dūzaḫ-fürū-nişīn-i ḫumūd

42 Ṭarīd-i dergehi nāmūs-ı ekber olsa daḫi
Olur derīçe-i dehlīz-i ḳurbdan merdūd

43 Teşebbüs̱ itse eger dāmen-i şefā'atine
Ḥarīm-i raḥmete medḫal bulurdı dīv-i kenūd

44 Bülend pāye mu'aẓẓam serīr-i *levlāk*a
Eyā güzīde-i maḫlūḳ u zübde-i mevlūd

45 Müdām-kāre-i sehv ü ḫaṭāya ẕātuñdur
Kefīl-i luṭf-ı żāmīn-i kerem dem-i mev'ūd

46 Miyān-ı şūriş-i āşūb-ḫīz-i maḥşerde
O dem ki ayrıla gümgeştegān-ı 'Ād ü S̱emūd

47 O dem ki dest-i zebānī-i duzaḫa virile[15]
Ṭuġāt-ı raht-ı naṣārī buġāt-ı ḳavm-i Yehūd

48 O dem ki dest-ḫoş mālik-i caḥīm olalar
Muḳallidān-ı mecūs u mu'annidān-ı ceḥūd[16]

49 O dem ki ola fürū-refte pāy-i āteş-lāḫ
Mütābi'ān-ı siyeh-kāre-i racīm-i ḥasūd

50 O dem ki cinn ü nāsuñ hücūm-ı vaḥşetden
Gözinden ola terāvīde eşk-i ḫūn-ālūd[17]

[15] 112/47a virile: vireler D.
[16] 112/48b cehūd: cūhūd D.

51 O gün ki müttaṣıf-ı ḥilye-i ẓalūm ü ceḥūl[18]
Olur bu dehşet ile ḥālet-i āşinā-yı rüḳūḍ[19]

52 O günki bār-ı emānet be-dūş olan żu‘afā[20]
Ṭurup maḳām-ı taḫayyürde dil-şikest-i ‘uhūd

53 Gelüp ḳuvāsına yek-bāre sekte-i ta‘ṭīl
Ola cemād-ı müşaḫḫaṣ gibi rehīn-i cümūd

54 Yetiş bu ümmet-i pür-cürme Yā Resūla’llāh
Urulmadın daḫı a‘nāḳa āteşīne ḳuyūd[21]

55 O varṭagāh-ı belā berzaḫından eyle ḫalāṣ
Ulaşmadın daḫı ecsāda nār-ı ẕāt-ı veḳūd

56 Dü dest-i luṭfla ḳurtar iṣābet eylemedin
Revāḳ-ı kalbed-i cisme nār-ı neft-endūd[22]

57 Revā mı sencileyin yār-ı şāh dı şānuñ
Tevābi‘ī ola mevsūm-i dāġ-ı nażc-ı cülūd

58 Meded o gün ki cehennemde ide ehl-i hevā[23][24]
Gehī : ḥażīża hubūṭ ü gehī firāza su‘ūd[25]

59 Şefā‘at eyle o rūz-ı belāda bendeñe kim[26]
Ḫalāyıḳı behem āġūş ide zebāne vü dūd

---

[17] 112/50b ḫūn-ālūd: ġam-ālūd NM2
[18] 112/51. beyit: 52. beyit D.
[19] 112/51a ḥilye: ḥīle D.
[20] 112/52. beyit: 51. beyit D.
[21] 112/54b āteşīne: āteşīn D.
[22] 112/56b neft-endūd: zāt-ı veḳūd D.
[23] 112/58. beyit: 59. beyit D.
[24] 112/58a cehennemde: cehennemden D.
[25] 112/58b : ḥażīża hubūṭ: nişībe ḥubāt D.
[26] 112/59. beyit: 58. beyit D.

60 Enāmil-i keremüñ ḥall ide ümīdüm odur
Olursa rişte-i kārumda ṣad girih maʻḳūd

61 Biraz da aġlayaraḳ S̱ĀBİTĀ niyāz idelüm
O bāb-ı luṭfa ki faḳr ehline degül mesdūd

62 Ḥaḳīm-i muḳtedirā Kirdgār-ı Ġaffārā
Eyā sezā-yı perestiş müheymīn ü maʻbūd[27]

63 Be-ferdī-i eḥad-i *lā ilāhe illā hū*
Be-fażl-ı ẕāt-ı kerīm ü ṣıfāt-ı ḥayy u vedūd[28]

64 Be-ḥaḳḳ-ı ism-i ʻafüvv ü be-luṭf-ı nām-ı ġafūr
Ki ins ü cinne odur mültecā dem-i maʻhūd

65 Be-remz-i āyet-i *Ḳāf* ü be-ḥikmet-i *Ḥā Mīm*
Be-sırr-ı müstetir-i *Nūn* u rāz-ı sūre-i Hūd[29]

66 Be-feyż-i çille güzīnān-ı ḫalvet-i melekūt
Be-ḳūt-ı dūd-ı żaʻīf ü be-ṣaḫra-i celmūd

67 Be-ʻucbe vaḳʻa-i Kehf ü ġarībe-i Cercīs
Be-dāġ-dārī-i maẓlūm-i ḳıṣṣa-i Uḫdūd[30]

68 Be-inḳiyād-ı ẕebīḥ ü be-ḥāk-i bismilgāh
Be-ibtilā-yı Ḫalīl ü be-āteş-i Nemrūd

69 Be-ḫasf-i mevrid-i aṣḥāb-ı ress-i ḫāk be-ser
Be-vāḳıʻāt-ı ʻuḳāb-ı ḥicāre-i manżūd

---

[27] 112/62b müheymīn ü: müheymīn-i NM2.
[28] 112/63b ḥayy u: ḥayy-ı NM2.
[29] 112/65b rāz-ı: rā vü NM2.
[30] 112/67b maẓlūm-i: maẓlūm u D.

70 Be-ʻizz-i mülk-i Süleymān u Ṣafināt-ı ciyād
Be-istimāʻ-ı ṭuyūr u be-naġme-i Dāvūd

71 Be-bī-vücūdī-i şevḳ ü be-ḳillet-i şādī
Be-hemm-i nā-mütenāhī be-ḥüzn-i nā-maḥdūd

72 Be-ye's-i şām-ı firāḳ u ümīd-i ṣubḥ-ı viṣāl
Be-şīve-kārī-i nāz u niyāz-ı derd-efzūd

73 Be-ḥarf-i levḥ-i temennā-yı sīne-i pür-sūz[31]
Be-ḫaṭṭ-ı nāsiye-i ʻāşıḳ-ı belā-peymūd

74 Be-sūz-ı bāriḳa-pūş-ı ḳamīṣ-i ʻaşḳ-ı cünūn[32]
Ki āteş-i ġam ü mihnetdür aña tār ile pūd

75 Be-dāġ-dāġ-ı derūn ü be-şerḥa şerḥa-ı dil[33]
Ki ehl-i derde odur lālezār-ı ravża-güşūd

76 Be-ḥaḳḳ-ı nām-ı seḫā vü be-ḳahṭ-ı mihr ü vefā[34]
Ki oldı ṭāliʻ-i erbāb-ı dil gibi nā-būd

77 Be-ḳadr-i şān-ı risālet penāh-ı şāh-ı rüsül
Ki ẕātıdur bu merāyā-yı cümleden maḳṣūd

78 Be-nūr-ı ḳā'id-i ġurrü'l-muhaccilīn-i kirām
Be-āb-yārī-i ḥavż-ı leb-ā-leb-i mevrūd

79 Hidāyet it ḳuluñı semt-i rāh-ı rıdvāna
Feżā-yı tīh-i dalāletde olmadın nābūd

80 O dem ki ola teşettüt-peẕīr-i iżmiḥlāl
Bu ḫod-nümā neşe'āt-ı fenā-pesend-i vücūd

[31] 112/73. beyit: -NM2.
[32] 112/74. beyit: -NM2.
[33] 112/75. beyit: -NM2.
[34] 112/76. beyit: -NM2.

81 Bu bī-nevāyı fürū-dāş-ı senc-i tevḥīd it
Pesīn nefes k'ola nāy-ı gelū-girift-i sürūd

82 Zebān-ı ḳālüme vir miknet-i cevāb-ı ṣavāb
Su'āle geldügi dem münkirān-ı naṣṣa 'amūd[35]

83 Semūm-ı ḳahr ile luġzīde-pāy-ı sehv itme
O ḳorḳuluḳdaki cisr-i ṣırāṭ ola memdūd

84 Faḳīr-i 'ācize sermāye-i necāt olsun
Her ol suḫan ki ide na't-ı Muṣṭafāda dürūd

85 Ġarīb-i ḫaste-dile ol zamānda raḥm eyle
K'ola vücūdı 'uḳāb-ı fenāya pençe rübūd[36]

86 Kemīne bende-i vaṣṣāfıdur n'ola olsa
Mezīd-i fażl ile ebnā-yı cinsine maḥṣūd[37]

87 Ümīd oldur k'ola mir'āt-ı ḳalbi pür-kederi
Cilā-yı miṣḳale-i midḥat ile jeng zedūd[38]

88 Nite ki gezdüre eṭrāf-ı ravżada şeb u rūz
Zamāne micmer-i mihr ü mehle 'anber ü 'ūd

89 'Ale'd-devām ola ol buḳ'a-i mübārekenüñ
Ġubārı nāfe-şemīm ü hevāsı ġāliye-sūd

90 Gele sürādiḳ-i lāhūt-ı kibriyāīden
Zamān-ı ḥaşre dek uṭrūfe-i selām ü dürūd

---

[35] 112/82b naṣṣa: tefte D.
[36] 112/85. beyit: -NM2.
[37] 112/86b ebnā: benā D.
[38] 112/87. beyit: -NM2.

NM2 40a **113 ṢĀBİT**[*]

Bu Daḫı Ṣābit Efendinüñ Na'‘t-i Nebevī de Olan Ramaẓāniyye Ḳaṣidesidür

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Ḳuruldı ordu-yı sulṭān-ı ṣavm ‘alet-ta‘cīl
Göründi mehce-i a‘lāmı şehrden bir mīl

2 Müşerref itdi ḳudūmiyle şehri nūrü'd-dīn
Kim eylemez yā mübārek rikābını taḳbīl

3 Göründi bir ṭarafı gice na‘l-i sīminüñ
İdince esb-i şeh-i rūze ayaġın ḳandīl[1]

4 Meh-i nev‘-i Ramażān çekdi selḫ-i Şa‘bāna[2]
Rikāb-ı sīm ile bir bād-pā semend-i raḫīl

5 ‘Aceb mi ḳaldura tabanı ḫāce-i Şabāna
Eritdi bedreciğin şehrde ne ḳāl ü ne ḳīl

6 Muvaḳḳıt-ı feleġüñ aylı günli sā‘atıdur
Kenār-ı şehri ẓuhūr itdi māh olup tebdīl

7 Ḳumāşınuñ n'ola gösterse telli Ülkerin ol[3]
Ḫarāc ider alıruz Müşterīsiyüz her yıl

8 O sīm-sorġucınuñ ḳadr ü ḳıymetin bilene
Ḫarāc-ı Rūm deger ber-ṭarīḳa-i temsīl

---

[*] Turgut Karacan, *Bosnalı Alaeddin Sabit, Divan*, Sivas 1991, s. 165-171.
[1] 113/3b esb: āb D.
[2] 113/4a nev: nūr NM2 / selḫ: ṣālet NM2.
[3] 113/7a Ülkerin ol: Ülkerini NM2.

9 Żiyāfet eylemege niyyet eyledi şehri
Bu gice ġurresi itmezse rā'yini taḥvīl

10 Miṣāl-i nāme-i Fārūḳ ʿayn-i raḥmet olup
Aḳıtdı Mıṣr-ı sipihr üzre kehkeşāndan nīl

11 Ḫayāl gördi bu şeb māh-ı rūze ġurresini
Hilāli parmaġile gösterüp ider tehlīl

12 Şuʿaʿ-ı ġurre degüldür zebānesi görinür
Derūn-ı cāmiʿ-i eflāke yaḳdılar ḳandīl

13 Şeb-i Berātda ḳonmış idi şemʿadāna bütün
Yanup o şemʿ-i fürūzende ḳaldı şey'-i ḳalīl

14 Çıḳardı ṭabla-i hāleyle nıṣfın ifṭāra
Baḳiyye ḥalḳayı imsāke çekdi çarḫ-ı baḫīl

15 Döküldi nuḳl-ı fuṭūrı ẓarīf-i devrānuñ
Elinde ḳulpı ḳalup oldı ser-nigūn zenbīl

16 Fuṭūra itdi ne zaḥmetle ḫūşe-çīn-i felek[4]
O ḳışr-i ḫuşk ile bir baḳla pāresin taḥṣīl

17 Bir üstüḫˇānçe-i pehlūsı ḳaldı cirminden[5]
Ḫilāla döndi ideliden ġıdāsını taḳlīl

18 ʿAceb mi ṣırrına ucın gösterürse şehrī-i dehr
Ṣarındı rind-ṣıfat şeb-külāhına mendīl

19 Hemān balıḳ dişi bir ḳabża ḳaldı ḫāricde[6]
Sipihre ṣapına dek girdi n'ola bükse fitīl

---

[4] 113/16. beyit: 17. beyit D.
[5] 113/17. beyit 16. beyit D.
[6] 113/19a dişi: diyi D.

20 Kenār-ı bāma ḳomış ḫurde-i pāre-i ṣabūn
Çalup nezāket ile bu siyāh-zāġ-ı reẕīl

21 Ruḳū‘a vardı terāvīḥe eyleyüp niyyet
N’ola edebler ile ḳılsa rüknini ta‘dīl

22 Bu şevḳ ü ṣafvet āyīne ile bedr olsa
Olurdı türbe-i māh-ı risālete ḳandīl

23 İmām-ı cum‘a-ı dīn şeyḫ-i kürsī-i te’vīl
Medār-ı vaḥy-i mübīn şāh-ı mesned-i tenzīl

24 Delīl-i ḫayr-i sübül maẓhar-ı muṭahhar-ı kül
Şerīf-i ḫayl-i rüsül seyyid-i ‘arīḳ ü aṣīl

25 Naḳīb-i genc-i şefā‘at emīr-i ṣadr-ı ḳabūl
Ṭabīb-i renc-i şenā‘et ḥabīb-i Rabb-i celīl

26 Na‘īm-i cennete bādī reh-i hüdāya delīl
Ṭarīk-i devlete hādī viṣal-i Ḥaḳḳa vesīl

27 ‘Uṣāt-ı müflise naḳd-i şefā‘ate żāmın
‘Aṭā vü mevhibe-i kenz-i bī-niyāza kefīl

28 Kerīm-menḳabe peyġamber-i ra’ūf u raḥīm[7]
‘Aẓīm-mertebe meb‘ūs̱-ı küll nebiy-yi nebīl

29 Resūl-i Ekrem ü efḍal Muḥammed-i mürsel
Me’āl-i cevher-i evvel netīce-i tafṣīl

30 O pāk ẕāt-ı mükerrem ki şānına yoḳdur[8]
Ne ibtidāda mümās̱il ne intihāda ‘adīl

---

[7] 113/28a ra’ūf u: ra’ūf-ı D.
[8] 113/30a pāk ẕāt: ẕāt-i pāk D.

31 O vāye-baḫş-i ni‘am-ḫāne-i kerāmet kim
Emīn-i maṭbaḫ-ı iḥsānıdur cenāb-ı Ḫalīl

32 Geçeydi ḥayyiz-i ḥüsn-i ḳabūle ḳurbānı
Fedā idi yolına kebş-i cān-ı İsmā‘īl

33 Cebīn-i Nūḥda fānūs yaḳmasa nūrı
Sefīne bulmaz idi sāḥil-i necāta sebīl

34 Virürdi Yūsufını bu ‘Azīz-i Mıṣr-ı dilüñ
Baḳaydı ḥüsnine alur göz ile İsrā’īl

35 Ġam-ı zülāl-i lebi ḳurd olup derūnında
Maḥabbet eyledi Eyyūbī bī-mecāl ü ‘alīl

36 Şehīd-i ‘ışḳuñ olur nabż-ı cān-ı minşārı
‘Aceb midür Zekeriyyā yolında olsa ḳatīl[9]

37 Cenāb-ı Ḫıżr ki ibrīk-dār-ı Ḥażretidür[10]
İfāża aldı olup māye-dār-ı ‘ömr-i ṭavīl

38 Reg-i maḥabbeti nābıż olup da cān viriyor
Ki ola derd-keş-i ‘ışḳı ṣāḥibü’l-İncīl[11]

39 N’ola o silke şeref-baḫş olursa ẓāhirdür
İmāmesiyle bulur subḥa rütbe-i tekmīl

40 Olup ṣaḥife-i vaḥy ile āsümān-pervāz[12]
Anuñ ḳanadı ile ḥāṣılı uçar Cibrīl

---

[9] 113/36b ‘Aceb midür: ‘Acebdür D.
[10] 113/37a Ḥażretidür: Ḥażretdür D.
[11] 113/38b derd-keş: dürd-keş D.
[12] 113/40a āsümān-pervāz: āsümān-perdāz NM2

41 Edīb-i mederese-i vaḥye ümmīdür dinmek
Meger ki keşf-i ilāhiyle olına te'vīl

42 Vücūdı kīse-i naḳdīne-i maḥabbetdür
Ki kendü mühri ile ḥıfż ider Ḫudā-yı celīl

43 Sarā-yı ḳadrine bir ḫışt olamaz ḫurşīd
Külāh-ı cāhına cevherlik idemez iḳlīl

44 Ṭokuz ḳat olsa rikābında şāṭırı olamaz
O ṭās başlı felek ḳan ayaḳlı çarḫ-ı kelīl

45 Hümā-yı ḳudsi şikār itdi kebg-i çeşmi olup
Siyāh sürme-i mā-zāġ-ı vaṣfı ile kaḥīl

46 Sicill-i maḥkeme-i ḳudse aḳdem olmaġla[13]
Ḳılınmış idi berāt-ı risāleti tescīl

47 Derūn-ı mahfaża-i ünse elzem olmaġla[14]
Rü'ūsı ḳayd olınup oldı mūcib-i tafżīl

48 Ne buḳ'a vardı ne cüz' līk ḫāce-i aḳdes[15][16]
İderdi ḫod-beḫod āyāt-ı vaṣfını tertīl

49 Anıñ yüzi ṣuyına her bahār faṣlında
İder ifāża-i saḳḳa-yı ebr-i bāġa sebīl[17]

50 Recāsı itmese sebḳat bu cürm ile çoḳdan
'Usāt-ı ümmeti eylerdi ḫışm-ı Ḥaḳḳ tenkīl

[13] 113/46a aḳdem olmaġla: cümleden aḳdem D.
[14] 113/47a elzem olmaġla: ber-ṭarīk-i ehemm D.
[15] 113/48. beyit: 46. beyit D.
[16] 113/48a aḳdes: ḳuds NM2.
[17] 113/49. beyit: -D.

51 Resūl-i muḥteremā melce-i meded-baḫşā
Eyā peyember-i zī-şān-ı bī-ḳarīn ü ʻadīl

52 Feża-yı ḫulde nebş-vār gibi nefīr be-kef
Ṭurur ḳapuñda ser-i mehterānuñ İsrāfīl[18]

53 Yedekciyān-ı ḥarīm-i behişt-i ṣaf-der-ṣaf
Licām ü zeyn ile der-kef birer Burāḳ-ı cemīl[19]

54 Ṭarā'if-i ḥulel-i ʻadn ile efāżıl-i ḳuds
Teveccüh itdi der-i luṭfuña ḳabīl ḳabīl

55 Hezār ʻizzet-i taʻẓīm ile emāṡil-i ins
Getürdi farḳ-ı felek-sāye nūrdan iḳlīl[20]

56 Zerīne-ṭas-be-ser şāṭırān-ı ḥażret ile
N'ola rikāb-ı hümāyūna düşse Cebrā'īl[21]

57 Alup eʻāżım-ı ervāḥ-ı ḳudsi ʻizzet ile
Ḫulūd-ı manṣıbı tebrīke geldi Azrā'īl

58 Ṭarīḳ-i ḫuld-ı berīn üzre ʻasker-i melekūt
Selāma ṭurdı olup ṣaf-keşīde-i tebcīl

59 Bütün ekābir-i dīvān-ḫāne-i Ceberūt
Rikābuña yapışup dāmenüñ ider taḳbīl

60 Tamām zīb ile zīnet-tırāz olup ġılmān[22]
Döşendi ṣadr-ı çemen-ṣoffa-ı rebīʻ-i naḥīl

---

[18] 113/52. beyit D'de 49. ve 52. beyitlerde tekrar edilmiştir.
[19] 113/53b der-kef: ṭurur D.
[20] 113/55b Getürdi: Giyürdi D.
[21] 113/56b Cebrā'īl: Mikā'il D.
[22] 113/60. beyit: 61. beyit D.

61 Çemenistān-ı cinānuñ ṣu yolcısı Rıḍvān
Sarā-yı ḫaṣṣuña Kevs̱er başından aldı sebīl[23]

62 Ḳumāşını döşeyüp pāy-ı ʻarş-ı aʻlāya[24]
Bıraḳdı devḥa-ı Ṭūbā behişte ẓıll-ı ẓalīl

63 Buyur żiyāfet-i dārü'n-naʻīm-i ʻuẓmāya
Viṣāle şīftedür ḥūr-ı ʻıyn ider taʻcīl

64 Buyur serīr-i refīʻ-i maḳam-ı Maḥmūda
Melā'ik eyledi envāʻ-ı zīb ile tesvīl

65 Buyur saʻādet ile bārgāh-ı maʻbūda
Cemāl-i pāküñe müştāḳdur Ḫudā-yı cemīl

66 Buyur delālet-i ʻışḳ ile ḳūy-ı cānāna
Egerçi kim görinen köye istemezse delīl[25]

67 Girüp alay ile nüzhet-serā-yı Rıdvāna
Olınca mā'ide luṭf-ı Kibriyāda nezīl

68 ʻUṣāt-ı ümmete naḳd-i şefāʻatüñ olıcaḳ
Rıżā-yı Ḥażret-i Bārīye māye-i tevṣīl

69 Bıraḳma vaḳfada ḥācı günāh-ı şūmı gibi
Faḳīri mavḳıf-i maḥşerde ḫār ü zār ü ẕelīl

70 Ḫamīr-pāre-i feyż-i şefāʻat iḥsān it
Vücūdı ḍarb-ı ʻamūd ile olmadın pestīl

71 Şafaḳ-veş iki elüm ḳande ise de umarum
Beyāż-ı ṣubḥ-ı şefāʻatle idesin tecmīl[26]

[23] 113/61. beyit: 60. beyit D.
[24] 113/62a aʻlāya: peymāya NM2.
[25] 113/66b istemezse: istemez de NM2.

72 Recīm-i ḫā’ib ü ḫāsır yanında sulṭānum
Günāh-ı şermi yeter itme ṭard ile taḫcīl

73 Hezār cürmüm ile ḳıl o kāfire raġmen[27]
Civār-ı raḥmet-i ġufrāna mültecī vü daḫīl

74 Semend-i bī-memed-i rūḥa taġlar çekemez
Hevā-yı nefs ile itdüm vebāller taḥmīl

75 Ḥavāle her yaña iblīs-i ḫ̌ān-ı īmāna[28]
Ṭufeyl-i ḫām ṭama‘ gibi oldı cildi ṣaḳīl

76 Zamān-ı kārda sū’-i ḳarīn belāsından
Vebāl kesbine ṣarf oldı mevsim-i taḥṣīl

77 Ne-dest-māye-i ṭā‘at ne iktisāb-ı rıżā
Tamām eyledüm eyyām-ı ‘ömrimi ta‘ṭīl

78 Şikārgāh-ı hevā vü hevesde nefs-i ḥarīṣ
Yeler gezer yine uñmaz netīce-pūye-i dil

79 Dil-i figāra biraz neş’e vü neşāṭ virür[29]
Ḫamīr-i māye-i tevḥīd ü ḥubb-ı āl-i nebīl[30]

80 Teşebbüş eylemişüm dāmen-i şefā‘atüñe
Ya ḳaṭ‘-ı dest ya ḥāşā şikāf-i ẕeyl-i sedīl

81 Şarāb-ı vaṣf-ı cemīlüñ ki keyfim olmışdur
Virür ḥalāvet-i tesbīḥ ü leẕẕet-i tehlīl

---

[26] 113/71b tecmīl: taḫcīl MN2.
[27] 113/73a cürmüm: cürmün D.
[28] 113/75a her: bir NM2.
[29] 113/79a neş’e vü-: neşve-i NM2.
[30] 113/79b nebīl: nesīl D.

82 Şimār-ı ma'nī-i na't-ı şerīfe şarṭ itdüm
İdüp ḥadīḳa-i endīşemi bu gün tesbīl

83 Egerçi şāhid-i evṣāfuña degül lāyıḳ
O ḳadd-i dil-keş ile böyle bir ḳabā-yı nezīl[31]

84 Kifāyet eylese eylerdi ṭab'-ı zer-dūzum
Ḳumāş-pāre-i cān-ı 'azīz ile teẕyīl

85 Me'āli ḳīldan alur S̱ĀBİT 'ārif-i āgāh
Daḳīḳ-i Fikret ile itme ḳıṣṣayı taṭvīl

86 Niteki ṣayd içün usḳumrı-ı hilāli ḳażā
Ḳura bu baḥr-ı siyāha nücūmdan teşbīl

87 'Abīr ü müşg-i ṣalāt ü selām ile şeb ü rūz
Türāb-ı ravżaña heft āsümān ola ġırbīl

88 O ḫāk-i pāke fuyużāt-ı ḳuds olup nāzil
Meġak-i düşmene düşsün ḥicāre-i sicīl

89 Ḳaṭār-ı üştür-i raḥmetle ṣaḥb ü āle dürūd
Ser-i 'adūya da sermāye-i sipeh-küş-i fīl

90 Ḥasūd-ı 'itret-i Āl-i 'Abāya ṣad nefrīn
Muḥibb-i ṣāf-derūna hezār ecr-i cezīl[32]

[31] 113/83b nezīl: beẕīl D.
[32] 113/90b ṣaf-derūna hezār: ṣaf-dile ṣad hezār NM2.

NM1 42b **114 ṢUBḤĪ**

Meṡnevī-i Ṣubḥī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Resūl-i Ekrem vü Nebiyy-i Muḥterem ‘Aleyhi’s-Selām

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Naḳd-genc-i taḥiyyet ü teslīm
Dür-i tekrīm ü gevher-i ta‘ẓīm

2 Ola īṣār-ı zāt-ı şāh-ı rüsül
Ki odur sırr-ı Ḥaḳḳ-ı maẓhar-ı gül

3 Ḳalbi mişkāt-ı nūr-ı zāt oldı
Ẕātı mücemma‘-ı ṣıfāt oldı

4 Maẓhar-ı ism-i ẕāt-ı Ḥaḳdur ol
Ḫaṭṭ-ı levḥ-i ṣıfāt-ı Ḥaḳdur ol

5 Ḳavli miftāḥ-ı bāb-ı raḥmetdir
‘Aḳlı miṣbāh-ı sırr-ı ḥikmetdir

6 Bu sebebden o hādī-i ümmet
Ümmetin ẕāta eyledi da‘vet

7 Ḥükm-i Ḳur’ānı āşikār itdi
Ẕāta da‘vetle ḫatm-i kār itdi

8 Ḫātem-i enbiyā budur el-ḥaḳ
Nūr-ı ẕāt-ı Ḫudā budur el-ḥaḳ

9 Vāḳıf olsañ eger ḥaḳīḳatine
Cān virürdüñ cenāb-ı ḥażretine

10 Aña irsün ṣalātı Mevlānıñ
‘Adedince ḥurūf-ı esmānıñ

11 Ḥażerāt-ı çihār-ı yār-ı Resūl
İtdiler Ḥaḳḳa da‘vetini ḳabūl

12 Maẓhar-ı ism-i Ḥaḳḳ idi Ṣıddīḳ
İtdi ḳavl-i Muḥammedi taṣdīḳ

13 İsm-i ‘adl olup ‘Ömer-i maẓhar
Neşr-i dīn itdi ‘adl ile yekser

14 Virdi ‘Oṣmāna revnaḳ ism-i kelīm
Anda ẓāhir göründi ḫulḳ-ı selīm

15 Oldı ẓāhir ‘Alīden ism-i velī
Andadır sırr-ı ḥikmet-i ezelī

16 Faḫr-ı evlād-ı zīnet-i kevneyn
İki dürr-i girān-bahā Ḥasaneyn

17 Ḳıldı bunlarda cilve ism-i şehīd
Oldılar her biri şehīd-i sa‘īd

18 Cümle aṣḥāb-ı āl-i faḫr-ı cihān
Bedr ismiyle itdiler cevelān

19 Cümlesinden ola Ḫudā rāżī
Oldı bunlardan aṣfiyā rāżī

NM1 35a **115 ŞEHRĪ**[*]

NM2 25b **Ḳaṣīde-i Şehrī Der-Na‘t-i Şāh-inşāh-ı A‘ẓam Muḥammedü’l-‘Arabī ‘Aleyhi’s-Selām**

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 İdince cilve benānumda kilk-i müşg-āgīn
İder sahīfe-i eş‘ārumı nümūne-i Çīn

2 Müdām olur kalemüm katre-feyż-i tab‘umdan
Siyāh-mest-i ma‘ānī çü lafẓ-ı teşneterīn

3 Devātum ol ḫum-ı i‘cāz-ı ‘Īsevīdür kim
Revān nevk-i ḳalemden ma‘ānī-i rengīn

4 ‘Aceb mi secde-i ṣubh-āsitān-ı naẓmumdan
Hemīşe ḫāme-i şeb-gūn olursa mihr-cebīn

5 Ḥużūr-ı Kevs̱er-i lehcemde mevce-ḫīz-i seḥer[1]
Ḫurūş-ı kāẕibedür çün serāb-ı şūre-zemīn

6 Bahār-ı meşreb-i şūḫum olınca ḫande-feşān
Çemen çemen gül-i i‘cāz olur tebessüm-çīn

7 Kelām-ı ṣāfum ider kec-ḫayāli rāst-nümā[2]
Mis̱āl-i āyīne vü mün‘akis nüvişte-nigīn

8 Helāk-ı şīve-i nuṭḳum ḫayāl-i ġaybü’l-ġayb[3]
Esīr-i riḳḳat-i tab‘um nikāt-ı ‘ilm-i yaḳīn

---

[*] Şener Demirel, *17. Yüzyıl Şâirlerinden Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı, Sanatı, Divan’ının Tenkitli Metni ve Tahlili*, Elazığ 1999, s. 167-172.
[1] 115/5a mevce-ḫīz-i seḥer: mevce-ḫīzī-i seḥer NM1.
[2] 115/7. beyit: 4. beyit NM2.
[3] 115/8. beyit: 9. beyit NM2.

9 Gedā-yı beyt-i nemek-rīzişüm dil-i pür-rīş[4]
Miŝāl-i hasret-i Ferḥād u ḫāne-i Şīrīn

10 Göreydi cünbiş-i ḥüsn-i sevād-ı mıṣra‘umı
İderdi sūre-i nev-ḫaṭṭına bütān tażmīn[5]

11 Ṣafā-yı zemzeme-i nuṭḳ-ı āteşīnümdür
Hemīşe sürḫī-i rūy-ı nikāt-ı tāzeterīn

12 Göreydi tāzegī -i nuṭḳ -ı şūḫumı ‘Urfī
Ruḫ-ı necābete eylerdi ġurre-i taḥsīn

13 Olaydı Feyżī-i Hindī o ġurreye nāẓır
Olurdı şekl-i süveydāya dek sefīdterīn

14 Kemīne mevce-i āb-ı zülāl-ı ṭab‘umdur
Kemāl-i çāşnī-i ṭālib-i suḫan-şīrīn

15 Çemensitān-ı ḫayālüm şigüfte olduḳça
Olur revān-ı Ŝenāyī gül-i taḥassür-çīn[6]

16 Beyān-ı vāḳi‘-i şi‘rümi göreydi Selīm
İderdi genc-i dilin vaḳf-ı elzem-i taḥsīn

17 Ġarażki ḳābil-i feyż-i kemāl-i ilhāmum
Miŝāl-ı vāṣıf-ı mu‘ciz-dem-i Muḥammed Emīn

18 Emīn-i būd u ne-būd-ı ezel ki sāyesini
Ḫızāne-i ‘adem-ābāda eyledi ta‘yīn

19 Ehemm-i kārgeh-i ḥikmet-i İlāhī kim
Odur cemī‘-i ẓuhūrāt-ı ġayba pīş ü pesīn

[4] 115/9. beyit: 8. beyit NM2.
[5] 115/10b sūre-i nev-ḫaṭṭına: şīve-i nev-ḫaṭṭını NM1.
[6] 115/15b teḥassür-çīn: teḥassür-ḥīn D.

20 Olınca germ irādet ẓuhūrına Ṣāni‘
Bilā-muḳārene-ı ḳuvve oldı fi‘le ḳarīn[7]

21 Zihī ‘alīm ki ümmī-laḳab olan ẕātı
O dem ki oldı derūn-ı ‘ademde ġayb-nişīn[8]

22 Mu‘ayyen eyledi ‘ilmi vücūb u imkānı
Ṣıfāt u zāt-ı müsemmā olınmadın ta‘yīn

23 Ḥabīb-i mümkin ü vācib ki gevher-i ẕātın
K’odur vesāyiṭ-i naẓm-ı cevāhir-i tekvīn

24 İdince āġuş-ı ġaybiyyeden irādet aḫẕ[9]
‘Adīm-i mis̱lini ṣun‘-ı ezelde ḳıldı rehīn

25 Süṭūḥ-ı āba kef-i meh-şikāf-ı i‘cāzı
Fişānde itse şerer-dāne-i ‘alev-āgīn

26 Olurdı lem‘a-feşān ceyb-i ābdan ẓāhir
Nihāl-i şu‘le çü nīlūfer-i sitāre-cebīn

27 Zihī müdaḳḳıḳ-ı imkān ki kilk-i re’yi ider[10]
Kenār-ı ẕerreyi taṣvīr-i mihr ile tezyīn

28 Zemīn mezra‘a-ı ḳudretinde gerd ḥaḳīr
Sipihr maṭbaḫa-i himmetinde dūd kemīn

29 Kemīne-pāye-i mi‘rāc-ı ḳadrine iremez
Güşāde olsa bu nüh ‘uḳde-i sipihr-i berīn

[7] 115/20b muḳārene-ı ḳuvve: muḳārene-ı ḳuvvet NM1, muḳārenet-i ḳuvvet NM2.
[8] 115/21b ‘ademde: ezelde NM2.
[9] 115/24a ġaybiyyeden: ‘ayniyyeden D.
[10] 115/27. beyit: –NM1.

30 Olaydı cevher-i mir'āte ḥıfẓı ḳuvvet-baḫş
Miṡālin eyleyemezdi ḫalāṣ āyine-bīn

31 İdeydi fi'l-i duḫūlī menāhīye ta'līḳ
Derūn-ı āyinede olamazdı 'aks mekīn[11]

32 Ger olsa şefḳati 'āciz-nevāzī-i eşyā[12]
Olurdı ẕerreye ḫurşīd bāliş-i ẕerrīn

33 Ger itse meclis-i nehyinde muṭrib-i gerdūn
Kef-i nevāziş ile zülf-i sāzını tezyīn

34 Olurdı ḫavf ile pīçīde pāy-ı mıżrāba
Miṡāl-i rişte med-i naġme-i muḫālif-i dīn

35 Ḫudāyigāne-i dergāh-ı ma'diletgehüñi
'Aceb mi ġarḳa-be-ḫūn eylese dil-i ḫūnīn

36 Ki na't-ı ẕātuñı terḳīme ideli āġāz
Felek didükleri nādān u bī-ḥamiyyet-i dīn[13]

37 Ma'āşum eyledi mānend-i dāġ-ı ḫūn-ı ciger
Mekānum eyledi āġūş-ı ġam çü āh-ı ḥazīn

38 Naṣīb-i ġonca-i āmālum oldı ḫande-i ḫuşk
Bu neşvegāhda çün sebze-i ṡerāb-zemīn

39 Miṡāl-i bāġçe leb-rīz-i ḫandeyem ammā
Çü ġonca muḥzen-i çākem çü lāle dāġ-ı defīn[14]

[11] 115/31b olamazdı: olımazdı NM1.
[12] 115/32. beyit -D, -NM1.
[13] 115/36b bī-ḥamiyyet-i: bī-ḥamiyyet ü NM1, NM2.
[14] 115/39b muḥzen-i çākem: maḫzen-i ḫākem NM1.

40 Hilāl-veş iderüm rūy-ı dehre ḫande velī
Hezār çīn ġam ebrū-yı dilde çille-nişīn

41 Sipihri zerdī-i rūyumla eylerüm ḫandān[15]
Çü za'ferān-ı ḫazān ḫil'at u bahār-āyīn[16]

42 Felekde aḫter-i bahtum ġarīb ü bī-'izzet[17]
Mis̱āl-i şeb-nem-i gülşen-nedīd pīşe-nişīn

43 Basīt-i ḫākde dürr-i yetīm-i bī-ḳadrem
Sipihr-i naḫsda çün ṭāli'-i şeref-āyīn[18]

44 Ḫamūş Şehrī bu feryād-ı nā-ṣabūrīden
Olursa gūş-zed-i ehl-i derd ider nefrīn

45 Felek nedür ki anı ittiḫāẕ-ı ḫaṣm eyler
Olan medīḥa-ṭırāz-ı Resūl ḳurb-nişīn

46 Hemīşe tā dil-i vaḥy-ārzū-yı 'ālem-i ġayb
Olur vesīle-i na'tuñla feyż-i Haḳḳa ḳarīn[19]

47 Birūnı gibi derūn-ı felek ola pür-dāġ
O sūz-ı reşk ile tā ṣūbhgāh-ı yevmü'd-dīn

[15] 115/40. beyit: –NM1.
[16] 115/41b ḫil'at: ḫilḳat NM2.
[17] 115/41. beyit: –NM1.
[18] 115/42b naḫsda: naḫs NM1.
[19] 115/46b na'tuñla: nefsüñle NM2.

NM1 36a **116 ŞEHRĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Şehrī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Resūl-i Ekrem

Ṣalla’llāhu Te‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Göñül bir āfet-i devrānuñ oldı ḥayrānı
Ki mihre ḫande ider maşrıḳ-ı girībānı

2 Hezār ġamze-i ḫāṭır-firībe āmāde
Esīr ‘aşḳına her bir nigāh-ı pinhānī

3 Mey-i müşāhedesi āfet-i tenük-ẓarfı
Ġubār-ı cilvegehi secde-sūz-ı pīşānī

4 Meẕāḳ-ı sāf-żamīrān-ı ehl-i dīdāre
Virür mülāḥaẓası ẕevḳ-ı ḥüsn-i Yezdānī

5 Olur zemīn-i temāşāgehi ḳıyāmet-ḫīz
Ḫarāma meyl idicek ḳadd-i fitne-cünbānı

6 Ecel-zaḫım ṭaleb-i tīġ-i ġamze-i şūḫı[1]
Esīr-i zülf-i ḫam-ender-ḫamı perīşānī

7 O gül çü maṭla‘-ı evvelde ‘andelīb-i dile
Nisār itmedi gül-berg-i āferīn-ḫ̌ānı

8 Bu infi‘āl ile pīşānī-i ṭabī‘imden[2]
Terāviş itmede iken ḫoy-ı pīşmānī

---

[*] Şener Demirel, *17. Yüzyıl Şâirlerinden Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı, Sanatı, Divan'ının Tenkitli Metni ve Tahlili*, Elazığ 1999, s. 173-178.
[1] 116/6a Ecel: –NM1.
[2] 116/8a ṭabī‘mden: ṭabī‘atden D.

9 İrişdi gūş-ı dile ‘ālem-i ma‘ānīden
Nidā-yı müjde-i ilhām-ı maṭla‘-ı s̱āni

10 Virür tebessüm-i la‘l-i leb-i gül-efşānı
Derūn-ı bülbül-i tasvīre ẕevḳ-i nālānı

11 Rumūz-ı gūşe-i çeşmi delīl -i rüsvāyī
H̱ayāl-i zülfi mühimsāz-ı nā-müselmānī

12 Nigāh-ı germi taḥammül-güdāz u şevḳ-efrūz[3]
Hücūm-ı ġamzesi teklīf-i nā-be-sāmānī

13 Vefā ġarīb-i ḥazīn-i ḳalem-rev-i nāzı[4]
Viṣāl ser-be-girībān-ı künc-i ḫırmānı

14 Metā‘-ı kes ma-ḫar-ı bey‘gāh-ı ḥüsnidür
Ḳumāş-ı dest-zed-i kārgāh-ı Ken‘ānī

15 Zebān-ı ṭūṭī-i taṣvīri nükte-senc eyler
Edā-yı mu‘cize-i la‘l-i şekker-efşānī

16 Dil-i edeb-ne-şināsa neẓāre itdükçe
Gelür teşevvuḳ-ı na‘t-i ḥabīb-i Yezdānī

17 Gül-i riyāż-ı nübüvvet Meḥemmed-i Ṣādıḳ
Ki ḳıldı būyı mu‘aṭṭar meşām-ı īmānı

18 Zihī şefī‘ ki gelmez ġınā şefā‘atden
Olursa ümmet-i bī-ḥaddi cümle ‘iṣyānī

19 Zihī ḳadīr ki feyż-i kemāl-i ḳudretden
Muḥāl iken reviş-i ictimā‘-ı żıddānı

---

[3] 116/12a taḥammül-güdāz u: taḥammül-güdāz-ı NM1.
[4] 116/13a ġarīb-i: ġarīb u NM1.

20 S̱evābı ṭurra-i pür-pīç ü tāb-ı ‘iṣyāna
Murād idince ider şīve-i perīşānı

21 Zihī ‘alīm ki eyler ḥużūr-ı ‘ilminde
Hezār ‘aḳl-ı küll olsa sükūt-ı nādānı

22 Ḥarīḳ-i ḥikmeti ‘aḳl-ı Mu‘allim-i Evvel
Ġarīḳ-i ḳudreti fehm-i Mütercim-i S̱ānī

23 Der-āġuş itmedi hergiz ṣadefçe-i taḳdīr
Vücūd-ı pāki gibi dürr-i baḥr-i īmānı

24 İşāre-i ‘adem-i sāye-i mübārekidür
Şebīh-i ẕātı ‘adīm olduġına bürhānı

25 Vücūd-ı pākini ḳıldı muḥāsib-i taḳdīr
Yekūn-ı cümle-i peyġamberān-ı Yezdānī

26 Müfīż-i cūduña ifrāṭ-ı cūş-ı mevhibeden
Eger bulınmasa fi‘l-i Ḫallāḳ-ı Subḥānī[5]

27 Nübüvvet evvel-i mevci olurdı el-ḥāṣıl
Temevvüc eyledügi demde baḥr-i iḥsānı

28 Diyār-ı ḥüsne ger insāfı olsa narḫ-güzār[6]
Ki cān u dildür o mülküñ metā‘-ı erzānı

29 Hezār şįve-i dildārı ile ‘āşıḳdan
Bütān-ı şūḫ alamazlardı bir nefes cānı

[5] 116/26b Subḥānī: Yezdānī D.
[6] 116/28a Diyār-ı ḥüsne: Diyār-ı ‘aşḳa D.

30 Ya ḫıfzı mülk-i pür-āşūb-ı fitne-i ḥüsnüñ
Olaydı def‘-i fesādı içün nigehbānı

31 Muḥarrikī-i dil-i bī-edeble zülf-i dırāz
İder mi idi heves pāy-būs-ı cānānı

32 Yegāne-faṣl-ı ḫiṭābā Resūl-ı münteḫabā
Eyā delīl-i güzīn-i ṭarīḳ-i īḳānı

33 Göñül didükleri āşüfte-i perīşān-rev
Ḥarām ola aña keyfiyyet-i müselmānī

34 Muḳīm-i gūşe-i ḫalvetgeh-i ‘ibādet iken[7]
Ḥavāle itdi baña ‘aşḳ-ı ḳıble-gerdānı

35 Ne ‘aşk cāme-i ‘iṣmet-der-i Meh-i Ken‘ān
Ne ‘aşḳ āfet-i īmān u dīn-i Ṣan‘ānī

36 Dilinde zemzeme-i tāze-naḳş-ı rüsvāyī
Elinde sāġar-ı leb-rīz-i nā-müselmānī

37 Muġāniyāne ṣunup baña eyledi teklīf
Terāne -sencī-i kār-ı vedā‘-ı īmānı

38 Ben eyledükçe ibā emr-i nā-güvārından
O eyledi baña ṣad ta‘ne-i kem- iẕ‘ānı

39 Bu keş-me-keşde iken ‘aşḳ-ı bī-mürüvvet ile
İrişdi peyk-i ḫoş-aḫbār-ı ‘aḳl-ı nūrānı

40 Açup dehān-ı beşāret-beyānını ol dem
Didi her ehl-i dilüñ Şehrīdür edebdānı[8]

[7] 116/34. beyit: –NM1.
[8] 116/40b her: bir NM1.

41 Nihān-ḫāne[y]i ya Rab-nişīn-i ḳalbüñden
Birūn iderseñ eger ‘aşḳ yā ṣanem- ḫ̌ānı

42 Derūn-ı āyine-i ḳalbüñi ider mesken
Ḫayāl-i şāhid-i ṣıdḳ-ı ḥabīb-i Yezdānī

43 Bu müjde-i feraḥ-efzādan itmediñ bīrūn
Ne ‘aşḳ ḳaldı ne dil ne ḫayāl-i cānānī

44 Hezār şükr ki taṣdīḳ-i ẕāt-i pāküñ ile
Yine müşāhede ḳıldum ṭarīḳ-i īḳānı

45 Hemīşe tā ki fürūġ-ı ruḥ ile cānānuñ
Münevver olmadadur maşrıḳ-ı ġirībānı

46 Münevvir ola meh-i reşk-i na‘t-i zātuñ ile[9]
Cihān-ı maḫfī-i endīşe-i suḥandānı

[9] /46a meh: mihir D.

NM1 37a **117 ŞEHRĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Şehrī Der-Na‘t-i Efżal-i Enbiyā

Ḥażret-i Muḥammedü’l-Muṣṭafā Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Şu deñlü virdi nezāket zemīne luṭf-ı bahār
Ki pāy-ı bād-ı seḥerden bile olurdı figār[1]

2 Nihād-ı ḫāk leṭāfetden oldı dīde-mizāc
Virür ḫuṭūṭ-ı mihir nīşter-ṣıfat āzār

3 Hevā şu resme yübūset-zidāy-ı imkān kim
Nihāl-i ḫuşkī-i ḥırmān daḫı ruṭūbetdār

4 Ṭıbā‘-ı şu‘le-mizācān-ı āsmān u zemīn
Ṣafādan oldılar ol gūne muḫteliṭ-envār

5 Ki düşse pertev-i ḫurşīd dest-i ḫūbāna
Mufāraḳat idemez iḫtilāṭ-ı ḥınnāvār

6 Bisāṭ-i ḫāke olur rengi ile sāye-fiken
Kemāl-i luṭf-ı hevādan şükūfe-i eşcār

7 Çemen-zemīn-i cihān oldı şöyle ‘anber-ḫīz
Dimāġa sāye-i gül daḫı būy ider iẓhār

8 Zemīn şöyle sebiz-gūn k’ider muṣībetyān
Derūn-ı muġber-i ‘uşşāḳdan recā-yı ġubār

9 Mizāc-ı nāmiyede iştidād-ı neşv ü nemā
O mertebe ki ider ġıbṭa feyż-i ṭab‘-ı bahār

---

[*] Şener Demirel, *17. Yüzyıl Şâirlerinden Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı, Sanatı, Divan’ının Tenkitli Metni ve Tahlili*, Elazığ 1999, s. 178-185.
[1] 117/1b olurdı figār: olur efgār D.

10 Degül maḫall-i ta‘accüb eger şerer-dāne
Derūn-ı ḫāreden itse ẓuhūr gülbün-vār

11 ‘Aceb degül eger olursa sebz-i sünbül-veş
Ġulū-yı nāmiyeden ḫāme-i bahār-nigār

12 Nesīm-i ṭurra-güşāy-ı ṣabāḥ-ı nev-rūzī
Ki cilvegehde aña zülf-i şāhidān-ı bahār[2]

13 İderdi ġonca-i neẓẓāresin tebessüm-cūş
O ḫāṣiyetle meşāmm-ı ‘amāya itse güẕār

14 Şu resme oldı reh-i nā-şüküftegī mesdūd
Ki ḫˇābda göremez ḫˇāb-ı nāzı nergis-i yār

15 ‘Aṭā-yı feyż-i ‘umūmī-i nev-bahārīden
Revādur olsa da pür-ġam sipihr-i nā-hemvār

16 Nihād-ı sengī-i ḫūbān gül-i teraḥḥüm-ḫīz
Nihāl-i āh-ı dil-i ‘āşıḳān te’s̱īrbār[3]

17 Nesīm-i ‘uḳde-güşāy-ı bahār-ı āzāde
Şu deñlü oldı dil-i ‘āleme güşāyişbār[4]

18 Ki bezm-i ġamze-i bed-mest-i yār da idemez
Kemend-i nāle ile ẓabṭ-ı āh-ı ‘āşıḳ-ı zār

19 Seḥer ki şāhid-i gül hˇāb-ı nāzı cilve-künān
Nesīm-i ḫande der-āġūş-ı ṣubḥa itdi nis̱ār

[2] 117/12b cilvegehde: cilvegehdür D.
[3] 117/16b te’s̱īrbār: te’es̱sürbār NM1.
[4] 117/17b deñlü: resme D.

20 Seḥer ki eyledi gül-bister-i leṭāfetden
Nesīm-i ḫande ile ġonca ġoncayı bīdār

21 Seḥer ki sünbül-i şād-āb-ı şeb-nem-āyīne
İder ʿarūs-ṣıfat meyl-i ruʾyet-i dīdār[5]

22 Seḥer ki nergis-i ḫamyāze-rīz-i feyż eyler
Çekīde-i ʿaraḳ-ı jāleden şikest-ḫumār

23 Seḥer ki bülbül-i dīrīne-şevḳ-i tāze-fiġān
Feżāy-ı gülşen-i dehri ider ḳıyāmetzār

24 Ġaraż ki ḥüsn-i naẓar-ārzū-ṣıfat müştāḳ
Nigāh-ı germ-i temāşā-şināsa ṣunʿ-ı bahār

25 Hevā-yı ḫıdmet-i gül-çīnī-i temāşāyı
Çemen çemen dil-i meyyālüm eyledi seyyār

26 Ṣafā-yı feyż-i çemen gerd-meşreb-i ṭabʿum[6]
İdüp bahār-ṣıfat-ı ser be-ceyb ü ṣubḥ-ı kenār[7]

27 Ser-i ʿarūs-ı güle rū-nümā içün ḳıldum
Miṡāl-i jāle güher-dāne-i ġazel īṡār

28 Dem-i viṣālde mürġ-i nigāh-ı ʿāşıkvār[8]
Hezār-ı ḫāne-ḫarāb oldı āşiyān-bīzār

29 Ḳarār eyleyemez ıżṭırāb-ı şevḳından
Miṡāl-i ʿāşıḳ-ı āvāre-gird-i vaʿde-i yār

---

[5] 117/21b ruʾyet-i dīdār: ruʾyet u dīdār NM1.
[6] 117/26a gerd: gerdī D.
[7] 117/26b ser be-ceyb: mihr-ceyb D.
[8] 117/28a āşıḳvār: āşıḳ-ı zār D.

30 Hezāruñ āh-ı gülū-sūz u dil-ḫırāşından[9]
‘İzār-ı sebz-i çemen oldı mātemī ruḫsār

31 Hezār-ı nālegerüñ ‘aks-i dūd-ı āhıdur
Bisāṭ-ı āyinesān-ı çemende sünbülzār

32 Feżāy-ı gülşeni itdi hezār-ı şu‘le-ḫurūş
Derūnı gibi şerāresitān-ı nāle vü zār

33 Dehān-ı ġoncada şeb-nem degül şeker-ḫandin[10]
İder güdāḫte efgān-ı āteşīn-hezār

34 Nesīm-i nāleñi ālūde eyleme Şehrī
Gül-i ḫazān be-ḳafā-nükhet ile bülbülvār

35 Ḫulūṣ-ı ‘aşḳ ile ol bir gülüñ nevā-senci
Ki ola aña ezel gül-bün ü ebed gülzār

36 Ḥabīb-i encümen-ārāy-ı *Ḳābe ḳavseyn*i
Resūl-i ṣādıḳu’l-aḫbār-ı ‘ālemü’l-esrār

37 O naẓra-senc-i merāyā-yı Ẕāt-ı mutlaḳ kim
Meẕāḳ-ı şevḳına dil-teşne leẕẕet-i dīdār

38 Gerim-teveccüh-i āyīne-i tecellī kim
Olur neẓāresine *len-terāni* āyinedār

39 Yeġāne-maḥrem-i ḥayret-serāy-ı Īzīd kim
Nigāh-ı germine ḫayrān ḥayret-i dīdār

40 Derūnı cilvegeh-i āftāb-ı ġaybu’-l ġayb
Hadīs̱i rāz-güşāyende-i dil-i esrār

---

[9] 117/30a gilū-sūz u: gülū-sūz-ı NM1.
[10] 117/33a şeker-ḫandin: şeker-ḫand NM1.

41 Gedā-yı būy-recā-yı riyāż-ı i‘cāzı
Nesīm-i nuṭḳ-ı Mesīḥā-yı mu‘cizīn-güftār

42 Tecellī-çīn-i şeb-i ṣubḥ-ı reşk-i mi‘rācı
Kelīm-i mihr-kef-i naḫl-i *len-terānī*bār

43 Olaydı ger ‘araża ḳudreti iḳāmet-baḫş
Bilā-ta‘alluḳ-ı cevher iderdi istiḳrār

44 Miyāne-i müteḫālif-mizāc-ı eżdāde
Olaydı ḥükm-i ḳażā vaż‘-ı imtizāc-güzār

45 Olurdı sāye ile nūr muḫtalıṭ-eczā
Mis̱āl-i nūr-ı nigāh u siyāhī-i ebṣār

46 Ger itse ḥıfẓı ḥırāset ḳalem-rev-i ḥüsni
Ḫayāl-i yāri ḫayāl idemezdi ‘āşıḳ-ı-zār

47 Gül olsa perveriş-endūz-ı neyyir-i re’yi
Olurdı çihre-fürūz-ı ‘ukūs-ı āyinevār

48 Ger emri tefriḳa-fermāy-ı ittiḥād olsa
Ẓılāl-i şaḫṣı ile olamazdı hem-reftār

49 Sezā-yı maġfiret olmaz ḫilāfī-i şer‘ī
Olursa her ser-i mūyı zebān-ı istiġfār

50 Şefī‘-i her günehā şāh-ı maġfiret-sipehā
Eyā mu‘īn-i güneh-pīşegān-ı rūz-ı şümār

51 Benem o ‘āṣi ki sī-sāl ‘ömrimi itdüm
Ṭarīk-ı ma‘ṣiyet-i dūzaḫ-intiḥāda ġubār

52 Benem o dūzaḫī-i nā-murād kim eyler
Ta‘alluḳ-ı bedenimden ‘aẕāb-ı dūzaḫ ‘ār

53 Benem o ġavṭa-ḫ̌ār-ı lücce-i ma‘āsī kim
Ġarīḳter olurum eyledükçe sa‘y-ı kenār

54 Ne‘ūẕü b’illah eger tīregī-i a‘mālum
Şikāf-ı dilden iderse ẓuhūr rūz-ı şümār

55 Bihiştiyānı caḥīmīden idemez temyīz
Firiştegān-ı ‘amel senc-i ehl-i cennet ü nār

56 Çemensitān-ı nedāmet-zemīn-i maḥşerde
Budur recā-yı dil-i dūzaḫī-i āteş-ḫ̌ār

57 Gül-i ma‘āṣī-i dūzaḫ-fürūzumı ḳılasın
Kef-i şefā‘at ile ġonca-i İrem-gülzār

58 Hemįşe tā dil-i ẓulmet-serāçe-i Şehrī
Bahār-ı na‘tuñ ile ola gülşen-i envār

59 O gülşen içre ola ṭab‘-ı nāle-āşūbı
Nevā-yı midḥat-ı bī-gāyetüñle bülbül-i zār

NM1 38b **118 ŞEHRĪ**[*]

Ḳāṣīde-i Şehrī Der-Na‘t-i Seyyidü’s-S̱aḳaleyn ü Nebiyy-i Muḥarremeyn ‘Aleyhi’ṣ-ṣalāti ve’s-Selām

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 İder ‘iẕār-ı cihān-tābuñı beyān şu‘le
Olur o şevḳ ile ser-tā-ḳadem zebān şu‘le

2 Olınca ‘ārıżuñ ol tābiş ile lem‘a-fiken
‘Aceb mi ḫam-be-ḫam olsa çü rīsmān şu‘le

3 İdince ‘ārıżuñ iẓhār-ı tāb-şerminden
Şerāre ṣanma ki olur ‘araḳ-feşān şu‘le

4 Gerim-neşāṭī-i hem-rengī-i ‘iẕāruñdan
Semā‘ ider ser-i āteşde cāvidān şu‘le

5 ‘İẕāruñ olsa fürūzān derūn-ı aḫgerden[1]
Olur neẓāre-i ‘āşıḳ gibi nihān şu‘le

6 Neẓāre-i ġażab-efrūz ile nigāh itseñ
Çü ḫūn-ı ‘āşıḳ-ı bismil olur revān şu‘le

7 Meger muḳallid-i aḫlāk-ı āteşīnüñdür
Ki bilmez āyīn-i zinhārī vü emān şu‘le

8 Ḫayāl-i tāb-ı ‘iẕāruñla mū-be-mūyumdan
Ẓuhūr ider çü mesāmmāt-ı āsmān şu‘le

9 Ne şu‘le kim şereri lem‘a-ḫīz olduḳça
Olur feżāy-ı mekānī vü lā-mekān şu‘le

---

[*] Şener Demirel, *17. Yüzyıl Şâirlerinden Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı, Sanatı, Divan’ının Tenkitli Metni ve Tahlili*, Elazığ 1999, s. 185-188.
[1] 118/5a aḫgerden: aḫgerde D.

10 Ne lem‘a eyleyemez rūşenī-feşān olıcaḳ
Dilinde ḫāṣiyet-i sūziş-i nihān şu‘le

11 Bu tābiş ile dile oldı bir ġazel lāmi‘
Ki sūzişinden ider nāliş ü fiġān şu‘le

12 Ne mümkin āhum ile olmak imtiḥān şu‘le
Ki ḫufte her şererinde cihān cihān şu‘le

13 Bilürdi ni‘met-i sūziş ne oldıġın bir ān
Olaydı dāġ-ı derūnumda mīhmān şu‘le

14 O bülbülem k’olamam germ-nāle olmayıcaḳ
Şerāre şeb-nem ü gül dāġ u gülsitān şu‘le

15 O ḫāmuşī-i ġamam k’olmayınca nuṭḳ idemem
Netīce derd devā sūz u tercemān şu‘le

16 O mühr-ber-leb-i dāġ-ı taḥammül-i ‘aşḳam
Ki ‘arż-ı sūz idemem olsa hem-zebān şu‘le

17 Meger ṭabī‘at-ı ŞEHRĪ ki germ-na‘t olıcaḳ
Olur vücūdı ser-ā-pāy mihrsān şu‘le[2]

18 Ne na‘t na‘t-i şefī‘-i ciḥāniyān Aḥmed[3]
Ki ḫaşyetinden olur sūziş-i nihān şu‘le[4]

19 Dilīr-i ḥaşr ki itse caḥīme serd-nigāh
Olurdı çūb-ı baḳamveş füsürde-cān şu‘le

20 Ger olsa manẓar-ı envār-ı dīde-i re’yi
İderdi ḫāṣıl-ı ru’yet çü dīdegān şu‘le

---

[2] 118/17b ser-ā-pāy: ser-ā-pā NM1.
[3] 118/18a cihāniyān: –NM1.
[4] 118/18b sūziş: sūzīveş D.

21 Olaydı merḥameti ḥāl-i ʿācizāne ḥakem
Ki ḫavfı ile ider terk-i sūz-ı cān şuʿle

22 İderdi vāṣıl-ı āġūş-ı şevḳ-i pervāne
ʿArūs-ı şemʿ-i fürūzānı mū-keşān şuʿle

23 Ṭabāyiʿ alsa es̱er ḥüsn-i iḫtilāṭından
Olurdı berg-i giyāh ile hem-zebān şuʿle

24 Şihāb-i cür'etinüñ olsa sāye-perverdi
Çekerdi āba sinān-ı şerer-feşān şuʿle

25 Bulaydı dūde-i ḫıfẓında perveriş māda
Olurdı germ-şitā nūr-ı mihrsān şuʿle

26 Ger āteşīn-cevād ile olsa tābende
Mihir ṣaçardı şerer yirine her ān şuʿle

27 İdeydi şemʿ-i edeb bezm-i ʿiṣmeti tenvīr
Olurdı dīde-i pervāneden nihān şuʿle

28 Sirāyet eylese luṭf-ı mizācı eżdāde
İderdi ʿaksi gibi ābda mekān şuʿle

29 Tecellī-mevhibetā ṭabʿ-ı āteşīnimde
Ki ser-be-ceyb-i ḥicāb idi ġoncasān şuʿle

30 Nesīm-i şevḳuñ ile oldı her bün-i mūyum
Mis̱āl-i Ṭūr-ı Kelīm-i *erinī*-ḫᵛān şuʿle[5]

31 Tecellī-yārī-i naʿtüñle nuṭḳum itse n'ola[6]
Nefes nefes dil-i pür-tābdan ʿayān şuʿle

[5] 118/30b Kelīm-i: Kelīmu'llāh NM1.
[6] 118/31a yārī: bāzī D.

32 Ġarīḳ-i nūr-ı tecellā-yı na‘tuñam naẓmum
‘Aceb mi olsa ser-ā-pā çü āsmān şu‘le

33 Ṣabāḥ-ı ḥaşr ki bī-iḫtiyār iderler nūş
Muvaḥḥidān mey-i tesnīm ü müşrikān şu‘le

34 Zülāl-i ‘afvuñı ṣun ŞEHRĪ-i günehkāra
O dem ki dāġ-ı ḥicābi ider ‘ayān şu‘le[7]

[7] 118/34b dem ki: demde D.

NM1 39 a **119 ŞEHRĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Şehrī Der-Na‘t-i Şefī‘ül-Ümmet

Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Āh kim ṭāli‘-i şeref-āzār
Düşmen-i ahter-i sa‘ādetkār

2 Terbiyet-yāb-ı dūdmān-ı zuḫal
Veyletā ol nüḥūset- istiẓhār

3 Siyemā cebhe-i felek-pīrā
Necm-i baḫt hemīşe āteşbār

4 Āteş ammā kemīn şerāresinüñ
Şu‘le-nūşı hezār dūzaḫzār

5 İtdiler rū-be-rūy cilvegerī
Burc-ı nā-müşfiḳīde Cevzāvār

6 Ḫ̌āb-ı ṣad sālegī-i nāzişden
Ya‘ni devletle oldılar bīdār

7 Kine- cūyāne itdiler tek ü tāz
Dil-i ẕerre meṣāffa leyl ü nehār

8 Feza‘āü’l-ġıyāṣī-i dilden[1]
Oldı aṣḥāb-ı Kerbelā bīdār

[*] Şener Demirel, *17. Yüzyıl Şâirlerinden Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı, Sanatı, Divan’ının Tenkitli Metni ve Tahlili*, Elazığ 1999, s. 189-200.
[1] 119/8a Feza‘āü’l: Fez‘ul NM1.

9 Nevḥa-i vā-şefī'-i cānum
Derd-i Eyyūbi eyledi der-kār

10 Girye-i vā-refīḳī-i çeşmüm
Eşk-i Ya'ḳūbı eyledi bīdār

11 Kāv kāvī-i nīş-i bī-dādī
İtdi cismüm şu resme zār u nizār

12 Ki dil-i ġam-neverdüm ile ider
Gerd-i dāmen-miṣāl geşt ü güzār

13 H̱ār ẖārī-i nişter-i miḥnet
Her-bün-i mūyum itdi şīvenzār

14 Çāk çākī-i tīġ-ı ġamla tenüm
Oldı ser-tā-ḳadem leb-i zinhār

15 Saẖt-gīrī-i pençe-i ġamdan
Oldı cezr ü med-i nefes düşvār

16 Cuġd-ı vīrāne-zād-ı bī-dādī[2]
Oldı bünyād-ı 'īşuma mi'mār

17 Beytü'l-aẖzānam āb-ı çeşmümden
Ġavṭa-ẖor çün mekān-ı būtīmār

18 Şöyle teng oldı çeşmüme 'ālem
İder āzürde naẓra-i dīdār

19 Teng-nāy-ı derūna itdi nüzūl
Kārvān kārvān-ı ġam u āzār

---

[2] 119/16a virāne-zād: virāne-zār NM1.

20 Oldı bendergeh-i vücūdumda
Baḫt-ı sūdāgirān-ı ġam der-kār

21 Nāle-i deşne-rīz şiryān-kāv
Pençe-i berḳ-i āh sīne-feşār

22 Dīde-i giryenāk ṭūfān-bār[3]
Sīne-i sūznāk dūzaḫ-bār

23 Çīn-i zehr-ābe-rīz-i ġamgīnī
Saṭḫ-ı pīşānī üzre mevce-şümār

24 Nāḫın-ı deşne-kār-ı dil-gīrī
‘Użv-ı ‘użuv tenümde şerḥa-figār

25 Dūd-ı āh-ı meṣā’ib-engīzüm
Kerbelā Kerbelā ‘ūḳūbetbār

26 Aḫter-i ṭāli‘-i sitem-zādum
Āsmān āsmān belā-īṣār

27 Eyyühe’l-‘ālimūn-ı baḥs-engiz
Eyyühe’l-‘ārifūn-ı ṣulḥ-güzār

28 Şīve-i rūzgār-ı ḥaḳ-ne-şinās
Umarum ṭāli‘üm gibi ola ḫ̌ār

29 Vaż‘-ı nā-der-berāber-i ṭab‘ı[4]
Niçe hem-vāre itmeyem inkār

[3] 119/22a ṭūfān-bār: ṭūfān-zāy D.
[4] 119/29a ṭab‘ı: ṭab‘ın NM1.

30 Ki beni būmveş mes̱el itdi
Bed-şügūnān içinde āḫir-i kār

31 Be-yegāne-nişīnī-i Īzid
Be- nedīmī-i Aḥmed-i Muḫtār

32 Be-nüzūl-ı kelām-ı Rabbānī
Be-zebān-ı Nebiyy-i Ḥaḳ-güftār

33 Be-ser-engüşt-i meh-şikāf-ı Resūl
Be-siyehfāmī-i ruḫ-ı inkār

34 Be-me‘āṣī-i bī-ḥad ü pāyān
Be-hücūm-āverī-i istiġfār

35 Be-siyeh-kāsegī-i çarḫ-ı denī
Be-ciger-ḫˇārī-i dil-i hüşyār

36 Be-kef-i kaṭre-gīrī-i mümsik
Be-benān-ı kerīm-i deryābār

37 Be-pelās-ı hezār-çāk-i faḳīr
Be-libās-ı hezār-reng-i kibār

38 Be-nigāh-ı teḥassür-i müflis[5]
Be-kef-i ḫˇācegān-ı nuḳre-şümār

39 Be-dem-ā-dem vedā‘-ı ‘ömr-i ‘azīz
Be-ser-ā-ser firāḳ-ı cism-i nizār

40 Be-fenā-yı vücūd-ı ḫoş-tab‘ān
Be-beḳā-yı zamāne-i ġaddār

[5] 119/38a teḥassür: teḥayyür NM1.

41 Be-ḥayāt-ı medīd-i çarḫ-ı denī
Be-libās-ı cedīd-i leyl ü nehār

42 Be- siyeh-rūzgārī-i şu‘arā
Be-ḫusūfī-i ṭāli‘-i eş‘ār

43 Be-risāle-nüvīsī-i fużalā
Be-felek-derkī-i temeyyüzkār

44 Be-ḳaṣīde-ṭırāzī-i büleġā
Be-gerim-düşmenī-i tab‘-ı kibār

45 Be-melāmet-pesendī-i ‘āşıḳ
Be-selāmet-güzīnī-i aġyār

46 Be-ḳanā‘at-ne-yābī-i naẓra
Be-temāşā-niṣārī-i dīdār

47 Be-feraḥ-düşmenī-i meşreb-i ‘aşḳ
Be-muḥāl-endīşī-i ‘āşıḳ-ı zār

48 Be- fiġān-rīzī-i dil-i mecrūh
Be-nemek-pāşī-i leb-i dildār

49 Be-temām-istimā‘-ı ḥasretyān
Be-ḫoş-āvāzi-i ḫaber-res-i yār

50 Be-firībendegī-i ġamze-i şūḫ
Be-dil-efgendegī-i ‘āşıḳ-ı zār

51 Be-der-i maşrıḳ-iştibāh-ı ḥabīb
Be-fürūġ-ı cibāh-ı secde-güzār

52 Be-ḳıyāmet-feşānī-i ḳad ü dost
Be-belā-çīnī-i dil-i efgār

53 Be-firāḳ-ı harīm-i vuṣlat-ı yār[6]
Be-nigāh-ı pesīn-i ʻāşıḳ-ı zār

54 Be-beyābān-neverdī-i Mecnūn
Be-pey-üftādegī-i Leylī-i zār

55 Be-kef-i Kūh-ken ki tīşe-i şevḳ[7]
Feyż-i būs ile oldı Şīrīnkār

56 Be-nevāy-ı muḫālif-i Manṣūr
Be-hem-āhengī-i ʻuḳūbetdār

57 Be-terāzū-yı ḥüsn-i Yūsuf-senc
Be-Zelīḫā-yı müşterī-āzār

58 Be-büḳā-yı ʻAzīz-i Kenʻān kim
Āḫir olınca eşk-i deryābār

59 İtdi enẓārın eşk şeklinde
Pāy-ı hicrān-ı Yūsufa īs̱ār

60 Ṣarf-i neẓẓāre eylemem min baʻd
Ḫāk-pāyüm olursa sāyemvār

61 Sīne- ṣāfāna imtizāc itmem
Olsa ḳalbümde dāġ-ı ḥasret-i yār

62 Eylemem ẕikr-i ḥayreti taḳrīr
Olsa nuṭḳumda leẕẕet-i güftār

[6] 119/53a yār: dost NM1.
[7] 119/55. beyit: –NM1.

63 Seyl-i eşk ile eylerem taḫlīl
Olsa çeşmümde ḳuvvet-i ebṣār

64 Eylemem dergehine ʻarż-ı ḫulūṣ
Naḳd-i vaḳtin iderse ger iḳrār

65 Ser-be-pīş-i taḥakkümi olmam[8]
Başum üzre olursa ṭāliʻ-i yār

66 Dil-i vīrānem idemez taʻmīr
İtse ḫurşīd-i enveri miʻmār

67 Düşmen-i fażl u dāniş oldıġını
ʻÖmrüm olduḳça eylerem işʻār

68 Ḫaṣm-ı dīn ü diyānet oldıġını
Eylerem rūz-ı ḥaşre dek iẓhār

69 Ne tedeyyün ider o kāfir-kīş
Ne taʻaẓẓüm ider o bed-kirdār

70 ʻÖmr-i bīsyārına olup maġrūr
İtdügin rūz- ı maḥşeri inkār

71 ʻĀrifān-ı cihān bilemez mi
Eylemezler mi ẕātını ikfār

72 Düşmen-i cānīyem ʻale't-taḥkīk
Ḫaṣm-ı ḫūn-germīyem bilā-inkār

73 Ser-fürū eylemem hemān itsün
Dil-i pür-kīnesinde her ne ki var

[8] 119/65a olmam: olamam NM1.

74 Eyyühe’l-muṣliḥūn oluñ fāriġ[9]
Faṣl olınmaz bu da‘vī-i bīsyār

75 Ḳaldı yevmü’t-tenāda da‘vāmuz
Ḥāżır olsun o bī-güneh-āzār

76 Şühedā-yı sitemle ṣubḥ-ı cezā
Olıcaḳ ḫˇāb-ı mergden bīdār

77 Nāle-i derdmendī dūzaḫ-pāş
Girye-i müstmendī ṭūfānzār[10]

78 Āh-ı mażlūmı ceyb-gīr-i sitem
Dest-i ‘acz āstīn-keş-i āzār

79 Sīne-dāġ-ı te‘addī der-āgūş[11]
Cebhe-çīn-i te’e̱ẕẕī der-ruḫsār[12]

80 Dāġ-ı dil şu‘le-rīz-i bī-dādī
Zaḫm-ı cān ḫūn-feşānī-i cevvār

81 Dest-i bī-ṣabr-ı sīne-kūb-ı fiġān
Çeng-i bī-tābī dil-ḫırāşī-i zār

82 Pençe-i mātemī girībān-çāk
Nāḫun-ı şīvenī ciger-efşār

83 Bī-günāhī muḥarrik-i feryād
Nā-tüvānı mübeşşir-i Dādār[13]

---

[9] 119/74a muṣliḥūn: muṣalliḥīn NM1.
[10] 119/77b ṭūfān-zār: ṭūfān-bār D.
[11] 119/79a te‘addī der-āġūş: te‘addī-i āġūş NM1.
[12] 119/79b te’e̱ẕẕī der-ruḫsār: tāz rūy ber-ruḫsār NM1.
[13] 119/83b Dādār: Āzār NM1.

84 Āh-ı fevvāre-ḫīz-i sūzānī
Dest-i şekvāda āteşīn-ṭūmār

85 Kefen-i ḫūn-feşān der-gerden[14]
El-amān el-amān der-güftār

86 Zaḫm zaḫm-ı ṣabūrī ḳalb-i ḥazīn
Dāġ dāġ-ı żarūrī cism-i figār

87 Mū-be-mū-yı vücūd şekve-ṭırāz
‘Użv ‘użv-ı beden taẓallumkār

88 Bu ġırīv ü feza‘ bu sūziş ile
Eyleyüp cāy-ı ḥaşrı şīvenzār

89 Ma‘deletgāh-ı efżalu’r-rusüle
Eylerüz el-amān-zenān iḥżār

90 Ol ki dārü’l-ḫalāṣ-ı şefḳatidür
Maḫlaṣ-ı ‘āṣiyān-ı ehlü’n-nār

91 Ol ki ṣaffu’n-ni‘āl-i ‘ismetīdür[15]
Ḫāṣṣa-i muḳsemün-bih-i aḥrār

92 Ol ki vüṣ‘at-serā-yı ḳadrinde
Nüh felek fevc-i peşşe-veş ṭayyār

93 Ol ki şevḳ-i şefā‘atinden ider
Şekl-i cürme temeṣṣül istiġfār

94 Hādī-i reh-revān-ı Ka‘be-i ḳurb
Tercemān-ı ṭalī‘a-ı esrār

[14] 119/85a der-gerden: ber-gerden NM1.
[15] 119/91a ṣaffu’n-ni’āl: ṣaff-ı-ni‘āl D.

95 Ḫavf-ı şer‘-i ḳażā-muṭā‘ından
Mütedeyyin zamāne-i ġaddār

96 Devr-i ‘afvında ḳaḥṭ-ı mücrimden
Nā-tüvānter caḥīm-i bī-ifṭār

97 ‘Ahd-i emninde nā-murādāne
Şekve-i baḫt ider ‘uḳūbet nār

98 Ẕātı fevḳa’t-tefekkür-i idrāk
Künhi evcü’t-taṣavvur-ı edvār

99 Ḫ˘ārter pīşgāh-ı cāhında
Kerr ü ferr-i sipihr-i nā-hemvār

100 Pīş-i cūdında şey’ li’llahdan[16]
Teng-destāna ebr-i deryā-bār

101 Mūcib-i maḥşerā şefī‘terā[17]
Ey Nebiyy-i ümmet ü Ḫudā-muḫtār[18]

102 Dil-i işkestemi ger itmezse
Himmet-i midḥatuñ tamām-ı ‘ayār

103 Ḳanda ben ḳanda ḥadd-i ümmetiyān
Ḳanda feyż-i Mesīḥī vü bīmār

104 Germī-i şevḳ-i na‘tuñ ile dilin
Eylemezse meṭāli‘ü’l-envār

---

[16] 119/100a li’llahdan: li’llah-zen D.
[17] 119/101a maḥşerā: müş‘irā NM1.
[18] 119/101b muḫtār: ġam-ḫ˘ār NM1.

105 Ḳanda ŞEHRĪ vü ḳanda na‘t-i Resūl
Ḳanda ḫurşīd ü ḳanda şem‘-i mezār

106 Tā ki raḥmet-cenāb-ı merḥametüñ
Ola dārü’l-ḫalāṣ-ı ehlü’n-nār

107 Şāhid-i na‘t-i pāküñi Şehrī
İde dā’im hem-āġuş-ı efkār

108 Ben idem sūziş-i teşevvuḳ ile
Bezmine sīne sīne dāġ-niṣār

NM1 41b **120** **ŞEHRĪ**[*]

NM2 24b **Tercī'-i Bend-i Şehrī Der-Na't-i Ḥażret-i Muḥamedüni'l-Muṣṭafā 'Aleyhi's-Selām**

Mef'ūlü Mefā'ilün Fe'ūlün

I

1 Ey Nāṣıḫ-ı ḥükm-i köhne-edyān
V'ey dīn-i cedīdine viren şān

2 Ey mūcib-i ḫulḳ u maẓhar-ı Ḥak
Memnūnuñdur vücūb u imkān[1]

3 Çekdüñ ḳalem-i yegāneñ ile
Ser-defter-i şirke haṭṭ-ı buṭlān

4 Ey 'ālem-i nūr u nūr-ı 'ālem[2]
Hem āyinesin hem āyinedān

5 Ḫallāḳ-ı münevverāt-ı evvel
Nūr-ı nebeviyyen itdi tābān[3]

6 Ol nūr kināre-i 'ilimden
Āġūş-ı 'ayınde oldı raḫşān

7 Āġūş-be-āġuş eyledüñ seyr
Ey ḳurre-i 'ayn-ı cümle a'yān

8 Ṣalduñ melekūt u mülke pertev
İtdüñ ḳıdemi ḥudūsa ḫayrān

---

[*] Şener Demirel, *17. Yüzyıl Şâirlerinden Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı, Sanatı, Divan'ının Tenkitli Metni ve Tahlili*, Elazığ 1999, s. 221-226.
[1] 120/I 2b memnūnuñdur: memnūnuñdurur NM2.
[2] 120/I 4a nūr u nūr: nūr-ı nūr NM1.
[3] 120/I 5b nebeviyyeñ: nübüvvetüñ D, nebevīñi NM2.

9 Sen olmasañ ol *Künūz-ı Maḫfī*
İtmezdi cevāhirin nümāyān

10 Şānuñda buyurdı Īzīd-i pāk
Levlāke lemā ḫalaḳtü’l-eflāk

II

1 Ey neşve-i evvel-i irādet
Perverde-i āġūş-ı hidāyet

2 Sensin o peyember-i be-ḥaḳ kim
Eyler şecer ü meder şehādet

3 İṣbāt-ı nübüvvetüñde el-ḥaḳ
Yoḳ mu‘cizüñe ḥad ü nihāyet

4 Erbāb-ı dile delīl-i ḳāṭı‘
Kur’ān-ı ‘Azīm ider kifāyet

5 Ey şāh-ı melā’ike -‘asākir
V’ey ṣāḥib-i seyf-i berḳ-ḥiddet

6 Bu ‘ālem-i mülke eyledükde
Dārü’l-melekūtdan ‘azīmet

7 Eflāk degül güzergehüñde
Ey hādī-i güm-rehān-ı ümmet[4]

8 Nūrdan mevżū‘-ı tūdelerdür
Kim oldı mürūruña ‘alāmet

9 Mülk ü melekūt-ı mā-verāsın
Ol ṣāni‘-i bī-şerīk u ālet[5]

[4] 120/II 7b güm-rehān: ‘āṣiyān NM2.

10 Manẓūr-ı şerīfüñ itdi cümle
Tekrār idüp ḫıṭāb-ı ‘izzet

11 Şānuñda buyurdı Īzid-i pāk
Levlāke lemā ḫalaḳtü’l-eflāk

III

1 Ey mu‘cize-gūy u mu‘cize-sāz[6]
Allāh ekber nedür bu i‘cāz

2 Kim eyledi ṭā’ir-i ḥudūṣuñ
Pervāzgāh-ı ḳıdemde pervāz

3 Ey sırr-ı ḥaḳīkatü’-l ḥaḳāyıḳ
Sübḥāna’llah nedür bu i‘zāz

4 Kim tāc-ı nübüvvet ile olduñ[7]
Mābeyn-i ulū’l-‘azm ser-efrāz

5 Ger berḳ-i ẓuhūruñ olmasaydı
Ḫırmengehine şerāre-endāz

6 Bulurdı reh istirāḳ-ı sem‘a
Dīvān-ı racīm-i kāhin-enbāz

7 Mesmū‘-ı çihār-yārüñ oldı
Aḥcārdan emrüñ ile āvāz

8 İlhām-ı cevāmi‘ü’l-kelimle
Ḳılduñ büleġā-yı dehri i‘cāz

---

[5] 120/II 9b ālet: ‘illet NM2.
[6] 120/III 1a mu‘cize-gūy u: mu‘cize-gūy-ı NM1.
[7] 120/III 4a nübüvvet: şehādet NM1.

9 İtseñ n’ola ey muḫātab-ı Ḥaḳ
Kevneyne vü fīhi-māsına nāz[8]

10 Ş̱ānuñda buyurdı Īzid-i pāk
Levlāke lemā ḫalaḳtü’l-eflāk

IV

1 Ey ġarka-be-nūr-ı ḥubb-i Mevlā
Dil-ḫˇāh-ı Ḫudā-yı zīr ü bālā

2 Olmasa cebīn-i Bü’l-beşerde
Envār-ı şefāʿatüñ hüveydā

3 Olmazdı sücūd-ı tevbenāki
Maḳbūl-i Cenāb-ı Ẕāt-ı yektā

4 Ger mūcid-i ʿālem itmeseydi
Aṣlāb-ı Ḫalīli nuṭfeñe cā

5 Olur mıyıdı ḫayl-i enbiyāda
Yā dost nidāsına münādā

6 Eylerdi tecellīye taḥammül
Ger ḥilmüñi yād ideyidi Mūsā[9]

7 Ẕikr itmese menzilinde ismüñ
Muʿciz-dem olur mıydı Mesīḥā

8 Esmā-i gürūh-ı enbiyāya
Sensin ezel ü ebed müsemmā

9 Ẓahriyye-i ḫātemüñ o demde[10]
Mümżī-i ḳażā ki itdi imżā

[8] 120/IV 9b vü fīhi māsına: ve mā fīhasına NM2.
[9] 120/IV 6b ḥilmüñi: ḥükmüñi D.
[10] 120/IV 9a ḫātemüñ o demde: ḫātemiyyeñi çün NM1, ḫātemiyyeñi o demde NM2.

10 Şānuñda buyurdı Īzid-i pāk
Levlāke lemā ḫalaḳtü'l-eflāk

V

1 Na'tuñ nice ḳābil itmek imlā
Ṣıġmaz bu 'ibārete o ma'nā

2 Olmış ṭutalum güşāde-āġūş
Āġūşī-i mevc olur mı deryā

3 Vaṣṣāfı Ḫudā olan vücūduñ
Kim vaṣf-ı şerīfin ide icrā

4 Bu bī-edebāne fikre bā'iṣ
Hep Şehrī-i bī-edebdür ammā

5 Bir mest-i ḫarāb-ı ma'ṣiyetdür[11]
Ol yolda vücūdın itmiş ifnā

6 İster k'idesin ṣabāḥ-ı maḥşer[12]
Ser-şār-ı şefā'atüñle iḥyā

7 Ser-mestī-i şefkatüñle ol dem
Feryād iderüm vā-şefī'ā

8 Ben bülbül-i na'tuñam ne ister
Benden bir ālāy 'azāb-peymā

9 Bir naġme-serāña söz mi geçmez
Ey gül-bün-i bī-ḫazān-ı Mevlā

10 Şānuñda buyurdı Īzid-i pāk
Levlāke lemā ḫalaḳtü'l-eflāk

---

[11] 120/V 5a mest-i: mestī D.
[12] 120/V 6a k'idesin: ki ide D.

NM1 34b **121 ŞĪRĪ**

Müsemmen-i[1] Şīrī Der-Na'ṭ-i Es'ad-ı Mevcūdāt
Ṣalla'llāhu Te'ālā 'Aleyhi ve Sellem

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün

I

1 Urdı nevbet ṣubḥ-dem Keyḫusrev-i ḫāver zemīn
Ḫayme-i zerrīñ sütūnın ḳurdı çarḫ-ı çārumīñ

2 Ḳubbe-i fīrūzdan zer ḥalḳa ṭaḳdı la'l-gīn
İns ü cinne çün Süleymān 'arż ḳıldı ḫātemin

3 Dīdeden gitdi sebel açıldı çeşm-i dūr-bīn
Ḫākiyāne urdı yine lāv hevā-yı āteşīn

4 Çıḳdı nīlī ḥoḳḳadan bir gevher-i 'ālī-nigīn
Ṭoġdı mihr-i 'ālem-ārā nūr ile ṭoldı zemīn

II

1 Seyrüm oldı bāl açup maḳṣūre-i kevn ü mekān
Himmetüm raḫşını sürdüm tā-be-evc-i āsumān

2 'Ālem-i nāsūtdan ṭaşra göründi bir mekān
Sākinān-ı bī-sükūn u ḳā'ilān-ı bī-zamān

3 Maḥfelinde ḥalḳa olmuş zümre-i kerrūbiyān
Bir zümürrüd minber-i 'ālī ḳurulmuş der-miyān

4 Bir Mesīḥā-dem ḫaṭīb aġzında bu ḫuṭbe hemān
Muṣṭafādur ṣadr-ı 'ālem *raḥmeten li'l-'ālemīn*

III

1 *Sellimū yā ḳavmu bel ṣallū 'alā ḫayri'l-verā*
Elleẕī yehdi'l-mużillīne bi-envāri'l-hüdā

---
[1] Şiir mecmuada "Ḳasīde" olarak başlıklandırılmıştır.

2 Gül-bün-i bāġ-ı risālet bülbül-i *ḳul innemā*

Ḥākim-i ḥükm-i İlāhī müftī-i müşkil-güşā

3 Muḳtedā-yı Enbiyā vü pīşvā-yı evliyā

Ḳāżī-i mesned-nişīn-i bārgāh-ı Kibriyā

4 Ma'nī-i gīsūları *ve'l-leylü* vechi *ve'ḍ-ḍuḥā*

Eṣ-ṣalātü ve's-selām ey ḥażret-i sulṭān-ı dīn

IV

1 Ṭūṭī-i şeker-kelām *lī ma'a'llāh* ḫōş-ḫaber

Kim ebītü maṭbaḫından çekdi ḫ̌ān-ı *mā ḥażar*

2 Nergis-i mekḥūl-i çeşmi nūr-i mā-zāġa'l-baṣar

Ṣadr-ı pākīne *elem neşraḥ* şürūḥ-ı muḫtaṣar

3 Ġonçe-i zanbaḳlarınuñ mu'cizi *şaḳḳu'l-ḳamer*

Dürr-i *lā uḥṣī* ṣadef aġzında mānend-i güher

4 *Ḳābe ḳavseyn* okın atduġın virir ḳaşı ḫaber

Gösterir müjgān-ı tīr-i *ḳum-fe-enẕir* ez-kemīn

V

1 Ḥażret-i Sıddīk-i Ekberdür emīr-i yār-ı ġar

Oldı hem 'adl-i 'Ömerle dīn-i Aḥmed āşikār

2 Cem'-i Ḳur'ān itdi 'Oṣmān ḳaldı andan yādigār

Lā fetā illā 'Alī lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār

3 Sā'ideyn-i 'arşdur sıbṭeyn-i ma'ṣūm-ı süvār

Ḥamza vü 'Abbās 'ammeyn-i Resūl-i Kirdgār

4 Āl ü aṣḥābına anuñ *ŞĪRİ*yā leyl ü nehār

Virdüñ olsun *raḥmetu'llāhi 'aleyhim ecma'īn*

NM1 45b **122 TĀHİR**

Ḳaṣīde-i Ṭāhir Der-Na‘t-i Sulṭān-ı Serā Perde-i Ḳābe Ḳavseyn ‘Aleyhi’t-Taḥiyye ve’t-Tekrīm

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Niçe bir fikr-i muḥāl ü niçe bir ṭūl-i emel
Āfitāb-ı emelüm itmedi taḥvīl-i ḥamel

2 Kiştzār-ı emele ġars-ı ney-i ḳand itsem
Ebr-i baḫt itmede hem lez̠z̠et-i cins-i ḫanẓal

3 Rūzgār itdi perīşān o ḳadar aḥvālüm
Māye-i rāḥatumı eyledi ālāma bedel

4 Ḫırmen-i ḫˇāhişüm üzre göremez bir dāne
Diḳḳat-i ḳuvvet-i naẓẓāre-i çeşm-i aḥvel

5 Oldı bir deştde reh-i güm-şude dil kim görinür
Ne yaña itse teveccüh es̠er-i pāy-i ecel

6 Ṭa‘ne-i bī-es̠eri itmede Mirrīḫa olup
Kevkeb-i ṭāli‘ümüz zīb-dih-i burc-ı zuḥal

7 Yine ālām-ı nev ile iderüm itsem eger
Elem-i köhne-cefā-yı feleki def-‘i kesel

8 Dilde rāḥat mı ḳodı tende selāmet mi ḳodı
Elem-i māżī vü ḥāl ile ġam-ı müstaḳbel

9 Bā-ḫuṣūṣ ol dür-i z̠ī-ḳıymet-i kān-ı hünerüm
K’eylerüm bez̠l-i hüner ‘āleme bī-s‘ay ü ‘amel

10 Ben o sālār-ı mühür rāy-ı me‘ālī-sipehüm
K’itdi her mıṣra‘um üstād-ı ḳażā ḍarb-ı mes̱el

11 Ben o Mecnūn-ı Aristo-revişüm nüktelerüm
Ṣad Felāṭūñ-menişe olmada bādī-i ce‘al

12 Oldı zincīr-i cünūn-ı dil-i ferzāne-siyer
Yine ṣad reşk ile āyīne-i ‘aḳl-ı evvel

13 Şāhid-i nuṭḳımuñ āşüftesidür rūḥ-ı cerīr
Nükte-i şi‘rüme dil-beste revān-ı Ḫanẓal

14 Nice üstād-ı zamān gelse eger bir bezme
‘Uḳde-i nükte-i şi‘rüm idemezler yine ḥal

15 O kirāmī güher-i nüh ṣadef-i raġbet iken
Ḥayf ḫakkāk-i ḳażā eyledi pā-māl-i vecel

16 Neyleyüm neyleyüm ās̱ār-ı te‘addī-i sipihr
Eyledi ṭab‘-ı dimāġ-ı dilümi hep muḫtel

17 Çāk çāk itmedeyüm sīne-i ‘üryānı gehī
Mest olup şevḳ ile ṣunduḳça girībānuma el

18 İtmedi pey-rev-i sāmān beni gerdūn olalı
Naḳd-i dāġ-ı ġam-ı ḥırmān ile pür-ceyb ü beġal

19 Levḥa-i cān u dile ṣafḥa-i taḳvīm gibi
Ser-be-ser geçdüm aña ḫūn-ı cigerden cedvel

20 Eyleyüp levḥ-i dil-i zārı şikāyet-nāme
Eyledüm ḳıṣṣa-i tafṣīl-i belāyı mücmel

21 ‘Arż idüp ḥāl-i dili ide şefā‘at şāhid
Ya‘nī ol dergeh-i sulṭān-ı ‘alī vü esfel

22 Ol ki kim ẕerre-i ḫurşīd-i ḥudūs̱ī olmuş
Ba‘is̱ ü bādī-i revnaḳ-şiken-i Lāt u Ḥubel

23 Ol ki kem ẕerre-i nāçīẕ-i reh-i ‘iṣmetidür
Pertev-i mihr-i dıraḫş-ı şafaḳ-ı ṣubḥ-ı ezel

24 Zīb-i evreng-i nübüvvet şeh-i kevneyn Aḥmed
Ekrem-i ḫayl-i Nebī a‘lem-i ḫayl-i mürsel

25 Meh-i gerdūn-ı risālet şeh-i evreng-nişīn
Ḥākim-i dīn-i mübīn nāsiḫ-i edyān u milel

26 Sensin ol ḫātem-i mürsel ki senüñ Ḥażret-i Ḥaḳ
Evvelüñ āḫir idüp āḫirüñ itmiş evvel

27 Sensin ol maẓhar-ı iḥsān-ı kelām-ı *Levlāk*
Eylemiş ẕātuñı ‘izzetle Ḫudā ‘azze ve cell

28 Es̱er-i mihr-i ‘aṭādan kerem ü luṭfından
Ẕāt-ı bī-mis̱li gibi ẕātuñı bī-şibh ü bedel

29 ‘Aḳl-ı mu‘ciz-hünerüñ sır-şiken-i cevher-i kül
Nuṭḳ-ı ḥikmet es̱erüñ hem-ser-i vaḥy-i menzil

30 Ḫırmen-i himmetüñe rūy-ı zemīn şey’-i ḥaḳīr
Maṭbaḫ-ı cūdıña ne tūde-i eflāk-i baṣal

31 Ḥarem-i rif‘atüñe ‘arş-ı berīn köhne-ḥaṣīr
Mesned-i ‘izzetiñe ferş-i sitebraḳ maḥmil

32 Eylemiş ‘izzet ile nūr-ı cebīnüñ Mevlā
Zīb-i ṣadr-ı ebed ū zīnet-i evreng-i ezel

33 Oldı āyīne-i iḳbāli ḥasūd-ı dīnüñ
Cāy-ı ārāmgehi pençe-i idbār-ı eşell

34 Sensin ol ṣadr-nişīn-i ḥarem-i tenhāyī
Ġam degül ḳaṣd-ı yaman itse saña her echel

35 Ẕātuñ ol āyine-i mübhem-i her dildür kim
Naẓar itdükce görürler niçe tezvīr-i ḥiyel

36 Gerçi pīşīne-i erbāb-ı milel-i fi’l-cümel
Çekdiler her biri ṣad-gūne cefā-yı erzel

37 İtseler dār-ı emān ḥaṣn-ı ḥaṣīn-i ḥıfẓuñ
Hīç görmezler idi bir daḫı emrāż u ‘ilel

38 Sātir-i her günehā şāfi‘-i ‘ayb-ı ümemā
Ey olan cümleden eṭvār-ı şerīfüñ efżal

39 Sensin ol mefḫar-ı ‘ālem ki senüñ bir şā‘ir
Vaṣfuña diḳḳat idüp eylese taḥrīr ġazel

40 Naẓra-i nūr-ı siyāhī-i sütūr-ı medḥüñ
Māye-i nūr-ı nigāhın ide tebdīl-i sübül

41 İtdi feyż-i keremüñ sebz ü ber-āverde-i kām
Ḫuşk iken şāḫçe-i naḫl-i gülistān-ı emel

42 Medḥ-i ẕātuñda ne mażmūnlar ideydüm īrād
Sedd-i reh olmasalar nükte-i *Mā ḳalle ve dell*

43 Medḥini Ḥażret-i Ḥaḳḳ ide o ẕāt-ı pāküñ
Nice mümkin anı medḥ eyleye bir ʿabd-i eḳal

44 Söz hemān ṬĀHİR-i bī-kes sebeb-i naʿtuñ ile
Rūz-ı ferdā ola elṭāfa sezādār u maḥal

45 Ol zamān güfte-i mīzān-ı ʿayārumda benüm
Sū-i iʿmāl-i dil-i zār ola hem-vezn-i cebel

46 Vādī-i ḥayret olup pūyegehüm ḳalduḳda
Ola ol güm-şüde-i nūr-ı hidāyet-i meşʿal

47 Vāṣıl-ı menzil-i maḳṣūd olup ol bīçāre
Ḳatʿ ide luṭf-ı firāvānuñ ile biñ merḥal

48 Naʿtini hırz-ı dil it kim elem-i gerdūndan
Tā ki ḥıfẓ ide seni Ḥażret-i Ḥaḳḳ ʿazze ve cell

NM1 43a **123 TIFLĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Ṭıflī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muḥammed Ṣall’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Fe‘ilātün Me‘fā‘ilün Fe‘ilün

1 Şā‘irem nükte-bārdur ḳalemüm[1]
Tuḥfe-i rūz-gārdur ḳalemüm

2 El-ḥaẕer ey ‘adū-yı siḥr-perest[2]
Āb-ı āteş-nigārdur ḳalemüm

3 Ṣaḳın ey herze-gūy u herze-verā[3]
Ālet-i kār-zārdur ḳalemüm

4 El-ḥaẕer ey ḫidīv-i bed-peymān[4]
Mencenīḳ-ī kibārdur ḳalemüm

5 El-ḥaẕer ben o Rüstemem ki benüm
Tīr-i İsfendiyārdur ḳalemüm

6 Ṣaḳın ey āstīn-dırāz ṣaḳın
Sāl-ḫurde çenārdur ḳalemüm

7 Bāġ-pīrā-yı ma‘niyem ki benüm
Nāvdān-ı tebārdur ḳalemüm

8 Hadd-i feyżuñ her ne perdāzı
Yoḳ şümār-ı heẕārdur ḳalemüm[5]

---

[*] Bekir Çınar, *Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, Elazığ 2000, s. 21-23.
[1] 123/1a Şā‘irem: Şā‘ir NM1.
[2] 123/2a ‘adū-yı: ḥıdīv-i D.
[3] 123/3a herze-gūy u: herze-gūy-ı NM1.
[4] 123/4a bed-peymān: bed-peymā NM1.
[5] 123/8. beyit: –NM1.

9 Naḳd-i feyżuñ ḫazīne-ber-dārı
Yek-şümār-ı hezārdur ḳalemüm[6]

10 Gāh ġavvāṣ-ı teh-nişīn gāhī
Nār-ı deryā-güẕārdur ḳalemüm

11 Ḥulle-dūz-ı ḫayāldür ṭab'um
Ser-i miḳrāṣkārdur ḳalemüm

12 Ferş-i sīmīne nāfe rīzende
Āhū-yı müşk-bārdur ḳalemüm

13 Mā'nī-i şūḫa ḥüsn-i ta'bīre
Dil-ber-i şīvekārdur ḳalemüm

14 Sen o ḫurşīdsin ki vaṣfuñla
Naḫl-i Ṭūr-ı i'tibārdur ḳalemüm

15 Gül-i dest āşinā-yı medḥüñle
Yār-i her nev-bahārdur ḳalemüm[7]

16 Nāt-i pāk-i Resūl-i Ekrem ile
'İllet-i iftiḫārdur ḳalemüm

17 Āl ü evlādınuñ s̱enāsı ile
Ḫ̌āce-i kārbārdur ḳalemüm

18 İtmede vaṣf-ı ṣıdḳ-ı Ṣıddīḳı
Feyżine yār-ı ġārdur ḳalemüm

[6] 123/9. beyit: –NM1.
[7] 123/15b Yār: Bār D.

19 Medḥ-i Fārūḳ-ı feyż-baḫş olalı
Naḫl-i ter berg ü bārdur ḳalemüm

20 Olalı vaṣf-ı cāmi‘ü’l-Kur’ān[8]
Ser-be-pā şermsārdur ḳalemüm

21 Düşmen-i mācerā-yı Ḥaydar içün
Nā’ib-i Ẕü’l-fiḳārdur ḳalemüm

22 Ḥasan-ı müctebā Ḥüseyn-i şehīd
Anlara cān-sipārdur ḳalemüm

23 Rūma gelmiş daḫı lisān bilmez
Bir ġarībü’d-diyārdur ḳalemüm

24 Terbiyet-yāb-ı feyż-i ṭab‘ım olup
Şimdi üstād-ı kārdur ḳalemüm

25 Evliyā-yı kibār vaṣfında
Lūle-i çeşmesārdur ḳalemüm

26 Şükr-i ẕātiyle ḳuṭbü’l-aḳṭābuñ
Ṭūṭī-i ḳand-h̬ārdur ḳalemüm

27 Bū-Ḥanīfe İmām-ı A‘ẓam içün
Esb-i ṭab‘a süvārdur ḳalemüm

28 Ḥażret-i Şāfī‘-i İmām-ı dü-vum
Medḥine sāzkārdur ḳalemüm

29 Feyż-i rūḥ-ı İmām-ı Mālik ile
Mālik-i iḳtidārdur ḳalemüm

[8] 123/20a Olalı: Ola mı D.

30 Aḥmed-i Ḥanbelüñ s̱enāsı ile
Feyż-i Ḥaḳḳa dūçārdur ḳalemüm

31 Anlaruñ inḳıyād-ı emrinde
Bin ḫıżmet-güzārdur ḳalemüm[9]

32 Añlara ḥıżmet-i şerīʿatde[10]
Pīr ü nāmdārdur ḳalemüm

33 Ḥadden aşdı tamām rūz-ı nefes[11]
Ṭabʿıma gerçi yārdur ḳalemüm

34 Bilürin Ṭıfliyā yeter bilürin
Dūş-ı maʿnāya bārdur ḳalemüm

35 Ṣūret-i dostīde düşemeniñüñ
Çeşmine nevk-i ḫārdur ḳalemüm

36 Çeşm-i bed-gūya ḫaṣm-ı bedkāra
Nāḫun-i ḫārḫārdur ḳalemüm

37 Evliyā enbiyā s̱enāsında[12]
Dāde-i Kirdgārdur ḳalemüm

---

[9] 123/31. beyit: -NM1.
[10] 123/32. beyit: -NM1.
[11] 123/33a rūz: zūr NM1.
[12] 123/37a Evliyā enbiyā: Enbiyā evliyā D.

NM1 43b **124 TIFLĪ**[*]

Meşnevī-i Ṭıflī Der-Na‘t-i Nebiyy-i Muḫarrem
‘Aleyhi’ṣ-Ṣalātü ve’s-Selām

Mef‘ūlü Mefā‘ilün Fe‘ūlün

1 Ey Ḫusrev-i taḫtgāh-ı ma‘nā
Oldı suḫanuñ penāh-ı ma‘nā

2 Erbāb-ı me‘ārifüñ medārı
Meydān-ı fażīletüñ süvārı

3 Ḫāmeñ şeh-i mülket-i Ḥabeşdür
Ebrū-yı süṭūra vesme-keşdür

4 Naẓmuñ ki kelām-ı mu‘teberdür
Şeh-i beyt-i ḳaṣīde-i hünerdür

5 Ṭab‘uñdaki her nikāt-ı merġūb[1]
Mir’āt ile ‘aks-i ṣūret-i ḫūb

6 Ṣan‘atla ḳomış o tab‘-ı pür-kār
Bir şīşe-i tenge bunca ezhār

7 Ey bā‘iṣ-i zindegī vü şādī
Sermāye-i kār-ı ḫoş-nihādī

8 Feryād sipihr-i kīne verden
Ṣad dād-ı cihān-ı pür-kederden

---

[*] Bekir Çınar, *Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni*, s. 11-19.
[1] 124/5a nikāt: nigāh NM1.

9 Ey zāl-i sefīd-i mūy-ı dil-ḫūñ
Seyyāre-i ṣad-firīb-i efsūn

10 Ey āfet-i hem-demān-ı dil-şād
Hicrān-ı miyāne-i dü hem-zād

11 Ey şūr-dih-i dil-i süveydā[2]
Ġamnāk-i müjeñ zebūn u şeydā[3]

12 Ey çarḫ nedür bu devr-i bī-bāk
Mānende-i tīz-çarḫ-ı ḥakkāk[4]

13 Gūyā ki güher-tırāş idersin
Ṣad laḫt-ı ciger ḫırāş idersin

14 Ehl-i dile bī-amānlıġ itdüñ
Yaḫşī yaḫşī yamānlıġ itdüñ

15 Olursun eyā sipihr-i bed-ḫū
Sührāb görince aña dārū

16 Bir gerdiş ile idersin īcād
Vaṣl-ı Ḫüsrev ü helāk-i Ferhād[5]

17 Urmaḳda derūna zaḫm-ı cāvīd
Biñ tīġ ile ḫar-ı püşt-i ḫurşīd[6]

18 Bir çāh-ı Şeġād-ı pür-füsūnsun
Farḳuñ o ḳadar ki ser-nigūnsun

---

[2] 124/11a dil-i süveydā: dil ü süveydā D.
[3] 124/11b Ġamnāk-i müjeñ: Pāk-i mürk-i D.
[4] 124/12b tīz: tīr NM1.
[5] 124/16b Ḫüsrev ü: Ḫüsrev-i NM1.
[6] 124/17b tīġ: tīr NM1.

19 Her rūzda her şeb-i siyehde
Erbāb-ı recāya her nigehde

20 Biñ şekl-i ġarīb gösterürsin
Ṣad rūy-ı mehīb gösterürsin

21 Taṣvīr-keşān-ı Çīn ü Māçīn[7]
Üstādān-ı zemān-ı pīşin

22 Resmüñde çün eyleyüp tek ü pū
Āḫir yazmışlar esb-i cādū

23 Feryād elüñden ey siyeh-dil
Ey ẓālim-i bī-bahāne ḳātil

24 Baḫtumla ki yek-dil ü zebānsın
Bir kāse-i siyāh-ı bī-amānsın

25 Oldı yine bu nigūn piyāle
Baḫt-ı siyehümle dāġ u lāle

26 Ey māder-i mihribān-ı nā-şād
Baḫt-ı siyehümden umma imdād

27 Kem baḫtlugı be-rāh gördüm[8]
Būstānuñı hem siyāh gördüm

28 Baḫt-ı siyehümden alsa vāye
Hep pertev-i mihr olurdı sāye

29 Olmış yine baḫt-ı rūşenāyī
Bīgāne sipihr-i āşināyī

---

[7] 124/21a Çīn ü Maçīn: Çīn-i Maçīn D.
[8] 124/27a baḫtlugı: baḫtuñı NM1.

30 Baḫtım o ḳadar egerçi kemdir[9]
Eflākde māye-i sitemdir

31 Feryād zebūn-ı baḫt-ı saḫtum[10]
Efsūs ki zīr-i dest baḫtum

32 Emn olsa ‘aceb mi ḫˇābgāhum
Var na‘t-i nebī gibi penāhım

33 Ey naḳş-ı nigīn-i āferīniş
Ṣad-berg-i gül-i riyāż-ı bīniş[11]

34 Ey pertev-i āfitāb-ı pīşīn
Ṭūfān-ı tecellī-i nuḫustīn

35 Ey nüsḫa-i evvel-i mü’ellif
Ey muṣḥaf-ı bā-ḫaṭ-ı muṣannif

36 Ey ġonçe gül-i riyāż-ı Yes̱rib
Ḫurşīd-i meh-i diyār-ı maġrib

37 Şāhen-şeh-i taḫt-ı *kün-fe-kān*sın[12]
Peyġamber-i āḫirü’z-zamānsın

38 İ‘cāz u direfş-i dīn-i sermed
Sulṭān-ı peyemberān Muḥammed

39 Hem evvel-i evvel-i bidāyet
Hem āḫir-i āḫir-i nihāyet

---

[9] 124/30. beyit: 31. beyit D.
[10] 124/31. beyit: 30. beyit D.
[11] 124/33b riyaż-ı bīniş: beyāż-ı bīniş D.
[12] 124/37a taḫt: baḫt NM1.

40 Şeh-beyt-i ḳaṣīdehā-yı üstād
Evvel ḥarf-i ḥurūf-ı īcād

41 Yazmış o vücūd-ı pāki kātib
Bi’smillāhi ṣafḥa-i merātib

42 Der-‘uhde-i dest-i feyżi dirhem
Hep baḫş-ı Ḳalenderī-i ‘ālem

43 Ey mihr çerāġısın cihānuñ
Kim seyr-i cemālin itdük anuñ

44 Eyyām-ı zamān-ı ‘ıyd-ı ekber
Ey ‘ahd-ı ḳadīm-i ḫāk-ber-ser

45 Sübḥāna’llāh nedür o merḳad[13]
Ḳurbān-ı esāsı ‘ömr-i sermed

46 Allāh Allāh nedür o menzil
Ādāb o cāygāhda kāmil

47 Pür-nūr o ḳadar o meşhed-i pāk[14]
Maḥbūsdur anda ‘aḳl u idrāk

48 Pür-nūr o müşebbek-i keşīde
Çün perde-i ‘ankebūt-ı dīde

49 Bir lem‘ası biñ çerāġ olurdı[15]
Ḫurşīd-i fetīl-i dāġ olurdı[16]

[13] 124/45a o: -D.
[14] 124/47a o ḳadar: ḳadar D.
[15] 124/49a Bir lem‘ası biñ: Pür lem‘a heẕār NM1.
[16] 124/49b Ḫurşīd-i: Ḫurşīde D.

50 Ḫāk-i ḥaremi bulaydı kāviş
Ṣad mihr-i münīr ide terāviş

51 Cibrīl-i Emīn-i genc-i Baṭḥā
Ferrāş-ı deri dem-i Mesīḥā[17]

52 Yā Rab be-nāzenīn-i ḳurbet
Yā Rab be-şāhid-i nübüvvet

53 Yā Rab be-ʿācizān-ı āgāh
Ser-ḫayli muḳarribān-ı dergāh

54 ʿAşḳuñla dili zebāne-dār it
Derdüñle derūnumı baḥār it

55 Dil şāhid-i ʿaşḳdan ḫaceldür
Ol ʿaşḳı ki āb-ı rūy-ı dildür[18]

56 Olsun yine nār-ı ʿaşḳ-ı Mevlāh
Raḫşānī-i baḫş-ı meşʿal-i āh

57 Yaḳsun yine nār-ı ʿaşḳ-ı ser-keş[19]
Ḫırmen ḫırmen göñülde āteş

58 Dil şīfte-ḥāl-i şāhid-i ʿaşḳ
Ṣunʿında mürīd-i mürşid-i ʿaşḳ[20]

59 Keşf eyle cihāna gizlü rāzum
Yā Rab ḥaḳīḳat it mecāzum

---

[17] 124/51b dem-i: ḥarem-i NM1.
[18] 124/55a ʿaşḳı: ʿaşḳ NM1 / dildür: güldür NM1.
[19] 124/57a nār-ı ʿaşḳ-ı ser-keş: ʿaşḳ-ı nār-ı ser-keş D.
[20] 124/58b Ṣunʿında: Ṣun ānda D.

60 Sīlī zen-i rūy-ı neng ü ʻārem
Ser-tā-be-ḳadem günāhkārem

61 Cürm ile göñül ki āşinādur
Mānende-i gāh u kehrübādur

62 Dil tīr-i rıżāña āhen oldı[21]
ʻIṣyānuma tevbe cevşen oldı[22]

63 Ey Ḫāliḳ-ı her-çi hest tevbe
Oldum ḳatı ḫod-perest tevbe

64 Nefs ile yeter bu şirket-i rāh
Rū-gerdānum *neʻūẕü bi'llāh*

65 Ey ʻaşḳ göñül gibi ḫarāb ol
Sermāye-i kār-ı ıżṭırāb ol

66 Ey ḫāne-ḫarāb *bāreka'llāh*
İtdüñ dili çāh-ı Naḫşeb-i āh

67 Ey ʻaşḳ bu ḳadar ḫurūş tā-key
Bu cevr ü bu deñlü cūş tā-key

68 Ey ʻaşḳ eyā cihān-ı ġavġā
Ṣaldıñ dünyāya şūr-ı ferdā[23]

69 Yetmez mi idi bu deñlü miḥnet
Ne ḳayd idi başuma maḥabbet

70 Bir şūḫ-ı cihāna düşdi göñlüm
Bir āfet-i cāna düşdi göñlüm

---

[21] 124/62a āhen: eymen NM1.
[22] 124/62b tevbe: pūte NM1.
[23] 124/68b şūr: sūz NM1.

71 Bir nīm nigāhınuñ ḫarābı[24]
Ṣad memleket-i Ferāsiyābī

72 Seyre çıḳsa olurdı peydā
Pīş-i nigehinde biñ temāşā

73 Her kūşe-i çeşm-i çāre-sāzı
Düzdīde-nigāh-ı dil-nüvāzı

74 Sermāye-i hestī-i emānem
Ta'vīz-i ḥayāt-ı ḥırz-ı cānem

75 Ey lücce-i ḥüsni mevc-der-mevc[25]
Ḫurşīd-i cemāli evc-der-evc[26]

76 Baḫtum beni eyledi ferāmūş
Feryāduma olmadı felek gūş

77 Ġam-ḫ̌ārum olup bu baḫt-ı varun
Seng-i ser-i rāhum oldı gerdūn

78 Ḳurbānuñ olam esīr-i 'aşḳam
Raḥm eyle ki germ-sīr-i 'aşḳam

79 Raḥm eyle zebūn-ı āh-ı serdem
Zānū-zede-i ṭarīḳ-i derdem

80 İnṣāf inṣāf ey ḫōd-ārāy
ṬIFLĪ vü tecellī-i ser-ā-pāy[27]

---

[24] 124/71a Bir: Her NM1.
[25] 124/75a mevc-der-mevc: evc-der-evc NM1.
[26] 124/75b evc-der-evc: mevc-der-mevc NM1.
[27] NM1'de 80. beyitte son bulan mesnevî, divanda 107 beyittir.

NM1 97b **125 VECHĪ**

Ḳaṣīde-i Vechī Der-Na‘t-i Seyyidü’l-Mürselīn
Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Bülbül-i gül-bün-i naẓma budur evlā her dem
Ġonça-veş medḥ-i resūlü’s-s̱aḳaleyne aça fem

2 İde bir perdeden āġāz-ı fürū-dāştī kim
Lāl ola gūş idicek bülbül-i gülzār-ı naġam

3 Güher-i *İnne mine’ş-şi‘ri le-ḥikme* ne revā
Ola ẕībende-i her ġāfil-i şāyeste-i ẕem

4 Medḥ o sulṭāna sezādur ki ola cā’izesi
Sebeb-i maġfiret ü bā‘is̱-i envā‘-ı ni‘am

5 El-ḥaẕer el-ḥaẕer ol şā‘ire kim şi‘ri ola
Mūcib-i miḥnet ü müstevcib-i envā‘-ı elem

6 Şi‘ri mevzūn kim olur naḳd-i ḍarab-ḫāne-i dil
Tūtiyā gibi gerek ṣarf ola dirhem dirhem

7 Ben bu endīşede bu na‘t-i şerīfi nāgāh gehā
Eyledi ḫāṭırıma mülhim-i ġaybī mülhem

8 Emr-i Ḥaḳla olıcaḳ ref‘ Mesīḥ-i Meryem
Rūḥsuz ṣūrete girmişdi meger bu muẓlem

9 Kim olup rişte-i tevḥīd-i cihān olmış idi
‘Ābid-i Berhemen ü Ehrimen ü ‘abd-i ṣanem

10 Bütgede meygede āteşgede olmışdı tamām
Milket-i Rūm u diyār-ı ‘Arab u mülk-i ‘Acem

11 Bu te‘affüf bu tenezzühle tamām olmuşdı
Mehbiṭ-i rūḥ-ı Ḳudüs mevżı‘-i envā‘-ı töhem

12 Sāmirī meẕheb olup ḳavmi Kelīmu’llāhuñ
Āşikār olmış idi yine ṭarīḳ-i Bel‘am

13 Düşürüp birbirine ḫalḳı zamān-ı fetret
Mürşid-i kāmile muḥtāc idi ġāyet ‘ālem

14 Ḫalḳ bu mertebe mest-i mey-i ġafletde iken
Gün gibi ‘arż-ı cemāl eyledi bir şāh-ı kerem

15 Kimdür ol şāh-ı rüsül hādī-i ser-cümle sübül
Reh-nümā-yı cüz’ ü kül kāfile-sālār-ı ümem

16 Ḥāṣıl-ı mezra‘a-i vādī-i *ġayrı ẕī-ẕer‘*
Bā‘is̱-i cūşiş-i ser-çeşme-i āb-ı Ẕemzem

17 Bülbül-i ḫoş-nefes-i gülşen-i *levlāk ü lemā*
Ṭūṭī-i nāṭıḳa-i *küntü nebiyyen v’ Ādem*

18 Aḥmed-i Mürsel ü Maḥbūb-ı Ḫudā-yı Müte‘āl
Raḥmet-i ‘ālemiyān ya‘nī Ḥabīb-i Ekrem

19 Maṭla‘-ı ümm-i ḳurādan idüp ol nūr ẓuhūr
Ṭutdı dünyā yüzin āvāze-i ḫayr-ı maḳdem

20 Ṭoġdıġı şeb o güneş ‘ālem olup zelzelenāk
Ṣaldı ṭāḳ-ı kemer-i Kisrīye kesr-i muḥkem

21 Virmedi yek-şebe maʿṣūm idi çāk eyleyicek
Ṣadr-ı pāḳīzesine şerḥ-i *elem neşraḥ* elem

22 Müntạfī olmadı ol nūr-ı ruẖ-ı Muṣtafevī
Püf-i her bī-tef ile emr idi zīrā mübhem

23 Ne revā bile ṭurup otura dā'im diyü gör
Sāyesin ġayret-i Ḥaḳ ḳomadı ola hem-dem

24 Ṣaḳınup günden o māhı başı üzre görinen
Perde-i ġayret-i Ḥaḳ ṣanma siḥāb-ı muẓlem

25 Ne dimekdir bu sözüñ mertebesin ʿāşıḳa ṣor
Bunı fehm eyleyemez degme *ẖar-i lā-yefhem*

26 İns ü cin foḍla-ẖor-ı mā'ide-i daʿvetidür
Nice ins ü nice cin gösgötüri ʿālem hem

27 Biʿṣetin ẖalḳa beyān itmek idi ḳable'l-baʿṣ
Mefẖar-ı Ḥanẓala vü Ḫālid ü İbn-i Mülcem

28 Ṣūretā Ādem idi līk o şāh idi sebeb
Olmaġa ẖayl-i melek geşte-i *innī aʿlem*

29 Göz diler nefes-i nefsi gibi ḳudsī nefes
Fuṣaḥā ʿaczine iḳrār idüp oldı mülzem

30 Gerd-i naʿleyn-i şerīfeyni de bu rütbe ile
Faẖr ider sürmek ile ʿaynına ʿarş-ı aʿẓam

31 Şeb-i İsrā o mehüñ hep şeref-i maḳdemidür
Kürsī-i ẕāt-ı devāt içre bu şān-ı aʿẓam

32 Ġaraż olmasa ruḫ-ı ḫūbı ḫaṭ-ı merġūbı
Ḫāliḳ-ı rūz u şeb itmezdi şeb ü rūza ḳasem

33 Gerden-i şāhid-i eyyām-ı hümāyūnında
Şeb-i mi'rāc u şeb-i ḳadr iki müşgīn perçem

34 Şāh-ı kevneyn-i resūl-i s̱aḳaleyn olmış iken
İftiḫār itdi idi itmek ile ra'y-ı ġanem

35 *Ḳābe ḳavseyni* kemānını çeküp aṣmış idi
Görinen gökde gümān itme kemān-ı Rüstem

36 Nām-ı nāmī ile zīb-i der-i ḫuld olduḳda
Cāy idi daḫı cenīn-i felege baṭn-ı 'adem

37 Şeb-i mi'rāc u gül-i rāyiż-i āḫūr-ı ḳażā
Çekdi ol şāh-ı civān-baḫta bir esb-i edhem

38 Çār-ṭāḳ-ı şeref-i ḳadrine oldı o mehüñ
Bir ṭokuz pāyeli süllem-i felek nüh ṭārem

39 İtsek olmazdı ḥayādan ruḫı üzre derler
Gül-i surḫ oldı ṣanasın ḳaṭerāt-ı şeb-nem

40 Ḳavl-i Ḥaḳḳa ne nizā' ḳuvvet-i cismiyle daḫı
Çoḳ Ebū Cehlüñ idüpdür elif-i ḳaddini ḫam

41 Bir edā ile fütüvvet nic'olurmış gördi
Ḳatl olurken bu ḳadar ḳavm ile bint-i ḫātem

42 Ḥuccet-i ḫatm-i rüsüldür aña şāhid Ḥaḳdan
Yetme mi ẓahr-ı şerīfindeki şekl-i ḫātem

43 Barmaġı aralarından aḳıdup çeşmeleri
Ẓāhir oldı ḳademinde niçe yenbū‘-ı ḥikem

44 Ferşden ‘arşa degin ḥāṣılı andan efḍal
Yoḳdurur varise Allāhu Te‘ālā a‘lem

45 Faḫr-i ‘ālem ki ne-bāşed bedū kevneş s̱ānī
Ver dīger cā büved Allāhu Te‘ālā a‘lem

46 *Mā rameyt* āyetinüñ sırrını fehm itdüñ ise
Bildüñ ol şāhı nedür añla dimekdür *f'efhem*

47 Almamışdı eline levḥ ü ḳalem ammā kim
Levḥ-i maḥfūẓ-ı ḳalem her neyi kim itdi raḳam

48 Laḳabı ümmī idi ‘ālim idi ‘ārif idi
Levḥ-i maḥfūẓ idi levḥi ḳalemi idi ḳalem

49 Oldur ol tekye-süvār-ı reh-i mülk-i tecrīd
Kimse bu ‘āleme at ṣalmadı andan aḳdem

50 Bāreka’llāh zihī cāẕibe-i ḳuddūsī
Ḳoya bir demde ser-i ‘arş-ı berīn üzre ḳadem

51 Ḥabbeẕā cevher-i ‘ālī kim idüp aṣla rücū‘
Vaṣf-ı imkān ile şāyeste-i evṣāf-ı ḳadem

52 Mu‘cizātı nice ta‘dād ola hīc ḳābil mi
Kül ola bu ‘aẓem ü vus‘ ile baḥr-i mu‘ẓam

53 Ḥarekāt u sekenāt u ‘amel ü ḳavli tamām
Mu‘cizāt idi kerāmāt idi ta‘līm-i ḥikem

54 VECHİYĀ mu‘terif ol ‘aczine Ḥassān olsañ
Vaṣf mümkin degül ol şāhı ‘alā vech-i etem

55 Felek-i medḥ-i s̱enāsına ne mümkin irmek
Şaḫṣ-ı ṭab‘ eylese nüh pāye sipihri süllem

56 Lāyıḳ-ı pāye-i ‘uẓmā-yı şefā‘āt oldur
Her Nebīye yoḳ uyan aña oradan ura dem

57 Nice olurdı ‘aceb ḥāl-i ‘uṣāt-ı himmet
Aña tefvīż olunmasa bu emr-i mu‘ẓam

58 Dilde bir zaḫm idi kār-ı elem-i ẕikr-i pesīn
Olmasaydı aña ümmīd-i şefā‘at merhem

59 Ḫalḳ kim cem‘ ola ṣaḥrā-yı ḳıyāmetgāha
Eld’ olan naḳde ḥavāle ola her dem ol dem

60 Devlet ol şaḫṣa ki ṣandūḳa-i a‘māl ola
‘Amel-i ḫāliṣ ile ṭopṭolu dīnār u direm

61 Ol maḥalde benem ol ḫˇāce-i müflis ki olur
Müşterī gördügine kīsede yoḳ bir dirhem

62 Luṭfuñ ey şāh-ı muḥaṣṣal bizi maġrūr itdi
Yimedük zād-ı reh-i āḫiret içün hīç ġam

63 Hep bilürler nice müflis nice ṣāḥib-keremüñ
Sāyesinde irişür menzile şād u ḫürrem

64 Biz de pes ümmet olup saña ṭufeyl olduġumuz
Sebeb-i faḫrımız ey faḫr-ı ümem beyne’l-ümem

65 Nefsine ẓālim olan ehl-i hevāya ḥad yoḳ
Benem ey kān-ı ‘aṭā cümleden ammā aẓlem

66 Rūz-ı maḥşer bu ḫacāletle mübārek yüzüñe
Giryeden ‘aynum ola ‘ayn-ı baḳam nice baḳam

67 Bende kim bu kesel ü ṣıḳl ü baṭālet vardur
Kūyuña dirler İrem hīç bilemem nice irem

68 Ṣıfat-ı maġfiret-i Ḥażret-i Ġaffār-ı ẕünūb
Ẕenb-i müẕnib eger olmasa ḳalurdı mübhem

69 Ger olaydı bu ṣıfat cins-i beşerden sāḳıṭ
Ḳavm-i āḫar getürürdüm dimiş ol şāh-ı kerem

70 Raġbet olursa bu cinse o mübārek ṣıfatuñ
Bu ümīdüm ki ẓuhūrına sebeb bir ben olam

71 *Yā Resūle’l-‘arabī ente kefīlü’l-ümme*
Naḥnü min cümmelihim ünẓur ileyye v’erḥam

72 Çār-yārı ile ḥaḳḳā ki ḥiṣār-ı şer‘üñ
Cānib-i erba‘asın eyledi ġāyet muḥkem

73 Ġār-ı ġurbetde ma‘iyyet şerefin ḥāṣıl idüp
S̱ānī is̱neyn idi tenhā o ṣafāya maḥrem

74 Zehr-i mār-ı siteme her sözi tiryāḳ olıcaḳ
Oldı ol erba‘adan bir şeh-i Fārūḳ-‘alem

75 İki nūr ile dil ü dīde-i Ẕi’n-nūreyni
Rūşen u ṣāfī idüp ḫāṭırın itdi ḫurrem

76 *Ente minnī ene mink* ile bülend itmişidi
İçlerinde şeref-i menzilet-i İbnü'l-'am

77 Ṣıdḳ u ādl ü edeb ü cūd beyābānında
Her biri bir esed ü bebr ü hizber ü ḍayġam

78 Medḥ-i Bū Bekr ü 'Ömer midḥat-i 'Oṣmān u 'Alī
Ehl-i sünnet olanuñ oldı ehemminden ehem

79 Cümlesinden rażıy'allāhu te'ālā 'anhüm
Severüz her birini ol on iki serveri hem

80 Āl ü aṣḥāba muḥibbüz umaruz rūz-ı cezā
Olmaya sāyeleri başumuz üstinden kem

NM1 96a **126 VECĪHĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Vecīhī Der-Na‘t-i Ḥabīb-i Ekrem vü Nebiyy-i Muḥarrem Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün Mefā‘īlün

1 Ṣabā gül-geşt-i gül-şende idüp evża‘-i mestāne
Ṭoḳundı şāhidān-ı nev-res-i şehr-i gülistāne

2 Semā-ḳadr eyledi feyż-i bahārı ferş-i gülzārı
Olup nergisler encüm beñzedi gül mihr-i raḫşāne

3 Görinüp micmer-i pür-āteş-āsā cā-be-cā lāle[1]
Yayıldı dūd-veş sünbül ser-ā-pā ṣaḥn-ı bostāne

4 Fürūzān itmede her demde şem‘-i nergis-i bāġı
Ahālī-i çemen mā’il olup seyr-i çerāġāne

5 ‘Arūs-ı gonçeden dest-i ṣabā oldukça burḳa‘-keş
Olur āteş-fürūz-ı reşk ü gayret ‘andelībāne

6 İder ġūş-ı mezākı gevher-i naġmeyle pür-zīver
Meger ḫāṣiyyet-i şādī virilmiş ṣavt-ı murgāne

7 Çeküp deryā-yı cūda zevrāḳın ‘azm-i kenār eyler
Ḥabābı gör ki çıḳmış her ṭaraf gülzārı seyrāne

8 İdüp bād-ı ṣabā meşşāṭañı açdı ruḫ u rūyı
Çözüldi zülf-i sünbül pençe-i ḫurşīd olup şāne

---

[*] Gazanfer Aslantaş, *Vecīhī Hayatı, Eserleri ve Divanı’nın Tenkidli Metni*, Konya 1994, s. 36-42.
[1] 126/3a Görinüp: Görinür NM1.

9 Yine ṣaḥn-ı çemen cūş itmede deryā-yı aḫżar-veş
Demidür keşti-i ṣahbāyı çekmek mey-perestāne

10 Nigāristān-ı Çīn ü deyr-i Mānī itdiler bāġı
Perī-veşler gelüp her ġūşede mestāne cevlāne

11 Zemīne sāye-i eşcārdan bir feyż gelmiş kim
Naẓar tercīh ider te'ṡīrde kuḥl-ı Ṣıfahāne

12 Eger tīġ-āzmāyī eylese 'uşşāḳ-ı şeydāda
Bu demler ġamze-i ḫūn-rīz-i çeşm-i mest-i cānāne

13 Olur gül-berge ġālib baḥṣ-i ḫūbī vü leṭāfetde[2]
Düşen her ḳatre ḳatre ḫūn ṣaḥn-ı bāġ-ı bostāne

14 Ne ḥāletdür bu kim te'ṡīr-i sūz-ı āh-ı bülbülden
İner çāk-i girībānı gülüñ her demde dāmāne

15 Ruṭūbet ol ḳadar kim pāy-ı kebge cilvegāh olsa
Dönerdi naḫl-i ḫuşk-ı devr-i raġbet şāh-ı Mercāne

16 Olur eşküfte ẓāhir ḫākden bu faṣl-ı ḫurremde
Degil muḥtāc güller mihrden taḥṣīl-i elvāne

17 Nigāh eyler pey-ā-pey rīzeş-i bārānına gūyā[3]
Ṭınāb-ı sīm-gūndur sāyebān-ı ebr-i nisāna

18 Olup deryā-yı dilden lücce lücce şevkler peydā[4][5]
Hevā-yı feyz-i taḥrīkiyle 'azm itdüm gülistāne

[2] 126/13a gül-berge: gül-berg-i NM1 / ḫūbī vü leṭāfetde: ḥüsn-i leṭāfetde D.
[3] 126/17a eyler: ile D.
[4] 126/18. beyit: 19. beyit D.
[5] 126/19a dilden: dilde D.

19 Nesīm-i gül-feşān-veş geşt idüp geh zīr ü bālāsın[6]
Geh idüp tekyegāhum tāze naḫl-i gül ẓarīfāne

20 Temāşā eyleriken ziynet-i dih rūze-i dehri[7]
Nevā-yı bülbülāndan geldi bir ḥālet dil ü cāne

21 Pey-ender-pey hezārāne idüp ol şevk ile naġme
Ser-āġāz eyledüm na't-i ḫudāvend-i cihānbāna

22 Murād itdüm ki tesvīd eyleyem gül-berg-i ra'nāya[8]
Degül jāle hicābından nümāyān itdi ḫūy-dāne

23 'Azīmü'l-ḳadr-i şāh-ı 'ālem-ārā-yı risālet kim
Olaydı neyyir-i rāyī çerāġ-ı çārmīn ḫāne

24 İderdi kā'inātı ol ḳadr envār ile memlū
Bedel olurdı kem-yābīde ẓulmet āb-ı ḥayvāne

25 Ne şehdür kim seḥāb-ı āsumāne māye-baḫş olsa
Gelürdi kesr-i şān ḳıymetde mervārid-i 'ummāne[9]

26 Ne şehdür kim hevā-yı 'adli itse gülşen-ārāyı
İderdi 'aşḳına ziyy-ġonceler ḫār-ı muġaylāne

27 Ne şehdür kim serā-yı ḳadrinüñ ednā ḥarem-rūyı
Tenezzül eylemez mülk-i Cem ü taḫt-ı Süleymāne

28 Şemīm-i ḫalḳınuñ bir şemmesi āfāḳ-gīr olsa
Hezār 'arz-ı zükām eylerdi būy-ı verd-i ḫandāne

---

[6] 126/19. beyit: 18. beyit D.
[7] 126/20a rūzī-i dehri: rūze-i dehri D.
[8] 126/22a itdüm ki: itdügüm D.
[9] 126/25b kesr-i şān: ser-keşān NM1.

29 Aña şīrāze eyler dest-i ḥıfz-ı rişte-i şem‘i
Perīşān olsa āḫir ey kitāb-ı şevk-i pervāne[10]

30 Ḫilāf-ı nehyi rind-i ma‘ṣiyet-kār u ḫaṭā-pīşe
Görinür āteşīn-āyīne baḳsa cām-ı raḫşāne

31 İder cism-i ‘adūyı şu‘le-i şimşīr-i ḫākister
İṣābet eylese jeng-i keder mir’āt-ı devrāne

32 Olur ‘ilām-ı fetḥa her şerārı āteşi vālā
Dem-i heycā semend-i bād-pāy gelse cevlāne

33 Miṣāl-i ġamze-i ḫūbān peykān-ı ciger-dūzi
Olur mı bir nefes āsūde biñ kez girmese ḳane

34 Gelürdi ḳuvvet-i destine ṣavt-ı zih kemānından
Ḳaża ile eger şest-āzmāyı itse ḥasmāne

35 Żiyā-yı şem‘a-i ser-nīzesi ol dem k’ola ẓāhir
Urur elbette düşmen aña kendin hem-çü pervāne

36 Niẓām-ı tāzeye ḳānun-ı şer‘in sāz-kār itdi[11]
Ḫalel virmişken āheng-i muḫālif bezm-i imkāne[12]

37 ‘Uḳūli itmede maḥkūm-ı ḫayret bu ne ḥādiṣdür
K’ola bī-vāsıta vāḳıf ḳademden sırr-ı nihāne[13]

38 İderdi ‘arşı bir zerrīne kürsi çetr-cāhında[14]
Ḳażā ta‘ẓīmen ol şāh-ı serīr-i heft-i eyvāne[15]

---

[10] 126/29b kitāb-ı: kitāb D.
[11] 126/36a şer‘in: şer‘an D.
[12] 126/36b āheng-i āheng D.
[13] 126/37b vāṣıṭa: -NM1.
[14] 126/38a zerrīne: zeyne NM1.
[15] 126/38b Ḳażā ta‘ẓīmen: Ḳażā-yı ta‘ẓīmā D.

39 Olurdı ḫāk-i rāhı tūtiyā-yı dīde-i bīniş
Semend-i çarḫ-ı vālā gelmemişken daḫı cevlāne

40 Eyā zībende naḫl-i tāze-i nüh-gülşen-i bālā
Ẓuhūruñdandur istiḥkām-ı revnak çār-ı erkāna

41 O mes'ud-ı ezelsin sen ki necm-i baḫt ü ikbālüñ[16]
Sa'ādet-baḫş olur necm-i nuhūs-ı çarḫ-ı gerdāne[17]

42 İderdi cevher-i tābende-i ḫurşīde ṣad-ḫande
Mürebbī neyyir-i iḥsānuñ olsaydı eger kāne

43 Müsāvī farż idersem yine maḥcūb-ı ḳıyāṣ olmam
Ṣıfāt-ı pāküñi evṣāf-ı ẕāt-ı pāk-i Yezdāna[18]

44 Ḥarām olsın aña dīdār-ı Ḫallāk-ı ezel ferdā
O kim tercīh itmez ḫār-ı kūyuñ bāġ-ı Rıḍvāna

45 Kerem-pīşe şefī'ül-müẕnibā şāhā cenābuñdan[19]
Hezārān 'acz ile budur niyāzum müstemendāne

46 Kemāl-i şefḳatüñden reh-nümā kıl Ḫıżr-ı tevfīḳi
Yetişsün bu dil-i güm-geşte-i vādī-i ḫıẕlāna

47 Olam luṭfuñla hem ḳıymet-şinās-ı gevher-i vaḥdet[20]
Derūnum āşinā it lücce-i deryā-yı 'irfāne

48 O deñlü ārzūmend-i cebīn-sāyī-i dergāhum
Helāk olmam muḳarrerdür bu hecr irmezse pāyāne

---

[16] 126/41a baḫt ü: baḫt-i NM1.
[17] 126/41b çarḫ: çeşm D.
[18] 126/43b Ṣıfāt u zātuñı zāt u ṣıfāt-ı pāk-i Yezdāna NM1.
[19] 126/45a şāhā: şāh-ı D.
[20] 126/47a hem: -D.

49 O deñlü āteş-i şevḳüñle sūzānum ki tābumdan
Dem-i taḥrīrde ḫāmem döner şem‘-i fürūzāne[21]

50 Ġamuñla itmede sidreyle āhum baḥs̱-i bālāyī
Firākuñla sirişküm dönmede perverde-i kāne

51 Olurdum naḳş-bīn-i levḥa-i eyvān-ı ḳudsī kim[22]
Ġubār-ı reh-güzāruñ kuḥl idinsem dīde-i cāne[23]

52 VECĪHĪ tab‘um olsa āf-tāb-ı feyżine maẓhar
Reh-i vādī-i şi‘ri gösterürdüm ruḫ-ı Ṣaḥbāne

53 Bu āfet-şīve nev-āyīñ-i zībāya naẓar ḳılsun
Bu fende eyleyen taḥrīk leb-i taḥsīn-i Ḥassāne

54 *En’efṣaḥ* naġme-i ṭūṭī ḥarīm-i vaḥdet-ābāda
Zebān-ı nāṭıḳa ḳādir degilken vaṣf-ı şāyāne[24]

55 Ne mümkin bir benüm gibi siyah-rū-yı ḫatā ta‘bīr
İde ilḳā-yı sebt-i na‘t-i kilki gevher-efşāne

56 Urup bu rehde dest-i himmeti dāmān-ı iḫlāṣa
Ġaraż ‘arż-ı ‘ubūdiyyetdür ancaḳ derdmendāne[25]

57 İdüp feyż-i bahārı gülsitānı *cennetü’l-me’vā*
Döne nergisler anı seyr içün tā çeşm-i ḥayrāne

58 Selām-ı ḥażret-i Mevlā ile mesrūr ola rūḥuñ
İre tā kim ṣalāt ile selāmet ehl-i īmāne

[21] 126/49b ḫāmem: cāmum D.
[22] 126/51a kim: -D.
[23] 126/51b idinsem: idinse NM1.
[24] 126/54b şāyāne: şāhāne NM1.
[25] 126/56b Ġaraż ‘arż-ı: Ġaraẓ ġaraż D.

NM1 109a **127 VEHBĪ**

Ḳaṣīde-i Vehbī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Resūl-i Ekrem
Ṣalla’llāhu Te‘ālā ‘Aleyhi ve Sellem

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Ol ki evc-i ḳadr ü şānuñ mihr-i enver ṭal‘ati
Āferīde çarḫ-ı behr-i ẕāt-ı ‘ālī-ḫilḳati

2 Ol ki bir mihr-i ḥaḳīḳatdür ki ẕerrāt-ı cihān
Ṭālibān-ı rü’yeti cūyendegān-ı vuṣlatı

3 Ol ki bir şems-i İlāhīdür ki ḫurşīdüñ n’ola
Olmasa ḫuffāş-vār aña nigāh-ı ḳudreti

4 Ol ki bir maḥbūb-ı ẕī-şāndur ki ‘aḳl-ı kül görüp
Seyrine ḳaldı güşāyende dü çeşm-i ḥayreti

5 Ol ki dehre gelmemişdür böyle bir ẕāt-ı şerīf
Dīdeler görmiş degüldür böyle nīgū sīreti

6 Ol ki gülzār-ı dil ü cānuñ gül-i mümtāzıdur
Ḫayl-i ezhār-ı revānuñ şāh-ı ṣāḥib-şevketi

7 Ol ki bir güldür k’anuñ gül ‘āşıḳ ser-bāzıdur
Şerḥa şerḥa çāk çāk olmuş ten-i pür ‘izzeti

8 Ol ki anuñ mest-i medhūş-ı şarāb-ı ‘aşḳıdur
Bülbül-i midḥat-sarāy-ı bāġ-ı ḥüsn-i behçeti

9 Naẓra ḳılsañ bāġ-ı ‘aşḳınla anuñ ezhāruña
Kimi gūyā naḳşbendi kimi anuñ ḫalvetī

10 Gülşenīdür kimi yā merdān-ı Mevlānā-yı Rūm
Her biri ol verd-i bāġ-ı ‘izzetüñ hem-ṣıḥḥati

11 Ḳılsa bostān-ı maḥabbetden n’ola her dem güẕer
Dā’imā olsa muḥarrik bād-ı vecd ü ḥāleti

12 Ol gül-i gülzār-ı ma‘nā kim gül-i ‘ālem n’ola
Olsa ger yek-şemme anuñ behre-yāb-ı nükheti

13 Serv-i āzād oldı ‘aşḳıyla meger s̱ābit-ḳadem
Pāy-dār oldı anuñ gülşende ḳadr ü rif‘ati

14 Mā-i ‘aynīdür ki cārī sīne-i kühsārdan
Aġladur gūyā ki anı inkisār-ı firḳati

15 Mihr ü māh-ı nev degül çarḫ üzre gūyā āsumān
Sīnesinde na‘l ü dāġ abdāl-ı şeydā hey’eti

16 Derd-i ‘aşḳıyla semā‘ eyler anuñ gūyā felek
Tekye-i ‘aşḳında dervīş-i maḥabbet ülfeti

17 Āfitāb-ı pür-żiyā nār-ı firāḳına ḥarīḳ
Māh-ı tābān-ı cihān ġarḳ-ı biḥār-ı ḥayreti

18 Bü’l-‘aceb maḥbūb-ı bī-hemtā-yı ‘ālemdür ki ol
Her dü ‘ālem ‘āşıḳ-ı ẕāt-ı me‘ālī fıṭratı

19 Merd-i müşṭāḳ-ı cemāl-i bā-kemālin görmedin
‘Āşıḳān dīdārsuz ister mi Ādem cenneti

20 ‘Aşḳ ile buldı bulanlar ‘ālem-i ḳudse vuṣūl
‘Aşḳ ile buldı benī Ādem hemīşe raġbeti

21 ‘Aşḳ ile eflākden ḳıldı güẕer Ḫayrü’l-beşer
‘Aşḳ ile oldı melā’ikden hem anuñ sebḳati

22 Ḥażret-i Sulṭān-ı kevneyn Aḥmed-i Muḫtār kim
‘Arş-ı a‘lādur anuñ kem-pāye ḳaṣr-ı rütbeti

23 Pādişāh-ı mürselīn ü enbiyā vü evliyā
Cebre’īl oldı anuñ peyk-i nevīd-i ḫidmeti

24 Ḥabbeẕā şāh-ı ḥaḳīḳatdür ki şāhān-ı cihān
Çehre-fersā-yı türāb-ı āsitān-ı ḥaşmeti

25 Ḥabbeẕā şeh kim ‘azīz-i Mıṣr-ı ‘ālem bī-gümān
Bir kemīne çākeri olmaḳ olupdur ‘izzeti

26 Ḥabbeẕā şeh kim ‘adīmü’l-miṡl ü cennet taḫtgāh
İns ü cin fermān-beridür her dü ‘ālem milketi

27 Ḥabbeẕā şāh-ı kerem-güster ki ḫalḳ-ı ‘āleme
Bir keşīde ferş-i ḫāk anuñ simāṭ-ı ni‘meti

28 Luṭf u cūduñ dünyede ṣanmañ hemān rūz-ı cezā
Ni‘metine ide müstaġraḳ hezārān milleti

29 Kā’ināt ancaḳ degüldür ni‘metinden müstefīd
Oldı ‘ālem müstefīż-i ‘ilm-i mālā ġāyeti

30 Bir mu‘allimdür ki ol nā-ḫˇānde-i yek-ḥarf iken
‘Aḳl-ı kül oldı anuñ tilmīẕ-i ‘ilm-i ḥikmeti

31 Menba‘-ı feyż-i Ḫudādur kim zülāl-i luṭfınuñ
Reşk-i āb-ı zindegī oldı ṣafā vü ṣafveti

32 Andan irişdi füyūżāt-ı İlāhī cümleye
Cümlenüñ ser-çeşmesidür ẕāt-ı ālī-ṭıyneti

33 Bir hümā-yı evc-i ma‘nīdür ki ol şāh-ı rüsül
Ṣaldı tā farḳ-ı Mesīḥa ẓıll-ı rūḥāniyyeti

34 Bāġ-ı i‘cāzından ol peyġamberüñ bir çūbdur
Dest-i Mūsāda ‘aṣā-yı bebr-i s̱u‘bān şöhreti

35 Niçe biñ oldıysa ‘ālemde ‘idād-ı enbiyā
Vāḥid-i ke’l-elfdür anda Cenāb-ı Ḥażreti

36 Sāyesini ṣalmadı ḫāke anuñ perverdigār
Dāldür kim ola sāyirden mu‘azzez ümmeti

37 Sāyesi olsa n’ola ol pādişāhuñ maḥż-ı nūr
Oldı zīrā kim ḳarīn-i ẕāt-ı vālā-nehmeti

38 Andan evvel bir şeb-i tārīk idi gūyā cihān
Geldi ol mihr-i münevver zā’il oldı ẓulmeti

39 Ṣoñra geldi gerçi kim dünyāya ol sulṭān-ı mihr
‘Asker-i encüm-şümār itdi muḳaddem rıḥleti

40 Müjde-i āḫirde geldi ol şeh-i ṣāḥib-kerem
Müjde kim evvel gelenler görmedi bu devleti

41 *Raḥmeten li’l-‘ālemīn* irsāl idüp anı Ḫudā
Eyledi ‘ālemleri ġarḳ-ı biḥār-ı raḥmeti

42 Bir ‘*aẓīmü’ş-şān*dur ol ḫurşīd-i enver kim dilā
Ger felekler defter olsa ẕerre olmaz midḥati

43 Ḳurratü’l-‘ayn-ı cihān ol eşref-i mevcūd kim
Rūḥ-ı ‘ālem oldı ol cism-i mekārim ḫaṣleti

44 Vāṣıf-ı i‘cāz-ı güftārı ḫayāli ḳıldı lāl
Mādiḥ-i ‘Īsī-dem-i dem-beste ḳıldı fikreti

45 ‘Aḳlı mebhūt itdi hūş-ı bī-kerānı ol şehüñ
Fehmi bī-hūş eyledi anuñ ẕekā vü fiṭnatı

46 Bir niyāz-ı bendegīdür VEHBİYĀ ancaḳ ġaraż
Yoḫsa kimdür ol şehüñ vaṣfına ola cür’eti

47 Pādişāhā ḫaṣm-ı cān u cismüm ol nefs-i ġavī
Reh-zenüm oldı benüm fevt itdüm eyvā fırṣatı

48 Kār-ı dünyāda hemīşe bī-nihāye sa‘y ider
Emr-i ‘uḳbāda müdām iẓhār ider ṣad ‘illeti

49 Dā’imā yār-ı ṣadāḳatḳārdan eyler nükūl
Ḳanda olursa hevādār iledür ünsiyyeti

50 İrdi vaḳt-i köhnegī daḫı hevāyīdür göñül
Nev-civānīden meger farḳ eylemez şeyḫūḫati

51 Serverā pīrāne-ser gerçi siyehkārum yine
Līk ümmīd eylerüm senden Şefī‘ā şefḳati

52 Āh kim bilmem ne yüzle varur ol dergāha ol
Şefḳatüñ ola meger kim çāre-sāz-ı ḫacleti

53 Bilmezem rūz-ı cezā yā ḫātime ḥālinden āh
Nic’olur aḥvālümüz her dü serā müşkil ḳatı

54 Dā’im istid‘āmuz oldur senden ey ḫayrü’l-verā
Rūz-ı ḥaşr eyle şefā‘at ẕāt-ı pāküñ ḥürmeti

NM1 92b

128 VÜCŪDĪ

Meṡnevī-i Vücūdī Der-Na‘t-i Nebiyy-i Muḥterem
‘Aleyhi’ṣ-Ṣalavāti ve’s-Selām

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

1 Ey sebeb-i kevn-i vücūd-ı beşer
Mebde-i ervāḥ u rüsūm-ı ṣuver

2 Daḫı urulmadın esās-ı beden
Giymedin ervāḥ libās-ı beden

3 Oḳumaduñ yazmaduñ ümmī idüñ
‘İlmüñ uṣūli idüñ ümmi idüñ

4 Ādem iken müncedil-i mā’ ü ṭīn
Olmış idüñ sen senedü’l-mürselīn

5 Bilmezidüñ hiç elif ü lām ü mīm
Geldi zebānuñdan *elif lām mīm*

6 Ḥaḳlıġuña kim ki iderse gümān
Oḳusun ol āyet-i Ḥaḳḳı revān

7 Ḥükm-i ḳażā müşrike virdi cevāb
Ḥüccetüñ oldı senüñ Ümmü’l-Kitāb

8 Ḥaḳ didi tā ḫaṣmuñı ilzām ide
Reybi olan miṡline iḳdām ide

9 Ḳanġısına oldı nebīnüñ naṣīb
Mu‘cizesi dā’im ola ey Ḥabīb

10 Kesb ile ʻāḳil olamaz ẕū-fünūn
Belki fünūnı olur anuñ cünūñ

11 ʻİlm aña dirler ki Ḫudā-dād ola
Zād-ı beḳā ola dile dād ola

12 Ḫaṭṭ u ḥurūf olmasa Allāha yol
Olmasa yeg bir ḳara yazudur ol

13 Yazmasa engüşt ḥurūf-ı ḥikem
Bāġ-ı cihānda ḳalem olsa ne ġam

14 Esb-i firāset ki ola ḳaydı ḫaṭ
Ḳurtarımaz pāyini olur saḳaṭ

15 Refref-i efkāra ki pāydāş ola
Noḳṭa-i ḫaṭṭ ayaġına ṭaş ola

16 Ol ki ezelde ola ẕātı ḳalem
Almasa destine ḳalem ol ne ġam

17 Ḫāme ki destinde anuñ oldı dūr
Cāme-i mātemde sinīn ü şuhūr

18 Hicr-i benānından olup nā-tüvān
Girye vü zār oldı işi her zamān

19 Nāl degildür dil-i ḫāmedür o
Mūye-i engüşti ile oldı mū

20 Ṣanma midād ideli aña naẓar
Muḳle-i çeşmidür eriyüp aḳar

21 Söylese bir fıḳra ġamın derdmend
Gizlik ider fıḳraların bend bend

22 Kātib odur ki yaza levḥ-i dili
Ögrede erbāb-ı luġāte dili

23 Ḫālile ḫaṭṭı ola āyāt-ı Ḥaḳ
Ḥāll ola anda ḥikem-i mā-sebaḳ

24 Ḫaṭṭuña el gölgesi dirler ʻavām
Gölgesi yoḳ ḫaṭ nic'olur ey hümām

25 Cism-i laṭīf idi meger ol beden
Görmedi hīç sāyesin anı gören

26 Mihr ile hem-sāye idi gerçi ol
Bulmadı cismine anuñ sāye yol

27 Şekl-i beşerde melek idi o māh
Bulmadı sāye melege māha rāh

28 Sāye güneş görse olur ekṡerī
Olmadı ol māh günün manẓarı

29 Hüsni velī şöhre-i āfāḳ idi
Gün yüzini görmege müşṭāḳ idi

30 Ḳāmeti üstinde bulut tā ebed
Olmış idi şan elif üstinde med

31 Ẓıll-i Ḫudā idi o şāh-ı rüsül
Sāye olur dimez aña ʻaḳl-ı kül

32 Ol ki melekden ötedür pāyesi
Düşmez ise n'ola yere sāyesi

33 Rūḥ-ı muṣavver olıcaḳ ol beden
Ḫāṭıra-i sāye ʿuḳūle neden

34 Münkir-i miʿrāca yeter bu cevāb
Sāye yüzin görmedi ol āfitāb

35 Sāye kes̱āfetden olur bī-gümān
Cism-i laṭīfüñ yeridür āsumān

36 Cism-i kes̱īf olsa ya māniʿ nedür
Emr-i Ḫudā ḥükmine dāfiʿ nedür

37 Dönderen eflāki kebūter mis̱āl
Çarḫa çıḳarmaḳ anı olmaz muḥāl

38 Gök görinür ādeme ʿālī-mekān
Mūra görinür feleke āsumān

39 Ḳudret-i Bārīye naẓar şey degül
Bil ki ḥabāb-ı ḳadeḥ-i mey degül

40 Çarḫ nedür ey felek-i menḳıbet
Maṣṭaba-i ḫānḳaḫ-ı maʿrifet

41 Disem olurdı ḳameriyye aña
Yatmadı anda o şeh-i enbiyā

42 Gösterüp ol şāh-ı cihāna sebīl
Peyk-i Celīl oldı Ḫudāya delīl

43 Yolda ‘acāyib görüp ol meh-liḳā
Ḳaldı ṭoña ḳalmadı ammā ṭaña

44 Kendini itmişdi o seyre burāḳ
Sür‘atile gezdi semāyı Burāḳ

45 Sidre olup sür‘atine müntehā
Rehberine oldı o meh reh-nümā

46 Andan olur Refrefe ol şehsüvār
Didi delīle meded ol baña yār

47 Yār aña dirler ki mededkār ola
Ġurbet ilinde kişiye yār ola

48 Bunda getürdüñ beni ey rūḥ-ı pāk
Pençe-i hicr ile yaḳam ḳılma çāk

49 Ben bu diyāruñ yolını bilmezem
Ḫādim-i dāruñ dilini bilmezem

50 Bu gibi ser-menzil-i kevn ü mekān
Bundan öte yoḳ es̱er-i ins ü cān

51 ‘Ālem-i lāhūta gider yol budur
Gel gidelüm sende bile ol budur

52 Didi s̱enālar idüben Cebre’īl
Da‘vīyi is̱bāt içün olur delīl

53 Ben saña oldumsa delīl ey ulı
Pāyüñe irmem bilürem ben yolı

54 Ol ki aña menḳabe *Levlāk* ola
Lāyıḳ işigüñde mülk-i ḫāk ola

55 Ol ki ṭufeyli ola bu nüh felek
Ḫıdmeti olur şeref-i ṣad melek

56 Ẕātuñ olupdur sebebi ʿālemüñ
Ẕātuña varur nesebi Ādemüñ

57 Olmaġiçün ḫātime-i enbiyā
Ṣoñra getürdi seni Bārī Ḫudā

58 Berke degül bāra olur iʿtibār
ʿĀḳıbet kāra olunur iʿtibār

59 ʿİllet-i ġā'iyye ki ber-ter olur
Gelse ẓuhūr itse mu'aḫḫar olur

60 Bulmasa ger ṣūret-i dībā vücūd
Olmaz idi tāc ü ḳabā tār u pūd

61 Ṣoñra ider gerçi netāyic ẓuhūr
Tāb-ı netīce virür eşkāle nūr

62 Ḳul didi Ḥaḳ baña Ḥabībüm saña
Bende Ḥabībe nice hem-tā ola

63 Baña buradan öte yoḳdur sefer
Gelse dile işidürin el-ḥaẕer

64 Buldı Rüsūl gerçi ki çoḳ iḫtiṣāṣ
Bulmadı bir kimsene bu seyr-i ḫāṣ

65 Ḳurb ile her biri velī buldı şān
İtmedi seyr-i ḥarem-i *lā mekān*

66 Ḥamd-i Ḫudā eyle ki ey Müctebā
Oldı müyesser bu sa‘ādet saña

67 Refrefile gitdi biraz ol Resūl
Refrefe de ḳalmadı dükendi yol

68 Geldiler ol ḥażrete kerrūbiyān
Ḳıldılar ādāb-ı viṣāli beyān

69 Her biri ġurbette olup ġam-güsār
Eylediler müjde-i dīdār-ı yār

70 Pertev-i ẕātıyla yanup perr ü bāl
Ḳalmadı anlarda da hīc ḥāl ü ḳāl

71 Ḳalmadı yanunda anuñ hīç eḥad
Ḳaldı hemān vācib-i ferd ü ṣamed

72 Yārini tenhā bulıcaḳ ol Ḥabīb
Kendüsine oldı vücūdı raḳīb

73 Almışidi göñlüni Rabbü’l-‘ibād
Aḥmed ile ḳıldı Eḥad ittiḥād

74 İsm-i Eḥad gördigi ḥadden beri
Ḥamdı niṡār itdi gör ol serveri

75 Ḳalmıyacaḳ ḥamd ile ḥadden eṡer
Aḥmed ile kim Eḥadı farḳ ider

76 Ḥamd-i Ḫudā idi çü ẕāt Aḥmede
Ẕāt u ṣıfāt olmadı mı fikr ide

77 Mu‘cizesi kendüye ẕātı yeter
Kim yoġidi anda ṣıfāt-ı beşer

78 Parmaġı māhı iki şaḳḳ eyledi
Ol degül idi anı Ḥaḳḳ eyledi

79 Anı gören didi ki resm-i benān
Māhuñ içinde elif idi hemān

80 Añladı bu ma‘nīyi seng ü meder
Ḥaḳlıġına ḳıldı şehādet ḥacer

81 Ḥaḳlıġın işrāb idüp āb-ı revān
Aḳdı benānından anuñ bī-gümān

82 Āb-ı ḥayāt içdi elinden kirām
Semm-i helāhil yidi ḫayl-i liyām

83 Ḳabża-i ḫākiyle ġazāda o nūr
Eyledi a‘dā gözini cümle kör

84 Mu‘cizesi vaṣf olınur mı disem
Söyledi mesmūm aña ṭuyuldı sem

85 Minberi olmuşdı anuñ bir ḫaşeb
İñledi ayrıldıġı dem bu ‘aceb

86 Luṭf ile minberden inüp oḫşadı
Oḫşamasam diñmez idi hīç didi

87 Himmeti ‘ālī idi ḳadri bülend
Ḫulḳı ‘aẓīm idi özi ercümend

88 Olmuşiken aña musaḫḫar fenā
Faḳr ile faḫr eyledi ol Müctebā

89 Ṭaş baṣuban baġrına mānend-i kūh
Dīne şeref virdi ġazāya şükūh

90 Olmuşidi Mekkede ẕātı Emīn
And içer idi aña ẕātü’l-yemīn

91 Kimseye nā-ḥaḳ yere buġż u ġaraż
Oldı dili cevher-i pāke ‘araż

92 Gelmedin ol ḥażrete vaḥy-i mübīn
Ḥükmine rāżılar idi müşrikīn

93 Rükne ḳomaġa ḥacer-i evsedi
Eylediler anı ḥakem ol ḳodı

94 Şer‘inüñ erkānı idi çār-yār
Anuñ içün oldı bu dīn üstüvār

95 Birisi Sıddīḳ idi didi Resūl
Dünyede ‘uḳbāda ḫalīlümdür ol

96 Eyledi varın yolına tārumār
Oldı o şīr-i rüsüle yār-ı ġār

97 Yārinüñ eskisi olup hem ṣadīḳ
Oldı felekde adı anuñ ‘Aṭīḳ

98 Efżal-i aṣḥābı idi ol racül
Ḳıldı ḫalīfe anı şāh-ı rüsül

99 Birisi ol merd-i dil-āver ‘Ömer
Buldı bu dīn anuñile zīb ü fer

100 Bulmaġiçün yirini şer‘-i Ḫudā
Meyyitine oġlınuñ urdı ‘aṣā

101 ‘Aḳlı ḳavī ġāyet-i fikri ṣavāb
Re’yine inerdi muvāfıḳ ḳitāb

102 Didi anuñ ḥaḳḳına ḫayrü’l-beşer
Görse şeyāṭīn anı yoldan ḳaçar

103 Birisi ‘Os̱mān idi kim ol kerīm
Ḥilm ü ḥayā ṣāḥibi ṭab‘ı selīm

104 Cāmi‘-i Ḳur’ān-ı ‘aẓīm idi ol
Ḳa‘ide-i şer‘-i ḳavīm idi ol

105 Gördi feleklerde ḳavī aḫterin
Virdi o meh aña iki duḫterin

106 Giydi Nebī göricek anı ….[1]
Didi melekler ider andan ḥicāb

107 Biri ‘Alī idi şeh-i enbiyā
Kendüye Mūsā didi Hārūn aña

108 Didi ḳarındaş ki çün ol Resūl
Mertebesin bulmada ‘āciz ‘uḳūl

109 Kendi medīne anı bāb eyledi
Fażlını şerḥ itdi kitāb eyledi

---
[1] 106a Mısra metinde eksik bırakılmıştır.

110 Didi ki ben her kime oldum velī
Aña velīdür reh-i Ḥaḳḳa ʿAlī

111 Ola ṣalāt āline aṣḥābına
Hem daḫı etbāʿına eşbāʿına

112 Ḫātimedür çünki Resūl-i enām
Ḫatm-i suḫan ola ṣalāt ü selām

NM1 94b **129 VÜCŪDĪ**[*]

Meşnevī-i Vücūdī Der-Na‘t-i Nebiyyi’l-Ḳureşī ‘Aleyhi’s-Selām

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Yine esdi nesīm-i bāġ-ı cinān
Tāzelendi riyāż-ı gülşen-i cān

2 Bülbül-i nāġme-sāz-ı bāġ-ı uṣūl
Başladı oḳumaga na‘t-i Resūl

3 Oḳudı vāṣıfānı ‘aḳl-ı selīm
Āyet-i ḥüsn içre ḫulḳ-ı ‘aẓīm

4 Faḫr-i ‘ālem Muḥammed-i ‘Arabī
‘Umdetü’l-aṣfiyā Resūl ü Nebī

5 Pādişāh-ı dü-kevn ü faḫr-i cihān
Mihr-i gerdūn u ‘ālem-i imkān

6 Ṣaḳaleynüñ resūli şāh-ı rüsül
Ḥaremeynüñ imāmı ḳıble-i küll

7 Sāye ṣaldı cihāna çün ol nūr[1]
İtdi ‘ālem anuñla kesb-i sürūr

8 Küfr-i zülfi gibi idüp pā-māl
Virdi ruḫsārı gibi dīne cemāl

9 Ḳonmadın levḥe noḳṭa-i ‘ālem
Ḳalem idi ezelde aña ‘alem[2]

---

[*] Yaşar Aydemir, *Vücudî Hayâl ü Yâr*, Ankara 2007, s. 11-15.
[1] 129/7a ol nūr: dil-i nūr M.

10 Āḫirinde zamānuñ ol server
Gicenüñ āḫirinde vaḳt-i seḥer

11 Ġam degüldür mu’aḫḫar olsa o cān
Enbiyā ebr-i raḥmet ol bārān

12 Ṣoñra ḳılsa n’ola cihānı güẕer[3]
Gelür evvel şükūfe andan ber

13 Enbiyā gerçi dīne ‘illetdür
Evvel olan murād ġāyetdür

14 Ẓulmete subḥ egerçi ġālib olur
Ṭoġmasa gün ‘aḳabde kāẕib olur

15 Olsa ḫatm-i nübüvvete n’ola cā
Ḫātemü’l-enbiyā buyurdı Ḫudā

16 Nice vaṣf ide ḫulḳını insān
Çünki meddāḥıdur anuñ Yezdān

17 Ne disün dil o ḥüsn ü ol āna
Görse kāfir gelürdi īmāna

18 Gün yüzinde o tāb-ı zülf ü ‘ıẕār
‘Ālem-i ḥüsn ü ḫulḳa leyl ü nehār

19 Ḫāli ile ḳaşını eyle ḫayāl
Ḥācib idi aña hilāl u Bilāl

20 Gülşen-i mu‘cizāta ruḫları gül
Şeb-i mi‘rācı anda bir sünbül

[2] 129/9b idi: itdi M.
[3] 129/12a cihānı: cihāna M.

21 Şeb-i mi‘rācda o bedr-i dücā
Gün gibi āsmāna virdi żiyā

22 Yetişüp ḥikmet ile peyk-i Celīl
Oldı vuṣlat yolında aña delīl

23 Oldılar lā-mekāna çünki ḳarīb
Ḳaldı anda delīli oldı ġarīb[4]

24 Vardı ṭālib irişdi maṭlūba
Vāṣıl oldı ḥabīb maḥbūba

25 Mīm-i Aḥmed açup kelāma dehen
Ḳalmadı ol arada cāy-ı suḫen

26 Gördi ḥadden berī çü resm-i Eḥad
Ḳıldı beẕl ü s̱enā vü ḥamd-i Eḥad[5]

27 Eḥadiyyetle ya‘ni ol Mevlā[6]
Ḳıldı bī-keyf ü kem tecellī aña

28 Nüh felek sāḥa-i revāḳıdur
Ġurre-i meh pey-i burāḳıdur[7]

29 N’ola öpse ayaġını eflāk
Ki didi Ḥaḳ ḳudūmine *Levlāk*

30 Baḥr-i ‘ilm-i ledün idi o ḥakīm
Ṣadef-i mu‘cizāta dürr-i yetīm

31 Uralı mühr-i la‘lin a‘yāne[8]
Yoḳ naẓar ḫātem-i Süleymāna

---

[4] 129/23b delīli: delīl M.
[5] 129/26b ḥamd-i Eḥad: ḥamden ḥamd M.
[6] 129/27a ol: o M.
[7] 129/28b Ġurre-i māh bī-yaraḳıdur M.
[8] 129/31a la‘lin: la‘li NM1.

32 Dem-i luṭfı irişmeseydi ṣahīh
Rūḥ-baḫş olmaz idi la‘l-i Mesīḥ

33 Ṭayanurdı ‘aṣāsına Mūsā
Çīn-i zülfi o sihri ḳıldı hebā

34 Haḳ resūl olduġına bürhānı
Bu yeter kim o nūr-ı Yezdānī

35 Ebced oḳumamışdı ümmī idi
Līk cümle ‘ulūmuñ ümmi idi

36 Ḥaḳlıġına şehādet eyledi seng
Nice sengīn-dil ola eyleye ceng

37 Barmaġı māhı eyledi iki şaḳḳ
Bīni-i yāre beñzedi el-haḳḳ

38 Ol güneş çünki oldı ẓıll-ı Ḫudā
Olmaz ise ‘aceb mi sāye aña

39 Cān-ı ‘ālem degil mi faḫr-i cihān
Hīç olur mı cihānda sāye-i cān

40 Gitdügince ġazāya ol server
Eser idi yanınca fetḥ ü ẓafer

41 Baġrına ṭaş başup o kūh-ı veḳār
Bedeni burcını iderdi ḥiṣār

42 Ḳanı anuñ gibi bir ehl-i kerem
Ġarḳ ola baḥr-ı cūdına ‘ālem[9]

[9] 129/42. beyit: 43. beyit M.

43 İki dişi ḳalınca dā’im o şāh
Çalışup düşmenin iderdi tebāh[10]

44 Ümmetini Ḫudādan itdi dilek
Dökdi gözyaşını vü çekdi emek[11]

45 Cān elif ḳāmetine cā olsun
Yolına cānlar fedā olsun

46 Kendüye vāṣıl olmaġa ol şāh[12]
Bize şer‘-i şerīfini ḳodı rāh

47 Gelüñüz idelüm bu resme du‘ā
Toġrı yoldan ayırmaya Mevlā

48 Meded ey pādişāh-ı her dü-serā
Ve’y penāh-ı ḳulūb-ı şāh u gedā

49 Enbiyā vü rüsül ṭufeylüñdür
Cümle ‘ālem esīr-i meylüñdür

50 Olıcaḳ rūz-ı ḥaşr u rūz-ı ‘iḳāb
Ki ola ḫayra ḥasb ü şerre ‘aẕāb

51 Enbiyā bulmayup şefā‘ate yol
Her biri nefsine ola meşġūl

52 Zīr-i dāmānı şefḳatüñ ey şāh
N’ola ḳılsa kuluñ Vücūdī penāh

53 Ḫavfdan ādeti budur püserüñ[13]
Zīr-i dāmānına ḳaçar pederüñ

[10] 129/43. beyit: 42. beyit M.
[11] 129/44b vü: –NM1.
[12] 129/46a olmaġa: olmaġıla NM1.
[13] 129/53a püserüñ: beşerüñ NM1.

54 Gün yüzüñ münkiri zevāl ister
Nūrı ḳor nār ile nekāl ister[14]

55 Bildiler varacaḳların saḳara
Gök ṣarar mātemin ṭutup kefere

56 Şāddur ümmet-i Muḥammed olan
Ġam çeker mi şefī'i Aḥmed olan

57 Efżalü'l-enbiyā Muḥammeddür
Ekmelü'l-aṣfiyā Muḥammeddür

58 Çār cismi o çār-yārınuñ
Çār dīvārı ḫˇāne-i dīnüñ

59 Çār 'unṣur disem yoġ idi 'inād
'Unṣur olmasa bi'ṭ-ṭab'ı eżdād

60 Ya'ni Bū-bekr ile 'Ömer 'Oṣmān
Hem 'Aliyy-i velī o şīr-i jiyān

61 Urdılar dīne pençe-i nuṣret
Buldı İslām o çār ile ḳuvvet

62 Haḳḳuñ ol çār şeyh ü çārı refīḳ
Olalar baḥr-i raḥmetine ġarīḳ

63 Eyleyüp Ḥaḳ resūline in'ām
Virdügince niçe ṣalāt u selām

64 Ola aṣḥāb u āline her-bār
Niçe yüz biñ selām-ı pür-envār

---

[14] 129/54b nūrı: tuzı NM1.

NM1 101a **130 YAḪYĀ**[*]

Meşnevī-i Yaḥyā Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muḥammedü’l-‘Arabī ‘Aleyhi’s-Selām

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Fuḳarā leşkerinüñ serdārı
Gurebā kişverinüñ sālārı

2 Ādemiñ cānı cihānuñ ḫānı
Milket-i faḳr u fenā sulṭānı

3 Evvel-i mevc-i muḥīṭü’l-esrār
Āḫir-i nev‘-i nebiyyü’l-muḫtār

4 Noḳṭa-i dā’ire-i kevn ü mekān
Mefḫar-i cān u ser-efrāz-ı cihān[1]

5 Ya‘ni sulṭān-ı ‘Arab şāh-ı ‘Acem
Ma‘den-i luṭf u himem kān-ı kerem[2]

6 Aḥmed-i Mürsel-i eşrāf-ı enām
Mesned-i cümle-i aṣḥāb-ı kirām

7 Cisminüñ cilvegehi ‘arş-ı ‘aẓīm
İsminüñ münteḫābıdur *Ḥā-Mīm*

8 Māsivānuñ sebeb-i raḥmetidür
Ḥaḳ bu kim ḫalḳ-ı cihān devletidür

9 Eyleyüp ni‘met-i İslāmı murād
Mu‘cize istedi çün ehl-i ‘inād

---

[*] Bekir Çınar, *Taşlıcalı Yahya Gencîne-i Râz (İnceleme-Metin-İndeks)*, Kayseri 1995, s. 41-43.
[1] 130/4b Mefḫar: Faḫr M.
[2] 130/5b himem: hem M.

10 Barmaġınuñ elifiyle ol cān[3]
Ḳurṣ-ı māhı iki şaḳḳ itdi hemān

11 Adına çünki Ḫudā ḳıldı ḳasem[4]
Başına and içer oldı ʻālem

12 N'ola bī-ẓıll ise ol ẓıll-i Ḫudā
Sāyenüñ sāyesi olmaz zīrā

13 Ḳılsa iksīr-i nübüvvetle nażar
Ṭopraġı eyler idi şems ü ḳamer

14 Levḥ-i Maḥfūz idi göñli pinhān[5]
Ḳalem-i ḥikmeti aġzında zebān

15 Burc-ı ʻālemde odur şems-i ḳadīm[6]
Dürc-i ādemde odur dürr-i yetīm

16 Ẕātıdur melce-i aṣḥāb-ı ṣafā[7]
Ḳūyıdur Kaʻbe-i erbāb-ı vefā

17 Nice mānend ola Musāya Resūl
Ḥaceri elde kelīm eyledi ol

18 Zī-saʻādet ki ṣadāḳatla Mesīḥ
Cān virür ümmeti olmaġa ṣaḥīḥ

19 Bir degül mertebede eyle nigāh
Ol Ḥabību'llāh ile Rūhu'llāh

---

[3] 130/10a cān: hān M.
[4] 130/11a Adına: Ādeme M.
[5] 130/14a pinhān: nihān M.
[6] 130/15. beyit: 16. beyit M.
[7] 130/16. beyit: 15. beyit M.

20 ‘Āşıḳa sevdügi cāndan yegdür[8]
Cān degül iki cihāndan yegdür[9]

21 Farḳı Yūnusla anuñ beyne’n-nās
Māhdan māhiye dek eyle ḳıyās

22 Yüzi ṣuyına anuñ ol Ġaffār
Eyledi nārı Ḫalīle gülzār[10]

23 Necm-i hādī gibi Nūḥa meṣelā[11]
Nūrı olmışdur anuñ rāh-nümā[12]

24 Enbiyādan o Resūl-i Mürsel
Ṣoñradan geldi ise daḫı güzel

25 Böyledür ḳā‘ide-i nev‘-i beşer
Şāh olan ṣoñra gelür ṣadra geçer

26 Ḳadr-i ‘izzet ile ol şāh-ı kerīm[13]
Oldı dīvān-ı risāletde muḳīm

27 Enbiyā silkine oldur maṭla‘
Mu‘cize naẓmına oldur maḳṭa‘

28 Hem-demi oldı Ebū Bekr-i Velī
‘Ömer ü Ḥażret-i ‘Oṣmān u ‘Alī

29 Nitekim var ola bu ḳayd-ı ḥayāt
Ravża-i pākine olsun ṣalavāt

[8] 130/20a yegdür: yeg olur M.
[9] 130/20b yegdür: yeg olur M.
[10] 130/22b Ḫalīle: Ḫalīli M..
[11] 130/23a Necm: Nice NM1.
[12] 130/23b rāh-nümā: rāh-ı ‘ālā NM1.
[13] 130/26a ‘izzet: ‘unvān NM1.

30 Āl u aṣḥābına tā rūz-ı ḳıyām
Olsun ikrām-ı tamām ile selām

31 Ey Ḫudāvend-i Refī‘ü’d-derecāt
Eyle YAḤYĀyı ġarīḳü’l-ḥasenāt

32 Raḥmete anı sezā-vār eyle
Göñlini maḫzen-i esrār eyle

33 İşini başa ilet tāc gibi
Ḳadre irgür şeb-i mi‘rāc gibi

NM11 101b **131 YAḤYĀ**[*]

Meṡnevī-i Yaḥyā Der-Na't-i Ḥażret-i Muḥammedi'l-Hāşim 'Aleyhi's-Selām

Müfte'ilün Müfte'ilün Fā'ilün

1 Ṣallu 'alā men hüve şemsü'ḍ-ḍuḥā[1]
Ṣallu 'alā seyyidini'l-Muṣṭafā

2 Bā'iṣ-i cem'iyyet-i ḫalḳ-i cihān
Vāriṣ-i ḫāṣiyyet-i peyġamberān

3 Vāsıṭa-i 'aşḳ-ı cemāl-i celīl
Rābıṭa-i zevḳ-i viṣāl-i cemīl

4 Maḫzen-i esrār-ı 'alīm ü ḥakīm
Gülşen-i envār-ı kerīm ü raḥīm

5 Server-i aṣḥāb-ı mülk-i ma'delet
Rehber-i aḥbāb-ı felek menzilet

6 'Āleme sulṭān-ı kerīmü'l-ḫıṣāl
Ādeme burhān-ı 'adīmü'l-miṡāl

7 Maḳṣad-ı aḳṣā-yı ṣaġīr u kebīr[2]
Mesned-i aḳvā-yı faḳīr ü emīr

8 Maġfiret-i ümmete rā'īdür ol[3]
Merḥamet-i keṡrete sā'īdür ol

---

[*] İbrahim Doğanyiğit, *Yahya Bey (Taşlıcalı) Gülşen-i Envar*, Kayseri 1992, s. 48-50.
[1] 131/1a şemsü'ḍ-ḍuḥā: şemsü'l-hüdā M.
[2] 131/7. beyit: -M.
[3] 132/8. beyit: -M.

9 Ümmeti cümle ümemüñ serveri
Himmeti ehl-i keremüñ şeh-peri

10 Kes̱ret-i noḳṣānımuzuñ ʻārifi
Ẓulmet-i ʻiṣyānımuzuñ vāḳıfı

11 Ṣāniʻ-i tertīb-i ṣalāt-ı güzīn
Māniʻ-i āsīb-i ʻuṣāta zemīn

12 Aḥsen-i ādem ḥasen-i enbiyā
Seyyid-i ʻālem sened-i aṣfiyā

13 Server-i aṣḥāb-ı ser-i rāşidīn
Pīşrev-i ḳāfile-i ehl-i dīn[4]

14 Bedr-i dücānūr-i çerāġ-ı vücūd
Dürr-i yetīm-i ṣadef-i baḥr-i cūd

15 Kendüye ʻāşıḳ olanuñ ʻāşıḳı
Ḥaḳ sözinüñ ṣādıḳı vü nāṭıḳı

16 Yaʻni Nebiyyü'-l ʻArab[ī] ve'l-ʻAcem
Aḥmed-i Maḥmūd-ı şefīʻü'l-ümem

17 Nūr-ı nübüvvet gezüp enhār-vār
Eyledi ẕātı deñizinde ḳarār

18 Oldı elif gibi o kān-ı seḫā[5]
Fātiḥa vü ḫātime-i enbiyā

19 Muṣḥafıdur hādī-i rāh-ı necāt
Her varaḳı ümmetine ḳol ḳanat

---

[4] 131/13. beyit: -NM1.
[5] 131/18a seḫā: ṣafā NM1.

20 Merkez-i ‘ālem güher-i ḫilḳati
Devr-i felek dāire-i ‘izzeti

21 Ḥażretidür cevher-i cāna sebeb
Cān degül esbāb-ı cihāna sebeb

22 Cūş u ḫurūş eyledi deryā-yı nūr[6]
Evvel-i mevcidür o ẓıll-i ġafūr

23 Tañrı bir ammā ki ḳulı bī-şumār
Baḥr bir ammā ṭalazı ṣad-hezār

24 Mevci anuñ gerçi ki bisyār olur
Biri yoġ olursa biri var olur

25 Gördi çü dīdārını ‘ayne’l-yaḳīn
Aña yaḳīn oldı hemān ‘āşiḳīn

26 Nāḳası gūyā cebel-i Ṭūr idi
Kendü ser-i Ṭūrda bir nūr idi

27 Ol[a] elif ẕāta hezār āferīn[7]
Evveli vü āḫiri bālā-nişīn

28 Arż-ı muḳaddes ḳademinden Ḫalīl
Dāmen-i ḳadrinde ġubār-ı ḳalīl

29 Nām-ı şerīfini Ḫudā-yı mu‘īn
Eyledi dil ḳufline miftāḥ-ı dīn

30 Sözleri esrār-ı vücūd-ı ‘adem
Ḫāṭırı levḥiydi lisān-ı ḳalem

[6] 131/22a cūş u ḫurūş: cūş-ı ḫurūş M.
[7] 131/27. beyit: -NM.

31 Lafẓ-ı kelāmı güher-i ma‘nevī
Bahr-i vücūdı es̱er-i ma‘nevī[8]

32 Göñli kitābetden iderdi ebā
Ḳalmaz idi rūy-ı beyāẓın ḳara[9]

33 Şāhid-i ma‘nāya urup silsile
Mültefit olmadı h̬aṭṭ-ı müşkile

34 Çekmez idi anuñ elinden elem
Levḥ ü ḳalem her ümem-i muḥterem[10]

35 Pīş-i ḥużūrunda muḥill-i su’āl
Nice kelīm oldı ḳalem gibi lāl

36 Böyle degildür ki ḳalem ẓāhirā
Ma‘rifeti ḳufline miftāḥ ola

37 Nāme-i ḳudretdür o ẕāt-ı şerīf
H̬āme-i ḥikmet bu benān-ı laṭīf[11]

38 Levḥ-i felekde ḳameri nāgehān
Çaldı benān-ı elifiyle ‘ayān[12]

39 Rişte-i tesbīḥi süvār-ı ṣalāḥ
Mūcib-i ‘izzet sebeb-i iftitāḥ

40 Rūḥına ol h̬ūşe-i bāġ-ı ṣafā
Ṣubḥ u mesā bir bir olurdı ġıdā

[8] 131/31. beyit: -NM1.
[9] 131/32b beyāżın: beyāżı NM1.
[10] 131/34b Levḥ ü ḳalem her: Levḥ ü ḳalem her M.
[11] 131/37. beyit: -M.
[12] 131/38. beyit: Bir gice ol iki cihānuñ şehi
Çaldı benān-ı elifiyle mehi M.

41 *İn hüve illā senedü’ṣ-ṣādıḳīn*[13]
Ḫiẕmetine maġfiretü’l-‘āşıḳīn[14]

42 Ḫāl-i ruḫı dīn-i güzīn-i Bilāl
‘Āşıḳ-ı Ḥaḳ nāẓır-ı ḫayrü’l-maḳāl[15]

43 Çār-‘anāṣır gibidür çār-yār
Her birinüñ bir şeref-i ḳadri var

44 Oldı Resūle bu çehār-ı güzīn
Hem-dem ü hem-rāz u ẓahīr u mü‘īn

45 Dem-be-dem efzūn ola raḥmetleri
‘İzzet ü ḥürmetleri devletleri[16]

---

[13] 131/41a senedü’ṣ-ṣādıḳīn: senedü’l-ḥāmidīn M.
[14] 131/41b: Muḫteriu‘l-‘abdi ve’z-zāhidīn M.
[15] 131/42b: nāẓır: nāṭıḳ M.
[16] 131/45. beyit: -NM1.

NM1 102b **132 YAHYĀ**[*]

Meṡnevī-i Yaḥyā Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muḥammed Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

1 Ḳān-ı vefā baḥr-i muḥīṭ-i seḫā
Ẓıll-ı Ḫudā şems-i hüdā Muṣṭafā[1]

2 Leşker-i aṣḥāb-ı cuyūş-ı surūş[2]
Müfteḳir-i nās şeh-i ḫırḳa-pūş

3 Ḥaḳ ṭarafın açdı o ‘ālī-cenāb[3]
Mülk-i cihān[a] nitekim āfitāb[4]

4 Çerḫi bitüp oldı ‘adū nātüvān[5][6]
Yıldızı düşdi nitekim āsumān[7]

5 Anda mu‘īn oldı melekler aña[8]
Her biri ‘adāya görünmez ḳażā

6 Tīği uzanurdı zamān-ı ḳıtāl
Şa‘şaa‘-i mihr-i münevver-miṡāl

7 Seyfi ‘adū destine sedd-i sükūt[9]
Rāhib-i deyrüñ çāñına ṭıḳdı ot

---

[*] İbrahim Doğanyiğit, *Yahya Bey (Taşlıcalı) Gülşen-i Envar*, Kayseri 1992, s. 50-53.
[1] 132/1b hüdā Muṣṭafā: hüde’l-Muṣṭafā D.
[2] 132/2b cuyūş: cūş M.
[3] 132/3a açdı: aşdı M.
[4] 132/3b Mülk-i cihān: Yıldızı düşdi NM1.
[5] 132/4. beyit: 8. beyit D.
[6] 132/4a bitüp: yutup M.
[7] 132/4b Yıldızı düşdi: Mülk-i cihānı NM1.
[8] 132/5. beyit: -M.
[9] 132/7a destine: semtine NM1.

8 Yaḳmaġa vü yıḳmaġa oldı sebeb[10]
Ṣūret-i bī-mānī-i eṣnāmı hep

9 Gün gibi ḳırābını ḳıldı ʻayān[11]
Ḳāfire encüm gibi oldı Ḳur'ān

10 Gün gibi uzatdı yed-i nuṣretün
Bozdı tebergāhlaruñ ṣūretün

11 Düşmenine şemʻ gibi dā'imā
Kendi vücūdından olurdı belā[12]

12 Maʻnide ifṣādı olurdı müdām
Vāṣıṭā vü rābıṭā-yı inhiżām[13]

13 Her nereye gitse o şems-i cihān[14]
Gökde seḥāb olur idi sāyebān

14 Aña baş üzre yer iderdi Nebī[15]
Sūre-i *Ṭāhā*da olan med gibi

15 Şāh-ı beḳādur o şerīfü'l-ʻibād
Çetr-i hümāyunına olmaz ʻimād

16 Çünki ẓuhūr itdi o baḥr-i kemāl
Cūy gibi geldi aḳıtdı ricāl[16]

17 Cezbesi aṣḥābına oldı sebeb
Ḥażret-i Ḥaḳ cānibine çekdi hep

---

[10] 132/8a Yaḳmaġa vü yıḳmaġa: Yıḳmaġa vü yaḳmaġa M.
[11] 132/9. beyit: 12. beyit M.
[12] 132/11b vücūdundan olur: cūdundan ider M.
[13] 132/12. beyit: -NM1.
[14] 132/13a nereye: nere M / şems: şāh M.
[15] 132/14. beyit: -M.
[16] 132/16. beyit: 3. beyit M.

18 Luṭfı sebeb olmamış olsa müdām[17]
Çāh-ı cehāletde ḳalurdı enām[18]

19 Şol şeb-i yeldā gibi ẓıll-ı siyāh
Ḳılmadı nev-rūzı vücūdın tebāh

20 Olmaz āyā zümre-i nūrāniyān
Nūr ile ẓulmet bir uġurdan ʻayān

21 Ẕātı anuñ maʻnīde ʻarşı aşar
Yeryüzine sāyesi nice düşer

22 Cümle melek aña olur dā'ire
Gölgesini kimse düşürmez yere[19]

23 Mescidi yolında meger kim Bilāl
Ṭaḳılur idi aña şimşīr-mis̱āl[20]

24 Görmeyeni görse mis̱āl-i biḥār
Gözin açardı nitekim şāẖsār

25 Himmeti bārānı ile muttaṣıl
Başdan ayaġa göz olur baḥr-i dil

26 Ḥaşre degin niteki şems-i ḍuḥā[21]
Pertev-i iḥsānı olur reh-nümā[22]

27 Ṭīġ-ı benānıyla o şāh-ı ricāl[23]
Bedri çalup eyledi iki hilāl

---

[17] 132/18a olmamış olsa: olması idi M.
[18] 132/18b cehāletde: cehāletle M.
[19] 132/22b Gölgesini: Gölgesinüñ M.
[20] 132/23b şimşīr: sāye M.
[21] 132/26a niteki: neyleye M.
[22] 132/26b irşādı: ihsānı M.
[23] 132/27. beyit: 13. beyit M.

28 Nāme-i Ḥaḳdur o şeh-i enbiyā[24]
Şāhidi ẓahrındaki mühr-i Ḫudā[25]

29 Gizledi destinde ṭaşı toprağı[26]
Ṭaş didi *āmentü bike yā Nebī*

30 Söyledi īmān getürüp ṭaşca taş[27]
Seyl gibi sen daḫı cūş eyle ṭaş

31 Mührile bir genc-i İlāhīdür ol[28]
İki cihānuñ ulu şāhıdur ol

32 Açlıḳ acısını severdi Nebī
Ṭatlı gelürdi aña sükker gibi[29]

33 Açlıḳ ile niteki ḳandīl-i nūr
Yüregi ṣalınsa gelürdi sürūr

34 Bağrına ṭaş bağlamasa her zamān
ʿĀlem-i bālāya uçardı hemān

35 Bir ṭaşı ol ḫātimetü'l-mürselīn
Ḫātem-i cismine iderdi nigīn

36 Mā'il-i iḳbāl-i kanāʿat ü ḳāf[30]
Ḳaf gibi zevḳi yiri iʿtiḳāf

37 Gerçi nebīler anuñ ecdādıdur
Maʿnīde evlādınuñ evlādıdur

---

[24] 132/28a o şeh-i enbiyā: bize oldı nefir M.
[25] 132/28b Ḫudā: münīr M.
[26] 132/29. beyit: -M.
[27] 132/30. beyit: -M.
[28] 132/31. beyit: -NM1.
[29] 132/32b sükker: şeker M.
[30] 132/36. beyit –NM1.

38 Ehl-i ṭavāfa ḥarem-i muḥterem[31]
Maḳṣad-ı aḳṣā vü penāh-ı ümem

39 Cez̠besi ‘uşşāḳı çeker dā’imā
Ḫalḳ varur ḥāleti aġlar aña

40 Bī-kes ü maẓlūm u ża‘īf ü nizār
Şefḳat idenden yaña eyler firār

41 Pīr u civān ile Medīne ṭolar
Yollarını gözleri yaşı ṣular[32]

42 Anı Ḥabīb eyledi Rabbü’l-mücīb
Tañrı Ḥabībine kim olmaz ḥabīb

43 Ḥüsn ise ancaḳ olur ey ‘āşıḳān[33]
‘Āşıḳ olur aña ḳulluḳdan cihān

44 Cümlemüze ola şefīü‘l-verā
Cānını yolunda kim itmez fedā

45 Luṭfı ziyāde keremi çoġ idi
Baḥr gibi acı dili yoġ idi[34]

46 Merḥameti derd-i yetīme devā
Ma‘deleti merd-i ġarībe şifā[35]

47 Kendüyi taḫfīf ideni dem-be-dem
Görse aġırlardı ḳonaḳlardı hem

---

[31] 132/38. beyit: -NM1.
[32] 132/41b yaşı: yaşlı M.
[33] 132/43a ey: -M.
[34] 132/45b Baḥr: Nil M.
[35] 132/46b merd: derd M.

48 Düşmenini ol kerem ıssı meger
Luṭf ile iḥsān ile taḳdīr ider

49 Görse yaramazları leyl ü nehār
Eyler idi iylük ile şermsār[36]

50 Zaḥmeti ʿadāya cefāya ṣabūr
Miḥnet-i dünyāda belāya şekūr

51 Kendüye şol dem ki hedāyā gele
Nefsine virmezdi virürdi ele

52 Bulsa idi ol şeh-i ʿālī-neseb
ʿÖmrini aṣḥāba baġışlardı hep

53 Ümmetini ḥaşre degin ḳayırur
Ḳalb-i ḥazīnīne tesellī virür

54 Ḥāsılı şermende-i iḥsānıyuz[37]
Çākeriyüz bende-i fermānıyuz

55 Ḳadr-i muʿallāsını eyler ıʿyān
Sūre-i İsrādaki sırr-ı nihān[38]

[36] 132/49b Eyler idi iylük ile: İylük ile eyler idi M.
[37] 132/54. beyit: -M.
[38] 132/55. beyit: -NM1.

NM1 103b **133 YAḤYĀ**[*]

Meṣnevī-i Yaḥyā Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muṣṭafā ‘Aleyhi’s-Selām

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

1 İstedi açılmaġa gülzār-ı hū[1]
Ya‘ni hüveydā ola dīdār-ı hū[2]

2 Server-i aṣḥāb-ı sırr-ı ‘āşıḳīn
Nūr-ı cemālin göre ‘ayne’l-yaḳīn

3 Göstere envār-ı gülistānını
Daḫı ziyāde ide iḥsānını

4 Rif‘atini eyleye fevḳa’l-‘alā
‘Ālem-i bālāya ola reh-nümā

5 Ka‘be-i maḳṣūda irişe Resūl
Ola münācāt u du‘ālar ḳabūl

6 ‘Arż-ı cemāl ide anı ḫoş görür[3]
Mertebe-i ‘āliyeye irgörür[4]

7 Hem sevine sevdügi iḥsān ile
Göre bile çeşm-i dil ü cān ile

8 ‘İzzet ise ancaḳ o nūr nāgehān
Şāhlaruñ şāhı Ḫudā-yı cihān

---

[*] İbrahim Doğanyiğit, *Yahya Bey (Taşlıcalı) Gülşen-i Envar*, Kayseri 1992, s. 53-57.
[1] 133/1a Hū: hūr NM1.
[2] 133/1b Hū: hūr NM1.
[3] 133/6a ḫoş görür: ḫoş göre M.
[4] 133/6b irgörür: irgöre M.

9 Bir ḳulını çaġıra ta‘ẓīm ile
Söyleye ikrām ile terkīm ile

10 Bir gice dün yarusı idi meger
Yār diyārından irişdi ḫaber

11 Nice ḫaber rābıṭa-i ḳurb-i ẕāt
Būy-i cinān gibi memeddü’l-ḥayāt

12 Rūḥ-i revān gibi Ḥabībü’l-ḳulūb
Nūr-ı baṣīret gibi maḥbūb-ı ḫūb[5]

13 Leẕẕet-i vuṣlat gibi cāndan ‘azīz[6]
Her ne ki dirsem daḫı andan leẕīẕ[7]

14 Ol gice yüz vech ile oldı ‘ıyān
Miskī libās ile ‘arūs-ı cihān

15 ‘Aynı idi ‘anberüñ ol tār-ı şeb[8]
Ḳadr-i bülendi ‘aceb-ender-‘aceb[9]

16 Devr-i zamān niteki mektūb-ı yār[10]
Ḳaralanup olmuşidi cümle tār

17 Tārı velī kākül-i cānān gibi
Cān gözine kuḥl-i Ṣıfāhān gibi

18 Kevṣer ile ṣanki ṣulandı cihān
Ḳaṭreleridür görinen aḫterān

---

[5] 133/12b maḥbūb: M.
[6] 133/13a ‘azīz: leẕīż NM1.
[7] 133/13b ne ki dirsem: ne dirisem NM1.
[8] 133/15a idi ‘anberüñ: eyledi şehrüñ M.
[9] 133/15b bülendi: bülend ü M.
[10] 133/16a mektūb: merġūb M.

19 Oldı derūnı ṭabaḳāt-ı celāl[11]
Dildeki sevdā-yı maḥabbet-mis̱āl

20 Faḫr-i cihān ḫānede tenhā idi
Bir ol idi bir şeb-i İsrā idi

21 Ḳudret-i Ḥaḳ nāmesidür ol cemīl
Oḳudı ta'żīm ile peyk-i Celīl

22 Didi selām eyledi Rabbü'l-enām
Da'vet-i ḫāṣ itdi velī luṭf-i 'ām[12]

23 Ḫidmete gönderdi beni gel buyur
Gökleri seyr eyle vü Mevlāyı gör[13]

24 Bindi Burāḳ üstüne fetḥa gibi
Gün gibi bālāya çekildi Nebī

25 Kulluġun ol şāhuñ idüp Cebre'īl[14]
Oldı cenāb-ı ḥasenāta delīl[15]

26 Gün gibi mi'rācını buldı Resūl
Çekdi anı cez̲be-i aṣl-ı uṣūl[16]

27 Ḥaḳ yolınuñ mürşidi şeyḫü'l-enām[17]
Hādi-i İslām imāmü'l-hümām

28 Serv gibi ṭoġrılup ol dem hemān
Eyledi 'aẓm-i ṭaraf-ı lā-mekān

---

[11] 133/19a: Geldi bu ṭarik ile şevke ricāl M.
[12] 133/22b 'ām: enām M.
[13] 133/23b vü: o M.
[14] 133/25a Cebre'il: ol celil M.
[15] 133/25b cenāb: çerāġ M.
[16] 133/26b uṣūl: vuṣūl M.
[17] 133/27 şeyḫü'l-enām: ḫayrü'l-enām M.

29 Geçdi hevā yüzini gitdi bülend
Terk-i hevā iden olur ercümend

30 Niteki vaṣl ile dil-i ʻāşıḳān
Kendüye açıldı der-i āsumān

31 Açdı bu kuhsār-ı semāvāta yol
Ṭayy-i mekān itdi ṣabā gibi ol

32 Göklere bir demde irişdi hemān
Ṭaġlara mānend-i ṣadā-yı eẕān

33 Geldi aña az semek-i tā simāk
Zemzeme-i naʻra-i rūḥī fedāk

34 Devlet ile ol şeh-i ʻālī-himem[18]
Başdı güneş gibi sipihre ḳadem

35 Aġlar iken güldi açıldı semā
Yaradı aña ḳadem-i Muṣṭafā

36 ʻİzzet ile oldı Burāḳı izi
Çarḫ birinüñ şeref-i yıldızı

37 Cümle nücūm tabaḳāt-ı celāl[19]
Gözini dikti yola nergis-mis̱āl

38 Görmekiçün ḥażretini ol zamān[20]
Dikdi yola gözlerini aḫterān

39 Şems-i ḍuḥā gibi yüceldi o şāh
Oldı yedi gökler aña bārgāh

---

[18] 133/34. beyit: -M.
[19] 133/37. beyit: -NM1.
[20] 133/38. beyit: -M.

40 Oldı celāliyle o şems-i cihān[21]
Dürr-i yetīm-i ṣadef-i āsumān

41 Seyr-i cinān oldı müyesser aña
Gitdi du‘ā gibi Ḫudādan yaña

42 Oldı Ṣafiyyu’llāh anuñ ṭālibi
Ḳarşuladı ṭāli‘-i ṣadī gibi

43 Geçdi Kelīmu’llāh ile soḥbeti
Eyledi Rūḥu’llāh ile ülfeti

44 Ṣaldı gülistān-ı Ḫalīle zülāl
Aldı ele göñlini ḥīn-i viṣāl

45 Eyledi Dāvud maḳāmın maḳām
Virdi Süleymān Nebīye selām

46 ‘Aşḳ-ı Ḫudā gibi o ‘ālī neseb
Uġradı ervāḥ-ı nebiyyīne hep[22]

47 Ḳıldı ḳibāb-ı felegi ṭopṭolu
Ḥālet-i Hū ṣoḥbet-i Hū ẕikr-i Hū

48 Yerde iken yerde olandan laṭīf[23]
Gökde iken gökde olandan şerīf[24]

49 Raḥmet-i Ḥaḳ gelmede bu gitmede[25]
‘Aşḳ-ı nihānını ‘ıyān itmede

[21] 133/40a celāliyle: sa‘ādetle M.
[22] 133/46b nebiyyīne: nebīye M.
[23] 133/48a olandan laṭīf: olındı şerīf M.
[24] 133/48b olandan şerīf: olındı laṭīf M.
[25] 133/49a gelmede bu gitmede: gitmede vü gelmede M.

50 Ġonca gibi gülmede açılmada
Kendüyi teslīm-i Ḫudā ḳılmada[26]

51 Oḳ gibi geçdi bu ṭoḳuz şīşeden
Cānı ḫalāṣ oldı bu endīşeden

52 Ol yüceden görinür idi güneş[27]
Āb-ı zer ile yazılan noḳṭa-veş

53 Esdi ser-i sidrede mānend-i bād
Vardı efendisine ḫayrü'l-'ibād

54 Ḳaldı yedi gökler ile şeş cihāt
Döndi yaradılmamışa kā'ināt

55 Fażl ile mānend-i ġam-ı 'āşıḳān[28]
Ṣanki yoġ oldı var iken bu cihān

56 Ḥaḳḳa yaḳīn oldı cihāndan ıraḳ
'Ālem-i ḳurbiyyete irişdi çāḳ

57 Mülk-i cihāndan geçe-gör evvelā
'Arż-ı cemāl eyleye tā kim Ḫudā

58 Vaḥdet-i Ḥaḳ gülşenini gözledi
Gül gibi ḳapduġı yeri özledi

59 Anda yoġidi giceniñ sünbüli[29]
Hem ḳamerüñ lālesi mihriñ güli

[26] 133/50b ḳılmada: itmede M.
[27] 133/52a idi: yedi M.
[28] 133/55a Fażl: Vaṣl M.
[29] 133/59. beyit: -M.

60 Refref ile ber-ṭaraf oldı Resūl
Buldı hemān aṣl-ı uṣūle vüṣūl

61 Başladı açılmaġa gülzār-ı Hū[30]
Ya'ni serā-perde-i dīdār-ı Hū

62 Göñli gözi ġarḳa-i envār idi[31]
'Ālem-i envār ile yeksān idi[32]

63 Ālem-i envār ile yeksān idi
Cānı ki müstaġīr-i cānān idi[33]

64 Açdı niḳābını sa'ādet yüzi
Gördi cemāl ıssını cānı gözi[34]

65 Ẕātına 'ālī naẓar itdi Ḫudā
Söyledi bī-ḥarf ü ṣadā vü edā[35]

66 Daḫı 'azīz eyledi bu i'tibār
Mertebesi bir iken oldı hezār

67 Bildi Ḫudā ümmetine himmetin
Yarlıġadı 'āṣī olan ümmetin

68 Gitdi velī geldi hedāyā ile
Devlet ile raḥmet-i Mevlā ile

69 Şevḳ-i tecellī ile gitdi Resūl
Ẕevḳ-i tesellī ile itdi nüzūl

---

30 133/61a gülzār: esrār M.
31 133/62a envār: dīdār M.
32 133/62b Anda hemān Ḥażret-i Ḥaḳḳ var idi M.
33 133/63. beyit: -NM1.
34 133/64b cemā ıssını cānı: cemālüni anuñ cān M.
35 133/65b edā: nidā M.

69 ʻĀlem-i imkānı yarup geldi ol
Ṣanki o dünyāya varup geldi ol

70 Söyledi aṣḥāba temāşāsını[36]
Sırr-ı sürūr-ı şeb-i İsrāsını

71 Sāḳī-i şevḳ oldı muḥibbānına
Āline evlādına aṣḥābına[37]

72 Ümmetin aġlatdı kemāl-i sürūr[38]
Gözlere yüzünden anuñ geldi nūr

73 Ey kerem ıṣṣı aḥadı ẓulminen[39]
Zerrece Yaḥyāya vir ol nūrdan

74 Pertev-i ḫurşīd gibi dā'imā[40]
Defʻ ide tarik-i vücūdını ba

75 ʻĀḳıbet-i ḫayr ola ol nūr ile[41]
Zākir ol ḥāṭır-ı mesrūr ile

---

[36] 133/70a temāşāsını: tecellāsını NM1.
[37] 133/71b aṣḥābına: yārānına M.
[38] 133/72a Ümmetin: Ümmeti M.
[39] 133/73. beyit: -NM1.
[40] 133/74. beyit: -NM1.
[41] 133/75. beyit: -NM1.

NM1 105a **134 YAḪYĀ**[*]

Meşnevī-i Yaḥyā Der-Na‘t-i Nebiyyü’r-Raḥmetihī

‘Aleyhi’ṣ-Ṣalavāti ve’s-Selām

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

1 Vāḳıf-ı rāz-ı ‘ilm-i ‘ālem-i ġayb
Kāşif-i sırr-ı muṣḥaf-i *lā rayb*

2 Nüktedān-ı rumūz-ı *mā evḥā*
Şāh-ı ‘ālī-maḳām-ı *ev ednā*

3 Ḳāni‘-i ḫˇān-ı kenz-i *lā yüfnā*
Pādişāh-ı serīr-i faḳr u fenā

4 Ya‘ni sultān-ı enbiyā-yı ümem[1]
Sebeb-i raḥmet-i benī-ādem

5 Muṣṭafā vü Muḥammed ü Maḥmūd
Aḥmed ü Mürsel ü Ḥabīb-i Vedūḍ[2]

6 Çār isminde mīm-i temmet var
Ḳıldı ḫatm-i nübüvvetin iş‘ār

7 Anı ḫalḳ itdi ibtidāda Ḫudā
Enbiyā hep ṭufeyl oldı aña

8 Ḫāteme ẓāhiren o server olur[3]
Gāh olur mübtedā mu’aḫḫar olur[4]

9 Adı ümmī vü ‘ālim ü dānā[5]
Mu‘cizāt oldı ümmīlikle aña[6]

---

[*] Taşlıcalı Yahyâ, *Şâh u Gedâ*, İstanbul 1284/1868, s. 8-9.
[1] 134/4a enbiyā-yı ümem: enbiyā vü ümem M.
[2] 134/5b Aḥmed ü Mürsel ü: Aḥmed-i Mürsel-i NM1.
[3] 134/8a Ḫāteme ẓāhiren: Ẓāhiren ḫāteme M.
[4] 134/8b Gāh olur mübtedā: Mübtedā gāh olur M.
[5] 134/9a vü: o M.

10 İki şaḳ itdi gökdeki ayı
İki şāhidle itdi da‘vāyı[7]

11 Ḳurṣ-ı mehde benān-ı faḫr-i cihān[8]
Elife döndi nān içinde hemān[9]

12 Şaḳḳ idüp māhı ol benān-ı şerīf
Ḥüsnüni eyledi anuñ tażʻīf

13 Dū zebān olduġı içün ḫāme
Ele almadı yazmadı nāme

14 Baḥs̱-i dīn içre ol ḥuceste-ḫıṣāl[10]
Ḫāme-veş ehl-i küfri eyledi lāl[11]

15 Sāyesi n’ola bulmazise ẓuhūr
Ẓulmet-i dehre māni‘ idi o nūr

16 Sāye ṣalmaz velī o ẓıll-i İlāh
Ḫoş geçer sāyesinde bende vü şāh[12]

17 Çünki bī-sāyedür o nūr-ı Ḫudā
Sāye-i ḫaṭ degüldür aña sezā

18 Āfitāb üzre med gibi her gāh[13]
Sāyebān oldı aña ebr-i siyāh

19 Ḥażret-i Ḥaḳḳa ol şifā-yı ḳulūb
Hem Ḥabīb oldı hem daḫı maḥbūb

---

[6] 134/9b ümmīlikle: ümmīligi M.
[7] 134/10b itdi: iki M.
[8] 134/11a mehde: mihri NM1.
[9] 134/11b nān: nūn NM1.
[10] 134/14a içre: itse M.
[11] 134/14b eyledi: eyleye M.
[12] 134/16. beyit: -NM1.
[13] 134/18a Āfitāb üzre med: Sāyebān üzre meh M.

20 Oldı dürr-i yetīm o ḫayr-ı ḫalef
Ḳālıb-ı ādem idi aña ṣadef

21 Gördi Aḥmedde bir *yed-i beyżā*
Ḳodı el arḳasın yere Mūsā

22 Dili Mūsādan oldı çünki faṣīḥ
Ḥüsni Yūsufdan olsa ṭan mı melīḥ

23 Gelmeden ʿāleme o şāh-ı cemīl
Ḳulı ḳurbānı oldı İsmāʿīl[14]

24 Rifaʿtin gördi Ḥażret-i ʿĪsā
Ümmeti olmaġıçün itdi duʿā

25 Ġarḳa-i baḥr-i cūdı kevn ü mekān
Teşne-i āb-ı luṭfı Ḫıżr-ı cihān

26 Şemʿ-i ḫalvet-sarāyıdur meh-i bedr
Ḥabeşī bir ḳulıdurur şeb-i ḳadr

27 Ṭoġdı çün ʿāleme o mihr-i kemāl
Secdeye vardı itdi ḳaddini dāl

28 Nūr-ı pāk-i Muḥammed-i ʿArabī
Ḳara gül itdi nār-ı Bū-Lehebi

29 Olmuşidi ḥadīṣi vaḥy-i Ḥudā[15]
Var idi her sözünde biñ maʿnā

[14] 134/23b oldı: idi NM1.
[15] 134/29a ḥadīṣi: ḥadīṣ NM1.

30 Devlet anuñ ki ola aña muṭī‘
Bir anuñ gibi şāhı ide şefī‘

31 Nice medḥ eylesün anı YAḤYĀ
Çünki meddāḥıdur anuñ Mevlā

32 Şem‘-i ḥüsni sebīl-i Ḥaḳḳa delīl
Oldı pervāne aña Cebrā’īl

33 Ḫāk-i dergāhı tāc-ı çerḫ-i laṭīf
Şeb-i mi‘rācı rūz-ı ‘īd-i şerīf

NM1 105b **135 YAḪYĀ**

Mes̱nevī-i Yaḥyā Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muḥammed
‘Aleyhi’s-Selām

Fe‘ūlün Fe‘ūlün Fe‘ūlün Fe‘ūl

1 Zihī ḫāme-i ḳudret-i müste‘ān
‘Ulūm-ı nihān oldı andan ‘ayān

2 Ḫaṭā ile ḳılmadı bir gün o māh
Ḳalem-i parmağın ḳayd-ı ḫaṭdan siyāh

3 Ḳara yüzi şol kimse kim aġ ider
Ağı ḳara itmekden eyler ḥaẕer

4 Anuñ ḫāṭırı levḥ-i maḥfūẓ idi
Kitābet aña ġayr-ı melḥūẓ idi

5 Mis̱āl-i ḳalem ḥāmil-i rāz idi
Yed-i ḳudret-i Ḥaḳda şah-bāẓ idi

6 Zihī evvel-i mevc-i deryā-yı rāz
Zihī pīşvā-yı cünūd-ı niyāz

7 Faṣīḥü’l-maḳāl ü melīḥü’l-cemāl
Kerīmü’l-ḫıṣāl ü ‘adīmü’l-mis̱āl

8 İmāmü’l-enām u hümāmü’l-kirām
‘Aleyhi’ṣ-ṣalāt ü ‘aleyhi’s-selām

9 Nebīlerden a‘lā vücūdı anuñ
Velīlerden evlā şuhūdı anuñ

10 Velī ṣoñra geldi Nebiyyü’l-kerīm
Kelām-ı ḳadīm ile oldı kelīm

11 Resūl-i Ḫudā ḫātemü’l-enbiyā
Delīl-i hüdā ḥākimü’l-evliyā

12 Daḫı bilmedin ādem adın cihān
Anuñ olmış idi vird-i lisān

13 Bu ta‘ẓīm ü tekrīmi Ādem gibi
Ne gördi ne işitdi Şītnebī

14 Fenā baḥrine mübtelā oldı Nūḥ
Anuñ yüzi ṣuyına buldı fütūḥ

15 Gül-i gülşen-i ḫānedān-ı Ḫalīl
Cemāl ü Celāl ü Celīl ü Cemīl

16 ‘Ulüvv-i celālini gördi ‘aẓīm
Sükūt eyledi ġonca gibi Kelīm

17 Mesīḥ oldı devrinde ‘ālī-cenāb
Yere inmege belki itdi ḥicāb

18 Şeb-i tār-ı mi‘rāc ey ehl-i ḥāl
Olur çehre-i mu‘cizātında ḫāl

19 Bu mi‘rāca Yūsuf atın sürmedi
Bu seyri düşünde daḫı görmedi

20 Zihī vāḳıf-ı ḥikmet-i kā’ināt
Zihī kāşif-i sırr-ı ẕāt u ṣıfāt

21 Sözi dürr-i deryā-yı esrār idi
Yüzi baḥr-i envār-ı Ġaffār idi

22 Ṣanasın ki genc-i nihān idi dīn
‘Ayān itdi gün gibi ḫāme hemīn

23 Kelāmındaki resm-i ḳullāb-ı lām
‘Arab ḳavmin İslāma çekdi tamām

24 Teveccüh idince o ẕāt-ı şerīf
Yemen ḳalbi yümn ile oldı laṭīf

25 Virüp nāme-i da‘vetin ve’s-selām
Ḥaḳından gelüp ḳıldı ḫāḳānı rām

26 Büyüklendi Ḳayṣer aña hem-çü Ḳāf
Başın ḫāke indürdi mānend-i kāf

27 Anuñ ḫāṭırına gelüp rāy-ı Rūm
Kemend-i du‘āsıyla itdi hücūm

28 Nebīlerdür envār-ı deryā-yı nūr
Gelüp bir bir itdi cihāna ẓuhūr

29 Vücūdında meftūḥ idi ‘ayn-ı cān
Aña keşf olurdı ser-ā-ser cihān

NM1 106b **136 YAḤYĀ**

Meṣnevī-i Yaḥyā Der-Na‘t-i Ḥażret-i Muḥammed ‘Aleyhi’s-Selām

Fe‘ūlün Fe‘ūlün Fe‘ūlün Fe‘ūl

1 O ẓıll-ı Ḫudā üstine āşikār
Olurdı gelüp bir bulut sāye-dār

2 Bulut ol ḥabībe ki tekrīm idi
Murād olan ol şāha ta‘ẓīm idi

3 Mesācid çoġalmaġa oldı sebeb
Cihān Ḳa‘betu’llāh ile ṭoldı hep

4 Minäre olur bir bülend āşiyān
Ki bülbül-veş oḳur mü’eẕẕin eẕān

5 Zihī mihr-i Ḥaḳ sāye-i Ẕü’l-celāl
Kemāl anda buldı celāl ü cemāl

6 Şefā‘at ider ‘āṣī-i ‘ācize
Mürebbā-yı Ḥaḳdur mürebbī bize

7 Beşīr ü Neẕīr ü Sirāc ü Münīr
Şeh-i sidre eyvān-ı ḳudret serīr

8 Cemālidür āyīne-i Ẕü’l-celāl
Dil-i pāki müstecmi‘-i her kemāl

9 Tecellī maḥalli cemāli anuñ
İki ḳıldı ḳaşı hilāli anuñ

10 İrüp şu gibi māhdan māhīye
Mehi şaḳḳ idüp ḳıldı bir māhiye

11 Olur şāhid-i fażlı ḳavl-i Ḫudā
Ve enne ilā Rabbike'l-müntehā

12 O Ḥaḳ şāhidi gāh meşhūd olur
Gehī Aḥmed ü gāh Maḥmūd olur

13 Selāmu'llāh ile müsellemdür ol
Ki *ṣallū 'aleyh* aña itdi nüzūl

14 Sözi ṣıdḳ u iḫlāṣına mā-ṣadaḳ
Yüzi mihr-i müstaġraḳ-ı nūr-ı Ḥaḳ

15 Şerī'atde ma'şūḳı 'āşıḳlaruñ
Ḥaḳīḳatde şeyḫi muḥaḳḳıḳlaruñ

16 İdüp ẓulmet-i ehl-i küfri ẕelīl
Ḥadīs̱i bize oldı rūşen-delīl

17 Libāsı palās idi sulṭān iken
Ki sulṭān cihān mülkine ḫān iken

18 Gülistān-ı ẕātına leyl ü nehār
Palāsını eylerdi bārū-yı ḫār

19 Mehüñ nāmını ol şikest eyledi
Sipihrüñ bülendini pest eyledi

20 Anuñ ātı oynaġıdur āsumān
Nice āsumān belki kevn ü mekān

21 Vücūdıdur āyīne-i Ḥaḳ-nümā
Yeter naṣṣ-ı *naṣrun mine'llāh* aña

22 Ḥaḳun ceẕbesi çekdi bī-iştibāh
Naṣīb oldı mi'rāc-ı ḳurb-ı İlāh

NM1 107a **137 ZAḪMĪ**

Ḳaṣīde-i Zaḫmī Der-Na‘t-i Ḥażret-i Nebiyy-i Ekrem Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Minnet Allāha irişdi yine eyyām-ı baḥār
Ḳudretin ṣāni‘-i ‘ālem yine ḳıldı iẓhār

2 Ne bahār āyine-i ṣun‘-ı Ḫudādur dehre
Ne bahār itdi cihānı yine pür naḳş u nigār

3 Feyż-i nev-rūz irişüp reşk-i bihişt oldı cihān
Bāreka’llāh zihī ṣun‘-ı Ḫudā-yı cebbār

4 Rūḫ-baḫş oldı nesīm-i seḥerī gülzāra
İtdi iḥyā-yı nebātāt-ı dem-i ‘Īsā-vār

5 Çemene müjde-i nev-rūzı getürdi sünbül
Nev-bahār irdi diyü gülşene itdi aḫbār

6 Ḫˇābdan açdı gözin nergis-i mestāne seḥer
Gördikim gülşen-i dehrüñ ḳatı ra‘nālıġı var

7 Müjde-i maḳdemini şāh-ı bahāruñ işidüp
Ṣaḥn-ı gülşende gelüp başladı feryāda hezār

8 Neşve-i feyż-i Ḫudā geldi nümāyān oldı
Nice gül ḥüsn ile hem-reng-i ‘iẕār-ı dildār

9 Ḳurdı ṣaḥn-ı çemene taḫt-ı zümürrüd-fāmın
Şeh-i nev-rūz idüp ‘āleme ‘arż-ı dīdār

10 İşidüp şāh-ı bahāruñ çemene geldügini
Giydi hep cāme-i ḫaḍrāsını bir bir eşcār

11 Donanup cümle aña çıḳdılar istiḳbāle
Eyledi maḳdemine her biri varın īs̱ār

12 Başladı ʿarż-ı niyāz-ı gül-i ḫandāna yine
Bülbülān-ı çemen-ārā-yı leṭāfet-ās̱ār

13 Faṣl-ı gül mevsim-i gülgeşt-i çemen irdi diyü
Eyledi ʿazm-i temāşā-yı feżā-yı gülzār

14 Bu temennā ile vardum seḥerī gülzāra
Seyr-i ṣunʿ-ı Ḥaḳ ile şād ola tā kim dil-i zār

15 Çeşm-i ʿibretle nigāh eyleyicek gördüm kim
Ḥükm-i Ḥaḳḳ ile seḥer ḫˇābdan olmış bīdār

16 Minber-i şāḫ-ı gül üzre oturup naġme ile
Ḫutbe-i seyyid-i kevneyn oḳudı bülbül-i zār

17 Yaʿnī kim şāh-ı rüsül mefḫar-i her dü ʿālem
Server-i cümle resūlān-ı nebiyy-i muḫtār

18 Menbaʿ-ı cūd u kerem maʿden-i iḥsān u ʿaṭā
Sebeb-i raḥmet-i Ḥaḳ ṣāḥib-i temkīn ü vaḳār

19 Seyyid-i nevʿ-i beşer mesned-i ḫalḳ-ı ʿālem
Dest-gīr-i żuʿafā-yı müteġayyir eṭvār

20 Gül-i gülzār-ı nübüvvet meh-i burc-ı rifʿat
Mecmaʿ-ı ʿilm ü ḥayā şāh-ı celīlü'l-miḳdār

21 Dürr-i deryā-yı kerāmet şeh-i şāhān-ı cihān
Ṣadr-ı dīvān-ı cezā maḥrem-i bezm-i sitār

22 Ẕāt-ı pākinde ḥayā vü edebi bī-pāyān
Ḥāżretinde kerem ü luṭf ise bī-ḥadd ü şumār

23 Gördi çün ḳāmet-i ṭūbāsın olup bī-ṭāḳat
Ṣuya urdı özüni ʿarʿar u hem serv ü çınār

24 Ḳaşları ṭāḳına üftāde olupdur gūyā
Meh-i nev anuñiçün dökünür böyle nizār

25 Deheni ġonça velī ġonça-i gülzār-ı irem
Dişleridür nice dür ʿıḳd-ı lü'lü-i şeh-vār

26 Ruḫları gülşen-i cennetdür açılmış gül-i ter
Nice gül ḥalḳa ḳılur ḳudret-i Ḥaḳḳı iẓhār

27 Meh cebīnin göricek güller olup şermende
Ṣanma şeb-nem ki ḥayādan döker ol der her bār

28 Gelmedi hergiz anuñ miẟli bu dünyāya daḫı
Böyle pākīz-neseb bir meh-i rengīn ruḫsār

29 Ẓulmet-i küfr ile şeb gibi cihāntīre iken
Mihr-i ḥüsni irişüp ḳıldı ḳamu pür-envār

30 Bāreka'llāh zihī ḥüsn-i cihān-ārā kim
Āfitāb eylese riḳḳat olımaz āyīne-vār

31 Her ḳaçan eyleye seyr itmegiçün ʿazm-i çemen
Yolları üzre olur bād-ı ṣabā ḫıdmet-kār

32 Def‘-i gerd itmegiçün reh-güẕerinden gūyā
Dem-be-dem ṣu sepeler ḳulluḳ idüp ebr-i bahār

33 Nice maḥbūb-ı Ḫudādur o kerem-kānını gör
Ki ṣular yollarını çeşm-i felek saḳḳā-vār

34 Çünki ‘azm eyledi ol nūr-ı Ḫudā eflâke
Eyledi cümle melek dürlü nüvāziş iẓhār

35 Öyle nāzende-i Ḥaḳdur ki melekler anuñ
Ḫāk-i pāyini ider sürme-i çeşm-i ḫūn-bār

36 Dürr-i yektā-yı nüh ‘ālem ki aña mānendi
Görmedi çoḳ yaşardı dīde-i çarḫ-ı devvār

37 Ol Ebā Bekr ü ‘Ömer Ḥażret-i ‘Oṣmān u ‘Alī
Çār-ı yār oldı aña cān ile itdi iḳrār

38 Ḫāk-i pāyine yüzin sürse n’ola mihr ile meh
Feyż ü in‘āmın umar çünki kibār ile ṣıġār

39 Ey şefī‘-i ümem ey mesned-i her nāme-siyāh
Olmasam künc-i ḍalāletde esīr ü bīmār

40 Bilmezin rūz-ı cezāda n’olısardur ḥālüm
Eylemiş ben gibi yoḳ cürm ü ḫaṭā-yı seyyār

41 İtmedüm ẕerre ḳadar hīc Ḥaḳḳa şāyeste ‘amel
İtdügüm sehv ü ḫaṭā işledigüm nā-hemvār

42 Ḥāṣılı eyledigüm cürme nihāyet yoḳdur
Bilmezin ḥāl-i ḫarābum n’olısar āḫir-i kār

43 Gelmeye eylerisem biñde biri arḳamdan
Seyyi'ātum ne ḳadar ẕikr idüp itsem tekrār

44 Luṭfuña ḳaldı eyā kān-ı kerem yoḫsa benüm
Ḥālime rūz-ı cezā[da] güliserdür küffār

45 Āb-ı luṭfuña yüzüm ḳarası yunmazsa eger
Ehl-i dūzaḫ daḫı görmekden iderler beni ʿār

46 Umarın rūz-ı cezāda olasın baña şefīʿ
Yoḫsa bu cürm ile ben ḳanda bulam cāy-ı ḳarār

47 İtme ṭatvīl-i suḫan çün idemezsin vaṣfın
İḫtiṣār eyle kelāmı yitür ey ZAḤMĪ-i zār

48 Nefs-i bed-ḫˇāha uyup ġarḳ-ı yem-i cürm olduñ
Ḫˇāb-ı ġafletden uyar kendüzüñi ḳıl bīdār

49 Sende yoḳ ẕerre ḳadar ṭāḳat-i Ḥaḳ ey ġāfil
Aġla aḥvāl-i siyeh-kāruñı var leyl ü nehār

50 Şimdiden ṣoñra yeter eyleyelüm ʿazm-i s̱enā
Çün anuñ medḥi nihāyātına irmez efkār

51 Nitekim faṣl-ı gül ile bula revnaḳ ʿālem
Gülşen içre ola gül bāʿis̱-i feryād-ı hezār

52 Her şeb ü rūz ola nāzil ṣalavāt ile selām
Rūḥ-ı pākine anuñ cānib-i Ḥaḳdan ıṣdār

NM1 19b **138 Ẕ̄ĀTĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Ẕātī Der-Na'ṭ-i Sulṭān-ı Enbiyā

Ḥażret-i Muḥammed Ṣalla'llāhu 'Aleyhi ve Sellem

Mef'ūlü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ūlün

1 İdüp seḥerüñ sīne-i sīmīnini kaġıd
Altun ḳalemiyle bunı yazardı 'Uṭārid

2 Cehd eyle düriş ile kemālātı mükemmel
Ta 'izzet ü devlet ḳapuña ola müsā'id[1]

3 Düş baḥr-i 'ulūm içine 'ālem ṣadefinde
Bir gevher-i yekdāne ide tā seni vāḥid

4 Var gevher-i 'ilmiyle yüri ḳıymetüñ artur[2]
Altun it işüñ eyleme bāzārıñı kāsid[3]

5 Seyr it ḳamu seyyāre ile cümle burūcı
Aç gözüñi ol ḥikmet-i Ḥaḳḳı müteraṣṣıd

6 Senden ulular sözini ger vird idinürseñ[4]
Ṭab'uña nice dürr-i me'ānī ola vārid[5]

7 İsterseñ ide 'izzetüñi Tañrı ziyāde
Ma'ḳūli ḳabūl eyle ṣaḳın olma mu'ānid

8 Ḥikmetde ḳamu derde şifā ola kelāmuñ
Ḳānūnla ḳıl manṭıḳuñı gözle ḳavā'id

---

[*] Orhan Kurtoğlu, *Zâtî Dîvanı'nın Gazeller Dışında Kalan Şiirleri Üzerine Bir Araştırma*, Ankara 1995, s. 86-89.
[1] 138/2b Ta: Yā NM1 / ḳapuña: ṭapuña D.
[2] 138/4a ḳıymetüñ: gevherüñ NM1
[3] 138/4b kāsid: kāġıd D.
[4] 138/6a sözini ger vird idünürseñ: sözlerini vird idünürseñ NM1.
[5] 138/6b dürr-i me'ānī: vird-i me'ānī D.

9 Te’s̱īr ide ger saña kelām-ı mütekellim
Zihnüñde vü ḳalbiñde ola pāk ‘aḳāyid

10 Bir nice delīl ile Ḥaḳḳuñ birligüni bil
Şol ṣūfī-i sālūs gibi olma muḳallid[6]

11 Üç ma‘nā ile çār-varaḳ üzre ṭoḳuz cild
Olmaġa sebeb n’oldı vü kim oldı mucellid[7]

12 Cūş itdi yemm-i ṣun‘-ı H̱udā ‘aşḳ ilinden
İbdā‘a sebeb oldı şeh-i cümle muvaḥḥid

13 Māhbūb-ı H̱udā faẖr-ı cihān şāh-ı risālet
Sultān-ı nübüvvet ser-i ser-cümle-i ‘ābid

14 Bir dem üzerinden ki ese şefḳati bādı
Āṣ̱īleri yaḳmaya cehennem ola bārid

15 Sad-bār-ı teḥiyyāt ü selām ol mehe her dem
Kim oldı ṭulū‘ itdügi dem şevḳle sācid

16 Seccādesini eyledi bir māh müşerref
Kim ẖalḳa ayaġı yeri miḥrāb-ı mesācid[8]

17 Deryā-yı ‘aṭā baḥr yedinden müteraşşıḥ
Yāḳūt-ı seẖā kān-ı kefenden mütevellid

18 ‘Ālemde bu gün devlet anıñ şāhid-i ‘izzet
Yüz şīve ile ṣaldı revān boynına sā‘id

---

[6] 138/10b gibi: bigi D.
[7] 138/11b vü kim oldı: kim bu oldı D.
[8] 138/16b miḥrāb-ı mesācid: miḥrāb u mesācid D.

19 Emr itse ider ṭaşl ile ṭopraḳ ḥarekātı
Aḳar ṣu eser yel ola nehy eylese rākid[9]

20 ʻAdli yeli araya girüp eylese ıṣlāḥ[10]
Birbiri ile āteş ü āb olmaz idi żıd

21 Anda dū-cihān naḳşı ʻıyān olsa ʻaceb mi
Āyīne-i ṣāf eyledi vicdānuñı vāḥid[11]

22 Şol ṣūrete kim terbiyetüñ ābı ṣaçıldı
Sanma ki anuñ dīde-i baḫtı ola rāḳid

23 Ucdan uca dünyāyı eger kim ṭuta āteş
Bir ḳaṭre ḳadar şefḳatüñ ābı ide ḫāmid

24 İrse maṭar perverişüñ sebze-i ʻömre[12]
Ol mezraʻa dihḳān-ı dühūr olmaya ḥāsid

25 Olmaya velāyetde anıñ hīç naẓīri
Her kim ki senüñ himmetüñi idine mürşid

26 İrerdi ḥayāt ābına hep cünd-i Sikender[13]
Ger Ḫıżr duʻāñ olmuş olaydı aña rāyid[14]

27 Olmazdı ʻadū zaḫm ile üştür-i Ṣāliḥ
Ḥıfẓuñ eli olaydı eger kim aña ḳāyid

28 İşitse eger heybetinüñ ṣıyt u ṣadāsın
Çarḫ üzre o dem ʻasker-i pervīn ola şārid[15]

---

[9] 138/19b eylese: eyleye D.
[10] 138/20a yeli: ile D / eylese: eyleye D.
[11] 138/21b eyledi: eyleye D.
[12] 138/24a ʻömre: ʻömri D.
[13] 138/26a cündi: Ḫıżr u NM1
[14] 138/26b olaydı: olmayaydı D.
[15] 138/28b ʻasker: leşker D.

29 Bir kimse gelüp itmeden önüñde tekellüm
Evżā‘ı olur ṣıdḳına vü kiẕbine şāhid[16]

30 Bir anda egerçi on iki burcı ider seyr[17]
Māh olımadı ‘azm-i serī‘üñ gibi ḥāmid[18]

31 Ger kuḥl idine gerd-i rehüñ çeşmine a‘mā[19]
‘Ayniyle ola ‘ālem-i esrāra müşāhid[20]

32 İtmiş kerem ü luṭfdan īcād-ı vücūduñ[21]
Ḫalḳ eyleyicek ḫalḳı yed-i ṣun‘ile mūcid

33 Fāḳa düşer mürġ-ṣıfāt anı ki fāḳıd
Ger luṭfuñ irişse ola fāḳını fāḳid[22]

34 Şerḥ olmaya ey kān-i kerem vaṣf-ı ḥamīdüñ
Yazsa şu‘arā ḥaşredek eş‘ār u ḳaṣāyid

35 Ẕillet yüzini görmez idi ẔĀTĪyi dervīş
Devlet gibi ḳapuñda olsaydı müteḳā‘id

36 Bīmār u ża‘īf itdi anı derd-i meẕellet
Luṭfuñ ki ola ‘āyid aña ṣıḥḥat ola ‘āyid[23]

37 Gözini diküp göge yatar çāh-ı belāda[24]
Seyyāre-i elṭāfuñı yüz şevḳle rāṣıd

---

[16] 138/29b kiẕbine: sırrına D.
[17] 138/30a anda egerçi: ayda gerçi D
[18] 138/30b olımadı: olmadı yā NM1 / ḥāmid: ḥāfid D.
[19] 138/31a gerd-i rehüñ: çeşm-i rehüñ D.
[20] 138/31b esrāra: esrārı NM1.
[21] 138/32a kerem ü luṭfdan: kerem-i luṭfuñdan D.
[22] 138/33. beyit: -NM1.
[23] 138/36b luṭfun: luṭfun ki: D / ṣıḥḥat ola: ṣıḥḥat ol D.
[24] 138/37a göge: gūyā NM1.

38 Bī-şübhe irer şāhid-i maḳṣūda tapuñdan[25]
Her kim ki du‘ā eylemege ola mücāhid

39 Eflāk dönüp ḳuṭb-ı ḳarār eyledügünce
Evrāḳına çerḫuñ yaza bu beyti ‘Uṭārid

40 Üstüñe döne ḳutb gibi cümle felekler
Ḥaḳ devr-i zamān içre ide ‘ömrüñi ḫālid

[25] 138/38a şāhid-i maḳṣūda ṭapuñdan: şāhid-i maḳṣūd ṭapuña D.

NM1 19b **139** **ẒĀTĪ**

Tercī‘-i Bend-i Ẕātī Der-Na‘t-i Eşrefü’l-Maḫlūḳāt Ṣalla’llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

I

1 Ey ayaġuñ topraġı tāc-ı ser-i ‘arş-ı berīn
Ḥażretüñle ṭoḳuz eflāk üzre faḫr eyler zemīn

2 Menba‘-ı deryā-yı raḥmet ma‘din-i luṭf u kerem
Melce’-i erbāb-ı ‘iṣyān u şefī‘u’l-müẕnibīn

3 Zübde-i evlād-ı Ādem faḫr-i cümle enbiyā
Maṭlab-ı cümle cihān maḥbūb-ı Rabbü’l-‘Ālemīn

4 Ka‘be-i dīnüñ ḥarīminde melekler çaġrışur
Hāẕihī cennātü ‘adnin fe’d-ḫulūhā ḫālidīn

5 Şefḳatüñden raḥmetüñden itmezem ḳat‘-i recā
Muṣṭafā mā cā’e illā raḥmeten li’l-‘ālemīn

6 Bir mücessem rūhsın ey rūḥ-ı cism-i kā’ināt
Meskenüñ olsa ‘aceb mi mehbit-i Rūḥü’l-Emīn

7 ‘Āḳılān-ı ehl-i dāniş kāmilān-ı ehl-i fehm
Cümle āgāh oldı sensin ey emīr-i mülk-i dīn

8 Mebde’-i bünyād-ı ‘ālem server-i āḫir-zamān
Sāye-i ‘arş-ı ‘alā seyyāḥ-ı mülk-i lā-mekān

II

1 Ey şeb-i İsrāda bulan ṣubḥ-ı vaṣla dest-res
V’ey tekellüm eyleyen cānāne ile her nefes

2 Ṭūṭī-i gūyāsı ṭoḳsan biñ kelām-ı ḥażretüñ
Saña āyīne cemāl ü ḫāne-i vuṣlat ḳafes

3 Gitdügüñden şeh-süvār-ı fetḥ mülk-i vuṣlata
Saña ḫayme çarḫ-ı aṭlas Refref olmışdur feres

4 Kimseler sen gördügüñ deryāya ġavvāṣ olmadı
Bulmadı sen bulduġuñ dürr-i yetīmi hīç-kes

5 Rif‘atüñ dāmānı altında felek fānūs olur
Çār-sū-yı şehr-i şer‘üñde olur her şeb ‘ases

6 Ey vücūdı pāk çün ẕāt-ı şerīfüñdür senüñ
N’ola cümle ‘āleme mihrüñ olursa mültemes

7 Mebde’-i bünyād-ı ‘ālem server-i āḫir-zamān
Sāye-i ‘arş-ı ‘alā seyyāḥ-ı mülk-i lā-mekān

III

1 Ey ki ḫurşīd-i cemālüñ nūr-ı çeşm-i kā’ināt
Ẕāt-ı bī-miṣl-i şerīfüñ cāmi‘-i cümle ṣıfāt

2 Server-i rūy-ı zemīnsin şāh-ı eflāk-i berīn
Mīr-i cünd-i enbiyā sulṭān-ı mülk-i mu‘cizāt

3 Yazmaġiçün ḥüsn-i ḫaṭṭāne cemālüñ vaṣfını
Yūsufuñ çāh-ı zenaḫdānı revā olsa devāt

4 Ey ḳamudan ḳadri ‘alā ol iki gīsūlara
Bir siyeh-bende şeb-i ḳadr istemez hergiz berāt

5 Ṣubḥa dek her şeb ḥadīṣüñden ma‘ānī ḳılsun aḫẕ
Ẓulmet içre Ḫıżr-veş bulsamdiyen āb-ı ḥayāt

6 Umaram ide naẓar ben derdmendüñ ḥāline
Serverā şol dīdeler k'aña tecellī ḳıldı ẕāt

7 Sensin ey ḫayrü'l-verā vü şāh-ı cünd-i enbiyā
Cümle āgāh oldı bildi müslimīn ü müslimāt

8 Mebde'-i bünyād-ı ʻālem server-i āḫir-zamān
Sāye-i ʻarş-ı ʻalā seyyāḥ-ı mülk-i lā-mekān

IV

1 İtdi rūşen gözleriñüñ yāri görsün bir naẓar
Sürme-i ʻayne'l-yaḳīn [ü] kuḥl-i *mā zāġa'l-baṣar*

2 Bir gice ey ḫˇāce-i mülk-i risālet ʻaşḳ ile
Naʻtine yoḳdur nihāyet eyledüñ bir ḫoş sefer

3 Ḥażretüñ bir āteşe oldı semender ey Ḫalīl
Ol arada açamaz hergiz melekler bāl ü per

4 Serverā yirden göge ḥükmüñ revān olduġına
Şāhid-i ʻādil degül mi muʻciz-i *şaḳḳa'l-ḳamer*

5 Ümmetüñçün bir güzel maḥbūb-ı şefḳat-nāmesin
Mühr urupdur ẓahruña Ḥaḳḳ ey emīr-i muʻteber

6 Rūy-ı dilden perde-i şekki götürdi bād-ı ġam
Serverā sensin ḳamu aṣḥāb u ümmet bildiler

7 Mebde'-i bünyād-ı ʻālem server-i āḫir-zamān
Sāye-i ʻarş-ı ʻalā seyyāḥ-ı mülk-i lā-mekān

V

1 Ḫalḳa olup bir yire cemʻ olsa cümle enbiyā
Cümlesi bir ḫātem ü sensin nigīni serverā

2 Māh-ı burc-ı meskenet ḫurşīd-i evc-i mekremet
Şāh-ı cavḳ-ı enbiyā sulṭān-ı cünd-i aṣfiyā

3 Aduñ olmışdur senüñ ey seyyid-i sādāt-ı ḫalḳ
Zübde-i insān-ı kāmil olduġıyçün Muṣṭafā

4 Virür aḳar ṣu gibi ṣāfī ḥadīṡüñ rāstī
Ka'be-i cümle ḳulūba Merve ḥaḳḳıyçün Ṣafā

5 Ḳıldı bir ḫoş būy ile ḫulḳuñ nesīm-i 'ālemi
Gülşen-i ḳalbüñde hergiz esmedi bād-ı hevā

6 Āsumān-ı dilde mihrüñ seyr iderse ṭañ degül
Bildiler sensin cihān içre ḳamu bay u gedā

7 Mebde'-i bünyād-ı 'ālem server-i āḫir-zamān
Sāye-i 'arş-ı 'alā seyyāḥ-ı mülk-i lā-mekān

VI

1 Ḳāmetüñ ey būstān-ı lā-mekān pīrāyesi
Nūrdan bir servdür düşmez zemīne sāyesi

2 Yūsufı gerçi görenler ellerini kesdiler
Gün yüzüñ gördi senüñ şaḳḳ oldı bedrüñ ayası

3 Menzilüñ yiter du'ā-veş māverā-yı nüh-sipihr
Ḳadrinüñ 'arş-ı mu'allādan mu'allā pāyesi

4 Evvel ü āḫir naẓīrüñ yoḳ senüñ ẕātuñ durur
Ḫatm-i cümle enbiyā kevn ü mekānuñ māyesi

5 Dir görenler sen meh-i bedrüñ münevver ḥüsnini
Süt yirine nūr emzirmiş meger kim dāyesi

6 Āḫiret bāzārına varduḳda eyler fā’ide
Naḳd-i ‘aşḳuñdur anuñ kim serverā ser-māyesi

7 Bāġ-ı cennetde ümīdüm bu durur ben bendesin
Cümle mü’minlerle ol serv idine hem-sāyesi

8 Mebde’-i bünyād-ı ‘ālem server-i āḫir zamān
Sāye-i ‘arş-ı ‘alā seyyāḥ-ı mülk-i lā-mekān

VII

1 Rif‘atüñ bezminde ḫurşīd istedi kim ola def
Dā’ireñ añla diyü yüzine gerdūn urdı kef

2 Yüzüñi bir görmege olmaz iki ‘ālem bahā
Gevher-i yek-dānesin sen iki ‘ālem bir ṣadef

3 Ayaġun ṭopraġınuñ bir ẕerresi dünyā deger
Ḥaḳ budur kim yoluña ḫarc olmayan dünyā telef

4 On sekiz biñ ‘ālemüñ ḫurşīd-i ‘ālem-tābısın
Yidi ḳat yire ṭoḳuz ḳat çarḫa virdüñ sen şeref

5 Cümlesine muḳtedā olduñ o dem kim enbiyā
Ḳudsde İsrā şebinde tā namāza ṭutdı ṣaf

6 Cismümüz hevl-i ḳıyāmetden ṭutıcaḳ ditreme
Umaruz şefḳat zebānıyla diyesin *lā teḫaf*

7 Cümle mü’minlerle ẒĀTĪ derdmendi ḥaşrde
Var ümīdüm idesin dünyā ġamından ber-ṭaraf

8 Mebde’-i bünyād-ı ‘ālem server-i āḫir-zamān
Sāye-i ‘arş-ı ‘alā seyyāḥ-ı mülk-i lā-mekān

NM1 21a **140 Z̲ĀTĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Z̲ātī Der-Na‘t-i Seyyidü'l-Kevneyn ü Ḫayrü'l-Firaḳeyn Ṣalla'llāhü ‘Aleyhi ve Sellem

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

1 Ey z̲āt-ı şerīfüñ gül-i gülzār-ı risālet[1]
Elfāẓ-ı şerīfüñ şekeristān-ı belāġat[2]

2 Ey hem-nefes-i ‘arş-nişīnān-ı melā'ik
V'ey şāh-ı cihān pādşeh-i ‘ālem-i vaḥdet

3 Ṭayy eyleyemez refref-i ẓan menzil-i ḳadrüñ
Cibrīl-i ‘uḳūl anı nice ide ḥikāyet

4 Şānuñda durur ri'āyet-i *mā kāne Muḥammed*
Ey mebde'-i bünyād-ı cihān şehr-i nübüvvet[3]

5 Ḫurşīd-i viṣālüñ iricek burc-ı vücūda
‘Ālem açılup gitdi ḳamu leyl-i dalālet[4]

6 Deryā-yı dalāletde ḳalurdı ḳamu ‘ālem
Olmasañ eger bedreḳa-i necm-i hidāyet

7 Ḳurtıldı ḥadīs̲üñ işiden cümle ḥades̲den
Ey bāġ-ı vefā bülbül-i gülzār-ı nübüvvet

8 Sen ümmetüñi isteyesin Ḥaẓret-i Ḥaḳdan
Nefsī diyicek cümle nebī rūz-ı ḳıyāmet

---

[*] Sadık Armutlu, *Zâtî'nin Şem ü Pervânesi (İnceleme-Metin)*, Malatya 1998, s. 447-450.
[1] 140/1a gülzār: būstān: M.
[2] 140/1b şerīfüñ: laṭīfüñ M / belāġat: ḥalāvet M.
[3] 140/4. beyit –M.
[4] 140/5 b gitdi: gide NM1.

9 ʻĀṣīleri emvāc-ı ʻaẕāb eyler idi ʻġarḳ
Olmasañ eger mālik-i deryā-yı şefāʻat

10 Ḥaḳ ḳudret eliyle urıcaḳ ẓahruña mühri[5]
Gönderdi seni ümmetüñe nāme-i şefḳat

11 Māhuñ siperin muʻciz-i ṭīġuñla felekde[6]
İtdüñ iki şaḳḳ gördi anı ehl-i velāyet[7]

12 Çeşm eyledüñ engüştüñi gördi ḳamu ʻālem[8]
Dil teşne durur muʻcizüñ ābına be-ġāyet

13 Ey ḫātem-i mecmūʻ-ı nebī muhīṭ-i Ḳur'ān
Ḫatm olmuş idi Muṣḥaf-ı ḥüsnüñde melāḥat[9]

14 Ẕātunda senüñ yoġ idi bir ẕerrece bed-ḫū
Āteşde bürūdet nitekim ṣuda yübūset

15 Ervāḥ-ı Nebī Ḳudsde cemʻ oldı ser-ā-ser
İsrā gicesi cümlesine itdüñ imāmet

16 Cibrīl-i ḫıred k'işide eczāsı olur kül
Bir demde ki itdüñ ṭokuz eflākı seyāḥat

17 Miʻrācda bulduñ şu ḳadar Ḥaḳ ile ḳurbı
Gūyā ki hemān cān u ten u nār u ḥarāret[10]

18 Keşf oldı saña perde-i esrār ser-ā-ser
Ḥaşr ola vü evṣāfuña olmaya nihāyet

---

[5] 140/10a urıcaḳ: uruban M.
[6] 140/11a muʻciz-i tīġuñla felekde: muʻcize tīġıyla felekden NM1.
[7] 140/11b anı: ḳamu M.
[8] 140/12. beyit: 13. beyit M.
[9] 140/13. beyit: 12. beyit M.
[10] 140/17b ten u nār u: ten nār-ı NM1.

19 Ṣad-bār selām anlaruñ ervāḥına bizden[11]
Yirüñdeki ol çār-ʻazīz itdi ḫilāfet

20 Ḳandīl-i revāḳ-ı ṣadaḳāt Ḥażret-i Ṣıddīḳ[12]
Żıdd-ı şeb-i şek şuʻle-i miṣbāḥ-ı ṣadāḳat

21 Ḫışm ile naẓar ḳılsa güneş bī-fer olurdı
Fārūḳ çerā pādişeh-i mülk-i ṣalābet[13]

22 Sulṭān-ı eḳālīm-i ḥayā Ḥażret-i ʻOs̱mān
Şāh-ı büleġā server-i erbāb-ı feṣāḥat

23 Mīr-i ʻulemā kān-ı kerem Ḥaydar-ı Kerrār
Maḳbūl-i Ḫudā ceyş-i nebī Şāh-ı Velāyet

24 Ezvācuña vü ālüñe evlāduña bizden
Her gāh selām ey şeh-i erbāb-ı şefāʻat

25 Ẕ̄ĀTĪnüñ idersin ḳamu müşkillerini ḥal
Ṭapuñda irerse ger aña ʻavn u ʻināyet[14]

26 Düşirmedügi mışḳale-i ẕikrüñi dilden
Budur ki virür āyine-i ḳalbine ṣafvet[15]

27 Ḥaşr ola ümīdüm bu ḳıyāmetde senüñle
Bunı işidüp kim dise āmin aña raḥmet[16]

---

[11] 140/19a bizden: benden M.
[12] 140/20a ṣadāḳāt: ṣıdḳ NM1.
[13] 140/21b çerā: ceri M.
[14] 140/25b ger aña: aña ger M / ʻavn u ʻināyet: ʻavn-i ʻināyet NM1.
[15] 140/26. beyit: -NM1.
[16] 140/27. beyit: -NM1.

NM1 21b **141 Z̠ĀTĪ**[*]

Ḳaṣīde-i Z̠ātī Der-Na'‘t-i Şefī‘ü'l-Müẕnibīn vü İmāmü'l-Enbiyāi ve'l-Mürselīn Ṣalla'llāhu ‘Aleyhi ve Sellem

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Cūş idüp deryā-yı ‘aşḳu'llāh-ı Rabbü'l-‘ālemīn
Bir güher ḫalḳ eyledi kim ṣad-hezārān āferīn

2 Ol güher ‘aşḳına ḫalḳ itdi bu dürc-i ‘ālemi[1]
Eyledi aña maḳar üstād-ı ‘ālem āferiñ

3 Bir dür-i yekdānedür deryā-yı ṣun-‘ı Ḥaḳda ol
Çarḫ-ı şāh-ı ḳadri barmaġında bir engüşterin

4 Ḥalḳa olsa cem‘ olup bir yire cümle enbiyā[2]
Cümlesi bir ḫātem ü ol ḫāteme oldur nigīn

5 Anıñ içün tāş baṣardı baġrına ḫātem gibi[3]
Ḫātem-i cümle Nebīdür ol dürr-i deryā-yı dīn

6 Ey mesīrüñ bōstān-ı *lā ḫalā vü lā melā*[4]
Kuḥl-i çeşm-i ẕāt-ı bīnüñ sürme-i ‘*ayne'l-yaḳīn*

7 Merkebüñ refref maḳāmuñ *Ḳābe ḳavseyn* ey ‘azīz
Ḫalvetüñdür mehbiṭ-i Cibrīl-i Ḳur'ān-ı mübīn[5]

8 Ḳaṭre-i deryā-yı luṭfuñ baḥr-i pür-dürr-i s̠emīn
Bende-i nūr-ı ruḫuñ sulṭān-ı çarḫ-i çārümīn

[*] Orhan Kurtoğlu, *Zâtî Dîvanı'nın Gazeller Dışında Kalan Şiirleri Üzerine Bir Araştırma*, Ankara 1995, s. 4-5
[1] 141/2a itdi: idüp D.
[2] 141/4a olsa cem‘ olup: olup cem‘ ola NM1 / cümle: cünd-i NM1.
[3] 141/5a gibi: bigi D.
[4] 141/6a mesīrüñ: serīrüñ D.
[5] 141/7b Cibrīl-i Ḳur'ān-ı mübīn: Ḳur'ān u Cibrīl-i emīn D.

9 Meclisüñdir gülsitān-ı bāġ-ı Firdevs-i Berīn
Ḥażretüñdür bülbül-i gülzār-ı Ḳur’ān-ı mübīn

10 Būy-ı ḫulḳuñdan mu‘aṭṭar eylemişdüñ ‘ālemi
Ol zamān miskīn olup ṭururdı ġāyet müşg-i Çin[6]

11 Serverā sen on sekiz biñ ‘āleme sulṭān iken[7]
Āb u gil içre daḫı ādem çekerdi erba‘īn

12 On sekiz biñ ‘ālemi ol ḫāliḳ-ı arż u semā
‘Aşḳuña ḫalḳ eyledi ey sāyir-i çarḫ-ı berrīn

13 Levḥ-i Ḥaḳḳı levḥüne hergiz muṣaffā ḳalbinüñ[8]
Olmamışdur naḳş-ı işkāl ile ‘unf-ı kibr u kīn

14 Barmaġından çeşmeler aḳıtduñ anuñ ābına
Sūre-i Kevs̱er ḥaḳ dil teşnedür mā’-i ma‘īn

15 Māh-ı bedre barmaġuñla bir işāret eyledüñ
Dest şevḳiyle yaḳasın çekdi çāk itdi hemīn

16 Ey şeh-i Mıṣr-ı nübüvvet ḳaṣr-ı ḳadrüñde senüñ
Ḥażret-i Yūsuf güneş yüzlü ġulām meh-i cebīn

17 İşiden dir ġoncañ açılsa belāġat bāġına
Āferīn ey bülbül-i bāġ-ı belāġat āferīn

18 Ḥaḳ budur ey ḫˇāce ḥüsn ü bahā olmaz bahā
Ṭurranuñ bir mūyına yüz biñ ḫarāç mülk-i çīn

19 Meclisüñde çıġrışurlardı melekler ‘āleme
Hāẕihī cennātü ‘adniñ fe’dḫulūhā ḫālidīn

---

[6] 141/10b müşg-i Çīn: sedd-i Çīn: D.
[7] 141/11a iken: idüñ D.
[8] 141/13. beyit: -D.

20 Yücedür eflākden ḳadri biḥaḳḳ-ı *ve'ḍ-ḍuḥā*[9]
Ol ki bir yerde senüñle oldı bir dem hem-nişīn

21 Cān u dilden bende-i fermānuñ olmuşdur senüñ
Revnaḳ-ı iclās-ı ʻālī çār-aṣḥāb-ı güzīn

22 Ṣubḥ gibi ṣādıḳım bu sözde ben Ṣıddīḳdür[10]
Āfitāb-ı ṣubḥ-i ṣādıḳ ṣādıḳ-ı sulṭān-ı dīn[11]

23 Şehsüvār-ı mülket-i heybet ʻÖmer oldı anuñ[12]
Tīġ-i nuṣret beyni īmān ehline ḥuṣn-i ḥaṣīn[13]

24 Pādişāh-ı leşker-i ehl-i ḥayā ʻOs̱mān k'anuñ[14]
Neşr iderdi levḥ-i sīme ḫāmesi dürr-i s̱emīn

25 Ḫāzin-i gencīne-i esrār-ı Ḥaḳdur ḥaḳ bilür
Sāḳi-i kevs̱er ʻAliyy-i ḥācib-i ḫuld-i berīn[15]

26 Ālinüñ aṣḥābınuñ ezvācınuñ evlādınuñ
Raḥmetin ḳılsun mezīd *Allāhu rabbü'l-ʻālemīn*

27 Şefḳatüñden serverā Ẕātī ricā ḳatʻ eylemez[16]
Muṣṭafā mā-cā'e illā raḥmeten li'l-ʻālemīn

---

[9] 141/20abiḥaḳḳ-ı *ve'ḍ-ḍuḥā*: biḥaḳḳın *ve's-semā* D.
[10] 141/22a bu sözde: k'olmada NM1.
[11] 141/22b ṣubḥ-i ṣādıḳ: ṣubḥ-ı ṣıdḳ D.
[12] 141/23a oldı: k'oldı D.
[13] 141/23b Neşri derdi levḥ-i sīme ḫāme-yi dürr-i s̱emīn D.
[14] 141/24. beyit: -D.
[15] 141/25b ḥācib: ṣāḥib D.
[16] 141/27. beyit: -NM1.

NM1 22a

142 ZİHNĪ

Ḳaṣīde-i Zihnī Der-Na‘t-i Efḍal-i Maḫlūḳāt vü Es‘ad-i Mevcūdāt Muḥammedü’l-Müctebā ‘Aleyhi’s-Selām

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Ṣubḥgāhī ki ruḫ-ı gülbün-i merġūle nesīm
Oldı mir’āt-ı ruḫ-ı ṣun‘-ı Ḫudāvend-i ḳadīm

2 Ṣubgāhī ki ṣanemgāh-ı Züleyḫā-āsā
Yūsufīn naḳş ile pür oldı bütün heft iḳlīm

3 Ṣubḥgāhī ki virür eşk-i sīmgūn revnaḳ[1]
Dāmen-i sāḥil-i baḥr-i çemene dürr-i yetīm

4 Ṣubḥgāhī ki ide perdegiyān-ı ġaybı
Sāḥa-i mülk-i şehādet cevelānın taṣmīm

5 Ṣubḥgāhī k’ide işkeste-nihāli ber-pā
Dest-i feyż ile Mesīḥā gibi enfās-ı nesīm

6 Ṣubḥgāhī ki idüp feyż-i ruṭūbet te’ṣīr
Gül-i taṣvīr ide ol ḥālet ile neşr-i şemīm

7 Ṣubḥgāhī ki ruṭūbetle gidüp sūz-i nihān
Āteşinden yoġidi dilde çenāruñ ġam u bīm

8 Ṣubḥgāhī ki olur ẕevḳ-i dil-efzāyişte
Naḳşbendān-ı ṭabī‘at ṣuver-ārā-yı edīm

9 Ṣubḥgāhī ki nesīm-i gül-i zanbaḳ yerine
Ola enfās-ı Mesīḥ vü yed-i beyżā-yı kelīm

[1] 142/3a Mısra vezne uymamaktadır.

10 Ṣubḥgāhī ki Ḥüseynī naġamāt-ı ‘uşşāḳ
Ola tā evcgeh-i perde-i heftümde muḳīm

11 Ṣubḥgāhān k’ide āheng-i ḥicāz-ı gülşen
Bī-nevāyāna hezārān-ı zevāyā iḳlīm

12 Ṣubḥgāhān ki idüp zemzeme-i şevḳ-i āyīn
Maḥfel-i pādişeh-i gülde hezār oldı nedīm

13 Ben daḫı şehr-i çemen ‘azmine mānend-i ġubār
Terk ü tāz itmede hem-ḳāfile-i bād-ı nesīm

14 Öyle bir ḥālde kim sūz-i dimāġ ile meger
Eşküm olmuşdı şerer dāġ-ı dil-i ẓār dū-nīm

15 Ya‘nī bir şūḫ-ı perī çehreye meftūn idi dil
Ne perī ġamze-i cādūsına Hārūt nedīm

16 Germi-i cevr ile maḥşergeh idüp dünyāyı
Dehri itmişdi o ḫurşīd-i ḳıyāmet pür bīm

17 Ġonca-i la‘li dil-i Ḫıżr u Mesīḥā meşreb
‘Ārızı şu‘le-fürūz-ı şecer-i Ṭūr-ı Kelīm

18 Mū-miyānī ki nigāhı gibi rāz-ı deheni
Oldı laġziş-dih-i her ta‘miye perdāz-ı fehīm

19 Ārzū bu ki ḥaḳīḳatde görem öyle midür
Nev ‘arūs-ı çemen ol ġonça gibi ḥacle muḳīm

20 Girye-i şevḳ ü sürūr-ı ġam ise itmekde
Rişte-i derd-i dile lü’lü-i eşküm tanzīm

21 Deşt-i ḥayretde perīşān rev iken raḫş-ı niyāz
Eyledüm şāhid-i īkbāle ʻinānın teslīm

22 Nāgehān gülşen-i rāz-ı dil-i zār oldı ʻayān
Öyle gülşen ki giyāhı çemen-ārā-yı naʻīm

23 Gül-i yek-bergi ḥaḳīḳatde gül-i dāġ-ı cünūn
Sünbüli dūrd-ı dil-i micmer-i elṭāf-ı ʻamīm

24 Cümle hem-nefḫa vü hem-reng-i gül ü reyḥānı
Şübhesüz ʻālem-i vaḥdetdür o Firdevs-i ḥarīm

25 Revzen ü ṣaḥnını lebrīz-i żiyā itmekde
Lücce-i feyż-i ṣıfat cūşiş-i envār-ı kerīm

26 Her ṭaraf zemzem-i tevfīḳ ile pür çeşme-i nūr
Nūr-ı vaḥy ile hemānā-dil-i Cibrīl-i ḳavīm

27 Ṣaḥn-ı büt̲ḫāne-i Mānī gibi nüzhetgāhı
Ravża ravża gül-i rengīn-i meʻānī-i haẓīm

28 Nergis-āyīn nigeh-endāz olup ol gülzāra
Gördi her kūşesini merdüm-i çeşm-i taʻẓīm

29 Şemse-i ʻarş-ṣıfat muṣḥaf-ı gülde mesṭūr
Āyet-i naʻt-i şehenşāh-ı risālet dīhīm

30 Maṭlaʻ-ı şems-i ḥaḳīḳat ki ser-ā-pā olmış
Nūr-ı ḫurşīd-i tecellī-i ḫudāvend-i ḳadīm

31 Neşve-i bāde-i tevfīḳ gibi feyż-i müdām
Ṭalʻat-i şāhid-i tevhīd gibi mis̱li ʻadīm

32 Gerden-i ḥacleġī-i naẓmuma bu maṭla‘-ı nūr
İtdi āvīḫte bir subḥa-i lü’lū-i naẓīm

33 Eyledi riştesini sa‘yüñ ile şer‘-i ḳavīm
Ġayret-i silsiletü’n-nūr durur ‘arş-ı ‘aẓīm

34 ‘Arṣa-i dehri ṭutup mevc-i ẓuhūr-ı dīnüñ
Söndi āteşgede-i devlet-i A‘cām-ı ḳadīm

35 Varsa bir ẕerre eger ravża-i pāküñden olur
Eşk-i müşgine ḫamīr aḫker-i pür sūz-ı caḥīm

36 Eyleyüp lūle-i ser-çeşme-i cān engüşti
İtdi dil-teşneleri ġarḳa-i mevc-i Tesnīm

37 Reşḥa-pāş olsa seḥāb-ı kerem-i feyyāżı
Baḥr-i taṣvīri ider feyż ile bir dürr-i yetīm

38 Ruḫ-ı rengīn-i gülistāna iderdi ḫande
Feyż-i elṭāfı ile reng-i ruḫ-ı zerd-i saḳīm

39 Hīç behrem-zede bir nesne mi var devrinde
Naḳş-ı peyvend bulur luṭfı ile *‘aẓm-i ramīm*

40 Şerer-i na‘l-i Burāḳı şeb-i mi‘rāc itdi
Felegüñ cebhe-i Şeb-dīzini meh-gūne vesīm

41 Ey ḫoş ol leyle-i ferḫunde-i nūr-efşān kim
Ṭurra-i ḥūr-ṣıfat olmış idi nāfe-şemīm

42 Şeb degül mevce-i kāfūr ile baḥr-i müşgīn
Şeb degül reşk-i dem-i ṣubḥ-ı sa‘ādet-ta‘līm

43 Şeb degül maḫzen-i esrār-ı Ḫudā ‘azze ve cell
Şeb degül menba‘-ı envār-ı füyūżāt-ı ‘amīm

44 Ki nüvīd-i feraḥ-āmīz-i viṣāl ile gele
Şāh-ı *levlāke* o şeb ḳāṣıd-ı Mevlā-yı Raḥīm

45 Beyt-i ma‘mūr-ı s̱enāsını ṭavāf eyleseler
Cümle ervāḥ-ı me‘ānī nitekim ṭab‘-ı selīm

46 Yine müşkildür edā ṭā‘at-i na‘t-i ẕātuñ
Belki eylerler o dem secde-i ‘acz-i taḳdīm

47 Sırr-ı tevḥīd-penāhā dil-i feyyāżuñda
Ehl-i ‘irfānı iden lücce-i tevḥīd-i nejīm

48 Bu faḳīrüñ daḫı gülzāra muḳābil göñlün
Eyle cevlāngeh-i ṭāvūṣ-ı rıżā vü teslīm

49 Eyle bir mertebe feyyāż-ı seḥāb-ı ṭab‘ın
Sāyesinden ola ser-sebz çemenzār-ı heşīm

50 Ṣāf ola tā o ḳadar rāḥ-ı ṭabī‘at kim ide
Güft-gū-yı reviş-i feyż-i reḥīḳ u Tesnīm

51 Cūy-ı Tesnīm-ṣıfat ola güvārā vü laṭīf
Kūze-i dilde olan reşḥayı ger alsa ḥamīm

52 İde rāmişgerī-i kilkini nāzik o ḳadar
Ki ola na‘mesi rengīn-i güher-gūş-ı ṣamīm

53 Tā ebed eyle ruḫ-i rāyi o gūne k’ide
Şāhid-i māh-perī çehre görünce tekrīm

54 İde Hārūt-fen ol resme ki ṭarẓ-ı siḥri
Ġamze cādūlara her vech ile itsün tefhīm

55 Gitmesün neşve-i taḥḳīḳ-fezā ṭab'ından
Cur'a-veş tā ki teh-i cāmda var noḳṭa-i cīm

56 Dehen-i māh-veşān gibi ola feyyāżı
Çeşme-i Kevs̱er olup gūşe-i şi'rümdeki mīm

57 Aḫter-i burc-ı żamīr-i lema'ānı olsun
Pertev-endāz-ı çerāġ-ı dil-i ehl-i tencīm

58 Dāimā ṣoḥbet-i erbāb-ı mekārim gibi dil
Ola pür-feyż 'alā-raġm-ı ḥasūdān-ı le'īm

59 Olsun İskender-i s̱ānī-i cihān-ı ma'nā
Gūş-i gerdūna virüp velvele-i kūs-ı na'īm

60 Ḫāme-i ẔİHNĪ-i şeydāya vir ol sūzişi kim
İde her noḳṭasını dāġ-ı süveydā-yı ḥakīm

61 İde şādābter ol ravża-i pür-envārı
Her nefes ebr-i güher-pāş-ı dürūd u teslīm

SONUÇ

1. İslam tasavvuf düşüncesinde varlığı bütünüyle kuşatan yaratılış, varoluş, bilgi ve ahlak konuları nübüvvet eksenli yorumlanmıştır. Tasavvufî öğretide dinî düşünce Hz. Peygamber etrafında şekillenir. Bu durum edebî türler içinde na‘tin neden diğer türlerin önüne geçtiğini açıklamaktadır.

2. Anadolu topraklarında İslâm tasavvufî karakteriyle kabul edilmiştir. Klasik dönem na‘tlerinin muhtevası da bu tasavvufî etki altında şekillenmiştir. Bu düşünce biçimde Hz. Peygamber yaratılışın amacı ve gayesidir. Bunu dile getirmek için sufilerce zikredilen ayetlerin, hadislerin ve diğer ifadelerin na‘tlerde yoğun bir biçimde yer aldığını görmekteyiz.

3. Tasavvufî düşünce içinde Hz. Peygamber bütün bilgi ve hikmetin kaynağıdır. Sufiler alemde var olan bütün bilgi ve hikmetin Cenab-ı Hak katından insana Hz. Muhammed (sav) vasıtasıyla ulaştığına inanırlar. Bu düşüncenin etkisiyle klasik dönemin na‘t şairleri Hz. Muhammed'i (sav) âlim, ârif, vâkıf, kâşif, hâce, dânâ, mahzen-i genc, maden, menba‘ ve aynı anlam dairesi içinde yer alan daha birçok sıfatla tavsîf etmişlerdir.

4. Tasavvufî düşüncede Hz. Muhammed (sav) ahlâkın nihâî gayesi, insan nev‘inin en güzel ve en mükemmel varoluşu olarak karşımıza çıkar. Bu telakkide Hz. Peygamber mutlak anlamda insan-ı kâmildir. Bu kemal hem maddi hem de manevi kemali ifade eder. Bu suretle klasik dönem şairleri na‘tlerinde, Hz. Muhammed'in (sav) maddî kemâlini ve güzelliğini, ahlâkî kemâliyle birlikte sıklıkla dile getirmişlerdir. O sözünde sâdık olan Emîn'dir. Cenab-ı Hak kendisini bizzat edeplendirmiştir. Yine Hz. Muhammed'in (sav) ahlakını Cenab-ı Hak övmüştür. Şairlere göre Hz. Yusuf bile güzelliğini O'ndan almıştır.

5. Tasavvufî düşüncenin etkisiyle klasik dönem na‘tlerinde idealize edilmiş bir Hz. Peygamber imajı ortaya çıkmıştır. XIX. yüzyıldan itibaren belirginleşen siyasî, ictimâi ve iktisâdî buhranlardan kurtulmak için bir çıkış ve bir huzur ortamı arayan modern dönemin na‘t şairi için Hz. Peygamber daha çok bir

cankurtaran simidi ve bir sekînet limanı olarak görülmüştür. Daha önceki metinlerde oldukça idealize edilmiş bir tasavvurla karşımıza çıkan Hz. Peygamber "yaşayan" ve "mesajı hayata dönük" bir peygamber olarak yeni bir tasavvurla ortaya çıkar. Klasik şiirde kendisinden şefaat dilenen, üstün vasıfları ve olağanüstülükleri sayılan ve yüceltilen Hz. Muhammed (sav) modern şiirde bugüne çağrılan bir kurtarıcı, yeni bir tavsîfle "komutan" ve "lider" peygamberdir. Bu dönemde, tarihin üstünde olan manevî ve metafizik bir peygamber tasavvuru yerini tarihin içinde ete kemiğe bürünmüş daha zâhirî bir peygamber algısına bırakmıştır. Peygamber tasavvurundaki farklılaşma ve bunun Tanzimat sonrası Türk Şiiri'nde gerek na'tler gerek diğer türler üzerindeki tezahürleri üstünde ayrıca çalışmalar yapılması gereken önemli bir konudur.

6. Türk şiirinde Hz. Peygamber'e duyulan sınırsız sevginin tezahürüyle ortaya çıkan na'tler zamanla çoğalmış ve kişisel beğeniler ve dönemin şiir zevkine uygun olarak farklı şairlerin na'tlerinden seçkilerle mecmua tertip edenler ortaya çıkmıştır. Bu eserler nu'ût-ı nebeviyye mecmuaları ya da na't mecmuaları olarak isimlendirilir.

7. Kütüphane kataloglarında yer alan dokuz na't mecmuası tespit edilmiştir. Bu mecmualar, biri hariç edebiyatımız içinde mecmua geleneğinin yaygınlaştığı XVII. ve XVIII. yüzyıllarda ortaya çıkmıştır. Mecmualar XVI., XVII. ve XVIII. yüzyılın ilk yarısında yaşamış şairlerin na'tlerini içerir. Bu mecmuaların dördünün metin içeriklerinin birbirinin hemen hemen aynı olduğunu ve bir ana nüshadan yapılan seçkiler ve küçük ilavelerle ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Na't mecmuaları içinde Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü 1210 numarada kayıtlı olan *Mecmua-yı Nu'ût-ı Nebeviyye* tertip ve tasnif özellikleri açısından türün en güzel örneği olarak karşımıza çıkar.

8. Na't mecmuaları sadece na'tlerden oluşan eserler değildir. Mecmualarda miraciye, tevhid, münâcât gibi diğer birçok dinî tür de yer alır. Na't mecmualarında na'tlerle birlikte en çok yer alan nazım türü miraciyedir. Öyle

ki bu mecmuaların önemli bir kısmına na‘t ve miraciye mecmuaları demek mümkündür.

9. Klasik dönemde derlenmiş na‘t mecmuaları daha çok içerdikleri muhtevayı saklama/koruma saikiyle meydana getirilmiş eserlerdir. Modern dönem antolojileri ise bu saklama/korumadan ziyade türün en güzel örneklerini seçme/ayıklama işlevini yüklenmişlerdir.

10. Na‘t mecmualarında en çok şiiri yer alan şair mecmuaya göre değişkenlik arzeder. Mecmuaların kiminde tek bir şaire ait birçok na‘te yer verilirken aynı dönemde na‘tleri bilinen çok daha önemli bir şair, mecmuada sadece bir ya da iki na‘tiyle yer alır. Buradan hareketle mecmuaların tertibinde belirleyici olanın mürettibin kişisel zevki ve amacı olduğu sonucuna varmak mümkündür. Klasik dönemdeki mecmuaların modern dönemdekiler gibi türün en güzel örneklerini seçmekten ziyade saklama/koruma amacıyla derlendiği de düşünülürse bu anlaşılabilir durumdur.

11. Klasik dönem na‘t mecmualarında Rızâyî, Nahîfî ve Fuzûlî na‘tlerine en çok yer verilen şairler arasında yer alır. Nev‘izâde Atâyî ise bu mecmualarda miraciyeleriyle en çok yer bulan şairdir.

12. Na‘t mecmualarından biri, Rûşenî’nin döneminde meşhur olmuş na‘tlerinden birine şairlerce yapılmış tahmislerden oluşur. Bu yönüyle mecmua diğerlerinden farklılık arzetmektedir.

13. Na‘t mecmualarında yer alan metinlerde en çok kaside nazım şekline rastlanır. Kasideyi mesnevi ve gazel nazım şekilleri takip eder. Yine sayıca az da olsa tercî‘-i bend, terkîb-i bend, tahmîs, tesdîs ve müfredler de mevcuttur. Na‘t vezinlerinde aruzun uzun soluklu kalıplarının diğer kalıplara nispetle daha çok kullanıldığını görürüz.

14. Kütüphane kayıtlarında na‘t-i şerifler ya da na‘t mecmuası şeklinde kayıtlı olan mecmualardan bir kısmı Farsça kaleme alınmıştır. Bu mecmualar genel olarak Mevlevî ayinlerinde okunan na‘tleri ve semâ erkânı ve âdâbı

hakkındaki bilgileri ihtiva eden eserlerdir. Kütüphanelerde birçok nüshası bulunan Farsça na‘t mecmuaları, ayrıca üzerinde çalışması gereken bir konudur.

15. Türk edebiyatının klasik döneminde derlenen na‘t mecmualarına Cumhuriyet sonrası dönemde na‘t antolojileri şeklinde karşılaşmaktayız. Taramalarımız sonucu 1962 ve 2012 seneleri arasında yayınlanmış 25 na‘t antolojisi tespit edilmiş ve bu çalışmalara ulaşılmıştır.

16. 1962’den 1999 senesine kadarki dönemde toplam 7 antoloji tespit edilmişken, 2003 senesinden günümüze gelen toplam 16 antoloji mevcuttur. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın 1989 yılında Nisan ayının üçüncü haftasını “Kutlu Doğum Haftası” olarak ilan etmesi ve son 10 yıl içindeki siyasî ve içtimai gelişmelerin bu farlılıkta etkili olduğunu söylemek mümkündür.

17. Cumhuriyet dönemi na‘t antolojileri iki gruba ayrılır. İlk grup klasik ve sonrası dönem şairlerinin kaleme aldıkları na‘t metinlerinden seçkilerle oluşturulan derlemelerdir. İkinci grup ise dinî bir duyarlılığa dikkat çekmek amacıyla sosyal bir etkinlik olarak düzenlenen na‘t yarışmaları sonucu ortaya çıkan ürünlerden derlenen antolojilerdir. Na‘t yarışmalarında kaleme alınan ürünlerin derlenmesiyle oluşturulan antolojiler sanatsal açıdan oldukça zayıf ürünlerdir. Dinî bir duyarlılığın toplumda gelişmesi amacıyla organize edilen etkinliklerin bir sonucu olan bu ürünleri edebî bir tenkide tabi tutmak doğru olmasa gerektir.

18. Klasik dönem na‘t mecmualarından farklı olarak Cumhuriyet dönemi na‘t antolojilerinde hanım şairler tarafından kaleme alınan na‘tler de antolojilere dâhil edilmiştir. Klasik dönem na‘t mecmualarında hanım şairler yer almamaktadır. Yine, Cumhuriyet sonrası na‘t antolojilerinde Hz. Peygamber’e övgüde bulunan Rilke, Goethe gibi Batılı şairlerin na‘tlerine de yer verildiğini görmekteyiz.

19. Özellikle son dönemde, na‘t türüne gösterilen iltifat ve na‘t seçkilerinden oluşan antolojilerin yayınındaki artış olumlu gelişmeler olmakla birlikte,

yayınlanan antolojilerde birçok eksikliğin göze çarptığını söylemek gerekir. Cumhuriyet dönemi na‘t antolojileri pek azı müstesna ilmi hassasiyetler göz önünde bulundurulmadan hazırlanmış eserlerdir. Alana vukûfiyeti olan akademisyen ve uzmanlarca hazırlanan örneklerin tasnif, tertip, şiir seçimi açısından çok daha başarılı olduğu, bu suretle türün özelliklerini daha iyi yansıttığı görülmüştür.

METİNLERDE YER ALAN AYETLER ve HADİSLER TABLOSU

AYETLER

İktibas	Me'âl	Ayet Yeri	Yeri-Na'tler
فَاتِحَة	*Fâtiha*	Kur'ân-ı Kerîm'in ilk suresinin ismi.	5/8; 14/9; 131/17
مَالِكِ يَوْمِ الدِّين	*Cezâ gününün mâlikidir*	Fâtiha, 1/4	36/76
الم	*Elif, Lâm, Mîm.*	Bakara, 2/1	128/5
لَا رَيْبَ فِيه	*O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, müttakîler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir.*	Bakara, 2/2	16/5; 134/1
اِنِّى اَعْلَمْ	*Hatırla ki Rabbin meleklere: "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" dedi. Onlar: "Bizler hamdinle seni tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek birini mi yaratacaksın?" dediler. Allah da onlara: "Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim", dedi.*	Bakara, 2/30	125/28
عَلَّمَ اٰدَمَ اَسْمَاءَ كُلَّهَا	*Allah Âdem'e bütün isimleri öğretti. Sonra onları önce meleklere arzedip: "Eğer siz sözünüzde sadık iseniz, şunların isimlerini bana bildirin", dedi.*	Bakara, 2/31	97/3; 110/23
تَسُرُّ النَّاظِرِينَ	*Bu defa: Bizim için Rabbine dua et, bize onun rengini açıklasın, dediler. 'O diyor ki: Sarı renkli, parlak tüylü, bakanların içini açan bir inektir' dedi.*	Bakara, 2/69	55/11
فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ	*Doğu da Allah'ındır batı da. Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zatı) oradadır. Şüphesiz Allah'(ın rahmeti ve nimeti) geniştir, O her şeyi bilendir.*	Bakara 2/115	55/5

عَلَّمَهُ	*Sonunda Allah'ın izniyle onları yendiler. Davud da Câlût'u öldürdü. Allah ona (Davud'a) hükümdarlık ve hikmet verdi, dilediği ilimlerden ona öğretti. Eğer Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerleriyle savması olmasaydı elbette yeryüzü altüst olurdu. Lâkin Allah bütün insanlığa karşı lütuf ve kerem sahibidir.*	Bakara, 2/25	42/36
صِبْغَةَ اللّٰه	*Allah'ın (verdiği) rengiyle boyandık. Allah'tan daha güzel rengi kim verebilir? Biz ancak O'na kulluk ederiz (deyin).*	Bakara, 2/138	55/4
اَلْعُرْوَةُ الْوُثْقَى	*Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. O halde kim tâğutu reddedip Allah'a inanırsa, kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır. Allah işitir ve bilir.*	Bakara, 2/256	8/31; 42/47; 109/17; 111/102
لَا يَعْقِلون	*…akıllarını kullanmazlar.*	Mâ'ide, 5/103; Ankebût, 29/63	91/7
قُلْ إِنَّمَا	*De ki: Hangi şey şahadetçe en büyüktür? De ki: (Hak peygamber olduğuma dair) benimle sizin aranızda Allah şahittir. Bu Kur'an bana, kendisiyle sizi ve ulaştığı herkesi uyarmam için vahyolundu. Yoksa siz, Allah ile beraber başka tanrılar olduğuna şahitlik mi ediyorsunuz? De ki: 'Ben buna şahitlik etmem. O ancak bir tek Allah'tır, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden kesinlikle uzağım' de.*	En'âm, 6/19	121/III-2
وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاءُ لِلنَّاظِرِينَ	*Ve elini (cebinden) çıkardı. Birdenbire o da seyredenlere bembeyaz görünüverdi.*	A'râf , 7/108	28/34; 41/8; 110/26; 134/20; 142/9
رَبِّ اَرِنِى	*Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca 'Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!' dedi. (Rabbi): 'Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!' buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu*	A'râf, 7/143	118/30.

	paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim.		
لَنْ تَرَانِى	*“Musa tayin ettiğimiz vakitte (Tûr'a) gelip de Rabbi onunla konuşunca 'Rabbim! Bana (kendini) göster; seni göreyim!' dedi. (Rabbi): 'Sen beni asla göremezsin. Fakat şu dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin!' buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana tevbe ettim. Ben inananların ilkiyim.”*	A‘râf, 7/143	93/21; 117/38; 117/42
اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَا لُوا بَلَي	*“Kıyamet gününde, biz bundan habersizdik demeyesiniz diye Rabbin Adem oğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini çıkardı, onları kendilerine şahit tuttu ve dedi ki: Ben sizin Rabbiniz değil miyim? (Onlar da), Evet (buna) şâhit olduk, dediler.”*	A‘râf, 7/172	28/16; 38/11; 109/2
نِعْمَ النَّصِير	*Eğer (imandan) yüz çevirirlerse, bilin ki Allah sizin sahibinizdir. O ne güzel sahip ve ne güzel yardımcıdır!*	Enfal, 8/40	5/12
جَنَّاتُ عَدْنٍ	*Allah, mümin erkeklere ve mümin kadınlara, içinde ebedî kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde güzel meskenler vaat etti. Allah'ın rızası ise hepsinden büyüktür. İşte büyük kurtuluş da budur.*	Tevbe, 9/72	30/10; 138/4
ثَانِي إِثْنَيْنِ	*Eğer siz ona (Resûlullah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani, kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebû Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına. Üzülme,*	Tevbe 9/40	9/90; 125/73

	çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir.		
لَا تَخَفْ	*"Ellerini yemeğe uzatmadıklarını görünce, onları yadırgadı ve onlardan dolayı içine bir korku düştü. Dediler ki: Korkma! (biz melekleriz). Lût kavmine gönderildik. "*	Hûd 11/70	139/VII-6
فَا سْتَقِمْ	*O halde seninle beraber tevbe edenlerle birlikte emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Aşırı da gitmeyin. Cünkü O, sizin yaptıklarınızı çok iyi görendir.*	Hûd, 11/112	55/32
غَيْرِ ذِي زَرْعٍ	*Ey Rabbimiz! Ey sahibimiz! Namazı dosdoğru kılmaları için ben, neslimden bir kısmını senin Beyt-i Harem'inin (Kâbe'nin) yanında, ziraat yapılmayan bir vadiye yerleştirdim. Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyledici kıl ve meyvelerden bunlara rızık ver! Umulur ki bu nimetlere şükrederler.*	İbrâhîm, 14/37	125/16
اَلصَّفْحَ الْجَمِيلَ	*Biz gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri ancak hak ile yarattık. O saat (kıyamet), mutlaka gelecektir. Şimdilik onlara güzel muamele et.*	Hicr, 15/85	14/43
لَعَمْرُكَ	*(Resûlüm!) Hayatın hakkı için onlar sarhoşlukları içinde debeleniyorlardı.*	Hicr, 15/72	18/26; 111/32
اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ	*Oraya emniyet ve selâmetle girin.*	Hicr, 15/46; Kâf, 50/34	107/34
سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِى	*Andolsun ki, biz sana tekrarlanan yedi âyeti ve yüce Kur'an'ı verdik.*	Hicr, 15/87	8/47; 28/13; 52/37; 93/1
سُبْحَانَ الَّذِى	*"Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye (Muhammed) kulunu Mescid-i Harâm'dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya*	İsrâ, 17/1	8/84; 52/4; 68/1; 110/16

اَسْرَى بِعَبْدِهِ	*götüren Allah noksan sıfatlardan münezzehtir; O, gerçekten işitendir, görendir."*		
عَسَى اَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا	*"Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafile olmak üzere namaz kıl. (Böylece) Rabbinin, seni, övgüye değer bir makama göndereceği umulur.*	İsrâ, 17/79	15/IX-2; 113/64
اَصْحَابُ الْكَهْفِ	*(Resûlüm)! Yoksa sen, bizim âyetlerimizden Ashâb-ı Kehf ve Ashâb-ı Rakîm'in durumlarını şaşırtıcı mı buldun?*	Kehf, 18/9	41/II-8; 55/48; 112/67
اُسْجُدُوا لِاٰدَمَ	*Hani biz meleklere (ve cinlere): "Âdem'e secde edin", demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu.*	Kehf, 18/50	44/15
صَادِق الْوَعْدِ	*(Resûlüm) Kitap'ta İsmâil'i de an. Gerçekten o, sözüne sâdıktı, resûl ve nebî idi.*	Meryem, 19/54	61/I-2, II-2,III-2, IV-2,V-2
طه	*Tâ. Hâ.*	Tâhâ, 20/1	8/42; 44/16; 112/29; 132/13
وَمَا اَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ	*(Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.*	Enbiyâ, 21/107	63/7; 67/50; 70/60; 72/16; 80/IV-1
اِنِّى أَنَا اللهُ	*Oraya gelince, o mübarek yerdeki vâdinin sağ kıyısından, (oradaki) ağaç tarafından kendisine şöyle seslenildi: Ey Musa! Bil ki ben, bütün âlemlerin Rabbi olan Allah'ım.*	Kasas, 28/30	55/8
فَانْظُرْ اِلٰى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ	*Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak: Arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor! Şüphesiz O, ölüleri de mutlaka diriltecektir. O, her şeye kadirdir.*	Rum, 30/50	55/2
مَا كَانَ مُحَمَّدٌ	*Muhammed, sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o, Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin*	Ahzab, 33/40	140/4.

	sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.		
مُبَشِّرًا وَنَذيرًا	*Ey Peygamber! Biz seni hakikaten bir şahit, bir müjdeleyici ve bir uyarıcı olarak gönderdik.*	Ahzab, 33/45	5/12; 41/I-3; 136/7
صَلُّوا عَلَيْهِ	*“Allah ve melekleri, Peygamber'e çok salevât getirirler. Ey müminler! Siz de ona salevât getirin ve tam bir teslimiyetle selam verin.*	Ahzâb, 33/56	121/III-1; 136/13
يس	*Yâ-Sîn*	Yâ-Sîn, 36/1	44/16; 112/29
كُنْ فَيَكُونْ	*Bir şey yaratmak istediği zaman Onun yaptığı 'Ol' demekten ibarettir. Hemen oluverir.*	Yâ-Sîn, 36/82	36/78; 44/10; 50/12; 96/15; 98/2
فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ	*“Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise, bölük bölük cennete sevk edilir, oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara: Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere girin buraya, derler.”*	Zümer, 39/73	30/10; 55/3; 67/30; 139/4; 141/19
حم	*“Hâ. Mîm.”*	Duhan, 44/1	112/65
إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا	*Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik.*	Fetih, 48/1	71/14; 102/22
وَالذَّارِيَاتِ	*Tozdurup savuranlara…*	Zâriyat, 51/1	52/37
مَا اَوْحَي	*Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi.*	Necm, 53/10	134/2
اِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى	*O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir.*	Necm, 53/4	106/9
ثُمَّ دَنَى فَتَدَلَّى	*“Sonra (Muhammed'e) yaklaştı, derken daha da yaklaştı.”*	Necm, 53/8	41/VII-4; 69/20
فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنَي	*“O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu. ”*	Necm, 53/9	6/4; 8/73; 10/55;16/2; 20/II-5;52/4;64/2; 65/3;68/65;

			72/12;88/66; 98/18;103/22; 110/37;111/25;111/93; 117/36;121/IV-4; 125/35; 141/7
سِدْرَةُ الْمُنْتَهَي	*Andolsun onu, Sidretü'l-Münteha'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü.*	Necm, 53/14	2/28; 8/68; 128/45
جَنَّةُ الْمَأْوَى	*Cennetü'l-Me'vâ da onun yanındadır.*	Necm, 53/15	55/49; 68/25; 111/27; 111/72; 126/57
مَا زَاغَ البَصَرُ وَمَا طَغَي	*Gözü kaymadı ve sınırı aşmadı.*	Necm, 53/17	14/4; 55/32; 70/6; 111/32; 113/45; 139/IV-1.
وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى	*Ve şüphesiz en son varış Rabbinedir.*	Necm, 53/42	136/11
وَانْشَقَّ الْقَمَرْ	*Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı.*	Kamer,54/1	111/45
نَصْرًا من الله	*Seveceğiniz başka bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Müminleri (bunlarla) müjdele.*	Saf, 61/13	136/21
ن وَالْقَلَمْ	*Nûn. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun!*	Kalem, 68/1	14/3; 52/2; 93/12
عَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ	*Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.*	Kalem, 68/4	41/6; 59/17; 128/87; 129/3
قُمْ فَاَنْذِرْ	*Kalk, ve (insanları) uyar.*	Müddessir, 74/2	121/4-4
اَيْنَ الْمَفَرُّ	*O gün insan, 'Kaçacak yer neresi!' diyecektir.*	Kıyamet,75/10	70/67; 72/38; 90/87
وَالْمُرْسَلاَتِ	*"(İyiliklerle) birbiri peşinden gönderilenlere yemin olsun."*	Mürselât, 77/1	52/11
وَالنَّازِعَاتِ	*Andolsun söküp çıkaranlara.*	Nâziât, 79/1	52/2
وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا	*Müminlerin ruhlarını kolayca çekip alanlara andolsun.*	Nâziât, 79/2	52/3
وَالشَّمْس	*Güneşe ve kuşluk vaktindeki aydınlığına andolsun.*	Şems, 91/1	52/5; 54/8
وَالَّيْل	*Karanlığı ile etrafı bürüyüp örttüğü zaman geceye andolsun.*	Leyl, 92/1	16/4; 28/4; 52/2; 54/7; 68/15;121/III-4

وَالضُّحٰى	*Kuşluk vaktine and olsun!*	Duhâ, 93/1	28/4; 54/8; 70/6; 121/III-4; 141/20
اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكْ	*Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?*	İnşirah, 94/1	7/23; 70/7; 106/10; 121/IV-2; 125/21
وَالْعَادِيَاتِ	*Harıl harıl koşanlara andolsun.*	‘Âdiyât, 100/1	52/5
اِنَّا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ	*(Resûlüm!) Kuşkusuz biz sana Kevser'i verdik.*	Kevser, 108/1	24/11; 25/54; 51/58; 111/29

HADİSLER

İktibas	Hadis	Yeri-Kaynak	Yeri-Na'tler
اَلفقرُ فخرِى	*Fakirlik övüncümdür, onunla iftihar ederim.*	Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, Mısır 1351, C. 2, s. 87.	27/III-2; 28/5; 41/IV-4; 128/88
اَلقناعتُ كنزٌ لا يفنى	*Kanaat tükenmeyen bir hazinedir.*	Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, Mısır 1351, C. 1, s. 102.	8/22; 68/29; 134/3
أنَا اَفْصَحُ العَرَب	*Ben Arapların en fasihiyim.*	İbn Sinân el-Hafâcî, Sirru'l-fesâha, s. 59; es-Suyûtî, el-Muzhir, C. 1, 7.	19/1; 126/5
أنَا اَمْلَحُ العَرَب	*Ben Arapların en güzeliyim.*	Hz. Peygamber'in güzelliğini dile getiren hadisler olmakla birlikte kaynaklarda zikredilen metin hadis olarak geçmemektedir.	69/14; 106/10
أنَا مَدِينَةُ العِلْمِ وَ عَلِى بَابُهَا	*Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır.*	Tirmizî, *Menâkıb* 20; Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr Şerhu'l-Câmii's-Sağîr*, Beyrut ts., c. 3, s. 46.	128/109
أنْتَ مِنِّى وَ أنَا مِنْكَ	*Sen bana bağlısın, ben de sana bağlıyım.*	Sahîh-i Buhârî, C.8, s. 116-120. (künye eksik)	125/76
اَوَّل مَا خَلَق اللهُ نُورِى	*Allah'ın ilk yarattığı benim nurumdur.*	Nebehânî, *el-Ahâdîsü'l-Erbaîn*, s. 3; Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 1, s. 265-266.	Bk. 2/31; 2/35; 6/23; 37/30; 38/39; 120/5; 131/21
كنْتُ كنزًامخفيًا	*Ben, gizli bir hazine idim; bilinip tanınmak istedim ve bilineyim diye mahlûkâtı yarattım.*	Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 2, s. 132.	35/18; 120/I-9
كنتُ نبيًا وَآدَمَ	*Âdem su ile balçık arasında iken ben peygamberdim.*	Tirmîzî, *Menâkıb*, 1.	16/32; 125/17; 128/4
لَوْ لَاكَ لَوْلَاك	*Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.*	Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 2, s. 164.	2/9; 8/26; 11/50; 18/26; 28/12; 40/III-10; 59/2; 69/10; 70/11;

			71/13; 88/45; 91/14; 92/30; 98/2; 102/22; 105/2; 110/23; 125/17; 128/54; 129/29
لتُفْتَحَنَّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةُ	*Kostantiniyye elbette feth edilecektir. Onun emiri ne güzel emir ve o asker ne güzel askerdir.*	Aynı hadis olmasa da Kostantiniyye'nin fethine ilişkin bk. Tirmizî, *Fiten* 58.	105/16
لِى مَعَ اللهِ وَقْتِى	*Allah ile benim öyle bir vaktim vardır ki, oraya ne nebiyy-i mürsel sığar, ne de melek-i mukarreb.*	Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 2, s. 173.	6/4; 69/19; 70/12
لا فتَى إلا علي	*Ali'den başka yiğit Zülfikâr'dan başka kılıç yoktur.*	Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 2, s. 363-364.	54/18; 121/V-2.
اَدَّبَنِى رَبِّى	*Beni Rabbim edeplendirdi ve edebim ne güzel oldu.*	Münâvî, *Feyzü'l-Kadîr*, Mısır 1356, C. I, s. 224.	42/37
اَلنَّاسُ نِيَامٌ	*İnsanlar uykudadır, öldükleri zaman uyanırlar.*	Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ*, C. 2, s. 312.	106/25.
أنَا النَّبِىُّ لَا كَذِبَ	*Ben peygamberim, bunda asla yalan yok. Ben Abdülmuttalib'in oğluyum.*	Buhârî, Cihad 52.	107/13
فِطْرَةَ اللهِ	*Her doğan çocuk muhakkak İslam fıtratı üzerine doğar. Sonra anasıyla babası onu Yahûdî, yahud Nasrânî, yahud Mecûsî yaparlar. Nasıl ki her hayvanın yavrusu tâmmü'l-azâ olarak doğar. Hiç o hayvanın burnunda, kulağında eksik ya da kesik bir şey gördün mü?*	Buhârî, Cenâiz 92; Tirmizî, Kader 5.	67/13
لَا أُحْصِى	*Allah'ım senin gazabından rızana; azabından da afvına sığınırım. Sana karşı layık olduğun gibi tam senâ ve medihleri sayamam. Sen kendini nasıl senâ ettinse öylesin.*	Müslim, Salât 222.	121/4-3.
مَنْ رَآنِي	*Her kim rüyasında beni görürse; muhakkak o, uyanık bir halde de beni görecektir. Çünkü şeytan bana benzer bir sûrete giremez.*	Buhârî, Tabîr 10; Müslim, Rüya 1.	55/28

BİBLİYOGRAFYA

ABDÜLKADİROĞLU, Abdülkerim (1985). *Bursalı İsmâil Belîğ*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.

ACLÛNÎ, İsmâil b. Muhammed (1351-1352). *Keşfu'l-Hafâ ve Muzîlü'l-İlbâs amme'ştehera mine'l-Ehâdîsi lâ Elsineti'n-Nâs I-II*, Beyrut-Lübnan: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

AÇAR, Bedriye Gülay, (2012). *Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Türkçe Divanı ve İncelemesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

AÇIKGÖZ, Nâmık (1986). *Riyâzî Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği (Divan, Sâkî-nâme ve Düstûrü'l-'Amel'in Tenkidli Metni)*, Elazığ.

AFÎFÎ, Ebu'l-Alâ (1996). *Tasavvuf İslam'da Manevî Hayat*, Çev: Ekrem Demirli, Abdullah Kartal, İstanbul: İz Yayınları.

___________ (1975). *Muhyiddîn İbnü'l-Arabî'nin Tasavvuf Felsefesi*, Çev: Mehmet Dağ, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

AHMET b. MAHMUT YÜKNEKÎ (1951). *Atabetü'l-Hakâyık*, Reşid Rahmetî Arat, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

AHMED YESEVÎ (1993). *Divan-ı Hikmet*, haz. Hayati Bice, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

AKAR, Metin (1987). *Türk Edebiyatında Manzum Mi'râc-nâmeler*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 804.

AKÇAY, Mustafa (2005). "Abdülahad Nûrî'ye Göre Hz. Peygamber'in Ebeveyninin Dinî Konumu", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. IX/1, Haziran, Sivas, s. 125-160.

AKGÜN, Mustafa (2010). *Hazreti Peygambere Şiirler*, Ankara: Akgün Yayıncılık.

AKKUŞ, Mehmet (1998). *Abdullah Salâddîn-i Uşşâkî(Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri*, İstanbul: MEB Yayınları.

___________ (1992). "Edebiyatımızda Regâibiyye ve Salâhî'nin Matlau'ul-Fecr'i", *Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, C. 32, Ankara, s. 129-153.

AKKUŞ, Metin (1993). *Nef'î Dîvânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

AKPINAR, Cemil (1997). “Hanîf İbrâhim Efendi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 16, s. 39-42.

AKSOY, Hasan (1994). “Dursun Fakih”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 10, s. 7-8.

___________ (2007). “Eski Türk Edebiyatı’nda Mevlidler”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Eski Türk Edebiyatı Tarihi I*, C. 5, S. 9, s. 323-332.

AKSOYAK, İ. Hakkı (2006). *Gelibolulu Mustafa Âlî Divan I*, The Department of Near Eastern Languages and Civilizations, Harvard University.

AKYÜZ, Kenan vd. (1958). *Fuzûlî Türkçe Divan*, Ankara: Akçağ Yayınları.

ALGÜL, Hüseyin (1996). “Gazve”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 13, İstanbul, s. 488-489.

ALICI, Mustafa (2010). “Şefaat”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 38, s. 411-412.

ALKAN, Seval (2011). *Gül Kokulu Mısralar Na‘t-ı Şerifler*, İstanbul: Zafer Yayınları.

ALTINTEPE, Ekrem (2009). *Yalansız Şiirler Son Peygamber’e (s.a.v.) Övgüler*; İstanbul: Çise Kitap.

ANDI, M. Fâtih (2011), *Modern Türk Şiiri ve Peygamber*, http://sonpeygamber.info/modern-turk-siiri-ve-peygamber, 23.09.2011

ARAT, Reşid Rahmeti (1979). *Kutadgu Bilig I Metin*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Tıpkıçekimle Yapılmış İkinci Baskı.

ARIDORU, Abdullah (2007). *Efendimize (a.s.m.) Şiirler*, Nesil Yayınları, 3. bs., İstanbul.

ARMUTLU, Sadık (1998). “Zâtî’nin Şem’ ü Pervânesi (İnceleme-Metin)”, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Malatya.

ARSLAN Mehmet-AKSOYAK İ.Hakkı (1998). *Gelibolulu Âlî*, *Riyâzu’s-Sâlikîn*, Sivas: Dilek Matbaacılık.

ARSLAN, Mustafa (2009). *“Söylem Mitos ve Tarih: Popüler Dini Literatürde Hz. Muhammed(sav) Tasavvuru -Muhammediye Örneği-“* , Milel ve Nihal, 6 (1), s.195-219.

ASLANTAŞ, Gazanfer (1994). “Vecīhī Hayatı, Eserleri ve Divanı’nın Tenkidli Metni”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

ATEŞ, Süleyman (1969). *Sülemî ve Tasavvufî Tefsîri*, İstanbul: Sönmez Neşriyat A.Ş. Yayınları.

ATİK, Arzu (2009). "Celili'nin Leyla ve Mecnun'u ve Nizami'nin Leyla ve Mecnun'u ile Karşılaştırma", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

ATİK, Hikmet (2012). *Siverek Mevlidi Yusuf Sâmi Efendi ve Mevlidi*, Ankara: İlâhiyât.

ATİLA, Mustafa (2012). "Nu'ût-ı Nebeviyye Mecmûası (İnceleme-Tenkitli Metin- Dizin)", Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

AVCI, Seyit (2004). "*Ben İlim Şehriyim Ali de Onun Kapısıdır Hadisi Üzerine*", Marife, yıl:4 sayı: 3, s. 371-381.

AYAN, Gönül (1994). "Lâmi'î Çelebi'nin Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, Y. 1, S. 1, Konya, s. 43-65.

AYAN, Hüseyin (2008). *Fuzûlî Leylâ vü Mecnûn*, haz. Hüseyin Ayan, İstanbul: Dergah Yayınları, İstanbul 4. bs.

______________ (1981). *Cevrî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi.

______________ (2008). *Fuzûlî Leylâ vü Mecnûn*, haz. Hüseyin Ayan, İstanbul: Dergah Yayınları, 4. bs.

______________ (1990). *Nesîmî Divânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

______________ (2004). *Abdülbâkî Ârif Efendi'nin Mi'râciyyesi*, http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20%20EDEBIYATI/hu_ayan_08.pdf, 29.11.2004, s. 1-11.

AYDEMİR, Semra (1990). *Dede Ömer Rûşenî (Hayâtı, Eserleri, Dîvânı'nın Tenkidli Metni)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

AYDEMİR, Yaşar (2007). *Vücudî Hayâl ü Yâr*, Ankara: Birleşik Yayınevi.

AYDIN, İbrahim Hakkı (2002). "Kenz-i Mahfî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 25, s. 258-259.

AYDIN, Mehmet S. (2000). "İnsan-ı Kâmil", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 22, s. 330-331.

ÂYİD, Ahmed vd. (?). *el-Mucemu'l-Arabiyyi'l-Esâsî*, el-Munazzametü'l Arabiyyetü li't-terbiyeti ve's-sekâfeti ve'l-'ulûm, Tunus, Basım tarihi yok.

AYPAY, A. İrfan (1992). *Nahifî Süleyman Efendi (Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Konya.

AYVANSARÂYÎ, Hafız Hüseyin (1978). *Vefeyât-ı Selâtîn ve Meşâhîr-i Ricâl,* haz. Fahri Ç. Derin, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

_____________ (2012). *Vefeyât-ı Ayvansarâyî*, haz. Dr. Rıfat Kütük, Erzurum: Doğuş Kültür Sanat.

_____________ (2013). *Vefeyât-ı Ayvansarâyî (İnceleme-Tenkitli Metin),* haz. Ramazan Ekinci, İstanbul: Buhara Yayınları.

AYVERDİ, İlhan (2006). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, I-III, 2. bs., İstanbul 2006.

BARKAN, Ömer Lütfi (1942). "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", *Vakıflar Dergisi*, S. 2, Ankara 1942, s. 279-304.

BAYKALDI Remzi (1994). *Âzerî İbrahim Çelebi ve Nakş-ı Hayâl Mesnevisi (İnceleme- Metin)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.

BEDİR, Nurcan (1992). *Neylî Hayatı, Kişiliği, Eserleri ve Divan'ının Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

BEDİÜZZAMAN SAİD NURSÎ (2000). *Barla Lâhikası, (Mesâil-i Müteferrika)*, Zehrâ Yayıncılık, İstanbul.

BEKTAŞ, Halime (2005). *Şeyh Mehmed Nazmî Dîvânı (Edisyon Kritik, İnceleme)*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

BEYHAKÎ, E. Ahmed b. Hüseyn (1405/1985). *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, (Nşr. Abdülmu'tî Kal'acî), Beyrut.

_____________ (1994). *Kitâbü'l-Esmâ ve's-Sıfât I-II*, Thk. İmâdu'-dîn Ahmed Haydar, Beyrut.

BİLKAN, Ali Fuat (1997). *Nâbî Dîvânı*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

BUDAK, Ali- BELBAĞI, Ali (2004). *Kâinâtın Efendisi'ne Na't Antolojisi*, İstanbul: Zaman Kitap, 5. bs.

BURSALI MEHMED TÂHİR, (2000). *Osmanlı Müellifleri I-II-III ve Ahmed Remzî Akyürek Miftâhu'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifîn Fihristi*, Ankara: Bizim Büro Basımevi.

BURSALI, Mustafa Necati (1986). *Gönül Pınarı (İlâhîler, Kasîdeler, Na't-ı Şerîfler, Mevlid-i Şerif ve Marşları)*, İstanbul: Çelik Yayınları, 4. bs.

BURSEVÎ, İsmail Hakkı (1980). *Kenz-i Mahfî*, İstanbul.

_____________ (2000-2010). *Ferahu'r-Rûh Muhammediye* Şerhi, İstanbul: I-X, Uludağ Yayınları.

_____________ (2005-2007). *Rûhu'l-Beyân -Kur'an Meali ve Tefsîri-*, I-X, Trc. Hasan Kâmil Yılmaz vd., İstanbul: Erkam Yayınları.

_____________ (2007). *Mi'râciye*, Haz.: İrfan Poyraz, Bursa: Sır Yayıncılık.

BÜYÜKYILDIRIM Ayşe (1998). *Kâşif Divanı'nın Tenkitli Metni ve Tahlili*, Fırat Üniverstesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.

CANIM, Rıdvan (1998). *Türk Edebiyatında Sâkînâmeler ve İşretnâme*, Ankara: Akçağ Yayınları.

CANPOLAT, Mustafa (1982). *Mecmü'atü'n-Nezâir*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

CEBECİOĞLU, Ethem (2005). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Anka Yayınları, 3. bs.

CEVHERÎ, İsmâîl b. Hammâd (1990). *Tâcu'l-Luğa ve Sıhâhu'l-Arabîyye*, (tah.: Ahmed Abdulğafûr Attâr). Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn.

CEVİZCİ, Ahmet (2002). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yayınları.

CEYHAN, Semih (2009). "Salâhî Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 36, s. 17-19.

ÇAKIR, Müjgan (1998). "Nâyî Osman Dede: Hayatı, Sanatı, Eserleri ve Ravzatü'l-İ'câz fi'l-Mu'cizati'l- Mümtâz'ı", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

ÇAMLIBEL, Fâruk Nafiz (1969). "Sina'ya İnen Nur", *Han Duvarları*, İstanbul: M.E.B. Yayınları

ÇAVUŞOĞLU M.-TANYERİ, M.A. (1981). *Hayretî, Dîvan Tenkidli Basım*, İstanbul.

ÇAVUŞOĞLU Mehmed (1977). *Yahyâ Bey Dîvan Tenkidli Basım*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayın No: 2233.

ÇELEBİOĞLU, Âmil (1996). *Muhammediye I-II*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

_____________ (1998). *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

ÇERKEŞ Şeyhîzâde M. Tevfik (1283). *Kasâid-i Tevfik*, Mısır.

ÇETİN Nurullah (2012).“Yeni Türk Şiirinde Hz. Muhammed Algısı”, *1. İslâmî Türk Edebiyatı Sempozyumu*, Sütun Yayınları, s. 369-407.

ÇETİŞLİ, İsmail (2012). *Türk Şiirinde Hz. Peygamber 1860-2011*, Ankara: Akçağ Yayınları.

_____________ (2011). Na‘t Antolojileri Üzerine, *Berceste (Aylık Kültür-Sanat-Edebiyat Dergisi)*, S. 106, s. 25-31.

ÇINAR, Bekir (2000). “Tıflî Ahmed Çelebi Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.

ÇİÇEKLER, Mustafa (2006). “Na‘t”, Fars Edebiyatı, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 32, s. 435-436.

ÇİFT, Salih (2004). “İlk Dönem Tasavvuf Düşüncesinde Nûr Kavramı”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 13, S. 1, s. 139-157.

ÇOBAN, Sıtkı (2007). *Adı Güzel Kendi Güzel Muhammed -Peygamberimiz’e (s.a.v.) Şiirler-*, İstanbul: Semerkand Yayınları.

DANACI, Tülin (1988). “Neccâr-zâde Şeyh Rızâ Dîvânı”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

DAVUDOĞLU, Ahmed (1979). *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, İstanbul.

DEMİRALAY, Mehmet (2007). *Hüdâyî-i Kadîm (16. yy) ve Dîvânı İnceleme-Tenkidli Metin*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

DEMİRCİ, Mehmet (2008). *Nûr-i Muhammedî*, İstanbul: Kitabevi.

_____________ (1997). “Hakîkat-i Muhammediyye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 15, s. 179-180.

_____________ (1983). “Nûr-ı Muhammedî”, *Dokuz Eylül Ünivetsitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir, I. S. 1, s. 239-258.

DEMİREL, Mustafa (2005). *Mehmed Ali Çelebi (Rızâyî) Dîvân Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım,* İstanbul: Çağrı Yayınları.

DEMİREL, Şener (1999). *17. Yüzyıl Şâirlerinden Şehrî (Malatyalı Ali Çelebi) Hayatı, Sanatı, Divan'ının Tenkitli Metni ve Tahlili*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Elazığ.

DEMİRKAZIK, Hacı İbrahim (2009). *18. Yüzyıl Şairi Mustafa Fennî, Divân,* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

DEMİRLİ, Ekrem (2013). Ekrem Demirli, “*İbnü'l-Arabî Metafiziği*, İstanbul: Sûfî Kitap.

_____________ (2009). *İslam Metafiziğinde Tanrı ve İnsan*, İstanbul: Kabalcı Yayınları.

DERDİYOK, İ. Çetin (1996). “Gül-i Sad-berg”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 14, s. 226.

DERVİŞ MUHAMMED YEMÎNÎ (2002). *Fazîlet-nâme: Giriş İnceleme Metin*, haz. Yusuf Tepeli, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

DİYÂRBEKRÎ, Muhammed b. Hasan, *Târîhü'l-Hamîs fî Ahvâli Enfüsi'n-Nefîs*, (I-II), Dâru Sadr, Beyrut ts.

DOĞAN, Muhammet Nur (1997). “Lâle Devri Şairlerinden İshak Efendi'nin Orijinal Bir Mesnevîsi (Metin, Nesre Çeviri ve Açıklama)”, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, İstanbul, C. 27, s. 101-168.

DÖNER, Nûran (2007). “Tasavvuf Kültüründe Hz. Peygamber Tasavvuru”, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bursa.

EBÛ HAKA, Ahmed (2007). *Mu'cemu'n-Nefâisi'l-Vasît*, Beyrut: Dârü'n-Nefâis.

EBÛ NASR SERRÂC TÛSÎ (1996). *el-Luma' İslâm Tasavvufu*, çev. Kâmil Yılmaz, İstanbul: Altınoluk.

EKİNCİ, Ramazan (2013). “Dede Ömer Rûşenî'nin Bir Na'tının Yankıları”, *Turkish Studies*, C. 8/9, s. 1291-1355.

ELALDI, Mehmet (2005). “Nazîf, Haytı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti ve Divanı’nın Tenkidli Metni”, Selçuk Üniversitesi SBÜ, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

ELÇİ, Fatih (2011). “Kâfzâde Fâizî’nin Leylâ vü Mecnûn Mesnevîsi, İnceleme - Tenkildi Metin – Dizin”, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman.

ELİAÇIK, Muhittin, “Çerkeşîzâde Muhammed Tevfik Efendi’nin Vatan Kasidesi”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (1): s. 51-73.

EMANET, Ömer (1973). *Muhtelif Divanlardan Seçilmiş İlahiler, Kasideler, Na‘tlar*, İstanbul: Yaylacık Matbaası.

EMİN Osman (1878). *Müntehabât-ı Cedîde (Tanzimat Şâirleri)*, İstanbul.

SÖĞÜT, Engin (2007). “İsmâil Hakkı Bursevî’nin Kenz-i Mahfî Risâlesi Muhtevâ ve Tahlîli”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ERAYDIN, Selçuk (1989). “Hakîkat-ı Muhammediyye ve İlgili Beyitler”, *Diyânet Dergisi*, C. 25 s. 4, s.131- 143.

ERKAN, Mustafa (1993). “Darîr”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 8, ,s. 498-499.

_____________ (1996). “Gazavâtnâme”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 13, s. 439-440.

ERÜNSAL, İsmail E. (1983). *The Life and Works of Tâcî-zâde Ca‘fer Çelebi, With A Critical Edition of His Dîvân*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

ERZURUMLU İBRAHİM HAKKI (1987). *Marifetnâme*, I-IV, Sad: Turgut Ulusoy, İstanbul.

EYÜP SABRİ EFENDİ (1287/1870). *Mahmûdü’s-Siyer*, İstanbul: Şeyh Yahya Efendi Matbaası.

FAHREDDİN RÂZÎ (1938). *Mefâtîhu’l-gayb: et-Tefsîrü’l-kebîr*, nşr: Abdurrahman Muhammed, el-Behiyyetü’l-Mısriyye, 1. bsk.

FAYDA, Mustafa (2009). “Siyer ve Megâzî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 37, s. 319-324.

FERÂHÎDÎ, Halil b. Ahmed (2004). *Kitâbü'l-'Ayn Mu'cemu Lugaviyyin Turâsiyyin*, haz. Davud Sellûm, Davud Selmân el-Anbekî, İn'âm Davud Sellûm, Lübnan: Mektebetü Lübnân Nâşirûn, 1. bsk.

GERGER, Mehmet Emin (2012). *Şiir ve Naatlarla Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v),* İstanbul: Gerger Yayınları.

GIYNAŞ, Kamil Ali (2011). "Şiir Mecmuaları Hakkında Yapılan Çalışmalar Bibliyografyası", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 25, s. 245-260.

GÖLPINARLI, Abdülbâkî (1951). *Nedim Divanı*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

_____________ (1972). *Güleşn-i Râz Şerhi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

GÜLER, Fatma Turhal (1996). *Şeyyad Hamza'nın "Vefât-ı Hazret-i Muhammed Aleyhi's-selâm" Adlı Mesnevisi*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

GÜLMEZ, Sema (2006). *Cevrî İbrahim Çelebi ve Hilye-i Çihâr-Yâr-ı Güzîn Adlı Eseri*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

GÜMÜŞ, Nevin (1992). Yahyâ Nazîm Dîvânı I, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

GÜNGÜR, Zülfikar (2002). "Türk Edebiyatı'nda Türkçe Manzum Hilye-i Nebevîler ve Nesîmî Mehmed'in Gülistân-ı Şemâil'i", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

_____________(2009). *Osmanlı Padişahlarından Hz. Muhammed'e Na'tlar*, Ankara: Araştırma.

GÜRBÜZ, Mehmet (2012). "Şiir Mecmûaları Üzerine Bir Tasnif Denemesi", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Haz. Hatice Aynur vd., İstanbul, Turkuaz, s. 97-112.

GÜRKAN, Salime Leyla (2005). "Kur'ân'a Göre Seçilmişlik Kavramı ve İsrâiloğulları'nın Seçilmişliği Meselesi", *İslâm Araştırmaları Dergisi*, S. 13, s. 25-61.

HACITAHİROĞLU, Abdullah Öztemiz (1966). *Hazret-i Peygamber'e Şiirler Antolojisi, (Na'tler)*, İstanbul: Yağmur Yayınevi.

HAKÂNÎ MEHMED EFENDİ (1307). *Hilye-i Hâkânî*, Dersaâdet.

HAKİM en-NEYSÂBÛRÎ (1986). *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*, haz. Abdurrahman Muhammed Osman, Beyrut: Dârü'n-nasr.

HAKÎM TİRMİZÎ (2006). *Hatmu'l-Evliyâ Velîliğin Sonu Velâyet-Nübüvvet Tartışması*, Haz. ve Çev: Salih Çift, İstanbul.

_____________ (2002). *Gavru'l-Umûr*, Tahkik: İbrahim Şemsuddin, Beyrut.

HOCA AHMED YESEVİ (1993). *Divan-ı Hikmet*, haz. Hayati Bice, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.

İBN İSHAK (1396/1976). *Kitâbü's-Siyer ve'l-Megâzî*, Nşr. Süheyl Zekkâr, Dımaşk.

İBN KESÎR (1420/1999). *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Azîm*, Tahkik: Sâmin b. Muhammed Selâme, Dâru Tîbe, I-VIII.

İBN TEYMİYYE, T. Ahmed (1965). *Hakikatu Mezhebi'l-İttihadiyyîn*, (Hakîm Tirmizî'nin Hatmu'l-Evliyâ adlı eserinin sonunda), Beyrut.

İBNÜ'L-ARABÎ, Muhyiddîn (tsz.). *Fusûsu'l-hikem ve't-tâlikâkâtu aleyh*, Ebu'l-Alâ Afîfî'nin Talikâtı ile, Beyrut-Lübnan: Dârul-Kitâbi'l-Arabî.

_____________ (1992). *Tedbîrât-ı İlâhiyye*, Tercüme ve Şerh, haz. Ahmed Avni Konuk, haz. Mustafa Tahralı, İstanbul.

İBNÜ'L-ESÎR (tsz.). *El-Meselü's-Sâir fî Edebi'l-Kâtibi ve'ş-Şair*, Tahkîk: Ahmed El-Hûfî – Bedevî Tabbâne, Dârü Nahzati Mısır, Kâhire.

İPEKTEN, Haluk (1974). *İsmetî Dîvânı* -Edisyon Kritik-, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

_____________ (1990). *Nâilî Divânı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

İSEN, Mustafa-BİLKAN, Ali Fuat (1997). *Sultan Şâirler*, Ankara: Akçağ Yayınları.

İSFAHÂNÎ, Ebû Nuaym (1397/1977). *Delâ'ilü'n-Nübüvve*, Haleb.

İSLAMOĞLU, Abdülmecit (2003). "Himmetzâde Abdullah (Abdî), Hayatı, Eserleri ve Dîvân-ı Nu'ût'u", Ankara Üniversitesi SBÜ, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

İŞLEK, Aynur Çağlı (1991). Yahyâ Nazîm Dîvânı II, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

KADRİ, Hüseyin Kazım (1945). *Türk Lûgati*, I-IV, İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.

KAHRAMAN, Alim (2000). "Goethe'nin 'Mahomete Gesang' Şiiri: Türkçe Çevirileri Üzerine", *Diyanet İlmî Dergi, Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav) -Özel Sayı-,* Ankara, s. 575-588.

KAHRAMAN, Bahattin (1999). *Nâlî Mehmed Tuhfetü'l-Emsâl (İnceleme-Metin)*, Konya: S.Ü. Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları: 8.

_____________ (2010). *Nâlî ve Dîvân'ı*, Konya: Kömen Yayınları.

KALPAKLI, Mehmet (1991). "Fevrî Dîvânı", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

KANDEMİR, M. Yaşar (2010). "Şemâil", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 38, s. 497-500.

KAPLAN, Mahmut (1996). *Neşati Divanı*, İzmir: Akademi Kitabevi.

KARA, Mustafa (1988). "Abdullah Bosnevî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 1, s. 87.

KARA, Ömer (tsz.). *Selam Olsun En Sevgiliye Naatlar*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

KARACAN, Turgut (1991). *Bosnalı Alaeddin Sabit, Divan*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.

_____________ (1974). *Nev'îzâde Atâyî, Heft-H˘ân Mesnevisi (İnceleme-Metin)*, Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

_____________ (1990). *Sâbit Edhem ü Hümâ*, Sivas: Dilek Basımevi.

_____________ (1991). *Sabit Zafername*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları No: 37, Sivas.

KARAHAN, Abdülkadir (1991). *İslam-Türk Edebiyatında Kırk Hadis / Toplama, Tercüme ve Şerhleri*, 2. bs., Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

_____________ (2006). "Nâbî", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 32, 258-260.

KARAKAN, Hüseyin (1958). *Şiirimizin Cumhuriyeti*, İstanbul: Şiir Yayınları.

KARAKÖSE, Saadet (1994). "Nev'îzâde Atâyî Dîvânı Kısmî Tahlil-Metin", İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Malatya.

KARATAŞ, Turan (2011). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Sütun Yayınları.

_____________ (2012). "Modern Şair Na'ta Uzak mı Kaldı?", *Yeni Şafak (Kitap)*, S. 64, s. 12.

KASIR, Hasan Ali (1997). *Peygamber Şiirleri*, İstanbul: Denge Yayınları.

KASTALLâNÎ, Ahmed b. Muhammed (1316). *Mevâhib-i Ledünniyye Tercümesi*, çev: Abdü'l-bâkî, Dersaadet: Dârü't-tıbâati'l-Âmire, I-II.

KÂŞÂNÎ, Abdürrezzak (2004). *Tasavvuf Sözlüğü Letâifu'l-a'lâm fî işarâti'l-ilhâm*, Çev: Ekrem Demirli, İstanbul: İz Yayınları.

KAYA, Bayram Ali (2003). *Azmî-zâde Hâletî Dîvânı (Giriş ve Dîvân'ın Tıpkıbasımı; Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni)*, Yay: Şinasi Tekin-Gönül Alpay Tekin, Harvard Üniversitesi Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü.

KAYA, Nevzat (2003). *Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KAYHAN, Şaziye (Ertürk) (1996). Yahyâ Nazîm Dîvanı 5, Erciyes Üniversitesi SBÜ, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

KAZANCI, Lütfi (1992). "Bi'set", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 6, s. 217-218.

KEÇECİ, Gülser (2005). *Şefâ'at Yâ Resûlallah -Sevgili Peygamberimize Na'tler-*, İstanbul: Buhara Yayınları.

KILIÇ, M. Erol (1995). "Muhyiddin İbnu'l-Arabî'de Varlık ve Mertebeleri", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi, İstanbul.

_____________ (1999). "İbnü'l-Arabî Muhyiddîn", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 20, s. 493-516.

KISAKÜREK, Necip Fâzıl (2005). *Çile*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 58. Basım.

_____________ (1969). *Çöle İnen Nur*, İstanbul: Toker Yayınları.

KOÇOĞLU, Turgut (2004). "Şefîk-nâme, Şefîk-nâme Şerhi ve Edhem ü Hümâ Mecmuası (İnceleme, Tenkitli Metin-Sözlük-Tıpkı Basım)", Erciyes Üniversitesi SBÜ, Kayseri.

KONCU, Hanife (2001). "Edebiyat-Tarih Bağlamında Bir Mesnevî: Dâstân-ı Vefât-ı İbrâhîm", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 4, İstanbul, s. 125-158.

KOPARAN, Birgül (1995). *Cem'î Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Dîvânı'nın Tenkîdli Metni*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

KÖKSAL, M. Fatih (2011). *Mevlid-nâme*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

_____________ (2012). “Şiir Mecmûalarının Önemi ve Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Haz. Hatice Aynur vd., İstanbul: Turkuaz, s. 409-431.

KÖPRÜLÜ, M. Fuat (2003). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Yayına Haz. Orhan F. Köprülü, Ankara: Akçağ Yayınları, 5. bs.

Kur’ân-ı Kerim, *Kur’ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Heyet, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınlar / 86, Ankara 1993.

KURBAN, Ahmet (1992). “Yahyâ Nazîm Dîvanı IV”, Erciyes Üniversitesi SBÜ, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.

KURT, Mustafa (2001). “Şiir Antolojileri”, *Hece (Türk Şiiri Özel Sayısı)*, S. 53/54/55, s. 583-599.

KURTOĞLU, Orhan (1995). “Zâtî Dîvanı’nın Gazeller Dışında Kalan Şiirleri Üzerine Bir Araştırma”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

KUZUBAŞ, Muhammet (2007). *Atâî’nin Âlemnümâ (Sâkînâme) Mesnevisinin Karşılaştırmalı Metni ve Konu Bakımından İncelenmesi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Samsun.

_____________ (2005). *Nev‘î-zāde Atâyî’nin Nefhatü’l-Ezhâr Mesnevisi*, Samsun: Deniz Kültür.

KÜLEKÇİ, Numan (1985). “Ganî-zâde Nâdirî Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri Dîvânı ve Şehnâmesinin --Tenkildi Metni”, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.

KÜLEKÇİ, Numan-KARABEY, Turgut (1997). *Dîvân Erzurumlu İbrahim Hakkı*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

LEVEND, Agâh Sırrı (1943). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, İstanbul: İnkılâb Kitabevi, 2. bs.

_____________, “Dinî Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara 1972, S. 371, s. 35-36.

LOUİS Massingnon (2006). *La Passion De Hallaj*, Çev: İsmet Birkan, Ankara, I. Kitap.

MÂCİT, Muhsin (1997). *Nedîm Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

MECMUA, *Mecmua-yı Nu ‘ût-ı Nebeviyye*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye Bölümü 1210.

_____________, *Mi‘râciyye ve Na‘t-ı Şerîfler Mecmuası*, Süleymaniye Kütüphanesi, Lala İsmail Paşa Bölümü Numara: 733

_____________, *Na‘t-i Şerîf Mecmuası*, Ankara Milli Kütüphane’de Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu 312/1

_____________, *Mir’ât-ı Muhammedî Yâhûd Safâ-yı Rûh*, Nâzımı: Ahmed Esad b. Abdü’n-Nafi‘, İstanbul 1302.

_____________, *Nu‘ût-ı Nebeviyye Mecmuası*, Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Bölümü Nu: 1211.

_____________, *Mecmua-i Müntehab-ı Na‘t-i Şerîf*, İstanbul Millet Kütüphanesi 779/1.

_____________, *Nu‘ût ve Kasâid Mecmuası*, İstanbul Millet Kütüphanesi, 773/1.

_____________, *Na‘t-ı Şerîf Mecmuası (Rûşenî’nin Na‘tine Tahmîsler),* Süleymaniye Kütüphanesi Uşşâkî Tekkesi Bölümü 365/2.

_____________, *Na‘t-ı Şerîf Mecmuası*, İstanbul Sermet Çifter Kütüphanesi, Nu: 524.

MEHMED BAHÂDDÎN (1997). *Yeni Türkçe Lügat*, Ankara: Akçağ Yayınları.

MEHMED FEVZİ EFENDİ (1318/1900-1901). *Et-Tevessülâtü’l-Fevziyye fi’n-Nu‘ûti’n-Nebeviyye*, İstanbul: Cemal Efendi Matbaası.

MERMER, Ahmet (1991). *Mezâkî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı’nın Tenkildi Metni*, “Atatürk Kültür, Ankara: Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını – Sayı: 87.

MERTOĞLU, Mehmet Suat (2009). “Salâtü Selam”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 36, s. 23-24.

MEVLÂNÂ ŞİBLÎ (1977-1978). *Asr-ı Saâdet*, Ter. Ömer Rıza Doğrul, C I-III, İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım.

MUALLİM NÂCÎ (2006). *Lugat-i Nâci*, 5. bs., İstanbul: Çağrı Yayınları.

MUSTAFA FEVZİ BİN NUMAN (1331). *Şümûsü’s-Safâ fî Evsâfi’l-Mustafâ*, Dersaadet: Tevsi‘-i Tıbâ‘at Matbaası.

MÜNÂVÎ (1356). *Feyzü’l-Kadîr*, Mısır: el-Mektebetü’t-Ticâriyye, I-VI.

NA‘T ANTOLOJİSİ, (1996) *Doğum Anısına Na‘t-ı Şerif*, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları,

_____________ (1982). *Tarih İçinde Hicret ve Na'tler Antolojisi*; haz. Türkiye Millî Kültür Vakfı Komitesi, İstanbul: TMKV Yayınları.

_____________ (1991). *Günümüz Dilinden Hz. Peygamber'e Naatlar*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

_____________ (1999). *Na't-ı Şerif*, Konya: Gözyaşı Kitapları.

_____________ (2011). *Mim Şiirleri*, İstanbul: Anadolu Yazarlar Birliği.

NAZÎM (Yahyâ) (1257/1841). *Dîvân-ı Belâgat-Unvân-ı Nazîm*, Neşr: Mehmed Nâil, İstanbul, Takvimhane-i Amire, 500 s.

NEBHÂNÎ (1315). *el-Ahâdisü'l-Erbain*, Beyrut: Matbaatü'l-Edebiyye.

NECCâRZÂDE RIZÂ (1262/ 1845-46). *Divan: Tuhfetü'l-İrşâd, Vâridât-ı Gaybiyye, Zuhûrât-ı Mekkiyye, Hâtimetü'l-Vâridât, Hacnâme, Subhnâme*, İstanbul.

OKATAN, Halil İbrahim (1995). *Kafzâde Fâ'izî, Hayatı Eserleri Sanatı – Tenkitli Divan Metni*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

OKUDAN, Esra (2008). *Ârif Mahlaslı Miraciyelerin Şâiri Olarak Abdülbâkî Ârif ve Ârif Süleyman*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ÖGKE, Ahmet (2005). *Vahib-i Ümmî'den Niyâzî-i Mısrî'ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Metaforik Anlatım*, Van: Ahenk Yayınları.

_____________ (2004). "*Tasavvufta 'Kenz-i Mahfî' Düşüncesi ve Sofyalı Bâlî Efendi (960 / 1553)'nin 'Küntü Kenzen Mahfiyyen' Şerhi Bağlamında Varoluşun Anlamı*", Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, Ankara, Yıl 5, S 12, s.9-24.

_____________ (2005). *Vahib-i Ümmî'den Niyâzî-i Mısrî'ye Türk Tasavvuf Düşüncesinde Metaforik Anlatım*, Van: Ahenk Yayınları.

ÖKSÜZ, Yılmaz (2010). *Eğrikapılı Mehmed Râsim ve Divançesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

ÖRS, Derya (2010). "Mevlânâ'nın Eserlerinde Bir İnsan-ı Kâmil Örneği Olarak Hz. Muhammed", *Uluslararası Mevlânâ Sempozyumu Bildirileri*, İstanbul, C. 2, s. 775.

ÖZBAY, Adem (2003). *Sevgililer Sevgilisine Gül Kokulu Şiirler*, İstanbul: Semerkand Yayınları.

ÖZCAN, Nurgül (2012). "Molla Velî'nin Vefât-ı Nebî'si", *Turkish Studies*, C. 7, s. 2, Bahar, s. 839-878.

ÖZCAN, Nuri (1988). "Abdî Himmetzâde", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 1, s. 74.

ÖZDEMİR, Mehmet (1999). *Neccâr-zâde Rızâ Divânı'nın Edisyon Kritiği*, Afyon Kocatepe Üniversitesi SBÜ, Afyon.

ÖZDEMİR, Mustafa (1994) "Hulâsatü'l-Ahbâr I", Tahkik, Tahriç, Tercüme ve Tahlil, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

ÖZEL, Ahmet (2004). "Mevlid", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara, C. 29, s. 475-479.

ÖZER, Ahmet (2008). *Türk Edebiyatında Naatler*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

ÖZER, Bülent (2004). *Dânişî Dîvânı (İnceleme, Metin, Nesre Çeviri, İndeks)*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli.

ÖZKAT, Mustafa (2011). *Münîrî (öl. 1521 ?)'nin Manzum Siyeri Nebî'si Cilt: IV-V (İnceleme-Metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

ÖZTEKİN, Nezahat (2002). *Fażlī, Gül ü Bülbül*, İzmir: Akademi Kitabevi.

ÖZTUNA, Yılmaz (1977). *Türk Ansiklopedisi*, C. 25, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

ÖZTÜRK, Nuran (1997). *Siyer Türü ve Siyer-i Veysî*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

ÖZTÜRK, Yaşar Nûri (1997). *Hallâc-ı Mansûr ve Eseri*, İstanbul: Yeni Boyut, İstanbul.

PALA, İskender (2006). *Şâir Nâbî Hayriye*, Bedir Yayınları, Abdülbaki Güneş, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Yolcu, İstanbul: Çıra Yayınları.

RİLKE, Rainer Maria (2013). *Seçilmiş Şiirler ve Duino* Ağıtları, İstanbul: İz Yayıncılık, 5. bs.

SAADET, Şemseddin Hüseyin (1326). *Menâkıb-ı Murtazavî Yâhûd Vasiyy-i Nebî*, Dersaadet: Terakki Matbaası.

SERRÂC TÛSÎ, Ebû Nasr (1996). *el-Luma' İslâm Tasavvufu Tasavvufla İlgili Sorular-Cevaplar*, Haz. Prof. Dr. H. Kâmil Yılmaz, İstanbul: Altınoluk.

SEVGİ, Ahmet (2000). *Molla Câmî'nin Erba'în'i ve Türkçe Manzûm Tercümeleri*, Konya: Gençlik Kitabevi Yayınları.

SİNANOĞLU, Abdülhamit (2008). *İslâm Düşüncesinde "İnsan-ı Kâmil Anlayışı ve Allah ile İlişkilendirilmesinin Teolojik Değeri*, Kelam Araştırmaları, 6:2, s. 93-114.

SOYDAN, Serpil (2002). *Niyazî`nin Tercüme-i Hilye-i Şerif Adlı Eserinin İnceleme, Metin ve Sözlük Çalışması*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

SUAD el-HAKİM (1981). *el-Mu'cemü's-Sufiyye*, Beyrut: Dâru Nedre.

SULTAN BÂYEZİD-İ SÂNÎ (1308). *Dîvân*, İstanbul: Matba'a-i Osmâniye.

SÜLEYMAN ÇELEBİ (1980). *Mevlid*, haz. Dr. Neclâ Pekolcay, İstanbul.

ŞAKAR, Sezer Özyaşamış (2006). "Hâzâ Kitâbu Şefâ'at-nâme", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi/The Journal of Ottoman Studies,* (Prof. Dr. Mehmed Çavuşoğlu'na Armağan-IV), S. XXVIII, İstanbul: Enderun Kitabevi, s. 123-150.

ŞEBUSTERÎ, Mahmud (1989). *Gülşen-i Râz*, çev: Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul: MEB Yayınları.

ŞEMSEDDİN SAMİ (2002). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

ŞENER, Halil İbrahim (1980). "Mi'râciye ve Na't-ı Şerîfler Mecmuasındaki Na'tların İşlenişi", İzmir Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretim Üyeliği Tezi, İzmir.

________________ (1983). "Neşâtî'nin Hilye-i Enbiyâsı", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi I*, İzmir, s. 285-301.

ŞİMŞEK, Mehmet (2007). "Yahyâ Nazîm Dîvânı (III. Dîvan)", Erciyes Üniversitesi SBÜ, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2007.

ŞİMŞEK, Halil İbrahim (2006). "Neccârzâde Rıza Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 32, s. 483-484.

TABERÎ ibn Cerîr (1420/2000). *Tefsîr*, Tahkik: Ahmed Muhammed Şâkir, Müessetü'r-risâle, I-24.

Taberî, Ebû Ca'fer (tsz.). *Târihu't-Taberî*, Târîhu'r-Rusul ve'l-Mülûk, I-X+Zuyûl, Thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim, Kahire: Dâru'l-Ma'rife.

TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ (1994). *Edebiyat Lügatı*, haz. Kemâl Edip Kürkçüoğlu, İstanbul: Enderun Kitabevi.

TANSEL, Fevziye Abdullah (1962). *Dinî Şiirler Tanzimat Devri Edebiyatı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

TANYILDIZ, Ahmet (2013). *Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki 1211 Numaralı Na't ve Mi'raciyye Mecmuası*, Turkish Studies, 8/1, s. 525-547.

TAŞ, Fahri Necâti - BOZKURT, Nebî (2006). "Mühür", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 31, s. 528-530.

TAŞLICALI YAHYÂ (1284/1867). *Şâh u Gedâ*, İstanbul: Matbaa-i Tatyos Divitçiyan.

TÜRKÇE SÖZLÜK,(2005). Ankara: Türk Dil Kurumu, 10. bs.

TERGİP, Ayhan (2010). "Siyer Yazıcılığı ve Türklerin Siyer İlmine Katkıları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 3, S. 15, s. 221-232.

TJ. DE BOER (1978). "Âlem" *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 1, s. 296.

TOK, Vedat Ali (2006). *Gül Hasreti*, İstanbul: Sütun Yayınları.

_____________ (2005). *Özlem Yağmurları -Na't Antolojisi*, Kayseri: Berceste Yayınları.

TOPRAK, Mehmet Sait (2006). "Cemâlî İshâk b. Mehmed Karamânî: Hayâtı ve Eserleri", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, C. 4, S. 2, s. 127-145.

TUĞLUK, İbrahim Halil (2007). "Abbas Vesîm Efendi; Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği, Divanı'nın Tenkidli Metni ve İncelemesi", Gazi Üniversitesi SBÜ, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

_______________(2009). "Klasik Türk Şiirinde Manzum Tevbe-nâmeler", *Ekev Akademi Dergisi* Yıl: 13 Sayı: 38, s. 197-214.

TUNÇ, Semra (2000). "Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphanesi 2455 Numarada Kayıtlı Bir Şiir Mecmûası", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 6, s. 105-139.

_____________(2002). "Ârif ve II. Murad Döneminde Yazılmış Bir Hamse", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 12, s. 155-168.

_____________(2005). "Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan 1985 Numaralı Şiir Mecmûası", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 18, s. 11-87.

TUSTERÎ (1423). *Tefsîr*, Muhakkik: Muhammed Basil, Beyrut: Dârü'1-Kütübi'l-İlmiyye.

UBEYDÎ (1313). *Evsâf ve Mu'cizât-ı Nebî*, Neşr: Ahmed Cevdet, Dersaadet: İkdam Matbaası.

ULUDAĞ, Süleyman (1996). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı.

_____________ (1989). “Âlem”, *Tasavvuf*, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 2, s. 360-361.

_____________ (1997). “Hallâc-ı Mansûr”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 15, s. 377-381.

_____________ (2005). “Muhammed” Tasavvuf, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 30, s. 448-450.

ÜNVER, M. Sultan-ALTINTEPE, Ekrem (2012). *Naat Öyküleri -Aşk-ı Muhammed (sav)-*, İstanbul: Timaş Yayınları.

USLUER, Zekeriya (1994). “Süleyman Nahîfî Hayatı, Eserleri ve Hilyetü’l-Envâr’ı”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

UYSAL, Muhittin (2001). *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, Konya: Yediveren Yayınları, Konya.

UZUN, Mustafa (1988). “Abdülbâkî Ârif Efendi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul , C. 1, s. 195-198.

_____________ (2005). “Muhammed”, Türk Edebiyatı, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 30, s. 457- 459.

_____________ (2003). “Mecmua”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara, C. 28, s. 265-268.

_____________ (2007). “Regâibiyye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 34, s. 536-537.

_____________ (2009). “Siyer ve Megâzî”, Türkçe Siyer Kitapları, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 37, s. 324-326.

_____________ (1998). “*Hilye”*, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, C. 18, s. s. 44-47.

UZUN, Mustafa-ÖZCAN, Nuri (2006). “Nazîm”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 32, s. 452.

ÜLGER, Sibel (1996). *Nâbî-Hayrâbâd İnceleme-Metin*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van.

ÜNAL, İ. Hakkı (1999). *İslam Kültüründe Kırk Hadis Geleneği ve Şeyh Hâmid-i Velî’nin Hadîs-i Erbaîn Şerhi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 39, Ankara, s. 137-146.

ÜSTÜNER, Kaplan (2007). *Divan Şiirinde Tasavvuf*, Ankara: Birleşik Yayınevi.

ÜZGÖR, Tahir (1991). *Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân'ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi*, Ankara; AKM Yayınları.

YALSIZUÇANLAR, Sadık (2006). *Adı Güzel Kendi Güzel Muhammed (sav)*, İstanbul: Timaş Yayınları.

_____________ (2008). *Sevgiliye Şiirler -Naat Seçkisi-*, Ankara: Silûet Yayınları.

YARDIM, Ali (1983). "Şemâil Nev'inin Doğuşu ve Tirmizî'nin Kitâbü'ş-Şemâil'i", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi I*, İzmir, s. 349-409.

YASAV, Oya, (1995). *Hilyetü'l-Envâr*, Dan: Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu, Marmara Üniversitesi SBÜ, İstanbul 1995.

YAVUZ, Kemal (1999). "Anadolu'da Başlayan Türk Edebiyatında Görülen İlk Miraçnâmeler: Âşık Paşa ve Miraçnâmesi", *İlmî Araştırmalar*, S. 8, İstanbul 1999, s. 247-266.

YAVUZ, Salih Sabri (2010). "Kelam'da Efdaliyyet Meselesi ve İbn Kemal'in 'Efdaliyyetu Muhammed' Risâlesi", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 10, S. 3, s. 7-22.

YAVUZ, Yusuf Şevki (1994). "Delâilü'n-Nübüvve", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 9, s. 115-117.

_____________ (2007). "Nübüvvet", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 33, s. 279-285.

_____________ (2007). "Peygamber", *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 34, s. 257-262.

YAZAR, İlyas (2006). *Kânî Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir.

_____________ (2010). *Kâni Dîvanı Tenkitli Metin-Tahlil*, Libra Kitap, İstanbul.

YAZAR, Sadık (2007). "Seyyid Şerîfî Mehmed Efendi ve Hilyesi", *Turkish Studies /Türkoloji Araştırmaları*, Vol. 2/4, Fall, s. 1026-1044.

YEKBAŞ, Hakan (2010). "Klasik Türk Şiirinde Regâibiyye ve Mehmed Fevzî Efendi'nin Regâibiyyesi", *AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, S. 42, Erzurum, s. 69-95.

YELTEN, Muhammet (1999). *Nev'izade Atayi, Sohbetü'l-Ebkar*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

YENİTERZİ, Emine (1993). *Divan Şiirinde Na't*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

_____________ (2006).“Na't” (Türk Edebiyatı), *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul, C. 32, s. 436, İstanbul.

_____________ (2002). “Türk Edebiyatında Na'tlara Dair”, *Türkler*, Güzel H.C., Çiçek K., Koca S., Ed., Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, C. 11, s. 762-767.

_____________(1993). *Türk Edebiyatında Na'tlar (Antoloji)*, Ankara: TDV Yayınları.

_____________(1990). “Divan Şiirinde Hz. Peygamber'in İsim ve Sıfatları-Esmâ-i Nebî”, *TDV Kutlu Doğum Haftası II*, 1-7 Ekim 1990, Ankara, s. 87-100.

_____________ (2010). "Bir Edebî Tür Olarak Na'tlar”", *Yazılışının 600. Yılında Bir Kutlu Doğum Şaheseri Uluslararası Mevlid Sempozyumu*, (16-17 Nisan 2009), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 89-108.

_____________ (2013). “Hulâsatü'l-Hakâyık'ta Hz. Peygamber'in Üstün Özellikleri”, *Hâce Muhammed Lutfî (Avlarlı Efe Hazretleri)*, Erzurum.

YERDELEN, Cevat (1998). “Eski Türk Edebiyatında Türler”, *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Ankara, S. 10, s. 75-105.

YILDIRIM, Ahmet (2009). *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2. bs.

YILMAZ, Ahmet (2003). “Türk Edebiyatında Na'tî Mahlasını Kullanan Şairler”, *İstem*, Yıl: 1, Sayı: 2, s. 77-80.

_____________ (2004). “Türk Edebiyatında Esmâ-i Nebeviyye-i Şerîfe'yi Tadât Geleneği ve Müstakimzâde'nin Mir'âtü's-Safâ İsimli Risalesi”, *İstem*, Yıl 2, Sayı:4, 2004, s. 159-172.

_____________ (2005). *Üç Hanım Şairin Dilinden Hz. Peygamber*, Selçuklu Belediyesi Kültür Yayınları, Konya.

YILMAZ, Ali- AKKUŞ, Mehmet, (2011), *Osmanzâde Hüseyin Vassâf, Sefîne-i Evliyâ (I-V),* Kitabevi Yayınları, İstanbul.

YILMAZ, Engin (1995). “Gazavat-nâmeler ve Niyâzî'nin Gazavât-ı Nebî'si”, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

YILMAZ, Hasan Kâmil (1994). *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul: Ensar Neşriyat.

ZEMAHŞERÎ, Ömer b. Ahmed (1407). *el-Keşşâf*, Beyrut: Dârü'l-kitâbi'l-Arabî, I-VI.

ZERKÂNÎ, Ahmed b. Avlân (1996). *Şerhu'z-Zerkânî ale'l-Mevâhibi'l-Ledünniyye bi'l-Menhi'l-Muhammediyye*, (I-XII), Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.

ZİYÂ PAŞA (1291-1292). *Harâbât*, I-III , İstanbul: Matbaa-i Âmire.